

B. de Wassenaer. Wouw.

3:6.

HET TWEEDE DEEL,

Van 't

ONTROERDE NEDERLANDT,

Door de Wapenen des

KONINGS van VRANKRYK.

Dat is

Een Waarachtigh Verhaal

Van den

Fransen, Engelsen, Keulsen, en Munstersen

OORLOGH,

Tegen de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

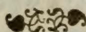
En der zelfder Geallieerden.

Met de Binnelantse Beroerten in VRIESLANT.

Daar in naukeuriglijk/alle der zelver Voorvallen worden verhandelt.

Door H. T. E. V. G. D. Q. Liefhebber der waarheydt, uyt eenige authentijcke Stukken, Schriften, Oog- en Oor-getuygen, beschreven, en te zamen gestelt.

Met verscheyde Figuren verciert / noyt voor dezen gedrukt.

t'Amsterdam, by *Markus Willemsz. Doornik*, Boekverkoper, op de Vijgendam, in 't Kantoor Inkt-Vat, 1676.

MEVROUWE,

MARGARETA van RAAPHORST,

BARONNESSE,

Gemalinne van den Wel-Edelen, Gestrengen, en Manhaften HEER,

CORNELIS TROMP, BARON,

Lt. Admiraal van Hollandt, en West-Vrieslandt, resorteerende onder 't Edele Mogende Collegie ter Admiraliteyt, tot

AMSTERDAM.

Wel Edele VROUWE,

ME-VROUWE;

DE *Dappere krijgs-daden der Doorluchtige Helden; zijn van alle oude Tijden af, in de Geschicht-Boeken, en Historien, aangeteykent: Dit is het, dat hun boven het gemeen doet uytmunten, en daar door hare* Helden-Daden, *en* ontzachgelijke Namen, *aan de Nakomelingen, tot de* Onsterffelijkheyt *toe, worden kenbaar gemaakt: Maar wanneer het* Vaderlandt, *tot de uyterste noodt komt te vervallen, en aan het schudden en waggelen raakt, zoo dat het schier alle oogenblikken, in een* grondelooze Poel, *van Vergankelijkheyt, plotzelijk schijnt te zullen nederstorten; Die dan, uyt enkele zucht en liefde, tot des zelfs* Welvaren *en* Vryheydt, *zonder gevaar van* Lijf *en* Leven, *te ontzien, en zijn byzonder Voordeel te beoogen, den* Degen, *man-moedigh op vat, om 't zelve in zijn voorige bloeyen-*

de Staat *te helpen herstellen, en daar in van den* Hemel *begunstigt word, de zulke verdient een* Eeren-krans *van* onverwelkbaar lof.

Dit hebben wy, WEL-EDELE VROUWE, *beleeft en ervaren in* u Wel-Edele *en* Hoog-waerde Ehegemaal, *dien* dapperen L^t. Admiraal, *de welke, het* Vaderlant *nu by na ziende vervallen, en noch meerder gedreyght, door* Tedere mededooghzaamheyt, *geprikkelt, en daar nevens van zijn* Koninglijke Hoogheyt d'Heer Prince van Orangien, *dien* Hersteller *onzes* Vaderlandts, *aangemoedight, zijne afgeleyde* Wapenen *met* couragie, *weder heeft op-gevat, en in* drie, *zoo* zege-pralende Zeeslagen, *benevens d'andere* Zee-Helden, *dien* Hoek, *zoo loffelijk is te boven gekomen; dat* Hy *zijne, en onze* Vyanden, *tot* Vrienden *heeft helpen maken, want geen* grooter Vyant *konden* d'Engelse *doen op* Zee *ontmoeten als* d'Heer L^t. Admiraal Tromp; *geen* grooter Vriendt *heeft den* Koning van Groot-Brittanjen, (*naar 't sluyten van den* Vrede,) *verklaart te hebben, dan* d'Heer L^t. Admiraal Tromp; *Doende de zelve, door* d'Heeren Arlington *en* Dossery, *ernstaftigh verzoeken, om hem in* Engelant *te komen zien, 't welk ook, met kennis van den* Staat, *en* Sijn Hoogheydts *toestemming geschiedende*, Hy *van die* Majesteyt *heerlijk onthaalt, en met des zelfs* Handt-drukking *verwellekomt*, Heer Broeder *genoemt is geworden. Alle bedenkelijke* Eer-bewijzingen, *zoo van zijne* Koninglijke Majesteyt *zelf, en die van zijn Hoogstgedachten* Huyze, *als van den* Voornaamsten Adel, *zijn vorder onzen* Heer Lieutenant Admiraal *aldaar aangedaan; den* Koning *verheerlijkte zijn* Naam *met den* Hoogen Eeren-Tijtel *van* Baron; *vermeerderde des zelfs* Wapenen *met noch een* quartier, *ordonneerende daar in een* Bloedt-roode Handt, *op een* wit Schildt, *uyt wiens* gekroonden Helm *een* Leeuw *zich vertoont, houdende in zijn* klauw, *een* gulden Lelie. *Hier by quam noch het kostelijk* Borst-Juweel *van des* Konings Afbeelding, *zoo konst-rijk gedaan, en met zoo veel dierbare* Diamant-steenen *omzet, en onder meer andere beschrijvingen der* qualiteyten *van den*

Hooghst-

Hooghst-gedachten Heer Admiraals Persoon, *ook eyndelijk deze:* Dat hy is geweest, een der voornaamste Uytwerkers der gewenschte Vrede, tusschen Engelandt, en den Vereenden Staat. *En zie daar dit laatste, was het* Hooghste, *en* Onwaardeerlijkste Goedt *van dezen onzen* Staat, *en des zelfs* Ingezetenen, *zoo loffelijk door de* Wapenen *onzer kloekmoedige* Zee-Helden, victorieuselijk *bevochten.* Wy *eyndigen dan*, Wel-Edele Vrouwe, *met den* Lof *der* Doorluchtige Krijghs-Helden, *gelijk* Wy *hebben begonnen, en vinden ons verplicht, de* Beschrijvingen, *dezer* Oorloghs-Daden, *aan u* Wel-Edelheydt *op te offeren; gelieft het te aanvaerden, gelijk 't zelve uyt* oprechte genegentheyt *wordt op gedragen, van* Hem, *die is, en zal blijven,*

Wel-Edele en Hooghwaerde VROUWE,

U Wel-Edele, *ootmoedigen en dienstwilligen* Dienaar,

t'Amsterdam, den 25 van Slacht-maant, des Jaars, 1675.

MARKUS DOORNIK.

Onderrichting, waar men de Figuren ſtellen zal.

Het Tweede Deel/

VAN'T

ONTROERDE NEDERLANT,

Door de Wapenen des

KONINGS van VRANKRYK:

Dat is/

Een Waerachtigh Verhaal,

Van den

Franſen, Engelſen, Keulſen en Munſterſen

OORLOGH,

Tegen de

Vereenighde Nederlanden.

Even als/ met het begin der Lente, des voorleden Jaars 1672 de wreede en verwoestende Bellona, Heydens Krijghs-goddin, het Tooneel van Europa, ten Oorlogh toerustte; alzo scheen de vriendelijke en bloeyende Vrede, met den aanvang dezes Jaars 1673. het zelve Theatrum, tot een algemeenen Pays te willen toestellen: want verscheyden Koningen en Heerschappyen warender in Christenrijk, die dit verschrikkelijke Treurspel des Oorlogs/ met bedroefde oogen en harten-leet/ quamen aan te zien. Onder alle de Europische Oppermachten, Vorsten en Republijken, die niet in dezen Oorlog waren ingewikkelt/ was'er geen/ die meerder nadeel en schade/ in haar Koophandel en Scheepvaart quam te lyden/ als het Koningrijk Sweden, want te Stokholm was het zoo slecht gestelt/ dat de Koopluyden (als'er nu en dan een geladen Schip aan quam) qualijk zoo veel geldt konden te zamen brengen/ daar men de Tollen der ingeladen goederen/ mede kon betalen. Dit veroorzaakte geen kleyne ongelegentheydt in dat Rijk, en dewyl zich 't zelve mede een lidt van de Triple Alliantie

 bevondt

bebondt te zijn / en standvastiger dit heylzame Verbondt, (tot geen ander eynde opgerecht / als om de algemeene Vrede in Christenrijk te doen duren) gezint zijnde te onderhouden / als den Koning van Engelant, die van 't zelve was af-getreden / zoo wierden van wegen die Kroon af gezonden twee Gezanten, namentlijk de Heeren Spar en Ehrensteyn, om haar als Mediateurs, of Middelaars, by de hoogh-strijdende Partyen aan te bieden / en de zwevende twisten en geschillen te helpen bpleggen en afdoen / om alzoo den lieven Vrede in Europa te herstellen. Na dat deze Heeren dan by de Franse en Engelse Koningen hare bemiddeling ook hadden aangeboden / en by de zelve aangenomen was / was het dan niet met der harten / (gelijk wel gebleken is) zoo was het met woorden / zoo quamen zy in de Maant van December, des voorleden Jaars 1672. in den Hage, alwaar hare mediatie minnelijk / en vrede-lievende / wierd aangenomen; doch alzoo Sijn Hoogheyt, den Heer Prince van Orangien, doenmaals alwaar niet tegenwoordigh was/ vertrok den Heer Spar naar hem toe/in't Lant van Luyk, en keerde met zijn Hoogh Ed: op 't eynde des voorsz. Jaars, weder in 's Gravenhage, gelijk wy in 't laatste van ons eerste stuk, van het Ontroerde Nederlandt, hebben aangeroert.

Op den 5 Januarii 1673. deden deze Heeren Sweedse Middelaars haar openbare Intrede in den Hage, en wierden 's anderen daaghs door de Heeren Merens en Edik, ter audientie by hare Hoog-Mog: de Heeren Staten Generaal op gehaalt / met des Landts Karos van Staat / gevolght van noch 36 andere; zy deden hare Propositie in de Sweedsche spraak / doch gaven de zelve / zeer beleest in de Latijnse Tale, schriftelijk over / en luyde in Nederduyts, als volght:

PROPOSITIE,

Van de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van zijne Koninglijke Majesteyt van Sweden, als Mediateurs op den Vredehandel, ter Vergadering van hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden, gedaan den 6 Jan. 1673.

Hoogh-Mog: Heeren; &c.

ZYne Koninglijke Majesteyt van Sweden, onzen allergenadighsten Koning en Heere, wel ziende met hoe zwaren, en hoe droevigen Oorlogh, de respective Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien ter eenre, en uwe Ho: Mog: ter andere zijde, beyderzijdts zijne Vrienden en Bontgenooten, verwert zijn, en zich onderling vernielen, gevoelt daar over een groote smerte in zijn gemoedt, zoo om dat alle 't gene zijne vrienden goets of quaats over komt, zijne Koninglijke Majesteyt meent hem zulks mede te raken, als om dat de zelve Majesteyt 't gevolgh van dien voorspellende, lichtelijk ziet te bevreezen te staan, dat de vlamme des opgerezen Oorloghs wijders mochte uytspatten, de aangrenzende spul maken, en de Bondtgenooten van yders party bevatten, en tegens malkan-

malkanderen doen ſtooten, en vervolgens heel Europa in eenen vollen brant ſtellen: waar door dan zekerlijk te verwachten ſtaan moorderyen, en den ondergang der Chriſtenheyt, inzonderheyt de uytroeyinge der Euangeliſche Religie, die zijne Koninglijke Majeſteyt van Sweden altijdt en voor al getracht heeft geheel en ongequetſt van ongeval te bevrijden. Den Turkzen Tyran, onverzoenelijken Vyandt van Chriſti Name, vermeerdert deze vreeze, die nu al van naby het jok over den hals haalt, en het vernietigen der Religie voor heeft, wiens wapenen en progreſſen de Chriſtelijke Princen door hare onderlinge en onverzoenelijke tweedrachten enkelijk voeden en bevorderen. Hoedanigen ſtaat van tegenwoordige zaken, en de daar uyt te verwachten zwarigheden, zoo voor de Bondtgenooten als voor de geheele Chriſtenheydt, zijne Koninklijke Majeſteyt naukeurigh nadenkende, heeft het zijne Koninglijke Hoogheyt niet onwaardigh te zijn geacht, zoo hy zijne zorgen aan den Vrede en 't gemeene beſte ging opofferen: en dieswegen begeerigh zijnde om daar van de fondamenten door welgemeende middelen te beleggen, heeft eerſt door den Extraordinaris Ambaſſadeur van u Hoogh-Mog: aan zijn Koninglijk Hof reſiderende, daar na door zijne expreſſe Extraordinaris Afgezanten, *Heere Grave van Koningsmark* en *Heere Harald Appelboom*, zijne wilvaardigheydt en arbeydt tot bemiddelinge van eenen Vrede, u Hoogh-Mog: omſtandigh en oprechtigh doen voordragen: welke aanbiedinge van de Koninglijke wilvaardigheydt, gelijk u Hoogh-Mog: wel hebben konnen beſpeuren, datze was ſpruytende uyt eene goede gemoedts-meyninge, en uyt eenen yver tot den Vrede, en dieswegen hebben verzekert, dat haar die lief en aangenaam was, dat zy ook hebben betuygt dat zy die aannamen, alzo verblijden wy ons nu hier opentlijk over zoo prompte en goetgunſtige uwer Hoogh-Mog: gedane verklaringe in faveur des Vredes; en daar uyt voorbeelden wy ons 't werk der Mediatie alle gewenſchte ſucceſſen. Alzoo wijders zijne Koninglijke Majeſteyt van Sweden niet lievers heeft, noch hem yets meer ter herte laat gaan, als om 't geen wel begonnen is, ook met alle nadruk te vervolgen, als heeft de zelve eenen Extraordinaris Ambaſſadeur na het Hof van Vrankrijk, en ons met een zelve Character na het Hof van Groot Brittannien, en na dat van 't Vereenight Nederlandt, daer op doen af gaen, op dat tot bevorderinge van den Vrede tuſſchen de ſtrijdende partyen wy getrouwelijk, zoo als het Mediateurs betaamt, onzen dienſt aanwendende, zijne Majeſteyts heylzame meyninge ook mochten uytwerken. En alzoo wy onzen plicht tot hier toe in Engelandt, volgens onzen laſt, hebben aangevaart, en dat onze eerſte beginzelen tot expeditie der præliminarien, een gelukkigh ſucces hebben gehadt, (waar over het even matigh gemoedt van den Doorluchtighſten Koning van Groot Brittannien by ons in de hooghſte recommandatie heeft te blijven) en wy van daar met eene gelukkige reyze, en met zoo veel ſpoets als mogelijk is geweeſt, herwaarts zijn over gekomen, als hebben wy nu dan ook voorgenomen, uyt kracht van onzen voorſchreven laſt, de zelve Officien by u Hoogh-Mog: mede af te leggen, om alzoo u Hoogh-Mog. te toonen dat zijne Koninglijke Majeſteyt onzen allergenadighſten Koning en Heere, zijnen oprechten en trouwhertigen yver en genegentheydt met der daat wil nakomen, zoo als de zelve die tot noch toe met woorden

heeft uytgedrukt. Wy vertrouwen, dat, gelijk de hoogh-gemelde reſpective Koningen, met een volle betuyginge van hun goede genegentheydt tot den Vrede, ons verlangen hebben voldaen, waar uyt wy dan zekere hope ſcheppen van de herſtellinge des Vredes, u Hoogh-Mog: alzoo ook de gewenſchte gelegentheyt die de ruſte aan de Chriſtenheyt, en de behoudeniſſe aan den Staat van u Hoog-Mog: zal konnen geven, met een prompt en willigh gemoedt ſullen willen omvatten, en niets zullen willen begaan, waar door zy zouden ſchijnen zich zelfs te kort te doen, ofte ook te verydelen zoo veeler menſchen hert-grondigh zuchten. Wijdtloopiger zullen wy 't gewicht van de zake, en 't geen tot voordeel van dien van noode kan zijn, aan de Heeren Gedeputeerden, die wy zeer dienſtigh verzoeken, dat u Hoogh-Mog: ons gelieve toe te voegen, open leggen; geenzins twijffelende of u Hoogh-Mog: wel wetende wat ſpoedigheydt daar toe vereyſcht werdt, ſullen volvaardigh en gunſtigh in de voorbereydtzelen der Tractaten bewilligen: Op ontfang van welke verklaringe zullen wy ons by tijdts vaerdigh maken tot de negotiatie van den Vrede zelfs. En op dat het eenen gelukkigen uytgang mach hebben, verzekert zijne Koninglijke Majeſteyt van Sweden onzen Allergenadighſten Koning en Heere, in conformiteyt van zijne oprechtigheyt en van de liefde die hy den Vrede is toedragende, dat hy daar aan een onvermoeyden en oprechten yver en arbeyt zal by brengen, alzoo zijne Majeſteyt geen ander ooghmerk zich voorſtelt, nochte geen ander intereſſe zich wil voorbehouden, *als de Eere om door tuſſchen-komſte van zijn trouwen arbeyt uyt te werken de welvaart van heel Chriſtenheyt, de Vrede tuſſchen de ſtrijdende partyen op allerzijts billijke condition, en voor al de behoudeniſſe en het voordeel van deze Republique.* Na dit Doelwit alleen ſtrekt zich zijne Koninglijke Majeſteyts zorge en yver: dieswegen het ons dan mede wil betamen, alzoo de zelve Majeſteyt onze Perſoonen, als zijne Miniſters en Extraordinaris Ambaſſadeurs, tot bemiddelinge van den Vrede, heeft gelieven te verkiezen, 't zelve doelwit ons ook voor oogen te ſtellen, en na het Exempel en den laſt van onzen Allergenadighſten Koning en Heere, die wy aan geen intereſt van partyen verbonden zijn, met alle macht en yver daar henen te trachten, waar door wy onze oprechtigheydt, onze onvermoeytheyt, en onze trouwe, zoo wel aan yder der partyen, als aan de geheele Werelt, mogen doen blijken. Om welk heylzame werk te mogen volbrengen, bidden wy heylighlijk van den opperſten Godt om zijnen zegen en byſtant.

P. Sparre. Eduward Ehrenſteen.

Naar 't eyndigen van deze Propoſitie, wierden d'Heeren Ambaſſadeurs, van den Heer Preſident van hare Hoog-Mog: beleef delijk beantwoort/ en zijn haar Excel: tot Commiſſariſen toegevoegt/ de Heeren Hoogendorp, Kouwerven, Kan, en den Raadt-Penſionaris Fagel.

Den 12 van de zelve maant Januarii deden d'Heeren Sweedtſe Ambaſſadeurs haar tweede Propoſitie, in de welke zy beklaagden het verlies van tijdt / door lichamelijke toevallen en verlet op hun reys uyt Engelant haar over gekomen / doch waren evenwel hertelijk vergenoeght/ dat zy den Koning van Groot Brit-

tanjen

tanjen zo wilvaerdigh tot den *Vrede* hadden gevonden; en dat die *Majeſteyt* hunne *Sweedtſe Mediatie* zo vrywilligh had aangenomen, dat hy met eenen de Vrede-handel-plaats genoemt, en al Ambaſſadeurs daar toe verkozen had; en op datmen niet zou konnen zeggen, dat'er eenige hinder-palen, tot verachtering der Vrede, mochten overblijven, verzekerde die *Majeſteyt*, dat zelfs, tot opſchorting van wapenen met deze Nederlanden zou konnen verſtaan; waar uyt dan de byzondere goedtheyt van dien grooten *Koning*, en des zelfs Edelmoedigheydt te roemen was, en zijne genegentheyt tot de herſtelling van de Vrede, kon beſpeurt worden. **Alzo of diergelijk ſpraken zy mede van wegen den** Koning van Vrankrijk **bericht te zyn.** Vorders twijffelden zy niet aan den goeden wille van haar Hoog-Mog: als de welke wel bekent was, wat rampen den razenden en vernielenden Oorlogh gewoon is te veroorzaken; **Het dacht dan haar** Excel: **nodigh/ een behoorlijk antwoort/ op deze naarvolgende punten te verzoeken.**

I. Alzo het voor dezen de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden goet heeft gedacht de oprechte Mediatie van ſijne Koninglijke Majeſteyt van Sweden aan te nemen, 't welk dan de zelve Majeſteyt in dankbaarheydt erkent; en als een gelukkigh voorſpel heeft uytgeduydet, dat nu ook alzo wyders met eenen de Heeren Ambaſſadeurs blijven aan houden, daar mede de Hoog-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, zoo heerlijk werk ook verder willen bevorderen, en het vordere vereyſchte tot de t'zamenkomſte vaardigh te maken; inzonderheydt dat zy daar inne zich getrouwelijk bedienen van den arbeydt der Heeren Ambaſſadeurs, die zy hun heel willigh en volvaardigh aanbieden, en ſich daar toe verklaren.

II. Vereyſſchen de Heeren Ambaſſadeurs van de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, dat zy niet en gelieven te verzuymen eene plaatze te verkiezen tot ſpoedige voortzettinge der Tractaten; En alzoo de Stadt Duynkerken aan de Koningen van Vrankrijk, en van Engelandt geoordeelt is de bequaamſte te zijn, mits de nabyheyt des Hofs der principale partyen, dies dagelijks de noodige ordres konnen werden aangebracht, en daar door de zake in dit kort Winter-ſaiſoen gedeſtineert tot bevredinge des werks, kan werden beſpoediget; als oordeelen de Heeren Ambaſſadeurs dat de zelve plaatze, gelijk die aan alle partyen toedragelijk is, zoo ook de zelve aan de zijde van haar Hoogh-Mog: zal werden voor aangenaam gekeurt, op dat met den aldereerſten der partyen Ambaſſadeurs zich derwaarts mogen begeven, en het werk zonder eenigh tijdt-verlies mogen zoeken af te doen: waar van de Heeren Ambaſſadeurs en Mediateurs zich verzekerende, hebben zy daar gantſch niets tegens; verwachten ook daar inne geen tegen-ſpreken, alzo zy, wat hun aangaat, zich te vreden houdende met alle bequame plaatzen, hunnen vlijt en arbeydt zullen trachten te betoonen, en in dien val met de Koningen lichtelijk konnen d'accoort zijn.

III. Gelijk de Heeren Ambaſſadeurs en Mediateurs geenzins twijffelen of de Heeren Staten Generaal zullen zoodanige Gevolmachtighde Ambaſſadeurs na de plaatze van handelinge af zenden, die geoordeelt zullen werden vrede lievende te zijn, en nauwkeurigh zullen trachten de publique ruſte wederom te herſtellen, alzoo konnen zy Heeren Ambaſſadeurs niet anders als zeer ernſtelijk verzoeken,

dat zy ook met zoodanige ordres geinſtrueert mogen werden, waar door aan zoo een heylzaam en noodigh werk op 't lichtſte te bevorderen, en na de conſtitutie van tijdt en zake, een gewenſten uytſlagh zonder uytſtel te brengen, allerley voordeel moge werden toegebracht.

IV. Voorts heeft het de Heeren Ambaſſadeurs goet gedacht dit mede voor te dragen, dat alle ſtrijdigheydt van wapenen op d'een of d'andere zijde nadeeligh of voordeeligh, lichtelijk eenige verbittertheydt of veranderinge van gemoet pleeght by te brengen: en dat het dikwils gebeurt dat het werk van Vrede-handelinge, zo nut en noodigh als het ook kan wezen, en hoe ſchoon het ook begonnen is, onder de hittige Oorloghs-vlamme en onder het tegens malkanderen ſtooten der wapenen, een geheelen anderen bocht komt te krijgen; en alle de goede hoope doet vervallen eer die aan het opnemen kan geraken: En dat in tegendeel de ceſſatie van wapenen gelijkzaam een gelukkigh voorbereytzel is tot herſtellinge van vriendtſchap; en voorts geen kleyn gewicht pleegh by te brengen tot neerzettinge van haat en toorn: dieswegen dan de Heeren Ambaſſadeurs oordeelen dat het kan ſtrekken tot bevorderinge van de negotiatie, by aldien de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, zich conformerende met de vrede-lievende gedachten der Koningen, ondertuſſchen mede niet bezwaart mogen zijn om in eenigen ſtilſtandt van wapenen te bewilligen, tot dat men wegen de volle Vrede breeder zal konnen over een komen: op dezen voet zoude de voorige beleeftheydt van de Natie beginnen hervormt te worden; op dezen voet zoude allenskens den wegh werden gebaent tot de reconciliatie: En de Heeren Ambaſſadeurs zouden daar uyt ſcheppen een gewenſter toeverlaat, om met een blijder gemoet de Vrede-handelinge aan te vaarden; en zoude daar door zoo aan de Mediateurs als aan de principale partyen meerder ruym werden gegeven om die poinċten na te denken, de welke dienſtigh konnen zijn de gemoederen bequamelijk te vereenigen en te conſolideren.

Eyndelijk alzoo de Heeren Ambaſſadeurs met grooten yver zonderling daar op uyt zijn, dat de Vrede-handeling by tijdts zijn begin moge nemen, en met ernſt moge werden voort gezet, en dat zy nu met herte na niets meer en verlangen, als dat 't zelve werk onder 't zeyl van haar Hoog-Mog: luſtigh en ſpoedigh voortgae, als begeeren zy van de zelve onder behoorlijk reſpect en betuyginge van haren dienſt, dat zy voor uyt, op de voorſchreven poinċten niet en gelieven uyt te ſtellen eene ſpoedige en behoorlijke reſolutie te verleenen.

Actum Hage den $\frac{2}{12}$ *Januarii* 1673.

P. SPARRE.

ED. EHRENSTEEN.

De Heeren Sweedtſe Ambaſſadeurs, hadden ook op den zelven dagh/ aan hare Hoog-Mog: Gedeputeerdens, die haar toegevoeght waren / en hier voren genoemt / in de Conferentie, met de zelve gehouden/ vertoont eenige Redenen, waar van het Zommier is volgende.

Ten

TEn eersten, hebben zy zich bedankt, dat de Heeren, die hun waren toegevoeght, de moeyte hadden gelieven over zich te nemen, van hun te komen vinden.

II. Dat zy zich verheughden, dat inzonderheydt zoodanige tot deze negotiatie waren verkoozen, die zonder twijffel de gelegentheydt van den tegenwoordigen toestant kenden; en zich zouden laten aangelegen zijn zorge te dragen voor de Gemeene ruste.

III. Dat zy Heeren Gedeputeerden niet konden onkundigh zijn, in wat reguardt de Heeren Ambassadeurs aan deze Republique waren afgezonden: Evenwel verhaalden zy zulks met voor uyt aan te wijzen.

IV. De respective oude vriendtschap tusschen de Koningen en het Rijk Sweden ter eenre, en deze Republique ter andere zijde, nu al van lange tijden herwaarts; Maar die meest met blijden aanwas gefloreert hadde, inzonderheydt onder de Koningen Karel den negende, Gustavus, Adolphus, Christina, Karel Gustavus, en ook onder den tegenwoordigen Koning, die nu den Scepter voert, Karel den Elfde.

V. Zy hebben wyder gededuceert, zo lang deze vriendtschap in haar geheel is geweest, en ongequest en ongekrenkt is gebleven, dat ook zoo lange beyderzijds daar van groote vruchten zijn gevoelt geworden, als mede mutuele verzekeringe, en ontallike andere voordeelen; maar doen die door partyschap van zoodanige, die weynigh hebben gelet op de goede harmonie, geinterrumpeert is geworden, en elders heeft moeten uytspatten, dat doen ook zulks niet heeft konnen afloopen zonder schade en nadeel van de andere party.

VI. Zy hebben getoont; dat anders beyderzijds staat zoodanigh gelegen en geconstitueert was, dat zy malkanderen onderling groot voordeel konden toevoegen; en dat de Tractaten behoorlijk na te komen niet anders konde strecken als tot malkanderens onderlinge beste.

VII. Dat de Predecesseurs van yeders respective staat daar heenen hadden gezien, en na de gelegentheyt van tijdt, en de constitutie van zaken, verscheyden verbonden hadden aangegaan, die beyderzijds Natie vereenighden, en nu als noch met naauwe banden aan malkanderen hielden.

VIII. Zy hebben gezeght, dat des Konings meeninge is, dat dien bant van verbonden, en die vrientschap tusschen yeders Staat, moge blijven duurende, en dat de zelve niet lievers noch hertelijkers wenste, als dat alles uyt den wegh mochte werden geruymt, 't welk deze vereeniginge eenighsints zoude konnen verlistigen.

IX. De zelve Koninglijke Majesteyt vertrouwt, datze by dese Republique gelijke bejegeningen, en gelijke genegentheden zal vinden; en dat over zulks de Heeren Staten Generaal wel oordeelen, dat de vereeniging van deze Staten beyderzijds zeer oirbaar zal zijn; en dat zy dieswegen te gelijk met het Rijk Sweden zullen willen trachten om alle 't geene zoude konnen strekken tot prejuditie van deze vrientschap, zulks ook op alle mogelijke manieren uyt den wegh te ruymen, op dat yeder Staat d'een d'ander omhelse door onderlinge gedienstigheden, en zulks met een heel oprechte liefde zonder eenige verhindernisse of exceptie.

X. Zy hielden staande, dat de conjunctie van deze vriendtschap meerendeels hadde veroorzaakt, dat Zijne Koninklijke Majesteyt van Sweden over den nu nieuwelijks tusschen zijne beyderzijds Bontgenooten ontstanen Oorlogh zo innerlijk daar van gevoeligh was geworden; en zeer ter herte liet gaan dat zoo onverwacht zoo groote vlamme was uytgeborsten, die zo niet by tijds wierde gedempt en uytgeblust, andere van gelijke mede zoude inwickelen, en alzoo zoude konnen over gaan tot andere Natien met de oppressie van Religie en Landen.

XI. Zijne Koninglijke Majesteyt was dan te rade geworden alzoo het recht van vriendtschap, en de reden van de zake niet anders scheenen te vereyschen, zijne interpo-

sitie

ſitie aan te bieden, om met allen mogelijken yver en arbeyt te trachten de zake te herbrengen tot de voorige vrientſchap en tot de herſtellinge van den Vrede.

X I I. Tot dezen eynde hadde hy niet alleen de Heeren Ambaſſadeurs, die zich aan Zijn Koninglijk Hof preſent bevonden, zijne oprechte gemoets meeninge dadelijk bekent gemaakt, maar hadde ook door zijne expreſſe Afgezanten zulks de Bontgenooten zelfs laten voor dragen; En doens de zelve Majeſteyt bevont, dat zijnen yver noch in Engelandt, noch in Vrankrijk, nochte ook hier by dezen Staat onaangenaam was geweeſt, hadde hy lichtelijk konnen reſolveren om zonder vertoeven zijne Extraordinaris Ambaſſadeurs aan yeders Hof en Staat te laten afgaan, die aan zoo heylzaam werk de handt zoude ſlaan.

X I I I. En alzoo de zelvige, na dat zy in Engelant hunne commiſſie hadden afgeleght, mede na dezen Staat afgezonden, en principalijk geordonneert waren om in de naam van hunnen Aldergenadighſten Koning en Heere het ampt van mediatie te offereren; en dat zy na eenigen tegenſpoet op de reyze en in hunne gezontheydt, en na het verblijf 't welk zy genootzaakt waren geweeſt in het Hof van Engelant te beſteden, nu ook hier ter plaatze tot verrichtinge van de zake waren aangekomen, hadden zy voor al en voor eerſt de Regenten van deze Republique bedankt voor hunne declaratie van genegentheydt zoo tot den Vrede, als voor de aangenomene mediatie.

X I V. Wijders gelijk zy verzekert hebben dat de intentie van hunnen Aldergenadighſten Koning en Heeren trouw en oprecht was, en dat zijne genegentheyt niet minder was om de behoudeniſſe van dezen Staat te betrachten; als ook des zelfs waarachtigh intereſt en voordeel te bevorderen; alzoo hebben de zelve Heeren Ambaſſadeurs ook belooft en aangebooden, haren willigen dienſt en vollen yver; en daar by verzocht dat haar Hoog-Mog: niet en geliefden na te laten, haar van hunnen trouwen arbeyt te bedienen.

X V. En op dat zulks haaſtigh en zonder tijdt-verlies zoude mogen geſchieden, hebben zy gezeght datter veele redenen waren die 't zelve aanraden; nevens 't welk zy hebben getracht te wederleggen de allegatien die gemeenelijk ter contrarie werden voorgeworpen

X V I. Want voor eerſt, hoe zeer het ook zoude mogen ſchijnen toedragelijk te zijn, datter eenige Steden, Landen, of Provintien, wel wederom eerſt zouden konnen gerecupereert werden, alvoorens eene Negotiatie van Tractaat begonnen werde, op dat die dan te waardiger en te beter uytvalle, en de hoope van beter conditien te bedingen te grooter zy; dat ook ten tweeden, eenige hoope zoude konnen werden geſtelt in de trouw en macht der Auxiliaire Troepen; als ook ten derden, in de eygen macht van volk; zeyden zy daar op dat men evenwel hadde te letten, hoe deze dingen alzoo licht onzekerder als vaſter gingen, want voor eerſt om plaatzen wederom te krijgen, dat zulk wel te wenſchen ware, maar dat zy niet en wiſten of zulks ook zekerlijk te hoopen was; inzonderheydt by dit winter-ſaiſoen, 't welk alle belegeringen zwaar maakt, dat ondertuſſchen meeſt geduurende dien tijdt het werk van de Vrede-handelinge konde werden bevordert. Dat ten tweeden, op de aſſiſtentie der vrienden yets konde werden gebouwt, hebben zy in bedenken gelaten, van wat gewicht zulks konde zijn, want voor eerſt zoo die Heeren Bontgenooten quamen te breken met den Koning van Vrankrijk, 't welk zy niet hebben verwacht dat geſchieden zoude, dat zy daar door dan ook eenen langduurigen Oorlogh zouden veroorzaken, en geheel Duytſlant in een zwaren brant zouden ſtellen; en vervolgens alle hoope van Tractaat daar mede afſnijden. Ten tweeden, hoe zy ook procedeerden, zouden zy alle tijdt de Schat-kiſte van deze Republique doen lijden. Ten derden hebben zy gezeght dat te bevrezen ſtondt, dat de zelvige wel eenigh particulier inzicht mochten hebben daar zy na trachteden; en lichtelijk zeer divers zoude konnen zijn van het intereſt

en

en voordeel van deze Republique. Ten vierden, hoe ook den byſtant mochte wezen die zy zouden toebrengen, zulks niet anders konde zijn als met nadeel en verkortinge van dezen Staat, in welkers gebiedt de zit-plaatze van Oorlogh zoude blijven. Ten vijfden, als het dan zoo al vaſt gereſolveert was om te continueren in den Oorlogh; en dat de krachten van deze Republique machtigh waren om zoo zwaren laſt te dragen, en dat ook zoo groote avantagie geſtelt wierde in de aſſiſtentie der Heeren Bontgenooten, dat in allen geval noyt ontbreken zoude occaſie van Wapenen, niet tegenſtaande dezen Staat zich mochte hebben ingelaten omme de zake by Tractaat af te doen.

XVII. En hebben zy Heeren Ambaſſadeurs gebeden dat haar Hoogh-Mog: doch wilde reflexie nemen op hun eygen zelfs, en haar eygen macht eens overwegen; want dat zy zoodanigen Staat voor ongelukkigh oordeelen, die haar meeſte hoope, zoo te zeggen, ſtelde in de aſſiſtentie van een ander.

XVIII. En gezet dat het dezen Staat aan Macht niet en ontbrak, hebben zy evenwel verzocht, dat haar Hoogh-Mog: geliefden ook hare gedachten te laten gaan over de macht der Franſen, en inzonderheydt der Engelſen, dat zonder twijffel die Koningen ten minſte in dit werk eens zijn; en dat zy zoo machtigh zijn dat niets aan hun zonder misſlagh is kleyn te achten; al wat ondertuſſchen de Auxiliaire Troupen zoude beginnen, 't welk eenige conſideratie mochte waardigh wezen, zoo zouden zy doch de Landen van dezen Staat niet minder drukken als den Vyandt zelfs; en in den aanſtaanden Somer zoude een grooter Macht te Water konnen verſchijnen, als miſſchien zoude konnen werden tegens geſtaan.

XIX. Zy hebben ook geacht dit hare bedenkinge waardig te zijn, dat zonder twijffel een zwaren Oorlogh van de zijde van Engelandt zoude invallen, zoo 't zelve door ſubſidien van 't Parlament wierde onderſtut; hoedanige ſubſidien de Standen van dat Koningrijk, ter liefde van haren Koning, en ter liefde van hun voordeel, eere, en 't geen 't noodtzakelijkſte is, en dieswegen voor al geconſidereert werdt, ter liefde van de behoudeniſſe van hunnen Staat, geenzints zullen weygeren, inzonderheyt als zy zullen merken dat de Vrede-handelinge alhier zeer kout-zinnigh wordt opgenomen.

XX. De Heeren Ambaſſadeurs hebben daar by gevoeght dat by aldien de Vredes-gedachten niet worden voorgenomen, dat dan te bevrezen ſtaan de incurſien by winters tijden; en dat alle 't gene noch overigh is onderworpen mochte werden aan den happigen Vyandt, en aan het perijkel des Oorloghs.

XXI. En zoo al, ten beſte genomen, by 't winter zaiſoen niets mochte werden ondernomen, dat dan evenwel te bevrezen ſtont, de macht en 't gewelt die den aanſtaande Zomer dreyghde; en zoo dezen Staat beſtant was om dien met gelijke macht te konnen wederſtaan, dat de Heeren Ambaſſadeurs zich daar over zouden verheugen, nevens alle die deze Republique goets gunnen.

XXII. Wyders hebben zy gezeght dat het zoude konnen gebeuren, dat toekomende Jaar niet alleen den Turk, die mits d'oneenigheyt der Chriſtenen, met ſchrikkelijke Heyr-krachten, Godt betert, hun over den hals komt vallen de Auxiliaire Vrienden, te rugge zal doen keeren, om 't geen hun eygen is, te defenderen, maer ook

XXIII. Die dezen Staat van herte wel willen, en nu zorge dragen voor zijn behoudeniſſe, zullen dan miſſchien by noodt-dwang, en buyten hun wille ook daar werden mede ingewikkelt, zoo den brant hun al te na komt.

XXIV. Zoo dezen Staat weygerigh blijft, en zich niet willigh toont tot Vredes-tractaten, zal men de opinie hebben, als of dezen Staat den Oorlogh eerſt aangeſponnen hadde, en nu als noch niet tot Vrede wilde komen; waar door hy zich dan zal verlaten vinden van de zorge en byſtant zijner vrienden.

XXV. Dat zy dan zouden letten, hoe zwak en onzeker alle vreemde assistentie was, en zoo van de zekerheyt van dien al yets verwacht wierde, dat zy zouden bedenken hoe duur die aan deze Republique quame te staan, en hoe zwaar die viel te mainteneren.

XXVI. Dat het ondertusschen konde gebeuren, dat zoo wel het strijdende als het assisterende Deel, zoo wanneer de hoope tot behoudenisse des Staats meer en meer mochte verachteren, yder zijn gedeelte, 't welk evenwel Godt verhoede, zoude konnen na zich trekken, en deze Republique en dezen Staat doen vervallen tot een Roof van veelen.

Dit zoodanigh ontvouwen zijnde wierde geconcludeert.

XXVII. Dat om de publique Vrede te herstellen, verre het heylzaamste en beste middel was in een Tractaat te treden; want dat voor eerst daar door alleen de zake scheen tot een beter en zekerder stant te konnen werden herbracht; alzoo de meeste uytkomsten des Oorloghs onzeker zijn; en dat de experientie leert hoe slibberigh de hoope is, die daar op gestelt wert. Ten tweeden, dat de Heeren Ambassadeurs vertrouwt hebben, dat het Vredes Tractaat zoodanigh gemesnageert konde werden, om 't zelve in alle manieren secuur en eerlijk te verkrijgen, en 't welk aan alle de partyen zoude konnen voldoen; dat zy daar in zouden gevoelen den arbeyt van de Mediatie; dat ten derden de Doorluchtigste Koningen van Vrankrijk en van Engelant, gelijck zy groothertigh en met alle Koninglijke deughden begaaft zijn, zouden konnen bevonden werden genereuser te wezen, als men zich hier te lande nu zoude konnen inbeelden. Want zy genoeghzaam weten dat hun macht zelfs daar door, in glorie aanzienelijker en aangenamer wort gemaakt, en dat het vroome Koningen wel past, dat zy zich vernoegende met eene geringe satisfactie, de behoudenisse aan deze Republique gunnen. Ten vierden hebben de Heeren Ambassadeurs gezeght dat de zelvige Koningen, hoewel nu Vyandt, evenwel de conservatie en de welvaart van dezen Staat niet tegens zijn; en dat zy dieswegen zoo promptelijk in een Tractaat van Vrede hebben bewilligt; en zoodanige middelen hebben voorgeslagen, waar door den Vrede schijnt te konnen werden bevordert. Ten vijfden, dat alle die dezen Staat wel willen, het daar voor houden, dat die niet anders als door een Tractaat van Vrede kan werden herstelt; en dat dieswegen haar Hoogh-Mog. zich zelfs niet en behoorden in 't licht te zijn. Ten sesten, zoo men oordeelt dat dezen Staat nu door Oorlogh eenighzints kan werden opgeholpen, waarom niet ook door Vrede? by welkers gelegentheyt de over groote kosten, te besteden aan de gewoonlijke Navigatie en Commercie, veel meenighvuldiger vruchten zullen by brengen, als die nu getelt, en tot den Oorlogh aengewent, misschien in rook wegh gaan. Ten sevenden, by de restitutie van een eerlijken, en na gelegentheyt van zaken billijken en zekeren Vrede, zalmen de oude Verbonden konnen hervatten; en zoodanige vrientschap wederom aangaan, die dezen Staat te vooren heeft doen aanwassen en floreren: zoo zal de Republique genoeghzaam vast en zeker staan; en zullen in tijde van Vrede, alle dingen, hoe die ook by den Oorlogh zouden mogen verlooren zijn gegaan, lichter en beter beginnen wederom verkregen te werden.

XXVIII. A zoo dan de Heeren Ambassadeurs hadden bewezen, dat een Vredehandelinge zonder twijffel te prefereren was, boven alle Militaire handelingen om redenen boven geallegueert, hebben zy eyndeling geconcludeert, en deze navolgende poincten by geschrifte verzocht.

1. Dat nu na de acceptatie van Mediatie de Heeren Regenten van deze Republique de hant geliefden daar aan te houden, van dit werk wyder te pousseren, en dat zy zich daar inne geliefden te bedienen van den arbeyt der Ambassadeurs, die in tegendeel wederom hare perzoonen wijtloopigh geoffereert en aangepresenteert hebben.

2. Dat

2. Dat haar Hoogh-Mog: niet en geliefden uyt te ſtellen om een zekere plaatze van handelinge met den eerſten te beramen; inzonderheyt zoodanigen, als van de Koningen zelfs, wegen de commoditeyt alreede voor goet was gekeurt, op dat den tijdt, minſt mogelijk, gespilt werde, en de Vredes-Negotiatie ſpoedigh mochte konnen werden voortgezet.

3. Voorts, dat Gevolmachtighde Ambaſſadeurs, en die Vrede-lievende waren, mochten werden uytverkooren, en met zoodanige inſtructie werden verzien, die bequaam ware aan het gewenſte werk een lichten en gelukkigen uytſlagh te geven.

4. Eyndeling hebben zy verzocht dat zoo lange men van Vrede handelde, eenige ceſſatie en ſuſpenſie van Wapenen mochte werden vaſt geſtelt.

5. Deze poincten hebben zy by geſchrift doen inleveren, met by-gevoeght verzoek, dat zonder tijdt-verlies haar Hoogh-Mog: zich daar op mochten gelieven te verklaren.

XXIX. De conferentie wierde geeyndight met conteſtatie van vrientſchap, en volle aanbiedinge van wil-vaerdigheyt en dienſt.

Op deze voorgeſtelde Propoſitien hebben hare Hoogh-Mog: des anderen daaghs / den 13 Januarii, al voort beſtemt / de genoemde Stadt Duynkerken tot de plaats der Vrede-handel, en de ſtilſtant van wapenen af te ſlaan; en 't zelve met de aanwezende Heeren Miniſters van hare Geallieerde, als die van den Keyzer, Spangien, en Brandenburgh, verhandelt zijnde / is zulks vaſt geſtelt op den 16 Januarii, en den 21 daar aan volgende / dit hun gezamentlijk beſluyt door den Agent de Heyde, aan de Heeren Sweedſe Mediateurs, ter handen geſtelt / en was van den volgenden zin: Dat hare Hoogh-Mog: wel gerezolveert waren, om een eerlijke, goede en vaſte Vrede, met de hoogh-gemelte Koningen te beſluyten, maar dat de handel-plaats, by die hooghſt-gedachte Koningen beſlooten, niet aangenaam was, en den ſtilſtant van wapenen ten hooghſten ſchadelijk en ruineus, en dat zoodanigh, datze aan hare Provintien een onvermijdelijken ondergang zoude by brengen, en over zulks onaannemelijk waren: En nademaal de hoogh-gemelte Koningen, de voornoemde Handel-plaats, met onderling over-een-ſtemming hadden gelieven te verkiezen, dat hare Hoogh-Mog: deſgelijks gehouden waren, mede alzulken reſpect aan hare Geallieerden te betoonen, de welke hadden gelieven voor te ſtellen de Steden, Osnabrugge, Hamburgh, Aken, Frankfurt, Bronſwijk, Keulen, Antwerpen, en Dortmont: Dat hare Hoogh-Mog: haar dieshalven zekerlijk inbeelden, dat by aldien de meer hoogh-gedachte Koningen zoo zeer genegen waren tot den Vrede, als de Heeren Ambaſſadeurs geliefden vaſt te ſtellen, dat die Majeſteyten geen zwarigheydt zouden maken, om een van de voornoemde plaatzen aan te nemen. Dat het derhalven zonder vrucht, en zonder eenigh effect zou zijn, om Gedeputeerden tot den Vrede-handel te ſtellen, voor en al eer men wegens de plaats zal zijn over een gekomen. Dat hare Hoogh-Mog: ook wel van de zijde des Konings van Vrankrijk wenſchten verklaringe te hebben, om wat oorzaken dien Koning haar had gelieven den Oorlogh aan te doen, of ten minſten, dat zy eerſt van de gronden en conditien mogen worden geinformeert, waar op zoo een groot Vredens-werk zou konnen werden gebouwt, dewijl den hooghſt-gedachten Koning, in de Oorloghs-declaratie, geen oorzaken, noch redenen van dien heeft gelieven

uyt te drukken; buyten kenniſſe, van de voorſz. gronden en condities het hare Hoog-Mog: by na onmogelijk zou zijn, om hare Gedeputeerde (na de Handel-plaats af te zenden) met behoorlijke ordres, en inſtructie te konnen voorzien.

De Heeren Sweedſe Ambaſſadeurs, hadden ook op dezen zelven dagh / den 21 Januarii, een memorie aan hare Hoogh-Mog: ingelevert / om hare propoſitien van Duynkerken tot een Handel-plaats, en de wapen-ſchorſing, ſmakelijk te maken. Doch deze antwoord / dede haar Excell: op den 26 der zelver Maant wederom een memorie aan hare Hoogh-Mog: overleveren / waar in zy vertoonden zeer misnoeght te zijn, byzonder over 't verwerpen van de Handel-plaats, daar in, volgens hun meyninge, de Miniſters der Geallieerde geen bedenken behoorden te nemen, maar dat het aan hare Hoogh-Mog: vry ſtont, als Principalen, een plaats te verkiezen, die voor alle de geintereſſeerde Partyen bequaam mocht zijn: Voorts van wegen den ſtilſtant der Wapenen, beklaaghden zy hun ten hooghſten, dat men, het geen zy Heeren Middelaars, volgens hun goede meyning, ten beſten van deze Nederlanden hadden voorgeſlagen, oordeelde ruineus te zijn voor dezen Staat: maar nademaal zy evenwel zagen de betuyging der groote genegentheyt tot een eerlijke Vrede, zoo namen zy aan, alle mogelijke vlijt aan te wenden, byzonder aangaande de Handel-plaats, om de reſpective Koningen te bewegen tot een der voorgeſtelde acht plaatzen aan te nemen.

Op den 13 Februarii leverden deze Heeren Sweedſe Mediateurs weder een memorie over, aan den Staat, waar by hare Excell: bekent maakten / Dat zonder eenigh tijdt verlies na Vrankrijk en Engelandt hadden over geſchreven, dat hare Hoogh-Mog: hadden goet gevonden alle mentie van een ſtilſtant van Wapenen te verwerpen, en met het afſlaan van Duynkerken, andere plaatzen tot de handelinge voorgeſlagen, en dat zy Mediateurs de reſpective Koningen op de alderkrachtighſte manier hadden getracht te bewegen, tot het aannemen van een der voorgeſlagen plaatzen, daar toe wel uyt Vrankrijk geen volle noch vaſte, maar ook niet geheel afkeerige hoop ontfangen hadden, doch uyt Engelandt, dat dien Koning dit afſlaan van haar Hoogh-Mog: duyde, als een teken van een afkeerigh gemoedt tot Vredes-gedachten, en de Heeren Mediateurs liet weten, dat hun genomen moeyte hem wel aangenaam was, maar alzoo de voorgeſtelde middelen tot verkrijging van den Vrede niet voldeden, hy genootzaakt was, het verder verloop van zaken Godt en zijn Wapenen te bevelen. Waar over de Mediateuren verſtelt, verzochten haar Hoogh-Mog: hun middelen wilden ter handt ſtellen, tot bevorderinge van den Vrede dienſtigh, op dat al hun aangewende debvoiren niet in rook mochten verdwijnen.

Want op haar Hoogh-Mog: den 21 dito haar Excell: voor antwoort hebben toegevoeght / Dat de Heeren Mediateuren zeer bedankten voor hun genomen moeyte, en gezamentlijk met de Miniſters der Geallieerden oprechtelijk verklaren, dat hun niet liever als het voorkomen van verder onluſten, zoude konnen ontmoeten, 't welk zich haaſt in de Vrede-handeling zou openbaren, maar dat de plaats van Duynkerken by de hooge Geallieerden, om verſcheyden redenen niet bequaam bevonden was, en het aan 't oordeel der Mediateuren ſtelden,

of

of dit voor Engelandt wel een reden kon zijn om zoo een gewichtigh Tractaat af te breken, en niet dien Koning kon geoordeelt werden, weynigh tot Vrede genegen te zijn, wijl de onderhandelinge zoo plotzelings affnijdt, om dat Duynkerken tot een Handel-plaats geweygert wordt: En wat de stilstant van Wapenen belangt, verklaarden haar Hoogh-Mog: dat het haar van herten bedroeft heeft, dat de zelve hebben moeten van de handt wijzen, dewijl zy haar ruïne daar uyt zekerlijk te gemoet zagen; doch indien zulke weygeringe eenige impressie aan den Koning van Engelandt mocht geven, dat men den stilstant afsloegh, om onderwijl door particuliere Commissie-vaarders zijn Onderdanen te beledigen; zo betuygen zy zulks in 't minste haar meyninge niet te zijn, maar dat zy uyt begeerte tot den Vrede, bereydt zijn, alle zijne redelijke pretensien te voldoen: En indien den Koning van Engelant zulks aangenaam is, zijn zy willigh, van nu af een Jaar, of langer, te maken een volkomen en generale stilstant van Wapenen te Water, niet twijffelende of de Heeren Mediateuren zullen uyt deze hare Hoogh-Mog: conduite bespeuren, hun sincere devoires tot bevorderinge van den Vrede, en de zelve met haar krachtige Officien ten besten behulpzaam zijn.

Doch gelijk de wapen-schorsing voor drie Maanden / door den Koning van Engelandt de Vereende Nederlanden aangeboden / by hare Hoogh-Mog: niet aannemelijk was / vermidts Engelandt in die tijdt / zich zoo veel te zekerder en bequamer ten Oorlogh kon toerusten; alzoo weynigh was het dien Koningh smakelijk / om den stilstant van Wapenen, voorgestelt van hare Hoogh-Mog: van een Jaar of langer / aan te nemen: want in dezen loopenden Jare 1673. meynde den Engelsen Koning den Nederlandtsen Staat, met hulp van Vrankrijk, te gronde toe uyt te roeyen / gelijk hier na klaar genoegh in zeker Oratie, van den Engelsen Cancelier, in 't Parlament uyt gesproken / en door den Druk aan elk gemeen gemaakt / zal vertoont worden.

De Heeren Sweedse Mediateurs deden immers alzoo hevigh / aan de Koninghs Hoven van Vrankrijk en Engelandt arbeyden / om die te bewegen tot de verkiezing van een der acht Plaatzen tot den Vrede-handel, by hare Hoog-Mog: voorgestelt / als hare Excell: zelfs / den Vereenden Staat zochten te persuaderen / tot het aannemen van de Stadt Duynkerken, gelijk de meer welgemelde Heeren, by een lange en wijtluchtige memorie, op den 3 Maert aan den Staat ingelevert / vol van veelderley dringende redenen / sterk hier op aandrongen; maar als zy kort daar na / schrijvens uyt Engelandt hadden ontfangen / leverden zy al weder een memorie in hare Hoogh-Mog: Vergadering over / daar in vertoonden drie Redenen, die den Koning van Engelant beweeghden / als noch by zijne resolutie / van Duynkerken tot de Handel-plaats te blijven houden / persuadeerden. d'Eerste was Zijn Majesteyts Eere, als die noch weynigh Jaren geleden, de Stadt Breda, schoon in zijn doenmaals Vyanden landt gelegen, tot den Vrede-handel had toe-gestaan, en dat over zulks de Vereende Staten nu ook geen zwarigheyt behoorden te maken, om op gegeven woordt, tot Duynkerken, schoon onder 't Frans gebiedt, te doen handelen, en dat dit mede niet tot hare Hoogh-Mog: disreputatie konde strekken. De tweede was / de wel gelegentheydt van die Stadt, daar zijne en d'andere Ministers niet alleen bequamelijk

konden heen en weder reyzen, maar ook de Poſten en Advijzen, zeer vaerdigh af en aan worden gezonden. De derde was de zekerheydt van zoo een ſterke en vaſte Plaats, daar men in alle veyligheyt kon handelen, en op den Franſen Konings woort moſt vertrouwen, met welke men gezint was een vrede te ſluyten &c. Hier uyt wilden zy Heeren Miniſters beſluyten / dat het by den Koning van Engelandt vaſt lagh, geen afſtant van Duynkerken te doen, en dat over zulks, hoe zeer ook den Koning van Vrankrijk op een andere handel-plaatze mocht aanhouden, evenwel kon geoordeelt worden, midts den onverbrekelijken bant der Koningen, dat hy geheel zou byvallen het gevoelen van Engelandt.

Op deze gront drongen zy ſterk tot het aannemen van Duynkerken, en hebben het gevaar van Chriſtendom toegeſchreven aan zoodanigen weygeringe/ ook in bedenkinge gegeven / of indien de onderhandelinge op dit afſlaan achter quam te blijven, en den Staat eenigh verder onheyl over quame, zulk wel verantwoordelijk zou zijn voor Godt en de Nakomelingen, met verder betuyginge dat hun leedt was, dan vruchteloos te zullen moeten vertrekken; maar kort daar na ontfingen zy twee Brieven / een van den Secretaris Arlington, van den volgenden Inhoudt:

MYN HEEREN;

IK *neme tegenwoordigh de penne om U Ed: Excellentien te laten weten, dat den Koning mijn Meeſter aangeparſt zijnde door levendige inſtantien en redenen, van zijn Alder-Chriſtelijkſte Majeſteyt, eyndelijk heeft geconſenteert te veranderen van de Stadt Duynkerken in eene van d'andere plaatzen voorgeſtelt by de Heeren Staten, om aldaar van Vrede te handelen, willende alzoo ſacrificeren alle zijne eyge convenienten in't groote werk van de Vrede, en dewijl onder de voorſz. plaatzen mede zijn genomineert Keulen en Aken, heeft den Koning my belaſt U Ed: Excellentien te zeggen, dat zich zal accommoderen met een van de twee plaatzen; van de welke den Alder-Chriſtelijkſten Koning de keure zal doen, verhoopende dat zijn Majeſteyt van Sweden zal zien door de proceduren van de twee Koningen, dat des zelfs mediatie haar is aangenaam geweeſt, en hoe zeer zy wenſchen de Vrede te zien voltrokken, door zijn toedoen, waar by tegenwoordigh niets anders te voegen hebbe, als de reiteratie van de ware eſtime, met de welke ik ben,*

MYN HEEREN,

Londen den . . Maert

U Ed: Excellentien

Ootmoedigen en gehoorzamen Dienaar,

't Opſchrift was

Getekent

ARLINGTON.

Aan haar Excellentien de Heeren Extraordinaris Ambaſſadeurs van Sweden in Hollandt.

d'Andere

d'Andere Brief was van den Grave Tott, van dezen Inhoudt:

MYN HEEREN;

De Koningen van Vrankrijk en Engelant hebbende verkoren Keulen voor een plaats om te tracteren, heeft zijn Majesteyt my gepermitteert U E. Excellentien daar van advertentie te geven, ten eynde de zelve daar van deelachtigh konnen maken de Heeren Staten Generaal en hare Geallieerden, die aldaar konnen zenden hare Ministers, en zoo ras ik notificatie zal hebben van U Ed: Excellentien dat gemelte Staten Generaal en hare Geallieerdens gereedt zijn, hare Ambassadeurs daar na toe te zenden, zoo hebben hoogh-gemelte hare Majesteyten belooft de hare ook derwaarts te zenden. Ik wensche dat Godt wil zegenen de sincere intentie van de Koning onzen Meester, en door zijne mediatie de ruste van't Christenrijk te wege brengen.

MYN HEEREN,

Van U Ed: Excellentien

Ootmoedighste zeer genegen Dienaar,

Parijs den . . Maert 1673. C. TOTT.

Van deze Brieven gaven de Mediateuren den 22 Maert by memorie, Notitie aan den Staat, met betuyginge van haar vreughde en congratulatie / daar over aan hare Hoogh-Mog: verzoekende daar nevens / dat hare Hoogh-Mog: zonder uytstel geliefden Ambassadeurs en Gevolmachtighde te verkiezen, en de zelve met nodige Instructien te verzien, om ter bestemder plaats, den Vrede te verhandelen. Op welke Notificatie haar Hoogh-Mog: ten zelven dage / door de Heeren Van der Graaf, Morignaut, Bootsma, en de Raadt-Pensionaris Fagel, (hare Gedeputeerden tot de zaken der Triple Alliantie) de Heeren Mediateuren hebben wezen bedanken voor haar vigilantie en moeyten, met toezegginge van alles te zullen toebrengen, wat de handelinge faciliteeren konde, en aanstonts Persoonen nomineren, om'er na toe te zenden, verzoekende de Paspoorten en Sauf-conduyt voor hun Persoonen, Treyn en Bagagie mochten worden verzorght: midtsgaders gelijke Geley-brieven voor de Posten en Couriers, die de Advijzen heen en weer zouden over brengen, gelijk hare Hoogh-Mog: van hare zijde bereydt waren, om van gelijken te doen.

De gemelte Heeren Van der Graaf en d'andere / wierden ook gelast / om de Ministers der Geallieerde, als die van den Keyzer, Koning van Spangien, en Brandenborgh hier van kennisse te geven / met verzoek dat zy Heeren Ministers alles wat mogelijk is / wilden toebrengen / 't geen tot een goet begin / voortgang / en besluyt / van dit heylzaam Vrede-werk kon dienstigh zijn. En nademaal ook in de laatste gedachte Sweedse Memorie vermelt wierd / van een stilstant van Wapenen, door de Heeren Mediateurs voor geslagen / verzochten hare Hoogh-Mog: dat de Provintien yder in 't byzonder haar op dit stuk / als mede op de nominatie der Heeren Plenipotentiarissen, tot den Vrede-handel, ten spoedigsten wilden verklaren.

Hier op wierden aanstonts by den Staat tot de Vrede-handel, als Gevolmachtighde Ambassadeurs verkoren/ wegens Hollandt, d'Heeren Beverning, en den Baron de Reede, Heer van Renswoude; wegens Zeelandt, d'Heer van Odijk; wegens Vrieslandt, d'Heer Hairen; wegens Groeningen, d'Heer Ysbrants; Doch hier quam wederom een kink in de kabel / en was / dat'er zwarigheydt gemaakt wierdt by den Koning van Vrankrijk, om de Stadt Keulen tot de Handel-plaats aan te nemen; d'oorzaak hier van/ wierd door d'Heeren Sweedse Mediateurs aan den Staat bekent gemaakt / door de volgende

M E M O R I E,

Van de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van zijne Koninglijke Majesteyt van Sweden, overgelevert aan de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden. *In's Gravenhage den* 26 Maert / 5 April 1673.

Rakende de redenen die den Koning van Vrankrijk geeft, om de plaats Aken *te verkiezen.*

DE Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van zijne Koninglijke Majesteyt van Sweden, gestelt tot de Vrede-handelinge, hebben haar Hoogh-Mog: niet willen onbekent laten van 't gene de Brieven uyt Vrankrijk van gisteren zijn mede brengende, te weten, dat hun Collega den Heere Extraordinaris Ambassadeur Grave Tott, na dat hy gezien hadde wat de gemelte Heeren Ambassadeurs hem hadden toe-geschreven, over 't geen in de Conferentie van den 22 Martii gehouden met de Heeren Gedeputeerden van haar Hoogh-Mog: was voor gevallen, zonder uytstel by den Koning van Vrankrijk hadde aangehouden, daar mede de Gevolmachtighden tot het Vredes-gesprek mochten werden genomineert, en de vrye geleyds-brieven met den eersten, en onderling mochten werden uytgegeven.

Sijne Koninglijke Majesteyt heeft deze zorge en neerstigheydt wel gevallen; en heeft dies wegen zeer promptelijk zijne Ambassadeurs genomineert, ook de vrye geleyds-brieven zoo voor de Gevolmachtighden van haar Hoogh-Mog: als voor der zelver respective Geallieerden, doen vervaardigen.

Maar ondertusschen heeft zich eenige nieuwe difficulteyt ontrent het point van de Stadt Keulen, gedestineert tot de t'zamen-komste, opgedaan; want den Koning verklaart, alzoo het Regiment van den Marquis de Grana in de zelve Stadt noch is verblijvende, en dat men daar-en-boven daar op uyt is, (welke Brieven by den Hertogh van Luxemburgh geintercipieert, werden gezeght mede te brengen) om noch 2000 Ruyters langs de Poorte, daar gemelde Marquis de Wacht heeft, in de Stadt te laten in komen, die Majesteyt niet en kan, gelijk ook niet den Koning van Groot Brittannien, hare Ambassadeurs in de zelve Stadt betrouwen,

wen, zo lang het Regiment van den gemelden Marquis aldaar zijn verblijf heeft, en daar door belet, dat die plaatze als neutraal en indifferent niet kan werden aangezien. Op dat evenwel zijne Majesteyt niet moge schijnen te willen beletten, daar mede de Vredes-negotiatie zijnen voortgangh niet en hebbe, maar dat hy veel eer moge doen blijken zijne volstandige genegentheydt tot die Vrede-handelinge, als verklaart hy daar by, zoo wanneer de Stadt Keulen niet ontruymt werdt van zoo moeyelijk Guarnizoen, dat zijn Ambassadeurs na Aken zullen hebben te gaan; niet twijffelende of den Koning van Engelant, en de Geallieerden der Koningen, zullen de hare mede derwaarts wel willen af zenden, als na een plaatze, die de zelve Majesteyt verhoopt, dat aan alle de Partyen niet minder zal voldoen als de Stadt Keulen.

De meer-gemelde Heeren Ambassadeurs hebben zoo haast hier van geen kennisse gehadt, of zy hebben daar van straks haar Hoogh-Mog: willen deelachtigh maken, onder zeer vriendelijk en gedienstigh verzoek, dat de zelve, voor zoo veel in hun macht is, of door hun zelfs, of door hare Geallieerden het daar henen gelieven te laten ordonneren, daar mede de Stadt Keulen bevrijdt moge werden van het voorsz. Regiment; en dat ondertusschen, om de minste tijdt niet te verliezen, zy niet en gelieven weygerigh te zijn, om ook hare Gevolmachtighden na Aken te verzenden, als na eene plaatze even commodieux, en by haar Hoogh-Mog: voor dezen onder andere mede voorgeslagen. Alzoo den Koning van Vrankrijk ook zijne Gevolmachtighden, te weten den Heere Hertogh van Chaune, den Heere Courtin en den Heere Barillon, heeft bevolen hun met den eersten na derwaarts te begeven; en aan ons zekerlijk belooft heeft, dat hy ons met de aanstaande Post de vrye geleyts-brieven wil toe zenden. Zoo nu haar Hoogh-Mog: daar op na gehoudene deliberatie goet vinden, door hare Gedeputeerden wijder hier over met ons te confereren, verzoeken de Heeren Ambassadeurs dat zulks tijdelijk moge geschieden, op dat zy tegens den Post die morgen af gaat, vast bescheydt na Vrankrijk mogen konnen over zenden.

P. Sparre. Ed: Ehrensteen.

Over deze verandering van Aken voor Keulen, wierdt des namiddaghs een conferentie met de Keyzerze, Spaanze, en Brandenburghze Ministers gehouden/ en by die van den Vereenden Staat weynigh zwarigheyt gemaakt/ te meer/ om dat het een van de acht Steden was/ die van hare Hoogh-Mog: tot de Vrede-handel waren voorgestelt; maar doe den Koning van Vrankrijk de Vry-geley-brieven voor de Heeren Nederlandtse Ambassadeurs zoude af-vaerdigen/ verwierp hy den Baron de Reede van Renswoude, vermits hy sustineerde/ den zelven onaannemelijk te zijn/ om dat hy een Ingezeten van 't Sticht Utrecht, zynde/ en volgens dien/ nu als een Onderdaan van zijne Koninglijke Majesteyt, most aangezien worden: Dit wierdt by den Staat, om geen vordere verwijderingh/ in den Vrede-handel te veroorzaken/ door de vingeren gezien.

De Franse Afgezanten tot den Vrede-handel, waren/ als gezeyt is/ den Hertogh de Chaunes, en Monsr. Courtin, en Barillon. Die van Engelant waren/ den Grave van Sunderlandt, Sir Jenkins, en Williamson.

Ondertusschen was by den Vereenden Staat zeker schrijvens ingestelt / om 't zelve / met een Trompetter, aan den Koning van Engelandt te laten af gaan / en den zelven daar in te bedanken, voor het aannemen van de Stadt Keulen, tot een Handel-plaats, en met eenen / zijn Majesteyt een stilstant van Wapenen aan te bieden; Doch dit wierdt door consideratie van de Heeren Sweedse Ambassadeurs op gehouden / door dien hare Excellentien meynden / dat het af zenden van dezen Brief / eenige jalouzye aan den Fransen Koning zoude veroorzaken / gelijk of men daar door Engelandt zocht van hem af te trekken. Maar die hoogh-gemelte Heeren Ambassadeurs, schreven hier over zelfs / met communicatie van den Staat, aan die Engelse Majesteyt, gelijk zy ook aan die van Vrankrijk, door den Sweedsen Heer Grave Tott, daar toe ernstigh deden aanhouden: En daar na antwoort uyt Engelandt ontfangende / gaven daar van kennisse aan hare Hoogh-Mog: door de hier nevens gaande

M E M O R I E,

Van de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van zijne Koninglijke Majesteyt van Sweden, overgelevert aan de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Op den $\frac{8}{18}$ April 1673. in 's Gravenhage.

DE Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van zijn Koninglijke Majesteyt van Sweden, af-gezonden tot de Vrede-handelinge, beklagen ten hooghsten, dat haren yver en wensch om een stilstant van Wapenen uyt te werken, tot nu toe verhindert is geworden, en dieswegen zo weynigh succes heeft gehadt. Want op 't geen zy met voorgaande communicatie van haar Hoogh-Mog: na Engelant hadden over geschreven, hebben zy dit antwoort van den Doorluchtighsten Koning te rugge bekomen, dat zijne Koninglijke Majesteyt gewenscht hadde, dat haar Hoogh-Mog: straks in den beginne van de aankomste der Heeren Ambassadeurs, de voorgeslagene cessatie van Wapenen mochten hebben aangenomen; 't welk niet geschiedt zijnde, oordeelt de zelve, dat den Stilstant die nu wil werden aangeboden, buyten tijdts komt, alzoo die zake nu niet meer in zijn geheel is; dat ook niet en blijkt dat zoodanige Cessatie, die dan noch aan zekere conditien gebonden en gelimiteert werdt, eenige kracht kan by brengen tot bevorderinge van de handelinge van Vrede: dat ook de conditien daar by vervat, niet aannemelijk zijn, zoo ten reguarde van den tijdt als van de maniere; alzoo den tijdt zoodanigh daar inne wordt gerestringeert dat den stilstant by na zich zoude komen te eyndigen alvoorens de Gevolmachtigen ter plaatze van de handelinge zouden konnen t'zamen zijn gekomen; dat de distinctie die voorgestelt werdt van waar af ter Zee den stilstant te doen beginnen en eyndigen, den Hollanders voordeeligh is, en aan de Engelse schadelijk zoude wezen, en zoo voorts.

Nu heeft zoodanigh antwoort de Heeren Ambassadeurs niet weynigh verzet, en zijn zy met zoo veel te meer bekommernisse daar over bevangen, als zy daar

uyt zien dat de heylzame propofitien van zijne Koninglijke Majefteyt van Sweden hunnen Koning en Heere, als vafte en ontwijffelbare geftelde fondamenten, tot bevorderinge van den Vrede, daar door by na wech gerukt, of verydelt werden: dat zy ook te vreezen hebben dat niet de geheele macht des Oorloghs, en het overgroote geweldt der Legers en Scheeps-vlooten te Water en te Lande, de Landen en Provintien van deze Republicque betrekke en overftolpe, voor en al eer de Vrede-handelinge eerft recht zijn begin neme; en dat dan daar door alle beraatflagingen en arbeyt tot den Vrede gantfchelijk geftoort werden. Dieswegen dan alzoo zy zich ten hooghften laten aangelegen zijn, zoo om het perijkel van dezen Staat af te keeren, als om het ftorten van Chriften bloedt voor te komen; Dat zy ook na alle middelen omme zien waar door het gedreyghde perijkel zoude mogen werden vermijdet, en ook werde voorgebouwt, dat het Vrede-werk geen dwers-gangh en krijge, zoo nochtans konnen zy geenen anderen uytwegh af zien, als die annex is aan eenen ftilftant van Wapenen; daarom ook de Heeren Ambaffadeurs ftip daar by blijven, dat op zoodanigen ftilftant als noch volftandelijk moet werden gearbeydet, 't welk zy wel hebben begonnen met de jongft voorgaande Poft in het werk te ftellen; maar op dat het met zoo veel te meerder nadruk moge gefchieden, is hun na onderlinge rijpe deliberatie over een zake van zoo groot belang, en van zoo groote noodtzakelijkheydt, geen nader noch bequamer remedie voorgekomen, als dat een van de Heeren Ambaffadeurs, zoo anders de Poft uyt Vrankrijk geen nader tijdinge mede brengt, na Engelandt met den eerften eens over ftappe, en trachte volgens zijn Mediateurs ampt den Koning van Groot Brittannien op de befte maniere te bewegen tot bewilliginge van een onderlingen ftilftant; met aanfchrijvens ondertuffchen aan den Heere Sweedfe Ambaffadeur, die zich aan het Franfe Hof ophoudt, dat hy met gelijken yver tot gelijken eynde werke: gantfch ook niet twijffelende, of den hooghft-gemelden Koning van Groot Brittannien met goede redenen overtuyght zijnde tot een ftilftant van Wapenen, zal ook den Alder-Chriftelijkften Koningh weten te induceren tot een nobele bewilliginge van zoodanigen ftilftant.

En of wel deze reyze vry wat zwaar en moeyelijk valt, zoo nochtans op dat de Heeren Ambaffadeurs mogen betoonen met hoe groote genegentheydt en drift den Doorluchtighften Koning van Sweden bewogen is tot de herftellinge van de publique tranquilliteyt zullen zy lichtelijk van hun konnen verwerven, dat zy alle moeylijkheyt kleyn achten by de zorge van zoo heylzaam werk.

Doch op dat zy zich mogen belooven van een gewenfcht fucces, meenen zy voor al vereyfcht te werden, dat de conditien des ftilftants wat ruymer en wat duydelijker opgezet werden, op dat den Heere Extraordinaris Ambaffadeur die na Engelandt zoude ftaan over te gaan, daar mede voorzien zijnde, van deze zijde een bequaam fondament moge vaft zetten tot zijne negotiatie: en zouden zoodanige conditien conform konnen wezen de voorige; en die, zoo zy hoopen, haar Hoogh-Mog: zullen oordeelen goet en billik te wezen; te weten,

1. Dat den tijdt der twee Maanden, gedeftineert tot een ftilftant, zijn begin neme van den dagh der Publicatie, en van die uure af gerekent werde.

 2. Dat

2. Dat de limitatie der Zee ten minste zich strekke tot de Kaap van Sint Vincent, of tot de engte van Gibraltar; en dat den tijdt van stilstant der Wapenen zijn begin neme in de respective plaatzen op zekere dagen of weken, van den dagh der Publicatie af te rekenen, ontrent op zoodanigen voet, of ook korter, zoo het doenlijk is, als by het Tractaat van Breda, na de distantie van yder plaatze vast gestelt is; dat die ook niet eyndige of expirere ten zy na verloop van twee volle Maanden, gerekent van den tijdt, dat op yder plaatze den stilstant effectivelijk zal wezen genotificeert, zoo dat van den netten tijdt af der notificatie, de uyt-rekeninge der twee Maanden, na de diversiteyt van plaatzen, precijs zal moeten vast staan, en de continuatie van dien zonder eenige infractie geobserveert werden.

3. By aldien het den Koningen mochte believen den tijdt van de prolongatie des stilstants te stellen aan het goetvinden der Mediateurs, in voegen dat hun na expiratie der voorsz. twee Maanden, of wel zoo wanneer die ten eynde beginnen te loopen, vry zal staan dien stilstant zoo wijdt te extenderen als de bevorderinge van de Vrede-handelinge zal schijnen te vereysschen, wenschen de Heeren Ambassadeurs te weten, of haar Hoogh-Mog: niet zouden konnen goet vinden voor uyt haar consent daar toe te verleenen.

4. Dat straks na de notificatie van dat de Koningen eenparig zullen hebben bewillight in den stilstant van Wapenen, of wel den dagh der Publicatie noch niet mochte wezen beraamt, de Commissie-vaarders, die men Kapers noemt, zullen werden belet zeyl te maken, en in Zee te loopen: en zulks op dat de veyligheyt van de Zee, gedurende den stilstant, op alle mogelijke maniere werde bevordert.

Op ontfangh van deze verklaringe verbinden zich de Heeren Ambassadeurs dat zy allen vlijt en naarstigheydt zullen aanwenden om haren wensch te mogen machtigh werden; en vertrouwen dat aan haar Hoogh-Mog: niet onaangenaam zal wezen dezen haren yver; onder verzoek dat haar Hoogh-Mog: over deze pointen gelieven te delibereren, en hunne Resolutie daar over by geschrift gestelt, aan de Heeren Ambassadeurs zonder vertoeven bekent en deelachtigh te maken, op dat zy met Godts hulpe hun aanlegh spoedigh tot een gewenscht eynde mogen brengen.

P: Sparre. Eduward Ehrensteen.

Hier op hebben hare Hoogh-Mog: (na dat zy met de Heeren Ministers der Hoogh-Geallieerde, die doenmaals in den Hage waren / geraadtslaaght hadden) des anderen daaghs aan wel-gemelde Heeren Sweedse Gezanten, tot antwoort laten toe komen / 't geen volght/

EX-

EXTRACT

Uyt het Regiſter der Reſolutien van de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.

Woensdagh, den 19 *Aprilis* 1673.

IS gehoort het rapport van de Heeren Raadt-Penſionaris Fagel, en andere haar Hoogh-Mog: Gedeputeerden tot de zaken van de Triple Alliantie, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van der zelver Reſolutie Commiſſoriaal van den 18 dezes geviſiteert en geëxamineert het Memoriaal van de Heeren Sparre en Ehrenſteen, Extraordinaris Ambaſſadeurs en Mediateurs van den Koningh van Sweden, breeder in de Notulen van den voorſz. 18 April geinſereert, ook over den Inhouden van dien geconfereert hebbende met den Heer Camprik Keyzerlijken Reſident (de Heeren Don Emanuel Franciſco de Lira en Roomswinkel, Extraordinaris Envoyés van den Koning van Spangien en den Heer Cheurvorſt van Brandenburgh abſent wezende;) waar op gedelibereert zijnde, is goet gevonden en verſtaan, dat aan de wel-gemelde Heeren Ambaſſadeurs en Mediateurs door de voorſz. Heeren Raadt-Penſionaris Fagel, en andere hare Hoogh-Mog: Gedeputeerden tot de zaken van de Triple Alliantie by monde zal werden verklaart, dat haar Hoogh-Mog: de wel-gemelde Heeren Ambaſſadeurs en Mediateurs hooghlijk bedanken moeten voor de continuele zorge, arbeydt en moeyte die de zelve met zoo veele genegentheydt aanwenden, om den jegenwoordigen Oorlogh ter neder en aan een zijde te leggen, en namentlijk en particulierlijk mede dat de wel-gemelde Heeren Ambaſſadeurs en Mediateurs de goetheydt wel willen hebben van een van haar Ed: een zware en penible reyze naar Engelandt te laten doen, tot bevorderinge van 't geen de zelve oordeelen tot voort-zettinge van de Vrede-handelinge te konnen dienen, dat hare Hoogh-Mog: de voorſz. zorge, moeyte en arbeyt, altoos zeer geerne zullen gedenken, en tot facilitatie van de goede intentie van de gemelde Heeren Ambaſſadeurs verklaren moeten wel te vreden te zijn, Eerſtelijk dat den tijdt van twee Maanden tot den ſtilſtant gedeſtineert, aanvang zal nemen, en dienvolgende gerekent worden van den dagh af, van de Publicatie van dien, zoo nochtans, dat de voorſz. Publicatie zoo haaſt doenlijk, immers binnen 14 dagen, naar dat den voorſz. ſtilſtant zal wezen geaccordeert, zal moeten geſchieden, en dat gedurende den voorſz. ſtilſtant gene Ingezetenen van deze Landen in het gebiedt van de Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien, en ook gene Ingezetenen van hare Majeſteyten in het gebiedt van dezen Staat zullen mogen komen, anders dan naar voorgaande bekomen Paſſeport, dat ook geenderhande Koopmanſchappen of andere Waren mede zonder voorgaande bekomen Paſſeport, uyt des eenen in des anderen gebiedt zullen mogen werden gebracht ofte vervoert. Dat ook gedurende den zelven ſtilſtant, gene Schepen ofte Vlooten van Oorloge naar des anderen kuſten zullen mogen verzeylen, en dat in den voorſz. ſtilſtant niet alleen in dezen Staat,

maar ook alle des zelfs hooge Geallieerden zullen wezen gecomprehendeert. Ten anderen, dat de Limiten, binnen de welke den voorſz. ſtilſtant van Wapenen ter Zee, plaatze zal hebben, zullen worden geëxtendeert tot de Kaap van St. Vincent, ofte de Straat van Gibraltar, en dat den tijdt van de voorſz. ſtilſtant naar de verſcheydenheydt van de voorſz. plaatzen, aanvank zal nemen en beginnen in de zelve reſpective plaatzen, naar het verloop van zekere dagen ofte weken, op die maniere als hier voorens by het Tractaat tot Breda gemaakt, is gereguleert geweeſt, ofte ook binnen korteren tijdt, indien het zelve geſchieden kan, en dat dien voorſz. ſtilſtant op de voorſz. onderſcheydene plaatzen, niet eerder zal eyndigen, dan naar het verloop van twee volle Maanden, te beginnen van dien dagh, op de welke den voorſz. ſtilſtant in yder van de voorſz. plaatzen, volgens de voorſz. diſtinctie van dagen en weken metter daat aanvank heeft moeten nemen. Ten derden, zoo haaſt bekent gemaakt zal wezen, dat de hooghſt-gedachte Koningen eendrachtelijken in den voorſz. ſtilſtant hebben geconſenteert aan de Oorlogh-ſchepen en Commiſſie-vaarders van dezen Staat, verboden zal worden uyt de Havenen dezer Landen te vertrekken of Zee te nemen, ſchoon den dagh tot de Publicatie van den voorſz. ſtilſtant noch niet zoude mogen wezen vaſt geſtelt, mits dat het zelve aan de zijde van de hooghſt-gedachte Koningen ten aanzien van de Oorlogh-ſchepen en Commiſſie-vaarders van hare Majeſteyten mede kome te geſchieden. En wat belanght de voorſlagh by de gemeldte Heeren Extraordinaris Ambaſſadeurs en Mediateurs gedaan, namentlijk dat ingevalle de hooghſt-gedachte Koningen zouden konnen goet vinden den tijdt van de prorogatie van den voorſz. ſtilſtant aan hare Excellentien te defereren zoodanigh dat de zelve na het verloop van de voorſz. twee Maanden, of wel zoo wanneer de voorſz. twee Maanden zouden mogen ſtaan te expireren, den voorſz. ſtilſtandt zouden mogen prorogeren, tot zoo veel langer tijdt als het ſucces van de voorſz. Tractaten zoude ſchijnen te vereyſſchen, haar Hoogh-Mog: als dan van nu af daar inne ook zouden willen conſenteren, dat de zelve daar op moeten verklaren, dat zy 't voorſz. point aanzien als een zake van importantie, en waar op zonder voorgaande kennis en reſolutie van de Heeren Staten van de reſpective Provintien, ook zonder participatie en interventie van de Hooge Geallieerden van dezen Staat, niet finalijken kan werden gereſolveert, en dat dienvolgende de poſitive antwoort daar op te geven, moet zijn van meerder longueur. Dat hare Hoogh-Mog: niettemin de meer-gemelde Heeren Ambaſſadeurs en Mediateurs wel konnen verzekeren, dat dezen Staat aan hare zijde ontrent alles 't gunt tot acheminement van een goede en verzekerde Vrede zoude konnen dienen, geerne zoo veel zal contribueren, als van haar in redelijkheyt geverght, of van een Vrede-lievende Staat verwacht zoude konnen werden, en daaromme over het voorſz. derde point, nader zullen ſchrijven aan de Heeren Staten van de hooghgemelde Provintien, en met de Heeren Miniſters van hoogh-gemelte hare Geallieerden in conferentie treden, niet twijffelende of de meer hoogh-gemelte Heeren Staten zoo wanneer de zelve zullen vernemen, dat de hooghſt-gedachte Koningen daar toe inclinatie hebben, en dat van de voorſz. Vrede-handelinge eenig goet ſucces te verwachten is, en dat de hoogh-gemelde hare Geallieerden daar

toe mede komen te collimeren, aan haar kant haar daar op zoodanigh zullen verklaren, dat de wel-gemelde Heeren Ambassadeurs en Mediateurs daar in genoegen zullen vinden, en dat Extract van deze haar Hoogh-Mog: Resolutie en Antwoort aan de wel-gemelte Heeren Ambassadeurs en Mediateurs door den Agent de Heyde zal werden overgelevert.

W. REYGERSBERG.

Accordeert met 't voorsz. Register,

H. FAGEL.

Maar van deze Wapen-schorsing is in 't minste niet gevolght. Als nu de Paspoorten door de Heeren Sweedse Mediateurs, en de Gevolmachtighde van den Staat, tot den Vrede-handel gecommitteert / waren aangekomen / zoo verzochten de Heeren Sweedse Middelaars, alder-eerst audientie / om afscheyt van hare Hoogh-Mog: te mogen nemen / 't welk dan geschiede op den 2 Mey, als wanneer hare Excell: met de eerste / en kostelijkste karosse van den Staat, gevolght van noch ontrent 30 andere / zoo met 6/ 4 en 2 Paerden / door d'Heer Kromom, wegens Zeelandt, en d'Heer Bootsma, wegens Vrieslandt, daar toe wierden boven gehaalt; zy wierden geleydt over de groote Zaal / in hare Hoogh-Mog: Vergadering, alwaar geplaatst wierden in twee Arm-stoelen/ recht tegen over den Heer President. Hier deden hare Excell: een korte Harangue in de Sweedse spraak / gevende de zelve in 't Latijn schriftelijk over/ en luyde in 't Duyts aldus:

PROPOSITIE

Van afscheyt, der Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van zijne Koninghlijke Majesteyt van Sweden, by monde en in Sweedse sprake, gedaan ter Vergaderinge van hare Hoogh-Mog:

Hoogh-Mog: Heeren; &c.

HEt is nu omtrent de vijf Maanden geleden, dat wy van het Hof van den Doorluchtighsten Koning van Groot Brittannien herwaarts over zijnde gekomen, in de naam van zijne Koninglijke Majesteyt van Sweden onzen Allergenadighsten Koning en Heere, aan u Hoogh-Mog: en dezen Staat hebben begonnen aan te bieden een oprechten en getrouwen vlijt van mediatie ontrent de droevige conjuncturen van den tegenwoordigen Oorlogh; en zulks ten eynde daar mede wy de opgerezene strijdigheden tusschen de respective Doorluchtighste Koningen van Vrankrijk en van Engelandt ter eenre, en van u Hoogh-Mog: als voorstanders van de Provintien der Vereenighde Nederlanden ter andere zijde, zouden mogen vereffenen en byleggen. 't Welk op dat het vroegh zijn effect:

fect mochte gewinnen, heeft ons gedacht dat voor een zeer bequaam toepadt daar toe zoude konnen ſtrecken, zoo wy voor uyt en voor al eenen Treves of ſtilſtant van Wapenen quamen te proponeren; met een bygevoeght en van gelijken noodigh begeeren, dat een plaatze tot de t'zamenkomſte en handelinge, die aan alle partyen by den Vrede geintereſſeert, egalijk commodieux mochte wezen, zonder vertoef en met den aller eerſte mochte vaſt geſtelt werden.

Nu konnen wy wel niet voorby gaan, van te bekennen, dat ons eenige onverwachte difficulteyten van d'een en d'andere zijde zijn voorgekomen, die wy liever hadden gezien dat noyt te berde waren gebracht geweeſt, op dat ſtraks in den beginne van onze aankomſte en van onzen arbeyt onze propoſitien hun behoorlijke plaatze hadden mogen vinden; maar hoe wy ook van het eerſte noch onzeker blijven, zoo nochtans zijn wy daarom noch niet t'eenemaal ontbloot van het vertrouwen van een goet ſucces, alzoo wy gantſch geene occaſie zullen laten voorby gaan, om wijders met al ons vermogen te dringen op onze hope: Ondertuſſchen willen wy voor een gewenſchte voorſpellinge en gelukkigh teken uytduyden, dat hoe zwaar ook en ongebaant geweeſt is de difficulteyt van de plaatze en van de t'zamenkomſte, dat'er evenwel rede is om blijde te wezen, dat het den Algoeden en Al-grooten Godt belieft heeft de herten der Partyen zoodanigh te diſponeren, dat die ſtrijdigheyt heel wech is genomen, en wy nu beyder zijdts bereydt zijn en gereedt ſtaan, ons te vervoegen na die plaatze, daar wy met Godts hulpe en byſtant, verhoopen door onze trouwen en ſchuldigen arbeyt, niet alleen een billik Tractaat van Treves te zien ſluyten, maar dat ook een Vrede zelfs, die redelijk en eerlijk moge zijn, zal konnen voltrokken werden.

Wy bekennen evenwel dat dit een werk is niet minder in zich zwaar, als voor al noodigh voor de gantſche Chriſtenheydt, en vervolgens zoodanigh, als nauwelijks door menſchelijken vlijt en verſtandt kan uytgewerkt werden, ten zy dat Hy, die een Heere is des Vredes, zich als middelaar daar by voege, op dat mits verleeninge van zijnen hemelſchen zegen hem gelieve de Vrede-handelinge te kroonen met een goeden uytſlagh, en onzen arbeyt, die daar henen is ſtrekkende, zoodanigh te zegenen, en na wenſch te doen voortſpoedigen, dat alles blijdelijk en na wenſch van de geheele Chriſtenheyt moge uytvallen.

Wijders bedanken wy u Hoogh-Mog: afzonderlijk, dat de zelve niet en hebben over 't hooft gezien, de oprechte genegentheydt van zijne Koninglijke Majeſteyt van Sweden onzen Allergenadighſten Koning en Heere, en des zelfs liefde tot deze Republique, als mede onzen wel-gemeenden vlijt en moeyte, te erkennen en ter herte te nemen.

Wy beloven u Hoogh-Mog: noch verder onzen arbeydt, en dat wy dien zonder ophouden zullen blijven aanwenden, verhopende dat u Hoogh-Mog: hare Ambaſſadeurs en Gevolmachtighden zoodanigh zullen inſtrueren, dat het werk, zoo niet licht, ten minſte niet onmogelijk, geſtelt werde; en dat u Hoog-Mog: zoodanige redenen en Vredes-middelen zullen aan de handt geven, die zy volgens hare voorzichtigheydt zullen oordeelen meeſt te ſtrekken tot verlichtinge van het werk. Voorts bedanken wy u Hoogh-Mog: mede ten allerhooghſten, dat gedurende ons verblijf alhier ter plaatze de zelve ons hebben gelieven te betuygen

-tuygen alle civiliteyt. Wy erkennen zulks met behoorlijke dankbaarheydt, en zullen ook niet onderlaten aan Allerhooghst gemelden Koningh onzen Aller-genadighsten Heere daar van met behoorlijke onderdanigheyt bericht te geven.

Eyndelijk wenschen wy uyt gront onzes herten aan u Hoogh-Mog: en aan deze Republique een gestadigh welvaren, een gelukkigen uytslagh in al haar voornemen en beraatslagingen; en zoo binnen het district van dezen Staat als daar buyten, alle heyl en zegen, die wy voor de rest ons ernstelijk recommanderen in de gunste en vriendtschap van u Hoogh-Mog:

P. Sparre. Ed: Ehrensteen.

d'Heer Ysbrants, doenmaals President van hare Hoogh-Mog: Vergadering, bedankte hare Excell: in de Nederlandtse tale, zeer hartelijk, voor alle hare genomene moeyten, die zy tot den lieven Vrede hadden aangewendt, beloovende dat den Staat zulks ook t'allen tijden zoude erkennen, en naar toewenschinge van geluk en voorspoet, zijn die voorsz. Heeren Ambassadeurs, wederom in gelijke ordre, als zy gekomen waren, af-geleyt, en gebracht in hare Logementen, waar na noch eenige Conferentien met Gedeputeerden van den Staat gehouden te hebben, namen hare Excell: op den 5 May, insgelijks afscheydt van Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien, en quamen met 2 Karossen van 6 Paerden, van noch eenige andere gevolght, ten Hove, daar men de geheele Compagnie Gardens, met vliegende Vaendels, en slaande Trommels, paraat, en in ordre zach staan, voor de Hooftwacht; Eenige van Sijn Hoogheyts Edellieden quamen hare Excell: boven halen, daar Sijn Hoogheyt haar Excell: aan de deur van zijn Anti-chambre ontfong, en binnen leyde. Deze audientie duurde niet lang, waar op d'Heeren Ambassadeurs wederom vertrokken, en namen voorts van noch eenige Grooten mede afscheyt; en aan andere haar vertrek bekent gemaakt hebbende, wierden des anderen daaghs, den 6 May, door de Heeren Nieuburgh, en Eeken, hare Hoogh-Mog: Gecommitteerde, met de tweede Karosse van den Staat, neffens noch 20 andere, uyt haar Logement gehaalt, en begeleydt tot buyten den Hage, aan de Hoornbrugge, alwaar de Heeren Gecommitteerden haar afscheyt hebben genomen, keerende wederom na den Hage, en de Heeren Ambassadeurs, in haar eygen Karossen zijn getreden, haren wegh nemende naar 't Huys te Vyversteyn, dat den Heer Zilverkroon toe komt, daar zy noch tot den 9 May zijn gebleven, om eenige tijdingen uyt Vrankrijk en Engelandt te ontfangen, en vertrokken doen na Rotterdam, werdende aldaar, en op de vordere Plaatzen, met 't los branden van 't Geschut begroet, terwijl zy over traden in een Staten Jacht, dat haar Excell: bracht voorby Gorkom, tot Heusden, van waar vorder den wegh naar Aken hebben genomen; Maar als zy over 's Hertogenbos haar reys voort zetten, om door Maestricht naar Aken te trekken, wierden zy van 30 Franse Ruyters, ontrent Oosterwijk aangerant; doch zoo dra zy haar hadden bekent gemaakt, lieten de Fransen haar Excell: zonder vordere moeyten, voort reyzen, met groote ontschuldigingen, en protestatien, van hun niet te hebben gekent. De Hooghgemelde Heeren Ambassadeurs, den 14 May haar reyze van Oorschot dan voort

zettende/ en gekomen in het Dorp Achel, om aldaar te verpoozen / waren eben gereedt / om ter Maaltijdt aan te zitten / wanneer hun geboodtschapt wierdt/ dat'er ontrent 200 Franse Ruyters, van Kranendonk af-gereden / het Dorp in 3 Troupen van buyten hadden bezet. Den Bevelhebber van dit Volk quam aanstonts de Heeren Ambassadeurs complimenteeren / maar alleenlijk / om te weten / over wat plaatzen zy haar wegh naar Aken wilden nemen / en verstaande / over Mastricht, zoo zocht hy de voorsz. Heeren, met veel redenen daar van af te raden / en dat voornamentlijk / om dat zijn Franse Majesteyt, deze Stadt, nu als genoeghzaam had geblokkeert / en een algemeyne ordre gegeven/ om niemandt na de zelve te laten doorgaan; d'Heeren Mediateurs hier over dapper verstelt / vraaghden/ of zy (indien zy de wegh naar Mastricht wilden nemen) gevangen zouden werden? waar op den Officier, (die altijdt binnen de palen van beleefthepdt bleef) de schouderen optrekkende / antwoorde / dat hy anders geen last had, als alleen te beletten, dat hare Excell: binnen Mastricht zouden komen; verzoekende voorders / dat zy den wegh over Stokheym wilden nemen. De Heeren Mediateurs ziende dat hier niet anders in te doen was / mosten haar zulks laten welgevallen / en gingen over Stokheym op Sittart, en zoo voort op Aken, alwaar zy / in stilligheydt / op den 16 Mey, binnen quamen/ niet willende met Ceremonien ingehaalt zijn. Den Grave Tott, Sweedts Minister, by den Koning van Vrankrijk, is niet lang daar na/ ook binnen Aken gekomen.

Der Vereenighde Heeren Staten Plenipotentiarissen of Gevolmachtighden, tot desen Vrede-handel, namen de zelve wegh naar Aken, als de Mediateurs hadden gedaan / en kregen ook zoodanige bejegening / want zy wierden mede van 200 Franse Ruyters, onder 't gebiedt van Monsr. de Veins, door ordre van den Grave van Montal, belet / om binnen Mastricht, (schoon het onder de Staten hoorde) te komen / onder voorgeven / dat zy Heeren 45 Karren, met alderhande noodtzakelijke behoeften, by haar hadden, de welke zy meynden binnen die Stadt te brengen. Monsr. de Veins verzocht dan / dat zy geliefden door Mazeyk te trekken / dewijl hy ordre had / van niets binnen Mastricht te laten in komen; maar de Heeren Gevolmachtighden hier over misnoegende / quam den Graaf Montal zelfs met 800 Ruyters derwaarts / beducht zijnde / dat den Gouverneur van Mastricht, (daar 't Guarnizoen zich toerustte om de Heeren Plenipotentiarissen te ontfangen) eenigh Volk mocht uyt zenden/ en zijn voornemen daar door beletten; maar de hoogh-gemeldte Heeren weygerende door eenige plaatzen met Frans Guarnizoen bezet / te passeeren / dede Montal haar Ed: door Monsr. de Veins, aanzeggen / dat zy dan de wegh over Stokheym, naar Aken konden nemen / 't welk zy / tegen wil en dank / mosten doen / krijgende een partye Franse Ruyters, quansuys tot convoy / doch in der daadt maar alleenlijk dienende / dat zy Heeren niet door d'een of d'ander manier / binnen Mastricht zouden mogen geraken. Alzoo zijn zy op den 18 Mey, twee dagen naar 't aankomen der Heeren Mediateurs, ook binnen Aken gearriveert / werdende door 18 Karossen / en veel Heeren en Borgers van die Stadt, buyten de Pont Poort, tot op Wilbach, ontmoet / en ingehaalt.

De

De Engelse Afgezanten tot den Vrede-handel waren Sir Lionel Jenkins, en Joseph Williamson, zy vertrokken den 18 Mey, in een van des Konings Roey-barsien van London na Greenwich, om van daar/ met des Konings Jachten, na Vlaanderen over te varen/ doch t'Scheep gekomen zijnde/ wayde de wint contrary/ zoo dat zy mosten te Quinborgh in loopen; waar van daan zy den 26 May weder uyt liepen/ maar konnende het Voorlandt niet voorby komen/ keerden zy na de Swaluwe, en reysden te lande na Doevres, om van daar op Calais in Vrankrijk over te steken/ en zich alzoo tot Luyk by den Graaf van Zunderlandt te begeven: Doch zy raakten te Nieupoort in Vlaanderen aan landt/ daar zy verstonden/ dat de Hollandtse Oorloghs-vloot in Zee was gesteken/ 't welk zy door een Expressen aan haar Koning deden verstaan/ en hun aldaar onbekent ophielden/ ter tijdt toe/ dat zy nader ordre van haren Koning hadden bekomen.

Ondertusschen bleef het noch onzeker/ waar de Vrede-handeling zoude beginnen/ want den Keulsen Keurvorst had de zelve gaerne in de Stadt Keulen behouden/ daar toe den Koning van Vrankrijk mede genegen was/ maar het Keyzerlijk Regiment, onder den Marquis de Grana, was hem daar dapper tegen de borst/ doch wat moeyten hy ook dede aanwenden/ om 't zelve daar te doen uyt trekken, het was te vergeefs/ want den Raadt van Keulen, wat verder ziende/ en haren Bisschop niet meerder als den Fransen Koning toe vertrouwende/ wel verzekert zijnde/ dat zy met malkander eens gezint waren/ wilde daar toe niet verstaan/ gelijk zy in 't begin des voorleden Jaars 1672 hadden gedaan/ met het uyttrekken van het Nederlandts Regiment, onder den Colonel Bamphield, in ons Eerste Deel, Pag: 33. en 47. verhaalt: zoo dat die Magistraat het uyttrekken van dit Keyzers-volk, doch evenwel met beleeftheyt/ afsloegh/ en daar nevens verzekerende/ dat zy zouden goede zorge dragen/ dat van 't zelve Regiment, geen overlast aan de Franse partye zou worden gedaan: Niet tegenstaande dit alles/ wiert by den Koning, en Keurvorst zoo veel te wege gebracht/ dat den Marquis de Grana, voor zijn Perzoon, na Weenen vertrok/ en zijn gantsch Regiment, met dat van de Kreyts-Volkeren, den Eedt van getrouwigheyt aan de Stadt Keulen hebben gedaan: Hier op begaf zich den Bisschop van Straatsburgh, (dat quaat duytze werktuyg/ om den Vrede slechts te verstooren) weder binnen Keulen. Den Koning van Engelandt, op 't verzoek van Vrankrijk, en deze twee Bisschoppen, nam de verandering van Keulen voor Aken aanstondts mede aan/ en den Vereenigden Staat, liet zich zulks ook/ al welgevallen.

Alle deze voorverhaalde Pretexten, en zukkelingen, by Vrankrijk en Engelandt aangewent/ dienden nergens anders toe/ dan om de Vrede-Tractaten op te houden/ want zy hadden te grooten hoop op de aanstaande krijghs-tochten/ zoo te Water als te Lande/ meynende geheel Hollandt en Zeelandt gelijkelijk op te slokken/ waar toe Vrankrijk den Vrede met Brandenburgh alreede had gesloten/ en vorder trachte men verscheyde Vorsten in 't Keyzerrijk in Balans te houden/ zoekende eenige met hoop van grooter te werden/ te voeden/ sommige door dreygementen te doen vreezen/ en andere met geschenken om te koopen/

pen/ of te breden te stellen; doende ondertusschen aan 't Keyzerlijke Hof alle mogelijke vlijt aanwenden / om den zelven in staat te houden / van zich niet te reppen: Ja dat meer is/ Vrankrijk boodt Spanjen aan/ een gedeelte van zijne Conquesten mede te deelen, indien zy hem tegen de Hollanders wilden by staan, maar weynige luysterden na dezen zang. De Fransen nu ziende/ dat verscheyde Vorsten haar begonden toe te rusten / om Hollandt by te springen / wenden 't Schip over een anderen boegh/ en deden van ter zijden/ dien Staat aanbieden/ een of- en defensive Ligue met haar in te gaan, indien men de Stadt Mastricht met eenigh geldt af stondt, en dat Vrankrijk zou behouden Crevecœur en Schenken-schans, &c. Dat den Prins van Condé, nu tot Uytrecht, hier toe volle macht had, en dat de Heeren Staten slechts een generaals Perzoon, voorzien met genoeghzame volmacht, behoefden by hem te zenden, men zoude aldaar in 24 uuren tijdts wel goede conditien konnen bedingen. Zie daar het lok-aas van de Franse, om den Staat van hare Bondtgenoten af te trekken / blijkende by zekere ontworpene voorslagen/ door de Franse ten dien eynde op gestelt / van den volgenden Inhoudt:

1. Dat men Spanjen, en des zelfs Vrienden abandonneere.
2. Dat Vrankrijk, Engelandt, en den Vereenden Staat, een Alliantie mosten maken.
3. Een offensive Alliantie, te maken met den Keyzer, Vrankrijk, Engelandt, Poolen, Sweden, Italien, en de Staten, tegen den Turk.
4. Alle het Oorloghs-volk van den Staten aan den Koning van Vrankrijk te laten passeeren, ingeval Spanjen weygert, zich te accommodeeren, aangaande de Nederlanden voor een equivalent, of geldt.
5. Dat alle Spanjaarts uyt de Nederlandse plaatzen zouden moeten vertrekken.
6. Dat Vrankrijk alle zijn Volk uyt al de geconquesteerde Steden zou doen vertrekken, voor den 24 Juny naastkomende.
7. Dat, ingeval Vrankrijk de Spaanse Nederlanden, door zijn Wapenen zou komen te verkrijgen, met consent van Engelandt en Sweden, zoo zou men aan den Vereenden Staat over geven, de Steden, Antwerpen, Mechelen, Brussel, Gent, Brugge, Oostende, Nieupoort, en Duynkerken, alwaar men 12 of 15 duysent Switzers, tot garnisoen zou binnen leggen, die den Eedt aan Vrankrijk zouden doen, van niet toe te staan dat'er vreemt Krijghs-volk noch van den Vereenden Staat, Engelandt, noch Sweden, door passeere, om tegens Vrankrijk, of den Vereenden Staat, gebruykt te worden.
8. Dat men aan Vrankrijk over late, de Stadt Mastricht, met het Landt van Overmaas, en een goede somme geldts, in plaats van de Meyery van den Bos.
9. Dat men aan Engelandt 3 Milioenen geldts zou betalen, met een Jaarlijkse erkentenis van hondert duyzent guldens, voor den Haring-vangst.
10. Datmen 't Schip de Royale Charles, in den Oorlogh van 't Jaar 1666. van d'Engelse genomen, zou wederom geven.
11. Dat de Franse, Engelse, en Sweden, vryelijk zouden mogen handelen in

Oost-

Ooft-Indien, en op de kust van Guinea, midts eenigh recht aan die Compagnien betalende; in gevolge van dien, zouden d'Inwoonders van de Vereende Nederlanden, door geheel Europa vryelijk handelen, mits betalende de zelve rechten, die d'Onderdanen van 't Landt, waar zy haren handel drijven, betalen.

12. Dat d'Engelsen d'Inwoonders van de Vereende Nederlanden zouden vergoeden, al het gene van haar genomen mocht zijn, in de Brittannische Zee, zullende 't zelve mogen aftrekken, op de Jaarlijkse Erkentenis van de voorsz 100000 guldens, van wegen de Haring-vangst.

13. Dat den Heer Prince van Orangien van deze Erkentenis zou betaalt worden, 't geen hem van den Koning van Engelant toekomt.

Hier uyt kan men lichtelijk merken / dat Vrankrijk, (by aldien de Vereende Staten deze conditien hadden aangegaan/) het/ ten eersten/ op de Spaanse Nederlanden gemunt hadt / en die hebbende verovert/ of Spanjen als dan zich zou hebben konnen defenderen / most den tijdt uyt wijzen. Staat ook aan te merken/ hoe dat Vrankrijk, Engelandt, en Sweden, den vryen handel op de Nederlandtse Ooft-Indien, en Guinea wilden bedingen/ doch daar voor zou dezen ingebeelden Wereldts-Heer wederom aan de Vereende Nederlanders toe staan / den vryen handel door geheel Europa, maar niet in de Franse of Engelse Ooft-Indien, gelijk of dien grooten Koning, geheel Europa alreede onder zyn heerschappye hadde gebracht. Doch de Heeren Staten der Vereende Nederlanden lieten haar van deze Franse Sirena, of Tover-zang niet bekooren.

De Franse Plenipotentiarissen tot de Vrede-handel hier vooren genoemt/ quamen vast de Rivier de Maze afzakken / zy dorsten wel met een beleefde vrymoedigheyt verzoeken / om door de Stadt Mastricht te mogen reyzen / naar Keulen, het welk de Franse Krijgs-volkeren korts te vooren als gezeyt is/ (ongetwijffelt door ordre van haren Koning) niet alleen aan de Heeren Sweedtse Mediateurs, maar ook aan de Afgezanten van hare Hoogh-Mog: onder wiens gebiedt/ die Stadt doenmaals stont/ en met wiens Garnizoen de zelve bezet was / hadde dorven weygeren / en genoeghzaam / met gewelt beletten; over zulks was'er dubbele reden om dit verzoek af te slaan/ gelijk ook gedaan wierd: Zy reysden dan over Luyk en Bruël naar Keulen, en door Aken trekkende / verzochten dat de Heeren Sweedse Mediateurs haar toch spoedigh geliefden te volgen/ 't welk zy ook met den Sweedsen Grave Tott, als Ambassadeur van Parijs, eenige dagen te voren by haar Excell: gekomen / hebben gedaan. De Franse Afgezanten, na dat zy tot Bon, met den Keulsen Keur-Vorst hadden gesproken/ quamen den 6 Juny binnen de Stadt Keulen, en deden daar hare publijke Intrede; doch daar ontstont eenige twist tusschen hare Gardens en de Wacht/ maar wierd voort gestilt / zy wierden van de Heeren Sweedtse Mediateurs, 2 dagen daar na gevolght. De Engelse Afgezanten quamen den 4 Juny t'Antwerpen; en wierden aldaar van de voornaamste Engelse verwellekomt / en van die Magistraat begroet / en met de Heere-wijn vereert; zy scheenen onderwegen al willens wat geleutert te hebben / om eerst te weten / hoedanigh de aanstaande Batailje ter Zee zoude komen uyt te vallen. Den 12 Juny, des namiddaghs

ten 3 uuren / quamen zy te Keulen, doch onbekent binnen / (had den Zee-slagh op den 7 Juny, tot haren voordeel beter succes gehad / zy souden misschien wel openbaar / en met Triumf zijn in getrokken.) Den Engelsen Grave van Zunderlandt die door onpasselijkheydt noch te Parijs had moeten vertoeven / is daar na gevolght. Hare Hoogh-Mog: Gevolmachtighden, zijn ook / dien zelven dagh 's avonts ten 6 uuren / aldaar binnen gekomen; Op den 16 dito quamen / daar mede / Don Emanuel de Lira, en den Heer van Oudenhoven, van wegen Spanjen; die gevolght wierden van de Keyzerlijke Ministers, den Grave van Koningzek, en den Baron d'Isola, om des Keyzers Intrest ook aldaar waar te nemen. Eenige dagen verliepender / met malkander te verwellekomen / en Visites / en contra Visites te geven: want op den 8 Juny, als de Heeren Sweedtse Middelaars, binnen Keulen quamen / wierden zy van de Franse Ambassadeurs, op dien zelven dagh door een Visite, al verwellekomt. De Franse en Sweedtse gaven / kort na dat de Engelse Gezanten gekomen waren / haar de Visite, en ontfongen daar op weder de contra Visite. De Fransen visiteerden op den 16 Juny, de Gevolmachtighde van hare Hoogh-Mog: en wierden gevolght van de Heeren Sweedtse en Engelse, ja ook van den Bisschop van Straatsburgh, welke Gezanten alle de contra Visites van de Nederlandtse Plenipotentiarisen, wederom ontfingen. Don Emanuel de Lira, gaf zijn eerste Visite aan de Heeren Ministers van hare Hoogh-Mog: met wien hy een lange conferentie hielt / en daar na zyn aankomst / aan de aldaar zijnde Ambassadeurs bekent makende / wierden van haar weder begroet. Hier te Keulen quam ook op den 17 Juny, de Zoon van den Heer Baron de Schwerin, als afgezonden van den Keurvorst van Brandenburg: men verwachte daar ook Prins Willem van Furstenbergh, confrater des Bisschops van Straatsburgh, van wegen de Keurvorst van Keulen, welke twee gebroeders als Twistmakers, meer hebben gearbeyt / om den Vrede te verachteren / als die te bevorderen: noch wierd daar ook te gemoet gezien / den Heer Smising, voor den Bisschop van Munster. Terwijl gaven de Heeren Sweedtse Mediateurs, dagelijks de Visite aan de Plenipotentiarisen, en wierd het Convent der Carmeliten, staande recht tegen over het Logement / van de Heeren Sweedtse Ambassadeurs, tot de Vrede-handel-plaats verordineert. De Heeren Sweedtse Middelaars zonden een van haar Edel-lieden aan den Koning van Vrankrijk, om de aankomst van alle deze Gezanten, aan zijne Majesteyt bekent te maken. Den 28 Juny wierd de eerste Conferentie gehouden / duurende van 's morgens ten 10 uuren / tot des naarmiddaghs ten 2 uuren / en des anderen daaghs de tweede / van 4 uren tot 's avonts ten 7 uren. Hier op is den Sweedsen Grave Tott zelf den 30 Juny vertrokken / naar den Koning van Vrankrijk, in 't Leger voor Mastricht, om by zijn Majesteyt, tot bevordering van de Vrede, uyt te werken / een stilstant van Wapenen, maar te vergeefs / want den 7 July, quam den welgemelten Grave wederom tot Keulen; hebbende met dien Koning over een Wapen-schorsing gesproken / doch die Majesteyt verklaarde / zonder Engelandt daar in niet konde werden gedaan. En 't is zeker / dat dien Engelsen Koning, (hoewel nu alreede tot tweemaal toe / de nederlage hebbende gehad / en waar van de laatste maal geheel uyt de Zee geslagen zijnde /) noch verhoopte / door

de derde maal / tegens den Vereenden Staat, Victorie te bevechten / en alsdan / door 't Landen van een deel Krijghs-volk, een kans op Hollandt of Zeelandt te wagen / en dat gelukkende / by zijne pretensien / op deze genoemde Landen te vaster te blijven staan / en die te lichter te komen doordringen / alzoo hy wel zagh / dat Vrankrijk, niet ernstig genoegh daar toe aan wende / dewijl hy de Grenzen van Vlaanderen en Zeelant nu verlaten hebbende / Mastricht was gaan belegeren. Den Jongen Koning van Sweden die in 't begin deses Jaars, 1673. die Regering had in handen gekregen / schreef ook zeer ernstige en dringende brieven aan beyde de Koningen van Vrankrijk en Engelandt, om die tot den Stilstandt van Wapenen te bewegen / maar 't kon niet helpen.

Wy zullen deze Vrede-makers een wijl tijdts tot Keulen laten handelen / en ondertusschen eens overstappen naar Engelandt, om te vernemen / wat tusschen dien Koning, en zijn Parlament omgaat / waar uyt zal blijken / hoedanigh den zelven tot den Vrede genegen was.

ENGELSE ZAKEN.

Als nu in Engelandt veel Bootsvolk verloopen was / die hun dienst hadden verlaten / en zich te Landewaarts in zochten te verbergen / zoo heeft den Koning, om haar tegens den naasten Zee-tocht / te beter / by een te krijgen / op den 2 Januarii, 1673. de volgende Proclamatie doen afkondigen:

NAdien verscheyde Zee-luyden, Bootsgezellen, en andere, in dienst van Zijn Majesteyt, ter Zee en op verscheyden Schepen, geregistreert onder Zijn Majesteyts Soldie, den zelven dienst verlaten hebben, en zich zelf in duystre plaatsen verborgen, waar van zommige onlangs gevat, na haar verdiensten met de doodt gestraft zijn. Zijn Majesteyt begeerende gunstighlijk zijn Genade uyt te breyden over de rest der schuldige, pardonneert vryelijk, verlost en vergeeft door deze zijne Koninglijke Proclamatie, alle zoodanige Zee-luyden, Bootsgezellen, en andere, alle hunne offensien en misdaden, dezen aangaande, en alle Doodt- of Lijf-straffen; en ontslaat hen mits dezen, en yder een van hen, en alle vorder vervolgh of onderzoek daar ontrent. En Zijn Majesteyt beveelt uytdrukkelijk alle en een yegelijk zijne Magistraten, Officieren en Dienaars, Politijquen Militair, dat zy niet onderstaan zullen eenige Zee-luyden, Bootsgezellen, of andere over eenige zake by deze gepardonneert, in questie te trekken. En verwacht Zijn Majesteyt dat alle Zee-luyden, Bootsgezellen, en andere, die nu gezien hebben de Exempelen, beyde van zijn Rechtvaerdigheyt en Genade, zich voor 't toekomende zoodanigh in zijn dienst zullen dragen, dat niet weder tot zoodanige misdaden zullen vervallen: Welke, indien yemant zou derven onderstaan, zal men tegens alzulke namaals met alle Rigeur en Straffigheyt procederen.

Niet lang daar na is uytgekomen een Proclamatie, tot Encouragement van het Boots-volk, dat zich vrywilligh in dienst zal begeven / op Schepen van de eerste / tweede en derde / Rang werdende hun belooft een Maant of zes Weken Soldye op de handt / en dat zy namaals niet zullen op andere Schepen geleght werden /

werden / als op die / daar zy dienst genomen hebben; en van de gene / welke in des Konings dienst komen doodt geschoten te worden/ zullen de Weduwen met een jaarlijks onderhoudt verzorght werden.

Hier op begon men aldaar de bereydtzelen tot de toerusting der Oorlogs-Vloot te verbaerdigen / om by tijdts in Zee te konnen geraken; den Ridder Spragh wierd na Parijs gezonden / om te onderzoeken / of den Fransen Koning penningen zou willen schieten / waar mede men de Engelse Oorlogh-schepen konde uytrusten. Hy dede aan die Franse Majesteyt een byzondere openinge van den staat der Engelse Koninglijke Vloot, zoo dat drie Milioenen Frans geldt, uyt Vrankrijk, naar Engelandt, overvlogen.

Op den 14 Februarii, 1673. was den tydt verscheenen / dat het Engels Parlament, volgens des Konings prorogatien (dat zijn uytstellingen,) des voorleden Jaars, 1672. eerst van April, tot in October, en doen wederom tot in deze Maandt Februarii, zoude komen zitten / als in ons Eerste Deel van 't Jaar, 1672. op Pag. 418. gelezen kan worden. Des Parlaments Leden nu vast dagelijks te Londen by een komende / toonden grootelijks hun misnoegen/ Dat den Koning zoo veel Krijgs-volk rontom die Stadt had doen leggen, murmureerende, dat het zelve streedt tegen de vryheyt van 't Parlament, en hare Persoonen; dat men ook noch wel indachtigh was, wat den Protector Kromwel, eertijdts, met zoodanigen manier van doen had uitgewerkt; dat hare Raadtslagen, en noch veel minder hare Persoonen konden zeker zijn; en dat over zulks dit geen vry Parlament, gelijk het behoorde, en in voortijden geweest was, konde zijn: Dat men slechts groote zommen geldts zocht in te vorderen, tot bezwaarnis van de Gemeente, om daar mede, (ten gevalle van de Franse) de Duytsen, hare Bondtgenooten, te beoorlogen, &c.

Den dagh van 't zitten des Parlaments verscheenen zijnde / dede den Koning door den Heer Cancelier, aan de Heeren van 't Lagerhuys verstaan / dat/ alzoo Zijn Majesteyt Sir Eduard Turner, haren voorgaanden Spreker, had gemaakt / Hooft-Baron van de Thesaurye, zy geliefden een ander Persoon in zyn plaats te verkiezen; 't welk gedaan zijnde / wilde Zijn Majesteyt des anderen daaghs by haar verschynen / alzoo Hy haar veel had te zeggen: Hier op wierd verkooren Sir Job Charleton, die men dit van te vooren al had toe geleyt. Den Koning, daaghs daar aan / quam in 't Hoogerhuys, (alwaar het Lagerhuys, haar doenmaals mede liet vinden) zeer prachtigh gekleet / met de Kroon op 't hooft / en den Koninglijken Mantel omhangen / en tredende op zijn Troon, zat neder / en kende voor goedt de verkiezing van den nieuw aangenomen Spreker, de welke terstont / uyt den naam der Parlaments Heeren, van Zijn Majesteyt verzocht / het volgende:

1. Dat alle hare Persoonen, Dienaars en Goederen bevrijdt zouden zijn, van eenigh Arrest, of Molestatie.
2. Vryheyt in 't spreken, en debatteeren.
3. Vry acces tot des Konings Persoon.
4. Dat alle hare Proceduren wel geduydt mochten worden.

Dit by den Koning toegestaan zijnde / dede Zijn Majesteyt zelf / de hier nevensgaande Oratie.

ORA-

O R A T I E,

Gedaan door den Koningh van Engelandt.

MY LORDS en EDELEN;

IK ben blijde u dezen dagh hier te zien, ik zoude u eerder te zamen beroepen hebben, maar ik was gezint u, en 't Landt te ontlaften, tot dat 'er een abfolute nootwendigheyt was: zedert ghy laatft hier geweeft zijt, ben ik gedrongen geweeft tot een importante, noodtwendige, en koftelijken Oorlogh, en ik twijffele niet, of ghy zult my geven een behoorlijke, en effectuele affiftentie, om die te vervolgen: ik referere u tot mijne Declaratie, wegens de oorzaken, en ware noodtwendigheyt van dezen Oorlogh; en ik zal nu alleen zeggen, dat ik zoude mogen verzet hebben de onwaerdigheden aen mijn eygen Perfoon, liever dan die tot deze extremiteyt te hebben gebracht, indien niet de Intreft zoo wel als de Eere van de gantfche Natie in gevaar waar geftelt, en indien ik deze occafie hadde verworpen, miffchien of noyt die weder zoude hebben ontmoet met gelijke voordeel: ghy zult vinden, dat het laatfte Suppliment, dat ghy my gaaft, niet was, volgens de verwachtinge, tot die eynden, daer toe ghy my die gaaft, de betalinge van mijne Schulden, daarom moet die in de naafte plaatze weder recommanderen aan uwe fpeciale zorge. Eenige dagen voor ik den Oorlogh verklaarde, gaf ik uyt mijne Declaratie van Indulgentie voor de difcreperende (in Religie), en hebbe zedert daar van goet effect gevonden, met het verzekeren van de Vrede van binnen wanneer Oorlogh buyten had; daar is eene gedeelte in 't zelve dat misduyding in fubject geweeft, 't welk raakt de Papiften, als of aan haar meerder vryheyt was toegeftaan als aan andere Recuzanten, daar het klaar zy dat'er minder is; voor d'andere zijn publijke Plaatzen toegeftaan; en ik hebbe noyt van intentie geweeft, dat zy eenige zouden hebben, maar alleen, dat zy de vryheyt van haar Religie in hare Huyzen zouden hebben, zonder eenige toeloop van andere, en ik kan haar niet minder toeftaan als dit, daar ik zoo veel meerder gratie aan andere hadde bewezen, hebbende de meefte van haar geweeft getrouw en in mijnen dienft en in die van mijn Vader, en in de gantfche loop van deze Indulgentie ben ik niet van intentie, dat ik eeniger manieren zal prejudiceren de Kerke; maar ik wil haar rechten maintineren, en dat in haar volle kracht: hebbende dit gezeyt, foo zal ik zeer qualijk nemen eenige codtradicti te ontfangen in 't gene ik hebbe gedaan, en ik zou gantfchelijk fcheyden met u: ik ben gerefolveert te blijven by mijne Declaratie: Daar is noch meer maliteufelijck uytgeftroyt, en is zoo flecht en frivool, dat ik niet waerdigh dacht daar van gewagh te maken, ten waar het miffchien mochte gelooft werden van eenigh wel gezint Volk, en dat is, dat de Krijghs-machten, die ik in dezen Oorlogh hebbe gelicht, zouden gefchikt zijn, omme de Wet en Eygendom tegens te gaan: ik wenfche, dat ik de laatfte Zomer meer Krijghs-macht gehad hadde; maar 't gebrek van dien dringt my, dat ik meerder tegens de Lente moet

lichten; en ik twijffele niet, of ghy zult confideren de bezwaarnis van dien in uwe Supplimenten: ik zal concluderen met deze verzekering aan u, dat ik wil volherden in de oprechte Gereformeerde Proteftantze Religie, en Kerk, als dit nu is opgeftelt in dit Koninkrijk, en dat niemants eygendom, of vryheydt oyt zal werden geinvadeert.

Zoo haaft/ als den Koning had ge-eyndight/ begon den Heer Cancelier zijn Majefteyts Oratie, breeder te verklaren met de volgende redenen.

Mijne Heeren, en Ridders, Stedelingen en Burgers.

DEn Koning heeft zoo volkomen, zoo treflijk wel, en zoo gelijk van zich zelfs gefproken, dat gy niet veel van my te verwachten hebt. Daar is niet een woordt in zijn reden, dat niet zijn volle gewicht heeft, en ik durf met verzekering zeggen, dat het by u ook zijn werking hebben moet. Sijn Koninglijke Majefteyt had u vroeger te zamen beroepen, en zijn affairen vereyfchten dit, ware hy niet gerefolveert geweeft, om u alle gemak en tijdt te gunnen tot u byzondere handelingen, en den Volke zoo veel ontlafting van betalingen en taxen, als der zelver affairen, en des Volks prefervatie wilden, toe te laten. En dan zijn'er noch, ('t welk ik hier niet voorby gaan kan) door liftige invoeringen eeniger qualijk gezinde Perfoonen uytgeftroyt, vreemde en vertwijffelde geruchten, 't welk uwe huydige t'zamenkomft beproeft, zoo wel boosachtigh als valfch te zijn. Sijn Majefteyt heeft meer gezeght, dat hy nu geëngageert is in een wichtigen, zeer koftelijken, abfolut noodtwendigen, en onvermijdelijken Oorlogh. Hy heeft u gewezen tot zijn Declaratie, alwaar ghy die perfonele befchimpingen met Schilderyen, Medalien, en andere opentlijke affronten zult vinden, die zijn Majefteyt van de Staten ontfangen heeft, gelijk ook hare brekinge der Tractaten, zoo wel in Surinam als den Ooft-Indifchen handel: en ten laatften komen zy op den hooghften graad van infolentie, dat zy de Eere en 't Recht van de Vlagge weygeren, 't welk een ongetwijffelt Juweel dezer Kroon is, daar van zy nimmer moet fcheyden, en ook byzonderlijk is erkent geweeft in 't laatfte Tractaat van Breda, en ter gener tijdt ftrijdigh. En dewijl de Koning eerft lang verwachte, en daar na folemnelijk fatisfactie begeerde, zoo bedifputeerden zy zijn Recht daar van in alle Chriften Hoven, en deden groote aanbiedingen aan den Franfen Koning, zoo hy met haar tegens ons wilde ftaan, maar zijn Alder-Chriftelijkfte Majefteyt was noch wel gedachtigh wat zy te Munfter gedaan hadden, contrarie zoo veel Tractaten, en folemnele Verbinteniffen, en wat voor een gevaarlijke Nabuur zy voor alle gekroonde Hoofden zijn.

Den Koning en zijn Minifters hebben hier een zware tijdt, en leggen alle dagen onder nieuwe quaat-fprekingen. Zomtijdts wierdt haar voorgehouden, als of zy alles aan Vrankrijk om geldt verkochten, om dezen Oorlogh te voeren: Portfmout, Pleymouth en Hul waren tot onderpant in der Franfen handen gelevert. De naaften dagh quam een nieuws dat Vrankrijk en Hollandt vereenight waren: Daar op die quaadtfprekinge van verradery in zottigheyt verkeerde. Nu waren de Minifters zotten, die eenige dagen te vooren Schelmen hadden geweeft.

En in waarheydt kon men de Coffy-huyzen niet blameren van wegen haar laatste concepten, want indien de vereeniging effect had genomen, was Engelant onder een veel slimmer val geweest, als 't nu is, en den Oorlogh waar op ons los gedraayt: Maar beyde Koningen haar Intresten wel verstaande, resolveerden zich te vereenigen tegens die, welke algemeene Vyanden van alle Monarchyen waren: En ik mach met waarheyt zeggen, inzonderheyt van ons, als haar eenige tegenstrever in den handel en macht ter Zee, en wie alleenlijk haar in de weegh staat tot een algemeen Rijk, zoo groot als Romen. Dit verstonden de Staten zoo wel, en hebben het zoo diep by zich laten inwortelen, dat onder al haar tegenwoordige ellende en gevaar, zy met zoo wijden eerzucht bezeten zijn, dat zy een Tractaat verwerpen, en een Stilstant weygeren. Al dit zaaght ghy voor den laatsten Oorlogh, maar onze Alliantien konden doen zoo wel niet gemaakt werden. Derhalven oordeelt ghy recht, het koste wat het koste, ***DELENDA EST CARTHAGO: Dat Gouvernement moet onder de voet gebracht werden.*** En daarom mach de Koning wel tot u zeggen, *Het is uwe Oorlogh.* Hy stelt zijn zaken aan na u, en na de gerechtigheydt, en hy verwacht een genoeghzame hulpe tot zoo een noodtwendigen en kostelijken handel, welke hy tot noch toe op zijn eygen kosten heeft gevoert, en hy begeerde ook niet of u te molesteren, of 't landt te bezwaren, eer dat de zaken tot een onvermijdelijken noodt geraakten: En zijn Majesteyt gebiedt my u te zeggen, dat by aldien het niet een gewisse en spoedigh opgebrachte zomme is, zoo kan de zelve by deze gelegentheyt niet dienen.

Mijn Heeren en Edelen. De reputatie is de grootste stut des Krijghs of des Vredes. Dezen Oorlogh waar noyt begonnen, noch de Staten hadden den Koning oyt veracht, of hem geweygert satisfactie te geven, ook den Krijgh tot op dezen dagh niet geduurt of gesubsisteert, waren de Staten in haar voornemen niet bedrogen geweest, en het daar voor gehouden, dat zijn Majesteyt zoo grooten gebrek aan gelt hadde, dat hy alle affronten met gedult most verdragen, dat hy den Oorlogh niet weer kon aanvangen, of voort zetten, ja tot op den huydigen dagh houden de Staten zich onder haar Volk met deze valsheydt op, dat zy verzekert zijn van Engelandts en des Parlaments genegentheydt, en dat ghy den Koningh in dezen Oorlogh niet wilt helpen, ook, dat ingevalle zy het tot op uwe t'zamenkomst konnen uyt harden, zy een nieuw leven zullen vinden, en nieuwe aanslagen mogen maken. Onlangs zijn twee van hare principale Agenten, met haar Credentialen en Instructien tot dezen eynde, gevangen genomen, welke nu in den Tour zitten, en zal tegens haar geprocedeert werden volgens de Wet der Natie: Maar den Koning is genoeghzaam verzekert van zijn Volk: Hy kent u beter, en kan nimmer aan zijn Parlament twijffelen. Dit zou niet eens gedacht zijn, indien ik u niet hadde willen bekent maken, hoe veel daar aan gelegen is, dat de hulp-gelden niet alleen met volkomen genoegen, maar ook met goethertigheyt en ter bequamer tijdt gegeven werden. Ik mach wel zeggen, de Koning heeft de Staten in die stant gebracht, dat uwe hertelijke vereeniging, om den Koning te helpen, veroorzaken zal, dat zy nimmer formidabel zijn, en Engelant in gevaar brengen. En zoo ghy naderhandt toe-laat, dat zy weder op komen, zoo laat u dit tot waarschouwing wezen. De Staten van Hollandt zijn Engelants eeu-

wige Vyanden, zoo wel van wegen Intreſt als toeneygingh. Wat ghy by de laatſte Seſſie gegeven hebt, verrichte niet na u eygen verwachtinge.

Daar-en-boven een andere conſiderable onderſtant, die ghy voor zijn Majeſteyt toe-geſchikt had, is ongelukkigh in zijn geboorte verloren, zoo dat genootzaakt wierde, zijn zaken zeer tegens zijn wil voort te zetten, om de betalingen uyt de Rentkamer in te houden. Hy ziet die dringingen aan hem zelf, en die inconvenienten, welke aan zijn Volk toe waſſen, door groote Intreſten, en het onderſcheyt tuſſchen baren gelt en ordres in zijn gantſche handel. Dit dwong den Koning alzoo te procederen, dat hy zijn eygen inkomſten aanwenden moſt, welke zoo groote werking in dezen Krijgh gedaan heeft: Maar alhoewel hy den handel en 't gewin der Banquiers daar mede geſtopt hadde, zoo wilde hy de zelve doch in 't minſte niet ruineeren, en zoo veel Familien onderdrukken, welke deze ſchulden aangaan, daar boven zou dit een ongelijke laſt zijn voor veel zijner goede Onderdanen Maar de Banquiers noch deze hebben oorzaak haar te bezwaren: Als ghy nu voor haar zorght, en haar betaalt, wat'er toekomt, zijnde de ſtopping doen geſchat met 6 per cento van die tijdt aan. Daar is zeer veel aan des Konings Eer en Intreſt gelegen, dat hy zie, dat dit gedaan werdt: Maar hy begeert dit niet ter ongelegener tijdt van u, dan dat dit alleenlijk de tweede plaatze hebbe, en dat ghy voor eerſt beſtemt wat voor intentie ghy in de hulp-gelden hebt.

Sijn Majeſteyt heeft zoo volkomen gevindiceert zijn Declaratie van de Papiſten, dat geen redelijk Man daar tegens eenige vernuftige zwarigheydt kan aanwenden. Hy heeft het zelve ten genoegen gerechtveerdight in die tijdt, daar in zy gepubliceert is, en met de effecten, die hy daar van genoot, welke meerder hadden mogen zijn, van wegen der zelver accordatie met zijn eygen natuurlijke diſpoſitie, welke geen goet Engelsman kan wenſchen anders te zijn, als zy is. Hy lieft geen bloet of harde proceduren, byzonder waar zoete en vreedzame middelen by een wijs Prins konnen gebruykt werden, dat verkieſt hy zekerlijk. De Engelſe Kerk en alle goede Proteſtanten hebben oorzaak zich te verblijden over zoo een Hooft en Beſchermer, zijn Majeſteyt verklaart zijn zorgh en concernatie voor de Kerk, en wil haar maintineren in alle haar Rechten en Privilegien, als yemandt zijner Voorvaderen, indien niet beter. Hy is daar in geboren en opgevoedt. Dit was 't, daar voor zijn Vader ſtorf. Wy weten alle, wat voor groote verzoeken en aanbiedingen hy uyt het Landt uytgeſtaan, en hem zijn overkomen, doen hy in zijn nedrighſte ſtant was, en hy acht dit de eene Eer van zijn Koningrijk te zijn, dat hy is geweeſt de Oprechter der Kerken, de zelve wil hy altijdt beſchermen, en hoopt die de poſteriteyt na te laten in grooter luyſter en op vaſter gronden, als yemandt onzer Voorvaders 't zelve gezien heeft. Maar zijn Majeſteyt is niet geconvinceert, dat violente middelen 't Intreſt van Religie of Kerk zijn.

Daar is noch een zaak die my bevolen is u voor te ſtellen, namelijk 't misverſtant, 't welk zotlijker wijze uytgeſtroyt werdt, van de macht des Konings, die hy in dezen Oorlogh heeft opgebracht, waar in de Koning zich zelfs tot u vry openbaart, en bekent de ſchult op de andere zijde. Waren de voorleden Zomer

niet

niet geweeſt wonderlijke ſtormen en onweder, daar door haar Ooſt-Indiſche Vloot in zekerheyt quam, en hare Zeekuſten beſchut wierden voor een deſcente, zoo had niet als de waarachtige oorzaak ('t gebrek van geldt) het defect in't getal van onze Krijghs-macht juſtificeren konnen. 't Zelve voorziet nu zijn Majeſteyt tegens 't naaſte Voor-jaar, waarom hy dan heeft geordonneert noch 7 of 8 andere Regimenten te Voet te werven, onder 't commando van Perſoonen van de grootſte Fortuyn en qualiteyt En ik recommandeer u ernſtelijk, dat ghy in uwe Supplimenten wel overleght deze noodtzakelijke additie van koſten.

Laat my na Zijn Majeſteyts Oratie beſluyten, ja laat ons alle beſluyten met zegeninge Godes en des Konings. Laat ons Godt zegenen dat hy ons zoo een Koning gegeven heeft, tot eener Verbeteraar onzer gebreken, zoo in Kerk als Policye, en tot een Oprechter onzer Voet-paden, om daar in te blijven: Dat midden in den Oorlogh en ellende, welke in'onze Nabuurige Landen woedt, onze Koorn-Zolders vol zijn, en daar is geen klagen in onze ſtraten: Men kan zwaarlijk merken, dat 'er een Oorlogh is. Laat ons Godt zegenen, dat hy dezen Koning gegeven heeft alle de herten zijns Volks, en inzonderheyt dezes Parlaments, welke in affectie en redelijkheyt tegen haar Vorſt, alle haar Predeceſſeurs overtroffen hebben. Een Parlement, met welk den Koning veel Jaren lang heeft geleeft in alle vriendelijkheyt eens gelukkigen Huwelijks. Heeft den Koning eenigh Intreſt gehad? ghy hebt het opgenomen. Heeft de Koning hulpe van doen gehad? ghy hebt hem daar mede vaerdigh, goethertigh en genoeghzaam voorzien. Gy hebt u verlaten op de gewisheyt en conduite van Zijn Majeſteyt in al zijn daden, zoo dat ghy noyt onderwonden hebt te overſchrijden uwe bepalingen, of op hem te zetten: Dewijl de Koning aan de andere zijde u raadtſlagen heeft gebruykt, tot fondatie van alle zijn proceduren, en daar is zoo wel met u omgegaan, dat hy op zijn eygen koſten en credit ondernomen heeft, ook uytlandtſe Oorlogh te voeren, daar mede hy u niet te moeyelijk, en zijn Volk bezwaarlijk vallen mocht. Laat my zeggen, dat of wel dit Huwelijk is volgens Moſes Wet, alwaar den Man een Scheyt-brief geven kan, zijn Vrouw verſtoten, en een ander nemen, zoo kan ik u doch verzekeren, dat het den Koning zoo onmogelijk is van dit Parlament te ſcheyden, als het voor u onmogelijk is te ſcheyden van die trouw, affectie en ſchuldige plicht, die ghy hem tot noch toe hebt bewezen. Laat ons den Koning zegenen, dat hy onze vreeze heeft wechgenomen, en geen ruymte voor jalouzyen over laat: Voor de verzekeringen en beloften, die hy ons gedaan heeft. Laat ons zegenen Godt en den Koning, dat onze Religie is behouden: Dat de Kerk van Engelandt de zorge is van onzen Prins: Dat onzen eygendommen en vryheden zijn behouden. Wat heeft een goet Engelsman meer te begeeren, als dat deze Koning lang magh regeeren, en dat deze Triple Alliantie des Konings, Parlaments, en Volk, nimmermeer gebroken magh werden.

't Parlament vergaderde dan den 17 Februarii, tot den middagh/ en beſloten aan den Koning toe te ſtaan door 18 Maanden/ yder Maent 70000 pont Sterlings, dat is 7 Tonnen Gouts, Hollandts. Maar den 25 dito 300 als den

Spreker Sr. Job Charleton bezigh was met verscheyde affairen van 't Parlament, wierd hy van zoodanigen quale overvallen / dat 't Parlament resolveerden hare zittinge tot den 27 dito uyt te stellen; dan als zijn overval aanhielt/ verzocht den zelven aan Zijn Majesteyt dat hy van zijn Ampt ontslagen mocht werden; waar op den Koning aan 't Parlament last gaf / om een andere Spreker te kiezen / die met algemeene stemmen Sr. Eduard Seymour verkoozen/ 't welk Zijn Majesteyt approbeerde.

In deze tijdt verscheen boven/ en omtrent het Eylandt Wicht, en Portsmuyden, een Komeet-sterre, gaande op/ in 't Zuydt-Oosten, en onder / in 't Oosten, vertoonende zich zoo groot / als eenmans hooft.

Nauwlijks had het Parlament beginnen te zitten / of daar ontstont weder een gevaarlijken brandt tot Londen, die zijn oorsprong nam in Leathings Laan, by de Tour-straet, den 19 Februarii, 1673. waar door wel 60 huyzen in puyn en asschen wierden geleght / daar onder was mede het Admiraliteyts huys, daar in veel van die Heeren papieren en schriften in vlam en rook verdweenen; 't huys van d'Heer Richards is ook van 't vuur vernielt; den brandt wierd noch door 't opspringen en nederwerpen van eenige huyzen gestuyt / behalven verscheyden andere / die daar over dapper zijn beschadight geworden.

De twee Gevangenen tot Londen in den Tour gezet / die den Heer Cancelier in deze zijne voorgaande Harangue gelieft te noemen twee van hare (verstaat de Vereende Staten) principale Agenten, waren Zas, en Arton; zy wierden voor verspieders gehouden / en men vatte haar / om datze / (zoo men zeyde /) zonder ordre van den Koning, in Engelandt over waren gekomen / zy wierden daar na uyt den Tour, in Gatehouse, by West-munster gebracht/ en de Lords Lauderdale en Coventry, als Commissarisen, examineerden haar; Eenige Fransgezinden strooyden uyt / datze daar gekomen waren, om oproer te stichten, of om Engelandt van Vrankrijk af te trekken, tot een byzonder Tractaat, &c. hoe het was / of niet/ de Engelse waren ten laatsten met haar verlegen / alzoo zy haar niets van eenigh belang / kosten overtuygen / en evenwel bleven zy aldaar gevangen / tot dat den Vrede met de Nederlanden, in 't Jaar, 1674. gesloten was. Men zondt als doen ook 80 / van des Konings Gardes naar Yrlandt, om den Lieutenant van Ludlou, en andere gevangens/ van daar / over te halen / de welke / (vermits dat het Republicanen waren/) men ook verdacht hielt / van een aanslagh / met de Hollanders, op dat Koningrijk te hebben voor gehad.

Ondertusschen waren de gedachten der Parlaments-huyzen meer bezigh met het punt van de Religie, als met dat van 't promt verschaffen der beloofde subsidi-penningen; en nademaal den Koning in zijn hier even voorgaande Oratie hadde gezeyt / Eenige dagen voor Ik den Oorlogh verklaarde, gaf Ik uyt mijn Declaratie van Indulgentie, &c. zoo vinden wy geraden de voorsz. Declaratie van Indulgentie hier in te voegen / die gedaan wierd op den 15 Maert, 1672. Oude Stijl, dat is 13 dagen voor Zijn Majesteyts Oorloghs Declaratie, en luyde in Duyts aldus:

Zijne Majesteyts Declaratie aan alle zijne Lieve Onderdanen.

Gepubliceert by advijs van zijn Secreten Raadt.

ONze zorge en debvoyren voor de preservatie van de Rechten en Interesten van de Kerk, zijn, zedert onze gelukkige Herstellinge, de Werelt genoeghzaam bekent gemaakt, by de gansche maniere van onze Regeringe, en door de menighvuldige en geduurige middelen van dwang die wy gebruykt hebben, om alle dwalende of dissentierende Persoonen weder te recht te brengen, en de ongelukkige verschillen die wy, op onze wederkomste, onder onze Onderdanen vonden in materien van Religie, neder te leggen: Maar by de droevige experientie van 12 jaren gebleken zijnde, dat'er weynigh vruchts van die dwingende middelen gekomen is, dunken wy ons geobligeert te zijn, in't werk te stellen die opperste macht in Kerkelijke zaken de welke niet alleen in Ons is inhererende, maar ook by verscheyde Statuten en Acten van't Parlament verklaart en erkent is alzoo te zijn; en daarom laten wy dienvolgens deze onze Declaratie uytgaan, zoo wel, tot geruft-stellinge van de gemoederen van onze goede Onderdanen in deze Poincten, om Vreemdelingen in deze Conjuncture te noodigen tot ons over te komen en by ons te woonen, en tot beter aanmoedi-ginge van allen, tot een blijde uytslagh van hare Negotie en beroepingen, waar door wy, onder Godes zegen, veele goede en gelukkige voordeelen aan onze Regeringe verhoopen toe te brengen; als om in't toekomende voor te komen het gevaar, 't welk anderzins uyt privative byeenkomsten en seditieuse Conventiculen zoude mogen ontstaan.

En eerstelijk verklaren wy onze expresse Resolutie, meyninge, en intentie te zijn, dat de Kerk van Engelandt zoo gepreserveert, en geheel in zijne Leere, Discipline en Gouvernement blijve, als zy nu by't Recht gestabilieert is; en dat het zelve gehouden werde, gelijk het is, voor het Fondament, de Regul, en Standaart van de generale en publijke Godts-dienst, en dat de Orthodoxe geconformeerde Clergy trekke en geniete d'inkomsten aan de zelve gehoorende; en dat niemant, schoon van verscheyde opinie en gevoelen, van de betalinge van zijne Tienden of andere schulden, hoe die ook mogen zijn, geëximeert zal zijn. En verklaren wy vorders dat niemant eenige Beneficie, Leef bare of Kerkelijke waerdigheyt of avancement, van wat zoorte die zy, in dit ons Koningrijk van Engelandt zal mogen behouden de welke niet volkomentlijk is geaggreëert.

Ten anderen verklaren wy onze wil en welbehagen te zijn; dat de executie van alle, en alle zoorten van straf bare Wetten in Kerkelijke zaken tegens alle Non-Conformisten of Recuzanten, hoe die mogen zijn, immediatelijk zal zijn opgeschort, en zijn die opgeschort by dezen. En zullen alle Rechters, Rechters van verzekeringe en incarceratie, Stadthouders, Vredemakers, Schouten, Bailliuwen, en andere Officiers, wie die mogen zijn, 't zy Kerkelijk of Politicq, hier van kennisse nemen, en daar aan schuldige gehoorzaamheyt bewijzen.

En op dat'er geene pretensie by eenige van onze Onderdanen gemaakt werde tot het continueren van hare onwettelijke by-een-komsten en Conventiculen;

verkla-

verklaren wy dat wy van tijdt tot tijdt een genoeghzaam getal van plaatzen zoo die verzocht zullen werden, in alle Gewesten van dit ons Koningrijk, tot het gebruyk voor de gene die haar met de Kerk van Engelandt niet conformeren, zullen toe staan, om daar in by een te komen en vergaderen, tot hare publijcque aanroepinge en devotie, welke plaatzen voor alle menschen open en vry zullen zijn.

Maar om voor te komen zoodanige disordres en inconvenienten als uyt deze onze toelatinge zouden mogen ontstaan, indien die niet behoorlijk werden gereguleert, en dat zy te beter mogen werden geprotegeert by de Burgerlijke Magistraat, is onze expresse wil en welbehagen; dat niemant van onze Onderdanen zich verstoute in eenige plaats by een te komen, voor al eer zoodanige plaats vergunt en den Predicant van die Gemeente by ons geapprobeert is.

En op dat niemant en vreeze dat deze restrictie zoude veroorzaken dat onze voorsz. vergunninge en approbatie bezwaarlijk te verkrijgen zal zijn: Verklaren wy vorders, dat deze onze toelatinge, rakende de vergunninge van publijke plaatzen van Godts-dienst, en approbatie van de Leeraars, zich zal extenderen over alle zoorten van Non-Conformisten en Recuzanten, uytgezondert de Recuzanten van de Roomse Catholijke Religie, aan de welke wy in geenen deele zullen vergunnen publijke plaatzen van Godts-dienst, maar henluyden alleenlijk deelachtigh maken in de algemeene exemptie van de executie van de strafbare Wetten, en hun toestaan de exercitie van haren Godts-dienst, alleenlijk in hare private huyzen.

En indien naar deze onze goedertierenheyt en toelatinge eenige van onze Onderdanen zich mocht verstouten deze Vryheyt te misbruyken, en seditieuselijk, of tot krenkinge van de Leere, Discipline, of Gouvernement van de gestabilieerde Kerk te prediken, of by een te komen in plaatzen by ons niet vergunt: Waarschouwen en verklaren wy hun by dezen, dat wy tegens haar met alle bedenkelijke strafheyt zullen procederen; en zullen wy haar doen blijken dat wy zoo rigoureus konnen zijn, om zoodanige Overtreders te straffen, wanneer wy daar toe zoo rechtmatigh geprovoceert worden, als wy goedertieren zijn over ware teedere Gemoederen.

Gegeven in ons Hof tot *Whithal*, dezen 15 dagh van Maert, 1672. in 't 24 Jaar van onze Regeeringe.

Deze Declaratie des Konings van de Indulgentie of Vryheydt, in de Religie, en byzonderlijk voor de Rooms-gezinde, was de meeste Gemeente / en die van 't Lagerhuys ten hooghsten walgelijk / en tegen de Borst geweest / en nu den Koning, door 't volharden in den Oorlogh, zoo noodigh om geldt verlegen / en 't zelve ook by provisie / toegestaan was / meenden die Heeren van 't Parlament, dat zy reden hadden / om zijn Majesteyt haar misnoegen / over de voorsz. Declaratie bekent te maken / met verzoek / dat die mocht worden ingetrokken. Zy hebben dan op den eersten Maert 1673. de volgende Supplicatie, door haren Spreeker, tot Withal aan den Koning laten doen.

Gena-

Genadighsten Souverain.

WY uwe Majesteyts getrouwste en wilvaerdighste Onderdanen, uwe Gemeente vergadert in 't Parlament, bedanken voor eerst (als in alle schuldigheydt behoort) op 't aller-ootmoedighste en onderdanighste uwe Majesteyt, voor zo veel gunstige beloften en verzekeringen, die zijn Majesteyt op verscheyde tijden, gedurende het tegenwoordige Parlament, ons heeft gegeven, dat uwe Majesteyt aan ons wilde verzekeren en maintineren de oprechte Protestantse Religie, onze Vryheden en Eygendommen; welke gratieuse verzekeringen uwe Majesteyt uyt uwe groote goetheyt belieft heeft ons noch particulierder te vernieuwen, in de opening van de Sessie van het tegenwoordige Parlament: En vorder bidden wy verlof, om te representeren, dat wy met alle devoir en expeditie in onze consideratie hebben genomen, verscheyden zaken van u Majesteyts laatste Reden aan ons, en voor al de Declaratie, daar in gementioneert tot Indulgentie aan die discreperen (in 't Poinct van Religie) in dato den 15 Maert laatst; en wy vinden ons zelven verplicht uwe Majesteyt te informeren, dat de penale Statuten in Kerkelijke zaken niet gesuspendeert konnen werden, als by Actie van 't Parlament: Wy derhalven, de Ridders, Stedelingen en Borgers van uw Majesteyts Huys van de Gemeente, bidden alder-ootmoedighst u Majesteyt, dat de gezeyde Wetten kracht mogen houden, tot dat daar in anders zal voorzien zijn by een Acte van 't Parlament, en dat u Majesteyt gratieuslijk belieft zoodanige ordres hier in te stellen, dat geene apprehentie of jalouzye mach over blijven in de herten van uwe Majesteyt goede en getrouwe Onderdanen.

Den Koning nam deze Supplicatie aan / en gaf tot antwoort / Dat het een zaak van gewicht was, waar op hy verdacht zou zijn, en zijn meyning, in 't kort, aan haar bekent maken. De Koning wel merkende / dat de Bil van 't gelt niet wel voort zou willen / ten zy hy dit inwilligde / dede den 6 Maert, den Secretaris Coventry aan haar zeggen/ Dat hy haar begeerte toe stont, doch de Roomsche Geestelijke uytgezondert, die zijn Koninginne op pasten, en die de uytheemsche Ambassadeurs tot hun dienst, by haar hadden. Zijn Majesteyt wierdt hier over bedankt / en is kort daar na af-gekondight de volgende

Proclamatie van den Koning.

CHARLES REX.

ALzoo onze getrouwe Onderdanen, de Geestelijke en Wereltlijke Lords en Gemeente, in het tegenwoordige Parlament vergadert, by hare ootmoedige Petitie, aan ons hebben vertoont, hare vreeze en apprehentien voor den aanwas en toeneminge van de Paapse Religie in deze ons gebiedt, te zamen met de oorzaken daar van, als ook zoodanige Remedien, als zy oordeelen de bequaamste te wezen, tot voorkominge van zoodanige aanwassende quale: Welke Petitie van haar, wy ernstelijk geconsidereert hebben, en met groot contentement

en satisfactie acceptere en approbere de groote zorge van onze gezeyde Onderdanen, de Geestelijke en Wereltlijke Lords en Gemeente, in 't Parlament vergadert, tot de Preservatie van de oprechte Religie, in dit Koningrijk opgestelt: Tot het welke, gelijk als wy alzints tegen gegaan hebben allerhande verzoekingen, wy voort employeeren zullen onze meeste zorge en zuchten tot het maintineren van dien: En derhalven beveelen en commanderen wy strictelijk by deze onze Koninglijke Proclamatie alle Jesuïten, en alle Engelse, Yrse en Schotse Priesters en alle andere, die ordres ontfangen hebben van de Roomse Stoel, of by de authoriteyt of gepretendeerde authoriteyt van dien, die niet en zijn in banden van Gevangenisse, behalven als zulke, die, onze Ingebooren Onderdanen niet wezende, geobligeert zijn te passen op den Perzoon van onze liefste Gemalinne de Koninginne, en zulke, wezende mede niet onze Ingeboorne Onderdanen, als by de Wetten der Natien, ten dienste zijn van de vremde Ambassadeurs, dat zy voor den 13 van April naast (Oude Stijl) wezende 30 dagen na den dato van deze onze Proclamatie, zullen hebben te vertrekken uyt dit ons Koningrijk van Engelandt en 't Gebiedt van Walles, op pœne van gestraft te werden, volgens de Wetten en Statuten van dit Koningrijk tegens haar gestatueert: En om te beter middel te hebben, omme vervolgens te vertrekken, zoo doen wy hier verklaren en publiceeren onze verdere wil en behagen, dat indien t'eenigen tijde, voor het eynde van de gezeyde 30 dagen, zy, of eenige van de zelve, komende in eenige Zee-plaats van ons gezeyde Koningrijk van Engelandt, of het gebiedt van Walles, en hem aldaar zal bekent maken aan de Magistraat van de Stadt, of aan andere Officiers van eenige Haven, dat hy een Priester is, en dat hy daar gekomen is, om Scheep te gaan, om te vertrekken, dat zy hem gerustelijk zullen hebben te laten vertrekken, en scheep gaan te verreyzen na vremde Quartieren, en zullen hem helpen om te vertrekken: En ten eynde dat deze onze Proclamatie te beter magh geobserveert en gehoorzaamt werden, zoo beveelen en commanderen wy hier by strictelijk alle onze Luytenanten, Depute Luytenanten, Commissarissen, Justiciers van de Vrede, Majors, Scherifs, Bailjuwen en alle andere Officiers en Dienaars, wie 't zy, dat zy circumspect en vigelant zijn, een yder van haar in hare Ampten, van en na den gezeyden 13 dagh van April naast, in 't nazoeken en ontdekken van alle zoodanige Jezuïten en Priesters, als boven gezeyt is, als voorhebben te blijven in dit ons Koningrijk van Engelandt en het gebiedt van Walles, contrary onze Wetten, en ons Koningl jk believen en beveelen hier in verklaart, op dat zoo de Wetten in behoorlijke Executie tegens haar mogen gebracht werden: En om te beter te ontdekken alle andere, dat Paapse Recusanten zijn, of die te rechte werden gesuspecteert zoodanige te zijn, zoo begeeren, beveelen en commandeeren wy verder, dat alle onze Rechters, Barons van de Rechtbanken, Justiciers van de Vrede en Dienaars van de Justitie, in hare verscheyden Plaatzen niet alleen zullen hebben t'observeeren ons wil en begeeren, hier te vooren in deze ge-expresseert, in al en yder van 't voorgestelde; maar dat ook andere onze Wetten in behoorlijke Executie zullen stellen tegens alle Paapse Recusanten, en zulke als suspect zijn zoodanige te wezen, om haar spoedigh t'overtuygen, en be-

geere,

geere, dat de gezeyde Wetten publijkelijk zullen geobserveert werden op alle Rechtdagen en Sessien, over zaken van Justitie, en dat men doet ordre stellen, dat zulke Paapse Recusanten, of suspecte Perzoonen, spoedigh mogen te recht gestelt, gehoort en overtuyght werden, volgens de Wet, en dat behoorlijk na de Wet geprocedeert magh werden van tijdt tot tijdt, over die overtuyght zijn. En alzoo eenige Priesters mochten gevangen zijn in ons Koningrijk, zonder onze kennis, zoo willen en beveelen wy, dat alle Scherifs, Bailjuwen en Cipiers van Gevangenissen binnen 20 dagen, na de Publicatie van deze onze Proclamatie, zullen hebben te adverteeren onzen Secreten Raadt, of eenige van haar, de naam van zoodanige Priesters, die nu in bewaringe zijn; en by wie, en om wat oorzake zy gevangen zijn, ten eynde, dat wy ordre mogen stellen tot haar Transport zoo de zaak zulks zal vereysschen.

Gegeven in ons Hof tot *Whithal*, den 13 dagh van Maert, 1673. in 't 27 Jaar van onze Regeeringe.

Over deze Proclamatie staken die van Londen, des avondts Vreughde-vuuren aan / en dronken des Konings gezontheydt / en waren niet weynigh verheught / te meer / om dat zy te vooren hadden beducht geweest / dat zijn Majesteyt dit voorsz. verzoek / niet zou hebben toegestaan.

Doch veele warender in 't Parlament, die noch met de voorsz. Proclamatie niet vernoeght zijn geweest / willende dat de Rooms Catholijke Officiers, en zelfs den Biechtvader van de Koningin, al mede uyt het Rijk zouden verzonden worden / 't welk hare Majesteyt zoo zeer mishaaghden / dat zy zoude gezeyt hebben / By aldien men haar de Rooms-gezinde Officiers ontnam, zy insgelijks alle de Protestantse wilde wech jagen. Het Lager-huys stelde ook een Acte in / zendende die aan 't Hooger-huys, waar by / zonder uytneminge van eenige Persoonen / alle Onderdanen des Konings zouden werden verklaart / van hare Charges vervallen / en hare goederen verbeurt te zijn / indienze niet en deden den Eedt van getrouwigheyt / noch en hielden de communie van Paasschen; en by aldien zy die al hielden / dan ook zouden moeten zweeren / datze geen Transubstantiatie in die communie hadden: Ja sommige wilden / dat eenige gequalificeerde Heeren die Roomsch waren / zouden wech gezonden worden. Zoo dapper wierden verscheyde van deze Parlaments Heeren, door hunne yverige drifften / vervoert / nu zy zagen / dat men haar den voet / in dit stuk / eenighzins liet vast zetten; maar den Cancelier vermaande haar / datze slechts de Acte van 't gelt zouden bevorderen / 't welk den Koning ook verscheyde reyzen had gedaan / en haar te gemoet gevoert / dat Hy zoo prompt / op haar verzoek in 't stuk van de Religie, had voort gegaan.

Over de Acte van het beloofde Subsidie-gelt, aan den Koning, had het Parlament al eenige malen bezigh geweest / doch hadden niet konnen over een komen / waar uyt men 't zelve zoude vinden. Het Lager-huys bestont wel in over de 200 Leden, waar van omtrent 70 zouden zijn geweest / die het Hof waren toe genegen; Deze wilden dat men de Franse Manufacturen en Koopmanschappen zoude bezwaren; d'ander en sterkste Partye / meynden dat men het over

de Contreyen en Landeryen most verdeelen / en dat het daar beter uyt zou konnen getrokken worden: en deze / en andere opinien bleven zoo al vast tegen malkander stooten / zoo dat dit point van d'een tot d'ander tijdt wierdt uytgestelt/waar in dat van de Religie, (als gezeyt is) geen kleyne verhinderinge heeft toegebracht. Ook warender eenige die spraken van eerst met dit gelt, de oude schulden van 't Rijk te betalen / tot herstelling van die Kroon.

Den Koning dan vernomen hebbende / dat zedert hy de laatste maal in't Hooger-huys had geweest / daar 't Lager-huys mede tegenwoordigh was / en de noodtwendige haastigheydt van 't secours van 't geldt, aan die Heeren zoo ernstelijk had vermaant / zy evenwel 't zelve noch voor acht dagen hadden uytgestelt /is zijn Majesteyt op den laatsten Maert, nochmaals aldaar verscheenen/ vertoonende 't gevaar / dat over haar uytstel van de gelt-middelen / te verwachten was/ door de volgende redenen:

Mylords en Edelen.

GHy hebt my gisteren overgegeven een addres, als zijnde de bequaamste middel, om te voldoen en bevredigen de gemoederen van mijne Onderzaten, welke ik vryelijk en promptelijk toegestaan hebbe, en ik zal van gelijken zorge dragen, om 't zelve te doen volbrengen: Ik hope van den anderen kant, dat ghylieden, Edelen van het Lager-huys, ook van uwent wegen zult werken; en ik moet U L. de memorie ververschen, dat nu by na vijf weken geleden is, dat ik begeerde een Suppliment, en 't welk U L. doen stemden met eenparige stemmen, gaf kracht aan mijne zaken binnen het Rijk, en dede vreezen mijne Vyanden buyten Landts: maar het schijnende uytstel zedert heeft haar doen hervatten de couragie, zoo dat zy nu tegenwoordigh (zoo men zeght) een Vloot voor de aanstaande Zomer gereedt maken, grooter als zy oyt gehadt hebben; invoegen dat, ten zy het secoers spoedighlijk gedepecheert werdt, het alles zonder effecten zal zijn, en de ruste, de eere en den Intrest van Engelandt zal in gevaar gestelt worden: Ik bidde dat U L. dit drukt in uwe herten, en niet toelate, dat de vreeze en jalouzye van zommige ons veroorzaken een onuytvluchtbare ruïne. Milords en Edelen, indien eenige screupel by u mocht overgebleven zijn, rakende de opschortinge van de penale Wetten, zoo beloove u volkomelijk, dat wat in zulks particulier is geschiedt, dat in toekomende 't zelve noyt in consequentie noch exempel zal werden getrokken: en alzoo dagelijks van u verwachte een Bil tot mijn Suppliment, zoo verzekere u, dat ik alzoo willigh ontfangen en passeeren zal d'andere, die ghy my zult aanbieden, en dienen mogen, omme u satisfactie op uwe Gravamina te geven.

Den Koning eyndelijk ziende / dat zijne vermaningen niets konden uytwerken / vermidts het Parlament al wederom het point van de Religie ter handen nam / dede haar aanzeggen / dat Hy gezint was / op den 6 April haar te doen scheyden / tegens welken tijdt / zy de Acte van het beloofde Subsidie-geldt zouden hebben te verbaerdigen/ en af te doen / alzoo hy gezint was / het Parlament te prorogeeren, of uyt te stellen / tot in de Maandt October nagst-komende.

Hier

Hier over hebben zy dan/ schoon niet wel willende / maar wel moetende / de Bil van 't geldt / op den 5 April af-gedaan / en zijn daar na al voort gescheyden.

Het Parlament was genoodtzaakt het beloofde Gelt-secoers aan den Koning te verschaffen / door dien men in Engelandt, inzonderheyt by de Hovelingen, (apparent om de Acte van 't geldt, zoo veel te haastiger door / en voort te dringen) zoo dapper opsneedt / van de overgroote wapen-rusting in Hollandt en Zeelandt, zoo te Lande als te Water, en dat daar den aanstaanden Zomer in dienst zouden zijn 76000 Man te Voet, 13942 te Paert, en 2000 Dragonders; Dat men daar een Scheeps-vloot verbaerdighde / grooter / en sterker / als oyt voor dezen / die binnen 14 dagen in Zee zou konnen komen/ om de tzamenvoeging der Franse en Engelse Vlooten te beletten: ja zy meenden het zoo wel te weten / dat zy de volgende Lijst daar van uyt gaven / bestaande alleenigh in het Esquadre van Amsterdam.

Esquadre van Amsterdam, *volgens 't voorgeven der Engelse.*

Commandeurs.	*Schepen.*	*Kanons.*
Vice-adm. Sweers.	Den Olyphant.	78
S. by Nacht de Haan.	Hollandia.	80
Com. J. van Meeuwen.	De Spiegel,	70
Cap. Thomas Tobiasz.	De Goude Leeuw.	82
Jan van Gelder,	Steenbergen,	74
Cuylenburgh,	Deventer,	70
Volkert Swart,	Amsterdam.	70
Toll,	De Comeet-star.	72
Brouwer,	Calands-oogh.	68
Engel de Ruyter.	Waasdorp	68
Elsevier.	Zeelandt.	68
Bont,	't Wapen van Utrecht,	68
Middelant.	De Gettouwigheyt	66
Jan Minnen,	De Prins te Paerdt	58
De Sitter,	Agatha.	58
Van der Voorden.	De Gideon.	58
Dekker,	De Wakende Kraan.	58
Berkhout.	De Eykeboom.	58
Nassauw,	De Provintie Utrecht,	58
Sweerius,	De Protector,	56
Monnik,	Essex,	56
Jan van Lier,	De Leeuw.	52
De jonge Schey.	Tijtverdrijf.	54
Uytterwijk,	't Zuyderhuys.	50
Megankge,	Damiaten,	40
Cornelis van der Zaan,	Middelburgh.	40
Kindt,	Edam.	40
Jan de Jong,	Out-kaspel.	36
Marot.	Poppenburgh.	30
Hals,	De Haas,	24
Jan Bogart.	Bommel.	24
Roemer Haak.	De Postillion.	20
	32 Schepen.	

BRANDERS.

Jan Jansz. Bout,	Salmander.
Willem Willemsz.	De Brak.
Rozeves,	Velzerschap.
Grootvelt,	Leyd-ster.
Jan van Kampen,	De Haven van Lymrik.
Karel de Bruyn,	Bergh Æthna.
Cernelis Lok,	Salomon.
Cornelis Bormans,	De Post.
Dirk Klaassen,	De Vrede.
Wybrant Barentsz.	De Zayer,
Pittpott,	't Kasteel van Loon.
Brogart.	

Als nu begon men d'Equipagie der Oorloghs-vloot, met kracht / in Engelant voort te zetten / door dien de Bils van 't gelt nu verbaerdight waren / wiens ophouding niet alleen door de gravamina van de Religie, maar voornamelijk/ door de tegenheyt (die 't Lager-huys, en de Gemeente, in den Oorlogh begost te krijgen) veroorzaakt wierdt/ zoo datze nu begonnen zoodanigen Tale te spreken / als haar met Recht toe quam / schoon den Koning, in zijne Oratie hier vooren op pag: 33/ aan hun gezeyt had / aangaande het stuk van de Indulgentie, en de Papisten, dat hy zeer qualijk zou nemen, eenige tegenspraak hier over te ontfangen, en gezint was, by zijne Declaratie te blijven.

De Opperhoofden der Zee-vloot zijn doen aanstonts verkoren/dan den Hartogh van Jork bleef dezen Zomer t'huys / want den Koning had dit op deze/ zyn eenigen Broeder, wel ernstelijk begeert / hoewel Jork zyn genegentheydt/ om mede te gaan / genoeghzaam liet blyken / maar zyn Majesteyt konde zulks niet verstaan / midts 't groot gevaar dat hier in te beduchten was / te meer / dewijl men toeleyde / om dezen Hartogh te doen trouwen / aan de Jonge Aerts-Hartoginne van Inspruch, tot welken eynde Mylord Petersbourg met volle commissie / gereedt / en al af-gereyst was naar Weenen, om dit Huwelijk te gaan voltrekken / dan het ging niet voort. Aldus wierdt Prins Robbert Opper-Admiraal van de Roode Vlagh, en tot zijn Secondes gestelt Sir Robbert Holmes, en Capiteyn Legge, Sir John Harman, Vice-Admiraal, Sir John Chicheley, Schout by Nacht: over 't Blaeuw Esquadre, wierdt Admiraal Sir Eduard Sprag; Vice-Admiraal, Sir John Kempthorn; Schout by Nacht, Capiteyn, Nortbury: Het Witte Esquadre wierdt by de Franse, onder den Grave d'Estré verordonneert.

Omtrent deze tijdt quam den Hartogh van Mommouth uyt Vrankrijk weder te Londen, binnen Withal, daar men met grooten yver / ten gevalle van den Fransen Koning doende was / met een partye Landt-zoldaten van daar / na de Franse Kust, over te zetten. Hier toe wierden aan den Oever van Doevres ingescheept een deel aangenomen Engelse Ruyters, die na Diepe in Normandyen wierden gevoert; Insgelyks quamen eenige Engelse Voet-knechten te Rijssel, tot versterkinge van 't Regiment van den Hartogh van Mommouth: Met deze en een partye Franse daar by gevoeght/ meende men dat de Franse Majesteyt zijn desseynen zoude voort zetten op Vlaanderen, Cadzant of Zeelandt, &c. maar de windt en diende hun niet: Ook was in Zeelandt, en door den Graaf de Monterey in Vlaanderen, op alles goede ordre gestelt.

Men was ook in Engelandt bezigh/ met het lichten van noch 8 Regimenten Voet-volk, met de welke men in 't Voor-jaar, in Hollandt of Zeelandt meende te landen / volgens de laatste Oratie van den Koning, en der zelver uytbreyding van den Heer Cancelier, om *Delenda est Carthago*, verstaat / daar mede/ den Staat der Vereende Nederlanden, met hulp der France macht/ uyt te roeyen, volgens de woorden des Canceliers, in de voorsz. Oratie, (doch Godt, werkende door de Vereende Nederlandtse wapenen, verhoedent) Over de voorsz. 8 Regimenten wierden gestelt tot Colonels, den Hartogh van Albemarle, den Marquis van Worchester, de Grave van Mulgrave, de Grave van Carlisle, de Grave van Peterbourgh, de Grave van Ogle, Mylord Bellasis, en Mylord Arlington.

De toerusting, zoo ter Zee, als te Lande, maakte een groot gewoel in Engelandt, te Londen, en aan 't Hof te Withal; De Hovelingen waren vol moedts en meynden / dat zy met hulp der Fransen in den aanstaanden Zomer, den Oorlogh, na hun wil / wel zouden ten eynde brengen / en dat door het uytroepen van Hollandt en Zeelandt, met al het Volk/ Goederen/ en Schepen/ steekende dan alle Dijken en Dammen door / en laten 't zelve alzoo/ naar 't zeggen van dien grooten Orateur, den Engelsen Cancelier, *Delenda est Carthago*, ten eeuwigen dage/ in een Water-poel versmooren/ als Carthago eertijdts in 't vuur ver-

verteert wierdt. Alle Nederlanders, die de Historie van deze voorsz oude Stadt lezen/of bekent zijn/en weten/hoedanigh die door de Romeynen ver nielt en verdelght is geworden / zo dat'er by na/ geen gedenk-tekenen meer van zijn overgebleven / moeten de hayren over eyndt ryzen/ als zy op zoo een Barbarise gruwel der verwoestinge komen te denken / daar zy hier mede gedreyght worden; *Sed Dominus providebat.* Doch de Heere verhoede het. Alle oprechte en vryheyt lievende Nederlanders behooren dezen voorsz. Heydensen vloek des Canceliers, altijdt/ (hoewel niet wraakgierighlijk / maar voorzichtighlijk/ te gedenken. *Manet alta mente repostum.* Van dit verwoesten van Carthago is te lezen by Appianus Alexandrinus, Justinus, Polibius, Florus, Eutropius, en andere oude History-schrijvers, ook in een Tractaatje, byzonderlijk / in dezen Jare / op des Engelsen Canceliers Oratie, gepast / daar van uytgegeven.

Veele goedtaardige Koopluyden en Nederlanders, in Engelandt woonachtigh / die Vrienden, Correspondenten en Kennissen in Hollant, Zeelant, &c. hadden woonen/ waren niet weynigh verschrikt/ door 't hooren van deze dreygementen / en 't aanzien van de krijghs-rustingen; en door Christelijk medevogen bewceght/ schreven aan deze hunne magen en bekenden/ de zelve waarschouwende / voor het zwaar onweder daar zy / en hunne Landen mede wierden gedreyght / welke ongenadige Stormbuyen (zo zy meynden) niet waren te ontgaan; als door merkelijke mirakelen des Alderhooghsten, of by tijdts met de vlucht / zoodanige gedreyghde / en ongelukkige Landen te verlaten / waar toe zy hun raden / en aanmaanden / en met eenen hartelijk noodighden/ om by haar in Engelandt over te komen / hunne zaken daar na stellende / en het liefste dat zy hadden/ en bequaam was/ om mede te nemen/ by hun aldaar in verzekering te brengen / daar toe haar den wegh door Vlaanderen, over Oostende, noch genoeghzaam veyligh / en open was. Ja eenige Engelse Nederlanders die deze hare brieven niets uytwerkten / quamen zelver in Nederlant over / om hunne Vrienden hier toe te persuadeeren / daar toe gebruyckende de beloften/ by den Koning van Groot Brittanjen, in zijn Declaratie van Oorlogh te lezen/ in ons Eerste Deel, pag. 87. luydende aldus:

Vorders verklaren wy, indien eenige Onderdanen van de Vereenighde Nederlanden, 't zy uyt affectie tot ons, of ons Gouvernement, of door een oppressie, die zy daar ontmoeten, in onze Koningrijk komende, die zullen by ons geprotecteert werden, in haar Perzoonen, en Goederen.

Doch de aanrading der Vrienden, en deze beloften des Konings, konden weynige tot het vertrekken / bewegen/ zommige lieten hare Dochters en Kinderen na Engelant, en ook wel elders heen varen / maar de Vaders en Moeders des huysgezins/ en andere bejaarde Luyden, bleven t'huys/ steunende op Godt, en hunne rechtvaerdige zaak.

Terwijl quamen der aan 't Hof te Withal, dagelijks groote en zware klachten / over de Zeeuwse Kapers, die by na / allerley slagh van Schepen aanhaalden / doch ook wel zomtijdts geknapt wierden / van des Konings Fregatten, die tot bevryinge der Engelse Zee-kusten, voor die Wal, gestadigh heen en weder kruysten: Een Engels Schip van Cornwal, uyt nieuwsgierigheyt/

op 80 graden geweest / en veel wonderlijke voorvallen hebbende uytgestaan / wierd mede genomen.

Op deze tijdt is ook aldaar bygelegt en vereffent / het verschil van d'Engelsen, en die van de Stadt Hamborgh, over 't verbranden van eenige Engelse Koopvaardy-Schepen op d'Elve, den 17 Augusti, 1666. in den jongst voorleden Engelsen Oorlogh, door de Hollanders verricht; te lezen in ons kort en bondigh Verhaal van den Engelsen, en Munstersen Oorlogh, tegen de Vereende Nederlanden: Dit Proces had tot nu toe geduurt / en zou misschien noch langer zijn opgehouden geweest / by aldien dezen tegenwoordigen Oorlogh niet had opgekomen; want de Engelsen stelden vast / dat die van Hamburgh, zijnde een vrye Koop-stadt, ten minsten alle Koopvaarders in hare Havens leggende / voor allerley overval mosten bevrijden / &c. by aldien nu die van Hamburgh met de Engelse, Vrede / goede Correspondentie / en de vrye Koopvaart wilden behouden / waren zy gedwongen / d'Engelse, 35000 ponden Sterlings, dat is driemaal 100 en 50000 guldens Hollants, in 4 termijnen / voor deze schade te betalen / behalven 't geen de Rechters, aan de Weduwe Gren, voor haar geleden verlies / noch daar en boven zouden mogen toewijzen: Voor al dit gelt hadden die van Hamborgh, noch niemant / yets genooten / en was noch deze Actie, door de Hollanders, niet alleen buyten haar weten / maar ook tegen haar wil en danck gedaan / 't geen ook wel te denken is / want aan den Engelsen Koopvaart / is die voorsz. Stadt vry veel gelegen / inzonderheyt wanneer Engelandt met de Vereende Nederlanden, in Oorlogh komt te vervallen / dat nu / in de tijdt van 20 Jaren, al tot driemaal toe / geschiet is. Aldus stonden de zaken in 't Voorjaar van 1673. in Engelandt, van waar wy nu onze gedachten zullen laten in Vrankrijk over gaan / om te vernemen hoedanigh die furieuze Landt-aart, zich ten Oorlogh toeruste / doch eerst eens / met weynig woorden verhalen / wat 'er in de West-Indische Eylanden, by d'Engelse is voorgenomen: Alzoo omtrent deze tijdt / in Engelandt advijs van daar / in quam / dat zy d'Eylanden Eustache, Tabago, en eenige andere / van de Hollanders hadden af-genomen / waar van / wegens 't veroveren van Tabago, het volgende schrijvens bericht gaf.

In nemen van 't Eylandt *Tabaco.*

OP den 16 December 1672. was van de Barbados 't Schip S. David, daar Capiteyn Poole Commandeur op was, met 5 kleynder Schepen, waar in men 't Regiment van Sr. Tobias Bridges embarqueerde, gezeylt na 't Eylandt Tabago, waar zy den 18 dito arriveerde: Aenstonts wierd het gantsche Regiment gelandt, doch by faute van de Gidse in een zeer gevaarlijke plaats, als of men haar alle om den hals hadde willen helpen: Capiteyn Poole hier van geinformeert, stapte datelijk aan Landt, en persuadeerde haar met groote moeyte weder te embarqueeren; de naaste morgen zetten de St. Davids Booten haar in een veyliger plaats aan Landt, omtrent anderhalf mijl van 't Fort, met verlies van een Man: Het geschiede door een goede providencie, dat de Vyanat zijn Militie aan de Plaats, daar eerst gelant was, hadde gebracht, en geen tijdt was weder te keeren, om ons Volk haar landinge te beletten: Zoo ras zy alle waren gelant, quam Capiteyn Poole de Haven in, en tijdts genoegh om d'eerste aanval te doen, die omtrent 5 uuren duurde, maar het Fort bleef hem niet schuldigh: Als wanneer Godt zeer barmhertigh in haar preservatie was, zijnde niet meer als 4 man gedoodt, de Bootsman, Timmermans Maat, en 3 andere gewont, en vorders weynige schade aan zeyl en wandt. Den 20 en 21 was men besigh in 't tracteren, en ten 5 uuren 's nachts wierd 't Fort overgegeven. De Gevangens waren omtrent 400 en omtrent zoo veel Negers.

FRANSE

FRANSE ZAKEN.

DEn Koning van Vrankrijk, op 't ontfangen van de tijding van 't belegh van Charleroy (in 't laatste van ons Eerste Deel / op pag. 477, 478. en 479. verhaalt) had de reyze van Parijs derwaarts aan (niet tegenstaande de felle en bijtende koude/) alrede begonnen/ maar keerde wederom te rugh/ zoo haast Hy van 't verlaten van die voorsz. Sterkte, door 't schrijven van des zelfs Gouverneur, Montal, was verwittight / luydende / als volght:

Brief van *d'Heer Montal*, Gebieder in *Charleroy*, aan den *Koning van Vrankrijk.*

SIRE;

IN mijn voorige uyt Tongeren adviseerden ik, hoe den Vyandt, vermerkende dat hy niet, zoo als hy zich wel inbeelde, die plaats zoo haast bemachtigen konde, daar van afgetogen was; toen ik nu van de gevangens verstont, dat hy zijn wegh na Charleroy, had aangeleyt, vonden onze Voorbenden by na 5 mijlen van Charleroy op den breeden Landt-wegh, (die zy reedts verlaten hadden,) de achterhoede zijns Legers; dies achten ik raadtzaam gene tijdt te verzuymen, maar my derwaarts te begeven: Quam alzoo den 17 December, 1672. met 60 Paerden van Tongeren af; mede quamen 's avondts by my Monsr. de St. Clar van Mazeyk, Monsr. de Sylvestre en Darcey, Capiteynen, en andere, by de 50 Paerden sterk: Die my uyt een gevangen Ritmeesters zeggen bekrachtighden, dat de vyandtlijke macht en marsch recht na Charleroy aangezet, was: En datze daar om gekomen waren, om my derwaarts te convoyeren, dewijl zy ook wel vermoeden, dat ik van die gedachten was. Dies begaven wy ons den zelven dito, 's morgens by 10 uuren op wegh, op hoop van den 18 te Charleroy te zullen zijn: Nu was daar geen anderen wegh door te komen, als dat Quartier, waar door wy passeren mosten, te forceren: Nemende alzoo over den zelven Dijk of Dam, daar den Vyandt zijn marsch genomen hadde, ook den onzen, dewijl wy vertrouden dat van die kant minder suspitie, als op den wegh van Tongeren zoude vallen: Toen wy nau 6 uuren van daar quamen, troffen eenige achter-geblevene aan, die ik terstont liet af zitten, op datze 't Leger niet zouden volgen, en geen bericht van ons mochten doen: En veel eer om den strengen Vorst hun na de Dorpen mochten begeven, om zich daar te warmen. 's Nachts quamen wy by Perruy, daar d'Hollantse Infanterye 1600 sterk, en de Ruyters, die deze convoyeerden, op de Dorpen en Heyr-wegen, tot na by Gemblours waren gelogeert. Toen wy nu noch meer Troupen vernamen, waren genootzaakt ons ter rechter handt te wenden, en een zeer zware wegh in te slaan, om zoo uyt haar gezicht, in 't Bosch van Melot te komen. Als nu den dagh aan brak, haaste my weynigh, om des Vyandts optocht te observeren, 't gunt my ten besten diende: Dan zoo haast ik uyt het Bosch quam, vonden wy een Regiment Spaanse

Infanterye voor ons, daar wy te midden door reden, al eer zy ons zelfs gewaar wierden, en of zy wel ſuſpicie op ons hadden, konden zy, dewijl de tijdt reeds verloopen was, geen alarm maken: En wy erkenden zulks weder met eenige beleeftheden, en haar met weynigh Spaanſe woorden toe-ſprekende, begroeten zy ons alle, en alzoo diſſimuleerden wy, als of wy waren van haar eygen Volk geweeſt. Maar toen wy na de Glas-huyzen quamen, daar meer Volk in de byſtaande Huyzen lagh, wierden de hare onze bloote Degens onder de Mantels gewaar: Dan wy, behalven 15 Man en 2 Officiers, die voor ons heen reden, ſtonden in zulken poſtuur, dat ik en de St. Clar met uytgelezen Muſquettons, om alles, wat ons tegens zetten mocht, te breken, en alzoo te lichter door te dringen; waar op zy ons toe riepen, 't Geweer op de zijde te binden, gelijk zy ook in 't voor over rijden, op ons vuur gaven, 't gunt de achterſte verbaaſden. Vermits nu deze 150 Ruyters tuſſchen 't Leger en hare Poſten zich onthoudende, en konden zy zoo vaerdigh niet op zitten, zoo gingen noch 80 op ons af, die den beroemden Wachtmeeſter Floris aanvoerde: Hier door raakten wy al in een ſcherpe Actie, waar in gedachte Floris en veel andere geſchooten wierden: Ook moſten wy 14 dooden of gevangene achter laten, tot wiens hulpe wy ons niet op houden konden, en dus quamen wy aan de Bruſſelſe zijde, met omtrent 100 Man te Paerde en d'Officiers, in Charleroy, van welke men waarlijk roemen mach, datze hare plicht wel gedaan hebben; Ik bevondt de Poſten, die de Vyandt in hadde, op een Muſquet-ſchoot wijt beſloten, dan hadde als noch geen Buyten-werken in. Monſr. Franlieu, die in mijn abſentie daar binnen commandeerde, dede alles na vermogen; Ook bevond ik het Guarnizoen zeer wel gediſponeert, om yder zijn beſt te doen. Monſr. de Bonneſt, Brigadier, die zich daar t'allen gelukke op gehouden had, was ook yverig met alles na nootdruft te voorzien, byzonder 't geen 't Voetvolk vereyſchte. Monſr. Terrade was toeziender des arbeydts hier af. Als ons nu voeragie voor de Paerden ontbrak, die ik in de omgelegen Plaatzen niet laten wilde: zoo heb ik een half uur na mijn aankomſt, Bonneſt met 150 Muſquettiers langs de Rivier uyt-gezonden, die de voorſz Huyzen, met hulpe van 50 onzer af-gematte Ruyters, in 3 uuren tijdts raſeerden, en om de Vyanden vervolgens met Ruyters en Voetvolk uyt haar in-hebbende Poſten te drijven, in welk gevecht van onze zijde 2, en van de hare ook eenige doodt bleven. Toen ik hier op, aan de hooghte wederzijdts twee kleyne Waterkens, hunne Loopgraven had vermerkt, en aan de plaats daar de Werken niet begonnen, maar als verlaten ſchenen, zoo beelde ik my in, zy van die kant hare meeſte attacque te zullen doen, en reſolveerden my tot 't uyterſte te defenderen. 's Anderen daags zagh ik, datze haar Batteryen van malkander geſcheyden hadden, daar op wy een uytval reſolverende, van de hooge Bruſſelſe zijde, die gelukkigh af liep, lokkende den Vyandt zeer ſterk na ons, die van 50 Muſquettiers, welke ik in een halve Maan had geleght, zeer onvriendelijk wierden bejegent: De Vryheer van St. Jan bleef met 2 kogels hier doodelijk gequetſt, Monſr. Louvigny en den Prins van Vaudemont met andere van qualiteyt ylden na den alarm, en daar onder ſpeelden ons Canon weder, veele ter neder leggende: Monſr. Louvigny verloor zijn Paert en Zadel, de Prins van Vaudemonts Paert wierdt doorſchooten, en hy gequetſt,

3 Cor-

3 Cornetten bleven op de plaats, daar onder een van de Prins van Orangie: Wy waren 3 uuren lang uyt, en meester van 't Velt: Sedert lokten wy den Vyant dagelijks, dan verscheen niet, als ettelijke Musquettiers, die by de Ruyter-wacht lagen: Ik was alle nachten d'opening harer Loopgraven verwachtende, wijl ik bewust was, dat zy meenighte Facijnen, Wol-zakken, over de 2000 Tonnen, en andere zaken by haar hadden, deswegen ik de Contrescharpen met alle bedenkelijke behendigheyt versterkte: Hier over nam de couragie by ons toe, maar by den Vyandt af: Gelijk wy den gantschen dagh, wijt buyten ons bestek, meester der Contrescharpen gebleven zijn. Eyndelijk wierd de begeerde openinge vergeefs verwacht, en vernam ik gisteren, datze 's morgens 20 groote Kanons, twee Mortieren, Manden en Wol-zakken, die hier waren gebracht, weder te rugge, over de Sambre, na de Maze hebben afgevoert: Wy zagen met het aanbreken van den dagh hare aftocht. Die ons in deze attacque het meest te doen hebben gegeven, zijn de Spanjaarden geweest.

Aldus snecdt Montal op / als ware Charleroy alleen door zijne kloekheyt behouden / (daar over hy daar na / van den Koning een eerlijke vereering kreegh) maar in der daat is Charleroy niet dan door de bittere koude verlaten; hoewel men ook zeyde / dat het desseyn aan de Spaanse zijde alleen was aangeleyt om de Franse wapenen te diverteeren. Toen nu den Koning van Vrankrijk hoorde dat Charleroy behouden was / dede hy niet alleen de Goederen der Nederlantse Heeren, als die van den Grave van Marcin, Bourneville, Generaal van 't Keyzerlijk Leger, en andere / die onder de Spaanse mede voor Charleroy geweest waren / in zijn Rijk faiseeren / maar schreef noch daar en boven aan den Koning van Engelandt, om te zamen aan de Spaanse Koningin, over de violatie (soo zy 't noemden) die de Graaf de Monterey in 't Tractaat van Aken had gedaan / te klagen: Doch men bevont in der daat / dat de Fransen geen ander desseyn hebben gehad / dan om gedachte Monterey, die haar te gauw was / van Brussel, en uyt Nederlandt te doen verhuyzen. Het welk dezen Grave, van ter zijden / verstaande / liet om zijn ontslaging / aan 't Spaanse Hof aanhouden / maar de Spaanse Koninginne dede hem verstaan / dat men hem als noch niet van dat Gouvernement konde ontslaan / daar nevens betuygende / hoe aangenaam / de uytwerkingen van Zijn Excellentie in deze conjunctuure van tijden / by 't Hof van Spanjen wierden opgenomen / behalven noch / dat zijn Regeering, in de Spaanse Nederlanden, by yder een / zeer aangenaam was. De Fransen hadden dit meermaals / doch te vergeefs / verzocht.

Den Koning van Vrankrijk, en zijne Ministers, stonden hier over niet weynig verstelt / als zy vernamen dat die van de Spaanse Nederlanden, onder 't gebiedt van den Grave de Monterey, Sijn Hoogheydt den Heere Prins van Orangien, in dezen Veldt-tocht / met Volk, levens-middelen / en eenige krijghs-behoeften / hadden bygestaan / waar over den Fransen Gezant, aan 't Spaanse Hof, ordre wierdt toe-gezonden / om byzonderlijk over Monterey te klagen / 't welk Hy, by memorie / te Madrid heeft gedaan / verklarende daar in / Dat dien Grave zijne Troupen had gebruykt, om Charleroy aan te tasten, 't geen hy wilde be-

 wijzen,

wijzen, een verbrekinge te zijn in 't Vrede-Tractaat van Aken, verzoekende voldoening / daar op te erlangen; maar Spangien antwoorde / dat zy Fransen zelfs in het genoemde Tractaat, verscheyde malen breuken hadden gemaakt / en nu noch quamen klagen; en dat zy Spaanse, in dit werk van Charleroy, niet verstonden / yets te hebben misdaan; En alzoo erkende de Spaanse Koninginne, deze daadt van den Grave de Monterey, voor goet. Den Koning van Engelandt hier over ook ongerust / had den Spaanzen Ambassadeur, te Withal, mede af gevraaght / of hy kennisse had, dat deze Actie van Charleroy, met voorweten of toestemming van zijne Koninginne gedaan was geweest? Waar op dien Ambassadeur geantwoort had / geen bescheyt hier op te konnen geven / maar 't zelve te Madrid most laten vernemen: Engelandt daar over / vorder Spangien doende af vragen / Of de Spaanze dan den Vrede met Vrankrijk niet langer wilden houden? kreegh tot antwoort / Dat die Majesteyt haren Gouverneur, in hare Nederlanden, volle ordre had toe gezonden, waar na hy zich in alle gelegentheden, die hem quamen voor te vallen, zoude hebben te reguleren. Den Koning van Engelandt ziende / dat Hy hier niets mede vorderde / zont last aan zijn Gezant, om hem zedighlijk te houden / en zijne bemiddeling / (of'er eenigh verder verschil hier uyt / tusschen Spangien en Vrankrijk mocht komen te ontstaan) aan te bieden / doch dat Spangien, ook aan Vrankrijk billijke vergenoeging / hier over / behoorde te verleenen.

Ondertusschen was'er op deze voorsz. Actie van bystant / die de Graaf de Monterey hier aan de Hollanders had gedaan / by beyde de Franse en Engelse Koningen, groot achterdenken / van meerder gevolgh / maar over Zy, aan hare Ambassadeurs aan 't Spaanse Hof, ernstelyk deden weten / dat zy nochmaals hare gezamentlijke krachten zouden inspannen, en alle mogelijke middelen aanwenden, om Spangien van de Alliantie, met hare Bontgenooten gemaakt, te doen af-vallen. Maar 't was vergeefs / want veel eerder kon men bespeuren / dat zich alles tot een openbaren Oorlogh, tusschen Spangien en Vrankrijk begon te prepareren.

De Spaanse Koninginne liet aan de Franse Gezant bekent maken / Dat hare Majesteyt zich beklaaghde, over het beslaan en aanhalen van zoo veel Landen en Goederen van hare Nederlandtse Onderdanen, waar onder mede waren, die van den Grave van Marcin, die hy in Vrankrijk had leggen, en dat alleen, om dat hy in den Tocht na Charleroy mede had geweest. Hier over verklaarde hare Majesteyt, dat zy niet anders kon verstaan, dan dat deze manier van doen, was een louter Vrede-breuk van de zijde van Vrankrijk. Hier op volghde een generale resolutie van den Spaansen Raadt, dat men daar over genoodtzaakt was / door haren Ambassadeur, te Parijs, hem onthoudende / dien Koning te laten voorhouden / Dat hare Spaanse Majesteyt vereyschte reparatie van zoodanige breuk in de Vrede gedaan, die zoo klaar en bewijslijk was; dewijl Spangien hare Krijghs-troupen, op een rechtvaerdigh pretext, aan de Generale Staten der Vereende Nederlanden, volgens hun Tractaat, slechts had geleent, waar uyt genoeghzaam bleek, dat Spangien geen oorzaak zocht om met Vrankrijk te breken, doch genoodtzaakt was, hare Hoogh-Mog: te assisteeren, &c. En dit had

den

den Grave de Monterey, ook puntuelijk, volgens ontfangen ordre, tot voldoening van de Vrede, gevolght, en na gekomen.

Als nu de Franse Legers, in Nederlandt, en elders/ vermits de langdurige koude/ (de Franse heel ongewent/) door ziekte/ en ongemak/ zeer veel waren vermindert/ en ook niet weynigh verloopen: dede dien Koning voor alle Wegh- en Over-loopers, Pardon afkondigen/ en over al/ aanslaan/ en dat voor die gene/ die haar wederom/ onder hare Vaendels zouden konnen begeven. Men begost ook in Vrankrijk te spreken (om dat men het Krijghs-volk in den aanstaanden Zomer 300 noodigh van doen zou hebben/) van verscheyde Steden, in de Vlaamse conquesten, hare Wallen en Sterkten af te werpen; Douay, Aeth, Doornik, en Charleroy, wilde men slechts met Garnizoen bezetten/ en te Rijssel een Kasteel bouwen/ om dat volk altijdt in toom te konnen houden: Men sprak ook/ dat 'er zware schattingen door gantsch Vrankrijk, zouden opgestelt worden/ dewijl den Koning met zijn Raadt, besloten had/ den Oorlogh met alle kracht/ voort te zetten/ daar toe/ voor de vier eerste maanden/ 25 Milioenen, mosten uytgevonden zijn: En tot extraordinary onkosten/ maandelijks 50000 ponden, te rekenen/ van Januarii af: En dan noch 3 Milioenen, voor Engelandt, tot uytrusting van die Koninglijke Vloot aldaar. Aan den Marschal de Turenne, wierden ook gezonden/ 24 Karren met gelt, yder van 5 Paerden getrokken/ om zijne Soldaten te betalen.

Om deze tijdt/ zeyde men te Parijs, dat dien Koning, aan al de Duytse Vorsten, behalven die van Brandenburgh, en Lottharingen, had doen schrijven/ dat Hy de Hollanders had beoorloght, niet om hare Landen of Goederen, noch haar uyt het bezit der zelver te verdrijven, maar tot revengie, en om haar in te toomen, om dat zy, (zijnde maar een Republijke) haar zelven tot zijn Vyanden hadden gemaakt, daar hy nochtans haar altijdt had beschermt, tegen alle hare Vyanden, wieze ook waren geweest. Dat Hy voorts aan alle Christen Vorsten toe stont, dat zy haar wel mochten begeven, in het Vrede-Tractaat, 't welk by de Heeren Sweedse Mediateurs onder handen was, zonder nochtans een Treves, of stilstant van wapenen in te volgen.

Den Koning vergaf dees tijdt de Regimenten van Piccardyen, Languedocq, Normandye, Champagne, &c. wiens Colonellen in Hollandt waren gebleven: Hier toe wierd Monsr de Rubentel, Capiteyn van 's Konings Garde, Monsr. de Coursselles, en Monsr. de Tracy, verkooren. Doen maakte den Koning tot Raden van het Rapier, den Hertogh van Chaunes, Montazier en Bellefonds. Ter halver dezer Maant Februarii, quam den Prins van Condé weder uyt der Elsas door Nancy, daar hy de Werken onderwegen bezagh/ en ging van alles datelijk aan den Koning rapoort doen/ en hoe hy zelfs/ door 't Stedeken Vitry in Champagne passeerende/ by na was om hals geraakt/ door een salvo van Musquetten, die de Burgers hem ter eeren deden: Alzoo zijn Paerden voor de Karos hier door verschrikt/ aan 't hollen raakten/ dan dit was noch wel afgeloopen.

Ondertusschen wierd alles in Vrankrijk tot den optocht vervaerdight: Den Koning ordonneerde/ zijn Rendevous tot Rijssel, alwaar Zijn Majesteyt zelfs een

een Leger zoude commandeeren / stellende daar toe tot Generaal: Den Hertogh van Orleans. Tot Luytenants Generaals, Duc de Roannez of la Feuillade, den Marquis de Rochefort, Comte de Lorge, Duc de Duras. Tot Velt-Marschalken, den Ridder de Loraine, Comte de Vaubrun, en Comte de Montal. Den Prins van Condé zoude ook een Leger commandeeren: En Duc de Luxemburgh alleen zijn Luytenant Generaal zijn: De Velt-Marschalken, Marquis de Choiseul, en Sr. Magalotti: Duc d'Anguin zou dienen onder de Prins van Condé zijn Vader. Den Marschal de Turenne commandeeren het Leger in Duytslant. Duc de Navailles in Lottharingen: En Comte de Guadaigne zou in 't Landt van Aulnis oppassen / om 't landen der Franse Vyanden te beletten.

Als omtrent dezen tydt / den Koning in zijn Raadt was gegaan / ontboodt Hy aldaar de Koninginne, haar aandienende/ datze alle Spaanse Dames van haar most laten vertrekken, en mede alle Spanjaarden, wijl Hy al voor 18 Maanden van hare quade intentien was verwittight geweest: En dat zulks nu om 't intrest van zijn Staat most wezen / vermits de geduurige advijzen die zy afschikten naar Spanjen tegens zijn dienst / en daarom geresolveert was haar na Spanjen te laten gaan: Als de Koningin hier op begost te schreyen / zeyde Zijn Majesteyt datze dat alzoo most opnemen als een geheel noodige zake voor zijnen Staat; En om haar van alle vermoeden te ontlossen / toonde den Koning haar 8 Brieven van deze Spanjaarden, waar in zy advijzen van importantie aan 't Spaanse Hof hadden gezonden / en speciaal van la Signora Molina: Aldus bleef 'er gene Spaanse meer als een Cordelier, die Biechtvader van de Koninginne was / en by de zelve wierd noch een Compagnon gestelt.

Te Parijs quamen ook omtrent deze tydt/den Comte le Marcq, Gebieder binnen Woerden, van daar vertrokken den 5 Februarii, 1673. en den Marquis de Genlis, beyde ten Hove op ontboden / door de klachten van den Hartogh van Luxemburgh; d'eerste wierd te last geleydt / dat hy, volgens ordre, de Pannebakkeryen onder Woerden, niet had doen verbranden; de tweede / om dat hy, in 't ontzet van Woerden, den genoemden Hartogh, niet haastigh genoegh, met 't gros van 't Leger, gevolght was; hier over raakten zy / in des Konings ongenade / en wierd haar het Hof ontzeyt.

In Vrankrijk wierd alom dapper geworven; men deelde nieuwe commissien/ en gaf aanrits-gelden uyt / voor 30 Regimenten Cavallery, en voor 50 Regimenten Voet-volk; de Magazijnen wierden overal / overvloedighlijk van alle noodtzakelijkheden voorzien. Terwijl quamen geduurigh veel Schepen / met Frans Krijghs-volk langs de Rivier de Moezel, nevens Koblentz, den Rijn afdrijven / voorby Keulen, naar beneden / tot omtrent Wezel haar Rendevous, ook quam 'er Franse Ruytery, door het Stift Munster, by dien Bisschop, om Vrieslandt, of Groeningerlandt in te vallen.

Als nu wierd het Franse Leger hoe langs hoe sterker / rondtsom Rijssel, daar men de Koning van Vrankrijk zelfs/ in 't lest van de Maant April, verwachte: De Fransen gaven ondertusschen breedt op / van haar groote Wapenrusting, zeggende / dat den Koning dit Jaar 140000 Man te Voet, en 40000 Ruyters zoude in 't Velt brengen. Maar de Fransen hielden in Luykerlandt middelerwijl

wijl slecht huys; zy plonderden en verbranden verscheyde Dorpen, die haar Contributien niet datelijk op brachten: Zelfs quamen zy op de Spaanse Dorpen Lains, Villers, Crecheym, Merdorp, Jandram, Janderoul, en andere by Zasse logeeren, daarze het immers alzoo slecht maakten, of zy in Vyandts Landt hadden geweest. Met al dit, en noch meerder afkoment Volk, wierden hun inhebbende Steden in 't Landt van Luyk, aan den Rijn, Charleroy, en die in Vlaanderen, vol geprópt, ook wierden omtrent 6000 man, van welke 4000 van den Hartogh van Savoyen, en 2000 van de Republijk van Genua (na 't eyndigen van der zelver Oorlogh) aan Vrankrijk waren over gedaan, gezonden naar de kant van Catalonien, om aldaar een wakent oogh, op de Spaanse te houden. Daar wierd mede aan alle Hollanders belast, haar, voor des Konings vertrek, uyt het Rijk te begeven.

Den Koning dede ook groote preparatie, om zijn Leger van alles, 't gunt tot een Belegering van nooden was, te voorzien; men zont gedurigh kleyne houte Schuytjes na beneden af, waar mede men in Hollandt over 't water zoude zien te komen. Zijn Majesteyt maakte den Hartogh van Mommouth een van zijn Luytenant Generaals in 't Leger: En de reys van den Koning derwaarts, wierd vast gestelt op den 25 April, 1673. Den Hertogh van Duras toogh uyt Luykerlandt na Parijs, om in 't Leger voor Capiteyn van de Guarde des Corps van Zijn Majesteyt, te dienen: Hebbende 't commandement aldaar gelaten aan den Gouverneur van Charleroy. Dus scheen het dapper op Hollandt aangezien; waar toe de Prins van Condé zich voor af, uyt Parijs na Charleroy wende, verzelt met den Hertogh van Anguin, zijn Zoon, en 400 Ruyters, van waar hy over Tongeren, Mazeyk en de Grave, na Nimwegen trok, komende den 30 April, te Bommel, om van daar na Utrecht te reyzen, hebbende overal de Fortificatien bezichtight, of zy al in staat van defensie waren. Na de Zee-havens zondt den Koning den Marquis de Seignelay, om met de meeste spoet, de Oorlogh-schepen van dat Rijk uyt te pressen, ten eynde om zich met de Engelse te conjungeeren, en de Hollanders voor te komen: De Fransen gaven daar zeer breedt van voor, zeggende, dat haar Zee-macht dit Jaar zoude bestaan in 30 groote Schepen en 30 Fregatten, zonder de Branders en Gallioots; daar boven zoude in de Middelantse Zee, noch een Esquadre van 24 Galeyen blijven, om daar de meester te speelen.

In dees tydt wierd te Peronne een Courier van den Graaf de Monterey, zoo als hy na Spanjen ging, door den Gouverneur der zelver Plaatze gearresteert, zeer qualijk getracteert, en aan een boom gebonden, volgens de ordre die hy hadde; en indien het niet in de heylige dagen had geweest, men zou hem 24 uuren daar aan gelaten hebben; de Pakketten die hy van den Grave de Monterey hadde, wierden daar bewaart, om na 't Franse Hof te zenden, en dezen Courier weder na Brussel gezonden, in een Karos, om aan de gedachte Graaf te zeggen, dat men alle zijn Couriers zoodanigh zoude tracteren, in vergeldinge van 't quaat tractement, dat hy voor eenigen tijdt had laten doen aan eenen Sr. de Pontieu, zoo als hy door Brussel passeerde met eenige depeches voor de Koning, tot dat hy van 't zelve satisfactie zoude hebben gedaan: Doch

dat

dat men onderwijl alle Kooplieden Brieven, om de commercie niet te interrumpeeren / zoude laten passeeren.

Als nu quam by de Franse Majesteyt te Parijs, den Syndicus van de Stadt Straatsburgh, met de onkosten van de herbouwde Brugh van de gedachte Stadt, (van welks verbranden/en ruineren/wy in ons eerste Deel/hebben gewagh gemaakt/) bedragende 10000 Franken, om te verzoeken het rembourzement van de zelve / gelijk men haar hadde doen hoopen; maar den Koning zeyde tegens dezen Sindicus: Dat die Heeren van de Stadt al vry wat haastigh hadden geweest, met hare Brugh te herbouwen, en dat hy weder zoude gaan zeggen van zijnent wegen, dat zy, 't geen hermaakt was, weder zouden af breken, dewijl Zijn Majesteyt niet wilde, dat die Brugh, zoo lang den Oorlogh duurde, in wezen bleef.

Het ontstelde 't Franse Hof niet weynig / als daar een Capucijn tijding quam brengen / dat Monsr. Caron (eertijdts een Dienaar van de Nederlandtse Oost-Indische Compagnie, nu van de Franse) door de quaatwilligheydt van zijn Piloot, zoo als hy in 't weder-komen van Indien was / voor de Rivier van Lissabon met Schip en al te gronde was gegaan / 't welk wel 500000 Kroonen ryk wierdt geschat / daar in waren 30 Paarlen, yder 15000 Ponden waardigh/ tot een snoer voor de Koningin, te zamen gewaerdeert/ op 150000 Kroonen, zijnde dezen Kapucijn tot zijn geluk / daar van noch gesalveert. Dit Schip was bemant met omtrent 120 mannen, den Directeur Caron had in 't zelve een grooten schat voor zijn eygen rekeninge mede gebracht. De eygentlijke gestalte der Franse, in Oost-Indien, en 't vergaan van dit Schip, kan men zien uyt deze navolgende Missive, van den Fransen Consul te Lissabon, aan een van zijn goede Vrienden te Parijs, geschreven/ den 5 April, 1673.

Verhaal van 't verongelukken, van een Frans Oost-Indisch Schip, genaamt de *Julius*, komende van *Goa.*

MYN HEER.

ICk heb u goede en quade tijdingen uyt Oost-Indien te melden: Voor eerst weet ghy, dat Monsr. la Haye 't Fort van Trinquenemale, aan de West-kust van 't Eylandt Ceylon, op 8 *graden, ingenomen heeft. Maar daar liep op den* 8 *October 't gerucht, dat d'onze van de Hollanders daar weder uyt gedreven waren, en 't scheen wel dat deze tijding vast was, maar men had' er noch geen confirmatie van. Ghy weet ook wel, dat St. Thomé aan de Kust van Cormandel, op* 13 *graden, Noorder breete, leyt: Maar ghy weet misschien niet, dat Monsr. la Haye deze Plaats met verlies van* 5 *Perzoonen verovert, en daar in goede bezettinge van*

van 5 of 600 man geleght heeft. De Plaats behoorde voor 12 Jaar, noch aan de Portugeezen, dieze vry sterk gemaakt hebben: De zelve is wel gelegen, en heeft overvloedt van vivres en andere noodt druftigheden, zulks dat d'Officiers en Soldaten daar treffelijk op 5 stuyvers daaghs, konnen leven, en men kan gemakkelijk zoo veel Contributien krijgen, om't Garnizoen te onderhouden, maar men zal een genoeghzame Krijghs-munitie derwaarts moeten schikken. Eenige nabuurige Koningen hebben zich te Velde begeven, om deze plaats weder te veroveren, maer men gelooft niet dat yets zullen uytrechten. De Kust is effen en goet, en konnen de Schepen 9 maanden in't Jaar, daar wel leggen, maar in de andere 3 maanden moeten zy van daar, wijl'er geen Haven is. Goa, dat de Portugeezen toekomt, is hier niet ver van daan, daar Monsr. la Haye, na de verovering dezer Plaats, zich na toe heeft begeven, met zijn 5 overige Schepen, om die quade 3 maanden daar te verblijven, en zijn Schepen te laten repareeren. Den 2 October zondt Monsr. la Haye't Schip Julius na Vrankrijk, om aan den Koning deze tijdinge te brengen. Hier op was den Directeur Monsr. Karon, met een groote rijkdom van Diamanten, Peerlen, en andere kostelijkheden, zoo men zeyde, op een Millioen ge-estimeert, dat licht te gelooven is, wijl 30 Peerlen daar te lande hem over de 15000 guldens't stuk, gekost hebben. 't Gedachte Schip had een voorspoedige reys tot voor de mont van deze Revier, maar het verging in de Haven, door dien een Portugeeze Loots-man tegens Wint en Stroom, 't zelve wilde inbrengen, waar door het op de klippen verviel, en in hondert stukken stiet, zonder hoope, dat yets zal konnen gesalveert werden. Den Directeur zelf, die zoo grooten wetenschap van de Oost-Indise zaken hadde, heeft zijn leven, en Goederen daar in verlooren: Maar zijn Zoon, nevens 90 of 100 Matroozen, die ik by de nacht, naar mijn beste vermogen, met Chaloupen liet opvissen, zijn noch gesalveert. Met de Heer Karon zijn ook 2 Capiteyns, Dullet en

Languillet, nevens de meeste Officieren, den Secretaris van onzen Envoyé Monsr. Renier, en 20 Bootsgezellen gebleven. 't Is te beklagen, dat gene schriften, noch eenige, die kennis van zaken hebben, zijn gesalveert. Een Capucijn die goede reden van alles weet te geven, is noch overigh, en trekt ten dien eynde na Vrankrijk. De overgebleven Matroozen heb ik weder laten kleeden, en van alles wel voorzien, alzoo gants naakt waren geberght.

Aldus was het niet alleen in Nederlandt, dat de Fransen en Engelsen, de Hollanders en Zeeuwen trachten te verdelgen / en upt te roepen / maar ook in d'andere gewesten des Werelts, als in Oost- en West-Indien, doch ten wilde evenwel / zoo altijdt niet gelukken / als 't blijkt aan de volgende Actie, daar van daan / herwaarts overgeschreven:

Franse Rodomontades, op 't Eylandt *Curassouw.*

DEn 13 Maert, 1673 / quamen de Fransen met 18 Zeylen, daar onder 7 Schepen van Oorlogh, in 't gezicht van 't Eylandt Curassouw, staande onder 't gezagh van de Nederlandtse West-Indise Compagnie.

Den 14 Dito, zetten zy omtrent 12 of 1300 mannen te lande / zoo aan de Fuyk, de Haven van St. Barbara, als Krakebay, hebbende weer en windt naar hunnen wensch / slecht Water, en den Stroom opwaarts aan. Op den 16 's morgens hebben zy haar met vliegende Vaendels vertoont / in 't gezicht van 't Fort komende aan marcheeren / tot op 't Steene padt, als ofze in 't zin hadden / ons eens stoefs te bestormen / dan doen op haar eenige schooten upt het Fort wierden gedaan / die ook onder haar neer vielen / retireerden zy wat achter upt / zoo veer / dat 't Geschut haar geen quaat kon doen / en campeerden hun voor ons gezicht op de Vlakten, by een kroegh / genaamt Altena. Kort daar aan zonden zy een Tamboer af / met brieven van haren Generaal Monsr. de Baas, die daar zelfs in perzoon by haar was / Commandeerende / epsschende het Fort op / met alles dat 'er aan dependeerden / op poene van geen Quartier te zullen geven / wanneer zy zulks met force van Wapenen quamen in te nemen / het Brief ken luyde aldus:

Den Heer *de Baas*, Gouverneur en Luytenant Generaal voor den Koning, in de Franse Eylanden van America.

WY doen te weten aan den Heer Ottering, dat wy begeeren te spreken met den Heer Donker, en by aldien hy hem wil toestaan, dat hy by ons kome, dat hy van Curassouw in het Leger, en uyt het Leger naar Curassouw, in alle zekerheyt zal mogen gaan en komen.

Gedaan in het Leger voor het Fort Curassouw, den 16 Maert, 1673.

Getekent,

DE BAAS.

Lager,

Door Monseigneur DU CLERK.

Den Heer Ottering, Gouverneur van 't Eylandt Curassouw, nu 3 dagen overleden zijnde / wierd die plaats bekleet door den gedachten Heer Donker, die aanstonts / den Tamboer wederom zondt / met de volgende schriftelijke antwoordt.

d'E. Heer *Jean Donker*, Gouverneur der Eylanden Curassouw, Bonayren, en Aroubo, ten dienste van d'Ed. Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereende Nederlanden, en Zijne Hoogheyt den Prince van Oranje, en de Ed. Geoctroyeerde West-Indische Compagnie.

DEn Tamboer ontfangen hebbende, met een paspoort van le Sieur de Baas, werdt tot antwoordt gegeven, dat het verzoek van mondeling te spreken, geschiede by geschrifte, en zoo kort, als doenlijk is, na wenschinge van gezentheyt, en minnelijke groetenisse, &c.

Actum Curassouw, den 16 Maert, 1673.

Was getekent,

JAN DONKER,

Lager stondt,

Ter Ordonnantie van de zelve Heer Gouverneur,

WILLEM SUYST, *Secret.*

Korts daar na / keerde den Tamboer al weder / met den onderstaanden Brief /

Den Heer *de Baas*, Gouverneur, en Luytenant Generaal, voor de Koning, in de Franse Eylanden van America.

ALzoo den Heer Ottering *weygert den Heer* Donker *by ons te zenden, verklaren wy hem, dat, naar dat wy op dit Eylandt gelandt zijn, wy daar van, in den*

naam van den Koning possessie genomen hebben, en dat by gevolgh alles, wat op gezeyde Eylandt is, Zijne Majesteyt toebehoorende, wy hem sommeren, dat hy de Forteresse, daar hy in commandeert, ons aanstonts zal hebben over te leveren; by weygering van 't welke, wy hem zullen doen betalen, niet alleen de schade van de muuren, maar zelf alle de huyzen, die, geduurende de belegering, door het Kanon om ver geschooten, of anderzins beschadight zouden mogen worden.

Verder laten wy den Heer Ottering *weten, dat, by aldien hy ons noodtzaakt het Fort, daar hy is, te belegeren, en door kracht van wapenen te dwingen, dat wy hem geen quartier zullen vergunnen, noch voor zijn Perzoon, noch voor zijn Familie of goederen; en dat, by aldien wy ten tijde van het overgaan van gedachte Fort, geen genoeghzame Vivres en vinden, om des Konings troupen, voor de tijdt van 3 maanden, te doen subsisteren, dat alle onze beloften nul, en van geener waerde zullen zijn, en dat hy zal getracteert worden, als of hy stormenderhandt vermeestert was.*

Voorts sommeren wy hem, dat hy aan den Heer Pieter Constant, *die men ons gezeyt heeft, dat zich in 't gezeyde Fort bevindt, zal doen weten, dat, by aldien hy in kracht van onze toelating, niet aanstondts daar uyt trekt, dat wy hem zullen doen ophangen, zonder dat hy eenige genade zal hebben te hoopen, vermits hy strafbaar is, zoo om de reden die hy wel weet, als om dat het anderzints, volgens de wetten van den Oorlogh niet geoorloft is, dat yemandt zich tweemaal naar malkander in belegerde plaatzen bevinde; en gedachten Constant door de Engelsen op het Eylandt Tabago bevonden, en zich tegenwoordigh tot Curassouw ophoudende, moet hy volgens de wet gestraft worden, by aldien hy de genade, die wy hem aanbieden, van met zijn lijf daar uyt te mogen trekken, niet aan en neemt.*

Ook verklaren wy aan gezeyden Heer Ottering, *dat hy alle de Fransen, die zich in het Fort bevinden, zal hebben te doen uytgaan, of dat, by aldien hy yemant van de zelve met gewelt daar binnen houdt, hy met de doodt zal gestraft worden, volgens de verdienste van alle des Konings Onderdanen, die de wapenen tegen Zijne Majesteyts dienst in handen nemen.*

En gelijk wy de perzoon van den Heer Ottering, *en zijne particuliere interesten in consideratie nemen, zoo is 't, dat wy hem verklaren, dat, zoo hy het gedachte Fort van Curassouw aanstonts in onze handen levert, zonder dat wy genoodtzaakt werden het zelve door kracht van Wapenen, te dwingen, wy hem, voor zijn particulier, als mede het garnizoen, een voordeeligh en honorabel tractement zullen aan doen.*

Gedaan in het Leger voor het Fort Curassouw, &c.

Getekent,

DE BAAS.

Lager,

Door Monseigneur DU CLERK.

Den Tamboer wierd al kort weder te rugh gezonden / met het volgende antwoordt:

Nader

N*Ader Missive van* Monsr. de Baas *gezien hebbende, werdt geantwoordt, dat het Kasteel met genoeghzame noodtwendigheden ons is gelevert, om het zelve tot den laatsten man, als getrouwe Onderdanen te deffenderen, en wy zullen uwe aankomste met vrolijkheyt te gemoet zien, &c.*

Kasteel, en datum als boven.

Was getekent,

JAN DONKER.

Lager stondt,

Ter Ordonnantie van de zelve Heer Gouverneur,

WILLEM SUYST, *Secret.*

Wanneer den Tamboer weder buyten gebracht wierdt/ juyghden hem ons Volk met vreughde toe/ Vive le Prince d'Orangie. Den gantschen dagh zagh men den Vyandt zeer bezigh/ als oft zy hun daar sterk maakten/ en wy meynden vastelijk/ dat zy ons dezen nacht zouden hebben komen bestormen/ dan 't scheen wel daar toe geen couragie sullen hebben gehadt.

Den 17 dito, zagh men hun noch als vooren doende/ en daar wierden hier van d'over zijde van de Haven, uyt gecommandeert de Ruyters, met 5 of 6 gauwe Vry-luyden, om den Vyandt te gaan verspieden/ met beloften/ soo zy een Fransman gevangen kregen/ om kondschap van de gelegentheyt van den Vyant te hebben/ dat men hun 50 stuk van Achten tot een vereeringh zoude geven. Op den Middagh brachten zyder twee aan 't Fort, en zijn hun de beloften voldaan; tegens den avont quam'er ook een over loopen uyt het Franse Leger, die zeyde/ dat hy van den Generaal qualijk bejegent was/ en datze groot gebrek van Water en Kost hadden/ alzoo niet anders kregen als Vleesch, dat zy zelfs mosten schieten/ en dat'er weynigh couragie onder 't Volk was/ en geen moedt om dat Fort met voordeel/ te konnen bestormen/ maar dat zy eenigh Geschut aan Landt wilden brengen/ om ons van een Bergh, die hier omtrent leght/ te beschieten/ en zoo tot overgeven te dwingen: Ondertusschen wenschten wy met meer als gemeene couragie/ zoo van de Burgers, Matrozen van de Schepen/ als de Soldaten, dat zy ons mochten komen attacqueren; dan daaghs daar aan/ zijnde den 18 Maert, 's morgens/ is weder een Overlooper van den Vyandt binnen gekomen/ die rapporteerde/ dat den Vyandt met zijn gantsche Leger, 's avonts te vooren/ was geretireert na de Schepen, met groote stilte/ en vreesden/ dat men haar zelfs zoude hebben komen bespringen. Als wy nu kondtschap van hun gelegentheyt en macht hadden gekregen/ zijn daar op een partye van onze Burgers, en den Capiteyn Pieter Markusz een Zeeuwsche Kaper, met zijn Volk hier uyt geloopen/ naar de Leger-plaats van den Vyandt, die zy geruymt vonden/ hebbende daar laten leggen veel geslacht Vleesch, een party Granaden, Potten en Ketels, 3 of 4 Pistolen, een Degen, Mantel, en meer andere kleynigheden. Ondertusschen/ onze Ruyterye (die 's morgens vroegh van de over zijde van deze Haven weder uyt gereden waren) vervolgden den Vyant

tot aan St. Barbara, die meest al in-gescheept waren/ wy kregen daar van noch 4 gevangen / en 2 of 3 wierden van de hare doodt geschooten.

Den 19 Maert, 's morgens vroegh zagen wy de Vyantlijke Vloot onder zeyl gaan / en dachten dat ons noch bravade voor de Haven souden maken / maar zy zijn met hun elf, 300 Schepen als Barquen voorby geloopen / buyten schoot van ons Kanon, zonder een schoot te schieten / en zijn 300 de West-punt omgestelen/stellende hunnen kours naar de kust van Espanjola. Wy hebben noch 3 of 4 Barken boven 't Landt zien zeylen / die apparent naar de Karibes Eylanden, de tijdinge van hun Rescontet / gaan brengen/ 300 dat wy op heden, zynde den 23 Maert, 1673. geheel bevrydt zyn van onzen Vyandt, waar over wy Godt Almachtigh komen danken / en loven / dat ons 300 wel heeft beschermt / en moeten bidden / dat ons de zelve sterkte en genade wil geven / wanneer noch meer van deze of andere Vyanden mochten worden aangetast.

Dat Godt Almachtigh ons merkelyk genadigh is/ konnen wy dagelijks genoegh zien / want weynigh tijdts voor de komste van den Vyandt, zijn hier wel gearriveert 2 Geneesche Schepen, eerst Santa Cruz, en daar na Sant Carlos, brengende te zamen over de 100000 Stukken van Achten mede / en nu op gisteren noch een ander Schip, genaamt de Concordia, met 40000, dito.

Den Handel van de Geallieerde Hulp-troupen.

DEn Keurvorst van Brandenburgh, (wiens Gemalinne, nu op den 5 Januarii, 1673. een Jongen Prins had ter Werelt gebracht / als in ons Eerste Deel verhaalt is /) waren zyne Krijghs-volkeren wel in de Winter-quartieren verdeelt / maar evenwel niet stil / want den Generaal Major Spaan tukte doe voor 't vaste Keulse Slot Werle, dat van dikke Muuren / met geen Kanon (wijl 't eng van toegang/ ook een braaf gewelf voor 't inwerpen van Vuur'werken had) scheen gedwongen te konnen werden. Hier binnen lagh den Oversten Westerholt met zijn Regiment die zich wel defendeerde; dan door 't quade weder / en dat men door de onbruykbare wegen 't Kanon daar niet voor konde brengen / is 't zelve Slot weder verlaten, in 't midden van Januarii, 1673. 't welk Keur-Keulen, 300 dra als hy 't hoorde / grootelijks verblijde. Mede toogh de Munsterse Generaal Nagel, verstaande dat een partye Brandenburgers by Warendorp door de Slagh-boomen waren gekomen / haar te gemoet / en sloeghze/ alzo 't meest ongeoeffende Krijgs-knechten waren/ krijgende 46 Paerden en 300 veel Gevangenen tot buyt / die ze binnen Warendorp brachten: Maar het gelukten de Brandenburgers vry beter by Minden, daar ze 2 Regimenten van de Oversten Westerhold en Halberstadt in de pan hakten / zulks dat 300 van hare Vyanden doodt bleven/ bekomende 1 Standaart, 1 Heirpauk, of Keteltrom, 2 Kornets, 1 Ritmeester, en veele andere Oversten gevangen / de rest vluchte vermoeyt na Wezel, scheurende en verbrekende diverssche Standaarden, die men noch aan den wegh vondt: Toen zy te Wezel quamen/ was den Velt-Marschalk Turenne daar / die dit gantsch niet behaaghden.

Den 14 Januarii, 1673. quam den Graaf de la Garde, Extraordinaris Ambassa-

bassadeur van Sweden, te Regensburgh op den Rijksdagh by avondt/ zonder eenige ceremonie/ als ware zijn Equipagie daar toe niet gereedt: Hy dede openinge van zijn propositie, 't welk sprak: Van de Mediatie van den Koning zijn Meester, om tot Vrede te komen, tusschen den Koning van Vrankrijk, die van Engelandt, en hare Geallieerde: En den Keyzer, Spanjen, de Staten Generaal, met de geconfœdereerde Princen. 't Welk by de Vergaderinge met groote vreughde opgenomen wierd.

Doen ter tijd wierd geheel kleyn Brabant vol Dragonders gepropt: Terwijl de Franse, onder den Hertogh van Duras, gantsch Luykerlant bedorven/ hoewel zy groote armoede en gebrek leden; zy plonderden verscheyden Dorpen uyt/ zelfs onder 't Spaans gebiet; andere Dorpen mosten 2000 Maten Haver, en 300 voorts/ aan haar geven/ en by faute van zulks/ plonderden zy de Dorpen, en haalden de Schouten en Meyers wegh: Waar op de Staten van 't Landt van Luyk besloten/ 3 of 4000 man te werven tot defensie van 't Landt. Den Hertogh van Duras meende doe mede de Stadt St. Truyen te overrompelen/ dies zent hy een Trompetter voor af/ gevolgt van sommige Ruyters, nevens 900 of 1000 Voetknechten; den Trompetter aan de Wacht komende/ die niet al te sterk was/ verzocht den Burgermeester te spreken/ de Wacht zeyde/ zy wilden dat zelfs doen: Ondertusschen maakt den Trompetter eenige harpelinge/ en geeft de zijne de leus met blazen: Hier op de grootste troup van de Wacht quaat achterdenken krijgende/ slooten de Poorten, maakten alarm, zulks dat yder in 't Harnas, en op de Vesten quam/ daar ze los branden op die reedts in de Voorstadt waren gekomen; de Ruyters, toen zy voor de Burgermeesters quamen/ baden om genade/ zeggende/ de Trompetter had die folie onwetende gedaan/ en dat zy zelfs den voorsz. Trompetter wel wilden harquebuseren: Doch zy kregen haar Pardon, met die order/ datze aan gedachte Duras zouden zeggen: Dat hy geen Mazeyk noch Tongeren voor had, en dat zy geresolveert waren hun te defenderen, tot den lesten man toe.

Als nu ter tijdt/ zondt den Grave de Monterey, 2 Regimenten Voetvolk, en een deel Ruyters, naar Hollandt, tot hun hulp/ wiens Colonellen waren; van 't Voet-volk, den Prins van Vaudemont, en den Heer Fariau; de Officiers van 't Paerde-volk, de Baron de Boulers, de Seignoors, Caraffa, en du Feu: In Brabandt is ook omtrent deze tijdt/ tamelijk veel Volk geworven/ en een party Winter-rokken, voor de zelve te maken/ aanbesteet/ ook wierden veel Paerden aldaar opgekoft/ en alzoo alles aengestelt/ of men zich alreede ten Oorlogh toeruste. Maar 't Landt van Luyk leedt ondertusschen groote overlast van de Franse, want zy bedreven aldaar zoo grooten vyandtschap/ als of zy in haar Vyanden landt hadden geweest; innemende door den Gouverneur van Charleroy, het Stedeken Fassée, den 15 Februarii, 1673. gelijk Hy ook dede Covigne, Chaftelet en andere Plaatsjes, daar eenige Boeren, tot bezettinge binnen lagen/ die gedwongen wierden/ met witte Stokjes in de handt/ daar uyt te trekken/ met bedreyging/ dat/ indien men hun weder in eenige vaste Plaatzen quam te vinden/ men haar zou doen op hangen: men wilde ook voor 20 Soldaten, die daar voor gebleven waren/ 17 Pistolen hebben. Den

voorsz.

voorsz. Gouverneur meynden ook Thuyn te overrompelen / doch wiert daar gestupt; Ten platten Lande staken zy in brandt / alles / dat haar ge-eyschte Contributie niet op en brocht / zich alzoo geneeghzaam niet geweldt meester makende / van 't gantsche Landt van Luyk. Den Grave de Monterey stelde op deze tijdt/ goede ordre tot versterking van zyne aanbevolen Landen, tegen de Fransen.

Den Marschal de Turenne vertrok terwijl van Wezel op den 17 January, 1673. met eenigh Geschut, naar Dorsten, daar zijne Troupen verzamelden/ doch keerde wederom naar Wezel, om de Cavallerye af te wachten/ die noch in het Sticht Keulen gequartiert lagh / tot dat de Brugge over den Rhijn zou gereet zijn/ die den 20 dito vaerdigh was / en waar over vervolgens mede de Ruytery den Rhijn gepasseert is/ en naar Dorsten gevoert / zijnde ondertusschen veel ravagien in 't Landt van der Markt gedaan / eenige plaatsjes als Kesteren, kleyn Dortmont en andere uytgeplundert / en verscheyden Schermutzelen tusschen partyen voorgevallen/ tot dat de Fransen nu begonnen hooger op te trekken/ en quartier namen tot Dortmont en Lunen, waar op de Keyzerse en Brandenburghse t'zamen zijn gerukt / formerende een Leger van omtrent de 27000 uytgelesen Krijgs-lieden, 't welk den 26 January begon te marcheren na der Lipstadt, alwaar zyn Keur-Vorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, met de Hertogen van Bourneville en Lorainen, den 3 February arriveerde/ trekkende in 't Hooft van deze Armeé den 4 dito na Zoest. Terwijl had den Marschalk de Turenne zijne voortroepen onder Sr. de S. Abré, een van zijn Luytenant Generaals den 3 February gezonden voor Unna, een onvaste plaats/ alwaar weynigh Militie, en omtrent 1000 Boeren, en eenige Dragonders, onder den Oversten Bombsdorf, binnen lagen/ die noch dapper tegenweer boden/ en meenigen Fransman sneuvelen deden/ tot dat de Stadt meest in brandt geschooten zijnde / zy dezelve den 5 dito op discretie / overgaven/ doch ondiscreet genoeg gehandelt wierden: Brandenburgh ondertusschen was den 5 dito van Zoest getrokken / en niet konnende tijdighlijk genoegh Unna te hulpe komen / posteerde zigh weynigh Mijlen daar van daan/ in Slagh-order, verwachtende dat de Fransen in 't Velt, zouden komen / om een Batailje te leveren/ maar Turenne meerder Secoersen verwachtende/ van den Prince van Condé, en uyt Luykerlant, is te Dortmont, Lunen, en Unna gebleven / zich met een meester makende van Camen, Altena en andere plaatsjes/ ondertusschen dede den Hartogh van Bourneville 'tvolgende Keyzerlijke Mandaat publiceeren: Waar by alle Officieren en gemeene Soldaten, uyt den dienst der Bisschoppen, van Keulen en Munster, worden in-geroepen.

Mandament van den *Hartogh van Bourneville*, uyt last van zijn *Keyzerlijke Majesteyt*.

Kondt en kennelijk zy hier mede een yegelijk, dat volgens de Roomse Keyzerlijke Majesteyt onzer aller-genadighste Heer, aan zijnen geheymen Hof

Maar

Krijghs-Raadts President, Generaal Luytenant, Velt-Marschalk, Oppersten Landt- en Huys-Tuygmeester, bestelden Oversten en Generaal der Rabisse Grensen, Ridder des Gulden Vlies, den Heere Reymondt Grave van Montecuculi, onder dato den 15 January dezes Jaars, in Weenen alder-genadighst gegevene Commissie, de Keur-Furstelijke Ceulse en Furstelijke Munsterse Krijghsvolkeren zeker zaken, tot vordere onderhouding van de Vrede, Rust en Welstant, 't heylige Roomse Rijk betreffende, in zijnen naam voor te dragen had: Maar alzoo Hoogh-gedachten Heer Generaal Luytenant Excellentie wegens zijne Lijfs indispositie, zoo wel als den daar op gevolghden vertrek, 't zelve niet heeft konnen verrichten: Zoo heeft de allerhooghst gedachte Keyzerlijke Majesteyt die aan hem gegevene Commissie, onder dato den 31 January laatst, in Paterborn, op ons Alexandrum, Hartogh en Vorst van en tot Bourneville, Grave van Hennin, des Roomsen Keyzerlijken Majesteyts Kamerling, Krijghs-Raadt, en over zijne Armade gestelden Velt-Marschalk, getransfereert: In conformiteyt dan van deze op ons getransporteerde Commissie; En dewijl meer allerhooghst-gedachten zijne Keyzerlijke Majesteyt aller-genadighst Intentiones daar heen strekken, om hare in 't heylige Roomse Rijk tot nu toe gevoerde Wapenen, ook op geen ander ooghwit gerichtet zijn, als hoe de verdere Vrede, Rust en Welstant in 't heylige Roomse Rijk bestandigh mocht onderhouden werden: Tegens welke zijne aldergenadighste Keyzerlijke Intentie en voorgemelde oogwit alle die gene doen, welke de Wapenen in andere, als meer allerhooghst-gedachte Keyzerlijke Majesteyt, en der selver mede Geallieerde Heeren dienst aangrijpen en voeren. Zoo werden een yeder Keur-Keulse, en Furst-Munsterse Krijghs-Officiers, van hooge en lage qualiteyt, te Paert en te Voet, en byzonderlijk die gene, welke zijn Roomse Keyzerlijke Majesteyts, en des heyligen Roomsen Rijks Vasallen zijn, mits dezen, en in kracht van de tegenwoordige opentlijke Patent, ernstelijk daar toe erinnert en vermaant, dat zy de Keur-Keulse en Furstelijke Munsterse Krijghs-diensten verlaten, en haar by de Keyzerlijke Armé aangeven; alwaar alsdan een yeder na zijn stant, Conditie, en gehadt hebbende Charge, wederom zal geaccommandeert en geavanceert werden, ondertusschen en tot die tijdt met Geldt, Quartier, en onderhoudende middelen behoorlijk werden voorzien: maar die, welke ongeacht dit opentlijke gegeven Patent in meer-gedachte Keur-Keulse en Furstelijke Munsterse Krijghs-dienst ongehoorzaamlijker wijze zullen verblijven, zullen zijn Keyzerlijke Majesteyts hooghste ongenade, confisquering van hare Haaf en Goederen, als ook naar gelegentheydt smaat en bestraffing aan Lijf en Leven ontwijffelbaar te verwachten hebben; waar na zich een yeder te richten heeft, omme Genade en Eer te verwerven, en Smaat, Spot en Schade te ontgaan. Signatum & publicatum. Ham, den 10 February, 1673.

A L E X A N D E R, *Duc de Bourneville.*

Dit maakte wel eenige alteratie en omzien/ in sommige Duytse Officiers, doch den Bisschop van Munster gaf hier op/ een Contra-Mandament uyt/ dat hy in alle Plaatzen en Kerken liet af kondigen/ zeggende dat dit voorige door

 geen

geen Keyzers, maar Bournonvilles Mandament most aangenomen worden; dat zijn Volk ook Keyzers Volk, en in deszelfs dienst waren / en anders niet genoemt mochten zijn; voorts alle die dienst by hem hadden / bevrijdende voor alle hinder en schade / die zy aan lijf of goederen / hier over mochten komen te lijden.

Den Marschal de Turenne niet raadtzaam vindende / een Velt-slagh tegen Keur-Brandenburgh, en de Geallieerde te wagen / was nu na Dortmont vertrokken / daar Hy zich beschanste; waar over de Auxiliare Armé, onder den Keurvorst van Brandenburgh, (na dat zy haar eenige dagen / in volle Slagh-ordren, en gereedt tot een Bataille, (doch te vergeefs) by Zoest hadde opgehouden /) weder na hare Winter-quartieren vertrok; maar Turenne daar na versterkt zijnde / met het Voet-volk van den Prins van Condé, en eenige Ruyterye van Duras, ook voorzien met Keulse en Munsterse Volkeren, resolveerde / om hooger / tot by den Ham (daar 2000 Brandenburgers binnen lagen) op te trekken / daar hy voor eerst door den Marquis de Bourlemont 't Slot Heringen of Berkeboom, door zijne Voortroupen / dede innemen / en sterk bezetten: Waar op de Brandenburgers het selve weder meenden te overmeesteren / dan wierden met verlies afgewezen: 't Gunt veroorzaakte dat de bezettingen / in den Ham en Zoest, deze hare Plaatzen verlieten / mede nemende al haar Kanon, Amunitie en Bagagie: Turenne zont hier op datelijk van zijne Troupen in den Ham, met bevel van geen Garnizoen van Keulen of Munster in te nemen. Zoest vaerdighde mede den 22 Februarii, 2 Gedeputeerden na Turenne af / om Sauvegarde; wanneer na de middagh voor de Poort onder 2 Luytenant Colonels, 300 Soldaten en 50 Dragonders uyt Werle quamen / begeerende met gewelt daar in te wezen / dan de Burgerye haar vertoonende de ordre van Turenne, van gene Troupen in te laten, trachteden zy de Poort op te breken; waar over de Klok geluyt werdende / en de Burgerye toeloopende / dreven haar te rugh / en kregen eenige gevangenen; 't gunt haar met de nacht dede vertrekken: Ten 8 uuren 's avonts quamen de Gedeputeerden met 300 Franse Ruyters, tot Sauvegarde weder binnen. Den Bisschop van Munster had gaern van zijn Volk in den Ham geleght / 't welk hy ook van Turenne verzocht / dan kreegh tot antwoordt: Dewijl die Stadt zich vrywilligh aan den Koning van Vrankrijk had overgegeven, dat hy hem daar in geen satisfactie konde geven, voor dat des Konings antwoordt zulks bewillighde.

Den Keurvorst van Brandenburgh met zijn Armé omtrent Lipstadt zijnde / trok hier op aanstonts / na dat hy Lipstadt wel bezet had / den 23 Februarii na Bijlevelt, 't gunt insgelijks wel voorzien wierd / benevens de Fortresse Sparenbergh, en van daar op Minden, over de Rivier de Wezer, van waer hy door de Hertogen van Lunenburgh, Cell en Hanover haar Landen, daar hy overal wel getracteert wierd / op Halberstadt toogh / en soo voort op Berlijn: De Keyzerse trokken insgelijks over de Wezer naar 't Sticht Hildesheym, daar in zy den 28 Februarii gekomen zijn / na dat het Regiment van den Brandenburghsen Generaal Spork, zijnde d'Arriergarde, by Zendtvelt, 300 Paerden van de Gardes des Corps van de Koning van Vrankrijk, benevens 100 Dragonders,

gonders, zoodanigh hadden in de pan gehakt / dat 'er maar 3 man levendigh af quamen. Het geheele Graaffchap Mark was dus door de Franfen en Biffchopse open / zijnde alleen Brandenburghse Garnizoenen in Lipftadt, Sparenbergh, of Bijlevelt gelept / zoo dat de Vyanden ook aanftonts al de kleyne Stedekens in namen / als Wafte, Kaldehart, Brilon, Ruden en Gefeke, daarze alle de Bagagie van 't Regiment van den Overften Spaan bequamen: Zy dreyghden geweldigh Lipftadt te belegeren / dan dewijl daar nu een sterk Garnizoen van 2000 Paerden en 4000 Voet-knechten binnen waren / dorften zy 't zelve niet onderftaan / maar lieten 't onaangetaft blijven: Terwijl hielt Turenne zijn Hooft-quartier by Zoeft. En de Biffchopse trokken hooger op na de Wezer, alles onder Contributie brengende. Van deze zoo schielijken aftocht der Geallieerden wierd verscheyde geoordeelt / als of het door gebrek van Voeragie of een andere oorzaak heeft geweeft / doch 't vervolgh / zal 't uytwijzen.

Ondertusschen zeyden de Munfterfe dat 'er een aanflag op de Stadt Munfter en op des Biffchops Perzoon was aangeleyt geweeft / 't gunt zy in dezer voegen verhaalden: Dat in die Stadt zedert eenige tijdt was gekomen den Ritmeefter Kettens Zoon, voor dezen Hofmeefter van den jongen Graaf van Herberfteyn geweeft zijnde / onder pretext / dat hy voor den Grave van Harach een Schultvordering van ettelijke 1000 Rijksdaalders wegens de Erven van Luttersheim aldaar had uyt te voeren / waar toe hy Commiffarifen had bekomen / en dat hy in die tijdt / een gevaarlijken aanflagh / zoo op des Biffchops eygen Perzoon en zijn bediende / als op de Stadt, ondernomen heeft / 't welk aldus ontdekt wierd: Gemelte Ketten had een zonderlinge correspondentie aan een voornaam Oort, en de zake zoo verre gebracht / dat hy voornam de zelve in 't werk te ftellen; hier toe trachte hy zijn Vorftelijke Genades Officiers met groote beloften / aan zich te trekken / dan die gene die eerlijk waren / openbaarden in des Biffchops afwezen / zulks in groote ftilte / aan zyn geheyme Raden; waar op zy gemelte Ketten den 23 Februarii met gewapende mannen uyt zijn Huys na de Citadelle lieten voeren / en zijn geinventeerde Brieven lezen / uyt welke zijn gehouden raatflagen en meerder in 't licht quam: Onder alle deze zaken was ook een schrijvens aan een groot Krijghs-hooft, (welkers naam / om verscheyde oorzaken / zy niet ftelden) 't geen hy noch een dagh voor zijn gevangenis met eygen handen had geschreven / generaliter inhoudende / dat den Commandant N. van zulken desseyn kennis had gehad / en zijn raatflagen hem deelachtigh had gemaakt / ook den Overften Wachtmeefter N. tot volvoering dezes aanflaghs als een principaal inftrument met allen yver zich had laten gebruyken. Weshalven die beyde zich aanftonts / na 't gevangen nemen van gedachte Ketten, op de vlucht begaven. Daar op den Raadt de overige Officieren van 't Regiment van gemelte N. by haar ontboden / in nieuwe be-eediging namen / en den Overften Luytenant 't commando en de Sleutels der Stadt in handen ftelden. Voorts wierd aan alle Biffchopse ordre gezonden / om deze 2 Perzoonen vaft te houden / maar zy ontquament: Tegen Ketten wierd scherp geprocedeert / aan handen en voeten geflooten / en

naderhandt gesententieert om te sterven: Waar op daar alles weder in stilte geraakte. Hy is gerecht/ binnen Munster. 't Hooft werd hem afgeslagen/ 't Lijf gevierendeelt / en ten toon gestelt / en 't Ingewandt in een kist / aan de galge gehangen / noch een of twee van zijne Makkers in dezen aanslagh waren mede gevangen / en na Koesvelt vervoert / om aldaar gerecht te werden. Maar 't is een belachelijke treck / die de Fransgezinde, ter oorzaak van dit verraat / aan den Marquis de Grana , commandeerende 't Keyzerlijke Regiment binnen Keulen , speelden / hem zendende deze volgende verzierden Brief, als van den Baron van Schwerin , eerste Minister van Brandenburgh , van den 26 Februarii , 1673. uyt Bijlevelt geschreven / inhoudende deze woorden :

Verzierden Brief, aan den *Marquis de Grana*, wegens 't veroveren van Munster.

IK achte het mijn plicht , U door deze expresse te adviseren, hoe het Godt gelieft heeft ons desseyn op de Stadt Munster te zegenen; en dat, ofschoon wy in den eersten zoo gelukkig niet waren, als wy wel gewenst hadden, hebbende veel van ons Volk verloren , wy eyndelijk de plaats noch hebben in gekregen. Den Bisschop zelfs had veel werk, om onze handen te eschapperen , retirerende zich op een Edelmans Huys hier dichte by , hebbende by zich maar eenige weynige Heydukken , en eenige van zijn Garde te Paert. Zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt mijn Meester , is daar nu even heen, om de plaats te bezetten , en hem tot Accoort te dwingen. Hy heeft ook ordre gegeven aan verscheyde Compagnien te Paert en te Voet , om na Warendorp te marcheren , en zich daar van ook meester te maken. Juyst terwijl ik dit schrijve , komt een Officier van zijn Doorluchtigheyt die ons zeght , dat een deel van onze Armé geslagen heeft , een party van 400 Ruyters , behalven noch zommige Dragonders en Voet-volk , onder het Commando van den Marquis de Renelle, Marschalk Generaal van Keur-Keulen , die geposteert waren te Geseke , datze den Marquis zelfs gevangen hebben, en binnen weynigh uren hier zullen brengen: Dat den Major Generaal Zolnis , op de plaats doot gebleven is , de Graaf van der Lip , Collonel van een Regiment, gequetst en gevangen , nevens een Couzijn van den Bisschop van Straatsburgh. Alle de Bagagie, en eenige kleyne Stukjes zijn in onze handen gevallen , en men hoopte , dat Prins Willem van Furstenbergh mede onder de Gevangens zou wezen, maar wort gezeght , dat by de Actie niet geweest is, ondertusschen is zijn Bagagie ook gekregen, daar onder gevonden is veel Gout- en Zilver-werk , en de onze zich inbeeldende dat hy niet verre van daar is, doen alle devoir om hem ook te krijgen. De Marschal de Turenne was zekerlijk op deze tijdinge zeer confuys te rugh getrokken. Aan onze zijde heeft de Prins van Anhalt een lichte quetsuur gekregen , als ook de Major Generaal de Graaf van Caprara , die daar by quam in 't heetste van de Actie. En ons volk de Vyandt noch vervolgende , konnen wy U geen verder particulariteyten , noch het getal der Dooden aan wederzijden toe zenden.

U E. &c.

Was getekent ,

Den Baron van Schwerin.

Den

Den Marquis de Grana dezen ontfangen hebbende / had gantsch geen gedachten van 't bedrogh; dies zendt hy daar van aan alle Geallieerde Hoven per Expresse tijdinge / 't gunt groote blijdtschap causeerde / dan men vernam wel haast wat van de waarheyt was. Evenwel verwedde de Heer Richart, Spaansen Consul t'Amsterdam, groote zommen geldts tot bekrachtinge der waarheyt van dezen Brief. Men meynde / doenmaals / dat dit een practijk was / van Prins Willem van Furstenbergh; om den gedachten Marquis een belacchelijke pots te speelen.

Een partye Spaanse Ruyters, onder 't gebiedt van den Grave van Merode, trokken in 't begin van de Maant Maert, 1673. binnen Kalkar, zijnde de eenighste Plaats, die Keur-Brandenburgh noch bezet hielt / in het Hertoghdom van Kleef, leggende aan den Rijn-kant, in zich zelfs van weynigh vastigheyt/ doch versterkt met een tamelijk Kasteel, en alzoo daar een zwak Garnizoen binnen lagh / is het zelve daar en boven noch versterkt/ door eenige Spaanse Auxiliare Troepen te Voet, onder den Heer Mensagne, sterk 500 man/ die dagelijks uytgingen op de Fransen, leggende door heel Kleefslandt verspreydt / en veel buyt maakten / ook eens twee gantsche Compagnien Françoysen tot Udem in route geslagen hebben; daar door de Fransen verbittert / veel Volk verzamelden / om zich daar van te wreken / maar de Spaanse van dit Desseyn gewaarschouwt/ vindende zich niet sterk genoegh/ om de Plaats te defendeeren/ zijn met groote avantagie door de Fransen heen geslagen / en is de Graaf van Merode met zijn Cavallerye te Venlo, de Heer van Mensagne met het Voet-volk, te Stevenswaert gelukkigh aangekomen.

Omtrent deze tijdt quam den Heer Pelnits, Keur-Brandenburghsen Envoye, in den Hage, sollicitecrende sterk tot de betalinge van eenelijke duyzenden Rijksdaalders; maar den Grave van Waldek, reysde naar Minden, om dien Heer Keurvorst zelfs / daar over te spreken / welken voorsz. Heer Grave kort daar na in 's Gravenhage weder keerende / is den genoemden Heer Pelnits, ook / wel vernoeght / wederom te rugge / na Berlijn vertrokken.

Veel Krijghs-volk quam 'er noch al dagelijks van de Rivier de Moezel, door den Rijn, voor by Keulen afzakken / tot versterking van den Mareschal de Turenne, de welke noch omtrent Zoest zijnde / 't geheele platte Landt van der Mark onder Contributie stelde. Ondertusschen gingh 't Brandenburghse Garnizoen van der Lipstadt zomtijdts in Munsterlandt ravageeren / en haalden veel Palissaden daar van daan / die zy tot versterking van de laastgemelte Stadt gebruykten. Daar en tegens tukte den Bisschop van Munster met 6000 Ruyters en 5000 Voetknechten voor 't Huys Ravensbergh, 't welk hy in een dagh veroverde: Van waar hy datelijk na Hervorden trok. Insgelijks zont Turenne eenigh Volk na Heuxter aan de Wezer, 't gunt zy in het kort bemachtighden. Zy meenden Lipstadt mede te overrompelen / dan wierden met verlies afgewezen. Maar de Keyzerse en Brandenburghse Troupen, noch in 't Hildesheymse gebiedt leggende / brachten die Stadt groote vreeze aan/ weshalven zy haar dapper op haar hoede hielden: Turenne die nu een vrye pas door Heuxter over de Rivier de Wezer hadde / naderde met zijn Armê

daar na toe / om / in gevalle van eenige attacque / gemelte Stadt te secoureeren. In middels sprak men zeer sterk van Vrede, waar toe men zagh dat verscheyde Vorsten arbeyden: Want Sweedtse, Osnabrughse, Hanoverse, Wolfenbuttelse en Nieuwburgse Gezanten reysden heen en weder door Lipstadt, so na den Keurvorst van Brandenburgh, als na Turenne, welke laatste / (soo men zeyde) den Vrede-handel met Brandenburgh door zijn Koning was toevertrouwt. Zelfs ging den Nieuwburghsen Envoy Straatman na den Koning van Vrankrijk, om een Accoort te ontwerpen.

Ondertusschen trokken de Keyzerse en Brandenburgse Volkeren, die tot noch toe in 't Sticht Hildesheym hadden gelegen / in 't begin van de Maant April, 1673. hooger op: De Keyzerse door Turingen na Eger in Bohemen, en de Brandenburghse na Halberstadt en Maaghdenburgh. De Munsterse namen onderwijl de Stadt Hervordt in / daar ze met 800 man, 300 Ruyters, als Soldaten, inquartierende / zeer slecht huysden / gelijk ook in 't Sticht Minden, welke Stadt zy hoe langer / hoe nader quamen / dan dorsten de zelve / om het sterke Garnizoen, niet belegeren: Zy wenden haar derhalven weder te rugh na Bijlevelt, daar ze den 8 April, 12000 man sterk / voor quamen / met veel Kanon en Vuur-Mortieren; Den 9 dito, wierpen zy hier 84 Bomben in: Waar over die van binnen bevreest / de Belegering door een zomme gelts af kochten; maar de Munsterse hadden geen moed / om de sterke Vesting Sparenbergh aan te tasten / dewijl daar een braaf Cavalier in zijnde / zijn grijs Hooft daar aan wilde wagen: Dies brеken zy daar van daan op / overal te landewaarts de lieden zeer qualijk tracteerende / en namen omtrent Lipstadt verscheyde sterke Heeren huyzen in / waar mede zy de Plaats dachten te benauwen.

Terwijl bleef Turenne met zijn Troupen noch in 't Graafschap Mark en Ravensbergh leggen / meester zijnde van het geheel Brandenburghs gebiedt / van den Rijn af / tot de River de Wezer toe / uytgezondert de Steden Lipstadt, Sparenbergh, en Minden, alwaar noch Brandenburghse bezetting binnen was / zonder nochtans yets te ondernemen / waar door veele speculatien vielen / dat de Vrede tusschen Vrankrijk en Brandenburgh was gesloten: Immers zont gedachte Marschal ordre aan de Munsterse Garnizoenen in de Brandenburghse Plaatzen, de zelve te verlaten / gelijk by haar / hoewel ongaern / wierd gedaan.

Den Grave van Waldek nu weder in den Hage, aangekomen / als hier even te vooren verhaalt is / deed daar rapport van zijn bezendinge aan het Brandenburghse Hof, zijnde het meeste genoegen en betrouwen aldaar niet in de handeling van dien Keurvorst, die aan d'andere zijde zich beklaaghde / dat dezen Staat zich niet en gedroegh volgens het gecontracteerde / byzonder in de Subsidien, pretendeerende daar van noch 1500000 Ponden, op welkers betalinge hardt aandrong / zullende / zoo voorgaf / om de aandringende Macht der Vyanden genoodtzaakt zijn / andere Mesures te nemen / indien men niet vaerdigh was d'Achterstallen te voldoen; in gevolge van dien / had / den Hertogh van Nieuburgh zich als Mediateur aangeboden tusschen Vrankrijk en Brandenburgh, zendende den Heer Straatman, zijn Extraordinaris Envoye naar Parijs:

Hare Hoogh-Mog: trachten ondertusschen / door alle redelijke satisfactie, dien Keurvorst te verplichten / tot het Interest van dezen Staat, doch is de Onderhandelinge tusschen Vrankrijk en Brandenburgh hart aangedrongen / dat haast tot een volkomen Tractaat en Accoort scheen te zullen uytvallen / alzoo den voorsz. Heer Straatman, in een Audientie by den Koning, aan Zijn Majesteyt presenteerde de entremise van zijn Meester, om het Accoort tusschen Vrankrijk en Brandenburg te bemiddelen / aan welke laatste den Hertogh had gezonden om hem te disponeeren tot dit Accommodement, en dat hy konde verzekeren / dat gedachte Keurvorst was gelaten in goede dispositie / om met Zijn Majesteyt te tracteeren; zeggende voorder / dat hy was, zeer verbonden geweest, aan des Keyzers Interessen, waar van zich beklaaghde, alzoo hy van zijne Troupen was verlaten, die geweygert hadden met de zijne gezamentlijk te vechten, na dat hy haar zulks had voorgehouden; dat zy oorzaak waren geweest van het aftrekken, daar toe hy gedwongen was, met zoo merkelijken nadeel van haar gemeene reputatie. Immers wierd dezen Envoye aldaar te Parijs wel ontfangen / en men zeyde / dat den Koning hem op zijn te rugh reyze deze navolgende conditien mede gaf / die hy aan den Keurvorst zoude accordeeren: Dat hy, na de Vrede met de Hollanders, hem zoude wedergeven de Plaatzen van Wezel, Rees, Emmerik, Orzoy: gelijk ook na de Ratificatie van dit Tractaat, alle zijn andere Plaatzen, met conditie / dat Zijn Majesteyt zoude doen ter neder werpen alle Fortificatien, van die plaatzen, die Hy van de Hollanders had gewonnen, * alzoo die Fortificatien niet, maar wel de Steden, aan Keur-Brandenburgh, behoorden. Voorders stelde Zijn Majesteyt, dezen geheelen Vrede-handel aan den Marefschal de Turenne, met volle macht / om alles wat hy goet vond / daar in te doen / of te laten. Den Fransen Minister gaf ondertusschen / op de Vergadering te Regensburgh, zeker geschrift over / daar in hy verklaarde / dat zijn Heer en Meester, niet anders dan de rust van Duytslandt was wenschende; dat hy zijne Troupen uyt dat Rijk wel wilde te rugh ontbieden, wanneer de Geallieerde de hunne te rugh wilden houden: Dan dit was by de Franse al meermalen voor gestelt / maar had by de Duytse, weynigh geloof.

Den Keyzer, nu verstaande / dat Brandenburgh, met de Franse, in handeling getreden / en nu al op 't sluyten gekomen was / dede zijne Troupen van de Brandenburghse afzonderen / leggende een gedeelte van de zelve tot Garnizoen, in de sterke vastigheden Hamersteyn, en Ehrenbreitsteyn, aan den Rijn, als ook in de Stadt Koblents, daar tegen over / alle staande onder den Keurvorst van Trier, aan wien dit volk den Eedt mede hebben gedaan; en trok de rest van 't Keyzers Leger, (als gezeyt is) naar Egra, in Bohemen, alwaar men de zelve tot 30000 man, begon te versterken / om daar na weder / naar beneden / aan den Rijn, af te zenden / dewijl den Keyzer geen Vrede, met Vrankrijk

* Is te weten, dat de Fortificatien, aan de Kleeffse Steden, Wezel, Burik, Rees, Emmerik, &c. meest alle door hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten der Vereende Nederlanden, en niet door de Keurvorsten van Brandenburgh, of anders Hartogen van Kleef, zijn doen maken en bekostight, gelijk men daar van in ons Eerste Deel aan dezen Oorlogh, kan lezen, op Pag. 338.

te ge-

te gemoet kon zien. Zijn Majesteyt schreef een beleefden Brief aan de Vereende Staten, inhoudende / dat hem het te rugge trekken van de Hulp-Legers, van harten leet was, maar verzekerde hare Hoogh-Mog: van zijne ſtantvaſtige, en oprechte genegentheyt, tot de Intereſſen van haren Staat, met beloften, van op het krachtighſte de aanſlagen van Vrankrijk te zullen tegenſtreven; hier op is Zijne Majeſteyt, met gelijke manieren van beleeftheyt / geantwoort.

Eyndelijk is door den Nieuwborghſen Envoye, Straatman, soo veel by den Franſen Koning uytgewerkt / dat het Vrede-Tractaat, tuſſchen Vrankrijk, en Brandenburgh, op den 10 April, 1673. tot Parijs is voltrokken en geteykent / met volkomen toeſtemming van die Majeſteyt, dewelke aan zijn Miniſter den Heer Verjus, ordre gaf / om nevens den voorſz. Heer Straatman, by den Vorſt van Brandenburgh, dit Tractaat te doen aannemen / en met eenen te Ratificeeren, ſtellende vorders / wat 'er noch aan gebrak / aan 't goetvinden / van den Mareſchal de Turenne, als hier vooren gezeyt is. Deze Miniſters dan by den Keurvorſt van Brandenburgh gekomen zijnde / brachten ſoo veel te weegh / dat 'er te Nieuwhuys een t'zamenkomſt der Gezanten wierd aengeſtelt: Alwaar wegens Keur-Brandenburgh den Baron van Leydebur en d'Heer Meynders verſcheenen: En wierd daar / door tuſſchen-ſpreken van de Gezanten der Nabuurige Vorſten, 't Accoort volkomen getroffen / en de Ratificatie by den Koning in zijn Leger gebracht: Van 't welke den Velt-Marſchalk de Turenne aan den Biſſchop van Munſter, en den Graaf d'Eſtrades, den 23 May, dees navolgende Brieven ſchreef / en den 29 dito, de Artikulen zont / die hier achter volgen / gelijk als zy uytgegeven zijn:

Brief van den *Marſchal de Turenne*, aan den *Biſſchop van Munſter*, wegens den Vrede met den *Vorſt van Brandenburgh.*

MYN HEER.

DAar is hier by my de Heer Meynders geweeſt, die haaſtelijk na den Koning reyſde, en, in geval Zijn Majeſteyt uw Furſtelijke Genade daar van noch niet heeft doen weten, twijffele ik niet, of hy zal 't den zelven haaſt laten bekent maken, hoe hy 't daar voor heeft gehouden, dat tot zijn en zijns Bontgenootens beſte, als ook tot ruſte des Roomſen Rijks, zeer dienſtelijk zijn zoude, dat de Heer Keurvorſt van Brandenburgh zijn Troupen niet meer met de Hollanders of hare Geallieerden conjungeerden, en dat hy over zulks een Vrede-handelinge onderteykende, waar van my die Ratificatie des Heer Keurvorſts voorgebracht werdt. Inmiddels nu en tot dat Zijn Majeſteyt uw Furſtelijke Genade zulks ſtuksgewijs bekent maakt, ben ik verzekert, dat zy den zelven een aangename dienſt betuygen zullen, als 't haar beliefde, met alle vyandtlijkheyt op te houden, en het alzoo te ſchikken, gelijk ik doen zal, namentlijk door afvoering der Volkeren uyt de Steden en Oorten des Heer Keurvorſts, na inhoudt des bygevoeghde Memoriaals, zoo ik overzende, en verzeker de zelve hier by, dat de gemelte Handelinge niet inhoudt, als dat des Konings Geallieerden beter toedragelijk is dan hem zelven,

welke

welke het effect van 't zelve te erkennen geven zal. Hier om verzoeke ik den zelven instantelijk, hy wille dit werk niet verbittert noch gehatigh maken, dewijl ik den Koning schrijven zal, dat ik u daarom verzocht hebbe. Ik ben, &c.

TURENNE.

Schrijvens van den zelven, aan de Heer Grave d'Estrades.

De Heer Meynders, welke hier door gereyst is, heeft my een Handelinge vertoont, die de Koning met de Heer Keurvorst van Brandenburgh getroffen, en van den zelven geratificeert over brengt: Na dien ik nu zulks gezien heb, zal ik geen zwarigheyt maken, de Volkeren uyt de Oorten van 't Landt van der Mark af te voeren; Ik weet niet of 't zelve des Konings of Princen ordre inhouden, dit Tractaat voert 't zelve uytdrukkelijk mede, dat, behalvens Wezel en Rees, Zyne Majesteyt uyt de Plaatzen alle Volkeren, die daar in zijn, zal afvoeren laten, en de zaken in den stant zetten, als in 't Memoriaal te vinden is, welke ik den zelven hier by overschikke, en my daar na reguleeren zal, &c.

TURENNE.

MEMORIAAL.

Van de Vrede-Artikulen, geslooten tusschen den Koning van Vrankrijk, en den Keurvorst van Brandenburgh.

1. De afvoering des Konings en zijn Geallieerden Volkeren uyt den Lande van Kleve, en alle andere Landen van zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt.

2. De weder inruyming aller Plaatzen, welke door Zijn Majesteyt of Geallieerden Wapenen ingenomen zijn, met het Geschut, Munitie en Vivres, die daar in gevonden is, uytgenomen Wezel en Rees, ingeval Zijn Majesteyt daar op staan wilde, dat hy die tot de eyndiging dezer Oorlogh met de Hollanders, noch in wil houden, of zoo Zijn Majesteyt zich niet alleen met Wezel vergenoeght, zal in plaats van Rees, Schenkenschans gerestitueert werden.

3. De restitutie en 't vrye genot aller Inkomsten, Domeynen, Tollen en Renten van Zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt.

4. De ophouding aller contributien, en dat gene gevordert zullen werden, alhoewel die reedts versproken was, onder wat voorwendtsel het ook mocht geschieden.

5. De cessatie der Confiscatien, die door de Intendanten als ook door haar Gevolmachtighden geschiedt is.

6. De restitutie aller private Goederen, en ophouding van de daar opgestelde Taxe.

7. De vrye exercitie aller Territoriale gerechtigheden, en wat daar van in alle Landen dependeert, ook in alle Zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, &c. toe-

gehoorige plaatzen, waar van die gene zelfs niet uytgenomen zijn, welke de Koning noch voor zich mocht houden, waar in Zijn Majesteyts Garnizoen de Inwoonders geen meerder bezwaring maken zal, als dat zy de Inquartiering by haar hebben.

8. Dat op 't toekomstige by een Velt-tocht of Leger in zijne Keurvorstelijke Doorluchtigheyts Landen geen quartier of door-tocht, zonder zijn consent, gelijk ook betaling en schadelooshouding der Onderdanen genomen zal werden.

9. Alles wat boven staat, zal in gelijker gestalte van Zijn Majesteyts Geallieerden geobserveert werden. *In 't Hooft-quartier Zoest.*

Dus had Brandenburgh zijn Accoort byzonder met Vrankrijk gemaakt/ zonder op de Geallieerden veel acht te nemen: En tot zijn rechtvaerdiging zagh men deze volgende redenen/ waarom hy 't zelve gedaan had/ van de Brandenburghse zijde/ voor den dagh komen:

1. Dewijl Denemarken naar 't versprek in geen verbintenis met Hollandt was gekomen.

2. Dewijl Hollandt des Hertogen van Brunswijk en Lunenburghs verbintenisse, die zeer dienstigh was geweest, niet uytgewerkt had.

3. Dewijl het vereyste, den Keurvorst van Trier daar heen te bewegen, om voor de Auxiliare Volkeren den pas over de Coblentzer Brugh toe te staan, en in zijn Keurvorstendom de Levens-middelen te geven, zulks gantsch niet geschiet was.

4. Wijl de Koninginne van Spanjen met Vrankrijk niet hadde gebroken, 't welk Hollandt verzekert hadde dat geschieden zoude.

5. Wijl de Prins van Oranjen, (die met 15000 man te Voet, en 8000 te Paerdt den Rijn op marcheeren zoude, gelijk geaccordeert was) gantsch achter bleef.

6. Wijl Hollandt de toegestane Subsidie-gelden, voor de Armé, niet ter rechter tijdt had betaalt, &c.

Een was de Fransen noch niet genoegh/ Brandenburgh dus van d'andere Geallieerden gescheyden te hebben/ maar zy trachten ook met den Keyzer zelve/afzonderlijk te handelen eerst door veele beloften/en naderhant door dreygementen/ te weten/ van in 's Keyzers Erflanden een Armé te zullen zenden: dan dit geen van beyden willende gelukken/ strooyden zy in vele Princen Hoven uyt/ Dat zijn Keyzerlijke Majesteyt met Vrankrijk was geaccordeert, en zy nu beyde te gelijk tegens de Ketters zouden ageeren: Dan hoewel zy dit voorgaven/ om verscheyde Princen van 't Duytse Rijk, een tegenzin van den Keyzer te doen krijgen/ zoo had zulks gantsch geen aangang/ als de Fransen wel verhoopten/ maar daar uyt bleek klaarlijk hare loosheyt/ gelijk zy die de voorleden Winter genoeghzaam betoont hadden/ in 't scheyden van 't Brandenburghs en Keyzers Leger: Wiens Overste nu te Weenen weder gekeert/ solemnelijk verklaarde/ niets tegens 's Keyzers gebodt te hebben gedaan/ maar dat yemant anders belet hadde/ dat de Fransen geen meerder afbreuk wierd

wierd aangedaan; zulks dat de Fransen meer met bedrogh als wapenen uytrechten.

Op de onverwachte tijding van 't sluyten van dezen Vrede van Brandenburgh met Vrankrijk, was men in 't eerste, door gantsch Hollandt byna wat verstelt, want even te vooren hadden de Heeren Brandenburghse Gezanten, aan de Standen des Duytsen Rijks, tot Regensburgh vergadert, noch hevigh uytgevaren, tegen den Heer Gravelle, Fransen Afgezant, op zijne ingegeven klachten, tegens den Brandenburghse Krijghs-tocht. Doch als men nu daar na in Hollandt vernam, dat dien Keurvorst niet verbonden was, om Vrankrijk by te staan, en den Vereenden Staat, tegen te vallen, ging de ontsteltenis der Hollanders, haast over, doen men begon te overdenken, dat deze Auxiliare Legers, even wel den geheelen voorleden Winter, de Franse Troupen van den Marschal de Turenne, en die van den Bisschop van Munster, den Staat der Vereende Nederlanden, hadden bedrijdt, van den hals gehouden, en ander werk gegeven, gelijk ook de Kleefze Steden aan den Rijn, die nu door de Franse van de Staten afgenomen, en met haar Garnizoenen, bezet waren, door dit Brandenburghs Vrede-Tractaat, aan dien Keurvorst, haren ouden Heer, wederom herstelt zijn geworden, den welken altydt goede nabuurschap, met de Nederlanden heeft onderhouden: Gelijk daar door mede hoop is gegeven, om de vrye Vaart en Koophandel, op den Rijn, te herstellen, als ook gevolght is: Alhoewel dit alles niet als met onuytsprekelijke schade, ja volkomen verderf, van veel der Onderzaten van zijne Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, is uytgewerkt, gelijk die in 't Landt van Kleef, maar voornamentlijk in 't Graafschap van der Mark, en Ravensbergh, noch lang de smerten daar van zullen gevoelen: 't Vereenight Nederlandt, en voor al, Hollandt zal mede wel heugen, hoe groote sommen Penningen voor Subsidien, haar deze Hulp-benden hebben komen te kosten: Ook was men alhier nu in beter postuur van tegenweer, als den voorgaanden Zomer, 1672. doen by na, (naast Godt alleen) de eenighste toevlucht en verlossing van 't lieve Vaderlandt, op deze Duytse Hulp-Legers, wierd gestelt, daar zoo lang na verlangt, zoo veel van gesproken, en zoo grooten hoop opgezet was, als ook van zoo krachtigen uytwerking, wierd te gemoet gezien.

Toerusting ten Oorlogh, in Engelandt, &c.

Of schoon den Koning van Engelandt, wegens den voorgeslagen Vredehandel, met den Koning van Vrankrijk over een stemde, in alles 't geen die Franse Majesteyt, (hoewel maar in uytterlijken schijn, en slechts, om den naam van een Vreed-lievend Koning te bekomen) daar in toestont, zoo ruste men in Engelandt, zeer yverigh ten Oorlogh, zoo wel te Landt, als te Water, toe; daar wierd verbaerdight een Vloot van 70 Oorloghs-schepen, waar mede men nu zoo dapper voort preste, dat men zich inbeelde al eerder met de zelve gereedt, ja in Zee te zullen zijn, als de Vereende Nederlanders, resolutie tot hun Equipagie, zouden hebben genomen. Ondertussen quam 'er

tijding aan 't Hof te Withal, dat des Keyzers Gemalinne den 12 Maert, 1673. was overleden / hier over weende Weenen van droef heyt / te meer / doe men bevondt / dat de hooghstgemelte Keyzerinne, nu al 4 Maanden van een Zoon, zwanger was geweest; dit verzetten de hoop van 't huwelijk van den Hartogh van Jork, die tot nu toe / anders geen gedachten hadde / als met d'Aerts-Hartoghlijke Princesse van Insbruk, te trouwen / dat al op 't sluyten stont / en waar toe zijn Gezant alreede van Londen was vertrokken / als gezeyt is / zoo dat dien Hartogh van Jork nu beducht was / dat de Keyzerlijke Majesteyt wel aan de hooghstgedachte Princesse mocht komen te trouwen / gelijk zulks ook gevolght is / en dien gedachten Hartogh, na een ander Bruydt dee omzien.

Terwijl zakten vast meer en meer Landt-Soldaten uyt alle deelen des Rijks, na Londen en de Zee-kant, af / om op d'Engelse Vloot gescheept te worden daar onder waren 2 Regimenten, het eene van Bukkingham en 't ander van Power, als ook 6 Compagnien van des Konings Garde. Mylord Vaugham met 2 Compagnien van zijn Regiment, de Rivier den Teems af varende / sloegen de Boots om / daar van wel 40 man zijn verdronken. Den Hartogh van Monmouth bereyde zich nu ook / om met een partye Ruytery, naar Vrankrijk over te schepen / en dien Koning, te lande / dienst te doen: Een Schip met Engels Krijghs-volk verongelukte / in 't overvaren naar Vrankrijk, daar van veele verdronken. Prins Robbert preste met alle macht / de Vloot na beneden / om in Zee te brengen / die ook al afzakte / maar het Zee-volk was veel verloopen / en hielt haar te zoek / en te landewaart in / zoo dat den Koning het volgende Plakkaat (boven dat van den 2 Januarii, laatstleden / hier vooren verhaalt) liet af kondigen.

ALzoo Zijn Majesteyts Vloot nu vaerdigh is om t'Zee te gaan, en dat verscheyde Zee-lieden, Bootsgezellen en andere, zijnde aangetekent in dienst tot de zelve Vloote, verzuymen te verschijnen, zoo heeft Zijn Majesteyt met advijs van den Secreten Raadt goetgevonden, by deze Koninglijke Declaratie striktelijk te beveelen en te begeeren, dat alle Zee-lieden, Bootsgezellen en andere, welke opgetekent zijn in dienst van Zijn Majesteyts Schepen, of die Pres-gelt ontfangen hebben of anderzints, hoe het zoude mogen wezen, onder Zijn Majesteyts betalinge ter Zee, dat voorts en inmediatelijk na de Publicatie dezes zy zullen hebben weder te keeren tot hare respective Schepen, en indien eenige na de Publicatie van Zijn Majesteyts Proclamatie in gebreke mocht blijven, om dien volgens hem zelven te bedragen, tegens die zal geprocedeert werden, als tegen Deserteurs uyt Zijn Majesteyts dienst, met alle exemplare strengheyt.

Doch het stijfde de Engelse Oorlogh-schepen met Volk niet weynigh / als'er op de Rivier den Teems, 3 Koopvaarders Vlooten te gelijk aanquamen / als een van Bordeaux, uyt Vrankrijk, sterk 130 / een van de Kanarise Eylanden, sterk 22 / en een uyt Schotlandt, met Koolen, sterk 300 Schepen: Van deze Koopvaardy-Vlooten, presten de Engelse Prest-meesters, 1500 Bootsgezellen op d'Oorloghs-Vloot, daar door die nu bequaam geacht wierd / om in Zee te komen bestaan.

Maar

Maar in Engelandt mosten / alle die eenige Ampten, Officien of Beneficien wilden bedienen / volgens d'Acten van 't Parlament, (als hier vooren verhaalt is /) na d'Engelse wijze / het Heyligh Avontmaal ontfangen; 't welk Prins Robbert, den Hartogh van Monmouth, en veele andere ook hebben gedaan; maar sommige / die dit weygerden / zijn van hare bedieningen afgezet; daar onder was mede Hamilton, des Konings Kamerling. Doch naderhandt hebben noch eenige Grooten, die hare conscientien geen geweld wilden aandoen / dit exempel na gevolght / en niet konnende huyggelen / hare Roomse Religie, (door 't verlaten van hunne Chargies,) behouden. De voornaamste van deze / was de tweede in 't Rijk, en tot noch toe / den Erfgenaam van de Kroon, namentlijk des Konings eenighsten Broeder, den Hartogh van Jork, die zijn Admiraal-Generaalschap afstondt / en bleef Roomsgezindt: Als ook den grooten Mareschal, de Grave van Norwich, tot wiens Ampt 7 andere wierden aangestelt / als de Marquisen van Worchester, en Dorchester, de Graaf van Bedford, Suffolk, Petersbourg, Carlisle, en Alisburry, mede stont den grooten Thresorier Klifford den 29 Julii, 1673. zijn Ampt af / waar mede den Koning den Baron, Thomas Osborn vereerde.

Op den 20 April, 1673. vertrok den Hartogh van Monmouth, met gevolgh van Edelen, van Londen naar Vrankrijk: Hy quam den 24 dito voor Calais, daar hy van dien Gouverneur heerlijk wierd ontfangen / en onthaalt; reyzende voorts na Parijs, daar Hy noch voor des Konings vertrek / wierd aangestelt / tot een van de Luytenant Generaals, van dien Konings Leger, zullende met eenige Troupen den Koning, naar Nederlandt volgen / en met het Leger, op de generale Rendevous, te Doornik, conjungeeren.

Den Engelsen Admiraal, Prins Robbert geraakte den 12 Mey, 1673. met die geheele Vloot, uyt de Bay van Gunfleet, in Zee, daar zy van een heftige Storm-wint wierden aangetast; zy zetten 't den 14 dito, op de Middel-gronden ten Anker / van waar d'Avantgarde den 16 dito, tusschen Orfordnes en de Bay van Housley aan quam; schuyvende den 19 dito, voorby Dovres, 't Kanaal in / om met de Franse te conjungeeren.

De Franse Oorloghs-Vloot was den 13 Mey, uyt Brest geloopen / bestont in 30 groote Schepen, en 13 Branders, behalven noch eenige andere Fregatten: wiens Admirael Duc d'Estré, voerde 104 Stukken, den Vice-Admiraal en Schout by Nacht yder 84 / de minste 50 / en de rest door malkanderen 70: Haar wierden noch 300 Matroozen en 100 Soldaten na gezonden. Deze Franse Schepen, hadden zoo wonderlijke, en donderlijke namen, dat een kleynmoedigh mensch daar af verschrikte / ja de Fransen zelf scheenen bevreest voor hare eygen krachten / zoo datze die zeer slaphartigh in 't werk hebben gestelt. Zy arriveerden te Portsmuyen, en staken dadelijk na Dungenesse, alwaar zy de Engelse den 24 Mey, in 't gezicht kregen / en daar 't anker lieten vallen. Den Koning van Engelandt, die met Duc de Jork zijn Vloot uyt Scharnesse had zien uytloopen / was hier zoo ras niet van verwittight / of begaf zich met den zelven / en een gedeelte van den Adel, den 26 dito na Rye, alwaar hy op den dagh der conjunctie / van den Fransen Admiraal, op zijn Schip magnifiquelijk

wierd getracteert / gevende aan den Lord d'Offery de Schout by Nachts plaats van zijn Blauwe Vlagh: Waar na den Koning op den 29 dito weder na Londen vertrekkende / deze geconjungeerde Vlooten, 84 zware Oorlogh-schepen sterk / behalven d'andere / den 30 dezer, 't Kanaal uyt / en den 31 dito voorby Douver, na de Hollandtse Kust over staken: Ondertusschen strooyde men in Engelandt uyt / dat het alles in deze Nederlanden in zoodanige confusie was / dat haar Vloot maar behoefde te komen / om alles wegh te nemen; doch 't gevolgh heeft wel anders bewezen: Den Koning liet nochtans veel Volks te Blakhead by malkanderen komen / om op d'een of d'andere manier in Hollandt of Zeelandt te landen: Over welke Troupen Zijn Majesteyt den Hartogh van Jork Generalissime maakte / Prins Robber Generaal, Duc de Bukkingham Luytenant Generaal, en Collonel Russel Major Generaal, doende haar commissien daar toe veerdigen.

Wy zullen het gewoel der Engelsen en hun Brittannis Eylandt voor eenigen tijdt verlaten / en naar het vaste Landt over steken in Vrankrijk, daar men / yverigh bezigh was / om de Veldt-Legers, en d'overwonnen Steden, met Volk te voorzien / alzo men tijding kreegh / dat'er overal veel van hare Krijghslieden gestorven / door ziekte / armoede / en gebrek / verloopen waren; hier over wierd alom een Generaal Pardon afgekondight / voor alle Overloopers, mits dat de zelve / ter bestemder tijdt / wederom in hun dienst / en onder haar Vaendels mosten te voorschijn komen / of dat men anderzins / met alle strafheyt van Justitie, tegen hun zoude procedeeren: Ook dede den Koning van Vrankrijk in zijne Vlaamse Conquesten wel 15 of 16 Plaatzen van hare Wallen en Sterkten ontblooten / om dat Krijghs-volk daar uyt te lichten / en in andere gelegentheyt te konnen gebruyken / eenige weynige dede Hy wederom versterken: Ja het scheen / als of de Steden Douay, Aeth, Doornik, en Charleroy maar alleen / hare Fortificatien zouden behouden / en dat men te Rijssel een sterk Kasteel wilde doen bouwen / en 't zelve / alleen / in plaats van die Stadt, met sterk Garnizoen te bezetten / en dit alles / om zoo veel te minder Soldaten, in die Plaatzen van nooden te hebben: Om dit uyt te voeren was verkooren Monsr. d'Aspremont, Capiteyn van de Gardes, en Ingenieur van den Koning: Mede wierden in de bovengenoemde Steden, alle de Borgers hare wapenen afgenomen.

Ondertusschen zakten de Franse Krijgs-troupen, zoo veel men konde by malkander bekomen / vast na beneden / houdende onderwegen slechte ordre: Zeker Frans Colonel genaamt Sr. Louis, die omtrent 1800 Paerde-volk na den Mareschal de Turenne geleyde / dede d'Ingezetenen in Gulikerlandt grooten overlast: Den Hartogh van Nieuwburgh, dede hem aanzeggen / dat hy aanstonts van daar zou hebben te vertrekken / of men zou het hem doen doen / en dat hy ook / over den Rijn gaande) uyt het Landt van den Bergh zou moeten blyven: Hier op vertrok hy wel datelijk / maar over den Rijn komende / verschoonde hy het voorsz. Landt gantsch niet / doch als hy de Vorstelijke Troupen, op hem aan komende / gewaar wierd / vertrok hy, uyt dat Landt. De Fransen maakten 't ook zeer slecht in 't Landt van Luyk; te Tongeren

brachten

brachten zy eenige Luykse Karren met Spijker-handen geladen/ op/ zonder yets daar op hebbende te pretendeeren/ dan datze die Karren, tot 't vervoeren van hun Ruyters Bagagie, van nooden hadden/ dewijl zy van daar stonden te vertrekken: Daar trokken ook eenige van hun Volk, zeer zwak en ongevalligh/ en dat in slechte Equipagie/ weder na Vrankrijk, die den Oorlogh niet konden volgen; uyt Tongeren wierd ook eenigh Frans Volk gezonden/ naar de Dorpen, die onder het Dom-Capittel tot Luyk behoorden/ om die Boeren tot het verschaffen van voeragie te dwingen/ doch zy wierden zomtijds van die Boeren, rustelijk te rugge gedreven/ die het zoo nu en dan ook wel te quaat kregen. Den Marefchal de Turenne, schoon dat de Vrede, tusschen Vrankrijk, en Brandenburgh nu al gesloten was/) bleef evenwel noch al in 't Landt van der Mark, leggen; ongetwijffelt/ door dien Vrankrijk geen goet gevoelen van des Keyzers Oorloghs-toerustingen/ begon te krijgen/ en aldaar/ zocht te verstaan/ waar die Duytse Majesteyt het oogh op mocht hebben gemunt; maar vertrok eyndelijk/ naar Zoest, daar hy, en zijn onderhebbent Krijghs-volk, (daar van al vry een gedeelte verloopen/ verstorven/ en krank was geworden) een tijdt lang/ op zyn Soldaats, bleef huys houden.

Den Munsterfen Bisschop, met zijne, en de Keur Keulse Troupen, speelde noch al/ daar hy eenighzins konde/ met gewelt/ den meester; en dat zoo wel op vrye, en neutrale plaatzen/ als op die gene/ die onder de Vereende Nederlanden behoorden/ gevende de Kerken aan de Priesters over/ om H. Roomse Autaren daar in te stellen/ en den zelven dienst te doen: Dit had hy ook doen aanrechten in de vrye Stadt, van 't Graaffchap Bergh-fteynforde, alwaar op een Zondagh 's morgens/ den 7 May, 1673. twee van zijne Regimenten binnen quamen/ die de Kerk bezetten/ en gewapender handt/ een H. Autaar, en Mis-Priester daar in hebben gebracht/ die al voort Mis begon te zingen; de Gravin, dit vernemende/ ontstelde niet weynigh/ en quam beneden/ om dat te beletten/ daar op traden 2 gewapende Soldaten op haar aan/ doch Zy wiert van de Burgers bewaart/ waar van eenige werden gequetst/ maar het Misdoen ging even wel zijn gang; en daar en tegen dede de Gravin een Psalm opheffen/ die ook gezongen wiert/ terwijl de Paap met zijn H. Dienst al voort ging/ zoo dat men hier zag/ en hoorde/ in een Kerk, te gelijk/ in Duyts, Psalmen, en in Latijn, Mis zingen. Doch hoe de Toonen of Klanken volgens de Regulen van de Mufica, of Zang-konst, met malkanderen over een quamen/ kan men denken. Tot Benthem was het byhans al zoo mede toegegaan/ en de Kerk met geweldt ingenomen; en men vreesde/ dat het tot Nieuwenhuys, niet beter zou afloopen/ door dien men zeyde/ dat den Bisschop van Munster, een Commissaris van den Keurvorst van Keulen, en den Grave van Benthem, die verandering/ zelf wilden by wezen: welken laatst genoemden/ nu eenige Jaren geleden/ de Gereformeerde Religie af/ en de Roomse was toegevallen/ hebbende zich tzedert die tijdt/ meest by den Munsterfen Bisschop onthouden: De Gravinne, zijn Gemaalin, was doen maals ook/ met hare Kinderen, aanstonts van hem afgeweken/ haar toevlucht nemende/ by de H. Heeren Staten der Vereeende Nederlanden, die haar Hoogh Ed: ook in hunne protectie behouden.

den. Zoodanige Afvalligen, worden gemeenlijk de hartste en bitterste vervolgers, van die Religie, daar zy van afgevallen zijn; blijkende by de onfatsoenlijke instantien, van dien voorsz. Heer Grave, aan hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten, tot het wederom leveren van zijn Gemalinne, gedaan, hoewel te vergeefs, dewijle hare Hoogh-Ed: (vreezende voor Conscientie-dwang) daar toe gantsch niet gezint schijnt te zijn. Wel te recht zeyt zeker Dichter.

Harde, blinde, dommen yver,
Hoe onwetender, hoe stijver.

Niet tegenstaande alle bedenkelijke middelen, die Vrankrijk te Stokholm deede aanwenden, om het Rijk Sweden op hare zijde te bekomen, zoo was zulks te vergeefs, overmits die Kroon zich meer liet gelegen zijn, om de strijdende Partyen tot over een koming te bewegen, en alzoo de glorie te verkrijgen, van Europa, uyt den Oorlogh geholpen, en in Vrede te hebben herstelt: Want die van Sweden zagen voor haar, en andere, veel grooter voordeel in de vrye Zee-vaart, en Koophandel, als zich voor d'een of d'ander partye te verklaren, en alzoo den Oorlogh eeuwighduurende te maken, tot groot nadeel van haar Inkomsten en Tollen, die alreedts door dezen Oorlogh zeer vermindert waren, als in 't voorste van dit Boek gezeyt is. Den Heer Beaumont wegens den Vereenighden Staat, te Koppenhaven gekomen zijnde, was verscheydemaal, benevens den Nederlandtsen Afgezant, den Heer van Werkendam, met de Deense Majesteyt in Conferentie, om 't opgestelde Tractaat tusschen Denemarken en dezen Staat te besluyten; onaangezien alle de moeyten die den Fransen Gezant Treslong ter contrarie dede: Van de welke men verhaalde, dat hy in een zeker Discours spotsgewijs gezeyt zou hebben: Dat by aldien gedachte Heer Beaumont met considerable zommen gelts quam, hy eenige goede verrichtinge mocht verhoopen, maar by gebrek van dat, ook geenzints en zoude vorderen, &c. maar dit Deens Tractaat scheen noch zoo haast niet ten eynde te zullen geraken.

Ondertusschen voerde men uyt Sweden eenige Troupen over na Pomeren en 't Sticht Bremen, om de zelve in alle gelegentheden en voorvallen der naburige Vorsten, vaerdigh te konnen hebben. Den Duytsen Keyser, dede nu ook sterk Krijghs-Volk werven, latende verscheyden van zijne Duytse Regimenten, uyt Ongaryen, naar Duytslandt afkomen, tot versterkinge van zijn Leger aldaar.

De Hollandtse en Zeeuse Kapers waren in dit Voor-Jaer, van 1673 noch al even dapper, met hare reyne Neeringh, (zoo plagmen de Kaperye in Zeelandt te noemen) bezigh. Een Engels Oost-Indis Schip van Bantam quam behouden, doch niet slechte Ladingh, in Duyns: Maar de Zeeuwen namen by na, alle Franse, en Engelse Schepen wech, die voeren, zonder Convoy: zy brachten in 8 dagen tijdt wel 31 Pryzen in Zeelandt, voor goede buyt op; en noch raakten daar en boven 6 van deze grijp-vogels, onder een Vloot Engelse Mallagoms en Straat-Vaarders, zijnde met hun Convoyen, 19 Schepen sterk, die zy, op 3 na, kregen, en in Zeelandt op brachten. In Spanjen wierden ook

in deze Maandt February, wel 30 Prijzen door de Hollanders en Zeeuwen opgebracht.

Den Fransen Admiraal d'Estree, had ook omtrent deze tijdt / met eenige van zijne Oorlogh-schepen, voor de Bay van Cadix geweest; daar de Spanjaarden geen goet oogh op hadden; vermoedende / dat Hy daar / op de verwachte West-Indische Zilver-Gallioenen quam kruyssen: Hier over rusten zy met der haast een Vloot van 20 Schepen ten Oorlogh uyt / daar zich noch 7 Hollanders by vervoeghden / om de voorsz. Gallioenen in zekerheyt in te halen.

Deze Zilver-Vloot, geconvoyeert / door de bovengenoemde Spaanse, en Hollandtse Schepen, quam den 18 Maert, 1673. gelukkigh / en behouden / te Cadix, en St. Lucar, in Spanjen aan / tot groote vreught van veel Koopluyden, en dat met de volgende Lading.

Carga van de Spaanse Zilver-Vloot.

Voor de Koning, 1781028 stukken van Achten.
Noch twee kassen met Paerlen en Esmerauden.
Noch twee kassen met Zilver beslagen, waerdigh 3888 Patacons.
Noch in naam van Crusada, 380000 Patacons.
Voor particulieren dat geregistreert is, daar van de Koning 10 per Cento, trekken moet, 16731233 Patacons.
Noch aan Koopmanschappen, voor 2550000 Patacons.
Behalven 't gunt buyten het Register daar in is geweest.
Werdende by Spaans-handelaars uyt Spanjen geschreven, dat de gantsche Ladinge omtrent, 80000000 guldens werdt geschat.

Zware Wissels wierden 'er van dit Zilver, uyt Spanjen naar die Nederlanden, aan den Grave de Monterey, over gemaakt / de welke grooten vlijt aanwende / niet alleen om nieuw Volk te doen werven / maar ook het oude te versterken / de Ruytery, yder Compagnie met 12 / en yder Compagnie Voetvolk, met 20 man: gemelte Grave trok ook na Vlaanderen, om alle Frontier-steden wel te voorzien / want men vernam / daar omtrent veel Franse Spions, om alles te doorsnuffelen. Den Grave van Marcin, nu oudt / en in des Konings van Spanjes dienst verstelten / ontsloegh zich nu van alle die bedieningen / en vertrok hem op zijne Landt-goederen in Luykerlandt, waar door den Fransen Koning 't Arrest, op zijne Landeryen gedaan (hier vooren verhaalt) te niet dede.

Al eer wy de toestellingen des Oorloghs in de Vereende Nederlanden komen aan te vangen / zullen yets van den toestandt / in Oost-Indien verhandelen.

Franſe, en Engelſe, voorvallen, in Ooſt-Indien, &c.
Op 't Eylandt Ceylon.

HIet vooren op Pag. 56. is verhaalt in zekeren Brief van den Franſen Conſul uyt Liſſabon geſchreven / rakende het landen der Franſen, op 't Eylandt Ceylon, in Ooſt-Indien; 't Is dan zulks / dat 'er eertijdts een Sterkte op dit Eylandt is geweeſt / aan de Ooſt-kuſt by een Bay, genaamt Triquilemale, gelegen op 8 Graden, benoorden de Linie, maar de zelve is namaals / voornamelijk / door de ongezonde lucht / en dat 'er weynigh te handelen viel / verlaten / en 't Fort alzoo komen te vervallen. Monſr. de la Haye Vantelay, quam met 9 Franſe Schepen alhier aan Landt / herſtelde deze Veſting, en verzagh de zelve / met Volk en Kanon, Krijghs-tuygh en Mondtkoſten, in meyninge aldaar een Handel-plaats, voor de Franſen toe te ſtellen; gevende (hoewel valſchelijck) voor / dat Hy van den Indiaanſen Koning van Ceylon daar toe bewilliging had verkregen / en meynde hier door / van de Hollanders, (die met dezen Koning in verbondt waren /) zoo haaſtigh niet overvallen te worden / maar dit bedrogh quam wel haaſt aan den dagh / dewijl dien genoemden Koning zelf / terſtont zijn hulp aan boodt / om de Franſe te Lande aan te grijpen / en van daar te doen verhuyzen: Zoo haaſt den Heer Rijklof van Goens hier van kondtſchap had bekomen / is Hy, van wegens de Geoctroyeerde Nederlandtſe Ooſt-Indiſche Compagnie, met 10 Schepen daar na toe gezet / nemende ten eerſten 2 van hare Victualie-Schepen, die van de vaſte Kuſt quamen / (waar van daan de Franſe hare Lijf-tocht moeten bekomen) wech / en wordende daar na / met noch 6 van Batavia verſterkt / heeft het de Franſen, (die de ongezontheyt van dit Climaat ongewoon / niet weynigh verzwakte /) zoo bang gemaakt / dat Hy 4 van hare Schepen, als de St. Jan, de Fenix, den Indiaan, en Europa, wech nam / vluchtende de reſt / naar Suratte, terwijl de Nederlanders dit Fort, Triquilemale, veroverden / bekomende daar in 112 Stukken Geſchut, met die van de 4 voorſz. Schepen daar onder gerekent / en 250 Franſe, en 150 Indianen gevangen: Deze tijding quam over landt / van Suratte, in dato van den 16 December, 1672. en ook van Gamron, van den 3 Februarii, 1673. en wierd mede / over Aleppo, beveſtight. Dit Eylandt Ceylon is het eenig'ſte / dat de meeſte en beſte Kaneel uytlevert / alleen aan de Ooſt-Indiſche Compagnie in Nederlandt.

Den Commandeur Cornelis Evertſz. uyt Zeelandt gevaren / had ook in de Engelſe Virgines groote ſchade gedaan / door 't plonderen / en af branden van verſcheyde Wooningen daar te Lande / als mede met veel Schepen te nemen / verbranden / en in de grondt te booren / insgelijks was het ook in de Barbados en Caribes toegegaan / zoo dat deze Engelſe en Franſe Coloniers, en duyzenden andere Ingezetene ten wederzijden genoeghzaame redenen hebben / om hun over de Autheuren en eerſte Stichters, als Aanleggers van den tegenwoordigen Oorlogh te beklagen / met de Vaerzen van onzen Droſtelijken Poeet.

Nu

Nu ducht ik, brouwt de Wraak, verfteurt,
Den gantfchen Lande quaat, met hoopen:
O Godt! wat d'Overheyt verbeurt,
d'Onnooflen al te duur bekoopen.

Het Eylandt *St. Helena*, verovert door de Nederlanders.

In de groote Oceanife Zee, ten Zuyden van de Middelijn, op 16 Graden, legt het Eylandt St. Helena, hebbende van oudts/ vermits de gezonde en verquikkende Lucht/ welgelegen/ en vruchtbaarheyt/ van Citroenen, Limoenen, en Orangie-Appelen, Cabritten en Geytjes, gedient tot een ververzing-plaats/ voor de Ooft-Indifche Koopvaardy-fchepen: Dit Eylandt is nimmer van Indianen bewoont geweeft/ en zijn ook voor dezen de Europers, als Spanjaarts, Portugeezen, Franfen, Nederlanders, ja zelfs de Engelfen, hier in over een gekomen/ dat men daar nopt geen Volk heeft laten woonen/ om dat de voorfz. ververzingen/ niet geftadigh zouden worden geconfumeert/ maar ondertufschen weer tijdt mochten hebben/ om aan te groeyen/ ten dienft van de aankomende Schepen.

Maar de Engelfe Ooft-Indifche Compagnie, beducht zijnde/ dat de Nederlanders mochten doen/ 't geen zy zelfs nu in den zin hadden/ prefien twee gewapende Schepen derwaarts/ genaamt de Hunfrey, en Elizabeth, onder 't gebiedt van Capiteyn Robbert Metford, met Oorloghs-tuygh, Eetwaren, en Krijghs-volk, wel voorzien: Zy liepen uyt in Julio, 1672. en quamen den 18 November, daar aan volgende/ aan St. Helena, daar zy alle noodige ordre tot verfterking van dit Eylandt hebben geftelt. Hier mede dachten de Engelfe, dit Eylandt genoegh voor haar verzekert te zijn: Doch de Franfe Bootsgezellen, gebergh uyt het Frans Ooft-Indifch Schip de Julius, verzeylt en gebleven in de Mondt van de Rivier van Liffabon, (hier vooren Pag. 56. verhaalt/) brachten een ander tijding mede/ als dat zy komende van Goa, dit Eylandt St. Helena hadden willen aandoen om te verdarffen/ en nauwlijks haar Anker lieten vallen/ of zagen 5 Schepen, voerende Franfe Vlaggen, daar van de 4 grootfte op haar afquamen; zy vermoedende/ dat het Hollanders mochten zijn/ kapten hun Anker-touw aan ftukken/ en gingen deur/ werdende (hoewel vergeefs) tot den donkeren toe vervolght/ maar ontquament. Deze tijdinge te Londen gekomen zijnde/ kon men het vermoeden der Franfe Matroozen, van dat dit Hollandtfe Schepen zouden hebben geweeft/ niet wel aannemen/ want men maakte daar rekening/ dat het 4 Engelfe Schepen mochten zijn/ die eenige tijdt geleden/ uyt Engelandt, naar Ooft-Indien waren in Zee geloopen/ &c. Doch als op den 1 Junii, 1673. de twee voornoemde Schepen daar van daan/ te Pleymouth aanquamen/ vernam men de zekerheyt/ en was dit: Dat op den 20 December, 1672. op de Rede voor St. Helena waren gekomen/ 4 Duytfe Ooft-Indifche Schepen, genaamt de Vryheyt, Polsbroek, Gottenburgh, en noch een van kleynder flagh/ bemant met meer als 600 man, den voorleden Zomer uyt hun Vaderlandt vertrokken/ de welke

voort met de meergenoemde 2 Engelse Schepen in actie zijn geraakt / maar hier geen kans ziende / om te konnen Landen / zettende naar een ander kant van 't Eylandt, en aldaar aan landt rakende / tusschen den laatsten December, 1672. en den 1 Januarii, 1673. quamen zy op de Engelse, van achteren / daar haar Fort open lagh / met 400 man, aan / doch zy verwachten de Hollanders niet / alzooze door geduurigh waken en tegenstandt te doen / waren afgemat / en niet meer en konden: Aldus berghden zy haar zelfs / en al wat hun mogelijk was / in de twee hare voorsz. Schepen, en in een derde / genaamt de Suratse Koopman, korts te vooren / aldaar / van Bantam gearriveert / vertrekkende gezamentlijk den eersten dagh van 't Jaar, 1673. naar Engelandt, alwaar zy / naar 5 maanden zeylens (als hier vooren gezeyt is) zijn aangekomen. Dit veroorzaakte groote onsteltenis / onder die van de Oost-Indische Compagnie, in Engelandt, alzoo men beducht was / dat voortaan niet alleen de reyzen / van / en naar Oost-Indien, zonder deze vervarsing-plaats St. Helena aan te doen / somtijdts qualijk mochten komen af te loopen / maar men vreesde daar en boven / dat eenige van d'Engelse Retour-schepen, die / zoo van Bantam, Suratte, als van de Kust van Cormandel daar verwacht wierden / en onbewust van het overgaan van dit Eylandt, aldaar / naar gewoonte / om te verversschen / mochten aanloopen / en alzoo in de handen der Nederlanders komen te vervallen. Op deze tijding / vielen de Oost-Indische Actien, te Londen op de Beurs, van 172 / tot op 150.

Tot hier toe / hebben wy in dit Historis Verhaal, van 't Jaar 1673. eerst de Heeren Sweedtse Mediateurs, of Bemidelaars tot den Vrede, in 's Gravenhage bygewoont / en de zelve met d'andere / naar Keulen, door onze gedachten verzelt; van daar in Engelandt overgesteken / de actien van dat Parlament, en des Konings Armatures, beschreven / en weder over Zee, in Vrankrijk aangelandt; 't gewoel / en toerusting ten Oorlogh, van dat Rijk verhaalt / voorder de toestant der Keyzerse, Munsterse, Keulsen en Luykse Zaken, Brandenburghse en andere Krijghs-tochten, en zijne Vrede, met Vrankrijk gesloten / verhandelt / en doen weder een keertje / in Engelandt en Vrankrijk gedaan / die beyde Oorloghs-Vlooten geconjungeert / en in Zee gebracht; yets van de 2 Noordtse Kroonen gezeyt / en 't geen ondertusschen in bey de Indien, by de strydende partyen is voorgevallen / aangewezen / en verklaart. Het zal nu tijdt zijn / om de zaken der Vereenighde Nederlanden voorder te verhalen.

Staat, en Krijghs-rusting der Vereende Nederlanden.

IN 't hart van Hollant, ter plaats daar de schoone en welvarende Dorpen, Swadenburgerdam en Bodegraven hadden gelegen / zagh men nu met den aanvang dezes Jaars, 1673. dat de Huyzen in steen- puyn- en asch-hoopen waren verandert / daar uyt noch de smeulende rook-dampen in de lucht opwaarts stegen: (wiens gruwelijke verwoesting in ons eerste Deel beschreven is /) De overgebleven Ingezetenen, die haar by tijdts / met de vlucht hadden geborght / quamen

men nu de ruïnen van hare verlaten Woonsteden met droeve oogen bezichtigen / zoekende onder de nedergestorte muuren en daken / of 'er noch yets van de Lichamen hunner / vermoorde / verstikte / en verbrande Bloedt-Vrienden, Na-Magen, en Kennissen te vinden / mocht zijn: Schreyen zagh men / klagen hoorde men: Vloeken liepender niet weynigh onder; die meest al op zijn Excellentie den Grave Koningsmark quamen uyt te barsten / door dien Hy deze Post, die hem aanbevolen was / zoo schandigh / (volgens haar zeggen) en zonder haar te vooren daar van te waarschouwen / had verlaten.

Door 't gantsche Landt hoorde men doen by na van elk een / binnigh op dezen voorsz. Grave Koningsmark, met lasterlijke schelt-woorden uytvaren / zoo dat 'er eenigen tijdt daar na / van de kant van zijn hooogh gemelte Excellentie, het volgende Verhaal (by een van zijn welmeynende / opgestelt /) is in 't licht gekomen.

Verhaal van wegen *Zijne Excellentie Graaf Koningsmark*, op 't verlaten van zijne Posten, te *Bodegrave*, en *Swammerdam*.

NIet verre van malkander, aan d'overzijde des Rijns leggen 3 Dorpen, Nieuwerbrugh, Bodegrave en Swammerdam, zijnde een van de 5 capitale Posten in Hollandt, daar in Zijn Excellentie Graaf Christoff Koningsmark, by Zijn Hoogheyts absentie, commandeerde, by zich hebbende 8 Regimenten Infanterye, t'zaam op 4000 man geschat, en 6 Compagnie te Paerdt. Voor Nieuwerbrugh, 't naaste aan den Vyandt, lagen 2 sterke Schanssen, een met ses, en een met 9 Compagnie te Voet bezet, behalvens noch de voorverhaalde Regimenten: Ten beyde zijden lagh 't Landt onder water, tot des zelfs sterkte, zoo lang het open water was, dan by vriezent weer lagen de zelve geheel glat en open. Zoo ras 't Ys nu sterk, en passeerlijk was, trok den Hertogh van Luxemburgh van den Yssel, de Lek, den Rijn en de Zuyder-zee op, bracht 15000 mannen in Utrecht te zamen; deze quamen den 26 December in en om Montfoort, met dat voornemen, om de Stadt Gouda te bemachtigen; in welcke Stadt hy wel licht een practijk mochte ingevoert hebben gehad, dan zijn Hoogh-Graeffelijke Excellentie door zijn Vorstelijke Genade Prins Maurits hier af veradverteert, wierden 3 Regimenten onder den Marquis de Touars derwaarts geschikt, en alzoo die Poste verzekert. Hier op ging den Hertogh van Luxemburgh te Woerden over den Rijn, en marcheerde zoo Bodegrave voorby, recht als naar Leyden toe, vermeenende ons alzoo van die Stadt af te snijden, 't welck by aldien het voort gegaan hadde, ontwijffelbaar den laatsten doodtstuyp van dezen Staat zoude hebben geweest Maar als zijn Hoogh-Graaffelijke Excellentie zijne marsch uyt de gevangenen, en zijn intentie door andere goede kuntschap verzekert was, zoo en liet zich niet meer aan gelegen zijn, als zoo een desseyn voor te komen: Marcheerende daar op den 29 December den gantschen dagh nevens den Vyandt aan, wy op de hooge en zy op de lage zijde des Rijns, doch was

reedts zoo ſterk bevrooren, dat geladen Sleden daar over mochten: Wy konden malkanderen niet zien, alzoo het zeer miſtigh weder was, ook 't Vyandts marſch afwaarts heen van ons wegh ging: Nochtans hoorde men den gantſchen dagh 't geſpeel van Trommels en Trompetten, &c. Ook ſchikte zijn Hoogh-Graaffelijke Excellentie geduurigh partyen over den Rijn, die zonder ongemak Gevangenen brachten. Eyndelijk quamen wy tot voor den Vyandt, en poſteerden ons met de Ruyterye in Hazerzouw, en met het Voetvolk en Kanon in Leyderdorp. Als nu den Vyandt ons van Leyden af te ſnijden, in zulker voegen was gefaillieert, zoo viel ook te gelijk de hoope, van naar den Hage te gaan, en den zelve uyt te plonderen; maar een doy hier op volgende, ſoo wenden zy haar weder achter ons heen loopende na Swammerdam, daarze over den Rijn paſſeerden, logeerende dien nacht tot Bodegrave.

In deze twee Dorpen had zijn Hoog-Graaffelijke Excellentie in elk 200 Muſquettiers en 30 Paerden laten ſtaan, met ordre, dat als den Vyandt den Rhijn paſſeeren wilde, haar na Gouda te retireren, en ingeval hy zijnen wegh continueerde, den zelven in de achterhoede te vallen, en af te zwakken wat men konde: Die te Bodegrave pareerden hare ordre, de andere wilden zich tegen ſtellen, en wierden daar over geſlagen, echter hielden haar zoo wel, dat 200 Franſe in deze Actie doodt bleven. Van d'onze wierdt een Capiteyn geſchooten, en een Luytenant en Regiments Quartier-meeſter (die nu weder los) gevangen, miſſende 14 Muſquettiers onder gevangens en dooden. Van des Vyandts contramarche verzekert zijnde, brak zijn Hoogh-Graaffelijke Excellentie den 30 December zeer vroegh weder op, en ſtelde zich aan de Poſt van de Goutſe Sluys, die men aanſtonts begoſt te verſterken. Het doy-weder volharde deze nacht zoo ſterk, dat den Rhijn, de Gou, en andere wateren weder open wierden. Hier mede zat den Vyant in de klem, en waren de zaken in zulker geſtalt omgekeert, dat dit ſuperbe Leger, 't welk met zoo grooten hope gekomen, op datze gantſch Hollandt zouden uyt plonderen, en afbranden tot een geringh gehuchte, haar nu van 3000 Muſquettiers en 300 Ruyters belegert vonden: Voor haar hadden zy de beſchanſingen van Nieuwerbrugh, die by dezes Jaars tijdt (wijl men geen Canon daar voor brengen kan) voor onoverwinlijk wierde geacht, en achter lagh het Leger aan deze conſiderable Poſte: Ten beyde zijden was het Ys gebroken, zulks dat men met Schuyten noch te Voet heen of weder konde: Behalvens dit hadde den Vyandt geen Broodt, en konde zulks onmogelijk bekomen: Ik ga verby Zout, Bier en andere noodtwendigheden: Dezen middagh reden zijn Hoogh-Graaffelijke Excellentie om 's Vyandts Wachten te recognoſceeren, van de welcke wy in een chargeeringe 20 gevangens bequamen: Deze confirmeerden eenhelligh het boven gemelte, en getuyghden zeer dier, hoe dat dien zelfden dagh egeen Commiſſie-broodt meer onder haar was uytgedeelt geweeſt, 't welk ook wel te geloven was, want waar toe zouden zy het Broodt toch mede gebracht hebben? Wijl zy 't zelve hier in overvloedt meenden te vinden, en ook gevonden zouden hebben, hadden zy meeſter in 't Velt gebleven: Den zelven avondt zagh men onvermoedelijk Bodegrave en Swammerdam in brant: Niemant konde de reden hier af begrijpen, dan men hoorde wel haaſt dat den

Colonel

Colonel *Pain & Vin* de Commandanten van de Nieuwerbrugger Schanssen had gepersuadeert de zelve te verlaten, en mette bezettinge na Gouda te gaan: Hier door kreegh den Vyandt goede gelegentheyt om door gemelte Schanssen naar Woerden te retireeren, en zijn totale ruine voor te komen. Dan den gemelte *Pain & Vin* wierd den 23 Januarii, 1673. daar over tot Alphen in drie slagen onthooft. Van dit alles is in ons eerste Deel breeder verklaringe gedaan.

Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien, die den laatsten dagh van 't Jaar 1672. des avonts/ van den Tocht in 't Landt van Luyk, tot Alfen gekomen was/ en alle de Dorpen daar omtrent/ by na uyt gevlucht/ door schrik verlaten/ en van alle de Ingezetenen, en haar roerende goederen/ ontbloot/ en ledigh/ vondt/ dede des anderen daaghs/ den 1 van Januarii 1673. by Plakkaat afkondigen.

DAt alle de goede Ingezetenen van de Dorpen van Alphen, en Outshoorn, midtsgaders de verdere Dorpen van Rhijnlandt, aan deze zijde de Gouwe en de Nieuwe Vaart gelegen, en namentlijk mede de Schouten, Schepenen, en Secretarisen van de voorsz. Dorpen, haar wederom zullen hebben in te stellen, en te begeven binnen de voorsz. Dorpen, en aldaar hare Functien, Neeringen en Ambachten waar te nemen als voor dezen: Nemende alle de voorsz. Ingezetenen, midtsgaders alle der zelver Huyzen en Goederen in zijn zonderlinge protectie en sauvegarde, tegens alle overlast en oultrages: Verbiedende alle en een yder, op pene van de doodt, hunne Hoybergen, Thuynen, Boomgaarden, Vee en andere goederen eenige oultragie of overlast aan te doen, directelijk of indirectelijk: Dat ook niemandt daar Logement en zoude mogen nemen, zonder speciael consent van die gene welke Sijn Hoogheydt tot de inquartieringe zoude hebben gecommitteert. Verbiedende de Ingezetenen eenigh molest aan te doen, of hun eenige Eetwaren af te perssen: Zullende d'Officiers, of die eenigh commando hebben, daar over vigoureuselijk werden gestraft, &c. Gedaan in 't Leger tot Alphen, den 1 Januarii 1673.

G. H. PRINCE d'ORANGE,

En onderstont, Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheyt.

C. Huygens.

Het Leger van den Vereenden Staat, wierdt wederom tot Alfen geposteert/ en in postuur gebracht/ alwaar de komst en de tegenwoordigheydt van Sijn Hoogheydt, en deze voorgaande afkondiginge/ de gevluchte Ingezeten en, in de rontom leggende Dorpen, wel haast/ in hare Huyzen dede weder keeren; maar Swammerdam en Bodegrave waren geruïneert/ wiens moordery en brantstichting wel had voor te komen geweest: want 't is zeker/ dat doen den Hertogh van Luxemburgh (meer goedt-gierigh als bloet-gierigh) en die het slechts om een rijken brantschattingh te doen was/ (wacht u, volgens het spreekwoort, voor die geene, die van Godt geteykent is) eerst/ met zijne Franse Troupen, in deze

deze twee Dorpen aan quam/ dede Hy terſtont / aan de overgebleven Inwoonders vernemen / waar dat hare Heeren van den Gerechte, Schout, Secretaris, of Overheden te vinden mochten zijn. Hem wierdt bericht / datze alle / meeſt na Der Goude, waren gevlucht. Hier op vraaghde Hy, of'er niemandt van haar-lieden was / die aan de zelve/ uyt zijn naam/ wilde gaan verzoecken/ of'er eenige uyt de haren / op zijn Hartoghlijk woordt, van vry geleyde / en zekerheydt/ voor hare Perſoonen / by hem wilden verſchijnen / Hy wilde met haarlieden / voor 't branden, moorden, en ſchenden, &c. accordeeren ? Hier toe waren ſtraks zommige willigh en vaerdigh / die van hem af gaande / en komende by de Franſe Buyten-wachten, van de zelve wierden tegen gehouden/ van haar opperſte kleederen geplondert / en te rug gezonden ; zy aan den Gebieder Luxemburgh hun wedervaren hebbende verhaalt / vaerdighde haar terſtont voor de tweede reyze af / doch verzelt met een van zijn Franſe Tamboers, door dien hy geen Trompetters by hem had / vermits al de Ruytery al in 't begin van de Tocht, door de zwakheyt van 't Ys, en opkomende Doy, (als in ons eerſte Deel, pag. 492. verhaalt is) met het meeſte gedeelte van het Leger, was te rug getrokken. Deze afgezondene met haar byhebbende Tamboer, (die laſt had / om by hun te blijven / en wederom te geleyden) nu binnen Der Goude gekomen / en verſcheyde van hunne Overigheden daar vindende / en haar boodſchap aanzeggende / was'er niemant / die luſt of genegentheyt ſcheen te hebben / om met den Heer Luxenburgh te gaan accordeeren / voorgevende/ dat de Franſen doch haar woordt niet zouden ſtant doen / gelijk zy alreede / op eenige plaatzen (volgens hun zeggen) daar in / hadden gemiſt. Hier over wilden/ of derfden / de Afgezondene niet weder na den Hartogh van Luxenburgh vertrekken ; en dat noch ſlimmer was / men hielt den Franſen Tamboer aldaar vaſt / zoo dat dien Hartogh, omtrent twee dagen / hier op / doch te vergeefs/ gewacht hebbende/ zonder eenigh beſcheyt te bekomen / ook door den dureuden en ſterken Doy, (die 't wederkeeren hem mocht komen te beletten) gedrenght / en alzoo door ſpijt en toornigen anghſt opgehitſt / ordre gaf / den aftocht, door 't roeren der Trommels, bekent te maken / en conſenteerde / alles eerſt ten gronde / te vernielen ; waar toe niet weynigh hielp den aert der Franſe Furie, en dolle moetwilligheyt van deze Officieren en Soldaten, die zoo happigh gevlamt hadden op den Haaghſen buyt, en nu zich van de zelve ziende verſteken/ uyt ſpijt die moord- en ſchenderyen, in ons eerſte Deel beſchreven / hebben aangericht. d'Autheur van het Frans Tractaatjen, in den Hage gemaakt/ en uytgekomen / onder den Tytel, *Advis fidelle aux Veritables Hollandois*, ook in Duyts vertaalt en uytgegeven / getituleert / de Franſe Tyrannye, verhaalt in 't zelve ; Dat den Hertogh van Luxenburgh, doen hy van Utrecht, op dezen Tocht vertrok / zijne Troupen in ſlagh-ordre had doen ſtellen / en om de zelve/ tot alle gruwelijkheden / (daar toe de meeſte Krijghs-luyden/ uyt eygen boosaerdigheyt / ('t eerſte dat veele in den Oorlog leeren /) overbloedigh genoeg genegen zijn) aan te moedigen / met de volgende Krijghs-redenen, had aangeſproken : Gaat heen mijne Kinderen, rooft, doodt, ſchent, en zoo men noch yets gruwelijker, en geweldiger kan bedrijven, zijt niet traagh in 't zelve, op

dat

dat ik zie, dat ik niet bedrogen ben, van het puyk uyt des Konings benden, verkozen te hebben, en ook, op dat ghy d'eer die zijn Majesteyt u aandoet, u waerdigh mocht maken, met u in een Oorlogh te gebruyken, die hy alleenlijk voert, om zijne glorie en macht uyt te breyden, tot aan d'eynden des Werelts. Had den zelven Autheur gestelt/ dat deze Aanspraak, in plaats/ van in 't begin van dien Tocht, nu in 't eynde der zelver/ (doen den Hartogh van Luxemburgh, van den Brandt-schat en vorderen rijken ingebeelden buyt zich versteken vondt/) aan de Soldaten gedaan was/ het zoude by my, en misschien meer andere, voor geloofwaardiger worden aangenomen.

De Heeren Staten der Vereende Nederlanden, begonden nu al te merken/ (alhoewel de Heeren Sweedtse Mediateurs, de Vrede-handel, ernsthaftigh genoegh quamen voor te stellen) dat de Koningen van Vrankrijk, en Engelandt, tot noch toe/ geen de minste Vrede-gedachten betoonden te hebben; hier over namen zy alles/ 't geen tot bescherming der Nederlanden eenighzins kon dienen/ met ernst/ by der handt; en alzoo veele klachten van verscheyde Kapers en Kaap-Reders ingekomen waren/ over eenige Nederlandtse Consuls, Residenten, en Geauthoriseerde van den Staat, resideerende in de Geallieerde Landen, van dat zy de Kapers belemmerden en beletten in 't verkoopen van hare opgebrachte Prijzen, en invorderen van hunne Gelden, &c. zoo is daar op een ordre uytgekomen/ en aan de zelve Residenten, Consuls, &c. overgezonden/ na den inhoudt van 't volgende

E X T R A C T,

Uyt 't Register der Resolutien van de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden.

Maandagh, den 9 Januarii, 1673.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Hoogendorp, en andere hare Hoogh-Mog. Gedeputeerden tot de zaken van de Zee, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van der zelver respective Resolutien Commissoriaal van den 14, 17, 19, en 28 November lestleden, gevisiteert en ge-examineert de respective Missiven van de Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam, Amsterdam, in Zeelandt, en het Noorder-quartier, alle rakende het geheele werk van de Commissie-vaarders, en het beneficieren van de Prijzen en Prijs-goederen by de zelve verovert, en in andere Rijken en Landen op gebracht werdende; waar op gedelibereert zijnde, is goedt gevonden en verstaan, dat de Residenten en Consuls, midtsgaders haar Hoogh-Mog. Geauthoriseerde, of der zelver respective Substituyten uyt krachte van hare Commissien en Actens van substitutie, niet en zijn gequalificeert, om in weerwil van de Commissie-vaarders, of hare Reders onder haar te slaan, te verkoopen, en beneficieren eenige veroverde Prijzen, de welke in de Havenen der Geallieerden van den Staat werden opgebracht, veel minder van de Gelden, de welke by verkoopinge van de Prijzen komen te procedeeren, na haar welgevallen te disponeeren, maar dat eygentlijk is het Ampt en plicht van de Residenten, Consuls, mitsgaders haar Hoogh-Mog. Geauthoriseerden, en der zelver respective Sub-

ſtituyten, om goet reguard te nemen, dat de veroverde Prijzen niet en werden geplundert, gerooft, mitſgaders onder haar in goede bewaringe genomen de Factuuren, Cognoſcementen en Beſcheyden, de welke in de veroverde Schepen werden gevonden, en dat ook t'haren overſtaan werden gedaan de examinatie van de Gevangenen met de voorſz. Schepen over gebracht, ten eynde als de zelve by haar onder pertinenten en ſpecificquen Inventaris mogen werden over gezonden aan 't Collegie ter Admiraliteyt daar van daan den Commiſſie-vaarder is uytgevaren, om daar op, zoo haaſt die by 't voorſz. Collegie zijn ontfangen, kort, en onvertoogen recht by haar geadminiſtreert te werden, als naar behooren; dat derhalven in alle Plaatzen buyten dezen Staat daar eenige Prijzen door Commiſſie-vaarders werden opgebracht, de welke den Veroveraar genegen is aldaar te verkoopen en beneficieren, indien den Commiſſie-vaarder door zijne Reders aan eenigh Factoor is geaddreſſeert, of dat by den Veroveraar yemant van de Koopluyden werdt verkooren, om zijne veroverde Prijzen te beneficieren, dat hy daar in door gene Reſidenten, Conſuls of eenige haar Hoogh-Mog: Geauthoriſeerde, of der zelver reſpective Subſtituyten zal werden verhindert en belet, maar alvooren tot de loſſinge, verkoopinge of overleveringe van de veroverde Prijzen te procedeeren; dat de inventariſatie en loſſinge, mitſgaders de verkoopinge, die niet anders zal mogen geſchieden, als in het publicq of openbaar aan den meeſtbiedende (naar voorgaande affictie van billetten, en competenten te vooren geprefigeerden tijdt) zal moeten gedaan worden ten overſtaan en in preſentie van den Reſident, Conſul, haar Hoogh-Mog: Geauthoriſeerde, of wel der zelver reſpective Geſubſtitueerde, ten optie van de voorſz. Veroveraar, mitſgaders twee Koopluyden van de Nederlandtſe Natie, de welke den voorſz. Inventaris, benevens den Capiteyn, met twee van zijne Officieren, en den Factoor onder wiens machen diſpoſitie de Prijs werdt geſtelt, zullen onderteykenen, mitſgaders den voorſz. Inventaris, met de rekeninge van 't gene by verkoopinge van de voorſz. Prince is geprocedeert, benevens de Factuure, Cognoſcementen, en andere Beſcheyden, onder pertinenten en ſpecificquen Inventaris, over zenden aan 't Collegie ter Admiraliteyt, daar onder de Commiſſie-vaarder is gehoorende, blijvende de penningen, procedeerende van de verkochte Prijzen, onder den Factoor, ter diſpoſitie van den Commiſſie-vaarder, en zijne Reders, maar in plaatzen daar de Commiſſie-vaarder aan niemant is geaddreſſeert, of door den Veroveraar niemant werdt verkooren, en den Commiſſie-vaarder wezende genegen zijne Prijs te verkoopen, zonder dat hy nochtans daar toe door den Reſident, Conſul, haar Hoogh-Mog: Geauthoriſeerde, of der zelver Subſtituyten zal mogen werden geconſtringeert, dat de Prijs aldaar door den voorſz. Reſident, Conſul, of haar Hoogh-Mog: Geauthoriſeerde, of der zelver reſpective Subſtituyten, ter optie van den voorſz. Veroveraar zal werden verkocht en gebenificieert, mits dat alvooren de Inventariſatie en loſſinge, mitſgaders de voorſz. verkoopinge, die niet anders zal mogen geſchieden als in het publicq en openbaar aan den meeſt-biedende, na voorgaande affictie van Biljetten, en competenten te vooren geprefigeerden tijdt, ten overſtaan van 4 Koopluyden van de Nederlandtſe Natie, zal moeten werden gedaan, de welke zullen onderteekenen den Inventaris, mitſgaders de verkoopinge, en alles doen en overzenden, gelijk hier boven ten aanzien van den Reſident, Conſul, of haar Hoogh-Mog: Geauthoriſeerde is gediſponeert; dat de Reſident, mitſgaders de Conſuls, als mede haar Hoogh-Mog: Geauthoriſeerde, die voor hare reſpective Subſtituyten zullen moeten verantwoorden, Borge zullen moeten ſtellen tot genoegen van de Reders ofte Veroveraar, die haar genegen zijn als hare Factoors t'employeren; werdende aan den Heere Prince van Oranje, als Admiraal Generaal der Vereenighde Nederlanden gelaten de faculteyt, om voor zoo veel Zijne Hoogheyts gerechtigheyt aangaat, een of meer

Perzoo-

Perzoonen te authoriseeren en qualificeeren, die boven of beneffens de voornoemde hare Hoogh-Mog: Ministers buytens Landts, op alle het gene in zaken van de voorsz. Prijzen en Prijs-Goederen gedaan en verhandelt zal worden, een wakent oogh en goede toeverzicht zullen mogen houden, met precise last en ordre op de voorsz. Ministers, om de gemelte Zijne Hoogheyts Commisen naar behooren te erkennen, en de zelve op de Inventarisatie en verkoopinge van de Prijzen en Prijs-Goederen, als anderzints te admitteeren; en nademaal den hooghgedachten Heere Prince in de hooghgemelte zijne qualiteyt competeert Zijn Hoogheyts gerechtigheyt in de Prijzen die albereyts verovert zijn, en noch verovert zoude mogen werden, dat derhalven de Borgh-tochten die de Commissie-vaarders en der zelver Reders, al vooren de voorsz. Commissie-vaarders komen uyt te varen, albereyts hebben gestelt, of noch zullen komen te stellen, daar mede zullen werden geamplieert, om oprechtelijk te betalen 't gene den hooghgemelten Heere Prince als Admiraal Generaal over Zijn Hoogheyts gerechtigheden in de voorsz. albereydts veroverde en noch te veroveren Prijzen is competeerende, en dat de zelve Borghtochten ook noch daar mede zullen werden geamplieert, om te verantwoorden de Penningen die zullen komen te procedeeren van de voorsz. Prijzen en Prijs-Goederen, en daar van aan de respective Collegien ter Admiraliteyt daar de voorsz. Commissie-vaarders uytgevaren zijn, zonder eenige hæsitatie te voldoen de gewoonlijke Rantzoen-penningen; dat de Penningen procedeerende van de verkochte Prijzen, zullen werden geremitteert op de ordre van den Veroveraar aan zijne Reders, of ook op ordre van de voorsz. Reders ge-employeert, daar zy zulks zullen komen goet te vinden, met notificatie van de remises, of 't voorsz. employ aan 't Collegie ter Admiraliteyt daar den voorsz. Commissie-vaarder uytgevaren is; dat de geinteresseerde aan wie de Penningen werden geremitteert, of op welkers ordre die zullen werden ge-employeert, zullen moeten intervenieren om de gerechtigheden van Zijn Hoogheyt te voldoen, mitsgaders de bovengemelte Rantzoen-penningen, en dat de gene de welke de Prijzen beneficieren, zullen genieten zoodanige provisien als na de costume van de Plaatze harer residentie gebruykelijk is: Maar ten eynde de Residenten, Consuls, haar Hoogh-Mog: Geauthoriseerde, of der zelver Substituyten en Koopluyden, ten wiens overstaan de Goederen werden gelost, geinventariseert en verkocht, daar op behoorlijk reguard mogen nemen, en getrouwelijk verrichten en uytvoeren 't gene hier boven is geresolveert, dat van het beloop der verkochte Prijzen zal werden getrokken twee ten hondert, namentlijk, een by den Resident, Consul, haar Hoogh-Mog: Geauthoriseerde, of der zelver respective Substituyten, en een by de Koopluyden de welke de voorsz. assistentie en diensten zullen komen te doen; en werden hier door en hier mede verandert en ingetrokken de Commissien die aan eenige Residenten, Consuls, der zelver Gesubstitueerde, of andere hare Hoogh-Mog. Geauthoriseerde gegeven zoude mogen zijn, voor zoo veel en voor zoo verre de zelve Commissien den inhoude dezes zouden mogen contrarieren; en zal Extract hier van gezonden werden aan de respective Collegien ter Admiraliteyt, als mede aan de voorsz. Residenten, Consuls, en andere haar Hoogh-Mog: Geauthoriseerde, om eensdeels te strekken tot der zelver narichtinge, en anderdeels om haar daar na punctuelijk te reguleeren.

Accordeert met 't voorsz. Register.

Ondertusschen bequamen veele Hollandtse en Zeeuwse Avonturiers, goede Avonturen, in Zee, en deden de Engelse en Franse, daar mede groote afbreuk/ in hare Scheepvaart en Koophandel. Al in het begin van dezen Jare 1673. arriveerde

riveerde een Zeeuwse Kaper binnen Vlissingen, met twee veroverde Scheepjes, en tijding / dat een ander Avonturier, genaamt het Lam, met zeven goede Prijzen, naar Cadix, in Spangien gezeylt was. Korts daar na quamen daar / en tot Middelburgh, al meer genomen Schepen op / daar onder waren twee / van de Eylanden Madera, en Jamaïca, geladen met Sucaden, Nagel-hout, 60 Rollen Brazilise Taback, Campesche Hout, Kakauw, en Indigo: Andere met Koele- en Brande-wijnen. Die Kapers hernamen ook / een Advijs-Jacht, de wil hebbende / naar Oost-Indien, dat al van de Engelse had genomen geweest; Dit Jacht, bracht tijding / dat drie van de Oost-Indise Schepen, nu laatst Texel uyt gevaren / van een Engels Konings Schip, met 60 stukken Canon voorzien / waren aangetast / maar d'Oost-Indise, hadden haar soo dapper begonnen te verweeren dat den Engelsman hun al voort most verlaten. Op den 20 January, 1673. wierdt mede te Vlissingen in gebracht een rijk geladen Engels Koopvaardy-schip, groot 300 lasten / gemonteert met 26 stukken, komende van Londen, en gaande na Smirna, en Alexandryen, door den Capiteyn, en Avonturier, Jan de Springer, voerende een Scheepje met 14 stukken, in Zee verovert; de lading bestont / in / 700 Blokken Loot, 150 Vaatjes Tin, 200 Balen Peper, en 209 Pakken, met Lakenen, Karzayen, Zayen, Bayen, Kouffen, en ander Koopmanschappen: het wierd hier in Zeelandt voor goeden Prijs verklaart / en ook verkoft. Kort daar aan zijn noch / door 2 Kapers, 3 rijke Prijzen, te Vlissingen, opgebracht. Aan de Vlaamse kant, op de Honts-plaat was doen ter tijdt / een Engels Oorlogh-schip, voerende 60 stukken Kanon, gestrant: Diergelijke ongevallen waren 'er doenmaals / daar omtrent / door 't onstuymigh weder / meer gebeurt: Want een groot Engels Schip, van 300 Lasten, zijnde den Admiraal van Nieuwkasteel, met Koolen en andere Waren geladen / verviel door Storm, op de Nederlandtse Kusten; het Boots-volk verliet het / en vergliden haar met de Sloep, te Goeree, aan landt / maar het Zee-volk van den Briel, brachten het voor goede buyt, binnen gaats. Een Hollandts Schip, genaamt de Goude Fonteyn, was uyt Goeree, na Portugal t'zeyl gegaan / maar quam wel haast weer binnen Texel, en bracht met hem een Engels Schip, groot / 200 Lasten, in hebbende / Koolen, Loot, en eenigh gelt, by den Hollander in Zee verovert.

De Capiteynen Avonturiers, Adriaan Adriaansen, en Andries Meyster zouden op / ter Veer, in Zeelandt, een Engelse Mallagoms-vaarder, geladen met 100 Pijpen Wijn, een partye Razijnen, en Vijgen, in Zee verovert; zy hadden te vooren noch genomen / 2 Engelse Scheepjes, gaande van Bilboa, na Nieuw-Nederlandt, met Zout, Brandewijnen, en andere Goederen geladen / doch die waren in de Coronjes opgebracht / alwaar den Capiteyn, Dominicus Adriaansz voerende 't Schip, de Goede Hoop, van Amsterdam, ook 2 Engelse Scheepjes, tot Vigos had binnen gebracht / het een met Zout, en Zuyker, het ander met Boter, en Salm, geladen / willende van Port a Port na de Condaet. Een Schotse Kaper, had in Zee, een Hoeker, van Maas-sluys genomen / en zette daar op / 7 man, tegens 3 man en 2 Jongens, die op den Hoeker voeren: Deze Hoekers haar kans waar nemende / overmeesterden de Schotten, en brachten haren Hoeker weder te Maas-sluys binnen. In

In de Maant Februarii, ontmoeten tusschen Texel en Doggers-zandt 8 Visschers van Huysduynen een Schotse Kaper, bemant met 5 Gotelingen, 2 Bassen en 32 Eters; hy wierd straks van een Visscher opge-eyst / dan weygerende/ wierd aanstonts van een andere Visscher overzeylt / dat hy wegh zonk: De Schotten die 'er op waren / vielen straks in de Boot, en pooghden noch / gewapender handt / de voorsz. Visschers te enteren; dan wierden zoo onthaalt/ dat 6 man zijn gedoodt of verdronken / en de rest gevangen: Waar na deze Visschers met glorie binnen Texel zijn gekomen / achter uytvoerende de Prince en Engelse Vlaggen, doch de Prince Vlagh boven.

Het Scheepjen genaamt 't Wapen van Hoorn naar Oost-Indien gezonden/ en met groote stribbelingen / al tot aan de Kaap de Finisterre gezeylt / had onderwegen zoo veel lekken gekregen / dat genoodtzaakt was / wederom te keeren / hebbende alreedts in deze korte reys / 40 man verlooren / en komende voor 't Eylandt Wicht, raakten aldaar aan de grondt / en welden in 't zandt; zijn ladinge was niet / dan wat Leer, Provisie, en Boskruydt Op dees tijdt wierd ook een Engels Schip te Middelburgh opgebracht / daar in was een kostelijke Karos, voor den Hartogh van Toscanen: In de verkooping / met den afslagh / mocht hy gelden / 250 ponden, maar hy wierd opgehouden / om aan Zijn Hoogheyt gezonden te worden / en zo voorts naar Livorno, om den genoemden Hartogh te werden behandight / zoo men meynde: In deze Engelse Prijs wierden vermist / 2 Koffertjes met Juweelen, gewaerdeert op 3 Tonnen Goudts.

Maar 't en ging met de Kapers niet altijdt voor de wint / want het liep somtijdts scherp met haar af / en quamen ook al verscheyde / slimmer als met de kous op 't hooft / weder t'huys. Een Zeeuws Avonturier wierd bejegent van een Engels Fregat, genaamt / de Constantijn Warwik, van de welke hy zoodanigh wierd gehavent / dat hy 3 schooten onder water kreegh / en voorts geheel reddeloos (doch evenwel van den Engels-man af rakende,) genoodtzaakt was / een Yrsche Haven, om zich te calafateren / in te loopen. Verscheyde Franse Kapers vernam men mede omtrent Vlielandt voor de Wal, die daar ook al eenige schade hebben gedaan / zoo dat de Vaart op Hamburgh, en Bremen, &c. van de zelve zeer onveyligh wierd gemaakt / en die Koopvaardy-Boeyertjes en Smakjes, somtijdts / met groot gevaar / in 't Amelander-gat, en elders op de Watten daar omtrent / om haar te bergen / mosten inloopen/ ter tijdt toe / dat 'er ordre op wierd gestelt.

Men kreegh nu tijding uyt Spanjen, dat een van de Hollandtse Kapers, te St. Andera een Franse Prijs, geladen met 80 Kisten Zuyker, en 150 Balen Smak, had opgebracht. Maar op den 27/ en 28 Februarii, en volgende dagen wierden tot Vlissingen en Middelburgh veel Prijzen, meest Engelse en Franse Straats- en Spaans-vaarders opgebracht / en sommige daar van zeer rijk geladen / en onder de zelfde een die men zeyde / wel 150000 Guldens aan Waren in had: Zoo dat de Avonturiers alhaar de Vyanden ongeloofflijken af breuk deden / ten profijt van haar zelven en van hun Reders (Hier van is hier vooren/ op Pag. 80, yets gezeght / doch wy zullen / evenwel de veroverde Prijzen, die

aanmerkens waerdigh / en ons bekent zijn / hier na malkander laten verbol-
gen /) deze voorsz. Avonturiers waren met haar zessen / namentlijk Capiteyn Jacob de Vogel, 't Fregat de Zomer, het Fregat de Raap, 't Fregat van Jasper Danielsz., Jan Bonte, en de Kits van Adriaan Lief hebber; deze t' zamen Compagnie gemaakt hebbende / kregen 't geluk in de mondt van 't Kanaal kruyssende / van de Engelse Mallagasche Vloot, verzelt met noch eenige van hare Straats-vaarders, te ontmoeten / onder 't geley van een Convoyer met in de 40 stukken, t' zamen zijnde 19 zeylen: Twee van de kloekste Kapers leyden den Convoyer aan boort / doch hy raakte korts daar aan door zijn eygen kruyt in den brandt / waar op alle de Avonturiers lustigh haar devoyr deden / en van 18 Koopvaarders, 15 veroverden; de 3 overige die het zochten t'ontzeylen/ wierden hart vervolght / maar zy ontquamen 't noch / terwijl al den buyt na Zeelandt gevoert wierd / die daar behouden zijn binnen gekomen. Capiteyn Mels Corneliſſen, in Compagnie met het Fregat den Diamant, hadden 2 West-Indien-vaarders opgebracht. Capiteyn Dierik Tobiaſſen, had ook een Schip met Tarw geladen ingebracht. Een ander Kaper had een Franse Vloot omtrent van 90 of 100 zeylen sterk / ontmoet / die zich daar by hielt; op het laast een niet wel bezeylt zijnde / raakte wat van d'andere af / dien hy veroverde/ geladen met Wijn: De Capiteyn schreef / indien hy noch 7 of 8 Schepen mocht by hem gehad hebben / dat hy de geheele Franse Vloot had konnen veroveren. Men had nu noch tijding van Bilboa, dat een Zeeuwse Kaper aldaar 2 Engelse Prijzen had opgebracht / zijnde Mallegaas-vaarders: En dat in de Coronjes wel 280 Prijzen lagen / die van tijdt tot tijdt / aldaar door de Zeeuwse en Hollandtse Kapers opgebracht waren / welkers ladingen alle dagen verkocht en verzonden wierden. Daar quam mede schrijvens van Smirna, dat daar op de kust 2 Zeeuwse Avonturiers op de Franse en Engelse Schepen kruysten / het een met 24/ en het ander met 18 Stukken gemonteert / 't welk daar al eenige zwarigheyt maakte. In Galliſſien had men mede / een goedt deel Prijzen opgebracht.

Tot Middelburgh was Capiteyn Moyses Salomons van der Poort, Avonturier, voerende het Schip de Robijn, binnen gekomen/ hebbende in Zee verovert een Engels Schip, met Zuyker en Kanarie-wijnen geladen/ dat hy in de Coronjes had opgezonden; mede brengende een ander Engels Schip, genaamt de Spreeuw, geladen met Pistoolen, Houwers, Granaden, en 5 Stukken Yzer Kanon. Gedachte Capiteyn verhaalde / dat hy voor 't Kanaal aan boort had geweest van Capiteyn Dierik Tobiasz., voerende het Schip 't Landt van Beloften, die 4 of 5 dagen te vooren / een Engels Schip gaande na de West-Indien genomen / en na Bilboa opgezonden had. De zelve had noch genomen / in Compagnie van Capiteyn Meyster, mede Avonturier, een Engels Schip, gemonteert met 26 stukken Kanon, geladen met Kroon-raſſen, Sargien, en Kouſſen, gedestineert na de Barbados.

Den 18 April 1673. vertrokken van Cadix in Spanjen vier Hollandtse Oorlogh-Schepen, die twee Franse Scheepjes, met Spaanse Vruchten geladen / namen / stellende voorts haar koers na de Canarise Eylanden: Drie dagen daar na/

na liepen daar weder vier Hollantse Oorlog-schepen, met eenige Koopvaarders, uyt / en zetten hun koers naar 't Noorden, en voorts na haar Vaderlandt, die voorby den Spaansen Admiraal heen zeylende / den zelven / met ettelijke Kanon-schooten, begroeten. Eenigen tijdt daar na / heeft Capiteyn de Jong, commanderende op het Landts Fregat, Oudt Karspel, terwijl hy kruyste voor Walcheren, hernomen een Boeyer-Schip van Amsterdam, genaamt de St. Maria, daar Schipper op was Jacob Kobes, zijnde twee dagen te vooren van een Franse Kaper genomen geweest.

Scherp gevecht van *Abraham Schepmoes*, tegen een Franse Kaper.

't Was niet alleen om de West, in 't Canaal, en op de Spaanse, Franse, Engelse, en Nederlandtse Kusten, dat de Kapers ten weder zijden de Zee ontveylighden / maar ook om de Noordt, in 't Katte-gat, en voor de Elf-stroom, daar haar eenige Schotse Avonturiers, zoo nu en dan vertoonden: Onder andere gebeurde dit aan Abraham Schepmoes, Schipper op 't Fluyt-Schip genaamt de Kroon, van Amsterdam, gemonteert met 10 stukken Gotelingen, en 15 Eters. Deze genoemde Schipper Schepmoes, komende den 23 April, 1673. met zijn Schip van de Rivier d'Elve, op de Kust van Noorwegen, bewesten Ter Neus, by 't laege Landt van Leest, ontmoete aldaar op den 27 dito, een Schotse Kaper, die hy eerst meynde te ontzeylen / doch te vergeefs; De Kaper, zijnde mede een Fluyt-Schip, met 14 stukken, leyde hem fluks aan voort / maar wierd van Schepmoes, tot drie malen toe / met de geheele laegh / met dubbel scharp geladen / zoodanigh verwellekomt / dat hy aan d'ander zijde om liep / en dede tot antwoort zijn geheele laegh / op Schepmoes Schip, aan Bakboort los branden / dat niet mis was / maar kon evenwel noch geen Volk, om te enteren / over krijgen / en rakende zoo weder van malkanderen / wierp het Schepmoes over staagh / doch de Kaper quam wederom op hem af / aan Stuurboort, en bleef daar een half uur / met 9 stukken, op hem leggen schieten / aldaar hy eyndelijk met 30 Man enterde / die een quartier uurs / meester van de Bak waren / vluchtende 't Volk daar uyt / als ook uyt de Hut, die de Stuurman alleen in hielt; ondertusschen maakten de Schipper met het benedenste Geschut de Kaper zoo bangh / dat hy af week / maar quam weer voor de Boegh; waar na de Schipper een Man, tot secoers van den Stuurman, in de Hut kreegh / daar uyt met schroot zoo dapper in de Kaper schooten / dat geen Volk by zijn Geschut kon houden; de over-gekomen Schotten koegelden terwijl sterk uyt de Bak na de Hut, maar aldaar twee stukken met dubbelt scharp gestelt zijnde / troffen zoo wel / dat zy de wijk namen / nalatende 2 Dooden, 3 Snaphanen, 9 halve Pieken, 1 Pistool, 4 Enter-bijlen, 1 Degen, en een Schotse Vlagge, die zy op 't Schip, (als zy 't verovert zouden hebben) meenden te planten / hebbende de andere Scheeps-vlagh reeds neer gesmeten: De Kaper stelden 't dan op een loopen na Ekerzont, daar hy zonk / hebbende 15 Dooden, daar onder Capiteyn en Luytenant, en 30 Gequetsten, Abraham Schepmoes had daar tegens maar

twee

twee lichte Gequetsten, doch al bij schade aan zijn Schip, en Want, waar over hy te Bergen in Noorwegen, om te calefateren / in liep.

Aldus ging de Kapery al voort en voort / want den 27 Mey, 1673. is tot Amsterdam voor de palen opgekomen Capiteyn Jan Willemsz. Avonturier, voerende 't Schip het Geloof, gemonteert met in de 20 stukken, hy had omtrent twee Maanden uyt geweest / en 2 of 3 geringe Prijzen genomen; Maar nu een Maant geleden had hy voor 't Kanaal verovert een Engels Schip, genaamt de Hoop, rijk geladen / in hebbende wel 600 Vaten Tabak, Virginie-bladen, en dat in 't Vlie binnen gebracht: Dezen Capiteyn, met zijn Schip zijnde achter om gekomen / rapporteerde / dat hy 5 Oost-Indische Schepen, laatst uyt het Vaderlandt geloopen / ontmoet had.

Ook is door Capiteyn Dominicus Adriaansz., Avonturier, aldaar opgezonden / een Frans Scheepje, by hem verovert / komende uyt de West-Indien. Men had ook tijding dat in 't Vlie gearriveert waren 4 Schepen van Curassouw, namelijk de Europa, Asia, de Gerechtigheyt, en 't Schip de Vrede; zy waren alle zeer rijk geladen / en brachten t'zamen veel Contante Penningen, en met haar quam ook de tijding van 't Exploict der Fransen aan dat Eylandt op den 13 &c. van Maert, 1673. aldaar voorgevallen / en hier vooren / Pag. 58. &c. verhaalt.

Omtrent deze tijdt waren aan het Eylandt van der Schelling 3 Koopvardy-Schepen gestrant / uyt Noorwegen komende / met Hout geladen, doch het eene / zijnde een Harlinger-man met Masten, heeft de Vyant van 't Strant gehaalt: Het tweede Schip van Coudom in Vrieslandt, genaamt de Jonge Prins van Oranjen, had 5 stukken op / en het Volk was al uyt het Schip; doch de Schuttery Van der Schelling haar te hulp komende met 3 of 4 Boten, gepropt vol Volk, defendeerden haar zoodanigh met schieten uyt het gestrande Schip, de Jonge Prins, dat aan de Wal vast zat / dat men de Kapers uyt hare Schepen hoorde krijten / en zy moesten met schande den voornoemden Jonge Prins verlaten / en staken t'Zeewaart in: het derde Schip hebben zy tegen de gronden van Amelandt aangejaaght / maar toen de Vloet quam / is 't weder los geraakt / en die Van der Schellingh hebben den Jongen Prins, in 't gezicht van de Kapers, met veele Galjoten en Schuyten behouden binnen gebracht; de Kapers waren met haar vijven / en hadden daaghs te voren met haar zevenen geweest: 's daaghs daar na liepen twee Oorlogh-Schepen tegens haar uyt.

In 't begin van de Maant Juny, 1673. zonden de Avonturiers tot Middelburgh in Zeelandt op / twee Scheepjes met Haeringh geladen; het een was gemonteert met 12 stukken Geschut. Ook wiert aldus nochmaals t'Amsterdam opgebracht / een Duynkerkse Kaper, door een Hollandtse Convoyer genomen; hy was gemonteert met 4 Stukken, 6 Bassen, en 53 Man, die men aldaar gevangen zette. Niet lange daar na / quam Douwe Harksz. met 3 Prijzen uyt de Barbados, en de Virginis, mede voor Amsterdam: gelijk ook een Zeeuwse Kaper aldaar / noch 2 Engelse Prijzen op bracht. Omtrent voor Embden was doen noch een Schotse Kaper genomen die met 8 Stukjes, en 28 Man, hem daar op de Kust onthielt / om op de Koopvaardy-Schepen, die van / en na Hamburgh,

burgh, en Bremen, voeren/ te passen. Een ruymen tijdt te vooren waren noch in Zeelandt 3 Prijzen opgezonden/ een van Mallaga, een van de Barbados, en een van Lissabon, met Olie, en Zuyker geladen; ook quam daar tijding/ dat noch een ander Avonturier 4 Prijzen by hem had: Uyt de Coronjes verstont men/ dat daar/ door Capiteyn Gelcyn Brandt, een Schip was opgebracht/ komende van Gardeloup, geladen met Zuyker, Tabak, en Indigo: Noch door andere Kapers, een Schip genomen/ willende na de Barbados, daar eenigh Engels Vrouw-volk op was; voorts noch twee andere Schepen, een van Nieuw-Nederlandt komende/ en 't ander derwaarts gaande. Zeker Avonturier, met 8 stukjes had ook een rijk Engels Straats-vaarder opgebracht Ter Veer in Zeelandt, die na Londen willende/ hem aan de mondt van 't Kanaal, in de handen gevallen was. In deze Maandt Junii, quam mede voor Amsterdam, Schipper Jacob Jansz. de Vos, voerende 't Schip, genaamt de Vos, voorzien met 12 stukken; hy quam van Lissabon uyt Portugal, en verhaalde dat hy in gezelschap van noch twee andere Schepen, op de hooghte van 45 Graden gekomen zijnde/ twee Franse Kapers, den eenen met 16/ en den anderen met 14 stukken gemonteert/ op haar af quamen/ maar zijn twee Makkers verlieten hem/ en gingen deur: Hier op raakte hy met de Fransen in een hevigh gevecht/ maar zy mosten hem/ naar weynigh schade aangedaan/ en twee van zijn Volk, zwaarlijk gequetst te hebben/ verlaten. Naderhandt was hy noch/ op de zelve reys/ van twee Schotse Kapers aangerandt/ op welke hy drie schooten gedaan hebbende/ de Kapers deur zijn gegaan.

Dit zijn zoo de voornaamste en bekenste Kaperyen, die van 't begin van dezen Jare 1673. tot de eerste generale Zee-slagh, die op den 7 Junii, geslagen wierd/ (de welke hier na in 't breede zal verhaalt worden) zijn voorgevallen; De Nederlanders hebben ook schade genoegh geleden/ maar geen een Schip, tegen de Engelse en Franse, wel 4 Schepen verlooren/ 't welk te Londen op de Beurs, de Koopluyden veeltijdts malkanderen/ zeer bang deedt aanzien/ maar zy wierden van de Grooten, en van 't Hof dagelijks vertroost/ met de ydele hoop/ dat het niet langer zou duuren/ dan als de twee ontzachgelijke Konings Vlooten, de Hollanders en Zeeuwen, geheel zouden ruineeren/ en uyt der Zee slaan/ en dat daar op de Engelse met hare Soldaten, in Zeelandt of Hollandt landende/ dan van den Koning van Vrankrijk van de Landt-zijde te gemoet getrokken en geholpen wordende/ men alzoo de Vereende Nederlanders in 't geheel/ zoo te Water als te Lande, zoude verdelgen/ en uytroeyen; (*Delenda est Carthago*, ziet hier vooren in des Engelsen Canceliers Oratie,) en dat daar door noodtzakelijk/ alle een Koop-handel en Scheepvaart, niet alleen van Europa, maar van de gantsche wereld, in hare handen most komen te vervallen/ en hier mede leden/ en verborgen zy deze schaden verduldighlijk/ hoopende op een beter; doch dit was alzoo/ by de Goddelijke voorzienigheyt niet beslooten.

Ordre op de finantien of Geldt-middelen in Hollandt, &c. tot de onkosten des Oorloghs.

ALs men nu klaarblijkelijk genoegh zagh / dat de twee strijdende Koningen haar tot den Oorlogh vaerdigh maakten / deden de Vereende Nederlanders van gelijken / doch *Pecunia Nervus Belli*, het gelt de zenuw, of kracht des Oorloghs, most voor al eerst worden uytgevonden; hier toe was men in 't begin dezes Jaars, 1673. niet alleen in 's Gravenhage, met grooten yver bezigh: Maar t'Amsterdam vont men onder allen twee Liefhebbers, d'een genaamt Isaak Dusart, en d'ander Jacob van Daal, deze meynden uytgevonden te hebben / een ontwerp, om uyt Hollandt alleen, ten langsten in 14 dagen, buyten kosten van den gemeenen Staat (maar niet buyten kosten van de gegoede Ingezetenen, die alrede de 200ste Penning betaalden / en dit daar en boven noch zouden moeten geven) 100000 weerbare Mannen in 't Velt te brengen, om 's Landts Vyanden te verdrijven uyt alle plaatzen, van hun ingenomen. Dit deden zy in druk uytgaan / onder den Tijtel, OPTOCHT der BATAVIEREN voor de vryheyt des Vaderlandts. Nademaal dit blauw Boekjen van veele gelezen is / en niet weynigh daar af te zeggen viel / achten wy 't waerdigh / alleen de voorstellingen / en de verdere bewyzen van de nuttigheyt des zelfs / in 't kort hier te laten volgen.

Van den Optocht, der hondert duysent *Batavieren.*

WY zullen voor eerst klaar vertoonen, (als het noodighste) op welk een wijze, en waar uyt men het gelt zal konnen vinden om zoo een groote Heyr-kracht, met het noodigh toebehooren, te onderhouden.

Wy nemen dan voor eerst den tijdt tot deze onderhouding voor drie maanden, en vinden de vereysche kosten op de volgende wijze:

In Hollandt wordt ondersteIt, dat 'er zijn 65500 Kapitalisten, die wy elk naar hun vermogen verdeelen, van welke yder zoude moeten onderhouden het getal van mannen, waar op zy by de volgende oprekening zijn gestelt, namentlijck,

Kapitalisten,					Mannen.
500	geschat yder op	80000	en op te brengen	8 Mannen,	4000
1000		70000		7	7000
2000		60000		6	12000
3000		50000		5	15000
4000		40000		4	16000
5000		30000		3	15000
6000		20000		2	12000
8000		10000		1	8000
10000		6000 de twee		1	5000
12000		4000 de dry		1	4000
14000		2000 de vier		1	3500
65500	Kapitalisten;	zullen onderhouden		Mannen	101500

Nu

Nu onderſtellen wy dat men aan yder man des daaghs zal geven eenen gulden, mits dat hem op een maant van 30 dagen zouden afgetrokken worden 5 dagen, zulks dat hy waarlijk zoude trekken, 25 guldens 's maants, en het overige dat over de voorſz. 101500 Mannen zoude bedragen in drie maanden 1522500, en die zoude moeten werden gebruykt tot het betalen van de zoudy der Bevelhebberen, en andere voorvallende onkoſten van de gemelte Heyr-kracht.

Naar deze uytrekening dan, zoude yder Kapitaliſt voor de eerſte drie maanden moeten opbrengen, mits daar by voegende voor yder Soldaats geweer 10 guldens: Als volght,

8 Mannen koſten in 90 dagen a 1 gulden daeghs	720	800
voor 't Geweer van 8 Mannen a 10 gulden	80	
7 Mannen —— —— —— ——	630	700
voor 't Geweer van 7 Mannen —— ——	70	
6 Mannen —— —— —— gulden	540	600
voor 't Geweer van 6 Mannen —— ——	60	
5 Mannen —— —— ——	450	500
voor 't Geweer van 5 Mannen gulden ——	50	
4 Mannen —— —— ——	360	400
voor 't Geweer van 4 Mannen —— ——	40	
3 Mannen —— —— —— ——	270	300
voor 't Geweer van 3 Mannen —— ——	30	
2 Mannen —— —— ——	180	200
voor 't Geweer van 2 Mannen —— ——	20	
1 Man —— —— —— —— ——	90	100
voor 't Geweer van 1 Man —— ——	10	
½ Man —— —— —— ——	45	50
voor 't Geweer —— ——	5	
⅓ Man —— —— —— —— ——	30	33⅓
voor 't Geweer —— —— ——	3⅓	
¼ Man —— —— —— ——	22½	25
voor 't Geweer —— —— ——	2½	

Welke gelden zouden moeten opgehaalt en ingevordert werden, door de Korporaals en Schrijvers van de Compagnien yder in zijn wijk, volgens de Lijſte die men hun daar van ter handt zal ſtellen, of door andere bequame Perzoonen, daar toe te verkiezen, naar de gelegentheyt van de plaatzen, om de zelve dan aanſtondts over te leveren, in handen van eenige bewintslieden, in yder Stadt of plaatze te zetten, en om door haar weder uytgedeelt te werden, aan yder Regiments Penning-meeſter, om de betalinge te doen, op de beſtemde tijden aan de Soldaten, en andere daar 't zoude behooren.

Deze invorderinge zoude moeten geſchieden, op drie onderſcheyden vervaldagen, namentlijk, de eerſte voor een derde gedeelte, by den aanvangh van de wervinge, om de uyttrekkende Volkeren, een halve Maant op de handt te konnen geven, en de andere vereyſchte onkoſten te betalen, en de twee overige derde parten, yder een Maant naar den anderen.

Ook zouden alle de Lieden, die eenigh bewint van het gelt hebben, nette rekening van den ontfang en uytgift, moeten houden, en die t'elkens aan den Opper-Boekhouder van deze geheele Veldt-tocht leveren, om daar door alle quade baatzucht, en bedriegeryen voor te komen, en met eenen op dat alle Inwoonders met vernoeginge zoude konnen weten, hoe veel deze geheele Leger-tocht heeft gekoſt, en hoe gerechtelijk zy daar toe hun gelt hebben gegeven.

Maar wy zullen de vordere redenen van deze Autheuren in 't kort over loopen.

Tot Hoofden over de zelvige moeſt Sijn Hoogheydt ervarene Krijghs-lieden verkiezen. En gelijk deze Benden zouden beſtaan uyt goede Borgeren, Matrozen en Landt-lieden, zoo zouden zy, dagelijks geoeffent, in korten tijdt alzoo bequaam worden, als de beſte nieuw geworve Soldaten; behalven dat den yver tot het behoudt hares Vaderlandts, haar noch ongemeen dapper en onvertzaaght zoude maken. Men moſt daar onder kleyne Compagnyen maken, en veele Officieren, om dat zy te beter beſtiert mochten worden. De Rijke zouden geern den hondertſten Penning van hare middelen, al was het zelfs meer, willen uytſchieten, om al het overige in verzekertheydt te mogen blijven bezitten, en tot hooger waerdye te brengen, daar anders de Vryheydt, Godts-dienſt, het leven en kuysheydt der Vrouwen, Dochters, Kinderen, en Bloet-verwanten met doodelijke ſchip-breuk gedreyght worden. De genegentheydt en yver van de voornaamſte en meeſt gegoede Borgerye was daar toe onderzocht, en bereydtwilligh gevonden. Voorts werdt'er geraden dusdanigen Heyrkracht in vijf Legers te verdeelen, yder van de zelve met een bequaam en wel ervaren Hooft verzien, en zenden die na diverſe paſſen, volgens het goetdunken van den Generaal, om van alle kanten gelijkelijk t'ageeren. Als eenige duyzent Mannen aan de ſtrant van de Zuyder-zee te doen landen, om zich op de Veluwe met de Boeren te conjungeren. De Vrieſſche macht met zoodanigen Leger te verſterken, om groote progreſſen in Over-Yſſel en Weſtphalen te doen. Een derdendeel van dit Heyrleger meer of min, kon men leggen op de Hollandtſe Poſten, als Weſop, den Uythoorn, Bodegrave, Goude, Oudewater, Goverweller-Sluys, en Schoonhoven. Tot Gorichem en daar omtrent moeſt men een ſterk Leger formeren, om van die kant in de Betuwe te dringen, en de Sterkten daar langhs heen, weder te vermeeſteren. Sijn Hoogheyt kon aan de kant van Brabant met een redoutabel Leger ageeren; en zoo kon men in korten tijdt onze Vyanden op verſcheyde plaatzen aanvallen, bemachtigen, en overwinnen: en dus konden wy door heel de Werelt zeer groote glory, allezins uytnemend ontzagh, en in ons Vaderlandt ongemeene voordeelen bekomen.

Deze Autheuren, betoonende hier in haren prijſelijken yver/ voor het gemeene beſte/ voortbrengende noch veele aanmerkens-waerdige bedenkingen/ nevens haar Concept van ſchijnbare apparentie/ wierden by Sijn Hoogheydt, den Raadt van State, en de Staten van Hollandt niet plotzelijk af-gewezen; maar men oordeelden/ dat het ruineus voor de Militie van den Staat zou geweeſt zijn/ en daar mede is het achter gebleven/ als zijnde een zaak van verder inzien: Ja-

cob van Daal was een Makelaar, en had/ eenige Jaren geleden/ de Steden Kampen en Groeningen aan gelt geholpen / voor Lijf-renten, by overlevinge, ten profijt van de Renteniers, tot de laatste toe.

In 't voorleden Jaar, 1672. was 'er ook een Geest, die uytgaf een Concept van Finantien, omme 's Landts Inkomsten, zonder meerder belastingh der Gemeente, te vergrooten. Deze beklaaght zich in zijne Voorrede, dat des Landts Inkomsten veel meerder zouden komen uyt te brengen / als men vermijden kon de Tractamenten van het groot getal Pachters, Collecteurs, Schrijvers, Deurwaarders, Boden, Roeyers, en Peylers, Verklikkers, en andere / die daar van/ ten meestendeel moeten onderhouden worden. Voorder zeyt hy/ dat de Pachters veeltijdts zijn/ Luyden van gedebaucheerde Fortuyne, de goede / (indien zy'er zijn) uytgezondert / die dan komen met 's Landts gelt-middelen door te gaan/ als eenige gedaan hebben / die hy noemt / als ook sommige / die zeer splendide/ en van een groots / en gedebaucheert leven geweest / en daar wel over gestraft zijn; doch ondertusschen heeft het Landt, of veel eer de Ingezetenen van dien/ de schade moeten lijden / en vergoeden. Hier op geeft hy dan uyt het volgende/

Concept van Finantie.

Men zal af-schaffen den twee-hondertsten Penningh, allerhande Impositien en gabellen, uytgezondert alleen, 1. De Licenten en Convoyen, met haar appendentien: 2. De vier Hooft-pachten, als daar zijn, het Gemaal, Beestiaal, &c.

Voorts werdt het geheele Landt gecalculeert te konnen uytleveren ten minsten 100000 Huysgezinnen: zullende in volgende rangh betalen.

20000	elk yder dagh	- -	2 guld. 0.
30000	———	———	1 guld. 0.
30000	———	———	0 - - - 10 st.
20000	———	———	0 - - - 5 st.

't Welk jaarlijks zal konnen opbrengen 32850000.

Dat is, drie hondert acht-en-twintigh, en een halve tonnen goudts.

Waar voor men zal onderhouden effective jaarlijks

80000 Man te Voet.

20000 te Paert.

80 Schepen van Oorloge.

De Gagien der Soldaten zullen blijven als vooren, maar de Capiteynen werden toegeleght jaarlijks 2000 guldens: des, indien eenige bevonden werden te hebben gemortepaeyt, zonder eenige exceptie ofte genade in hunne middelen en aan den lijve te werden gestraft; als de welke het gelt der Gemeente roovende, en het algemeene lichaam der Staat in doodts gevaar brengende, aldus anderen ten voorbeelt, tot hun devoir behoorden te werden geobligeert.

En op dat een yegelijk, voor zijne speculatie, nopende het gelt tot de bovengenoemde Militie, eenige calculatie zoude konnen maken, zoo zullen wy hier nevens voegen een Lijste der betalinge van het Voet- en Paerde-volk, zodanigh die in den Jare 1650. by haar Ed: Groot-Mog: de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt is geformeert.

L Y S T E N

Van Compagnien te Paerde en te Voet, en van't beloop van hare bezoldinge, na de ſterkte hier na geſpecificeert, alle ter Maandt van 42 dagen.

Een Compagnie Ruyters Harquebuziers van 60 Paerden.

4 De Ritmeeſter ter Maandt tot Tractament 250 gulden, en 4 Paerden elk 25 gulden, midts met haar Mannen gewapent op de Monſteringe preſent zijnde, komt t'zamen - - - - - guld 350
2 De Luytenant tot tractement 80 gulden, en twee Paerden, preſent als vooren, komt - - - - - - - - - 130
2 De Cornet tot Tractement 70 gulden, en twee Paerden, preſent als vooren, komt - - - - 120
1 Quartier-meeſter met een Paerdt - - 45
2 Trompetters, elk 35 gulden, komt - 70
1 Schrijver - - - 28
1 Hoef-ſmit - - - 28
47 Harquebuſiers, elk tot 28 gulden, met 12 gulden voor d'avantagie van drie Corporaals, komt t'zamen - - 1328

60 Somma 2099 gul.

Een Compagnie Ruyters Harquebuziers van 50 Paerden.

4 De Ritmeeſter met 4 Paerden, als vooren - - 350
2 De Luytenant met twee Paerden, als vooren - - - 130
2 De Cornet met twee Paerden, als vooren 120
1 Quartier-meeſter met een Paerdt - - 45
2 Trompetters, elk 35 gulden, komt - - 70
1 Hoef ſmit - - - - - - 28
1 Schrijver - - - - - - 28
37 Harquebuziers, elk 28 gulden ter Maant, met 12 gulden voor avantagie van drie Corporaals, is t'zamen - - - - 1048

50 Somma 1819 gul

Een Compagnie van 100 Soldaten te Voet.

1 Capiteyn voor zijn Perzoon - - - 150
1 Luytenant - - 45
1 Vendrigh - - 40
2 Sergeanten, elk 24 gulden - - - 48
3 Corporaals, elk 16 gulden - - - 48
2 Trommel-ſlagers, elk 12 gulden - - 24
1 Schrijver - - - 12
1 Chirurgijn - - - - - 12
1 Provooſt - - - - - 12

13 Komt t'zamen - - - 391
36 Spieſſen, als
1 tot - - 16
2 tot 15 - - - - 30
2 tot 14 - - - - 28
4 tot 13 - - - - - 52
13 tot 12 - - - - - 156
14 tot 11 - - - 154
436
48 Muſquettiers, als
2 tot 14 - - 28
6 tot 13 - - 78
20 tot 12 - - 240
20 tot 11 - - - - - 220
565
3 Jongens, elk 8 gulden - - - - - 24

100 Somma 1417 gul.

Een Compagnie van 65 Soldaten te Voet.

1 Capiteyn voor zijn Perzoon - - - 150
1 Luytenant - - - 45
1 Vendrigh - - - 40
2 Sergeanten, elk 24 gulden - - 48
3 Corporaals, elk 16 gulden - - 48
2 Trommel-ſlagers, elk 12 gulden - - 24
1 Schrijver - - - 12
1 Chirurgijn - - - 12

12 Komt t'zamen - - - 379
21 Spieſſen, als
1 tot - - - 16
2 tot 14 - - 28
3 tot 13 - - 39
8 tot 12 - - - 96
8 tot 11 - - - 88
267
28 Muſquettiers, als
1 tot - - - - 14
4 tot 13 - - - - - 52
12 tot 12 - - - - - 144
11 tot 11 - - - - - 121
331
3 Jongens, elk 8 gulden. - - - - - 24

65 Somma 1001 gul.

Eeni

Eenigen tijdt / na dat de hier vooren genoemde Dusart, en Van Daal haar Voorstel van de 100000 Batavieren, hadden over gegeven / quam'er noch een Project van Finantie door den dagh: Dezen Autheur wilde / dat alle des Lants Imposten vernietight / en de Ingezetenen in vijfderley slagh van Capitalisten zouden verdeelt worden / waar van de hooghste jaarlijks, 100, en de laaghste, 20 gulden mosten contribueeren / daar-en-boven wilde hy noch dat men van des Landts Militie, als van die Ruyters, Soldaten, Boots-gezellen, ook van allerhande slagh van varend Volk, Boeren, Arbeyders, Knechts, &c. groote subsidien zou konnen trekken / zoo dat het zelve / te zamen jaarlijks zoo veel zou komen op te brengen / dat daar mede / 100000 Man te Voet, 16000 Ruyters, en 14000 Matrozen konden worden betaalt: Doch deze Liefhebber, maakt geen correcte rekeningh, misschien / om dat hy de Arithmetica, of Cijffer-konst, niet te recht verstaan heeft / (hoewel daar geen 300 diepen vernuft toe van doen was) daarom zullen wy dit Project laten varen: maar deze zijn apparent al mede / als de eerste / slechts Stuurluyden aan de wal geweest / die noyt in 't groote Schip van Staat hadden gevaren.

Ondertusschen most'er gelt zijn / en de drie Provintien, Gelderlant, Utrecht, en Over-Yssel waren door de Vyanden van den Vereenden Staat af-gesneden / zoo dat zy hare quota, hoe weynigh het ook was / tot de lasten des Oorloghs, niet alleen niet op brachten / maar de vier overige Provintien, mosten hun noch daar-en-boven / tegen haar wapenen: van de welke Vrieslandt en Groeningen genoegh met haar zelven hadden te doen / om hun tegen de in- en overvallen van den Munsterschen Bisschop, (hoewel zoo zwaar niet / als 't voorleden Jaar, 1672.) te beschermen. Hollandt en Zeelandt waren genoodtzaakt / om de Engelse en Franse Zee-machten niet zware / en kostelijke Scheeps-toerustingen, tegen te gaan / en daar nevens den gedreyghden en vorderen inbreuk / der sterke / en afkomende Legers der Franse Ruyters en Voet-knechten, in en uyt hare Landen waar te nemen / en tegen te houden. Aldus quam het opbrengen der Penningen, op deze twee Provintien, (wilden zy anders in staat blijven) alleenlijk aan: Doch Hollandt was de vette Melk-koe, en Amsterdam de volle Gelt-uyer, die altijdt gewoon was / de eerste / gereedtste / en meeste Penningen, te verschaffen.

Hier over hadden de daar toe gestelde Heeren Hooge Overigheden, in 's Gravenhage, al eenigen tijdt / over de gelt-middelen bezigh geweest / en wederom uyt gevonden den ophef van een Twee-hondertsten Penningh, by forme van Capitale Leeninge, niet volgens de oude Taxatie, als in den voorleden Jare, 1672. en te vooren / (waar by de Rijkste en machtighste Hollandtse Ingezetenen, het minste quamen te geven / wel-verstaande / gerekent na de proportie van hare Capitalen en Middelen) maar nu wierdt dit gestelt op alle Huyzen, Landen, Los- en Lijf-Rente-brieven, en Obligatien, staande ten laste van de Generaliteyt, de Collegien ter Admiraliteyt, en voorts op de Comptoiren van geheel Hollandt en West-Vrieslandt, ook op de Capitale Actien, in de Oost-Indische Compagnie, &c. 't welk veel meerder moest uyt brengen als te vooren. Men wist wel dat'er nu menighte van Hollantse Ingezetenen, en ook verscheyde

de buyten Hollandt woonden / die noyt in de Twee-hondertste Penning bekent waren / of yets betaalt hadden / de welke nu daar in zouden moeten geven: Om nu de zelve/en ook alle andere/zo veel mogelijk was/van opkomende zwarigheden op hare vaste Goederen, die met Kusting-brieven, en Schepen-kennissen waren belast / te ontlasten / hadden de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, deze volgende ordre / al op den 26 December, des voorleden Jaars, 1672. laten afkondigen / en bekent maken.

Placcaat over de Kusting-brieven.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, Doen te weten, dat wy ten aanzien van den tegenwoordigen toestant van zaken, om goede redenen voor des Landts dienst, goet gevonden en gestatueert hebben, &c. dat de Eygenaars van vaste Goederen in den voorsz. Lande voor den aanstaanden Jare 1673. niet en zullen mogen werden geobligeert, om de Capitalen of Kustingen die op de zelve vaste Goederen specialijk zijn gehypotequeert of verzekert, op te leggen, en te betalen, midts aan haar Crediteuren promptelijk voldoende de Renten en Interessen, by haar van de voorsz. Capitalen of Kustingen belooft: En daar gene Renten of Interessen belooft zouden mogen wezen, Intrest tegen den Penningh 25. Des dat aan de houders van de voorsz. Renten of Kustingh-brieven, voor zoo veel 't voorsz. Jaar 1673. aangaat, niet en zal loopen den termijn die by eenige Keuren of Ordonnantien van eenige Steden of Plaatzen zouden mogen wezen geprescribeert, en voorgeschreven, tot het invorderen van de Voor-Kustingen en Interessen der voorsz. Rente-brieven, en dat mitsdien het voorsz. Jaar van 1673. in de computatie van de tijdt tot het invorderen van de zelve Renten en Kustingen vast gestelt, niet en zal werden gecomputeert: En dat ook die gene die eenige Kustingen of Renten zouden mogen hebben op Landen, de welke werden uyt-geveent, de Capitalen van de voorsz. Renten en Kustingen zullen mogen op-eysschen, &c.

Omtrent 14 dagen hier na / quam het voor-verhaalde Placcaat, van den 200ste Penning te voorschyn / luydende / als volght:

P L A C C A A T

Van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslant ge-emaneert, op het betalen van den Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge, voor den Jare 1673. geconsenteert.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt. Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. Doen te weten: Alzoo wy tot noodelijke defensie en bescherminge van den Lande en van de goede Ingezetenen

zetenen van dien genoot-drukt worden te moeten heffen een 200ste Penning by forme van Capitale Leeninge. ZOO IST, Dat Wy wel expresselijk geordonneert, gestatueert en bevoolen hebben, ordonneeren, statueren en beveelen by dezen, dat de Ontfangers, Thesauriers, Rentmeesters, of andere van wat qualiteyt die ook zouden mogen wezen, zoo wel van 't gemeene Landt, van den Heere Prince van Oranje, van 't Comptoir van de Generaliteyt alhier in den Hage, van de respective Collegien ter Admiraliteyt in Onzen Lande van Hollandt en West-Vrieslandt resideerende, als van eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterschappen, Dorpen, Societeyten, of eenigerhande andere Corpora of Gemeynschappen, gene uytgezondert, wie de zelve ook zoude mogen zijn, dan alleen die van de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie voor den 1 Februarii toekomende, aan Onze Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren zullen moeten opgeven een pertinenten Staat van alle Obligatien, Los- en Lijf-rente-Brieven, die t'haren Comptoire zijn loopende, te weten, juyst niet met specifique uytdrukkinge van yder der voorsz. Obligatien, Los- en Lijf-rente-Brieven, maar in het generaal of in massa, en in eener somme alleen, vervattende hoe veel Obligatien, Los- en Lijf-renten respective ten lasten van haren Comptoire albereydts loopen, en successivelijk noch verder daar op zouden mogen komen, op pœne van te verbeuren 50 guldens voor yder dagh dat de voorsz. Staat na den voorsz. 1 Februarii toekomende aan de gemelte Heeren Gecommitteerde Raden zal overgelevert zijn.

DAt de Bewinthebberen van de Oost-Indische Compagnie dezer Landen, ten aanzien van de Kameren in Onzen Lande van Hollandt en West-Vrieslandt residerende, insgelijks aan de voorsz. Onze Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren, mede voor den voorsz. 1 Februarii toekomende zullen opgeven in 't generaal, of in massa en eener somme, hoe veel Actien in yder van de voorsz. Kameren ten laste van de gemelte Compagnie zijn loopende, op pœne en verbeurte als vooren.

Dat de Heeren Burgermeesteren en Regeerders van de respective Steden, binnen den tijdt en op pœne en verbeurte als vooren, aan de gemelte Onze Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren, zullen moeten opgeven in massa de Verpondinge der Huyzen en Landen, in of binnen het Distrinct van de voorsz. Steden gelegen, niet alleen ten aanzien van die Huyzen, welkers 14 jarigen vrydom albereydts is ge-expireert, en die dienvolgende de Verpondingen effectivelijken betalen, maar ook ten laste van de Huyzen, welkers 14 jarigen vrydom noch niet en is ge-expireert, en die dien-volgens als noch gene Verpondinge betalen, mitsgaders van die Huyzen, die zedert het maken van het laatste Quohier van de Verpondinge aangetimmert zijn, met expressie ten aanzien van de voorsz. Huyzen, welkers Verpondinge op 't voorsz. laatste Quohier noch niet en is gebracht, tot wat prijs de zelve Huyzen haars oordeels in de Verpondinge gezet zouden behooren te werden.

Dat de Schouten en Gerechten van de respective Dorpen, binnen den tijdt en op pœne

als vooren, aan de gemelte Onze Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren, zullen overbrengen een Quohier van de Verpondinge der Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen en andere, in de Verpondinge gequotiseerde of contribuerende Goederen, niet alleen ten aanzien van de zelve Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen en andere, in de Verpondinge gequotiseerde of contribuerende Goederen: Maar ook van die gene, die door speciale Octroyen daar van zouden mogen zijn ge-eximeert, en die zulks voor als noch geen Verpondinge en zoude mogen betalen.

Dat Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten van de voorsz. Dorpen, insgelijks voor den 1 Maert toekomende, op pœne als vooren, aan de gemelte Onze Gecommitteerde Raden in beyde de Quartieren, zullen overzenden het Quohier van den 200ste Penning over de voorsz. Steden en Dorpen geaugmenteert en vermeerdert met een leste-part, ten aanzien van alle en een yegelijk, die in het zelve Quohier tot 3000 guldens en daar boven, in den voorsz. Twee-hondertsten Penning staat gequotiseert.

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rentmeesters of andere, van wat qualiteyt die ook zouden mogen wezen, mede op pœne en verbeurte als vooren, zullen hebben op te geven alle Tractamenten, jaarlijks doende of gevende een somme van 400 guldens, en daar boven, loopende, of gegeven werdende ten laste of by het gemeene Landt, den hooghgemelten Heere Prince van Oranje, het Comptoir van de Generaliteyt alhier in den Hage, de respective Collegien ter Admiraliteyt in Onzen voorsz. Lande residerende, of ook ten laste of by eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterschappen, Dorpen, Societeyten, of eenigerhande andere Corpora of Gemeynschappen, gene uytgezondert, mitsgaders van alle de Tractementen, die getrokken of genooten werden by yemant die aan de Regeeringe van den Lande, of van eenige Steden participeert, schoongenomen de zelve geen 400 guldens jaarlijks quamen uyt te brengen.

Dat alle Houders van de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven gehouden zullen wezen, den voorsz. Twee-hondertsten Penning van de zelve Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven by forme van Capitale Leeninge te betalen, indien de zelve Regenten zijn voor den 15 Februarii, en de andere Ingezetenen van den Lande voor den 1 Maert toekomende, ter plaatze en aen dien Ontfanger, daar en by de welke de Interessen en Renten van de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven werden betaalt, en ten aanzien van de voorsz. Obligatien te bezorgen, dat op de zelve Obligatien door den voorsz. Ontfanger dicht of naast aan de laatste gedane betalinge van de Interesse werde gestelt, dat den voorsz. Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge van de voorsz. Obligatie is betaalt. En wat de Los- en Lijfrente-Brieven aangaat, dat de Eygenaars of Houders van de zelve Brieven gehouden zullen wezen te doen opmaken de Quitantien van de Los- en Lijfrenten, die zy-luyden zedert den 15 Febr. 1673 tot den 15 Febr. 1674 zullen hebben te vorderen schoon die noch niet verscheenen mochten zijn, met expressie van het Capitaal of de Hooft-somme van de voorsz. Los- of Lijfrente-Brieven, en te bezorgen dat by den voorsz. Ontfanger op de voorsz. Quitantie werde aangetekent, dat den Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge is betaalt van het Capitaal van de voorsz. Los- of Lijfrente Brief, en dat ten reguarde van de voorsz. Lijfrenten het Capitaal indistinctelijk en zonder eenigh het alderminste onderscheyt alom en over al genomen zal werden, op tweemaal het inkomen of de Rente van de voorsz. Lijfrente-Brief; en dat zulks een gulde jaarlijkze Lijfrente ten aanzien van den voorsz. Twee-hondertsten Penning gehouden zal werden waerdigh te wezen in Capitaal 10 guldens, meerder en minder somme na advenant.

Dat

Dat die gene, op welkers naam eenige Actien in de respective Kameren van de Oost-Indische Compagnie dezer Landen zijn staande, gehouden zullen wezen den Twee-hondertsten Penning van de zelve Actien by forme van Capitale Leeninge te betalen, indien hy een Regent is voor den 15 Februarii, en de andere Ingezetenen van den Lande voor den 1 Maert toekomende, ter Kamere daar de voorsz. Actien zijn staande, en dat het Capitaal van de voorsz. Actien ten aanzien van den voorsz. Twee-hondertsten Penning zonder eenige distinctie zal werden gerekent of genomen op 400 guldens Capitaal, invoegen dat 100 guldens oudt Capitaal aan Actien in de voorsz. Compagnie gerekent zal wezen waerdigh te wezen 400 guldens.

Dat alle die gene die den voorsz. Twee-hondertsten Penning van de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven, en Actien voor den voorsz. 15 Februarii, en 1 Maert toekomende, niet zullen hebben betaalt, aan 't gemeene Landt zullen moeten goet doen indien de zelve Regenten zijn, een vierde-part, en de andere Ingezetenen van den Lande een achte part meerder als zy anderzints ter zake van den voorsz. Twee-hondertsten Penning schuldigh zouden zijn geweest.

Dat wijders den voorsz. Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge, mede zal moeten werden betaalt van alle Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen en andere, in de Verpondinge gequotiseerde en contribuerende Goederen, gene uytgezondert, niet alleen ten aanzien van die Goederen, de welke albereyts in de voorsz. Verpondinge zijn gequotiseert en contribueren, maar ook ten aanzien van die Goederen, de welke in de voorsz Verpondinge noch niet en contribueren, of door Octroyen of anderzints daar van zijn ge-eximeert: En dat aan de Heeren Burgermeesteren en Regeerders van de Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten van de Dorpen, daar de voorsz. onroerende Goederen gelegen zijn.

Dat de Heeren Burgermeesteren en Regeerders van de voorsz. Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten van de Dorpen, gehouden zullen wezen den Twee-hondertsten Penning van de voorsz. onroerende Goederen te vorderen, en by forme van executie te innen van de Huurders of Bruykers van de voorsz. onroerende Goederen, en indien Burgermeesteren en Regeerders, mitsgaders Schouten en Gerechten voornoemt, den voorsz. Twee-hondertsten Penning binnen den voorsz. tijdt van een maant van de voorsz. Huurders of Bruykers by executie niet zouden konnen bekomen, dat de zelve als dan gehouden zullen wezen den voorsz. Twee-hondertsten Penning binnen den tijdt van noch een maant mede by executie op de voorsz. onroerende Goederen zelfs, of de Eygenaars van dien te verhalen.

Dat de Eygenaars van de voorsz. onroerende Goederen, die binnen 14 dagen na de eerste maant in de welke de voorsz. invorderinge van den voorsz. Twee-hondertsten Penning by forme van executie tegens de Huurders en Bruykers van de zelve onroerende Goederen moet geschieden, den voorsz. Twee-hondertsten Penning voor zoo veel die van de voorsz. Huurders en Bruykers niet en zal wezen geconsequeert, niet en komen te betalen, indien de zelve Regenten zijn een vierde-part, en de andere Ingezetenen een achtste-part meerder aan het gemeene Landt zullen moeten goedt doen, dan den voorsz. Twee hondertsten Penning van de voorsz. onroerende Goederen, anderzints zouden hebben komen te bedragen.

Dat de maant binnen de welke de voorsz. invorderinge van den voorsz. Twee-hondertsten Penning by forme van executie tegens de voorsz. Huurders en Bruykers zal moeten geschieden, ingaan en aanvang nemen zal met den 15 Februarii toekomende en de 14 dagen, binnen de welke de Eygenaars den voorsz. Twee-hondertsten Penning zullen moeten betalen, indien die by de voorsz. Huurders niet geconsequeert zoude mogen

wezen, met den 16 Maert toekomende, en dat zulks ten aanzien van de voorsz. Eygenaars het voorsz vierde- en achtste-part respective, ten behoeve van het gemeene Landt vervallen zal wezen, indien de zelve Eygenaars den voorsz. Twee-hondertsten Penning niet en betalen voor den 1 April toekomende.

Dat het inkomen zoo wel van de voorsz. Huyzen als Landen, en andere in de Verpondinge contribuerende Goederen zal werden gerekent of genomen na de voorsz. Verpondinge, de zelve Verpondinge over de Huyzen ge-estimeert zijnde den Achtsten Penning, en van de voorsz. Landen en andere Goederen den Vijfden Penning van het jaarlijkze inkomen van dien, invoegen dat een Huys getauxeert zijnde op 8 guldens in de Verpondinge, meerder en minder somme naar advenant, gerekent zal werden te doen 64 guldens in Huur, en daar afgetrokken wezende den voorsz. Achtsten Penning in Huur noch te doen 56 guldens, en dat een Marge Landts getauxeert zijnde op 5 guldens in de Verpondinge, meerder en minder zomme naar advenant, ge-estimeert zal werden te doen 25 guldens in Huur, en daar afgetrokken wezende den voorsz. Vijfden Penning noch 20 guldens in Huur, en dat dienvolgende het voorsz. inkomen van de voorsz. Huyzen zal werden gerekent tegens drie en een half ten hondert op de waardye van het Capitaal, en zulks een Huys dat 8 guldens doet in de Verpondinge, en alzoo 64 guldens, en den voorsz. Achtsten Penning afgetoogen, noch 56 guldens in Huur, gehouden zal werden waerdigh te wezen ten aanzien van den Twee-hondertsten Penning, in Capitaal 1600 guldens, daar van den voorsz. Twee-hondertsten Penning zal moeten werden betaalt; en dat het inkomen van de voorsz. Landen en andere Goederen zal werden gecomputeert tegens twee en drie quart ten hondert op de waardye van 't Capitaal, en mits dien een Marge Landts die 5 guldens doet in de Verpondinge, en alzoo 25 guldens, en den voorsz. Vijfden Penning afgetogen 20 guldens in Huure, gehouden zal werden waerdigh te zijn ten aanzien van den voorsz. Twee-hondertsten Penning in Capitaal 700 en 25 guldens, of daar omtrent, daar van den Twee-hondertsten Penning zal moeten werden betaalt.

En in gevalle bevonden zoude mogen werden, dat de Huur van de voorsz. Huyzen en Landen, de voorsz. Verpondinge afgetogen den zevenden en vierden Penning van dien, ten aanzien van eenige van de zelve Huyzen en Landen niet zoude konnen uytbrengen, dat in zulken gevalle Burgermeesteren en Regeerders van de respective Steden, ten reguarde van de zelve Steden, en Schout en Schepenen van de respective Dorpen, ten aanzien van de voorsz. Dorpen, yder voor zoo veel zijn District aangaat, mits dezen werden geauthoriseert, om voor zoo veel den Twee-hondertsten Penning belangt, en verder noch anders niet, het kort van de voorsz. Huyzen en Landen te brengen op die Huyzen en Landen, die in de voorsz. Verpondinge minder dan den achtsten en vijfden Penning van de voorsz. Huur respective zijn contribuerende, en dat voor zoo veel en voor zoo verre de voorsz. Huur meerder dan den voorsz achtsten en vijfden Penning respective is bedragende. Des dat de voornoemde Schout en Schepenen gehouden zullen wezen, de voorsz. Quohieren over te brengen aan de voornoemde Onze Gecommitteerde Raden, om by de zelve nagezien, ge-examineert, en voorts gearresteert te werden als na behooren. Doch by aldien Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, mitsgaders Schout en Schepenen van de voorsz. Dorpen, en de gemelte Onze Gecommitteerde Raden, ten aanzien van de zelve Dorpen, den Twee-hondertsten Penning naar advenant het slot van het Quohier van de voorsz. Verpondinge dezen onaangezien niet zouden konnen opbrengen, dat het de zelve als dan vry zal staan by doleantie aan Ons verminderinge te verzoeken tot die somme die in manieren vooren verhaalt, opgebracht zoude konnen werden, en dat redenen daar toe dienende, de voorsz. doleantien zullen werden geadmitteert.

Dat

Dat het de Eygenaars van de Landen en onroerende Goederen vry zal ſtaan ten aanzien van de Kuſtingen en andere Schulden, die op de voorſz. onroerende Goederen zijn gehypothequeert aan de voorſz. Kuſtingen, mitſgaders Renten en Intereſſen, die zy ten aanzien van de voorſz. gehypothequeerde Schulden moeten betalen, te korten den Twee-hondertſten Penning zonder eenigh bekroon of tegenzeggen, van de voorſz. hare gehypothequeerde Crediteuren, of dat de zelve haar met eenige renunciatie, die dezen contrarie gedaan zoude mogen wezen, zullen mogen behelpen; en dat insgelijks die gene, die eenige Ooſt-Indiſche Actien zouden mogen hebben beleent, den Twee-hondertſten Penning by hem van de zelve Actien betaalt, zal mogen korten aan die gene, die de voorſz. Actie competeert, voor zoo veel de zelve Actie meerder zoude mogen waerdigh wezen, dan 't gunt daar mede die beleent is.

Des dat in gevalle bevonden zoude mogen werden, dat eenige vaſte Goederen voor meerder ſomme zoude mogen wezen gehypothequeert of verbonden, dan de waardye van dien met de taux of peyl hier vooren vaſt geſtelt, komt uyt te brengen, dat in zulken gevalle den Eygenaar van de zelve vaſte Goederen, gehouden zal wezen aan het gemeene Landt te betalen den vollen Twee-hondertſten Penning van die ſomme voor de welke de voorſz. vaſte Goederen verbonden zijn, en niet van die ſomme daar op de voorſz. vaſte Goederen over de voorſz. taux of peyl hier vooren geſtelt zouden moeten werden genomen, mits aan den genen, ten welkers behoeve de voorſz. Landen voor de voorſz. ſomme zijn gehypothequeert, kortende den voorſz. Twee-hondertſten Penning op de Renten en Intereſſen by hem belooft, en zulks indien eenige Landen die over den taux hier vooren geſtelt ten aanzien van den Twee-hondertſten Penning gerekent zouden moeten werden waerdigh te wezen 725 guldens of daar omtrent, verbonden of gehypothequeert zouden mogen zijn voor een ſomme van 1000 guldens, den Twee-hondertſten Penning by den Eygenaar van de voorſz. Landen betaalt zal moeten werden, niet na advenant de voorſz. 725 guldens, maar naar advenant de voorſz. 1000 guldens, mits den voorſz. Twee-hondertſten Penning van de voorſz. 1000 guldens, kortende aan die gene, tot wiens behoeve de voorſz. 1000 guldens op 't voorſz. Landt zijn gehypothequeert, en dat op de Renten en Intereſſen, die hy aan den voorſz. zijnen gehypothequeerden Crediteur heeft belooft.

Dat alle die gene, die bevonden zullen werden in de Quohieren van den voorſz. Twee-hondertſten Penning, verhooght met een zeſte-part in manieren hier voorens verhaalt, te zijn gequotiſeert, gehouden zullen wezen, den voorſz. Twee-hondertſten Penning te betalen, indien de zelve Regenten zijn, voor den 15 Maert, en de andere Ingezetenen dezer Landen voor den 1 April toekomende, of dat de zelve by faute van dien aan 't gemeene Landt zullen moeten goet doen, indien zy Regenten zijn, een vierde-part, en de andere Ingezetenen van Onzen Lande een achtſte-part meerder als zy anderzints ter zake van den voorſz. Twee-hondertſten Penning zouden hebben moeten betalen, met dien verſtande dat alle die gene, de welke zullen konnen bewijzen dat zy ter zake van de Obligaten, Actien, Huyzen en Landen hier vooren geroert, zoo veel of meerder in den Twee-hondertſten Penning hebben betaalt dan 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn gequotiſeert, daar mede zullen mogen volſtaan, en bevrijdt en ge-eximeert zijn van de voorſz. quotiſatie, en dat die gene die niet zullen konnen betoonen zoo veel in den Twee-hondertſten Penning ter zake van de voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen te betalen, als 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn gequotiſeert, komt te beloopen, zullen moeten betalen dat gene, daar op zy in 't voorſz. Quohier zijn geſtelt, voor zoo veel 't zelve meerder komt te bedragen, dan 't gunt de voorſz. Gequotiſeerden ten aanzien van hare voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen komen te contri-

contribueren, des dat die gene, de welke ter zake van de voorſz. hare Obligatien, Actien, Huyzen en Landen meerder zouden moeten betalen, als komt te monteeren 't guat waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn getauxeert, niet zullen mogen volſtaan met de quotiſatie van 't voorſz Quohier te voldoen, maar effectivelijk zullen moeten opbrengen den Twee-hondertſten Penning van de voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen.

En dat alle die gene, die zullen willen aanwijzen, dat zy de voorſz. perſonele quotiſatie hebben voldaan, met de betalinge van de Actien in de Ooſt-Indiſche Compagnie, of Obligatien ten laſte van 't gemeene Landt, hooghgemelte Zijn Hoogheyt, eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterſchappen, Dorpen, Societeyten of eenigerhande andere Corpora of Gemeenſchappen loopende, met Eede ſolemneel, of ten reguarde van de Menno-gezinden, met ware woorden in plaats van Eede, die nochtans van het zelve effect als een corporelen Eedt zullen werden gehouden, zullen moeten verklaren, dat de voorſz. Actien en Obligatien haar en niemant anders waarlijk en met der daat zijn toebehoorende, en dat zy oprechtelijk en ter goeder trouwe de zelve Actien of Obligatien hebben geacquireert, en namentlijk mede dat zy de voorſz. acquiſitie niet en hebben gedaan, om daar door haar zelven van de voorſz. perſonele quotiſatie te eximeeren, of die daar door te verminderen; en voor zoo veel eenige van de zelve Actien of Obligatien eenige Perzoonen in Gemeynſchappen, of in Compagnie zoude mogen aangaan, dat als dan de voorſz. Actie of Obligatie aan de voorſz. Compagnie gezamentlijk afſlagh zal ſtrekken, op de quotiſatie daar mede zy perſonelijk aangeſlagen zijn; en dat die gene, die bevonden zouden mogen werden, dezen aangaande een valſche of onwaerachtige verklaringe te hebben gedaan, niet alleen zullen incurreeren de ſtraffe van infamie en meyneedigheyt, maar daar en boven noch uyt hare middelen komen te verbeuren zoo veel als komen te monteeren de Actien of Obligatien, met de welke zy haar alzoo valſchelijk of onwaerachtelijk zouden mogen komen te behelpen.

Dat voorts alle die gene die eenige tractementen, jaerlijks doende of gevende een ſomme van 400 guldens en daar boven, op nominatie, collatie, of by beneficie van Ons, of eenige andere, of ook van Steden, Corpora, of Societeyten zijn trekkende of genietende, ten behoeve van de gemeene zake zullen moeten betalen een vierde part van de voorſz. tractementen, te weten yder vierendeel jaars een gerecht vierde-part van 't voorſz. vierde-part, zonder dat hier van yemant exempt zal wezen, dan die gene, die in eenige Militaire, Kerkelijke, of Scholaſtique bedieningen zijn, doch dat alle de Profeſſoren, uytgenomen alleen die van de Theologiſche faculteyt, het voorſz. vierde-part zullen moeten goet doen, behoudelijk dat alle die gene die aan de Regeeringe van den Lande, of van eenige Steden participeeren, gehouden zullen wezen het vierde-part van de voorſz. tractementen mede te betalen, ſchoon-genomen de zelve geen 400 guldens jaarlijks quamen uyt te brengen.

Dat van de betalinge van den voorſz. Twee-hondertſten Penning, zoo wel ten aanzien van de voorſz. Obligatien en Actien als de voorſz. onroerende Goederen vry en exempt zullen wezen de Obligatien, Actien en andere onroerende Goederen, toebehoorende aan den Heere Prince van Oranje, de Vrouwe Princeſſe Douariere van Oranje, de Deſcendenten van den Heere Prince Willem van Naſſau Hooghloffelijker Memorie, of tot de Eccleſiaſtique of Geeſtelijke Comptoiren ſpecteerende, mitſgaders de Plaatzen en Landen, die by de Vyanden van den Staat zijn geoccupeert; en wat de Lande belangt, die op ordre van den Staat zijn geinundeert, dat van de zelve Landen alleen zal werden betaalt den Vier-hondertſten Penning, voor zoo veel die geinundeert zijn, en voor zoo veel eenige Ingezetenen dezer Landen gene andere Goederen zouden mogen poſſideeren,

dan

dan die geinundeert zijn, dat op de doleantie dien-aangaande by de zelve Ingezetenen te doen, favorable reflectie zal worden gemaakt.

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rentmeesters of andere van wat qualiteyt die ook zouden mogen wezen, zoo wel van het gemeene Landt den Heere Prince van Oranje, van het Comptoir van de Generaliteyt alhier in der Hage, van de respective Collegien ter Admiraliteyt in Onzen Lande residеerende, als van eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterschappen, Dorpen, Societeyten of eenigerhande andere Corpora of Gemeenschappen ten aanzien van de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven, Bewinthebberen van de Oost-Indische Compagnie, ten reguarde van de voorsz. Oost-Indische Actien, en Burgermeesteren en Regeerders, mitsgaders Schouten en Gerechten voornoemt, ten opzichte van de voorsz onroerende Goederen zullen hebben op te geven, van wat Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven, Actien in de Oost-Indische Compagnie, en onroerende Goederen t'haarder bewint, administratie en directie respective staande, den Twee-hondertsten Penning voor den voorsz. 15 Februarii en den 1 Maart respective niet en is betaalt, met expressie en designatie zoo veel mogelijk is van de Perzoonen, aan de welke de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven, Actien en onroerende Goederen zijn competerende.

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rentemeesters of andere Administrateurs, Bewinthebberen in de voorsz. Kameren van de gemelte Oost-Indische Compagnie binnen deze Onze Provintie residеerende, en Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten der voorsz. Dorpen zullen werden gemaakt Debiteuren van den Twee-hondertsten Penning van alle Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven, Pensioenen of Tractementen, Actien in de Oost-Indische Compagnie, en onroerende Goederen t'haarder bewint administratie en directie staande, en dat zy-luyden voor de voldoeninge van den zelven Twee-hondertsten Penning zullen werden ge-executeert

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rentmeesters of andere Administrateuren, Bewinthebberen in de voorsz. Kameren van de gemelte Oost-Indische Compagnie binnen deze Onze Provintie residеerende, en Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten der voorsz. Dorpen insgelijks zullen werden gemaakt Debiteuren van het vierde- en achtste respective, dat eenige Regenten en Ingezetenen dezer Landen ten aanzien van eenige latere betalinge schuldigh zouden mogen werden.

En dat de Ontfangers van den Twee-hondertsten Penning respective, mede zullen werden gemaakt Debiteuren van het Quohier van den zelven Twee hondertsten Penning haar executie aanbevolen, en dat de zelve gehouden zullen wezen, daar van, mitsgaders van het vierde en achtste respective, dat eenige Regenten of Ingezetenen van Onzen Lande, ter zake van eenige latere betalinge schuldigh zouden mogen werden aan de Heeren Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren verantwoordinge te doen. En ten eynde de voorsz. Onze goede meyninge, punctuelijk ge-executeert en nagekomen moge werden, zoo ordonneeren en beveelen Wy, dat deze alom gepubliceert en geaffigeert zal werden daar zulks behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage op den 10 Januarii, in 't Jaar Ons Heeren en Zaligmakers 1673.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de Staten.

Was geteekent,

SIMON van BEAUMONT.

Nopt

Noyt was'er in Hollandt loffelijker manier van zoo extraordinaire Finantien, uyt gevonden / als deze voorgaande / en by de welke zoo gelijkmatigh / yder na proportie van zijne middelen, tot onderſtant van den Oorlogh, contribueerde; want de meeſte van de grootſte / machtighſte / en rijkſte Luyden in Hollandt, gaven / by de voorgaande taxatie, veele niet van de helft, zommige niet van het derde, ja eenige niet van het vierde deel van hare goederen / die zy bezaten / vermidts zy op de quohieren van den voorleden 200ste Penning, zoo weynigh ſtonden geſchat / hoewel verſcheyde / zoo nu en dan wel eenighzins wierden verhooght / maar de Grooten die zulks / &c. Wel is waar / dat hier heel zacht gehandelt wierden / alle de genen / die geen / of weynigh Huyzen, Landeryen, noch Obligatien, Lijf- en Los-renten, ten laſte van 's Landts Comptoiren hadden loopen / als ook geen Actien in de Ooſt-Indiſche Compagnye, &c. maar hare middelen in gelden / by Particuliere op Intreſt, hadden uyt ſtaan / of dat die in Schepen, Koopmanſchappen, en Winkel-waren beſtonden / en over zulks niet meer gaven / als haar getaxeerde quotiſatie, doch met het zeſte deel verhoogt; maar alzulke ſlagh van Ingezetenen, waren meeſt Koopluyden, die in deze ſlechte tijden / noodtzakelyk wat dienden verſchoont te zijn / om haar niet te geven de minſte oorzaak / van zich naar andere Landen te tranſporteren; alzoo de welvaart van Hollandt volkomentlijk beſtaat in den Koophandel en Zeevaart; ondertuſſchen wierden nu alle de gequotiſeerde in den 200ste Penningh, met een zeſte part gezamentlijk verhooght. Volgens deze nieuwe Ordonnantie kon niemandt ſluyken / noch doleeren / dan die te hoogh geſchat mochten zijn / maar die hare goederen (den 200ste Penning, volgens dit Placcaat onderworpen zijnde /) veel meerder quamen te bedragen / als hare taxatie, hadden niets te zeggen / ſchoon dat zy / twee- drie / ja viermaal zoo veel moſten betalen / als zy by de taxatie te boek ſtonden / en te voren hadden gegeven. Want in der daadt betaalden zy niet meer / dan van het geen zy bezaten, en hun toebehoorde. Doch de meeſte waren wel zoo wijs / dat zy de Recipiſſen, van 't geen zy meerder van hare goederen betaalden / dan hare taxatie bedroeg / te rug hielden / als zy quamen af-rekenen / om niet voor zoo rijke Luyden bekent te zijn / door dien men ſprak / dat'er noch een hooger taxatie, met den eerſten / zou worden gedaan / waar na men dan volgens deze aangegeven Recipiſſen, zich zoude hebben konnen reguleeren. Maar die hun het meeſte van deze manier van ſchatting, beklaaghden / waren die gene / die hare Landeryen nu onder water waren gezet / en over zulks geen vruchten van de zelve konden trekken / hoewel deze ondergeloopne Landen, maar op de helft van dezen 200ste, dat is op den 400ste Penningh waren geſtelt: Als ook de Participanten in de Ooſt-Indiſe Compagnie, die men de 200ste Penning van hare Actien dede betalen / tegen 400 / die doenmaals / of omtrent die tijdt / geen 300, mochten gelden. Noch was'er een ſlagh van gemeene Luyden, die even zoo veel inkomen hadden / zoo van Huyzen, Landen, Intereſten van Capitalen, Los- of Lijf-renten op 's Landts Comptoiren, &c. dat zy'er effen van konden leven. Deze moſten in dit Jaar, 1673. volgens de ordre van dezen 200ste Penning, meer als de helft van hare Inkomſten miſſen / waar door zy dapper moſten by leggen. Doch ondertuſſchen bracht

deze

deze manier van 200ste Penning wel ruym tweemaal 300 veel gelts in / als de voorige / die alleen by taxatie gegeven wierdt.

Terwijl wierdt'er ook by de Heeren Magistraten van de Stadt Amsterdam wederom / Lijf-renten op-genomen / daar in eenige verandering te zien was / by die gene / die 't voorleden Jaar, 1672. op-genomen waren geweest / in ons eerste Deel, Pag. 328. aangeteykent. Hier op wierdt dan af-gekondight / en al om aangeplakt / de volgende

NOTIFICATIE,

Wegens 't continueeren in 't negotieeren van Lijf-renten.

BUrgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam, met advijs van de Heeren 36 Raden, hebben goedt gevonden de goede Gemeente by dezen bekent te maken, hoe dat de Heeren Thresorieren zijn verzocht en geauthoriseert om te continueeren in 't negotieeren van Lijfrenten ten laste van deze Stadt, op de zelve voet als voor dezen, en zoo als hier onder tot yders narichtinge vervolgens staat uytgedrukt, te weten,

Van 1 tot 20 Jaren	Exclusive van	1000 guld.	100 gulden jaarlijksche Renten.
20 — 30		950 guld.	
30 — 40		900 guld.	
40 — 45		850 guld.	
45 — 50 en daar boven		800 guld.	

Actum in Amsterdam, den 18 Januarii, 1673.

Ter Ordonnantie van hare Ed. Groot Achtbare,

D. SCHAAP.

Met der haast quam 'et 300 veel geldt op de Amsterdamse Thresorye, dat'er genoegh was / waar door verscheyden Persoonen, met haar geldt, ongerieft mosten wegh gaan. De Hoog-gemelte H: Magistraten stelden mede de volgende ordre tegen den tijt van de betaling der voorsz. 200ste Penning, die men te vooren in 't geheel op der Stadts Rekenkamer plaght te betalen / daar men nu most komen liquideeren: De 200ste Penning van d'Obligatien wierd aan de respective Ontfangers betaalt / en die van d'Actien, op 't Oost-Indis-Huys.

NOTIFICATIE,

Noopende den ontfang van de 200ste Penning by forme van Capitale Leening, voor den Jare 1673.

BUrgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam, notificeren by dezen, dat haar Ed. Groot Achtb. goed gevonden hebben, dat de 200ste Penning by forme van Capitale Leening van de Obligatien, Los- en Lijf-rente-Brieven loo-

pende tot laste van de Threſorie Ordinaris, zal ontfangen werden op de Kamer boven het Portaal van de zelve Threſorie Ordinaris.

En dat de 200ste Penningh van de Huyzen en Erven, waar van den 8ste Penning ter Threſorie Extraordinaris betaalt werdt, als mede van de Los- en Lijfrenten die aldaar ontfangen werden, zal werden gecollecteert, op de Kamer boven de zelve Threſorie Extraordinaris.

En dat de Heeren tot de voorſz. ontfangen gecommitteert zullen zitten alle werken dagen, 's morgens van half negen uuren tot 11 uuren, en des namiddaghs van 3 uuren tot 5 uuren, beginnende met den 11 Februarii, zijnde Saturdagh.

En worden de goede Ingezetenen dezer Stede by dezen gewaarſchouwt, dat die gene die Regenten zijn, voor den 15 dezer, en andere voor den 1 Maert toekomende, de 200ste Penning van hare Obligatien, Los- en Lijfrente-Brieven moeten betalen, op pene indien de zelve Regenten zijn van een vierde part, en de andere Ingezetenen ⅛ meer te moeten betalen als zy anderzints ter zake van de 200ste Penning ſchuldigh zouden zijn geweeſt.

En aangaande de Huyzen en Erven, dat de 200ste Penning van de zelve Huyzen en Erven zal moeten worden geinnet by Executie van de Huurders der zelver binnen een Maant na den 15 dezer, doch dat de Eygenaars van de zelve Huyzen en Erven die binnen 14 dagen na de voorſz. Maant niet en zullen betalen, 't gene van de Verhuurders niet zal wezen geconſequeert, indien de zelve Regenten zijn ¼ part meer en d'andere Ingezetenen ⅛ part meer, aan 't gemeene Landt zullen moeten goedt doen, dan de voorſz. 200ste Penning van de voorſz. Huyzen en Erven anderzints zouden hebben komen te bedragen.

Alles in conformité van den Placcate van de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, op den 10 Jannarii laaſtleden ge-emaneert.

Voorts werdt in 't reguard van de 200ste Penning die van Huyzen en Erven binnen deze Stadt gelegen betaalt moet werden, mede genotificeert, dat die gene die de zelve zullen komen betalen hare laatſte Quitantie van de 8ste Penning zullen hebben met haar te brengen, ten eynde zy-luyden te ſpoediger ge-expedieert mogen worden.

Aldus gearreſteert in Amſterdam, den 9 Februarii, 1673 Præſentibus *de Heeren, alle de Burgermeeſteren, dempto* Cornelis Geelvink, *Heer van Ceſtricum.*

In kenniſſe van my

C. de VRIES.

Toeruſting ten Oorlogh, in Hollandt.

MEt het begin dezes Jaars, 1673. begon het Leger van den Staat, uyt het Landt van Luyk, weder binnen der zelver Grenzen, en yder / op zijn geordonneerde plaats / aan / en in / te komen; doch 't zelve was niet weynigh verzwakt en verloopen / zoo door ziekte / koude / als ander gebrek / en wierden verſcheyden Burgers van binnen uyt Hollandt, in de Frontier-ſteden geleght / om de Soldaten te beter / te doen uyt ruſten / en verfriſſen. De Heer van Be-

verning,

verning, hare Hoogh-Mog: Gedeputeerde te Velde, dede doenmaals ook aan die Vergadering een Verklaring van zijne Verrichting/ met eenen verzoekende/ van die last ontslagen te worden/ 't geen Hem naar bedanking voor zijn genomen moeyte/ en aangewenden yver/ is toe-gestaan. De Nederlantse Militie, nu/ als gezeyt is/ byna wat vervallen zijnde/ wierdt'er/ om de zelve te herstellen/ op den 20 Januarii, 1674. door de Commissarissen van de Heeren Staten van Hollant, gecapituleert met 5 Oversten, om noch 6 Regimenten te Voet te werven/ als met den Prins van Courlandt, voor twee Regimenten; met den Hertogh van Holstollsteyn Pleun, voor een; met den Heer Baron Spar, voor een; met den Heer Ulenborg, voor een; en met den Heer Prodde, mede voor een: welke Regimenten zullen bestaan moeten/ volgens de nader ordre/ in 14 Compagnien, yder gerekent tegens 89 Koppen; en zy zouden die tegens half April vaardigh hebben: de Aanrits-gelden wierden met eenen daar toe gestelt. Sijne Hoogheyt heeft in deze hoogdringende noodt van het Landt, als een zeer Edelmoedigh Prins, ten dienste van den Staat aengeboden en opgedragen/ zijn Tractement, en voorts alle het gene hem/ volgens 't Placcaat van hare Hoog-Mogende, als Admiraal Generaal competeerde uyt de Prijzen, die by de Kaap-vaarders verovert wierden; ook was zijn Hooghstgemelde Hoogheyt den 24 dito, en volgende dagen/ in den Hage, in gestadige Conferentie met de Generaals en hooge Officieren van het Leger, de Veltmarschalken Wirts en Waldek, de Graven van Hoorn, Nassauw, Koningsmark en andere, en waren veele Colonellen ontboden om Ordres te ontfangen/ ook wierd sterk gearbeydt aan de Artillerye, eenigh Geschut afgezonden/ Ys-sleden met Stukjes daar op gereedt gemaakt/ en veel Ys-spooren, en Leger-wagens verbaerdight tot een optocht/ en de Patenten bereydt tot den opbodt van Burgers en Boeren, door gantsch Hollandt om op het eerste aanschrijvens vaerdigh te konnen zijn/ en de zelve af te zenden/ zoo dra de gelegentheyt zich zoude vertoonen om yets te ondernemen/ ook wierden van de Grave de Monterey, Patenten afgevaerdight voor de Regimenten Voet-volk van de Prins van Vaudemont, den Colonel Fariau, en de Tiercen Paerden van den Baron de Boulers, Sr. Garaffa, en du Feu, om ten dienst van den Vereenden Staat te konnen komen.

Aldus was men in gantsch Hollandt yverigh bezigh/ om alles/ naar behooren/ te verzorgen; en wierden boven de Soldaten, Mariners, die in 't begin van deze Maant Januarii, al na de Posten waren vertrokken (als in ons Eerste Deel, Pag. 493. verhaalt is/) noch een groot deel van zulken soort derwaarts gezonden. Voorts is'er/ om alle dispuyten, en wederwilligheyt, op 't uyttrekken van de Burgers voor te komen/ door hare Groot-Mog: al om in de Hollandtse Steden, gedaan af kondigen en aanplakken de volgende

WAARSCHOUWINGE.

DE Staten van Hollandt en West-Vieslandt; Allen den geenen die deze zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten:* Alzoo Wy in ervaringe komen, dat zoo nu en dan eenige van de Onderdanen en Ingezetenen dezer

Landen, by den tegenwoordigen bekommerlijken toestandt van tijden en zaken gelast werdende, haar in Wapenen onder de Compagnien daar onder zy-luyden gerengeert en gehoorende zijn, te begeven ter plaatze daar de noodt zulks vereyscht in gebreke zijn gebleven, de ordre aan haar gegeven te respecteren en na te komen, het welke niet alleen den anderen Onze gehoorzame Onderdanen en Ingezetenen is strekkende tot ergernisse, kleynachtinge en quaat exempel, maar ook zoude konnen veroorzaken grooten ondienst voor den Lande, en mits dien alzoo niet en behoort. ZOO IST; Dat Wy by tijdts daar tegen willende voorzien goedt gevonden, geordonneert en gestatueert hebben, vinden goedt, ordonneeren en statueeren mits dezen, dat alle en een yegelijk van de voorsz. Onze Onderdanen en Ingezetenen, de welke by Patenten of by ordre gelast zuilen werden op te trekken, het zelve zullen hebben te respecteren en na te komen, op pœne dat alle die gene, de welke op den geprefigeerden tijdt ter gedestineerde plaatze niet en zouden mogen komen en verschijnen, of by indispositie, of andere ongelegentheyt, een ander bequaam Man behoorlijk gewapent in hare plaatze zenden, om aan den Staat den gerequireerden dienst te presteeren, tegen de zelve by Ban en confiscatie van hare Goederen geprocedeert zal werden, zonder eenige conniventie of dissimulatie. Lastende allen en eenen yegelijken dien het aangaan mach, haar daar naar te reguleeren. Gedaan in den Hage den 11 Januarii, 1673.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de Staten,

Was getekent,

HERBT. van BEAUMONT.

Onder 't gebiedt van de Admiraelen Aert en Jan van Nes, en de Schout by Nacht, de Liefde, wierden tot Rotterdam, ook 1600 Bootsgezellen aangenomen / om meest / aan / en omtrent die Stadt by 't Geschut, en te Water gebruykt te worden; ook begon men met het dopent weder / de Fortificatien aan de Stadt Gouda, te vorderen / daar aan veel Boeren te werk wierden gestelt / aan de Goverwellen-Sluys, is ook Krijghs-volk geleght / en zijn daar omtrent geen Franse Party-loopers meer vernomen: Mede wierden de Vriesche Garnizoenen naar vereysch van zaken / met eenigh volk uyt Hollandt versterkt.

Na dat 'er ook besloten was / aan de Goutse Sluys, een vaste Schans te doen maken / begon men aldaar sterk te arbeyden / daar de Heer Velt-Marschalk Wurts eenige dagen by bleef / en daar over opzicht nam / en ordre stelde / gelijk ook te Nieuwerbrugge gedaan is. In 's Gravenhage zijn doen ook 30 nieuwe Metale Stukken Geschut geproeft / en goedt bevonden: Ook quam aldaar van Utrecht den Heer van Albrantswaart, Hof-meester van Zijn Hoogheyt, den Heer Prince van Oranjen, nu zoo verre van zijn wonden (voor Woerden ontfangen) genezen / dat Hy het ongemak van 't reyzen verdragen kon. Om de

de Soldaten, door de groote en langduurige koude, zoo veel mogelijk/ te bewaren/ deden de Mennisten van de groote en rijke plaats Sardam, en d'omleggende Dorpen, op aanschrijvens van den Staat, 5000 Rokken vervaerdigen/ nevens 300 veel paren Kouffen en Schoenen, en die aan de Militie vereeren.

In dezen tijdt waren de Landen in Zuydt-Hollandt, en Amstellandt dapper van hooge binne-wateren gequelt/ want eenige quaatwilligen hadden/ den Hartogh van Luxemburgh, Frans Gebieder binnen Utrecht wijs gemaakt/ dat/ by aldien men in de Lek-dijk een opening maakte/ dat dat Water, over de Landen loopende/ binnen de Stadt Amsterdam, wel een mans lengte hoogh/ op de straten zou komen te staan/ waar door die Stadt in den grondt zou werden gespoelt: Dit dan aldus in het werk gestelt zijnde/ quam het water met groote menighten van boven/ doch het most eerst over de Landeryen van 't Sticht Utrecht zelven zijn loop nemen/ aleer het t'Amsterdam komen konde/ zoo dat die Landen, meest geduurigh onder water stonden/ en bedorven/ waar over de Ed: Mog: Heeren Staten des Landts van Utrecht, op den 7 Maert, 1673. aan den Hartogh van Luxemburgh, en den Intendant Robbert hebben geklaaght. Aangaande Amsterdam, daar rontom stont het zoute Zee-water (al in 't voorleden Jaar, 1672. tot bevrijding van Hollandt ingelaten) tot noch toe/ op het Landt, en wierd nu/ door dit versche Lek-water (door dien dit gat in den Dijk, hoe langer hoe grooter wierd) verbarst/ overstroomt/ en afgespoelt; en binnen die Stadt, was het zomtijdts/ op de alderlaaghste straten, als op het Rokkin, en daar omtrent/ nauwlijks een hant breedt hoogh/ voor aan op de straat-wallen gekomen/ zoo dat men die straten genoeghzaam konde gebruyken/ en door de rest van de Stadt wierd men geen hoogh water gewaar/ zoo dat het klaar genoegh bleek/ dat deze Aanstookers geen kennis van des waters gelegentheyt hebben gehad/ meynende dat Amsterdam (in der daat wel veel lager als Utrecht gelegen) met het overloopen van deze binne-wateren most ondergaan en verdrinken; zonder te denken of overleggen/ dat deze Stadt, leggende aan het Ye, gemeen zijnde/ met de Noordt-zee, en voor/ en in de welke het alle 6 uuren/ Ebt, en Vloeyt, dit Lek-water, zoo haast het tot haar komt/ wederom kan aflossen/ en in het Ye quijt worden. Maar deze overloopende Binne-wateren bedorven de wegen niet weynigh in Amstellandt: De Heeren Magistraten van Amsterdam deden hunne Ingezetenen, om de zelve van alle schaden/ zoo veel mogelijk te bevrijden/ daar van verwittigen door de volgende

WAARSCHOUWINGE.

BUrgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam, in achtinge nemende het intrest van de goede Gemeente, maken by dezen een yder bekent, hoe dat by dit jegenwoordigh onverwacht toeval van de hooge binnen-wateren by haar Ed: Groot-Achtbare wel alle mogelijke en bedenkelijke middelen zijn aangewent, en noch zullen aangewent werden, om, zoo veel doenlijk is, het hooge Amstel-water door exoneratie in 't Y, en 't sluyten van de Binne-sluyzen,

zen, na gelegentheyt des tijdts, te houden uyt de Peyl-deelen dezer Stede, echter met reden beducht zijn, dat by verandering van Weer en Wint, en 't opdringen van de Buyten- en Binne-wateren mogelijk zoude konnen komen te gebeuren, dat het Water, gelegen binnen de Peyl-sluyzen dezer Stede, met het voorsz. Amstel-water in hooghte quame gemeen te werden, waar door verscheyde lage Wooningen en Kelders binnen de Peyl leggende, zoude komen schade te lijden: ZOO IST, dat haar Ed. Groot-Achtbare goedt gevonden hebben een yegelijk by dezen daar van te verwittigen, ten eynde elk zijn schade zoo en zoodanigh hy best te rade zal werden, in tijdts moge voorkomen en verhoeden.

Actum den 19 *Januarii*, 1673.

Ter Ordonnantie van haar Ed. Groot-Achtbaarheden,

D. SCHAAP.

De hooge Water-vloet en sterke windt hadden aan de Fortificatien van Hulst by eenige schaden gedaan/ zoo dat de Polder aldaar/ als mede den Dijk was doorgebroken/ en daar was zelfs een punt van het Contrescharp wech gespoelt; doch die wierd terstondt met macht weder gerepareert/ maar dien Dijk blijft ongemaakt leggen/ door de groote onkosten. De zelve hooge wateren deden ook eenige schaden aan de Fortificatien van Vilvoorden: Maar daar wierd ordre gestelt/ om alles weder ras op te maken.

Den Gouverneur van Mastricht, de oude Rijngrave in een krankheyt te bedde leggende/ toogh zijn Zoon, zoo ras als hy aanwijs daar van bequam/ fluks derwaarts/ hoewel dezen ouden Heer, al voor des zelfs aankomste/ en tot smerte des Garnizoens op den 25 Januarii, 1673. overleden was: De begravinge van het Lijk geschiede te Mastricht den 28 dito, en dus bleef de Heer Asquin Commandant, die mede den 10 Maert sterven de/ de Heer Colonel Wee tot Commandant wierd verkooren/ die daar gekomen zijnde/ en op den 22 dito de Revue gedaan hebbende/ precizelijk geboodt/ dat yder Compagnie (zonder andere in haar plaats te stellen) 24 uuren zoude moeten blijven waken: Dan den 27 dito hebben haar Hoogh-Mog: de Heere Fariou (een Nederlander, braaf Soldaat en beleyder/ uyt Spaansen dienst genomen) tot Gouverneur van Mastricht verkooren/ daar hy den 5 April met veel vrolijkheyt is ontfangen. Hy wierd ook met eenen Generaal Majoor, over de Nederlandtse Militie van dezen Staat. Zijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen vergaf den 28 dito, de Compagnie Paerden van den overleden Heer, aan den Grave van Dona, en de Compagnie te Voet, aan den Luytenant van de Laan.

Tegen den 1 Februarii, 1673. zijnde Woensdagh, en een ordinaris maandelijke Biddagh, is de volgende uytschrijvinge/ wegens de verovering van Koevorden, om Godt den Heer daar over te danken/ afgegaan.

Eerentfeste, Wijze, Voorzienige, &c.

TEr Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden is, met ons goet vinden en toestemminge, op den zesden dezer loopende Maant Januarii geresolveert, en vervolgens aan alle de andere Bondtgenooten aangeschreven, ten eynde, de zelve in haren zoodanige ordre zullen gelieven te stellen, en die voorzieninge te doen, dat over de onverwachte overwinninge van de Sterke en vermaarde Fortresse van Koevorden, die op den 30 der voorledene Maant December stormenderhant ingenomen, en wederom onder de gehoorzaamheyt van den Staat geraakt is, op den eersten van de aanstaande Maant Februarii, Godt Almachtigh in alle de publijke Kerken van gantscher herten moge werden bedankt, gelooft en geprezen, ook vierighlijk en met een nedrigh Gemoedt aangeroepen en gebeden, dat zijn Goddelijke Majesteyt de Wapenen van den Staat noch verder genadelijk gelieve te zegenen, tegens de Vyanden en hare Adherenten, die 't gemeene Vaderlandt buyten eenigh recht en reden hebben geaggresseert en ten deele geinvadeert, ook hare pernicieuse desseynen, tot verderf van Landt en Luyden, noch verder trachten voort te zetten, en te pousseeren: En op dat zulks na behooren moge werden nagekomen, zoo hebben wy goet en noodigh gevonden U E. daar van by dezen te geven de gerequireerde kennisse, ten eynde, U E. zoodanige ordre gelieve te stellen en de voorzieninge doen zullen, dat de voorgeroerde goede en Christelijke intentie van den Staat mogen werden achtervolght en voldaan, &c. In den Hage den 11 Januarii, 1673.

Ondertusschen ontstondt in Hollandt al eenige moetwil en oproerigheden/ doch evenwel van kleyn gevolgh/ want op den 26 Januarii, 1673. wilden 4 Matroozen by der Goude een Boerin, die op 't uytterste zwanger was/ haar schuyt afdwingen; en zy onwilligh zijnde om die te geven/ hebben haar doodt geschooten: Den Huys-man uyt zijn huys komende/ en zijn Vrouw doodt ziende/ heeft deze 4 Maats met zijn Vork nagezet/ en twee daar van doodtgesteken/ de andere twee ontvluchteden/ doch zijn tot Gouda in apprehensie genomen. De twee doode lichamen zijn op een horde geleght/ en door de Stadt gesleept naar het Galge-velt, d'Een/ die de schoot had gedaan/ is met de voeten om hoogh aan de Galgh gehangen/ met een Pistool tusschen zijn beenen; den anderen wierd in de Galgh-put geworpen.

Maar tot Delft was zeker Burger van die Stadt dapper doende geweest/ om oproer te stichten/ op dien dagh dat de tijding quam van den inval tot Bodegraven en Swammerdam, daar over hy gevangen/ en na den Hage wierd gevoert/ aldaar hy verwezen/ en met den Zwaerde gerecht is. Ook was 'er tot Yffelmonde een Smit, die den 20 Januarii, tegen die Heeren van den Gerechte zeer onfatzoenlijk had uytgevaren/ rakende het looten/ en optrekken van den 4 Man, volgens d'uytschrijvinge/ daar van gedaan: Hare pijpestelderyen konnen gelezen worden in de Sententien, die hier na zullen volgen: Het scheen dat deze Muytemakers haar inbeelden/ dat alles vry stondt/ om in 't werk te stellen/ 't geen in hunne korzele/ en oproerige herssenen bedacht/ en in den

voor-

voorleden Jare, 1672. in eenige Hollandtse Steden wierd uytgevoert. Dan 't zedert dat Zijn Hoogheyt, den Heer Prins van Oranjen, als Stadthouder, gestelt/ en de Magistraat in de Hollandtse Plaatzen, in haar oude krachten herstelt was/ is'er een Placcaat van Amnestie, van hare Ed: Groot-Mog: de Heeren Staten van Hollandt, en West-Vrieslandt, op den 27 September, 1672. afgekondight/ en uytgekomen/ waar by alle voorgaande oneenigheden, murmuratien, en datelijkheden, hoedanigh die ook zouden mogen zijn/ worden vergeten en vergeven; maar ook scherpelijk verboden/ zoodanige oproer, handtdadigheden, &c. nu noch in toekomende/ aan te rechten &c. welk Placcaat, (in ons Eerste Deel, om redenen/ overgeslagen) wy nu hier doen volgen.

Placcaat van Amnistie

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, allen den genen, die dezen zullen zien of hooren lezen, Salut. *Doen te weten*, Dat wy hebben bevonden, dat zedert eenigen tijdt herwaarts, in verscheyde Steden en Plaatzen van dezen Lande zijn ontstaan geweest veele diffidentien en murmuratien tusschen de Ingezetenen van de zelve Steden en Plaatzen onder den anderen, en wel voornamentlijk tegens de Overigheden en Magistraten aldaar, en dat die voorsz. diffidentien en murmuratien aanleydinge en oorzake hebben gegeven tot groote disordres en confusien in de zelve Steden en Plaatzen; en nademaal den voortgang van dien niet anders kan causeeren, dan het verderf van deze Landen, dat die buyten alle forme van Regeeringe gestelt, en tot hare defensie, mitsgaders afweeringe der Vyanden onnut en onbequaam gemaakt werden, en dat dienvolgende noodigh is, dat het zelve tijdelijk op het krachtighste werde voorgekomen, zonderlinge, dewijle den Heere Prince van Oranje, volgens de authorisatie by Ons aan Zijn Hoogheyt den 27 van de maant Augustus lestleden gegeven tot wechneminge, van de voorsz. diffidentien, murmuratien, en confusie, onvermindert de goede naam en faam van de Regenten, zoodanige ordre heeft gestelt, als Zijn Hoogheyt voor den meesten dienst van den voorsz Lande in 't gemeen, en van de voorsz. Steden en Plaatzen in het particulier geoordeelt heeft te behooren: ZOO IST, Dat wy uyt een Vaderlijke genegentheyt en voorzorge, op alles dat tot ruste en welstant van den voorsz. Lande, en de goede Ingezetenen van dien kan dienen, willende voorzien, met rijpe deliberatie van rade, na voorgaande advijs van den hooghgemelten Heere Prince van Oranje, en op Zijn Hoogheyts ernstige recommandatie en begeerte, geordonneert en gestatueert hebben, ordonneeren en statueeren by dezen, dat alles 't gunt ter zake van de voorsz. diffidentien en murmuratien, mitsgaders in de voorsz. disordres en confusien tot noch toe is gepasseert en voorgevallen, van wat natuure en qualiteyt, en by wie het ook begaan zoude mogen wezen, zal zijn en blijven vergeten en vergeven, zoo als wy uyt onze rechte wetenschap, en Souverayne macht alle 't zelve aboleeren, te niet doen en vergeven by dezen; Interdiceeren dien-volgende wel expresselijk aan alle Justicieren en Officieren dezer Landen, daar op nu of namaals tegens yemandt eenigh onderzoek, calange, of vervolgh te doen; hebben wijders mede na voorgaande advijs, en op ernstige recommandatie en begeerte van hooghgemelte Zijn Hoogheyt wel expresselijk geordonneert en gestatueert, ordonneeren en statueeren mits dezen, dat voortaan niemant van wat staat of conditie hy ook zoude mogen wezen, hem zal vervorderen, de Overigheyt, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten, en andere, in wat dienst of employ

employ die ook zouden mogen wezen, zoo wel binnen de Steden als ten platten Lande, met woorden eenighzints te beledigen, of in de authoriteyt en het respect haar competeerende, te verkleynen, veel minder daar toe eenige oorzake of aanleydinge te geven of te maken; maar ter contrarie aan haar alle schuldige eer en gehoorzaamheyt te bewijzen; op pœne dat die gene, die bevonden zouden mogen werden contrarie te hebben gedaan, daar over zullen werden gestraft zoodanigh, als naar exigentie van zaken, volgens de dispositie van de beschreven Rechten en de Placcaten van den Lande bevonden zal worden te behooren; dat ook niemant van wat staat of conditie hy ook zoude mogen wezen, zich zal vervorderen de voorsz. Overigheyt, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten, en andere, in wat dienst of employ, die ook zouden mogen wezen, zoo wel binnen de Steden als ten platten Lande, of ook yemant van de andere goede Ingezetenen van dezen Staat, onder wat pretext, schijn, of voorgeven het ook zoude konnen zijn, zoo wel ten aanzien van hare Perzoonen als Goederen, by wegen van feyten, of met gewelt in eenigerhande manieren te beledigen, beschadigen, of de zelve tot het een of het ander te forceeren of te dwingen, veel min daar toe eenige Wapenen of gewapent Volk te gebruyken, op pœne dat alle die gene, de welke bevonden zullen werden daar aan handtdadigh te zijn geweest, niet alleen de Hoofden, maar ook de andere, niet alleen de Mannen, maar ook de Vrouws-perzoonen, die haar daar toe zullen laten gebruyken, zonder eenige conniventie of dissimulatie met de doodt zullen werden gestraft; en dat van gelijken zonder eenige conniventie of dissimulatie, na exigentie van zaken, zelfs ook met de doodt zullen werden gestraft alle die gene, de welke bevonden zouden mogen werden, met woorden of werken oorzaak of aanleydinge te hebben gegeven, ten eynde de voorsz. Overigheyt, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten en andere, in wat dienst en employ die ook zouden mogen zijn, of de goede Ingezetenen van den Lande by wegen van feyten, of met gewelt in hare Perzoonen of Goederen eenighzins beledight, beschadight, of tot yets geforceert of gedwongen zouden mogen werden, schoon de zelve de voorsz. actie zelfs met hare Perzoonen niet zouden mogen hebben geassisteert, of bygewoont; Ordonneeren en statueren mede, dat alle de goede Ingezetenen van den zelven Lande, indien, buyten alle vermoeden, eenige wegen van feyten, zoo wel tegens de voorsz. Overigheyt, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten en andere, in wat dienst of employ die ook zouden mogen zijn, als tegens eenige van de voorsz. goede Ingezetenen zouden mogen werden ter handt genomen, de zelve wegen van feyten, zoo veel in haar is, ook zelver, doch op authorisatie of ordre van de zelve Overigheyt, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen en Gerechten, onder hare Capiteynen en andere Officieren, gewapender-handt te verhinderen en beletten de Autheuren niet alleen, maar ook die gene, die haar daar toe zullen hebben laten gebruyken, ook zelfs des noodt zijnde, met de Wapenen aan te tasten, aan te grijpen, en levendigh of doodt te bemachtigen, zonder van des te doen in gebreke te blijven, op pœne van zelfs anderzints daar over gestraft te werden, zoo als na dispositie van rechten, en exigentie van zaken bevonden zal werden te behooren; hebben noch voorts mede naar voorgaande advis en op ernstige recommandatie en begeerte van hooghgemelte Zijne Hoogheyt gestatueert en geordonneert, statueren en ordonneeren by dezen, dat alle de voornoemde Ingezetenen van den Lande, van wat staat of conditie die ook zouden mogen wezen, zullen hebben te betalen de gemeene Landts Schattingen en Lasten, die by Ons tot noodige defensie van den Lande albereydts zijn, of ook noch ingewilligt zouden mogen werden; en d'Ontfangers, Gaarders, Commisen, Deurwaarders en andere, 's gemeene Landts Middelen vorderende, de behulpzame handt te bieden, zonder de zelve met woorden of met werken in eeniger

manieren te beschadigen, beledigen, of in het voorsz. invorderen eenige de minste verhinderinge toe te brengen, op pœne dat die gene, de welke bevonden zullen worden, haar met woorden beledight, of in 't voorsz. invorderen belet, of ook niet geassisteert te hebben, andere ten exempel aan den Lijve, en die gene, de welke bevonden zullen werden, haar met eenige feytelijkheden bejegent, aangegrepen, aangetast of beschadight te hebben met der doodt zonder eenige conniventie of dissimulatie gestraft zullen werden, want Wy niets meerder dan de rust en beschermingе van den Lande en van de goede Ingezetenen van dien ter herten hebbende, 't gunt voorsz. is, alzoo bevonden hebben te behooren. Gedaan in den Hage onder Onzen Grooten Zegel, den 27 September, 1672.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de Staten,

En was getekent,

HERBT. van BEAUMONT.

Het was dan recht en billijk / dat deze hier vooren verhaalde oproerige Ingezetenen, aan den Lijve / andere ten exempel, wierden gestraft / ziet hier volgen hare

Sententie van den Hove van Hollandt, jegens *Aernout van der Minne*, *Antijcq-Draeyer*, en Burger der Stadt Delft.

Gepronuncieert den 2 Februarij, 1673.

ALzoo *Aernout van der Minne*, Antijcq-Draeyer, en Burger der Stadt Delft, jegenwoordigh Gevangen op de Voorpoorte van den Hove van Hollandt, voor den zelven Hove buyten pijne en banden van yzere bekent heeft, dat op Donderdagh zijnde den 29 van de Maant December voorleden, als wanneer de tijdingh quam, dat de Vyandt door de Posten tot Bodegraven was gebroken, hy Gevangen tot Delft staende onder een groote troepe Volks, gezeyt hebbende, Komt laet ons gaan na het Stadthuys, ick weet noch wel raadt voor 200 Wijven, hem met het voorsz. Volk na het voornoemde Stadthuys heeft begeven; Als mede dat hy ten zelven dage, des morgens tusschen 8 en 9 uuren, zijnde voor zijn Deur, tegens eenigh Volk gezeght heeft, dat hy het Volk hadde op-gemaakt, en dat hy binnen een uur met een getal van 1500, op het Perk van het Markveldt zouden zijn; Dat hy mede getracht heeft, eenige Vrouw-luyden, en andere Persoonen, aan te moedigen tot het plonderen, zeggende tot de zelve, Komt laat ons gaan plonderen, en ook in presentie van veele Luyden gezeght heeft, dat hy dien dag zijn handen noch zoude wasschen in het bloet van de Heeren Burgermeesteren, of dat hem Godt zoude straffen; mitsgaders dat hy ten zelven dage des avonts ten 9 uuren voorgegeven heeft, dat hy van dien avont met noch 500 gewapende Mannen op het Marcktvelt zoude komen, en in 't bywezen van veel Volks, omtrent ten 10 uuren, heeft gezegt, dat binnen een uur of twee, 2 à 3 Compagnien

nieuwe

nieuwe Burgers op de Markt zoude komen, dat daar noch meer Heeren van het Kussen mosten, dat het een deel Schelmen waren, en dat hy den eersten Schelm van de Veertigen, die hem zoude komen te ontmoeten, den hals zoude breken, dat ook de steenen uyt de straten dien nacht noch zoude spreken tegens het Stadthuys, en dat hy een Houwer op zijn zijde hadde, om den eenen of den anderen Schelm den kop te kloven, niet tegenstaande hy Gedetineerde mede bekent heeft, dat hy de Heeren van Delft t'onrechte hadde beschuldight. Dat ook hy Gevangen des Vrydaghs daar aan volgende, wanneer voorby zijn Deur eenigh Volk met Geweer was gaande, en 't zelve tegens hem zeggende, Wy hebben wel Geweer, maar geen Kruyt ofte Loot, zy willen ons het Geweer af nemen, maar wy zullen het zelve weygeren; haar geantwoort heeft, Ik zoude u prijzen, en 't zelve mede niet over geven: En dat hy Gevangen des Saturdaghs, staande in de Jakob Gerrits-straat, en wringende zijn handen, heeft gezeght, dat hy noch dien dagh, eer het avondt was, zijn handen in het bloedt zoude wasschen; als mede dat hy ten zelven dage des avondts omtrent half zeven uuren, heeft gezeght, het zalder nu anders gaan, ik zal noch dien dagh mijn handen in het bloet wasschen. Alle 't welke zijnde zaken van zeer quade en gevaarlijken gevolge, voornamentlijk in zoodanigen tijdt, dat de gemoederen van de Menschen ten hooghsten waren ontstelt, die in een Landt van Justitie niet konnen werden geleden, maar volgens de beschreven Rechten, en het Placcaat van Amnestie ten hooghsten strafbaar zijn. ZOO IST, dat 't voorsz. Hof, met rijpe deliberatie van rade, doorgezien en overwogen hebbende, al het gene ter materie is dienende, Doende recht in den naam en van wegen de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslandt, den voorsz. Gevangen gecondemneert heeft, en condemneert hem midts dezen, gebracht te werden ter plaatze daar men gewoon is Criminele Justitie te doen, en aldaer met den Swaarde gestraft te werden, dat'er de doodt na volght, en condemneert den zelven in de kosten en misen van Justitie, tot tauxatie en moderatie van den voorsz. Hove. Gedaan in den Hage by de Heeren en Meesters *Adriaan Pauw*, Heere van Bennebroek, President, *Albrecht Nierop*, *Willem Goes*, Heere van Broekhorstenburgh, *Cornelis Teresteyn van Halewijn*, *Fredrik van Lier*, Heere van Zoetermeer, en *Matthews Gool*, Raadtsluyden van Hollandt, en gepronuncieert, den 2 Februarii, 1673.

In kennisse van my,

ADR. POTS.

Den anderen / hebbende zoo veel niet misdaan / wierd ook zoo zwaar niet gestraft / maar raakte met Geesseling, en een Bannissement, voor zijn leven, vry / uytwijzende de volgende

Sententie, van den Hove van Hollandt, jegens *Pieter Theunisse*, Smit tot Ysselmonde, *mede gepronuncieert ten voorsz. dage.*

ALzoo *Pieter Theunisse*, Smit tot Ysselmonde, jegenwoordigh Gevangen op de Voorpoorte van den Hove van Hollandt, voor den zelven Hove buyten pijne, en Banden van yzere bekent heeft, dat hy op den 21 Januarii jongstleden, ten tijde die van den Gerechte van den voorsz. Dorpe vergadert waren, om volgens aanschrijvens den 4 man van de Ingezetenen aldaar by lootinge uyt te maken, om op de eerste ordre gereedt te zijn, hy in de Kamer van die van den gemelten Gerechte is ingetreden, en aldaar op de Tafel slaande en kloppende, aan de voorsz. Gerechten gezeyt heeft, dat zy schelmachtigh handelden, en in dat kas Schelmen waren, namentlijk daar in, dat zy jegens hem meer force, als tegens andere gebruykten; want dat verscheyde Perzoonen in het voorsz. Dorp wierden gevonden, die van Geweer voorzien behoorden te werden, en vervolgens tot uytmakinge van de 4 Man mede het Lot moste trekken. Dat hy niet wiste, of die van den gemelten Gerechte daar vooren niet eenigh Gelt hadden genooten. Dat wijders die van de bovengemelte Gerechte, tot voorkominge van verdere desordres, en ongemakken hebben getracht, wie de voorsz. Perzoonen waren, met den welken de voorsz. Lijste zouden konnen worden vergroot, voegende daar noch by, indien by haar omtrent die zaken onbetamelijk gehandelt wierde, dat hy ter plaatze daar zulks behoorde, over haar konde klagen. Dat hy daar op geantwoordt heeft, dat die van de voorsz Gerechten, die Perzoonen mochten zoeken, gelijk zy-luyden hem gezocht hadden; zeggende wijders, waar zoude ik klagen, daar is hier geen recht. Dat die van den Gerechte echter insisterende om de gemelte Perzoonen te weten, hy wel eenige Luyden heeft opgegeven, doch zoodanige, dat die van den voorsz. Gerechte verklaarde, de zelve als boven of beneden de Jaren, of ook wel impotent te zijn, of ook eyndelijk zoodanige, die zy bericht wierden tot Ysselmonde alleen gewerkt of gedient te hebben, en van daar vertrokken, of t'haarder woonplaatze op Geweer gestelt te zijn; hebbende des niet tegenstaande de voorsz. Gerechten alle de gemelte Perzoonen, voor zoo veel de zelve aldaar te vinden waren, op de Lijste gestelt; dan dat hy zich daar mede niet contenteerende, wijders begeert heeft, dat den Predikant van het gemelte Dorp mede daar op zoude werden gebracht, en dat hy daar toe gebruykt heeft verscheyde onbetamelijke impertinente en t'eenemaal bespottelijke redenen. Alle het welke hy bekent by hem gepleeght te zijn, niet tegenstaande hem wel bewust was, dat het formeeren van de voorsz. Lijste alleen die van den Gerechte was aanbevoolen, zonder dat hy daar in te zeggen hadde; dat hy ook wijders ten voorsz. tijde begeert heeft dat den Schout voor de Gemeente rekening zoude doen van het gelt, by de Ingezetenen aldaar voor eenige Vrywillige opgebracht, zonder contentement te willen nemen daar mede, dat de voorsz. rekeninge by den zelven Schout albereydts was gedaan voor die van den Gerechte, en den Krijghs-Raadt, mitsgaders 8 Corporaal

raals; en dat hy gezeght heeft, dat de voorsz. rekeninge moste worden aan de Gemeente gedaan, om dat die van den gemelten Gerechte voor dezen gedooght hadden, dat over het Haertstede-geldt, twee stuyvers op de gulden, boven het gunt de Ordonnantie mede brengt, was gecollecteert geworden; en dat die van den voorsz. Gerechte het zelve gelt dieflijk hadden gestoolen. Alle het welke zijnde zaken van zeer quaden en pernicieusen gevolge, strekkende tot oproer, kleynachtinge, bespottinge van de Overheyt, en dienvolgende, zoo na de beschreven Rechten, als het Placcaat van Amnestie andere ten exemple strafbaar, en inzonderheyt in zoodanigen occasie, dat de Ingezetenen tot af keeringe van den Vyandt, en defensie van den Lande op ontboden werdende, de salutaire intentie van de Regeeringe daar omtrent illusoir gemaakt zoude worden. ZOO IST, dat 't voorsz. Hof, met rijpe deliberatie van rade door gezien, en overwogen hebbende alle 't gene ter materie dienende is, doende recht in den name en van wegen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, den voorsz. Gevangen gecondemneert heeft, en condemneert hem midts dezen, gebracht te werden ter plaatze daar men gewoon is Justitie te doen, en aldaar met Roeden gegeesselt te werden, Bandt hem voorts ten eeuwigen dage uyt den Lande van Hollandt en West-Vrieslandt, zonder daar weder in te komen, op pœne van zwaarder straffe, en condemneert hem mede in de kosten en misen van Justitie, tot tauxatie en moderatie van den voorsz. Hove. Gedaan in den Hage by de Heeren en Meesters *Adriaan Pauw*, Heere van Bennebroek, President, *Albrecht Nierop*, *Willem Goes*, Heere van Boekhorstenburgh, *Cornelis Teresteyn van Halewijn*, *Frederik van Lier*, Heere van Zoetermeer, en *Mathæus Gool*, Raadtsluyden van Hollandt, en gepronuncieert op de Audientie van de Rolle den 2 Februarii, 1673.

In kennisse van my,

ADR. POTS.

Omtrent deze tijdt was 'er zeker Persoon, die onder 't Volk uytstroopde, dat hy Zijn Hoogheyt, den Prins van Oranjen noodtzakelijk had te spreken, terwijl Hy uyt reedt; hy wierd gevat, om dat hy hem zoo spooreloos aanstelde, men vondt Pistoolen en Messen by hem; maar na nauwer onderzoek, zagh men, dat hy niet wel by zijn zinnen was, daar over men hem 't geweer af nam, en los liet. Doen werden ook 2 Trompetten en een Vaendel door den Oversten Alua, van den Graaf van der Lip, in een schermutzel bekomen, aan Zijn Hoogheyt gezonden. Daar was ook een Dienst-meyt van de Cipier in 's Gravenhage, die een gevangen Commis van Heusden, die veel toe-voer aan den Vyandt had gedaan, uyt de gevangenis had weck geholpen; deze wierd nu in des Gevangens plaats, weder vast gezet.

Met het begin van de maandt Februarii, 1673. wierd tot Amsterdam de Magistraat wederom verandert, op den ouden voet als ten tijde van de Stadthouderlijke Regeering plagh te geschieden; maar als de drie nieuwgekoren Heeren Burgermeesters, volgens de gewoonte, een uyt de drie afgaande, die voorleden Jaar

aangekomen waren / hy haar / als een Oudt Burgermeeſter geboden hadden / weygerde die dit aanzienlijk Ampt, waar over zy een van de twee andere / daar toe verkooren / doch die deden insgelijks ; dan de derde zulks aangeboden zijnde / nam dat aan: Een zake nooyt meer gehoort.

Den 9 Februarii, is t'Amſterdam gevangen een Schots-man, genaamt Johan Frazer, aangebracht zijnde van zeker Bootsgezel, dat hy Brantſtichtery in den zin had / gelijk ook een Brandt-tuygh by hem gevonden wierd: Hier op quam den roep onder 't Volk, dat hy den laatſten brandt t'Amſterdam had geſticht / die aldaar in de voornacht op den 11 Januarii, 1673. was voorgevallen / in een Pakhuys, ſtaande niet verre van de gewezen St. Anthonis Poort, by de oude Lijn-banen, eertijdts by de Admiraliteyt gebruykt / om Hennip en Teer in te leggen / doch nu met Pik, Swavel, Hars, en Harpuys, &c. en diergelijke ſtoffen / tot de Brandt-ſchepen, gebruykelijk / belegt. Dit Pakhuys, met een ſtuk van de Lijnbanen, en eenige kleyne zeer ſlechte huysjes, branden met der haaſt geheel af / met ook het meeſte gedeelten van een tamelijk goet huys, ſtaande voor aan 't Pleyn, daar de Penning-meeſters van d'Admiraliteyt plachten in te woonen / doch nu meeſt ledigh ſtont: In ſchrikkelijk gevaar was een Boskruydt-Moolen, die daar dicht by / op het gewezen Bolwerk, zedert eenigen tijdt geleden / geordonneert was / de welke met groot geweld / en geen minder angſt / voor die daar aan arbeyden / en hielpen bewaren / evenwel noch behouden bleef: En dit gaf zoo veel te meer reden aan yder / om te denken dat dezen voorſz. Gevangen, aan dezen brandt te ſtichten, ſchuldigh moſt zijn geweeſt / maar men bevondt dat dezen Frazer, (volgens zijne bekentenis) doenmaals noch niet hier in 't Landt gekomen was. Te dezer tijdt waren een goede partye wilde / en woeſte Koerlandtſe Ruyterye in Amſterdam geſourcert / die omtrent dien brandt eenige moetwilligheyt zochten aan te rechten / doch met het vatten en vaſt zetten van zommige / wierd die moeyten geſtilt. Den Brandtſtichter is Ge-executeert, naar uytwijzen van de volgende

Sententie van *Johan Frazer*, *Ge-executeert den* 18 *Febr.* 1673.

ALzoo *Johan Frazer*, oudt 30 Jaren, geboren tot Immernes in Schotlandt, jegenwoordigh gevangen, in Judicio, buyten pijn en banden vrywilligh bekent en beleden heeft, en mijn E. Heeren van den Gerechte gebleken is, dat hy Gevangen over omtrent vier weken geleden, uyt Engelant met het Pacquet-boot in den Briel is gearriveert, en van daar over Rotterdam (alwaar een nacht heeft geſlapen) Delft en Leyden, voorts hier ter Stede is gekomen.

Dat hy Gevangen hier te Lande om dienſt te zoeken is gegaan, en om dienſt te hebben, albereydts by Capiteyn ***Domam*** te zijn geweeſt; edoch dat den voornoemden ***Doncam*** noch geen Compagnie hebbende, maar belofte om een te bekomen, hem Gevangen hadde toegezeght, als hy de Compagnie hadde verkregen, aan te nemen: En wijders hy Gevangen bekent heeft dat zeker geſchrift in 't Engels, hem in Judicio vertoont, met zijn eygen handt heeft geſchreven en ge-

en getekent, luydende 't gemelde geschrift in Duyts, door den Notaris *d'Amour* getranslateert, als volght:

Ik ondergeschreve verdrage conditioneel, met Andries Andriesz. *van Stockholm, in Sweden, dat ik my verbinde hem te doen hebben* 20 *ponden Engels gelt, indien hy verricht mijn werk, 't welk van hem hebbe begeert, en zal hem daar na ook doen zoodanige vriendtschap als ik zal konnen, dit tuyght mijn handt den* 8 *Februarii*, 1673. *getekent* Johan Frazer.

En dat in gevolge van 't gezeyde geschrift, waar by hy Gevangen aan *Andries Andriesz.* belooft 20 ponden Engels gelt, indien hy *Andries Andriesz.* verricht, het werk 't welk hy Gevangen van hem *Andries Andriesz.* hadde begeert, den inhouden van dien met 20 ponden Sterlings zoude betalen, als wanneer *Paul Andriesz. Ritter*, zijnde *Andries Andriesz.* Broeder, het Oost-Indisch-Huys alhier ter Stede, of wel eenige 's Landts Schepen van Oorlogh in brandt zoude hebben gestoken, gelijk hy Gevangen bekent, om Perzoonen tot Brandtstichtinge te gebruyken, in Engelandt verzochten gehuurt geweest te zijn, en dat ten dien fine *Paul Andriesz.* als een getrouw Perzoon, uyt Engelandt met hem Gevangen is overgekomen, na dat hy Gevangen met *Paul Andriesz. Ritter*, en twee andere Perzoonen, tot Harwits hadde geprobeert een van de Brandt-instrumenten, als hem Gevangen in Judicio is vertoont, 't welk hy Gevangen met zijn eygen handen hadde gemaakt.

Dat hy Gevangen 6 enkelde van die Instrumenten uyt Engelandt hier te Lande heeft gebracht, en dat hy om 's Landts Oorloghs-Schepen, leggende alhier voor de Palen, in brandt te doen steken, uyt Engelandt volgens last is vertrokken, waar voor hem Gevangen zoude zijn belooft een Officie en zoo veel geldts als hy voor zijn leven genoegh zoude hebben.

Dat hy Gevangen de Brandt-instrumenten in Engelandt hadde leeren maken, en naar het goedt bevinden van de zelve, 10 a 12 ponden Sterlings aldaar op hadde ontfangen.

Dat hy Gevangen, hebbende bespiedt op wat wijze de Schepen hier ter Stede zijn leggende, verzocht heeft wederom naar Engelandt mogen keeren, of meerder volk t'zijner hulpe te mogen bekomen, alzoo hy het onmogelijk vondt voor een alleen, of met hulpe maar van een enkel man uyt te werken.

Edoch dat hy Gevangen noch zedert den voornoemden *Paul Ritter* gebruykt heeft gehad om noch naar een man meerder uyt te zien, gelijk hy *Paul* zijn Broeder *Andries* by hem Gevangen heeft gebracht, met wien hy Gevangen, op aanradinge van *Paul*, bekent te zijn verdragen, dat hy *Andries* de voorgemelde Schepen in brandt zoude steken.

Hebbende hy Gevangen aan *Andries Andriesz.* al vooren vertoont een Brantinstrument, volkomen geprepareert, en aangewezen hoe hy het zelve moeste hanteeren.

't Welk zijnde zaken van quaden gevolge, in een Stadt van rechten niet te lijden, maar anderen ten exempel op 't hooghste strafbaar: ZOO IST, dat mijn Heeren van den Gerechte gehoort den eysch en conclusie van den Heer *Cornelis Bakker*, presideerende Schepen, als Stedehouder van den Heer *Gerrit*

Hasse-

Hasselaar, Hooft-Officier dezer Stede, en de confessie van den Gevangen, den zelven gecondemneert hebben, gelijk zy hem condemneeren by dezen, op 't Schavot, voor den Raadthuys dezer Stede opgerecht, gebracht, en aldaar door den Scherp-rechter op een Kruys gebonden, van onderen op levendigh gerabraakt, gewurght, met een bos stroo in zijn Aanzicht geblaakt, 't Lichaam aan de Volewijk op een Radt geleght, om aldaar door de Lucht en 't Gevogelt verteert te werden, daar by een Pot, denoteerende de Brandt-sticht, gehangen, en confisqueeren wijders zijn Goederen, zoo eenige heeft.

Aldus gearresteert den 16 *Februarii*, 1673. *naar ingenomen advijs van den Heeren Burgermeesteren*, Mr. Gillis Valkenier, Cornelis Geelvink, *Heer van Castricum, &c. en* Mr. Joan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen en Neerdijk, &c. by den Heere* Cornelis Bakker, *presideerende Schepen, als Stede-houder van den Heere* Gerrit Hasselaar, *Hooft-Officier*, Mr. Jan Corver, Hendrik Roeters, Leonard Ranst, Jacob van Nek Jacobsz, Jan Appelman, Hendrik Bekker, Gillis Sautijn, *en* Mr. Nicolaas Witzen, *Schepenen. En ge-executeert den* 18 *dito*, Præsentibus *de Heeren* Cornelis Bakker, *presideerende Schepen, als Stede-houder van den Heere Hooft-Officier*: Mr. Gillis Valkenier, Cornelis Geelvink, *Heer van Castricum, &c. en* Mr. Joan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen en Neerdijk, &c. Burgermeesteren: En allen den Schepenen.*

My present als Secretaris,

J. WITSEN.

Het schijnt / dat dezen Paul Andries, die met Frazer uyt Engelandt was gekomen / eenige wroeginge des gemoedts / en vreeze voor straffe gekregen had / maar om zijn hoogh-gezworen Eeden van getrouwigheydt en secretesse, het niet heeft derven openbaren / en daarom getracht zijn Broeder in 't spel te krijgen / op dat het door hem zou voor den dagh komen / gelijk ook / zoo dra Frazer hem niet door een Hant-schrift aan Paulus Andries Broeder had verbonden / om 20 pont Sterlings te geven / 't welk was getekent den 8 Februarii, of hy heeft zijn Broeder, Paul Andries terstont daar kennisse van gegeven / zijnde de apprehensie van Frazer den 9 dito gevolgt: Een Huys daar hy meest quam eten op de Zeedijk, wierd zeer doorzocht / de Man ging deur / en de Vrouw wierd in de Boeyen, en daar na / in 't Spinhuys gebracht / niet zonder groote suspitie / dat zy eenige kennisse hadden gehad / van deze Frazers desseynen / die eerst / steunende op zijn Commissie, dacht geen leedt te zullen ontmoeten: Daar is zeer voorzichtelijk in de Sententie verzwegen / wie hy tot zijne Committenten, Leermeesters, Beloovers en Behulpers, in 't proberen tot Harwich, genoemt hadde / als ook de Opschriften der Brieven by hem gevonden. Hy trat tot de Executie met een kloekmoedigh hert / en had aan zijn Huysvrouw geschreven den volgenden

Brief

Brief van *Jan Frazer*, Engels Brandt-stichter, aan zijn Huys-Vrouw.

MARGARIET,

MYn voeten hebben my tot deze Reys geveert om quaat te doen, doch het heeft Godt Almachtigh gelieft mijn voornemen te verhinderen, en my hier straffe te geven tot een rechtvaerdige vergeldinge van mijne zonden; zulks dat ik niet en kan, noch ook niet begeere weder te keeren; zijnde in hoope van te genieten een beter leven.

Derhalven om mijn gewisse te ontlasten, en gegeven, voor zoo veel ik kan, een yder het zijne te doen hebben, zoo gelieft te gaan by uw vrient Capiteyn Reedt, *en ziet of hy haar, die oorzaak zijn van mijn komste alhier, bewegen kan, dat zy uwer, om mijnent wille, gedenken, en ghy vervolgens die gene, aan wien ik schuldigh ben. Wensche voorts dat ghy moogt leven in 't geloove en de vreeze Jezu Christi, op wien ik ruste, in hoope van een vrolijke opstandinge.*

Actum in Amsterdam den 17 Februarii, 1673.
des nachts voor mijn doodt.

Was ondertekent,

JOHN FRAZER.

Terstondt na dat Frazer onderzocht was, en zijne aanslagen beleden had, wierdt door ordre van de Magistraat, een van de Onder-Schouten, met eenige Dienaars, na den Briel gezonden, om aldaar het Pakket-boot, uyt Engelandt komende, waar te nemen, of 'er noch eenige van zijne Makkers, (gelijk men suspitie had) mochten over komen, maar men heeft niets daar van konnen gewaar worden. 't Is aanmerkens waerdigh, dat op die tijdt, als den Brant hier zou gesticht worden, te Londen een brant ontstont, in het Huys van die Admiraliteyt, hier vooren op pag: 38 aangeteykent. Te Schoonhoven zijn ook twee Persoonen gehaskebuzeert, die mede van meyninge zouden zijn geweest, die Stadt in brandt te steken: gelijk ook te Koevorden, zeker Misdadiger, is onthalst, en gevierendeelt, die men boven andere schelmstukken, vermoede, zodanigen verraadt mede in 't zin te hebben gehadt. Amsterdam is voor dezen, meermalen met Brantstichtery gedreyght, doch 't is'er (dat men weet) noyt toe gekomen. Hier van is te lezen in onze Historische Beschrijving van Amsterdam, gedrukt in quarto, en uytgegeven by M. Doornik, in 't 6 Boek, pag: 430.

Omtrent deze tijdt is de Aangelanden van den Amstel-dijk, by Notificatie bekent gemaakt, dat men de gaten aan dien Dijk, (door 't hoogh water in gespoelt) van des Stadts wegen, tot kosten van die Aangelanden, zou beschoeyen, vullen en hoogen, met last, dat de Aangelanden, tusschen Amsterdam, en de roode Paal, hare water-keeringh zouden hebben te maken op het Voet-padt, ter hooghte van een voet boven 't hooghste Winter-water, als mede hare Dijken en Molen-kaden, en dat alles met den eersten, &c.

Als het saisoen zich nu weder tot het vriezen scheen aan te stellen / is Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien, op den 4 Februarii, 1673. uyt 's Gravenhage, na het Leger tot Alfen vertrokken/ en alle vordere Oversten en Hooge Officieren, yder na hunne respective Posten; Het voorsz. Leger bestondt in 18 Regimenten Soldaten, geschat op 12000 Mannen effective / daar dagelijks noch meer by quamen / behalven de Ruyterye, die ook heel sterk was. De Burgers uyt de Steden van Zuyd-Hollant zijn mede na het Leger gemarcheert/ als 3 Compagnien, yder van 150 Man, uyt den Hage; 4 van Delft, yder 120 Man, en 300 mede van Rotterdam, Dort, Leyden, Haerlem, Alkmaar: die uyt Noord-Hollandt na Amsterdam, en die van Amsterdam weder na Muyen, Weesp, en den Hinderdam: de Huysluyden wierden op de Dorpen geleght/ in hoop en verwachting / dewijl het nu weer aan 't vriezen was / dat'er gelegentheydt voorkomen zou tot eenigh exploit / waar toe alles verbaerdight / en al om een groote menighte van Volk by de werk gebracht was / want de vierde Man in Hollandt, most op / doch om dat de Vorst niet zeer fel aanhield / en het Ys door de sterke stroom van 't invloeyent Lek-water niet aangroeyen kon / zoo is het zelve niet bequaam geweest / om zich daar op te begeven / en verbolgens heeft alle den toestel slechts deze vrucht gehadt / van dat men gerust en vry van den Vyandt kon blijven; en is het Leger weder in de Guarnizoenen verdeelt/ en Borgers en Boeren na huys getrokken.

Terwijl Sijn Hoogheyt tot Alfen in 't Leger was/ dede Hy het volgende Placcaat afkondigen:

WILLEM HENRIK, &c. &c. &c. Alzoo dagelijks ondervonden werdt, dat niet tegenstaande onze voorgaande ordres dien-aangaande geemaneert, verscheydene Officieren in dienst van dezen Staat, zich niet en ontzien onder hunne Compagnien aan te nemen Ruyteren en Soldaten, de welke in dienst zijnde onder andere Compagnien, by hun daar van gedebaucheert werden, door finistre middelen, en alzoo hunne eygene Officieren onttrokken, tot verzwakkinge en verderf van 's Landts Militie, schade en interest van de voornoemde Officieren, de welke hunne Soldaten op zoodanige onbehoorlijke maniere komen te verliezen; wezende zaken, de welke in een wel-gedisciplineerde Militie niet en behooren getolereert, maar andere ten exempel gestraft te werden. SOO IST, dat wy willende voor het toekomende prevenieren zoodanige disordres en ongelegentheden, hebben geinterdiceert en verboden, interdiceren en verbieden midts dezen wel striktelijk aan alle Officieren, zijnde in dienst dezer Landen, zoo hooge als mindere, van wat rangh of conditie de zelve zouden mogen wezen, voortaan geen Ruyteren of Soldaten, de welke alreede by andere Officieren aangenomen zijn, in dienst te nemen, of te trachten de zelve aan de voornoemde hunne Officieren te onttrekken, op zoodanige wijze, of door wat middelen of inductien het zelve zoude mogen geschieden. Verbieden insgelijks aan alle Soldaten alreede onder eenige Compagnien in dienst zijnde, en 's Landts Soldye genietende, de zelve Compagnien te quiteren, om onder andere zich te laten aannemen, zonder te hebben bekomen behoorlijke Passeport

feport van hunne voorige Ritmeesteren ofte Capiteynen, op pœne in 't reguard van de Officieren, de welke de Ruyteren of Soldaten van andere Compagnien komen te debaucheren, van daar over te werden gecasseert, en voor de Soldaten, de welke zich als vooren uyt de eene Compagnie in de andere komen te begeven, van daar over zonder conniventie aan den lijve als Deserteurs te werden gestraft. Lastende en ordonnerende Sijn Hoogheyt, dat dezen alomme daar het behoort gepubliceert, en allenthalven geaffigeert zal werden, ten eynde dat niemandt eenige reden van ignorantie daar van en kome te pretenderen. Aldus gedaan in 't Quartier van Sijn Hoogheyt tot Alphen, den 7 Februarii, 1673.

G. H. Prince d'Orange,

Onder stont,

Ter Ordonnantie van Sijne Hoogheyt.

Gecontrasigneert,

C. Huygens.

Zijn Hoogh-gemelte Hoogheyt liet ook een Instructie veerdigen / voor den Geweldigen Generaal van het Leger, van den volgenden Inhoudt:

DEn Generaal Geweldige, zal Rang hebben nevens de Sergeanten Majoors te Paert en te Voet, waar voor alle hooge en mindere Officiers en Soldaten hem zullen erkennen, respecteren en doen maintineren.

Insgelijks sal den Generaal Geweldige voor vast Tractement hebben en genieten Ritmeesters Gagie, en daar mede op den Ordinaris Staat van Oorloge werden gebracht.

Voorts zal den Geweldiger-Generaal continuelijk moeten voorzien zijn met een genoegzaam getal van Paerden, om den gerequireerden dienst t'allen tijden te konnen doen.

Gelijk mede den Generaal Geweldige zich naarstelijk zal informeren op alle Delicten en Excessen die gecommitteert werden by de Officiers, Soldaten en anderen, in Militaire dienst of functie zijnde, binnen of buyten het Leger in Campagne of ook in de Guarnizoenen de Delinquanten en Moetwilligen, *de facto* of anders, zoo ras doenlijk apprehenderen, en in goede verzekeringe stellen; Voorts daar jegens doen procederen conform den Articul-brief, Ordonnantien en Observantien Militair, de zelve proceduren vervolgen zonder interruptie of onbehoorlijk delay tot de executie inclusive, alles zonder eenigh ontzagh of onderscheyt van Perzoonen, Ampten of Bedieningen: En met dien verstande dat in cas den voornoemden Generaal Geweldige bevindt, dat eenigh Soldaat heeft gepecceert tegens Placcaten, Ordonnantien of Interdictien, daar toe de straffe des Doodts is gestatueert, hy Generaal Geweldige gehouden zal zijn zoodanigen Delinquant of Delinquanten *de facto* met de doodt te straffen zonder eenig uytstel of figure van Proces.

En op dat den Generaal Geweldige daar in te beter mogen reusseren, zullen alle Oversten, Ritmeesters, Capiteynen en mindere Officieren schuldigh en gehouden zijn, zonder eenigh tijdt-verzuym hem zoodanige assistentie van Ruyters en Knechten te verleenen, als hy tot uytvoeringe van alle voorvallende exploicten van nooden zoude mogen hebben, en zal komen te verzoeken, op pœne van indignatie en Lijf-straffe.

En zullen daar-en-boven de zelve Oversten, Ritmeesteren, Capiteynen en Officieren, hare onderhebbende Ruyters en Soldaten, die op eenigh Delict of Exces bevonden of daar

van beschuldight werden, aan den Generaal Geweldige of sijne ordre moeten overleveren, op pœne dat zy daar in weygerigh zijnde, of verhinderingh doende, zelfs daar voor responsabel en punibel zullen zijn zoodanigh als de Delinquanten zelfs.

Zullende niemant wie hy zy, zich tegens den Geweldige Generaal, of zijn gevolgh en Assistenten mogen oppozeeren, de zelve injurieeren of ergens in misdoen directelijk of indirectelijk, met woorden of werken, op pœne van zonder genade opgehangen te werden.

Voorts zullen alle Gevangenen van den Vyandt moeten gelevert werden in handen van de Geweldige Generaal, die daar van behoorlijk bericht en informatie van den toestant en contenantie van den Vyandt zal moeten nemen, die hy vervolgens aan den Generaal zal moeten overleveren.

Ook zullen andere Delinquanten die *de facto* niet en werden geapprehendeert, insgelijks na behoorlijke examen moeten overgelevert worden, nevens hare beschuldinge en de informatien daar toe specteerende.

Den Provooft Generaal van 't Leger, en alle particuliere Provoosten van de Regimenten, Admiraliteyt, Artillerye, Guarde en anderen, staan onder den Generaal Geweldige, de zelve aanbrengende en communiceerende alle Delicten en Excessen t'haarder kennisse komende, en voorts de zelve des verzocht werdende, in alle occasien moeten assisteeren, en obedieren in het gene hy haar-luyden zal komen te belasten en beveelen.

Ook zal den Provooft Generaal goede zorge moeten dragen, ten eynde het Leger van dagh tot dagh behoorlijk werde gereynight en gezuyvert.

Als mede dat het Vleesch, Broodt, Bier en andere Eet-waren, behoorlijk zijn gequalificeert, en volgens de prijs daar toe gestelt, in 't Leger werden verkocht.

Den Generaal Geweldiger, zal eyndelijk goedt en strikt reguard nemen op de onderhoudinge van den Articul-Brief, Ordonnantien Militair, en alle andere Placcaten en Bevelen, zonder eenigh tijdt-versuym, dissimulatie ofte conniventie, op pœne van zelfs dieswegen strafbaar te zijn, naar exigentie van zaken.

En dit alles by provisie en tot kennelijk wederzeggen toe, &c.

Aldus by Sijn Hoogheyt gedaan en gearresteert in 't Quartier tot Alphen, den 19 Februarii 1673.

Was getekent,

G. H. Prince d'Orange.

Aan de Fortificatie van de Goudtse Sluys, wierdt met alle vlijt gearbeyt/ om die tot volkomen perfectie te brengen; Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien, hier/ en op alle voorvallende gelegentheyt/ de noodtzakelijke ordres hebbende gestelt/ is daar op/ naar den Hage vertrokken; alwaar hare Hoogh-Mog: Gedeputeerden, met den Raadt van Staten yverigh bezigh waren/ en de volgende Lijst van de onkosten over de Militie, te voorschijn quam.

LYSTE,

LYSTE, van een Compagnie Ruyteren Harquebusiers, van 80 Paerden.

		guldens,
6	De Ritmeeester ter maant tot tractament 250 guldens, en 6 Paerden elk 25 guldens, midts met hare Mannen gewapent op de Monsteringe present zijnde, komt t'zamen	400
4	De Luytenant tot Tractement 80 guldens, en 4 Paerden, present als vooren	180
3	De Cornet tot Tractament 70 guldens, en 3 Paerden, present als vooren	145
2	Quartier-meester met 2 Paerden	70
2	Trompetters, elk 35 geldens	70
1	Schrijver	28
1	Hoef-smit	28
61	Harquebusiers, elck 28 guldens ter maandt, met 12 guldens voor avantagie van 3 Corporaals, komt	1720
80		
	Somma	2641 guld.

LYSTE van een Compagnie van 89 Soldaten te Voet.

1	Capiteyn voor zijn Persoon	150
1	Luytenant	45
1	Vendrigh	40
2	Sergeanten, elk 24 gulden	48
3	Corporaals, elk 16 gulden	48
2	Trommel-slagers, elk 12 gulden	24
1	Schrijver	12
1	Chirurgijn	12
12	Komt t'zamen	379
	Spiessen	
1	tot	16
1	tot	15
1	tot	14
3	tot 13	39
5	tot 12	60
16	tot 11	176
27	Spiessen	320

Muſquettiers	
1 tot	14
5 tot 13	65
11 tot 12	132
30 tot 11	330
47 Muſqutten	565
3 Jongens, elk 8 guldens	24
89 Somma	1264 guld.

Mede wierd uytgegeven de hier volgende

LYSTE van de Servicie-gelden, zoo als by den voorſlagh van den 16 Julii, 1650. vermindert zijnde op de helfte, by den Rade van State in de jaarlijkſche Staten van Oorlogh werden gebracht.

R U Y T E R Y E.

	Ter maant van 32 dagen			Ter weke van 8 dagen			Daaghs.		
	gl.	ſtuy.	den.	gl.	ſtuy.	den.	gl.	ſtuy.	den.
Ritmeeſter met 6 Paerden	7	0	0	1	15	0	0	4	$4\frac{1}{2}$
Luytenant met 4 Paerden	4	4	0	1	1	0	0	2	$7\frac{1}{2}$
Cornet met 3 Paerden	3	16	0	0	19	0	0	2	$4\frac{1}{2}$
Quartier-meeſter 2 Paerden	1	16	0	0	9	0	0	1	$1\frac{1}{8}$
Corporaal met een Paerdt	1	0	0	0	5	0	0	0	$7\frac{1}{2}$
Een Ruyter met een Paerdt	0	18	0	0	4	6	0	0	$6\frac{3}{4}$

V O E T - V O L K.

	gl.	ſtuy.	den.	gl.	ſtuy.	den.	gl.	ſtuy.	den.
Capiteyn met zijn Jongen	3	0	0	0	15	0	0	1	$10\frac{1}{2}$
Luytenant met zijn Jongen	2	0	0	0	10	0	0	1	3
Vendrigh met zijn Jongen	2	10	0	0	12	6	0	1	$6\frac{5}{8}$
Sergeant	0	17	0	0	4	3	0	0	$6\frac{3}{8}$
Corporaal	0	15	0	0	3	9	0	0	$5\frac{5}{8}$
Een Soldaat	0	12	0	0	3	0	0	0	$4\frac{1}{2}$

Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien monſterde op den 25 February, 1673. in de Koe-kamp, buyten 's Gravenhage, 8 Compagnien met blaeuwe Rokken, beſichtigende hare Perſoonen en betalinge / en dede wel 50/ als te

ſlecht/

ſlecht / daar uyt gaan: De Heer Rijngraaf reed voor uyt/ en marcheerde daar na / met de Piek in de handt / voor de zelve Compagnien, tot by Sijn Hoogheyt: Daaghs daar aan geſchiede 't zelve mede aan noch 3 Compagnien, van Delft, aldaar gekomen.

Hoe ſtrenge ſtraffe ook over de Militie wordt uytgevoert / zoo zijn'er altijdt Booswichten, die hun gruwelen evenwel niet nalaten; Sijn Hoogheyt wederom uyt Luykerlandt gekomen / hadde in 't Leger eenige Soldaten, over gepleeghde miſdaden / doen op hangen / en andere mede over valſche Munt. Maar te Vlaerdingen was een van de Soldaten gevangen / over een gruwelijke moort, begaan aan een ſtok-oude Vrouwe van 84 Jaren, daar by hy t'huys lagh / maar over hy door den E: Krijghs-Raadt gevonniſt / en daaghs daar na gerecht is / naar uytwijzen van de volgende

Sententie over den Moordenaar *Stenſel Thiedeman.*

ALzoo *Stenſel Thiedeman*, geboortigh uyt Littauwen, Soldaat onder de Compagnie van *Capiteyn Greben*, gehoorende onder 't Regiment van den Heere Overſte *Polens*, in Guarnizoen tot Vlaerdinge, jegenwoordigh Gevangen, den Krijghs-Raadt buyten pijne en banden van Yzero bekent heeft, en den zelven Krijghs-Raadt ook gebleken is, dat hy Gevangen op Saturdagh voorleden zijnde den 18 dezer Maant Februarii, des avonts omtrent ten 7 uuren gekomen was in zijn Logement, ten huyze van *Marritje Leenders* tot Vlaerdinge voorſz. zijnde geweeſt een Vrouwe van 84 Jaren, alwaar hy Gevangen geinquartiert was, en dat hy de Deur van de Kamer, (daar in de voorſz. *Marritje Leenders* was) met Lont toe-gemaakt, mitſgaders daar na de handen van de zelve *Marritje Leenders* mede met Lont gebonden hebbende, de gemelde *Marritje Leenders*, eerſt met zijn Bardis ofte Bijl op 't hooft heeft geſlagen, en naderhandt geworght, midtſgaders met zijn voeten op haar Borſt zoodanigh geſtooten heeft, dat zy daar van datelijk geſtorven is, blijvende hy Gevangen noch den geheelen nacht aldaar in den huyze, en nemende de Sleutels van de Kaſſen, de zelve door-zoekende of 'er geen gelt in en was, en dat hy daar inne ook 18 duyten gevonden en uyt gehaalt hadde, prætexerende 't zelve gedaan te hebben, om datze hem Gevangen geen eeten zoude hebben willen geven, en alzoo 't zelve is een notoir en ſchandelijken Moort, midtſgaders een zake van zeer quade conſequentie, die niet geleden, maar andere rigoureuſelijk ten exempel behoort geſtraft te werden: Heeft den gemelten Krijghs-Raadt gehoort den Eyſch van den Advocaat van 't Landt, en voorts op alles gelet, recht doende, den voorſz. Gevangen gecondemneert, als hy gecondemneert wordt by dezen, gebracht te worden ter plaatze daar men alhier gewoon is Criminele Juſtitie te doen, en dat aldaar eerſt zijn ſlinker hant door den Scherp-rechter zal worden af-gehouwen, en dat hy voorts levendigh van onderen af zal worden gerabraakt, de Kop af-gehouwen, en de zelve Kop op een Pen, mitſgaders het Lichaam op een Radt geſtelt zal worden, met Knippel daar boven gehangen. Aldus gedaan en geſententieert binnen Vlaardingen, in de

in de Vergaderinge van den Krijghs-Raadt, ten overstaan van den Advocaat van 't Landt voornoemt, op den 24 Februarii, 1673.

Onder stont,

Ter Ordonnantie van de zelve

Getekent,

J. Molengraaff.

Het Octroy van de Vereenighde Nederlandtse West-Indische Compagnie, wierdt nu voor dit loopende Jaar, 1673. door de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal gecontinueert. In deze tijdt wierdt ook by de Franse toegestaan de prolongatie van de Neutraliteyt, over het Graafschap Meurs, toebehoorende Sijn Hoogheyt, den Heer Prins van Orangien, tot de Maant Augusti, toekomende. Zijn Hoogh-gemelde Hoogheyt, wierdt door van den Prins van Koerlandt vereert / een uytmuntent schoon Paert, met zijn toerusting / wel op 1000 Rijksdaalders waerdigh geschat: Sijn Hoogheyt, stelde ook goede / en behoorlijke ordre / op des Landts Militie, om de zelve / zo veel doenlijk was / by malkander te houden; verscheyde Compagnien, die te schandigh kleyn van getal waren / wierden vernietight / en 't Volk onder andere Compagnien gesteken / de verdere / die niet compleet waren / wierden gerecreuteert, dat is / vol gemaakt.

Den roep van de groote toerustingen des Oorloghs, die in Vrankrijk gedaan wierdt / en ook in der daadt / waarachtigh was / veroorzaakte / dat men de Frontier-steden van de Vereende Nederlanden, daar yets aan de Fortificatien haperde / herstelde / en met alle noodige Krijghs- en Eet-waren, als mede van Oorloghs-volk dede verzorgen / en door ingelaten wateren / inzonderheyt aan de Vlaamse kant / versterken. Want door dien de Fransen omtrent Aeth en Duynkerken, en inshare daar rontom leggende / voor dezen aangewonnen Steden aanmerkelyke Krijghs-machten begonnen te vergaderen / zoo wierdt by die van Zeelandt ordre gestelt / de Sterkten van den Vereenden Staat, daar omtrent / met Volk, en andere behoeften wel te voorzien / om tegen alle overval / en verrassingen te konnen bestaan. De Munsterse Krijghs-volkeren dreygende de Vriezen ook t'overrompelen / zoo wierden verscheyden Compagnien Ruyterye, na Vrieslant gezonden / die den 25 en 26 Februarii, 1673. van Amsterdam derwaarts zijn af-gescheept / de welke / korts daar na / noch van meer andere Militie zijn gevolght. d'Heer Rabenhaupt, trok mede met een goede versterkinge na Koevorden, ter oorzaak van zoodanigh voorsz. Munsterse gerucht; gelijk ook eenigh Volk na de Boertang wierd gezonden: Daar-en-tegen had men wederom den thienden Man, van 't Landt-volk op ontboden / om de uytgelichte Plaatzen te bezetten / die elk 3 gulden 's weeks trokken / voor haren dienst; en zijn de voornoemde Sterkten met meerder Geschut verzorght. Die van Mastricht wierden overvloedigh genoegh / door de Luykenaars, van vouragie / en andere noodtzakelijkheden / dagelijks voorzien. Den Heer Fariau, nieuwen Gebieder, in des overleden Ouden Rijngraafs plaatze gevolght / liet aldaar verscheyde Buyten-werken veranderen /

anderen / om die Stadt met zoo veel te minder Volk, zoo veel te beter / te konnen defenderen / als het de noodt quam te vereyfschen. Die van 's Hertogenbos, trokken met een groote Partye uyt / en staken de Maas-dijk, tot Lidt, 4 uuren gaans / van daar gelegen / door; 't welk het wassende water / met zulken overvloedt / dede instromen / dat het tot Nollandt, en Geffen toe / onder vloeyde; De Boeren hadden haar hier wel tegen gestelt / maar 't kon hun niet helpen / want de Tijdt en Oorlogh, scheenen zulks / door deze reys / te vereyfschen.

In 't eerste van de Maant Maert, 1673. wierden door hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal der Vereende Nederlanden, verscheyde Placcaten en Waarschouwingen af-gekondight / als voor eerst op den 10 Maert, een; Waar by verboden wierdt, het uytvoeren van Paerden buyten dit Landt. Op dat men te beter van Ruyters- en Trek-paerden mocht worden voorzien.

Een / waar by verboden en ingetrokken wierdt, de vryheydt, die gegeven was, op 't heen en weer varen van 't Pakket-boot, van en naar Engelandt, met Passagiers, Brieven, &c. met last, om deze resolutie strengelijk uyt te voeren, en nau daar op te passen.

Een / waar by verboden wierdt, de geheele Vaert en Visscherye ter Walvisch-vanghst, op en omtrent Groenlandt, voor het aanstaande Saizoen, als ook te participeren in eenige Schepen of Gereedtschappen ter Walvisch-vanghst, buyten 's Landts geëquipeert, of noch uyt te rusten; en geene Schepen noch Gereedtschappen daar toe dienstigh, buyten 't Landt te vervoeren; gelijk mede verboden wierdt de groote en kleyne Visserye; dat ook niemandt dezer Ingezetenen zich buytens Lants daar toe mocht verhuuren, of van eenige Natien laten gebruyken.

Door andere / wierd noch verboden, alle Vaart om de Oost of West, en Noort, op de Kaap, of anderzins; ook in genen vreemden dienst te gaan, en die alreeds in vreemden dienst mochten wezen, gelast aanstonts die te quiteeren, en t'huys te komen; en alle Commissie-vaarders op ontboden, alles op verbeurte van Schip en Goed, met straffe aan den lijve; op dat de Equipagie en toerusting van 's Lants Oorloghs-Vloot, door zulken aantal van goet Zee-volk, dies te bequamer voortgank mocht hebben. Hier over mosten wel 30 Avonturiers, die in Zeelandt al gereedt lagen / om in Zee te gaan / weder op leggen.

Den 11 dito, wierdt noch ter Ordonnantie van de Hoogh-gemeldte Heeren Staten Generaal een Waarschouwing gedaan aan alle de Ingezetenen: Dat zy noch bleven inhereren, en persisteren, by 't Placcaat tegens het invoeren van Brandewijnen of gedistilleerde Wateren, gelijk zy de Contraventeurs daar over in gevolge van het voorzeyde Placcaat, gestraft wilden hebben.

De Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, in ervaring komende, dat eenige Schouten en Gerechten over Dorpen, de Ingezetenen afvorderden boven den taux van hare Capitale Leening, een twintighsten Penning voor Collect-loon, hebben op den 16 Maert, het zelfde wel strengelijk verboden, onder wat naam het zelfde ook zoude mogen wezen, uytgezondert de kosten van Executie, die tegens trage of onwillige Betaalders ter handt genomen mochten worden.

Ten zelven dage wierdt by de voorgemeldte Heeren ook een Resolutie gemaakt/ Dat die Ontfangers den Twee-hondertsten Penning mede zouden vorderen van de Capitale Leening, in den Jare 1672 ingewilligt, en geen Obligatien van de zelve Leeningen passeeren, voor dat den voorsz. Twee-hondertsten Penning zou wezen betaalt.

De Hoogh-gemeldte Heeren Staten van Hollandt &c. deden den 23 Maert ook by Placcaat af-kondigen / Dat alle Vassalen, die eenige Goederen, van't Graafschap Hollandt, &c. te leen bezaten, binnen zekeren tijdt, van de zelve, Hulde, Eedt, en Manschap mosten komen doen, of dat men anders / tot verval van de zelve / zoude procedeeren.

Als Sijn Hoogheyt de Prins van Orangien onderricht wierdt, door de menighvuldige klachten van de Visschers van zijne Visscheryen van Twintigh-hoeven, en de Lage Swaluwe, hoe dat zommige moetwillige Menschen haar dagelijks bevorderden, om te lichten de Salm-fuyken, en niet alleen de Visch daar uyt te halen, maar de zelve te laten drijven, ook wel aan stukken te snijden, tot groote schade van de Visschers, die de zelve Salm-steken jaarlijks in-pachten, en dienvolgens mede tot groote prejuditie van Sijn Hoogheyt. Zoo heeft Sijn Hoogheyt alle Officieren en Justicieren gelast, behoorlijk reguard daar op te nemen, en de gene die zy daar over zullen betrappen, daar voor zullen zy 50 guldens genieten, om zoodanige Personen als Dieveryen en Schelmstukken gepleeght hebbende, arbitralijk na behooren andere ten exempel te straffen. Gedaan in 's Gravenhage den 31 Maert, 1673.

Zekeren Overste, genaamt Fabiaan Willem Rooze, en den Heer Baron van Ludenhuyzen wierden nu ter tijdt in gedaaght / hebbende van den Staat gelt ontfangen / den eersten / om tot Dantzik een Regiment, en den laatsten om 2 Compagnien, ten dienst van 't Landt te werven. Den Heer Hairen quam doen mede van zijn Ambassaatschap, uyt Sweden, te rugh / en dede daar van aan hare Hoogh-Mog: rapport.

Alzoo dagelijks groote klachten aan den Staat wierden gedaan / over de quade betaling van de Militie, zoo hebben hare Gr: Mog: hier in willen voorzien / en kozen uyt het groot getal Solliciteurs, die de Colonels, Ritmeesters, en Capiteynen, bedienden / 8 Persoonen, die als Thesauriers, of anders Pagadores, dat zijn Betaalders, het Krijghs-volk al'e Heere-maanden, prompt zouden betalen / midts het gelt daar toe van 's Landts Comptoiren, eerst te ontfangen / waar voor zy zouden genieten / van yder Compagnie Ruyters, 28 guldens; van yder Compagnie Dragonders, 25 guldens, en van yder Compagnie Voet-volk, 12 guldens ter Heere-maand. De 8 Persoonen waren de volgende / als Dallon, Van Hattum, Bronsveldt, Van der Heyden, Elsevier, de Wilde, Aernouts, en Winkel: Zy ontfongen voor eerst daar toe / een milioen guldens, dat is 10 Tonnen goudts; en wierden genoemt Directeurs van de Militie. Ziet hier volgen haar

Reglement, of Instructie, voor de Directeurs, over de betalinge van 's Landts Militie.

I. EErstelijk, zal de bedieninge van de voornoemde Directeurs aanvang nemen met den 1 Januarii, 1673.

II. En zal der zelver Bedieninge gedaan werden by 10 Perzoonen, die daer toe van behoorlijke Commissien zullen worden voorzien, te weten, acht by de Heeren Gecommitteerde Raden in het Zuyder, en twee by de Heeren Gecommitteerde Raden in het Noorder-quartier, ook daar nevens speciale Acte werden verleent, uyt krachte van de welke de zelve zijn geauthoriseert, om yeder een tweede, de gemelte Heeren haar Edele Groot-Mog: Gecommitteerde Raden respectivelijk aangenaam, tot haar te mogen associeren in 't zelve employ, onder zoodanige limitatien als zy-luyden best zullen oordeelen.

III. Dat ook de Ampten van de zelve Directeurs zullen succedeeren op der zelver Kinderen in den eersten Graat, indien die daar toe bequaam zijn, of op die gene die een yeder van haar, by mancquement van Kinderen, zullen verkiezen, behoudelijk dat de voorsz. Perzoon by haar te verkiezen, daar toe mede bequaam zal moeten wezen, in voegen dat de voorsz. Directeurs of hare Erfgenamen, een onbequaam Perzoon voorgestelt hebbende, de voorsz. onbequamen Perzoon niet geadmitteert, maar een ander in des zelfs plaatze by de voornoemde Directeurs of hare Erfgenamen, voorgestelt zal moeten werden, en dit alles ten eynde de voorsz. Directeurs en hare Erfgenamen hier door hare descharges en vereffeninge mogen bekomen; des zoo zullen zoo wel die gene die de voorsz. Perzoon komen voor te stellen, alle te zamen als de voorsz. voorgestelde Perzoon met Eede solemneel moeten verklaren, dat zy ter zake van de voorsz. voorstellinge of overdoeninge, niets belooft, gegeven of ontfangen hebben, beloven, geven, of ontfangen zullen, directelijk of indirectelijk, in eeniger manieren.

IV. En zoo wanneer naar dezen yemant komt te succedeeren, in plaatze van yemant van de jegenwoordige Directeurs, geen Kindt van den overleden zijnde, of naar overlijden van een Kindt van haar, of de gekozene in plaatze van dien, zoo zal den voorsz. Successeur specialijk verbonden en geobligeert zijn de geheele verantwoordinge van zijnen Prædecesseur tot zijnen laste te nemen, en binnen den tijdt van 6 Weken, naar den aanvang van zijne Bedieninge, aan de Erfgenamen hare descharges te behandigen, nevens alle de restanten in baren Gelde, die de zelve Erfgenamen, zoo van 't gemeene Landt, als de Ritmeesters en Capiteynen zouden mogen competeeren, tot welken eynde de Boeken van den Prædecesseur, gemunieert met behoorlijke Documenten, volkomen geloof zal werden gegeven.

V. Dat mede de geheele Militie te Lande, zoo van Ruyteren, Dragonders als Voetknechten, zal worden verdeelt in 10 Klassen of gedeelten, de welke zoo veel mogelijk zullen werden ge-egaleert, uyt de voornoemde drie specien, en dat de zelve Directeurs haar in allen manieren zoo veel doenelijke zullen benaerstigen, om yder zijn gedeelte of Klasse promptelijk en spoedigh te betalen, zoo haast als haar de noodige Documenten zullen ter handen komen.

VI. En zal de zelve betalinge punctuelijk moeten werden gedaan, niet by Compagnien, maar by geheele Regimenten te gelijk, zonder yemant daar in 't minste te favoriseeren, of de eene Compagnie voor d'ander eenigh furnissement te doen.

VII. De voorsz. Directeurs zullen gehouden wezen, de Ritmeesteren en Capiteynen te bedienen, en hare affaires te verrichten, buyten kosten en lasten van de voorsz. Ritmeeste-

meesteren en Capiteynen, ook gehouden zijn te bezorgen dat de Penningen aan de voorsz. Ritmeesteren en Capiteynen mogen toekomen, 't zy by Wissel of anderzints, zonder dat de voornoemde Directeurs eenighzins gehouden zullen zijn eenige verdere verantwoordinge te doen, als alleenlijk met de Quitantien die haar door de Rimeesters en Capiteynen voor de penningen zullen zijn behandight.

VIII. En zullen de voornoemde Directeurs alle jaren hare respective rekeningen, gemunieert met de noodige verificatoire Documenten daar toe gerequireert, overleveren onder recepisse ter Reken-kamer van haar Edele Groot-Mog: te weten aan die in het Zuyder-quartier, voor zoo veel belangt de Militie op 't zelve Quartier staande, en in het Noorder-quartier zoo veel de Militie van het zelve Quartier belangt, zonder voor haar of hare Erfgenamen in eenigh recollement geobligeert te zijn, als alleenlijk binnen den tijdt van 6 weken naar expiratie van elk Jaar, en anders niet, behoudens dat na verloop van zoodanigen tijdt, niemant onder beneficie van relief, tot eenigh recollement zal mogen werden geadmitteert; en zullen mede de voorsz. Directeurs noyt geobligeert zijn eenige Rekeningen of openinge van de zelve te doen aan eenige subalterne Officieren, Ruyters of Soldaten, maar volkomentlijk en absolutelijk mogen volstaan met hare gedane betalingen aan de Ritmeesteren en Capiteynen.

IX. En zullen voortaan gene kortingen op de Ordonnantien worden geaccordeert, ten laste van de Ritmeesters en Capiteynen, of der zelver subalterne Officieren, ten profijte van eenige particuliere Persoonen, het zy Koopluyden, Winkeliers, of andere, behoudens dat alle kortingen ten profijte van den Lande op de Ordonnantien haren cours zullen hebben als voor dezen, ten ware de voorsz. Ritmeesteren en Capiteynen credit hadden afgesproken voor de Logementen, Eet en Drink-waren van haar en hare Compagnien, ter plaatze daar de zelve Compagnien logeeren of Garnizoen houden, en nergens anders, welken aangaande de voorsz. kortinge mede toegestaan zal worden.

X. Dat alle questien en dispuyten zoo tusschen Ritmeesters en Capiteynen, onder den anderen, als tegens der zelver Solliciteurs of Directeurs, als mede de questien en disputen der Directeurs, zoo onder malkanderen als tegens Ritmeesteren en Capiteynen, of der zelver subalterne Officieren, zullen werden gedecideert door twee Boekhouders van de Finantie van de respective Quartieren, en drie der voornoemde Directeurs, die in de zake in questie niet en zullen wezen geinteresseert.

XI. De Ritmeesters en Capiteynen zullen zijn geobligeert, op hare kosten binnen den tijdt van 14 dagen na date van ydere Monsteringe, aan den Directeur van haar Compagnie, over te zenden de Monster-rolle, gemunieert met de noodige Documenten tot de zuyveringe van dien gerequireert, op pœne van een maant des Ritmeesters of Capiteyns Gagie te verbeuren, de welke aan de eerste maant Solts, ten behoeve van den Lande zullen werden gekort.

XII. En zullen de voornoemde Directeurs verbonden zijn, 6 dagen naar date van den ontfang van de voornoemde Monster-rollen en behoorlijke Documenten, de zelve over te leveren aan den Commis van de Finantie, voor zoo veel het Zuyder-quartier aangaat, en aan den Secretaris Foreest, voor zoo veel het Noorder-quartier belangt, op pœne van een maandt Gagie, van des Directeurs Gagie der Compagnie, daar van zulks voor valt, ten behoeve van 't Landt, dat mede aan de eerste Ordonnantien zal worden gekort.

XIII. En zal den Commis van de Finantie in het Zuyder, mitsgaders den Secretaris in het Noorder-quartier, specialijk zijn verbonden 8 dagen na date van de voornoemde exhibitie der Documenten, tot de voorsz. zuyveringe noodigh, de Rollen effectivelijk te zuyveren en te Boek te brengen, zonder dat den voornoemden Commis of Secretaris respective daar van in gebreken blijvende onder geenderhande prætexten, het zy van

incom-

incomplete Monsteringe, of mancquement van zuyveringe van dien, de expeditie der Ordonnantie zal mogen ophouden.

X I V. Ook zullen de voornoemde Directeurs op haren Eedt zijn geobligeert, oprechtelijken en ter goeder trouwen, haar te informeeren op de betalinge die by de Officieren aan de Militie haar beleyde aanbevoolen, werdt gedaan, te examineeren de Monster-rollen, en te ontdekken het bedrogh, dat zoo in de Monsteringe, als zuyveringe van Rollen, tot hare kennisse zoude mogen komen, op pœne als vooren, zonder daar over directelijk of indirectelijk met de Ritmeesteren of Capiteynen, of der zelver subalterne Officieren of Soldaten, te mogen correspondeeren, of eenige communicatie houden tot nadeel van den Lande, niet alleen op pœne van infamie en privatie van haar Ampt, en pecuniele boete, maar ook op arbitrale correctie, en Lijfstraffe, ook zelfs tot de doodt incluys, zoo als naar gelegentheyt van zaken bevonden zal worden te behooren.

X V. En om met effecte zoodanige of diergelijke ontdekkinge te konnen doen, zoo zullen de zelve Directeurs zijn verbonden en geauthoriseert (zoo wanneer zy eenige informatien, of ook suspicie mochten hebben van de maleversatien der Ritmeesteren en Capiteynen, of ook zoo wanneer haar zulks by de Heeren Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren, of Commissarissen, van haar Edele Groot-Mog. daar toe geauthoriseert, zal worden aanbevoolen) in de Garnizoenen zelfs de penningen te moeten brengen, en aan de Officieren, Ruyteren en Soldaten, Hooft voor Hooft te betalen, en tot dien eynde by Monsteringe de zelve Garnizoenen in Wapenen doen komen, om daar van pertinent rapport te konnen doen aan gemelte Heeren Gecommitteerde Raden.

X V I. Ook zullen de voornoemde Directeurs specialijk zijn geobligeert op hare Eere, Eedt, Vromigheyt en Trouwe, te ontdekken alle abuyzen die in 't depescheeren ter Ordonnantien, en de calculatie van dien, met alle het gene daar toe specteerende, en daar van dependeerende is, oprechtelijk aan den Commis van de Finantie, en den voorsz. Secretaris, of des noodts aan het Collegie van de Edele Mog. Heeren Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren bekent te maken, mitsgaders de noodige remedien van diergelijke erreuren in toekomende, des mogelijk, aan te wijzen.

X V I I. Tot welken eynde, en op dat de voornoemde Directeurs met des te meerder faciliteyt hare functie zullen kunnen exerceeren, zoo zullen de zelve dagelijks vry acces en toegang hebben, tot alle de Registers, Boeken, Monster-rollen en Documenten in de Finantie berustende, en gehouden werdende, de Militie rakende, en de Klercquen geobligeert zijn, haar daar in alle hulpe, assistentie en bericht te doen.

X V I I I. En zullen ook de voornoemde Directeurs vryen toegang hebben by den Commis van de Finantie, en ook in zijn Kamer mogen komen een uure des daaghs.

X I X. En zullen alle Ordonnantien van Soldye voortaan werden gedepescheert by anticipatie voor den vervaldagh, om preçijs uytgegeven te werden, niet te min onder reserve (in cas van eenigh defect van dien) van op de naastvolgende maandt gedresseert te werden na behooren.

X X. En zal aan de voornoemde Directeurs te zamen, en yder na proportie van de Compagnien onder hare directie, ter handt gestelt werden tot een beginzel van hare bedieninge, een somme van 100000 guldens, om ge employeert te werden, ten eynde als vooren, en vervolgens van tijdt tot tijdt alle noodige furnissementen, zoo veele als de middelen daar toe geaffecteert, zullen komen op te brengen, zonder dat de zelve middelen in eenigerhande manieren, of onder eenige pretexten, tot eenigh ander employ of uytgifte zullen werden gediverteert.

X X I. Behoudens dat de voornoemde Directeurs haar in allen manieren zullen bevlijtigen, en alle doenlijke middelen allezints aanwenden, om in cas van noodt zoo veele

Penningen als haar mogelijk zal zijn te verschaffen, en aan de Militie te verstrekken, het zy door engagement en credit van haer en hare Vrienden, of op der zelver verbintenisse van hare effecten, mitsgaders alle het gene zy-lieden daar toe te kort zouden mogen komen.

X X I I. En of het mochte komen te gebeuren dat gene Penningen op Interesse konden werden bekomen, als door engagementen en verbintenissen van Ordonnantien of Obligatien, zoo zullen de voornoemde Directeurs, zoodanige en zoo veele Ordonnantien of Obligatien ten laste van 't Landt ter handen werden gestelt, (onder hare Recepissen) als daar toe noodigh zullen hebben.

X X I I I. Voor welk verschot de voornoemde Directeurs Interessen zullen genieten en profiteeren tegen 16 stuyvers van yder 100 guldens ter Heere-maandt van 42 dagen, mitsgaders tot belooninge voor hare Bedieninge een Schrijvers paye van ydere Compagnie by haar bedient; te weten, van een Compagnie Ruyteren 28 guldens, van eene Compagnie Dragonders 25 guldens, en van eene Compagnie Voet-knechten 12 guldens ter voornoemde Maandt van 42 dagen, vry gelt, welke Interessen en Schrijvers paeyen, by haar Directeurs van de Penningen van yder Compagnie Maandtlijk zal werden afgehouden.

En dit alles by provisie, en zoo lange by haar Edele Groot-Mog: gene nadere ordre zal wezen gestelt op de betalinge van de voorsz. Militie.

Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van hare Edele Groot-Mog: op den 17 Maert, 1673.

In dezen tijdt liepender verscheyde geruchten / dat de Franse met de Geallieerde van den Vereenighden Staat getracht hadden / byzonderlijk te handelen / en voornamelijk tot Weenen, alwaar den Fransen Minister aan zijne Keyzerlijke Majesteyt, zoude hebben aangeboden / de herstelling van Lotharingen, als ook dat de Bisschoppen van Keulen en Munster, in manier van afbidding / het gepasseerde zouden repareeren / nevens noch eenige andere zaken meer / midts dat men dan daar op / zonder yemandt anders / met Vrankrijk zoude fluyten / doch daar was geen gehoor / en wierdt alles rondt af-geslagen.

Den 12 Februarii, 1673. overleedt zeer schielijk te Wirtsburgh, den Aerts-Bisschop, en Keur-Vorst van Maintz, die een groot Favorijt van de Franse Partye was geweest.

Van Cadix in Spangien waren 7 Hollandtse Oorlogh-Schepen met de Spaansen Admiraal in Zee gegaan / met besloten ordre / die zy eerst / in de Zee komende / mosten openen / daar uyt zy dan zouden zien / werwaarts haren koers / mosten zetten / zy meynden dat het was / om de Zilver-vloot te ontmoeten / en die behouden binnen te brengen; by deze Schepen wierden noch 4 andere verwacht. Uyt Castilien wierden ook 3000 Paerden na Catalonien gezonden met zware remisen van geldt; mede liepender verscheyde Couriers na Saragossa, om na de gelegentheydt van Don Joan te vernemen.

Nademaal men nu binnen Utrecht, tegen de Uytgewekene, begon ter Executie te stellen het Placcaat van den Koning van Vrankrijk, in ons eerste Deel, Pag: 414 te lezen / zoo hebben de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, op den 1 April, dezes Jaars, 1673. hun Placcaat, by maniere van retorsie, hier tegen / op den 27 September, des voorleden Jaars 1672. uytge-

uytgegeven/ (mede/ in 't voorsz. Deel, Pag: 415. gevoeght) niet alleen vernieuwt/ maar verboden, daar-en-boven wel scherpelijk aan yder een, eenige materialen van de gerazeerde goederen van Huyzen, Bosschen, Plantagien, &c. te koopen, op groote straffen, en die, daar na, noch vier dubbelt te moeten betalen: Want daar waren sommige Baatzoekers, en andere Quaatwillige, die/ zelf aan Hollandtse Juffers getrouwt/ en t'Utrecht woonden/ zich hier mede geneerden/ en bemoeyden; en alzulke Afbreekzels, voor hare Huyzen en Poorten, als Triomfen of Zege-teykens, openbaar ten toon deden stellen.

d'Heer Veldt-Marschalk Wurts quam den 3 April, 1673. in 's Gravenhage, hebbende eenigen tijdt bezigh geweest/ met het bevorderen van de Fortificatien tot Alfen, aan de Goutse Sluys, en daar omtrent; welke werken/ volgens zijn Ed: verklaring/ nu in zoodanigen stant waren volbracht/ dat zy/ met tamelijke bezetting en Oorloghs-tuygh voorzien/ en hulp van de lage onder geloopene Landen daar rondtom/ genoeghzaam bestant waren/ om een Vyantlijk Leger, (alwaar het noch zoo groot/) te konnen tegen houden. De Gouverwellen Sluys, niet verre daar van daan gelegen/ was ook maar van weynigh minder sterkte: mede was de Schans te Nieuwer-brugge, (by de Franse voorlede Winter meest geruineert/) nu door de ordre en beleydt/ van d'Heer Grave van Waldek, weder op-gemaakt/ en met Geschut voorzien: Terwijl men alle deze Posten zoodanigh versterkte/ lagen daar verscheyden Uytleggers, die de Werk-luyden, voor overvallen te worden/ beschermden. Tot Gorkom wierden door Gecommitteerdens verscheyde nieuwe Werken aanbesteedt; Workom, Schoonhoven, en Oudewater, zijn in volkomen stant van tegenweer gebracht. De Sluys in de Vecht, aan den Hinderdam gelegen/ wierd wech genomen/ en de Fortificatie aldaar verbetert/ gelijk ook tot Muyden, alwaar men de Vecht begon af te dammen/ om de voorsz. Sluyzen weder te leggen. Ook wierdt vast gestelt/ de Stadt Weesp tot een volkomen Sterkte te fortificeren, gelijk ook gevolght is: Alle deze voornoemde Posten aldus versterkt/ en door 't overvloeyende water onaankomelijk/ zoo was'er aan deze kant (met Godts hulpe) zeer weynigh voor een vyandtlijken inval, te vreezen.

Den Colonel Scot, hebbende zijn Regiment, vermidts zijn hoogen ouderdom af-gestaan/ is 't zelve vergeven aan den Luytenant Colonel Greyms, en dito Greyms plaats/ aan den Major Lamy, en Lamys plaats aan Capiteyn Koljers, &c. Doenmaals quam uyt Mastricht, het Regiment van den Colonel Beaumont, in den Hage, daar uyt wierdt een Compagnie van 250 Koppen sterk/ voor Sijn Hoogheyt op-gericht/ die den Grave Karelsson commandeerde. Tot Geertruydenbergh ontstont eenige moeyten/ tusschen de Militie, en de wilde Kourlanders, doch wierdt haast weder gestilt: maar tot Hoorn, ging het wat scherper tusschen de Soldaten en 't Boots-volk, zoo dat'er eenige gequetst/ en 2 of 3 zijn doodt gebleven.

Ondertusschen deden hare Hoogh-Mog: op den 11 April, 1673. een scherp Placcaat af kondigen/ raakende de Scheepvaart en Koophandel dezer Ingezetenen, als ook de Neutrale, varende op de Havenen van Vrankrijk en Engelandt, en de Waren van Contrabande, &c. van den volgenden Inhoudt:

PLAC-

P L A C C A A T,

Wegens de Zee-vaart, van de Neutralen, en Waren van Contrabande.

EErſtelijk, dat van nu voortaan niemant van de Ingezetenen dezer Landen, hem zal hebben te vervorderen nyt deze Landen, of ook uyt eenige andere Landen, Koningrijken, Plaatzen of Steden, directelijk of indirectelijk te vervoeren na eenige Havenen, Eylanden, Steden of Plaatzen van Vrankrijk, Engelandt, Schotlandt of Yrlandt, of andere onder de gehoorzaamheyt van de meer-hooghſtgedachte Koningen van Vrankrijk en Groot Britannien, eenige Munitie van Oorloge, Vivres, of eenige Materialen, dienende tot uytruſtinge van Schepen, hoe die genaamt, van wat zoorte, qualiteyt, conditie, of natuure die ook zouden mogen zijn, gene van de zelve uytgezondert, of eenige andere Waren by Placcaat van den Lande verboden, of eenige correſpondentie en gemeenſchap houden, met de Inwoonderen van Vrankrijk en Engelandt voornoemt, of haar onderhoorige, door Brieven of anderzins ſtrekkende tot nadeel van dezen Staat, in eeniger maniere; dat ook niemant ter Werelt, alhoewel een Vreemdeling en geen Ingezeten dezer Landen zijnde, hem 't gene voorſz. is, uyt deze Landen zal hebben t'onderwinden, op pœne van daar over als Vyanden van den Staat, zonder eenige conniventie geſtraft te werden.

II. En nademaal Wy na de plicht van alle wettige Overheden, als ſchuldigh zijnde hare goede Ingezetenen en Onderdanen, met alle mogelijke middelen voor gewelt en overlaſt te behoeden, en te beſchermen, niet en konnen, ook volgens het gemeene recht en de practijcque van alle Volkeren, niet gehouden zijn te gedogen, dat de hooghſtgedachte Koningen, of haar Subjecten van yemant ter Werelt werden geſuppediteert, eenige Waren van Contrebanden; zoo willen Wy by dezen allen Onze Geallieerden, Vrunden en Neutralen, en generalijk alle Volkeren en Natien geadverteert, en wel ernſtigh verzocht en vermaant hebben, haar niet te willen vervorderen, geduurende den jegenwoordigen Oorlogh tuſſchen dezen Staat, en de hooghſtgedachte Koningen van Vrankrijk en Groot Brittannien opgerezen, te voeren of te tranſporteeren, uyt eenige Landen, Koningrijken, Plaatzen of Steden, directelijk of indirectelijk na eenige Havenen, Steden of Plaatzen van Vrankrijk, Engelant, Schotlant of Yrlant, of anderen, onder 't gebiedt van de meer-hooghſtgemelte Koningen ſtaande, eenige Waren van Contrabande, alzoo Wy gemeynt zijn voor goeden prinſe, en verbeurt te houden de voorſz. Waren van Contrabande, die contrarie deze Onze advertentie en Ordonnantie bevonden zullen werden geladen te zijn, om derwaarts gevoert te werden. Welverſtaande, dat ten aanzien van Vrienden en Neutralen, alleen voor Waren van Contrabande zullen werden getekent alle Vuurwerken, en 't gene daar toe behoort, als allerhande Kanon, zoo groot las kleyn, Muſquetten, Piſtoolen en der zelver Loopen, Buſſen, Mortieren, Petarden, Bomben, Granaden, Sauzyzen, Pek-kranſſen, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Kruyt, Lont, Zalpeter, Kogels, zoo wel Yzere als Loode, Degens, Lancen, Pieken, Hellebaerden, gewapende Dors-Vlegels, Storm-hoeden, Caſquetten, Cuiraſſen, Schilden, Paerden, Zalen, Holſters, Piſtool-loopen, Rapier-hengzels, en alle andere toeruſtingen, ten gebruyke van den Oorloge gefatſoeneert en gemaakt.

III. En om 't gunt voorſz. is des te beter met zekerheyt te beletten, en inzonderheyt te voorzien, dat zulks uyt deze Provintien, onder valſche pretexten, niet en kome te geſchie-

geschieden, en zal niemant voortaan hier te Lande mogen laden, of doen Schepen eenige van de voorsz. Waren, om na eenige Landen, Steden of Plaatzen van de Geallieerden, Vrienden of Neutralen van dezen Staat getransporteert, of vervoert te werden, zonder daar toe alvooren te hebben bekomen speciaal consent van de Raden ter Admiraliteyt, in welkers districte zoodanige ladinge of inschepinge geschieden zal; en boven de betalinge van 's Landts gerechtigheden, te zullen hebben gestelt suffisante cautie, voor tweemaal de waerde van de uyt te voeren Goederen, dat die op geen andere, als op der voorsz. Vrienden Rijken, Havenen, Steden en Plaatzen, en geenzins directelijk of indirectelijk, op eenige Plaatzen van Vrankrijk, Engelandt, Schotlandt, Yrlandt, of anderen, onder 't gebiedt van de hooghstgemelte Koningen zijnde, zullen werden gevoert en gelost; en dat binnen zekeren tijdt in het daar toe te verleenen Paspoort na gelegentheyt, en destantie van de Plaatzen, te expresseeren, behoorlijk en den Rechten genoegh zijnde, by over te leveren certificatien, of andere genoeghzame bewijzen zullen doen blijken; dat alle de voorsz. Waren in 't geheel ter plaatze daar op die verklaart en aangegeven zijn, vervoert te zullen worden, gelost en aan Landt opgeslagen zullen wezen, of dat by gebreke van dien, en den voorsz. ge-expresseerden tijdt overstreken zijnde, de Cautionaris voor de voorsz. dubbelde waerde van de onuytgegevene Waren, zulks als die ten tijde van de te stellen cautie getauxeert en gewaerdeert zullen zijn, aanstonts ge-executeert te worden.

IV. Ordonneeren voorts allen Onzen Ingezetenen en Onderdanen, adverteeren en vermanen allen Onzen Geallieerden, Vrienden of Neutralen, en generalijk alle Volkeren en Natien, willende varen na eenige Rijken, Landen, Steden of Plaatzen van dezen Staat, Oost, West of Noordt-waarts gelegen, of die van daar herwaarts aan zouden willen komen, te kiezen en te houden de ruyme Zee, alzoo Wy verstaan en verklaren by dezen, dat alle Schepen die op de Kusten van Vrankrijk, Engelandt, Schotlandt of Yrlandt, of andere Landen, Eylanden en Plaatzen onder 't gebiedt van de hooghstgemelte Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien zijnde: En voornamentlijk binnen de Baken en ondiepten langs de zelve gelegen, gevonden zullen worden, en die alzoo niet buyten suspitie zullen zijn van tegens deze Onze Ordonnantie en advertentie yet voor te hebben, zoo wanneer die in 't geheel of ten deele met eenige van de voorsz. Waren van Contrabande geladen zullen zijn; by de Capiteynen en andere Officieren van Oorloge, ook Commissie-vaarders dezer Landen aangehaalt en opgezonden zullen worden, om daar over by de Raden ter Admiraliteyt te worden gesententioneert in maniere als in 't tweede Artikul hier vooren staat ge-expresseert, ten ware nochtans de zelve Schepen aldaar gedreven en geraakt mochten zijn, door storm, of andere zwaren noodt, en dat het zelve by d'opgemelte Raden ter Admiraliteyt, uyt de circumstantien in dier voegen opgenomen en geoordeelt zal konnen worden.

V. En om wijders te beter alle bedrogh, 't welk tegens deze Ordonnantie en advertentie voorgenomen zoude mogen werden, voor te komen, en te verhoeden; belasten en beveelen Wy midts dezen alle Schippers en Koopluyden, Ingezetenen dezer Landen zijnde, of hunne Schepen en Goederen uyt deze Landen uytvoerende: Adverteeren en vermanen voorts alle anderen, van wat Natie die ook zijn, of waar die komen zullen, egene Goederen, Waren of Koopmanschappen in hare Schepen te laden, of te doen laden, de zelve te vervoeren, of doen vervoeren, anders dan met eenderhande Zee-brieven, behoorlijke Paspoorten, volkomen Chertepartyen, Cognoscementen, Vracht, Advijs- en Convoy-Brieven, of diergelijke andere Bescheyden, als na de Wetten en Placcaten van de Plaatzen daar de Goederen, Waren en Koopmanschappen ingeladen zullen zijn, tot der zelver inladinge en vervoeringe werden gerequireert, alzoo Wy voor

verbeurt zullen houden, en van nu af aan voor goeden prinse verklaren alle de Schepen, mitsgaders de ingeladen Goederen, Waren en Koopmanschappen, daar van dat meer als een Zee-brief, Chertepartye, dobbele Vracht-brieven, Cognoscementen, of andere Bescheyden, gevonden zullen worden, mitsgaders ook alle de Schepen en Goederen, die met de voorverhaalde gerequireerde Bescheyden, niet na behooren verzien zullen wezen.

V I. Ten eynde ook alle de Officieren en Bevelhebberen van Schepen van Oorloge, zoo van den Staat, als van particulieren op Onze bestellinge uytgerust, verzekert mogen zijn, dat de Schepen die zy in Zee zullen komen te rencontreeren, op gene der voorsz. Havenen, Steden en Plaatzen van Vrankrijk, Engelandt, Schotlandt en Yrlandt, of anderen onder 't gebiedt van de hooghstgemelte Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien staande, met eenige van de voorsz. Waren van Contrabande mogen hebben gemunt, zoo zullen de voornoemde Capiteynen in Zee alle Schepen, daar op eenige suspicie zal vallen, mogen aandoen, en de zelve afvorderen hare Zee-brieven, Passepoorten, Chertepartyen en Cognoscementen, tot blijk, waar het Schip zoude mogen t'huys behooren, waar, en op wat plaatze de ladinge zy geschiedt, waar in des zelfs ladinge bestaat, en op wat plaatze de ontladinge zal hebben te geschieden, welke aan haar vertoont zijnde, en bevonden wezende, dat de voorsz. Schepen met gene van de voorsz. Waren van Contrabande, na eenige Havenen of Plaatzen, onder 't gebiedt van de hooghstgemelte Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien zijnde, hebben gemunt, zullen zy de zelve vry en onverhindert laten passeeren, maar zoo het contrarie van dien, by de zelve Bescheyden, of anderzints mochte werden bevonden, zoo zullen zy de zoodanige Schepen, met haar ingeladene Goederen, in goede verzekeringe hebben op te brengen, en onder hare bewaringe t'aanvaerden, alle de Bescheyden die in de zelve Schepen bevonden, en aan haar vertoont zullen zijn, ook 't geen de Schipper en 't vorder Scheeps-volk, zoo ten reguarde van haar voorhebbende reyze, als ook aangaande de gelegentheyt van 't Schip en ladinge, te dier tijdt zullen hebben verklaart, in de beste forme by geschrifte doen stellen, en by den Schipper doen onderteekenen, om nevens de voorsz gevonden Bescheyden, met het Schip, en des zelfs ladinge aan de Raden ter Admiraliteyt daar den veroveraar uytgevaren zal zijn, opgezonden en overgelevert te worden.

V I I. Vorders is mede onze meyninge, dat ook alle de penen hier vooren gestatueert, effect sorteeren en ge-executeert worden zullen tegens onze Ingezetenen, Overtreders, 't zy Koopluyden, Schippers, of andere, wie de zelve ook zouden mogen wezen, met confiscatie van de Schepen, en van de ingeladen Goederen, of een gedeelte van dien, invoegen hier vooren verhaalt, of anderzints zoo de zelve niet voor handen zullen zijn, met pecuniele boeten, ter concurrentie van de waerde van dien, elk in hun reguard, in gevalle t'haarder aankomste in deze Landen, of ook anderzints de gelegentheyt daar toe gebooren zijnde, zal vernomen en bewezen werden, dat zy deze Onze advertentie en Ordonnantie in eenige Poincten zullen hebben gecontraventeert, even gelijk of zy op 't feyt bevonden, en by de voorsz. Schepen van Oorloge daar over uytter Zee opgebracht, of anderzints hier te Lande by andere 's Landts Officieren achterhaalt en betrapt waren geworden.

V I I I. En ten eynde door de executie van deze Onze Ordonnantie en advertentie, gene rechtvaerdige redenen van klachten mogen werden gegeven aan eenige Koningen, Republijcquen, Princen, Potentaten, of Steden, met dezen Staat in Alliantie of Verbont staande, zoo belasten en beveelen Wy wel expresselijk by dezen alle Onze Hoofden en andere Officieren ter Zee, zoo over Schepen van Oorloge van den Staat, als over Schepen by particulieren op Onzer bestellinge ten Oorloge uytgerust, gestelt, haar punctue-

lijk

lijk te reguleeren na de Verbonden en Tractaten by ons dezen aangaande met andere Koningen, Republijcquen, Princen, Potentaten en Steden albereydts gemaakt of noch te maken, ordonneeren ten zelven eynde Onze Raden ter Admiraliteyt, alle Capiteynen van Oorloge, uyt hare respective districten uytvarende, daar van particulierlijk te adverteeren en t'instrueren als na behooren.

IX. En zal de judicatuure over de transgressie dezer onzer Ordonnantie toekomen de Raden ter Admiraliteyt, in welkers districte de contraventien zullen werden ontdekt, of wel de Capiteynen die d'achterhalinge in Zee zullen komen te doen, uytgevaren zullen zijn.

X. Doch by zoo verre de voorsz. Transgresseurs niet op het feyt bevonden, maar namaals daar over geaccuseert mochten werden, zal als dan de kennisse daar af toekomen de Raden ter Admiraliteyt of ordinaris Rechters voor den welken de zelve eerst in recht betrokken zullen werden; En ten eynde alle de Officieren, mitsgaders allen anderen die den welstant van dezen Staat ter herten zoude mogen gaan, en Vyanden van de zoodanige contraventien zijn, des te vlijtiger zouden mogen letten, dat deze Ordonnantie ook alom, en by een yder punctuelijk worde geobserveert, en de Contraventeurs na den inhouden dezer, andere ten exemple gestraft, zoo zullen alle de penningen die by confiscatie als anderzints, uyt deze Onze Ordonnantie komen te resulteeren, geappliceert werden zoo als gewoonelijk alle peynen, mulcten en confiscatien by Placcaten van de respective Provintien dezer Vereenighde Nederlanden geappliceert en verdeylt werden, te weten een derde-part ten profijte van den Aanhaalder of Aanbrenger, 't zy de zelve in Eedt en bedieninge van 't Landt zoude mogen zijn of niet, een derde-part ten profijte van den Officier die de calange en executie zal hebben gedaan, en het resteerende derde-part ten profijte van de gemeene zake.

XI. Maar belangende de Schepen en Goederen, die by eenige Schepen van Oorloge van dezen Staat, of van eenige particuliere Commissie- of Retorsie-Vaarders, in Zee achterhaalt, en van daar ter zake van contraventien tegens dezen Onze Ordonnantie en advertentie begaan, opgebracht, en vervolgens door de gemelte Raden ter Admiraliteyt verbeurt en van goeden Prinse verklaart zullen werden, daar van zal de verdeylinge geschieden, volgens d'Instructie, Placcaten en Ordonnantie daar van hier bevoorens gemaakt, of noch te maken.

XII. Ten eynde ook alle Schepen en Goederen, die ter oorzake van de contraventien tegens deze Onze Ordonnantie en advertentie begaan, zullen werden achterhaalt, aangehouden, en hier te Lande opgebracht, aan handen van de gemelte Raden behoorlijk overgelevert mogen werden, zoo lasten Wy by dezen wel expressetijk, dat de Aanhaalders van de zelve zich precise zullen hebben te reguleeren, ook alle die het zelve aangaan mochte, doen reguleeren na Onzen Placcate, op den 1 December, 1640 tegens het onordentelijk plonderen en veroveren van zoodanige Schepen, ge-emaneert, met Waarschouwinge dat de peynen by het voorsz. Placcaat gestatueert, seveerlijk zullen werden ge-executeert, tegens alle de gene die contrarie het voorsz Verbodt yets geattenteert zullen hebben.

XIII. En ten eynde aan de eene zijde mach werden voorgekomen, dat de schade die by confiscatie van de voorsz. Schepen en Goederen op de Contraventeurs van deze Onze Ordonnantie moet vallen, niet door middel van asseurantie en kome te remedieren, tot schade van eenige andere Ingezetenen dezer Provintien, en dat aan de ander zijde de faculteyt van de Franse en Engelse Navigatie en Commercie, zoo veel doenlijk werde besnoeyt. ZOO IST, dat Wy wel expressetijk ordonneeren by dezen, niet alleen, dat zich niemandt van de Ingezetenen voornoemt en zal hebben te bevorderen eenige Goede-

ren of Schepen, de Subjecten van de hooghstgemelte Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien toebehoorende, nochte ook eenige Schepen en Goederen gaande of bevracht na eenige Havenen, Steden of Plaatzen van Vrankrijk en Engelandt, Schotlandt, Yrlandt, of anderen, onder 't gebiedt van de hooghstgemelte Koningen staande, of ook van de zelve Havenen, Steden of Plaatzen komende te verassureeren, directelijk of indirectelijk, zelver of door yemant anders hier te Lande, of daar buyten, op wat maniere het zelve ook zoude mogen geschieden, nemaar ook het geven en ontfangen van Renverzalen, om daar door dezen Onzen Placcate illusoir te maken, 't zy mede directelijk of indirectelijk, onder wat pretext zulks ook zoude mogen geschieden, op pœne dat verbeurt zal zijn, en werden zoodanige somme als by de Asseuradeurs zal wezen verzekert, en dat 't zelve zoo wel ten reguarde van 't doen van de asseurantie, als van 't geven van Renverza'en, plaatze hebben, en effect zorteeren zal, t'appliceeren en te executeeren, als vooren; en zullen de Officieren die daar in bevonden zullen worden nalatigh geweest te zijn, daar over arbitralijk werden gecorrigeert, ook met privatie van hare bedieningen, of anders, zoo als na gelegentheyt bevonden zal werden te behooren, &c.

Terwijl was men in Hollandt, met het recreuteeren der defecte Compagnien, en 't werven van nieuwe Volkeren, tot 4 of 6 Regimenten, uyt verscheyde Gewesten, yverigh bezigh: waar van al veele / zoo van Hamburgh, als uyt Oldenburgerlandt waren aangekomen. Men maakte staat / dat de Militie te Lande, zou bestaan / in 76000 Voet-knechten, 13942 Ruyters, en 2000 Dragonders: En vermits men besloten had / in 't midden van deze Maant April, een generale Monsteringh te doen / is aan alle de Landt-officieren belast / hare Regimenten en Compagnien compleet te moeten hebben / op pene van cassatie.

Den Heer Grave van Waldek met eenige Heeren, tot deze Monsteringh, of Reveue, gecommitteert / quamen tot Oudewater, aldaar monsterende / deden zy 't Krijghs-volk sterk 60 / in yder Gelit / voorby haar marcheeren. Den 17 April monsterden zy tot Amsterdam, alwaar des Hoogh-gemeldten Heer Graafs Regiment doenmaals leggende / daar uyt trok / naar Muyden: eenige dagen continueerde deze Reveüe in verscheyde Steden en Posten van den Staat: In sommige plaatzen wierden al eenige Morte-payen gevonden / en byzonderlijk tot Delft, daar veel Betiel-bakkers Knechts, en andere Passevolants ontdekt zijn geworden / die tot straf wierde opgeleydt / dat zy 4 Jaren in 's Landts dienst, mosten volharden. Eenige Officieren wierden af-gezet / en andere in den Hage, op de Gevangen-poort, in hechtenis gebracht. Maar vermits men noch veele defecte Compagnien vondt / is den tijdt van de recrueteeringe / tot in 't begin van de Mey-maant, verlanght; doch voor die zijn Compagnie als dan niet compleet zou hebben / is de effective cassatie vast gestelt; en tegen 't houden van de Passevolanten is uyt-gegeven / en alom aangeplakt / de volgende

Waarschouwinge, wegens de Morte-payen.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, Allen den genen die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut. *Doen te weten*, Dat wy voor den dienst van onzen Lande, en ten besten van den genen die haar in des zelfs dienst als Militairen

litairen genegen zoude mogen wezen te laten gebruyken, midts dezen in conformité van den Placcate den 4 Februarii, 1599. op het stuk van de Monsteringe geëmaneert, en op verscheyde tijden vernieuwt, wel hebben willen waarschouwen en adverteren alle Officieren, Soldaten, en alle andere, zoo Vreemde als Ingezeten, dat de zelve haar niet zullen hebben te vervorderen aan te nemen eenige Morte-payen, of ook eenige andere Persoonen ofte Volk, onder conditie of toezegginge, dat de zelve van haar dienst ontslagen zullen werden, zoo wanneer de Compagnie uyt de Steden ofte Provintien daar inne die leggende zijn, zullen komen verleyt te worden; Dat ook niemant, zoo wel Vreemde als Ingezetenen, hem tot Morte-paye, ofte eenigen zoodanigen geconditioneerden dienst zal laten gebruyken, alles directelijk ofte indirectelijk, in eeniger manieren, op pene dat de Officieren, ofte andere, de welke bevonden zullen werden eenige zoodanige Persoonen te hebben aangenomen, met der doodt, en die gene die haar daar toe zullen hebben laten gebruyken, arbitralijk aan den lijve, en zelfs ook met de doodt, na gelegentheydt van zaken, zonder eenige conniventie, en buyten forme en figure van Proces, aanstonts en met'er daadt op ordre van de Heeren Gecommitteerden van onze Gecommitteerde Raden tot de Monsteringe, gestraft zullen werden. Inviteren en noodigen voorts midts dezen allen en een yegelijk, om de voorsz. Morte-payen, ofte andere Persoonen de voorsz geconditioneerden Dienst aangenomen hebbende, te ontdekken, beloovende, aan de zelve midts dezen niet alleen impuniteyt van zijn misdaadt, indien hy daar aan schuldigh is, maar noch daar-en-boven tot recompense een somme van 50 ponden ten veertigh grooten 't pondt, voor yder Passevolant, ofte ander Persoon zoodanigen geconditioneerden Dienst aangenomen hebbende, die hy zal komen aan te wijzen. En ten eynde niemandt hier van ignorantie en pretendere, ne maar een yder weten moge waar na hy hem hebbe te reguleren; Lasten wy, dat dezen zal werden gepubliceert en geaffigeert alomme daar 't behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage den 19 April 1673.

Onderstont,

Ter Ordonnantie van de Staten.

Getekent,

Herbt. van Beaumont.

Op den zelven dagh / is noch een tweede Waarschouwingh af-gekondight/ ter oorzaak / dat'er in deze Landen veel Baatzoekers en Moetwillige, onder den naam van Heeren Knechts, Officiers, en Soldaten, in de gemeene Veer-schepen, en Schuyten, van d'een na d'ander plaats varende / hunne Vrachten niet wilden betalen; inhoudende / Dat een yegelijk, zoo wel Vreemde als Ingezetenen, van wat qualiteyt of conditie die zouden mogen wezen, 't zy Militaire of andere, komende door ons Landt te passeeren, het opgestelde Veergelt zal gehouden zijn te betalen; doch dat d'Officieren en Soldaten die by en met hare Compagnie op Patent na d'eene of d'andere plaatzen trekken, en geen andere, daar van zullen verschoont zijn.

Noch quam'er een derde / waar by bekent gemaakt wierdt / Dat, om de menighvuldige occupatien van de Heeren Gecommitteerde Raden, verstaan is, de Heeren Gecommitteerden, voor een tijdt in den Haagh tot de Vredehandelingh, te verzoeken, en te authoriseren, om geduurende d'absentie der Staten, te vaceren tot het afdoen van de Processen in 't stuk van de gemeene Landts middelen geventileert, en daar in Recht en Justitie te administreren, volgens de Placcaten en Ordonnantien, &c.

Op den 20 April, 1673. hebben de Heeren Meesters, van de Rekeningen der Graaffelijke Domeynen van Hollandt, in den Hage, ook een Waarschouwingh doen uytgaan:

Dat niemandt van nu aan zich zou vervorderen, met Segens, Singel-netten, of Korden, en ander diergelijk Wandt, op den hoek van Hollandt, of omtrent de Pannen in de Maas te strijken, en eenige Salm of Both te vangen voor de Salmsteken, op pene van de verbeurte niet alleen van het zelve Visch-tuygh, maar ook van arbitrale correctie.

Reyze van *Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Orangien*, naar *Zeelandt*, *Vlaanderen*, en *Brabandt*.

TE dezer tijdt zweefden in Zeelandt, verscheyden onlusten / en oneenigheden / waar over de tegenwoordigheydt van den Heer Stadthouder aldaar hoogh nodigh was: Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Orangien, (die nu den rouw over de doodt van de Keyzerinne, als zijn Nichte, had aangenomen/) in 's Gravenhage zijn afscheydt genomen / en de noodige ordres op alles gestelt hebbende / vertrok dan van daar den 12 April, 1673. voor de middagh ten 11 uuren, verzelt met een tamelijke stoet van Edellieden, over Rotterdam, Bergen op Zoom, en zoo voorder met eenige Jachten, en Chaloupen, na Der Veer in Zeelandt, alwaar Hy 's anderen daaghs / den 13 dito, tegen den avondt aan quam / en de Avont-maaltijdt binnen Boort gehouden hebbende / tradt te Lande, en rijdende dien zelven avont noch voort / quam des nachts ten 11 uuren binnen de Stadt Middelburg. Kort na de middagh als de Prins uyt den Hage vertrok reedt den Heer, Don Emanuel de Lira, Spaans Minister, met een Koets van 6 Paerden getrokken Sijn Hoogheydt te post na / en sprak met den zelven noch tot Rotterdam, doende met eenen een keer na Brussel. De Heeren Zeeuwse Gedeputeerde, neffens dien Raadt-Pensionaris, de Hubert, waren daaghs voor Sijn Hoogheyts vertrek / al uyt den Hage na Zeelandt verreyst.

Op Sijn Hoogheyts aankomst te Middelburgh, is aanstonts den Raadt-Pensionaris Sijn Hoogheyt komen begroeten en zijn voort de Leden van de Provintie van Zeelandt, tot een Staats-Vergaderingh aldaar beschreven / tegen des anderen daaghs na de middagh. Sijn Hoogheyt is 's morgens van de Heeren Gecommitteerde Raden, door den mondt van den gemelten Raadt-Pensionaris verwellekomt / en daar na door alle de Collegien en Gedeputeerde van de Steden gecomplimenteert. Des namiddaghs in de Vergadering van de gemelde Heeren

Heeren Staten van Zeelandt ontfangen zijnde / heeft de Raadt-Pensionaris van wegens hare Ed: Mog: Sijn Hoogheyt door een bequame en obligeante aanspraak nochmaals verwellekomt / en voorts de besoignes, die in de Vergadering te verhandelen waren / tot een algemeen genoegen voorgestelt; op alle welke beleeftheden Sijn Hoogheyt met zeer groote minnelijkheydt heeft geantwoort / gelijk ook een yder / die de eere had / van by Sijn Hoogheyt te komen / met alle civiliteyt wierdt bejegent / dat de gemoederen daar noch meerder tot Sijn Hoogheyt deed trekken. De volgende dagh heeft Sijn Hoogheyt met Gedeputeerden van hare Ed: Mog: van 's morgens heel vroegh / tot 's avonts heel laat / in continuele besoignes geweest / over het gene tot defensie van 't Vaderlandt, en tot uytvinding van noodige middelen vereyscht wierd / waar van op den 18 dito, aldaar een gewenscht besluyt is gemaakt; als mede by Sijn Hoogheyts afscheyt een Placcaat van Amnestie (op den voet / als te vooren in Hollandt) gearresteert / waar mede daar alles in een gewenschte rust was herstelt. Ondertusschen had Sijn Hoogheydt ook in de Regeerende Vergaderingen geweest / mede op het Oost-Indis Huys te Middelburgh, alwaar Hy met eenige uytheemsche Rarieteyten vereert is geworden / en alle de Sterkten van dat Eylant Walcheren gevisiteert / en ordre gestelt op het bevorderen van de Equipagie ter Zee: En na dat Sijn Hoogheyt, met alle bedenkelijke respect en eerbiedigheden / allenthalven onthaalt was geworden met een groot gejuygh en hooghste vreughde van de Gemeente, onder 't optrekken der Burgerye, en het donderen van 't Geschut op de Wallen, soo is Hy op den voorsz. 18 April, naar Vlissingen vertrokken / alwaar Hy mede van de Burgerye, in de Wapenen zijnde wierd ingehaalt; doch onder 't Salvo schieten is den Heer van Brederode, het Jonge Graafje van Nassouw, en Jonker Voorst, Edelman van Sijn Hoogheyt, eenighsings / by ongeluk gequetst. Hier van daan / voer Sijn Hoogheyt over / na Sluys in Vlaanderen, om de Fortificatien aldaar mede te bezien / en dit alles met soo yverigen vaerdigheyt / dat het ongelooflijk was.

Op den 19 April, 1673. is Sijn Hoogheyt de Prins van Oranjen 's morgens ten 11 uuren van Sluys binnen het man-moedigh, en heltaftigh Aerdenburgh gekomen / verzelt met een grooten Treyn: Hy wierd aldaar door de Heeren van de Magistraat, als mede door den Colonel Spindler, haren Gouverneur, verwellekomt: Eenige Maeghden brachten hem de Sleutels, in een schotel te gemoet / dien Hy in dank accepteerde: De Straten van de Stadt, daar Sijn Hoogheyt passeeren moest / waren met Festonnen, en Kranssen behangen / waar van sommige / Oranje-Appelen droegen / en de grondt lagh dik met groene Palm bestroyt. Die dappere Burgers stonden op de Markt in Wapenen, waar Sijn Hoogheyt deur gepasseert is: Doen wierd eenparigh met groot juychen en vreughde geroepen Vive Oranje, en Salvo geschooten. Sijn Hoogheyt nu de Wallen en Fortificatien bezichtight en om gereden hebbende / is ten een uur weder vertrokken na Izendijk, wanneer het Kanon en Musquetten driemaal tot Sijn Hoogheyts behouden Reys / rontom de Stadt gelost is.

De Stadt Oosburgh, een van de Vlaamse Frontieren was nu volkomen geslecht; aan de Catalijne Schans wierd ook begonnen / en men sprak daar

noch

noch van meer andere plaatzen. De Polder den Ouden Man wierd mede doorgesteken / en zoo alles daar gantsch onder water gezet.

Den 21 April, is Sijn Hoogheyt de Prins van Oranjen uyt Vlaanderen over Bergen op Zoom te Breda aangekomen (vertrekkende / na de visite van alles genomen te hebben) 's anderen daaghs na 's Hertogenbosch, door een groot gedeelte van dat Garnizoen tot half wegen geconvoyeert wordende / alwaar Hy van een gelijk gedeelte van 't Garnizoen uyt den Bosch wierd ontmoet; waar Hy den 22 dito, des avondts ten 7 uuren arriveerende / en ten 11 uuren weder vertrekkende / zoo wierden eenige Stukken los gebrandt / 't welk onkundigh gehoort zijnde by de Chaloupen, die 't op Bosse-velt kruysten / meenden die / dat het Zeyn-schooten waren; en alzoo de Chaloupen, daar Sijn Hoogheyt in was / ontmoetende / stelden zich daar tegen; invoegen eenige Perzoonen eer zy 't wisten en bekent waren / geraakt zijn: Doch dit verging noch zeer wel / en Sijn Hoogheyt quam over Gorkum, Schoonhoven, (die Fortificatien gezien hebbende) Rotterdam, en Delft, op den naast-volgenden dagh 's avondts weder behouden in 's Gravenhage: Dit was wel een spoedige / doch ongemakkelijke reyze.

Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Oranjen nu wederom in 's Gravenhage, aangekomen zijnde / heeft aldaar op den 26 / en 27 April, 1673. een Conferentie gehouden / met de Heeren Generaals-Perzoonen, Veldt-Marschalken, en hooge Officieren, zoo te Water, als te Lande, over den toestandt des Landts, des zelfs verzekertheyt, defensie, en vorder aanstaande Krijghs-expeditien, alzoo de Vyanden van den Staat zich vast begonnen te bewegen. Te Lande, wierd over de Militie, onder het Opper-commando van Sijn Hoogheyt, gestelt / de drie Heeren Veldt-Marschalken, Prins Maurits, de Graaf van Waldek, en Wurts. Men had al sommige dagen te vooren in Hollandt eenige hondert Schepen, Binne-landts-vaarders beslagen / en een groot aantal Krijghs-volk daar in gescheept / en die naar Antwerpen doen afvaren / de welke daar ook op den 26 / en 27 April al aangekomen waren / die vorder in Brabandt en daar omtrent zijn ontscheept / en hier en daar in de Garnizoenen verdeelt; binnen Gent was wel 3000 Man, in de Burgers huyzen, aan d'eene zijde van die Stadt, geinquartiert: Langs de Vaart, tusschen Gent en Brugge, lagen ook eenige duyzenden, alle braaf en uytgelezen Volk; om met 'er haast / by alle voorvallende gelegentheyt / een vliegent Leger te konnen t'zamen brengen: Alle de afgestorvene en opene plaatzen der Officieren waren nu weder met andere vervult.

Nademaal men wel vermoede / dat de Steden, en Sterkten van den Vereenden Staat, in Vlaanderen, gelegen / en de Provintie van Zeelandt, d'alder eerste aanvallen (d'eerstgenoemde, van den Koning van Vrankrijk, te Lande, en de tweede, van d'Engelse Krijghs-Vloot, ter Zee, en dat wel mogelijk / beyde te gelijk / om den alarm, en schrik aldaar zoo veel te grooter te maken /) hadden te verwachten / en tegen te staan; zoo is d'Heer Velt-Marschalk Wurts, (wiens commando van de Post te Gorkum, den Grave van Hoorn aanbevolen wierd / die aldaar / met vreughde der Burgery ontfangen is /) geordonneert /

om alhier in Vlaanderen, als Hooft te commanderen / en het lijdende deel met alle macht te hulp te komen / die/ noch van eenige Troepen te Voet en te Paert gevolght / den 28 April, naar Vlaanderen getrokken is/ om alles daar in defensie te brengen / en met een het Eylant Walcheren, by alle voorval/ te secondeeren / alwaar alles in 't korte in een zeer gewenscht postuur gebracht heeft/ doende noch eenige Schanssen daar omtrent demoliceeren / d'andere versterken/ en sommige Poiders onder water zetten / soo dat het voor de Vyanden aldaar onaankomelijk was; zijnde die Posten van goede Commandanten voorzien. Tot Sluys was Gouverneur de Heer van der Lecq, tot Aardenburgh commandeerde de Vice Comte d'Aré, in absentie van Spindeler, die Commandeur van Walcheren was gemaakt; tot Philippine Trinkelman, in plaats van Scott, die van wegen indispositie / zijn dienst geresigneert heeft; op 't Sas van Gent Maurignault, in plaats van Maison Neufve, die gerasseert is; tot Ysendijke, de Lionne; tot Liefkens-hoek, de Waffi; in de Juffer-Schans, Zaal, en soo voort / tot Axel, Ter Neuse, Moerspeuy, en Biervliet, Luyden van couragie en trouwe.

In de Brabandtse Steden van den Vereenden Staat, als Bergen-op-Zoom, 's Hertogen Bos, en Breda, stelde Sijn Hoogheyt alle mogelijke voorzorge/ soo van sterke Guarnizoenen, als anders: d'Heer Rijngraaf trok met al zijn Train naar Breda, om zijn Gouvernement aldaar waar te nemen: Het Regiment van d'Heer Wurtz trok uyt Gorkom, na de Vlaamse Schans Philippine; en de twee Regimenten van Jorman en Degenvelt quamen in des zelfs plaats/ weder daar binnen.

De Sterkten in Hollant, en de andere Frontieren van Brabant zoude (onder de directie van Sijn Hoogheyt) den Veldt-Marschalk Grave van Waldek waarnemen / door wiens byzonderen yver de Fortificatien der Posten zeer verbetert waren / als gezeyt is / en voornamelijk het werk aan de Nieuwer-brugge by na tot zijn volkomen perfectie gebracht / en de Militie doorgaans zeer geexerceert: Het Commandement van Oudewater, door den Grave van Hoorn ontruymt / is gegeven aan zijn Heer Broeder; en tot Muyden in Prins Maurits plaats / die na Vrieslandt ging / is de Grave van Styrum gevolght: en om nergens in gebreke te wezen / wierden de Orders vernieuwt / omtrent den Opbod van Burgers en Landtzaten, en de Patenten daar toe verbaerdight.

In Vrieslandt, binnen Leeuwarden waren die Heeren Staten al in Maert, op een uyt-geschreven Landtdagh vergadert geweest / maar hadden die (na eenige gelt-middelen vast gestelt te hebben) tot na de Paasch-dagen verschoven: als wanneer wederom verscheenen zijnde/ haar Ed: Mog: beraamden/ hoe vaerdigh men het Landt, (als het daar op aan mocht komen) onder water zou konnen zetten. Daar wierd mede last gegeven / om een weerbare Schans, op 't Heereveen te doen maken / om die Provintie, die in groot perykel stont/ om van den Munstersen Bisschop overvallen te worden / te konnen beschermen.

De Heer Prins Joan Maurits, is dan met gevolgh van een goet aantal Militie, meest te Paert, daar heen getrokken / om als Veldt-Marschalk, een generaal commando te oeffenen over de Militie van Vrieslandt en Groeningen,

doch speciaal over die van Hollandt, aldaar gezonden. Den Heer Marquis de Mompoullian vertrok met de zelve / als Commissaris Generaal over de Ruyterye. Hier door wierden wech genomen de differenten/die over het Commando in Vrieslandt zoo lange (ter oorzaak van de minderjarigheyt van zijn Furstelijke Genade, haren Stadthouder,) hadden gezweeft / en verzekert de onderlinge hulpe van die twee Provintien, zonder in elkanders Jurisdictie te treden / blijvende den Heer Rabenhaupt in Groeningen, en Ailua in Vrieslandt de Militie, als Luytenant Generaals commandeeren/werdende in beyde die Provintien bezorgt wat tot behoudenis van de zelve dienen mocht/door het fortificeeren en verzekeren van de Posten en Passen, byzonderlijk in 't Heeren-veen; door een generaal Opbod der Landtzaten in Vrieslandt, daar toe by Placcate den 29 April, 1673. gelast wierdt / dat yder Huysgezin, daar een of meer Mans-persoonen in zijn / een Man zou moeten uyt leveren / en maken binnen den tijdt van 14 dagen gereedt te zijn / gemonteert met een Snaphaan of Piek, mogende een derde part der Piekeniers volstaan met een Pols en Prop daar op; moetende onder yder Regiment ook een Compagnie zijn / voorzien met Schop en Spade, Kruywagen, en diergelijke; werdende voor bequame Luyden tot den dienst gerekent / die onder de 60/ en boven de 18 Jaren zijn.

Prins Maurits te Leeuwarden gekomen / trok naar Groeningen, en die Frontieren, zoo om de Fortificatien te bezichtigen / als met den Heer Rabenhaupt te spreken / ten eynde die twee Provintien voor alle overval te beschermen: Van waar hy na 't Heereveen toogh / als het Hooft-quartier, daar de meeste Troupen by malkander quamen / om des Vyandts desseynen t'observeren: Binnen Koevorden zondt Rabenhaupt veel Volks en Provisie, zijnde de Burgerye gelast zich voor 6 Maanden te voorzien / alzoo men beducht was / dat de Munsterse Bisschop met zijn Horden van Mande-werk (die hy met groote quantiteyt in zijn Bisdom hadde laten maken) daar op yets zoude attenteeren. Het hooge Lant, voor Groeningen tot Helpen toe / is ook geordonneert / om af gegraven te worden / tot versterkinge van die Stadt.

Terwijl men in de Vereende Nederlanden dus naerstigh met de Krijghs-rustingen te Lande, voortgingh / yverde men niet minder met de Equipagie van een ontzachelijke Oorloghs-Vloot ter Zee: In de Maant Februarij, 1673. is al ordre daar toe gegeven / en zou de zelve bestaan in 48 groote Oorlogh-schepen, 24 Fregatten, en Advijs-Jachten, Branders en Galjoots, naar advenant / te zamen uytmakende 100 Zeylen: maar het getal is naderhandt noch vermeerdert. Doch als men tot deze uytrustingh quam / was'er weder gelt van doen. De Provintie van Hollandt, die vette Melk-koey, had nu met'er daadt bevonden / dat de laatste maniere van schattingen te geven / het gereetste en meeste gelt quam op te brengen: Hier om stelden de Ed: Groot-Mog: Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt op den 9 Maert, 1673. wederom vast / een anderen, of tweeden Tweehondertsten Penningh, by forma van Capitale Leening, te lichten/ omtrent in zoodanige ordre/ als den eersten/hier voren Pag: 104, en vervolgens / te lezen: die op den 1 en 15 April most betaalt worden. In 't Hooft van dit Placcaat geven hare Ed: Groot-Mog: uytdrukkelijk genoegh te verstaan

verstaan de redenen / waarom zy genoodtzaakt zijn / alzulken geld-lichting te moeten toe staan / namentlijk om de geweldige Krijghs-toerustingh te water, die tegen de Ingezetenen dezer Provintien, en volkomen uytroeying en verdelging der zelver Landen en Steden, (op die manier / als eertijdts de Romeynen die van Carthago hebben vernietight) wordt aangestelt. Wy zullen voor de nauwkeurige Lief hebbers, en die misschien daar aan zou konnen gelegen zijn / niet alleen de Voorreden van dit Placcaat, maar ook 't zelve in 't geheel / hier laten volgen / om de veranderingh / van 't eerste met dit tweede te konnen weten.

PLACCAAT

Van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, geëmaneert op het betalen van eenen anderen of tweeden Twee-hondertsten Penning, by forme van Capitale Leeninge, voor den Jare 1673. geconsenteert.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt. Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten.* Alzoo de Vyanden van dezen Staat van meeninge en geresolveert zijn een machtige Scheeps-Vloote toe te rusten, om daar mede deze Landen te Water op het alderkrachtighste aan te grijpen en aan te tasten, en in het werk te stellen en uyt te voeren het voornemen, dat zy opentlijk betuygen, te hebben, van dezen geheelen Staat t'eenemal te willen ruineeren, en te gronde te werpen, daar in niet eenen Steen op den anderen te laten, en alle de Ingezetenen van den Lande tot een zeer ellendige slavernye te brengen, zoo als de Romeynen in ouden tijden die van Carthago hebben getracteert, en dat de Arme Ingezetenen van de Provintien by de zelve Vyanden geoccupeert de droevige effecten van die voorsz. Resolutie albereydts dagelijks gevoelen, alles niet tegenstaande men aan deze zijde hadde verzocht met de voorsz. Vyanden te maken een stilstandt van Wapenen te Water, en dat wy derhalven genoodtzaakt werdende onder Godes genadigen zegen en bystandt, de ruine van de goede Ingezetenen dezer Landen, zoo veel mogelijk, te verhinderen, en ten dien eynde mede eene Scheeps-Vloote te equipeeren en in Zee te brengen, en tot verval van de onkoste van dien andermaal eenen anderen of tweeden Twee-hondertsten Penning, mede by forme van Capitale Leeninge op betalinge van interest tegens vier ten hondert in 't Jaar, als voor heenen te moeten heffen, boven en behalven den eersten Twee-hondertsten Penning, by ons hier bevoorens albereydts geconsenteert en ingewillight, geordonneert, gestatueert en bevoolen hebben, ordonneeren, statueeren en beveelen by dezen.

DAt alle Houders van eenige Obligatien, Los- en Lijfrente-brieven, loopende zoo wel ten laste van 't Gemeene Landt, den Heere Prince van Oranje, 't Comptoir van de Generaliteyt alhier in den Hage, de respective Collegien ter Admiraliteyt in Onzen Lande van Hollandt en West-Vrieslandt residerende, als van eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterschappen, Dorpen, Societeyten, of eenigerhande andere Corpora of Gemeynschappen egene uytgezondert, wie de zelve ook zouden

den mogen zijn (dan alleen die van de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie) gehouden zullen zijn den Twee-hondertsten Penning van de zelve Obligatien, Los- en Lijfrente-brieven by forme van Capitale Leeninge te betalen, indien de zelve Regenten zijn voor den 1 April, en de andere Ingezetenen van den Lande voor den 15 April toekomende, ter plaatze en aan dien Ontfanger, daar en by de welke de Interessen en Renten van de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-brieven werden betaalt, en ten aanzien van de voorsz. Obligatien te bezorgen, dat op de zelve Obligatien door den voorsz. Ontfanger dicht of naast aan de laatste gedane betalinge van de Interesse werde gestelt, dat den voorsz. Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge van de voorsz. Obligatie is betaalt. En wat de Los- en Lijfrente-brieven aangaat, dat de Eygenaars of Houders van de zelve Brieven gehouden zullen wezen te doen opmaken de Quitantien van de Los- en Lijfrenten die zy-luyden zedert den 1 April, 1673, tot den 1 April, 1674. zullen hebben te vorderen, schoon die noch niet verscheenen mochten zijn, met expressie van het Capitaal of de Hooft-somme van de voorsz. Los- of Lijfrente-brieven, en te bezorgen dat by den voorsz. Ontfanger op de voorsz. Quitantie werde aangetekent, dat den Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge is betaalt van het Capitaal van de voorsz. Los- of Lijfrente-brief, en dat ten reguarde van de voorsz. Lijfrenten het Capitaal indistinctelijk en zonder eenigh het alderminste onderscheydt alom en overal genomen zal werden, op thienmaal het inkomen of de Rente van de voorsz. Lijfrente-brief; en dat zulks een gulde jaarlijkze Lijfrente ten aanzien van den voorsz. Twee-hondertsten Penning gehouden zal werden waerdigh te wezen in Capitaal 10 guldens, meerder en minder somme na advenant.

Dat die gene, op welkers naam eenige Actien in de respective Kameren van de Oost-Indische Compagnie dezer Landen zijn staande, gehouden zullen wezen den Twee-hondertsten Penning van de zelve Actien, by forme van Capitale Leeninge te betalen, indien hy een Regent is voor den 1 April, en de andere Ingezetenen van den Lande voor den 15 April toekomende, ter Kamere daar de voorsz. Actien zijn staande, en dat het Capitaal van de voorsz. Actien ten aanzien van den voorsz. Twee-hondertsten Penning zonder eenige distinctie zal werden gerekent of genomen op 400 guldens Capitaal, invoegen dat 100 guldens oudt Capitaal aan Actien in de voorsz. Compagnie gerekent zal wezen waerdigh te wezen 400 guldens.

Dat alle die gene die den voorsz. Twee-hondertsten Penning van de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-brieven, en Actien voor den voorsz. eersten en 15 April toekomende, niet zullen hebben betaalt, aan 't gemeene Landt zullen moeten goedt doen indien de zelve Regenten zijn, een vierde-part, en de andere Ingezetenen van den Lande een achtste-part meerder als zy anderzints ter zake van den voorsz. Twee-hondertsten Penning schuldigh zouden zijn geweest.

Dat wijders den voorsz. Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge, mede zal moeten werden betaalt van alle Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen en andere, in de Verpondinge gequotiseerde en contribuerende Goederen, gene uytgezondert, niet alleen ten aanzien van die Goederen, de welke albereydts in de voorsz. Verpondinge zijn gequotiseert en contribueren, maar ook ten aanzien van die Goederen, de welke in de voorsz. Verpondinge noch niet en contribueren, of door Octroyen of anderzints daar van zijn ge-eximeert: En dat aan de Heeren Burgermeesteren en Regeerders van de Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten van de Dorpen, daar de voorsz. onroerende Goederen gelegen zijn.

Dat de Heeren Burgermeesteren en Regeerders van de voorsz. Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten van de Dorpen, gehouden zullen wezen den Twee-hondertsten Penning van de voorsz. onroerende Goederen te vorderen, en by forme van executie te innen ten laste van de Eygenaars van de zelve onroerende Goederen, 't zy op de Huurders of Bruykers van dien, voor zoo veel de zelve eenige Huure of Pachte schuldigh zijn, of anderzints ten laste van de voorsz. Eygenaars zelfs, en in dien de voorsz. Eygenaars Regenten zijn, voor den 1 Mey toekomende, en indien die eenige andere Ingezetenen van den Lande toebehooren voor den 15 Mey toekomende.

Dat de Eygenaars van de voorsz. onroerende Goederen zullen moeten bezorgen, dat den voorsz. Twee-hondertsten Penning van de zelve Goederen zal moeten wezen betaalt voor den voorsz. 1 Mey toekomende, indien de zelve Regenten zijn, en indien die eenige andere Ingezetenen van den Lande toebehooren, voor den voorsz. 15 Mey toekomende, op pæne dat de zelve Regenten anderzints een vierde-part, en de andere Ingezetenen van den Lande een achtste part meerder zullen moeten goedt doen dan den voorsz. Twee-hondertsten Penning van de voorsz. onroerende Goederen anderzints zouden komen te bedragen

Dat het inkomen zoo wel van de voorsz. Huyzen als Landen, en andere in de Verpondinge contribuerende Goederen zal werden gerekent of genomen na de voorsz. Verpondinge, de zelve Verpondinge over de Huyzen ge-estimeert zijnde den Achtsten Penning, en van de voorsz. Landen en andere

Goede-

Goederen den Vijfden Penning van het jaarlijkze inkomen van dien, invoegen dat een Huys getauxeert zijnde op 8 guldens in de Verpondinge, meerder en minder somme na advenant, gerekent zal werden te doen 64 guldens in Huur, en daar af getrokken wezende den voorsz. Achtsten Penning in Huur noch te doen 56 guldens, en dat een Marge Landts getauxeert zijnde op 5 guldens in de Verpondinge, meerder en minder somme naar advenant, ge-estimeert zal werden te doen 25 guldens in Huur, en daar afgetrokken wezende den voorsz. Vijfden Penning noch 20 guldens in Huur, en dat dienvolgende het voorsz. inkomen van de voorsz. Huyzen zal werden gerekent tegens drie en een half ten hondert op de waardye van het Capitaal, en zulks een Huys dat 8 guldens doet in de Verpondinge, en alzoo 64 guldens, en den voorsz. Achtsten Penning afgetogen, noch 56 guldens in Huur, gehouden zal werden waerdigh te wezen ten aanzien van den Twee-hondertsten Penning, in Capitaal 1600 guldens, daar van den voorsz. Twee-hondertsten Penning zal moeten werden betaalt; en dat het inkomen van de voorsz. Landen en andere Goederen zal werden gecomputeert tegens twee en drie quart ten hondert op de waardye van 't Capitaal, en midts dien een Marge Landts die 5 guldens doet in de Verpondinge, en alzoo 25 guldens, en den voorsz. Vijfden Penning afgetogen 20 guldens in Huure, gehouden zal werden waerdigh te zijn ten aanzien van den voorsz. Twee hondertsten Penning in Capitaal 725 guldens, of daar omtrent, daar van den Twee-hondertsten Penning zal moeten werden betaalt.

En in gevalle bevonden zoude mogen werden, dat de Huur van de voorsz. Huyzen en Landen, de voorsz. Verpondinge afgetogen den zevenden en vierden Penning van dien, ten aanzien van eenige van de zelve Huyzen en Landen niet zoude konnen uytbrengen, dat in zulken gevalle Burgermeesteren en Regeerders van de respective Steden, ten reguarde van de zelve Steden, en Schout en Schepenen van de respective Dorpen, ten aanzien van de voorsz. Dorpen, yder voor zoo veel zijn District aangaat, midts dezen zullen zijn geauthoriseert, om voor zoo veel den Twee-hondertsten Penning belangt, en verder noch anders niet, het kort van de voorsz. Huyzen en Landen te brengen op die Huyzen en Landen, die in de voorsz. Verpondinge minder dan den Achtsten en Vijfden Penning van de voorsz. Huur respective zijn contribuerende, en dat voor zoo veel en voor zoo verre de voorsz. Huur meerder dan den voorsz. Achtsten en Vijfden Penning respective is bedragende. Des dat de voornoemde Schout en Schepenen gehouden zullen wezen, de voorsz. Quohieren over te brengen aan de voornoemde Onze Gecommitteerde Raden, om by de zelve nagezien, ge-examineert, en voorts gearresteert te werden als na behooren. Doch by aldien Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, mitsgaders Schout en Schepenen van de voorsz. Dorpen, en de gemelte Onze Gecommitteerde Raden, ten aanzien van de zelve Dorpen, den Twee hondertsten Penning naar advenant het slot van het Quohier van de voorsz. Verpondinge dezen onaangezien niet zouden konnen opbrengen, dat het de zelve als dan vry zal staan by doleantie aan Ons verminderinge te verzoeken tot die somme die in manieren vooren verhaalt, opgebracht zoude konnen werden, en dat redenen daar toe dienende, de voorsz. doleantien zullen werden geadmitteert.

Dat het de Eygenaars van de Landen en onroerende Goederen vry zal staan ten aanzien van de Kustingen en andere Schulden, die op de voorsz. onroerende Goederen zijn gehypothequeert aan de voorsz. Kustingen, mitsgaders Renten en Interessen, die zy ten aanzien van de voorsz. gehypothequeerde Schulden moeten betalen, te korten den Twee-hondertsten Penning zonder eenigh bekroon of tegenzeggen, van de voorsz. hare gehypothequeerde Crediteuren, of dat de zelve haar met eenige renuntiatie, die dezen contrarie gedaan zouden mogen wezen, zullen mogen behelpen; en dat insgelijks die gene, die eenige Oost-Indische Actien zouden mogen hebben beleent, den Twee-hondertsten Penning by hem van de zelve Actien betaalt, zal mogen korten aan die gene, die de voorsz Actie competeert, voor zoo veel de zelve Actie meerder zoude mogen waerdigh wezen, dan 't gunt daar mede die beleent is.

Des dat in gevalle bevonden zoude mogen werden, dat eenige vaste Goederen voor meerder somme zouden mogen wezen gehypothequeert of verbonden, dan de waardye van dien met de taux of peyl hier vooren vast gestelt, komt uyt te brengen, dat in zulken gevalle den Eygenaar van de zelve vaste Goederen, gehouden zal wezen aan het gemeene Landt te betalen den vollen Twee-hondertsten Penning van die somme voor de welke de voorsz. vaste Goederen verbonden zijn, en niet van die somme daar op de voorsz. vaste Goederen over de voorsz. taux of peyl hier vooren gestelt zouden moeten werden genomen, midts aan den genen, ten welkers behoeve de voorsz. Landen voor de voorsz. somme zijn gehypothequeert, kortende den voorsz. Twee-hondertsten Penning op de Renten en Interessen by hem belooft, en zulks indien eenige Landen die over den taux hier vooren gestelt ten aanzien van den Twee-hondertsten Penning gerekent zouden moeten werden waerdigh te wezen 725 guldens of daar omtrent, verbonden of gehypothequeert zouden mogen zijn voor een somme van 1000 guldens, den Twee-hondertsten Penning by den Eygenaar van de voorsz. Landen betaalt zal moeten werden, niet na

advenant de voorſz. 725 guldens, maar na advenant de voorſz. 1000 guldens, midts den voorſz. Twee-hondertſten Penning van de voorſz 1000 guldens, kortende aan die gene, tot wiens behoeve de voorſz. 1000 guldens op 't voorſz. Landt zijn gehypothequeert, en dat op de Renten en Intereſſen, die hy aan den voorſz. zijnen gehypothequeerden Crediteur heeft belooft.

Dat alle die gene, die bevonden zullen werden in de Quohieren van den voorſz. Twee-hondertſten Penning, verhooght met een zeſte-part als voor dezen te zijn gequotiſeert, gehouden zullen wezen, den voorſz. Twee hondertſten Penning te betalen voor den 11 Junii toekomende, of dat de zelve by fante van dien aan 't gemeene Landt zullen moeten goedt doen, indien zy Regenten zijn een vierde-part, en de andere Ingezetenen van Onzen Lande een achtſte-part meerder als zy anderzints ter zake van den voorſz. Twee-hondertſten Penning zouden hebben moeten betalen, met dien verſtande dat alle die gene, de welke zullen konnen bewijzen dat zy ter zake van de Obligatien, Actien, Huyzen en Landen hier vooren geroert, zoo veel of meerder in den Twee-hondertſten Penning hebben betaalt dan 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn gequotiſeert, daar mede zullen mogen volſtaan, en bevrijdt en ge-eximeert zijn van de voorſz. quotiſatie, en dat die gene, die niet zullen konnen betoonen zoo veel in den Twee-hondertſten Penning ter zake van de voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen te betalen, als 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn gequotiſeert, komt te beloopen, zullen moeten betalen dat gene, daar op zy in 't voorſz. Quohier zijn geſtelt, voor zoo veel 't zelve meerder komt te bedragen, dan 't gunt de voorſz. Gequotiſeerden ten aanzien van hare voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen komen te contribueren, des dat die gene, de welke ter zake van de voorſz. hare Obligatien, Actien, Huyzen en Landen meerder zouden moeten betalen, als komt te monteeren 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn getauxeert, niet zullen mogen volſtaan met de quotiſatie van 't voorſz. Quohier te voldoen, maar effectivelijk zullen moeten opbrengen den Twee-hondertſten Penning van de voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen.

En dat alle die gene, die zullen willen aanwijzen, dat zy de voorſz. perzonele quotiſatie hebben voldaan, met de betalinge van de Actien in de Ooſt-Indiſche Compagnie, of Obligatien ten laſte van 't gemeene Landt, hooghgemelte Sijn Hoogheyt, eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterſchappen, Dorpen, Societeyten of eenigerhande andere Corpora of Gemeenſchappen loopende, met Eede ſolemneel, of ten reguarde van de Menno-gezinden, met ware woorden in plaats van Eede, die nochtans van het zelve effect als een corporeelen Eedt zullen werden gehouden, zullen moeten verklaren, dat de voorſz. Actien en Obligatien haar en niemant anders waarlijk en met der daat zijn toebehoorende, en dat zy oprechtelijk en ter goeder trouwe de zelve Actien of Obligatien hebben geacquireert, en namentlijk mede dat zy de voorſz. acquiſitie niet en hebben gedaan, om daar door haar zelven van de voorſz. perſoneele quotiſatie te eximeeren, of die daar door te verminderen; en voor zoo veel eenige van de zelve Actien of Obligatien eenige Perſoonen in Gemeynſchappen, of in Compagnie zoude mogen aangaan, dat als dan de voorſz. Actie of Obligatie aan de voorſz. Compagnie gezamentlijk afſlagh zal ſtrekken, op de quotiſatie daar mede zy perſonelijk aangeſlagen zijn; en dat die gene, die bevonden zouden mogen werden, dezen aangaande een valſche of onwaerachtige verklaringe te hebben gedaan, niet alleen zullen incurreeren de ſtraffe van infamie en meyneedigheyt, maar daar-en-boven noch uyt hare middelen komen te verbeuren zoo veel als komen te monteeren de Actien of Obligatien, met de welke zy haar alzoo valſchelijk of onwaarachtelijk zouden mogen komen te behelpen.

Dat van de betalinge van den voorſz. Twee-hondertſten Penning, zoo wel ten aanzien van de voorſz. Obligatien en Actien als de voorſz onroerende Goederen vry en exempt zullen wezen de Obligatien, Actien en andere onroerende Goederen, toebehoorende aan den hooghgemelten Heere Prince van Oranje, de Vrouwe Princeſſe Douariere van Oranje, de Deſcendenten van den Heere Prince Willem van Naſſauw Hoogh-loffelijker Memorie, of tot de Eccleſiaſtique of Geeſtelijke Comptoiren ſpecteerende, midtſgaders de Plaatzen en Landen, die by de Vyanden van den Staat zijn geoccupeert; en wat de Landen belangt, die op ordre van den Staat zijn geinundeert, dat van de zelve Landen alleen zal werden betaalt den Vier-hondertſten Penning, voor zoo veel die geinundeert zijn, en voor zoo veel eenige Ingezetenen dezer Landen gene andere Goederen zouden mogen poſſideeren, dan die geinundeert zijn, dat op de doleantie dien aangaande by de zelve Ingezetenen te doen, favorable reflectie zal worden gemaakt.

Dat de Ontfangers, Theſauriers, Rentmeeſters of andere van wat qualiteyt die ook zouden mogen wezen, zoo wel van het gemeene Landt den hooghgemelten Heere Prince van Oranje, van het Comptoir van de Generaliteyt alhier in den Hage, van de reſpective Collegien ter Admiraliteyt in onzen Lande reſideerende, als van eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterſchappen, Dorpen, Societeyten of eenigerhande andere Corpora of Gemeynſchappen ten aanzien van de voorſz. Obligatien, Los-en Lijf-

en Lijfrente-brieven, Bewinthebberen van de Oost-Indische Compagnie, ten reguarde van de voorsz. Oost-Indische Actien, en Burgermeesteren en Regeerders, midtsgaders Schouten en Gerechten voornoemt, ten opzichte van de voorsz. onroerende Goederen zullen hebben op te geven, van wat Obligatien, Los- en Lijfrente-brieven, Actien in de Oost-Indische Compagnie, en onroerende Goederen t'haarder bewint, administratie en directie respective staande, den Twee-hondertsten Penning voor den voorsz. eersten en 15 April, eersten en 15 Mey respective niet en is betaalt, met expressie en designatie zoo veel mogelijk is van de Persoonen, aan de welke de voorsz. Obligatien, Los- en Lijfrente-brieven, Actien en onroerende Goederen zijn competeerende.

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rentemeesters of andere Administrateurs, Bewinthebberen in de voorsz. Kameren van de gemelte Oost-Indische Compagnie binnen deze onze Provintie residerende, en Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, midtsgaders Schouten en Gerechten der voorsz. Dorpen zullen werden gemaakt Debiteuren van den Twee-hondertsten Penning van alle Obligatien, Los- en Lijfrente-brieven, Actien in de Oost-Indische Compagnie, en onroerenbe Goederen t'haarder bewint administratie en directie staande, en dat zy-luyden voor de voldoeninge van den zelven Twee-hondertsten Penning zullen werden ge-executeert.

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rentmeesters of andere Administrateuren, Bewinthebberen in de voorsz. Kameren van de gemelte Oost-Indische Compagnie binnen deze onze Provintie residerende, en Burgermeesteren en Regeerders der voorsz Steden, midtsgaders Schouten en Gerechten der voorsz. Dorpen insgelijks zullen werden gemaakt Debiteuren van het vierde en achtste respective, dat eenige Regenten en Ingezetenen dezer Landen ten aanzien van eenige latere betalinge schuldigh zouden mogen werden.

En dat de Ontfangers van den Twee-hondertsten Penning respective, mede zullen werden gemaakt Debiteuren van het Quohier van den zelven Twee hondertsten Penning haar executie aanbevolen, en dat de zelve gehouden zullen wezen, daar van, midtsgaders van het vierde en achtste respective, dat eenige Regenten of Ingezetenen van Onzen Lande, ter zake van eenige latere betalinge schuldigh zouden mogen werden aan de Heeren Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren verantwoordinge te doen. En ten eynde de voorsz. Onze goede meyninge, punctuelijk ge-executeert en nagekomen mogen werden; zoo ordonneeren en beveelen Wy, dat deze alom gepubliceert en geaffigeert zal werden daar zulks behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage op den 9 Maert, in 't Jaar ons Heeren en Zalighmakers 1673.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de Staten.

Was getekent,

HERBT. van BEAUMONT.

Dit Placcaat verschilt op eenige plaatzen met het voorgaande / op Pag: 104, en vervolgens / als gezegt is / doch de aanmerkelijkste veranderingh is te zien op Pag: 110, alwaar dit volgende Artijkel gelezen wordt / het welk in dit laatste Placcaat is voorby gegaan.

Artikel in 't eerste Placcaat van den 200sten Penning, by forme van Capitale Leeninge, gestelt, doch in dit tweede uytgelaten.

D*At voorts alle die gene, die eenige Tractementen, Jaarlijks doende of gevende een somma van* 400 *guldens, en daar boven, op nominatie, collatie, of by Beneficie van ons, of eenige andere, of ook van Steden, Corpora of Societen, zijn trekkende, of genietende, ten behoeve van de gemeene zake zullen moeten betalen een vierde-part van de voorsz. Tractementen, te weten, yder vierendeel Jaars een gerecht vierde-part, zonder dat hier van yemant exempt zal wezen, dan die gene, die in eenige militaire, Kerkelijke,*

lijke, of Scholastique bedieningen zijn, doch dat alle de Professoren, uytgenomen alleen, die van de Theologische faculteyt, het voorsz. vierde part zullen meeten goet doen, behoudelijk, dat alle die geene, die aan de Regeeringe van den lande, of van eenige steden participeeren, gehouden zullen wezen, het vierde part van de voorsz. Tractementen mede te betalen, schoon genomen de zelve geen vierhondert-guldens jaarlijks quamen uyt te brengen.

Overmidts dat men door deze manier van betaling niet konde bewijzen / de quotisatie, daar yder van oudts op gestelt was / te hebben voldaan / hoewel de Rijkste, die hare middelen in Huyzen, Landen, Obligatien, en Renten op 's Landts Comptoiren, Actien, &c. bestont / de sommige wel 3 / of 4 maal soo veel hadden betaalt / als hare quotisatie beliep / soo warender weer veele / als rijke Kooplieden, Winkeliers, en diergelijke / die hare gelden en goederen, op andere wijze gebruykten en uyt zetten / en zeer weynig / of wel niets / op deze manier betaalden / en daarom mosten zy alle / die gequotiseert waren / komen af-rekenen / waar toe het volgende Placcaat is af-gekondight / den 30 Maert, 1673.

PLACCAAT,

Op de af-rekening, en bewijs der betaling, van de 200ste Penning.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten*, Dat wy met rijpe deliberatie, overleydt en overwogen hebbende, op hoedanigen wijze de Ingezetenen van onzen Lande, den Tweehondertsten Penning van hare Landen, Huyzen, Obligatien, Actien, en andere Goederen, den Tweehondertsten Penning subject, betaalt hebbende, de zelve betalinge aan den Ontfanger van den Tweehondertsten Penningh, ter plaatze daar de zelve Ingezetenen personelijk zijn gequotiseert, zullen moeten doceren en bewijzen, en haar verders met het overleveren der Quitantien, of anderzins zouden moeten reguleren, mitsgaders aan wien den Eedt, van dat de Obligatien en Actien met de welke zy-luyden zouden verstaan de voorsz personele quotisatie te zuyveren, haar in eygendom toebehooren, zoude moeten werden gepresteert, en af-geleydt, goet gevonden, verstaan, en geordonneert hebben, vinden goet, verstaan en ordonneren midts dezen, dat die gene die personelijk in het voorsz. Middel van den Tweehondertsten Penningh zijn gequotiseert, en zouden willen bewijzen, dat zy 't gunt waar op zy by de voorsz. personele quotisatie zijn gestelt, in 't geheel of ten deele hebben voldaan door de particuliere betalingen van den Tweehondertsten Penning der Obligatien, Actien, Landen, Huyzen, Thienden, en andere Goederen, den voorsz. Tweehondertsten Penningh in specie subject gemaakt, aan den voorsz. Ontfanger van de personele quotisatie, uyterlijk voor den eersten Mey aanstaande, op de verbeurte by onzen voorgaanden Placcate gestatueert, zullen moeten exhiberen, en vertoonen de originele Recepissen van de voorsz. betalingen van den

den Tweehonderttsten Penning der voorsz. Obligatien, Actien, Huyzen, Thienden, en andere Goederen, den voorsz. Tweehonderttsten Penningh in specie subject gemaakt, en van de zelve Recepissen aan den voorsz. Ontfanger overleveren een authentijcque Copie, houdende alle de Recepissen die aan hem zullen werden geëxhibeert, achter den anderen geschreven, en geauthentiseert, zonder dat het echter van noden zal wezen, dat het Papier, op de welke de voorsz. authentijcque Copien geschreven zullen wezen, met het kleyn Zegel gemunieert zal zijn. En dat den voorsz. Ontfanger, op de voorsz. originele Recepissen zal moeten stellen het woordt *vertekent*; Dat wijders die gene die eenige Landen, Huyzen, of andere onroerende Goederen bezitten, de welke door eenige schulden aan anderen zouden mogen wezen gehypothequeert, als mede die gene, die eenige Actien zouden mogen hebben beleent, gehouden zullen wezen van den Ontfanger, aan de welke den Tweehonderttsten Penningh van de voorsz. gehypothequeerde Landen, Huyzen, of andere onroerende Goederen, midtsgaders van de voorsz. beleende Actien zal wezen betaalt, te eysschen tweederhande Recepissen, te weten, eene Recepisse van 't gunt voor den eygendom van de zelve Landen, Huyzen, en andere onroerende Goederen, midtsgaders van de voorsz. Actien werdt voldaan, en een andere Recepisse van 't gunt ter zake van de voorsz. gehypothequeerde schulden of beleeninge op de voorsz. Actie gedaan, werdt betaalt; en dat de Eygenaars van de voorsz. Landen, Huyzen, en andere gehypothequeerde Goederen, midtsgaders die gene die den Tweehonderttsten Penningh van de voorsz. Actien hebben betaalt, de Recepissen van de betalinge by haar gedaan, aan de Geinteresseerden zullen moeten over leveren voor den 18 April aanstaande, gelijk mede de Huurders van eenige Huyzen en Landen den Tweehonderttsten Penningh betaalt hebbende, de Recepissen van dien aan de Eygenaars der zelver Huyzen en Landen, mede voor den voorsz. 18 April toekomende, zullen moeten ter handen stellen, op pœne dat de voorsz. Eygenaars, Beleenders van Actien, en Huurders respective, anderzins de kortinge gementioneert in onzen Placcate dezen aangaande geëmaneert, niet zullen mogen doen, maar daar van versteken blijven; Gelijk ook die gene, die eenige Goederen den Tweehonderttsten Penning in specie subject gemaakt, in gemeenschap zouden mogen bezitten, gehouden zullen wezen afzonderlijke Recepissen te nemen van zoodanige partye als yder van hun daar inne competeert, en dat den Eedt hier vooren breeder vermelt, zal werden gedaan in handen van de voorsz. Ontfangers van de personele quotisatie, op het Formulier hier na van woorde te woorde geinsereert.

Formulier van de te doenen Eedt.

Dat zweere ik, dat de Actien en Obligatien, gementioneert in de Recepisse by my aan den Ontfanger van den Twee-hondertsten Penning van de personele quotisatie overgelevert, my, en niemant anders waarlijk, en met der daadt zijn toebehoorende, en dat ik oprechtelijk en ter goeder trouwe de zelve Actien of Obligatien heb geacquireert, en namentlijk mede dat ik de voorsz. acquisitie niet hebbe gedaan, om daar door

mijn zelven van de voorsz. personele quotisatie te eximeeren, of die daar door te verminderen. Des dat die gene die eenige beleende Actien op haar naam zijn hebbende, by Eede zullen moeten verklaren, dat zy de zelve voor haar rekeninge en ter goeder trouwe hebben beleent.

Ordonneren wijders de voorsz. Ingezetenen van onzen Lande, de welke ten reguarde van de personele quotisatie daar mede zy in het Middel van den Twee-hondertsten Penning belast, of aangeslagen zijn, zullen willen sustineren te hoog in hare Middelen gestelt, of gequotiseert te wezen, de doleantien die zy daar op willen fonderen, zullen moeten allegueren en doen aan Burgermeesteren en Regeerders van de respective Steden, onder de welke zy ten aanzien van de Verpachtinge des gemeene Landts Middelen ressorteren, indien de somme daar op zy in het zelve Middel zijn gequotiseert, en waar over zy haar beklagh willen doen, beloopt tot 12000 guldens, en daar beneden; En aan de Heeren onze Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren, indien de somme daar op zy zijn gestelt, en waar over zy haar willen beklagen, boven de 12000 guldens zoude mogen komen te monteeren. En ten eynde niemandt hier van ignorantie pretendeere, nemaar alle en een yegelijk weten moge, waar na hy hem hebbe te reguleeren. Lasten en bevelen Wy, dat deze alomme gepubliceert en geaffigeert zal werden daar zulks behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage den 30 Maert, 1673.

Onderstont,

Ter Ordonnantie van de Staten.

En was ondertekent,

Herbt. van Beaumont.

Dit Placcaat is terstondt gevolght van deze

NOTIFICATIE.

BUrgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam, in gevolge van de Resolutie van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslant in haar Edele Groot-Mog: Vergaderinge genomen op Donderdagh den 30 Maert, 1673. waarschouwen by dezen alle de goede Ingezetenen van deze Stadt, die personelijk in het middel van den Twee-hondertsten Penning zijn gequotiseert, en zouden moeten bewijzen, dat zy 't gunt, waar op zy by de voorsz. personele quotisatie zijn gestelt, hebben voldaan door de particuliere betalingen van den Twee-hondertsten Penning der Obligatien, Actien, Landen, Huyzen, Thienden en andere Goederen den voorsz. Twee-hondertste Penning in specie subject gemaakt, dat zy binnen deze loopende Maant April, en zulks voor den 1 May, 1673. zullen hebben te komen op de Reken-kamer dezer voorsz. Stadt, met een authentijcque Copye van alle de Recepissen achter den anderen geschreven en geauthentiseert, (zonder dat het van nooden is, dat het Papier, op 't welke de voorsz. authentijcque Copyen geschreven zullen werden, met het kleyn Zegel gemunieert hoeft te zijn) om met de Heeren Reken-meesteren dien aangaande te liquideeren; en aldaar te doen den Eedt, van

dat

dat de Obligatien en Actien, met de welke zy verstaan de voorsz. personele quotisatie te zuyveren, haar in eygendom toebehooren, en de zelve ter goeder trouwen hebben geacquireert: Werdende voornamentlijk gewaarschouwt en vermaant, haar schade te verhoeden, alle die gene, de welke niet in 't zeker zich vinden bewust, dat over tauxe en opgevolghde betalinge op hare reële effecten gevallen, van hunne vaste Goederen, Actien in de Oost-Indische Compagnie, Rente-brieven en Obligatien ten laste van publijcque Comptoiren in de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt staande, de voorsz. personele quotisatie met een zeste verhooginge effectivelijk hebben betaalt, van niet te laten elabeeren deze loopende Maandt van April met het liquideeren en het betalen van het supplement, tot voldoeninge van haar personele tauxe in den Twee-hondertste Penning met een zeste daar-en-boven gerequireert, om niet te vervallen in de pœne by het Placcaat van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt in dato den 10 Januarii lestleden daar toe gestelt. Waar na zich een yder, die het aangaan mach, zal hebben te reguleeren.

Actum den 7 April, 1673.

Ter Ordonnantie van haar Edele Groot Achtbaarheden,

D. SCHAAP.

Voor dien de Inwoonders van Hollandt en West-Vrieslandt, (die de vier laatste schattingen in den voorlede Jare, 1672. 't zy in Goudt-Zilver-werk, of gereden Gelde, hadden betaalt/) Intrest tegen vier ten hondert, in 't Jaar, was belooft/ en wel Recepissen, maar noch geen Obligatien daar voor hadden ontfangen; zoo is (om de goede Ingezetenen, tot het opbrengen van de tegenwoordige lasten/ zoo veel meerder aan te moedigen) op den 15 April, 1673. by de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt Resolutie genomen/ van Eene generale Obligatie te geven aan de Steden en Dorpen, voor den Twee-hondertsten Penning by forme van Capitale Leeninge, voor dien Jare 1672. gefurneert, en de zelve Obligatie ter begeerte van de voorsz Steden en Dorpen, in minderer Obligatien te splissen; maar dat yeder Obligatie tot geen minder somme dan 200 guldens zou mogen monteeren. Doch het uytgeven van deze Obligatien in de grootste Steden van Hollandt, is noch wel een Jaar, achter gebleven.

Hier vooren op Pag. 156. in 't Placcaat van den Twee-hondertste Penning, als ook in dat eerste Placcaat, vint men een Artikel van dat de Participanten in de Oost-Indische Compagnie mede van die Actien, zullen moeten betalen. Dit quam die van de Kamer of Collegie van die Compagnie in Zeelandt (als de eenighste buyten Hollandt zijnde/) zeer vreemt te vooren; sustineerende dat de Actien, in haar Kamer te boek staande/ daar van behoorden vry te zijn/ dewijl dat Zeelandt, met Hollandt, in 't stuk van de gemeene Landts Schattingen uyt te vinden/ geen eenderley manier was volgende/ en dat Zy gelijk ook de andere Provintien, elk in 't byzonder/ hare quota aan 't gemeene Landt opbrengende/ de zelve in hare Provintie zoodanigh mochten opstellen/ en lichten/ als haar best geraden docht te zijn: Maar dit zou een groote verwarring te weegh gebracht hebben/ dewijl al verscheyde Hollanders veel Actien in de Zeeuwse Kamer (om dat die daar beter koop waren als in Hollant, hoe wel

zy al even groote uytgiften gaven/ doch ter oorzaak dat men aldaar zoo wel noch gereedt niet met de zelve / als t'Amsterdam kon handelen (&c.) hadden te boek staan; gelijk ook eenige Zeeuwen in de Kamers van Hollandt participeerden. De Staten van Zeelandt namen dan op den 28 Maert, 1673. een besluyt / om den Twee-hondertste Penning van de Oost-Indische Actien, aldaar mede te doen invorderen/ en in plaats van die / in twee termijnen / volgens de twee Placcaten, als nu in een tijdt / en teffens te betalen; op pœne, dat die Actien, by faute van voldoening / daar voor zouden werden ge-executeert: Hier toe authoriseerden zy een Ontfanger tot Amsterdam, die ook vervolgens liet aanplakken / dat hy op den 6 Junii, daar aan volgende, die Actien zoude verkoopen, van welke de Eygenaars, geen betaling hadden gedaan, &c.

Maar 't geen deze Participanten in 't gemeen / zoo wel die in Hollandt als Zeelandt, als ook in de andere Vereende Provintien, ja zelfs in Inheemse en Uytheemse Landen, aldermeest quam te drukken / was dit volgende. In den voorleden Jare, 1672, quam'er een wel geladen en kostelijke Retour-Vloot uyt Oost-Indien, van dezen Oorlogh der Fransen en Engelsen onbewust; deze quam / zonder gewaarschouwt te zijn / in de Noord-zee, en aldaar / kennis van de Vyandtlijke Vlooten hebbende bekomen / geraakte door de Engelse Oorlogh-Schepen heen/ die doen ter tijt de Zee, op hoop van dezen rijken Oost-Indisen buyt / wech te slepen / door kruysten / (als met Godts hant geleyt) behouden in de Eems, voor Delfzijl geluklelijk binnen / terwijl de Bisschoppen van Keulen en Munster, de Stadt Groeningen (daar niet ver van daan gelegen) belegert hielden: gelijk hier van breeder te lezen is/ in ons Eerste Deel op Pag: 384. Van dit Retour, maakten de Heeren Bewinthebbers rekening/ dat aan de Participanten nu in 't begin van dezen Jare, 1673. (want volgens haar Ed: gewoonte/ wiert altijdt uytgift gedaan / des Jaars daar na / van het Retour, dat 's Jaars te vooren in gekomen was/) zou konnen uyt gedeelt worden 33 / en een derde deel per cento, dat is 33 gulden 6 stuyvers, 10⅔ penningen, van een hondert guldens Capitaal, welke uytgift te zamen quam te bedragen/ omtrent 2 Milioenen, dat is 20 tonnen goudts. Den staat van 't Vaderlandt tegenwoordigh/ zoo noodtzakelijk / geldt van doen hebbende / verzochten aan de Ed: Heeren Bewinthebberen, deze somma van die Compagnie, tot 's Landts dienst op te nemen; Daar op de Heeren Bewinthebbers antwoorden / Dat deze Penningen tot uytdeelingh, aan de Participanten alreede waren toe geleydt, en overzulks haar gerechtelijk toe quamen, en zy hierom geen macht hadden, over de zelve te disponeren. Hier op repliceerde de Heeren Staten, Dat zy aan de Participanten, elk in 't byzonder, Obligatien ten laste van 't Landt zouden overleveren, en dat den Intrest van dien, zou beginnen te loopen, van den eersten Mey, 1673 af. Gelijk zulke Obligatien ook / (hoewel omtrent een Jaar daar na) gevolght zijn. De Heeren Bewinthebbers deden groote naerstigheyt / om dit tegen te houden / en over deze zaak wierdt verscheyde maal geschreven / en herschreven / maar de Staten drongen eyndelijk door / en mosten die Penningen aan haar worden ter handen gestelt / doch daar onder wierdt gerekent eenigh Salpeter, 't geen het Lant doen alzoo noodigh (om Boskruyt te maken/) als gelt van nooden had.

Hoe wel dat hier over / van wegen den Staat wierdt voorgegeven / dat de Participanten in de Oost-Indische Compagnie meest Luyden waren / van grooten rijkdom, die het op deze uytgift zoo nauw niet aan quam / als zy daar voor Obligatien op het Landt hadden / en daar van Intrest outfongen; zoo was zulks wel waar / ten aanzien van Hollandt en Zeelandt, en voornamelijk van Amsterdam, daar grooten handel met die Actien wordt gedreven / maar in West-Vrieslandt, of 't Noorder Quartier van Hollandt, en ook in Zeelandt, en elders / vondt men veel Weduwen en Weezen, die by na daar van mosten leven / en aldus qualijk haar zelven konden redden: Alzulke / ja ook alle anderen / zoo wel groote als kleyne waren over deze Proceduren, niet wel genoeght / sustineerende / dat hun hier door meerder wierdt op geleydt / als andere Ingezetenen, en dat die gene / die nu hare Landen onder water stonden / (waar van zy gene vruchten konden trekken) maar de Vierhondertste Penning, dat is de helft van de Tweehondertste Penning betaalden; van deze hunne vruchten of uytdeelingen zy Participanten nu ook / ten minsten voor een tijt zouden zijn verstekén / en evenwel de volle Tweehondertste Penning, van hare Actien, niet alleen mosten geven / maar dat de zelve noch 100 gulden hooger / ten aanzien van deze Tweehondertste Penning, wierden gereckent / als die waerdigh waren / of konden gelden. Ook zeyden zy / dat de Oost-Indische Compagnie bestont in den Koophandel en Zee-vaart, die altijdt met groot gevaar vermenght was / inzonderheyt in dezen tijt / daar den Oorlogh noch het meeste perijkel toebracht. Verhaalden ook / by exempel, dat / als eenige Koopluyden, Schip of Schepen uyt reden / en de zelve met goet geluk en winst wederom keerden / den Staat geen redenen had / om die Koopluyden te dwingen / hun winst (als zy hare lasten betaalden) aan 't Landt op Intrest te geven; 't welk ook noyt gepracticeert was. Als men haar daar op te gemoet voerde; dat het Octroy, van alleen op Oost-Indien te mogen handelen / aan hun vergunt / een groote gunst en weldaat was; antwoorden zy hier op / Dat zy wel een Rekening, zouden konnen op maken / en met de zelve bewijzen / dat het gemeene Landt van eersten af / dat die Compagnie is ingestelt geweest / van tijt tot tijt / tot op dezen dagh / meerder inkomen van Convoy-gelden, van hunne uytgaande / en inkomende Koopmanschappen, Victualien, Ammunitie, &c. had genoten / als de uytgiften of profijten, die de Participanten daar van hadden getrokken; en dat den Staat, zeer weynigh onkosten tot Equipagie van Oorlogh-schepen, tot hare geleyde of beschermingh had behoeven te doen; by tijden van Vrede, niet / en van Oorloge, somtijdts eenige weynige Kruyssers, om de Retour-schepen van Hitlandt, of daar omtrent af te halen / en naar 't Vaderlandt te geleyden. Doch dit alles over geslagen / den Algemeenen Staat, nu ten uyttersten om geldt verlegen / was voor dees tijdt gedwongen om van den noodt een deught te maken / en zich van deze gereede gelden, tot behoudenis van alles / te dienen; De Participanten konden dit mede wel verstaan / maar beklaaghden zich / dat zy boven 't betalen van den Tweehondertsten Penning, van hunne Actien, tot zoo hoogen prijs gereckent / als hier vooren gezeyt is / en van alle andere gemeene lasten, noch van 't ontfangen / en gebruyk van deze haar toe geleyde uytgifte,

(de welke in gereede Penningen bestont / die nu ter tijdt 300 schaars waren) wierden versteken / &c.

Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Orangien betoonde ook in deze verlegentheydt / geenzins ontaart te zijn van de deughden zijner Hoogh-loffelijke Voorouders, ter liefde, en dienst des Vaderlandts bewezen / blijkende by de volgende Acten, waar by Sijn Hoogheyt zich zelfs / en zijne Domeynen, als Borge stelt / voor d'Obligatien, van hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal verleent / voor een somma van 200000 Rijksdaalders, of 5 tonnen Goudts.

Willem Henrik, by der Gratie Godts Prince van Orangien, en Nassau, &c. Gouverneur van Hollandt, Zeelandt, en West-Vrieslant, Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenighde Nederlanden.

ALzoo hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden ten behoeve van zijne Keyzerlijke Majesteyt, in vigeur van den Contracte laatst met den anderen aangegaan, hebben gepasseert en verleden Obligatien ter somme van tweemaal hondert duyzent Rijksdaalders; verklaren wy by dezen, tot nader verzekertheyt, ons zelven voor gemelte Heeren Staten Generaal voor de voorsz. tweemaal hondert duyzent Rijksdaalders geconstitueert te hebben, en te constitueren by dezen Borge, onder renunciatie van de beneficien Ordinis & excussionis, daar voor verbindende alle onze Domeynen, zoo binnen als buytens Landts, waar de zelve gelegen zijn ter subjectie van allen Heeren Hoven, Rechten en Rechteren. En by aldien de zelve Obligatien zouden mogen werden verhandelt en verkocht, 't zy in 't geheel of in partyen, in welken gevalle deze Acte niet meer als een zoude konnen dienen; zoo belooven Wy by dezen zoodanige die een gedeelte van de voorsz. Obligatien, 't zy kleyn of groot zoude komen te koopen, en hem een Copie authentique van deze daar nevens werdt overgelevert, de zelve Copien Authenticq, voor zoo veel zijne Obligatie aangaat, van zoodanigen kracht, waerde en valeur te zullen houden en doen houden, of yder van de zelve deze originele in handen was hebbende, mede onder verbandt en subjectie als boven. Ten oorkonde en in teken der waarheydt is deze by Ons ondertekent op huyden den 27 Maert, 1673.

G. H. Prince d'Orange.

Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheyt

C. Huygens.

Om alle klachten over de wanbetalingh der Militie, zoo te water als te lande, voor te komen / deden de Heeren Magistraten der Stadt Amsterdam, mede hun uyterste vermogen / en om gereede gelt-middelen te furneeren / lieten zy afkondigen en aanplakken de volgende

Notifi-

Notificatie, wegens 't negotieren van Penningen op Maant-gelt.

BUrgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam, notificeren by dezen dat by resolutie van de Vroedtschap der zelver Stede geresolveert is een goede somme van Penningen te negotieren op Maand-gelt tegens een half per cento ter Maandt, omme te werden bekeert tot spoedigh fournissement van de consenten by de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt gedragen, tot betalinge van de Militie te Water en te Lande, en dat voor de voorsz. te negotieren Penningen verbonden zullen werden de voorsz. geconsenteerde middelen: Dat mede achtervolgens de voorsz. resolutie van haar Ed. Groot-Mogende de Obligatien die daar voor gepasseert zullen werden vry en exempt zullen zijn van de 200ste Penning reedts geconsenteert of noch te consenteren, ter tijdt en wijle toe de zelve Obligatien uyt de voorsz. consenten zullen zijn voldoen. Zullende zoo wel de Houders van de voorsz. Obligatien na 't expireren van de Maandt 't gefourneerde Capitaal met den verloopen Intrest vermogen te repeteren, als het de Heeren Burgermeesteren zal vry staan de zelve te restitueren: En langer blyvende staan als een Maandt, zal den Interest gerekent als boven tot de effective aflossinge toe betaelt werden.

Actum Amsterdam, *den* 29 *April*, 1673. Præsentibus *de Heeren*, *alle de Heeren Burgermeesteren.*

In kennisse van my Secretaris

C. de VRIES.

Geldts genoegh was'er/insonderheyt onder de Koopluyden van die Stadt; om door deze Maandt-gelden tegen 6 ten hondert, in 't Jaar gerekent/ een hoogen Intrest te konnen overwinnen/gelijk daar ook spoedigljk geldts genoegh wiert boven gebracht: Maar daar na zijn deze gelden gereduceert tegen 4 ten 100 in 't Jaar, voor die gene/ die de zelve daar voor wilden laten/en zijn Obligatien, ten laste van de Stadt, daar van verleent.

Oorloghs Equipagie ter Zee, in de Vereende Nederlanden.

DE Heeren Gecommitteerde uyt de respective Collegien ter Admiraliteyt, nu al eenige reysen met Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Orangien, en de daar toe Gedeputeerde Heeren Commissarissen, over de Zee-zaken, in 's Gravenhage hebbende gebesoigneert/wierdt eyndelijk besloten/des Landts Oorlogs Vloot sterker/en ontzaghlyker te maken/ als die oyt was geweest/ waar op 't zelve/ door alle de Zee-Collegien met ongemeenen yver is voort-gezet. Doch over 't Esquadre der Stadt Amsterdam onthrak een Luytenant Admiraal, welke plaats/ door de doodt van d'Heer van Gent, (op 't bedt van Eer, voorleden Jaar,

Jaar, 1672. in des Landts dienst gesneuvelt) was vacant geworden; Den manhaften en onvertzaaghden Helt, Cornelis Tromp, in den laatsten voorleden Engelsen Oorlogh, (door eenige op-geraapte nijdigheden/ en hatelijke misverstanden van sommige/ die doenmaals al vrij wat te veel te zeggen hadden/ en nu afsijdigh zijn) van zijn Ed: Lieutenant Admiraalschap ontslagen/ en zint die tijdt geen employ gezocht/ en zich daar buyten hebbende gehouden/ wierdt nu van Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Orangien, (als een oprecht Beminnaar van alle edele en manmoedige Helden, die het wel met het Vaderlant meenen) aangemoedight/ om zijn verlaten Dienst, in deze hoogh-dringende noodt/ wederom aan te nemen/ 't welk Hy dan ook/ met toestemming van d'Heer Lieutenant Admiraal Generaal, Michiel de Ruyter, heeft aangenomen/ en zijn alle oude en voorlede onlusten aan een zijde gestelt. 't Is ongeloofelijk/ zoodanigen genoegen/ het herstellen/ en aannemen van dezen Heer, niet alleen onder het Zee-volk, maar ook by de Gemeente heeft veroorzaakt. d'Heer Lieutenant Admiraal Tromp wierdt aangewezen/ om in die qualiteyt te commandeeren op het Landts Oorloghs-Schip, de Goude Leeuw, 't welk alreede begeven was aan den vailjanten Capiteyn, Thomas Tobiasz. die 't zelve ook voor zijn rekening victualieerde/ volgens de ordre by alle Capiteynen gebruykelijk/ die dan wederom van 't Landt, de dagelijksche kost-gelden/ van al 't varend Volk, betaalt wordt; dit voordeel genieten ook de Admiraals en Vice-Admiraals, van die Schepen, die zy gebieden; maar den Heer Admiraal Tromp zagh hier niet op/ en liet dit profijt zijn voorsz. Capiteyn, voor deze reys genieten; doch zijn Ed: wierdt tot een eerlijk Tractement voor zijn Tafel/ maandelijk zekere somme toe gelegt.

Deze Vloot wierdt toegerust/ om te bestaan in over de 50 Capitale Oorlog-Schepen, by de 20 Fregatten, 25 Branders, en Zinkers, 12 Advijs-Jachten, en 5 Galjoots, &c. Als nu scheen het/ dat alle Mans herten/ door den brandenden Fakkel van dien dollen Heydenschen Krijghs-godt Mars, wierden ontsteken/ om voornamelijk los te gaan op d'Engelse, wiens Cancelier, in 't laatste Parlament zoo gruwelijk en onchristelijk tegen Nederlandt had uyt gevaren/ met de meermaals hier voor verhaalde woorden/ *Delenda est Carthago*, willende zeggen/ het Vereenight Nederlandt moet uytgeroeyt worden. Daar-en-tegen riep men door 't gantsche Vereenight Nederlant roemruchtigh/ tot lof van Sijn Hoogheyt, dat deze herstelling van d'Heer Tromp, (by alle Ingezetenen nu al lang van herten gewenscht/ en te gemoet gesien/) was een oprechte en onvervalschte proef van zijn zuyvere en aangeboren liefde tot het Vaderlant.

Noyt was 'er Oorloghs-Vloot in Nederlandt toegerust/ en uytgeloopen/ die ontzaghlijker van Geschut, allerley Krijghs-tuygh, en met zoo braven Zee-volk bemant was/ als deze: Den toeloop was zoo overvloedigh/ dat het nauwelijks de moeyte waerdigh was/ den Trommel, om Volk te werven/ daar over te doen roeren/ zoo dat 'er zomtijdts eenige/ die quamen/ om aangenomen te werden/ en niet mans genoegh geoordeelt/ zijn weerom gezonden. Het beliefde doenmaals Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien, eenige Zee-Capiteynen, (die alreede Schepen, door de Zee-Raden waren toe-gezeyt) voor

dezen aanstaanden Tocht, te excuseeren: Deze waren Jonk-Heer Henrik van Tol, Jan Minnes, Balthasar vander Voort, Henrik Brouwer, en C. Kint, die daar over niet wel vernoeght schijnende / by Requeste deden verzoeken / om de reden daar van te mogen weten / maar kregen tot antwoort / dat Sijn Hoogheyt ongehouden was / de redenen hier van te geven / en hier mede mosten Zy, en die Zee-Raden hun vergenoeghthouden: In de voorsz. vijf plaatzen wierden gestelt / Barent Hals, Cornelis de Haan, Cornelis Tyloos, Jacob van Bergen, en Willem van Ewijk.

Sijn Hoogh-gemelte Hoogheydt, dede omtrent deze tijdt eenige Placcaten, de ordres van 's Landts Oorloghs-Vloot aangaande / op zijnen Naam vernieuwen / die voorleden Jaar, 1672. op 't besluyt / en uyt den naam der Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal waren uyt-gegeven / in ons eerste Deel van dezen Oorlogh, op Pag: 105. en vervolgens te lezen: Maar Sijn Hoogheyt dede de twee hier aan volgende stukken / van nieuws / daar nevens uytgaan.

Poinćten van *Sijn Hoogheyt* den *Heere Prince van Oranjen, &c.* Dienende tot beter bestant en observantie van goede œconomie van, en in 's Landts Vloote.

WILHEM HENRIK, by der gratie Godts, Prince van Orangien en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, Lingen, Meurs, Buren, Leerdam, &c. Marquis van der Veere en Vlissingen, Heere en Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Kuyk, Dieft, Grimbergen, Herstal, Kranendonk, Warneston, Arlay, Noferoy, St. Vijt, Daesburgh, Polanen, Willemstadt, Niervaart, Ysselsteyn, St. Maertens-dijk, Steenbergen, Geertruydenbergh, de Hooge en Lage Swaluwen, Naaltwijk, &c. Erf-Burgh-Grave van Antwerpen en Besançon, Erf-Marschalk van Hollandt, Gouverneur en Stadthouder van Hollandt, Zeelandt, en West-Vrieslant, Capiteyn Generaal en Admiraal der Vereenighde Nederlanden, Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. ***Doen te weten***, Dat wy tot observantie van goede œconomie in 's Landts Vlooten goet gevonden hebben te arresteeren de navolgende poinćten.

I.

Dat aan de respective Capiteynen en Commandeurs van de Oorlogh-schepen, voor 't uytloopen van de Vloot tijdelijk door de Collegien ter Admiraliteyt geordonneert zal worden, haar te voorsien van Bier, Water, en Branthout, voor soo langen tijdt, als na de gelegentheydt van hare onderhebbende Schepen, sonder te grooten belemmeringe, doenlijk sal zijn, immers en in allen gevalle ten minsten voor den tijdt van 7 weken, en voorts van alle Victualie voor den tijt van 3 maanden buyten Duyns uyt te houden, op pœne, dat t'eenigen tijde daar aan gebrek bevonden werdende, de voorsz. Commandeurs en Capiteynen voor yder twee dagen, die de selve bevonden sullen werden minder dan den geordonneerden tijdt te konnen uythouden, aan wat specie 't gebrek ook soude mogen

 wer-

werden bevonden, gemulcteert ſullen werden in eene amende van 't beloop van een dagh koſt-penningen over alle hun ophebbende Eeters; en by ſoo verre het voorſz. gebrek tot den tijdt van een maandt, of daar omtrent ſoude mogen komen te excreſſeren, dat in ſulken cas de gebrekige Capiteynen daar-en-boven gekaſſeert ſullen werden; En werdt den Krijghs-Raat, midtsgaders ook alle andere Rechteren, wel expreſſelijk gelaſt, daar na recht te doen ſonder eenige verſchooninge.

II.

Dat door Gecommitteerden uyt de gemeldte Collegien ter Admiraliteyt daar toe te verkieſen, noch voor 6 weken Water, Bier, en Branthout verſorght, en de Vloote naargevoert ſal werden, mitsgaders noch daar-en-boven eene goede quantiteyt van alle andere Victualie en noodtdruftigheden, ook Pyen, Hooſen, Schoenen, Hembden en Combaerſen, als mede noch by gelegentheydt eenige ververſchinge van Kool, Peen, Rapen, Pruymen, Appelen, Ajuyn, en diergelijke, d'onkoſten daar op loopende te vervallen, en te betalen uyt de extraordinaris conſenten by de reſpective Provintien tot onderſtant van de ſaken te Water gedragen, des dat den voorſz. inkoop ſoo veel doenlijk geſchiede met reſervatie van de vryheydt, om 't ingekochte binnen ſekeren tijdt te mogen reſtitueren, midts daar aan een *tantum* latende vallen.

III.

Dat tot de ladinge van dien gebruykt ſullen worden kloeke Galjoots, of ander kleyn Vaartuyg, d'een door d'ander bequaam om 150 Pijpen nat te konnen inladen, en voor al mede hecht en ſuffiſant om Zee te bouwen, van Ankers, Cabels, ſtaande en loopende Wandt wel voorſien, om niet met de eerſte harde windt uytter Zee gedreven te werden.

IV.

Dat het ſelve Vaartuygh behoorlijk ſal weſen geballaſt, met een grenier daar over, om alſoo naar 't lichten van de ladinge, of een gedeelte van dien, bequaam te blijven om te konnen Zee houden, en op dat men niet genootſaakt werde tot merkelijk tijdt-verlies het water over te pompen, en de ledige Vaten weder met zout-water te beſlaan.

V.

Dat het water ſal werden geſlagen in goet, hecht vaat-werk, met yſere banden, om alſoo des te beter geconſerveert, en met minder ſpillinge overgenomen te konnen werden.

VI.

Dat ſorghvuldighlijk geprocureert ſal werden, dat het Bier wel gehopt, en wel gekookt, gebrouwen zy in Maert en April, of wel in September en October, om des te beter te konnen duren, en niet ſtinkende te werden.

VII.

Dat het voorſz. Bier, Water en Branthout ſoodanigh ſal moeten weſen geſtuwt, dat men altijdts ſoo van d'eene als van d'ander ſpecie ſonder belet ſal konnen uyt lichten, en dat ten dien fine het Bier voor, en het Water achter geleght ſal worden.

Dat

VIII.

Dat aan alle Matrosen en Soldaten opentlijk sal werden verkondight en bekent gemaakt, dat van wegen den Staat soodanige voorsieninge, als voorsz. staat, gedaan is, en dat derhalven niemandt sal behoeven eenigh gebrek te lijden.

IX.

Dat alle Commandeurs en Capiteynen die gedurende de reyse eenigh Bier, Water, Branthout, of ook eenige andere Victualie, of noodtdruftigheden souden mogen van nooden hebben, uyt de voorsz. versorghde Provisie sullen moeten werden gerieft, en geaccommodeert, des dat by soo verre, en voor soo veel sulks sal dienen tot remplacement van 't gene de selve, volgens de beraamde ordre hadden moeten binnen Boort hebben, sy-lieden daar vooren, boven de poenen in het eerste Artikel vermelt, gedebiteert en aangeslagen sullen werden, met tweemaal 't beloop van 't gunt het geleverde 't gemeene Landt komt te kosten, soo over inkoop, als over vracht van de voorsz. Galjoots, en andere onkosten daar op vallende, maar by soo verre, en voor soo veel sulks soude mogen dienen tot supplement van 't gerequireerde, boven 't gene de gemelte Commandeurs en Capiteynen volgens de beraamde ordre, moeten aan Boort hebben, dat sy-luyden in zulken cas daar vooren zullen werden gedebiteert, alleenlijk met den prijs van den inkoop verhooght met d'ordinaris onkosten daar op loopende, zoo wanneer de voorsz. Commandeurs en Capiteynen hare Victualie aan de Oorlogh-schepen in de Zee-gaten leggende, moeten doen aan Boort komen, in beyde de gevallen de waardye van 't Vaat-werk daar inne mede begrepen, midts dat de Capiteynen het zelve Vaat-werk wederom restituerende, daar jegens ook met de zelve waardye van dien zullen werden ontlast.

X.

Dat tot exacter en ordentelijker onderhoudinge, en nakominge van 't gene voorsz. is, gemaakt zullen werden twee Lijsten, beyde vervattende den prijs waar na yder specie sal werden uytgelevert, geproportionneert na 't gene voorsz. is, d'eene in 't reguard van de Commandeurs en Capiteynen die binnen den geordonneerden tijdt gebrek hebben, en d'andere ten aansien van soodanige, die niet anders van nooden hebben, dan het gene gerequireert werdt boven 't gunt by hun volgens de beraamde ordre stont te besorgen.

XI.

Dat mede ten selven eynde op 't Schip van 't Opperhooft over 's Landts Vloote, gestelt sal werden een habil en vigilant Boekhouder, midtsgaders op yder der voorsz. Galjoots bequame Commisen, om van alles te houden perfecte notitie, midtsgaders om yder Commandeur of Capiteyn, na 't gene voorsz. staat, exactelijk te debiteren, en 't selve t'sijnder tijdt pertinentelijk over te schrijven aan 't Collegie ter Admiraliteyt, waar onder hy ressorteert, om vervolgens by 't selve Collegie hem op de Ordonnantie van sijn kost-penningen 't geannoteerde gekort, en ook vervolgens gelijke somme van wegen den Staat in de distributie van de subsidien aan 't Collegie voor betalinge geimputeert te werden.

XII.

Dat voorts tijdelijke ordre gestelt sal werden, ten eynde dat na 't verloop van

de voorsz. 3 Maanden, de Vloote in, of voor de Wielinge, wederom gelijke provisie van alles moge gereedt vinden, voor noch andere 3 Maanden, en dat de selve de gelegentheyt sulcks toelatende, aldaar met eenen op 't spoedighste moge schoon maken, en 't Volk eenigermaten ververschen, even en in alles op de selve wijse als ten aansien van de eerste 3 Maanden hier boven in 't breede uytgedrukt staat.

XIII.

En werdt aan de respective Collegien ter Admiraliteyt midts desen geordonneert, in alle de Schepen van haren ressorte, boven haar eygen provisie van Ankers ende Touwen, noch in te schepen een suffisant Touw, en een goet Anker, om, des noodt zijnde, aan andere Schepen van gelijke Charter, onder 't zelve Collegie ressorterende, over gedaan, en 't gebrek van de zelve daar mede geremedieert te mogen werden.

XIV.

Werdende daar en boven ook aan de gemelte Collegien ter Admiraliteyt gelast, altijts te hebben en te houden goede voorraat van Ankers, Cabels, Masten, Stengen, en diergelijke behoeften, en de Schepen staande ter besorginge van een ander Collegie, die naar 't ontfangen van eenige rampen, door storm of anderzints, in haarluyder district reddeloos mochten komen in te vallen, ook naar vermogen van alles wederom naar behooren te voorzien, tot koste en laste van 't Collegie waar onder zoodanige ingevallen Schepen zijn ressorterende, welke Collegie daar van prompt rembourssement zal hebben te doen, of dat by faute van dien, zulks op de subsidien, zoodanigh Collegie competerende, by den Staat ingehouden, en aan 't andere Collegie uytgekeert zal werden.

XV.

Dat ook de respective Capitainen geordonneert zal werden, altijts eenigh gelt binnen Scheeps-boort mede te voeren, om by noot, zelfs buyten 's Landts, eenige nootzaakelijkheden in der haast te konnen doen inkoopen, ten minsten naar advenant van yeder hondert Koppen van zijn onderhebbende Scheeps-volk, twee of drie hondert guldens.

XVI.

En op dat de Zieken in de Schepen niet van vuyligheyt en ongemak en komen te vergaan, ook daar door infectie en meerder ziekte gecauseert te werden, dat over zulks van den beginne aan de Matroozen en Soldaten, aan een en de zelve Bak te zamen etende, opgeleyt zal werden, elkanderen by ziekte en zuchte ten dienste te staan, en dat ook by zoodanige subdivisie van drie en drie, of vier en drie, als naar gelegentheyt zal werden goetgevonden, en dat de respective Capiteynen geordonneert zal werden scherp reguard te nemen, dat het casus voorvallende, den voorsz. geordonneerden dienst effective gepresteert moge werden; Dat ook de Capiteynen ten zelven eynde door de respective Collegien ter Admiraliteyt, en Opperhoofden in 's Lants Vloote, wel strictelijk daar toe zullen werden gehouden, dat zy hare onderhebbende Schepen alle dagen, ten minsten driemalen ter weeke doen reynigen met spoelen, schrobben en anderzints, en daar en boven ook zomwijlen de Schepen met Azijn doen besproeyen, daar inne eenige

Genever-

Genever-bezyen branden, en diergelijke andere remedien, jegens quade lucht by tijdts, en dikmaals adhiberen en in 't werk ſtellen.

En op dat niemand eenige ignorantie en kome te pretenderen, Laſten en bevelen de Raden ter Admiraliteyt, den Advocaten Fiſcaals, midtſgaders den, Admiralen, Vice-Admiralen, Capitainen, Officieren en Bevelhebberen, deze onze Acte te achtervolgen, en doen achtervolgen, procederende, en doen de procederen tegens de Contraventeurs en Overtreders van dien, zonder gratie, ooghluykinge, diſſimulatie of verdragh, want Wy zulks bevonden hebben te behooren.

Aldus gedaan en geordonneert by Sijn Hoogheyd, In 's Graven-Hage den 24 April 1673.

Was geteekent,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

Onder ſtondt,

Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheydt,

Gecontraſigneert,

C. HUYGENS.

PLACCAAT,

Van *Sijne Hoogheyt den Heere Prince van Oranje*, *&c.* Op het verbranden en in de grondt booren van veroverde Schepen, en dubbele prœmium daar voor te verdienen, midtſgaders ſtraffen en pœnen tegens die gene die met hare Prijzen ontijdigh, en ſtaande het gevecht, uyt 's Landts Vloote loopen.

WILHEM HENRIK, by der gratie Godts, Prince van Oranje en Naſſau, Grave van Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, Lingen, Meurs, Buuren, Leerdam, &c. Marquis van der Veere en Vliſſingen, Heere en Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Kuyk, Dieſt, Grimbergen, Herſtal, Kranendonk, Warneſton, Arlay, Noſeroy, St. Vijt, Daasburgh, Polanen, Willem-ſtadt, Niervaart, Yſſelſteyn, St. Maertenſdijk, Steenbergen, Geertruydenbergh, de Hooge en Lage Swaluwen, Naaltwijk, &c. Erf-Burgh-Grave van Antwerpen en Beſançon, Erf-Maarſchalk van Hollandt; Gouverneur en Stadthouder van Hollandt, Zeelandt en Weſt-Vrieſlandt, Capiteyn Generaal en Admiraal der Vereenighde Nederlanden, *Doen te weten*, dat Wy naar voorgaande rijpe deliberatie goedt gevonden hebben in conformité van haar

Hoogh-Mog: Reſolutien van den 3 September, 1665. en 31 Auguſtii, 1666. te ordonneeren en ſtatueeren als volght.

Dat de Hooft- en Minder-Officieren, midtſgaders Capiteynen en Commandeurs op de Schepen van Oorloge onder 's Landts Vloote reſorteerende, zoo wanneer men met den Vyandt in Gevecht komt, en door Godes zegen in 't begin van de Bataille eenige Schepen verovert wierden, gelijk verhoopt werdt, 't Volk daar op dienende, die haar op belofte van quartier hebben overgegeven, zonder het minſte tijdt-verlies, nochtans zoo veel doenlijk, ſalveerende, zoodanige veroverde Schepen aanſtondts zullen hebben aan brandt te ſteken op diverſche plaatzen, en inzonderheyt in de Conſtapels Kamer, en datze tot dien eynde tijdelijk eenige Teer-kranſſen, Swavel, Harpuys, Teer-tonnen, en ander Brandt-getuygh zullen hebben gereedt te doen maken, en gereedt te houden om 't caſus voorvallende, datelijk gebruykt te werden, alles op dat den Veroveraar, of Veroveraars des te bequamer mogen zijn, en blijven, om zonder tijdt-verzuym den Vyandt alle verdere afbreuk te doen, en daar door het ooghmerk van den Staat te betrachten, ook te bereyken; des dat den Veroveraar of Veroveraars voor 't alzoo in brandt geſteken Schip, zal of zullen genieten noch zoodanigen ſomme van Penningen, als Wy tot prœmium in Ons Placcaat huyden gearreſteert, hebben geſtelt, en midts dien in plaatze van een enkelt een dubbelt prœmium; Welverſtaande dat zoo wanneer den Vyandt t'eenemaal zoude mogen verſtroyt en in confuſie gebracht wezen, de veroverde Schepen als dan zullen mogen werden behouden, en in 't Vaderlandt voor prijs opgebracht, en dat in zulken gevalle de Veroveraars zullen worden getracteert in conformité van 't voorſz. Ons Placcaat voornoemt: Dan in cas t'eenigen tijdt bevonden zoude mogen worden, dat de Hooft-Officieren, Capiteynen of andere Commandeurs van de Schepen van 's Landts Vloote, conform de bovenſtaande diſpoſitie, hare veroverde Prijzen niet zullen hebben in brandt geſteken, of wel in de grondt gehakt, maar daar met ontijdigh, en het gevecht noch duurende, komen uyt de Vloot te loopen, niet alleen verſteken zullen zijn van haar portie in 't prœmium, en waerdye van 't veroverde Schip, met den gevolge en aankleven van dien, volgens Onzen Placcate meer genoemt, aan de Veroveraars toegeleydt, maar dat zy noch daar-en-boven gemulcteert zullen worden in een boete van gelijke ſomme, als de voorſz. haar portie in 't een en 't ander zal komen te bedragen, en dat ook zoodanige andere Officieren, Matroozen, en Soldaten, als bevonden zullen worden aan zoodanige contraventie ſchuldigh te zijn, inſgelijks mede in plaatze van haar aanpart in 't zelve prœmie in de waerdye van 't Schip, uyt haar beurze, of te goet hebbende gagie, gecondemneert zullen worden in een amende van gelijke ſomme, als de voorſz. haar aanpart in 't een en 't ander zal komen te bedragen. En dit alles onvermindert zoodanige, capitale corporele of arbitrale ſtraffe, als zy-luyden over hare ongehoorzaamheyt volgens den Articul-brief, en Ordre op Krijghs-diſcipline bevonden zullen worden ſubject te wezen.

Ordonnerende den Generaal van 's Landts Vloote in der tijdt, van den inhoudt dezes alomme in de voornoemde Vloote kenniſſe te geven, en daar van affixie te laten

laten doen aen de Stuyr-plecht in yeder van 's Landts Schepen, ten eynde alle en een yeder daar van kennisse bekomen, en geene ignorantie pretenderen mogen, maar sich daar naar punctuelijk mogen reguleren.

Aldus gedaan en geordonneert by Sijn Hoogheydt, In 's Gravenhage den 24 April 1673.

Was geteekent,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheyt,

Gecontrasigneert,

C. HUYGENS.

Ondertusschen wierdt alom ernstigh en yverigh met de toerustingh der Oorlogh-schepen voort gevaren, en verscheyden voeren vast, zoo nu en dan, af, en na de Zee-havens toe; Een Scheepje, dat met Zee-volk, na Scheepsboort voer, met hun Vrouwen en Kinderen, (die haar veeltijdts, tot op de laatste uure, van het uytloopen, zoecken by te blijven) wierdt van een ander Schip, op de Maas overzeylt, daar van meest al het Volk verdronken is. Een goet aantal van 's Landts Schepen waren nu al voor den Briel, Hellevoet-sluys, en in Tessel aangekomen, zoo dat men by Trommel-slagh dede omroepen, dat yder zich na Scheeps-boort zou vervoegen. d'Heer Luytenant Admiraal de Ruyter was nu uyt 's Gravenhage, aldaar hy afscheydt van Sijn Hoogheydt genomen had, te Rotterdam gekomen, om 's Landts Oorloghs-Vloot vaerdigh te hebben, want men verstont uyt Engelant, dat men aldaar alle mogelijke middelen aanwende, om hunne Oorloghs-schepen te doen Zee kiezen: Het schrale water belette, dat de zwaarste Schepen van het Collegie van Amsterdam, niet konden over 't Pampus geraken. d'Heer Admiraal Tromp was by na dagh en nacht bezigh, om zijn Schip de Goude Leeuw, over die voorsz. Drooghten te doen komen; daar toe verscheyde zware Balken, dwars door 't Schip, in de Geschut-poorten waren gearbeyt, die aan beyde zijden uyt staken, gelijk ook achter en voor Vlot-tuygh wierdt aangeleydt, daar mede het voorsz. Schip al-zoo door Lichters, onder de eynden der uytstekende Balken gestut, wierd op geheft, en over geraakt is; maar 't Schip van den Vice-Admiraal Sweers, den Oliphant, en noch eenige, mosten voor die tijdt, blijven leggen: 't Schip Amsterdam, gecommandeert door den Capiteyn, Cornelis van der Zaan, met noch vier andere van de zwaarste, zijn korts daar na mede vlot geworden, en naar Texel gevaren, als ook noch 3 Schepen van 't Noord-Hollandts Quartier.

Terwijl het laege Water, deze voorsz. Oorlogh-schepen van 't Collegie van Amsterdam, het uytloopen alous belette, was d'Heer Luytenant Admiraal de Ruyter op den 9 Mey, 1673. met het Esquadre van Rotterdam, uyt de Maas in Zee gesteken, met de Schepen, die aldaar vaerdigh lagen, daar zich eenige uyt

Tessel,

Tessel, die ook gereedt waren/ mede by voeghden/ en quamen alzoo 's anderen daaghs/ den 10 dito, op Schoonevelt, sterk 42 Schepen van Oorloge, 18 Branders, en 16 Zinkers; blijvende als doen noch wel 9 van 's Landts zware Oorlogh-schepen voor Pampus leggen / die noch niet over de Drooghten konden geraken/ alzoo veel moeyten aan de hier voorverhaalde manier van lichten vast was: Eenige Schepen van Zeelandt, en andere Landts Collegien waren ook noch niet klaar.

d'Heer Luytenant Admiraal Generaal de Ruyter, een aanmerkelijken Aanslagh, inzonderheyt met de Zinkers, in den zin hebbende / is den 11 Mey, 1673. met zijne voorsz. bijhebbende Schepen van voor Schoonevelt af-gezeylt / en de windt voorspoedigh uyt den Noord-oosten waeyende / stelde zijn koers / na de Rivier van Londen, daar hy den 12 dito, des avonts, achter de Bardsey-zanden, de Vloot dede ankeren. Hier van daan zondt zijn Ed: eenige lichte Schepen, de voornoemde Rivier den Teems hooger op/ om te recognosceeren; deze quamen wel haast wederom / met bericht / dat zy 45 Engelse Oorlogh-schepen aldaar hadden zien leggen / gereedt / om af te komen; Deze tijding contrarieerde in 't geheel / de kondtschappen / die men even te vooren / van de gelegentheydt der Engelse Vloot, had bekomen / en hier door was nu het voornemen van de Zinkers of Branders verydelt. Den Heer de Ruyter dan ziende hier niet vorderlijks uyt te werken/ keerde met alle zijne Schepen wederom na Schoonevelt, de aangestelde Rendevous, der Nederlandtse Oorloghs-Vloot, wordende aldaar zoo uyt Zeelandt, als elders/ dagelijks sterker / gelijk ook op den 28 Mey, den Heer Luytenant Admiraal Tromp, met de zwaarste Schepen van Amsterdam, uyt Texel, by zijn Ed: is gekomen/ uytgenomen den Vice-Admiraal Sweers, met zijn Schip, den Oliphant, dat door manquement van hoogh water, of andere ongelegentheden / &c. niet voort konde raken/ en over zulks ook niet/ by d'eerste Zee-slagh is geweest.

Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Orangien, hebbende niet konnen uytvinden den tijdt / om zelfs 's Landts Vloot te komen bezichtigen / zondt / tot aanmoediging van alle het Zee-volk, aan den Heer Luytenant Admiraal de Ruyter, den volgenden

Brief van *Sijn Hoogheyt* den *Heere Prince van Orangien*, aan den *Heere Luytenant Admiraal de Ruyter.*

Edele, Gestrenge, Lieve, Vrome, Byzondere.

WY hadden gewenscht, dat de zaken van 't Landt ons hadden gelaten de faculteyt, om ons na 's Landts Vloot te vervoegen, en 't vernoegen te hebben van daar by een te zien zoo veel eerlijke Patriotten, die cordatelijk de handt aan 't werk slaan, om 't Vaderlandt tegens Vyandtlyk gewelt te helpen dekken; de aanzienlijke Zee-macht welke ten dien eynde by een werdt gebracht, is een van de noodige en considerabele middelen, die tot behoudenisse van Staat aangewent werden, en is dien volgende te hoopen, dat die aanmerkinge nieuwe vigeur zal geven aan de Couragie van die gene, die de eer

hebben

hebben van datze aan haar werdt toevertrouwt. De oogen en de harten van alle de Ingezetenen van 't Landt, ja van de Christen Werelt, zijn daar heenen gewent, en observeeren met groote reflexie 't geen met de zelve voorzichtelijk en kloekmoedighlijk, of anders zal werden ondernomen en uytgevoert. En ware het overzulks van de uyterste infamie, dat yemandt aan zijn plicht zoude ontbreken op zoo een doorluchtigh Tonneel; wy verwachten zulks niet, maar in tegendeel dat door het doorluchtigh en kloek beleyt van uwe, en van die gene die by hem zijn in deze gevaarlijke conjuncture, en nieuwe luyster aan de eer by onze Natie ter Zee bevochten onder Godes zegen zal werden toegebracht, en dat zy oorzaak zullen hebben om haar te verblijden, en wy met haar, van gezegende Instrumenten te zijn geweest, tot het bewerken van een goede uytkomste in onze goede zake. Wy zullen betrachten dat die gene, die haar loffelijk zullen hebben gequeten, dankelijk geloont en gevordert werden, en dat gene extraordinaire goede actien blijven zonder extraordinaire vergeldinge. Monsr. gelieve alle die onder de Vlagge zijn, van de meeste tot de minste, des te verzekeren, en te gelijk een yder in te scherpen, dat geen hoope van ongestraftheyt overigh zal zijn aan die gene die buyten verwacht inge haar aan eenige wandevoyren zouden schuldigh maken, wezende de serieuse intentie van de Heeren Staten, en de mijne, dat tegens zoodanige de verdiende straffe, volgens rigeur van den Artijkel-brief, en andere Ordres van 't Landt, zonder eenige de minste conniventie, exactelijk en promptelijk te werden ge-executeert; zoo dat aan de geen die zich lafhertigh, en anders als een braaf Soldaat, en Zee-man voor den Vyandt zal dragen, niets zoo gevaarlijk als de Havenen van den Staat, daar hy niet zal konnen ontgaan, noch de straffe handt van de Justitie, noch de vloek en de haat van zijn Medeburgers, die op hem zal vallen en blijven. Wy beloven ons dat niemandt en zal willen vallen in zoodanigh een verderf, maar dat een yder met loffelijken yver en gemoet in deze importante tijden zich extraordinaris zal evertueren, en dat Godt uyt den Hemel zelve zal zegenen ten besten van 't Vaderlandt, en tot onsterffelijke Eere aan die gene, die 't zelve trouwhertighlijk gedient zullen hebben. Ik bidde Godt U, en alle die by hem zijn, te houden in zijn heylige protectie.

Onder stondt,

In 's Gravenhage den 22 May, 1673.

U E. goedtw. Vriendt,

G. PRINCE d'ORANGE.

De Schepen van 's Landts Vloot wierden terwijl door den Heer Luytenant Admiraal de Ruyter, met zijne bywezende Hooft-Officiers, in Esquadres verdeelt/ al eer d'Heer Luytenant Admiraal Tromp noch op Schoonevelt quam/ die ongeloofelijk yverde om zijn Schip de Goude Leeuw, in orde te brengen/ doende zijn Volk schaffen/ als het te pas quam/ om geen tijdt te verzuymen/ en voorts by na/ nacht en dagh arbeyden / zoo dat zijn Capiteyns, Luytenants, en andere Officieren des nachts de wacht waarnamen / om 't Volk wat te doen rusten: Tromp liep Texel uyt den 27 Mey, met den Vice-Admiraal Schram, van 't Noorder Quartier, en de Capiteynen, Midlant, Swart, Bont, Nassau, en Kuylenborgh, en quam 's anderen daaghs / op Schoonevelt, by des Landts Oorloghs-Vloot, als hier vooren gezeyt is / die geordonneert / en gerangeert was / na de volgende

LYSTE,

L Y S T E,

Van de Namen der Officieren, Schepen, Fregatten en Branders, Advijs-Jachten en Galjoots, composerende de Vloote van den Staat. Verdeelt in drie Esquadres, geformeert in 't Schip de 7 Provintien, ten Anker leggende op Schoonevelt, den 23 May., 1673.

Onder 't Esquadre van de Luytenant Admiraal Gen: de Ruyter, *de Vloot en Chef commandeerende, zijn bescheyden deze onder staande, voerende alle de Wimpel van de groote Steng.*

Officieren. *Schepen.*
Luytenant Admiraal Generaal,
de Ruyter, *De 7 Provintien.*
Luytenant Admiraal
van Nes, *De Eendracht.*
Vice-Admiraal de Liefde, *De Vryheyt.*
Schout by Nacht
van Nes, *De Maaght ven Dort.*
Command. van Meeuwen, *De Spiegel.*
Capiteyn Corn. de Liefde, *Gelderlandt.*
Jan van Brakel, *de Voorzichtigheyt.*
Engel de Ruyter, *Waasdorp.*
van Gelder, *Steendorp.*
Jan Bondt, *Stadt Uytrecht.*
Symon van Panhuyzen, *het Lam.*
Jan Krook, *'t Wapen van Alkmaar.*
Cuylenborgh, *Deventer.*
Sweers, *Beschermer.*
Frans van Nidek, *Dort.*
de Munnik, *Essen.*
Klaas Valdekker, *de Prince.*
Klaas Wijnbergh, *de Kabel.*
Hend. Visscher, *'t Wapen van Medenblik.*

Fregatten.

Jan Snellen, *Uytrecht.*
Ewik, *Edam.*
Megang, *Damiaten.*
Cornelis van der Kouwen, *Schiedam.*

Branders.

Jan Danielsz. van Rhijn, *de Louize.*
Abram van de Coperen, *de Blakmoer.*
Dirk de Munnik, *de Maria.*
Lence Harmensz. *de Jisper Kerk.*
Gerrit Half kaagh, *'t Buis St. Pieter.*
Willem Oude, *de Eenhoorn.*
Jan Jansz. Boome, *de Zalmander.*
Wybrant Barentsz., *de Zayer.*

Advijs-Jachten.

Abraham Taalman, *de Kater.*
Gerrit Koot, *den Eenhoorn.*
Aernout Lennisz., *de jonge Maria.*
Pieter de Moor, - - - - -

Drie Galjoots.

Teunis Jacobsz., *St. Mary.*
Jan Cornelisz., *Lootzer.*
Jelle Albertsz., *de Visscher.*

Onder

Onder 't Esquadre van de Luytenant Admiraal Tromp, *zijn bescheyden, deze onderstaande, voerende alle de Wimpel van de Kruys-steng.*

Officieren. *Schepen.*
Luyt. Admir. Tromp, *de Goude Leeuw.*
Vice-Admiraal Sweers, *de Olifant.*
Vice-Admiraal Schram, *de Pacificatie.*
Schout by Nacht de Haan, *Hollandia.*
Capiteyn Volkert Swart, *Calans Ooge,*
Philip Almonde, *Delft.*
Adriaan Port, *Schielandt.*
Cornelis van der Zaan, *Amsterdam.*
Tyloos, *'t Geloof.*
Nassou, *Provintie van Utrecht.*
van Bergen, *Prins te Paert.*
Dekker, *de Wakende Kraan.*
Elzevier, *Zeelandia.*
de Zitter, *de Agata.*
Uyterwijk, *'t Zuyderhuys.*
Corn. de Boek, *'t Wapen van Hollandt.*
Pieter Bakker, *de Jupiter.*

Fregatten.

Span, *Middelburgh.*
de Jonge, *Out-Caspel.*
Hardwijk, *de Haas.*
Jan Noirot, *Popkensburgh.*
Bogaart, *Bommel.*

Branders.

Willem Willemsz., *de Draak.*
Hendrik Rozens, *Velzen.*
Cor. Jelmersz. Kok, *de Zalm.*
Pieter van Grootvelt, *de Leyt-ster.*
J. van Kampen, *'t Wapen van Emmerik.*
Cornelis Boermans, *de vergulde Pos.*
Jan Boomgaart, *Jacob en Anna.*
Dirk Klaasz. Harmen, *de Vrede.*

Advijs-Jachten.

Klaas Portugaal, *de Triton.*
Jan Kramer, *Egmont.*
Tobias Adriaansz., *de Hazewint.*
Huybert Geel, *Mercurius.*

Galjoots.

Dirk Turk, *de jonge Prins.*

Water-Schip.

Dirk Pietersz. van de Velde, *St. Pieter.*

Onder 't Esquadre van de Luytenant Admiraal Bankert, *zijn bescheyden deze onderstaande, voerende alle de Wimpel van de Voor-steng.*

Officieren. *Schepen.*
Luyt. Admir. Bankert, *Walcheren.*
Vice-Admiraal Evertsz., *Zirik-zee.*
Vice-Admiraal Starre, *Groeningen.*
Sch. by Nacht Vlugh, *'t Wapen van Enkh.*
Capiteyn Jan Hek, *West-Vrieslandt.*
Jan Dik, *Eenhoorn.*
Jacob Berkhout, *Akerboom.*
Middellant, *Comeet.*
Elant du Boise, *de Ridderschap.*
Jan Muys, *Justina van Nassou.*
Jacob Voos, *'t Noorder-quart.*
Marten de Boer, *Gelderlandt.*
Barent Hals, *de Gideon.*
Jan van Lier, *de Leeuwin.*
Pieter Karseboom, *'t Wapen van Nassou.*
Gillis Sokeyn, *Tijdtverdrijf.*
Karel van Putten, *Domburgh.*
Dirk Kiela, *Veere.*

Fregatten.

Adriaan Bankert, *Delft.*
Barent Martensz., *Goes.*
Moyses Withous, *Harderwijk.*
Jacob Swart, *Rotterdam.*
Roemer Valk, *de Braak.*

Branders.

Huybert Wolfers, *de Burgh.*
Berne Zacharey, *de Samson.*
Frederik Coenraat, *S. Catharina.*
Reynier Dirksz., *de Dadelboom.*
Hendrik Munt, *de Witte Mol.*
Pieter Rokesz, *Christina Leonora.*
Karel de Brune, *de Bergh Ætna.*
Pieter Hendr. Pop, *'t Kasteel van Loon.*

Advijs-Jachten.

Daniel Scheure, *de Lopman.*
David van Geersdalen, *Goes.*
Teunis Post, *de Perel.*
Matthijs, - - - - -
Jacob Kamer, *de Waterhondt.*

Galjoots.

Gouder Pietersz.

De Oorlogh-schepen der Vereende Nederlanden aldus in Zee geraakt / en op Schoonevelt gerangeert / in zoodanigen ordre als vooren / zullen wy tijdt geven / om yder Bevelhebber binnen Scheeps-boordt zoodanige Krijghs-ordre te doen stellen/als noodig mocht zijn/ terwijl zy de Vyantlijke Vlooten gaan opzoeken; en ondertusschen / weder te lande stappen / en verhalen / hoe men aldaar ordre tot defensie stelde / tegen de aankomste des Konings van Vrankrijk die nu al omtrent Brussel genadert was / Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Orangien dede dan uytgaan/ tot onderhouding van goede ordre, in den optocht der Burgeren en Ingezetenen, de volgende

WAARSCHOUWINGE.

WILHEM HENRIK, by der gratie Godts, Prince van Orange en Nassau, &c. Erf-Marschalk van Hollandt; Gouverneur en Stadthouder van Hollandt, Zeelandt en West-Vrieslandt; Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenighde Nederlanden; allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten,*

Alzoo Ons in den optocht van de Landtsaten dezer Provintie, t'elkens als de zelve by onse opene Brieven van Patenten is uytgeschreven geweest, veele difficulteyten en disputen zijn voor gekomen, daar door den voorsz. optocht verhindert, immers met de gerequireerde spoedigheyt niet ge-executeert is geworden; en dat de securiteyt van den Lande daar aan ten hooghsten gelegen is, dat de occasie van dese difficulteyten tijdelijk wechgenomen, en een goede en eenparige voet by alle de Officieren en Landtsaten dezer Provintie geobserveert moge werden: Zoo hebben Wy goedt gevonden en geordonneert, gelijk Wy als noch goedt vinden en ordonneeren midts dezen, dat alle de Landtsaten, Opgesetenen of Inwoonderen van het platte Landt (Vlaerdingen en Nieupoort voor dese tijdt daar onder begrepen) het opbodt subject, en tot den uyttocht gehouden sullen zijn, uytgenomen alleen de Menno-gesinden, die daar van volgens haar Ed: Groot-Mog: Resolutie van den 11 Januarii voorleden, om haar gemoedts wille ver-

verschoont, en in plaatse van dien tot het oeffenen van eenige werken van charitaten aangemaant, en ge-encourageert zullen werden, ook die gene die noch geen 18 Jaren en meer als 65 Jaren bereykt sullen hebben, die, na dat zy daar van aan den Colonel behoorlijk zullen hebben gedoceert, van de optocht zullen werden verschoont, zonder dat het in de macht zal zijn van Schout en Gerechten van de Dorpen, nochte van den Colonellen van de respective Regimenten, veel min van eenige Subalterne Officieren, of yemandt anders, wie hy ook soude mogen zijn, om buyten de voorsz. oorsaken, van den optocht, of het lot, daar over te doen, by conniventie, of andersints te dispenseeren, behoudens nochtans, dat alleen de Colonellen om merkelijke indispositie, yemandt voor een korten tijdt sullen vermogen te verschoonen.

Dat de Colonellen sullen werden geconjungeert in soodanige Classen, als breeder ge-expresseert staan in de Missive by Onse Gedeputeerden de voornoemde Colonellen op den 14 deser toegesonden, en dat in de voorsz. Classen sullen werden vast gestelt, of by het lot gedetermineert de beurten van optocht, die yder Colonel in de selve Classe sal hebben te verwachten, sonder aanschouw te nemen, dat d'eene Classe uyt meer Regimenten als wel d'andere is gecomposeert.

Dat de Capiteynen, Officieren en gemeene Landtsaten alomme mede dese forme van lootinge sullen moeten observeeren.

Dat Schout en Gerechten van de Dorpen, daar eenige Landtsaten zijn, die in de voorgaande expeditien hare Wapenen hebben verlooren, zullen moeten inkoopen soodanigh een aantal van Wapenen, als van nooden sullen zijn, om de alsoo ontwapende Landtsaten te herstellen, op dat het lot op de selve komende te vallen, sy-luyden bequaam mogen zijn den dienst van 't Landt te betrachten; met dien verstande nochtans, dat de genen die by 't lot tot den optocht sullen werden genecessiteert, alleen van Wapenen sullen werden voorsien, maar geensints die gene, die den optocht by substitutie sullen komen waar te nemen; willende dat de selve met hare eygene Wapenen uyt trekken, of de selve van die gene, in welkers plaats sy sullen komen te succedeeren, sullen ontfangen; des soo sullen de voorsz. Wapenen, den optocht ge-eyndight zijnde, weder behoorlijk geconditioneert, aan Schout en Gerechten moeten werden overgelevert, om in een Dorp-huys, of elders bewaart te konnen werden.

Dat het lot gevallen wesende op een Persoon, die in het eerste opteykenen van de Landtsaten op een Piek gestelt sal zijn, en sich op de selve soorte van Wapen tot desen tijdt toe gehouden sal hebben, den Colonel van 't Regiment, midtsgaders, Schout en Gerechten van de Dorpen, daar uyt het selve Regiment is gecomposeert, van de t'huys-blijvende Landtsaten, 't zy by inductie, lootinge, of wel ook by interpositie van hare authoriteyt, zoo veel Musquetten Snaphanen of Vuur-roers, midtsgaders Bandeliers en ander Gereetschap daar toe gehoorigh, sullen soeken, en ook moeten bekomen, als van nooden sal wesen, om de voorsz. uyttrekkende Piekeniers te voorsien, ten ware den Colonel van 't Regiment notoirlijk quame te blijken, dat soodanigh een Piekenier door onervarentheydt, of andersints tot het gebruyk van een Musquet, Vuur-roer of Snap-

Snaphaan geheel, en al zoude wezen onbequaam, in welken gevalle zoodanigh een Landtsaat zijn ordinaris Wapen zal mogen blijven behouden.

Dat de Colonellen, Capiteynen, Officieren en Landtsaten malkanderen zullen aflossen, zoo wanneer de uytgetogene volle drie weken in optocht geweest zullen zijn, en dat na die ordre en voet, midtsgaders met aisulke beurten, als ten respecte van de Colonellen by de voorsz. Missive van den 14 deses is gestatueert; des dat het opgetogene Volk haar Posten niet eer verlaten, of haar wederkomsten ondernemen zal, voor en aleer de andere aangekomen, en zy daar door ordentlijk afgelost zullen zijn, en dat de onkosten van deze aflossinge gedragen sullen moeten werden by de Gerechten van die Dorpen, daar uyt de Regimenten respectivelijk zijn gecomposeert.

En indien het zoude mogen komen te gebeuren, dat yemandt om andere reden, als die wegens indispositie, defect en oudtheyt van Jaren, midtsgaders die van de Menno-gesinden, hier vooren zijn geallegeert, zich van den voorsz. optocht zoude willen excuseeren, dat hy 't selve zal vermogen te doen, des dat hy alvoorens met kennisse van den Capiteyn, een bequaam Persoon, wesende van de selve rang, en militeerende onder 't selve Regiment, sal moeten in zijn plaatse stellen; wel expresselijk verbiedende, dat niemant buyten dese voet sijne Tochten aan andere sal mogen besteden, op pœne van 100 guldens, te verbeuren, soo wel by die gene, die een ander onwettelijk gesubstitueert, als die de voorsz. substitutie of surrogatie aangenomen sal hebben; en indien albereydts andere substitutie of surrogatie gedaan zoude mogen zijn, verklaren de zelve nul, krachteloos en van onwaerde.

Dat voorts de Colonellen, Capiteynen, en andere Officieren behoorlijk zullen moeten werden gerespecteert, en in alle hare beveelen en ordres punctuelijk gehoorsaamt, zonder dat de selve tegen gesproken, of met woorden of werken irreverentelijk bejegent sullen mogen werden.

Willende, en begeerende dat yder een sich hier na punctuelijk sal hebben te reguleeren, op pœne, dat die gene die daar jegens sullen komen te doen, of met t'samenrottinge, comploicterye, aanstotelijke discoursen, of door eenige andere wegen en middelen de voorsz. optochten, voor zoo veel in haar is, soeken infructueus te maken, of andere daar van af te manen, of ook de beveelen en ordres van de Colonellen en andere Officieren niet strictelijk en respectueuselijk komen te achtervolgen, als onnutte en schadelijke Ingesetenen van den Lande ten eeuwigen dage uyt dese Provintie verbannen, en ook aan Lijf en Goederen na exigentie van saken gestraft sullen werden. Gelastende die van den Krijghs-Raadt van de voorsz. Landtsaten, haar in 't judiceeren over der selver ongehoorsaamheyt of wederspannigheyt daar na punctuelijk te reguleeren.

Aldus gedaan in 's Gravenhage, den 15 May, 1673.

Was geteekent,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheyt,

Gecontrasigneert, C. HUYGENS.

De

De Burgers en Landtzaten uyt de Hollandtſe Steden en Dorpen, (die het by lotinge / of te beurt gevallen was / of ook wel vrywilligh deden / alzoo sommige niet veel te verzuymen hadden) waren nu al eenigen tijdt uyt getrokken geweeſt; De onkoſten en dagh-gelden daar toe noodigh / wierden tot Amſterdam voor hare uyt getrokken Burgers geordonneert te vinden / volgens het nevengaande

Extract uyt de Reſolutien van den Ed: Manhaften Krijghs-Raadt der Stadt Amſterdam, genomen den 30 Mey, 1673.

IN propoſitie gebracht zijnde hoe dat men op de commodieuſte voet, en tot ſoo min belaſtingh van de goede Gemeente als doenlijk is, ſal uyt vinden de gelden nodigh tot betalinge van de uytgetrokkene Burgers; is naar gehoudene deliberatie goet gevonden en verſtaan, dat de hooge Officieren, als Capiteyns, Luytenants en Vaandrighs, ſullen werden gelaten op de Tax als voorleden Jaar: te weten, 6 gulden 6 ſtuyvers voor een Capiteyn om de 8 dagen, een Luytenant 5 gulden, en een Vaandrigh 4 gulden, ſoo die in actuele dienſt zijn, als die buyten employ zijn; de minder Officieren die betaalt hebben 4 ſtuyvers daaghs, nu maar ſullen betalen 2 ſtuyvers; de ſlechte Maats in plaats van 2 ſtuyv. een ſtuyver.

En ſullen wijders daar toe mede moeten contribueren alle de gene die onder de Krijghs-Raadt reſorteren, ſoo Weduwen als andere, die over ſiekte, ouderdom, of ten reſpecte van hun geſintheydt ofte anderſins onder de voorſz. Krijghs-Raadt zijn gebracht, te weten, de minſte van hun een ſtuyver daaghs, en die hooger geſtelt, of van meerder vermogen zijn, ook meerder na advenant, 't welk werdt gelaten ter diſpoſitie en diſcretie van de Capiteynen, onder wiens Wijken de ſelve reſpectivelijk zijn woonende, en ſal deſe Collecte moeten gedaan worden door de voorſz. Capiteynen of hare ordre, en te gelijk geſchieden voor 32 dagen.

Actum als boven.

In kenniſſe van my Secretaris,

D. SCHAAP.

De Heeren van den Gerechte tot Amſterdam, hadden ook te vooren laten afkondigen / en aanplakken de volgende

NOTIFI-

NOTIFICATIE,

Gepubliceert den 25 April, 1673. *Præsentibus* de Heeren *Cornelis Bakker*, presiderende Schepen, als Stedehouder van den Heer Hooft-Officier: Mr. *Joan Huydekooper*, Ridder; Heer van Maarseveen, en Neerdijk, &c. Burgermeester: Mr. *Jan Corver* en *Jacob van Nek Jacobsz.* Schepenen.

ALsoo mijn Heeren van den E. Gerechte in ervaringe komen, dat by wijlen eenige ongeregeltheden en desordres werden gepleegt aan deser Stede Werken en Fortificatien, die met groote kosten werden op-gemaakt. *ZOO IST:* dat haar Ed: Achtb. tot voorkominge van 't selve hebben goedt gevonden te verbieden en te interdiceren, gelijck als haar Ed: Achtb. allen en een yegelijck interdiceren en verbieden by dezen, dat zy sich niet zullen hebben te vervoegen op de Ravelijns, Borstweeringen en Fortificatien soo binnen als buyten dese Stadt, op de verbeurte van 't opperste Kleedt, of het selve te redimeeren met 6 gulden, ten behoeve van die gene die de bekeuringe sal komen te doen; daar toe midts desen werden geauthoriseert de Officieren en Burgerye omtrent de Poorten de Wacht hebbende; midtsgaders de Soldaten, Konstapels en Bosschieters.

In kennisse van my Secretaris,

D. SCHAAP.

Op May-avondt, in dezen Jare, 1673. hadden de Burgers van 't groene Vaendel in 's Gravenhage na oudet gewoonte / weder Mey-boomen geplant/ als een voor Sijn Hoogheyt, met dit advijs / *Tu Princeps Belgis, Belgæ te Principe digni*, dat is / ghy zijt een Prins, waerdigh om de Nederlanders te regeeren, en de Nederlanders ook niet onwaerdigh zoodanigen Prins. Voor de Staten Generaal een met dit advijs / *Causæ confidite & armis*, dat is / betrouwt u op de goede zaak en Wapenen. Voor de Staten van Hollandt een met dit advijs/ *Quid mirum, si regna labor mortalia vexat*, dat is / is 't wonder zoo tijdelijke Regeeringen veel moeyten onderworpen zijn. Voor Mevrouwe de Princesse Douagiere een met dit advijs / *Omnis in unam contulit Laudes Deus*, dat is / al wat een Vrouw begaaft, en prijswaerdigh maakt, heeft Godt alleen in u gevoeght. Voor d'Heer Prins Maurits van Nassau een met dit advijs / *Magnorum haud unquam indignus avorum*, dat is / niet minder als mijn groote Voor-ouders. Voor den Heer Grave van Waldek een met dit advijs / *Virtutis est domare quos cuncti pavent*, dat is / rechte dapperheyt, die gene t'overwinnen, daar alle andere voor schrikken. Voor den Colonel Pietersons een met dit advijs / *Amor civium optima mercis*, dat is / de liefde van de Burgers is de beste vergelding.

Wy zullen nyt Hollandt eens in Vrieslandt overstellen / en de Binnelandtse Beroerten aldaar voorgevallen / in 't kort verhandelen / voor zoo veel die zelve/ tot onze kennisse gekomen zijn.

BEROER-

BEROERTEN, en ONEENIGHEDEN

In

VRIESLANDT,

Uytgeborsten in den Jare, 1672.
Weder herstelt in 't Jaar, 1673.

DE Provintie van Vrieslandt was niet minder vry van Binnelantse Beroerten, als die van Hollant, want door den Inbreuk der Fransen, Keulsen, en Munstersen, geraakten het daar alles hol over bol / alzoo men vreesde dat men by schielijken overval / van de voornoemde Vyanden, niet bestant zou zijn / om de zelve te konnen tegen staan: en gelijk het gemeenlijk gaat / in zoodanige ongelegentheden / dat de Gemeente de schuldt van alzulke en diergelijke ongevallen / de quade Regeeringe, (gelijk zy het dan noemen) der Regenten, te last leydt / alzoo gingh het hier mede. Te lichter raakte dit vuur aan 't branden / door dien 't zelve al een tijdt lang / als in d'asschen / had leggen smeulen / met morren en knorren / op de bestiering van de Regenten in des Landts zaken / de welke zy nu ook begonden te mistrouwen / zoo dat'er geen kleyne oneenigheyt onder de zelve quam t'ontstaan: Men had ook nu al een geruymen tijdt / by-een-komsten in de Doelen te Leeuwarden gehouden / voorslagen op 't papier gestelt / om over de Regenten te klagen (daar veel haar eygen Intresten onderliepen) nemende / de Reformatie in de Regeering voor het Subject. En in der daat waren daar / tzedert eenige Jaren herwaarts / vuyle Factien, van kuyperyen, ingevoerde Tour-beurten, en verkoopingen van Officien en Eer-ampten, zoo van de Policie als Militaire, by schier de meeste Regeerders, van Vrieslandt, van tijdt tot tijdt / meerder en meerder in gekropen: Dit alles en noch andere corruptien zijn haar ook / door d'Heer Moolenschot, in zijne Oratie (die hier na volgen zal) niet duysterlijk voorgehouden en verweten.

Als nu de zaken dus verre quamen te verloopen / dat men in dezen hoogdringenden noodt / zelf de noodige ordres tot de beschermingе van Vrieslant dienstigh vast verzuymde / en Sijn Vorstelijke Genade d'Heer Stadthouder van die Provintie, (hoewel tot geen hooge Jaren gekomen zijnde / maar evenwel het Stadthouderschap, eenige Maanden geleden / eenstemmiglijk aan zijn Ed: nader opgedragen / en by den zelven aangenomen en met Eede bekrachtight was) noch hy noch zijn Vrouw Moeder, deze desordres niet konden herstellen / zoo hebben eenige Gecommitteerde uyt de respective, en gezamentlijke Steden in Vries-

 landt,

landt, door de Magistraat der Stadt Leeuwarden aldaar verschreven, zekere pointen van Reformatie, op den 12 September, 1672. Oude stijl, aan d'Ed: Mog: Heeren Staten der zelver Provintie, op den Landtsdage te Leeuwarden vergadert, overgegeven, benevens de volgende

Requeste aan de Ed: Mog: Heeren Staten van Vrieslandt.

ALhoewel d'Ed: Mog: Heeren Staten van Vrieslandt op den 17 April 1672. hebben gearresteert, en genomen een zeer heylzame en salutaire resolutie strekkende tot redres en Reformatie in de vervallen Staat van Regeeringe: Zoo heeft echter de ervarentheyt geleert, dat de zelve resolutie, ten deele by faute van genoeghzame precautien, ten deele ook door de quade practijken en machinatien van eerzuchtige, en ambitieuse Persoonen, de welke ter zijde stellende het dierbaar welvaart der Provincie, en alleenlijk op haar eygen profijt en grootheyt vigileerende, niet alleen, niet nagekomen, maar ook t'eenemaal in *desuetudinem* gegaan is. Tot redres van welkers, en te gelijk, om voor te komen, dat het gebouw van den Staat, by gebrek van goede Wetten, en strikte observantie der zelver, niet en geraakt ter neder te storten, zijn d'ondergeschreven Gecommitteerden, uyt de Magistraat, Vroedtschap, Bevelhebberen, en Breede Gemeente der respective Steden dezer Provintie, genoodtzaakt geworden, de meer geroerde resolutie reformatoir wederom ter handt te nemen, en t'examineeren, voorts met het gene daar aan dependeert, en op de tegenwoordige constitutie van tijden en zaken applicabel is, te amplieeren; in alle gedienstigheyt verzoekende, dat haar Ed: Mog: gelieven de navolgende pointen van reformatie, tot groot nut en als het eenigh behoudt van de Staat, te arresteeren, en resolveeren, op dat alzoo een mael de mis-usen geweert zijnde, de Staat des Landts in haar oude luyster en glans hersteld, en het rechtvaerdigh misnoegen der Gemeente wechgenomen, en der zelver gemoederen gerust gestelt mogen werden. Zulks verwachtende op het spoedighste, &c.

Hier toe wierden door haar Ed: Mog: de Heeren Staten van Vrieslandt, den 18 September, 1672. 16 Heeren gecommitteert, om de ingegeven Remonstrantien en Poincten te examineeren, die op den 23 September daar aan volgende, hun gebooren, aan haar Ed: Mog: hebben over gegeven. De poincten bestonden in 53 Remonstrantien, eenige van de zelve wierden in 't geheel aangenomen, eenige wat besnoept, andere yets geamplieert, &c. Doch hier op, en tegens, wierden aanstonts eenige Reformatien, Requesten en Remarques, op den 24 en 26 September, zoo door de Gecommitteerde van de Breede Gemeente der Stadt Leeuwarden, als de respective Steden in Vrieslandt aan haar Ed: Mog: ingelevert: Maar op den volgenden dagh, den 27 September, 1672. mosten haar Ed: Mog: de Heeren Staten van Vrieslandt (genoeghzaam gedwongen, zoo zy zeggen) goet vinden, de zelve Remonstrantien en Remarques met, en benevens de consideratien van de Heeren haar Ed: Mog: Gecommitteerden, voor zoo veel als de zelve, in de voorsz. Remarques

niet

niet komen te strijden / te aggreëren / zoo als de zelve respectivelijk leggen / &c. Doch al eer het hier toe quam / geraakte geheel de Stadt Leeuwarden by na/ op de been / zoo dat alles aldaar groot gevaar liep ; en is aldus toegegaan.

Beroerte tot Leeuwarden.

OP den 27 September, 1672. Oude stijl, zijn by den Heere Loo, als President van 't Minder-getal, in de Hoppezak tot Leeuwarden, gekomen de Heeren Burgermeester Blauw, en Vroedtschap Hagius, als Volmachten der Stadt Leeuwarden, verzoekende dat de ordinaris Vergaderinge, geleyt op 3 uuren, mochte werden geanticipeert op 2 uuren, alzoo de Gecommitteerde uyt de respective Steden, ten verzoeke van de Magistraat van Leeuwarden verschreven/ geresolveert waren/ des namiddaghs goets tijts binnen te staan/ met verzoek/ dit niet te willen declineren ; en verklaringe / dat de zelve Magistraat waren te rade gevonden / twee Compagnien Burgers in de wapenen te brengen / tot verzekeringe van der Heeren Staten hare Persoonen voor alle onheyl / die het gemeene Volk mochte ondernemen.

De Vergaderinge dan/ van de wel-gemeldte Heeren Staten, is zoo haast niet in de kamer van Oostergoo geweest / of het Landtschaps Huys, is door de zelve gewapende Burgers bezet / mede slepende een ontallijke menighte van allerley zoorte van Menschen / die door de Antichambre, aan de deuren van de Vergader-plaats ingedrongen / zijn gevolght de Heeren Gecommitteerden van de respective Steden, die in de volle Vergaderinge audientie hadden ; voerende het woordt de Heere Blauw, gesecondeert by intermissien door den Heere Hagius, verklarende de groote impatientie der Gecommitteerden, en iteratievelijk hard aandringende / dat de ingediende poincten reformatoir van haar Achtbaarheden, met de remonstrantie en remarques, mochten af-gedaan werden / met deze expressien : De Heeren gelieven te resolveren op alles, zonder yets te veranderen, of anders zal men 't u doen doen ; welke woorden met alteratie van eenige Leden van den Staat gehoort zijn.

Waar op de Heeren Volmachten van yder Goo, zich geretireert hebbende na hare respective kamers, en de Heeren Gecommitteerden van de Steden naar de kamer van Westergoo, vermidts de kamer van het Minder-getal, door der zelver groot aantal / die niet konde vaten : Ondertusschen wierden de Heeren Staten die tijdt niet toegelaten / om van de Leden, gecommitteert tot examinatie van de nadere ingediende remonstrantie, rapport te konnen innemen van 't gebesoigneerde / noch gelegentheydt het zelve eens te lezen ; of wierden / zoo door de Gecommitteerde geduurigh/ en zonder ophouden gesommeert/ om een eynde te maken ; als door de gewapende Burgerye en ingesloopen Gemeente/ aan de deur kloppende, en onstuymigh roepende, resolveert, en maakt een eynde, of wy maken een eynde.

Waar door haar Ed: Mog: laat in den avondt gedrongen zijn geworden/ wederom in de kamer van Oostergoo, gelijkelijk te compareren / en aldaar/ zonder eenige consideratien / alles in te willigen / wat haar afgevordert wierde.

Naar welke geconcipieerde Resolutie, de Secretaris Schepper na de Gecommitteerde van de Steden gezonden zijnde / om haar Achtbaarheden te vragen/ of zy daar in contentement namen? Hebben die stoutigheyt noch gehad / van te antwoorden van Neen, maar dat daar in moeste influeren, dat de poincten reformatoir, remonstrantie, en remarques daar op genomen, (hoewel in veelen tegenstrijdigh) zoo de zelve de *verbo ad verbum* ingedient waren, vast moesten blijven, met de consideratien van de Gecommitteerde Heeren, voor zoo veel die de hare niet contradiceerden: Zulks iteratievelijk doende aanzeggen en voortdringen; lossende ondertusschen dikwils eenige van de Burgerye, om het Landtshuys, hare Musquetten, met scherp geladen.

En als noch gevraaght zijnde / of haar Achtbaarheden alsdan te vreden waren? hebben geantwoordt van Ja, by zoo verre zoodanigen Resolutie, hooft voor hooft, van de aanwezende Volmachten geteykent wierde, dat ook reëlijk zonder uytstel moeste geschieden, gelijk dan ook geschiedt / en zulks den Staat afgeperst is; continuerende ondertusschen het gemeene volk noch al met roepen voor de deur van de Vergaderplaats; Voort, voort, al lang genoegh, resolveert, of wy moeten resolveeren.

De Heere Blauw op den zelven 27 September komende op de voortrap van 't Landtschaps-huys, om af te gaan / wierde gevraaght hoe de zaken zich hadden toegedragen / en wat uytslagh die hadden genomen? antwoorde van Wel, en dat zy contentement zouden hebben, en daarom wel mochten vertrekken, en een yder na zijn huys gaan. Gemelde Heere zelfs t'huys komende / wierde bericht; Dat, by zoo verre hy andere antwoordt, aan de Gemeente, aldaar vergadert, hadde gegeven, of dat 'er niets was gedaan, of dat het qualijk uytgevallen was, dat alsdan het gepeupel op de Staten van 't Landt zoude hebben aangevallen, om de zelve den hals te breken.

De bejegeninge gepleeght aan de Heere Heemstra, onder de Vergaderinge, terwijle de Heeren Volmachten, op hunne respective kamers, om te delibereeren/ waren vertrokken / is geweest / dat de zelve Heer, wandelende met twee of drie van de Volmachten der Steden, over de kamer, de Heeren Blauw en Hagius heel importuyn op hem zijn aangevallen met woorden / seggende; Du biste dit en dat, du salste ons bewijzen, dat wy dy, of eenige andere Heeren, gedreyght hebben; en dat zy-lieden, hem nu zulks zouden wijs maken. Waar op by gemelte Heere geantwoort zijnde; Dat zulks de gelegentheyt nu niet toedroegh, maar zoo zy eenigh misnoegen op zijn Perzoon hadden, dat hy haar des aangaande genoeghzaam contentement zoude geven, op een ander tijdt en plaats, en dat hy verzochte dat de poincten mochten worden gelezen: dies niet tegenstaande is de Heere Hagius uytgeborsten met allerhande quade bejegeningen / en / hem aandringende / zeyde gemelte Heere Heemstra, Nu geen tijdt te zijn, zulke onwaarheden te beantwoorden, verzoekende als noch daar toe andere tijdt en gelegentheyt.

Daar op gemelte Heere Hagius met veele dreygementen op de zelve Heere Heemstra uytvallende / hem gevraaght heeft / Of hy wel wiste wat onlangs in den Hage gepasseert was? En is zoo naar beneden geloopen / en heeft gepooght de Ge-

de Gemeente tegens hem op te boeren / die / gelijk meermalen is gezegt / stonde vergadert op de Voorzale van 't Landtschaps-huys, het welke de zelve Heere Heemstra, beneden in 't Mindergetals-kamer ontboden zijnde / om te mogen weten hoe verre de Heeren van de Steden de reformatoire Poincten waren doorgeloopen / vernam meer als al te waar te zijn.

Want / daar na toe gaande / riepen de zelve op de beneden-zaal, Dit is de principaalste belhamer, dit is de man die 't zoo quaat heeft, en ondertusschen doorrakende / en hebbende een lettertje geschreven aan Mevrouw de Princesse Douagiere van Nassauw, en haar Hoogheyt 't zelve door een Bode willende toezenden / werde door de zelve Bode, gemelte lettertjen terstondt te rugh gebracht; zeggende / dat het Gemeen hem niet wilden doorlaten / waar op de andere Heeren van de Steden zeyden / hy Heere Heemstra zoude het lettertjen in 't strect smyten / of aan stukken scheuren / welk laaste gedaan wierde: Waar na terstondt de Heere Hagius weder in de Stede-kamer is gekomen, zeggende, de brief (zoo noemde zijn E: de gescheurde letteren) te willen hebben, en daar op geantwoort zijnde, dat de zelve aan stukken was gescheurt, is gezeyde Heere Hagius weder na de aanwezende Burgerye gegaan, die daar op resolveerden en zeyden, dat de brief daar weder moeste wezen, of men zoude hem Heere Heemstra den hals breken.

Gelijk dan ook vaak gemelte Heere Heemstra, van eenige Boden gewaarschouwt wierde om niet beneden te willen komen.

Dit zoo gepassecrt zijnde / komt meergedachte Heere Hagius wederom in de Stede-kamer, geaccompagneert door de Gecommitteerde van de respective Magistraten en breede Gemeente, alwaar door de Heere Heemstra, met communicatie van de zamentlijke Volmachten van de Steden, de gescheurde letteren wederom by een werden gebracht / om alzoo de zelve de Heeren Gecommitteerden voor te lezen / de welke daar in contentement hebben genomen / en verklaart daar in niets quaats tegens haar te wezen geschreven / door dien de zelve gescheurde letteren niet anders continueerden / als een verzoek aan haar Hoogheyt, om de Remarques, die aan Hooghgemelte haar Hoogheyt, volgens gewoonte / van de Heeren van de Steden waren gecommuniceert / wederom te mogen bekomen.

Hier op volghde / dat de Magistraat der Stadt Leeuwarden, door hare gewapende Burgerye, de Poorten omtrent 3 weken gesloten en bewaart heeft / zonder dat yemandt van de Heeren Staten van 't Landt, (de Souverainiteyt representerende) heeft mogen buyten de zelve gaan; visiterende tot dien eynde gewapender hant alle uytgaande Schepen en Wagens, waar door zy van de rugspraak met haar Principalen belet wierden / ja zoodanigh / dat zeker gequalificeert Heer, (Volmacht van 't Landt wezende) op presentatie van schriftelijke Acte, om des anderen daaghs wederom te compareren / niet buyten na zijn woonplaats heeft mogen vertrekken / om aldaar met de Gemeente te gaan aan des Heeren Tafel, en te communiceeren.

Zijnde deze en diergelijke insolentien voor zoo verre uytgeborsten / dat zelfs Heeren van regeeringe (in commissie wezende) publijcq op de straat zijn aan-

geranst / en onder groote dreygementen / in perijkel van haar leven geweest/ zonder dat daar over opt de minste informatie is genomen / of straffe gedaan.

Aldus speelden de Heeren Gevolmachtighde der respective Vriesse Steden (gestijft door de Magistraat van Leeuwarden, en gehandthaaft by de Burgers Schutteren) alhier/ den Meester. Eenige Heeren uyt Westergoo, vielen haar toe / en d'andere tegen; men kon ook over de overgegevene Poincten Reformatoir niet eens worden; en of schoon Sijn Vorstelijke Doorluchtigheydt den Stadthouder van Vrieslandt, en zijn Vrouw Moeder, de Princes van Orangien, haar/ als Mediateurs, om alles in der minne te helpen byleggen, hadden aangeboden/ zoo was zulks te vergeefs geweest. De oude Heeren zoo nu en dan uyt Leeuwarden vertrokken/ beschreven malkander tot Sneek te compareren/ om aldaar hare Vergadering te houden/ en den Staat van Vrieslandt te presenteeren/ volgens hunne commissie: Doch op den 16 November, 1672. besloten zy een Deductie uyt te geven / behelzende de redenen en motiven die haar hadden bewooght / om voortaan tot Sneek hare Staats-vergadering te houden/ de welke wy hier stuksgewijs met eenige Brieven daar over / heen en weer geschreven/ zullen laten volgen/ dienende tot meerder kennis van deze zaken.

D E D U C T I E,

Van de Heeren Staten van Vrieslant, tot Sneek vergadert.

NAdemaal de gemoederen van de Ingezetenen dezer Provintie, en byzonderlijk van die van de Stadt Leeuwarden, hoe langer hoe meerder, door eenige quaatwillige en amptzuchtige menschen, onder den schijn en dekmantel van reformatie, tegens hare wettige Overheydt, (die van hare respective Ingezetenen voor een geheel Jaar op den Landts-dagh, en in de andere Collegien, gecommitteert zijn, en, zonder rechtmatige redenen, binnens tijdts daar uyt niet en konnen, noch mogen af-gezet of gedispenseert worden,) op- en aangehitst worden, waar door niet alleene groote confusie in de regeeringe alreede is ontstaan, maar te bevreezen staat, (dat Godt nochtans genadighlijk wil verhoeden) dat daar uyt kome te resulteren en te volgen, by deze conjuncture van tyden, een totale ruïne van deze Provintie.

Zoo hebben de Wel-geintentioneerde, en Wettelijke voor een geheel Jaar gekorene Heeren Gedeputeerden, of het meerendeel van dien, om zulke en verdere inconvenienten in tijdts te prævenieren, en voor te komen, uyt een natuurlijke liefde tot het Vaderlandt, en de gemeene ruste, en het welvaren van dien, amptshalven verplicht, en tot securiteyt van de Ed: Mog: Heeren Staten dezer Provintie, en hare eygene Persoonen, haar genoodtzaakt gevonden, ons in de Stadt Sneek te doen verschrijven en vergaderen, op dat, op een behoorlijke manier, en goede harmonie, de wettige regeeringe, conform de fundamentele wetten van 't Lant, herstelt, de Militie betaalt, de Finantien geredresseert, en voorts in 't reformeren van de abusen, in de Politie en Militie ingeslopen, en in specie van de Almanakken, Tour-beurten, en Ampt-verkoopingen, midtsgaders wat

van

van diergelijke natuur meer zoude mogen zijn, zoodanigh, zonder de minste uytstel, moge worden geprocedeert, als tot meesten dienste van den Lande, en gerust-stellinge van de goede Ingezetenen en Gemeente van dien, gerequireert zal worden.

Waar toe Wy eenpaarlijk protesteren oprechtelijk en van goeder herten bereyt en genegen te zijn, gelijk zulks binnen korten tijt voor al de Werelt zal blijken, uyt het gene rede gedaan is, en noch verder gedaan zal worden.

En op dat deze onze heylzame by-een-komste tot Sneek, niet aanstootelijk mochte zijn, of offensie geven aan de Stadt Leeuwarden, door dien aldaar gemeenlijk de Vergaderinge van de Staten van 't Landt is geweest, hebben Wy, in zeer beleefde termen, door een Missive, de Magistraat der voorsz. Stadt aangepresenteert, van Ons derwaarts wederom te willen begeven en vervoegen, zoo en wanneer haar Achtbaarheden genoeghzame verzekeringe wilden geven nopens vrye deliberatien, en securiteyt voor onze Persoonen, met een vreed-lievende toezegginge, van alle het gepasseerde met een eeuwige amnestia en vergetelheydt te willen bedekken, gelijk uyt de volgende onze Missive, aan wel-gemeldte Magistraat, zal konnen worden gezien; wezende de superscriptie aldus:

Achtbare, Wijze, Voorzienige Heeren Burgermeesteren, Raden, Vroedtschap, en Bevelhebberen der Stede Leeuwarden.

En den inhoudt:

Achtbare Heeren;

WAt deze Zomer, door 't zamenrottinge, tegens de fundamentele Wetten van 't Landt, en bezonderlijk op den 27 September dezes jaars, is gepasseert, zullen U E. Achtbaarheden, door een lange Deductie, niet beter bekent konnen maken, als U E. Achtbaarheden bewust is, zijnde alles getracteert onder een schijn van de bevorderinge des gemeenen bestes, doch heeft de uytkomste getoont, wat en hoe verre het zelve daar door geholpen of ontholpen is, ten geval van quaden gevolgh, daar de Souverain gedwongen wordt, na 't humeur van den onderdaan, de fundamentele Wetten van 't Landt te veranderen, en daar tegens te introduceeren een forme van Regeeringe, die zelfs in den aanvang reede van een yder niet practicabel wordt bevonden, en daar door dagelijkze calangien en correctien onderworpen, zulks dat daar door alles in een confusie noodtzaakiyk zoude moeten komen te vervallen, ten ware in tijdts op heylzame remedien werde gedacht, om het zelve quaat te heelen: Dit, en de natuurlijke liefde tot ons Vaderlandt, heeft Ons binnen de Stadt Sneek doen vergaderen, en na rijpe deliberatie resolveeren (alzoo Wy voor een jaar, volgens onze procuratien, wettelijke Volmachten zijn, en die niet, zonder particuliere defauten, konnen worden ingetrokken) aan U E.

Achtbaar-

Achtbaarheden te verzoeken, dat de zelve gelieven, tot genoeghzame securiteyt van onze beraatslagingen over 't Gemeene-beste, in U E. Stadt zoodanige ordre te stellen, en die voorzieninge doen, dat Wy, door publycque acte, van U E. Achtbaarheden, de Vroedtschap, en Bevelhebberen uwer Stadt, onderteykent, op de alderkrachtighste wijze mogen worden verzekert: Zullende zulks geschiedt, Ons van hier na U E. Achtbaarheden Stadt transporteeren, en aldaar, na herstellinge van alle de Collegien in voorgaande staat en ordre, procedeeren tot reformatie van alle ingesloopene abuzen in de politie, redres van militie, beneficien van de finantien, en mesnage van de zelve: Met toezegginge, om, alle het geene eenige tijdt herwaarts mach wezen gepasseert, in een generale en volkomene amnestia en vergetenisse te begraven; ook mede alles, 't gene dien-aangaande in eenige publicque registeren en notulen mach wezen geregistreert, daar uyt te doen lichten en royceren, tot weghneminge van alle memorie en geheugenisse, waar door Wy verhoopen, en contentement aan 't gemeen, en het herleven aan den Staat, gegeven zal worden. Willen dan niet twijfelen, of U E. Achtbaarheden zullen ons billijk verzoek toestaan, en daar af ten spoedighsten resolutie laten toekomen, doch by onverhoopter weygeringe, van dit onze billijke verzoek en vreedlievende præsentatie, moeten U E. Achtbaarheden verklaren, daarom niet te zullen nalaten, het zelve heylzame werk alhier te vervorderen; waar toe Wy in zulken gevalle U E. Achtbaarheden oude Volmachten mede zullen verwachten; blyvende, na toewenschinge van alle heyl,

Achtbare Heeren,

U E. Achtbaarheden Goede Vrienden,

De Staten van Vrieslandt,

En was geteykent,

Wegens Oostergoo,

A. van LOO, en D. van UNIA.

Wegens Westergoo,

J. van GOSLINGA, en M. van WYNGAARDEN.

Wegens de Zevenwolden,

M. FOKKENS, en G. W. van JONGSTAL.

Wegens de Steden,

S. HEEMSTRA, en TH. STANSIUS.

In Sneek,
7 Nov. 1672.

En

En of wy wel een dankbare acceptatie en civil antwoort, daar op van wel-gedachte Magiſtraat hadden te gemoet gezien, zoo is 't echter zoo verre van daar geweeſt, dat haar Achtbaarheden in zeer aanſtootelijke en zeer injurieuſe termes, met een obſtinaat gemoedt, alle de goede ingredienten, van onze Miſſive misduyt, en tegens de expreſſe letteren, en tegens onze intentie, ten arghſten hebben geinterpreteert, gelijk uyt der zelver nevensgaande antwoort kan worden gezien, en met wat bitter gemoedt de zelve geſchreven is; luydende de Opſchrift daar van aldus:

Aan den Edelen, Erentfeſten Heer *Jr. Arent van Loo*, by abſentie aan de andere Heeren, haar qualificeerende als Gecommitteerde Staten van Vrieslandt, reſideerende binnen Sneek.

En den Inhoudt:

Edele, Erentfeſte Heeren;

U*Wer Ed. Miſſive van den 7 dezes, is onzen Præſident op den 8 dezes, 's avonts ter handt gekomen, en des daaghs daar aan volgende, in onze Vergaderinge gelezen, wy vinden daar in, buyten alle verwachtinge, veele exorbitante ſtellingen, injurieuze invectiven, onware præſuppooſten, en, om alles met een woordt te ſpreken, de gantſche Miſſive in alle zijne deelen zoo impertinent aangande de materie, als neffens de forme. Want, voor eerſt, wat menſch van gezonde herzenen, zonde konnen inbeelden, dat acht Perſoonen, die alle naaſt eenige jaren, de Regeeringe van deze Provintie hadden bygewoont, en voor 't meerendeel door ripheyt van jaren, en ondervindinge van zaken van ſtaat geoeffent, doch tegenwoordigh geen Volmachten zijnde, exempt de Heere* Loo, *haar zouden derven aanmatigen de qualiteyt van Gecommitteerde Staten van Vrieslandt, en als zoodanige uſurperen en misbruyken het wapen en 't zegel van 't Landt, welkers gelijk, noch onder de Secretaris van d'Ed. Mog. Heeren Staten van 't Landt, noch onder die van hare Gedeputeerden, wordt bevonden, zulks met weynigh moeyte af te nemen is, op wat manier U Ed. daar aan mogen geraakt zijn, waar over wy de rekeninge en judicature de hooge machten dezer Provintie willen bevoolen laten.*

Het zelve dan houdende voor genoeghzaam bewijs, aangaande het gebrek in de forma des briefs, vinden wy in de materie, voor eerſt, niet zonder de hooghſte vervreemdinge, dat aldaar in limine, voor zamenrottingen tegens de fundamentele Wetten van 't Landt, *worden gehouden de poincten reformateur, by de gezamentlijke Gecommitteerden uyt de reſpective Magiſtraten en Vroedtſchappen,*

uyt de Steden dezer Provintie, egene uytgezondert, met alle respect aan de Ed: Mog: Heeren Staten van 't Landt ingedient.

Wy willen aan het oordeel van alle onpartydige Persoonen, en die kennisse hebben van de godlooze amptverkooperyen, overtredingen der Wetten, ongestrafte foules en roveryen op de goede Ingezetenen van de Landen, door ons eygen Militie gepleeght, de indracht aan den Hove van Justitie, en andere grove moetwillige fauten en maleversatien, stellen, of zy verstaan, dat de Gecommitteerde uyt de Steden, tot verzoek van reformatie, niet anders, dan uyt een onvermydelyke necessiteyt, en tot voorkominge van een totale ruine des Landts, gedrongen zyn geweest.

Deze voorgeroerde en vuyle abuzen, worden in de oogen van al de werelt, zoo afschouwelykgevonden, dat de goede Gemeente, uyt groote reden, en de hooghste noodt, hare toevluchten tot de Magistraten hebben genomen, en der zelver bystant, in 't bevorderen van een goede en heylzame reformatie, verzocht; en geenzints onder een schijn van bevordering des Gemeenen-bestes, *gelyk U Ed: t'onrechte in hare Missive voorgeven.*

Dat by de Regeeringe van de Stadt Leeuwarden op den 27 September twee Compagnien gewapende Burgers, voor het Landtschaps-huys zyn gebracht, is niet anders geschiedt als tot voorkominge van alle onheyl, 't geen door eenige van de Gemeente geterght, door al te lang vertragen van een goede resolutie, de Ed: Mog: Heeren Staten van 't Landt mochte wedervaren, zulks wel ondankbaarlyk in Uwer Ed. Missive ter neder gestelt wordt; dat de Souverain van 't Landt daar door gedwongen zy, de fundamentele Wetten van 't Landt, na 't humeur van Onderdanen, te veranderen.

En of de Wet, op den 27 September laastleden gemaakt, niet practicabel zy, gelyk U Ed. derven vast stellen, zoo de ondervindinge moet leeren, wanneer de zelve in trayn gebracht zal zyn; en de mesures van zaken, voor zoo veel daar op applicabel, genomen worden.

Dies verwonderen wy ons ten alderhooghsten, dat U Ed. zonder de minste schyn van wettige aanschryvinge, ja regelrecht tegens d'uytschryvinge, by de gewezene Heeren Gedeputeerden, volgens ordre van hare principalen, onder welke U Ed. doen een gedeelte maakten, geschiedt, haar na Sneek hebben begeven, om aldaar afzonderlyk te resolveeren, uyt krachte van U Ed. procuratien, die reedts door 't passeeren van contrarie, op ordre van 't Landt, ut ante dictum, *gepasseert, waren vervallen en geaboleert.*

Volgens welke procuratie, ook de Heere Loo, *niet tot Sneek, maar binnen Leeuwarden, op 't Landtschaps-huys, was beschreven, zulks de Zelve Heer, zedert den 27 September geen vrye uyt- en ingang, en volkomen veyligheyt, binnen Leeuwarden, ontbroken heeft.*

De zelve veyligheyt en verzekeringe, zal U Ed. en alle andere Persoonen, die of voor haar particulier, of ter oorzake van haar publycque functien, binnen deze Stadt, of der zelver territoir, nu of ter eeniger tijdt te doen hebben, nimmer ontbreken, over zulks is dan geen nadere acte van securiteyt van nooden.

Mogen ondertusschen van herten lijden, dat U Ed. en een yder, die yets nader tot reformatie van abuzen heeft over te brengen, vryelijk alhier verschyne, en zijne zaken aan de Staten van 't Landt bekent make.

En konnen wy, onzes verdunkens, ons lichtelijk excuseeren van yemandt te verzekeren, die buyten zijn beroep en functie, tot het resolveeren in 's Landt zaken, alhier publycq sessie zouden zoeken te nemen, alzoo wy aan de hooge Justitie niet konnen beletten, tegens alle usurpateurs van 's Landts authoriteyt te procedeeren, zoo na rechte, en de clausule, in fine van de reformatoire resolutie, vereyscht wordt.

De aanbiedinge van amnestie, die U Ed. als particuliere Ingezetenen van 't Landt, en niet als Volmachten, veel minder eenigh geheel lidt, van de Regeeringe, behoudens een yder zijn respect in zijn functie, aan ons, die een Collegie zijn, dat stem in Staat heeft, doet, raadt ons te twijfelen, of U Ed. de eygentlijke betekeningen van 't woordt amnestia *te rechte begrijpen.*

Wy weten wel, dat, als tusschen hooge Collegien, en Leden van de staat van 't Landt, eenige contentien en hevigheden gepasseert zijn, dat als dan, in vereenigen der zelver, wel een amnestie en eeuwige vergetelheyt, van alle het gepasseerde, opgerecht wordt; maar konnen in 't minste niet bezeffen, hoe zulks by particuliere Persoonen, aan een Collegie, dat stem in Staat heeft, kan geoffereert worden, veel minder geaccepteert.

En willen wy verhoopen, dat U Ed. om redenen voormaals gezeght, niet zullen trachten, in dien staat (te weten, als particulieren) eenigh herleven aan den Staat, die Godt zy lof, noch niet doodt is, te geven; maar veel eerder, als gehoorzame Onderdanen, haar, beneffens ons, onder de Wetten van 't Landt, en de beveelen van de hooge machten, submitteeren, om welkers vergaderinge, met goede raadt by te woonen, wy onze nieuwe Volmachten, dagelijks ten dienste van 't Landt, ter gewoontlijker plaatze, doen besoigneeren.

Hier mede hebben wy U Ed. brief, en de ingredienten van dien, wel willen beantwoorden, niet om dat wy de zelve zoo important vinden, maar alleenlijk op hoope van U Ed. van haar quade opinie te disabuseeren, en tot haar devoyr te vermanen: By gebreke van welk, wy niet nalaten zullen, tegens zulke separate vergaderingen, tot smaat en hoon van onze Stadt aangestelt, imploreeren zoodanige remedien, als daar tegens na rechte geschapen zijn.

 Blyven

Blijven ondertusschen naar toewenschinge van beter gedachten, Uwer Ed. goede Vrienden, de Magistraat, Vroedschap, en Bevelhebberen der Stadt Leeuwarden.

Ter Ordonnantie der zelver,

Den 9 November, 1672. J. JORRITSMA.

Welke Brief door een Burger van Leeuwarden, aan Ons tot Sneek gebracht zijnde, en Ons niet stootende aan het chocquant Opschrift, hebben de zelve, op hope, om daar in te vinden eenige billijke redenen van bejegenen, geopent, en met elkanderen geresolveert, om het respect van onze Vergaderinge niet te prostitueren, de zelve open en onbeantwoordt te rugge te zenden, dewijle Wy bevonden de zelve niet minder dan billijkheyt te contineeren, en in ruwer termen ingestelt te zijn, als beantwoordt behoorde te worden, &c.

Aldus bleven de Heeren, die men de Oude Regeering noemde / tot Sneek; en d'andere/de Nieuwe genaamt/ tot Leeuwarden vergadert/ yder sustinerende de rechte en wettige Staats-vergadering van Vrieslandt te zijn/en volgens dien de Souverainiteyt of Opperhooftschap van die Provintie te representeeren/nemende en gevende resolutien en ordres tegen malkanderen strijdigh / en elk zoo stip op zijne pointilles staande / dat niet een puntjen van de zelve wilden af-wijken / al zou het gantsche Lant, daarom hebben verloren gegaan/ dat ook zeer lichtelijk in dezen gevaarlijken tijdt had konnen geschieden / door dien den Munstersen Bisschop, dien loozen Vos, (nu van Groeningen af getrokken) daar omtrent bleef leggen hengelen: doch onaangezien deze Binnelandtse onlusten, zoo bleven de Vriesche Posten, door goede zorge en ordres van Sijn Vorstelijke Doorluchtigheydt, den Heer Stadthouder, wel verzekert en bewaart. De verdere Redenen, in deze voorsz. Deductie begrepen / gaan wy voorby / om niet te lang te vallen / en zullen het slot van de zelve / slechts laten volgen / op dat men den periculeusen toestant van deze Provintie zal konnen bespeuren: de Heeren tot Sneek gaan dan aldus voort:

Hier uyt konnen de goede Ingezetenen en onpartijdige Lezers zien, dat deze getenteerde reformatie, nergens anders om is aangestelt, als om en door dit mom-aanzicht zich zelven in de regeeringe in te dringen, en daar van Meester te maken, waar toe veele met eerlijke en wettige middelen, geen raadt hebben weten te vinden, nemende tot haar behulp een tijdt van ellende, in de welke *Hannibal est ante portas*, (de Vyandt voor de Poort is,) en de gantsche Regeeringe verbaast staat over het generale verlies van al te veel Provintien en Steden, zoo dier met goedt en bloedt der Oranje en Nassouse Helden, en onzer Voor-ouderen, gekocht; alzoo, tot bereykinge van haar oogemerk, gaande makende, die gene, die haar qualificeren te zijn, de Breede Gemeente der Stede Leeuwarden, met een recht Chaos van reformatoire Artikulen, zonder eenige ordre by een gelapt, meer om de Regenten ten toon te stellen, als met waarheyt te beschuldigen, uytkrijtende de zelve voor Verraders en Landt-dieven, daar doch, tot op dezen huy-

digen

digen dagh en uur, niemandt aangewezen is, de alderminste ontrouw, neffens het dier-gekochte en waarde Vaderlandt begaan te hebben, gelijk ook niet van eenige Landtschaps-penningen by haar uyt de Provintiale cassa gelicht te zijn: want de Finantien van deze onze Provintie, zijn zoodanigh geconstitueert, dat daar toe niemandt acces heeft, of het minste daar uyt kan trekken, als op volkomene getekende en geregistreerde ordonnantien; nodigen daaromme alle Liefhebbers van 't Vaderlandt, de rekeningen na te zien, of'er wel een stuyver, in veele Jaren herwaarts, by de Regenten onwettelijk getrokken of vervreemt is, en zulks vindende, voor de oogen van al de Wereltbekent te maken, dat Wy weten dat niet gevonden zal worden, maar wel, dat veele van deze baatzoekende Reformateurs, om haar eygen vervallen Boedels te redresseren, zich indringende door hoop van genot in de regeeringe, om Weduwen en Weezen te konnen betalen, het gene zy, of haar ontleent, of door verkoopinge der zelver goederen, onder geslagen hebben, de verstelde Ingezetenen blintdoeken met reformatie der Regenten, en niet eens aanraken het zweer, daar deze Provintie zoo qualijk van gestelt is, zijnde de Finantien, waar af geen de alderminste mentie gemaakt wordt, buyten twijffel op hope, dat de by haar uytgeslotene Heeren, de regeeringe weder by de handt nemende, daar door by de onervarene en onverstandige gemeene Man, verhaat zullen worden: zijnde de Finantien tegenwoordig bestelt en belast met 23 Compagnien Ruyteren, en 107 Compagnien te Voet, welkers Tractementen, met der Hooft-Officieren en Appoincteerden, alle 6 weken beloopen over de tweemaal 160000 guldens, volgens de jongste staat van Oorlogh; buyten en behalven de lasten van de Equipagie ter Zee, Leger-lasten, inkoop van Ammunitie van Oorlogh, Subsidien aan de Geallieerde Koningen en Vorsten, met een gesleep van domesticque Provintiale lasten, zoo dat men in 't Jaar, tot voldoeninge van geroerde lasten van deze Provintie, meerder als 40 tonnen goudts van nooden heeft, vermidts tegenwoordigh de Provintie, door het overgaan van drie andere, in plaats van elf, ongeveer 14 van 't hondert moet contribueren; boven dat, zijn bereedts al, en worden noch dagelijks eenige quartieren door des Vyandts militie t'eenemaal opgegeten, bedorven en geinfesteert, met perijkel van af-gebrant te worden, ten zy 't zelve met gelt niet af en komen te koopen; en andere quartieren, door het inloopen van 't zout water, onbequaam gemaakt om eenige lasten te hoeden.

Zoo dat wy, noch meerder onheyl vreezende voor ons algemeene lieve Vaderlandt, en der zelver goede Ingezetenen, dit by provisie hebben willen laten voor af gaan, om de Liefhebbers van 't Gemeene-beste van onze intentie te verzekeren, en aan te wijzen hoe ongerijmt, in deze conjuncture van tijdt, men de oude Regenten, van jonghs op als tot de regeeringe opgequeekt, op een ongehoorde onwettige maniere, buyten tijdts, over boort werpt, en weder aan 't roer brengt onervarene Stuurluyden, luyden, die voor 't meerendeel, noyt eenige Collegien hebben gezien, en veel tot Volmachten, die geen Eygen-erfde zijn, en het Landtschaps-huys qualijk konnen vinden.

Hoewel de Provintie en Collegien daar mede bestelt zyn, zal de tydt moeten leeren, en geven Wy aan het oordeel van onpartydige Lezers.

Wy willen ondertusschen Godt Almachtigh van gantscher herten bidden, dat hy uyt deze verwarringe goede wetten wil laten voortkomen, en zegenen onze aangevangene besoignes, tot redres van alle ingeslopene abusen, en subsistentie van de Finantien der Provintie, waar toe Wy alles naar ons vermogen zullen aanwenden.

Aldus geconcerteert, geresolveert, en uytgegeven, by de Ed: Mog: Heeren Staten van Vrieslandt, tegenwoordigh tot Sneek vergadert, den 16 November, 1672.

Was verteykent,

Wegens Oostergoo,

A. van LOO, en D. C. van UNIA.

Wegens Westergoo,

A. van SIXMA, en R. HAARSMA.

Wegens de Zevenwolden,

T. van ANDRINGA, en G. W. van JONGESTAL.

Wegens de Steden,

P. D. LOMARS, en A. IDSINGA.

Zodanig zagh men in Vrieslandt, op een tijdt/ twee Staats-vergaderingen (elk voor ander de Souverainiteyt, als gezept is/ pretendeerende) te gelijk/ besoigneeren/ en dat beyde/ (volgens yders voorgeven) ten beste van 't Vaderlandt, daar zy nochtans somtijdts/ recht tegen malkander aangingen: Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt, d'Heer Stadthouder, en hare Hoogheydt, zijn Vrouw Moeder, hadden hare mediatie of bemiddeling, om deze twee twistende Partyen, te vereenigen/ al aangeboden/ maar die van Leeuwarden hadden die verworpen; evenwel wilden deze genoemde hoogh-vorstelijke Persoonen, zich in deze questie/ neutraal houden/ doch scheenen meest de Partye van Sneek te begunstigen; En door de tweedracht dezer dubbelde Regeering zouden zulke twee groote masten op dit een Schip van Staat, zeylende by dezen tijdt van storm en onweer, in een gevaarlijke Zee vol klippen en zanden/ het zelve wel haast te gronde hebben doen gaan/ by aldien geen andere Schippers, Lootzen, en Stuurluyden aan boordt waren gekomen/ als hier na volgen zal.

De Heeren tot Sneek vergadert/ en de Oude Regeering genoemt/ hadden/ met kennis/ (zoo zy zeyden) van hare Hoogheyt de Princesse Douariere van Nassou, nieuwe Brieven van uytschrijving aan d'oude Volmachten laten afgaan/ om aldaar de Staats Vergadering te komen houden/ op pene van hondert goude Vriesche Rijders, voor de nalatige te verbeuren/ en stelden met eenen een groote boete voor die gene/ die als nieuwe Volmachten, op de Vergadering tot Leeuwarden zouden mogen verschijnen: want zy verstonden/ gelijk

in hare

in hare Deductie te lezen is / dat de Magistraat, der Stadt Leeuwarden, (die maar een vier-en-veertighste part van de Regeering van Vrieslandt uyt maakt) door een t'onrecht aangenomene authoriteyt / Gecommitteerdens uyt de andere respective Vriesche Steden, (als hare mindere / en Onderdanen / onder een specieusen schijn) heeft durven verschrijven / en dat quansuys onder voorgeven van *non præjudicio*, zonder prejudicie, op het Raadt-huys, aldaar doen vergaderen / en dit oordeelden zy / voor een zake van quaadt / en gevaarlijk gevolgh; het welk de Heeren te Leewarden zoo dapper speet / als ook het stellen der geltboeten, hier vooren verhaalt / dat zy toe leyden / om eenige van de Sneekse Heeren, doenmaals te Leeuwarden zijnde / in verzekering te nemen / doch het mislukte.

De Heeren tot Leeuwarden vergadert / en de Nieuwe Regeeringh genoemt / hadden al in 't eerste / een deel van des Landts militie binnen die Stadt doen komen / zonder kennis van d'Heer Stadthouder, 't welk geen vrientschap en baarde; gelijk ook op den 6 November, 1672. weder voer aan haar Hoogheydt Mevrouwe de Princesse van Orangie, door de Magistraat en Breede-Gemeente van Leeuwarden, op 't verzoek van de Nieuwe (haar zoo qualificeerende) Heeren Gedeputeerden, haar hoogh-gemeldte Hoogheydt belettende / met toesluytinge van de Stadts Poorten en Boomen, het vervorderen van meer hoogh-gedachte haar Hoogheyts reyze naar 's Gravenhage, tot haren kranken Vrouw-moeder de Princesse Doüagiere de Orangie., daar nochtans aan haar en hare hooge Bloedt-verwanten en Geallieerden de tegenwoordige behoudenisse en welstant, van het lieve Vaderlandt (naast Godt) is dependeerende.

Door deze / en diergelijke kribbige bejegeningen nam de gunst van d'Heer Stadthouder, de Krijghs-officieren, en al de Militie, tot deze Heeren, dapper af / en de Haat en Jalouzye van d'Heeren der nieuwe Vergadering, tegen d'Heer Stadthouder geweldigh toe: want onder de zelve / en haren aanhangh / vondtmer die op haren byzonderen Intrest, en vordering / tot Eer-ampten loerden / meynende uyt dit troebel-water een goede vangst te halen; maar dit zoo niet willende gelukken / gaven de schult hier van aan d'Heer Stadthouder, zeggende / dat hy alles tegen hielt / en daar over / zoekende hier en daar in / zijn macht te besnoeyen. Ondertusschen onttrokken zich de Militairen, van tijdt tot tijdt / zoo veel zy eenighzins fatzoenlijk konden / van de gehoorzaamheyt dezer nieuwe Heeren, tot Leeuwarden vergadert / af: gelijk'er ook onlusten rezen / over 't geven der Patenten, en 't verleggen der Militie, sustineerende d'Heer Stadthouder, dat hem zulks toe quam; en zoo deden ook de voorgenoemde Heeren: mede ontstont'er verschil over 't monsteren van 't Krijghs-volk, en andere dingen meer / &c. waar van hier na meerder volgen zal.

De Koerlandtse Troepen, bestaande in Ruyters en Dragonders, ten dienst van den Staat geworven / die op Patent van d'Heeren Staten Generaal, Vrieslandt waren in getrokken / daar van wy in ons eerste Deel, pag: 483. eenigh gewagh hebben gemaakt / quamen zeer onverwacht tot voor de Poorten van Leeuwarden: De aldaar wezende Heeren gaven aanstondts een schriftelijke Acte, aan den Sargeant Majoor, Feyo van Burmania, om deze wilde Troupes

al voort

al voort door Vrieslandt, na Harlingen te geleyden / en van daar / naer Hollandt, daarse wezen mosten / te doen over schepen; maar Burmania dit niet willende / of dervende doen / zonder kennis van den Heer Stadthouder, ging / met weten / en consent der nieuwe Heeren, deze ordre, aan Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt vertoonen / die de zelve by hem hielt / en den Sargeant Majoor macht / noch wilde zonder de zelve / en 't consent van d'Heer Stadthouder niet vertrekken / waar door de voorsz. Troupes op-gehouden zijn geworden / en korts daar na door de strenge Vorst, belet / om na Hollandt te varen / zoo dat zy de Vriesche Landtzaten veel schade hebben toe gebracht.

De Heeren van de nieuwe Regeering tot Leeuwarden, begonden nu wel te zien / dat zy / met het houden van deze streek / den hoek niet zouden te boven komen; hierom besloten zy / van koers te veranderen / en (waar 't mogelijk) den Heer Stadthouder op hunne zijde te trekken: Hier door wierden Commissarisen geordonneert / om over te leggen / op wat manier dit gevoeghlijkst zou konnen worden uytgewerkt. Deze verscheenen op den 6 December, 1672. ouden stijl, in de Vergaderingh, gevende openingh van hare besoignes wegens deze zaak / daar over dan besloten is / 't gene volght:

EXTRACT,

Uyt de Notulen en Resolutien, &c. te Leeuwarden, &c.

Vrydagh, den 6 December, 1672. voor Noen.

OP het gepresenteerde ter Vergaderinge gedaan, is na deliberatie goet gevonden, een aanzienlijke deputatie uyt het midden van den Staat aan haar Hoogheyt de Princesse Douariere van Nassou, en de Heere Stadthouder haren Sone te doen, en tot dien eynde te committeren de Heeren **Eringa**, **Hobbema**, **Ockinga**, **Idsinga**, **Hagius** en **Hillebrants**, om neffens vier uyt het Collegie der Heeren Gedeputeerde by haar Ed. zelfs te nomineren, Hooghgemelte hare Hoogheyt en zijne Furstelijke Doorluchtigheyt met alle civile en convenable redenen en motiven te induceren, ten eynde by dezelve aan alle de Steden, die haar tot noch toe de Staatsche Vergaderingen alhier hebben ontrokken, mitsgaders aan de twee absente Heeren Gedeputeerde mach werden geschreven, haar in de aanstaande weeke tot Leeuwaarden op het Landtschaps-huys en Collegie respectivelijk te vervoegen, onder verklaringe, dat de tegenwoordige Regeeringe in 't minste geen intentie of dessein heeft, om de Heere Stadthouder of hare Hoogheyt in eenige deelen het Stadthouderschap betreffende te beledigen of na te gaan, maar zich ter contrarie t'eenemaal geporteert en geinclineert vindt aan hare illustre Personen en Huyzen te betoonen alle eere, respect en deferentie, die de Hoogheyt van den Staat, en de Wetten van 't Landt eenigzins konnen lijden. En willen haar Ed. Mog. dan ook van haar Hoogheyts en zijne Furstelijke Doorluchtigheyts goede conduite en discretie vertrouwen en verwachten, dat zy zullen gelieven te continueren in dezelve yver en genegentheyt by haar, na 't exempel van

de voorige Heeren Stadthouders hooghloflijker memorie, voor haar Ed: Mog: hooge en wettige Vergaderinge altoos betoont, en mitsdien niet in gebreeke wezen, om zoo veel in haar is, te disfolveren, immers volkomentlijk te abandonneren de afzonderlijke en schadelijke Vergaderingen, naast eenige tijdt tot Sneek aangestelt, met betuyginge, dat het Landt daar door zonderlinge dienst, en haar Ed: Mog: groote vriendtschap zal geschieden.

Aldus geresolveert op 't Landtschaps Huys, den 6 December, 1672.

Getekent voor Oostergoo, *N. Doenga*, *C. Recalf*: Voor Westergo, *Sixtus Julius à Dekama*, *A. Wijngaarden*: Voor de Sevenwolden,
Voor de Steden, *Riunk Hendriks*, *A. Offerman.*

De Heeren Gedeputeerde dien zelven dagh hare Commissie verricht hebbende / quamen des namiddaghs daar van / aan de Vergadering hun wedervaren verhalen / in de volgende manier.

Vrydagh den 6 December, 1672. naar noen.

ZYn de Heeren Gecommitteerde tot de deputatie na hare Hoogheyt, en die Heere Stadthouder, beneffens de Heeren *Broersma*, *Grovestins*, en *Teyens*, wegens 't Collegie der Heeren Gedeputeerde in 't Minder-getal gecompareert, en hebben na præallabel verzoek en assignatie van tijdt, haar op drie uuren na noen ten Hove getransporteert, alwaar de aansprake door den Heere *Hobbema* aan hoogh-gemeldte hare Hoogheyt en de Heere Stadthouder gedaan zijnde, en daar by verklaart, dat haar Ed: Mog: by de jegenwoordige gelegentheydt van tijden en zaken nader willende betuygen hare goede affectie tot haar Hoogheyts en zijn Vorstelijke Doorluchtigheyts Persoonen en Familien, haar gezamentlijk hadden gelieven te committeren, om aan de zelve volkomen bewijs en verzekeringe daar van te geven, en met een te verzoeken, dat zy mede van hare kant wilden gelieven te continueren in de goede genegentheydt, die zy altoos aan den Staat hadden getoont, en tot bewijs van zulks, zoo veel in haar was, disfolveren en abandonneren de Vergaderinge van de Heeren althans tot Sneek vergadert, breeder vermelt by de resolutie commissoriaal. De welke daar op gelezen zijnde, heeft haar Hoogheyt *in limine* van dien geremarqueert, dat'er stont, *Op het gepræsenteerde ter Vergaderinge gedaan*, en verklaart, dat zy wel wenschten te weten, wat repræsentatie dat zelve mochte wezen, als niet konnende af-nemen, wat men daar mede meende, voorts haar Ed: Mog: bedankende voor de goede genegentheydt tot haar en haren Sone. Waar op by de *Heere Hagius* gerepliceert zijnde, dat by eenige Gecommitteerde uyt den Staat ter Vergaderinge rapport en openinge was gedaan, dat zy gemeynt hadden, van zeer goede deught en operatie mogelijk te zullen zijn, indien haar Hoogheyt en de Heer Stadthouder haren Soon by wege van een aanzienlijke deputatie nader wierden verzekert van haar Ed: Mog: constante genegentheydt tot der zelver illustre Persoonen en Familie, en dat het zelve daar op reflecteerde, met byvoeginge, dat de Heeren Gecom-

-mitteerde wilden hopen en vertrouwen, dat de Staat in deze hare goede meyninge en intentie niet mocht werden gefrustreert. Is daar op by hare Hoogheydt geantwoort, dat haar Ed: Mog: mede van hare genegentheyt tot den Staat verzekert konden zijn, dan wat aanging het dissolveren en abandonneren van de vergadering tot Sneek, dat het zelve niet in haar macht was, en dat zy haar zoo doende partye zoude verklaren, dat tegens hare intentie en de plicht van een Stadthouder was, die onpartijdigh de ontstane verschillen behoorde te accommodeeren, maar dat zy met verwonderinge verstaan hadden, dat de Heeren oordeelden, dat'er geen verschillen waren. Waar op eenige debatten gevallen, en vervolgens gerepliceert zijnde, dat haar Ed: Mog: niet konden zien, dat'er zonderlinge discrepantien onder de wettelijke Regenten van 't Landt waren, als niet konnende de vergaderde Heeren tot Sneek neffens haar in een graad stellen, en als Collateralen erkennen, heeft haar Hoogheyt daar op geantwoort, dat zy dat poinct eygentlijk niet wilde bedisputeren, als strijdig met hare aangebodene mediatie, die zy geern gezien hadde, dat aangenomen ware geweest, maar de zelve afgeslagen zijnde, zoo verklaarde zy 't hare daar toe te hebben gedaan. Voorts gevallen zijnde op eenige feytelijkheden, die men aan eenige Heeren van de Vergaderinge tot Sneek getenteert hadde te doen, is daar op geantwoort, dat de Staat daar toe niet was gekomen, als na dat zy bespeurt hadde, dat die van Sneek nieuwe beschrijvinge van de oude Volmachten hadden gedaan, om aldaar te compareren, op pœne van 100 goude Vriessche Rijders, en een groote boete op 't verschijnen van de nieuwe en wettelijke Volmachten ter Vergaderinge alhier gestelt, zulks dat haar Ed: Mog: meynden zeer goede reden gehadt te hebben, om haar van die Heeren alhier *in loco* wezende, te verzekeren. Waar op haar Hoogheyt antwoorde, dat het eene de beurze alleen, en het ander de Persoonen zelfs raakte. En zijn hier na eenige discoursen over de inquartieringe van de jonghst aangekomene Courlandtsche en andere Volkeren gevallen, sustinerende hare Hoogheydt, dat men Troupes 15 weken gemarcheert hebbende, en tot hulp en dienst van den Staat zoo verren wegh komende, beter behoorden te tracteren, en na gebruyk van andere Landen, in de Stadt te nemen; waar op by de Heeren Gecommitteerde geantwoort zijnde, dat men alle mogelijke voorzieninge tot der zelver inquartieringe hadde gestelt, edoch dat zy des niet tegenstaande al eenige foules ten platten Lande hadden gepleegt, heeft haar Hoogheyt verklaart, dat zy daar gelijk aan hadden, vermidts zy alhier zoo slecht wierden ontfangen, en bejegent, met byvoeginge, dat men voor een Prins zoo na verwant aan Keur-Brandenburgh, die met twee aparte Legers voor het redres en conservatie van deze Landen ageerde, beter genegentheydt behoorde te toonen, is daar op by de Heeren Gecommitteerde gerepliceert, dat zoo de Heer Prins van Kourlandt niet na zijne merite en verwachtinge was bejegent, het zelve niet uyt defect van genegentheydt, maar uyt wankunde was geschiedt, alzoo tot des zelfs behoorlijke receptie goede ordre was gestelt, voorts dat de voorsz. Troupes uyt vreeze en apprehensie, dat de Gemeente het zelve niet al te wel mochte nemen, buyten de Stadt waren gelaten; Is daar op by haar Hoogheyt de Heeren te gemoet gevoert, dat de Gemeente met reden geen quade bedenkingen op de voorsz. Troupes

konde

konde hebben, als van verre komende, en met de Regeeringe in 't minste niet te doen hebbende; en op het ontfangen antwoordt van de Heeren Gecommitteerde, zulks wel waar te wezen, maar dat het zelve de gemeene Man zoo niet ware wijs te maken, heeft daar bygevoeght, dat het goet ware, dat men de Gemeente niet al te veel wijs en maakte. Wijders geproponeert zijnde, of de Heere Stadthouder zich niet gedisponeert konde vinden, om de Heeren Gedeputeerde op 't Collegie te assisteren, heeft haar Hoogheyt daar op verklaart, het zelve niet te zullen geschieden, zoo lange als de Regeeringe dus stonde. Zulks dat na eenige redenen gevallen over de commissie by de Heeren van het Collegie op de Sargeant Majoor *Feyo van Burmania* gedecerneert, om met assistentie van eenige Onder-officieren meer-gemeldte Troupes na Harlingen te conduiseren en voort te helpen, genoeghzaam gebleken is, dat hare Hoogheyt geen groote smaak en welgevallen in deze haar Ed: Mog: bezendinge en propositie heeft gelieven te toonen. Waar op afscheyt genomen, rapport gedaan, en voorts gedelibereert zijnde, is het zelve voor eerst voor Notificatie aangenomen, en zijn de Heeren voor de genomene moeyte bedankt.

Hoedanigh deze verhandelingh, en antwoort, aan de Heeren van die Regeering is bevallen/ laat ik daar; maar Zy besloten 's anderen daaghs/ des Landts Secretaris by Mevrouwe de Princesse te zenden/ met Instructie, om te vernemen/ of hare Hoogheyt haar ook op 't een of 't ander/ gisteren verhandelt/ nader zou hebben bedocht/ &c. die verrichting/ en d'antwoort was als volght:

Saturdagh den 7 December, 1672. naar noen.

IN deliberatie geleydt zijnde, of op 't gerapporteerde van gisteren, mitsgaders 't stuk van de monsteringe niet yets naders diende gedaan te worden, is goet gevonden 's Landts Secretaris te committeren, om uyt de naam van den Staat by haar Hoogheyt te vernemen, of de zelve hare gedachten ook nader hadde laten gaan over de propositie en resolutie haar op gisteren door de Heeren Gecommitteerde gedaan en toegevoeght, en by existentie van zulks, daar af communicatie aan haar Ed: Mog: Vergaderinge wilde gelieven te geven, ten eynde de zelve hare consideratien en mesures daar na mochten nemen. En voorts haar Hoogheyt met een in bedenken te geven, of zy ter contemplatie van de hooge noodtzakelijkheydt van 't monsteren van 's Landts Militie, en het groot intrest dat de Provintie daar by hadde, niet zoude konnen goet vinden, dat de Heere Stadthouder in persoon, of yemandt uyt des zelfs name de Heeren Gecommitteerde tot de monsteringe quamen te assisteren. Waar op 's Lants Secretaris zich ten Hove begeven, en zijn ontfangen ordres by hoogh-gemeldte hare Hoogheyt af-geleyt hebbende, heeft de zelve op het eerste, rakende de propositie op gisteren by monde gedaan, en met een by geschrifte overgelevert, verklaart, dat zy meynde die van den beginne af wel te hebben gevat en beantwoort, als bestaande in een betuyginge van goede genegentheydt van den Staat voor hare Persoon en Familie, daar zy noyt aan hadde getwijffelt, en voorts houdende recommandatie

 tot

tot het dissolveren van de Vergaderinge tot Sneek, dat buyten haar macht was, gelijk zy haar dien te neffens gisteren breeder en ampeler aan de Heeren Gecommitteerde zelfs hadde geëxpliceert, waar toe zy haar refereerde. En wat belangde het vaceren van haren Soone de Heere Stadhouder tot de monsteringe in persoon, dat de zelve daar toe tegenwoordig te zwak was, als die zedert zijn jongste indispositie altoos zijn kamer hadde gehouden, en om yemandt uyt zijnen name daar toe te committeren, verklaarde te twijffelen, of zulks oyt alhier gepractiseert ware geweest, met byvoeginge, dat, nademaal de Heeren Gecommitteerde het monsteren buyten haren Soone hadden begonnen, zy 't zelve ook buyten hem wel kosten eyndigen. Waar op eenige redenen over het refus de Heeren Gecommitteerde jongst op 't Heerenveen omtrent de monsteringe bejegent, gevallen zijnde, geliefde haar Hoogheyt te sustineren, dat de Heere Lieutenant Generaal zich daar omtrent, terwijl de zaken dus stonden, niet qualijk zoude hebben gecomporteert. Waar mede 's Landts Secretaris zijn afscheyt genomen, en van 't gepasseerde ter Vergaderinge rapport gedaan hebbende, is het zelve gehouden voor genotificeert.

Accordeert met de principale Notulen, in kennisse van my,

J. de Schepper:

Deze Antwoort was de Heeren van de Nieuwe Regeeringh, al mede niet smakelijk / des Zy zekere Notificatie by der handt namen / om daar in / haren handel / aan al de Werelt bekent te maken: Doch al eer Zy de zelve in 't licht wilden laten komen / namen noch eerst de volgende Resolutie.

Præsenten de Heeren,
WIGERI, Præside,
WISSEMA,
BROERSMA,
GROVESTINS,
THYSSEN,
TEYENS,

Extract uyt het Resolutie-boek der Ed: Mog: Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslandt.

Woensdagh den 11 *December*, 1672. *voor Noen.*

DE Resolutien op gisteren genomen zijn geresumeert en gearresteert, gelijk mede de depesches daar uyt geresulteert; doch is goet gevonden alvoorens de Notificatie aldaar gemelt, in 't licht zal werden gegeven, den Secretaris *Vierssen* by dezen te committeren, om uyt de naam van dit Collegie haar Hoogheyt de Princesse Doüariere van Nassau bekent te maken, dat het zelve zoo uyt het schrijven van de Magistraat van Harlingen, als door andere wegen, met groot herten-leedt verstaan heeft de moetwil en insolentie, by de Kourlandtse volkeren in de beste Quartieren dezer Provintie, tegens de goede Ingezetenen bedreven, en dat het zelve, terwijle de voorsz. Volkeren door de tegenwoordige harde Vorst en continuerende Ooste-windt verhindert werden, om haar reys naar Hollandt, werwaarts haar Patent houdt, te vervorderen, na gehouden deliberatie vermeent goede gelegentheydt uytgevonden te hebben, om niet alleen de zelve Volkeren by provisie alhier te betalen, ter tijdt de Provintie van Hollandt, waar op zy zijn

gere-

gerepartitieert de gages voor de zelve herwaarts zal komen over te schikken, maar ook om die op de grensen dezer Provintie, tot afbreuk van den Vyandt, en beschermingе van de Ingesetenen te employeren, indien de Patenten en beveelen van 't selve by den Heere Stadthouder *imposterum* niet meer mochten tegen gegaan en gecontracarreert worden, maar sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt ter contrarie de besoignes van dit Collegie weer quame by te woonen, en beneffens het selve eendrachtelijk goede ordre te stellen, soo op 't employ van de voorsz. Volkeren, als van de andere Landts Militie, en haar Hoogheyt diensvolgens op het serieuste te versoeken, dat het de selve mach gelieven hoogh-gemeldte Heere Stadthouder haren Sone wederom alhier op het Collegie by de besoignes te laten verschijnen.

Na dat d'Heer Secretaris Vierssen zijn commissie had uytgevoert / is Hy den zelven namiddagh in de Vergadering komen rapport doen / als volght:

Presenten als boven. Dito, naar noen.

DEn Secretaris *Vierssen* heeft gerapporteert, hoe dat hy achtervolgens resolutie Commissoriaal op voor Noen genomen, aan haar Hoogheyt de Princesse Douariere van Nassauw heeft voorgedragen 't gene hem daar by in last is gegeven, en dat hooghgemelte hare Hoogheyt daar op hadde geantwoort wel te konnen begrijpen, dat de goede Ingezetenen geen kleyne overlast van de voorsz. troupes rede hadde geleden, en noch buyten twijffel stonden te lijden, by aldien de zelve Troupes leggen bleven ter plaatze daarze nu waren, en dat haar Hoogheyt derhalven geerne zoude zien, dat dit Collegie ordre tot betalinge van de voorsz. Troupes geliefde te stellen, en de Heere Stadthouder haren Soone te kennen voor de gene, die het verleenen van de Patenten toekomt, in welken gevalle haar Hoogheyt niet in gebreke zoude blijven, om door hooghgemelte Heere Stadthouder de voorsz. Troupes na 't quartier te doen vertrekken, en tegens de Vyandt te doen ageeren; doch dat haar Hoogheyt niet en zoude resolveeren, om meer-hooghgemelte Heere Stadthouder alhier op het Collegie te laten verschijnen, voor en aleer de Regeeringe op een goeden voet zoude wezen gebracht, om haar niet onbequaam te maken tot de mediatie by haar aangeboden, tot beslissinge van de oneenigheden tusschen de Regenten dezer Provintie ontstaan; Waar op by gemelte Secretaris gerepliceert zijnde, dat hy niet en geloofde dat dit Collegie soude konnen aangewesen worden, dat het recht van 't verleenen der Patenten in dese Provintie de Heere Stadthouder alleen competeerde, maar dat hem ter contrary wel bewust was, dat in conformité van de instructie van dit Collegie, het verleenen van de voorsz. Patenten stonde aan de Heere Stadthouder en dit Collegie gezamentlijk, en in absentie van de Heere Stadthouder alleen aan het Collegie; Waar op haar Hoogheyt, alvoorens meldende het groot disrespect aan de Heeren Stadthouder haren Soon gedaan, zoo door 't roeren van de Trom, en invoeren van Militie in deze Stadt zonder zijn kennisse, als door veele andere zaken, die ter gelegener tijdt wel zouden te pas komen, weder hadde

geantwoordt, dat zulks wel waar was, en de Heere Stadthouder haren Soon ook geen zwarigheyt zoude maken, om daar over met het Collegie in communicatie te komen, zoo ras de Regeeringe zoodanigh bestelt zoude wezen, dat zijn Vorstelijke Doorluchtigheyt zoude konnen resolveren, om de besoignes van het zelve weder by te woonen, maar dat ondertusschen haar Hoogheyt verstonde, dat de Patenten by de Heere Stadthouder behoorden verleent te worden, te meer terwijle de voorige leden van dit Collegie zijn Vorstelijke Doorluchtigheydt het zelve by Resolutie hadden opgedragen, waar af hy Secretaris, als daar by gezeten hebbende, wel behoorde kennisse te dragen; Waar op meergemelte Secretaris verklaarde, dat zoodanigen resolutie althans in zijn geheugenisse niet geschreven stonde, en dat hy voorts geen ander last hadde, als om haar Hoogheyt gemelte Notificatie en respective verzoek te doen, en in cas van ontzegginge, zoo nu gebeurde, te verklaren dat het Collegie niet zoude konnen ledigh staan, om den yver en goede meeninge van 't zelve tot welstant van den Lande aan de goede Ingezetenen publijkelijk bekent te maken, en daar te neffens tot desselfs ontlastinge alle 't gene aan 't zelve in de uytvoeringe van dien dagelijks werdt in de wegh geleght; Waar op haar Hoogheyt zeyde, de Heeren mogen schrijven en drukken laten wat haar gelieft; Voorts geliefde 't haar Hoogheyt te zeggen, dat hy Secretaris allesints wel betoonde, hoe dat hy van sentiment was, waar op by den zelven geantwoort zijnde, dat hy bekende niet zeer achterhoudende te wezen, om zulks in de reden te pas komende, zijn gevoelen te uyten, over zaken 's Landts welvaren aangaande, repliceerde haar Hoogheyt dattet beter ware dat zulks wat minder by hem geschiede; Waar mede meergemelte Secretaris zijn afscheyt van haar Hoogheyt nam, die het Collegie dede bedanken voor de voorsz. Communicatie aan haar gegeven. Waar op gedelibereert zijnde, heeft zich het Collegie het geene by meergemelte Secretaris als vooren gezeyt is, wel laten gevallen, en voorts goet gevonden, dat de Notificatie op voor Noen gearresteert, zal worden gedrukt en gepubliceert, zullende daar achter aan worden gevoegt den inhoudt zoo van den voorsz. Resolutie Commissoriaal op voor Noen genomen, als van dit rapport daar op gevolght; ten eynde een yegelijk kennelijk zy, dat dit Collegie alles heeft getenteert wat mogelijk is, om hoogh-gemelte haar Hoogheyt te bewegen, om de Heere Stadthouder haren Soon 's Landts besoignes te laten bywoonen.

Accordeert met het voorsz. Boek, in kennisse van my,

G. KUTSCH.

Als nu meenden de Heeren van de Nieuwe Regeering, Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt, den Heer Stadthouder, en Zijn Vrouw-Moeder de Princesse Douariere van Nassouw, genoeghzaam aangeboden/ en in alles te hebben voldaan/ lieten daar over uytgaan/ de volgende

NOTIFICATIE.

De Gedeputeerde Staten van Vrieslandt: Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, *Salut*, Alzoo wy tot onze groote ontsteltenisse

van

van verscheyden wegen bericht hebben ontfangen, van de groote moetwille en insolentie die een groot getal Kourlandtsche Dragonders en de beste quartieren dezer Provintie hebben gepleeght, en als noch zijn plegende, waar door de goede Ingezetenen, tot welkers assistentie en beschermінge deze Troupes behoorden te zijn, t'eenemaal werden geruineert, en onbequaam gemaakt om zelfs te konnen subsisteeren of hare gewoone lasten, tot onderhoudinge van de Militie, ordentlijker wijze te konnen betalen, en in bedenken zijn, alzoo het de plicht is van de hooge Overigheyt, om de gene waar over zy gestelt zijn, van zoodanige overlast en exactie, indien mogelijk, te bevrijden; of yemant ons in dien deele van nalatigheyt zoude mogen beschuldigen; ZOO IST, dat wy allen en een yegelijk, die zulks mach aangaan, by dezen willen onderricht hebben, dat de voorsz. Volkeren verdeelt zijnde in verscheyden troupes, op Patent van de Heeren Staten Generaal, zelfs geparapheert by de Heere *Klaas Kan*, Gecommitterde van deze Provintie, in de zelve zijn ingetrokken, zonder de Heeren onze Principalen, of ons dies aangaande eenighzins te kennen, of der zelver of onzer Attache op het voorsz. Patent af te wachten, gelijk evenwel hadde behooren te geschieden, volgens de ordre op de groote Zale in den Jare 1651. by de zamentlijke Bondtgenooten beraamt; en dat by aldien de voorsz. Volkeren van de Wetten dezer Landen onkundigh door een behoorlijke clausule in 't voorsz. Patent van haar devoir dies aangaande waren onderrecht geweest, wy de zelve niet eerder in deze Provintie te marcheeren zouden hebben geconsenteert, voor en aleer wy tot der zelver inquartieringe alles ordentlijker wijze hadden bestelt, te meer dewijle de zelve ter plaatze daar zy te vooren lagen, goede dienst aan den Lande kosten doen, en veel licht, volgens haar eygen verklaringe, uyt 's Vyandts Landen haar subsistentie zouden gehaalt hebben, en dat wy de zaken nu anders leggende, en een groot gedeelte van de zelve Volkeren zeer onverwacht alhier voor de Poorten van Leeuwarden by avondt en by ontijde arriveerende, evenwel van de noodt een deught hebben willen maken, en alzoo de Regeeringe van de zelve Stadt niet koste verstaan om zoo veel vreemde Volkeren, voornamentlijk by de tegenwoordige conjuncture van tijden, in de welke de Militie zich onze gehoorzaamheyt allezins onttrekt, daar binnen te laten, door de Majoor van 't Guarnizoen alhier rontom de Stadt de zelve Volkeren zoo ordentlijk, als by die ontijdt eenighzins mogelijk hebben doen Biljetteeren; en 's anderen daaghs den Sergeant Majoor *Feyo van Burmania*, zijnde een oudt en geëxperimenteert Officier, by schriftelijke Acte geauthoriseert, om de marsch der zelver Trou-

pes

pes te bevorderen, en de zelve in 't marcheeren naar Harlingen by te blijven, om door zijn authoriteyt alle foules en disordres in 't marcheeren, zoo veel mogelijk, te beletten, ook om 't Volk en Paerden spoedigh te doen embarqueeren om naar Hollandt, werwaarts haar Patent hielde, overgescheept te worden: Doch dat gemelte Sergeant Majoor met onze kennisse van de voorsz. schriftelijke last, communicatie en visie gevende aan de Heere Stadthouder dezer Provintie, Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt de zelve Acte een wijle tijdt by zich heeft gehouden, en meergemelte Sergeant Majoor daar door onbequaam gemaakt om zijn aanbevoolen last uyt te voeren, waar deur de zelve Volkeren zonder eenigh beleydt van een Officier in deze Provintie bekent, hebben moeten heen marcheeren, en ongetwijfelt veele foules zijn bedreven, die door meergemelte Sergeant Majoor naar alle apparentie wel zouden hebben konnen worden belet, gelijk wy mede niet in gebreke zouden hebben gebleven, om de vordere Troupes der zelver Volkeren elk door een bequaam Hooft-Officier, in deze Provintie bekent, te doen geleyden, ten zy wy verzekert waren geweest, dat onze ordres dies aangaande in gelijker wijze by hooghgemelte Heere Stadthouder zouden ten toon gestelt zijn geweest, gelijk de meenighvuldige preuves ons zulks genoeghzaam hebben geleert, trekkende meer-hooghgemelte Heere Stadthouder zelfs in deze zijn jonge Jaren, en in deszelfs absentie den *Baron van Aylua,* Luytenant Generaal van de Infantery, zich alleen en buyten kennisse van de Heeren Staten dezer Provintie, of van ons, aan het verleenen van de Patenten, het welke zoo lang de Republijcq de Republijcq geweest is, heeft gestaan (gelijk het zelve volgens onze instructie noch staat) aan ons, zonder dat de voorige Heeren Stadthouders oyt of oyt eenige macht in 't verleggen van de Militie in deze Provintie hebben gebruykt, als voor zoo veel zy mede sessie in ons Collegie hebben gehadt, niet tegenstaande meer-hooghgemelte Heere Stadthouder hoewel iterativelijk zoo by de Heeren onze Principalen als by ons daar toe verzocht zijnde, weygerigh blijft, om in onze Vergaderinge te verschijnen, 't welk ons grootelijks doet præsumeren dat by de zelve of by des zelfs Vrouw Moeder niet weynigh werdt gefoveert de onwettelijke Vergaderinge tot Sneek, by eenige voorige gesterkt met twee tegenwoordige Leden van onze Collegie, by een geleyt, te meer, dewijle haar Hoogheyt geen het minste resentiment toont tegens de gene die in hare Brieven van beschrijvinge opentlijk hebben durven zeggen, dat alles dies aangaande met kennisse van haar Hoogheyt geschiede. Ook zoo moeten wy de goede Gemeente by dezen bekent maken, dat wy goede gelegentheyt zagen om de voorsz. Volkeren, die door

door de tegenwoordige ſterke Vorſt en geduurigen Ooſten Wint niet konnen ingeſcheept worden, alhier aan hare betalinge te helpen, en op de grenzen dezer Provintie tot afbreuk van de Vyandt te employeeren, indien onze beveelen op voorverhaalde manieren niet wierden overdwarſt, en wy daar door onbequaam gemaakt, om volgens onzen ſchuldigen plicht, Ingezetenen haar goedt, bloedt, vryheyt en Godts-dienſt na vereyſch voor te ſtaan, en de Militie hare Soldyen zoo des behoort te laten verdienen, by de welke tegenwoordigh niet veel anders tot ons groot leetwezen werdt uytgerecht als 's Landts Geldt te verteeren, en onze beveelen te diſreſpecteeren, zonder eenige Monſteringe te willen gedoogen, waar door veele Capiteyns zoo wel voor de Schaduwen als voor de Mannen Soldyen zouden komen te trekken, indien wy zoo gereet waren met het paſſeeren van de Ordonnantien als zy wel begeeren.

Aldus gedaan op 't Collegie den 12 *December*, 1672.

F. WIGERI. Vidit.

Ter Ordonnantie van haar Ed: Mog:

G. van VIERSSEN.

Deze Oneenigheden aldus tot den hooghſten top opgeſteygert / zouden niet lang hebben konnen ſtant houden / want een harden ſtorm-windt, waar mede Vrieslandt doenmaals van den Munſterſen Biſſchop gedreyght wierd / zou die Provintie hebben doen nederſtorten in een poel van jammer en ellende / waar door Groeningerlandt gantſch afgeſneden / de Zee-gaten onveyligh / de Zuyder-Zee belemmert / en alzoo Hollandt tot den hals toe benauwt zou hebben geworden. Dies was het hoogh tijdt / dat hier in wierde voorzien / en daar over hebben hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, en Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Orangien, daar heuen gedeputeert de Heeren, Molenſchot, Kromom, en Eek. Deze vertrokken den 10 Januarij, 1673. na Vrieſlandt, om benevens zijn Vorſtelijke Doorluchtigheydt, den Stadthouder dezer Provintie, als Mediateurs of Bemiddelaars, de zwevende oneenigheden aldaar te beſlechten / in der minne by te leggen / en de twiſtende Partyen te vereenigen. Ondertuſſchen quam de Princeſſe Doüariere van Naſſau, op den 18 Januarii., 1673. in 's Gravenhage, haar Vrouw-moeder, de Princeſſe Doüariere van Orangie, die door een zware ziekte aangetaſt wierdt / bezoeken / terwijl de Gedeputeerde Heeren Mediateurs, hier vooren genoemt / de twee tegen malkander ſtrevende Vergaderingen, tot Sneek en Leeuwarden, door ondermoeyden yver / en by na verdrietigen arbeyt / zo verre bewerghden / dat'er op den 17 Februarii, 1673. een generalen Landt-dagh, tegen den 19 dito, binnen de Stadt Leeuwarden te houden / wierdt uytgeſchreven; om aldaar alleen / en in 't geheel de Souverai-

niteyt der Provintie van Vrieslandt te representeeren / de in-geslopen abuyzen te reformeeren / en de gescheurde Regeering weder te heelen en vereenigen: Vier Compagnien te Paerde, en 4 dito te Voet, van de Garde van zijn Vorstelijke Doorluchtigheyt quamen doen uyt 's Heerenveen, binnen Leeuwarden, alwaar dezen Landt-dagh met ongemeene magnificentie wierdt in-gevoert / op de volgende wijze: Na dat de Predicatien en publijque Gebeden, voor en na de middagh / op deze constitutie van tijden / en na de plichten der Overheden en Onderdanen, elk op zijn devoir waren gedirigeert / hebben zijne Vorstelijke Doorluchtigheyt den Stadthouder, en de gezamentlijke Heeren Mediateurs, hun vervoeght na het Landtschaps-huys, waar voor de Compagnien van de Garde, en andere gerengeert stonden: eerst ging de Majoor van 't Guarnizoen voor uyt/ daar na de Compagnien te Paert van zijne Vorstelijke Doorluchtigheyt: op de zelve volghden een groot aantal Militaire, en hooge en laege Officieren: Der Staten Boden en Deurwaarders gingen voor heen de Karos, daar zijne Vorstelijke Doorluchtigheyt, en de Heeren harer Ed: Mog: Gedeputeerden in zaten/aan weder-zijden de Hellebardiers gaande: daar op gingen 's Hofs Boden en Deurwaarders voor de drie Karossen, daar de Raadts-heeren in zaten / en in de laatste de respective Secretarissen. Op 's Landts-huys waren de Ed: Mog. Heeren Volmachten uyt de vier Kameren getreden in die van Oostergoo, alwaar de Heere Molenschot, na zijne gewoonelijke conduite / en groote ervarentheyt / een deftige aanspraak deed / haranguerende met byzondere dexteriteyt / en zoodanige applicatie op den toestant der zaken / dat het een goede influentie op de gemoederen gaf / bestaande in de volgende

P R O P O S I T I E,

By Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt den Heere *Hendrik Casimyr*, *Prince van Nassauw*, Stadthouder, en Capiteyn Generaal, &c. de Ed: Mog: Heeren Gedeputeerden van de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, en Sijn Hoogheyt den Heere *Prince van Oranje*, midtsgaders by de Ed: Mog: Heeren Raden van den Hove van Vrieslandt, als Mediateurs over de hooge differenten, en geschillen in hooghgemelte Provintie van Vrieslandt gerezen, gedaan voor de Ed: Mog: Heeren Staten van Vrieslandt, op 't Landtshuys binnen Leeuwarden beschreven, en vergadert op den 19 Februarii, 1673. (Oude stijl,) zijn le 's Woensdaghs namiddaghs ten 4 uuren, door monde van den Heere van *Molenschot*, haar Hoogh-Mog: Gedeputeerde.

Edele Mogende Heeren.

DEn Almachtigen Godt zy eeuwighlijk geloofd en gedankt, dat deze Staatsgewijze Vergadering mach werden gehouden in de zelve plaatze daar voor dezen zoo veele heerlijke Resolutien zijn genomen, tot vaststellinge van de Unie,

Unie, Vryheyt, en Religie, de eenighste gronden, fondamenten, en pylaren, daar op het gebouw van den Staat komt te rusten.

Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt en de verdere Heeren Mediateuren, gekooren en gestelt tot weghneminge van de hooge geschillen en differenten in deze Provintie gerezen, hebben op de overgifte van wederzijdts dissentierende partyen U Ed: Mog: Staats-gewijze geconvoceert, om gezamentlijk onder Godts genadigen zegen, in volle vryheyt en liberteyt te mogen overleggen, en beraadtslagen, middelen dienende tot redres van de vervallene zaken van de Geunieerde Provintien, en tot afweeringe van der zelver groote en machtige Vyanden.

Hooghgemeldte Heeren Mediateuren jegenwoordigh op hare beschrijvinge deze aanzienelijke Vergaderinge by den anderen ziende, zijn op 't hooghste verheught, dat U Ed: Mog: in alzulken grooten getal alhier zijn verscheenen, verklarende daar in te nemen een zonderling contentement en vergenoegen, als houdende 't zelve voor een klaar en ongetwijffelt teken van U Ed: Mog: goede harmonie, eendracht, en liefde tot de gemeene zake.

Niet twijffelende of U Ed: Mog: zijn hier gelukkelijk by een gekomen door een byzondere genade en beschikkinge van den grooten Godt, die daar over hartgrondigh moet zijn gelooft en gedankt.

Gelijk ook hooghgemelte Heeren Mediateuren U Ed: Mog: te zamen, en yder in het byzonder gantsch vriendelijk verwellekomen en bedanken, van dat het U Ed: Mog: belieft heeft op der zelver beschrijvinge zich hier ter plaatze te laten vinden.

Edele Mogende Heeren: Die na ons komende, in de Historien zullen lezen, dat de wijdtberoemde en redoutable Republijcque van het Vereenighde Nederlandt, die van gekroonde Hoofden placht ontzien te werden, in den Jare 1672. door de rechtvaerdige handt van Godt Almachtigh, om de zonden des Volks, zoodanigh is vernedert, dat in weynige dagen drie van des zelfs Provintien door de Vyanden afgescheurt, en de overige vier van hare Frontieren en Militie zijnde ontbloot, en tegen den Vyandt open leggende, niet anders te verwachten stonde, als dat den geheelen Staat als in een moment van den Vyandt verheert en vermeestert zoude zijn;

En die daar beneffens zullen considereeren, dat op dien zelven tijdt, als alle menschelijke hulpe en assistentie ontbrak, die Almachtige handt die zoo deerlijk geslagen hadden, haar tusschen ons en onze Vyanden in het vlakke Veldt, gelijk een muur heeft ter neder gestelt, en als den Vyandt aangeseght, tot hier toe, en verder niet.

Zullen met verbaastheyt moeten uytroepen, ô grooten Godt! hoe ondoorgrondelijk zijn uwe oordeelen, hoe onnaspeurlijk zijn uwe wegen.

En sullen haar noch meer moeten verwonderen, die hare gedachten laten gaan over den toestandt van de Provintie van Vrieslandt in het particulier,

Alwaar in plaatze van op die onbegrijpelijke en onverdiende genade Godts, de handen uyt te steken, en allen krachten in te spannen om de Vyanden te verdrijven, en de vervallene zaken te herstellen, de Regenten van hooghstgemelte

Provintie, abandonneerende voor zoo veel in haar is het bestuur der zaken van de hooge Regeeringe, en de defensie van 't lieve Vaderlandt, door mutuele en onderlinge dissentien en tweespalten, in soodanige factien zijn gedistraheert geweest, dat tot het houden van twee separate Staats-Vergaderingen zijn uytgeborsten.

Daar van sommige, die de selve Vergaderingen hebben gecomposeert, op het waarnemen van hare particuliere intresten, en van hare vuyle kuyperyen, soo verre zijn verhit geworden, dat eer daar van een stip te wijken, liever dese gezegende Provintie ten proye aan den Vyandt souden hebben willen overgeven, en alsoo de totale ruine van den Staat veroorsaken.

Een schrikkelijke en noyt gehoorde sake, want of wel in voorige tijden, swareonlusten en dissentien in de Provintie van Vrieslandt zijn vernomen, die door de loffelijke conduyte en beleydt van wijse verstandige Heeren zijn geassopieert en bygeleyt, soo sal men nochtans niet bevinden, dat oyt die disordres en confusien soo hoogh zijn geresen, dat'er twee separate Staats-Vergaderingen in twee distincte Steden van de zelve Provintie zijn gehouden, beyde te gelijk prætendeerende de Souverainiteyt te repræsenteeren;

Daar op dan niet anders konde volgen als een totale subversie van den Staat;

Ten ware de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, onse Heeren Committenten, beweeght door een hartelijke en noyt genoegh beroemde affectie en genegentheyt over den bekommerlijken toestandt van de gemeene sake, ons hadden herwaarts believen af te senden, om dien fellen brandt en vlam van discordie en oneenigheyt, die aan allen kanten in het dak van 't gebouw van dese Provintie hadden beginnen te speelen, in een tijdt als ons den Vyandt tot in 't hart was ingeboort, met alle bedenkelijke en mogelijke middelen te helpen blussen en extingueeren.

Wy sullen geen verhaal doen van alle de vigilante devoyren, en officien, by ons van de uure van onse aankomste alhier aangewent, om ons getrouwelijk te acquiteeren van onse bovengemelten last en commissie, die ons hoogh, en dier was aanbevoolen, en die wy met een onuytsprekelijke affectie tot herstellinge van de vrede en ruste in dese Provintie, hadden aan en op ons genomen.

Zullende de Stadt Leeuwarden, en alle die daar in zijn konnen getuygen, hoe wy ons daar inne hebben gedragen, en dat wy geen moeyten, tijdt noch stondt, dagh noch nacht, en hebben ontzien of vruchteloos, sonder aan de goede sake te arbeyden, hebben laten passeeren, of voor by gaan.

Wy danken ook den goeden Godt uyt gront van onze herten, dat dien onverdrietigen arbeydt, door zijn Goddelijke Majesteyt zoodanigh is gezegent, dat eyndelijk na soo veel remonstrantien, propositien, bidden en smeken, de dissentierende herten en gemoederen haar de mediatie en intercessie van de hier jegenwoordige Heeren Mediateuren hebben onderworpen, en wy alsoo de eerste en principaalste difficulteyt zijn gesurmonteert.

Sijn Vorstelijke Doorluchtigheydt, den Heere Stadthouder deser Provintie, en de verdere Heeren Mediateuren hebben met geen minder yver hare besoig-

nes

nes in de vreese Godts aangevangen, en ernstelijk, in spijt en weerwil van die selve hebben getracht te contramineren, en contrecarreren, in weynigh dagen geperfecteert, en ten eynde gebracht.

En sonder eenige prejuditie te leggen aan de Hoogheyt, Vryheyt, Gerechtigheden, Præeminentien, en Privilegien van dese Provintie, de oude en fondamentele wetten van hooghst-gemelte Provintie, die door veele quade practijquen in ongebruyk en in obſervantien waren geraakt, gerenoveert en vernieuwt, de ingedrongen abuysen wech genomen, en insonderheyt goede ordre gestelt.

Zoo tegen dat vervloekte quaat van het Ampt-verkoopen, (dat als een schadelijke pest, by maniere van een gewoonte in dese Provintie de harten ook van de besten en gequalificeerde Familien en Persoonen heeft bekropen en ingenomen gehadt.

Als op de executie van de Ordonnantie en Reglement reformatoir by hooghgemeldte Heeren Mediateuren geformeert en ter neder gestelt, sonder de welke alle Wetten, Statuten, en Ordonnantien zijn als zielloos, en sonder werkinge.

In alle 't welke hoogh-gemelte Heeren Mediateuren hebben betracht, en voor oogen gehadt de eere Godts, met aanroepinge, van wiens alderheylighsten Name, hare besoignes waren by der handt genomen, de ruste van Godts Kerke, de conservatie van de Vryheydt, en welstant van de goede en getrouwe Ingesetenen van den Lande.

De selve Heeren Mediateuren om de memorie en geheugenis van de voorgeroerde dissentien, en murmuratien onder de Gemeente tegen der selver Overigheydt t'eenemaal wech te nemen, hebben ook geconcipieert een Placcaat van Amnestie, om, beneffens de approbatie, aggreatie en ratificatie van 't voorsz. Reglement en Ordonnantie Reformatoir by U Ed: Mog: gearresteert en geëmaneert te werden.

Ik segge U Ed: Mog: die by de Heeren Mediateuren op de expresse overgifte van beyde de dissentierende hooge Partyen beschreven zijnde, by gevolge buyten alle dispuyt en contradictie de hooge, souveraine en wettige Regeeringe van de hooghst-gemeldte Provintie representeren.

En werden derhalven U Ed: Mog: serieuselijk en ernstigh versocht en gerecommandeert, dat, ter zijde stellende alle particuliere intresten en insichten, sonder eenige difficulteyt te maken in de essentieelste poincten, de voorsz. Ordonnantie en Reglement Reformatoir.

Met soo grooten en rijpen overlegh, en deliberatie, trouwe en sorghvuldigheyt geconcipieert en opgestelt, als van de hooge Persoonen daar aan de mediatie is gedefereert, heeft konnen verwacht, en by de selve gedaan werden.

Terstondt na het visiteren van de Procuratien believen te approbeeren, agreëeren en ratificeeren, daar toe dan onder anderen U Ed: Mog: mede specialijk zijn beschreven, en sonder welke approbatie, aggreatie en ratificatie de Provintie van Vrieslandt ontwijffelijk vervallen soude in grooter swarigheden, miserien en elenden, als waar inne die tot noch toe, Godt betert, is geweest; in welken gevalle het laatste arger als het eerste soude zijn.

Maar Ed: Mog: Heeren, als nu voorgemelte Ordonnantie in behoorlijke

forme ſal zijn geapprobeert, en daar door ſullen weſen gekroont de groote moeyten, en onverdrietigen arbeyt van meer-hooghgemelte Mediateuren, en by gevolge de ruſte onder de Regenten en Onderdanen hier binnen herſtelt en geſtabileert ſal weſen.

Zoo is ons noch in het byſonder by vooren hooghſtgemelte onſe Heeren Committenten, mede op het ſerieuſte aanbevolen U Ed: Mog: op het alderernſtighſte te recommandeeren de defentie van het lieve Vaderlandt, omme het welke wel te behartigen., wy U Ed: Mog: kortelijk hebben voor te houden de Poinćten daar op U Ed: Mog: beſchreven zijn, en promptelijk ſullen dienen te reſolveeren.

Alhier is gedaan een pertinent verhaal van de Poinćten, waar op in dezen Landts-dagh dient te werden gereſolveert.

Wy moeten bekennen, dat de ſommen van Penningen by den Raadt van State gepetitioneert tot verval van de laſten van den Oorlogh in dezen Jare 1673. en tot verval van de voorgenoemde verdere Laſten zijn zeer groot en exceſſijf, en dat noch meer Penningen tot de Equipagie ter Zee zullen moeten werden gecontribueert.

Maar als men daar tegens conſidereert, dat dezen Staat, van den beginne af, zedert des zelfs gelukkige en gezegende herſtellinge, noyt zoo ſwaren en lućtueuſen Oorlogh, zoo te Water als te Lande, heeft gevoert, of heeft moeten uytſtaan.

En dat wy jegenwoordigh tot Vyanden hebben twee de machtighſte Koningen van Europa, en der zelver Geallieerde Vorſten, onze aangrenzende Nabuuren, door welkers gebiedt ons den Oorlogh te Lande, en aan de andere zijde te Water werdt aangedaan.

Niet om ons af te winnen d'een of d'andere Fortreſſe, Stadt of Veſtinge,

Maar daar op uyt zijn, en die meeninge en intentie hebben, om onzen Staat in 't geheel met gewelt te vermeeſteren, onze goede en getrouwe Ingezetenen zonder oude Luyden of Kinderen in de Wiege te ſparen of te verſchoonen, te worgen en vermoorden, onze Vrouwen en Dochters te ſchoffieren, onze Steden, Dorpen, Huyzen, en Wooningen te verbranden, en in de aſſche te leggen, Dijken en Dammen door te ſteken, en 't gantſche Landt te inundeeren, en ons lieve Vaderlandt t'eenemaal en totaliter te verdelgen, en zoodanigh te exſtirpeeren, dat 'er geen memorie noch geheugenis meer wezen zouden van het Vereenight Nederlandt, dat zoo wonderlijk is opgekomen, zoo heerlijk heeft gefloreert, en van Godt Almachtigh op zulken ongelooflijken maniere is gezegent geweeſt.

Wie, ſegge ik, deſe ſaken herdenkende, en wel ter herten nemende, ſal niet reſolveren naar uytterſte vermogen te contribueren, om ſulke Vyanden couragieuſelijk af te weeren, mannelijk te verdrijven, en alſoo eendrachtighlijk met alle macht de vervallene ſaken te herſtellen.

Daar in navolgende het exempel van voorſichtige Schippers, die als hare Sche-

pen

Pen in Zee van furieuse stormen en woedende en rasende golven en baren werden aangetast, liever als het Schip, Goedt, en haar Leven door het onweder te laten vergaan, een gedeelte van de ingeladen goederen buyten boort setten, en hare Schepen lichten, om alsoo haar Leven, Schepen, en overige Goederen te behouden.

Zoude het voor Godt, voor de Werelt, en voor onze posteriteyt wel verantwoort konnen worden, dat men hier wederom de Paapsche superstitien quam te laten invoeren, wie schrikt niet als men nadenkt dat onze Kinderen en Nakomelingen zouden moeten vervallen tot de zelve Superstitien, daar wy van Godt Almachtigh, door de cordaatheyt, en 't goedt en bloedt van onze loffelijke Vooronders zoo wonderbaarlijk uyt zijn verlost.

Wie zal niet resolveren om Godes eere, conservatie van onze Vryheydt en Religie alles te tenteeren.

Wy konnen van de Heeren Staten van Vrieslandt zulke lache gedachten niet hebben, hare Voorouderen zijn te belliceus, te manhaftigh, en te trouwe Patriotten, en Liefhebbers van 't Vaderlandt, en den Godts-dienst altijdt geweest, om zulke verbasterde en ontaarde Kinderen en Nakomelingen na te laten, die stille zouden willen zitten, en haar van de Vyanden laten verheeren en vermeesteren, terwijle men in de andere geunieerde Provintien van Hollant, Zeelant, en Stadt en Lande geresolveert is, den uytterſten quadrant-penning by een te brengen, en den laatsten droppel bloedts tegens de Vyanden op te zetten, om de Gereformeerde Religie, 's Landts dier-gekochte Vryheydt, en den bandt van eenigheyt, en d'Unie van eenigheydt te defenderen.

Wy moeten ter eeren van deze Natie zeggen, dat wy zelfs met de grootste vergenoeginge van de meeste van de goede en trouwe Gemeente alhier hebben gehoort en verstaan, dat yder van hun-luyden wel weet en considereert den jegenwoordigen noodt van 't Vaderlandt, en dat'er geldt tot stuur van den Oorlogh moet wezen, en ook bereytwilligh zijn met een onverwinnelijke stantvastigheyt alles met het lieve Vaderlandt te wagen, en alzoo voor de geheele werelt en haar getrouwe Bondtgenooten klaarlijk te betoonen, immers den naam van vroome Vriezen zoo wel te meriteeren, als hare Voorouderen, die met grooten lof door hare manhafte Oorloghs-actien hebben verkregen, en verdragen.

Resteert dan niet anders Ed: Mog: Heeren, als dat U Ed: Mog: prompte en spoedige Resolutien nemen tot fournissement van gelt-middelen; daar is door de voorledenen dissentien, tweespalten en oneenigheden zeer veel tijdts onnuttelijk verquist; het is meer als twee Maanden geleden, dat in de Provintie van Hollandt de Resolutien tot fournissement van extraordinaris lasten tot veele millioenen guldens zijn gekomen, den eersten termijn is daar al van verschenen en gegaart.

De Provintie van Zeelandt heeft in den hare mede groote en zware lasten opgestelt.

Stadt en Landen blijven niet in gebreke, en hebben in de belegeringe van die Stadt in den voorleden Jare getoont hare mannelijke dapperheyt, in het af-weeren van den Vyandt.

Het

Het saysoen van den Campagne begint te naderen, en dezen Landts-dagh die eerder hadde uyt-geschreven behooren te werden, heeft door de voorsz. onlusten 14 dagen later als ordinaris de gewoonte is, moeten werden uyt-geschreven, daar dient geen dagh, geen uur, geen moment by U Ed: Mog: verzuymt, zonder de vrucht van voorgemeldte mediatie, en deze Provintie te gelijk in hasard van ruïne en overgaan van den Vyandt te pericliteren.

Den Almachtigen Godt wil U Ed: Mog: spoedige, salutaire en heylzame Resolutien in dezen extremen noodt inspireren, om welken van onzen goeden Godt en barmhertigen Vader af te bidden, de Heeren Mediateuren alhier na ouder gewoonte hebben doen komen *Dom: Lastdragerum*, die verzocht wierdt tot dien eynde het gebedt te willen doen.

Hier op een yverigh Gebedt tot Godt gedaan zijnde / om zijn genadigen zegen over de aanstaande hooghwichtige besoignes af te bidden / zijn de Heeren Examinateurs van de Procuratien op genoemt / die des anderen daaghs / daar over zouden zitten / en dat gedaan / de geattesteerde poincten worden geopent: En daar mede is deze hoogh-aanzienlijke Vergadering gescheyden / en de welgemeldte Heeren in gelijke statie / als zy op gekomen waren / wederom af gereden / naar 't Hof van Sijn Hoogh-Vorstelijke Doorluchtigheydt, den Heere Stadthouder van Vrieslandt. Den Vriessen Heer Hairen, was omtrent dezen tijdt / ook aldaar uyt Sweden, (daar hy als Ambassadeur, wegens den Vereenden Staat, geweest was) aangekomen / blijvende voorts deze Vergadering by woonen / al eer hy na den Hage vertrok / om rapport van zijne verrichtinge te doen / 't welk eerst geschiede op den 24 Maert, daar aan volgende.

Al eer de Heeren Mediateurs het zoo verre konden brengen / dat deze voorsz. Vergadering tot Leeuwarden, van beyde Partyen wierdt toe-gestaan / rezenden onderling groote verschillen ten wederzijden / van welke ook verscheyden / door den Druk zijn gemeen gemaakt / verstrekkende de zelve tot weynigh lof / zoo wel van d'een als van d'ander zijde / 't zy dan waarachtigh / of vals / gelijk het gemeenlijk in zoodanige partyschappen toe gaat; Alle deze Twist-schriften te verhandelen / is onze meyning niet / want het zoude byzonderlijk wel een Boek vereyschen alzoo groot als dezen; wy zullen alleenlijk zeggen / dat de Princesse Douariere van Nassau, in dezen tijt / uyt den Hage, wederom in Vrieslandt aan quam; en dat de Militie, zo te Paert als te Voet, die men doenmaals uyt Hollandt, na Vrieslandt toe zondt / dienstigh had konnen zyn / om de oneenigheden aldaar / met de wapenen te stillen / by aldien de zelve niet in vriendtschap wierden bygeleydt / gelijk geschiedt is.

Op den 22 Februarii, 1673. is door de Heeren Mediateurs, aan de Vergadering over-gelevert / om Staats-wijze, geattesteert te worden / het hier nevens gaande

REGLE-

REGLEMENT,

En Ordonnantie Reformatoir. By de Ed: Mog: Heeren Gedeputeerden van d'Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, en *Sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien*, als mede by zijn Vorstelijke Doorluchtigheyt, de *Heere Henrik Casimir*, Prince van Nassau &c. Stadthouder en Capiteyn Generaal van Vrieslandt, Stadt Groeningen, Ommelanden en Drenthe, &c. Mitsgaders by 't Hof van hooghgemelte Provintie van Vrieslandt, als Mediateurs over de hooghzwevende verschillen en differenten, in hooghstgemelte Provintien gerezen, geformeert en opgestelt tot wechneming en assopissement van de zelve oneenigheden.

DE Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, goet gevonden hebbende, eenige Heeren uyt der zelver Hooge Vergaderinge herwaarts te committeren, omme de groote differenten en dissentien in de Provintie van Vrieslandt gerezen, ter neder te leggen en te accommoderen, en alzoo de discreperende gemoederen te consolideren, op dat alle twist en oneenigheyt wechgenomen zijnde, de vrede, onderlinge vriendtschap en correspondentie, onder de Leden en goede Ingezetenen van dien, vast gestelt en bevestight souden mogen werden, en daar op de Mediatie over de zelve differenten en dissentien gedefereert zijnde aan welgemelte Heeren Gedeputeerden: Syn Vorstelijke Doorluchtigheyt, de Stadthouder, mitsgaders aan den Hove van Vrieslandt, hebben hooghgemelte Heeren Mediateuren, naar een exacte resumptie en examen van alle de poincten controvers en 't gene hun wijders ter handen gestelt, en ter materie was dienende, eyntlijk, na rijpe en serieuse deliberatien en overlegh, beraamt en geformeert het navolgende Reglement en Ordonnantie Reformatoir, omme met approbatie van d'Ed: Mog: Heeren Staten van hooghgemelte Provintie, te dienen en te strekken voor een vaste en altijtduurende Wet, die by alle Ingezetenen in Vrieslandt precieselijk en punctuelyk zal moeten werden geobserveert en nagekomen, en waar na hun een yeder zal hebben te reguleeren.

I.

DAt Sijn Vorstelijke Doorluchtigheydt de Heere *Henrik Casimir*, Prince van Nassau, &c. Stadthouder en Capiteyn Generaal van deze Provintie, zal hebben en blijven behouden alle alzulke hoogheyt, authoriteyt, digniteyt, waer-

 digheyt,

digheyt, voorrechten, eere, en præeminentien, volgens des zelfs commissie en instructie, als zijn loffelijke Heeren Voorvaderen, onsterffelijker memorie, in der tijdt Stadthouderen in deze Provintie, hebben gehadt en geëxerceert, en dat hoogh-gemeldte Sijn Vorstelijke Doorluchtigheydt daar inne by de Staten van 't Landt zal worden gehanthaaft en gemaintineert.

I I. Dat vervolgens alle Resolutien, Depeches, en Commissien, zoo van politijcque als militaire Ampten, ten tijde van de separate Vergaderinge der Heeren Regenten binnen Leeuwarden op 't Landtschaps Huys, op 't Collegie der Heeren Gedeputeerden, of by de Heeren Regenten tot Sneek genomen, of geëdight, worden verklaart voor nul en van geender waerde, en als niet gedaan, vermidts die zelve afzonderlijk zijn genomen en gearresteert, by d'eene of d'ander der Regenten, en in absentie van Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt de Stadthouder, abusivelijk op des zelfs naam, en tegen zijn weten en willen, en van de Heeren Gedeputeerden wegens de Steden, en alzoo tegen de fondamentele wetten des Landts, en tegens alle ordre in wel-gestelde en vereenighde Regeeringe gebruykelijk: Exemt alleen d'ordres en ordonnantien in zaken van finantie op het Collegie der Heeren Gedeputeerden binnen Leeuwarden gestelt, en uytgegeven, voor zoo veele tot byzondere nut en dienst van die zelve Provintie hebben gestrekt, om byzondere redenen voor deze maal worden gevalideert en geapprobeert, zonder namaals in consequentie getrokken te worden, of eenige præjudicie te geven aan 's Landts formeele Resolutie, nopens het vertekenen der Ordonnantien door de Heeren Gedeputeerden wegens het lidt van de Steden.

I I I. Dat voor als noch en ter tijdt by de Staten van het Landt een ander Cohier en Reglement met overroepinge van Sijn Vorstelijke Doorluchtigheydt de Heere Stadthouder, hare Gedeputeerden, en de Heeren van den Hove gemaakt en gearresteert zal wezen, tot stemminge van Volmachten, op de aanstaande Landts-dagh, zullen worden toegelaten alle die gene, die volgens het Reglement en Stem-register van den Jare 1640 bevonden zullen worden daar toe gerechtight te zijn, voor zoo veel hier niet en werdt verandert.

I V. Dat het Cohier of Stem-register van den Jare 1640. met overroepinge als vooren zal werden gerevideert by de Heeren Gecommitteerden uyt Westergoo, Sevenwolden en Steden uyt Lidt van Oostergoo; en in Westergoo by de Heeren Gecommitteerden van Oostergo', Sevenwolden en Steden, van gelijken in de Sevenwolden by de Heeren Gecommitteerden van Oostergoo, Westergoo en Steden, zonder dat de Heeren Volmachten van dat Quartier, in 't welke het Cohier zal werden geresumeert daar inne eenige stemmen zullen hebben, gelijk ook geen stemmen daar in zullen hebben de Griets-luyden, en Officieren der Grietenye, in de welke die zelve worden vernieuwt.

V. En vermidts het fundament van de gantsche Regeeringe hier te Lande in de Stemmen resideert, zoo wordt noodigh bevonden, dat het voorgemeldte Cohier successivelijk alle thien Jaren zal worden gerevideert en vernieuwt, en niet alleen op het Collegie der Heeren Gedeputeerden, maar ook in alle Secretaryen publiquelijk geregistreert, waar uyt een yder Ingezeten op zijn verzoek een Copie tot zijn kosten zal geworden.

VI. Dat geen Predicanten, midtsgaders Kerk- en Arme-vooghden, namaals wegens haar Paſtorye, Kerke en Arme Landen 't recht van ſtemminge zullen hebben, tot Volmachten op de Landts-dagh, uytzettinge en kiezen van drie Perſoonen tot een vacante Grietenye, 't eligeren van Predicanten, Byzitters, Secretarien, en andere Officieren, daar recht van ſtemminge plaats heeft.

VII. Dat van nu voortaan alle Perſoonen, die gerechtight zullen wezen in de reſpective Dorpen, om Volmachten te kiezen, op den Landts-dagh, en tot andere zaken, beroerende den dienſt van 't Vaderlandt in 't gemeen, of een Stadt, Deel, of Dorp in het particulier gehouden zullen zijn opentlijke verklaringe te doen, dat zy de Gereformeerde Religie, daar van hier in de Vereende Nederlanden openbare profeſſie gedaan wordt, voor de ware en oprechte Religie bekennen, aannemende, en beloovende onder ſolemnelen Eede, naar hun vermogen die zelve te helpen handthavenen, en zich in alle zaken, beroerende het gemeene beſte te reguleren na de nader Unie, gelijk die by reſumptie by de Heeren Gecommitteerden der Vereenighde Nederlanden, tot behoudeniſſe der welſtant, en bewaringe van de tegenwoordige ſtaat van Regeeringe der zamentlijke Vereenighde Nederlanden, ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal bevonden zal zijn nodigh te wezen, volgens Reſolutie van den Jare 1609.

VIII. Dat voortaan in de Stem-cedullen, tot Grietenyen, Secretarien, Landtsdagh, als anders, alwaar ſtemminge plaats heeft, en gebruykelijk is, de naam en oorzaak zal moeten worden geëxpreſſeert en uytgedrukt op wien, en waar toe de ſtem zal werden geconfereert.

IX. Dat de Stem-cedullen niet langer als voor een Jaar valabel en obligatoir zullen wezen, en dat na expiratie van een Jaar daar op geen recht zal worden gedaan.

X. Dat voortaan niemandt tot den Landts-dagh zal worden geadmitteert, ten zy hy bekent zal zijn voor een Patriot van den Lande, een Liefhebber van de ware Gereformeerde Religie, en den Staat wel geaffectioneert.

XI. Dat niemandt van Paapſche of Mennonitiſche Ouders geboren, tot den Landts-dagh, of eenige Ampten zal werden toegelaten, ten zy hy een geheel Jaar een Ledemaat van de ware Gereformeerde Religie zal zijn geweeſt.

XII. Dat na ouder gewoonte de Grietsluyden, Byzitters, Magiſtraats-perſoonen, Vroedtsluyden, en andere gequalificeerde Edelen, en Eygen-erfden, tot den Landts-dagh eligibel en admiſſibel zullen wezen.

XIII. Dat alle Comparanten ten Landts-dage, zoo uyt den Adelijken als Eygen-erfden Staat zullen in eygendom moeten hebben en bezitten een ſtemdragende Sate Landts, en in de Steden wezen gequalificeert, volgens het Reglement van een yeder Stadt.

XIV. Dat geen Edelman voor Eygen-erfde, noch Eygen-erfde voor Edelman (alwaar het zelve bequamelijk kan worden gepractiſeert) als Volmacht op den Landts-dagh zal mogen worden geſtemt.

XV. Dat den Landts-daghs comparant zal moeten hebben den completen ouderdom van 21 jaren.

XVI. Dat geen Vader en Soon, Schoon-Vader en Schoon-Soon, twee Broeders

ders, of Schoon-Broeders, te gelijk in een Goo of Kamer van de Vergaderinge van de Heeren Staten van't Landt zullen mogen worden g'admitteert, ten zy die zelve quamen uyt verscheyden Grietenyen of Steden.

XVII. Dat op den Landts-dagh dezer Provintie niet zullen worden g'admitteert de Rente-meester der Domainen, Generale Ontfangers, als mede die van de Admiraliteyt tot Harlingen, voorts alle Rente-meesters van de Steden, en aangaande de tegenwoordige Ontfangers van de Grietenyen zullen die zelve tot den Landts-dagh wezen admissibel, ter tijdt toe, zy wegens hunne gedane verschotten van den Landtschappe zullen wezen voldaan en betaalt.

XVIII. Dat van gelijken, tot Volmachten op den Landts-dagh niet zullen mogen worden gestemt, Secretarien van de Staten van 't Landt, van de Heeren Gedeputeerden, Admiraliteyt en Reken-kamer, mitsgaders de Secretarien van Grietenyen en Steden, als mede de Professoren van de Universiteyt tot Franeker, nochte eenige der voorsz. Collegien Suppoosten, voorts de Muntemeester dezer Provintie, Pachtenaars, hare Participanten, Borgen of Collecteurs.

XIX. Dat voorts alle die gene, die uyt Generaliteyt of Landtschaps Comptoiren eenig Ordinaris of vast tractament genieten, als mede die eenige Leverantie aan de Generaliteyt of deze Provintie doen, van den Landts-daghs zullen werden gesecludeert.

XX. Dat de Grietsluyden en Byzitters niet admissibel zullen zijn tot den Landts-dagh, of Ambulatoire ampten wegens de Steden, en van gelijken dat geen Burgermeester, Schepen, Bouwmeester en Vroedtschap uyt de Steden tot den Landts-dagh of Ambulatoire Ampten uyt de Grietenyen en respective Goon zullen werden toegelaten, en dat die gene, die rede bevonden worden haar in't een of ander geëngageert te hebben, daar af *de facto & re ipsa* zullen worden ontslagen.

XXI. De Procuratien der Volmachten, die zich zullen beholpen hebben met Mennonite, Pastorye, Kerke- en Arme-vooghden stemmen, of met eenige andere middelen, contrarie deze onze Ordonnantie en Reglemente, zullen by zijn Vorstelijke Doorluchtigheyt de Stadthouder, en de Heeren Gedeputeerden niet geadmitteert worden tot de Algemeene Landts-dagh, of die zelve schoon de pluraliteyt van stemmen hebben, en daar by vervallen voor de eerstemaal in een boete van 100 Goude Guldens: En voor de tweede reyze dubbelt, t'appliceeren d'eene helfte tot profijte van de Officier, en de ander helfte tot profijt van de Kerke Armen daar ter plaatze, en zullen hunne partyen, geen quade middelen gebruykt hebbende, of zy schoon minder stemmen hebben, maar de meeste daar aan voor goet, worden gekent.

XXII. Dat de Volmachten ten Landts-dage compareerende gehouden zullen zijn den Landts-dagh te quiteeren, zoo haast eenigh Ampt op yemandt van haar Persoonen geconfereert, en de zelve daar op in actuelen dienst getreden is, zullende als dan een ander Volmacht in zijn plaats worden verkooren, en gecommitteert.

XXIII. Dat niemandt zal worden toegelaten tot eenige Ecclesiastijke Bedieningen, ten zy hy alvooren den ouderdom van 23, en tot Politijke Ampten

21 Jaren

21 Jaren effectivelijk hadde vervult, zoo nochtans dat de Gecommitteerden, ter Vergaderinge van haar Hoogh-Mog: Raden van State, Gedeputeerde Staten, en den Hove Provinciaal zullen moeten hebben de compleeten ouderdom van 25 Jaren.

XXIV. Dat geen Grietsluyden, Magistraats-Persoonen en Secretaryen, zoo ten platten Lande als in de Steden, tot Dijk-graven, zullen mogen werden verkooren, of ook het zelve Ampt directe of indirecte bedienen.

XXV. Dat geen Grietsluyden, Burgermeesters, Secretaryen in Landen en Steden, of eenige andere Ampt-dragende Persoonen, eenigh Ampt of Officie, 't zy buyten of binnen de Provintie, veel weyniger het Ampt van Gedeputeerde Staat van Vrieslandt, boven haar Grietenye, Magistrature, Secretarye, of ander Ampt zullen mogen bekleden, en zal ook voortaan niemandt twee Officien, of een Ampt, met een Substitutie te gelijk, mogen bedienen, ten ware de voornoemde Ampt-dragende Persoon met een ander Ampt gebenificeert werdende, bereyt ware, by d'aanvaerdinge van 't zelve, zijn voorige chargie of Magistrature te verlaten, en zich daar van te ontledigen, en zal als dan, volgens de Wetten des Landts, wederom een ander bequaam Persoon in des zelfs plaatze werden gestelt, en verkooren, wel verstaande nochtans dat de Curatoren van de Academie tot Franeker, volgens Resolutie van den Jare 1627. en de Vroedtschappen in de Steden, voor geen Ampten zullen werden gerekent.

XXVI. Dat geen Politijke Officien zullen worden geconfereert aan uytheemsche Persoonen, die geen 10 Jaren in de Provintie hebben gewoont, of haar huys-houdinge gehadt, ten ware die zelve aan een ingeboorene Dochter quame te trouwen, in welken gevalle die zelve na verloop van 5 jaren zal worden gehouden voor genaturaliseert.

XXVII. Dat niemant in 't toekomende tot de waerdigheyt van Raadt Ordinaris in den Hove van Justitie zal worden geavanceert, als die al vooren *Gradum Doctoratus* of *Licentiatus Juris* bekomen heeft, en by den voorsz. Hove geimmatriculeert is.

XXVIII. Dat geen overdrachten by eenige Politijke of Militaire Persoonen zullen mogen werden gedaan van hare Ampten of Bedieningen, waar onder de Schrijverschappen van Compagnien, zoo te Paerdt als te Voet mede werden begrepen, nochte by de Heeren Volmachten, nochte by de Heeren Gedeputeerden, of eenige andere Magistraten mogen worden geconsenteert, en ter executie gestelt, by pœne dat die gene die de overdrachte van eenige bedieninge, zoo Politijke als Militaire verzoekt, de *facto* zal vervallen van zijn bedieninge, en het zelve Ampt en Bedieninge wezen vacant en impetrabel voor alle en een yder daar toe gequalificeert.

XXIX. Dat die gene, die eenige Grietenyen, of andere perpetuele, Politijke of Militaire Ampten, voor dezen op andere hebben overgedragen, geduurende de minderjarigheyt der Persoonen, op de welke zy hunne Ampten en Bedieningen hebben overgedragen, tot andere Ampten zoo Politijke als Militaire niet zullen verkooren nochte geadmitteert worden.

XXX. Dat Persoonen ge-eligeert zijnde tot eenige binnen of buyten Landts

Ambulatoire Ampten, in hun Bedieningen drie Jaren zullen moeten continueren.

XXXI. Dat geen Gedeputeerde Staat, Raadt ter Admiraliteyt, Reken-kamer of Monster-Commissaris, langer in dienst zal mogen continueren als drie Jaren.

XXXII. Dat geen Gedeputeerde na expiratie van drie Jaren, binnen drie Jaren daar na in het zelve Collegie zal mogen worden toegelaten, en de andere binnen Ampten, binnen de twee Jaren, doch de buyten Ampten zullen mogen continueren en staan tot dispositie van yder Goo.

XXXIII. Dat in de Vergaderinge der Heeren Volmachten van 't Landt der zelver minder-getal, sampt Gedeputeerde Staten, geen Edelman voor Eygen-erfde, nochte Eygen-erfde voor Edelman, alwaaar het zelve bequamelijk gepractiseert kan worden, zal mogen werden geadmitteert.

XXXIV. Dat geen Vader en Soon, Schoon-Vader en Schoon-Soon, twee Broeders of Schoon-Broeders, tot de Collegien der Heeren Gedeputeerden, Hove Provinciaal, Admiraliteyt tot Harlingen, of Reken-kamer dezer Provintie, te gelijk zullen mogen worden geadmitteert.

XXXV. Dat alle Verbinteniſſen, Tourbeurten, of Almanakken, zoo in Collegien, Landen als Steden, van wat naam de zelve zouden mogen zijn, van nu voortaan realijk afgeschaft, vernietight, en in toekomende verboden worden, gelijk mede alle Resolutien, of acten tot bevestinge van dien genomen, voor gecasseert en geannulleert gehouden worden.

XXXVI. Dat een yder, de welke in eenigh Generaliteyts Collegie, exempt het Noorder Quartier, geraakt sessie te nemen, gehouden zal zijn hem aldaar ter plaatze met'er woon te vervoegen, zonder zich meer als drie maanden uytterlijk in 't gantsche Jaar van daar te mogen absenteren, ten ware hy konde aanwijzen, daar toe door ziekte, of andere wettige oorzake genoodtzaakt geweest te zijn, zullende die zelve, gedurende zijn absentie buyten wettige oorzaak als vooren, geen betalinge van zijn Tractement hebben te prætenderen, of hem 't zelvige by eenige wegen goet gedaan worden, en zullen de Gecommitteerden van de vordere Collegien haar in dezen hebben te reguleren na den Inhoudt van hare Instructie.

XXXVII. Dat geen Grietsluyden, Byzitteren, of Secretarisen ten platten Lande, admissibel zullen zijn tot de Magistrature, of Vroedtschap in de Steden, en dat van gelijken geen Burgermeesteren, Schepens, Vroedtschap, of Secretarien uyt de Steden, tot bedieninge der Grietenyen en Byzitters Ampten, zullen toegelaten worden, en die gene die alreede in eenige Magistraat, Vroedtschap of Bedieninge der Grietenyen zijn, zullen haar *de facto & re ipsa* daar af hebben te ontslaan.

XXXVIII. Dat geen Collegien der Heeren Gedeputeerden, 's Hof Provinciaal, en 's Landts Reken-kamer, Fiscaals, Secretarien en andere der zelver Suppoosten, insgelijks eenigh Magistrature of Vroedtschap zullen mogen administreren, of ook Electeurs wezen, en die de zelve alreede zijn, of bedienen, zullen haar daar van terstont moeten ontledigen.

XXXIX. Dat

XXXIX. Dat geen Professoren of Suppoosten van de Academie zullen mogen tot eenige publijcque Bedieningen, als daar zijn Magistrature, Vroedtschap, Kerk- en Arme-vooghtschap, Dijks-volmacht, en alle andere van diergelijke natuur, zonder exemptie, toegelaten worden, en zoo daar eenige van zoodanige Persoonen mochten bekleedt worden, zullen aanstondts moeten opstaan, en die zelve moeten verlaten.

XL. Dat het Admiraalschap van Vrieslandt wordt verklaart vacant en impetrabel te zijn, als werdende verstaan niet compatibel te zijn, met eenige hooge militaire Charge te Lande.

XLI. Dat de Monster-Commissarissen mede zullen gecommitteert en geauthoriseert worden, om te visiteren d'Ammunitie- en Proviant-huyzen, en daar van by perfecte annotatie rapport te doen, des dat de Monster-Commissarisen haar tweemaal 's Jaars in de Schanssen, welkers toeverzicht in deze Provintie ressorteert, zullen moeten begeven op die tijdt, als den Raadt van Staten om de zelve te visiteren, aldaar mogen zijn, waar mede dan het Schans-meesterschap, als onnut, zal komen te cesseren, als mede by provisie het Postmeesterschap.

XLII. Dat de Monsteringe van de Militie, midtsgaders het sluyten en het tekenen van de Rollen voortaan zal worden gedaan in 't bywezen en presentie van de Gecommitteerden uyt de Magistraat ter plaatze en het Gerechte, onder welkers district de zelfde Militie is leggende, volgens Resolutie van den 30 Martii, 1672.

XLIII. En om voor te komen, dat in de Monsteringe geen frauden werden gepleeght, en in plaats van effective Soldaten geen Passevolanten werden toegelaten, is ten hooghsten noodigh, dat alle Ritmeesters en Capiteyns, die bevonden worden een of meer Persoonen, minder onder haar Compagnien te hebben, als zy na d'ordre van 't Landt schuldigh zijn, maantlijk van haar Tractement zal worden af-getrokken, zoo veel als zy Soldaten te weynigh gehadt te hebben bevonden zullen worden.

XLIV. Dat een Ritmeester en Capiteyn, die bewezen kan worden een of meer Passevolanten of blinde namen in de monsteringe gebruykt te hebben, reëlijk en met'er daadt gekasseert zal worden, en daar by verklaart inhabil, om daar na eenige andere functie te mogen bedienen.

XLV. Dat een Persoon voor Passevolant, en op een ander mans naam door de monsteringe passerende, publijcquelijk gegeesselt en gebrantmerkt zal werden, ten zy hy na voorleezinge van dit Artijkel, door de Commissaris van de monsteringe te doen, zijn Geweer neêr leydt, en zich zelven openbaart.

XLVI. En om te beter de Frauden t'ontdekken, zal die gene die 't zelfde komt aan te brengen, en te bewijzen, genieten een prœmie van 100 Daalders, by de Ritmeesters en Capiteynen te verbeuren.

XLVII. Dat na dezen en van nu voortaan, de Ritmeesters en Capiteyns, zullen wezen en blijven ontheft en bevrijdt van de Nieuwe-jaars expeditien en andere ongelden, aan wie het zoude mogen zijn, die by haar aan de Secretarien van de Heeren Gedeputeerden en van de Reken-kamer, Commisen van de Finantien, Klerquen, Kamer-boden, of andere die het ook zoude mogen zijn,

mogen

mogen worden geëxpendeert, invoegen als by 's Landts Resolutien van den 29 Martii, 1667. en van den 30 Martii, 1672. breeder staat vermeldt, de welke gehouden worden van woorde tot woorde alhier geinsereert en verstaan, dat in alle deelen punctuelijk zullen en behooren geëxecuteert en nagekomen te worden; by pœne dat zoo yemandt der zelver Secretarien, Commisen, Klerquen, en Kamer-boden, of andere wie het ook zijn, eenige penningen, schoon by opgemeldte Officieren haar aangepresenteert wordende voor nieuwe Jaars expeditie en andere ongelden, wat naam die zelfde ook zouden mogen hebben, zal hebben genoten, gestraft zal worden met de pœnen in de voorsz. Resolutien vermelt, en deze Ordonnantie Reformatoir tegens de Contraventeurs gestatueert.

XLVIII. Dat van nu voortaan in plaatze van minderjarige militaire Officieren, tot actuele dienst onbequaam zijnde, by zijn Vorstelijke Doorluchtigheydt, den Heere Stadthouder, en de Heeren Gedeputeerden een bequaam Persoon zal worden gesubstitueert, welke gesubstitueerde de voorsz. Charge zal bedienen, gedurende des anderen minderjarigheydt tot 20 Jaren compleet, en in middelen tijde genieten alle tractementen, profijten, en emolumenten daar toe staande, ook continueren in de zelfde Charge, indien de minderjarige binnen de voorsz. tijdt quame t'overlijden, aangaande welke substitutie, de Gereformeerde Officieren boven alle andere zullen worden gepræfereert, en zullen de Cornetten en Vaandrichs mogen volstaan met 18 Jaren compleet, als vooren, volgens Resolutie van den 30 Martii, 1672.

XLIX. Dat de Heeren Gedeputeerden inhibitie werde gedaan, om aan niemandt quijtscheldinge te doen van Landtschaps penningen, ook geen hantsluytinge te doen aan de respective Ontfangers dezer Landtschappe, over het invorderen van des Landtschaps penningen of resten, en dat de alreede gedane quijtscheldinge naast eenigen tijdt herwaarts, op 't nieuw wederom zullen worden gerevideert, en geëxamineert.

L. Dat de Heeren Gedeputeerden wordt verboden, eenige Ampten die tot noch toe niet bedient zijn geweest, op nieuw t'inventeren, ook eenige Tractementen t'augmenteren buyten advijs en consent van de Staten van 't Landt, en zullen de nieuws geinventeerde Ampten en vermeerderingen van Tractementen zedert den Jare 1647. buyten advijs, consent en resolutie van de Heeren Staten voorsz. bekomen zijnde, wederom af-geschaft, en op de oude voet gebracht worden.

LI. Dat de Heeren Gedeputeerden haar zullen moeten reguleren na de Resolutie of Reglement van den Jare 1645. op het beroepen van Pastoren met d'aankleve van dien genomen.

LII. Dat de Heeren Gedeputeerden in geenderhande manieren zullen vermogen handtsluytinge te doen aan het Hof van Vrieslandt, zoo wel in criminele als civile zaken.

LIII. Dat geen Grietsluyden ten platten Lande, noch Magistraats-persoonen, Vroedts-luyden en Bevelhebbers, zampt Leveranciers in de Steden, noch Secretarien in Landen en Steden, als mede geen Schrijvers, veel min Vrouws-persoonen, eenigh ontfangh van gemeene Landtschaps of Stadts penningen zullen

len mogen bedienen directe of indirecte, midts dat haar zoodanige zommen by den Landtschappe gerestituceert werden, als zy in qualiteyt als Ontfangers voor hun Grietenyen en Steden, aan de zelfde hebben verschoten, of op andere manieren hare handen ingetrokken, en tot haar contentement genoeghzaam gegaurandeert zullen zijn.

L I V. Dat de Grietsluyden binnen 6 weken naar overlijden van de Secretaris der Grietenye gehouden zullen zijn, uytschrijvinge aan de Ingezetenen te doen, om drie Persoonen tot het vacerende Secretarischap, naar ouder gewoonte uyt te zetten, en binnen 8 dagen daar na het zelfde Ampt aan een van de genomineerde Persoonen (zonder daar van yets te mogen genieten) vergeven, of dat by gebreke van de uytschrijvinge en vergevinge respectivelijk in de voorsz. tijdt te doen, d'Ingezetenen zelfs zulks te doen geoorloft zal zijn, en zullen de Secretarien der respective Steden in gelijke voegen, als die van de Landen, den Eedt moeten presteren aan het Collegie der Heeren Gedeputeerden.

L V. Dat de Secretarien of Ontfangers van Boelgoederen, in Landen en Steden voor der zelver ontfang genoeghzame Borge zullen stellen, tot contentement van de respective Magistraten en Ingezetenen, en zullen die zelve haar voorts precise hebben te reguleren na de Ordonnantie van dezen Lande, op het stuk van verkoopinge van roerende en onroerende goederen, als mede aangaande hare vacatien en salarien gearresteert.

L V I. Dat alle Grietsluyden gehouden zullen wezen, haar compleet getal van Assessoren en Gerechts-dienaars, volgens 's Landts ordonnantie, yder Grietenye toegeleght, te houden.

L V I I. Dat de kleyne Consenten, volgens Resolutie van de Staten van 't Landt vergroot tot 400 gout guldens, wederom, volgens 's Landts Ordonnantie zullen worden gereduceert tot 200 gout guldens.

L V I I I. Dat de groote Consenten van de Grietenyen, tot profijte van den Landtschappe zullen werden verpacht.

L I X. Dat de Grietsluyden voor haar Persoonen en tot haar profijt, geen omslagen tot last van de Grietenye zullen mogen doen, en worden de Staten van den Lande verzocht ten dien respecte, den Grietsluyden weder toe te leggen zoodanigen Tractement, als haar Ed: Mog: bevinden zullen te behooren.

L X. Dat geen Grietsluyden zullen mogen maken eenig omslagh in een Dorp of over de geheele Grietenye, zonder overroepinge en toestemminge van twee Volmachten uyt yder Dorp daar toe specialijk gekoren en gecommitteert.

L X I. Dat de Recht- en Pronuntiatie-dagen zoo ten platten Lande als in de Steden, na behooren, volgens d'Ordonnantie, zullen werden gehouden by arbitrale correctie.

L X I I. Dat een yder *jus pro Deo* verzoekende, 't zelve voor als na zal werden vergunt, des van hunne onvermogentheyt genoeghzaam geblijk doende.

L X I I I. Dat ook 's Landts Ordonnantie neffens d'ordre van Procederen, Vacatien, Salarien, en pœnen, &c. zal worden geresumeert, gerevideert en gecorrigeert, door de Gecommitteerden van de Heeren Staten van Vrieslandt der zelver Gedeputeerden en Raden Provintiaal.

 L X I V. Dat

L X I V. Dat een Persoon niet meer als een Kerk-vooghtschap zal mogen bedienen, en zulks alleen in 't Dorp daar hy woonachtigh is.

L X V. Dat naar ouder gewoonte 't vergeven van alle Grietenyen, Compagnien zoo te Voet als te Paarde, en andere Ampten, ter dispositie van Sijn Vorstelijke Doorluchtigheydt Stadthouder en Heeren Gedeputeerden staande, onveranderlijk by hooghst-gedachte Heere Stadthouder en welgemeldte Heeren Gedeputeerden zullen verblijven, gelijk mede het visiteren der Procuratien, zoo voor als naar, by hooghst-gedachte Vorstelijke Doorluchtigheyt, en het Collegie der Heeren Gedeputeerden zal werden gedaan.

L X V I. Dat voortaan in deze Provintie gebruykt en gehouden zal worden egale wicht, elle en mate, volgens d'Ordonnantie van dezen Lande, en verscheyden Resolutien daar op slaande, en worden door krachte dezes vernietight alle Octroyen, die zelve contrarierende, ook gecasseert en verboden alle Wagen te Lande, behalven die van oudts of 40 Jaren en daar over geprivilegeert zijn.

L X V I I. Dat alle Octroyen wegens de Zoutketen verleent, zullen worden in-getrokken, en een yder vry gelaten Zoutketen te maken, daar het hem belieft.

L X V I I I. Dat het Collegie ter Admiraliteyt tot Harlingen zal worden verzocht, om by het overzenden van de Rekeninge van haren Ontfanger, een dubbelt van die zelfde Rekeninge (rakende d'extraordinaris subsidien) aan onze Provintiale Reken-kamer te behandigen, op dat de Provintie kennisse mach hebben waar toe hare extraordinaris Subsidien zijn geemployeert, in conformite van 's Landts Resolutie van den 30 Martii, 1672.

L X I X. Dat alle particuliere Ontfangers en Rentemeesters van Grietenyen, Steden en Dorpen in Vrieslandt, alle Jaren van hunne administratie zullen doen rekenschap en reliqua, aan hare respective Committenten.

L X X. Dat op d'aanstaande Landts-dagh tot gerust-stellinge van de Gemeente, gekoren zullen worden uyt yder Goo, twee Extraordinaris Gecommitteerden, tot het revideren van 's Landts Rekeningen van eenige Jaren herwaarts, ten eynde moge geblijken, waar toe des Landts penningen geëmployeert, en of uyt de zelvige ook eenige qualijk geconverteert zijn; en by zoo verre yemandt van de Regeeringe bevonden mochte worden eenige penningen onder zich te hebben, of tot zijn privé profijt geëmployeert, daar over na rigeur van Rechte zal moeten worden gestraft; stellende tot een præmium voor alle en een yegelijk, die zoodanige misusen kan aanwijzen, de somma van 100 goude Vriesche Rijders, en dat de naam van d'Aanbrenger daar-en-boven zal werden gesecreteert.

L X X I. Dat de Ontfangers Generaals alle half Jaren binnen de tijdt van drie Maanden na de respective verschijn-dagen van Mey en Alderheyligen, gehouden zullen wezen haar Rekening van ontfang en uytgave over te geven aan de Reken-kamer dezer Provintie, zonder in de zelve onder uytgave te brengen, als van Ordonnantien geregistreert in 't zelfde half Jaar, op dat geblijken mach van de staat van 's Landts Comptoiren, gevende alle 14 dagen aan de Gedeputeerden en Reken-kamer pertinente staat van de ingekomene en uytgegevene Penningen,

gen, met de resten onbetaalt staande, volgens haar-lieder instructie, waar na zy haar vorders zullen hebben te reguleren, by cassatie van haar Ampt.

L X X I I. Dat de respective Ontfangers en Rentemeesters van de Grietenyen en Steden, na gedane sommatie, volgens Assignatie van den Ontfanger Generaal dezer Provintie, de betalinge aan de Schrijvers effective en promptelijk zullen moeten doen, zonder dat de wanbetalinge van de Dorps Ontfangers voor valabele excuse zal aangenomen worden, dan zullen de Generale Ontfangers en Rentemeesters binnen vier weken na sommatie de resten moeten inbrengen, en by faute van zulks d'Assignatien als eygen schult voldoen en betalen.

L X X I I I. Dat de Heeren Gedeputeerden, Grietsluyden, Magistraten, Gerechten, en hunne Suppoosten gehouden zullen zijn effective in gelde te betalen de volle Impositien en Accijsen, conform de Lijsten van verpachtinge.

L X X I V. Dat ook alle Pachters volkomentlijk, van de Heeren Gedeputeerden, Grietsluyden, Magistraten, Gerechten, en hunne Suppoosten, volgens de Lijsten van Verpachtinge, den vollen Impost zullen vorderen, zoo wel als van particuliere Ingezetenen, zonder daar over met de zelvige eenige compositie te maken, of aan hun-lieden eenige gratie, remis, of quijtscheldinge te mogen doen.

L X X V. Dat geen Gedeputeerden, Grietsluyden, Magistraten, Gerechten, en hunne Suppoosten, Ontfangers of Collecteurs directe of indirecte, mediate of immediate zullen mogen participeren aan eenige verpachtinge van Impositien in Landen of Steden by pœne van infamie.

L X X V I. Dat van nu voortaan alle Verpachtingen, welke by gaarleggingen in de Grietenyen en Steden voor dezen zijn gedaan, van nu voortaan door de Ed: Mog: Heeren Gedeputeerde Staten op 't Landtschaps-huys, alhier beneffens de Haven pachten zullen worden geëffectueert, zonder dat welgedachte Heeren Gedeputeerden, de Heeren Rekenmeesters, Ontfangers dezer Provintie, en andere hunne Suppoosten daar af vacatien zullen mogen trekken.

L X X V I I. Dat de Rentemeester van de Domeynen dezer Provintie zal worden gelastight, om mede op 't Landtschaps-huys te doen zijn verpachtinge van de Accijsen.

L X X V I I I. Dat de Ingezetenen zoo ten platten Lande als in de Steden, gehouden zullen zijn, by haar eygen Meulens te laten malen, op pœne van 25 gouden Vriesche Rijders op yder zak, en dat dan alle Meulens ten platten Lande, de welke geen 600 guldens in 't Jaar van den Impost konnen opbrengen, *de facto* worden gedemoulieert, en wech gebroken, zonder eenigh onderscheyt, als mede dat geen Meulenaars te gelijk Bakkers zullen mogen zijn, uytgenomen in die plaatzen, die zes, zeven en meerder uuren van de naaste Stadt gelegen zijn, door dien aldaar zonder merkelijke ondienst en nadeel van de Ingezetenen, zulks niet anders en kan worden gepractizeert, welke Meulens nader by Placcaat zullen werden gespecificeert en uytgedrukt.

L X X I X. Dat de Commissien en Gages van de vier extraordinaris Staten Generaals zullen komen te cesseren en op te houden met den laatsten April 1673.

L X X X. Dat de Schrijverschappen van nu voortaan zullen komen uyt te

 sterven,

ſterven, en niemant zal ondertuſſchen meer als een Schrijverſchap op zijn naam of in zijn Familie mogen hebben, en zal die Schrijver zijn Schrijverſchap zelf moeten waarnemen en bedienen, zoo nochtans dat een Vader voor zijn Soon, en den Soon voor den Vader, of een van des zelfs eygen Huysgezin de bedieninge zal mogen doen, zonder wijders, voorts dat geen Suppooſten van het Collegie der Heeren Gedeputeerden, Klerquen der Generale Ontfangers, en generalijk alle die gene, de welke eenigh maniement van 't Landtſchaps penningen hebben, eenigh Schrijverſchap zal mogen hebben of bedienen, tot welken eynde een pertinent Regiſter van alle de Schrijvers zal worden overgelevert, en die zelve Schrijvers belaſt haar binnen zes weken gezamentlijk in perſoon voor de Heeren Gedeputeerden in te ſtellen.

LXXXI. Dat het Houtveſters-ampt van nu voortaan tot meſnagie van het Landt zal komen te ceſſeren, en waargenomen worden by de reſpective Grietsluyden en Magiſtraten.

LXXXII. Dat d'Ontfangers Generaals dezer Provintie zullen moeten uyt ſterven van vier op twee.

LXXXIII. Alzoo het Landts Advocaatſchap wordt geoordeelt een onnut Ampt, en tegenwoordigh vacant te zijn, zoo wordt tot meſnagie van 't Landt, van nu af het zelve gehouden voor gemortificeert, en wordt de Procureur Generaal gelaſt die zelve bedieninge, conform zijn Commiſſie, waar te nemen.

LXXXIV. Dat het Fiſcaals-ampt van het Collegie der Heeren Gedeputeerden met de doodt van den tegenwoordigen Fiſcaal, zal komen te ceſſeren, en des zelfs Tractement van nu voortaan worden gereduceert, tot 400 Karoli guldens, zonder dat de zelve daar te boven declaratien van vacatien, of reys-gelden zullen werden gevalideert.

LXXXV. Dat als onnut werden af-geſchaft, 's Landts Hiſtorie-ſchrijver, uytdeelinge van Booden-loonen, des Landtſchaps Operateur, en des Lantſchaps Bouwmeeſter, item Landtſchaps Landtmeter en Harthouwer, vermidts alle Landtſchaps werken, door Commiſſarien uyt de Heeren Gedeputeerden aan de minſt mijnende zullen worden beſtelt.

LXXXVI. Dat de Keurmeeſters en Ordonnantie op 't poinct van de Spring-hengſten werden af-geſchaft en gederogeert.

LXXXVII. Dat de tegenwoordige Tuchthuys-meeſter, met de Secretaris, Vooghden, en Moeders van dien, zullen worden af-geſchaft, en de adminiſtratie van het zelve Huys wederom gereguleert na de eerſte inſtellinge, of na 't exempel van de regeeringe der Tuchthuyzen in Hollandt.

LXXXVIII. Alle Alumnien die binnen de vijf Jaren hare Studien niet konnen abſolveren, zullen hare Penzien werden ontzeght, gelijk ook den genen die *ſuper numerair*, en boven het getal van 41 zijn, of vrye Burſa hebben.

LXXXIX. Dat voorts zullen werden afgeſchaft alle declaratien van ſchoon maken van Lantſchaps Huyzen, buyten ſpeciale ordre van de reſpective Collegien gedaan, voorts alle Turf, Hout, Kaerſſen en Toertſen, aan de Heeren Gecommitteerden in 't Minder-getal, Gedeputeerde Staten, Reken-meeſters, en der zelver Suppooſten, buyten de reſpective Collegien uytgedeelt.

XC. Het

XC. Het Krijghs-gerechte en des zelfs Suppooften zullen geen Tractementen en Emolumenten voortaan mogen genieten, als deze Provintie op de Staat van Oorlogh wordt goet gedaan.

XCI. Dat de Lijste van Appoincteerde zal worden gerevideert, en daar af genomen alle die gene die geen effective dienst aan het Landt hebben gedaan.

XCII. De 24 en de 42 Artikelen van de Remonstrantie van Leeuwarden, sprekende van foules, roveryen, en andere insolentien, by 's Landts Militie in't Leger en elders aan de Ingezetenen en der zelver goederen gepleeght, midtsgaders van de reductie van de Militie in den Jare 1672 aangenomen, gelijk ook het af-schaffen van de Keurmeesters van Goudt en Silver, in het 31 Artikel van de Reformatie by de Heeren van Sneek opgestelt, worden gelaten tot dispositie en reformatie van de Ed: Mog: Heeren Staten van 't Landt, op den aanstaande Landts-dagh zullende verschijnen.

XCIII. Dat alle die gene die in 't Collegie der Heeren Gedeputeerden of eenigh ander, daar Eedt vereyscht werdt, geadmitteert worden, niet zullen mogen volstaan, met belofte der onderhoudinge van de Instructie, voor zoo veel die tegenwoordigh in practijke is, maar zoo en als die zelve leyt, en die zelve Instructie punctuelijk en in alles te achtervolgen.

XCIV. Dat tot voorkominge van het schadelijk en pernitieus Ampt-verkoopen alle Heeren Volmachten, Gedeputeerde en Officiers in alle andere hooge en lage Collegien, by het aanvaarden haarder Ampten, en by het continueren of af-gaan van dien, den solemnelen Eedt zullen doen, dat zy niets voor het bekomen hunner Ampten hebben genoten en ontfangen, of ook genieten of ontfangen zullen, 't zy door overdrachte of verwisselinge van Schrijverschappen, door passeren, of casseren van Obligatien, tellen of leenen van gelt, of cessie van Tractementen, directe of indirecte, of door andere manieren of practijcquen, daar na smakende, zoo als het zelve zoude konnen werden bedacht, by pœne van inhabiliteyt en infamie, en de vordere straffen in de Resolutie van den Jare 1647. en vervolgende verhaalt, als mede volgens de Keyzerlijke Rechten, na eysch en gelegentheydt van zaken.

XCV. Dat ook na dezen der Ampt-verkoopers Erfgenamen, wegens voorsz. delicten en contraventien convenibel zullen zijn, voor zoo veel zy door de zelve verrijkt moge wezen.

XCVI. Dat yemandt een Ampt gekocht hebbende, zelfs zal bevrijdt worden van de straffen tegens de Koopers van Ampten gearresteert, ook gedispenseert en ontslagen van zijn gedane Eedt, zijn gelt wederom bekomen, en het Ampt behouden, by aldien hy de Verkooper van het zelve Ampt kan convinceren, van Ampt-verkooperye, en zal aan andere Aanbrengers tot een prœmium werden gegeven een derde part van de breuken, die daar op volgens Resolutie van den Lande en Keyzerlijke Wetten gestelt zijn, zullende de twee resterende derde parten geconverteert worden tot profijt van de Heerlijkheyt dezer Landtschappe.

XCVII. Dat ook alle Persoonen op de welke eenigh Ampt wordt geconfereert, den Eedt van zuyveringe in de respective hooge en lage Collegien comple-

telijk vergadert, in handen van de President zullen doen, op het Formulier hier na geinsereert.

XCVIII. En op dat in het toekomende alle contraventien van deze Ordonnantie en Reglement Reformatoir mogen worden voorgekomen, zoo is geordonneert en gestatueert, gelijk geordonneert en gestatueert wordt by dezen, dat alle Jaren in het Formulier der Procuratien van die gene, die ten Landtsdage zullen gaan, zal worden geinsereert, dat de Volmachten deze Ordonnantie en Reglement Reformatoir niet zullen mogen renverseren, vernietigen of veranderen in eenige poincten en Artikulen, dan heylighlijk en volkomentlijk zullen onderhouden en doen onderhouden.

XCIX. Dat ook namaals alle nieuws-verkorene Officieren op het Formulier in de Resolutie van den 16 May, 1662. geinsereert in de volle Vergaderinge der Heeren Gedeputeerden zullen worden geëedight, voor en al eer zy-luyden tot eenige bedieninge van buyten- of binnen-landtse Ampten worden toe-gelaten.

C. Waar van op dat alle Ingezetenen kennisse mogen hebben, zal deze Ordonnantie en Reglemente, alomme worden gepubliceert, daar en zoo men hier te Lande publicatie gewoon is te doen.

CI. Ordonnerende voorts den Procureur Generaal dezer Landtschappe, tegens alzulke Contraventeurs te procederen in conformite van deze Wetten, zonder eenige conniventie en aanzien van Persoonen, by cassatie van zijn Ampt, en de proceduren, *non obstantibus feriis*, binnen de tijdt van een half Jaar in staat van wezen te brengen.

CII. Dat de voorgemelte Procureur Generaal, alle contraventien van deze Ordonnantie Reformatoir, of eenigh Artikel van dien voorgekomen zijnde, van stonden aan den Hove van Vrieslandt zal moeten communiceren en openbaren, zonder onder hem de zelve te mogen behouden, of verzwijgen, op dat by den Hove daar op, als dan zoodanigh mach werden gedisponeert, als bevonden zal worden te behooren.

CIII. Tot meerder voorkominge van alle contraventien van deze Ordonnantie en Reglement Reformatoir, of eenigh Artikel van dien, die hier namaals daar tegens gepleeght mogen worden, is geordonneert, dat de Contraventeurs zullen vervallen van haar Ampten, welke *de facto* zullen worden vacant verklaart, gelijk de zelve vacant verklaart worden midts dezen, en impetrabil voor alle en een yder Ingezeten, die daar toe gequalificeert zal worden bevonden, en zullen de Contraventeurs daar-en-boven verklaart worden inhabil en infaam.

CIV. Dat des anderen daaghs na de bestellinge der Ampten, in de volle Vergaderinge der Heeren Staten op het Landtschaps-huys, in de Kamer van Oostergoo, by de Heeren Volmachten hooft voor hooft, by zijn Vorstelijke Doorl: Stadthouder, by de Heeren Gedeputeerden, by de Heeren Raden Provinciaal, Reken-kamer, en der zelver Suppoosten, corporelijk en solemnelijk den Eedt zal worden gedaan, op het navolgende Formulier, ter præsentie van d'Ed: Mog: Heeren Gedeputeerden van haar Hoogh-Mog: en Sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orange.

CV. Dat

CV. Dat voorts alle Officieren tot binnen of buyten-landtsche Ampten verkooren, en alle Officieren en Gerechten ten platten Lande, en in de Steden, daar toe van gelijken corporelijk en specialijk zullen worden beëdight in de volle Vergaderinge van de Heeren Gedeputeerden.

FORMULIER van den EEDT.

IK zweere en beloove, dat ik uyt alle mijn vermogen en met een zuyvere conscientie zal onderhouden en doen onderhouden het Reglement en Ordonnantie Reformatoir, door mediatie van de Heeren Gedeputeerden van de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, en Syn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien, en van Syn Vorstelyke Doorluchtigheyt de Heere Stadthouder, en de Heeren Raden Ordinaris in den Hove van Vrieslandt uyt gevonden, en eyndelijk gearresteert by de Heeren Staten des Landts, op den

En dat ik my in de bedieninge van mijn tegenwoordigh Ampt, en wensch my vorders tot den dienst van den Lande eenigermaten aanbevolen mach worden, zal reguleren punctuelijk naar inhouden van dien. Ook dat ik op alle tijden, plaatzen, en manieren zal tegenstant doen allen den genen, welke ondernemen mochten deze fundamentele Wet, ten deele of voor het geheel te veranderen, of eenige inbreuk te doen. Voorts dat ik in, voor en om, het bekomen van myn Ampt aan niemant ter Werelt, directe of indirecte, mediate of immediate, yets gegeven, gedaan of belooft hebbe, geven of belooven zal in eeniger manieren, hoe het ook genoemt zoude mogen worden, het zy door geven, leenen, en belooven van gelt, passeren of casseeren van Obligatien, remis van schult, toestant van een gedeelte der profijten, bekomen en overdragen van Schryverschappen of anders in eenige manieren, vervolgens dat ik ook wederom in het confereren van eenige Ampten en Beneficien, staande ter dispositie van het Collegie, waar in ik tot 's Landts dienst, of anders, wegens yets gedaan te hebben in mijn Ampt, het zy in 't verleenen van Collecten, Acten, Dispositien of eenigerhande zaken en expeditien niet hebben genoten en zal genieten, alles directe of indirecte, mediate of immediate, uytgezondert alleen 't gene volgens Keyzerlijke Rechten en Ordonnantien van den Lande toegelaten en gebruykelijk is. Ook dat ik geen kennisse hebbe, of eenige andere Persoonen ter zake voorsz. yets hebben genoten of bedongen, en dat ik, wanneer daar af yets tot mijn bewijsselyke kennisse geraakt te komen, zulks het Hof, of den Procureur Generaal zal bekent maken, mitsgaders dat ik in geenderhande wyze directe of indirecte participere of deel hebbe in eenige verpachtinge, of verpachtingen van 's Lants middelen, hoedanigh die zouden mogen wezen; maar dat ik voor my en de mijne zal betalen den vollen

Impost van alles conform de Lysten van verpachtinge, dien ik schuldigh ben volgens de Lysten te betalen, zonder eenige exceptie of exemptie.

Zoo waarlijk helpe my Godt Almachtigh.

En op dat de memorie en geheugenisse van alle die gepasseerde onlusten, dissentien en murmuratien t'eenemaal mogen worden wechgenomen en uytgewischt, dat by hooghgemelte Heeren Staten, beneffens de Approbatie van deze Ordonnantie en Reglement Reformatoir zal worden gearresteert, en vervolgens gepubliceert een Placcaat van Amnestie, vergevinge, ook abolitie van alle het gepasseerde, *in optimâ formâ.*

Aldus gedaan en geresolveert op 't Hof van Syn Vorstelyke Doorluchtigheyt de Stadthouder, by de zamentlyke Heeren Mediateurs in 't Hof van dezen genoemt, en aan de Heeren Staten van 't Landt op 't Lantschaps-huys binnen Leeuwaarden, op den tegenwoordigen Landts-dagh vergadert, overgelevert den 22 Februarii, 1673. *(Oude styl.) Onderstont* H. C. Prince de Nassau, R. van Molenschot, Al. van Crommon, Joh. Eek, en All. P. Jongestal *methalen; noch stonde wat lager.*

Ter Ordonnantie van Sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt, en de verdere Heeren Mediateuren,

Getekent

S. V. Boelens, met halen.

Over deze Poincten was noch al eenige haspeling gevallen / want de Grietsluyden konden niet de zelve zoo haast / niet over een komen / maar die van Westergoo, accordeerden al voort; en de resteerende wierden ook vervolgens / op den aanstaanden Landt-dagh vereffent en vereenight. Ondertusschen begaf de Princesse Douariere van Nassau, in Vrieslandt verscheyde Ampten, in de Steden aldaar. Hier op wierd alles tot tegenstant van de Munsterse Volkeren, in staat van tegenweer gebracht / tot welken eynde men ook eenigh Landt onder water liet vloepen.

Hare Hoogh-Mog: Gedeputeerden, de Heeren van Molenschot en van Krommon, na dat zy voor haren onvermoeyelijken arbeyt/van de Vriesse Heeren waren bedankt / zijn van daar vertrokken / en quamen den 20 Maert, 1673. in 's Gravenhage, alwaar hare Excellentien, rapport van hare verrichtingen/ gedaan hebbende / van hare Hoogh-Mog: ook bedankt zijn.

Wy zijn van zin om mede uyt Vrieslandt te vertrekken/ en te vernemen/ hoedanigh het in de veroverde Plaatzen mach toe gaan.

STAAT

STAAT

Van d'overwonnen Landen en Steden, der Vereende Nederlanden; onder 't gebiedt der Fransen, &c.

UYTRECHT, de Hooftstadt van dat Sticht, en een van de Vereende Provintien, was nu met noch twee/ als 't Hertoghdom Gelderlandt, (daar onder gereekent het Graafschap Zutphen,) en de Heerlijkheydt van Over-Yssel, geheel onder 't gebiedt der Fransen vervallen: Deze eerst genoemde Stadt, wierdt geordonneert tot de plaats der Residentie/ van den Hertogh van Luxenburgh, die/ als Generalissimus, van wegen den Fransen Koning, des zelfs Krijghs-troupen, in deze zijne overwonnen Landen commandeerde/ en aldaar/ als Gouverneur gebood. Den Switsersen Oversten Stoupa, was hier binnen Commandant, en d'Heer Louijs Robbert, nam des Konings Recht, en de Finantien waar. Een sterk Guarnizoen, ten minsten van 7/ en ook wel van 8/ tot 10000 man, bleef gestadigh hier binnen/ tot der zelver verzekering/ leggen/ door dien men zich op de Fortificatien, die zeer zwak waren/ niet betrouwen kon.

Hier wierd nu 't Franse Hof, der geconquesteerde Landen en Steden, doch niet tot voordeel/ maar tot loutere schade/ ja tot ruïne van veel der zelver Ingezetenen, gehouden; want de Tauxen, Belastingen, en Haertstede-gelden wierden met het begin van dezen Jare, 1673. met alle geweld/ en krachtige middelen/ door baldadige Soldaten, in 't werk gestelt/ en uytgevoert. De Staatsgewijze bezendingen/ van d'Heeren Staten 's Landts van Uytrecht, geschieden by na alle dagen/ zoo aan den Intendant Robbert, als aan den Hertogh van Luxenburgh zelver/ alle strekkende tot afbiddinge der ondraaglijke bezwaarnissen/ en vertoogh van d'onmacht der uytgemergelde Ingezetenen, ook tot verlichtinge van dien/ en ten minsten/ tot opschortingen der genoemde wreede Executien: Ja eenige verzochten/ (by aldien geen vermindering te hopen was) met Vrouwen en Kinderen te mogen vertrekken; doch den Hertog van Luxenburgh vergunde hun slechts alleen den tijdt/ dat den Intendant Robbert, die doenmaals na Aarnhem vertrokken was/ wederom zou gekomen zijn/ maar dit bracht geen verlichting te wege. Den voorsz. Hertogh bracht zoo Geestelijk als Wereltlijk tot een gelijke schattinge/ zonder aanzien van Religie, maar na vermogen: Eener schreef/ dat de Roomse des zich meest beklaaghden/ en zeker Opper-Priester daar over zeer instantelijk den Gouverneur het onvermogen der Gemeente hebbende vertoont/ tot drie reyzen was af-gewezen/ en kreegh tot antwoort/ Gelijk zy t'zamen eten en drinken, zoo moeten zy ook gelijkelijk betalen, waar op zy zijn getauxeert. Als nu die Priester in den Dom zulks verhaalden/ en dat'er geen gehoor by den Gouverneur was/ zy mosten haar des getroosten/ zoo liepen veele gestoort ter Dom-kerke uyt/ en besloten door eenige uyt de hare den Koning van Vrankrijk zelfs te gaan klagen; eyndelijk ging haren Nieuwen Bisschop naar den Koning, om yets goets voor haar uyt te

werken. Daar vielen ook woorden (zeyde men) om Uytrecht te plonderen en te verbranden. Den Commandant Stoupa t'Uytrecht, hielt wel de straepste orde / deswegen hy by d'Ingezetenen meest bemint was. Zijn Broeder en de Soon van den Marquis de Scandely storven op een dagh / gelijk mede veel Franse ziek wierden / en wech liepen. 't Stedeken Kuylenburgh wierdt nu door de Fransen soo arm gemaakt / dat de Ingezetenen meest alle verliepen; andere storven haastigh/ en wierden 3 of 4 op een Baar gedragen: De geblevene mosten boven de inquartiering, noch 1800 Camizolen, dat zijn Borstrokken,aan de Soldaten verschaffen/en dan voorts 1000 gl. 's maants. Van de Stadt Tiel eyschten zy 7000 guldens tot contributie, en van de Stadt Buren,toekomende Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Orangien, 3000 guldens, op pene van te branden/ &c.

De Lutherse Predicant van Uytrecht, quam deze tijt in 's Gravenhage, versoeken by de Sweedtse Ambassadeurs, dat de zelve voor haar by de Franse Gebieder wilde intercederen / alzoo zy te zwaar met Inquartiering, &c. waren belast/ als haar ondragelijk: Hare Excellentien antwoorden hem / datze hier niet om particuliere zaken waren gekomen, maar wel om de hoogh-strijdende Partyen te vereenigen; Aldus keerden gedachten Predicant onverrichter zake weder na huys. De Fransen stelden nu alzints haar Placcaat van de in-roepinge der Ingezetenen, ter Executie, ja den eenen Vriendt most voor den anderen betalen / 't gunt noch veel meer Ingezetenen na Hollandt dede vluchten.

Al het jammeren en klagen der Inwoonders van de t'ondergebrachte Landen en Steden, mocht niet of weynigh helpen; want men verstont aan 't Hof, dat de gewonnen Steden en Landen, die Oorloghs-lieden, de welk men tot hare bescherminge most gebruyken / ook van die zelve behoorden betaalt te worden / en dat zulks over al mede in des Konings andere geconquesteerde plaatzen gepractizeert wierdt. Alle de dwinglandyen / en buyligheden / tegen brave en eerlijke Heeren en Ingezetenen, door de Fransen, in deze Nederlandtse Provintien gepleeght / en het gene over de tauxen, en schattingen tusschen des Konings gebieders, en de overheerde Heeren Staten van Uytrecht is voorgevallen/ alhier te verhalen / is de meeningh niet / als zijnde te wijdtluchtigh / om in dezen Boek begrepen te worden / daar van zijn byzondere Tractaten, soo in 't Duyts als Frans, in 't breede beschreven / en uytgegaan / met de authentique Bewijzen daar by gevoeght / tot welke wy den Lezer over wijzen / en zullen alleen deze weynigh volgende verhalen.

Den Heer van Wulven, een der eerste Edelingen van 't Landtschap Utrecht, uyt het Huys van Tuyl van Seroskerke, had een van zijn huyzen verhuurt aan den Heer van Ameliswaart, van zijn maaghschap / Capiteyn en Majoor in dienst der Staten; en hoewel deze onder de handen der Fransen gevangen / en zijn huys gesloten / en zelfs door 't bevel van d'Intendant gezegelt was / soo durfde echter de zelfde Intendant 6000 guldens van hem eysschen / om dat hy/ gelijk d'Intendant zeyde / tegen het verbodt / de Goederen van des Konings Vyanden had verzwegen.

Den Heer van Wulven toonde dat hy 't bekent had gemaakt aan zeker Commis, Monceaux, in die tijdt een helper van d'Intendant, en Ontfanger der

der Contributien en Schattingen, die in 't Landtschap van Uytrecht geligt worden: In voegen dat d'Intendant, hem niet konnende doen betalen de breuke van een misdrijf / dat hy niet bedreven had / bedacht hem te beschuldigen van een der Zegelen wech genomen te hebben. Doch hy / hem niet daar af overtuygen konnende / om dat d'ander niet in huys had geweest / dan meer als een Jaar te vooren / zeyde tot hem / dat den Heer van Ameliswaart de 6000 guldens moest betalen / en dat / dewijl de zelfde niet in de Stadt was / Van Wulven hen moest opbrengen. d'Heer van Wulven verantwoorde zich hier in / en zeyde dat zijn Neef een gevangen onder de handen der Fransen was / en dat men zich tot hem mocht keeren: Doch dat hy / zoo veel hem aangaat / niet schuldigh was / en dat hy ook geen gelt had. Maar alle zijn betuygingen waren te vergeefs. Het hielp niet dat hy bybracht dat hy niets schuldigh was. d'Intendant zeyde weer / dat hy hem deze somme wel zou doen betalen / en dat / zoo hy 't niet gewilliglijk dee / hy middelen daar toe zou gebruyken / die niet aangenaam aan hem zouden wezen. Hy toonde zich hier in ook niet gebreklijk. Hy zondt in zijn huys 10 Soldaten, die / daar in tredende / de sleutels van de Kelders en van de voorraadt vorderden / en vleesch en Wiltbraadt by de Slachter en Brader van de Huyswaart deden halen / en alle d'andere Soldaten, die 'er quamen / wel onthaalden / en wakker toeschonken. En hoewel d'Heer van Wulven aan hen al 't geen verschafte / dat zy begeerden / zoo wierd Hy echter van hen mishandelt / gelijk ook zijn Huysgenooten, die groote overlast mosten lijden. Hy dee hier over zijn beklagh aan d'Intendant; maar hy verkreegh van hem geen andere troost / dan dat deze Soldaten bevel hadden van alle bedenkelijke middelen aan te wenden / om 't gelt, dat Hy hem afge-eyscht had / van hem te krijgen. En dewijl de genen / die tot zijnent in bezetting waren / niet verstandigh genoegh waren om zulks uyt te voeren / zoo zou Hy 't getal daar af vermeerderen / tot dat Hy zijn betaling had bekomen: Invoegen dat op deze klachten d'Intendant noch tien andere Soldaten aan hem zondt / die / d'ongeregeltheden verdubbelende / de drink-glazen brekende / de glas-vensters en de potten aan stukken slaande / het huysgewaadt ter nedersmijtende / en al 't geen / dat in huys was / bedervende / hem eyndelijk dwongen de 6000 guldens te betalen.

Wijders / de zelfde Intendant, twee dagen daar na verstaande dat de zelfde Heer van Wulven eenige Tapijten, en ander huysgewaadt in een bezonder huys had verborgen / dee hen aantasten / en wilde hen verbeurt maken / als Goederen / die aan de Hollanders, Vyanden van de Koning zijn Meester, behoorden. Den Heer van Wulven zeyde / dat zy de zijne waren / en dat men zijn Wapen aan den boordt der Tapijten, die na de vertrekken van zijn huys geschikt waren / zou vinden. Maar wat hy ook bybrengen kon / d'Intendant wilde hem niet zijn huysgewaat doen weder geven / hoewel hy wist dat het warelijk aan hem behoorde / voor dat hy noch 4000 en 500 gulden had betaalt.

De Soon van den Heer Jan Heuft wierd niet beter gehandelt. De Vader had zich / eenige dagen voor d'omkeer der zaken van Uytrecht, naar Hollandt

begeven / om zich niet voor d'eerste baldadigheyt van de Franse Soldaat bloot te stellen. Hy had zijn Soon tot bewaring van 't huys gelaten / aan de welk het ook / als een deel van zijn overleden Moeders goet / warelijk toebehoorde. Maar d'Intendant, des Konings verklaring van de maandt van September leſtleden/ (daar door aan alle afweezigen bevolen wierd weer in 't Landtſchap Uytrecht te komen / op verbeurte van 50 guldens voor yder dagh te betalen) op de Vader ter uytvoering ſtellen willende / vatte het tegen de Soon op / en eyſchte van hem een ſomme van 25000 guldens, of 10000 Kroonen, Frans gelt. Deze jonge borſt zeyde te vergeefs / dat hy de Soon van 't huys was / dat hy geen gelt had / dat hy niet was geweken / en dat hy met zijn goet niet voor zijn Vader behoefde te betalen. Dat hy een Broeder had / die in Vrankrijk zijn wooning hieldt / en dat zijn Vader een ſchoon ſtuk Landts by Senlis, voor de Poorten van Parijs had / daar op de Koning de tax kon doen nemen / zoo hy oordeelde dat men die aan hem ſchuldigh was. d'Intendant zeyde dat Hy niet met hem wilde krakkeelen / maar dat zijn meening was dat hy 't gelt, 't welk hem afge-eyſcht was / zou betalen; en hy zondt / om hem hier toe te dwingen/ 10 Soldaten in zijn huys, die hem niet beter handelden / dan zy van Wulven gehandelt hadden. In tegendeel / zy parſten hem zoo hardt / dat hy van d'Intendant verlof dee verzoeken van uyt te mogen gaan / en elders te gaan ſlapen/ terwijl hy het huys aan hen overgaf / en aan hen eeten en drinken in alle overvloedt verſchafte. d'Intendant veroorlofde aan hem te gaan daar 't hem beliefde; maar hy voeghde by hem 6 Soldaten, die hem overal verzelden / die zich by hem aan tafel voeghden / waar hy ook at / en die zich voor zijn bedt nederſtrekten / daar zy by na de geheele nacht met ſpeelen / en met Tobak te drinken doorbrachten; en door deze middel maakten zy hem zoo moede en mat/ dat hy / noch by dagh, noch by nacht ruſt hebbende / gedwongen was tot verdragh te komen / en te beloven dat hy 15000 guldens binnen 8 dagen zou betalen. Hy trok hier op Wiſſel: Maar dewijl de geen / die de Wiſſel te Parijs zou betalen / gezeght had / dat hy bericht en bevel van te betalen verwachte/ zoo moeſt hy / uyt oorzaak van deze verwijling / hoewel hy niet verplicht was eerder als in May-maandt te betalen / noch 2000 en 500 guldens, dat is 1000 Kroonen Frans gelt, meer betalen. d'Intendant wilde het huys, dat een der ſchoonſten van de Stadt is / doen nederwerpen. Doch hy / de Stadt niet door de Puynhoopen van zulk een heerlijk gebouw ongezien durvende maken/ zondt de Meſſelaar, en 't Gereedtſchap, dat hy had doen halen / weerom / en beval dat men de Jonge Heuft in 't Tuchthuys zou ſluyten / daar men hem zoo lang liet / tot dat men in 't Gaſthuys een hol voor hem had bereydt / daar men hem aan een pyler vaſt zou maken / en te water en te broodt zetten. Deze laſtige handel / en de vrees van noch erger / dwongen eyndelijk de Vader de gezette ſomme, met de vermeerdering te betalen / gelijk ook de koſten van d'executie, en van de gevangenis, die ten minſten andere duyzent Kroonen bedroegen. Veel andere Lieden van ſtaat, niet alleenlijk t'Uytrecht, maar ook in d'andere Landtſchappen, zijn ook / om hun Magen, die wechgetrokken waren / op zeer groote ſommen geſtelt / hoewel zy geen deel aan hun

vluchte

vlucht hadden / en niet anders met hen hadden te beslechten: Ja daar zijn 'er/ die men om deze oorzaak in de Gevangenis heeft doen sterven. Dat meer is/ het Weeshuys, de Gasthuyzen, en de Lazarushuyzen zijn gedwongen geweest voor bezondere Lieden te betalen / die noch aan hen schuldigh / en welker huyzen aan hen veronderpant waren / in plaats van Renten van de sommen te trekken / die zy aan hem getelt hadden.

d'Intendant bedacht eens de Gedeputeerden der Staten te doen halen / om aan hen te zeggen / dat hy / ten dienst van de Koning, een zomme van 90000 Kroonen behoefde. De Gedeputeerden vertoonden aan hem d'onmacht van 't Landtschap, en d'onmogelijkheydt daar in het zich bevondt / om deze zomme op te brengen. Hy zeyde tot hen / dat deze weygering een bewijs van weynigh genegentheydt was / die zy ten dienst des Konings hadden; dat zy beter zouden doen deze zomme door zachte en gemakkelijke middelen op te nemen / dan hem / door hun weygering / te verplichten tot hen twee of drie malen zoo veel op te leggen/ en zulks aan hem te doen geven door strenge en kommerlijke middelen / door de welken hy zekerlijk wel twee of drie malen zoo veel van hen zou bekomen: dat zy trachten zijn Persoon, en zijn beleydt by 't Volk hatelijk te maken; maar dat hy'er goede ordening in zou stellen / en dat de Staten het zelfde zouden moeten verantwoorden. Hy had bedacht het geheel Landtschap een matige zomme van 12000 guldens op te leggen / alleenlijk om te zien op welke wijze de belastingen onder d'Edelen, Steden, en het platte Landt geregelt waren / en hoe de Staten zich droegen in deze belasting in te vorderen / om zich daar na te konnen regelen / als hy hen grooter zommen wilde opleggen. Hy had daar beneffens ook middel gevonden / om 't regifter van de schatting der Haertsteden aan zich te doen vertoonen / daar op de Staten 40 stuyvers hadden gestelt / en die zedert tot op 15 stuyvers en 6 penningen waren gebracht; en om aan hen te toonen dat hy gelt wist te vinden / daar zy zeyden dat geen gelt was/ stelde hy deze belasting tienmaal op / dat is 7 guldens, en 15 stuyvers op yder Haertstede, 't welk meer dan 200000 Kroonen opbracht / maar niet dan met het uyterste gewelt. Want de Commissaris, van een bende Krijghs-lieden gevolght / ging / om deze belasting op te halen / van huys tot huys / en liet bezetting van 2/ 3/ 4/ ja tot 10 of 12 toe van deze Lijf-dienaars in de huyzen / die ten achteren waren gebleven met betalen / en verdubbelde in de volgende dagh het getal daar af / om hen met de zelfde strengheydt t'executeren / met de welke men de Heeren van Wulven en Heuft ge-executeert had. Dit geschiede met zoo groote roof, baldadigheyt, geweldt, en onmenschelijkheydt, dat men Vrouwen, die nieuwelijks in de Kraam waren gekomen / de bedden onder 't lijf heeft zien wech nemen / en dat de Soldaten het Lijnwaat, en de Dekens van deze Elendigen op hun Musquetten en Spiessen door de Stadt droegen. Dit veroorzaakte zulk een schrikkelijke verwaartheydt in de geest der Vrouwen, dat men de Vrouw van een Kramer heeft zien sterven / alleen op 't gerucht van dat deze Executeurs quamen. En och! dat dit ongeval aan een alleen overgekomen was.

De Heeren Staten des Landts van Uytrecht hadden al in den voorleden Jare,

1672. den Heer Jan Louis Godijn, Heer van Maerssenbroek, van wegen hun Provintie, als Gedeputeerde, naar Vrankrijk af-gezonden / om aldaar aan 't Hof, en by den Koning, de verlichtingen van hare bezwaarnissen zoo veel mogelijk / te bevorderen / doende / van tijdt tot tijdt / den toestant der Uytrechtse zaken / aan hem verstaan: maar deze verrichtinge was van weynigh belang / dewijl den Koning zijne Ministers in Uytrecht alles toevertrouwde. Als nu had den Intendant, met het begin deses Jaars 1673: weder een nieuwen Eysch van Schatting gedaan / waar tegen de welgemelte Heeren Staten ten hooghsten hadden geprotesteert / welke protestatie / met harde en dreygende woorden van den Heer Intendant wierden beantwoort / van de welke door de Heeren Gecommitteerden is Rapport gedaan / als blijkt / by 't volgende /

E X T R A C T,

Uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; Op Saturdagh, den 14 van December, 1672.

RApporteerden' de Heeren van Dijkvelt, en andere haar Edele Mog: Gecommitteerdens, in gevolge van haar Edele Mog: Commissie van 's daaghs te vooren, aan den Heere Intendant te hebben gerepresenteert, dat haar Edele Mog: met droefheyt hadden vernomen, hoe zijn Edele goet gevonden hadde de Ontfangers van de generale middelen niet alleen te Interdiceeren geen renten vorder aan yemandt te betalen, maar ook te ordonneeren 't gene aan de zelve zedert den eersten November hadden uyt gegeven wederom goet te doen, en voortaan de Impositien aan hem te verantwoorden, dat gelijk zulks haar Edele Mog: onverwacht was voorgekomen, de zelve ook niet wel konden gelooven, zijn Ed. intentie te zijn; alsoo de Koningh de goedertierentheyt hadde gehad, van aan de Ingezetenen van de Provincie te accordeeren en toe te staan, dat hare capitalen, aan de Staten gecrediteert, zouden blijven in haar geheel, en vervolgens de Interessen aan haar werden voldaan, en dat haar Edele Mog: derhalven verzochten dat zijn Ed: die ordre, als strijdigh tegens de gemelde conditien, en daar door alle betalingen en verwandelinge van gelt onder de Ingezetenen tot totale verval van d'Imposten zeer deerlijk zoude moeten cesseeren, zoude believen te veranderen. En of zijn Ed. het geen niet wierde vertrout, daar inne difficulteyt mochte maken, en de betalinge van de renten voor een tijdt doen surgeeren, dat dan evenwel zijne geliefte mochte zijn, de dispositie over de schattingen, ten minsten een gedeelte van dien, aan haar Edele Mog: te laten: want dat haar anders onmogelijk zoude zijn, hare bedienders en verscheyden noodige lasten, dagelijks zelfs ten dienste van de Troupes voorvallende, te konnen betalen, en dat boven al hard en onredelijks zoude zijn, dat de penningen, tot betalinge van renten geemployeert, weder zoude moeten werden opgebracht, dewijl de zelve als conform het geaccordeerde by den Koning, en voor date van eenige prohibitie of verbodt geschiedt, voor deughdelijk en wettigh moet worden gehouden. Daar en boven dat zedert

die

die tijdt de Impositien maar omtrent de 20000 guldens, afgetrokken de onkosten, hadden gerendeert en haar Edele Mog: ondertusschen vry meer aan den Heere Intendant, en ten behoeven van de Militie hadden gefurneert.

Dat de 4000 Rijksdaalders in geldt, mitsgaders 4000 guldens aan Haver, hoewel by het accoort van den vierden October, evenwel maar op de volgende maanden waren belooft, ook wel laat in November betaalt, gelijk ook de Materialen en Arbeyts-loon van de Corps des Guardes voor d'Infanterie.

Dat de Heere Intendant daar op hadde geantwoort, van de gegeven orders in het minste niet te zullen of te kunnen relacheren. Dat haar Edele Mog: tot den eersten November met hem waren geconvenieert, en zedert hadden geweygert nieuwe conditie te maken, dat hy de Troupes ondertusschen moest bezorgen, en dat gelt van nooden hadde, dat hy ook daar toe positive last van het Hof hadde ontfangen, en ingevalle haar Edele Mog: meynden 't zelve te strijden met de conditien, by den Koning geaccordeert, dat men door den Gedeputeerden, die aldaar was, (*meynende den gedachten Jan Louis Godijn, Heer van Maerzenbroek,*) konde laten doleeren.

Dat de uytgetelde penningen in twee maal 24 uren weder te berde moeten worden gebracht, of dat hy deselve door branden van de Stadt en andere harde wegen zoude zoeken.

Dat het gene aan hem of ten dienste van de Troupes in November mochten wezen verstrekt, of betaalt uyt andere middelen, en uyt 't gene in de maanden van July, Augusti. en Sept. uyt de Impositie was ontfangen, konde worden gevonden.

Dat zy verscheyde consideratien en redenen daar tegens hadden gemoveert, en gezeydt dat om alle de zelve een gantsch ander vertrouwen hadde van zijne bescheydentheyt, oprechtigheyt en rechtvaardigheyt, en hoopte dat hy, de zake nader overwegende, van sentiment en voornemen zoude veranderen. In alle gevalle, dat zijn Edele konde verzekert zijn, dat gelijk haar Edele Mog: geen vermogen hadden, om zich tegens 't gene hy zoude willen te werk leggen te opposeren, daar toe ook noch de wille, noch d'intentie hadde.

Dat zijn Edele daar by hadde geperfisteert, men mochte zich aan het Hof addresseeren, al wilde men nu, in plaatze van de ge-eyschte 30000 Rijksdaalders 's maandts, 60 offereeren, dat zijn handen waren gesllooten; ook zoude hy nu wel 60, ja 80 bekomen, hy zoude vervolgen de Confiscatie, en ook de pœne tegens die gene, die meubelen van gevluchten hadden geberght, en zonder aan te brengen onder haar behielden.

Dat daar na gesproken werdende, over het poinct van te doen een openinge van den staat der Dorpen, en wat yder in het hondert wel zoude konnen contribueren; zy Heeren Gecommitteerden aan den Heer Intendant hadden verklaart, dat naar de forme van Regeeringe in deze Provintie gebruykelijk, haar Ed: Mog: zeer weynigh kennisse hadden, of konden hebben van het vermogen van yder Dorp.

Dat de Landen in de Provincie in waerdye extraordinaire veel verscheelden, en derhalven het eene Dorp veel meer als het andere in de reele lasten moeste dragen, dat de plaatzen, die, vermidts het getal van Inwoonders of uyt particu-

liere

liere avantage van dat'er veel te winnen, goede neeringe, meer doortocht of anders valt, in beter ſtandt waren, in de perſoneele ſchattingen, als logijs-gelt en anders hooger waren aangeſlagen. Dat daar-en-boven in het zelve logijs-gelt, als mede in andere laſten en ſchattingen, verſcheyde Dorpen en Gehuchten met den anderen, en juyſt niet in elke ſpetie met een en de zelve waren gecombineert. Dat ook zedert de reele ongelden en perſoneele Impoſitien waren ingevoert, veele Dorpen waren geſpliſt, en Gehuchten of Buurten van den anderen afgedeelt. Dat zijn Edele uyt alle 't zelve wel konden oordeelen, dat het haar Ed: Mog: zelfs in tijdt van Vrede en welſtandt, genoeghzaam onmogelijk zoude zijn, een egaliſatie of proportie tuſſchen de Dorpen te maken. Immers dat het niet als door lange beſoignes; en by gevolgh, verloop van tijdt zoude konnen werden uytgevonden, en dat het zelve altijdt in deze conjuncture niet zoude konnen geſchieden, daar de Dorpen d'een min d'ander meer zoo zeer zijn geruineert, d'opgezetenen op d'een plaatze alle, op d'andere voor een groot gedeelte verloopen, en de neeringe en paſſagie verdweenen.

Dat de Heer Intendant daar op gevraaght hebbende, wie hem dan de beſte kenniſſe van die zake konde geven, zy Gecommitteerden daar op hadden geantwoordt, de Panders van Staten en van het Hof, voor zoo veel zulks zoude konnen geſchieden, wel de bequaamſte te wezen, en de Heer Intendant daar op zeggende, dat hy de zelve dan tegens den anderen daaghs zoude ontbieden, hebben de Heeren Gecommitteerde haar afſcheyt genomen, naar dat d'arme Provincie en elendige Inwoonders van dien, aan zijn Edele op het favorabelſte hadden gerecommandeert.

Waar op gedelibereert, zijn de gedachte Heeren voor haren yver en goede devoyren bedankt. En is goet gevonden de Heeren van Dijkvelt, van Wulven en van de Voort midts dezen te verzoeken, om het ge-eyſchte van den Heere Intendant, en het geremonſtreerde van wegen haar Ed: Mog: den Heere Stoupa te communiceeren, met verzoek van dien aangaande zijne favorable interceſſien by den Heere Intendant te willen employeeren.

Hier op is gevolght des Intendants Inſinuatie, door den Commis Monceaux gedaan/ blijkende by 't volgende/

E X T R A C T,

Uyt de Reſolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtſchap van Uytrecht; op Sondagh, den 29 van December, 1672.

MYn Heer Schade heeft aan hun Edele Mogende gerapporteert, dat de Commiſſaris Monceaux, van wegen de Heer Intendant, tot hem had gezeght, *dat hun Edele Mog. voortaan niet van de Chargien zouden diſponeren, zonder participatie van de gezeyde Heer Intendant:*

De Secretaris heeft ook gerapporteert, dat op giſteren, *de zelfde Commiſſaris Mon-*

Monceaux in de Secretarye van hun Edele Mog: had geweest, en tot hem, uyt de naam, en van wegen de Heer Intendant had gezeght, dat hy begeerde dat de penningen, voortgekomen uyt de belastingen op de Haart-steden, geduurende de Jaren 1671. *en* 1672. *conform het advertissement, en de resolutie van de . . . . . in handen van de Thresorier du May gestelt zouden worden.*

Ten tweeden, *dat men in handen van de zelfde Commissaris zou leveren een staat, of rekening van de rechten, die men gegeven heeft op de Wyn, op het Bier, op de Brandewijn, en op het Gemaal, geduurende de maanden van November en December, die door de Collecteurs ontfangen zijn.*

Ten derden, *dat yder Quartier, daar uyt de Stadt bestaat, op aankomende Maandagh aan yder Capiteyn en Luytenant van de genen, die daar hun inlegering hebben, yets zou geven*

Dat de gezeyde Secretaris wel instantelijk had verzocht, dat de gezeyde Commissaris zich zou verklaren wat, hoe, en waarom men gehouden zou zijn te geven; maar dat hy niets uyt hem had konnen krijgen, dan dat het weynigh zou zijn, 't welk men zou opbrengen.

Hier op gedelibereert zijnde, heeft men, in gevolgh van de Resolutie der Staten van de twaalfde van December lestleeden, geordonneert, en de Gedeputeerden zijn verzocht en geauthoriseert te doen tellen, in deductie, en op zoo veel te min, aan den Thresorier, of Commis du May de zomme van 15547 guldens, 4 stuyvers, en hier toe te doen depescheren een ordonnantie van de zomme van 100995 guldens, op d'Ontfanger de Leeuw, en een ander van de zomme van 4552 guldens, 4 stuyvers, op d'Ontfanger van de rechten, die op de huyzen gezet zijn, beyde tot profijt van de Commis Beusichem, ten eynde als boven.

En is daar op gevolght de Resolutie, volgens 't nevensgaande

EXTRACT,

Uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Dingsdagh, den 31 van December, 1672.

HEeft den Heere van Dijkvelt ter Vergaderinge omstandelijk gerapporteert, zijn wedervaren by den Heere Stouppa over het subject als des daaghs te vooren ten Prothocolle is genotulleert. Waar op gedelibereert, is den Heere van Dijkvelt voor zijn ondernomen moeyte en gedane devoyren bedankt, en zijn verzocht en gecommitteert de Heeren van Dijkvelt, van Rossen, van Wulven, van Sandenburgh, Oudt Burgermeesteren Booth, en de Goyer, omme den Heere Hertogh van Luxemburgh en Gouverneur Stouppa te begroeten, en de zelve te representeeren den beklaaghlijken staat van deze Provincie en goede Ingezetens van dien, ten opzichte van een taxe by of van wegens den Heere Intendant gedenuntieert, en van zijn Excellentie en Ed: te verzoeken hare compassieuse intercessie by de Heere Intendant, of anderzints dat de Ingezetenen mochten

ten vryigheyt erlangen, om te konnen vertrekken werwaarts zy lieden zouden vermeynen te konnen subsisteeren. Is mede den Heere van Dijkvelt verzocht, omme over het zelve subject te concipieren een Missive aan den Heere Intendant, die het zelve gedaan en ter Vergaderinge opgelezen hebbende, is die gearresteert in substantie als volght.

Dat den tax, die van wegen den Heere Intendant wordt ge-eyscht van de Inwoonders van de Stadt onder de zelve zoo groote en bittere wee-klachten veroorzaakt, dat haar Edele Mog: daar over zijn radeloos en in de hooghste bekommernisse, dat zijn Ed: absentie haar beneemt het middel, om de zelve die klachten over te brengen, dat haar Ed: Mog: zijn verzekert, dat het vierendeel van de Burgers niet zoo veel contant gelt hebben, als haar quote importeert, dat meenighte andere leven van 't gene zy van hare vrienden leenen, en dat ook honderden van Persoonen niet anders hebben om broodt voor haar en hare Kinderen te koopen, als het gene haar van dagh tot dagh by Aalmisse werdt gegeven, en die evenwel op 30, 40, en meer gulden zijn gestelt. Dat haar Edele Mog: daarom genecessiteert zijn, den Heere Intendant by Missive te bidden, dat zijn Ed: wil hebben de goetheyt van de schattinge en bezwaarnisse naar te laten. En indien, het gene haar Edele Mog: niet en hoopen, de ordres van het Hof, zoo preçijs zijn, dat zijn Ed: zulks niet zoude vermogen te doen, dat haar Edele Mog: dan verzoeken van zijne compassie, dat doch believe te verleenen aan yder, die zal willen de vryigheyt om met zijn lijf uyt de Stadt te mogen gaan, en hier laten het gene zy noch mochten hebben, om elders zijn subsistentie te zoeken, op dat daar door moge worden voorgekomen de schrikkelijke en erbarmelijke gevolgen van de executie, waar mede de gene, die niet promptelijk zullen betalen, worden gedreyght. En wy, van u dit selfde aan ons beloovende blijven met eerbiedigheyt.

P. S. Men komt ook aan ons klagen dat men, uyt de naam van uw Ed. in de Dorpen zoodanige sommen eyscht, die zy niet mogelijk zijn op te brengen: dewijl zy gantschelijk geruineert zijn, gelijk gy weet, en gelijk gy self hebt belieft te betuygen.

Ook heeft men goet gevonden aan de Heer van Maerssenbroek dit volgende te schrijven.

De Heer Intendant heeft een Brief, ter vlucht getekent, in onze handen gestelt, om hem in uw handen te leveren; op dat ghy hem aan de Markgraaf de Louvois zoud bestellen, daar af wy copye met deze zenden, en dewijl wy stoffe van te vreezen hebben dat de zelfde verdwaalt kan wezen, zoo zullen wy een nieuwe copye daar af van de Heer Intendant eysschen, zoo haast hy weer in deze Stadt is gekomen; en wy zullen de zelfde ook aan u zenden. *Ondertusschen heeft men zedert gisteren en heden aan de Burgers van de Stadt Uytrecht een zeer exorbitante tax aangezeght, om binnen 24 uuren betaalt te worden, op verbeurte van Militaire executie.*

En dewijl wy niet konnen weten op welke voet dese tax geschiedt, ten opsicht van de Biljetten, die men aan persoonen van verscheyden staat geeft, *vermidts de lieden, die in de kleyne gangh woonen, by de Heer Vermeer*, Wijn-kooper, aan 't oude Kerk-

Kerk-hof, *yder geschat zijn op* 30 *guldens*, *d'Ambachts-lieden*, *gelijk Kleermaakers*, *Schoenmaakers en anderen*, *op* 80, 90, *of* 93, *guldens*, *de genen*, *die een weynigh hooger van staat zijn*, *gelijk de Professor Cyprianus*, *op* 184 *guldens*, *de geseyde Vermeer*, *Wijnkooper*, *op* 107 *guldens*; daar uyt gy zult konnen oordeelen op welke wijze men de anderen taxeert: *'t welk, naar ons bedunken, in de stadt Uytrecht opklimmen zal tot de zomme van* 2 *of* 30000 *guldens*, *behalven de* 3 *stuyvers voor yder gulden*, die men voor de geen eyscht, dewelk de ontfanghst van de tax heeft; 't welk men voor de twee leste maanden van November en December eyscht. *De Dorpen van 't Landtschap zijn geschat* op de zelfde wijse voor de geseyde twee maanden, gelijk eenigen op gisteren en heden hun klachten daar over aan ons gedaan hebben: te weten, *Houten, met zijn aankleven*, *op* 1800 *guldens*, *West-broek op* 1400 *guldens*, *Hagesteyn op omtrent* 850 *guldens*, *Martensdijk op* 1440 *guldens*. Wy schrijven heden over deze zaak aan de Heer Intendant, gelijk gy uyt de copye, hier by gevoeght, zult konnen zien.

Wy hebben goet gevonden bericht hier af aan u te geven, om het zelfde aan Zijn Majesteyt, en aan zijn Ministers te vertoonen, en op dat ghy zoud trachten verlichting van een last, die onverdraeghlijk is, voor ons te bekomen.

P. S. De Heer Intendant heeft ook aan ons bekent gemaakt, dat wy ons voortaen zouden onthouden om van eenige officien, of chargien te disponeren, als met zijn voorgaande participatie; daar af wy u hebben willen verwittigen, om u daar af te konnen dienen naar dat de reden zal vereyschen. Wy voegen'er de copye van de Brief by, die wy heden aan de Heer Intendant schrijven, gelijk ook een van de geen, die de gezeyde Heer Intendant aan mijn Heer de Mark-graaf van Louvois op den . . . van December heeft geschreven, gelijk hier volght.

Dewijl de Heeren Staten van dit Landtschap twijffelen, dat ghy geinformeert zijt van de staat, daar toe het gebracht is, zoo heb ik deze weynige regelen niet konnen weygeren, om in weynigh woorden tot u te zeggen, dat'er van alle de Dorpen van het gezeyde Landtschap niet een is, het welk niet verscheyden malen is gefourageert, onder geloopen, of die niet in 't vermogen der vyanden zijn, de welken niet minder door hen, dan door ons, uytgeplondert zijn. Wat de Steden aangaat, die van Wijk en Rhenen hebben verscheyde legeringen en deurtochten van troupen uytgestaan, die hen verdorven hebben; en de stadt van Montfoort is seer uytgeput door verscheyden veranderingen van Guarnizoen; invoegen dat'er niets overigh is, als de steden van Uytrecht en Amersfoort alleen, die noch eenighsints zijn geconserveert, schoon zy zeer grootelijks vervallen zijn, van dat zy eertijdts geweest hebben. Daar ziet ghy 't geen, dat ik u van de ware staat van 't gezeyde Lantschap kan verhalen, en dat ik met eerbiedigheyt ben, &c.

Aldus was het oude Jaar, 1672. na d'oude stijl, met droefheyt ten eynde geloopen, en den aanvang van 't nieuwe liet zich alhier t'Uytrecht zeer slecht aanzien, hoewel den Hertogh van Luxenburgh, (vermidts d'afwezentheydt van den Intendant) op 't verzoekt der Heeren Staten, d'Executie van 't invorderen der Schattingen wat op hielt, tot de wederkomste van den Intendant, als blijkt by de volgende Resolutie der Heeren Staten.

 EXTRACT

EXTRACT

Uyt de Reſolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Lantſchap Uytrecht. Op Woensdagh den 1 Jan. 1673.

HEbben de Heeren van Dijkvelt en andere hare Ed: Mog: Gecommitteerden, volgens Reſolutie Commiſſoriaal van 's daaghs te vooren, ter Vergaderinge gerapporteert, dat na een kleyn compliment, om den Heere Hertogh te diſponeren tot een gunſtige audientie, en antwoort, aan de zelve hadden voorgedragen de hooge en perplexe ongelegentheyt, in de welke haar Ed: Mog: haar bevonden, vermits den Heere Intendant van de Inwoonders van de Stadt Uytrecht dede vorderen een tauxe en ſchattinge, die van de zelve onmogelijk konde worden opgebracht, ja veele honderden, ja miſſchien duyzent menſchen, waren geſtelt op 30, 40, en meer guldens, die om broodt voor haar en voor hare Kinders te koopen, niet anders hebben, als 't gene haar van dagh tot dagh by Aalmoeſſe wordt gegeven, dat veele eerlijke Luyden ook in aanzienlijke charges en bedieningen, van haar Vrienden en Bekenden moeten leenen geldt, om te konnen beſtaan, dat zelfs veele onder de gequalificeerſte, en ook Regenten niet zoo veel in contanten hebben, als haar quote bedraaght, en dat daar boven van de Dorpen worden geëyſcht exceſſive zommen, daar nochtans de zelve, als t'eenemaal geruineert, niets en konnen furneren, en dat alle die gene, die hare reſpective contingenten in 24 uuren niet voldoen, met rigoureuſe executien wierden gedreyght, dat de klachten en lamentatien alomme zoodanigh waren, dat die te hooren genoegh is om tot medelijden te worden bewogen, dat haar Ed: Mog: al 't zelve by Miſſive aan den Heere Intendant hadde vertoont, en eerbiedigh verzocht dat de gemelte bezwaarniſſe zoude gelieven achter wegen te laten. En dat haar Ed: Mog ondertuſſchen zijn Hooghgemelte ootmoedigh dede bidden, om aan de arme en ellendige Ingezetenen van Stadt en Provintie noch te vergunnen, tot teken van zijne goetheydt, van niet toe te laten, dat gedurende de abſentie van den Heere Intendant, eenige executie werde gedaan.

Dat de Heere Hertogh daar op hebbende geantwoort, altijdt genegen geweeſt te zijn, om de Inwoonders dienſt te doen, en daarom wetende dat het Hof verſtaat, dat by de zelve tot onderhoudt van de Troupes moet worden gecontribueert; voor dezen hadde geraden liever met den Heere Intendant daar over, gelijk in de maant October geſchiedt is, te accorderen, als by ontſteneniſſe van dien, de zelve die zake in handen te laten nemen. Als by zijn Hooghgemeldte al uytſtel zoude worden toegeſtaan, dat zulks maar konde wezen voor weynigh dagen, dat men daar na doch weder moſte tot het poinct komen. Dat hy wel konde gelooven, veele abuyzen in de taxatie te zijn gepleeght, ook de zelve miſſchien wel te hoogh te zijn begroot, maar dat'er evenwel wat moſt werden gegeven, dat alle maant by de militie van den Koning 100000 guldens wierde verteert, en by de Burgers geprofiteert; en dat in alles noch maar 25000 Rijksdaalders waren op-

opgebracht, en dat derhalven zijns bedunkens best zoude zijn met den Heere Intendant als noch een overkomste te maken.

Dat haar Ed: den Heere Hertogh hadden te gemoet gevoert, daar haar Ed: Mog: om den Heere Intendant, zoo veel in haar is, contentement te doen, alle de Inwoonders in de Stadt en Steden van Provintien hadde belast, om in weynigh dagen yder te betalen zoo veel, als het Haertstede-gelt in twee Jaren bedraaght, en het provenu van dien, nevens het inkomen van de Impositien aan zijn Ed: (hoewel tot haar leetwezen vergeefs) hadden geoffereert, dat het geldt 't gene van de Soldaten wierdt ontfangen, voor 't meerendeel weder moft werden gebruykt tot inkoop en voldoeninge van de Waren, die daar voor wierden gelevert; dat het ook maar zijn eenige weynige Neeringen en Ambachts-luyden, die aan de winst participeren.

Dat boven de bewuste 25000 Rijksdaalders, niet alleen noch zoo veel excessive kosten, ten behoeve van de Troupes, waren gedragen, maar dat ook by de zelve meest alle de vruchten van de Provintie over een gantsch Jaar waren genoten; en behalven veele Paerden, by na alle het Beestiaal en kleyn Vee geslacht en wech gevoert, en dat daar door de Eygenaars van de Landen, die ordinaris 3 of 4 Jaren pachts ten achteren stonden, en de Haeft van Bruykers tot haar cautie daar voor hadden, niet alleen de Inkomsten van dit verloopen, en van alle de achterstallige Jaren komen te missen, maar ook noch zullen genoodtzaakt wezen, om al voorens eenigh genot in het toekomende te konnen koopen, de gedestrueerde Huyzen weder op te timmeren, en de Bouwhuyzen van Beesten en gereetschap te voorzien.

Dat zedert de Armee van den Koning hier is gekomen, het gene nu is omtrent de 7 maanden, niemandt een stuyver van zijne vaste goederen heeft konnen trekken, en ondertusschen een yder van het gene in voorraat mochte hebben gehadt, moet leven, dat ook geen interessen op de Comptoiren konden worden ontfangen, en dat alle de revenues in deze Stadt en Provintie, als buyten alle negotie, alleen in de twee middelen bestaande, geen de minste apparentie is dat yemandt een Penning zal konnen bekomen, en derhalven het weynige, dat d'een of d'ander noch mochte overigh hebben, van nooden zal wezen om broodt te koopen, en daar om alle die redenen absoluyt onmogelijk is de gevorderde taxe te konnen opbrengen, en ingevalle de zelve evenwel zoude worden gevordert, dat zijn Hooghgemelte uyt compassie, en om te voorkomen de schrikkelijke gevolgen, die de arme menschen uyt de gedreyghde Executie staan te lijden, en uyt vreeze van de welke veele overleggen, hoe zy haar met haar Vrouwen en Kinderen maar zullen salveren, dat wil vergunnen de liberteyt aan alle die willen, om uyt de Stadt alleen met haar lijf, en latende alle het gene zy noch mochten hebben, te mogen vertrekken.

Dat den Heere Hertogh daar op tot besluyt hadde gezeght, de offres aan den Heere Intendant gedaan, zijne consideratien te meriteren, en dat zijn Hooghgemeldte zich daar op eens zoude bedenken, en in het korte bescheydt doen weten.

Dat haar Ed: van daar voorts waren gegaan by den Heere Gouverneur Stoupa,

en dat dewijl hare Ed: Mog: bezigh waren, om aan de zelve mede het boven verhaalde te inſinueren, den Hertogh daar by was gekomen, en eyndelijk na een deductie van alle de redenen, en eenige inſtantie gedaan, om ten minſten te mogen obtineren, voor die gene die zulks mochten goet vinden, de vryheydt van met haar lijf te konnen vertrekken, en dat het al te hard zoude zijn het zelve te weygeren aan de gene, die alles willen hier laten, alzoo men behoort te konnen volſtaan met te geven alles wat men heeft.

Dat den Heere Hertogh en Gouverneur daar op met den anderen een weynigh apart geſproken hebbende, eyndelijk hadden verzekert by den Heer Intendant alle goede officien in faveur van de Provintie en Ingezetenen te zullen aanwenden, en dat by proviſie geen violentien zouden werden ondernomen, doch dat de vermogende wel zouden doen van ondertuſſchen op hare tauxe wat te betalen.

Den Hertogh van Luxenborgh bemiddelde deze zake van zoodanigh/ dat die van vermogen waren / by proviſie de helft / de andere / het derde of vierde part van de Tauxatie, yder na zijn vermogen / zouden betalen.

Men voerde doenmaals een ſtraat-praatje te Uytrecht, van dat'er zeker Juffrouw, met haar Dochter, die zeer ſchoon was / by den Franſen Commiſſaris zou gekomen zijn / klagende van onvermogen / wegens 't betalen van hare op-geleyde ſchattinge, maar wilde hy, voor de zelve haar Dochter, eenigen tijt/ tot zijn vermaak by hem behouden / zy zou het toeſtaan waar op den Commis haar aanziende / den koop toe ſloegh / en na verloop van sommige dagen/ die Dochter, met een behoorlijke Quitantie van de ſchattinge voldaan te hebben/ de Moeder wederom te huys zondt. Doch of 't waar is/ etc.

Die van Amisvoort wierden ook niet weynigh belaſt/ zoo wel door inlegering van Ruyters en Soldaten, als tauxatien, waar over zy by de Heeren Staten t'Uytrecht quamen haar noodt te kennen geven / daar op gedelibereert wierdt/ na uytwijzen van 't volgende

EXTRACT,

Uyt de Reſolutien der Ed: Mog: Heeren Staten des Lants van Uytrecht. Vrydagh den 3 Januarii, 1673.

HEbben de Heeren Gecommitteerden der Stadt Amisvoort, ter Vergaderinge voorgedragen, dat zy van wegen zijne Koninglijke Majeſteyt waren gezommeert tot betalinge van 24000 guldens voor contributien, over de jonghſtleden maanden November en December, boven noch 2000 Camiſoles van de Troupes, in haar Stadt Garnizoen houdende, of 2000 Rijksdaalders daar voor, in voegen als de Actens van ſommatie hier vervolgens zijn geinſereert.

Van

Van wegen den Koning,

Wordt aan de Inwoonders van de Stadt en Jurisdictie van Amisvoort geordonneert te betalen aan de Officieren van 't Regiment van . . . de somme van 24000 guldens, op rekening van de subsistentie van het gezeyde Regiment, geduurende de maanden van November en December lestleden. Welke somme aan de gezeyde Inwoonders aangerekent en opgenomen zal worden voor alle hun contributie in gelt, geduurende de gezeyde maanden. Gedaan t'Uytrecht, den 4 van Januarii, 1673.

Getekent ROBERT.

De Koning wil dat de Inwoonders van Amersfoort verschaffen 2000 Camizolen voor de Troupen, die in de Stadt in bezetting zijn, ten waar zy liever 2000 Patakons wilden geven. Op den 12 van Januarii, 1673.

Getekent DU MURAT.

De Rooms-gezinden wilden die van de Dorpen Immenes, een van hare twee Kerken benemen; hier over quamen zy t'Uytrecht al mede klagen / alwaar de volgende Resolutien op genomen zijn.

EXTRACT

Uyt de Resolutien van d'Ed: Mog: Heeren Staten des Lants van Uytrecht. Saturdagh den 4 Januarii, 1673.

HEbben de Heeren van Dijkvelt en andere haar Ed: Mog: Gecommitteerden, volgens Resolutie Commissoriaal van den laatsten December jongstleden, en den derden dezer ter Vergaderinge gerapporteert, dat zy de Heere Hertogh van Luxenburgh geremonstreert hebbende, de klachte haar Ed: Mog: voorgekomen van de Gemeente van Immenes, welgemeldten Hertogh hadde geantwoort verstaan te hebben, dat het Dorp van Immenes twee Kerken hadde, en aldaar veel Roomsche Catholijken waren, en derhalven redelijk dat eene Kerk haar ingeruymt wierde, op het welke zy Heeren Gecommitteerden zijn Excellentie hebbende bericht, dat de Dorpen van Immenes twee distincte Dorpen waren, onderscheyden in Gerechten, Schattingen en alles, en niet gemeyns met den anderen hadden, als de naam Immenes; echter weder verschillende in de bynamen van Binnendijks en Buytendijks, en dienthalven moesten aangezien worden, en ook effectivelijk waren twee separate Dorpen, in de welke ook meerder Gereformeerden dan Papisten waren woonende, hadde zijn Excellentie geantwoort de zake hem anders aangedient te zijn, dan daar op naarder te zullen informeren,

en

en zulks zoo bevonden zijnde, de ordre daar inne te zullen veranderen, en de Heeren Gecommitteerden daar van kennisse doen hebben.

Dat de Heeren der Stadt Amisvoort, hare klachte hebbende gedaan, en door de Heeren hare Ed: Mog: Gecommitteerden daar inne zijnde gesecondeert, zijn Excellentie hadde belooft geene executie, gedurende de absentie van den Heere Intendant, te zullen laten geschieden, zeggende, dat zy Heeren van Amisvoort zulks aan den Commissaris aldaar wel zouden mogen bekent maken, gelijk ook den Heere Hertogh op 't verzoek van de Heeren Gecommitteerden beloofde, dat als vooren geen executie jegens de Dorpen ten platten Lande, tot voldoeninge harer tauxe, en zoude werden gedaan, en door gemelte Heeren Gecommitteerden verstaan hebbende de executie, die albereydts jegens eenige Burgeren der Stadt Uytrecht was ondernomen, hadde verklaart zulks buyten zijn last, en tegens zijn intentie gepleeght te zijn, en aanstonts ordre gegeven, om daar na te vernemen, en zoodanigh bevonden werde, het zelfde te doen herstellen, met vernieuwinge van zulks gedurende de voorsz. absentie van den Heere Intendant achterwegen te laten, alleenlijk daar by voegende dat die gene, die des macht hadden, zouden voldoen zoo veel in haar vermogen was, van welke gunstige antwoort en verklaringe zijn Excellentie bedankt hebbende, hadden zy Heeren Gecommitteerden afscheyt genomen, de Heere Gouverneur Stoupa gaan begroeten, en den zelven voor zijne favorable intercessie, en goede devoiren ten goede van de arme Ingezetenen in dezen gedaan, mede een compliment van dankzegginge gemaakt. Waar op gedelibereert, zijn de Heeren Gecommitteerden door haar Edele bedankt, en is daar op geen vorder resolutie gevallen.

Den Intendant Robbert nu wederom binnen Uytrecht gekomen zijnde, was'er groote verlegentheydt, hoe men de Executien over 't inhalen der schattingen, zou konnen voorkomen, daar toe al weder aanzienlijke Staats-gewijze bezendingen, door Gedeputeerden zijn af-gegaan, doch den Heer Intendant nam hare klachten niet zeer ter harten, als zijnde nu zoo dikmaals, zoo aan hem, als den Hertogh van Luxenburgh, gedaan, dat hy'er in verharde, want Hy eyschte van de Inwoonders, noch 600 Bedden, en 200 paar Slaaplakens, 't welk de Burgers wierdt aangezeyt, om die zelve in de daar toe geordonneerde Kerken te bestellen, gelijk ook op den 9 Januarii, 1673. geschiede. Den zelven dagh begeerde den Intendant mede te weten 't getal van alle de Wijnkoopers, Brouwers, en Bakkers, en hoe veel de zelve met hare neeringe konden consumeren; hy begon ook het ophalen der resteerende schattingen, met alle bedenkelijke middelen, voort te zetten, niet tegenstaande het onvermogen van de uytgeputte Inwoonders, hem genoeghzaam voorgestelt wierdt: Men stelde daar ook eenige lichte Stukjes op Ys-sleden, toe, en prefte verscheyde Handtsleden, vergaderde menighte van Ys-sporen, om noch een tocht, zoo men meynde, in Hollant te doen. De Soldaten wierden gemonstert, en af-gekondight, dat alle de Schouten van de Buurten, 't getal der Persoonen van elke Buurt, aan den Gouverneur mosten overleveren.

Ondertusschen wierdt het vonnis over 't verschil der Kerken van Immenes, (hier vooren verhaalt) uytgesproken, uytwijzende het volgende

EXTRACT,

EXTRACT,

Uyt de Resolutien der Ed: Mog: Heeren Staten van 't Lantschap van Uytrecht. Op Vrydagh den 17 Januarii, 1673.

IS gerapporteert dat de Heer Hertogh van Luxenburgh, hebbende particulierlijker doen vernemen, aangaande de staat der Dorpen en Kerken van Immenes, zoo wel binnens- als buyten-dijks, conform het geen, dat in d'Acten van de zevende van deze Maant geinsereert is, in gevolgh daar af had gesproken met den Intendant, die dit volgende Appointement heeft doen depescheren.

De Religionarissen zullen in de bezitting van hun Kerken blijven, tot dat men des Konings ordre heeft ontfangen; en de Catholyken zullen ondertusschen vermogen hun Misse te doen lezen in zoodanige andere plaats, als 't hen zal believen.

Gedaan t'Uytrecht, den 23 Januarii, 1673.

Getekent ROBERT.

Men dede t'Uytrecht ook afkondigen / dat yder / by wien yemandt vreemts quam t'huys leggen / zijn naam / en plaats van waar hy quam / aan den Gouverneur most bekent maken / op de boete van 1000 Rijksdaalders: Dat ook niemandt met een Degen of Zijd-geweer mocht gaan / dan Lieden van Staat, en Adel, op boete van 100 Rijksdaalders.

Den 20 Januarii, 1673. wiert der daar ook af-gelezen / dat / zoo yemant eenige gevluchte Goederen geborght had / die most aangeven / op confiscatie van de zelve / en noch viermaal zoo veel aan boeten daar boven / en wie eenige der zelver wist aan te brengen / zou daar van het vijfde-part genieten: Men gingh nu weder voor de tweede reys om / met Soldaten, om de Schattingen op te halen / en die niet betaalde / kreegh de zelve in huys / die daar dan / na discretie, (die zeer kleyn was) huys hielden / waar door zomtijdts groote onordres voor velen.

De Staten des Landts van Uytrecht, met den Heer Intendant niet langer kommende over een komen / gaven de zaak op / en schreven den volgenden Brief naar Vrankrijk.

Schrijvens van de Heeren Staten 's Landts van Uytrecht, aan *Jan Louis Godijn*, *Heer van Maerssenbroek*, haar Gecommitteerde by den Koning van Vrankrijk.

Erentfeste, &c.

UYt de rapporten van onze Gecommitteerde, copyelijk hier nevens gevoeght, zal u Ed: konnen zien wat zedert eenige dagen tusschen den Heer Intendant en ons, op het subject van de schattinge, by zijn Ed: op de huyzen gestelt, is gepasseert, die inmiddels

middels en noch van tijdt tot tijdt vermeerderen. De difficulteyten, die wy in cas van accoort aan ons zijde hadde te apprehendeeren, zoodanigh en zoo verre, dat wy meynen groote redenen te hebben van ons te verheugen, dat den Heer Intendant de conditien, volgens onze resolutie van den 24 dezer, zijn Ed: voor gehouden, niet heeft believen in te willigen: Want wy in zulken cas zouden noch 78000 guldens, onder rabat van 't gene de absente daar inne moeten betalen, aan den Intendant hebben moeten goet doen; en zijn Ed: heeft niet meer als omtrent 66000 guldens ontfangen, en 't gene wel te weten staat, zijn Ed: hadde by provisie (zeer weynigh huyzen uytgezondert) niet meer als de helfte van de tax doen vorderen, en eenige van zijn bedienden haar met een darde, andere by geringe luyden met minder laten contenteeren. En nu worden wy bericht dat verscheyde Buurten en Straten, om dat gedeelte uyt te maken, en daar door malkanderen van die rigoureuse en wreede executie te bevrijden, haar gelt als in gemeenschap, en te zamen hebben gebracht; dat ook meenighte van persoonen van meerder, ja van goede gelegentheyt gelt hebben geleent, om haar contingent te betalen, dat veele andere daar toe haar laatste Goudt, of Silver hebben verkoft, en dat derhalven ontallijke Persoonen, door de voldoeninge van de eerste portie, haar t'eenemaal van gelt hebben ontbloot: Het gene ook te waarschijnelijker ons voorkomt, om dat door de gantsche Stadt is gedivulgeert, en generalijk geloof t geworden, dat den Bisschop even voor, of op zijn vertrek zoude hebben verzekert, dat de vermogende met het voldoen van met de helfte, en de mindere met dat van een derden deel van haar taxe zouden volstaan, en daar by accedeert noch dat zommige van de Commissarissen niet als de principaalste luyden in yder Wyk, ja in eenige van de slechtste maar een of twee Huyzen de schattinge hebben afgevordert, zoo dat wel zoberlijk de meeste rijpe Peeren by haar geplukt zijn, en derhalven door ons de ge-eyschte 78000, in genen deele uyt de rest van den tax hoewel noch vry meer importeerde, te bekomen zijn geweest: Behalven dat wy bezwaarlijk het gekrijt, en gekerm van de arme Menschen zoude hebben konnen tegen staan, en daar door dikmaals zijn verhindert geworden van het te doen innen, van veel Luyden die het in der daadt wel zouden hebben konnen opbrengen. Wy hebben raadtzaam geacht U E. dit boven verhaalde zoo breedt te adviseeren, op dat U E. zich daar van aldaar, en zoo het behoort zoude konnen bedienen tot onze descharge, alzoo de Heere Intendant niet wel te vreden zijnde, dat wy de voorslagh niet hebben geaccepteert, aan onze Gecommitteerdens gezeght heeft daar over aan het Hof te zullen schrijven, en in plaatze van dat tot noch toe alle goede officien heeft gedaan, nu qualijk van ons te zullen getuygen. Wy geloven niet zonder fundament, dat zijn Ed: misnoegen en gevoeligheyt te grooter is, om dat hy de onmacht en onvermogentheyt in de Stadt ondervindt zoodanigh te zijn, dat hy executie niet zoo veel, als by de conventie zoude hebben bedongen, zal konnen erlangen, en daar toe die harde en tot noch toe in dit Landt ongehoorde middelen, en dat tegens veele ellendige Menschen, die niet en hebben, zal moeten employeeren: Want wy konnen niet anders oordeelen, of zijn Ed: is ten vollen overtuyght van de hooge armoede, en miserie van de Ingezetenen, en heeft ook een eerlijk gemoedt, dat meewarigh en susceptibel van mededogentheydt is, maar laat zich al te veel gelegen wezen, om penningen te vinden, en daar mede contentement aan de Ministers te geven. Ondertusschen verlaten, uyt oorzaak van de schattinge, veele luyden, zelfs van de fatzoenelijkste, hare Huyzen, en gaan by een ander inwoonen, gemeene luyden zoo Mans als Vrouwen, vluchten dagelijks

met

met meenighte, en hoewel voor twee dagen tusschen de 40 of 50, hier en daar aangehaalt, weder in de Stadt gebracht, en de Mans tot haar onder-klederen, ja zommige naakt uytgetrokken zijn, zoo wordt het evenwel daarom niet naar gelaten, zoo dat te duchten is, dat de Stadt t'eenemaal zal werden gedesoleert, &c.

&c. Den 28 Januarii, 1673.
Staten, &c.

Hier volght een andere van den zelven datum.

Eerentfeste, &c.

W*Y hebben U E. zedert eenigen tijdt herwaarts geadviseert, dat de Heere Intendant aan de Ontfangers heeft geinterdiceert geen renten meer te betalen, midtsgaders de zelve te beveelen, voortaan de Impositien aan zijn Ed: te verantwoorden.*

Dat zijn Ed: ook, ter zake van de absentie van den Adjutant Mattkisius, heeft gedisponeert van het Cameraarschap van den Lekkendijk, niet tegenstaande aan zijn Ed: geremonstreert is geworden, dat het zelve altijdt, zelfs onder de Regeeringe van Keyzer Karel, volgens de Ordonnantie van den Lekkendijk by hem gemaakt, heeft toegestaan tot onze collatie, en dat alles contrarie de Articulen, die het Sijn Koninglijke Majesteyt heeft belieft aan deze Provincie te vergunnen.

Daar-en-boven weygert zijn Ed: nu tegens het provenu van de Impositien in uytgift te admitteeren, de 4000 Rijksdaalders aan zijn Ed. in conformité van den accoorde over de maandt van October, in minderinge en ter goeder rekeninge, van het gene de Provincie daar na zoude moeten opbrengen, in November voldaan, onder pretext dat wy over het volgende niet weder met zijn Ed: zijn verdragen.

Ook wil zijn Ed: om de zelve redenen in uytgift niet passeeren de Interessen, die zedert den 1 November, en voor date van zijn verbodt zijn betaalt; gelijk zijn Ed: ook noch wil weygeren verscheyde posten, ten dienste van de Troupes, of over andere zaken met zijn Ed: kennisse, of op zijn Ed: ordre, uytgegeven, als breder uyt de bylage zult konnen zien. Alle het welke dies te meer strijdt met de billijkheyt, om dat wy nu buyten de Impositien geen ander revenus hebben.

Noch heeft zijn Ed: alle de huyzen bezwaart met de ondragelijke Schattinge van een tien dubbelt Haertstede-geldt, en dat alleen over de maanden van November en December.

En vordert over de voorsz. Maanden by executie van yder Dorp een groote somme gelts, niet tegenstaande eenige van de zelve door het doorsteken van den Lekkendijk zijn geinundeert, meest alle onbeheert en onbezaeyt, en by na de meeste van haar Vee en Paerden berooft.

En dewijl de Heer Intendant, als wy daar over aan zijn Ed: klagen, zich beroept op zijne ordres, en ons renvoyeert aan het Hof, zoo vinden wy goedt dat U E. ter eerster gelegentheyt alle het zelve alvoorens over de forme van dien geconsuleert hebbende, met de gene, die U E. weet tot deze Provincie wel genegen te zijn, en het werk zoo veel doenlijk ten besten geprepareert zijnde, aan den Koning zult remonstreeren, &c.

Den 28 Januarii, 1673.
Staten, &c.

Ziet hier noch een derde.

Met de voorgaande Post van den 28 dezes, hebben wy u Ed: by twee Missiven, geadviseert verscheyde bezwaarnissen, ons door den Heere Intendant opgeleyt, en dat u Ed: de zelve aan den Koning op de gevoeghlijkste wijze zoudt remonstreeren, tot dien eynde voor instructie de rapporten van 't gene omtrent die zaken was gepasseert, daar nevens hebbende gevoeght. Wy blijven noch van 't zelfde gevoelen, en recommandeeren u Ed: zulks hoe eer hoe liever in 't werk te leggen, en uyt vreeze dat die depesches mochten wezen vermist, zenden wy by dezen der zelver duplicata. En alzoo ondertusschen voorgevallen is, dat aan het huys van den Heer van Wulven gevonden zijnde eenige weynige stoelen, den Heere van Ameliswaert (zoo gezeght wordt) toebehoorende, en dat den Heere Intendant uyt dien hoofde van de gemelte Heer pretendeert de 50 guldens daaghs by den Heer van Ameliswaart, op het Placcaat van den Koning niet weder in de Provincie gereverteert zijnde, zedert den 1 October verbeurt, monteerende ter somme van 6000 gulden, en van den Dom-heer Hoenst een somme van 24600 gulden, ter zake dat zijn Vader en drie Susters mede aan het zelve Placcaat niet zouden hebben geobedieert, en dat zijn Ed: om de respective sommen te bekomen, in yder van die huyzen eenige Soldaten, by forme van executie, heeft gelogeert, en alzoo die maniere van procedeeren, ons bedenkens, met gene redenen kan worden gejustificeert, en van zoodanigen gevolgh is, dat niemant in de Stadt vry zoude zijn van onder 't zelve, of diergelijke pretext te konnen worden gecalangeert, en gecondemneert, en onmachtigh zijnde zoo excessive sommen op te brengen, volkomentlijk en in de grondt geruineert, zoo hebben wy goedt gevonden u Ed: met kennisse daar van te geven, om te overleggen, of en wat aldaar daar tegen zoude konnen worden verzocht en verworven.

Hier nevens gaat ook een copye van de laatste ordonnantie van den Heer Intendant, rakende de gevluchte of verborgen Goederen, 't welk na de letter wordende uytgeleyt, zoude, boven veele andere incongruiteyten, in 't regard van Ouders, Kinderen, Voogden, Bedienden, en Notarissen, als anderzints, daar door 100 Persoonen voor een zake, en een en de zelfde Persoon voor hondert derhande zaken konnen worden aangesproken; alzoo veele luyden bekent zijn, de capitale of vaste goederen van huyzen en anders de gevluchte competeerende, en daar uyt zouden grooter somme konnen worden ge-eyscht, als niet alleen in de Provincie, maar in 't geheel Nederlandt ja gantsche Ryken te vinden zouden zijn: En om 't gene wy van buyten af hooren, en om andere consideratien zijn wy bedenkelijk, immers als noch, eenige Interpretatie daar over aan zijn Ed: te vragen, en achten derhalven noodigh dat u Ed: overwege, of en hoedanigh aldaar, daer inne zoude konnen worden voorzien.

Maar de besoignes van den Heer van Maerssenbroek waren aan 't Hof en by den Koning, en zijne Ministers van kleine uytwerking / als gezeydt is. d'Heer Intendant, apparent op-gemaakt / van eenige / die haar vordering en voordeel daar door zochten te bekomen / deede aan den Heer Dijkvelt bekent maken / dat / dewijl'er drie plaatzen van Raadts-heeren, in 't Hof van Justitie, des Landts van Uytrecht, open waren, en dat het boven alle dingen noodtzakelijk was, dat het Gerecht wel bedient wierdt, hare Ed: Mog: wel zouden doen,

met

met op het spoedighste te delibereren, aangaande bequame Persoonen, van d'een en d'andere Godts-dienst, om deze plaatzen daar mede te vervullen. Den Heer Dijkvelt, dit nu ter Vergadering over brengende / hebben de Leden begeert / zulks met hare Committeerders te overleggen.

Een groot gedeelte der Stichtse Landen waren nu / van't Lek-water, als verdronken / door het doorsteken van dien Dijk, en 't grooter / en grooter worden van 't zelve gat / veroorzaakt van het gestadigh in spoelen des hoogen afloopenden waters: Op dit / en het voorgaande subject, wegens de Raadtsheers plaatzen / is d'Heer Intendant onderrechting gedaan / die daar op geantwoort had / volgens het nevensgaande

EXTRACT,

Uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Lants van Uytrecht. Op Vrydagh den 7 Maert, 1673.

DE Heeren van Dijkvelt, van Sandenburgh, en de Burgermeester van der Voort hebben aan de Vergadering gerapporteert, dat zy, om te voldoen op de Resolutie Commissoriaal van hun Ed: Mog: van den 5 van deze Maant, aan de Heer Intendant hadden vertoont. I Dat voor dezen het Hof van Justitie van dit Landtschap alleenlijk bestont uyt acht Raadts-heeren; dat wel waar was, dat men, zedert eenige Jaren, dit getal tot dat van elf had vermeerdert; maar dat van alle tijden af vijf Raadts-heeren een Vonnis hadden mogen formeeren: Dat'er tegenwoordigh noch acht in het leven waren, en dat'er, in tegendeel, zeer weynigh Processen waren, en dat men daar benevens de Finantien van hun Ed: Mog: in dier voegen uytgeput vondt, dat men de vacante plaatzen niet zou konnen vullen, zonder hen groot ongemak aan te doen. II. Dat het water, het welk in het Landt was gekomen door de opening, die men in de Lekdijk heeft gemaakt, het meeste deel van de beste Landen van 't Landtschap onder heeft gezet, en veel voeten hoogh daar op stont, dat, indien men hen, met de opening in dit Voorjaar te stoppen, niet droogh maakt, zy zoo week en bedorven zouden worden, dat men in veel Jaren niets daar af zou trekken, en dat zy in deze Somer noch Gras noch Hoy zullen geven, tot de geheele ondergang der arme Inwoonders, schoon zy geen ander ongemak hadden. Dat de Heer Intendant op het eerst der gezeyde poincten had geantwoort, dat hy die redenen, die de Heeren Gedeputeerden by brachten, als zeer gewichtigh aanmerkte, en zich daar mee vernoeghde; en derhalven dat hy verstont, dat men, zoo veel de vacante chargien der Raadts-heeren aangaat, de deliberatie daar af tot op een ander tijdt moest uyt stellen.

Wat het tweede aangaat, dat hy voor dezen door de redenen van hun Ed: Mog: gepersuadeert had geweest, en dat hy derhalven noch daar over aan de voornaamste Ministers van het Franse Hof had geschreven, en dat hy over eenige dagen daar uyt bevel had ontfangen, van de gezeyde opening noch niet te stoppen:

pen: doch dat hy, dewijl hy van een zelfde gevoelen was, als hun Ed: Mog: een tweede depesche over deze zaak aan de Ministers had gedaan.

Hier op gedelibereert zijnde, heeft men de gezeyde Heeren Gedeputeerden over hun moeyte bedankt, en de zaak is daar by gelaten.

Den Heer Dijkvelt maakte op den 8 Maert, 1673. aan de Vergadering bekent / dat den Heer Intendant hem had laten weten / dat hy wel met eenige Gedeputeerde, van hare Ed: Mog: begeerde te spreken; Daar op sommige uyt die Vergadering zijn gedeputeert / aan de welke den Intendant verklaarde / dat hy tot zijn weerwil, uyt het Hof van zijn Majesteyt nieuw bevel had ontfangen, die hem noodtzaakten een nieuwen eysch te doen, tot de subsistentie der Troupen van zijn Majesteyts heyr, en dat haar Ed: Mog: beliefden te overleggen, hoe men dit op de gevoeghlijkste manieren zou konnen in 't werk stellen, om gereede penningen uyt te vinden, en dat voor de Maanden Januarius, Februarius, Maert en April. De Heeren dit in achtinge genomen hebbende / zonden goet / den Hertogh van Luxenburgh, hier van / als mede over 't stoppen van den Lek-dijk te gaan spreken.

Ondertusschen rapporteerde d'Heer Dijkvelt, in de Vergadering, dat d'Heer Gouverneur Stouppa aan hem gecommuniceert had / Dat den Heer Intendant zijn eysch, aangaande de maanden van Januarius, Februarius, Maert en April gebracht hadde op 50000 Rijksdaalders ten minsten, indien de Staten aannamen het gelt op te brengen; en dat, zoo hun Ed: Mog: zwarigheyt maakten om zich met de heffing van de gezeyde zomme te belasten, de gezeyde Heere Intendant twee maal zoo veel zou op leggen, en dat hy de Rijken verplichten zou de tax der Armen te betalen. Hier op gedelibereert zijnde / zoo heeft men goet gevonden de Vergadering uyt te stellen tot aan den volgenden dagh / des uchtens ten 9 uuren / en dat men de Heeren Magistraten van Amisvoort en Wijk zou adverteren tegen die tijt / hier in deze Stadt te verschijnen / om by de deliberatien en resolutien te zijn / die over dit subject genomen zullen worden.

Des anderen daaghs / den 13 Maert, 1673. heeft men vorder met de aanwezende Heeren, over dit voorsz point, gedelibereert / uytwijzende het volgende

E X T R A C T,

Uyt de Resolutien der Ed: Mog: Heeren Staten des Lants van Uytrecht. Donderdagh den 13 Maert, 1673.

WEer gedelibereert zijnde over de eysch van den Heer Intendant, die geregistreert is, en hun Ed: Mog: ter zelfde tijdt verstaan hebbende, gelijk zy ook in een memorie, die aan hen vertoont is, gezien hebben, dat de intentie van de Heer Intendant is, *dat de zomme van 50000 Rijksdaalders, die hy geëyscht heeft, op de Stadt Uytrecht alleen geheven zou worden; gelijk ook in gevolgh daar af de Heeren van Amersfoort aan hun Ed: Mog: bekent hebben gemaakt dat de Heer Intendant in het parti-*

particulier van hen had ge-eysch t voor de Maanden van Januarii, Februarii, en Maert, een somme van 30000 guldens, en daar beneffens 5000 guldens tot schoenen voor de Soldaten.

Hier op gedelibereert zijnde, heeft men aan de Heer van Dijkvelt verzocht byzonderlijker d'intentie van den Heer Intendant daar op te willen onderstaan, en te vernemen of de gezeyde Heer Intendant niet door gevoeghlijke redenen bewogen zou konnen worden, zijn eysch over de geheele Provintie uyt te strekken; gelijk ook hier toe, dat de zomme, die 't geruineert en uytgeput Landtschap niet kan opbrengen, eenighzins gemodereert zou worden.

Op den zelfden dagh, na de middagh, ten 3 uuren.

De Heer van Dijkvelt heeft gerapporteert, dat hy aan de Heer Intendant Robbert had vertoont, dat hun Ed: Mog: verwondert en verbaast waren, dat zy in zijn memorie van den . . . . gezien hadden, dat de zomme van 50000 Rijksdaalders, tot de welke hy de tax, die hy eyschte, door de Heer Gouverneur had doen brengen, alleenlijk de Stadt Uytrecht betrof: dewijl hy, na dat hy uyt het Hof bevelen tot een nieuwe eysch had ontfangen, de Gedeputeerden der Staten by hem had ontboden, aan hen d'eerste opening daar af gedaan, en met hen in eenige zoorte van Negotiatie was getreden; en dewijl men daar uyt kon oordeelen dat het ten opzicht van de zelve Provintie was, daar af het Gouvernement eygentlijk op de Staten ziet.

Gelijk ook dat, als voor dezen de Heer Intendant met hun Ed: Mog: was verdragen, men altijdt met hen in conferentie was getreden; dat het altijdt had geweest aangaande de geheele Provintie, dat is voor de Stadt, Steden, en het platte Landt. Dat de zomme, daar toe men de tax had doen opklimmen, hen ook dee oordeelen, dat men haar op de geheele Provintie meende te heffen, de welke zich in een zeer erbarmelijke staat bevindende, noch moeyte genoegh zou hebben, om zulk een considerabele zomme te zamen te krijgen.

Dat de Heer Intendant weer gezeght had, dat de zomme, die hy geëyscht had, alleenlijk de Stadt Uytrecht aanging, gelijk hy ook de leste tax alleenlijk op de Stadt Uytrecht had geleght; dat, indien men ook de andere Steden, en het platte Landt, het welk van weynigh consideratie was, daar onder wilde doen begrijpen, hy zich niet daar tegen zou stellen, maar dat hy dan de zomme na proportie moest vergrooten. Dat de Stadt Amisvoort geen zwarigheydt zou maken om 40000 guldens voor de vier Maanden aan hem te geven. Dat d'andere Steden ook yets zouden doen, en dat'er ook Dorpen waren, die zouden konnen contribueren. Dat, in geval hy niet met hun Ed: Mog: kon verdragen, hy vastelijk voorgenomen en besloten had op de Stadt van Uytrecht alleen 100000 Rijksdaalders, in plaats van 50000 te zetten, en dat hy hen tot de leste penning zou doen betalen, zonder eenigh uytstel, of verlies, en dat hy hier toe de Rijken voor degenen, die geen middelen hadden, zou doen betalen. Dat hun Ed: Mog: zich slechts hadden te verklaren, en dit op 't spoedighste. Dat de gezeyde Heer Gedeputeerde geantwoort had, dat hy het geen, het welk hy ordonneerde, wel kon

kon executeren, doch dat hy echter de erbarmelijke ſtaat, daar toe de Provintie zich gebracht bevondt, beliefde te aanmerken. Dat deze maniere van procederen de overige Inwoonders, dieder noch in waren, voort zouden verdrijven, en de Stadt woest maken. Dat een goet Harder zijn Schapen ſcheert, maar niet vilt. Dat hy, Heer van Dijkvelt, geen ordre had, dan om de intentie van de Heer Intendant te vernemen, en dat hy, de zelfde nu wetende, rapport daar af aan hun Ed: Mog: zou doen, en dat hy noch van dezen avont, of ten langſten morgen uchtent hun beſluyt aan hem zou doen verſtaan.

Hier op veel reflexien gemaakt zijnde, zoo hebben de Heeren Gedeputeerden van de Stadt Uytrecht zonder uytſtel de Raadt van de Stadt doen te zamen komen; en eenige tijdt daar na daar in getreden, en 't advijs van de Heeren hun Committenten gerapperteert hebbende, en ook conſidererende dat de Heer Intendant volle macht heeft, om de zomme, die hy geëyſcht heeft, te vergrooten, en zulks met ſtrengheydt te executeren, gelijk de tax voor de maanden van November en December, tot de concurrentie van omtrent 25000 guldens, met zoo groote ongelijkheydt en wreedtheydt geëyſcht, en geëxecuteert heeft geweeſt door de Commiſen van de gezeyde Heer Intendant, die zonder twijffel daar mee zou handelen op de zelfde wijze, ten opzicht van de vier volgende maanden: hier op dan gedelibereert zijnde, zoo heeft men eenſtemmelijk goet gevonden en gearreſteert, dat men byzonderlijker met den Heer Intendant zal ſpreken, aangaande de gezeyde eyſch, en dat men 1. Al het geen, dat mogelijk zal zijn, zal aanwenden, om eenige afſlagh daar in te verkrijgen. 2. Gelijk ook prolongatie der termijnen van de betaling. 3. Dat de executie aan de genen, die middelen hebben, en echter weygeren te betalen, zal gedaan worden door de ordre van den Heer Intendant, en door zijn Commiſen. 4. Dat hun Ed: Mog: volkomelijk en geheelijk de Impoſitien zullen genieten, doch dat de Heer Intendant de handt daar aan zal houden, en hen doen gelden. 5. Dat de zomme, die'er geeyſcht wordt, het geheel Landtſchap, en zijn Steden mach begrijpen.

En dat men, in alle geval, en by faute van dien, om grooter rampen voor te komen, de conditien zal accepteren, daar af de Heer Intendant niet zal willen af-gaan. En om dit voor-verhaalde worden verzocht en gedeputeert de Heeren van Dijkvelt, Sandenburgh, en Hamel.

Terwijlen wierden 'er tot Uytrecht wreede en tyrannische Executien uytgevoert. Den Heer Bekker wierdt gecondemneert in 6000 guldens, over geberghde goederen, toebehoorende d'Heer Hatting, zijnde een Brandenburghs Miniſter, die by was; en Panhuyzen, in 1500 guldens, om dat twee Koffers van den zelven Heer, in zijn Huys gevonden wierden, nevens wat Tin-werk, en eenigen Huys-raadt, &c.

De Franſen binnen Uytrecht, ziende dat het Ys niet sterk genoegh was, om haren voorgenomen tocht, met d'Ys-ſleden, daar van eenige met Stukjes voorzien waren, (hier vooren gedacht) uyt te voeren, begonden hun zelfs, tegen d'overvallen der Hollanders, van de welke zy gedreyght wierden, te voorzien, voerende die voorſz. Stukjes hier en daar op de wallen; ook brachten zy 14 zware

Stukken,

Stukken, daar van eenige aan 't Landt, en andere aan de Stadt behoorden / om te proeven / voor den dagh / leyden die met de broek of naers in een kuyl in d'Aerde, en met de tromp opwaarts / op een blok / ladende de zelve met dobbel kruyt en scharp; maar aangesteken zijnde / en geen bot hebbende om achter uyt te deyzen / sprongen eenige aan stukken / andere borsten / zoo dat'er maar vier in 't geheel over bleven.

Als het nu tegen den Vasten-avont ging / wierdt de Rooms-gezinden toe-gestaan / de Vasten juyst zoo strengelijk niet te houden / om dat'er zoo qualijk Visch, ja schier geen / te bekomen was / zoo dat men / met drie dagen / in de week / te vasten / als Wonsdagh, Vrydagh, en Saturdagh, kon volstaan / etc. Veel vermomde Vasten-avondts Gekken liepen doenmaals langs de straat; maar een spel van meerder ernst / zagh men doen t' Uytrecht ook speelen / want vier Switzers, die getracht hadden / na de Hollandtse zijde over te loopen / wierden gekregen / gevangen / binnen gebracht / en op den 3 Februarii, 1673. drie van de zelve / op de Neud gehangen / en de vierde geharkebuzeert; des anderen daaghs zijn'er noch twee aldaar / om dievery, mede op-gehangen / en zoodanige Executien zijn daar na al meerder gevolght; men stelden ook de Executie in 't werk aan die gene / die 't verbodt, van Degens te dragen, hadden overtreden. De goederen en meubelen der afwezende ingedaaghde / en niet te voorschijn komende Heeren, wierden nu mede uyt hare Huyzen gehaalt / onder andere die van Holek, Lieutenant Collonel, en Smitzaert.

Het was op den 6 Februarii, 1673. dat de Fransen tot Uytrecht aan de Huyzen gingen omschrijven / vragende de Inwoonders ten nausten af / haar naam en Religie, ook wie de Eygenaars der zelver Huyzen, en of die by / of bezwaart waren / mede wie de bezwaarnis / lasten / of plechten toequamen? Twee dagen hier na / quam zeker Commis, onder andere Huyzen, mede aan dat van Mr. C. Martensz. vragende aan den zelven / waar dat zijn Suster haar onthielt / hoe oudt zy was / en waar hare middelen waren? Hy antwoorde / dat zy al eenige tijdt voor het overgaan der Stadt Uytrecht, in Zeelandt had geweest / dat zy ook nu al een tijdt lang geleden / tot hare mondige Jaren was gekomen / en dat zy / overzulks / de bestiering van haar eygen goederen zelfs uyt voerde. Hier op zeyde den Commis, dat hy wist (zoo nauwkeurigh waren de Fransen door hare Spions onderricht) dat zy Obligatien hadde / ten laste van 't Comptoir van Uytrecht; daar op den voorsz. Martensz. antwoorde / dat den Heer Commis, indien hy zulks wist / en recht daar op meynde te hebben / de zelve by Executie, kon aantasten; dat voorts d'Aanspraak die hy, van wegen zijn Suster, aan hem dede / hem niet en raakte / dewijl dat dit niet alleen tegens alle Rechten, maar ook tegens het Recht aller Volkeren streedt. Deze manier van procedeeren wierdt ook aan de Heeren van der Aa, Ruys, van Someren, en Dukkenbergh, ten opzicht van hun afwezige Vrienden voorgestelt; De eerste voor zijn Vrouws Dochter; De tweede voor zijn Vrouw, en Vrouws Voor-kinderen; De derde / voor zijn Schoon-zuster, en de laatste voor zijn Na-maaghschap: stellende voor yder Persoon, 50 guldens ter maant. Zy gaven hier op de zelve antwoort / te weten / dat zy niet gehouden waren / voor d'afwezende te

betalen; doch hoewel zy hier door wel eenige tijdt quamen te winnen / zoo wiert echter den eysch, op de thiende, en vijf-en-twintighste Maert, en den derden April, en den negenden Junii, daar aan volgende/ vervolght/ met dreyging/ dat men hen Soldaten in huys zou zenden / maar 't zelve wierdt door schriftelijke protestatien / en krachtige beweegh-redenen gestuyt; Evenwel waren deze Heeren niet gerust; Ruys begaf zich/ onbekent in Boere kleederen uyt Utrecht; d'Heer van Someren geraakte behendighlijk / in alle veyligheydt t'Amsterdam, by zijn Vrouw, daar hy zich verborgen onthielt; Dukkenburgh en Martensz. bleven stant houden / de laatst-genoemde op de voorspraak van d'Heer Stoupa zich vertrouwende.

Dominus van Hengel, Predikant tot Uytrecht, wierd doen maals mede aangesproken / over zijn meerder-jarige afwezende Dochter, met noch een Kindt van 5 Jaren, dat zich t'Amsterdam onthielt / doch deze / wierdt eyndelijk door voorspraak van d'Heer Wee, zijn Buurman, (die in groot aanzien by de Fransen was) verschoont. Korts daar na is ook den Burgermeester Boor, over zijn twee afwezende Susters, moeyten aangedaan.

In 't begin van Februarii, stierf t'Uytrecht den Raadts-heer Wijkersloot; een van zijn Vrienden, Rooms-gezint, bedong zijn Ampt van de Fransen, voor zeker gelt, dezen dan aandringende om ingevoert te werden / dorfden de Staten en Leden van dien / dit niet wel af-slaan / maar stonden zulks toe / midts dat hy den Eedt, tot deze qualiteyt geordonneert / zoude af-leggen / maar d'Inhoudt der zelve gelezen hebbende / vondt hy zich / voor zoo veel zijn Religie betrefte / daar in bezwaart / quam de Heeren bedanken / en stont daar van af. Op den 14 dito, zijn eenige Persoonen, zonder afkondinz / in boeten geslagen/ men wist niet eygentlijk / waarom.

Men begon nu ook t'Uytrecht het Krijghs-volk dagelijks / eerst met Esquadrons, en daar na met heele Regimenten teffens / te exerceeren; veel Franse Officieren quamen nu aldaar by den anderen. Den 16 Februarii, 1673. is daar gevankelijk binnen gebracht een Wees-vader van Naerden, met noch twee andere / die zedert weder / voor los-gelt, zijn uyt-gegaan. Het Wacht-huys op de Neud, wierdt met Palissaden versterkt. Op den 25 dito, des avondts ten half 10 uuren / quamen in 't huys van zeker Wijn-verkooper, genaamt Odijk, 10 of 12 Soldaten, in-geborsten / vragende na hun Officier, een Vaendrigh, aldaar gelogeert / zettende den Vrouw een Pistool op de borst / en quetsten haar in 't been, en voorts/ door een slagh aan 't hoofr, deden haar doodt neder vallen; Den voorsz. Vaendrigh en den Huys-waert zelf voor komende / overweldigen zy deze beyde / plonderden des Vaendrighs gelt en goedt, en braken in 't huys verscheyde Kassen open / rovende alles daar uyt. Hier van daan gingen zy na een Trijp-maker, daar zy mede alles wech namen / en vernielden. 's Anderen daaghs 's morgens vroegh / wierdt het geheel Guarnizoen, in de wapenen gebracht / en ten 8 uuren af-gekondight / Dat die geen, die te 10 uuren eenige Soldaten in zijn huys had, de zelve most aanbrengen, op lijf-straf. De Man van de vermoorde Vrouw, nevens een ander Wijf, die by dit gruwel-stuk geweest was / ging / aan de zijde van den Gouverneur, van man tot man, terwijl zy

dus

dus in de wapenen stonden: In dezer vorgen wierdt een van de Misdadigen bekent terwijl vier andere / van 't Garnizoen vluchtigh waren. Des namiddaghs ten 3 uuren, is weder af-gekondight / Dat alle die gene, die yemandt van de Gevluchte verberghde, aan het misdrijf, handtdadigh geacht zouden werden, en daar beneffens / Dat alle Schouten van de Buurten, den 27 dito, ten 6 uuren by het Logement van den Gouverneur Stoupa moften verschijnen. Deze dan aldaar gekomen / ontfingen bevel / om elk in zijne respective Buurte te onderzoeken / yder met een Sargeant verzelt / of'er geen Handtdadigen ergens verborgen waren / het welk alzoo geschiedende / zijn'er noch drie gevonden. Op den 1 Maert wierden drie van deze Vagabonden op de Neud gehangen / en levendigh geradbraakt / met noch twee Hoeren gegeesselt / die zy des nachts / in haar Logement, in een Burgers huys mede genomen hadden: Op die zelve dagh / wierden acht Gevangens binnen gebracht / de welke een Boer, en een Boerin, zittende op een Wagen, die zy wilden plonderen / hadden doodt geschooten. Men vernieuwde doen ook het Placcaat, inhoudende / Dat alle die gene die meer als thien mudden Koorn by haar hadden, het zelve moften aanbrengen, en die zulks verzweegh, zoude in een boete van 150 Rijksdaalders komen te vervallen.

De Vroedtschap der Stadt Uytrecht den strengen eysch des Intendants overwegende / besloten / dat men aan alle de Schouten van de Buurten zoude belasten / van huys tot huys de Persoonen, hun gelegentheydt, staat, en middelen, op te teykenen / en aan te geven / om ordre te stellen / tot opbrenging van d'eysch des Intendants, die nu tot op 42000 Rijksdaalders af gekomen / en daar op met de Steden, voor de voorsz. 4 maanden, als Januarius, Februarius, Maert, en April, 1672. verdragen was. Als nu wierdt'er ook belast / dat yder zijn Vrienden, die buyten 't Sticht waren / zoude waarschouwen / om zich voor schade te verhoeden. Eenige stelden ordre / dat hare Plaatzen behouden bleven / door 't betalen van Contributien en Brandt-schattingen, hoewel het tegen 't Staten verbodt was aangegaan: maar de Fransen ontzagen haar gantsch niet / de Plaatzen zelf in 't Sticht gelegen / aan brandt te doen steken.

Het was den 17 Maert, 1673. dat de Fransen, uyt last van den Intendant, het Huys van den Procureur de Wit, in de Lange Nieuw-straat, tot Uytrecht begonnen af te breken / vermidts hy zich t'Amsterdam onthoudende / in gebreke bleef / wederom tot Uytrecht te verschijnen / en de boete van 50 guldens daags te betalen. (Hier van is yets in ons eerste Deel verhaalt.) Aan de Huyzen van den Raadts-heer Kerkenraat, wierdt ook aangezeyt / dat zy in den volgenden dagh het zelve hadden te verwachten / doch zy kregen uytstel / tot der tijdt toe / dat zy bescheyt van d'Eygenaars zouden hebben ontfangen: Alzoo is mede / voor eenige dagen op-geschort / de Executie, over de wanbetaling der schatting, terwijl men bezigh was / met te overleggen / wat voor middelen de bequaamste zouden zijn / om de betaling te doen voort gaan. Omtrent deze tijdt kreegh den Heer Barnart, Secretaris van d'Heer Pompone, ordre / om de Heeren Sweedtse Ambassadeurs, als zy t'Uytrecht quamen / wel t'onthalen / waar over aan 't Krijghs-volk belast wierdt / hun tegen der zelver aankomst /

gereedt te houden / gelijk ook daar na / den Gouverneur van Woerden, om die zelve oorzaak/van Uytrecht,derwaarts is vertrokken / doch hier van is niets gevolght. De Lorrendraayers brachten nu ook / tegens 't verbodt / van de Fransen,eenigen toevoer te doen/veel Stokvis, Bokking, en Haering tot Uytrecht binnen / die zy wisten by nacht en ontijde / tot Harderwijk, te scheep / en van voorder / te landewaarts in te vervoeren.

Na dat nu het consent van den Koning van Vrankrijk gekomen was / om het gat in den Lek-dijk te mogen stoppen/als meer nadeeligh zijnde voor 't Sticht Uytrecht, als voor Hollandt, zoo zijn de Heeren Heemraden des anderen daaghs / den 24 Maert, daar na toe getrokken / om 't zelve te bezichtigen / en ordre daar op te stellen / gelijk zulks ook daar na beworden is. Den 27 Maert waren de Heeren Regeerders van Uytrecht zoo verre gekomen / dat zy / op 't invoorderen der schatting, (hier vooren verhaalt) Billetten aan de huyzen deden ombrengen / inhoudende de sommen, die yder voor zijn hooft had op te brengen; en ook / op wat plaats / het zelve binnen 8 dagen tijdts / zou moeten geschieden. Hier over rees groot gemor onder de Burgers; yder klaaghde / dat hy te hoogh / en de meeste Heeren Regenten, (hoewel zy 'er weynigh van wisten) te laegh / waren getauxeert / want veel gemeene Borgers stonden op 120 guldens, daar de Rijksten, (zoo zy zeyden) niet hooger dan op 150 guldens stonden gezet: Ja eenigen die noch rijker waren / slechts op 50 / 30 / en 15 guldens. Hier over vondt men gedrukte Billetjes onder veel deuren door gesteken / en ook aan de Buur-kerk geplakt / van den volgenden Inhoudt:

Quod non fecerunt Galli, id nunc fecerunt Vervecini.

Dat is:

't Geen de Fransen niet gedaan hebben, dat hebben nu de Hamelisten gedaan.

Hier mede wilden zy aanwijzen haren Burgermeester Hamel, en die van zijne Factie. Eenige dagen hier na wierden de 14 Burgers, die over de taxatie gezeten hadden / by de Heeren Regenten ontboden / om de zelve nader te overzien; Dan dit nam zoodanigh een uytslagh / dat die Burgers, op hun verzoek / van die moeyte zijn ontslagen / en daar voor bedankt.

t' Uytrecht op de Neud, wierden zoo nu en dan / veele Franse Dieven, om begane Nacht-dieveryen, (want die by daagh geschieden / wierden weynigh / of niet gestraft) op-gehangen: Verscheyde moorderyen zijnder mede gepleeght/ die niet aan den dagh quamen: By de Wees-brugh vondt men een naakt Man zonder hooft, in 't water / als ook aan de Waert-poort een jong geboren Kint, en een diergelijk in 't Hof, op de trappen van Hazenburgh; maar den 29 Maert is'er een Dienstmaaght van den Heer van Zandenburgh, die 5 Jaren lang voor Ruyter, en 10 Jaren voor Kok, in mans kleederen, had gedient / tot Uytrecht, voor 't Stadthuys, eerst ten deel verworght / en doen voort met brandent stroo geblakert / om dat zy dievery had gepleeght / en om de zelve te bedekken / twee Bedsteden in brant had gesteeken.

Ondertusschen trok het Frans Krijghs-volk van Uytrecht, en d'andere overwonnen Franse Steden vast na boven; Den 1 April raakten die van Uytrecht

al hare Dragonders quijt/ die hun fooy, met veel moetwilligheden te plegen/ en goederen, die hun niet toe quamen/ mede te nemen/ leelijk bezetten/ gelijk ook de Regimenten van Champagne, Normandyen, en Piemont, haar te Velde mosten begeven: men bracht mede eenige stukken Geschut van Woerden tot Uytrecht binnen.

Als de Fransen nu hadden voorgenomen een Citadelle, of Kasteel op Vredenburgh te bouwen/ als in ons eerste Deel is verhaalt; zoo hebben zy op den 11 Maert, 1673. de plaats begonnen af te meten/ en een ontwerp te doen/ en op den laatsten der zelver Maant, vingen zy aan te graven/ om de Fondamenten des zelfs te leggen/ en den 5 April, is daar van den eersten steen, door den Hertogh van Luxenburgh geleyt/ daar op stondt des Konings wapen, en hier mede begon men te metzelen/ doch 't werk ging slappelijk voort/ en duurde niet lang/ maar bleef steken; eenige meynen door gebrek van kalk en steen, of andere materialen, maar sommige meynen wat anders.

Indeze tijdt quam den Bisschop van Uytrecht (die in Vrankrijk by den Koning, voor zijne goede Rooms-catholijken had wezen verzoeken/ dat zy doch zoo zwaar niet mochten werden belast) wederom/ en wierdt met het luyden der Klokken verwelkomt/ en ingehaalt. Hy brocht mede goede woorden/ die hy van den Koning van Vrankrijk had ontfangen/ en trooste met de zelve/ zijne goede Schapen, of Katholijke Kinderen, zeggende/ dat zy wat mosten lijden voor de glorie van haren Roomschen Godts-dienst, die zy nu, niet alleen vryelijk, maar in 't publijk mochten oeffenen; en voorts/ dat den tijt van deze groote ondraaghlijke schattingen, niet lang zoude duren, maar haast een eynde nemen, 't welk ook de waarheydt was/ doch het eynde liep niet al te wel/ na hare zinnen/ af.

Den Hertogh van Luxenburgh dede nu verscheyde tochten/ als een na Naerden, en 's Gravelandt, en een na Buren, en yder reys ging de spraak binnen Uytrecht, dat hy uyt reedt/ om den Prins van Condé te outmoeten/ verwellekomen/ en in te halen. Den Intendant voer ook met een Koets van 6 Paerden na Nimwegen, en het had by 't Volk al de zelve naam van den Prins van Condé. Terwijl quamen binnen Uytrecht 3 of 400 nieuwe Soldaten, uyt Vrankrijk, dienende tot versterking van die Regimenten. Op den 17 April wierdt af-gekondight/ dat yder voor de volgende Maandagh, de schatting, daar hy op gezet was/ most komen brengen/ op het Stadthuys, op pene/ van aan den Intendant overgelevert/ en van hem ge-executeert te worden. Sommige dagen te vooren was noch een waaerschouwing/ rakende deze betalinge/ gedaan. Ondertusschen waren veele bezigh/ om den Prince van Condé op 't cierlijkst in te halen; hier toe was het St. Jans Kerkhof met Kranssen, Festonnen, en ander groen loofwerk aerdigh behangen/ en alle de Hoven wierden van hare groente en bloemen berooft/ om hier toe te dienen.

Deze toestel duurde eenige dagen lang/ en verdubbelde/ wanneer op den 16 April, twee Schepen met het reys-tuygh van den hoogh-gemeldten Prince, tot Uytrecht aan quamen/ beneffens zijn Hofmeester, en andere van des zelfs Huys-genooten; werdende ook eenigh Geschut op de Wallen gebracht.

Den Prins van Condé, met de Hartogen van Anguin, Vendosme, de Graven van Guiche, Soissons, en andere / waren van het Franse Hof vertrokken/ den 7 April, 1673. (nieuwen stijl,) en des volgenden daaghs / den Grave de Lude, met de kleyne Artillerye; Den meer-gemeldten Prins quam den 10 dito tot Charleroy, door welken spoedigen Tocht / en het by geval laat open blijven/ van een Poort der Stadt Namen, wierdt gemeynt / dat de Fransen eenigen aanslagh op de zelve Stadt zouden hebben voor gehadt / en dat des te meer / om dat Sr. de Montal, met een grooten troup Ruyters doenmaals juyst daar omtrent was: Hier over wierden ook eenige / door ordre van den Grave de Monterey, tot Namen gevangen/ maar van deze zaak is noyt yet verder aan den dagh gekomen. Den 13 dito vertrok den voorsz. Prins met zijn gevolgh / en 400 Ruyters, van Charleroy, na Tongeren, alwaar hy den zelven avont aan quam / en des anderen morgens vertrok na Mazeyk; Hier eenige dagen verblijvende/ reysde voorder/ en quam den 20 April tot Nimwegen, alwaar hy van den Marquis de Bethune, en andere Grooten verwelkomt is geworden. Van hier ging des voornoemdens Princen reyze voorder op Tiel, Bommel, Crevecœur, de Grave, en Arnhem, welke plaatzen hy bezichtight / en de Guarnizoenen gemonstert hebbende/ trok voorder / en quam den 30 dito tot Kuylenborgh.

Den Hertogh van Luxenburgh nu van de nadering des Princen van Condé verwittight / dede het Staten Jacht bequaam en cierlijk toe stellen / en vertrok met het zelve / op den 20 April, (oude stijl) na de Vaart, daar den Prins van Condé des anderen daaghs / aan quam / en aanstonts van daar af varende/ quamen gezamentlijk den 21 April, (ouden) dat is den 1 Mey, 1673. (nieuwen stijl,) kort na de middagh / binnen Uytrecht.

De Stadt Kuylenburgh, (hier vooren verhaalt) had schrikkelijk veel / door de Franse inquartiering moeten uytstaan; Op den 16 April, 1673. nieuwen stijl, quamen daar binnen / de Recreutes voor 't Regiment Royal, als ook die/ voor dat van Borgonjen, La Ferté, en de Souche; Deze 4 Regimenten te Voet, en ook een te Paerde, wierden dien morgen gemonstert / en in der daadt sterk bevonden 2000 Man, behalven de Jongens. De Stadts Poorten bleven / zoo lang de Monstering duurde / gesloten. Omtrent deze tijdt verkregen die van Kuylenburgh, de Neutraliteyt, gelijk die van Vyanen, voorlede Jaar, hadden genooten / en in ons Eerste Deel verhaalt is; Het uyttrekken der Fransen van daar/ was wel op den 1 May 1673 toegezeyt/ maar geschieden eerst/ eenige tijdt daar na / als wanneer zy alles hadden op gegeten / en 't Magazijn aldaar zoo ledigh was/ dat'er nauwlijks wat Stroo, voor de Paerden over bleef leggen/ en de Fransen hun niet vermoeyden / met veel mede te dragen / en de Ingezetenen haar met vreughden lieten vertrekken.

De Prins van Condé nu den 21 April 1673. Oude stijl, namiddagh omtrent ten een uur, voor de Tol-steeg-poort t'Uytrecht, uyt het Staten Jacht opgestapt/ trad aldaar in de Karos, met zijn Zoon, den Hartogh van Anguin, den Hartog van Lutzenburgh, en den Graaf van Seaux, en gevolght van noch 5 andere Karossen, reed Stadtwaart aan; Doch in de Poort komende / wierd aldaar verwellekomt door den Gouverneur Stoupa, die hem des Stadts sleutelen, in een

roode

roode Fluweele zak, in een zilvere Schotel leggende/ aanboodt/ die Hy aan nam/ en boogt weer aan den zelven Heer Stoupa over gaf: binnen de Stadt gekomen zijnde/ vond Hy de Magistraat aan de Poort te zamen vergadert/ die Hem daar verwellekomden. Het Krijghs-volk stondt van de Tol-steeg-poort af/ tot aan zijn Logement, langs de Straten gerangeert/ aan d'eene zijde de Fransen, en aan d'ander zijde de Switzers, daar Hy tusschen door reed/ onder 't los branden van 't Canon, 't gelup en gespeel der Doms- en andere Klokken, 't blazen en slaan der Trompetten en Trommels, steewaart in/ tot voor het Huys daar Hy logeeren zoude/ zijnde dat van d'Heer Burgermeester Nellesteyn, en van den Raadts-Heer Jacob Maertensz., die aan malkander stonden/ en de muuren waren door geslagen.

Condé in zijn Logement gekomen/ begaf zich met zijn Soon, Duc d'Anguin voor de vensters/ dede al 't Garnisoen daar voorby trekken; Daar na gaf Hy gehoor/ in de groote Zaal, van des genoemden Burgermeesters huys, eerst aan den Bisschop, die in zijn geestelijk gewaat, aldaar verscheenen was: Daar na/ aan den Hertogh van Luxenburgh, en doen aan de Staten, en 10 of 12 van d'oude Raden. Des avondts bleef den Hertogh van Luxenburgh, by den Prins van Condé ten eten/ tot 10 uuren in den nacht, en des anderen daeghs quam den hooghstgemelten Prins den genoemden Hertogh vergasten. Den 23 dito, reedt den Prins van Condé, met veel gevolgh, deur/ en om de Stadt, om die te bezichtigen: Daaghs daar aan/ vergaste den Gouverneur Stouppa, den Prins van Condé, en doen vertrokt het Regiment van Langedocq uyt Uytrecht.

De Rooms Catholijken hadden groote hoop op 't genieten van meerder Kerken, en Vryheden, door des Princen van Condees overkomst/ gestelt/ niet alleen van die in 't Sticht Uytrecht, maar ook van die in de Provincien van Gelderlandt, en Over-Yssel, ten platten Lande, woonden/ de welke daar om/ hart by den Hooghstgemelten Prins quamen aan houden. Maar kregen tot antwoort/ dat hy Prince geen ordre van Sijne Majesteyt, daar toe/ hadde/ en dat in gevalle den Koning het Landt voorts quame te overwinnen/ zy als dan de Kerken mede wel zouden verkrijgen/ maar by al dien het Landt weder verlaten wierdt/ zy als dan de Kerken ook zouden moeten missen.

Als nu waren al de toestellingen tot den Oorlogh met de komst van den Prins van Condé, tot Uytrecht en daar omtrent vaardigh gemaakt/ en het scheen/ dat het Hollandt, met het uyterste gewelt/ zou gelden. Hier toe was men dapper bezigh/ met het stoppen van de gaten in de Lek-dijk, (hier voren gedacht) want nu hadden de Fransen het Landt weder gaern droogh gehadt/ om te meer Voeragie te konnen bekomen/ als ook op hoop dat het Dras-leggendt Landt in Hollandt droger zou worden/ om over te komen/ en hunne aanslagen te beter uyt te voeren: Om over deze verdronken Landen te beter te konnen geraken/ had men menighte van nieuw gepractiseerde Schuytjes, van Tienen gevlochten/ daar in elk/ omtrent 3/ of ten hooghsten 4 man kost varen/ al van langer handt toegestelt/ ook warender gereedt gemaakt groot getal van Horden, Vlotten, en Biesbruggen; zy deden mede veel Hennepe Touwen slaan/ om die hier en daar in te gebruyken. Doch met alle deze belaggelijke toestellingen

lingen is/ niets uytgevoert/ en noyt zijn die in 't werk gebracht.
De Stadt Uytrecht daar men veel Voeragie, en Provisie had binnen gebracht/ was nu niet alleen vol Krijgs-Volk gepropt/ want dat Garnisoen bestont doenmaals wel in 8000 man, maar daar rontom lag het ook vol/ die uyt Gelderlandt daar gekomen waren; 4 Regimenten Voetvolk stonden tot Amerongen, 2 tot Amersvoort, en 2 tot Nykerk; een dito, lagh niet verre van Wijk te Duurstede, in de Betuwe, en 1000 Ruyters waren gekomen tot Hoeflaken, by Amisfoort. In 's Gravelandt waren mede veel Troupen by een vergadert. Over de Rivier de Lek zijn 2 Schipbruggen geslagen/ als d'een te Kuylenburgh, en d'ander te Wijk, om zoo veel te beter/ en spoediger communicatie te houden/ met de Troupen in de Betuwe gelegen. Den Prins van Condé, die voort na zijn aankomst/ t'Uytrecht, den Gouverneur van Woerden, met een sterk Convoy, by hem had doen komen/ wiert van den zelven onderricht/ dat daar omtrent/ geen apparentie was/ om yets op Hollandt, met eenigh voordeel uyt te voeren: Den grooten Krijghs-Raadt dan gehouden zijnde/ wiert goet gevonden/ de gelegentheyt omtrent Naerden te gaan bezichtigen/ alzoo men verzekerde/ dat alle de andere Hollandtse Posten, zoo door 't Water, doorsnijding der Dijken, en Wegen, Schansen en Forten, en de bezetting daar binnen/ zoo wel waren voorzien/ dat'er/ (als gezeydt is) niets vorderlijk op de zelve uytgewerkt kon worden. Ja dat'er voor dien Hooghst-gemelten Prins niet wel mogelijk was daar by/ of omtrent te konnen komen/ om die te zien/ en observeeren/ ter oorzaak van de in/ en overgelopen Wateren, die op eenige plaatzen diep/ en op andere weer ondiep/ en de Landen gebroken/ afgesneden/ en dras/ lagen. Waar door geen wegen/ noch te Lande, noch te Water, gebruykbaar waren.

Condé, met de aanwezende Krijghs-Oversten voorzien met goedt Convoy, steegh den 25 Mey, 1673/ te Paerdt, en reed na Naerden, alwaar Hy met 12 Kanon-schooten, van de Wallen is verwellekomt. Die Fortificatien bezag Hy, als ook van verre de Stadt Amsterdam, die schoone Bruydt, daar al dezen Fransen Dans om gedanst wierdt/ het eynde dezes Oorloghs, by al dien Hy Haar had konnen schaken/ of door geweldt of list/ tot zijn devotie brengen/ maar zy lagh noch 3 mijlen in 't verschiet/ en tussen beyde/ de nu wel versterkte Stedekens, Weesp, en Muyden, met het Slot, van dien naam/ en al het Lant, van de Poort van Naerden af/ tot daar en toe/ geheel met Water bedekt. Zoo dat Condé wel zag/ dat deze groote Stadt, onaankomelijk/ en genoeghzaam voor alle aanvallen en een belegering bevrijdt was/ en om de zelve te blokkeeren of benauwen was'er alsoo weynigh gelegentheyt/ want aan de rechter zijde/ zach Condé de Zuyder-zee, en het Ye, en daar in allerley slagh van Schepen onverhindert heen en weer/ na/ en van/ Amsterdam varende/ en daar was geen middel voor hem/ om dit te beletten/ alzoo weynich Uytleggers, met Oorloghs-Volk, en Krijghs-Tuygh voorzien/ deze Wateren, en die Kusten, veyligh voor Amsterdam, en Hollandt konden houden. Na dat den meergemelten Prince dit alles had gezien/ is Hy weder van daar vertrokken/ en des avondts wederom t'Uytrecht binnen gekomen.

De goede hoop tot verlichting der Schattingen, die die van Uytrecht op de komst

komst van den Prins van Condé hadden aangestelt / was van slechte uytkomst / en uit den 26 April zagh men de Stadts-Boden, met Franse Soldaten verzelt / de Stadt door gaan / waarschouwende en dreygende die gene die haar Taxatie niet hadden betaalt / met de Executie eerst daaghs / te zullen voortgaan: Des anderen daaghs / (schoon het Sondagh was /) wierd openbaar afgelezen / Dat die gene die zijn Tax noch niet, of slechts ten halven had betaalt, de zelve binnen 48 uuren most opbrengen, of dat Hy anders aan den Intendant over gelevert, en van hem ge-executeert zou worden.

Ondertusschen weeldent in en omtrent deze Stadt niet weynigh / door de meenighte van 't Krijghs-volk dat uyt / en in trok / en yder dagh scheen / wonderlijke aanslagen / tegen Hollandt uyt te zullen werken.

Terwijl wierd den Prins van Condé, van zijn oudt euvel, de Jicht of Podagra, (dat hem hier t'Uytrecht, alzoo wel / als in Vrankrijk binden kon) wederom aangetast / zoo dat Hy eenige dagen zijn kamer most bewaren / en niet te voorschijn quam; onder des / reden zijn Soon, den Hertogh van Anguin en Luxenburgh, met meer andere Grooten, op verscheyde tochten uyt / dan na Woerden, dan na 's Gravelandt, den Hinderdam, en de Vecht, alwaar het Hollandts Krijghs-volk te Nieuwer-sluys by Loenen, nu Post had genomen / en de Fransen, met al haar vergaderde Oorloghs-Troupen geen kans zagen / om de Hollanders op te slaan / noch van daar te verdrijven; doch hier vonden de Fransen werk / om haar tot Breukelen tegen de zelve te verschansen. Luxenburgh en Anguin lieten gemeenlijk de wegen eerst / van een deel Krijghs-volk ontdekken en bezetten / en volghden eenige uuren / of daaghs daar na / om des te minder gevaar te loopen / van door 't water afgesneden / of bezet te worden; maar zy quamen meest den tijdt / des avonts of daaghs daar na / wederom binnen / wordende schier overal door 't overgeloopen water gestuyt / om yets verders te ondernemen.

Het Regiment Fransen van d'Heer Chastelnau quam op den 1 May van Harderwijk, met veel Reys-tuygh, en Muylen binnen Uytrecht, ook brachten de Fransen 8 halve Kartouwen van Nimwegen binnen Uytrecht; daar zoo nu en dan al eenige moetwilligheden van de Soldaten wierden bedreven; Een Vrouw met haar twee Kinderen langs straat gaande / wierd ter neder geschooten / men zey / dat het onvoorziens geschiedt was: Een ander Vrouw wierd van een dronken Soldaat berooft en overlast aangedaan / waar over eenige beroerte ontstondt; de Vrouw door den Soldaat, in toekomende tijden / noch harder gedreyght wordende / wierd zoo mistroostigh / dat zy haar zelf met een Mes doodt stak.

Noch quam 'er al meer en meer Frans Krijgs-volk van boven naar Uytrecht afzakken / daar toe men te Zeyst, (daar voorleden Jaar, 1672. den Koning van Vrankrijk met zijn Leger gelegen had /) een plaats begon af te steken; men bracht mede 12 halve Kartouwen op St. Jans Kerkhof, men hielt wederom Krijghs-Raadt, en scheen alles tot een gewichtigen aanslagh toe te stellen / want de Ducqs d'Anguin en Luxenburgh met een groot gevolgh, trokken na 's Gravelandt, daar zy eenige benden vergaderden / dan dit verdween al mede in

rooft. Nu ter tijdt geraakte de Prins van Condé wederom van 't bedt, in zijn klederen, en liet zich somtijdts zien / en spelten: De spotters in Hollandt zeyden doen / dat deze ziekte uyt Melancolye was ontstaan / om dat Hy wel zagh / dat het voor Hem in Hollandt zoo niet te doen was / als men hem te Parijs had wijs gemaakt.

Na dat den Bisschop op Sondagh den 18 Mey, 1673. t'Uytrecht in de Domkerk, van den Predik-stoel had doen af kondigen / dat de Processie van 't H: Sacrament den volgenden Donderdagh, door de Stadt zoude omgaan / zoo is de zelve ook gehouden / in manieren / als volght:

De H: Processie, of Ommegang, t'Uytrecht, den 22 Mey, Ouden, of den 1 Junii, Nieuwen stijl, 1673. met devote statie uytgevoert.

Alle de huyzen bleven des morgens gesloten / en de Gereformeerde, die hare Winkels, of Vensters hadden open gedaan / wierden gedwongen die zelve te sluyten / of zouden gevaar hebben geloopen / van geplondert te worden / dat noch scharp genoegh af liep / en is hier en daar al eenige baldadigheyt aangerecht.

Des voormiddaghs omtrent de klok 10 uuren, na dat de Hooft-Misse in den Dom was ge-eyndight / is 'er een ontallijk getal Kinderen, zoo Jongens als Meysjens uyt de Noordt-zijde van den Dom gekomen / gaande door de Dom-steegh, en korte S. Jans-straat, rontom die Kerk, en van daar door de Buur-straat achter S. Pieter, over de S. Martens Dam, door de oude Munsters Trans, en over 't oude Munsters Kerk-hof, weder in den Dom met deze statie.

1. Een groot vergult Kruys.

2. Een roodt Vaendel, daar een Bisschop in geborduurt was.

3. Een roodt Vaendel, daar de afbeelding van Maria met Christus in haar arm, in stondt.

4. Veel kleyne Jongens gaande by paren, met witte Hembden gekleedt als Papen.

5. Een zeer lange Rey van jonge Kinderen en Vrouw-volk, hebbende elk Wasse-kaerssen, en groente in haar handen.

6. Verscheyde Kinderen zeer kostelijk toegemaakt, voor de welke ging een kleyne Jongen, gekleet als een grauwen barvoeter Monnik, daar na volghde een groote Juffrouw, met een kroon op haar hooft, hebbende een kintjen in haar arm, uytbeeldende Maria, wierd van Engelen geleydt, en van drie gevolght, die haar slip ophielden: Onder deze Kinderen waren de meeste Engelen, d'een had een zwaert in de handt, d'ander een pijl, de derde een Kelk, &c.

7. Verscheyde Kloppen geduurigh zingende.

8. Veele Vrouw-volk met Wasse-kaerssen.

9. Een wit Vaendel daar 't afbeeltzel van de Maget Maria in stondt.

10. De Geestelijkheyt van de Kloppen, bestaande wel over de 500, op haar hooft een zwarte sluyer hebbende, daar onder veele zongen.
11. Een groote meenighte Juffrouwen.
12. Veel mans persoonen, waar onder de laatste zongen.
13. Eenige Monniken van verscheyde Ordre.
14. De Priesters met witte hembden gekleet.
15. Veel Laquayen van Condé.
16. Den Bisschop Neêrcassel, die onder een roodt Pavilloen, van vier voorname Fransc Officieren gedragen, ging, van twee andere Papen zeer kostelijk gekleet, gevolght, hebbende het *H: Sacrament* ('t welk is een *Wit Ouweltjen* in een goude kast gesloten) in de handt, daar yder die het zelve passeerde, voor knielen most: Zoo dikwils hy een Autaar ontmoete, (van de welke drie op de wegh gestelt waren) ging hy met het *H: Sacrament* voor het Autaar, uyt het Pavilloen, en hefte het *H: Sacrament* eens op, met meer andere gesten: Daar na ging hy weder met zijn twee Papen onder het Pavilloen, en zoo al voort.
17. De Gouverneur Stoupa, gevolght van een zeer groote meenighte van allerley volk, &c.

Duc de Luxenburgh, Duc d'Enguin, en Prins de Condé, waren hier niet present/ alzoo de laatste krank was/ en d'andere twee na Muyden waren/ vertrokken/ doch den zelven avondt t'huys quamen.

De wegh/ langs de welke het H: Sacrament passeerde/ was aan beyde zijden met Soldaten gerangeert/ apparentlijk om alle dis-ordre voor te komen.

Alle de huyzen van de Papisten waren zeer opgeschikt met Groente, Schilderyen, Festonnen, Engelen, Kruyssen, &c. De geheele korte St. Jans-straat was met zeylen overdekt/ en gemaakt als een groenen Hemel: Aan het eynde voor het huys van den Franse Kramer, van Riemen, stondt een Autaar zeer kostelijk met een geheel zilver Servies verciert.

Op het eynde van den Doms-steegh voor het huys van den Apoteker Mus, was een groote groene Poort, boven de welke was een teken I. H. S. met goude letteren/ daar met drie vergulde Lelien onder stondt

A la gloire de Dieu, *Et à l'honneur du Roy*,	Dat is:	Ter eeren van Godt, en Tot lof van de Koning.

Voor het huys van de Wijnkooper van Aelst, by 't St. Jans Kerk-hof was het Wapen van Vrankrijk, gehouden van vergulde Engelen, met dit opschrift:

I*o* LVD*o*VICV*s* *tr*IVM*phat*.	Dat is:	Juyght, Lodewijck Zegepraalt.

Voor het huys van den Uytersen Stichtelijken Poëet, Jonker Meyster, was mede een Autaar, met een groene Poort, als mede voor het huys van den Advocaat Zutphen over de Oude Munsters Trans.

Op de Brugh voor de Heere-straat, stont mede een Poort, aan beyde zijden met het Wapen van Vrankrijk, en in 't midden met goude letteren /

Vive le Roy, Lang leef de Koning.

In de Lijn-merkt, voor 't huys van de Walvisch, dat zeer kostelijk verciert was / stont recht boven de deur/ het afbeeltsel van Christus, hangende aan het Kruys, met dit opschrift:

In MysterIo In sangVIneo sanguVInea hoDIe reCoLItVr passIo.

Dat is:

In deze bloedelooze verborgentheyt wordt heden gedacht aan de bloedige Passie.

Boven het Kruys stondt het Wapen van Vrankrijk, met dit opschrift:

O salutaris hostia } *Spes unica fidelium*
In qua confidit Francia } *Da Robur, serva Lilium*

Aan de Noordt-zijde van het huys stondt dit opschrift:

VotIVa soLeMnItas InVIDIa obstInatos frangIt hæretICos.

Aan de Zuydt-zijde van 't huys stondt dit opschrift:

InVItI pLaVDIte nVMInI hæretICI.

Veel diergelijke dingen stonden door de geheele Stadt, de welke te veel / en ook niet waerdigh zijn / om hier gestelt te worden.

Onder het omgaan van deze H: Processie wierd het luyden der klokken niet vergeten / en het Kanon rontom van de Wallen en Velten, los gebrandt. Aldus haalden deze fijne, en devote Rooms-Catholijken, hare harten/ eens in 't openbaar / eerbiedighlijk / op; zijnde een zake / die in omtrent een gantsche Eeuwe van 100 Jaren, aldaar niet gebeurt was / en des volgenden Jaars ook niet gebeurde / en misschien / (menschelijker wijze gesproken) voor eerst / niet weer gebeuren zal. Eenige spotters zeyden doen maals / dat deze Processie, (gelijk men die een ommegang noemt) waarlijk haar behoorlijken naam voerde / en in der daat ook was een omme- en niet een rechtengang.

Aldus was het in het Sticht van Uytrecht, en die Stadt gestelt / uyt de welke men by na / al de schattingen wilde trekken / die des Konings Krijghs-benden, in deze Provincie leggende / hadden van doen / wiens kleyne Stedekens, door de zwaare inlegeringen / en de meenighte der doortochten / waren uytgeput / verdorven / en van de meeste / en fatsoenelijkste Inwoonders verlaten; het platte Landt geruineert / meest al de Boomen afgehouwen / en wegh gevoert / en door de Soldaten tot brandthout alom verkoft: Amisfoort was noch eenighzins in stant / doch veel Borgers daar uyt gevlucht / hare Toebak-planteryen, gelijk ook die van 't Stedeken Reenen, waar mede zy haar plachten te geneeren / stonden by na stil: De Boeren hadden hare Woonsteden verlaten / door dien hunne Paerden gestoolen / het ander Vee, als Ossen, Koeyen, Schapen, Verkens, en Hoenders, &c. waren geroofd / geslacht / en opgegeten / waar door den Akker-bouw mede verlooren ging. Wy zullen deze ellendige Provincie

voor

door een tijdt lang verlaten/ en vernemen/ hoedanigh het met de twee Hollantse versterkte Steden Woerden en Naerden, nu van de Franse beheerst/ gestelt is/ waar van de eerstgenoemde grooten overlast most uytstaan/ van 't welke/ in ons eerste Deel, door zoo veel 't verleden Jaar, 1672. aangaat/ al yets verhaalt is: De laatstgenoemde is beleefdelijker gehandelt/ vermits aldaar een eerlijk Heer, in commandeerde.

Staat, en handel te Woerden, onder 't gebiedt der Fransen.

BInnen Woerden commandeerde nu den Grave de la Marcq, die daaghs voor Nieuw Jaars avondt, alle de Manschap der Borgery, onder de 50 Jaren dede gebieden/ het Ys daar het noch toe was/ open te bijten/ op dat de Fransen, komende met hun geroofden buyt in schuyten geladen/ van Bodegrave en Swammerdam, den Rijn op varen/ naar Woerden, daar door niet mochten werden belet: Alzoo geraakte die Stadt vol Volk, zoo van Fransen als Gevangene Inwoonders van de voornoemde uytgeplonderde/ en verbrande Dorpen, de welke/ ten deele naakt/ ten deele zeer armelijk en slecht gekleedt/ en door/ de koude, sneeuw en regen, als beesten gedreven/ verkleumt/ en half doodt/ binnen Woerden zijn gekomen; met zommige van dit Vrouw-volk leefden zy zeer qualijk/ aleer zy uyt hare handen kosten ontkomen; De geroofde en geplonderde Goederen van Meubelen, Huys-raadt, en Kleederen, als ook het Vee, wierden over al op de straten, te koop gestelt/ en verhandelt/ zoo dat het te Woerden, met het begin dezes Jaars, 1673. wel Jaar-markt scheen te zijn. Door de menighte van menschen kon men de straten nauwlijks gebruyken/ en wierd alles zeer schaars en duur/ want de Fransen konden niet anders/ als met schuyten, naar Uytrecht vertrekken/ door dien de Kleydijk, vermidts het dopent weer/ te diep/ en volgens dien/ onbruykbaar was geworden/ en 't Landt onder water stont/ waar over dit vertrekken langzaam toe ging/ ook warender geen Schuyten genoegh te bekomen/ met al dit gewoel geraakten de Stadt Woerden, zoo vol slijk, en drek, dat men niet alleen geen straat-steenen bekennen kon/ maar dat alles een mest-hoop geleek/ het water stont ook/ door 't openen der Goutse sluys, zeer hoogh/ in de Stadt: Deze vuyligheyt en stank verminderde niet/ maar vermeerderde wel de ziekte en de sterfte binnen die Stadt, die nu al een tijdt lang aldaar gegraseert had/ zoo dat'er benevens de Soldaten, veel Borgers quamen te sterven; ja wel 10 of 12/ op een dagh, en dat het aan dragers quam te haperen/ om die ter aerde te brengen. Uyt de Schans te Nieuwerbrugge, (nu door de Fransen geslecht/ en eerst van den Colonel Pain & Vin verlaten/ die daar over onthalst is/ in ons eerste Deel verhaalt/) wierden eenige groote pakvaten, vol Rokken, Kousen, Schoenen, &c. voor de Soldaten, binnen Woerden gebracht/ die de Fransen heel wel te pas quamen/ korts daar na volghden noch 14 stukken Kanon, die ook uyt die geslechte Schans in Woerden zijn gekomen/ en doen noch verscheyde Palissaden, en ander hout-werk, dat in de verbrande Kerk gebracht is.

De gewoonlijke koude des Winters hier te lande/ de Franse Soldaten onge-

woon / dede haar groote vuuren stoken / daar toe hakten zy niet alleen de Boomen buyten de Stadt staande / om verre / maar ook die daar binnen / en in 't Proveniers Gasthuys stonden / met kookers, banken, en alles dat 'er aan vast was / en dwongen d'Inwoonders, die zelve hun te helpen kloven / maar dit hout groen / en nat zijnde / wilde zoo wel niet branden / over zulks braken zy binnen de Stadt, zoo hier en daar de pothuyzen, luyfels, en stoepen, ja zelfs de vensters, daarze by konden komen / van de Huyzen af / tot dat zulks / op groote pœnen / wierd verboden. Door dit sterk vuuren der Fransen geraakte op den 5 Januarii, 1673. Nieuwen stijl, des avondts ten 7 uuren, de brandt op een kamer, in de Haver-straat, boven een Smit, en dat zoo schielijk / dat alles in de lichte vlam stont / eer de Smit, die beneden was / zulks gewaar wierd; De Buuren liepen straks toe / en deden zoo veel / dat 'et vuur niet verder ging / als in dat huys, 't welk af brande; Veel Goederen, Meubelen, en Huys-raadt, die men zocht te bergen / wierden van de Fransen (die om deze brandt lachten /) zoo met behendigheyt / als met louter geweldt / gestoolen / zoo dat die luyden die by / en omtrent den brandt woonden / zoo wel schaden daar by leden / als die gene / daar den brandt in huys was. De koude neep de Fransen zoodanigh / dat zy / met onuytsprekelijken arbeydt / een Oude Uyterse Vracht-schuyt, die in de gront / en vol water lagh / daar uyt werkten / op 't landt haalden / sloopten / en verbranden / om hun daar by te warmen.

Men sloot omtrent dezen tijdt 6 Dorp-luyden, die by na naakt waren / en niet veel kleederen om 't lijf hadden / en daar-en-boven noch zwak / en siekelijk / in een Celletje in 't Proveniers huys, men wist doen niet om wat redenen; Zy waren gedwongen geweest / de Fransen hun geroofde Goederen met schuyten na Uytrecht te helpen voeren / en wilden nu wederom / na huys toe keeren. Maar daar na / is zulks / zoo hier te Woerden, als ook t'Uytrecht meerder gebeurt / dat men zulke Luyden, op 't Kasteel en elders / zoo lang verzekerde / dat men die wederom tot heen en weer varen van doen had / gevende de zelve / als slaven, pas zoo veel droogh broodt, als zy van doen hadden / om 't leven te konnen behouden.

Nu was men te Woerden van allerley Oorloghs-tuygh, en andere behoeften voor de Soldaten redelijk wel voorzien / doch by na alle noodtzakelijkheden mosten van Uytrecht aldaar worden gebracht. Het grof Vee, was er zoo overvloedigh / en weder haar Voer, (dat de Ruyters Paerden wel noodigh van doen hadden) zoo schaars / dat men een Koe-beest, slechts voor eenige weynige Stuyvers koopen kon / maar het Zout was zoo duur / dat men het nauwelijks met gelt betalen kon. Door deze twee gebrekkelijkheden / most het Vee ne odtzakelijk geslacht / en zoo vars opgegeten worden / 't geen met zulken onoord entlijkheyt / en gulzigheyt / toe ging / dat het de ziekten en sterfte, noch meer der deedt toenemen / want de ingewanden der geslachte beesten, smeet men slechts buyten de huyzen, 't zy achter / of voor uyt / die daar dan bleven leggen / verrotten / en stinken. Eyndelijk wierd afgekondight / dat men de Stadt van deze drek-hoopen zou zuyveren / als ook / dat de Borgers aan de Soldaten niet anders behoefden te verschaffen / als bedden, en kaersen. Maar de Soldaten, die

dit gebodt niet veel achtende / door dien de klachten der Borgers weynigh wierden aangenomen / en de baldadigheden van 't Krijgs-volk noch veel minder gestraft / wisten d'Inwoonders, zelf niet slagen en stooten / wel tot meerder op schaffen te dwingen / ja dorsten de luyden daar-en-boven noch dreygen met hare huyzen in brandt te steken. Zy deden de luyden grooten hoon en schimp aan / en ontzagen die van de Regeering niet met al / want namen een Callotje daar een Perruyk aan vast was / van een Oudt Schepen, en deden hun gevoegh in 't zelve / en zettent die man alzoo weder op zijn hooft: Op 't gebodt der bedden hier boven verhaalt / namen zy / die / in zommige huyzen alle naar hun / zoo dat Mans, Vrouwen, en Kinderen op 't stroo mosten slapen: Zeker oude aanzienlijke Vrouw, had wel 6 / of 8 weken, lang / niet dagh / en nacht op een stoel te zitten / haar moeten behelpen / daar op Zy ook eyndelijk gestorven is / want de Soldaten, die haar bedt gebruykten / wilden haar het zelve / om daar maar op te sterven / niet vergunnen; des middaghs omtrent 11 uuren storf zy / de Soldaten deelden al voort hare Goederen, die zy daar vonden / zetten 't Lijk op de straat, die 't zelve wilde laten begraven / kon het doen / en hier over was zy ten 3 uuren des zelven namiddaghs al begraven. Door zulke en diergelijke beestachtige ongeregeltheden / vont men veel Borgers die haar uyt hunne huyzen begaven / en zoo nu en dan heymelijk wegh vluchten / latende het Krijghsvolk daar in / na hun welgevallen / domineeren.

Door de ongelegentheyt van het vriezen begon het broodt en het geen daar men 't zelve van bakt / binnen Woerden schaars te worden / maar die van Uytrecht zonden den 10 Januarii, 1673. wel 24 Schuyten met Frans meel daar na toe. In de voornoemde Schuyten lade men de 14 stukken Kanon, die van 't Fort te Nieuwerbrugge waren gehaalt / en des anderen daaghs na Uytrecht met eenige zieken en gequetsten gebracht zijn / zommige der zwaarste stukken van des Stadts Wallen wierden mede hier by gedaan / en vervoert.

En voorts zijn die van Woerden van tijdt tot tijdt / ook van Koorn, als Rogge, Boekweyt, Haver, &c. van Uytrecht voorzien en gespijst / zonder van zulks gebrek te lijden. Maar om voeragie voor hare Paerden, waren zy gestadigh verlegen / en dagelijks mosten zy daarom uyt / halende het zelve van de Dorpen daar rontom van daan 't welk zomtijdts ook wel haperde; Eyndelijk wierd de schaarsheyt zoo groot / dat men een Waagh, om 't Hoy te wegen op de Moddersloot by de Paerde-stal, toe stelde / en yder dagh, wierd voor elk Paerdt, aan de Ruyters, 6 pont toe gewegen; Zoo dat zy het Hoy by de wegh opraapten: By aldien dat 'er van eersten aan / alzoo gemenagieert was geweest / men had wel 100 Voer minder van nooden gehadt.

Den 4 Februarii, 1673. vertrok uyt Woerden den Markgraaf van Bourbon met veel Soldaten en Reys-tuygh, na Uytrecht, en wierd van den Commandant, den Grave de la Marcq gevolgt / die veele geroofde Goederen mede nam. Den eersten en ouden Commandant quam den 6 Februarii, in zijn plaats weder daar binnen: De strenge Vorst had nu de wegen bequaam gemaakt / om over al heen te konnen reyzen. Den 9 dito wierd een Frans Capiteyn, met groote statie, na de Rooms-Catholijke manier, uyt het huys van den Heer

Borger-

Borgermeester Hoen begraven op het Koor. Twee dagen daar na quam al weder en ander Commandant binnen Woerden, die van een party Soldaten geconvoyeert wierd/ welke Soldaten 's anderen daaghs weder na Uytrecht vertrokken: Den 15 dito wierd veel Volk uyt gecommandeert na Hermelen, om de Bagagie van den nieuwen Commandant binnen te brengen/ die tegen den avondt met die zelve ook in zijn gekomen/ wanneer korts daar na/ een grooten alarm binnen de Stadt ontstont/ door dien veel Mariners daar rontom lagen te moeskoppen. Twee Tamboers van Sijn Hoogheyt brachten 's anderen daaghs/ eenige verloste Franse Gevangens, uyt Oudewater daar binnen.

De ziekten en sterften vermeerderden noch al; In 2 dagen wierden 24 Inwoonders, soo Oude als Jonge, begraven: en 10 dagen te vooren waren daar 85/300 Stedelingen, als Vluchtelingen ter aerden besteld/ en in de gantsche Maandt Februarii, 1673. waren binnen Woerden gestorven/ 121 menschen. Een Kraam-Vrouw, wiens Kraam-Kindt al te vooren gestorven was/ vont men doodt op haar bedtstede/ met een Kindt van anderhalf Jaar oudt/ aan hare borsten; Sy had al eenige dagen doodt geweest/ eer men haar vondt. De Fransen konden dezen dans ook niet ontspringen/ want na dat sy selfs zeyden/ hadden sy van den dagh dezer Inlegering, tot nu toe/ wel 1400 man, aldaar verlooren.

Den 17 Februarii, 1673. trokken 3 Burgermeesters van Woerden, eenige Schepenen, en andere Burgers, over Ys, na der Gouda, daar over groot gemor/ en allerley praatjes onder de Inwoonders omging; men zeyde/ datze daar eenigen tijdt zijn vast gehouden geweest/ &c. Den 20 Februarii, trok het Regiment van de la Seaulx uyt Woerden naar Uytrecht, met veel Bagagie-Paerden, en goet Convoy, en daar wierd wederom een Capiteyn, die in een uyttocht, om hoy te halen/ te Broek, door de Schaats-rijders van Oudewater geschooten/ en daar van gestorven was/ begraven/ op de zelve Roomse manier/ als d'andere. En dat in de volgende ordre: Een Officier, die een groot Kruys in de handt had/ ging voor aan/ daar eenige/ die brandende Wasse-kaerssen droegen/ op volghden; hier achter quam het Lijk, met een kostelijk Zijdekleedt, overdekt/ daar veel kruyssen van Zilver lint, op gestrikt waren; Doen volghde een Persoon, met een klinkende schelle, en achter de zelve twee Priesters, met witte hembden, over haar zwarte rokken, als ook met sluyers, alle tot op de voeten hangende; Deze hadden elk een boek in de handt/ daar sy over luyde uyt lazen: Hier op volghden de groote Heeren, soo te Voet, als te Paerdt, yder naar zijn staat, met veel Soldaten, die drie reyzen/ op 't Kerkhof staande/ los schooten; Het Lijk wierd op 't Koor begraven. Den 23 dito, wierden alle de Soldaten gemonstert/ en buyten de nieuwe Poort, in slagh-orden gestelt: Het hoy, en voeragie halen/ ging dagelijks noch al voort/ en men dwong nu de Boeren van Kamerik 't zelve met haare Paerden en Sleden of Schuyten, binnen Woerden te brengen: Men voerde de Affuyten van de stukken, hier vooren verhaalt/ nu mede naar Uytrecht, en van daar quamen veel Kruywagens, om daar mede aan de nieuwe Fortificatien, buyten de nieuwe Poort, te arbeyden. Daar wierd ook ordre gestelt om de Kamerijkse Sluys te

verwijden / om te beter / en met grooter Schuyten, het hoy van de Achterdorpse huyzen te konnen binnen krijgen.

De Lutherse Predikant te Woerden wierd leelijk van de Franse Dieven beroofr; Zy hadden een venster op gebroken / daar door zy in zijn Provisie-kelder het Vleysch, Spek, Boter, Kaes, &c. hadden gestoolen / en dit willende verkoopen / quam de Dievery aan den dagh / en de Dieven wierden bekent; Zy, en noch eenige andere / die Leer, uyt een Loy-kuyp hadden genomen / zijn op 't Kasteel vast gezet.

Dagelijks wierden die van Woerden, door die van Uytrecht met alle behoeftigheden voorzien / doch zonder Convoy, dorsten zy het niet bestaan; Het hoy halen bleef ook noch al buyten / maar op den 14 Maert vertrokken een deel Soldaten met veel Schuyten na Teckop, achter Kamerijk, zoo wel op den roof / als om hoy te halen / uyt / doch weynigh quamen daar van wederom t'huys. Het hoy, dat zy geduurigh binnen brachten / stuwdenze in de Luthersche Kerk. Een Frans Capiteyn brak by nacht in een Kelder, daar goede Wijnen in waren / hy wierd op de daadt gevat / en naar het Kasteel gebracht / alwaar men hem slechts van zijn Compagnie afzette / en weder na Vrankrijk zondt. Maar den 6 April is'er een Soldaat geharkebuseert / die met zijn Makker om 't leven gespeelt had; Zy hadden drie hembden van een Capiteyn, die gewassen waren / en op de Blekery te droogen hingen / gestoolen. Het lot viel den onnoozelste te beurt; Men zette hem geblint / op een stoel, midden in de Toorendeur, als wanneer den Priester en andere / den Jammerzang begonnen / en van 't geheel Regiment, daar hy onder hoorde / en dat al te zamen / bloots hoofts op hare knien lagh / met den zang gevolght wierd / waar op hy door verscheyde Musket-schooten, in het hooft zoodanigh getreft wierd / dat 'er aanstondts de doodt na volghde: Noch heeft 'er eens een Soldaat op het houte paerdt gezeten / en dit is al de straf die te Woerden gedaen is.

De Maandt April was nu al ten halven verloopen / wanneer de Fransen tot Woerden de Fortificatien, die met het Winter-saysoen al vry wat waren vervallen / begonnen te herstellen; Zy wisten met de pannen, dieze met groote meenighte / daar rontom slechts uyt de Pannebakkeryen behoefden te halen / ('t zy hoe de zelve ook mochten zijn / zoo wel heel / gaaf / en goet / als wrakken / of gebroken stukken) de Borstweeringen, en Contrescharpen, die buyten de Vesten en Halve Manen om liepen / wel aerdigh / en vast op te zetten / die dan noch met Palissaden wierden versterkt. Men vergaderde ook veel Timmer-hout en planken, om de Dijken en Wegen tusschen Uytrecht en die Stadt, die zeer bedorven waren / (zoo haast het water wat zou gevallen zijn) weder te verbeteren / en gebruykbaar te maken / en de afgebroken en vergane Bruggen tusschen Woerden en Hermelen, te herstellen / waar toe men ook Deelen uyt het Hospitaal, gehaalt / en gebruykt heeft. Omtrent deze tijdt quam de Monster-schrijver, met een goet Convoy gesterkt / van Uytrecht binnen Woerden, Hy bracht geldt mede / om de Soldaten te betalen / want dit kon aldaar niet gevonden worden / en misschien hierom mosten de Inwoonders van Woerden meer overlast / dan die van Uytrecht (die gelt gaven) lijden.

Eenige Soldaten van 't Regiment van Picardyen, naar Uytrecht ontboden zijnde / veylden de gantsche Stadt door / haren buyt, die zy niet wel konden mede nemen / te Bodegrave en Swammerdam, of elders gerooft: hier tegens riep de Stadts Roeper alom uyt / Dat niemant yets van hun zou koopen, op de verbeurte, van 25 guldens. Als deze Soldaten op den 28 April met een deel Schuyten vol Bagagie en ander Reys-tuygh, zouden vertrekken / verstondt men dat'er wel 10 of 12 Schuyten met Hollandtse Mariners, (dat zijn Zee-soldaten die men des Somers op d'Oorlogh-schepen gebruykt / de schrik der Fransen, (door dien zy wel gewoon waren / die / met bloote messen, onder haar geweer in te vallen / en de rest te geven /) tot Hermelen waren gekomen / hier over bleven zy zoo lang even buyten Woerden leggen / tot dat men tijding kreegh / dat de Mariners waren vertrokken / en voeren doen voort / geleyt van eenige Ruytery; Des anderen daaghs volghden noch een party van 't zelve Volk mede met Paerde-volk verzelt: Eenige nieuwe Soldaten quamen voort met de zelve Schuyten wederom in haar plaats. Den 29 dito des avondts quam binnen Woerden een Regiment, 580 man sterk / met veel Bagagie, en 30 groote vaten met Frans meel. Den 3 May vertrok ook dien Commandant, na Uytrecht, zijnde aldaar van den Prins van Condé, ontboden / (als hier vooren gezeyt is) om van Hem, wegens den Staat van de Stadt Woerden, en de daar omleggende gelegentheyt / onderrecht te mogen worden.

Den 6 May, 1673, voeren 10 Schuyten af / met Bagagie en alle de zieken van zeker Regiment naar Uytrecht, zoo uyt 't Hospitaal, als andere Burgers huyzen; sommige wierden met Kruywagens, en stoelen, na de Schuyten gebracht. Des avondts quamen noch een party Kruywagens, binnen Woerden.

Den 8 May, quam 'er met eenige Schuyten veel Bagagie van Uytrecht, binnen Woerden, daar op volghden 's naar middaghs 400 Switzers, tot des Stadts grooten overlast / als mede eenige Soetelaars met Wijn en Brandewijn, &c. Des anderen daaghs 's morgens / vertrokken eenige Ruyters en Voet-volk daar uyt / naar Uytrecht, en den zelven avondt quamen noch 300 Switzers, met een deel Bagagie van daar / binnen Woerden: En de volgende nacht trokken wel 6 / of 800 man, in stilte / uyt die Stadt, zonder te weten / waar heen; Op den 12 dito quam een Trompetter van Sijn Hoogheyt, geblint / binnen die gemelte Stadt, daar men des namiddaghs ten 4 uuren, dapper hoorde schieten omtrent Schoonhoven. Daaghs daar na / des morgens / heel vroegh / vertrok het Regiment van Picardyen, met Kranken, en al 't gevolgh van daar / naar Uytrecht, dat by eenige verlichting / voor die van Woerden, gaf. Den zelven voormiddagh / ten 10 of 11 uuren, quam den Prins van Condé, met zijn Zoon, den Hertogh van Anguin, te Woerden binnen: Hy reedt voort buyten de Stadt om / van de Hof-poort, na de Leydtse of Nieuwe Poort, binnen / langhs de nieuwe Fortificatien heen / en de Nieuwe Poort in / zoo al voort / langs de Wallen, na de Krommiker Poort, en het Kasteel, en van daar / voorby de Hof-poort, ook al nevens de Wallen, naar de Nieuwe Poort; toen de Stadt in / en dwars door de zelve / langs de Bree-straat, na 't Kasteel, alwaar Hy inkomende / al 't Geschut, van dat / en rontom des

Stadts Wallen, gelost is/ en daar op van die Magistraat wierdt verwelkomt. Een gedeelte der Ruyterye, die met hem gekomen was/ bleef buyten Snellenburgh, en deden hunne Paerden aldaar in de Weyde, en andere quamen binnen/ en al de Soldaten waren in wapenen; Den zelven namiddagh/ omtrent 3 uuren, vertrok den Prins van Condé weder na Uytrecht Wiens Stukken wierden t'zijner eeren/ af-geschooten.

De Borgers van Woerden zijn op den 14 Mey, 1673. des morgens vroegh met 14 Schuyten uyt-gereist/ daar den Schout Molak zelf/ met zijn Knecht, mede most; niemant wist tot wat eynde dit geschiede/ want zy quamen/ zonder yets te verrichten/weder binnen. Den zelven namiddagh ten 4 uuren quam wederom een Regiment Frans Voetvolk, van 15 of 16 Compagnien, sterk omtrent 700 Man, in Woerden. De twee volgende dagen en nachten hoorde men sterk schieten/ en zagh men verscheyde rook-dampen, en vuuren op gaan/ zoo na de kant van Breukelen, Nieuwer-Sluys, als Oude Kamerik. In deze tijdt liep'er een Frans Kapiteyn wegh/ met al het gelt, dat hy voor zijne Soldaten ontfangen had. Gelijk ook deden twee Knechten van een ander Kapiteyn, met al het gelt, dat Hy by zich had. Als nu voeren der veel Schuyten van Uytrecht na Woerden, met allerhande Waren, en weer daar van daan na Uytrecht toe.

Den 21 Mey, wierdt zekeren van Beest op het Kasteel te Woerden gevangen gezet/ ter oorzaak dat Hy, buyten last van dien Commandant, de Boeren van Polanen had aangeschreven/ dat zy aanstonts/ de Brandt-schatting aldaar zouden komen betalen/ of anders/ in de volgenden dagh/ in kolen gelegt worden: De Boeren, die t'Uytrecht alle Maanden precijs/ op de betaling van hare Brandt-schattingen, wel pasten/ vertoonden dezen Brief, aan den Hertogh van Luxenburgh, die dit zelve aan den Commandant te Woerden dede verstaan/ en den eygen Brief van van Beest over zondt/ de welke/ hier van onderwijst/ hem aanstonts in de Gevangenis dede vast zetten. Den 23 dito quamen eenige Schuyten met Frans Meel, en andere Waren, van Uytrecht na Woerden, daar van vier onderwegen zonken: Ondertusschen wierden verscheyden Goederen aldaar zeer duur/ zelf het Schapen-vleesch en Boter, &c. Dien zelven namiddagh omtrent 4 uuren, geraakte te Woerden een grooten alarm, en men wist niet waarom; de Klokken klepten/ de Trommels wierden geroert/ en de Soldaten raakten meest in 't geweer/ en daar op is niets gevolght. Den 26 dito quamen te Woerden eenige Schuyten met bagagie voor groote Heeren, daar by was een aanzienlijke Juffrouw, die met haar stoet, het Hospitaal quam bezoeken. 's Anderen daaghs 's morgens/ omtrent 4 uuren, deden Sijn Hoogheyt, des Princen van Orangies Soldaten, een Steen-oven, daar de Fransen van Woerden, by dage haar Brant-wacht hielden/ met Buskruyt, op-springen. Op het Olie-meulens Bolwerk te Woerden, waren vier Bakken in d'Aerde, daar men de Olie in bewaart hiel. Deze/ tot noch toe/ aan de Franse onbekent zijnde/ wierden nu by haar ontdekt; men dede straks d'Olie, die daar in was/ in vaten, en voerdenze na Uytrecht, aldaarze voor goeden prijs verklaart wierd/ door dien de Vrouw, die de zelve toebehoorde/ te Leyden was/ en die niet quam los koopen; deze schade wierd wel op 5 of 6000 guldens begroot. Den 30 dito

 quamen

quamen al weder / een deel nieuwe Soldaten binnen Woerden, welke tochten zeer nadeeligh voor de Inwoonders zijn geweest. In deze tydt was men aldaar/ en daar omtrent zeer bezigh/ met alle de Vaarten toe te dammen / alzo de Fransen ten hooghsten beducht waren / voor schielijk overvallen te worden. Als nu was de Wijn te Woerden goeden koop; Den 31 Mey trok een groote menighte van Krijghs-volk daar uyt / om een gewichtigen Aanslagh (zoo zy zeyden) uyt te voeren.

Den H. Sacraments-dagh wierdt nu ook te Woerden, door de Fransen gevierd; Op den 1 Junii, 1673. des morgens / is in de Zaal van 't Hospitaal eerst eens Mis, voor de zieken, gedaan: Dit volbracht zijnde / ging die geen / die Mis gedaan had / in 't wit gekleet / en met eenige snaren behangen / al zingende / en prevelende / langs de deuren van de zieken in 't Hof, en eenige die Was-kaerssen droegen / gingen bloodts hoofts, voor uyt. Den Mis-Priester ging ook in sommige huysjes, daar zieken lagen / en daar weder uyt komende / trok zoo / al gaande / alle zijne Ornamenten, of Verzierselen, weder uyt / en daar mede was deze H. Processie ten eynde. Met 't zelve staken wy ook het verhaal van deze ellendige Stadt Woerden, voor een poos/ en zullen yets van de Stadt Naerden, nu mede onder 't gebiedt der Fransen, verhandelen.

Van de Stadt Naerden, onder 't gebiedt der Fransen.

PHilippes de Procé, Schiltknaap, Heere du Pas, commandeerde van wegen den Koning van Vrankrijk binnen de Stadt Naerden; Hy had dien Koning, van zijn 14 Jaren af / in den Oorlogh gedient. Als nu Naerden, in 't voorleden Jaar, 1672. door 100/ of 120 Franse Ruyters, was ingenomen / als in 't eerste Deel, van dezen Oorlogh, verhaalt is / zoo zijn die voorsz. Ruyters, onder 't gebiedt van den Heer Mazel, omtrent 14 dagen daar in gebleven. Tien Compagnien van 't Dolfijns Regiment waren 'er daar na ook zoo lang. Deze beyde leefden 'er naar hun believen: In voegen dat 'er / toen de Heer du Pas daar in tradt / een groot gebrek van alle dingen was.

Men bracht voort in de plaats 19 Compagnien van d'eerste Bataillon van Turenne, en 6 Compagnien van 't Regiment der Koningin. Deze Stadt stondt in zulk een slechte staat / dat de Heer du Pas 8 dagen daar na verplicht was daar te doen arbeyden/ om zich van d'aanvallen/ die men tegen hem gedaan kon hebben/ te beschutten. Alles was 'er in wanordening. De groene Doorn-hegge was in veel plaatzen gebroken / en de Bolwerken gescheurt en open; In voegen dat 'er een man te Paerdt lichtelijk kon inkomen. De Borstweeringen waren zeer dun / en zoo laegh / dat men daar voor tot aan de middel bloot stondt. De mondt der Haven / die in de Stadts Gracht quam / was zonder keetenen; En daar was niets / 't welk d'ingang belette. Zoo dat Naerden een geheel open Stadt was. De Heer du Pas was dieshalven genoodtzaakt voort een Pallissade achter de groene Hegge te maken / de Borstweeringen te verzwaren/ en te verhoogen / en in 't overige zoo veel als hem mogelijk was / te verzorgen;

't welk

't welk van mijn Heer van Rochefort, die toen t'Uytrecht was / en in het landt geboodt / goet gekeurt wierd.

Drie Maenden daar na / zont men 'er de Heer Ingenieur Chasserak, om eenige Buytewerken af te steken: Deze beval dat men 'er drie halve Manen zou maken / dat is voor yder Poort een: daar op de Heer du Pas aan hem vertoonde / dat 'er noodtzakelijk noch een afgesteeken diende te wezen / tusschen het Bolwerk van 't Magazijn, en het vierkant Bolwerk, om dat de Gordijn tusschen deze 2 Bolwerken zo lang is / dat zy malkander nauwelijks konden beschermen; Chasserak bekende wel dat dit waar was / maar zeyde dat hy 'er geen bevel toe had / en dat men zoo weynigh kosten / als 't mogelijk was / wilde doen. Deze Ingenieur, wegh trekkende / liet d'aftrek der werken aan de Heer Ingenieur de Beaufort, aan de welk de Heer du Pas klaaghde / dat de halve Maan, naar de Zee-kant, die hy maken dee / niet docht / en te kleyn was / en dat de Borstweeringen niet bestandigh tegen 't Geschut waren. Deze antwoorde / dat het wel waar was / maar dat echter aan hem was belast / d'aftrek, en 't ontwerp van de Heer van Chasserak te volgen. Men weet dat hy / om een plasdank te begaan / alleenlijk de zuynigheyt had betracht / en de zeekerheyt van de plaats verwaarelooft: De Generaals van 't heyr hebben 't gezien; En hoewel zy 't zelfde zeer slecht oordeelden / zoo hebben zy 'er niets af gezeght.

De Gouverneur du Pas dan / geen meester van die werken zijnde / om hen na zijn afmeetingen te maken / verzuymde niet in 't geen dat aan hem stondt; Gelijk een waakent oogh hier op te houden / dat de Werk-lieden getrouwelijk en gedUurighlijk arbeyden / en dat ten minsten des Konings geldt nuttelijk besteedt zou worden. En zeeker / men heeft / door zijn goede toezicht / niet meer besteedt dan 15 of 16000 gulden, in al 't geen dat men gemaakt heeft / om deze plaats te versterken. Daar is niet een / die den Koning zoo weynig heeft gekost / als deze; en d'Ingenieurs weten / wat men met zulk een kleyne zomme gelds kan uytrichten.

De Gouverneur bracht wel haast / door zijn voorzichtigheyt / en goet beleydt / de wanordeningen in de Stadt, te rechte; En men vondt / door zijn naerstigheydt / en door de goede ordeningh / die hy onderhanden dee / ten minsten de noodtzakelijke behoeften in deze plaats, daar men by na / in 't eerst van honger storf. Hy verzorghde in d'onderhouding der Krijghs-benden, hoewel 'er in 't begin geen ordre in de munitie was gestelt / en geen Commissaris daar geweest had. Hy dee van alles uytdeelen / Graan vergaderen / Ovens maken / Bakkeryen oprechten / en Magazijnen van voeragie, en een Siekhuys toestellen / en is by deze naerstigheydt en zuynigheydt volstandigh gebleven / zoo lang hy te Naerden heeft geweest. De Koning was 'er af bericht / en heeft meermaals betuyght dat hy met zijn beleyt vernoeght was / gelijk den Hartogh van Luxemburg zelfs / de Heer du Pas verzeekert heeft.

Deze bezigheyt vertraaghde niet d'yver / die hy tot d'andere gewichtiger uytwerkzelen van zijn Ampt had; Gelijk de bewaring van de plaats; de Partyen; die hy uytzondt / en de naerstigheydt / die hy aanwende / om bericht van 't geen te hebben / dat in des Vyandts landt gebeurde. Wyders / hoe groote

zuynigheydt hy ook tot de welstant van des Konings dienst heeft getoont / soo zou men hem echter niet konnen verwijzen / dat hy de minste spaarzaamheyt tot zijn voordeel heeft bewezen / zelfs niet in de Paspoorten, die hy dagelijks in zeer groot getal uytgaf. Zijn beleydt is altijt zonder verwijt van eygen baat geweest; dewijl hy geen ander voordeel / als dat van de Koning kende. d'Inwoonders zijn zeer verre geweest / van over hem te klagen / gelijk zy over eenige anderen wel gedaan hebben. In tegendeel / dewijl zy zulk een eerlijk beleydt zagen / zoo keerde een groot deel van hen / die 'er eerst uyt gevlucht waren / weer in de Stadt, daar in men / gelijk ook op 't Landt, gelijkelijk d'oprechtigheyt en bescheydenheyt van de Gouverneur prees. Dit zijn waarheden / die zijn Vyanden zelven zouden moeten toestemmen / en de heele Werelt is 'er een getuyge af.

De Stadt leght in een zeer open velt, hebbende ter rechterhant de Zuyder-Zee, die 'er omtrent 800 treden af is. De vlakte is ter slinkerhandt. Daar omtrent waren veel geboomten en Tuynen, met Speel-huyzen, die de Heer du Pas genoodtzaakt was neder te werpen. Hy dee ook de hooghten slechten / die 'er te na by waren.

Deze plaats wierdt tot verscheyde malen van de Vyanden gedreyght. Sijn Hoogheyt de Prince van Oranje quam 'er met eenige 1000 mannen, om haar by nacht aan te tasten / maar / ontdekt zijnde / durfde 't niet wagen / terwijl de wakkerheyt / en de goede wacht / die men daar hieldt / altijdt beletten yets tegen de zelve aan te vangen. Deze zelfde wakkerheyt maakte dat de Gouverneur zijn naerstigheyt verdubbelde / tot de voltrekking der kleyne Buytenwerken, die echter onvolmaakt zijn gebleven / om dat men hem belette geduurende de drie leste Maanden, die voor die belegering gingen / daar aan te werken. Hy klaaghde dikwils daar over aan de Generaal, en aan d'Intendant: Maar zy namen geen acht op zijn klachten / en waren geduurighlijk bezigh / met de Werk-lieden te gebruyken tot het landt / 't welk onder water gezet was / droogh te maken.

De Gouverneur had noch een andere reden om te klagen / daar op hy geen groote vernoeging verkreegh. Want hy / ziende dat men hem d'oude Krijghsbenden, die in 't begin aan hem gegeven waren / had benomen / en dat hy geen anderen / dan nieuwe en slechte recreutes en nieuw geworven Volk had / vertoonde krachtighlijk aan den Hartogh van Luxemburg, van wat belang het voor de Stadt was / dat men anderen aan hem zondt. Hy dee dikwijls hier op aanhouden / zonder eenige voldoening op zijn begeerten te bekomen. Het gevolgh heeft wel getoont / van wat belang dit was / en 't is voor hem een groot ongeluk / dat den Hertogh van Luxemburg, hem niet heeft willen gelooven.

Dusdanigh was de gelegentheydt der Stadt Naerden (als der Staten Garnizoen die Stadt verlieten / en de Fransen daar zonder slagh of stoot / binnen quamen) volgens de beschrijving van den Heer du Pas, uyt zijne Apologia of Verantwoording getrokken. Van dezen Commandants beleeftheden / en rekkelijke regeering weten niet alleen zijne Franse Officieren en Soldaten, maar ook zelf d'Inwoonders, die daar in bleven / en de uytgevluchte / die op deze goede Faam wederom daar binnen quamen / genoeghzaam getuygenissen te geven / zoo dat hy schier van niemandt gehaat is geworden / als van den Hertogh van Luxenburg,

burgh, den Intendant Robbert, en die het met haar hielden/ en dat alleen daarom/ om dat hy van alle andere gepzezen wierdt. Onder de Ingezetenen der Stadt Naerden was eenen/ genaamt Karel de la Lande, van Franse afkomst/ eertijdts een Koopman geweest/ tot Amsterdam, en nu aldaar te Naerden, om zich te verlustigen/ woonachtigh; deze hielt al te grooten correspondentie/ met den Fransen Gouverneur du Pas, en andere Oversten, zoo dat het met scheele/ of nijdige en arghwanige oogen van sommige Inwoonders wierdt aangezien/ waar door hem, na het weder overgaan der Stadt Naerden, aan der Staten zijde/ zeer veel moeyelijkheden zijn aangedaan/ als hier na volgen zal.

Het geen in de *Stadt Harderwijk*, onder 't gebiedt der *Fransen* is voorgevallen.

Wy vertrekken/ voor eenigen tijdt van Naerden, en met eenen/ uyt Hollandt, en gaan de Kusten der Zuyder-zee, oostwaart op/ en komen alzoo op de Veluwe in Gelderlandt, ziende aan die Zee-strant leggen de ongelukkige Stadt Harderwijk, die al mede in 't voorleden Jaar, 1672. (van geen Staten Guarnizoen voorzien zijnde) door weynigh Munsters Krijghs-volk, aan dien Lieutenant Colonel Hautain, is over gegeven/ de welke niet veel dagen daar na/ van de Franse daar uyt zijn gejaaght/ als in ons Eerste Deel is aangewezen; Doch ons/ tzedert die tijdt/ in handen komende/ de conditien, waar op die genoemde Stadt, is over gegaan/ zoo laten de zelve hier volgen.

C A P I T U L A T I E.

Tusschen den Gestrengen en Manhaften Heer Nicolaus Haultayn, *Overste te Paerde, gestelt van zijn Vorstelijke Doorluchtigheyt van Munster, en Over-Commandant in Elburgh ter eenre, en de ondergeschreve Burgermeesteren en Gecommitteerden der Stadt Harderwijk ter andere zijde, waar op huyden over de protectie en bescherminge der voornoemde Stadt, ten wederzijden geconsenteert en geaccordeert is. Met belofte van het een en 't andere heylighlijk, met alle trouw een sinceriteyt, te achtervolgen, in voegen en met die expresse voorwaerden, en conditien, hier naer beschreven.*

I.

Dat de *Gereformeerde Christelijke Religie* vry en publijk in de *L. Vrouwe Kerke* geoeffent en gepleeght zal mogen en moeten worden, gelijk voor dezen en tot noch toe is geschiedt, en dat die *Predicanten* en andere

Bedieners

Bedieners van de *Kerke*, de *Tractementen* daar toe ſtaande, als voor dezen zullen worden gelaten, als mede de gronden en plaatzen die *Kerke* annex: wordt ook geconſenteert die continuatie in de *Catechiſatie* tot *Hierden*, moetende die voorſz. *Tractamenten* vervallen uyt die *Domaynen* en *Klooſter-Goederen*, reſorteerende onder *Harderwyk*, en by die *Stadts Rentmeeſters* ontfangen en uytgekeert werden.

II.

Dat die *Regeeringe* en beſtellinge van *Juſtitie*, mitſgaders die macht van *Magiſtraat*, blijven en continueren zal, als de zelve tegenwoordigh is geconſtitueert en aangeſtelt.

III.

Te mainteneeren, conſerveeren en behouden de *Stadt* en de *Ingezetenen* van dien, by hare *Rechten* en *Privilegien*, wel hergebrachte *Coſtumen*, *Willekeuren*, oude *uſantien*, *vonniſſen* en *gewyzen*, in dier voegen als de *Vorſten van Gelder*, die voor dezen geheven en geconfirmeert hebben, en nu in gebruyk zijn, de *Munte*, *Gilden*, *Armen-huyzen* en *Armen-deylingen*, *Academien*, *Schoolen*, met die *Tractamenten* daar toe ſtaande.

IV.

Dat alle *Burgers* en *Ingezetenen*, zonder eenige *plunderinge* behouden zullen, die *vrye diſpoſitie* van hare mobile, en inmobile *Goederen*, zoo wel van *Geeſtelyke* als *Wereltlyke*, en van wat *natuure* de zelve zouden mogen zijn, ſchoon 't yemants gelegentheyt niet en ware, langer in de voornoemde *Stadt* en Landen te blijven.

V.

Alzoo die *jurisdictie* van die *Stadt* meeſt in Velden en Zanden gelegen is, en beſtaat, en *Hoop-huyzen* wel eer onder die voorſz. *jurisdictie* is geweeſt, dat de zelve met des *Stadts Buurſchappen*, van *Hierden* en *Tongzel* zullen werden geconſolideert.

VI.

Dat die *Ampten Nieuwkerk*, *Putten* en *Ermel*, reſorteerende onder *Harderwyk*, daar by zullen blijven, en die *Ampts-Jonkeren* van dien met die *Stadts Burgermeeſteren* des *Jaars* tweemaal *Recht* houden, zullende hooft voor hooft *gevoteert* worden, en de meeſte de minſte over ſtemmen, als van oudts gebruykelijk.

VII.

Dat die *Kerken* en *Kerken-dienſten*, en *Schoolen* in die voorſz. *Ampten*, by die van de *Gereformeerde Religie*, met hare daar toe ſtaande *Tractementen*, en den aankleven van dien, zoo van wooninge als anders, zullen blijven.

VIII. Dat

VIII.

Dat de uytgevluchte *Persoonen* en *Goederen*, uyt vreeze van *Oorlogh*, vry, en onbekommert zullen mogen repatrieeren en ingebracht worden, en die van andere plaatzen ingekomen en ingebracht zijn, zullen mogen wederkeeren en uytgebracht worden.

IX.

Dat alle voorgaande *Contracten* van den *quartiere* van *Veluwen*, zullen zoo lange in *Esse* wezen, en alle *possessien*, uyt kracht der zelver geobtineert, ook zelfs over *Geestelyke Goederen*, zullen in vigeur zijn en voortaan geobserveert worden.

X.

Dat die *Stadt* behouden zal, die *vrye Commercie* met hare *Nabuuren*, zoo te *Lande*, als over *Zee*.

XI.

Op dat die *arme Gemeente* niet boven vermogen mochte bezwaert worden, zal voor eerst *'t Garnisoen* uyt 12 *Ruyteren* bestaan, en daar naar niet hooger als 50 vergroot worden, 't welke, des noode zijnde, dan kan vergroot worden.

XII.

Dat dit *gehandelde* eerst *vigeur* en *kracht* zal grijpen, zoo haast het, aan eene zijde, door *Syn Vorstelyke Doorluchtigheyt Christoff Bernhard*, *Bisschop* tot *Munster*, *Administrator* tot *Corvey*, *Burgh-Graaf* tot *Strombergh*, *Vorst* des *Heyligen Ryks*, *Heere* tot *Borculoo*, en aan de andere zijde, by de *Magistraat* en *Gemeente* tot *Harderwyk*, zal zijn geratificeert, en van wederzijden ondergeschreven.

In kennisse der waarheyt, zijn hier van twee alleens luyde *Instrumenten* vervaerdight, en binnen *Elburgh*, op den 11 *Junii*, 1672. op 't pampier gebracht, en overkomen, en was ondergeschreven, *Nicolaus van Haultayn*, *Herman van Spuelde*, *Engelb: Schrassert*, *Rudolf van den Klooster*, *Daniel van Heerde*, *Jan Gruter*, *Bernhard Pannekoek*.

Coll:

WILHEM HEEK, *Secret.*

Deze conditien waren wel ingestelt / belooft en onderschreven / maar wierden niet wel onderhouden / noch nagekomen / want de Fransen, de Munsterse (als gezegt is) daar op sagende / wilden aan deze Capitulatie niet gebonden zijn. Zy bezwaarden de Stadt, met een onverdraaghlijke zware inquartiering,

't geen dapper op de gemeyne Ingezetenen aan quam: Zy eyschten mede groote contributien, en dwongen haar de zelve ook te betalen. Zoo haast men in Hollandt het overgeven van de Steden Harderwijk en Elburgh, had vernomen/wierden aanstondts eenige Uytleggers en ander Vaar-tuygh met gewapent Boots-volk derwaarts gezonden/ de welke de Schepen, (die daar altijdt in de bloote Zee,op de rede, aan Anker moeten leggen/ en vermits de ondiepte niet in de Haven, noch dicht onder die Steden konnen komen) wech namen/ om dat de Munsterse noch Fransen, zich daar mede niet zouden konnen versterken/ en de Zuyder-Zee onveiligh maken. Korts daar na quamen noch 25/ van den Munstersen Bisschop, binnen die Stadt, en trokken ook door de zelve/ een groote partye Hollandtse Landtluyden, die tot Aernhem, Zutfen, en elders voor Garnisoen hadden gelegen/ en met het overgaan der zelver Steden, aldaar gevangen geweest/ en nu/ ten deel gerantsoeneert/ en vry gelaten/ weder naar huys toe keerden.

Den 19 Junii, 1673. (Oude stijl) quam binnen Harderwijk den Hartogh van Luxemburgh, met omtrent 20 Ruyters, maar Hy vertrok voort na Uytrecht, en liet/ van wegen den Koning van Vrankrijk daar binnen een Commandant, genaamt/ Durban du Forcia, by de welke/ des namiddaghs, noch eenige Franse Ruyters zijn binnen gekomen. Dezen voorsz. Commandant, dede alle de Munsterse, den 20 dito, uyt Harderwijk vertrekken.

Des anderen daaghs/ den 21 dito, quamen daar binnen 4 Compagnien Frans Voet-volk, sterk 140 Man, van 't Regiment van Vermandois, deze/ met noch een Compagnie, die daaghs daar aan/ volghde/ begonnen die Stadt met Wachten te bezetten. Den 28 dito, quam een Schip van Hoorn, op de Rede, met een Uytlegger, of Kruysser geconvoyeert/ in meyninge/ om noch eenige Hollandtse Landt-luyden van daar over te halen/ maar de Fransen zonden een Lieutenant, met 14 of 16 Muskettiers, in een Schuyt, daar na toe/ de welke/aan den Kruysser komende/met sommige van zijn Soldaten over sprong; Den Hollandtsen Capiteyn, ziende wat'er gaande was/ dreef de Franse weder uyt zijn Schip, in welke actie van wederzijden 3 of 4 doodt bleven/ maar den Capiteyn, kapte/ verbaasdelijk zijn Anker-touw stukken/ en zeylde wech/ verlatende het Schip van Hoorn, dat daar op/ van de Fransen, (alzoo het niet anders als met de Schipper, en zijn Knecht bemant was) lichtelijk wech genomen wierdt. De Hollandtse Kruyssers begonden haar/ zoo nu en dan op de Rede, en voor die Stadt te vertoonen/ schietende met grof Kanon, op de zelve/ en de Franse weder uyt de Stadt op haar/ doch de Harderwijker Visschers wierden somtijdts geweldigh van de Hollandtse Kruyssers gequelt/ zy namen hare Schuyten, Fuyken, en Want, 't zelve in Hollandt verkoopende.

Dewijl die van Harderwijk het Krijghs-volk van den Munstersen Bisschop (op wiens naam zy hare Capitulatie gemaakt/ en de Stadt over gegeven hadden) nu quyt/ en de Fransen wederom daar binnen/ waren/ zoo mosten zy ook dien Koning voor haren Heer erkennen: overzulks zijnder den 30 Juny, 1673. Gecommitteerden van wegen die Stadt, na de Franse Majesteyt toe gezonden/ om te verzoeken/ de behoudenis van de vrye Exercitie in hare Kerk,

de

de Privilegien, &c. en andere conditien, in hare voorgaande Capitulatie begrepen / 't welk hun ook is toegestaan: Doch den Commandant liet de Roomsgezinde toe / haren Dienst in de Academie te doen.

Den 8 July, 1672. is een der Burgermeesters van Harderwijk, genaamt Dibbolt Feyth, om dat hy in Hollandt gevlucht was / en niet wederom te voorschijn quam / zelfs van zijn Confraters, en door de Magistraat aldaar / van zijn Burgermeesterschap af-gezet / en tot alle bedieningen inhabil verklaart; de Burgers zeyden / dat dit uyt haat/ en onderlinge partyschap geschiede.

Den 28 July quamen 14 Compagnien Voet-volk van Wezel, van 't Regiment van den Marefchal de Turenne, binnen Harderwijk, in Guarnizoen, met een nieuwen Gouverneur, genaamt Maisonville. Drie dagen daar na trokken de vier Compagnien van Vermandois weder daar uyt; en den 4 Augusti, quamen daar binnen 96 Karren, met Frans Meel, waar van een partye daar bleef / en de rest na Kampen wierdt gevoert. Den 8 dito, wierdt een Soldaat, die meende te verloopen / gevangen / die den tweeden dagh daar aan / (na dat al 't Guarnizoen in wapenen was gebracht/) aan een Boom wierdt op gehangen. 's Anderen daaghs quamen noch 100 Switzers daar binnen.

Tot dezen tijdt toe / hadden de Burgers van Harderwijk de Soldaten moeten de kost geven; dan op den 12 Augusti, 1672. wierd af-gelezen/ het gene volgt: Dat men de Soldaten, maar alleen, met bed, vuur, en licht behoefde te verzorgen: Dat die gene, die uyt de Stadt in Hollandt gevlucht waren, binnen 14 dagen zouden moeten weder binnen komen, om hare huyzen te bewoonen: Dat men zonder Pafpoort van den Gouverneur, niet naar Hollandt zou mogen vertrekken: Dat men geen Soldaten zal mogen flaan, maar aan den Gouverneur, (zoo zy yets misdeden,) over haar, zou hebben te klagen: Dat de Burgers, binnen 24 uuren, haar Geweer, op 't Stadthuys zouden moeten brengen, op de verbeurte van 100 Rijksdaalders. Den 17 dito, wierdt 't Guarnizoen gemonstert/ en wierden daar in gebracht / een partye Schoppen, Houweelen, &c. Ook quam daar binnen noch een Compagnie Switzers, omtrent 150 Man sterk; en wierdt mede 't gebodt / van 't Geweer te brengen / vernieuwt / op lijf-straffe; als ook / Dat niemandt eenigen Vriendt in zijn huys zoude logeeren, zonder 't zelve aan den Gouverneur bekent te maken. Twee dagen daar na quam noch een Compagnie Ruyters daar in / sterk 54 Man, die des anderen daaghs/ met de 17 Compagnien Voet-volk gemonstert zijn.

Tot noch toe was de Stadt Harderwijk in haar oude stant gebleven / maar op den 4 September, 1672. begost men die te fortificeren: Den Gouverneur eyschte daar toe/ 17500 Palissaden. Den 6 dito, is omgeroepen/ dat men de Boomen voor de Stadt zou moeten af houwen, en dat de Borgers, die noch eenigh Bos-kruyt in huys hadden, 't zelve by den Gouverneur zouden moeten aangeven Des anderen daaghs quamen daar in 17 Karren, geladen met Bos-kruyt, Lonten, Schoppen, &c. En 3 dagen daar na/ wierden 2 Karren met Zout geladen/ omtrent het Dorp Putten, van 10 Hollandtse Party-loopers wech genomen/ en is doen mede een Placcaat binnen Harderwijk afgekondight / inhoudende / Dat alle de uytgevluchte Borgers binnen de tijd van 14 dagen, wederom zouden moeten in

komen, op pœne van confiscatie van hare Goederen; En vijf dagen daar na wierd omgeroepen/ Dat niemandt van de Ingezetenen des nachts, als 'er alarm quam, op straat zou mogen komen, maar yder zijn deur toe sluyten, en een brandende kaers voor de glazen hangen: Daar op des anderen morgens/ een loozen alarm gemaakt wierd. Den 19 dito, begost men des Stadts Muuren, daarze gebroken en vervallen waren/ wederom op te metzelen/ en de Palissaden te zetten; weynigh dagen daar na/ wierden de Metzelaars ondervraaght/ ofze eenige Goederen van d'Ingezetenen hadden wech gemetzelt; Omtrent die tijdt/ quam 'er noch een Compagnie Switzers binnen: En weynigh dagen daar na is een ander Compagnie van die Natie daar uytgetrokken na Kampen, en alweer een van de zelve slagh daar in gekomen. Den 26 dito, is 'er des morgens wederom een valschen alarm gemaakt: En doen wierd belast; Dat men de Boomen en Heggen, noch 12 Roeden verder van de Stadt, zoud wech houwen: Ook is korts daar na omgeroepen/ dat men het Vee, een Musketschoot verre, van de Stadts Grachten zou moeten af houden, of anders wierd 't zelve voor goeden buyt verklaart: men beval mede/ de Huysjes, buyten de Zee-Poorten, af te breken. Op den 28 dito, zijn eenige Visschers van een Hollandtse Kruysser na gejaaght/ de welke ook in des zelfs handen zouden hebben vervallen/ by aldien zy van de Franse Ruytery, (die van Strant, een stuk weeghs in Zee reden) niet waren ontzet geworden. Den laatsten September vertrokken 30 Ruyters van Harderwijk na der Elburgh, maar daar quamen drie alzulke Compagnien binnen/ zijnde over de 100 sterk/ die in 't eerste aankomen/ by wat de beest speelden/ met hare Paerden, in de Luyden hare Kamers te brengen/ en de zelve aan de Kassen en Kisten, &c. vast te binden/ en diergelijke moedtwilligheden meer/ waar op/ daar na/ beter ordre gestelt is.

Men monsterde op den 2 October, 1672. binnen Harderwijk al het Krijghsvolk; De Ruytery was sterk/ 131 man, onder 't Voet-volk waren eenige Compagnien, die maar 10/ 12/ 13/ 16/ en 17 man konden uytmaken. Vier dagen daar na/ begon men ook de Storm-palen by de Palissaden te zetten/ en de Tuyn-huysjes, om de Stadt, braken de Soldaten af/ verkoopende de afgebroken stukken overal/ daarze konden. Den 20 dito quamen noch omtrent 100 man te Paerde binnen/ met eenigh Kruyt en Lonten; Des anderen daaghs volghden noch 6 Compagnien Voet-volk, daar op den 22 dito weer een Monstering geschiede/ en was het Voet-volk, 1511/ en de Ruytery, 250 man sterk. Den 25 dito, quamen omtrent 60 Wagens, en Karren, met Frans meel geladen/ daar binnen/ die 's anderen daags/ van een partye, met Haver geladen/gevolght wierden/ en daaghs daar aan quam noch een Compagnie Paerdevolk binnen die Stadt, maar den 29 October, trokken wederom 170 man te Voet, daar uyt/ na Amisfoort: Als nu mosten de Boeren, dagelijks omtrent 40 Karren, en Wagens, geladen met hoy, en stroy, binnen voeren/ en dat tot gerief en onderhoudt van de Ruyters Paerden.

Den 2 November, 1672. wierd noch een party Haver binnen gebracht/ en omtrent dezen tijdt plonderden 1500 Ruyters, het schoone Dorp Nykerk, gelegen op de Velawe, omtrent anderhalf mijl van Amisvoort, by na/ geheel uyt.

Daar

Daar woonden veel vermogende Luyden, die haar met vette Offen te weyden, generden / doch zy waren meest alle / by tydts / met hare gereedtste en beste goederen / over / in Noordt-Hollandt, wegh gevlucht. Dit maakten 300 grooten schrik onder de Boeren van Putten en Armel, dat die haar ook / hol over bol / binnen Harderwijk hebben begeven. Den 5 dito, quam den Intendant Robbert in de Stadt Harderwijk, die daar niet veel goets voor de Ingezetenen uyt werkte / als korts na zijn vertrek zich wel haast openbaarde. Den 28 dito, zijn daar twee stukken Geschut binnen gebracht.

Den 4 December, 1672. wierd te Harderwijk een Soldaat geharkebuseert/ en den 9 dito, most die Borgery het Ys in de Stadts Grachten, open bijten en voorts open houden: Den 14 dito quam ordre / dat de Borgers en Boeren, Contributien zouden moeten opbrengen / tot betaling van dat Garnisoen; Waar op des anderen daaghs / door den Gouverneur, van die Stadt, een groote somma geldts, en noch 1200 Camisolen voor de Soldaten, ge-eyscht wierd. Eenige Borgermeesters, en voorname Borgers hier over/op 't Raadthuys vergaderende / zijn door ordre van den Heer Gouverneur aangezept / Datze daar zoo lang zouden moeten bewaart blijven, tot datze, middelen hadden beraamt, en uytgevonden, om de schattingen te konnen betalen, gelijk ook geschiede. Den 20 dito is 'er al weer gemonstert, en de volgende dagen / quamen verscheyde Wagens, binnen / met Meel, Tarwe, en Haver geladen.

Op den eersten dagh des Jaars, 1673. kregen die van Harderwijk, een Bataillon van d'Heer Castelnau binnen hare Stadt, en 's anderen daaghs / den 2 Januarii, trok het Bataillon, 14 Compagnien sterk / van 't Regiment van Turenne, van daar na Naerden: Eenige weken daar na / trok ook een Compagnie Switzers uyt Harderwijk. In 't midden van Januarii, begon de voeragie voor de Paerden, daar te ontbreken / daar over de Ruyters op den Boer daar rontom dagelijks uytliepen / en alles ten gronde toe bedorven. Den 18 dito, is al weder gemonstert. Den 24 daar aan volgende / wierd d'Heer Burgermeester Wijnbergen, (om dat Hy yets onaangenaams zou gezeyt hebben) in 't gat gezet. En den 29 dito, zijn 4 Burgers op 't Raadthuys ontboden / die aldaar mosten beloven / binnen 8 dagen tijdts / 3000 guldens op te brengen. Deze waren niet langer vry / als omtrent 20 dagen, doen haar wierd belast / yder voor zijn hooft / noch 550 guldens, te moeten verschaffen. Aldus begonnen de Fransen hier te tyranniseeren, door dien zy wel gewaar wierden / dat haar Rijk daar niet lang zou duuren; Want op den 18 Januarii quam Monsieur Magalotti binnen die Stadt, om te bezichtigen en te overleggen / of die geslecht zou worden / of niet; Welke uytspraak van die Stadt te ontmuuren en ontwallen, op den 4 Maert daar aan volgende / is uytgesproken / en men begon / met grooten yver / de Palissaden uyt te trekken: Ook wierden een deel Kruywagens daar toe / binnen gebracht.

Men monsterden het Garnisoen al wederom op den 19 February, en wiert sterk bevonden omtrent 1400 Man: Omtrent deze tijdt / quamen verscheyde Schepen uyt Hollandt, die eenige Koopmanschappen aldaar in laden / en wegh voerden / mits betalende voor Tolle aan den Fransen Gouverneur, het vierde

 part,

part, van de waerde van dien / doch het wiert zoo nauw niet gereekent: En alzoo trokken zy zoo veel geldt uyt de Stadt, als zy konden / om dat zy die toch niet konden / of mochten behouden: Den 8 Maert, wierden de voornoemde Geldt-schietende Borgers al weder by den Gouverneur ontboden / om Penningen op te brengen: Deze afperzing van eyndeling aan den Intendant Robbert geklaaght / en moderatie, door tussen-spreken van den Uytersen Bisschop, aan Hem verzocht zijnde / zoude den Intendant, daar op hebben geantwoordt / Dat de Borgemeesters van Harderwijk hem gezeyt hadden, Dat'er van geen andere Luyden, in Harderwijk, geldt te bekomen was, dan van deze Kooplieden.

Ondertusschen dat men vast bezigh was / met de Palissaden en Stormpalen uyt te trekken / vertoonden zich op den 12 Maert, 1673, des nachts, een Vloot van Karaveelen, Smal-scheepen, en Binnelandts-Vaarders, omtrent 70 Zeylen sterk / met noch ongeveer 50 Jachten, Sloupen en ander kleyn Vaartuygh, &c. op de Reede voor Harderwijk; eenige daar van quamen ook aan Landt. Hier door geraakte het alles daar binnen in Alarm en in Wapenen: Den Gouverneur, was doenmaals niet in de Stadt, en men speurde grooten schrik, en verlegentheyt in de Franse Officieren: Doch daar is niets vorders op gevolght/ want deze Scheepen verdweenen uyt het gezicht. (Van dezen aanslagh zal hier naar meer gezeyt worden.) Twee dagen daar na/heeft een Fransen Commissaris de namen der Eygenaars van de ledigh staande Huyzen op geschreven. Daaghs daar na is omgeroepen / Dat men geen goedt uyt de Stadt zoude voeren, geen Brieven uytzenden, noch met yemandt van buyten correspondentie houden, als met toelating van den Gouverneur. Ook wiert vernieuwt de Ordre, van / by tijden van Alarm, een brandende Kaers voor de Glazen te zetten / en geen Borgers op straat te komen: Den 18 dito, wiert een Borgers Zoon, die slechts door den Hof van de Stadts Secretaris wandelde / van een Fransman, (aldaar tot Sauvegarde gestelt) doodtgesteeken. Als nu de Stormpalen en Palissaden waren uytgehaalt / begon men des Stadts Wallen te slechten; Dit ging met grooten yver voort / en wierden de Boeren alom op ontboden / om mede daar aan te werken. De Fransen begonnen nu ook 't Geschut, Scharp, Kruyt, Loot, Lonten, &c. uyt die Stadt te vervoeren. En den 24 dito, hebben zy veel Koorn, van daar/ na der Elburgh gebracht.

Den 2 April, 1673, wierdt aan de meergenoemde Borgers weder belast tot contributie op te brengen/ 2500 guldens: De welke hier toe / onwilligh zijnde zulks te belooven/ zijn 3 van de zelve/ omtrent 3 weken daar na / in een gat vast gezet/ al waar zy eenige dagen hebbende gezeten/ gedreyght zijn/ dat men Haar, (by vordere weygering) zoude wegh voeren/ daar over zy zulks hebben moeten belooven. Men haalde nu veel Hoy en Stroo uyt de Borgers Huyzen en Schuren, en dede omroepen / dat yder zijn Hoy en Stroo zou komen aangeven en bekent maken, of dat het anders door 50 Soldaten zoude onderzocht worden. Den 8 dito, zijn des nachts eenige Volkeren aan 't Landt geweest / die 2 Boots, en 6 Visschers Schuyten wech namen. De uytgehaalde Palissaden begon men nu ook na Elburg te vervoeren: Den 13 dito, trokken 3 Compagnien te Paerdt, en 100 Man te Voet uyt de Stadt; des anderen daaghs / quamen weder

der 5 Compagnien Paerden daar binnen: Drie dagen daar na / zijn wel 500. Ruyters in 't Dorp Putten gekomen: Ondertusschen was men noch al doende/ met des Stadts Wallen te slechten: En den 22 dito, begon men des zelfs Muuren mede om verre te werpen / en hier en daar / door Bos-kruydt te doen bersten en op springen / gelijk zy dan eerst de Smee-Poort, en den 23 dito de Lutteke-Poort ook deden in de lucht vliegen. De noch overgebleven Borgers in deze Stadt, vrezende en ziende / dat men haar tot een open Vlek begon te maken / pakten en zakten / alles 't geen zy bequaamlijk konden wech krijgen / en zonden dat na Hollandt: De Fransen mosten (door dien deze Stadt nu zoo veel als open lagh) by na met hun gantsche Garnisoen, alle nachten gestadigh / de Wacht houden. Den laatsten April, zijn 2 Bataillons Voet-volk, als dat van La Motte, en Bourbonnois, (te vooren genaamt Castelnau) met al haar Baggagie, zak en pak, uytgetrokken; zoo dat'er noch maar alleen 6 Compagnien Paerde-volk binnen zijn gebleven.

Den 4 May, 1673, trokken 16 Compagnien te Voet door de Stadt Harderwijk, na de Steden Kampen en Elburgh: En den 29 dito, zijn de hier te vooren genoemde 6 Compagnien Paerde-volk, uyt die Stadt wel vertrokken; maar aanstonts quamen 6 andere diergelijke weder daar binnen.

Den 4 Junii, 1673, reden 4 Compagnien Ruyters door Harderwijk na Amisvoort. En den 21 dito vertrokken de 6 te voren genoemde Compagnien Paerde-Volk, uyt die Stadt, en quamen al wederom 10 andere daar binnen. Aldus stont het van 't eerste / tot 6 Maanden des Jaars, 1673, binnen de Stadt Harderwijk. De rest zal hier na volgen.

De Stadt Elburgh, twee mijlen van Harderwijk, mede aan de zelve zeestrant, meer Oostwaert op / gelegen / is van vry minder belang / als de laatst genoemde / doch de Fransen hadden die al mede versterkt / en zy is ook al / doch zoo hard niet / als Harderwijk, mishandelt geworden / tot dat zy eyndelijk al mede / (maar zonder te branden) is verlaten.

Het Stedeken Hattem, kleyn / doch redelijk sterk / mede op de Veluwe, in Gelderlandt gelegen / en door de Franse ingenomen / als in 't Eerste Deel, pag: 212. te lezen is / is den meesten tijdt der Fransen, van der zelver inquartiering vry geweest / behalven op het laatst.

Maar het Veluws Stedeken Wageningen, leggende op den tocht-wegh van Uytrecht na Arnhem, wierdt gelijk een open Dorp, zomtijdts berooft en geplondert / zoo dat die Inwoonders by na alle verliepen.

Van Arnhem, de Hooftstadt van het Gelders quartier, genaamt de Veluwe, is ons niet byzonders in handen gekomen / als dat de Fransen daar dapper doende waren / met die Stadt te versterken / en een hooge Katte op te werpen / tegen de hooge Zand-berg, daar dicht voor de Stadt gelegen / genaamt den Mussenbergh, zijnde van gelijke hooghte als het Rondeel, aan de St. Jans Poort; hier aan mosten de Borgers mede arbeyden: men richte daar ook een Magazijn op / van allerley behoeften / en eenig Geschut van Uytrecht en Harderwijk wiert daar heen gevoert. Veele warender binnen Arnhem, diens Vrouwen, Kinderen, Vrienden, &c. uyt die Stadt in Hollandt waren gevlucht / en zich daar bleven onthou-

onthouden. Tegen deze wierdt ſcherp geprocedeert / inzonderheyt die wel gegoedt waren: onder andere woonden daar een Heer, genaamt Freres, die alldaar de Bank van Leening, anders de Lombaert genoemt / onderhielt; dezen had een Broeder te Haerlem, en een Zuſter in Vrieslandt woonen; hun Vader had voor zijn doodt de goederen, die hy naliet / in deze drie plaatzen alzoo / aan zijne drie Kinderen verdeelt / zoo dat de twee noyt in Gelderlandt hadden gewoont: evenwel verſtont den Intendant Robbert dat zy t'Aarnhem zouden komen / of wilde van Freres 50 guldens daaghs voor elk betaalt hebben / dreygende zijn huys, (by weygering) neder te doen werpen. Het huys behoorde toe een Advocaat, woonende te Nimwegen, mede onder des Konings gebiedt / de welke hier van verwittight / aan den Intendant quam vertoonen / dat het huys, daar Freres in woonde / hem toe quam / en dat zijn goedt, eens anders misdrijf niet en konde boeten; maar den Intendant gaf hier op tot antwoort / dat dit zijn ongeluk was / dat zulk een Man zijn huys bewoonde / die niet betaalde / 't geen hy aan den Koning ſchuldigh is / en dat hy daar al evenwel om moſt lijden. Zoodanigh ſtroopten de Franſen mede hier en daar / op 't platte Landt.

Wel ruym zoo verre als de Stadt Elburgh van Harderwijk, leydt de Stadt Kampen van der Elburgh, noch verder ten Ooſten, doch niet aan die Zee-kant, maar niet heel wijdt daar af / en aan den Yſſel-ſtroom: Alhoewel deze Stadt een van de 3 Over-Yſſelſe Hooft-ſteden is / zoo leghtze evenwel niet over / maar aan deze zijde den Yſſel, op den Gelderſen Bodem, en de Veluwe, en daar over zoo ſchijntze in de onderlinge verdeeling van den Koning van Vrankrijk met de Biſſchoppen van Keulen en Munſter, aan dien Koning verdeelt te zijn geweeſt / dewijl zy de Rivier den Yſſel, als een ſchey-ſtroom, tuſſchen de 2 Provintien Gelderlandt en Over-Yſſel, hadden geſtelt: Want de Keulſe en Munſterſe Troupen hadden de Stadt Kampen, gelijk Harderwijk en Elburgh eerſt ingenomen / maar hebben Kampen, en die 2 Steden korts daar na / aan de Franſen geheel over gegeven. De Stadt Kampen voorzagen de Franſen van alle noodtwendigheyt / zoo aen de Fortificatien als van Oorloghs-tuygh: Doen zy Harderwijk begonden te ſlechten / voerden zy eenige ſtukken Canon daar uyt / naar Kampen, en vergaderden daar binnen menighten van Mondt-koſten: Ondertuſſchen trokken zoo nu en dan / de Franſe Krijghs-lieden daar in en uyt. Omtrent het midden van de maant Mey, quamen daar 800 Man uyt Naerden, binnen / als wanneer een goet deel Switſers wederom daar uyt zijn getrokken / die kort daar aan / noch van 8 Compagnien van 't Regiment van den Graaf de Soit gevolgt zijn / daar tegen eenige Compagnien van Kuylenborgh (doch zeer ſlecht volk) weder daar binnen quamen. De zware Inquartiering, en deze uyten in-tochten, vielen de Ingezetenen zeer hardt / want men vindt daar een arme Gemeynte, die haar met de Wolle-weverye, van Duffels, en Pletzen, &c. moeten generen / die nu / door 't ophouden der Scheep-vaart ſtil ſtont / waar door veele hebben moeten verlopen. Binnen Kampen was nu ter tijdt een Predikant, genaamt D. Teeling, die voor eenige Jaren tot Uytrecht had geſtaan / doch door die Magiſtraat die Stadt was ontzeyt / en tzedert hier te Kampen

beroepen /

beroepen. Dezen yver de dapper in 't Catechizeeren, 't welk Hy zomtijts/ buyten Kampen, in een Buurschap, genaamt Brunnep, mede ging oeffenen: zeker Rooms Priester, hier van kennis krijgende / verboeghde zich mede aldaar/ en hoorde de Catechizatie van D. Teeling aan/en zoo haast als Hy gedaan had/ stapte in des zelfs plaats / en begon op zijne Roomse manier ook te Catechizeeren; dit duurde verscheyde reyzen / zonder dat den eenen den anderen wilde wijken / want D. Teeling hield zijn ordinaris dagen gelijk Hy gewent was/ als wanneer den Priester, daar mede altijdt verscheen / zoo dat deze Vergadering, zelf uyt de Stadt, al grooter en grooter wierdt / en die eerst quam / die eerst maalde / waar door zy malkanders Catechizatie, dikwils aanhoorden/ zonder dat'er oyt yets meer na gekomen is.

Het ander Quartier van het veroverde Gelderlandt, is dat van Nimwegen, in welke Stadt de Franse begonnen een Sterkte te bouwen / aan de hooge kant, en de Wallen op te maken / en te herstellen: De Uytgewekene wierden hare goederen hard aangetast / hoewel het Verdragh van die Stadt, met den Mareschal Turenne gemaakt/ anders luyde/ want die binnen 't Jaar wilden vertrekken/ stont het vry/ ook met hare goederen, of over de zelve te disponeeren / na haar welgevallen: Als mede dat die gene die in de tijdt van de Belegering, of ook op 't sluyten van 't Verdragh, niet in de Stadt waren/ daar bylijk / in een Jaar tijdts / binnen mochten komen / en de zelve voordeelen genieten van d'andere Inwoonders; maar het mocht haar niet helpen / den Intendant Robbert verstont dit geheel anders / zeggende / dat den tijdt zulks nu niet toe en liet/ en dat de Wetten en de Wapenen niet te zamen konden bestaan. d'Heer Heukelom, die eenige Jaren voor dezen Fransen Oorlogh, in den Hage met zijn Vrouw en Nichts kinderen had gewoont / en wegens Gelderlandt in de Vergadering der Generale Staten was gedeputeert / wierdt op 500 guldens, yder dagh / dat Hy niet te voorschijn quam / getauxeert. Een Kint van een Dekker te Nimwegen, wierdt / in tegenwoordigheyt van zijn Vader, om dat hy zijn schatting niet betaalde / door eenige Soldaten uyt de Wiegh genomen / en in 't vuur gesmeten. En verscheyde huyzen van de niet inkomende Vluchtelingen zijn om verre gehaalt / andere mosten / om dit te voorkomen / de Franse Officieren, met heymelijke geschenken, de oogen verblinden.

Ondertusschen begonnen de Fransen hier/ als ook tot Arnhem, en in andere overwonnen Nederlandtse Steden, hunne handen te slaan aan de goederen der overledene/ die Erfgenamen in Hollant en d'andere Provintien, onder de Staten staande / hadden woonen: Van Nimwegen wierden 8 stukken zwaar geschut met hare Affuyten, naar Arnhem (daar men nu met het arbeyden aan de Fortificatie-werken begon op te houden) gevoert / die al voort naar Uytrecht zijn gezonden: de Waal-brugge brak / met het overbrengen / van 't laatste, van die stukken: noch quamen te Arnhem 12 schoone stukken met des Konings Wapens daar op/den Rijn af/met ordre, om de zelve al voorder na beneden te verzenden/ maar daar quam tegen ordre/zoo dat die aldaar voor die tijt/zijn gebleven.

Terwijl trokken de Franse Troupen al gestadigh heen en weer / d'een Stadt uyt / en d'ander weer in / d'een na boven / langs den Rijn op/ en d'ander we-

derom af/ alleenlijk/ om door dit krioelen en verwisselen van Garnizoenen, te doen gelooven/ dat zy sterk van Volk moesten zijn en te meer ontzaggelijk; Tot Kleef hadden de Fransen voor dezen ook al eenige Huyzen om verre gehaalt/ verschoonende kleyn noch groot, die hare Taxen niet betaalden.

Als nu de Kleeffse Steden aan den Rijn-stroom, als Wezel, Rees, Emmerik, &c. toebehoorende den Keurvorst van Brandenburgh, (het voorleden Jaar, 1672. noch met Staten Garnizoen bezet/ en door de Fransen ingenomen/ in ons Eerste Deel te lezen) volgens het Tractaat, tusschen den Fransen Koning, en Keur-Brandenburgh gesloten (als hier vooren/ Pag: 73 te zien is/) aan dien genoemden Keurvorst, waren ingeruymt/ bevontmen dat de Fransen ook getrokken waren/ uyt die onverwinnelijk-geachte Fortresse Schenken-schans, doenmaals 300 schandelijk als schelms/ aan de Fransen overgegeven/ als te lezen is/ in ons Eerste Deel, Pag: 193, &c. En dat de zelve weder met Brandenburghs Garnizoen wierd bezet. Deze Schans leyt op een Punt van de Betuwe, altijdt onder Gelderlandt gerekent/ daar zich den Rijn in twee armen verdeelt/ of de grondt Kleefs is/ staat te onderzoeken/ maar den Keurvorst van Brandenburgh, als Hertogh van Kleef, noch zijne Voorzaten, hebben noyt eygendom aan deze Fortresse gehad/ want zy is in 't begin van den Nederlantsen Oorlog, tegen den Koning van Spanjen, met ordre der Staten, door den Oversten Schenk, (van wien zy den naam noch draaght) alder eerst op gebouwt. Doen de Fransen, noch in deze Schans domineerden/ was haren Gouverneur verlieft op een Dochter aldaar/ Hy zocht alle middelen en lagen in 't werk te stellen/ om deze Dochter tot zijn wille te bekomen/ gebruykende eyndelijk gewelt/ maar al vergeefs/ zy wilde liever haar zelfs in den Rijn verdrinken/ als haar Eer aan Hem overgeven. Hier om werpt hy haar Vader (die hem misschien/ doch niet reden/ hier in is tegen geweest) een lak op den hals/ als of hy gevangens had willen uyt helpen/ en doet hem daar over op hangen.

De Stadt Tiel mede onder 't Gelders quartier Nimwegen sorteerende/ die/ zoo haast de Franse daar omtrent waren gekomen/ hunne Sauvegardes hadden ingehaalt en tzedert hun deel van der zelver Inquartiering uytgestaan/ zagen hare muuren en Fortressen nu mede afbreeken/ zijnde Teykenen, dat de Fransen haar niet lang wilden by blijven.

Den stant der Stadt Bommel, voor, en onder de Franse.

IN dit Nimweeghs quartier leght ook de Stadt Zalt-Bommel, de laatste, die de Fransen in den voorleeden Jaare, 1672. den 22 Julii, van de Vereenigde Nederlanden hebben verovert gehadt/ als in ons Eerste Deel, Pag: 281 (doch in 't kort) gelezen kan worden; maar tzedert die tijdt zijn ons breeder beschrijvingen van den toestant dezer plaats, en des zelfs belegh, ter handen gekomen. Die Stadt was van weynig Kanon, en verscheyde onbruykbare Affuyten voorzien/ zonder eenige Granaten, en met geen Palissaden, noch Storm-palen versterkt/ hebbende een Gracht, of Haven, met een harde Zandt-grondt, die ten hooghsten/ op eenige plaatzen/ naulijks 5 quartier Voet Waters diep was: 300 weerbare

Borgers

Borgers konden zy uyt maken/ en omtrent 200 Soldaten, doch de laatste genoemde/ was nieuw aangenomen Volk, dat/ ten deele noch geen Capiteyns hadden gezien/ noch geen geldt ontfangen: zoo dat zy pas zoo veel machts konden uyt maken/ als een van hare 7 Bolwerken, tot bezetting/ van doen had. Voor die Stadt lagh een Leger, sterk over de 20000 Fransen, onder 't gebiedt van den Marschal de Turenne: De Loop graven waren tot op de kant van de Grachten gebordert/ en daar alreede/ 3000 van de Beleggers gepostecrt/ gereedt/ om den Storm te beginnen/ de Faffynen vaerdigh/ en 't Kanon geplant: op eenige hulpe tot hun meerder versterkinge van Krijghs-volk, was niet te hopen/ want veel moeyten was al te vooren hier om aangewent/ verscheyde Brieven en Verzoek-schriften af gegaan/en ernstige bezendingen verbaerdight/ doch al te vergeefs; En nu waren hare omleggende Schanssen, als Crevecœur, St. Andries, en de Vooren, al in 't geweldt der Fransen vervallen/ van welkers Leger zy nu ook wierden besloten.

Evenwel zat men te Bommel niet stil/ men stelde ordre op tegenweer/ en veel Borgers, die getaxeert waren om schatting te geven/ zagh men aan 't verdiepen van de Stadts Grachten, en andere reparatien/ naerstigh arbeyden/ streckende hun verdiende Dagh-loonen, tot afkortinge van de zommen harer taxatien, daar zich veele vrywillige Liefhebbers by voeghden. Den 12 Junii, 1672. (oude stijl) quamen twee Staten Compagnien Soldaten, marcherende na 't Fort St. Andries, dat al twee maal op-ge-eyscht/ en de Schans van Voorn, die des voorleden nachts al overgegeven was: Deze 2 Compagnien dan te laat komende (want het Fort St. Andries stont in 't parlamenteeren/ 't welk des zelfs Officieren, over die Wallen, de Bevelhebbers der genoemde twee Compagnien toe riepen) zoo zijn zy binnen Bommel getrokken/ en aldaar in Garnizoen gebleven. In deze Stadt was al voor eenige dagen/ een opstant van sommige Borgers, of Ingezetenen geweest/ want daar was het beste vertrouwen niet tusschen de zelve/ en hare Magistraten, alzoo de laatst genoemde voor een plondering vreesden/ van welke ook al proeven en beginzelen waren gezien; zoo dat zy op den 7 Junii, 1672. een Placcaat daar tegens lieten afkondigen.

Op den 12 Junii, 1672. vertoonde zich een Fransen Tamboer, buyten d'Oenselse Poort, die binnen gehaalt/ en op 't Raadthuys gebracht is. Hy wierd geblint/ gelijk men veeltijdts gewoon is/ doch hier was het voor al noodigh/ om het sober getal van Krijghs-volk, niet aan hem kennelijk te maken/ en ook het misbaar van sommige Vrouwen niet te konnen zien/ die door des Oorloghs ongewoonheydt/ flauhertigh door de Stadt liepen/ verzoekende aan de Regenten, tot Capitulatie te willen verstaan. Deze Tamboer verklaarde/ dat Hy van wegen den Fransen Gouverneur van St. Andries was af-gezonden/ om in name van zijn Alderchristelijkste Majesteyt, de Stadt Bommel op te eysschen/ gevende tot dien eynde over de volgende

Eerste Sommatie, aan de Stadt *Bommel.*

DEn Markgraaf van Aspremont, Gouverneur, wegens Sijne Majesteyt, van Arras. *Doe te weten, dat Ik heb afgezonden La Ramee, Tamboer, van het Regiment Dragonders, vergezelschapt met d'Heer Rogon, Capiteyn onder het Regiment van Picardyen, om op te eysschen de Stadt van Bommel, om haar te begeven in handen, en onder de gehoorzaamheydt van zijn Alderchristelijkste Majesteyt, en te komen maken Capitulatie met Hem, hebbende macht, om zulks te doen, wegens mijn Heer de Turenne, Generaal over des Konings Armeen. Gedaan op het Fort St. Andries, den 22 Junii, 1672.*

Den Markgraaf d'Aspremont.

Den Fransen Tamboer zeyde/ nevens het overleveren van dit Billet, dat den Fransen Officier, daar in genoemt/ wel haast zoude volgen: De Magistraat van Bommel had geordonneert/ dat/ met het inkomen van dezen Tamboer, alle de Tamboers van hun Guarnizoen, door de geheele Stadt, aan de Poort, en op de Merkt, verscheydentlijk hunne Trommels zouden roeren/ gelijk als of de gantsche Stadt, met genoeghzaam Guarnizoen voorzien was. Men resolveerde dan/ dat men dezen Tamboer des nachts over/ aldaar op 't Raadthuys zoude houden/ en den zelven met genoeghzame kost en overvloedigen drank voorzien/ om tijdt te winnen/ op hope/ of men noch ondertusschen secours, of ten minsten tijdinge daar van/ mocht bekomen: en evenwel by ontstentenis van 't een/ en 't ander/ dien Tamboer wederom afvaerdigen/ met het antwoort/ Dat men niet gezint was, de Stadt zoo licht over te geven, en by aldien dat den Officier, (in d'Acte van Sommatie vermelt,) mede gekomen was, aan den zelven meerder reden daar van zouden gegeven werden. Sy beweeghden ook een Constapel, die aldaar uyt de Schans St. Andries, na des zelfs overgaan/ gekomen was/ om daar in hun dienst te blijven/ die haar wel te pas quam. Den Heer Burgermeester van Ommeren dien nacht de Ronde langs de Wallen hebbende gedaan/ en af komende/ wierd van een deel Wijven op straat waar genomen/ en aangerant/ daar onder het meerendeel waren van de gequalificeerste Burgers Vrouwen, die Hem met beweeghlijke tranen/ schreyen/ en klagen/ begonnen te smeeken/ dat Hy het toch daar toe zou zoeken te brengen/ dat men het uytterste geweldt om overrompelt te worden/ niet zou afwachten/ maar/ volgens het voorbeelt van andere Steden, des Konings Leger in 't gemoet gaan/ en zoeken Capitulatie te maken/ alzoo alle bordere hoop op hulpe, toch ydel was. d'Heer Ommeren, sprak haar een moedt in 't hart/ en stelde Haar gerust/ zoo Hy best konde/ zeggende/ dat men de quade Exempelen van andere Steden niet behoorde/ noch most navolgen/ en ontsloegh Hem voorts/ alzoo met dese en diergelijke redenen/ van deze klagende Reyen. Den Tamboer wierd des morgens wederom geblint/ (daar hy al wat tegen knorde) met de boven verhaalde antwoordt/ ter Stadt uyt gelaten.

Den 17 Junii, 1672. (Oude stijl) als de Heeren op 't Raadthuys vergadert waren / quamen eenige Ingezetenen van Bommel, daar ook gequalificeerde Burgers by waren / (zoo het scheen door d'andere hier toe opgemaakt) ter Raadtkamer ingedrongen / begeerende dat men den Koning van Vrankrijk te gemoet most gaan / en Hem de Protectie van die Stadt aanbieden: En dat men aanstonds / een Capitulatie zou ontwerpen; Waar op den Secretaris al voort eenige Articulen op stelde / die over luyt gelezen zijnde / van d'een party aangenomen / en van d'andere verworpen zijn / die meynden dat men meerder vryheden behoorden te bedingen. De Magistraat begon Haar hier op met vriendelijke redenen te onderrichten / dat het noch tijdts genoegh was, om bezending aan den Koning te doen; Dat de hoope van secours noch niet afgesneden, maar elken dagh Krijghs-volk en behoeften te verwachten waren; Dat voorts de Magistraat niets meerder ter harten zou gaan, wanneer den uyttersten noodt zulks quame te vereyssen, als te bedingen een eerlijke Capitulatie, en zoodanige Articulen, als meest strekken zouden, ten dienst der Stadt, en de goede Ingezetenen van dien. Waar door de voorsz. Persoonen allenkskens tot meerder redenen gebracht wordende / de Raadtkamer uyt gingen / en die zaak daar by gebleven is.

Dien zelven middagh quamen noch binnen Bommel, met Patenten van hare Hoogh-Mog: twee Compagnien te Voet, die in de Stadt Grave gelegen hadden / d'eene van den Colonel Pain & Vin, en d'ander van den Sargeant Major van den Heuvel, die behoorlijk van Logementen wierden verzorght.

Den volgenden nacht / tusschen den 17 en 18 Junii, 1672. (oude stijl) was'er weder een trop van omtrent 150 Menschen, daar onder een deel Vrouwen, t'zamen gerot; Den Heer Burgermeester van Ommeren, de Wacht hebbende / wierd van deze / ten 11 uuren ontmoet / en omcingelt / die Hem te kennen gaven / Dat zy niet wilden gedogen, dat van de Capitalen en Renten, tot last van die Provintie, of dat quartier, in eenige Artikulen gemelt zou worden, die men dan daar na, tot last van haar, en d'andere Ingezetenen, zou zoeken te dringen, begeerende dat den Artikul, dien aangaande terstondt geroyeert zou worden. d'Heer van Ommeren voerde hun te gemoet / Dat de Artikulen, daar zy van spraken, noch maar concepten, en op haar eygen aandringen waren op gestelt, en dat noch byzonderlijk, dit Artikul, dat zy nu verwierpen: zy bekenden dat 't zelve waar was / maar zeyden / dat zy hun nu nader hadden bedacht, en beter daar van onderricht te zijn: waar op zy voorts hard aandringende / dat het voorsz. Artijkel aanstonts zou werden uytgedaan / is den voornoemden Borgemeester genoodtzaakt geweest / met eenige van de haren, na 't Raadt-huys te gaan / en 't zelve te doen / dat zy 't zagen. De Heeren Magistraten toonden wel groot misnoegen over deze / en diergelijk voorgaande onfatzoenlijke / en onbehoorlijke actien der Borgers, en Ingezetenen, maar waren in dezen gevaarlijken tijdt / niet in staat / noch machtigh genoegh / om de Aanleyders en Ophitzers van deze oproerige, die haar Ed: wel bekent waren / na behooren / te doen straffen / maar mosten dit / voor dees tijdt / zoo laten heen gaan.

De welgemelte Magistraat wierd gestadigh / door eenige Persoonen, die

t'haren dienst/ (dikwils van kleederen veranderde) hun binnen de Stadt Tiel, en Schans St. Andries, (nu onder de Franse) als ook langs de Maas-kant, onthielden/ verkontschapt van den toestant dezer Plaatzen, en 't geen daar omging. Zy wierden ook gewaar/ dat 'er niet alleen veele Advijzen uyt hare Stadt, gestadigh na buyten wierden gezonden/ maar dat eenige Ingezetenen zelf hun hier toe/ na buyten begaven/ en altijdt met quade, en meest logenachtige Tijdingen, te rugge keerden/ en alzo met veel zware/ en onware geruchten/ de Ingezetenen, ja de Magistraten zelver/ quamen ontrusten; Hier over is ordre gestelt/ om sommige/ die men wist/ dat hier aan vast waren/ het buyten de Stadt gaan/ te beletten/ en andere/ hare kamers, en Comtoiren, op 't onvoorzienste te gaan bezichtigen/ en der zelver Papieren te onderzoeken: Als ook de aangewezene Perzoonen, zoo nu en dan in de Stadt komende/ daar buyten te houden/ &c. Als nu ontfing die Magistraat schrijvens van hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, gedateert den 28 Junii, 1672. (Nieuwe stijl) in 't breede uytdrukkende/ de goede meyninge/ en mannelijke Resolutie van hare Groot-Achtb. en de zelve vorder aanmoedigende/ onder verzekering/ dat hun/ zoo haast doenlijk/ alle mogelijke bystandt/ zouden laten toekomen: Midtsgaders in alle Tractaten van Accommodement zullen gedachtigh zijn/ den yver, die hare Achtb. voor de gemeyne zaak zullen hebben bewezen.

Den 24 Junii, des avondts ten 10 uuren warender al weder een trop Burgers, ongeveer 60 sterk/ op de been; Hun begevende na het huys van den Burgermeester van Ommeren, en na zijn Ed: beleefdelijk te hebben begroet/ droegen den zelven voor/ (de sommige met al te grooten yver, andere met meerder gematigheyt/) dat Sijn Hoogheyt den Prince van Oranjen tot Gorkom zou aangekomen zijn, of het niet dienstig was, aan den zelven een bezending te doen, en te verzoeken, dat deze hare Stadt met meerder Krijghs-volk mocht werden voorzien, vermidts alle de andere instantien, ten dezen eynde gedaan, te vergeefs waren verwacht geweest. Dat ook zijn welgemelte Hoogheyt, Stadthouder van de Stadt Bommel behoorde gemaakt te worden. Maar dat d'Heer van Ommeren haar lieden voor hare zorghvuldigheyt had bedankt/ verhaalde en bewees Hy haar, hoedanigh aan alle Collegien, en Sijn Hoogheyt zelf/ was geschreven en verzocht/ om de hooghnoodige assistentie, daar van ook al yets gekomen/ en volgens ontfangen schrijvens, noch meer onderwegen was. Dat zijn Ed: ook Brieven uyt den Hage had bekomen/ van 't mortificeeren van 't eeuwigh Edict, en dat men daar alreede het Stadthouderschap voor Sijn Hoogheyt onder handen had/ en 't geven der Patenten aan Sijn Hoogheyt zoude komen; 't welk alles die Magistraat zeer wel behaaghde/ &c. Hier op verzochten de aanwezende Borgers, dat aanstondts/ (niet tegenstaande de naderende nacht, Hy de Magistraat wilde doen vergaderen; 't geen ook geschiedt is/ en na dat d'Heer van Ommeren d'oorzaak van deze ontijdige Vergadering de aanwezende Heeren had bekent gemaakt/ zoo zijn de voorsz. Borgers, en Ingezetenen, noch in veel grooter getal/ mede ter audientie binnen gekomen/ alwaar wederom van de zelve/ (eenige met harder/ andere met zachter woorden) het voorige vernieuwt/ en gelijke antwoordt gegeven is. Hier op

wierd

wierd de voorgestelde bezendinge toegestaan / en daar toe gecommitteert d'Heeren van Ommeren, en Geysweyt, en uyt de Gemeente, Egidio Mesteker, en Leenart Goris.

Den 25 Junii, is uyt het Magazijn van d'Admiraliteyt tot Rotterdam binnen Bommel gekomen / 7000 pondt Boskruyt, 3000 pondt Lonten, en 3000 pondt Musket-kogels. Maar die Magistraat ziende dat 'er geen Kanon quam / 't welk zy oordeelden aldaar zeer noodigh te zijn / schreven daar over aan de Stadt Dordrecht, doch hebben geen antwoordt / op hare brieven bekomen.

De voorsz. 4 Gecommitteerden waren al des anderen daaghs den 25 Juny / Oude stijl, omtrent de middagh tot Gorkom, doch vonden aldaar Sijn Hoogheyt niet / maar wel eenige Gevolmachtighde Heeren, die haar verzekerden / dat Sijn Hoogheyt in 't Leger te Bodegraven was; Zy dan aan deze Heeren den uytersten noodt van hare Stadt Bommel gerecommandeert hebbende / zetten hun Reys te Water over Rotterdam (om dat d'andere wegh onveyligh was) daar na toe / komende des anderen middaghs tot Bodegraven, daar Sijn Hoogheyt, met d'Engelse Gezanten, Bukkingham, en Arlington bezigh was / die kort daar na / vertrekkende / Zy eerst met den Heer Beverning gesproken / en daar na by Sijn Hoogheyt zelfs ter audientie geweest hadden / en de zelve / de groote verlegenheyt van hun Stadt, door gebrek van Krijghs-Volk, Geschut, en ander Oorloghs-tuygh, &c. hadden voorgestelt; Met verzoek dat zy op 't spoedighste daar van mochten worden voorzien. Dat zy voorders hadden verstaan / dat men in Hollandt vast bezigh was / met de Regeering te herstellen / en zijn welgemelte Hoogheydt het Stadthouderschap op te dragen / als zijn Hooghlofflijke Voor-Ouders van tijdt tot tijdt / hadden bedient / en zoo veel overwinningen / ten dienst / en besten van 't lieve Vaderlandt uytgewerkt. Dat zy / als een Stadt van de Provintie van Gelderlandt, veele Jaren herwaarts / hadden getracht Sijn Hoogheyt alle eere en waerdigheyt toe te brengen / en over zulks aanboden / by aldien het Sijn Hoogheyt aangenaam mocht zijn / een speciale Acte van hare Stadt, onder het secreet zegel; daar mede vernieuwt zou worden / des zelfs stemme / tot het designeeren van het Stadthouderschap van die Provincie van Gelderlant, op zijne welgemelte Hoogheyt; belovende voorts alles te helpen dirigeeren / dat dit zijn volkomen effect mocht komen te erlangen / daar toe overleverende een provisioneele Acte. Sijn Hoogheyt, antwoorde kort en bondigh; Wel te weten, hoe veel aan de behoudenis van deze Stadt Bommel gelegen was, en hoorde met leetwezen, die zoo weynigh voorzien te zijn, doch was als nu in geen staat, om de zelve behoorlijk te konnen verzorgen. Verders toonde Sijn Hoogheydt zich de voorsz. Acte, te laten welgevallen / en dat den volgende dagh nader antwoordt zoude verleenen / &c.

Des anderen daaghs, vervoeghden deze Heeren van Bommel hun wederom te Hove, dan vonden Sijn Hoogheyt zoo door Politike als Militaire zaken, gestadigh belet / tot dat den Secretaris Huygens, Heer van Zeelum, uyt den naam van Sijn Hoogheyt, haar quam aanzeggen / dat zijn meergemelte Hoogheydt geenzints malaten zou / alles wat mogelijk was te doen / en by te brengen / 't geen tot behoudenis van deze Stadt zou konnen dienen; En met eenen / dat Sijn Hoogheydt

heydt aangenaam zou zijn, noch een nieuwe Acte van wegen die Stadt te laten toe komen.

In 't Leger te Bodegrave waren doenmaals ook by Sijn Hoogheyt, eenige Gecommitteerde van het Collegie ter Admiraliteyt te Rotterdam, aan de welke deze Heeren van Bommel opening doende / van haar Stadts gelegentheyt / met eenen verzochten / eenige stukken Kanon, te leen te mogen bekomen / waar op die Ed: Mog: Heeren hadden geantwoordt / van geen Affuyten tot het zelve waren voorzien / daar op zy Heeren van Bommel hadden gezeydt / dat zy haar met Roopaerden, in plaats van Affuyten zouden behelpen. Hare Ed: Mog: stonden zulks toe / by aldien de Provintie van Hollandt het zelve wilde consenteeren / die daar toe verzocht zou moeten werden. Zy Heeren dan wederom / over Schoonhoven te Gornichem gekomen zijnde / hebben den Heer Veldt-Marschalk Wurts aldaar mede hare Stadts noodtwendige behoeften te kennen gegeven / en gerecommandeert: Zy vonden daar ook 2 Officieren, die met het Graaffe Garnizoen, van 's Hertogenbosch, weder na de Stadt Grave keerende / hun omstandelijk verhaalden / hoedanigh het zelve Garnizoen, van de Franse was geslagen / gevangen / en geruineert / en Zy ter nauwer noodt / daar van afgekomen / waar door geen hulp van 't zelve Volk, in haar Stadt te verwachten was.

Ondertusschen was 'er een Ingenieur, genaamt Wolfzen, door de Raden van Staten in de Stadt Bommel gezonden / die voorts een Brief aan de zelve wederom afvaerdighde / inhoudende de noodtzakelijke behoeften in de voorsz. Stadt noodigh / waar by die Magistraat ook de hare hebben gevoeght / vermanende van 't Geschut van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam, hier vooren gemelt / verhaalden ook / dat den Heer van Leeuwen, die tot Commandant te Bommel aangestelt was / het Patent daar toe / nu al eenige dagen geleden / binnen de Stadt Nimwegen was ter handen gestelt / maar dat den zelven tot noch toe / (apparent door dat zwaar Belegh verhindert zijnde) niet was te voorschijn gekomen / en dat zy zoodanigen Overste noodtzakelijk hadden van doen; schreven ook / om noch 8 of 10 Compagnien te Voet, en twee te Paerdt: Als mede hoedanigh de Soldaten daar binnen / om gelt waren verlegen / staande een van die zelve Compagnien, op de repartitie van 't Noorder Quartier van Hollandt, welkers Soldaten, by mankement van penningen / dreighden hunne Wapenen neder te leggen / mede / dat de nieuwe Compagnie van Capiteyn Lodewijk Knijf, ook staande op de voorsz. Repartitie, als noch met geen Wapenen voorzien was / &c. Op alle welke defecten Zy Magistraten, ootmoedighlijk verzochten / dat toch ten aller spoedighsten ordre, mocht werden gestelt &c.

Na dat nu de Stadt Nimwegen op den 30 Junii, 1672 (oude stijl) was overgegaan / als in ons Eerste Deel, verhaalt is / 300 deden de Franse hare Schipbrugh van daar de Waal-stroom af drijven / tot de Schans van St. Andries, daar verscheyden van die Officieren zijn afgetreden: een uur daar na / quam 'er noch alzulk een brugh de Revier de Maas af zakken / op hebbende / omtrent 50 man, die aanstonts aldaar in 't Canaal is geleght / en alzoo wierdt vast gemaakt / van 't vaste landt tot Rossum. Die van Bommel hier door harder gedreyght / schreven

schreven op den 30 Junii aan den Heer Veldt-Marefchal P: Wurts, tot Gornichem, deze tijding over/verzoekende aan zijn Ed: en de gevolmachtighde Heeren, die aldaar mochten zijn / dat zy een wel geoeffent Officier, tot Commandant in hare Stadt, mochten bekomen/mitsgaders meerder Krijghs-volk, Kanon Granaten, en andere behoeften, &c. En dat ten aller spoedighsten / vermits zy vreesden / misschien dien zelven nacht, noch wel aangetast te mogen worden. Aan den Ed: Johan Kirk Patrik, Heer van Poederoyen, Collonel en Gouverneur van 's Hertogen Bos, schreven zy ook op dien zelven avondt, een diergelijken Brief; Die des volgende daaghs wiert beantwoordt/ en daar nevens gezonden den Ed: Heer Pyron, Overfte Lieutenant, om binnen Bommel te commanderen / zijnde een Perzoon van goede en fondamenteele redenen / en aldaar zeer aangenaam; maar door d'aankomst van den Heer van Leeuwen, uyt de Stadt Nimwegen, die met Patent van den Staat, als hier vooren gezeyt is/ tot Gouverneur van Bommel geordonneert was / zoo is den voornoemden Heer overften Lieutenant Pyron, ontslagen / en na 's Hertogen Bos gekeert / en den welgemelten Heer Kirk Patrik voor zijn zorgh, en moeyten, door een Miffive, ten hooghsten bedankt. d'Heer Wurts antwoorde wel mede aan de Heeren der Stadt Bommel, doch ontschuldighde zich / van eenige byftant te konnen doen / maar had zulks / aan Sijn Hoogheydt, by Miffive bekent gemaakt / en gerecommandeert.

Terwijl begonnen de Soldaten binnen Bommel van gebrek te klagen / als hebbende in langen tijdt geen geldt ontfangen gehadt / 't welk de Officieren van de Compagnie van den Sargeant Major van den Heuvel, aan de Magiftraat te kennen gaven / vreezende dat 'er een deel van hun Soldaten van honger en ongemak zouden moeten vergaan / of verloopen. Dat hare Achtbaarheden, om zulks te verhinderen / toch eenige Eet-waren tot haren behoeve / in de winkels af wilden spreeken. De Magiftraat, nauwlijks credit, en noch veel minder geldt hebbende / gaven haren Secretaris, E: van Meurs last / om by provisie / ter zomma van 40 guldens, aan Eet-waren, in eenige winkels, voor die Soldaten af te spreken. Op den 1 Julii, 1672. (oude ftijl) quam noch binnen Bommel de Compagnie van den Sargeant Major, Michiel Koks, uyt Breda, onder 't geleyde van den Lieutenant Johannes Knapius, doch zonder Vaendel, en niet sterker / als 40 Soldaten, daar onder veel Jongens, geheel onbequaam de Wapenen te dragen / die terstondt van Logementen wierden verzorgt.

Eyndelijk heeft den Raadt van Staten, by resolutie van den 12 Julii, 1672. (nieuwe ftijl) goedt gevonden en geaccresteert/de Stadt Bommel, op hare instantelijke Miffive van den 29 Junii, 1672. te secondeeren / als blijkt by d'Acte daar van / die Stadt toegezonden; by de welke den Ingenieur Wolfzen wordt geauthorifeert, om die Fortificatien ten fpoedighften te doen repareeren en op maken, &c. Tot welkers onkoften een Ordonnantie zou werden vervaerdight van 3000 guldens.

Dat wyders na Bommel gezonden zullen werden 4 ftukken van 18 pondt, mitsgaders 2 van 24 pondt, die van Hollandt, te leen zullen werden verzocht, met de quantiteyt Kogels daar toe behoorende.

Dat gedepescheert zal worden een Acte, op den Commijs Stapelier van der Duffen, om een Tonne-water-molen mede derwaarts te zenden.

Dat den Commijs van 't Magazijn der voornoemde Stadt, zal werden, en wordt geauthoriseert by dezen, tot het maken en doen repareeren van de vereyschte Picken, Houweelen, Schoppen, Spaden, en Korde-wagens.

Dat den Ingenieur Wolfzen ten spoedighsten, *Par le menu*, zal op geven een Lijst van de Noordtse Waren, en yder specie van dien, aldaar vereyst wordende, om daar op vervolgens de vereyste ordres, gestelt te konnen worden.

Dat aan 't Collegie van d'Admiraliteyt zal werden geschreven, ten eynde zoodanige ordre gegeven werde, aan de Commandeurs van d'Uytleggers, omtrent de meergenoemde Stadt gepoſteert, om in voorvallende occasien te respecteeren de Commandementen van den Commandeur aldaar.

Dat Patenten gedepescheert zullen werden voor Jan Barentsz. en Jan de Leeuw, Kanonniers, om haar derwaarts te vervoegen.

Dat door den Affuyte-maker Brachman, opgegeven zal worden, hoedanige Affuyten, onder hem tegenwoordigh, in voorraadt beruſten, om vervolgens, derwaarts gezonden te worden.

Is eyndelijk goet gevonden, Dat aan gemelte Magiſtraat der Stadt Bommel zal worden advertentie gegeven, dat door Sijn Hoogheydt, den Prince van Orangien, tot Commandeur, aldaar is aangeſteit, den Sargeant Major, N: van den Heuvel. En dat by zijn welgemelte Hoogheydt aangenomen was, om te despicieeren meerder Compagnien, tot verſterking van 't Garnisoen, mitsgaders, by de Provintie van Hollandt, om de Compagnie van Capiteyn Knijf, met de noodige Wapenen te voorzien.

A. F. SCHERF, vt.

Accordeert met het Regiſter.

G. van SLINGELANT.

De Magiſtraat van Bommel schreef een Brief van Dankbaarheyt aan de Heeren Raden van Staat, over de toezegging van dit Oorloghs-tuygh; Het zelve wierdt ook wel ingescheept / en was al onderwegen / maar quam te laat / alzoo de Stadt Bommel al was over-gegaan / daar over deze Artillerye te Gornichem ontscheept is geworden. Op den 4 Julii, 1672. oude ſtijl, vertoonde zich voor de Stadt Bommel, buyten de Bossche-poort, een Trompetter, de welke geblaat / en in gehaalt zijnde / een schriftelijke Acte van Sommatie, overleverde / van den volgenden inhoudt:

Tweede Sommatie aan de Stadt *Bommel.*

Den Mark-graaf van Turenne, Mareschal Generaal te Velde, en van des Konings Legers, Collonel Generaal van de lichte Ruyterye van Vrankrijk, en Gouverneur van de Provincie van Limozin.

Willende vermyden de ruïne van 't Eylandt van Bommel, in de welke U.L. bewuſt is, dat

dat des Konings Leger niet behoeft over te gaan, als alleen om de Troupen van Hollandt, die binnen U L. stadt zijn, te doen vertrekken; Zoo geve ik U L. deze waarschouwing, aleer de 2 Bruggen van de 2 Legers, die boven en beneden Crevecœur leggen, vaerdigh zijn; ten eynde U L. middel te geven, om het verderf van 't Eylant, en by gevolgh dat van de Stadt te ontgaan, waarom, ingeval U L. door dezen Trompetter geen antwoordt geeft, door 't welke betuyght werdt, dat ghy U L. wilt stellen onder de Protectie van den Koning, aleer het Leger overtrekt, zult U L. het uyterste gevaar hebben af te wachten. Gedaan in 't Veldt, by Crevecœur, dezen 14 Julii, 1672.

De Fransen, door hare Spions, of misschien ontrouwe Ingezetenen van deze Stadt, wel onderricht zijnde / van het zwakke Garnisoen, en manquement van veel Krijghs-behoeften, in de zelve / meynden door deze Sommatien, en zonder meer machts daar toe te gebruyken, die Stadt (gelijk veel andere hadden gedaan) in haar geweldt te krijgen; Hier op dan met den Heer van Leeuwen, Commandeur, gedelibereert / en by Sijn Ed: de Militaire Officieren, en insgelijks by haar Achtb: de Borger Officieren, gehoort zijnde / is verstaan / op vaste hoop van Secoers, en dat van dagh tot dagh / eenmaal meer bystant toe mocht komen / dat aan Hoogh-gemelten Heere de Turenne, schriftelijk / door den Heer Commandeur van Leeuwen zal werden geantwoordt / in beleefde termen / gelijk geschiedt is / als volght:

Antwoordt van den Heer Commandant van *Bommel*, aan den Heer Marefchal de *Turenne*.

Mijn Heer.

WY bevinden ons ten hooghsten verplicht, over de goetheyt, die u Hoogheyt belieft tegens ons te gebruyken, met de aanmeldinge van het leggen der Bruggen, en van des zelfs komste, wenschende alzins in alle andere voorvallen, daar in te konnen voldoen. Maar zoo veel de Sommatie dezer Stadt aangaat, oordeelen wy, zoo u Hoogheyt van de gelegentheyt dezer plaats, en van de krachten, die daar in zijn, wel was onderricht, zou ons niet hebben willen dringen, om de zelve, in zulker manieren, over te geven, zonder al voorens de Wapenen van u Hoogheyt te hebben verzocht, waar over zich eeuwigh verschuldight zal houden, die geene, welke geheellijk genegen is, om te verblijven,

Mijn Heer,

Bommel, dezen 14 July, 1672.

U Hoogheyts ootmoedige Dienaar,

SWEDER van BOETZELAAR.

Den wel-gemelten Heer Commandeur van Leeuwen, zondt noch den zelven Avondt, de Copye van deze Acte van Sommatie, en de gegeven Antwoordt op de zelve / naar de Stadt Gornichem, aan de Heer Veldt-Marschalk Wurtz, met ver-

verzoekt / dat de zelve / toch op het alderspoedighste / aan Sijn Hoogheyt, den Heer Prince van Oranjen, in het Leger, mocht bestelt worden.

Aldus begon het dreygende gevaar van een belegering, die van Bommel vast te naderen. De Hanteeringen, Inkomsten en Levens-middelen der Ingezetenen van deze Stadt, bestonden meest uyt de Vruchten der Landeryen, in de Bommeler en Thieler Waerden gelegen / maar om 't Franse Jok niet onderdanigh te worden / resolveerden die Ingelanden, (by aldien het mogelijk was) deze Eylanden, met het doorsteken der Dijken (dieze des Winters, en voor 't hoogh Water beschutten) te laten onder vloeyen / onaangezien de Boomgaerden, het Hop- Hooy- en Wey-Landt, en de bezaayde Koorn-Akkers, nu op 't schoonste zich vertoonden. Hier toe dan den welgemelten Heer Commandeur, den Ampt-Man, en 2 Borgemeesters geordonneert zijnde / als den Windt sterk uyt den Westen waayde / en het Water daar door dapper opvloeyde / hebben zy in verscheyden plaatzen het zelve onder staan / maar vonden het Water te laagh / waar door zulks ondoenlijk was / volgens hun Rapport, daar van gedaan / op den 5 July, 1672. Had dit doen willen gelukken / gelijk het namaals dede / zy zouden van 't belegh, hebben bevrijt geweest.

Die van Bommel nu alle uuren het Franse Leger te gemoet ziende / dede de Magistraat aldaar by 't luyden der Klok, afkondigen / dat yder Borger, en Ingezeten (om de Vuurwerken, die van buyten zouden mogen in de Stadt geworpen worden, te bluffen) zich van genoeghzame quantiteyt Water, zoo op hare Zolders, als beneden in de Huyzen, zou hebben te voorzien, op de boete van 25 guldens. Eenige Vrywillige Borgers wierden mede verzocht / om verscheyde Bruggen, en Heulen op de gemeyne wegen, in de Bommeler-waardt af te breeken en in te slaan / om den voortgank der Fransen, zoo veel mogelijk / te verhinderen. Op den 6 Julii zijn binnen Bommel gebracht 3 Affuyten, om te gebruyken in plaats van andere / die bedorven / en vergaan waren.

De Schans Crevecœur, en die van Engelen, op de wegh na 's Hertogen Bos gelegen / waren nu al eenigen tijdt van de Franse belegert en sterk beschoten / zy gaven haar over / den 19 Julii, 1672. nieuwen stijl: De Schansen St. Andries en Vooren, wierden van veel Frans Krijghs-volk voorzien; men voerde het Geschut uyt de Stadt Thiel, door die Waart vast derwaarts aan / om van d'overzijde van de Revier, Bommel te beschieten. De Schip-bruggen boven en beneden die Stadt wierden ook verveerdight.

Het was nu al den 9 Julii, 1672, Ouden stijl, dat men tot Bommel, van het beloofde secours, (hier vooren verhaalt) noch niets vernam / wanneer die Magistraat, schrijvens, aan Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranjen af vaerdighde / en het zelve met 2 van hare Borgers, als Jurian van Bystervelt, een van de 4 quartiers Luyden, en Peter van Bree, een der 4 Capiteynen van de Borgerye, aan zijn welgemelte Hoogheyt af zondt / daar in zy den toestant van haar Stadt, en de omleggende plaatzen aanwezen / de 2 Sommatien aan haar gedaan / d'Antwoorden op de zelve / en voorts / 't geene zy wisten / dat by de Vyanden wiert verricht. Vervolgens beklaaghden zy zich ten hooghsten / dat zy zoo jammerlijk en erbarmelijk, van alle hare Vrienden, en Bondtgenoten

wierden verlaten, daar hun oprechte meyning zoo goet was, om met het defendeeren van haar Stadt, het noch overige lieve Vaderlandt te helpen onderstutten, &c. Daar na bidden zy, in aller ootmoedigheyt; Indien de meyning is ('t welk zy niet willen hoopen) dat men hun alzoo zal verlaten, dat zy toch daar van mogen verwittight worden, en met eenen onderrecht, hoedanigh zy haar hier in zullen hebben te gedragen, &c.

Deze Afgezondene hadden ook by haar/ een Acte, daar mede die Stadt Bommel het Stadthouderschap van 't Hartoghdom Gelderlandt (voor zoo veel haar stemme kon strekken) aan zijn welgemelte Hoogheyt opdroegen; en luyde/ als volght:

Acte van de Magistraat der Stadt Zalt-Bommel, by de welke het Stadthouderschap van 't Hartogdom Gelderlandt (voor zoo veel haar Achtbaarh: aangaat) wordt op gedragen, aan Sijn Hoogheyt, den Heer Prince van Oranjen, &c.

WY Burgemeesteren, Schepenen, en Raden der Stadt Zalt-Bommel, doen kondt, en maken openbaar, dat wy in rijpe opmerking van d'illustre, en onvergetelijke meriten en daden van d'Heeren Voor-Ouderen van Sijne Hoogheydt, den Heere Prince van Oranjen, omtrent het leggen van de groote fondamenten dezer Republique, en opbouwing van dien, onder des Alderhooghsten genadigen zegen, en in een vol vertrouwen van zijne voorzichtigheyt, oordeel, en eenparig bekende Conduite, daar door die groote beginzelen van den vervallenden Staat, onder des Almachtigen goedertierentheden, verhoopen weder herstelt, en tot voorigen luyster gebracht zullen werden: Hebben voor onzes Stadts stemme, en zoo hoogh die by het tegenwoordige verlies van alle de leden en Steden dezer Provincie, in aller maniere by d'andere Bondtgenooten zal moeten werden geconsidereert; Aan Hooghgemelte Sijne Hoogheydt gedefereert, gegont, en gegeven, gelijk wy defereeren, gonnen en geven, krachte dezes, het Stadthouderschap in dezer Provincie, met zoodanige qualiteyten, Præeminentien, Eeren, en Digniteyten, mitsgaders zoodanige Macht, en absoluyt Vermogen, als zijnes Hoogheyts Loffelijke Heeren Voor-Ouderen, oyt of oyt gehadt, en gebruykt hebben. Des ten waren oorkonde, en bevestiging, hebben wy onzes Stadts secreet Zegel, op 't spatium dezes doen drukken, en door onzen Secretaris gedaan teykenen. In 't Jaar onzes Heeren, 1672. den 9 dagh van Julii. Oude stijl.

E. v. MEURS, *Secretaris.*

Deze Acte, door de Gecommitteerden, aan Sijn Hoogheyt, op den 11 Julii, 1672, Oude stijl, in den Hage, overgelevert zijnde/ nam die zelve/ met aangenaam gelaat/ aan. Aldus was de Stadt Bommel de eerste Stadt in Gelderlandt, die/ Sijn Hoogheyt met het Stadthouderschap van deze hunne

Provintie vereerde; en de laatste / van alle de Steden der Vereenighde Nederlanden, die in den Jare, 1672. onder 't gebiedt der Fransen is komen te vervallen: ook wederom een van de eerste, die van de zelve verlaten is.

Uyt alle voordere advijzen, die men binnen Bommel ontfing / wierd men genoegh verwittighdt / dat den Mareschal de Turenne, alles daar op aan leyde / om met het geheel Leger, die gemelte Stadt, tot overgeven te komen dwingen; En nademaal men noch niets van 't beloofde secours quam te vernemen / resolveerden die Magistraat nochmaals / en voor de laatste reys / den alder-uyterften noodt van deze hare Stadt, aan de Heeren Raden van Staten, by Missive, te kennen te geven / 't welk geschiede / en afging den 10 Julii, en was zeer na / van den zelven Inhoudt, als die aan Sijn Hoogheyt, daar van hier even te vooren verhaalt is / doch het was te laat / want het afgezonden Geschut, (als gezeyt is) kon niet verder / als tot Gornichem komen.

Belegering der Stadt *Bommel.*

Op den 10 Julii, 1672. (oude stijl) verstondt men / dat het Frans Leger, den Bommeler Waert in trok / waar op aanstonts die Borgery in Wapenen gebracht / en op de Wallen verdeelt is / daar zich de Magistraat mede by voeghden / om goede ordre te stellen / als ook den Ed: Heer Commandeur van Leeuwen, die de Militie op haar behoorlijke / Plaatzen posteerde. Zoo haast men de Fransen Troupen zoo dicht onder de Wallen vernam / dat de zelve met het Kanon konden bereykt werden / zijn verscheyde stukken op haar af geschoten / van de zijde van de Bosse Poort, maar terstondt openbaarde zich 't gebrek aan de Affuyten, want zy waren onder de verve vergaan / en eenige vielen daar heen / die men met groote moeyten most ondersteunen. Die van buyten quamen / zeyden / datmen in 't Leger al wist / dat 'er vergeefze proeven waren genomen / om met het doorsteken der Dijken, den Bommeler Waerdt te doen onderloeyen / en dat d'Heer Turenne zich daarom te meerder met het belegh zou verhaasten / om niet van een Westelijke Windt, (die 't Water doet op zwellen) schielijk overvallen te worden.

Als nu vertoonde zich een Trompetter aan de Gamerse Poort, die geblint / en ingelaten zijnde / verklaarde / dat hy uyt het Leger, van den Mareschal de Turenne afgezonden was / om die Stadt te sommeeren, haar te willen overgeven, en tot dien eynde eenige Gedeputeerde terstondt na zijn gemelte Hoogheyt, om de Capitulatie te maken, af zenden. Hier op met d'Heer Commandant van Leeuwen gedelibereert / en de Militaire, en Borger-Officieren, daar over gehoort / zijnde / is goet gevonden / den Trompetter te antwoorden / dat hy Sijn Hoogheyt d'Heer Turenne zou aandienen, dat daar binnen geen genegentheyt was, om yemandt naar het Leger te zenden, noch Capitulatie te maken, maar in tegendeel de Stadt te bewaren, en op alle manieren te defenderen. Waar mede die Trompetter is vertrokken: Dit was van de derde Sommatie, aan de Stadt Bommel gedaan.

Niet lang / naar 't vertrek van dezen / vertoonde zich een ander Trompetter buyten

buyten de zelve Poort, de welke aldaar gehoort zijnde/ verzocht/ of eenige Heeren, Officieren uyt het Leger mochten binnen komen, en met die Regerders spreeken? dit toegestaan zijnde/ wierdt raadtzaam gevonden/ die voorsz Officieren, door Gedeputeerde uyt de Magistraat, mitsgaders den Heer Commandant te gemoet te gaan/ tot het Huys van d'Heer Burgermeester F. van Meurs, zeer na by de voorsz. Poort staande/ en aldaar de Franse Officiers te spreken: Waar op daar ingekomen zijn/ Monsr. d'Aspremont, neffens Jonkheeren N. Bentink, en N. Barrevelt, beyde Lant-zaten, uyt de Provintie Gelderlant, d'eerste uyt het Graafschap Zutfen, en d'ander uyt d'Over-betuwe. Hare Ed: door den mont/ van de voornoemden Monsr. d'Aspremont, in den Name van den Hooggemelten Heer Turenne, eysten de Stadt op, en dat de zelve haar onder de gehoorzaamheydt, van Sijne Majesteyt wilde begeven. Daar op geantwoort zijnde/ dat daar toe aan deze zijde, geen gedachten waren, en dat men geresolveert had, alles uyt de staan, heeft Monsr. d'Aspremont een pertinente Kaart vertoont/ uytbeeldende de gelegentheyt der Stadt, en de Fortificatien van dien; daar by noemende alle het geen/ tot defensie van zoo een plaats most dienen/ en dat hy wel wist/ alles hier zoude komen te ontbreeken: Daar by voegende/ in 't byzonder/ dat zy noch van Palissaden noch Stormpalen, noch van Water in de Grachten, noch van genoeghzaam Krijghs-volk waren voorzien, en dat het overzulks noodigh was, hun by tijdts over te geven: Dit discours duurde zoo lang/ dat zich al weder een Tamboer buyten die meergenoemde Poort vertoonde/ met ordre, om de voorsz. Heeren Officieren aan te zeggen/ dat zy haar spoedigen, en te rugh zouden komen. Daar op aan haar Ed: nochmaals gezeydt en vernieuwt is/ Dat die Stadt haar zoude verlaten, op hare krachten, en mannelijke Resolutien, om het uyterste gevaar af te wachten. Waar mede dese Heeren weder zijn vertrokken/ en dit was de vierde Sommatie. Men stelde tegen den aanstaande nacht alle mogelijke ordre, en op alle Posten wierden de Wachten verdubbelt.

Des anderen daaghs/ den 11 Julii, 's morgens/ zagh men/ dat de Fransen haar Leger hadden geslagen tot Gameren, omtrent een uur gaans van de Stadt, alwaar ontallijke Tenten, op den grooten Uytterwaert stonden gezet. d'Heeren Magistraten, deden yder op hare Posten, daar Canon geplant was/ (als'er eenige Troupen onder 't bereyk van 't Geschut quamen) 't zelve lustigh op haar los branden; Het meeste van zulks viel voor/ op de twee Bolwerken, de Kat en de Beer genaamt/ maar de yzere stukken vont men veel onbequaam/ en eenige Affuyten, (schoon voor weynigh tijdts geleden/ gemaakt) doorgaans verrolt/ en verrot/ zoo datze/ in 't schieten/ neder vielen/ en gestut mosten zijn. Drie Uytleggers hadden by Bommel op de Waal-stroom gelegen/ twee van de zelve waren na Hollandt afgezakt/ de derde genaamt Capiteyn Verhair, lagh daar noch. De Magistraat verzocht/ dat Hy ten dienst van 't Landt, (vermidts haar Geschut van de Wallen het Franse Leger niet kon bereyken) met zijn Schip wilde gaan leggen tusschen Gameren en Hasten, alwaar Hy het Leger der Fransen, met Canonneeren groote schade konde toe brengen. Hy neemt dit aan/ en tot zijn bystant/ presenteeren haar om-

trent 20 vrywillige Borgers van Bommel. Deze van t'scheep komende / vallen met de Bootsgezellen gelijkelijk aan 't werk / en donderen in twee Chargies met Canon, Musketten, Roers, en Schiet-haken, (welke laatste Zy uyt de Stadt en van 't Raadthuys, daar toe mede namen) in 't Franse Leger, onder het Volk, en d'opgeslagen Tenten op de Uyterwaerden, dat alles hol over bol viel / en een grouwelijke ravagie aldaar veroorzaakt wierdt; Eenige Franse Heeren van qualiteyt wierden hier doodt geschooten / onder andere mede die gene / die het Commandement in deze Stadt zou hebben aanbevolen geweest. Als nu die van den Uytlegger voor de derde reys zouden chargeeren / geraakte / door ongeval / het Vuur in de Cardouzen, waar door het alles / boven / in brandt vloogh. Des Capiteyns Zoon, die Lieutenant op 't Schip was / en 2 Matroozen sprongen te gelijk in 't Water, om haar van 't Vuur te salveeren; Een van die Boots-gezellen kreegh de Sloep vast / en bleef daar in behouden / maar den Lieutenant en d'andere / dreven met de stroom, te zeer na der Vyanden zijde, alwaar zy in 't water wierden doodt geschooten / van de Franse, die nu ('t ongeval van den Uytlegger ziende) met honderden aan den Oever quamen loopen / doende duyzenden van schooten, op / en over den zelven heen. De andere Matroozen en Borgers waren meest alle / door den brandt, zoo aan Armen, Beenen, als aan 't Aangezicht, beschadight / en sommige daar onder met groot perijkel van 't leven te verliezen / zoo dat de gezonde het quaat genoegh hadden / met het half verbrande Schip, aan de Stadt te brengen: Met welkers komst de Vrouwen en Kinders, groot misbaar bedreven / loopende al huylende en schreeuwende na de Wallen, willende dat de Borgers t'huys zouden komen / om elk na de zijnen om te zien / dat zoodanige onordres veroorzaakte / dat men qualijk een Borger op zijn Post kon houden / vreezende elk / dat 'er yemandt van zijn Volk mede gequetst mocht zijn.

Op den zelven namiddagh, den 11 Julii, quam buyten de Gamerse Poort al weder een Trompetter te voorschijn. Die geblint en ingeleyde zijnde / al nochmaals over gaf een billet, van den volgenden Inhoudt.

Vijfde Sommatie aan de Stadt *Bommel.*

IK laat weten aan den Commandeur, binnen Bommel, mitsgaders aan d'Heeren Borgemeesteren, dat indien by foute van zich terstondt over te geven, de Stadt dezen nacht werdt ingenomen, en gepiondert, ik op haar werpe alle de quaden, die zoodanige daadtlijkheden, noodtwendig na zich slepen: Men heeft de plaats heel wel, aan allen kanten doen bezichtigen, en dit is 't gene, dat my, met zulken verzekering, daar af doet spreken. In 't Leger voor Bommel, dezen 21 Julii, 1672.

TURENNE.

Hier op is Raadt gehouden met d'Heer Commandant, en by zijn Ed: de Militaire Officieren, als ook by haar Achtb: de Heeren Magistraten, de quartiersluyden, en de Borger-Officieren, alle ten Raathuyze verzocht en gehoort zijnde:

Zoo

Zoo is aan de zijde van de Magistraat voor geslagen / dat zy wel vertrouwt hadden, met meerder Volk, en behoeften van den Staat voorzien zouden zijn gegeweest; Evenwel, dat als noch wilden hoopen, of 'er yets overkomen mochte, en gesecondeert werden; dat zy ook niet wel konden aannemen, dat der Vyanden Leger zoo considerabel was, als wel wierd voor gegeven, gelijk 't zelve aan zoo veel overgegeven Steden en Forten gebleken was, die van binnen sterker waren, als de Vyanden van buyten; Daarom zy als noch niet resolveeren konden, zich tot eenige onderhandeling, of Capitulatie in te laten; verzoekende derhalven aan welgemelten Heer Commandant, dat zijn Ed: zich met d'andere Heeren Militaire Officieren beraden wilde, welke voor al, nevens de Soldaten, als hare Soldye van het Landt genietende, verplicht waren, het scherpste en spitste af te wachten, en met verlies van haar leven, alles uyt te staan. En in gelijker voegen, de gemelte Quartiers-luyden, en Borger-Officieren verzoekende, om hun mede onderling te beraden. Daar over de gemelte Heeren van den Krijghs-Raadt byzonder uytgetreden zijn / mitsgaders die Quartiers-luyden, en Borger-Officieren gezeght hebben / met die van de Borgerye te zullen spreken / en yders oordeel binnen nemen.

Geduurende deze deliberatie komt 'er tijding / dat zich al weder een Tamboer buyten de meergenoemde Poort openbaart / de welke gehoort zijnde / verzocht / dat d'Heer Colonel N. zou mogen ingelaten worden, om met die van de Regeeringe te spreken / waar in bewilligt zijnde / wierd wederom raadtzaam geacht / den gemelten Fransen Colonel N. door Gecommitteerdens uyt de Magistraat, en den welgemelten Heer Commandant als daaghs te vooren geschiedt was / ten huyze van d'Heer Borgemeester F. van Meurs, te gaan ontmoeten: gelijk daar op den zelven Colonel N. vergezelschapt met de voorsz. Heeren, Bentink en Barrevelt, ingekomen zijn. Zy verklaarden / aanstonts ernstelijk / dat 'er nu geen meerder, noch vorder Sommatie te verwachten was, voorts dat zijn Ed: voor 't laatst quam, en slechts een kort beraadt gaf, afvragende / of zy haar wilden overgeven, daar den Marefchal Turenne haar aanboodt / een gelijke Capitulatie als met die van Nimwegen was gemaakt, en verklaarde daar nevens met ywerige woorden / dat hy by langer weygeringe (zoo waarachtigh, als Hy leefde,) in dezen aanstaanden nacht, ja binnen den tijdt van 2 uuren, met zijn Paerdt, door de Gracht, en op de Wallen zou werden gezien / en de Stadt onvermydelijk / in een Bloedt-badt geraken.

Achtende vorder / dat zy zeer gelukkigh waren / dat Sijn Hoogheyt, den Hartogh van Turenne in Persoon voor de Stadt, en in 't Leger was / die alle goedertierenheyt en patientie gebruykte / en nu zoo dikmaals die plaats had doen sommeeren; en dat misschien een ander Generaal dit werk haastiger / en alzoo tot meerder droef heyt / zou voltrokken hebben.

Den Commandant van Leeuwen antwoorde hier op / met gelijke ernsthaftigheyt / dat die inbeelding / die den Heer Turenne hadde / van den soberen toestandt van die Stadt, geheel anders zou worden bevonden / en meer tegenstandt ontmoeten / als men meende / doch dat ondertusschen / de Magistraat, met den Krijghs-Raadt vergaderen / en malkander daar over zouden spreken; Daar op den Heer Colonel zeyde / eenigen tijdt te zullen wachten.

Op het Raadthuys dan alles geresumeert zijnde / is eerst gehoort het advijs van den Heer Commandant, die met alle kloekmoedigheyt aangedaan / betuyghde vaerdigh te zijn, alles uyt te ſtaan, en den dienſt van den Lande, ten uytterſten te willen waar nemen. Maar tot zijn leetwezen moſt Hy hier by voegen, dat Hy een groote onwilligheyt in veel Soldaten beſpeurde, waar van dat eenige noch noyt haar Capiteyn, noch een ſtuyver aan gelt, hadden gezien, en weygerigh waren na de Wallen te trekken.

Hier na wierden gehoort de redenen van de Quartiers-luyden, en Borger-Officieren, neffens eenige andere Borgers, mede op 't Raadthuys verſcheenen/ zijnde: Hoe dat zy verzekert waren, en uyt het lezen van verſcheyde minuten hadden gezien, d'onophoudelijke devoyren van de Magiſtraat aangewent, van ernſtachtige Brieven, met expreſſen, en bezendingen te laten afgaan, aan alle Staten en Collegien, en ook zelfs aan Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, zonder dat, by na yets daar op gevolght was, waar uyt zy dan moſten beſluyten, dat men gereſolveert had, hun te verlaten, 't welk men ook al begon te vreezen, tzedert tot Zuylichem, in de Bommeler Waerdt den Dijk wierd door geſteken, en tot Dalen, in Thieler Waerdt de Sluyzen in geſlagen, daar door het nu genoeghzaam bleek, dat men die Stadt, nu alzoo door 't water, (tot ondraaghlijke ſchade der Ingezetenen) afgeſneden, geen byſtandt wilde doen.

Zy brachten ook by / de zwakheydt van des Stadts Fortificatien, het weynig getal der Militie en weerbare Bogerye, gebrek van Geſchut en ander Krijghstuygh, zeggende daar nevens, dat dit alles kenbaar was, aan de Vyanden, die ſlechts den ſtorm beginnende, niet zouden konnen werden tegen geſtaan, en ten eerſten, met gewelt doordringende, de gantſe Stadt, ten prooye van haar zou komen te vervallen. Daarom niet heylzamer voor al de Ingezetenen zoude zijn, als tot Capitulatie te komen, zoo die beſt kon gemaakt worden; In alle gevalle wilden zy hun laten genoegen, met zoodanige, als die van de Stadt Nimwegen hadden genooten; En dit, zeyden zy / was het verzoek van de gantſe Borgery, immers van het meeſte, en voornaamſte gedeelte van dien. Gelijk daar toe / uyt een der vier quartieren van die Stadt getoont / en over gelevert wierdt / een Lijſt van de Borgers en Ingezetenen, welke by na van huys tot huys, en zoo veel men van die had konnen vinden/ geteykent was/ die al te zamen tot Capitulatie waren genegen/ alzoo zy geen ander uytkomſt konden zien. Het welke de Quartiers-luyden en Borger-Officieren van d'andere 3 quartieren der zelver Stadt ook betuyghden / den zin van meeſt'alle die Inwoonders mede te zijn.

De Magiſtraat, alle zwarigheden, die by deze veranderinge, mocht komen te ontſtaan / hun te gemoet voerende / zoo hebben niet te min / de Borgeren hunne Redenen herhaalt / en tot een Capitulatie te maken / zoo hart aangedrongen / dat de Magiſtraat, nevens den Krijghs-Raadt, na rijpe deliberatie eenpaarlijk geresolveert en verſtaan hebben/ dat zy het begeeren der Borgers, en 't gevoelen der Militaire Officieren, hebben moeten toeſtaan. Proteſteerende ondertuſſen voor Godt, en de gantſe Wereldt, als meermalen by byzonder Brieven is gedaan/ dat hare Achtbaarheden, voor haar Ed: en de nakomelingen alles aangewendt hebbende / wat eenigzins bedenkelijk is geweeſt/ haar onſchuldigh houden/ aan dezen zwaren ſlagh, onheyl, en overwinninge.

Hier op zijn dan / om by den Hartogh van Turenne noch dien zelven avondt in 't Leger te gaan / en Capitulatie te maken / verzocht / en gecommitteert d'Heeren van Ommeren, en van Ek; daar toe / van de Borger-Capiteynen by gevoeght is / den E. Johan Goosenz. de Swart, gelijk mede den Ed: Heer van Loenen, Ampt man, &c. Door d'Interest van het Ampt, aangenomen heeft / des anderen daaghs vroegh en tijdelijk / naar 't Leger te volgen: Dit dan den gedachten Fransen Colonel (die ten huyze, van d'Heer Burgermeester, F. van Meurs, de Resolutie, afwachte) aangedient zijnde / is naarder verspoken / dat de Gecommitteerde, te zamen / met den voorsz. Colonel, aanstondts / naar 't Leger zouden afrijden / en aldaar vernachten / daar tegens de voornoemde Heeren Landt-zaten, Jonkheers Bentink en Barreveldt, tot Ostagiers, dien nacht / in de Stadt blijven. Terwijl dit alzoo besloten wierdt / komt al weder een Tamboer binnen / brengende een billet, zoo hy zeyde / van d'Heer Turenne geschreven / inhoudende deze 2 Articulen; of terstondt de Gamerse Poort aan de Franse in te ruymen, of zonder verder uytstel, Gedeputeerdens in 't Leger te zenden. (Dit was wel de zesde, of zevende Sommatie.) Daar op zijn de Gecommitteerden, als hier vooren gedacht is / naar 't Frans Leger, afgereden.

Het scheen / als of de Franse met het veroveren der Vereenigde Nederlandtse Steden, in 't Jaar 1672. wilden eyndigen / op de zelve manier / als zy hadden begonnen. Want met een van de eerste Steden, die zy innamen / namentlijk Rijnberk ging de Capitulatie, by na / even zoo toe / met den Fransen Duc de Duras, (te leezen in ons Eerste Deel, Pag: 145 &c.) die uyt en in die Stadt ging / als of Hy niet een Vyandt, maar Bemiddelaar was geweest; en alzoo ging het hier te Bommel, zijnde de laatste Stadt die aan de Fransen overging / by na mede in 't werk / eerst met den Fransen Baron d'Aspremont, de Jonkers Landtzaten, en ten laatsten met dezen Fransen Colonel: zijnde een ongebruykelijke / ja schier nooyt gehoorde zake / dat men Accoort, of Capitulatie met de Vyanden maakt / in de Belegerde Steden, maar wel in 't Leger. Het koste doenmaals den Baron d'Offery binnen Rijnberk, in des Landts-dienst zijnde / (die al te groote gemeynschap met Duras had gehouden) zijn Kop. Doch de zaken stonden doenmaals te Rijnberk anders: als die van Bommel nu / de welke protesteerden daar over / datze van 't Landt verlaten zijn geweest.

De Heeren Gecommitteerde tot het maken der Capitulatie, op den 11 Julii (oude stijl (des avondts laat afgereden zijnde / na 't Leger van den Mareschal de Turenne als gezeyt is /) hadden al vreemde ontmoetingen / eer zy by gedachten Mareschal, gekomen zijn: daar van Zy des anderen daaghs / met de gemaakte Capitulatie weder komende / aan de Magistraat bericht hebben gedaan / door het volgende verhaal, getrokken uyt het Resolutie-boek van die Stadt Zalt-Bommel, van 't Jaar, 1672. op Vrydagh, den 12 Julii.

De Heeren van Ommeren en van Eck, hebben gerapporteert / hoe dat haar Ed. in conformité der commissie, op gister avont ontfangen / terstondt daar aan afgereden zijn na het Leger, den Heere Colonel zich te Paerde houdende / en haar Ed: neffens Capiteyn de Swart in de Koetze begevende / zulks door den zwaren regen / en donkerheyt des diepen avonts van malkanderen geraakt zijnde / haar

Ed: buyten de Poorte maar 50 of 60 passen/ op de Gemeente geavanceert zijnde/ gebeurt is / dat geroepen wierde / de Koetze op te houden / daar op den Heere Colonel, het Commando aldaar hebbende/ verzochte haar Ed: te spreken/ zulks Zy uyt de Koetze tredende/ in zeer yverige termen vraagde/ of de Capitulatie was gemaakt? Daar op geantwoort zijnde/ niet voor als noch/ dan misschien geaccordeert zoude werden/ zeyde Hy andermaal/ dat positive moeste verklaart werden/ of voltrokken was of niet/ en anderzins wiste Hy wat zijn Ed: devoir was; waar over haar Ed: zich willende beroepen op gemelden Heere Colonel, die uyt het ooge was / achteden geraatzaam te vertoonen de voorsz. laatste memorie, met de hant van den Heere Hertog van Turenne geschreven/ en dewijl door voorsz. regen en donkerheydt de zelve niet konde verlezen werden / betuyghden haar Ed: die te behelsen twee alternative Artikelen, of die Poorte, daar zijn Ed: met die Troupes voor was / inne te ruymen / of Gedeputeerdens te zenden / dat die Stadt het eerste hadde ge-excuseert / en zoo 't bleek / door 't af-zenden van hare Persoonen, het andere naleefden/ en alzoo voornemens waren na Sijn Hoogheydt verder te rijden; door welk bericht andere omstaande Heeren Officieren zeyden / 't zelve satisfactoir te wezen / en best ware haar Ed: te laten passeeren; daar op dan af-scheydt nemende / haar Ed: te dier plaatze rondtsom / door alle de bewegingen/ vernamen een groote menighte van Militie, te Voet en te Paerde, mitsgaders dat die Loopgraven dwers door die Gemeente gemaakt / en ook verscheydene zware stukken Kanon aldaar geplant wierden / en by de Stoep op den Dijk komende/ met meer onderscheyt zagen / hoe langs den geheelen Dijk die Kade aan de binnen-kant / als ook den Dijk aan zijn buyten-kant / zoo dicht met Voet-volk was beleght / dat in haar zitten niet meer spacie als der zelver Musquetten voor haar t'houden was: Een wederzijden op de Kade en langs den Dijk haar Ed: mede ontmoetende veele Ruyterye, alle met Fassines geladen / en af en aan rijdende als in een cirkel / en tot eenen storm alles toebrengende / zoodanigh dat haar Ed: bezwaarlijk den wegh konnende gebruyken / op veele plaatzen te Voet moesten doorkomen / en eyndelijk blijven staan/ tot dat den laatsten Trompetter by de Koetze geraekende/ haar Ed: by bleef/ tot aan de huyzinge van den Predikant van Gameren, alwaar haar Ed: in een Kamer by veele Officieren en Hovelingen ontfangen zijnde / binnen gekomen is den Heere Hertogh van Turenne, aan wien haar Ed: het behoorlijk compliment afgeleght hebbende/ Sijne Hooghcyt aanstonts gezeght heeft / nimmer geloofte hadde / dat behoeft zoude hebben met zoo eene Armé te komen voor een Stadt die zoo weynigh was voorzien / daar op haar Ed: antwoorden / dat Sijne Hoogheyt misschien / niet over alles wel was geinformeert / en niet qualijk konde afnemen dat men zich ten uyttersten trachte te defendeeren/ en dat Sijnes Hoogheyts aangeboorne genereusheyt en beschcydenheyt zoo groot en gereputeert was / dat te meer achting zoude hebben van die genen / welke alles wilden uytstaan / en indien meer secours hadden konnen verkrijgen / als tot dat moment was verhoopt / ontwijffelbaar ook grooter tegenstant zoude zijn gedaan; niet te min als nu gekomen waren/ om te hooren na eene honorable Capitulatie, daar inne voor al de vrye oeffening van den Godts-dienst, en de behoudenisse der

Kerken

Kerken geaccordeert zoude moeten werden / Sijne Hoogheyt hier op repliceerende / dat bezondere lijdtzaamheyt hadde getoont / ten reguarde van dit Eylandt, daar in hebbende als Oom, een lieve Nichte, Mevrouwe de Princesse van Auvergne tot Hedel, en noopende den Godts-dienst, dat haar in de vryheyt laten zoude / doch van meer Kerken, den Koning vast gestelt hadde daar uyt eene te behouden / en zulks in alle geconquesteerde Plaatzen was geschiet; Verklarende wederom onmogelijk te zijn de groote Kerke te behouden / onaangezien haar Ed: naarder insisteerden / dat in geval een der twee Kerken ingeruymt zoude moeten werden / de kleynste groot genoegh was / voor het weynige getal der Pausgezinden alhier / en geenzints de helfte der Gereformeerden daar inne tot het gehoor zouden konnen komen / en over de verdere Artijkelen eenige redenen gewisselt zijnde / hadde geaccordeert / gelijk op gisteren door de Franse Gedeputeerdens was aangezeght / dat de zelve Capitulatie als aan de Stadt van Nimwegen was gegeven / ook aan deze Stadt van Bommel verleent zoude werden; Sijne Hoogheyt tot het opstellen van dien / haar E. renvoyeerende aan den Heere Intendant Barillion: Waarom haar E. door twee Heeren Officieren naar het Logement van welgemelten Heere Barillion geleydet / en door zijn Ed. met alle civiliteyt ontfangen zijnde / heeft terstont doen opzoeken de Capitulatie van Nimwegen, en daar uyt aan deszelfs Secretaris gedaan het dictamen, zoo zijn Ed. betuyghde van alles wat applicabel was / gelijk den Artijkel over de goederen van St. Jan deze Stadt niet concerneerde: Naar resumptie van 't welke / de zelve Heere Barillion ordre gaf / dat voornoemde Secretaris zulks in 't nette tweemaal zoude affschrijven / om in den morgen-stont de klokke 4 uuren / getekent te werden: Waar mede van zijn Ed. vertrekkende / de gemelte 2 Heeren Officieren haar Ed: wederom hebben vergezelschapt tot in de Kerke van Gameren, daar binnen / als voor Sijn Hoogheyts Logement, zich eene Compagnie Guardes was onthoudende / haar E. dien nacht verbleven zijn.

Des morgens vroegh den gemelten Heere Eck een keer naar de Stadt doende / om aan de Regeering, mitsgaders den Commandant d'Heer van Leeuwen, communicatie van alles te geven / gelijk de zelve Heere van Leeuwen binnen der Stadt Nimwegen, by het overgaan dier Stadt geweest zijnde / betuyghde deze Capitulatie met de zelve van Nimwegen t'accordeeren / het weynige van St. Jans Goederen uytgezondert / en deze Stadt niet rakende / en dat daar-en-boven alhier ter eeren van de Militie en d'Artillerye, meerder by gevoeght was / zulks den welgemelten Heere van Loenen met gemelten Heere Eck te rugh gekomen / en by Sijne Hoogheyt tot het tekenen beschepden zijnde / wederom gezamentlijk door alle officien aangehouden en verzocht hebben / dat doch alleen die kleyne Kerke mochte ingeruymt / en die groote behouden werden / daar op Sijne Hoogheyt verklaart hadde / die zake gantsch onmogelijk te zijn / en in des Konings Resolutie geenzints verandering konde maken / welke in de gedane Conquesten, en in die verdere te doene progressen / een der Kerken te Sijnes Majesteyts keure / behouden wilde: Dier gestalt dat zijne hooghgemelte Hoogheyt deze hier by overgeleverde Capitulatie getekent heeft / en daar mede na vernieuwing van een compliment affscheyt genomen hebben. Refereerende

wijders haar Ed: dat aldaar vermaant was/ hoe op gisteren voor den noen/door den Uytlegger, eenige Heeren van qualiteyt waren doodt geschooten / en die gene welke alhier het Gouvernement bekleedet zoude hebben / dat mede op eergisteren / in 't schieten met Kanon van deze Stadt, den Heere Hertogh van Turenne in 't rijden waren ontmoet een Kanon-kogel voor / en noch een achter zijn Paerdt: Gelijk vorders haar Ed: in 't zelver bericht zijn / dat Sijne Hoogheyt in overweging van d'importantie dezer plaatze / en uyt eene apprehensie dat noch secours mochte toekomen aan eene Stadt, waar aan Hollandt zoo veel gelegen was / daarom geraadtzaam geoordeelt had / zich aan die zijde te campeeren/ en d'Armé te versterken met 8000 man uyt het Leger van d'Heer Chamilly, van welk Leger zijne voorsz. Hoogheyt zelfs by d'Acte van Sommatie van den 4 dezes gemeldet hebbende / zich nu bevondt tusschen de 20 en 30000 man.

Verhalende wijders dat zoo haast het Leger zich begonde ter neder te slaan/ aanstondts verscheydene Cavilliers haren dienst Sijne Hoogheydt hadden aangeboden / om d'eere te mogen hebben deze Plaatze t'attacqueeren / met bysvoeging dat op verlies van haar hooft / die Stadt binnen drie uuren tijdts/ stormender-handt/ emporteeren en overwinnen zouden/ zoo verre dat hooghgemelte Sijne Hoogheyt deze Stadt naar veelvoudige gedane Sommatien, niet langer had konnen verschoonen / en te dien eynde op gisteren daar toe hadde d'ordre gedepescheert / omme in den voorleden nacht met stormen het werk t'ondernemen / en by d'overwinninge alles ten prooye en plondering te geven/ betuygende die Heeren Officieren dat die Regeeringe dezer Stadt gelukkigh was / dat noch ter goeder uure / en niet te min als op het laatste oogenblik/ hare Gecommitteerdens hadden afgezonden / waar door het droevigh voornemen gestuyt/ en in een Accoordt en Capitulatie al nu verwisselt was/ en alzoo de Stadt, en de goede Ingezetenen van dien / waren behouden / hare goederen geconserveert / en het bloedt-storten en omkomen van zoo veele zielen voorkomen / hoedane miserabele onheylen alzulke Actien onvermijdelijk mede slepen.

Gelijk die van de Magistraat bewust was / hoe dat in den afgeloopenen nacht de preuve is gegeven en openbaar geworden / wat het dessseyn was / gemerkt aan d'andere zijde der Stadt buyten d'Oenzelse Poorte, eenen alarm door de Vyanden wierd gemaakt / en sterk geschooten / daar door de Militie en Borgerye op het Orangien Bolwerk geposteert wierden / tot dat geresolveert moeste werden / een der Borger-Officieren, den E. Luytenant Dirk van 's Gravenweerdt, met een Tamboer, na buyten te zenden/ en bekent te maken/ dat twee Ostagiers uyt het Leger, binnen deze Stadt en Gedeputeerdens na Turenne waren gezonden / waar door die verdere hostiliteyten onderlaten wierden / anderzints te dezer uure / daar over werdende bericht gedaan / hoe dat de zelve attacque in dezen nacht aan voorsz. Oenzelse Poorte gedaan / geschiet is door den Heere Commandant van St. Andries, met twee of 300 man, om aan die zijde de Militie en Borgerye in actie te houden / terwijlen aan d'andere zijde / by de Gamerse Poort, met die gantsche macht gestormt zoude werden.

Rapporteerende haar Ed: dat zo haast de tekening der Capitulatie wederzijdts gedaan, en 't afscheyt van Sijne Hoogheyt genomen was/ buyten eenigh uytstel

't geheele Leger zich beweeghde / en in zulke ordre van stonden aan door 't Dorp van Gameren, (zoo 't scheen) na de Maas en Crevecœur, in 't marcheeren was / dat tot verwondering strekte / en wel inzonderheyt dat zy nimmer geloofd hadden het Leger zoo groot en sterk ware geweest / indien niet met eygener oogen hadden aanschouwt / en dat in die te rugh-komste vernomen hadden / ter plaatze daar op gister avondt de Koetse wierdt aangehouden / die Loopgraven tot den Dijk toe voltrokken / als mede de stukken Kanon daar by geplant / gelijk al nu eenige Compagnien Françoyzen en Switzers ingelaten zijnde / by die gantsche Regeering gezien werdt / door de Stadt te werden gevoert de quantiteyt van 45 zware Metale Stukken, welke door zeer sterke Paerden, met 28/26/20/ en voorts naar advenant / elks getrokken werden. En zijn haar Ed: voor der zelver moeyte en devoyren / mitsgaders alle aangewende goede officien en diensten / ten hooghsten bedankt.

Articulen geaccordeert door den Heere van Turenne, aan de Magistraat en het Guarnisoen van *Bommel*.

I.

DAt de Borgeren en Ingezetenen der Stadt Bommel zullen werden gemainteneert in alle hare Privilegien, rechten en Costuymens, daar van zy zijn in eene goede en behoorlijke possessie.

II.

Dat die gene welke van d'Ingezetenen of anderen zich in de Stadt bevinden, en haar binnen 's jaars uyt de zelve Stadt willen begeven, zulkx zullen mogen doen met hare Huys-gezinnen en Meubile goederen, zonder dat haar eenige belet aangedaan zal mogen werden.

III.

Dat d'Ingezetenen de welke uyt der Stadt vertrokken zouden mogen zijn, daar wederom zullen aangenomen werden, en alzoo weder zullen mogen komen met hare Meubile goederen, en zullen genieten alle de Privilegien neffens d'andere Inwoonderen.

IV.

Dat een yegelijk der Inwoonderen, verblijven zal by de vrye oeffeninge der Religie, daar van hy professie doet, en zullen die van de gepretendeerde Gereformeerde Religie, blijven in 't bezit van die Kerken welke zy jegenwoordigh in hebben, uytgezondert die gene de welke Sijne Majesteyt believen zal daar uyt te nemen.

V.

Dat d'administratie van de Justitie en Politie van de voorsz. Stadt, zal werden gecontinueert op de zelve forme en maniere als die nu is, zonder daar inne eenige verandering te maken.

VI.

Dat het platte Landt dependerende van Bommel, genaamt Thielre en Bommelre-waerdt, zal genieten de zelve Rechten, Privilegien en Vryheden, daar

van

van 't zelve is in goede en behoorlijke possessie, en zal hebben de zelve vryheydt in d'oeffening der Religie, gelijk als de Stadt van Bommel.

VII.

Dat de Stadt van Bommel zal genieten d'Imposten en rechten die aan haar gehooren, en daar van de zelve is in goede en behoorlijke possessie, in zulker voegen als zulkx voor heen is gepractiseert geweest, om geëmployeert te werden naar d'ordinaire maniere.

VIII.

Dat d'Ingezetenen der Stadt van Bommel zullen præsteren den Eedt van getrouwigheydt aan den Koning, op zulke wijze als haar geordonneert zal werden.

IX.

Dat den Commandeur en het Garnisoen met Passepoort naar Gornichem vertrekken zullen, en door de Stadt voorzien zullen werden met 6 Schepen tot der zelver vertrek en hare Equipagie. Dat het Guarnizoen van de voorsz. Stadt morgen vroegh jegens acht uuren zal vertrekken, met slaande Trommels, brandende Lonten, Vliegende Vaendels.

X.

Dat de Stadt van Bommel zal gestelt worden op morgen vroegh den 22 Julii, jegens 6 uuren in de macht van Sijne Majesteyt.

XI.

Dat d'Artillerye gehoorende aan de Stadt, zal blijven tot bewaring van de zelve, en niet zal mogen vervoert werden als met consent van de Magistraat. Gedaan in 't Leger voor Bommel, den 21 Julii, 1672.

TURENNE.

Op de voorsz. conditien is de Stadt Bommel ten derden dage van de Belegering, aan den Mareschal de Turenne, voor den Koning van Vrankrijk, overgelevert. De bovenstaande Articulen zijn / door 't goedtvinden van de Magistraat, op gesloten / zonder de zelve aan de Borgers en Ingezetenen mede te deelen / behalven dat die gene / die eenige verklaringe verzocht / op yets / daar hem aan gelegen was / Copye van die Articulen, die hem daar op dienen konden / wierden ter handen gestelt.

Den E. Jurian van Bystervelt, een uyt de 4 Quartiers-luyden der Stadt en den E. Peter van Bree een der 4 Borger-Capiteynen, in Commissie aan Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Oranjen gezonden / (als hier vooren verhaalt is /) quamen den 15 Julii, (Oude stijl,) 3 dagen na 't overgaan / weder binnen die Stadt, verhalende / dat Zy Sijn Hoogheydt, noch tot Gornichem, Schoonhoven, noch by 't Leger te Bodegraven (gelijk als haar van tijdt tot tijdt gezeyt was /) niet hadden gevonden / maar eyndelijk wel in 's Gravenhage, op den 11 dito, alwaar Zy audientie hadden verkregen / en den hooghdringenden noodt / en slechten toestant der Stadt Bommel te keunen gegeven / ook de Missive, en daar nevensgaande Acte, over gelevert / die wel by Sijn Hoogheyt wierd aangenomen: de welke voorts verklaarde / dat Hy wel wist / wat 'er aan de behoudenis der Stadt

Stadt Bommel gelegen was / en zoude de zelve ter herten nemen / en aan d'Heer Velt-Marefchal Wurts doen weten / dat Hy meer Volk van Gornichem daar na toe / zou hebben te zenden / doch wegens de behoeften van hun Magazijn moften zy den Raadt van Staten aanfpreken / 't welk gedaan hebbende / hadden hare Ed. toe geftaan / die uyt het Magazijn te Delft te mogen afvoeren / waar op Zy daar na toe reyzende / aldaar het loopende gerucht vernamen / dat Bommel was overgegaan: Hier op zich na huys fpoedigende / verftonden tot Gornichem van d'Heer Wurts, dat zulks waerachtigh was: Zeggende voorders / dat Hy fchrijvens van Sijn Hoogheyt had bekomen / om meerder Militie, na Bommel te fchikken / 't welk nu te laat was: zy vonden hier ook 6 ftukken Kanon, na hare Stadt voor af gezonden / die hier nu ontladen wierden / om daar te blijven / &c. De welgemelte Gecommitteerde zijn hier over bedankt.

Al voort na 't overgaan van deStadt, zijn de Inwoonders met zware Inquartieringen belaft geworden / zo dat'er zomtijts wel 12/14/ja 16 Soldaten, in een huys gebilletteert zijn geweeft; De Borgemeefters zelf waren daar niet van verfchoont / want den Heer van Ommeren verklaart / dat Hy'er wel 14/in zijn huys, en 20 Paerden op zijn ftal, (die maar tot 3 Paerden, toe geftelt was) heeft moeten lijden. Van zware extraordinaris petitien, maandelijke Taxatien, en Schattingen zijn Zy ook niet vry geweeft / die fcherp / en zonder uytftel wierden ter executie geftelt / want den meer-gemelten Heer Borgermeefter van Ommeren, verhaalt / dat Hy zelfs door een Sargeant, en 6 Soldaten, eens geexecuteert is geworden / voor een Taxatie, die maar 2 dagen vervallen was geweeft.

Als nu de Stadt Bommel met de Schanffen Crevecœur, Engelen, Orten, St. Andries, en de Voorn in der Franfen geweldt waren gekomen / was men in eenige Hollandtfe Steden, als Heufden, Gornichem, en andere daar omtrent / en ook in de Brabantfe, onder den Vereenden Staat behoorende / gequelt / en onvry voor de Franfe Garnifoenen; om zich hier voor te verzekeren / moft het Water ten dienft zijn: En 't geen voor de Belegering van Bommel niet wilde noch konde dienen / (als hier vooren gezeyt is) was nu gewilligh / machtigh / en bereydt: Die van Hollandt dan hier op lettende / dat het water in de Rivieren de Maas en Waal, met de Na-Zoomer begon hooger te worden / namen haar flagh waar / en ftaken de Dijken van Tieler, en Bommeler Waert, door / zoo dat die 2 koftelijke Waerden, onder vloeyden / en het water quam te bedekken meer dan 600 Mergen landt, met welke veel fchoone Vruchtdragende Boomgaarden en Hop-landen zijn uytgegaan en bedorven / werdende de fchade hiel van / wel op 600000 guldens, dat zijn 6 Tonnen Gouts, gewaerdeert; hier in beftondt het meefte welvaren van d'Inwoonders van Bommel en de omleggende Landen, die daar door / nu niet alleen voor deze laatfte 3 Jaren, dat de zelve onder Water gelegen hebben / van hare Vruchten verfteken zijn / maar noch ettelijke Jaren van doen zijn / om die te herftellen: maer de noodt quam zulks doenmaals te vereyffchen / op dat Hollandt mocht behouden blijven / die / ten zelven eynde / op veel plaatzen, hun met zoodanigen Water-vloeyingh tot onwaerdeerlijke fchade van haer zelfs / hebben moeten befchermen.

De Fransen zaten nu in deze hunne voornoemde veroverde Steden en Schansſen, alzoo wel door 't Water bezwaart en bewaart/ als de Hollanders in de hare; Zy konden op/ en langs de Dijken haar wel wat verlustigen / maar die wegh was smal / en gevaarlijk / om van 't Hollandts Vaartuygh, van hun plaatzen afgesneden te worden: Te Water dorsten zy hun / vermits de onkundigheyt / ook niet te verre, buyten schoots begeven / en alle behoeften mosten haar langs de Stroomen, met Schuyten of Schepen, toe gevoert worden.

De Magistraat van Bommel (al eer die Stadt over gingh) hadden malkanderen onderling / met solemneelen Eedt verbonden / hun Stadt niet te zullen verlaten / noch hare goederen van daar verzenden / of de zelve wech te vluchten / maar in tegendeel de Stadt in alles *Pro Aris & Focis*, houw en getrou / by te blijven / en dat ten dienst van 't Vaderlandt, en hare Borgerye, om de zelve by te staan/ voor haar te spreken in ondraaglijke schattingen; midtsgaders de Stadt vry te koopen van de voorvallende doortochten, en van zoodanige Nacht-Legeringen, &c. Niet te min was'er een Borgermeester, die / hoewel Hy mede met zijne Collegas, den Eedt hier toe had gedaan / en de voorgaande Actien van de Capitulatie als andere/ by gewoont/ geapprobeert/ en toe gestemt: Zoo heeft Hy zich (na dat de Stadt al 6 maanden was overgegaan) in Hollandt, by zijn Schoon-Moeder geretireert. En dat op die zelve uur, als Hy noch tot 2 maal toe / aan den Stadts Bode had toe gezeyt / op het Raadthuys aanstondts / te zullen verschijnen: Latende alzoo zijne 9 Confraters, met de Bommelse zaken begaan.

De Stadt Bommel begon van binnen ellendigh te vervallen / want by na / 150/ hoewel niet van de grootste huyzen, waren nu om verre gehaalt / of door ledigh staan / bedorven / en ingestort. Van welke de Soldaten, de Deuren en Vensters, en al dat los / ja ook dat niet los was / afhaalden / tot brandt-hout gebruykten/ en mede wel verkoften.

De Rooms-gezinden begonnen hun ooren / binnen Bommel nu dapper in de windt op te steken: Zy hadden een nieuwen Abt van Marienwaert bekomen / die/ met eenige van die gezintheydt, de geestelijke goederen begosten op te zoeken / en wilden van yder, by na weten / uyt wat kracht zy hare goederen bezaten; Begonnen ook de directie van de goederen der groote Kerk, aan zich te trekken / doch dit alles is daar na / in rook verdweenen: als ook hun poging/ om in de Regeering te geraken.

Van 't Graafſchap *Zutfen.*

WY komen tot het derde quartier van Gelderlandt, zijnde het Graafſchap Zutfen, welkers Hooft-ſtadt van dien naam / met al de andere / als Doesburgh, Deutekom, Lochem, en Grol, als stemmende/ en Brevoort en Bronkhorst, zonder stemmen / sommige gefortificeert/ en andere open/ het voorleden Jaar / onder 't gebiedt der Fransen en Munstersen zijn vervallen. Van eenige der zelven is in ons Eerste Deel eenigzins verhaal gedaan / maar nu breder on-

derrich-

verrichting daar van bekomende / zullen van sommige yets / wegens haar overgaan / eenige naardere verklaringe doen.

De Stadt Zutfen, een der sterkste Steden in Nederlandt, is gelegen aan den Yssel-stroom, en omringt met 10 Bolwerken, 4 Ravelijns, 2 Katten, 300 veel Hoornwerken, een Faucebraye, en dubbelde Grachten: Hoe wel dat met de aankomst der Fransen, deze werken niet alle na behooren / in goede defensie waren herstelt / alzoo het Hoornwerk buyten de Nieuw Stadts Poort, geslecht was / en de Wallen, en andere Werken, met geen Stormpalen noch Palissaden voorzien. Het Magazijn was wel verzorght / want eenige Schepen geladen met Musketten, halve Pieken, Vriesse Ruyters, Haspels, Schoppen, Deelen, alderhande Kogels, Bies-bruggen, en diergelijk Krijgs en Leger-tuygh, lagen voor de Stadt, en konden / mits het laagh water, op / noch af komen / waar over dit Oorlogstuygh, meest in des Stadts Magazijn geborght wiert / en de Schepen, (om datze de Vyanden geen nut zouden doen) in de grondt geboort / binnen die Stadt lagen in Garnisoen, 35 Compagnien te Voet, en 3 te Paerde, 2 Compagnien Burgers van Uytrecht, een van Amersfoort, en 2 dito, Waertgelders, elk 100 man sterk; alle deze maakten / met de verloopene Garnisoenen, van Grol en Brevoort te zamen uyt / omtrent 22 / of 2300 koppen, behalven de Borgery, die in 5 sterke Compagnien verdeelt was.

Den Koning van Vrankrijk, die op 't Huys te Uylenpas, gelogeert was / zondt op den 17 Junii 1672. een Trompetter, en dede de Stadt op-eyssen / maar Hy wierdt met kort antwoort ontzeyt / en afgewezen. Des anderen daaghs quam wederom een Trompetter, verzelt met de twee Rooms-gezinde Edel-luyden Bentink en Barreveldt, hier vooren in 't Belegh van Bommel, genoemt / deze gaven haar uyt / voor Hollandtze Edel-luyden, maar wierden wel haast bekent: Men vraaghde wat haar aanbrengen was / zy zeyden / dat Sijn Koninglijke Majesteyt die Stadt, als 't Hooft van / en voor 't geheele Graaffschap, aanboodt / de vrye Exercitie van Religie, behoudenis alle hare Privilegien; Het uyttrekken van 't Garnisoen, met al haar Geweer en Bagagie, waar heen het wilde. Maar dat / by weygering / binnen 12 uren, het Krijghs-volk om hals gebracht zou worden, en d'Ingezetenen verwachten, 't geen de Krijghs-furien als dan met zich slepen: Voorts dat des Konings macht over groot was / en dat / (by aldien yemandt 't zelve wilde komen zien) zy een Paspoort voor 2 of 3 Persoonen wisten te krijgen. Hier op wierden vergadert / de Ridderschap, Magistraat, en Gemeens Luyden, en den Commandant Swartzenborgh (even te vooren met het opbreken van Sijn Hoogheyts Leger, daar binnen gekomen) mede daar by verzocht. Den welken gevraaght zijnde / of men de Stadt wel zoude konnen defendeeren, antwoorde / Dat zy als Gouverneurs zulks beter behoorden te weten, als Hy, die slechts als Commandeur, zonder oppermacht te hebben, nu nieuwlijks, in hare Stadt gekomen was, doch had evenwel veel gebreken aan gemerkt, die al hadden verbetert behooren te zijn, en noch (zoo veel doenlijk) verbetert mosten worden.

Eenige Borgers, over deze Vergadering niet al te wel vernoegt / quamen mede aldaar / om te hooren wat 'er omging. Den Ritmeester Zouteiande, wierd

tegens zijn wil en dank / nevens den Gemeens-man Johan van Essen, gecommitteert / om des Konings Leger, noch voor Doesburgh leggende / te bezichtigen / die des morgens / den 19 Junii, derwaarts vertrokken. Terwijl deze uyt waren / liet den Commandeur Swartzenburg, al de Militaire en Borger-Officieren, tot de Vaendrigs mede / te zaam vergaderen. De zelve ernstigh afvragende / of zy de Stadt als getrouwe Patriotten, ten uytersten wilden helpen verdaedigen. Dit beloofde Hy Haar, en Zy aan Hem eenparighlijk / met opsteken der Vingeren / en biggelende tranen over hare wangen ; kort daar op wiert den zelven Eedt, door de Borger-Officieren, hunne respective Compagnien te vooren gehouden / de welke Zy alle bywilligh hebben gedaan : Morrende niet weynig over het uyt zenden van de 2 Gecommitteerde na het Franse Leger, zoo dat 5 van der zelver Officieren, zijnde Lieutenants en Vaendrighs, zeker Borgermeester gingen afvragen / uyt wiens ordre, die 2 waren uytgezonden, zy kregen tot antwoort / dat het geschiedt was, uyt ordre van de Magistraat, gants niet tot nadeel van de Stadt, en voorts / dat Hy 'er meerder, als zy, had by te verliezen, &c.

Dien zelven namiddagh quam den voorsz. Jonk-heer Bentink binnen de Stadt, gingh ter Herbergh in de Munster ; hier quam de geheele Magistraat der Stadt Zutfen, bestaande maar in 5 Persoonen (de rest was al na Hollandt gevlucht) Hem bezoeken / aan de welke Hy de voorige Conditien, en des Konings genadige goedertierenheydt weder aanboodt / verzoekende dat zy de zelve / terwijl het noch tijdt was / wilden omhelzen : En toonde met eenen den Brief van de Provincie van Uytrecht, waar by die / zich zelf aan den Koning, zoo veel als overgaf. Dit veroorzaakte zoo grooten onsteltenis in de Harten van deze Heeren, dat de Magistraat en Edelen, van die tijdt af / scheenen tot de Capitulatien genegen te zijn.

De 2 uytgezonden Heeren quamen tegen den avondt, weder binnen / die al voort met de Magistraat, en der Soldaten Officieren op 't Raadthuys vergaderden / en aldaar verbleven / tot des middernachts. Verhalende / dat des Konings macht zoo over groot was / dat het geringe tegenweer van de Stadt niet bestant kon zijn / om die te stutten / te meer / vermits / die geen menschelijke hulpe had te verwachten. De Borgers deze boodtschap vernemende / zijn noch onrustiger geworden / als te vooren / zeggende / Dat zy de Stadt in geenderley wijze, alzoo wilden overgegeven hebben, naardemaal zy noch geen Vyanden hadden gezien, &c.

Daar wiert op den 20 Junii al weder een Vergadering gehouden / waar in de Ridderschap, de Magistraat, en Gemeens Luyden, met 5 Borger Lieutenants, zijn verscheenen : Den President dede aan de zelve / een Voorslagh, van dat den Koning de Stadt had doen opeyssen / met beloften / (zoo men die overgaf /) dat men een genadigen Koning zoude hebben. Dat alle Regenten en Officianten in hare bedieningen zullen blijven / en zoo men hier toe wilde verstaan / dat Hy het daar toe zou zoeken te brengen / dat men in 12 Jaren, geen Schattingen zou betalen. Maar zoo men in tegendeel bleef volharden / dat den Vyandt de geheele Graafschap wilde afbranden / en de Stadt veroverende / geen Kint in de wiegh

zoude

zoude verschoonen; Voorts, dat men most weten / dat de Provintie van Uytrecht alreede had gecapituleert / waar van de Brieven ook in die Vergaderinge wierden vertoont. Over deze Voorstelling vraagde den President, elk zijn advijs; waar op den Burgemeester, Jacob van Winshem zeyde / Ik kan niet zien, dat dit ons Garnisoen de Stadt behouden kan, en dat het dienvolgende, raadtzaam is, de Stadt, op alzulke Conditien over te geven. Borgermeester Henrik van Lucheren volgde met deze woorden / Overmits wy van onze Bondtgenooten verlaten zijn, zijn wy gedwongen, ons op zoodanige Conditien over te geven: Met dit zelve advijs quamen ook over een / de Burgermeesters Dirk van de Wal, en Adriaan Valk, hier op quam het aan die van de Ridderschap: van welke de Landt-Drost Hekeren zeyde / dat men zulke Conditien niet most verwerpen, maar aanvaerden, of het Graafschap zou anders met Vuur en Swaerdt verdelght worden. d'Heer van Vorden gaf ook te kennen / dat, by aldien men alzulke Conditien niet aannam, men geen goede Patriotten, van 't Vaderlandt kon zijn; En zoo de Stadt die niet wilde toestaan, dat zy dan van wegen de Ridderschap alzoo wilden accorderen. Dit advijs wierde van alle de andere Riddermatige Persoonen eenparig toegestemt / uytgenomen d'Heer Schimmelpenning, die hier op zeyde / Dat Hy geenzins zou toestaan, zich met den Vyandt in eenigerley Capitulatie te begeven, alzoo men tot noch toe, geen Vyandt had gezien. Alle de Gemeens-Luyden volgden / na gewoonte / de meeste stemmen, behalven Doctor Lansing alleen/die zich hartigh toonde. De Borger-Lieutenants waren Edelmoediger in haar Resolutien, gevende te kennen / dat Zy beter Soldaten waren / als de voorige / want d'Eerste van Haar, zijnde een out, en vroom Burger, genaamt Jan Koulman, sprak met Couragie: Hoe nu, mijn Heeren, ik heb noyt gehoort, dat men zoo sterken Stadt, met zoo veel bloedt van onze Voorouders gekoft, alzoo zal overgeven: Geen eerlijke luyden konnen dit doen; Daar wy van alles zoo voorzien zijn, en noch geen Vyanden beproeft hebben; Wat my aangaat, ik stem dit geenzints toe, maar zal de Stadt door Wapenen helpen verdaedigen, daar toe onze Borgers zich ook met Eedt hebben verbonden. Lieutenant Johan Gijzen zeyde / Dat men zoodanigen Stadt niet kon overgeven zonder Vyant te zien; Lieutenant Henrik Haak was van advijs, datmen de Stadt niet most overgeven zonder zich te verweeren. Lieutenant Barent Ketel zeyde / de Stadt, die zoo voorzien was, niet over te geven.

Hier over de Vergaderinge op staande / quam zeker voornaam Heer by den Lieutenant Koulman, zeggende; Hoe Koulman, wilt gy onze Stadt, dan in een Bloedt-badt zetten? Neen, antwoorde Koulman, ik wil de Stadt voor een Bloedt-badt bewaren, want indien wy eerlijke luyden willen zijn, konnen wy zoo sterken Stadt aan den Vyandt niet over geven; maar konnen, en moeten die verdaedigen. Over deze woorden voer dien Heer weder tegen Koulman uyt. Dat Bloedt dat vergoten zal worden, zal aan uwen gordel komen. Terwijl Koulman dezen Heer hier over met Edelmoedige woorden bejegende / quam een ander Heer hem met de volgende redenen invaren. Ik heb gemeynt dat ghy een goet man waart, voor Godes Kerk, voor de zelve kondt ghy nu wat goedts uyt werken, doch zoo het naar uw stem voortgaat, zoo zullen wy die verliezen, en

zoo wy de Stadt niet overgeven, zal 'er niet een Kindt blijven leven. Koulman bleef evenwel standvastigh / by zijn voornemen / zeggende / voor Godes Kerk wil Ik vechten, en die niet overgeven, en Godt zal die te meerder bewaren ; En dat den Vyandt dreyght alles te vermoorden, dat is het oude lietjen, als Ik in mijn jonge Jaren, ook Soldaat zijnde, wel gehoort heb. Maar d'antwoort was gemeenlijk : *Kruydt en Loot hebben wy ten besten.* Ik heb ook gezien de beste Conditien bedingen, als men tot het uyterste gekomen was, en dat de Galderyen al over de Grachten waren gebracht. Koulman nam afscheyt / en ging na zijn Wacht, daar Hy zijn Borgers genoeghzaam aanmoedigde. Weynig tijdts hier na / wordt Koulmans Huysvrouw, ten huyze van zeker Heer, haastelijk ontboden / met aanzegging / dat hare welvaart / daar aan hing : aldaar komende / vondt zy 'er 2 Mevrouwen, die Haar voor hielden / Dat zy haar man most stillen, eer door hem, de Stadt in moordt en vlam quam te geraken, en het Accoort toestaan, dat Hy tegenstreefde. De Vrouw antwoorde met mannelijke moedigheydt. Doet mijn Man hier niet wel aan, laat de Justitie over Hem oordeelen ; Ik ben geruft daar op, dat Hy niet anders, als 't beste van de Stadt zal voor hebben, en buyten dat heeft Hy geen authoriteyt, om yets anders uyt te richten. Men zeyde Haar daar op / dat haar Man was een Lieutenant van de Borgerye, en alzulken gezagh had, doch 't was nu te verre gekomen, en men most met geen Koning schertzen. De Vrouw vraagde wederom/waarom dat men 't zo verre had gebracht, zonder de Borgerye daar in te kennen? daar op de Mevrouwen zeyden / 't Is beter van een Koning, als van Wevers en Pelzers geregeert te werden ; Waarachtigh het is niet om Zutfen, maar alleen om Hollandt te doen, en ghy-luyden hebt'er niet veel by te verliezen : Waar op Koulmans Vrouw zeyde/dat het een Muys alzo zeer doet, als men haar het vel afstroopt, als een Deensen Os. Zoo haast was zy niet t'huys gekomen/ of wierdt al weder haastigh ontboden by een ander Mevrouw, die Haar met alzoo hart de woorden/niet meer konde verzetten / als de voorige hadden gedaan. De Vrouw verhalende dit alles aan haar Man, verzocht Hy, dat zy Haar niet meer / met zoodanige zaken wilde bemoeyen.

Niet tegenstaande de tegenstemming der Burger-Officieren, en goede resolutie van 't Krijghs-volk en Borgerye, zoo wierden evenwel eenige Articulen op 't papier gestelt / en 3 Persoonen, als Gerrit Reyning, Adriaan Valk, en Jan van Essen, gecommitteert / om met den hier voorgenoemden Jonk Heer Bentink, hun na den Koning van Vrankrijk te begeven / en met den zelven / voor 't geheele Graafschap Zutfen te handelen / terwijl men de onwillige door alle bedenkelijke beweegh-redenen zocht gerust te stellen. Ondertussen quam een Karos en Wagen op de Markt, voor het Logement, het Veldt-hoen genaamt / waar mede deze Gecommitteerde met den voorsz. Jonk Heer, naar den Koning, op den Uylenpas, zouden hebben gereden / ten ware zy door de t'zaamgerotte Borgerye, waren belet geworden / die met den Commandeur Swartzenburg, door listigheyt/de sleutels van 2 Stadts-poorten, (waar van eene zy uyt mosten) hadden in handen gekregen. Sommige Burgers dreyghden niet alleen deze Gecommitteerde, als zy even buyten zouden zijn / met Kanon van de Wallen,

len, te beschieten / maar daar begonnen al eenige geworpen steenen by de Karos, en Wagen neder te vallen / zoo dat deze Gecommitteerde, elk om een goe heen komen ziende / hun wech maakten / latende Jonk Heer Bentink alleen vertrekken / die ondertussen alles daar binnen / wel doorsnuffelt had. Die gene die willigh tot het Capituleren waren / (om de onwillige de vreeze aan te jagen / en hunne Vrouwen, tot krijten en karmen te bewegen) strooyden uyt / dat de Fransen al de onwillige in de Poorten zouden ophangen, welk zeggen toch by die Borgers, weynig geacht wierdt.

Als Jonk Heer Bentink nu by den Koning quam / verkondighde Hy de verwerringen en oneenigheden, binnen die Stadt, 't geen dien Koning deed resolveeren / om aanstondts zijn Broeder den Hartogh van Orleans derwaarts te zenden / om de Stadt in te trekken / of by weygering / de zelve te Belegeren: Dien Hartogh van derwaarts aan komende / nam zijn verblijf op het Huys, den Boedelhof, tussen Zutfen en Deventer: zijn Krijghs-oversten waren / den Graven van Gadagne, en de Lorge, met den Ridder de Loraine.

Des anderen daaghs / den 21 Junii, 1672. vertoonden hun de Vyandtlijke partyen, eerst aan de Holfster-brugge, daar zy door des Stadts Kanon zo wakker verwelkomt zijn geworden / dat zy / met verlies van eenig Volk, mosten te rugh deynzen. Des nachts begonnen de Fransen buyten de nieuw Stads Poort, approches te maken / en een Battery op te werpen / van welke zy 's morgens, den 22 dito, ten 4 uuren, met 6 stukken, op de Stadt begonnen te bonzen / maar wierden van 3 Bol-werken van de Stadt weder zoodanig beantwoort / dat 'er in 3 uuren tijdts / 3 van des Vyandts stukken lam / en ten 9 uuren, alle 6 onbruykbaar waren gemaakt.

Daar na begonnen de Mortieren de Bomben in de Stadt te werpen / veroorzakende eenige schade / daar door zommige flauwhertige wat begonnen te vertzagen. Des nachts herstelden de Borgers de schade / die de Wallen des daaghs door 't schieten des Vyandts, hadden geleden: De Burgers, die aan de nieuwe Stadts Poorten de Wacht bezetten / wierden zeer afgemat / door dien zy niet afgelost / maar dagh en nacht / op de Wallen, en in de Contrescharpen wierden gelaten. Een Compagnie Soldaten wierp haar geweer neder / en weygerden dienst te doen / alzoo zy in langen tijdt geen geldt ontfangen / en nu geen broodt meer / om te eeten / hadden / daar van 't Magazijn, nochtans overvloedigh genoegh voorzien was.

Des nachts / den 23 Junii trokken 300 Man uyt / om de Vyandt uyt zijn werken te verjagen / maar zy quamen in goede ordre wederom binnen / achterlatende 2 Mannen, zonder yet bezonders te hebben uytgerecht.

Den 24 dito zou men dezen uytval hervatten / daar toe 400 Man te Voet, en een Troup Ruyters wierden uytgelaten / die / na dat eenige tijdt in 't Ravelijn, buyten de nieuw Stadts Poort, hadden Raadt gehouden / hun in 4 Troupen verdeelden; d'Eerste van die wierdt aangevoert / door Capiteyn Scheltinga, de welke daar mede tot aan / en in de Loop-graven der Vyanden al geavanceert was / en zou / oogenschijnlijk, de zelve daar uytgedreven / en die vermeestert hebben gehadt / by aldien Hy van de achter Troupen behoorlijk had gesecondeert geweest.

geweest. In 't te rugh trekken wierden zy furieuselijk van de Franse Ruyterye, gevolght / die op die voorsz. Poort aanzetten / doch zy keerden wel haast / alzoo furieus wederom / na dat eenige van haar / door 't schroot van des Stadts Kanon geraakt / quamen van de Paerden af te tuymelen. Terwijl hadden de Franse de Gracht van de Contrescharp, door de Sluys, aan de nieuw Stadts Poort (die van de Burgers, een of 2 dagen te vooren / was toe gevult / en met Aarde en rijs-werk gestopt) af getapt / door 't Beekjen, dat na Holsterbrugge toe loopt; En meenden de Buyten-grachten ook af te tappen / dat haar al mede gelukt zou hebben / door de drooghte en laegh water in den Yssel, doch vermits de Capitulatie daar op volghde / was zulks onnoodigh.

Op den 25 Junii, deden de Heeren Burgermeesters weder een Vergadering aanzeggen / met de Ridderschap, Gemeens-Luyden, Commandeur, en Borger-Officieren tot de Corporaals mede. Daar wierd af gevraaght / of het noch geen tijdt was, van Parlamenteeren? Daar op die van de Ridderschap en Gemeens-Luyden antwoorde. Als het de Heeren alzoo begrijpen, laat voortgaan. Den Commandeur zeyde / Men kan de Stadt noch wel wat houden, maar onmogelijk lang defendeeren. Maar den voorsz. en moedigen Lieutenant Koulman, sprak aldus: Ik kan mijn voorigh advijs noch niet veranderen, men heeft noch tijdts genoegh, om een goedt Accoort te maken, maar als ghy de Stadt doch wilt overgeven, zoo bedinght goede Conditien.

De Militair Officieren hier toe mede beroepen zijnde / wierdt ook hun advijs afgevraaght; onder deze waren verscheyde / die noch geenzints tot een Capitulatie konden verstaan / maar eyndelijk zijn zy al mede daar toe aangedwongen. Daar wierden dan al voort eenige / zo uyt de Ridderschap, en Magistraat, als uyt de Gemeente en Militie gecommitteert; Als den Heer Landt-Drost Hekeren, en den Scholtis Ripperda, Adriaan Valk, en Jan van Essen, als ook de Heeren Vlardingen, en Schimmelpenning, &c. Om den Hartogh van Orliens te gaan vinden / die op den Boedel-hof, by 't Dorp Gorzel logeerde /, daar het gros van 't Leger, dat geen 10000 Man sterk was / gecampeert lagh. Deze voornoemde Heeren vertrokken den 25 Junii, 1672. des naarmiddaghs op goedt vertrouwen / zonder Franse Ostagiers, weder in de Stadt te neemen. By Duc d'Orliens komende / gaven zy hunne opgestelde Artikulen, schriftelijk over: maar Hy verwierp de zelve / en schreef de volgende haar voor.

Dat de Borgemeesters in de Regeeringe zouden blijven.

Dat men de Vryheydt van Religie zou behouden.

Dat de Burgers de Possessie van al hare goederen wiert toegestaan.

Dat de Militie op genade van den Koning zou moeten leven.

Of schoon de Gecommitteerde, hier tegen yets wilden inbrengen / zoo wiert zulks by den Hertogh van Orliens niet waerdigh geacht / om daar na eens te willen hooren / want Hy was genoeghzaam van de groote onorders, en Tweedracht, binnen die Stadt, verzekert / zoo dat 'er voor haar niet anders te doen viel / als weder na de Stadt te vertrekken: Zy wierden met eenige duy-

zenden van Ruyters en Voet-volk geconvoyeert/tot aan de nieuw-Stadts Poort, daar ondertusschen / terwijl het quansuys stilstant van Wapenen was / al eenige Fransen, tot in 't Ravelijn, waren gedrongen; Die ook al (zonder de Gecommitteerde weder te verwachten) binnen de Stadt zouden gekomen zijn/ 't en waar het zelve haar/door't optrekken van een Touwbrug,was belet geworden.

De Gecommitteerde met alle deze Franse Ruyters en Soldaten verzelt/ aan de Poort komende/ riep een Borgemeester tegen de Borgers, die op de Wallen stonden / goedt Accoort, Mannen, maakt slechts open.

De Poort daar op geopent zijnde / trokken de Franse, benevens/ en achter de Gecommitteerde, in volle Mars, met haar / gelijkelijk / Stadtwaart in. Dit gaf zoodanigen misnoegen aan eenige Borgers, dat sommige / van onverduldigheyt / de hayren uyt haar hoofden rukten: Andere / die op de Wallen hare Posten en Wachten bewaarden / wierpen (op 't hooren van de Fransen Trommel-slagh binnen hare Stadt) de Wapenen neder / liepen verbaasdelijk na hun Huyzen, sluytende deuren en venster dicht toe / en wilden niemandt in laten; vrezende voor geplondert te worden / alzoo haar de Capitulatie niet bekent was: Doch om dit te voorkomen/ most het Frans Krijghs-volk dien gantschen nacht op de Markt by een blijven.

Het Garnizoen van den Staat, wierdt aangezeyt / om met hare volle wapenen, elk onder zijn Vaendel te voorschijn te komen / 't welk geschiedende / zoo zijn zy alle / zoo wel Officieren, als gemeyne Soldaten ontwapent / en in de groote Kerk op-gesloten / daar zy haar met water en broodt zoo lang mosten behelpen / tot zy haar Rantzoen hadden betaalt / 't welk eenige onmooglijk was/ en overzulks / het zelve / langs der Borgers huyzen, met bedelen / doen verzamelen; Eenige wierden ziek in deze ongemakkelijke Gevangenis, en sommige bestorven 't; De mededogentheyt der Borgers reddender noch veele / uyt dezen haren ellendigen staat.

Den Fransen Commissaris Generaal van d'Artillerye, eyschte van de Stadt, voor Rantzoen van 't Koper, Loot, Tin, en Klokken, (en dit ter oorzaak/ dat des Konings Canon, voor de Stadt geplant / en daar op geschoten was/) een somma van 30000 guldens, te betalen in 3 termijnen, of anders begeerde Hy, dat alle die metalen aan hem zouden overgelevert worden / op peyne van de zelve alle wech te doen halen / of veel eer te plonderen; maar het wierdt geaccordeert op 15000 guldens, daar op dadelijk 8000 guldens wierden betaalt / de welke door de Magistraat, uyt het Comptoir, tegens Obligatie, gelicht zijn.

Binnen de Stadt is tot Commandeur gestelt / den Heer Montauban, die aldaat goede Krijghs-tucht onderhielt / en die van de Gereformeerde Religie, in verscheyde voorvallen/ handthaafde / tegens de bitze vinnigheden en vervolgingen der Rooms-gezinde Borgerye, die / na dat zy/ op den 31 Junii, de groote Kerk, op een belacchelijke manier / en met het geesselen van den onnoozelen Predik-stoel, hadden ingewijdt / alleenlijk / niet wilden toestaan / dat de Onroomse, in hare eygen Graven begraven wierden / maar zouden ook een Kindt van den Predikant Plancius, daar weder hebben uytgehaalt / by aldien den Gouverneur zulks niet had belet.

De onbeschaamde verwaantheyt / van deze en sommige andere Roomsgezinde was hier alreede zoo verre toe genomen / dat omtrent dezen tijdt / zich eenige voor nieuwe Gedeputeerdens op wierpen / van welke de President was / de Pastoor van Weel, en de Assessores, Jonk Heer Sweder van Baak, Doctor Vos, en Jonk Heer Veer: Deze namen zitplaats in de kamer der oude Gedeputeerden, zonder de zelve daar over te kennen; beraamden / schreven uyt / en lieten alom af kondigen een dagh, om op den zelven het zaad-gewas te verkoopen; d'Oude Gedeputeerde zonden hier over twee van de hare, aan den Super-Intendant, tot Nimwegen, die haar by handtasting en zegel / in haar Bedieningh continueerde: zoo dat zy deze Nieuwelingen, door assistentie van den Fransen Commissaris Gaffart, (als zy op den Verkoop-dagh daar toe gezeten waren) deden opstaan / en met scherpe woorden haar daar over beschrobden.

Als de Stadt Zutphen zich aldus op den 25 Junii, aan den Hartogh van Orlians had overgegeven / quam Hy des volgenden daaghs / met alle zijne Officieren, de Stadt, en hare Fortificatien bezien; vertrok van daar na 't Velt van Billon, tusschen Arnhem en Doesburgh. Daar Hy den Koning gereet vondt / om naar Uytrecht te vertrekken. Hier bood Hy zijn Majesteyt aan / de 29 Vaendels, en 2 of 3 Standaarden, zeer gemakkelijk / en zonder eenigh oorloghs-gevaar, binnen Zutphen verovert. Hier van daan braken Zy beyde hare Legers op / en trokken met de zelve / de Veluwe over / recht toe na de Stadt Uytrecht, &c.

Belegh, en overgaan der Stadt *Doesburgh.*

Wy komen tot de tweede Stadt van 't Graafschap Zutphen, namentlijk Doesburgh, mede aan den Yssel-stroom gelegen; deze was te vooren ook door des Konings Leger in-genomen / als in ons Eerste Deel, pag. 397 te zien is / waar van ons de byzonderheden doen ter tijdt / noch niet waren bekent gemaakt: Dit heeft zich dan toe gedragen / als volght:

Op den 16 Junii, 1672. brak den Koning van Vrankrijk, 's morgens vroegh met zijn Leger van voor Emmerik op / en legerde zich voor en om de Stadt Doesborgh, nemende zijn Logijs op 't Huys den Uylenpas, leggende een half uur van de Stadt, alwaar op den $\frac{8}{19}$ Junii een Trompetter van Uytrecht by den Koning quam / en een Paspoort en geley verkreegh / om Gecommitteerdens van die Provintie af te halen.

Deze Stadt was byzonder beroemt wegens hare Fortificatien, de welke bestondt in hare bequame gelegentheyt aan den Ouden en Nieuwen-Yssul, in 9 Bolwerken, 4 Ravelijns, een Hoorn-werk buyten de Oy-Poort, en in een breede en diepe Graft, rondom heen omcingelt met een Contrescharp, dewelke alle / door nalatigheyt van reparatie / in de tijdt van 20 of 22 Jaren, zeer waren vervallen / doch voor de aankomst der Fransen, door ordre en beleydt van den Raadt van Staten, en door wakkerheydt van Sijn Hoogheydt, weder gebracht in volkomen Postuur van defensie, hebbende Sijn Hoogheyt een Dam dwars door de Oude-Yssul doen slaan / waar door het omleggende Landt tot een goede hooghte zoude onder water gezet werden / het welk weynig effect hadde wegens het onge-

gemeen laagh water in den Yssul, en wat noch aan de volkomentheyt dezer Fortresse mochte manqueeren / wierdt noch by tijdts volbracht / voornamentlijk door de goede voorzorge van de Magistraat, de welke op den 14 Junii, na dat de Stad aan de zyde van de Oy-Poort, onder water stondt / op het goetvinden van den Colonel Nieulandt, en andere hooge Officieren, de Contrescharp ten Westen van het Hoorn-werk voor de gemelde Poort leggende/ om dat het zelve te hoogh geoordeelt wierdt / door hare Burgeren dede slechten / en een Borstweeringe leggen langs de binne kant van de Palissaden, strekkende van de zelve Contrescharp tot op den Yssel.

Den 15 en 16 Junii dede de gemelde Magistraat, op haar eygen kosten / het voorsz. Contrescharp, ter oorzake van den zandigen grondt, op 't goetvinden van de voorsz. Officieren, met een Tuyn opzetten; Den naast gelegen Rijswaert, tot het Tuyn-werk, en ontdekkinge van de plaats / af mayen; De Poorte van 't voornoemde Hoorn-werk, en de openinge van de Linie met het beleggen van de Deuren verzekeren; Beyde de Bruggen daar op respondeerende afnemen / invoegen dat geen andere aankomst tot dat Hoorn-werk was / als over den Dijk en langs het voorsz. Contrescharp; Een aerde Ronduyt door de Burgeren en Vluchtelingen, onder den opzicht van de Magistraats-Persoonen Rensen, Jan Huygen, Schaap, en Curtenius, op 't Nabedacht, maken/ en een Linie, tot bedekkinge van 't voornoemde Hoorn-werk zich ten Oosten strekkende / van de rechter Vleugel af / tot aan den Strank op den Yssel beneden de Molen opwerpen; De Bruggen van Communicatie na Sloots-Hoorn-werk, als ook na drie Ravelijns over de Stadts Gracht leggen/ en elk met een Schuyt seconderen; De Schans-korven op de Baterye met aerde vullen; Op de Bolwerken aan de Oy en Veer-poorten twee nieuwe Batteryen vervaerdigen / en met Beddingen beleggen / de Oude-Yssel boven 't Contrescharp van het Oy-Poorts Ravelijn sluyten met een Boom vol ysere pinnen, en met een rye geheyde Palen, ten eynde geen Schuyten langs de zelve Revier, tot op de Contrescharp konden af komen; De Schip-brugge voor de Stadt onbruykbaar maken / als mede het geheele Suylens-Bolwerk met Stormpalen in forme van Pallissaden omzetten/ en de zelve met een gordinge van Sparren aan malkanderen verbinden.

De Magistraat accordeerde ook met eenige Bakkers, om/ gedurende het aanstaande Beleg, broot te leveren aan die Soldaten, de welke door faute van betalinge / harer Gagie, 't zelve quam eyschen / en deden / tot meerder vernoeging van de Militie en andere Ingezetenen, ophouden 's Lands Impoften en verminderden het Koop-bier de Kan op eenen stuyver. Van gelijken dede de Magistraat, met goet vinden van den Krijghs-Raadt, door de Trom en Uytroeper, alomme bekent maken/ dat in tijdt van noodt of allarm, alle ongewapende Mannen, als ook Vrouwen en Kinderen haar zouden hebben te onthouden van de Straten en Wallen, op pœne van onder de voet gereeden of geschooten te werden, ten welken eynde de twee Compagnien Cavallerye van Heemskerk en Lousseau geordonneert wierden / om deze Resolutie te executeeren, en daar toe noodige Patrouilles te ryden. Ook wierdt geresolveert alle stroye Dakken van Huyzen en Schuyten, als ook de Straat-steenen op te nemen, tot voorkominge van

veele onheylen die uyt des Vyandts Vuur-werken en den brandt mochten komen te ontstaan.

In gelijker voegen had deze Stadt geen gebrek in 't Magazijn, het welk van Ammunitie, Oorloghs Instrumenten en Provisie zoo zeer was opgepropt/ als een lange Belegeringe vereyste.

Het Garnisoen was over de 3500 mannen sterk/ die bestant genoegh geoordeelt wierden deze Stadt een geruymen tijdt te konnen verdadigen tegens alle gewelt die een groot Leger daar op zou konnen ondernemen.

In alzulken staat van tegenweer verwachten deze Stadt den aankomenden Vyandt, die op den 16 Junii, zoo ras hy de Stadt rontom berent/ en de Koning zijn Logiment op 't Huys den Uylenpas, leggende by het Dorp Dremt, genomen hadde/ door een Edelman de Stadt dede opeysschen/ onder favorable presentatie, doch by weygeringe onder zware dreygementen: welken Edelman door den Lieutenant Bouvois, in den naam van den Krijghs-Raadt, met een weygerende antwoort wierde te rugh gezonden. Hier op heeft den Colonel Nieulandt, in tegenwoordigheydt van de andere Hooft-Officieren, op 't Stadthuys aan de Magistraat voorgeslagen/ de noodtzakelijkheydt van een dagelijkzen Godts-dienst, met een publijk Gebedt en korte vermaninge, t'elkens te beginnen tegens den avondt om 6 uuren, ten eynde een yegelijk zich met zijnen Godt verzoenen/ en dienvolgens te vrymoediger/ en te geruster vechten mochte. Daar en boven heeft den gemelden Colonel, met het opsteken zyner Vingeren, voor Godt en het tegenwoordigh Geselschap verklaart/ geresolveert te zijn, tot den laatsten Bloets-drop toe, de Stadt te willen defendeeren; Welke verklaringe op de aanmaninge van den voorsz. Heer Nieulandt, van gelijken gedaan is/ by zijn L. Colonel van Gent, Heer van Meynderswijk, en d'andere tegenwoordige Hooft-Officieren, mitsgaders by de Leeden van de Magistraat, hebbende zich onderlinge by dit voornemen gesterkt. Is voorts verstaan/ dat men alles/ aangaande de gemeyne Stadts defensie/ en 't gene daar toe noodigh mocht zijn/ zou verrichten met Communicatie/ Correspondentie en eenigheydt/ en wierdt by de Magistraat aangenomen de zorge/ om door hare Burgeren den brandt te blussen, die in de Belegeringe zou mogen ontstaan.

Op den 17 Junii de Hooft-Officieren vergadert zijnde in 't Katten-Bolwerk, is 'er verschil gereezen over het Commandement, sustineerende de Heeren Ingen-Nieulandt en Coutis, elk het zelve aan hem te behooren; Waar op gevraaght en gehoort de verklaringe van den Heer Burgermeester Huygen, den Lieutenant Colonel La Moy, en de Commis van Menting, aangaande de woorden/ by Sijn Hoogheydt tot Dieren voor zijn vertrek/ rakende het zelve Commandement gesproken/ zoo heeft/ na byzondere deliberatie en eenparige Resolutie van dezen Krijghs-Raadt den Lt. Colonel Gent uytsprake gedaan/ als dat den Heer Nieulandt, als outste Colonel, zou wezen Gouverneur, doch dat alles wat voorgenomen zoude werden, zou geschieden met communicatie van den Heer Commandeur Coutis en andere Hooft-Officieren, maar ingeval de noodt zulks mochte vereyschen, dat dan het Commando van den Heer Ingen Nieulandt absoluyt zou werden achtervolght, en dat den Colonel Voorst, by inconvenientie zou

zijn

zijn navolger zijn, waar tegens by den Heer Coutis geprotesteert zijnde / heeft den Burgermeester Huygen geproponeert / dat deze periculeuse Conjuncture wel een volslagene Eenigheydt en een geconjungeerde hulpe vereyste, en of daarom niet best zoude zijn / dat beyde die Heeren t'zaamgevoeghlijk, en met wederzijdtse Assistentie het Commandement bekleeden; En alzoo de zelve na dezen voorslagh scheenen te neygen / heeft gemelde Burgermeester beyder handen te zamen gebracht / welke ook in teeken van Vergelijkinge ten weder-zyden gegeven zijn.

Zoo haast dit geschiedt was / wierdt deze Vergaderinge aangedient / als dat twee Brieven, uyt den naam van den Koning aan den Krijghs-Raadt en Magistraat gezonden / voor de My-Poort waren / doch wierden / door gemeen consent / niet aangenomen / maar den Brenger met de zelve ongeopent weder te rugh gezonden.

Op dito wierden door ordre van den Krijghs-Raadt afgebrandt en geraseert twee huyzen by de Schip-brugge, die een de Stadt, en een aan de Drenter-Dijk; dat Burgermeester Huygen toe quam.

Op den 18 Junii naderde de Vyandt geweldig met zijne Approches, en wierp op / een Batterye tot 12 stukken Canon, ongeacht de menighte koegels, die uyt de Stadt om hem zwermden / werdende den Marquis de Larreynelet voor in de Trenché, en eenige andere / door 't Canon gevelt.

Tusschen den 18 en 19 's nachts ontstont ten huyze van Otto Keddinkhuys een fellen brant, doch wierdt by goede voorzorge van de Magistraat, en door de Borgeren uyt de Wachten van 't Stadthuys en Wallen tijdelijk geblust.

Op den 19 dito 's avondts omtrent 6 uuren, quam een Vyandts Trompetter uyt den naam van den Marquis de Duras, als Capiteyn van 's Konings Garde verzoeken / of de Gouverneur van de Stadt hem Marquis 200 treden buyten de Stadt wilde bykomen / om mondelinge te spreken / over zaken haar beyder welstant betreffende / doch kreegh uyt den naam van den Heer Ingen Nieuwlant, door den Majoor Yssélmuyden, en den Lieutenant Beauvois tot antwoort / dat hy in deze gelegentheydt / in geen gesprek zoude of dorste komen met den Marquis, wiens Koning een Vyandt was van zijne Heeren en Meesters, waarom hy excuys verzocht.

Op den 20 Junii zagh men met het opgaan van den dagh / dat den Vyandt zijne Approches begon te openen / ter zijden den Pan-oven, en aldaar een Batterye op te werpen / waar in hy alleen door het Canon van de Stadt wierde verhindert / om welke reden de twee voorsz. Burgermeesters aan den Colonel Voorst, Lieutenant Colonel Klooster, en den Majoor Yssélmuyden, die de Hooftwacht hadden / voordroegen / hoe noodigh het was, dat men den Vyandt in 't begin stuyte met het tegen streven van zijne Approches, tot dien eynde verscheyden reden by brengende / zeggende / dat veele brave Luyden, zoo Borgeren als Vluchtelingen haar daar toe wel zouden presenteeren / gelijk zich aan den Colonel Nieuwlandt daar toe ook vrywilligh presenteeren den voorsz. Burgermeester Rensen, en den Secretaris Herman Huygen, doch is by de voorsz. Officieren geantwoort / dat dit Poinct alreede in haren Krijghs-raadt was overwogen / maar geoordeelt / dat de Uytvallen schadelijk / doch best zoude zijn / dat men

den Vyandt met kleyne Partyen in allarm hielt / gevende voor reden/ dat in den Uytval de beste Soldaten souden werden gewaaght/ met verzekeringe / dat 300 wanneer den Vyandt tot op 't Contrescharp soude gevordert zijn / als dan yder voet Landts bevochten / en handt aan handt / met den Degen in de vuyst / soude gestreden werden.

Op den 21 Junii 's morgens vroegh / als den Vyandt een geruyme spacie met zijne Approches langs de Contrescarp van Sloots Hoornwerk gevordert was / sprong de Vaendrigh van Capiteyn Renes, Bakker genaamt / uyt de zelve Contrescarp, op de Borstweeringe, met het Rappier in de vuyst / en gevolght werdende van eenige / naderde tot in de zelve Approches, daar hy den Vyandt uyt joegh / doch om dat hy wierde gequetst / en met geen versch Volk ondersteunt / deysde hy in goede ordre na binnen / gelijk den Lieutenant Waalwijk mede dede / als hy ter zelver plaats / in een diergelijke ontmoeting / daar in hy zich dapper queet / door zijn Arm geschoten wierdt.

Hier op volghde een groot onorden, te weten / dat de meeste Soldaten, en eenige Officiers, uyt het zelve Hoornwerk, en naast gelegen Ravelijn weken / klagende dat zy / sommige 24 / sommige 48 uuren daar in geweest waren / zonder af-lossinge / dat overzulks door gedurigh schieten / hare Borsten met blauwe buylen op-geloopen / en eenige Musquetten onbequaam waren geworden. Waar op de Majoor, en den Capiteyn Ysselmuyden, uyt den naam van de Krijghs-raadt, op 't Stadthuys, aan de Magistraat voorsloegen deze drie Poincten van verzoek.

1. Dat haar mochte bestelt werden eenigh Volk, tot het maken van een Linie tegens den Vyandt, by het Houte Wambays aan Sloots Hoornwerk.

2. Dat de Bruggen van Communicatie mochten gerepareert werden.

3. Dat in plaatze vande ontstelde Musquetten, andre mogten gelevert werden.

De Magistraat antwoorde op 't eerste, als dat zy al voor twee dagen hadden gepresenteert / de zelve Linie met een Travers te doen maken / maar dat zulks / als onnodigh / was verworpen / en dat het haar nu onmooghlijk scheen te zijn / eenig Volk daar toe te bewilligen / om in het heetst van de Spits te werken / te meer / dewijl de Krijghs-raadt, buyten kennisse van de Magistraat, het Houten Wambays had doen in brant steken / by welke occasie mede een groot tak van de naaste Pallissaden wech gebrant waren / waar door de Gravers van noodige defensie, en van de goede gelegentheydt van ontwijking / achter deze Pallissaden, in tijdt van noodt / souden ontbloot zijn; Doch wanneer de Krijghs-raadt eenigh Volk daar toe konde aanmoedigen / presenteerde de Magistraat volkomen belooninge, gelijk zy mede beloofden op 't tweede verzoek; En op het derde wierde geantwoort / dat zulks stondt niet aan haar / maar aan de Officieren zelve / de welke de Musquetten uyt het Magazijn lichten / of het gebrek door verplaatzing van nieuw Volk mosten herstellen.

Ondertusschen wierden / door dit uytvluchten / de voorsz. Posten van Volk, en de Batteryen van Constapels zoodanigh ontbloot / dat de Magistraat haar genoodtzaakt vondt / twee Burgermeesters uyt haar te committeeren aan de Officieren, om hun te vertoonen / het groote gevaar daar in de Stadt en Zy

alle

alle waren; waar op Zy van den Commandeur wierden beantwoordt / dat Hy over de Soldaten geen Commando meer hadde / alzoo zy niet meer wilden vechten; En als hem hier op wierde gevraaght / of hy hem van zijn Rappier niet konde dienen / zeyde Hy, dat dit quaat algemeen was / en daarom niet kon gestraft werden; Waar op den Commandeur Coutis aangesproken zijnde / zeyde / dat hy hem de zake niet wilde aantrekken / onder voorwenden / als of hy niets te zeggen had / en hem zijne macht benomen was.

Hier op begon den staat der Stadt meer en meer quaataardig te worden / inzonderheyt alsser een hoop Wijven en ongewapende Mannen op de Wal quamen karmen / zeggende / dat zy by zulke slechte toestant / van den Vyandt souden werden overvallen en vermoort / en dat daarom 't best was / dat men de Stadt by tijdts / op goede Conditien zou overgeven. Deze / optocht van Vrouwen en Mannen wierdt by eenige van de Militie opgenomen voor een oproer van groot gevaar / zonder dat Zy 't zelve stilden door de Ruyterye, volgens hare voorige Resolutie, zoo dat de zelve Burgermeesteren de Wijven van de Wal afdreeven / en de Mannen met redenen daar af persten / met zulken uytkomst / dat de onwillige Burgeren haar geweer weder opvatten / en in goede ordre hare Posten bezetten / 't welk als een prikkel en spoor de Soldaten tot haar plicht had behooren aan te zetten / maar in plaatze van dien / zeyden de Soldaten van den Majoor La Noy; als Hy haar commandeerde voort te marcheeren / dat zy niet meer wilden vechten, en dat zy alrede genoegh hadden gedaan. De onlusten en onordre verwijderden zich hier op / hoe langs hoe meer / zonder dat behertight en tot uytvoering wierde geleyt / de vooren genomene Resolutie, van tot den laatsten druppel Bloets te willen vechten. Terwijle wierden door de Soldaten eenige witte Vanen op de Wallen opgesteeken / waar van 2 door die Burgeren wierden afgerukt en in stukken gescheurt; Veele uyt de Hollandtsche Boeren aldaar in Garnizoen leggende / rotten hun met de pijpestellende Wijven te zamen / waar tegens de Ruyterye wel ordre kreegh / doch zeyde / op haar eygen Volk niet te willen schieten. In deze verwerringe quam den Heer Lt. Colonel Gent van Meynderswijk, uyt het Oy-Poortse Hoornwerk in 't Katten-Bolwerk, met zich brengende de Sleutelen van de Oy-Poort, die hy zeyde / genomen te hebben uyt de handen van de Portiers Vrouw, waar over hy de Magistraat verdacht hielt / als dat zy deze Sleutelen qualijk hadde aanvertrouwt / doch dat hyze nu zelfs wel zoude bewaren; De Magistraat antwoorden / dat deze Sleutelen by den Commandeur Nieulandt van de Magistraat waren verzocht / byzonderlijk / om aan de Oy-Poort, ten huyze van den Portier, by der handt te zijn / tot het in en uyt laten / van 't gene in 't voornoemde Hoornwerk (alwaar de voorsz. Lt. Colonel met verscheyde Compagnien de wacht hadde) zoo aan spijs als anders zoude mogen noodigh zijn / gelijk den Commandeur Nieulandt daar over gevraaght zijnde / zulks ook zoude toe gestemt hebben.

Kort daar na / als den Commandeur Nieulandt door zeeker Burgermeester gevraaght wierde / wat hem van 't werk dochte / zeyde hy / dat men de Stadt met de tegenwoordige middelen van tegenweer, niet langer kon houden, daar op wierdt gesproken van Capituleeren, en wierdt tot dien eynde beleydt de

Verga-

Vergaderinge van den breeden Krijghs-Raadt, 't welk voor dezen noch niet geschiedt was.

In dezen Krijghs-Raadt wierde opgestelt / dit ontwerp van Capitulatie:

Voorwaarden en Conditien, waar na tusschen Sijne Majesteyt den Alder-Christlijksten Koning van Vrankrijk, en den Krijghs-Raadt des Garnizoens van Doesburgh, ten dienste van de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal, zal werden gecapituleert.

ZOo zal het Volk van Oorloge volgens Krijghs-gebruyk, moeten uyt marcheeren met haar volle Wapenen, en Bagagie, vliegende Vaendels, brandende Lonten, en een Koegel in de mondt, met 12 stukken Canon, 6 yder van 24 ponden, en 6 yder van 12 ponden, met het behoorlijk gereedtschap, om te gebruyken en te vervoeren, als mede met een behoorlijk Convoy te voet en te paert, om in alle zekerheydt tot binnen de Stadt van Swolle te werden gebracht, met zoo veel Wagens en Karren, als'er van nooden zullen zijn, tot het vervoeren van alle de Bagagie, van wat natuur de zelve ook zoude mogen wezen, als ook den tijdt van 6 Maanden te hebben, voor de Militairen, en voor hare Vrouwen, Kinderen en Huysgenooten, zoo om hunne goederen te mogen verkoopen, en verbrengen, als andere affairen waar te nemen, en Actien in te vorderen.

Terwijl deze Vergadering noch duurde / rees de ontsteltheydt hoe langer hoe hooger / en de onordres vermeerderden / want met het afwezen der Officieren, vertrokken de Soldaten ook van hare Posten, zoo dat / die by na / alle bloot bleven staan.

Hier over wierdt de Magistraat beducht / dat de Krijghs-Raadt wel licht byzonderlijk zou zoeken te capituleeren, met uytsluyting van de Stadt, en Burgerye; waar over zy den Burgermeester Huygen committeerden / om uyt de naam van de Stadt, de Capitulatie by te woonen: zijn Ed: vervoeghde zich aanstonts volgens zijn commissie, in 't Katten Bolwerk, aan de Tent, van den Heer Commandeur, alwaar de twee Commandeurs, en eenige andere Hooft-Officieren, met de Capiteyns, Heemskerk en Brakel, met de Lieutenant Bouvois, vast bezigh waren / met het ontwerp van hare Capitulatie te stellen; zy dienden den voorsz. Burgemeester aan / dat de Magistraat mede ten aldervoordighsten op een Capitulatie most verdacht zijn / waar over de Magistraat vergaderende / goet gevonden hebben / eerst te hooren / wat Conditien van de zijde des Konings zouden werden ge-eyscht.

Den Ritmeester Heemskerk, en den Capiteyn Lodewijk van Brakel, als Gecommitteerde uyt den Krijghs-Raadt, met den voornoemden Burgermeester Huygen, van wegen de Stadt, reden gezamentlijk te Paerde, na 't Franse Leger; aldaar komende / wierden zy gebracht voor den Hertogh van Anguin, Zoon van den Prins van Condé: die deze Gecommitteerde Krijghs-Officieren,

op de

op de voorslagh van hare Capitulatie, niet duysterlijk te kennen gaf/ dat zy zouden moeten zijn, *Prisonniers de Guerre*, dat is/ Krijgs-gevangens. Den voorsz. Burgermeester wierdt aangezeyt/ dat'er noch/ aangaande de Magistraat, geen Conditien waren beraamt / maar men stelden hem een uur, om als dan precijs/ en niet langer/ wederom te komen. Hier op keerde den Burgermeester na de Stadt, daar men aanstonts de geheele Magistraat, met de gezworen Gemeents-luyden op 't Raadthuys dede vergaderen / die al voort eenige Conditien beraamden/ en op 't papier stelden / waar mede de Burgermeesters Rensen en Huygen, verzelt met de twee genoemde / uyt den Krijghs-Raadt gecommitteert / weder na buyten zijn gereden / en al wederom by Duc d'Anguin gebracht / die uyt den naam van den Koning, op des Krijghs-Raadts conditien, deze volgende zeer slechte Capitulatie, voor haar toestont.

Capitulatie voor 't Guarnizoen van *Doesburgh.*

DE Koning willende aannemen de submissie van 't Guarnizoen van Doesburgh, heeft goet gevonden aan de Commandanten, Officiers en Soldaten, te accordeeren, dat zy Krijghs-gevangens zouden zijn, midts dat zy aan zijn Majesteyt belooven, de Stadts Poorten, met het aankomen van den dagh, over te leveren. Gedaan in 't Veldt voor Doesburgh, den 21 Junii, 1672.

Was geteykent, De Louvois.

Kort hier na / zeyde den Hartogh van Anguin, aan de twee Gecommitteerden, uyt de Magistraat, dat een van haar beyde na den Koning most rijden; daar op den Burgermeester Huygen, door Monsr. Hubert, tweede Secretaris van den Prins van Condé, wierdt gebracht op 't Huys, den Uylenpas, alwaar den Marquis de Louvois de volgende Capitulatie, in name des Konings opstelde en teykende.

Articulen, en Conditien, die Sijne Majesteyt belieft heeft te accordeeren aan de Borgemeesters, en Inwoonders der Stadt Doesburgh.

I. DAt den Koning haar toestaat de vrye oeffening van hare Religie.

II. Dat de Magistraten zullen behouden de zelve Privilegien, die zy hebben bezeten, tzedert zy geweest zijn, onder de heerschappye van de Staten Generaal.

III. Dat Sijne Majesteyt den Inwoonderen, en Vluchtelingen binnen Doesburgh, zal laten behouden den vryen Eygendom van hare Goederen, en dat Hy die zal bewaren voor alle plondering.

Aldus gedaan in 't Velt voor Doesburgh, dezen 21 Junii, 1672.

En was geteykent,

M. de LOUVOIS.

Als nu een afschrift van deze Capitulatie door Monsr. de Louvois, en een ander diergelijk / van den voorsz. Burgemeester geteykent was / bracht Louvois dien Burgemeester in tegenwoordigheyt des Konings, die hem verzekerde / dat de punten in de Capitulatie begrepen, zouden na gekomen, en gehanthaaft worden. Hier op wierd hem afscheyt gegeven / en is met den voorsz. Secretaris vertrokken; Onderwegen ontmoete hem den Ritmeester Heemskerk, tusschen een Troup Franse Ruyters, rijdende na den Koning; Die hem / met alle zijne Goederen / de Vryheyt had toegestaan / om te mogen vertrekken / tegen de hier vooren gestelde Conditien door de Militie, van Krijghs Gevangens te moeten blijven / en dit was alleen (zoo men zeyde) om dat Hy het aangezicht des Konings had gezien Den Burgemeester Huygen quam des nachts, omtrent 2 uuren, met de voorsz. Secretaris, en de onderteykende Capitulatie, door de Mey-poort weder binnen de Stadt. Twee uuren daar na volghde den Marquis de Louvois, met eenige Franse en Switzerse Compagnien te Voet, de welke al het Staten Garnizoen, behalven den voorsz. Ritmeester alleen / dede ontwapenen / en in de Kerk opsluyten.

Aldus schandelijk wierd deze sterke Stadt Doesburgh overgegeven / die met Krijghs-volk, Oorloghs-tuygh, en Mondt-kost overvloedigh was voorzien / die noch niet was aangetast / als met eenige stukken Kanon, omtrent anderhalven dagh geduurende / die noch niets van hare Fortificatien had verlooren / en noch maer weynigh Mannen gesneuvelt waren.

Zoo haast was Doesburgh niet Frans geworden / of de Roomsgezinde, (volgens hare gewoonte) staken hunne hoofden op / waar van eenige dorsten uyt berften / dat zy nu de Magistraat niet meer kenden; zy hadden nu mede wat te zeggen, en zy wilden de Gereformeerden geen Kerk tot hunnen Godts-dienst laten behouden Waar op zich de Magistraat addresseerde / aan den Heer Louvois, die haar een Kerk toe stont. Des anderen daaghs naar 't overgaan / quam den Secretaris van den Grand Maistre, aldaar / en eyschte (gelijk tot Zutfen ook geschiede) voor de plondering van Tin, Loot, Kooper, Klokken, en Kanon, 10000 Rijksdaalders, om dat des Konings Kanon voor die Stadt geplant, en gelost was. En of schoon de Magistraat hier tegen protesteerde / en haar op het derde Artikel van de Capitulatie beroepende / zoo mosten Zy nochtans omtrent 8000 guldens daar voor opschieten / en even wel noch met gedult aanzien / dat de Franse, (wanneer die Stadt daar na ontwalt is geworden) noch 3 stukken Kanon, die Doesburgh, in eygendom toe quamen / met haar hebben genomen.

Doen den Koning van Vrankrijk, het voorleden Jaar, 1672. de Kleefse Steden aan den Neder-Rijn gelegen / en met der Heeren Staten Garnizoen bezet / had ingenomen (in ons Eerste Deel te lezen) en nu met zijne twee Legers voor / in / en omtrent Emmerik gelegert was / is 'er verscheyde maal Krijghs-Raadt gehouden / en eyndelijk besloten / de Stadt Deutekom aan te tasten, gelijk ook gedaan wierd: Terwijl des Konings Legers hier lagen / quamen eenige Fransen, tot Neder-Elten, in de Kerk, alwaar zy den Mis-Priester zagen Mis doen / 't welk zy met gebogen knien / en groote devotie scheenen aan te zien / en alles

gerust /

geruſt / tot den eynde toe bleben by woonen: Maar zoo haaſt / was 't zelve niet gedaan / dat den Mis-Prieſter van den Autaar af tradt / of zy vielender op aan / plonderden Hem, en alle die in de Kerk waren / van hare kleederen / als ook de Kerk, en al het Goedt, uyt de Koffers en Kiſten, dat 'er in gevlucht was.

Het Stedeken 's Heerenbergh, omtrent een uur van de Stadt Emmerik gelegen / omtrokken met een / nu vervallene Muur, en uytgedroogthde Gracht, lagh ook / als open / voor de Franſe, doch daar binnen had den Graaf van den Bergh, en Boxmeer, (die in dezen Oorlogh neutraal was) zijn Kaſteel, en Verblijf-plaats.

Het overgaan der Stadt DEUTEKOM.

De Stadt Deutekom omtrent 2 uuren van Doesburgh gelegen / is de derde ſtemmende Stadt in 't Graafſchap Zutfen: Zy is altijdt van haar zelf zeer zwak geweeſt van Fortificatien, maar nu was zy / door ordre van de Heeren Staten, eenigermaten verſterkt / welke Verſterking, hoewel over de 30000 guldens gekoſt had / noch onvoltopt was / zoo dat zy / op 't aankomen der Franſen, niet veel beter / als open lagh / en weynigh geweld kon tegenſtaan. Doch den Commandant Molkman, die niet meer als 4 nieuw geworven Compagnien onder zich had / ſtuyte evenwel op den 9 Junii, 1672. den overval der aankomende Franſen, die onder 't gebiedt van Monſr. de Bouviſe, van voor Emmerik, uyt het Franſe Leger, hier toe waren afgezonden / zoo dat 'er 12 of 13 Franſen ten eerſten onder de voet gevallen / en doodt gebleven zijn: Maar vordere ſtormen dorſt men te Deutekom niet verwachten / waar over zy met den Prins van Condé, hebben gecapituleert, als volght:

Articulen, die door den *Heer Prins van Condé* zijn toe geſtaan, aan het Garnizoen van *Deutekom*, en geteykent door *Monſr. de Bouviſe*, Generaal van de Cavallerye.

I. Zoo is geaccordeert, Dat het Garnizoen van Deutekom, beſtaande in 4 Compagnien te Voet, zal uyttrekken met hare Wapenen, en Bagagie, ſlaande Trommelen, brandende Lonten, en vliegende Vaendelen, na Krijghs-gebruyk, en in alle veyligheyt, geconvoyeert worden, door een Troup van 100 Paerden, tot in de Stadt Doesburgh.

II. Dat de Borgeren zullen blijven in alle zekerheydt, binnen de Stadt Deutekom. Gedaan en vaſt geſtelt tot Deutekom, den 9 dagh Junii, 1672.

En geteykent, BOUVISE.

Charles Molkman.	*Gerardt op Gelder.*
Winout Hoffeus	*A. Pean.*
Poul van Vincelaer.	*Gijsbert van Brienen.*
Peter Weſterman.	*Cornelis Draax.*
G. Muilert.	

Dit is geweest het voornaamste 't geen de Franse Wapenen, in 't Jaar, 1672. in 't Hertoghdom Gelderlandt en 't Graafschap Zutfen hebben verricht gehad / en Ons (naar 't uytgeven van 't Eerste Deel) is ter handen gekomen. Alzoo zullen Wy, om de voorsz. oorzaak / hier mede vervolgen 't geen de Krijghs-daden der Bisschoppen van Keulen en Munster, in dit zelve Graafschap Zutfen, hebben verricht.

Den Bisschop van Munster, wiens Leger bestont uyt Franse, Keur-Keulse, en Munsterse Krijghs-benden, was gelegert / en omgraven / in het Graafschap Benthem, op de Branklichter Heyde, by Noordt-Hoorn; van waar Hy den 1 Junii, 1672. is opgebroken / zendende eenige van zijne Troupen af / naar de Twente, een gedeelte van 't Graafschap Zutfen, die de opene plaatzen, als Oldenzeel, de Stadt, en Heerlijkheyt Borkulo, en meer andere / (als in ons Eerste Deel, Pag. 186. te zien is) in namen / en aldaar ter eersten aankomst / gruwelijk, en barbaris huys hielden / en daar na de zelve / (als zijnde hier omtrent geen Vyandt te verwachten) slechts met Sauvegardes, bezetten.

Belegh, en overgaan der Stadt GROL, aan den *Bisschop van Munster, &c.*

OP den 1 Junii, 1672. quamen de Voor-Troupen Ruyterye van den Munsterschen Bisschop, voor de sterke Stadt Grol, een der stemmende Steden in 't Graafschap Zutfen, omtrent 2 uuren van Brevoordt gelegen / in ons Eerste Deel, Pag. 186. beschreven; Hare Wallen waren zoo hoogh / dat zy de geheele Stadt, behalven de Kerk, en het Stadthouders Huys, bedekten; de Faucebrayen, daar en tegen zoo laagh / dat zy de Contrescarpen niet konden defendeeren / &c. Het Magazijn, was van alle behoeften zoo overvloedigh voorzien / dat den Bisschop naderhandt / wel 40 Wagens met Krijghs-tuygh naar 't Belegh van Groeningen, en veele met voorraadt van Oly, Zout, Boter, Kaas, Stokvis, &c. na Koevorden, en de Nieuwe Schans, daar uyt liet vervoeren. De Wallen waren voorzien met 22 stukken Geschut, op Nieuwe Affuyten, Turf was'er in overvloedt; doch het ontbrak'er / (gelijk doenmaals in meer Steden) aan Garnizoen, want 't zelve bestont maar in 10 Compagnien Voet-volk, en een dito Ruyterye, die al te zamen (om datze meest nieuw geworven / en noch niet compleet waren) niet meer / als omtrent 600 man konden uytbrengen: De Burgery, was 'er by na / al Rooms gezint / en volgens dien / tot veranderinge genegen / weygerende hunne Wapenen tegen den Bisschop te gebruyken.

Deze Stadt aldus berent zijnde / verspreyden zich de Troupen (die geduurigh met meer Volk gesterkt wierden) van Heuspel, tot na Levelde; plantende in 't gezicht van de Stadt hun Vaendels, en Standaarden, en namen des anderen daaghs / alle de omleggende Passen in haar gewelt / inzonderheyt / den Diepen wegh, by de Stadts Herbergh, en by het Leproozen Huys, de welke zy zeer sterk bezetten.

Den 3 en 4 Junii, versterkten hun de Bisschopse al geduurigh aan / en na-

derden de Stadt met hare Approches: Den Commandeur binnen Grol genaamt Georg Frenk, dede ondertusschen zijn uytterste vermogen / om met zijn Geschut van de Wallen, dit Approcheeren te verhinderen / als ook het opwerpen van een Batery, latende mede een Uytval doen / onder 't Commandement van den Capiteyn Stokkum, en den Luytenant Kok, daar mede Zy den Vyandt deden deynzen uyt den voorsz. diepen wegh, kapten alle Boomen en Plantagien af / de Stadts Herbergh, te dicht onder de Stadt leggende / razeerden zy / en verbranden het Leproozen Huys.

In de volgende nacht tapten de Munsterse het water uyt het Molen-pandt, door 't wech breken van de Water-schuttingen der Koorn-molen, zoo veel doenlijk was / niet alleen af / maar trachten tot verscheyde reysen / de Sluyzen mede onbruykbaar te maken / om daar door het water uyt de Grachten, na het Molen-pandt, en alzoo voort wech te doen loopen; maar dit laatste wierd hen / door 't by na onophoudelijk schieten / uyt Musketten, yder reys / met verlies van eenigh Volk, belet.

Den 5 Junii, des morgens, quam binnen Grol, den Luytenant Colonel Tongel, met een Ingenieur, een Mineur, en 3 Constapels: Dezen Luytenant Colonel had ordre van d'Heeren Gedeputeerde te Velde, om boven den genoemden Commandeur Georg Frenk (die nu deze Stadt al 24 Jaren, zoo in 't af zijn van den Grave van Stirum, als na des zelfs afstant / had gecommandeert /) te gouverneeren. Dezen Nieuweling, die geen byzondere kennis had / noch van de gelegentheyt der Stadt, noch van des zelfs Fortificatien, eyst / en verkrijght de Sleutels van de Stadt, en aanvaart het gebiedt: Doende des anderen daaghs zoo heftigh en geduurigh / met Musketten en Canon op den Vyandt los branden / als het geschut konde verdragen.

Den 7 dito, kregen de Munsterse den Molen-kolk geheel droogh / en maakten in die laaghte een Baterye, (of veel eer) Fourneyzen, Ovens, of Ketels, tot 7 Mortieren, uyt welke zy / des anderen daaghs, de Stadt met Vuurwerken van Bomben en Granaten benauwden: dit veroorzaakte wel brandt, en beschadighde eenige huyzen, maar geen of weynigh menschen. Ondertusschen naderde den Vyandt van deze Baterye af / recht op de Beltemer-Poort aan / tot in 't Contrescarp, 't welk die van de Stadt, zeer weynigh konden verhinderen / door dien zy doenmaals bezigh waren / met het doen zinken van haar Geschut, dat te hoogh stont.

Den 9 Junii, wierpen de Beleggers noch een Baterye op / omtrent de Beek, in een laaghte, achter eenige Boomen, uyt de welke zy de Stadt dapper aantasten / die haar ook niet schuldigh bleef / zoo dat een Kanon-kogel, uyt de Stadt-geschooten / trefte op het yzer beslagh van een radt van zeker Wagen, met Bomben geladen / en daar vonk gevende / geraakten niet alleen die Bomben, maar noch andere Vuurwerken, en eenige Tonnen Boskruyt, daar omtrent geberght / met 16 of 17 menschen, waar onder een der voornaamste Vuurwerkers was / in de brandt, en in flarden, met zoo verbaarlijken slagh / dat de Vyanden, leggende aan de ander zijde van de Stadt, haar verblijden / meynende dat het Magazijn daar binnen / was opgeblogen.

Den zelven namiddagh, quam een Overste Luytenant, in Tamboers klederen gedost / de Stadt op eyssche / hebbende een korf vol Eyeren aan den arm / dragende / (dat zeer belacchelijk was / by weygering van overgeving, dat het Garnizoen alzoo licht zou gematst konnen werden, als die Eyeren verplettert. Den Luytenant Colonel Tongel beschepden dezen vermomden Tamboer, om over 2 uuren antwoordt te komen halen; Terwijl dede Hy de Krijghs Raadt t'zamen roepen / en maakte de boodtschap bekent. Elk gaf hier op zijn byzonder Advijs, en quam eyndelijk daar op uyt / Dat men tweemaal 24 uuren uytstel, en stilstandt van Wapenen zou verzoeken, (om middeler tijdt Sijn Hoogheyt hier van kennis te doen hebben /) en dat daar op een Officier na buyten, en wederom, een van buyten daar binnen zoude komen, gelijk toe gestaan wierd / en is het schieten op den Vyandt op lijfstraf verboden; Maar de Munsterse lieten niet na / geduurende dezen stilstandt van Wapenen, hare Approches, met allen yver / ja tot op de kant van de Gracht toe / te vervolgen. Dit alzoo in 't werk gestelt / en den tijdt verstreken zijnde / is den Munstersen Officier, na dat Hy met den Luytenant Colonel Tongel, en den Burgemeester Wek (die van 's Landts wegen / binnen de Stadt Major was) eenigen tijdt had gesproken / wederom na 't Bisschops Leger vertrokken: meest alle de Capiteynen waren geduurende den stilstandt, in de Faucebrayen by een geweest / om over te leggen / wie men om de Capitulatie te maken / na buyten zou zenden / en wierden daar toe gekooren / de Capiteynen, J. Buk, en Everardt Derk van Keppel: Deze zijn tegen den avondt, met den voorsz. Burgemeester Wek, Dr. Jan Henrik Schutten, en Everwijn Holtberent, uyt de Burgery, met een Schuytjen, over de Gracht, na des Bisschops Leger gevaren; in tegenwoordigheyt van de gantsche Militie, en den voornoemde Tongel, die haar goeden avondt wenschende / met eenen toe riep / ook een goede Capitulatie te maken, waar op de volgende is geaccordeert.

CAPITULATIE.

De Stadt Grol geeft haar aan zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot Keulen: en Vorstelijke Genade tot Munster, over; op de volgende Conditien.

I. ZUllen de Burgers en Inwoonders vryheyt harer conscientie en Religie hebben; En zullen de Catholijke, en Gereformeerde haar wegens de Kerke, in der minne vergelijken.

II Zullen alle Burgers, Inwoonders, en Vluchtelingen, vry zijn van alle plondering zoo aan hare Persoonen, als aan hare Goederen, zoo wel die in de Kerk, als daar buyten mochten bevonden worden.

III Zal het den Burgeren en Inwoonderen, gelijk ook den Predicanten ten allen tijden vry staan, haar, met hunne Vrouwen, Kinderen, en Goederen, te

begeven

begeven na andere plaatzen, en hunne onroerende Goederen, na welgevallen te verkoopen.

IV. Zal den Burgemeesteren hunnen Vrouwen en Kinderen, die gezint zijn, uyt de Stadt te vertrekken, Wagens en Paerden werden verleent, voor hare Bagagie, en Convoy, tot zekerheyt van haar transport na Doesburgh of Zutfen, en vry staan, om hare vaste Goederen, na haar believen, te verkoopen.

V. Zal de Stadt behouden alle hare Domeynen.

VI. Zal het Garnizoen morgen voor de middagh, om 10 uuren, met hare Vaendelen, boven- en onder-geweer, en al wat haar eygen is, uyt de Stadt vertrekken, en zullen de Officiers zoo wel als de Soldaten, den dienst der Heeren Staten Generaal vermogen te verlaten, en haar in anderen dienst begeven, of na hare gelegentheyt, naar huys vertrekken, doch zullen de zelve niets mede nemen, dat de voorsz. Staten toe hoort Maar alleen met het harige, na Doesburgh of Zutfen geconvoyeert worden; En zal morgen, by 't aanbreken van den dagh, het Bolwerk, daar de Windt-molen op staat, den Beleggers ingeruymt werden, die 't zelve met 200 Muskettiers zullen bezetten. Tot oirkonde dezes, is dit Accoort, wederzijdts onderteykent en verzegelt. Aldus gedaan, in 't Velt-Leger voor Grol, den 9 Junii, 1672.

En was onderteykent,

W. Landtgraaf tot Furstenbergh, van wegen zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, tot Keulen.
Christoffel Bernhardt.
J: Buk, op approbatie.
Everardt Derk van Keppel, op approbatie.
C. Wekke.
Johan Henrik Schutten. Dr.
Everwijn Holtberent.

Van deze Gecommitteerde bleven den Capiteyn Buk, en den Burgemeester Wecke in het Munsters Leger, om des zelfs Troupen des anderen daaghs, in de Stadt te geleyden; d'andere 3 Gecommitteerde quamen des morgens, den 10 Junii, heel vroegh / met de geteykende Capitulatie, weder in de Stadt, en by den Commandeur Tongel, die 't geaccordeerde geenzins wilde approbeeren; Dit maakte de Burgery verlegen / en leyden toe / om de Sleutels van des Stadts Poorten, uyt des Commandeurs handen te bekomen / en de Stadt, volgens de Capitulatie, (die haar wel behaaghde) aan den Bisschop over te leveren / en alle vordere onheylen te verhoeden. Hier op resolveeren zy / om den Commandant aan te vallen / en de Sleutels te ontweldigen / doch Hy begaf zich met de zelve na de Wallen, maar Zy vervolghden Hem zoo ernstaftigh / dat Hy, (geen hulp aan de Soldaten vindende) genoodtzaakt was / de Sleutels, aan haar over te geven. De Burgers liepen voorts van de Wallen, en openden de Poort, daar de Munsterse Troupen, al vloekende en scheldende van ongedult / stonden te wachten: Zy dan binnen komende / bezetten al voort de

Wallen

Wallen en Poorten, doende den Adjutant Generaal, het Staten Garnizoen vergaderen / en ten 10 uuren na buyten vertrekken: Hier mosten Zy in slaghorden blijven staan / tot der Zonnen ondergang, op 't voorgeven / dat men dit Garnizoen most onderzoeken / of 'er ook Overloopers mochten onder zijn / maar zy namen / genoeghzaam met geweldt / daar uyt / alle die gene / die haar aanstonden. De Militie was niet weynigh geabuseert / over den Inhoudt van het 4 Artikel der Capitulatie, meenende / dat tot transport van hare Bagagie, genoeghzame Wagens zouden worden verschaft: daar van / in alles maar drie te voorschijn quamen / de welke den Burgemeester Weck, alleen tot zijnen dienst deedt laden / waar door de Militie, by na al haar Bagagie, die zy niet konden dragen / mosten achter laten.

Belegh, en verovering der Stadt BREVOORDT, door de Keur-Keulse en Munsterse Troupen.

TErwijl de Bisschop van Munster de Stadt Grol belegert hielt / verzochten eenige van des zelfs Officieren, of Hy haar met weynigh Volk en Oorloghs-tuygh wilde laten trekken voor de Stadt Brevoordt, om de zelve in te nemen; hier toe wilde den Bisschop in 't eerst / niet wel verstaan / maar door sterk aanhouden / gaf Hy daar toe verlof aan 2000 man, bestaande in 4 Compagnien Paerde-volk, en de rest te Voet; alle onder de Oversten Post, en Meyndershagen, den Jongen Post, en noch een ander Ritmeester.

Deze Stadt Brevoort, gelegen in 't Graaffschap Zutfen is by na van alle kanten omcingelt / met Moerassen en Water, zoo dat 'er maar twee toegankelijke wegen te gebruyken zijn / een op de Alter- en een op de Mister-Poort aankomende. Die Stadt is wel eer / door den vermaarden Velt-Overste Marten van Rossem versterkt; nu op d'aankomst van deze Troupen was Zy omtrokken met 6 Bolwerken, en 2 Ravelijnen, alle voorzien / met Storm-palen, dubbele Doornen Heggen, en Faucebrayen, en Grachten, op 't smalste / 16 Roeden wijdt. De Wallen waren voorzien met 20 stukken Kanon, waar van vier / in 't schieten op den Vyandt, aan stukken sprongen: De Affuyten waren meest vergaan / zoo dat 'er eenige / geduurende de Belegering, met nieuwe Assen en anders / mosten werden voorzien / en op 't laatst van 't Belegh, maar vier gebruykbaar zijn geweest: In 't Magazijn was maar 18000 pondt Boskruydt, en 20 Lasten Rogge. Het Garnizoen bestondt in 6 Compagnien te Voet, van de welke de 3 oude, en de 3 nieuw geworven, waren / te zamen uytmakende / 500 man: De resteerende Borgerye waren niet sterker / als omtrent 50 weerbare Mannen. Deze wierden alle gecommandeert / door eenen Adriaan van Keppel, die om verscheyde redenen, by de Burgers en 't Krijghs-volk, weynigh bemint was.

Om alle noodtzakelijkheden, in een belegerde Stadt van nooden / had dezen Commandeur, al voor 't Belegh, ernstachtige verzoeken gedaan aan de Heeren van den Raadt, en de Gedeputeerden van 't Graaffschap Zutfen, als ook tot tweemaal toe / aan de Heeren Gecommitteerde te Velde, en een Notitie

over-

overgezonden aan den President van de Gedeputeerdens des Zutfenzen Quartiers, om 't gene dat 'er ontbrak / te mogen bekomen / maar Hy bequam op het laatst / geen antwoordt op zijn verzoek, veel min / de Hulp-middelen zelf.

Eenige Bisschoplijke Troupen vertoonden haar op den laatsten Mey, 1672. niet verre van deze Stadt Brevoort, waar op den roep daar binnen quam / dat den Vyandt aan naderde / na genoegh quam Hy ook / want dit Bisschops volk trok dicht voorby de Stadt, over den Alter-Es; op deze Troupen wierdt / met groot voordeel / van de Stadts Wallen, gecanonneert; men stelde doen des nachts Schiltwachten, omtrent een Musket-schoot van de Stadt, by zekeren Dijk, om 't water te bewaren / en by de Stadt te houden; doch zy wierden van de voorby-trekkende Munsterien overvallen / en gevankelijk wech gevoert / die ook den Dijk doorstaken / maar die wierdt des morgens vroegh, door 't Garnizoen, met der haast weder gestopt / en een Borstweering, daar tegen over / (om die te konnen beschermen) op geworpen.

Aldus wierdt Brevoort, op den 12 Junii, 1672. door de genoemde 2000 man, langs een Voet-wegh, uyt komende op de Alter Poort, aangetast: Hier vatten zy post / buyten een musket-schoot, daar zy des nachts een Battery op wierpen / en met het oplichten van den volgenden dagh / zijnde den 13 Junii, tot des avonts toe / veele Bomben en Branders in / en over de Stadt heen wierpen. Hier door kregen zommige Huyzen daar binnen / wel eenigh ongemak / maar de Burgers ontzetten zich daar over niet veel / als zijnde wel gemoedight / hun ten uytersten te verdaedigen. Terwijl begon den Vyandt aan de Loopgraven te arbeyden / de welken / overmits haar verre af-gelegentheydt / en des Stadts licht Canon, niet konden bereykt / noch geruineert worden: Doch als de Munsterse den volgenden nacht, een ander Baterye, niet verder / als omtrent 150 passen van de Stadt hadden doen op smijten / en daar uyt Bomben begonnen over te werpen / wierdt de zelve door des Stadts Geschut zoodanigh getroffen / dat zy / met verlies van verscheyde mannen, die mosten verlaten / zoo datze noyt weder gebruykt is.

Evenwel geraakten onder de Burgery, den 14 dito, eenige murmuratie, wegens het schenden der Huyzen, door de Vuurwerken, van den Vyandt, zoo dat 'er eenige Wijven, met gekr/ier / en geraas / gaande wierden / vaerende en roepende / Dat men haar tot Bedelaars zocht te maken, door enkele hardnekkigheyt, daar doch geen ontzet was te verhopen, maar eenige Militaire Officieren kregen deze Vrouwen in stilte / en bewegh[d]en elk naar haar huys te gaan / om op den brandt te passen.

Den volgende nacht was het weder stil / alzoo de Vyanden bezigh waren / met een derde Batery op te werpen / die zich met het aankomen van den dagh, aan de Noordt-zijde van de Stadt, by grooter zwaarder / en veel gelegender / ten dienst der Vyanden vertoonden / als de twee voorige. Van deze wierden dien dagh omtrent 200 stuks, zoo Vuurkoegels, Bomben, Granaten als andere Vuurwerken, na de Stadt geschooten / doch met weynigh schade / midts dien de Vyandt in 't eerst / door de verre afgelegentheyt / (als gezeyt is) geen zwaarder Granaten en Bomben, als van 12 ponden, uyt het Kanon kon overbrengen /

 gen/

gen / die meestendeel over de Stadt heen vlogen; en als Zy zulks nader'andt wilden verbeteren / met zwaarder Bomben, uyt Mortieren te werpen / zoo konden die de Stadt, om de verheyt niet wel bereyken / al schoon de Mortieren zoo zwaar wierden beladen / dat 'er in die korte tijdt van Belegering, 14 borsten en stukken sprongen.

Door deze Duyvelse Vuurwerken geraakten twee Boeren, met een kindt, om hals / en een Vrouw beyde beenen quijt; Een Paerdt wierd door een Bombe, omtrent 30 passen verre / over het Magazijn geworpen: Door deze zware ongevallen quamen eenige Vrouwen, met hare Kinderen op d'armen, by d'Officieren klagen / en smeekten, om de Stadt over te geven, en zouden daar mede / al veele te wege hebben gebracht / 't en waar Zy, door zachte woorden/ voornamentlijk van D°. Joannes Heylersich, Predikant te Wenterswijk, waren ter neder gezet / zo dat zy / met te zeggen / wy zullen dan deze nacht noch gedult hebben, na huys zijn gegaan.

Den 16 Junii, vorderden de Munsterse, zoo verre met hare Loopgraven, (die / niet tegenstaande zeer ondiep / evenwel altijdt vol water stonden / en daar over / niet wel te gebruyken waren) dat men de uytterste punt der zelver / van een der Stadts Bolwerken, met Musketten kon beschieten; uyt deze Loopgraven dede zich op / een nieuwe Baterye, veel dichter / als de voorige / onder de Stadt gelegen: Dit verminderde geenzins de ontsteltenis van eenige flauwhartige Stedelingen, te meer / dewijl 'er een gerucht ontstont / dat de Vyanden eenige Wagens vol groene Rogge, op den Alter-Es, hadden afgemayt / om daar mede de Stadts Grachten te vullen / en daar over ten storm te loopen; voorts dat de Fransen by het Tolhuys, in de Betuwe waren over gekomen / en 't Princen Leger van daar geslagen was; daar quam noch by / dat de Soldaten, van een der Capiteynen in de Stadt, genaamt La Faquerie, in tegenwoordigheyt van den Commandeur, haar geweer neder wierpen / en zeyden / niet te willen vechten, om dat men haar niet betaalde, en dat 'er doch geen ontzet te verwachten was. Zeker Rooms-gezint Edelman, anderhalf uur buyten de Stadt woonachtigh / wende byzondere moeyten aan / om het overgeven van die Stadt te bevorderen / zendende tot twee verscheyde reyzen toe / een Trompetter te dien eynde / aan dien Commandeur, de welke hem / zonder eens Krijghs-Raadt daar over te houden / weder afvaerdighde.

Den zelven namiddagh quam een Munstersen Tamboer, voor de Stadt, en sloegh Appell; maar den zelven wierden / door ordre van den Commandeur, uyt de Stadt gezonden / Henrik Kalf, Majoor, met een Sargeant van den Commandant, Lodewijk Moesburgh, om zijn aanbrengen te verstaan / 't welk was / dat Hy verzocht / datze beyde eens wilden spreken met zijne Officieren, die achter hem quamen, waar onder was de Zoon van den Oversten St. Poul. In deze t'zamenkomst eysten die Officieren de Stadt op / en dat / by weygering onder zware dreygementen, doch in tegendeel / onder goede Capitulatie, voegende daar by / Dat hun den slechten staat van de Stadt volkomen bekent was; Dat Deventer belegert, en veel Steden al overgegeven waren, en dat 'er geen ontzet te verwachten was. Den voorsz. Majoor en Sargeant deze boodtschap in

te-

de Stadt aangedient hebbende / kregen ordre, om de gemelte Officieren bin- nen te gaan halen / 't welk geschiedt zijnde / verzocht den Commandeur een stilstandt van Wapenen, voor 4 of 5 dagen, om zich terwijl te bedenken. Maar deze Officieren geen last hebbende / om een stilstandt toe te staan / gingen we- derom na hun Leger, deze antwoorde / en eysch / over dragen / doch zy keer- den wel haast wederom in de Stadt, blijvende daar zoo lang / door ordre van den Commandeur, in een Herbergh logeeren / tot dat 'er op den 18 Junii, de volgende Capitulatie wierd besloten.

ARTICULEN,

Voor *Adrian van Keppel*, Commandeur der Stadt *Brevoordt*, en des zelfs Krijghs-Raadt.

I. DAt het Garnizoen zal geëvacueert worden, mits dat het uyt marcheere, met vliegende Vaendelen, slaande Trommels, brandende Lonten, Koe- gels in de mondt, en met haar boven- en onder-geweer; met haar nemende 2 stukken Kanon, en tot yder Compagnie, de gehoorende overige Wapenen.

II Dat noodige gespannen en Wagens zullen verleent worden, tot transport, van de boven gespecificeerde Kanons, mitsgaders tot Tros, Bagagie, en alle hun toe behoorende goederen, met behoorlijk Convoy en vry geleyde, tot Warns- veldt, voor Zutfen, of beneden Doesburgh.

III. Dat het Garnizoen, Burgerye, en Vluchtelingen, noch aan hare Per- soonen noch Goederen, zoo wel voor, in, als na de Evacuatie des tegenwoor- digen Garnizoens, zullen geplondert, noch gemolesteert mogen worden.

IV. Dat tot den Uyttocht, en Evacuatie van het Garnizoen, den Termijn en tijdt, zal gestelt blijven, op aanstaande Maandagh, omtrent 7 uuren.

V. Dat, tot naarkominge dezes, van wederzijden zullen gestelt worden, de gewoonlijke Gijzelaars, die na geadimpleerde, en vervulde bovenstaande condi- tien, gerelaxeert zullen worden.

VI. Dat niemandt van de Soldaten dezes Garnizoens zal gezocht, of aange- houden worden, als die voor dezen gedeserteert, of verloopen heeft.

Aldus gedaan, den 18 Junii, 1672. te Brevoordt.

Was onderteykent,

St. Paul, Generaal Majoor, commandeerende het Leger van Sijn Hoogheyt d'Heer Prince, en den Bisschop van Munster, voor Brevoordt.

Harman Lotthar van Post, Overste.	*Adrian van Keppel.*
Philips van Natzau.	*Gerard de la Faquerie.*
Johan Henrich Trouches.	*F: Ga. de Bedarrides.*
De Baron van Waldbourg.	*Joost Hend. van Aszbek.*
	Sweder van Lintelo.

Aldus / en in zoo weynigh dagen / is deze Sterkte overgegeven / aan een Vyandt, die zelf geen staat maakte / om de zelve te konnen vermeesteren / als zijnde maar 2000 man sterk / waar mede Hy niet meer / als een aankomst op de Alter-Poort konde bezetten / blijvende de andere aankomst tot / en de Mister-Poort zelfs / geduurende de geheele Belegering, vry / en ongesloten / zoo dat de Boeren en Burgeren, die dagelijks veyligh lijk / uyt en in / gingen; Des Vyandts Approches waren (als gezeyt is) zoo vol water, dat zy tot de knien daar door mosten gaan / hoewel datze tot hare gewoonlijke diepte noch niet waren uytgegraven. Den Munstersen Bisschop dit alles vernemende / maakte geen staat op deze zoo schielijke verovering, zoo dat Hy de eerste tijding daar van ook niet kon aannemen; De Beleggers hebben mede daar na moeten bekennen / dat Zy, (by aldien haar van de Stadt, een rustigh antwoordt / van haar ten uyttersten te willen verdaedigen, gegeven was) de Stadt zouden hebben verlaten; die tot de overgeving noch geheel niet genoodtzaakt geweest is / want daar binnen was niet een Soldaat gequetst / veel minder doodt gebleven / en het Magazijn, was noch voorzien / met 93 / en elk Bolwerk met 5 tonnen Bos-kruyt, houdende yder 100 ponden, ten tijde van dit zoo schandigh overgeven.

Na dat den Bisschop van Munster, de Stadt Grol had ingenomen / als hier vooren verhaalt is / trok Hy met zijn Leger naar Deventer, wiens Belegh, en Verovering, in ons Eerste Deel, Pag: 199. en vervolgens / in 't breede is beschreven. Maar Hy zondt ondertusschen eenigh Volk na de Stadt Lochem. Deze leght ook in 't Graafschap Zutfen, aan de Rivier Berkel, en is in voortijden / zoo sterk geweest / dat de Spanjaarden die in 't Jaar, 1582. te vergeefs belegerden / doch daar na / Anno 1615. by na geheel af brandende / is zy vervallen / zoo van Fortificatien, als anders / maar door den Bisschop van Munster, de zelve / in 't Jaar, 1665. (doen Hy, als een Huurling van den Koning van Engelandt, de Wapenen tegen de Vereende Nederlanden op nam) zonder slagh of stoot / in bezetting kreegh / en met een Fortificatie deede omtrekken / zoo dat de Staten, niet de Franse Hulp-troupen, die niet weder konden machtigh worden / als door een manier van Belegering; te lezen in ons Verhaal van den Engelsen en Munstersen Oorlogh tegen de Vereende Nederlanden, doenmaals uytgegeven: Deze Stadt Lochum, wierd doen door ordre van de Heeren Staten der Vereende Nederlanden, geheelijk van hare Fortificatien weder ontbloot / en is alzoo open blijven leggen / tot dat den Munstersen Bisschop de zelve / in deze tijdt / voor de tweede reys / al zoo licht / als d'eerste maal heeft ingenomen gehad / inwyende de Klooster-kerk, (tot noch toe / tot een School gebruykt) tot zijnen H: Dienst. Maar de groote Kerk verkreegh deze eer niet / (misschien om dat zy den Geuzen-dienst zoo lang had geleden) zy wierd dan over dit misdrijf, ellendigh gekastijt / en by aldienze gevoeligh had geweest / zy zou hebben geschreeuwt / dat het over 't gantsche Graafschap had geklonken / want men smeet de glazen aan stukken / en den onnoozelen Predikstoel, banken, en andere stoelen, wierden wech gebroken / en buyten de Kerk verbrandt. Men maakte een Bakkerye van de zelve / en 7 Ovens, om broodt voor 't Leger te bakken / zijn daar in gemaakt.

Aldus

Aldus is den Bisschop van Munster meester geworden / van het geheel Graafschap Zutfen, het derde quartier van Gelderlandt, onder de Heeren Staten behoorende / uytgezeyt de Stadt Deutekom, by de Fransen, (als gezeyt is) ingenomen. Het vierde deel wordt genoemt het Over-quartier, waar in de Steden, Gelder, Venlo, en Roermonde, &c. zijn gelegen / staande onder de gehoorzaamheyt van den Koning van Spanjen, waar op de Franse, (als doen in geen Vyandtschap met de Spaanse zijnde /) niets hebben ondernomen gehadt.

Des Bisschops Leger nu voor de Stadt Deventer, en met eenen over den Yssel-stroom, in Gelderlandt, gekomen zijnde / zoo liepen zijne Moeskoppers, en Brandtstichters de geheele Veluwe af / daar zy met roven, plonderen, en branden, gruwelijk huys hebben gehouden; By het Dorp Heerde, gelegen omtrent 2 mijlen van de Stadt Hattem, en een half uur gaans van den Yssel, lagh een schoon nieuw getimmert Huys, den Borghgrave genaamt / toebehoorende den Heer Scholtis van dat voorsz. Dorp, dit zelve wierd in brandt gesteken / en verbrande / met noch eenige Jonkeren huyzen, daar omtrent; Een uur gaans hier van daan leyt het Dorp Epe, daar verbranden deze Brandt-stichters een groot deel huyzen van die Ingezetenen; ook staken zy den brandt in de overblijfzels van een oudt Vorstelijk Jachthuys, der voorleden Hertogen van Gelder, genaamt den Quikborn, dicht aan 't voorsz. Dorp gelegen: dit plonderen, roven en branden ging zoo vast / op d'eene plaats meer / op d'andere min / de geheele Veluwe over / zoo dat de Huys-luyden hun Lijf en gereedtste Goederen, in de vaste Steden mosten vluchten / en aldaar zoo lang verblijven / dat 'er eenige ordre van Contributie en Brandtschatting, is opgestelt. Ondertusschen wierden ook / somtijdts / zoo hier en daar / al eenige Fransen en Bisschopse, van de Boeren, die haar des nachts in de Huyzen, en des daaghs in de Heggen en Struyken, onthielden / ter neder geschooten / geplondert / en al stil weeg gestopt / daar van dan ook / by wijlen de andere Buyt-loopers hunne revengie namen / inzonderheyt / door brandt te stichten / latende alzoo den onschuldigen / gemeenlijk 't gelagh betalen.

Drie Sterkten lagen der aan de Rivier de Maas, met der Heeren Staten Garnizoenen bezet / als het Stedeken Ravesteyn, 't Huys te Gennep, en de sterke Stadt Grave. Maar geen van drien was machtigh / zich zelven / met haar in hebbende Garnizoen, te konnen verdaedigen. Hier over wierd by den Staat goedt gevonden (doen de Fransen zoo verre begonnen in te dringen) om het Krijghsvolk, Oorloghs-tuygh, en 't geen der in de Magazijnen mocht zijn / uyt twee van de genoemde Plaatzen te lichten / en die te verlaten / en met dit Volk, Krijghs-tuygh, &c. de derde, behoorlijk te voorzien / om tegen den Vyandt, bestant te komen zijn / en alzoo hier door / de Maas aldaar gesloten te houden.

Volgens dit besluyt, wierd het Stedeken Ravesteyn, op den 23 Junii, 1672, van haar Garnizoen, bestaande in 5 Compagnien te Voet, en in een tamelijken voorraadt van Geschut, Krijghs-tuygh, en Mondt-kost, geledight / en de Stadt Grave daar mede versterkt: De voorsz. Stadt Ravesteyn, wierd van den Hartogh van Nieuwburgh, (die eygendom op de zelve meynt te hebben) met toelating der Fransen, in bezit genomen / de welke alle Gedenk-teykens en

Wapenen, der Vereende Staten, en Princen van Oranjen, die voor't Stadt-huys, en elders stonden / dede om ver halen / en stukken smijten / en des Stadts Fortificatien, door ordre der Fransen, ter neder werpen / en slechten.

Het Huys te Gennep, in ons Eerste Deel, Pag: 276. (hoewel niet omstandelijk genoegh) beschreven / zal het volgende daar by konnen dienen: Dit Huys was een Royale Fortificatie, door de Spaanse, in 't Jaar, 1635. zoodanigh versterkt / dat het voor een der vaste / en weerbaarste Plaatzen van Europa geacht is geweest / zoo dat Sijn Hoogheydt, Prins Frederik Hendrik, H: L: M: in den Jare, 1641. met een redelijk zwaar Leger, in 7 weken tijdts / genoegh te doen had / om 't zelve in zijn gewelt te konnen bekomen. Dit Huys lagh eerst maar met een Water-gracht omringt / en is doenmaals omtrokken met twee byzondere Wallen, yder van 5 Bolwerken, en een Ravelijn, die met Bruggen, over breede Grachten, zijn aan een gehecht / de welke door een Riviertjen, de Niers genaamt / bevochtight / en van het al te hoogen water / door een Sluys, in de Maas, werden ontlost: Alle deze werken waren van buyten noch omcingelt met een Contrescarp, en Buyten-gracht, en daar en boven noch een groot Kroon- en een Hoorn-werk. Dit voorsz. Huys te Gennep, is dan mede / volgens de voornoemde Resolutie, op den 25 Junii, 1672. van het Staten Garnizoen verlaten; Daar uyt trokken 4 Compagnien, 5 stukken Geschuts, en 37 Wagens met Boskruyt, Koegels, Lonten, Granaten, &c. dat naar Nimwegen, doch 't grootste deel / na de Grave wierd vervoert: Hier op quam Monsr. du Plessis, die dit sterke Huys, in de name zijns Konings, zonder slagh of stoot / in bezetting nam.

De Fransen ziende de 2 voorsz. Steden, als ook eenige andere / door gebrek van noodtzakelijkheden alzoo ontledight / en zonder moeyten in hare handen gevallen / vernamen al om / naar meerder zoodanige gelegentheden: Den Grave van Chamilly, meynende noch een diergelijke van groote en meerder consideratie gevonden te hebben / quam met een Leger van 10000 Man, dat Hy by Mazeyk vergadert had / recht op 's Hartogenbos aan trekken. Binnen deze Stadt had zich wel 8 dagen lang een van zyne Verspieders onthouden; Die Hem deed weten / dat in die Stadt veel noodigh Krijghs-tuygh ontbrak / zoo van Kanon, als Amonitie, die daar uyt gelicht / en in de Stadt Grave en andere, tot der zelver versterking / waren gebracht; en dat 'er geen meer Krijghs-volk als 5 Compagnien te Voet binnen waren / waar mede dien Gouverneur Kilpatrik niet alleen die Stadt, maar ook d'omleggende Schanssen, most bezetten / de welke by faute van reparatie, by na onbruykbaar waren geworden. Dezen slechten toestandt by de Collegien van hare Hoogh-Mog: en den Raadt van Staten bekent zijnde / dede de zelve resolveeren tot de extremiteyt van de Stadt Grave te verlaten / en 's Hartogenbos, en Bommel met des zelfs Garnizoen en Magazijn te voorzien.

Het

Het ontledigen der Stadt GRAVE van het Staten Garnisoen.

OM dit ten alderspoedighsten in 't werk te stellen/en uyt te voeren/zijn na den Bos gecommitteert/de Heeren Scherf, en den Thesaurier Generaal Burgh, die van daar op den 28 Junii, 1672. een byzonderen Bode na de Stadt Grave afvaerdighden/ aan den Ingenieur, Querijn van Lobbrecht, om van haar/ in aller yl/ af te halen de ordres van hare Hoogh-Mog: tot het verlaten van de Stadt Grave. Lobbrecht in den Bos gekomen zijnde/ ontfing aldaar/ op den 29 Junii, nevens een somme geldts (tot het verlaten van de Grave, noodigh) ook de voorsz. ordres, die Hy noch dien zelven avondt, met het Poort-sluyten binnen de Grave komende/ aan den Heer van Walenburgh, Gouverneur aldaar/ overgaf; die daar op aanstonts/ den Krijghs-Raadt, in zijn Logement, dede vergaderen/ de welke hier over/ niet weynigh stonden verzet/ resolveerende aldaar met malkander/ niet uyt die Stadt te willen vertrekken, of moften eerst, van Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen ordres, daar toe bekomen. Den Gouverneur zondt straks zijn Dienaar met een Brief aan Sijn Hoogheyt, die doen omtrent Bodegrave was/ en een ander aan de 2 Gedeputeerde Heeren in 's Hartogenbos, daar in hy de genomen Resolutie van den Krijghs-Raadt te kennen gaf.

Hier op zonden de Heeren Gedeputeerden straks wederom een Expressen aan den zelven Gouverneur, met ordre, dat Hy op 't spoedighste de Resolutie van hare Hoogh-Mog. zou hebben te achtervolgen. Gelijk die Haar was mede gegeven/ of dat de schade en Interest, die het Landt daar door zou mogen komen te lijden, op Hem verhaalt zou moeten worden. Deze nader ordre wilde den Gouverneur, met goedt vinden van den geheelen Krijghs-Raadt, echter niet voldoen: 't welk Hy al weder door een byzonderen Bode, aan de Heeren Gedeputeerden dede verstaan/ die op den laatsten Junii, Hem daar op lieten weten/ Dat indien Hy haar ordre niet na quam, zy Hem, en den voorsz Ingenieur zouden doen op hangen. Ondertusschen was 'er noch geen antwoordt van Sijn Hoogheyt in de Grave gekomen/ vermits de wegh te verre en de tijdt te kort was/ en de gedurige en noodige bezigheden, daar mede zijn hoogh-gemelte Hoogheydt, doenmaals/ als overladen zijnde/ zulks beletten. Den Krijghs-Raadt besloot dan eyndelijk/ op den 1 Julii, het Garnizoen te doen aanzeggen/ dat zy hun, tegen des anderen daaghs, den 2 dito, zouden vaerdigh maken, om na 's Hertogenbos te vertrekken; gelijk ook des voormiddaghs, ten 10 uuren geschiedt is/ wanneer het Krijghs-volk buyten de Stadt, op den Ham te zamen quam/ en ten 11 uuren begon voort te trekken/ sterk 33 Compagnien, die gezamentlijk/ 2425 koppen uytmaakten.

Alzoo wierd deze Stadt Grave van haar Garnizoen ontbloot/ en mede een proye voor den Vyandt gelaten/ de welke by na van zoo grooten belang was/ als 's Hartogenbos, dat zy gingen bewaren/ doch het meeste/ most het zwaarste wegen. Maar evenwel was 'er doenmaals geen Sterkte in den Vereenden Staat, (uytgenomen Mastricht) die minder gebrekkelijk/ en van alle noodtzakelijk-

kelijkheden / om zich te verdaedigen / zoo wel voorzien was / als deze. Zy is gelegen aan de Rivier de Maas; aan haar eene zijde / is 't Landt zoo laagh / dat het zelve lichtelijk onder water kan worden gezet; voorts is zy omwalt met 6 zware Bolwerken, en zoo veel Ravelijns, en 4 Hoorn-werken, met breede en diepe Grachten omloopen; alle de Werken waren net opgehaalt en met Stormpalen en Palissaden omzet / behalven het Contrescarp, dat maar ten halven daar van was voorzien. Daar lagen op de Wallen, 52 stukken Kanon, alle van Metaal, uytgenomen / 4 of 5 / waar onder twee / schietende Koegels van 48 pondt, 8 van 24 pondt, 12 van 12 pondt, 6 van 8 pondt, 6 van 6 pondt, 5 van 4 pondt, 5 van 3 pondt, 2 van 2½ pondt, 3 van 2 pondt, en 3 van 1 pondt. Hier toe gebraken geen Koegels, van alle deze Calibre. Het Magazijn was ook noch voorzien met 140000 ponden Boskruyt, en 70000 ponden Musket-koegels, 1500 Hant-granaten, allerhande slagh van Oorloghs-tuygh, en genoegsame Levens-middelen, zoo dat daar niets gebrek was / als eenige Affuyten, waar toe de Raderen al vaerdigh waren.

Het Garnizoen aldus uyt de Stadt Grave vertrekkende / nam van daar mede 3 Metale stukken Kanon: eenige van de andere / die daar bleven / wierden door den Ingenieur Lobbrecht, op de Wallen vernagelt / 't welk wel beletten kan / dat op die tijdt / het vernagelde Geschut, niet kan worden gebruykt / maar in minder dan een halven dag, kan yder Stuk weder uytgeboort / of uytgedrilt / en bruykbaar gemaakt worden. Hadden de Schansen St. Andris en Voorn doen niet in der Fransen handen geweest / dit Geschut en meerder Oorloghs-tuygh had bequaamlijk te Scheep, de Maas konnen afgevoert worden / na Bommel en voort te Gornichem in behouden haven gekomen zijn. Dit Garnizoen quam des nachts, omtrent 10 uuren, binnen 's Hartogenbos, niet weynigh vermoeyt / en afgemat / maar most evenwel den gantschen nacht, onder den Hemel overbrengen / vermits het te laat was / om yder in een Logement gebiljetteert te worden.

Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen had ondertusschen / schrijvens ontfangen van Sijn Excellentie, den Heer Grave de Monterey, Gouverneur der Spaanse Nederlanden, berichtende / dat Hy na de Steden 's Hartogenbos, en Breda had gezonden / 18 Compagnien Krijghs-volk, onder den Grave van Schellaert, om die / in gevolgh van 't Tractaat van den 17 December, 1671. te helpen defendeeren: Hier over vont Sijn Hoogheyt goedt / den voorsz. Dienaar van den Heer Walenburgh, Gouverneur der Stadt Grave, weder tot den zelven / zijn Heer en Meester, ten spoedighsten / te rugh te zenden / met ordre, dat dien Gouverneur de Stadt Grave niet zou verlaten / en zoo die alreede mocht verlaten zijn / dat Hy als dan van stonden aan wederom derwaarts / met het Garnizoen zoude hebben te vertrekken / en die Stadt in zijn bezetting nemen. Zoo ras had dien Gouverneur deze ordres niet ontfangen / of Hy maakte dit aan den Gouverneur van 's Hartogenbos bekent / aan de welke deze tijding niet zeer aangenaam was / als ook aan de Magistraat van die Stadt, de welke dit Garnizoen, tot haar verzekering / liever hadden willen by haar behouden. Den Gouverneur Walenburgh gaf voorts ordre, aan den meergenoemden Ingenieur,

genieur, om het Geschut, met alle der zelver toebehooren / te verbaerdigen/ en met het Garnizoen des naarmiddaghs omtrent 4 of 5 uuren, weder na de Grave te vertrekken. Hy reedt zelfs ten 3 uuren, met 80 Dragonders voor af/ om die Stadt, by provisie te bezetten / en het volgende Garnizoen daar binnen af te wachten.

Het innemen van de Stadt GRAVE, door de Fransen, &c.

DIt verlaten van de Stadt Grave, quam wel haast ter ooren van den Mareschal de Turenne, die nu ter tijt de Stadt Nimwegen belegert hielt; Hy zont voorts derwaarts Monsr. de Clorodé, met 30 Man, en een Trompetter, om die Stadt te sommeeren / dat is/ aan te zeggen / Dat zy haar zou overgeven; of ten minsten / Dat zy hen-luyden zoo lang zou in nemen, en daar binnen houden, tot dat de Heeren Burgemeesters met Monsr. de Turenne hadden gecapituleert. Die van de Stadt, gaven Monsr. Clorodé tot antwoordt / Dat Hy alleen wel mocht binnen komen, gelijk Hy dede / en geleydt wierd op 't Raadthuys, alwaar Hy voor de aldaar vergaderde Magistraat, zijne voornoemde Commissie opende. De Magistraat hielt hem voor / dat / nademaal nu geenderley Garnizoen in de Stadt was, zy de zelve ook verstonden neutraal te zijn, en dat zy deze Neutraliteyt, ook wilden behouden en bewaren. Monsr. Clorodé wilde hier op niet eens antwoorden / maar zocht de Magistraat met sterk aandringende redenen te bewegen / om de Stadt aan de discretie van zijnen Koning, over te geven: Dat zy by weygeringe van zulks, der zelver ongenade, op hun zouden laden, en daarom aanstonts yemandt uyt de hare, na den Mareschal Turenne zouden afzenden. De Magistraat hier op eenigh uytstel nemende / overleyden wat haar / in deze uyterste noodt te doen stondt; Zy besloten/ om des anderen daaghs / den 3 Julii, zekere Persoonen uyt hare Vergadering, met een voorslagh van Capitulatie (die zy ondertusschen / op stelden) naar Turenne af te zenden: maar Hy wierd den zelven nacht, door den Heer van St. Martin, van al het gepasseerde / bericht.

In den volgenden morgen gingen deze Stadts Gedeputeerden, met de 30 Fransen, die met Monsr. Clorodé gekomen / en aan d'overzijde van de Maze gebleven waren / naar Turenne, doch Clorodé bleef zelf binnen. Des avondts, komt den Gouverneur Walenburgh, met zijn 80 Dragonders, (als gezeyt is) van den Bos vertrokken / voor de Stadt, begeerende dat men de Poort zou openen; en riep mede/ dat 'er een sterk Garnizoen hem volghde, en nu al na by was. Hier over wierden de Rooms-gezinde Borgers niet weynigh ontstelt / te meer/ dewijl Monsr. Clorodé haar voorhielt het gevaar dat haar naakte/ by aldien Zy den Gouverneur lieten binnen komen / zeggende / dat den Hartogh van Luxenborgh, den Graaf de Chamilly, en den Hertogh van Turenne, elk met een Leger byzonder, die Stadt, wel haast zouden komen belegeren, en deze daadt haar dan euvel bekomen zou; Evenwel raakte den Gouverneur Walenburgh daar binnen / aldaar Hy zijn Garnizoen dien nacht met groot verlangen / verwachte.

Op den 4 Julii, in den morgen-ftont, verscheen 'er eenige Franse Troupen, Paerde-volk, onder den Veldt-Marschalk du Plessis, by de Reekse Moolen, omtrent de Stadt, om die in hun bezit te nemen / terwijl zy de daar omleggende Dorpen, als Hees, Rees, &c. uyt plonderden: Een Trompetter, met een Officier verzelt / quam de Stadt Grave opeyssen: Monsr. Clorodé, vont hier door gelegentheyt / om den voorsz. Mareschal du Plessis, door een Brief ken, den ftaat der Stadt, met 300 weynigh Volk bezet / niet alleen bekent te maken/ maar ook te doen weten / dat het daar uytgetrokken Garnizoen van 's Hartogenbos, alle uuren daar binnen weder verwacht wierd, 't geen ook al onderwegen, en hoe fterk het zelve, was: voorts / dat den Gouverneur Walenburgh, voor af, daar binnen was gekomen, doch dat men den zelven heel wel tot zijn wille zou konnen krijgen, indien men het aankomende Garnizoen in route kon flaan, &c. Den Mareschal du Plessis ondertusschen/ met eenige Ruytery, onder den Marquis de Joyeuse versterkt zijnde / trekt het voorsz. aankomende Garnizoen te gemoet / vindende het zelve des naarmiddaghs ten 3 uuren, by den Reeks, wanneer het / (geen Vyandt vermoedende) by Troupen, in onordre, voort marcheerde. Hier valt Hy dit vermoeyde Volk onvoorziens op 't lijf/ die/ om zich te conjungeeren, in ordre te ftellen / en tegenftandt te bieden / geen kans ziende / yder naar een goedt heen komen om zach / maar door zy ten deel gematst, ten deel gevangen, en ten deel gevlucht en ontkomen zijn; over de 20 Vaendels wierden hun afgenomen.

Terwijl dit geschiede / wierd de Stadt Grave, voor de vierde reyze gesommeert / of opge-eyst; Den Gouverneur Walenburgh, deedt een Frans Officier van deze Opeyssers binnen komen/ de welke Hy, in zeker Herbergh, met een lange t'zamen-spraak op hielt/ doende ondertusschen de Magiftraat te zamen roepen; en zoekende alle mogelijke uytftel / op hoope/ dat zijn Garnizoen middeler tijdt mocht aankomen: Maar in plaats van dat/ krijght Hy, wel onverwacht/ en met groote ontfteltenis / de tijdinge, dat dit zijn verwacht Garnizoen verflagen en verftroyt was geworden, daar op Hy aanftonts dit accoort gemaakt heeft.

Dat Hy met zijn 80 byhebbende Dragonders zou vertrekken na 's Hertogenbos, onder 't geleyde van een Trompetter, en een Sauvegarde.

Dit wierd alzoo na gekomen / en daar mede trokken de Franse met alle macht binnen de Stadt, brengende / als in triumf met haar / de afgenomen Vaendels en Gevangens, van 't verflagen Garnizoen. De Burgers bedongen zoodanigh accoordt, als hare Burgemeefters, (die noch niet weder gekomen waren) met den Mareschal Turenne zouden hebben gemaakt / dat aldus luydde:

ARTI-

ARTICULEN,

Gesloten tusschen Monsr. de Turenne, *en de Burgemeesteren en Gedeputeerde, der Stadt* GRAVE.

I. DE Burgemeesteren en Gedeputeerde der Stadt Grave beloven in de name van de Burgemeesteren, Schepenen, Burgeren en Inwoonders der gezeyde Stadt, op heden de Stadt Grave te stellen in de macht van Sijne Majesteyt, en daar binnen te ontfangen zoodanigh Garnizoen, als Monsr. de Turenne believen zal daar in te zenden, en beloven daar boven, dat de Inwoonders zullen presteeren den Eedt van getrouwigheyt aan den Koning, invoegen de zelve haar zal voorgeschreven werden, zich gantschelijk onderwerpende des zelfs heerschappye.

II. Zoo belooft Monsr. de Turenne, in den name van Sijne Majesteyt, en op des zelfs welgevallen, dat den Heer Prince van Oranjen, en alle de Inwoonders der Stadt Grave, en des Landts van Kuyk, zullen behouden de possessie, en vry gebruyk van alle hare Goederen, Rechten en Domainen, zoo wel binnen de Stadt Grave, als daar buyten in 't Landt van Kuyk, en de daar aan dependeerende plaatzen.

III. Dat elk van de gezeyde Inwoonders zal hebben de vrye oeffening van de Religie, daar van Hy professie doet.

IV. Zoo belooft Monsr. de Turenne, dat Hy zijn best zal doen by Sijne Majesteyt, tot conservatie van alle hare oude Privilegien en Rechten, daar van de Stadt Grave is in goede en deughdelijke possessie.

V. De welke uyt de Inwoonderen zullen begeeren, uyt de Stadt te trekken, met hare Goederen en Meubelen, zullen zulks vermogen te doen, binnen 6 maanden tijdts, zonder dat zy daar in zullen worden belet.

VI. In gevalle het namaals mocht gebeuren, dat 'er tusschen Sijn Majesteyt, en de Heeren Staten Generaal, opgerecht wierde een Tractaat, zal de Stadt Grave daar in begrepen, en dit Tractaat gehouden werden als nul, en van geender waerden.

Gedaan in 't Veldt voor Nimwegen, dezen 5 Julii, 1672.

En was getekent,

TURENNE, &c.

Aldus is deze / by na onverwinlijke Stadt Grave, door zoodanige onvoorziene toevallen / zoo lichtelijk in handen der Fransen gekomen / die daar na in den Jare 1674. zoo veel moeyten en bloedts gekost heeft / wanneer zy met al het Geschut, &c. dat de Fransen in 't Vereenight Nederlandt verovert hadden / door de dapper- en wakkerheyt van Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, weder onder 't gebiedt der Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal, is herstelt geworden.

De tijdingen van dit overgaan van de Stadt Grave, en 't slaan van des zelfs

Garnizoen, verwekte in 't eerst / in Hollandt en Zeelandt, wonderlijke discoursen: men zeyde dat het Garnizoen die Stadt had verlaten/op een vals patent van Sijn Hoogheyts naam / die na geconterfeyt was / en waar door het Garnizoen ook zoo schelmachtigh was verraden en vermoort geworden / zoo dat het veel ontsteltenis en murmuratie verwekte / aleer men de rechte waarheydt hier van wist.

Den Schrijver van de Franse *Mercure Galant*, eerst tot Parijs gedrukt / en uytgegeven / of liever die ordinary Gazette, komt met dit bovengaande Verhaal meest over een / maar Hy voeght 'er noch eenige omstandigheden by / als dat Monsr. Clorodé, de Borgemeesters, (die op haar neutraliteyt stonden) dreyghde / dat den Mareschal de Turenne, binnen 3 uuren tijdts, zich voor hare Poorten zou komen vertoonen / &c. Als mede: Dat den Heer Grave van St. Martijn, die Monsr. Clorodé had verzelt / dien nacht, na Turenne was gereden / om hem van 't voorgevallene te verwittigen / &c. Dat de Burgers de 30 Mannen met Clorodé verzelt / niet in de Stadt, noch in eenige der Buytenwerken wilden laten komen / maar dat zy aan d'overzijde van de Rivier mosten blijven / en Clorodé daar op bedongen had / dat Zy het Staten Volk mede alzoo zouden bejegenen / indien eenige haar voor de Stadt, mochten komen vertoonen / &c. Dat 'er eenige uuren, na dat de Gedeputeerde Heeren, na Turenne vertrokken waren / een Hollandts Officier, voor de Poort van de Grave, quam zeggen / dat hun Gouverneur, met 3000 man, wel haast daar weer zou zijn, &c. Dat Monsr. Clorodé, tegen de Borgers gezeyt had / dat Hy zelfs / met een Dienaar, die by hem was / (indien de Borgers daar eenige zwarigheyt in maakten) het Kanon van de Wallen, op de Hollandtse Troupen (zo zy daer aan quamen) wilde los branden / &c. Dat Hy ook gewaar wierd / dat men verscheyde Boeren en Landtluyden, met groote vryheyt / uyt en in de Stadt liet gaan en komen / waar over Hy de Magistraat had aangedrongen / om de Sleutels van des Stadts Poorten, in verzekering op 't Raadthuys te nemen / en daar te bewaren / maar dat Zy niet hadden na gekomen / 't geen zy hier in beloofden. Dat voorts den Gouverneur, des avondts een 7 uuren, voor de Stadt gekomen zijnde / zy de zelve hadden laten binnen komen / met 2800 man, 300 te Voet als te Paerdt; En dat Hy dit / door 't gerucht / 't welk het in de Stadt veroorzaakte / gewaar wordende / aanstonts na die Poort toe liep / en vindende / dat men daar al doende was / met d'eerste Valbrugh neder te laten / riep / dat men met zulks zou ophouden: Die de Poort bewaarden / quamen uyt het Wachthuys op hem aan / door den Bailliuw geleydt / en na Hem eenige slagen met een Hellebaert te hebben toegepast / scheenen zy toe te leggen / om Hem te doorschieten. Hy schutte de eerste slagen met zijn Rotting, en zeyde tegen den Bailliuw uw' Hooft zou voor deze daadt moeten betalen; 't geen den Bailliuw geloofde / en dede Hem na 't Raadthuys vertrekken / verzelt / met een van de Magistraat, na dat Hy zich / met groot gevaar / uyt dit perijkel, dat Hem zoo gevaarlijk dreyghde / geberght had.

Voorts verhaalt Hy noch / dat den Gouverneur niet zoo haast was in de Stadt gekomen / of Hy stelde zijn Volk in slagh-orden; en Hy zelfs / gevolght

van eenige Officiers, met den blooten degen in de handt / begaf zich op 't Raadthuys: Monsr. Clorodé, tegen wien alle deze Wapenen scheenen getrokken te zijn / quam den Gouverneur te vooren / zeggende / dat Hy, een Ostagier zijnde, het een verradery zonder exempel zou zijn, zoo men hem te Lijf wilde. Den Gouverneur verzet staande / over deze kloekmoedigheyt / omhelsde / en verzekerde Hem, dat Hy niets behoefde te vreezen / en verre van daat was / dat Hem het minste leedt zou worden aangedaan. Den Gouverneur bracht Monsr. Clorodé tot zijn huys, aldaar Hy een Moeytjen van den Gouverneur vondt / die korts te vooren / veele beleeftheden van Hem had ontfangen / en voor wien Hy ook belooft had / in alle gevallen / zorge te dragen / daarom Hy hier nu zo veel mogelijk was / van haar wel onthaalt wiert; Den Gouverneur, (zeyt hy vorder) bracht dien nacht niet over / zonder veel ongerustheden / vernemende niets van zijn aankomende Garnizoen, dat met 3000 Spanjaarden zoude verzelt zijn. Monsr. Clorodé hier kennis van bekomende / zocht middelen om Turenne daar van te verwittigen / maar 't wilde niet gelukken. Het voorsz. Moeytjen quam des volgenden morgens vroegh, ten 5 uuren, geheel verbaast ter Kamer van Monsr. Clorodé in loopen / en na aan Hem gezeyt te hebben / dat des Konings Leger de Rivier over / en al dicht by de Stadt gekomen was / verzocht zy zijn bescherming te mogen genieten: Hy beloofde Haar, nochmaals / maar op voorwaerden / dat den Gouverneur, geen eenigen schoot op des Konings Volk zou laten afgaan; 't welk Hy toestaat / en dat zoo veel te lichter / om dat Hy gantsch geen tijding van zijn Garnizoen had ontfangen / en dat daar en boven / de Ingezetenen verklaarden / geen tegenweer te willen doen; verschrikt door de dreygementen van Monsr. de Clorodé, die een half uur daar na / vernemende dat 'er een Trompetter, verzelt met een Leger-meester, de Stadt quam opeysschen / maakte / dat deze al heymelijk een kleyn Briefken in handen kreeg / waar in Hy den toestandt der Stadt, en 't verwachte Garnizoen verhaalde / aan den Marquis du Plessis, als hier vooren gezeyt is. Hy belaste den Veldt-meester ook aan Plessis te zeggen / dat Hy toch aan den Gouverneur goede Conditien wilde toestaan / en Hem verlof geven / om na 's Hertogenbos te vertrekken / met alle die gene die met hem wederom in de Stadt Grave gekomen waren / daar van Hy het getal noemde. Dezen Veldt-meester zeyde aan den Gouverneur dat Monsr. du Plessis tot aan des Stadts Buytenwerken gekomen was / en by aldien Hy het wilde overgeven / zy zouden over de Capitulatie te zamen konnen handelen / waar op den Gouverneur antwoorde / dat Hy Monsr. de Clorodé verlof gaf / om dit af te doen / om dat Hy zelf uyt de Stadt niet wilde gaan. Monsr. de Clorodé ging dan buyten by Monsr. du Plessis, die niet meer als 8 Esquadrons by hem had / en den Grave de Chamilly, was noch wel 7 of 8 mijlen van daar. Dit alles dede de Capitulatie voort pressen / daar in men de gewoonlijke traagheyt der Hollanders most verhaasten / de Capitulatie was als hier vooren gezeyt is / &c. Dus verre / den *Mercure Galant*.

Dat dees aerdigen Fransen Mercurius hier vooren zeyt / dat den Gouverneur, in de Grave komende / met hem 2800 man daar binnen bracht / is niet waar; vorders wil hy / dat d'Heer Marquis de Joyeuse alleen / (en niet Monsr. du Plessis)

sis) met eenige Esquadrons van zijn Regiment, en van dat van Montgeorge, het aantreklijk Garnizoen van de Grave geslagen heeft / schoon dat Hy veel onsterker was / dan 't Garnizoen zelver / en evenwel meer als 1000 man gevangen kreegh Doch 't is de gewoonte der Fransen, van de manhaftigheyt hunner Helden hoogh te verheffen / en de ware Historien met een zwier van hare verzierde Romans, op te schikken.

Van de Provintie van OVER-YSSEL.

Wy komen tot de Provintie van Over-Yssel, van de welke ons eenige stukken / (zedert het uytgeven van 't Eerste Deel) zijn ter handen gekomen/ die daar toe dienen / en hier vervolgens worden verhaalt.

Daar is in 't Eerste Deel gerept van een Vergaderingh van Edelen en Steden dezer Provintie, gehouden aan de Mastebroeker Kerk; de zelve is toegegaan/ als volght:

NOTULEN,

Gehouden aan de Mastebroeker Kerk, op den 7 en 11 Junii, 1672. oude stijl.

Den 7 Junii, 1672. * zijn Gecommitteerde van Ridderschap, en Steden, aan de Mastebroeker Kerk vergadert geweest.

Presentibus uyt de Ridderschap.

ADOLPH HENRIK van RAASFELT, Drost van Twente.
LAMBERT BERNHARD van OER, Drost van Vollenho.
JOOST CHRISTOFFEL van BEVERVOERDE.
UNICO RIPPERDA, Colonel.

Uyt Kampen.

REYNIER GANSNEB, gent. TENGNAGEL.

Uyt Swoll.

PETER van PUTTEN.
WARNER KRANS.

GEleezen een Missive van d'Heer Gosewijn Hogers, Burgermeester der Stadt Deventer, Gecommitteerde ter Generaliteyt, geschreven uyt den Hage, den 15 dezes maants Junii, bekent makende, dat op de Propositie, gedaan door Gecommitteerden van de Staten van Hollant, ter Vergaderinge van hare Hoog-Mog: van daaghs te vooren, den 4 of 14, by die Provintien was goet gevonden, en by zijn Ed: op behaagh van de Heeren zijne Principalen daar in ook gecondescendeert, dat extraordinarische aanzienlijke Deputatien na de Koningen van

* *Nota.* Op deze Vergadering is mede present geweest, de Heer Luytenant Generaal Aylva.

Vrank-

Vrankrijk en Groot Brittanje zoude werden af-gezonden, ten eynde, aan de eene zijde by den hooghſtgemelde Koning van Vrankrijk te verzoeken openinge van de Conditien, waar op Sijn Majeſteyt zich zoude gelieven laten te diſponeeren zijne Wapenen niet verders tegen dezen Staat te gebruyken, en aan de andere zijde den hooghſtgedachten Koning van Groot Brittanje mede te verzoeken, zich te willen expliceeren, aangaande de conditien, op de welke Sijne Majeſteyt genegen is, zich met dezen Staat tot een Vrede te laten diſponeeren, en zijne goede officien en coöperatien te willen gebruyken, om de hooghſt-gedachten Koning van Vrankrijk tot equitable conditien te diſponeeren; Verzoekende hy Heer Hogers, dat eenige Heeren met volkomen authoriſatie, om de Conditien van Vrede tot meeſte zekerheyt en de vryheyt dezer Landen te konnen helpen adjuſteeren, alhier mochten werden gecommitteert.

Waar op zijnde gedelibereert, en geconſidereert, dat de Vergaderinge van Ridderſchap en Steden op reces zijnde geſcheyden, en door de tegenwoordige Oorloghs ongelegentheden geen Vergaderinge heeft konnen worden hervat, gelijk dan de Heeren van Deventer tot twee reyzen tot het houden van conferentie zijnde verzocht, het zelve daar op hebben believen te excuſeeren, zoo hebben de aanwezende Edelen en Gecommitteerden der beyde Steden voor haar ſentiment dienſtigh geoordeelt, dat de Gecommitteerde ter Generaliteyt behoorden te worden geauthoriſeert, om met en nevens de andere Provincien de geprojecteerde handelinge met de Koningen van Vrankrijk en Engelandt te helpen voortzetten, en op Ratificatie, zoo doenlijk, ſluyten, en mits wel lettende op de behoudenis van het intereſt van de reſpective Bontgenooten, conſervatie van de Religie, Vryheyt, en dat deze Tractaten onze Geallieerden niet mochten umbrageeren, en der zelver ſecourſen vertragen, 't welke aan de Edelen in de beyde Steden zijnde, en de Magiſtraten van de zelve zal worden bekent gemaakt, en mede zoo doenlijk aan de Stadt van Deventer.

In deliberatie geleyt zijnde, in wat voegen de Provincien van Vrieslant, Over-Yſſel, Stadt en Lande, en de Landtſchap Drente, beſt zoude konnen worden gedefendeert en bewaart, en d'een en d'andere plaatzen by verdeylinge van Troupes, niet buyten kracht van defenſie worden gelaten: Is goet gevonden, zo veel de preſente Heeren aangaat, t'authoriſeeren den Heer Lieutenant Generaal Aylva, om met advijs van andere Hooft-Officieren, in de reſpective Steden de Troupes, in Kampen, Zwol, Haſſelt, Swarteſluys, op Roveen, d'Ommerſchans, en by Coevorden leggende, voor zoo veel dienſtigh zal worden geoordeelt, by een te trekken, op den Vyandt een geduurigh wakent ooge te houden, den zelven te coſtoyeeren, ten eynde die plaatze te ſecondeeren, werwaarts heen de Vyandt het oogh mochte wenden, zullende de Provincien van Vrieslant en Stadt en Landen werden verzocht, hare Troupes tot dien eynde, als tot der zelver meerder ſecuriteyt ſtrekkende, mede te laten volgen, en employeeren, en wordt de Heer Aylua verzocht, dit te willen ſecondeeren, en ſmakelijk maken.

En zal aan de Heeren van Deventer, zoo doenlijk, hier van kenniſſe worden gegeven, om in gelijker voegen het zelve te practiſeeren met de Garnizoenen van Zutphen en Doesburgh.

De

De Droften van Vollenhove en Yffelmuyden, zullen op het aanfchrijven van den Heer Luytenant Generaal Aylua zoo veel manfchap als doenlijk, doen in de Wapenen komen, en daar zulks zal worden noodigh gevonden, naar toe te zenden, om ten dienfte van den Lande te worden gebruykt, tot het welke de Heer Droft van Drenthe mede zal worden verzocht.

Alzoo tegenwoordigh de Stadt van Kampen een Frontier wordt, en de Stadt Steenwijk achter buyten den aanftoot is leggende, zullen uyt de Stadt van Steenwijk een, en uyt Haffelt met een Compagnie worden genomen, en binnen Kampen in Garnizoen gezonden.

Goedt gevonden dat de Heer Ontfanger Krans op morgen aan het Regiment van Colonel Ripperda, zal betalen een Leeninge, de Heer Ontfanger Vriefe de volgende Leeninge, de derde Leeninge de Heer Ontfanger Krans, en de vierde wederom d'Ontfanger Vriefe.

Rakende de Compagnien binnen Deventer leggende, worden de Heeren van Deventer verzocht, daar voor zorge te willen dragen.

En de Compagnien van 't Regiment van de Heer Colonel Itterfum, leggende in andere plaatzen, zal aan de zelve betaalt worden een halve maant gagie, zonder dat daar mede gemeent worden deCompagnien, betaalt zijnde tot den laatften December, 1671. en zal aan de Steden, waar in die in Garnizoen leggen, worden gefchreven, voor haar fubfiftentie zorge te willen dragen, onder belofte het te verfchietene te zullen rembourfeeren.

De Steden van Kampen en Zwol hebben aangenomen met malkanderen te houden alle zoorte van correfpondentie, en malkanderen, en d'een d'andere, in cas van noodt, met Militie en Materialen te fecondeeren: Zullende dagelijks een Ruyter over en weer worden gezonden.

Ook goet gevonden, dat uyt Steenwijk 25 Soldaten zullen worden gezonden in Garnizoen op de Redoute in 't Landt van Vollenho, onder de conduite van een Vaendrigh en Sargeant.

Neffens deze Schriftelijke Refolutien was ook mondeling afgefproken/ en by de Steden aangenomen;

Dat de Voor-fteden zouden werden afgebroken, in manieren dat de Eygenaren hare materialen bergen zouden, en daar tegens een derde part van hare Huyzen en Molens (na behoorlijke taxatie) zouden dragen, de refpective Steden een derde part, en het Landt een derde part;

Dat de Sluyzen zouden werden geopent;

Dat een Dam door 't Swarte Water zoude werden geleght, de helfte van de Over-Yffelfe quota door de Stadt Zwolle of den Ontfanger van Zallandt, d'andere door den Ontfanger van Vollenho zoude werden betaalt.

Dat alle empefchementen, ook Dijken, waar mede de Steden konden werden befchadight, zouden geremoveert worden.

Den

Den 11 Junii, 1672. zijn Ridderschap en Steden op een Extraordinaris by-een-komste in de Mastebroeker Kerke vergadert geweest.

PRÆSENT.

Adolph Hendrik van Raasfelt, Drost van Twente.
Lambert Bernhart van Oer, Drost van Vollenhove.
Johan Blankvoort, Drost van Yſſelmuyden.
Nicolaas Christopher van Bevervoerde, Drost van Haaxbergen.
Hendrik van Coevorden.
Anthoni van Haarsolthe.
Peter van Uyterwijk tot Alerdink.
Johan Mulert.
Hendrik Bentink tot Diepenhem.
Hendrik Bentink tot Werkeren.
Gerhart Sloet, Rentmeester van Twente.
Derk van Voerst tot Hagenvoerde.
Eusebius Bentink tot Schoonheeten.
Wilt van Broekhuyzen, Commandeur.
Balthazar Rammelman.
Gerhart Sloet de Jonge.
Georg Maximiliaan van Heyden, Capiteyn.
Herman Jan Grubbe, Capiteyn.
Jan Unico de Vos van Steenwijk.
Jan van Keppel.
Dirk Ludolph van Keppel.
Jan Godfrid van Uyterwijk.
Joachim de Baak.
Steven Caspar Blankvoort tot Collendoorn.
Hendrik Schaap ten Dam.
Gerhart van Echten.
Herman van Heerde.
Isaak van Uyterwijk tot Heemsche.
Peter van Voorst.
Boldewijn van Laar tot Lamsloe.
Otto van Bellinkhave.
Elbert Anthonii van Pallant.
Joost Christopher van Bevervoerd.

Deventer.

Door de Bisschop van Munster belegert, hadde hier geen Gedeputeerde.

Kampen.

Johan Gansneb gen[t]. Tengnagel.
Hendrik Krachtzen Stuyrman.

Zwol.

Peter van Putten.
Warnar Krans.

Zijnde mede ter Vergaderinge verzocht en gecompareert . . . . Bernsauw Drost van Drente.

Als mede de Gecommitteerde van Hasselt en Steenwijk, en gecompareert.

Uyt Hasselt.

Johan Studich.
Arnolt Waterham.
Hendrick van Benthem.

Uyt Steenwijk.

Frederik Winoldts.
Gerhart ter Stege, Secretaris.

Geresumeert het gebesoigneerde van de Gecommitteerden uyt de Ridderschap en Steden alhier aan de Mastebroeker Kerk vergadert geweest zijnde den 7 dezes, is goet gevonden 't zelve te arresteeren, en in een resolutie van de Ridderschap en Steden by dezen te converteeren.

Is goet gevonden dat de Compagnien, zoo in de Garnizoenen, als in het Leger zijnde, egalijk zullen worden betaalt, volgens voorige resolutien.

Dat ook geschreven zal worden aan de Provintien van Vrieslandt, en Stadt en

Lande, en de Landtschap Drente, om te verzoeken, dat de zelve eenige Gecommitteerden herwaarts believen na toe te zenden, om gezamentlijk in alle voorvallen te delibereren, en te resolveeren over 't gene, men ten dienste van den Lande in 't gemeen, en deze Provintie in 't byzonder, zal bevinden te behooren.

Wordende ook de presente Edelen met de respective Steden geauthoriseert, ten meesten dienste van de Provintie, en van de Ridderschap en Steden conjunctim, en privatim zorge te dragen en te vigileeren, zoo en als zy ten meesten dienste zullen bevinden te behooren, gevende malkanderen zoo veel mogelijk communicatie.

By deze Vergadering wierden ook verzocht door den Presideerende, de Heeren Lieutenant Generaal Ailua en Colonel Haren, die men naderhant verstaan heeft/ dat daar zijn geweest/ maar de Vergaderinge was al gescheyden/ zynde die ook in turba en oneenigh.

Langen tijdt werdende door gebracht over de formaliteyt van beschrijving, en protestatien; dat yder na ouder gewoonte geen Brief had gekregen/ dat die van Hasselt en Steenwijk niet behoorden te zijn verschreven/ noch ter Vergaderinge of Stemmen geadmitteert: 't welk aan de andere zijde op de extraordinaris ongelegentheydt wierdt geexcuseert.

Gelijke cavillatien vielen mede/ over Officien, en voornamentlijk over een Deputatie, om te handelen over de contributie met den Vyandt, werdende aan d'eene zijde daar op aangedrongen/ over de te doene omvrage, aan d'ander zijde zulks geweygert.

Deze byeenkomste was uyt-geschreven tegen 's daaghs te vooren in Campen te compareren/ maar zonder effect/ doch niet zonder contestatien, vermits de Heeren van Swol haar deden excuseeren/ willende komen aan de Mastebroeker Kerke, verscheyden andere Leden daar over t'onvreden/ wilden daar na niet wachten/ doch eyndelijk haar laten gezeggen.

Van deze voorsz. Vergaderinge wiert in 't eerste zeer veel gesproken/want men meynde/ dat hier de generale Capitulatie van Over-Yssel, gelijk men die noemde/ al besloten en af-gedaan was; maar deze algemeyne Capitulatie, daar door alle de volgende Steden, Schanssen en Plaatzen van Over-Yssel, te gelijk/ en als op eenen dagh/ zouden over-gegaan zijn/ als Hasselt, Steenwijk, Vollenhove, Meppel, Geelmuyden, Swarte-Sluys, Kuynder, Blokzijl, en Roveen, met Campen en Swol, is noyt te voorschijn gekomen; maar eenige dagen daar na/ is by de Edele van die Provintie gesloten de volgende

CAPITULATIE,

Van de Ridderschap van Over-Yssel, met den Bisschop van Munster, in dato den 5 Julii, 1672.

VAn Godes genade Wy Christopher Bernhard, Bisschop tot Munster, Administrator tot Corvey, Burgh-graaf tot Strombergh, des Heyligen Roomschen Rijks-vorst, en Heer tot Borkeloe, &c. Doen kondt, en hier mede te weten,

ten, nademaal door de genade des Alderhooghsten, onse tegens den Staat der Vereenighde Nederlandtsche Provintien voerende Wapenen, alzoo gezegent zijn, dat Wy nevens andere Vestingen en Heerlijkheden, ook die Heerlijkheyt van Over-Yssel in onzen gewelt gebracht hebben, en gelijk als die daar in gehoorige Steden by der zelver veroveringe, van ons zeker accoort erhouden hebben; zoo is 't ook dat die van de Ridderschap, welke doenmaals by den anderen geweest zijn; ons door hare Gedeputeerden onderdanighst voorgedragen, en te verstaan gegeven hebben, in wat voegen zy by den tegenwoordigen toestandt, daar de overige Provintien in dezen, waar toe de zelvige uyt kracht van de Unie schuldigh en verplicht zijn geweest, hebben laten manqueeren. En dewijle nu ook de zelve Provintien meerendeels onder vreemden gewelt zijn, de Unie zelver gebroken, en zijn gezamentlijk met hare mede-leden daar aan niet vorder gebonden zijn.

Maar dat daar op alle en yegelijk gezamentlijk en bezonder hier met wetenlijk renuntieeren, en zich daar van voor zich zelven, haren nakomelingen en gantsche posteriteyt ten eeuwigen tijden afzonderen; en daar benevens tot meerder bevestinge van ons, door onze gerechte Wapenen op de zelve verworven, Recht, vrywilligh erkennen, onze Landt-Vorstelijke Hooge Overigheyt, en wat daar van dependeert, en den zelven zich namaals in onderdanigheyt, en zich van nu aan ten eeuwigen tijden, door gene oorzake of eenige toevallen der werelt daar van separieren te laten, maar willen by ons als haren Landt-Vorsten en Heeren, lijf en goedt op zetten.

Dat wy in genadighsten aanzien der zelver onderdanighster betuyginge en submissie, zoo wy beneven dat, in manieren voorzeyt, ons voor heenen aangeworven en competeerende Recht hier door in genaden op en aannemen, uyt Vorstelijke milde zijn bewoogen geworden; En doch zonder præjuditien en verminderinge van onze Landt-Vorstelijke Hooge Overigheyt en Rechten, ook met uytsluytinge zoo wel der geener, welke zich tot noch toe absenteeren, als welke by tegenwoordigen Krijgen in onzer Vyanden diensten zijn; zoo hebben wy onze voorgemelte Heerlijkheyt Over-Yssel navolgende genaden en Privilegien voor ons en onzen Successoren uyt Landt-Vorstelijke macht en tot behoudinge der gemeyne welvaart, ruste en zekerheyt willen mede deylen.

Als namentlijk dat allen en een yder Ingezeten de vryheyt van Conscientie in de oude Catholijke en Gereformeerde Religie, en der zelver opentlijke exercitie zal toegelaten worden, tot dien eynde zal het ook den Reformeerden zoo weynigh aan noodige Kerken, als der Predicanten aan betamelijke onderhoudt ontbreken. Zoo nochtans wegens der Kerken eenige strijdt voorvallen mochte, zullen de Onderdanen tot behoudinge der goeder eenigheyt en tot beyderzijdts vernoegen zich daar over goedighlijk onder malkander vergelijken: Zoo verre nochtans die Onderdanen zich daar over niet zouden konnen vergelijken, als dan willen wy zoodanige tijdt en uuren nemen en vast stellen dat de Reformeerden en Catholijken haren Godts-dienst voeghlijk in den Kerken houden kunnen: Alzoo ook nu uyt kracht tegenwoordigen Landt-Vorstelijken Ampt schuldigheyt is meergemelte onze Heerlijkheyt Over-Yssel, en der zelven Standen en Inge-

 zetenen,

zetenen, na allen krachten en vermogen weder gewelt te beſchermen, en alle daar toe noodtzakelijk middelen aan te wenden, alzoo zullen wy ons zorghvuldigh aan gelegen zijn laten die adminiſtratien der Juſtitie der maten te richten en te verordonneeren, daar mede een yegelijken recht wedervaren, en al het gene waar uyt tot noch toe zoo veelvoudige ſcheuringe en factiones uytgeſprooten, en die autoriteyt der Juſtitie tot private paſſien en onrechtveerdigheyt misbruykt, gantſchelijk uyt den wegh zal geruymt worden, tot dien eynde Wy dan eenen Cantzſeler, na onzen Genadighſten believen, nevens acht Raden, waar van vijf uyt de Ridderſchap, en drie uyt de Steden, een deel Catholijken, een deel Reformeerden zijn zullen, gelijk ook eenen Secretarium of Griffier te ordonneeren, gemeent zijn, voor welke die van de Ridderſchap en de Steden te rechte ſtaan, en de Appellationes van den ondergerechten ingevoert en geoordeelt worden zullen. Tot den Landt-dage willen wy niemandt van Adel verſchrijven of toelaten, de zelve hebben dan bewezen, dat zijne Voor-ouderen, in deze of andere Provintien en Landen, alwaar de Ridderſchap en Landt-ſtant is, tot de zelve zy verſchreven geworden, en zal niemandt van nieuws toegelaten worden, hy hebbe dan een bezitte eygendoemelijk een Adelijk Sit en Havezaat, waar van die waardye ten weynigſten tot 25000 gulden monteere. En zullen die ten Landt-dage gehoorige Edelluyden, als ook den Griffier, die Ridderſchap, met des zelven Schrijveren, en eenen Deur-wachter, dan in de Steden of op het Landt voor allen perzoneelen Schattingen, in ſpecie oek van inquartieringe der Militie exempt en vry zijn. In gelijken manieren zal een yeder ten Landt-dage gehoorige Edelman Vader en Soon voor een Perzoon gereekent worden eene Havezaat, waar van hy ten Landt-dage verſchreven wordt, ten weynigſten 14 molder aan zaat en 12 koe-weyden begrijpen, zal de zelve vry en zonder eenige laſt gebruyken, en ook dien aangaande by de gewoontlijke her-gebrachte Vryheydt verblijven: Het zal ook een yeder ten Landt-dage verſchreven Edelman jaarlijks 100 gulden te genieten hebben, tot welken eynde Wy de Ridderſchap 8000 Rijksdaalders eens voor al toegeleght hebben, welke Wy uyt den ingewillighden Schattingen zullen laten uytreyken, en zal de zelve toegelechte zomme uyt bovengemelte Landt-dagen gelder zalaring, en onderhoudt der bedienden, ook noodigh voorvallenden loopen, en tot gemeynen Lants dienſten geëmployeert worden; maer die gemeyne Landts-middelen, en opkomſten betreffende, willen wy het by den voorigen beruſten laten, gelijk de zelve by naaſt voorige Regeringe ingevoert, en geëxerceert zijn geweeſt, ook zorge dragen, dat de zelve in 't kleyn of in 't groot in genen afgangen geraken, noch vererginge, maar door goede ordre en admiſtration zullen behouden worden.

De Chargen en Ampten willen Wy aan Comparierende Edelluyden en Ingezetenen dezer Landtſchap zonder onderſcheyt van Religie vergeven, en doch dat ook daar en tegen van dezen Digniteyt niemandt van onze overige Onderdanen, welk zich daar toe qualificeeren kan, directe vel indirecte zal kunnen uytgeſlooten of te rugge gezet worden.

Eyndelijk willen wy ons ook niet en tegen ſtellen, maer veel meer vervoegen, dat die Rechtmatige ſchulden der Landtſchap mogen betaalt worden, en een

yeder

yeder deswegen recht wedervare. Tot oorkondt hebben wy dezen met onzen Vorstelijken Hant-teeken en secreet verzegelt, alzoo geschiedt in onzen Hooftquartier op 't Huys ter Scheren voor Koeverden, den 5 Julii in 't Jaar 1672.

En gelijk Wy na benoemden van de Ridderschap, in allen als voor verklaart bevolmachtigde Gedeputeerden Hoogh-gemelte zijne Vorstelijke Genade hier in vervattede verklaringe in onderdanigheyt aannemen, en den zelven daar voor onsterffelijken dankzeggen, alzoo hebben Wy dezen mede onderschreven en verzegelt, zijn ook eerbiedigh, en verplicht ons hier mede daar voor, op 't verzoek van allen en een yeder onzer principalen handt en zegel te leveren. Gegeven op plaats en tijdt als boven.

Onderstondt

Christopher Bernhardt.

En was met een rooden Sijden Koorde doorgesteeken, en des Vorsten Pitschaft daar op gedrukt.

Leger was geteekent en in margine daar tegen gepitseert in volgende gestalt.

R. van H.	P. van V.	*Van deze Onderteekeninge hebben zich geexcuseert de Heeren S. A. B. de Pallant, J. Montert, Gerrit Sloet, en D. Roelink Griffier.*
N. van B.	H. J. G.	
J. B.	J. van K.	
J. de B.	H. van H.	
E. B. B.	J. C. van B.	
J. L. M.	D. L. van K.	

Het gene gelegentheydt tot deze Capitulatie gegeven heeft, was het aanschrijven van den Dom-Deeken Smisink, en d'Heer Groothuys, Drost van Kloppenburgh, in dato den 1 Julii, 1672. nieuwen stijl, uyt het Fort op 't Ommermoer, aan de Ridderschap van Over-Yssel, ten eynde zy eenige uyt de hare, met genoeghzame volle-macht voorzien, wilden af-zenden, om met de voornoemde Smisink en Groothuys, als daar toe Geauthoriseerde van den Bisschop van Munster, in verdragh te treden. De Ridderschap overleggende, dat alle de vaste Steden, Sterkten, en andere Plaatzen van Over-Yssel, haar aan den Bisschop hadden over-gegeven, zonder eenige achtinge te hebben genomen op de oeffening der Godts-dienst ten platten Lande, en des Landtschaps schulden, &c. hebben gecommitteert, de Heeren van Pallant, Mulert, en Sloet, nevens den Griffier Roeling. Deze komende aan den Hardenbergh, bevonden dat des Bisschops Volk al tot dicht onder Koevorden genadert, en Hy zelfs op het Huys ter Scheer, gelogeert was. Hier na toe begaven zy zich, en hielden verscheyden conferentien, in de welke deze Over-Ysselse Gecommitteerde eerstelijk wierdt af-ge-eyscht, een opening van de Privilegien en Gerechtigheden, die de Ridderschap, onder de regeering der Bisschoppen van Uytrecht, en 't Huys van Oostenrijk hadden genoten. De stukken hier op na-gezien zijnde, wierdt slechts eene Capitulatie bevonden, de welke die Ridderschap met Karel de V. had ingegaan,

ten tijde / dat Henrik van Beyeren, Bisschop van Uytrecht, met toestaan der Staten, het Bisdom verliet / en aan den genoemde Karel de V. het Sticht wierdt op-gedragen.

Terwijl over den Inhoudt van deze stukken meermaals gehandelt wierdt / quam d'Heer Rave, Geheym-Raadt des Munstersen Bisschops, en behandigde de Gecommitteerde, de hier voorsz. Acte van Capitulatie, door den Bisschop alreede onderteykent / maar den Inhoudt verscheelde zeer veel / van 't geen met de Heeren Smisink en Groothuys gesproken was / en dat voornamentlijk / in 't af-staan van de algemeene Unie, (hoewel dit van de Steden, die in hare Capitulatien bedongen hadden / weder onder 't RoomseRijk te komen / daar door al afgestaan was) en het op-rechten van een Hof van Justitie. Dezen eysch, als niet staande aan de Ridderschap alleen / maar aan de gezamentlijke Staten van Over-Yssel, hebben deze Gecommitteerde geweygert toe te staan; daar op hun te gemoet wierdt gevoert / dat daar in geen verandering te verwachten was, en dat men deze occasie, terwijl die nu gepresenteert wierdt, en den Bisschop in een goet humeur was, behoorde aan te nemen: Doch by aldien dat yemandt die weygerde te onderteykenen, dat men zijne goederen dan wel zou weten te vinden. Deze aanradende redenen / en voordeelige pointen / tot oeffeninge der Gereformeerde Godts-dienst, als ook 't betalen der Provinciale schulden, en vermindering der ge-eyschte Contributien, beweeghden de Gecommitteerde, om het Tractaat te aanvaerden; doch Zy vonden evenwel niet geraden / het zelve / zo het lagh / goet te kennen / noch uyt te geven; maar de Edelen die doenmaals binnen de Stadt Swol tegenwoordigh waren / vonden goet / dat men 't zelve wel zou teykenen / en zonder aan yemandt te toonen / in de Griffie op sluyten / geen Copyen daar van geven / als aan de Predicanten, voor zoo veel het de Religie, en haar byzonder voordeel mocht aangaan.

Het innemen en hernemen van BLOKZYL.

Blokzijl, in ons eerste Deel beschreven / was noch van Garnizoen, noch van eenigh Oorloghs-tuygh, in den Jare, 1672. voorzien: De Burgers begonnen evenwel hare vervallen Wallen en Grachten te herstellen / op hope / of hare Gecommitteerde, die om deze behoeften waren uyt gezonden / yets mochten verkrijgen / maar niets vernemende / en verstaande / dat de meeste en voornaamste Steden van Over-Yssel al in den Munstersen Bisschops handen waren vervallen / staakten hunnen arbeydt. Aldus quamen op den 17 Junii, 1672. omtrent 250 Bisschopse Soldaten binnen Blokzijl, die daar na van twee Compagnien van des Bisschops Lijf-regiment wierden verlost / onder 't gezagh van den Oversten Wachtmeester Twikkulo, die als Commandant aldaar zou commandeeren. Al voort begonden zy deze Schans te versterken / zoo met Palissaden, als anders. De Burgers mosten 10 weken lang / de Soldaten de kost geven / die hun zomtijdts noch wel dwongen wekelijk geldt daar toe / te verschaffen.

Deze was de eerste onder alle verlorene plaatzen van den VereendenStaat, die van het zware jok haars Vyandts verlost / en in haar voorige vryheydt herstelt

wierde /

wierde/ daar van alleen oorzaak waren de getrouwe Burgers, welke met eenige Vriese Militie heymelijk handelden/om gezamentlijk deze Sterkte te veroveren/ niet tegenstaande dezen aanslagh voorheen aan de meeste Burgers bekent was.

Ondertusschen heeft den Overften Bentink als Stadthouder van de Provintie Over-Yssel, van wegen den Bisschop van Munster, met de Geheyme Raden, van de Mennonisten in Blokzijl af-gevordert 1000 Ducatons, indien zy hun Prediken wilden blijven oeffenen. Deze Gemeynte dit onmogelijk zijnde/ mosten met hunne Predicatien stille staan.

De Commandant Twikkulo de eenparige zucht en trek der Burgeren tot hare verlossinge bemerkende/ dede de Wallen van de Fortresse niet alleen hooger en breeder maken/ maar ook op zommige plaatzen met Pallissaden versterken/ en maakte op zekeren tijdt/ in de nacht een valschen allarm, om by die gelegentheydt de Burgers te beproeven/ of zy ook/ in gevolge van zijne gegevene ordre, hare aangewezen allarm-plaatze behoorlijk zouden bezetten; En onaangezien hy sagh/ dat zy zijne ordres voldeden/ zoo hielt hy haar echter noch zoo verdacht/ dat hy op den 21 Augusti begeerde/ dat de geheele Burgerye haar door den Eedt van getrouwigheydt zoude verbinden aan zekere Persoonen, die door den Bisschop van Munster daar toe expres waren gecommitteert: De Burgers wierden hier op eenparighlijk te rade/ om dien Eedt in geenderhande manieren te doen/ by welke resolutie zy zo standvastigh volharden/ zoo dat/ als zy zwaarlijk gedreyght wierden/ in geval zy dien Eedt niet wilden af-leggen/ zy aan de voorsz. Gecommitteerdens en Commandant uyt haar aller naam lieten weten/ Dat zy liever wilden af wachten al het quaat, dat haar zoude mogen overkomen, als haar met een Eedt te verplichten.

Op deze edelmoedige antwoort vertrokken de voorsz. Gedeputeerdens, latende aan den Commandant bevolen/ dat hy de Burgers tot het doen van den Eedt in alle manieren noch zoude zoeken aan te dringen: Doch den Commandant, die hier door te meer redenen kreegh/ om de Burgerye te mistrouwen/ en vreezende/ datter een aanslagh/ onverhoets op de Sterkte mochte ondernomen werden/ verzocht van verscheyde plaatzen Hulp, gelijk hem op den 22 Augustii, 48 man te voet, en op den 23 dito, 54 Dragonders, en 45 Ruyters ook gezonden wierden; De Burgers in plaatze van hier door te verslauwen/ en den voorgenomen aanslagh te onderlaten/ wierden te yveriger in haer voornemen/ en zagen de Vriesche Troupen met hertelijk verlangen te gemoet/ met de welcke zy hadden een heymelijk verstant; De Vriezen ondertusschen van alles onderrecht/ en een Schuyt op rollen/ op de Timmerwerf, aan de kant van de Gracht, door de Burgers, om daar mede over te konnen komen/ gereedt gezet zijnde/ quamen 450 Man sterk/onder 't gebiedt van den Heer Dirk Baart, een der Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslandt, en van den Capiteyn Albert Christoffel van Hania, met hare respective Officieren, uyt verscheyde Vriesse plaatzen te gelijk met Schepen derwaarts aanzeylen/ om in de nacht tusschen den 21 en 22 Augusti, 1672. haren aanslagh op Blokzijl, in 't werk te stellen; doch alzoo zy door stilte belet wierden/ om op den gezetten tijdt te beginnen/ hielden zy haar den 22 dito buyten 't gezicht van Blokzijl op Zee, tot

de

de aankomende nacht toe / wanneer zy gelijkerhandt tot Blankenham, dat een uur van Blokzijl leyt/ aanquamen / en tot den middel toe/ door 't water te landt traden / daar zy in ordre gerangeert zijnde / lijn-recht tot onder de Wallen van Blokzijl marcheerden; Doch alzoo een ontrouwen Boer de Vriesen abuseerde/ zeggende / datter binnen de Fortresse veel volk tot hulp was gekomen / en dat men daar kondschap had van hare aankomst / resolveerden zy weder te rugh te trekken na Blankenham, daar zy naar onderling overlegh / eens wierden / om Blokzijl, door een Tamboer op te eyschen.

Terwijl had den Commandant Twikkulo zeekere kennis gekregen / dat de Vriesen tot Blankenham lagen / daar op hy voor nam/ met 300 Man en 2 Veld-stukjes na Baarlo te trekken / en haar in zeekere Schuur, die tot zijn voordeel lagh / af te wachten. In dezen marsch wierd de Commandant ontmoet door den voorgemelden Tamboer, die op zijne opeyschinge tot antwoort kreegh/ datter voor de Vriesen niet ten besten was, als Kruyt, Loot, en het punt van den Degen. De Vriesen zulks vernemende/trokken voort in ordre den Vyand te gemoet / die zy in zijn voordeel zoo vinnigh aantasten / dat hy in korten tijdt wiert gedwongen / zich binnen Blokzijl te bergen / werdende zoo sterk achtervolght/ dat hy nauwlijks de poort achter zich toe hadde / of de Vriesen zouden daar mede binnen gedrongen zijn.

De Borgers ook in 't geweer zijnde / en ziende / dat de Vriesen voor de Poort heel onbedekt stonden voor 't Kanon en Musquetten des Vyands, en daar door licht zouden genootzaakt werden te vertrekken / zeyden onder malkanderen: Mannen, nu is onse tijdt gebooren, dat wy onze couragie toonen, terwijl komt den Commandant by haar / verzoekende dat zy doch nu als getrouwe Borgers hem zouden willen by staan / en mede na de wallen trekken; Waar op een uyt haar antwoorde / dat zy geen Hooft-Officieren hadden / die haar geleyden / en na dat zy een kleyne wijl vertoeft hadden / en den Commandant wegh was/ zeyde een uyt deze Helden: T'sa Mannen, ik sal u leyden, volgh my na, en marcheerden alzoo recht na de Kuynder-poort, en onderwegen over een dwars-straat komende / die met eenige Ruytery bezet was / geboodt hy zijne Mede-burgers, om op haar los te branden / het welk geschiede / zoo dat eenen onder de voet / en de ander op de vlucht raakten / latende alzoo de vrye toegang aan de Burgers na de Kuynder-poort, daar zy den Commandant aangrepen/ en begeerden/ dat Hy zou parlementeeren, en de plaats overgeven / doch als Hy daar tegens protesteerde/ wierdt Hy vast gehouden / en hem zijn rapier en hand-granaten ontnomen/ die Hy by zich hadde / lopende aanstonts een gedeelte der Burgerye na de Wal, die het Bisschops volk van daar joegen; Een ander gedeelte der Burgery sloegh de Kuynder-poort, met mookers en houweelen in der haast oopen / roepende sommige van de Wal aan de Vriesen: Vive le Prins van Oranje, Mannen het is gewonnen, komt binnen. Waar op de Vriesen, ook zoo hevigh quamen aanlopen/ dat sommige haar door de Gracht na de Wallen begaven / en andere over de Hameye klommen / eer die noch open was. De Poort geopent zijnde / drongen zy zoo sterk binnen / dat de Vyandt alle posten verliet / en de Zuyder-poort uytvluchte / werdende door de Burgers in dit uytvluchten na gejaagt / en eenige

Kanon schooten op haar gelost / tot een afscheyt / waar door ook sommige sulken afscheyt namen / dat zy het wederom komen vergaten.

De Commandant in deze oploop / de handen der Burgers ontvluchtende / wiert achterhaalt / en met de kolf van een Musquet ter neder geslagen / doch als Hy weder op rees / en zich met de vlucht noch meende te bergen / doorschoot hem een der Vriesche Soldaten, dat Hy doot ter aerden viel. De Borgers vielen des te vinniger op de Munsterse aan / om dat 'er geroepen wiert / dat zy by de Zuyder Poort al doende waren, om brandt te stichten.

Seekeren Mennist omtrent de Zuyder Poort woonende / als hy de bevreesde Bisschopse Soldaten ter loops na buyten zagh vluchten / riep veele in zijn huys / dat zy haar daar voor de furie der Vriesen, souden konnen bergen / de welke hy daar na alle gevankelijk overleverde / soo datter in het geheel 60 of 70 Soldaten, 2 Lieutenants, en een Priester, *Prisonniers de Guerre*, of Krijghs-gevangens wierden.

Door deze Heldthaftige daadt der Burgeren verdienden soo kleyne Fortresse van Over-Yssel by na soo veel lofs / als die geheele Provincie schande behaalt had / met haar soo leelijk onder 't Jok van den Vyand ter neder te werpen / en haar van hare Bondtgenoten soo schandelijk af te scheuren / soo dat zy daar door den Laurier-krans van triumph waerdighlijk hebben verdient / om daar mede / boven alle andere plaatsen van die Provincie, ten allen tijden te proncken.

Die van Blokzijl, hebben hier door niet alleen hare vryheyt behouden / haar Vaderlandt herstelt / en haar Godts-dienst bewaart / maar daar-en-boven Privilegien tot een Stadts gerechtigheydt, voor hare Sterkte bekomen / uytwijzende het volgende

OCTROY,

Van *Sijn Hoogheyt*, gegeven aan die van *Blokzijl*.

WILHEM HENDRIK by der gratie Godts Prince van Orange, &c. Allen den genen die dezen jegenwoordige onze opene Brieven zullen zien, hooren lezen, of worden vertoont, *Saluyt*. Doen te weten, dat Wy aandachtelijk hebben gelet op de Supplicatie aan Ons gedaan by Burgermeesteren en Regeerders van de Schansse Blokzijl, midtsgaders op de Missive, op 't subject van dien, aan Ons geaddresseert, door de Heeren Gecommitteerde Raden van de Ed: Groot-Mog: Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslandt in West-Vrieslandt, en 't Noorder Quartier, en rijpelijk overwogen, hoe veel de gemeene zake gelegen is aan de conservatie en goede regeeringe van dien; Ook wel geconsidereert den goeden yver, die de Supplianten en hare Voorzaten, van allen tijden, en noch onlangs in 't expelleeren van den Vyandt, en reduceeren der voornoemde Schansse onder de gehoorzaamheydt van dezen Staat, Ons en het gemeene Vaderlandt hebben betoont, en bewezen, en genegen zijnde ter bede van de Supplianten, om de zelve meer en meer te encourageeren, en in meer andere diergelijken yver te ontsteeken; hebben Wy de zelve geconsenteert,

vergunt en geoctroyeert, gelijk Wy aan de zelve consenteeren, vergunnen en octroyeeren by dezen: Eerstelijk een generale confirmatie, van alle en yder der Rechten, Ordonnantien en Privilegien, zoo rakende de administratie van de Justitie als Politie, zoo als hun voormaals zijn geconcedeert, toegestaan en uytgegeven, &c. En op dat alle Neeringen, Hanteeringen, Koopmanschap, en Scheeps-vaart, tot Blokzijl te beter floreeren, en de Burgerye in de meeste vrede en eenigheydt zoude blijven geconserveert, hebben Wy de zelve mede geconsenteert, vergunt en geoctroyeert, consenteeren, vergunnen en octroyeren by dezen, om aan Ons over te brengen als nu voor d'eerste maal, en zoo voorts van Jaar tot Jaar, acht bequame Mannen, om daar uyt vier by Ons gekozen en aangestelt te werden tot Schepenen, ten eynde de zelve, neffens de drie Burgermeesteren, zullen wezen Rechteren over alle zaken van Justitie aldaar, midtsgaders in den bedrijve of onderhoorige Landt van dien voorvallende, &c. Zullende haar tot dien eynde toe-gevoeght werden eenen Secretaris of Gerechts-Schrijver, alles op de wijze zoo en gelijk men gewoon is en practiseert in de Steden van het voorsz. Noorder Quartier, &c. En dat men van de Sententien by Burgermeesteren en Schepenen gewezen, niet anders zal mogen appelleeren, als aan den Hove van Hollandt en West-Vrieslandt, &c. Gelijk dan ook tot dien eynde in 't beleydt van de Processen, zal gevolght werden de Instructie van den Hove van Hollandt, &c. Gedaan in het Leger by Bodegrave, den 19 October 1672. (Was getekent) *G. H. Prince d'Orange.* (Lager stont) Ter Ordonnantie van *Sijn Hoogheydt*, (en was getekent) *J. C. Huygens*, hebbende op 't spatium gedrukt het wapen van *Sijn Hoogheyt*, op een Roode Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyt.

Dit Octroy is door Sijn Hoogheyt by een nadere Acte, op den 15 December, 1674. bevestight en vergroot met de criminele Jurisdictie, dat is, Hals-gerecht.

Door dit overgaan van Blokzijl, was de Kuynder Schans, (te vooren by de Munsterse ingenomen en bezet) zijnde de uytterste Frontier van Over-Yssel, na de Vriesche kant gelegen, van des Bisschops plaatzen in Over-Yssel gantsch afgesneden, waar over dat Garnizoen, op 't aankomen van 't Staten volk, onder Capiteyn Holbarent, (als in ons Eerste Deel, pag. 390. verhaalt is) deze Kuynder Schans (ook Slijkenburgh genaamt) geheel uyt plonderden, en verlieten, zoo dat de zelve, door dit overgaan van Blokzijl wederom in der Staten handen gevallen is.

Op 't Heeren Veen hadden de Vriezen een Schans op geworpen, maar was met kleyn Garnizoen bezet. De Munsterse hier van kondtschap bekomende, zochten de zelve te overrompelen, en daar omtrent komende snuffelen, kregen de Vriezen een Ritmeester, Lieutenant, Cornet, en 4 Ruyters van haar gevangen: Maar tusschen den 18 en 19 Augusti, 1672. vielen de Munsterse met groote furie, op deze Schans aan, doch wierden op die zelve nacht, tot drie reyzen toe, rustelijk af-geslagen, zoo dat zy die hebben moeten verlaten.

Staat van VRIESLANT en GROENINGEN.

ALs nu de tijdingen van het zoo schandelijk / en haastigh overgeven der geheele Over-Ysselse Provintie, in Vrieslandt en Groeningerlandt quam over vliegen/ veroorzaakte het zelve aldaar geen kleyne schrik/ en ontsteltenis/ want elk vreesde meer als ander / dat den Vyandt eerst op hem zou aankomen / goeden raadt was'er duur / want het Krijghs-volk was ten meesten deele / uyt hare Provintien verzonden / zoo na Sijn Hoogheyts Leger, als in andere grenze Steden, daar men den Vyandt eerst verwacht had : Tot vluchten van de gereedtste goederen was niet veel gelegentheydt / want als het gemeen Volk dit in de neus kreegh / vielen zy'er op aan / beletten 't niet alleenlijk / maar plonderden 't zelve/ en zoo het bekent wierd/dat het eenige van de Regenten toe quam/ zoo scholden zy hun voor Verraders, om dat zy haar alzoo wilden verlaten / dewijl zy hunne goederen doch daar na zouden zoeken te volgen / 't welk ten aanzien van sommige / ook niet al gelogen was ; en veel waren der / die 't vluchten mede wel in den zin hadden/ doch wisten niet / hoe en waar het/ in zoo grooten haast / en ongelegentheydt / zeker kon vervoert worden.

In Vrieslandt wierden die Heeren Gedeputeerde Staten te rade/ om de Raats-Heeren van 't Hof van Justitie te verzoeken/dat zy haar in deze uytterste noodt met raat en daat / geliefden by te staan / waar op beyde die doorluchtige Collegien 's nachts tusschen den $\frac{13}{23}$ en $\frac{14}{24}$ Junii, 1672. binnen Leeuwarden, in alle stilheydt by een vergaderden / alwaar voorgestelt wierde den bedroefden staat van hare Provintie, hoe dat de passagie van Meppel recht na Dokkum, en voort de Dongerdeelen in 't Bilt door/ tot Harlingen toe/ om hare hoogte/ niet konden onder water gezet worden ; dat de twee Schanssen, op die passagie gelegen/ als Brebergh, en de Vriessche Palen genoeghzaam geslecht waren / en geen wezen meer hadden ; dat de Militie, op hare repartitie staande / tot zekerheydt van de Frontieren van andere Provintien, zoodanigh was bestelt / dat'er tot bezettinge van haar eygene Provintie, niet een eenigh Soldaat overigh was/als alleen eenige Compagnien onder den Lieutenant Generaal Aylua, die uyt Over-Yssel quamen af-zakken; en dat hare Magazijnen, en de Wallen der Steden van Geschut, Krijgs-tuyg, en Levens-middelen onvoorzien en heel ontbloot waren/ en in 't geheel niet of weynigh in voortaat was tot tegenstant. Hier op begon men te overwegen/ hoe men de Provintie 't best zoude konnen redden/ uyt de tegenwoordige noodt en gedreyghde gevaren / die haar dicht boven 't hooft hingen / en wierdt voorgeslagen / dat zulks zoude moeten geschieden door een van deze beyde middelen: Of dat men zich met alle kracht, en gemeender handt, zoude trachten te verdaedigen, en het uytterste te wagen ; Of dat men zich met een Provinciale capitulatie, uyt die onheylen zoude redden, en in geval van Capitulatie, dat men dan voorts behoorde gedachtigh te zijn, met wat conditien men de gemeene welvaart het best zoude konnen verzekeren.

Na eenige over en weergaande redenen / en na dat de Predicanten der Stadt Leeuwarden (hier toe door zeker Heer van de Regeering, een Liefhebber van

de Gereformeerde Religie, opgemaakt) in deze Vergaderinge verscheenen / en byzonderlijk hadden gerecommandeert het Poinct van Religie en gemeene Vryheyt, wierden alle zwarigheden aan een zijde gestelt / en een gemoedighde en hartelijke Resolutie genomen; om tot behoudt van Religie en Vryheyt, *Pro Aris & Focis*, met gezamentlijke handt / het uyterste te wagen / en goet en bloedt tot het laatste vermogen/ by te zetten. Men deputeerde aanstonts uyt het midden van deze Vergaderinge eenige Heeren aan hare Hoogh-Mog: aan de Staten van Hollandt, aan 't Noorder-quartier, aan Stadt en Landen van Groeningen, en aan Amsterdam (die alle daar na zonder troost of de minste Hulpmiddelen, weder te rugh zijn gekomen) men resolveerde / om alle Sluyzen open te zetten, / en alle Polders en bedijkte Landen onder te doen vloeyen; men beedt een Op-ontbodt van den Uytschot van alle Steden en Grietenyen, die daar op met vreughde uytmarcheerden na het Heeren-veen, om zich daar met de weynige aankomende Militie, onder den Heer Luytenant Generaal Aylua t'zamen te voegen / en een Legertjen te formeeren / en daar mede den Vyandt te verwachten / en te betoonen / dat zy noch van 't rechte bloedt der oude en beroemde Vriezen waren / die in standvastigheyt alle Volkeren overtroffen; Men lichte by Patent uyt de Deylerschans 3 Compagnien met allen voorraadt van Oorlogh en Levens-middelen, uyt de Stadt Embden twee, en uyt de Nieuwe- of Lange-Akkers-Schans mede 2 Compagnien met den Commandeur, alle ter Vriese bezoldinge staande/ die het voornoemde Legertjen hielpen vergrooten; Tot welken eynde men mede Patent zont na Lieroort, om mede van daar te trekken twee Vriese Compagnien; doch den Commandeur Seygers overwegende de importantie van die plaats, weygerde 't zelve Patent, zonder expresse ordre van de Generaliteyt, te gehoorzamen / want hy met het uytlaten van die 2 Compagnien, maar alleen noch 3 Compagnien zoude overgehouden hebben / de welke alle drie op de repartitie van de alreede overheerde Provintie van Gelderlandt staande / geen betalinge van daar hadden te verwachten / maar in plaatze van dien zocht den Commandeur zijn aan bevoolen Post met meerder bezettinge te verzekeren / waarom hy alomme bekent maakte / dat alle die gene / de welke van buyten / in het Fort aan de Fortificatien wilden komen werken / zouden groote dagh-huuren verdienen / door welk middel hy veel Landt-volk binnen trok / dat hy al op geweer zette / en dede oeffenen / en binnen het Fort beslooten hielt.

Hee voorsz. Legertjen, dat inmiddels tot 13 of 1400 Soldaten, en een redelijk getal Burgers en Landt-luyden aangroeyde / wierdt zeer voorzichtigh door het commando van den wel-gemelden Heer Aylua, op de Frontieren in zoo gestadige beweginge gehouden / dat niemandt van de Officieren zelfs / konde weten / hoe sterk of zwak zy waren.

De Provintie van Groeningen en Omlanden was op de onverwachte tijdinge van 't verlies van Over-Yssel, even zoo min in staat van tegenweer / als die van Vrieslandt; de Schanssen daarom heen waren wel alle in hare Fortificatie net opgemaakt / en elk met omtrent 15000 ponden Buskruyt, en alles na advenant voorzien / maar waren alle met veel te weynigh Volk bezet / als hare

verdae-

verdaeding vereyschte / over welke reden de Staten dezer Provintie mede beslo-ten / om de Oude- of Bellingwolder Schans van Volk, en van alle Oorloghs- en Levens-middelen te ontbloten / en de Fortificatie te slechten / alzoo zy genoegh-zaam binnen 's Landts, en van buyten met de Nieuwe- of Lang-akker Schans bedekt lagh; uyt welke reden zy aan den Commandant Husman ordre zonden / dat hy uyt die Schans alles zoude wech nemen; om welken tijdt de zelve mede van de Gecommitteerdens, tot de Secrete Correspondentie, by een Brief ontfing expresse last / om de Schans te verdaedigen. Commandeur Husman door dese tegenstrijdige ordres verzet zijnde / dacht / dat het gebodt der Provinciale Staten behoorde voor te gaan / waarom hy de Schans verliet. En alzoo men in Groe-ningen niet een omzien voor de aankomst des Vyandts verzekert was / en om dat de Nieuwe Schans den Vyandt in zijn aannaderen tot de Stadt geenzins kon-de beletten / wierdt by de Staten van Stadt en Landen geresolveert / de Nieuwe Schans ook te verlaten / ten welken eynde zy derwaarts ordre zonden / volgens de welke / daar uyt gelicht wierde het Garnizoen, bestaande maar in 2 Com-pagnien, met al den voorraat van Stukken, Oorloghs-tuygh, en Mondt-kost, die t'zamen na Groeningen wierden vervoert / uytgenomen twee halve Kartou-wen, die den Vice-Commandant Husman vergeten hadde / gelijk mede de ordre, dat hy voor zijn vertrek de principaalste Posten der Fortificatien zoude slechten / 't welk hem by den Hoogen Krijghs-Raadt naderhandt veroorzaakte een Sen-tentie des doodts, om gehangen te werden; maar aangezien de zake nader-handt om redenen gestelt wierdt in handen van zekere Commissarissen, is de voorige Sententie verandert / en hy slechts gevonnist / om alleen twee Jaren de Piek te dragen / eer hy weder als Capiteyn zoude mogen dienen; Deze schan-de heeft Husman met zijn goet comportement, en als een voorbeelt van deught, geheel vernietight / in voegen hy korts daar na weder in 's Landts dienst ge-raakt is.

De Staten van Stadt en Landen hadden als voorzichtige Regenten, in tijdt van Vrede hare gedachten al laten gaan / over het aanstaande onweder / dat zy te gemoet zagen / en geraatslaaght / wien zy als een Militair Hooft zouden ver-kiezen over hare Provintie, en daar toe genomineert den Heer Karel Raben-haupt, Baron de Sucha, die zich in het Landt van Hessen onthielt; de welke zy zoo door Brieven, als door bezendinge van den Capiteyn Prot, Vice-Comman-dant van de Bourtang, bewillighden / om naar Groeningen over te komen / al-waar hy na al het vorige gepasseerde aan quam / en voorts tot Lieutenant Ge-neraal van die Provintie, en Gouverneur van die Stadt wierdt aangenomen / waar toe hy zijne Commissie zoo haast niet had ontfangen / of hy stelde op alles de vereyschende ordres. En niet tegenstaande ter zelver tijdt / binnen deze gehee-le Provintie niet meer Militie was / als 2 of 3 oude Compagnien, en daar by van de nieuwe lichtinge zo veel / dat al het Krijghs-volk het getal van 1200 man-nen niet kon te boven komen / zoo resolveerde hy echter met eenigh Volk, on-der den Lieutenant ten Berge, in de verlaten Nieuwe Schans weder post te vat-ten; doch alzoo zijn ordres door den voorsz. Lieutenant niet datelijk wierde na-gekomen / zoo is hy daar in / van den Vyandt voorgekomen geweest / dat den

voorsz. Lieutenant zijn leven koste / want hy naderhandt op den $\frac{7}{17}$ Julii, 1672. volgens den Inhoudt van de Sententie, van den Hoogen Krijghs-Raadt, is onthooft geworden.

Doe nu de Vyandt met eenigh Volk upt Over-Yssel over Steenwijk na Vrieslandt in aantocht was / kreegh hy onderwegen kondtschap / dat beyde de Staten van Vrieslandt en Groeningen, niet alleen besloten hadden / om zich / naar allen vermogen / te verdaedigen / maar dat zy dit voornemen ook begonden in 't werk te leggen / met de voorgenoemde middelen van tegenweer / waar over den Bisschop van Munster geweldigh begon te porsmartelen / en dat voornamentlijk op de Vriezen, maar die en hoorden 't niet.

Hierom verandert hy dan zijn aanslagh / die hy genomen had / om Vrieslandt te overvallen / en vondt goet / Coevorden te belegeren / en de voornoemde verlate Schanssen in zijn bezit te nemen / 't welk hem ook zoo wel gelukte / dat hy niet alleen de Deyler- en Oude- maar ook de Nieuwe-Schans, met de Winschoter-zijl, 't Huys te Wedde, en al wat daar omtrent gelegen was / met het geheele Wester Quartier, zonder de minste tegenstant / in kreegh.

De BOURTANG te vergeefs op-geëyscht.

IN de Nieuwe-Schans quam eenen genaamt Martel, Generaal Krijgs-Commissaris van den Bisschop van Munster, die door een Trompetter aan Capiteyn Prot, Commandant van de sterke Schans de Bourtang (de welke upt Groeningen met alle noodtzakelijkheden getrouwelijk wierde by gestaan) mondeling dede zeggen / dat hy verstaan hadde / dat hy Commandant wel genegen was / om met hem eens te spreken / alzoo hy volle macht met Blancos van den Bisschop ondertekent / by hem hadde / om Accoorden en Capitulatien te maken / zoo 't hem goet docht; om welke redenen hy verzocht / dat de Commandant hem door dezen Trompetter wilde doen weten / de tijdt en plaats / wanneer / en waar zy t'zamen mondelijk mochten spreken. De Commandant, die noyt van meyning was geweest / om met hem Martel, of yemandt van den Vyandt te handelen / veel min daar van eenigh blijk gedaan had / merkende / dat Martel hem door loosheydt tot verraad trachte te brengen / gaf aan de Werelt een voorbeelt van onverbroken Trouwe tot zijn Vaderlandt, en antwoorde aan Martel weder / door den mondt van den zelven Trompetter, dat hy noyt had gezeyt, met hem te willen spreken, maar by aldien hy Martel genegen was / met hem yets te verhandelen / dat hy dan most komen / daar hy Commandant was. Martel zondt hier op door een tweeden Trompetter een Brief, daar in hy voorstelde / de groote macht en successen van zijnen Bisschop, en des zelfs Geallieerden, het verlies der Staten van zoo veele Fortressen, en de apparentie van het gevolgelijk overgaan zijner plaatze / die geenzins in staat was / om hare zegepralende wapenen / ook voor weynigh dagen tegen te staan / te meer / dewijl alle omleggende Schanssen al verloren / en daar door alle wegen en toegangen / strekkende tot hulp / benomen waren; en daarom / zoo hy zijne Schans wilde overgeven / beloofde hy / dat hy hem zou doen genieten de zomme van 200 duy-

sent guldens, of het beste Adelijke Sticht in Westphalen, en aan elken Capiteyn 50 duyzent guldens.

De Commandant Prot, die eerlijker was als Martel, en des zelfs Heer en Meester, en gruwelijk rekende / zich aan Vaderlandts verraat schuldigh te maken / noodighde by zijn tweede antwoort hem Martel, met den Bisschop, en alle des zelfs Aanhangers, tot zich / op een verhandeling / daar in hy haar eerst 300 veel Koegels zou schenken / als hem guldens waren aangeboden / eer hy van eenigh accoort wilde spreken.

Dezen braven Commandant stelde voort op alles nodige ordres, en dede alle Officieren op de Wallen vergaren / de welke hy voorhielt de sterkte dier Plaatze, haar af-vragende / of zy aan de Fortificatie yets wisten te verbeteren, en of zy ook wel de Schans zouden willen overgeven? Daar op zy antwoorden / Neen. Of zy dan met hem tot den laatsten droppel bloedts zouden willen vechten? En of zy zulks met Eede wilden belooven? Zy zeyden / Ja, 't welk geschiedt zijnde / belaste hy haar Commissarissen uyt de hare te verkiezen / om hem ook den Eedt af te nemen / dien hy ook voldede / waar op zy alle in couragie, als eerlijke Soldaten volherden.

Martel, die de edelmoedigheydt van dezen dapperen Commandant eens wilde beproeven / die hy door geldt onkreukbaar had bevonden / maakte de minen van een belegering, en begon de Schans met Canon te begroeten / maar wierdt zoodanigh hergroet / dat hy na korten tijdt vertrok / achterlatende eenige Dooden en Gevangenen, door een Uytval van die van binnen / de welke meer voordeels zou hebben gedaan / indien zeker Capiteyn in dien Uytval zich mannelijker gedragen hadde / daar over hy ook in de Gevangenisse geraakte. Ondertusschen quam het geheele Bisschops Leger voor Koevorden.

De gelegentheydt van Koevorden, hare Sterkte, en yets van hare Belegering, en overgaan, is beschreven in ons Eerste Deel, pag: 282. &c. maar tzedert een nauwkeuriger Verhaal, van 't geen zich aldaar toegedragen heeft / bekomende / zullen 't zelve hier laten volgen. Behalven dat deze Fortresse door 't uytdroogen der Veenen en Moerassen, ter oorzaak van 't af-tappen der wateren, (als in 't Eerste Deel gezeyt is) van hare natuurlijke sterkte niet weynig is ontbloot geworden / zoo was die ook / doen de Keulse en Munsterse Legers daar voor quamen / schandelijk vervallen / in hare Fortificatie-werken; tot het verbeteren der zelve / is meermaals ordre gestelt / maar de Werk-Bazen die 't zelve aannamen / trokken wel het beloofde geldt, doch lieten het werk, somtijts ten halven leggen / of volghden haar bestek niet / bedorven ook wel de oude, om de nieuwe werken, (hun aanbesteedt) goet te maken / nemende de Aerde van eenige oude en goede Borstweeringen af / om de minste kosten / die alzoo bedervende / om hunne aangenomene Werken op te maken: Dit ging alzoo heen / om dat'er geen Opzienders, of Controlleurs toe waren gestelt / en den Commandeur Broersma, die zulks wel had hooren waar te nemen / was zelfs / of zijn Zoon, den aannemer van 't werk / of ten minsten een Medestander der Werk-Meesters. Daar benevens waren ook de Grachten op verscheyde plaatzen / maar anderhalf / of twee voeten diep / en dat op zoo breede zant-gronden,

dat men

dat men met Gelederen van 8 Mannen, daar door had konnen marcheeren/ inzonderheyt aan de zijde van 't Kasteel, daar de Vyandt ook de meeste kracht op dede/ apparentelijk door Broersma (die nu dagelijks in der Bisschoppen Legers verkeerde/ en met de zelve handelde) daar toe aangelept.

Alhoewel het Magazijn van zommige Krijghs-behoeften wel voorzien was/ zoo haperde noch veel aan 't zelve/ want tot 28 stukken Geschut, en een Mortier, vondt men weynigh Koegels die pasten; als men om meerder had verzocht/ zou een Persoon van Staat hebben geantwoort/ Dat de Franse Belegeringen zoo lang niet duurden, &c. Ook waren de Affuyten van ouderdom vermolmt en vergaan/ en slechts met Verf en Teer, van buyten zoo wat aangestreken/ en geen nieuwe warender voorhanden; 40000 ponden Boskruyt vont men in 't Magazijn, daar onder wel 25000 ponden, die door ouderdom geklontert/ en onbruykbaar waren geworden; van andere noodige behoeften/ als Musketten, Pieken, Koegels, Lont, &c. en van vorder Krijghs-tuygh tot Geschut, Bateryen, en Vuurwerken was'er van alles gebrek. Het Garnizoen bestont in twee Compagnien Paerden, en 8 dito Voet-volk, uytmakende t'zamen omtrent 1000 Man, alle nieuw geworven Volk; Daar-en-boven was even voor 't Belegh, daar noch binnen gekomen het uyt-getrokken Garnizoen van Schenke-Schans, omtrent 300 Koppen, de rest was verloopen.

De Heeren Staten Generaal hadden eenigh arghwaan op den Commandant van Koevorden, genaamt Wigbolt van Broersma, ter oorzaak dat zy onderricht wierden/ dat'er eenige correspondentie was van den zelven/ met den Bisschop van Munster, daarom maakten zy zwarigheydt/ om dezen/ het gebiedt/ van die Sterkte, daar Vrieslant en Groeningen zoo veel aangelegen was/ langer te betrouwen; hier over kreegh hy Patent, om hem als Collonel by Sijn Hoogheyt in 't Leger, aan den Yssel te vervoegen; Hy dede groote moeyte/ om zijn Zoon, zijnde een Ritmeester, leggende binnen Groeningen, zijn plaats van Commandant, in Koevorden te doen bekleeden/ doch te vergeefs/ want men verzagh met dezen dienst den Heer Collonel Johan van Burum, door een Acte van hare Hoogh-Mog: in dato den 28 Mey, 1672. Deze Heer Burum dede zijn uytterste best/ en liet ook door zijn Vrienden hardt aanhouden ter Vergadering van hare Hoogh-Mog: om van dezen Dienst ontslagen te zijn; en daar na noch aan Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien, en de Gedeputeerde te Velde, om/ inzonderheyt/ in voorval van Belegering, verschoont te worden/ van dit provisioneel Commandement, en dit ter oorzaak/ dat hy wel zagh/ dat hy (schoon zijn uytterste vermogen daar toe bestede) aan zijn Heeren en Meesters, ja aan de gantsche Werelt, geen voldoening zou konnen geven/ ten aanzien/ dat deze Sterkte by elk een altijdt onoverwinlijk geacht wierdt/ want alle des zelfs gebreken/ hier voren verhaalt/ waren hem bekent: Te vergeefs had ook den Drost, en de Gedeputeerde des Lantschaps Drente, al te voren/ om 't geen'er gebrak/ een Brief aan de Heeren Gedeputeerde Staten van de Provintie van Vrieslandt, laten af-gaan.

Als nu de Lieutenant Collonel Burum zijn Commando most aanvaerden/ stelde hy op alles (zoo veel mogelijk was) goede ordres. Hy dede de Schans-

korven,

korven, eerst door last van den Krijghs-Raadt gemaakt / en van Broersma om verre geh aalt / wederom op haar hooghte stellen en vullen; verscheyde Dammen legg en by de Verlaten, en Sloten stoppen / om het water dat'er noch was / in de Grachten te behouden: De Hoven, Warmoes-thuynen, en Plantagien liet hy af-kappen en slechten; De toegestopte Sortie-poorten openen / en met Deuren voorzien. Hy dede menighte van Koren malen / en Broodt daar van bakken / en bezorghde alles wat de tijdt van 10 of 12 dagen kon toelaten; Hy zondt ook Persoonen af / aan de Staten van Vrieslandt en Groeningen, om verscheyde Oorloghs-tuygh, en meerder Garnizoen, doch verkreegh niets / noch van 't een / noch van 't ander.

Belegh en overgaan van *Koevorden*, aan den *Bisschop van Munster*, &c.

NA dat het t'zaam-gevoeghde Leger van den Keurvorst van Keulen, den Bisschop van Munster, en de Franse Hulp-troupen, onder den Hertog van Luxenburgh, zich alzoo op een gemakkelijke wijze meester gemaakt hadden van de geheele Provintie van Over-Yssel, en daar door Koevorden (dat van de Provintien van Vrieslandt en Groeningen genoeghzaam verlaten / van binnen vervult met ontelbare gebreken / en beroofst van de ordinaire noodige bezettinge van Militie (die in geval van vyandtlijke aanval / 4000 mannen behoorde sterk te zijn) van de Provintie van Hollandt af-gesneden / zochten zy haar fortuyn voort te zetten / en hare eergierigheyt te vullen / met het aanwinnen van beyde de voornoemde Provintien van Vrieslandt en Groeningen, tot welken eynde zy voor af zonden eenige Ruyterye, die op den 18/28 Junii, 1672. haar voor en omtrent Koevorden eerst vertoonden met plonderen, roven, en vordere onmenschelijkheden te plegen tegen de arme Landt-luyden, die de roof-klauwen dezer Grijp-vogels niet spoedigh genoegh konden ontvluchten / of die van wegens hare Religie (alzoo veele Rooms-gezint waren) te veel vertrouwen stelden op de gewaande Heyligheyt der aankomende Bisschoppen.

De tijding van deze verwoesting ontstak 's anderen daaghs in Koevorden de meeste gemoederen met verbaastheydt / en de minste met couragie / zoo dat dit Treurspel van verre ten deele wierdt aangezien / en ten deele uyt den mondt der verbaasde Vluchtelingen aangehoort; doch dewijl men zeyde / dat de Vyant met weynigh Volk deze Tragedie uytvoerde / commandeerde den Lieutenant Colonel Burum, den Ritmeester Assenbergh, met eenige Ruyterye, (daar de Ritmeester Hagewold zich buyten ordre by voeghde) om den Vyandt te gaan ontdekken / de welke met omtrent 100 Ruyters de Poort van Koevorden furieus uyt joegen / tot in de Koevordsche marsch, daar zy al voorens / en eer de Musquettiers uyt de Stadt, tot haar onderstant geschikt / by haar waren / den Vyandt in 3 Esquadrons 300 sterk bevonden / dat by aldien zy haar / na weynigh chargeeren / door een onbekende wegh, die haar tot allen geluk door een Voerman wierde aangewezen / niet haastigh hadden geberght / zy alle omcingelt / en ter neder gemaakt zouden zijn geworden / daar zy nu maar weynige Ruy-

ters en Voet-volk verloren / door zekere achterhoede by Camps huys, de welk haar tot op den hoek van het Contrescarp al vechtende vervolghde. Met deze achter-geblevene zoo Dooden, Gequetsten als Gevangenen, was het getal der Overloopers, (alzoo veele uyt het Graafschap Bentum geboortigh waren) zoo groot, dat 't Garnizoen op dien dagh/ wel 100 Man, door 't een en 't ander wierde verminderr.

Na dien tijdt vertoonde zich den Vyandt opentlijk tot onder 't Canon, en belegerde die Stadt van alle zijden te gelijk / nemende den Bisschop van Munster met het gros van 't Leger op en omtrent 't Huys ter Scheere, den Rijngraaf aan de kant van Dalen, en den Hertogh van Mekelenburgh op den pas na 't Laar, uyt de Graafschap Bentum, hare Quartieren.

Den 1 Julii Nieuwe stijl, begon de Vyant zijn Approches te vervaerdigen/ die hy op den 2 dito, by 't Huys ten Klooster aan de eene/ en van achter de Galge aan d'ander zijde/op den 4 dito opende/waar in de Belegerde den Vyant met gestadigh canonneeren zeer hinderlijk was/die/niet tegenstaande daar door groote schade quam te lijden / sterk / voornamentlijk by nacht / voort ging / inboegen de zelve den 6 dito, niet alleen hun Ketel met 9 Mortieren, en 2 stukken Twaalf-ponders, yder geplaatst op een kleyne Batterye, aan de zijde van den Ketel, maar ook kort daar na / hun Batterye van 4 halve Cartouwen van 24 ponden, aan de zijde van 't Klooster, gereedt kregen/ en de Belegerde door 't menighvuldigh werpen van Bomben, Granaten, en Stink-potten zeer benauwden/ en vermidts hun gestadigh schieten/ der zelver Canon, van tijdt tot tijdt/ onbruykbaar maakten.

Niet lang na 't werpen van de eerste Vuurwerken, is aan de Slagh-boom voor de Vriesche Poort, verschenen de Zoon van den Generaal Majoor St. Paul, die de Fortresse uyt den naam van den Bisschop van Munster, op-eyschte / zoekende door verscheyde valsche en verzierde beweegh-redenen / de Belegerde te doen gelooven / als dat den Heer Prince van Orangie de Franse partye gekozen hebbende, gantsch Hollandt aan Vrankrijk, en de Stadt Groeningen aan den Bisschop had overgegeven; Doch als hy uyt den naam van den Krijghs-raadt tot antwoort ontfing / dat het Garnizoen geresolveert was, de plaatze tot den laatsten droppel bloedts voor hare Hoogh-Mog: te defendeeren, most hy aanstonts vruchteloos vertrekken / waar op het canonneeren ten weder-zijden / en het werpen der Bomben, Granaten, Stink-potten, of Jesuite-mutzen, van buyten na de Fortresse en het Kasteel, weder een begin nam / daar mede de Vyandt zoo gruwelijk op den 7 dito voort ging / dat / niet tegenstaande de byzondere wakkerheydt der Burgeren, Vrouwen, en Dienstboden, die de gevallene Vuurwerken met natte Koe-huyden als anderzins / naar allen vermogen smoorden/ en om den brant te blussen / op veele plaatzen Brouw-ketels, en groote Kuypen met water gevult / hadden vaerdigh staan / ook niet tegenstaande uyt verscheyde Ravelijns, Halve-manen en Contrescarpen zoo met Musketten als Canon, dagh en nacht wierde gechargeert / echter noch eenige huyzen onder de voet raakten / en schadeloos wierden / werdende het beneden Proviant-huys, waar op dien dagh wel 60 Bomben waren toegelegt / ten eenemaal

verplet-

verplettert / de voorraadt van Rogge en andere Eet-waren bedorven / de Ros-moolen en Brouw-ketelen verbroken / den Oven ingeslagen / een Bakker daar voor staande / vermorzelt / en niets over gelaten / als alleen eenige vette Waren, die door groote moeyten / van buyten uyt Kelders, onder den Puyn-hoop ter nauwer noodt / wierden geberght.

Terwijl men aan de eene zijde van Coevorden, dus geweldigh aanging / was de Vyandt ook aan de andere zijde / bezigh met het aannaderen voorby Tellinghuyzens huys, boven het Kasteel na 't Bolwerk Gelderlandt, dat hy met een tweede Batterye, die met 4 Halve Cartouwen van 24 pondt schietens bezet was / en met een Ketel van 9 Mortieren, met twee Stukjes Canon aan elke zijde / quam aantasten / waar door noch eenige huyzen wierden verbrijzelt / en verscheyde reyzen brandt verwekt / als mede het Canon der Belegerde, dat door oudtheyt der Affuyten, byna zelfs door zijne ooren zonk / hoe langs hoe meer onbequaam gemaakt wierd / de Walien met Bressen doorboort / en voorts de Inwoonderen genoodtzaakt / hunne Persoonen en Goederen in gaten en hoolen, onder de Wallen van binnen gegraven / te verbergen.

Ondertusschen zette de Vyandt zijn Approches aan beyde zijden / met alle blijt / voort / waar tegens de Belegerde, als mede tegens het voorgedachte geweldt, tot vernieling van 's Vyandts Batteryen en Ketelen, zoo veel doenlijk was / aangingen / zijnde niet in staat / om den Vyandt meerder en grooter belet toe te voegen door uytvallen, vermidts de kleynheyt des Garnizoens, noch met Mortieren, daar zy maar een van hadden / die niemandt wist te gebruyken / zijnde zelfs daar toe geen gereedtschap in voorraadt / noch met Handtgranaten en Vuurwerken, waar van zy even zoo min voorzien waren / als van Persoonen, die de zelve zouden hebben konnen hanteeren.

Den 8 dito 's morgens / stelde de Vyandt zich aan / als of hy op het Vriese Contrescarp wilde stormen / het welk hy echter niet voortzette / lichtelijk om dat hy bemerkte / dat die post met meerder volk wierde versterkt / door de goede voorzorge / van den Commandant Burum, die op alles zeer getrouwlijk acht nam / en al 't gene na zijn vermogen toe bracht / dat hy noodigh achte. Dien namiddagh wierd Chavone, Vaendrigh van den Capiteyn Sabbatha, met een koegel door zijn Borst, en tegens den avont / Hendrik ten Hove, Capiteyn en gewezene Commandeur van Schenkenschans, in het Contrescarp van de Over-Yssulse Halve-maan, met 2 Musket-koegels, doodt geschooten.

Dien zelven nacht vorderde de Vyandt de Loopgraven voor 't Kasteel, tot aan de drooge Contrescarps-Gracht (die met Voet-angels bezaapt was) in allen schijn / als of hy 't Bolwerk Gelderlandt wilde voorby loopen / en zich met de eerste Loopgraven vereenigen / om zoo gezamentlijk het Contrescarp, en daar na de Halve-maan voor de Vriese Poort, aan te tasten. Inmiddels ging hy zeer sterk / met het werpen van alderhande Vuurwerken, gestadigh voort / smijtende van yder Batterye, 5 / 6 / of 7 / der zelver gelijk in de Stadt, daar door die inwendigh zeer benauwt en beschadight wierd / waar over zeker Soldaat uyt de Compagnie van Capiteyn Gabbema aannam / alle 's Vyandts Vuurwerken te belezen / en de zelve hare kracht te ontnemen / als hyze in de lucht zagh vliegen /

daar toe hy / in 't aanhooren / over elk Vuurtuygh, geen andere als deze woorden gebruykte; Die zal geen quaat doen, waar op ook van veele Officieren, Soldaten en Burgeren is aangemerkt / dat alle de Bomben, Granaten, Jesuite-mutzen of Stink-potten, die op deze wijze van die Soldaat waren belezen / geen of zeer weynigh quaat deden / dewijlze / of in de lucht in stukken sprongen / of in de Grachten, of op de Markt, en in 't midden van de Straten, of op de Fortificatie neder vielen / daar zy zoo weynigh werking deden / dat de Burgeren, die op 't bluſſen van den brandt, en 't ſmooren van de Vuurwerken paſten / geen tegenweer meer deden / als zy die Soldaat de aankomende Vuurwerken zagen belezen. Wat van deze bygeloovige en onnatuurlijke belezingen / te geloven of niet te geloven is / willen wy hier niet verder onderzoeken / maar dit alleen daar by voegen / dat de Canon-koegels daar voor weynigh ſchrikten / want de Vyandt op den 9 dito, met zijn Geſchut, doch voornamentlijk met 4 Halve Cartouwen, de Vrieſe Poort by na vernielde / het Kaſteel dikwils doorboorde / en het Canon der Belegerde t'eenemaal onder de voet bracht / dat bezwaarlijk / door gebrek van Hout, Yzerwerk, Smits-koolen, Arbeyts-luyden en andere behoeften, konde herſtelt werden / zoo dat de Musketten, als 't eenighſte middel van tegenweer / noch maar reſteerden / om 't gewelt van den aandringenden Vyandt tegen te ſtaan / 't welk de Vyandt bemerkende / ondernam noch twee nieuwe Batteryen, boven de voorige / tegens de plaats te planten.

Het Vrieſche Contreſcarp was bezet met de Compagnie van zekeren Capiteyn, de welke hoewel hy noch met een Switſerſe Compagnie, onder 't geleyde van een Lieutenant uytgeſtaan was / op den 10 Julii, in de morgenſtont, echter met al zijn Volk, verbaaſt in het Vrieſche-Ravelijn vluchte / als eenige weynige Munſterſe zich onderſtaan hadden / onbedekt uyt de Loopgraven, door de Contreſcarps-gracht, in het Contreſcarp te loopen. Door dit gerucht verliet een ander Capiteyn mede de Halve-maan voor 't Vrieſche Bolwerk, 't welk geen kleyne beroerte in de Stadt veroorzaakte / zoo dat de Commandeur Burum met zijn bloot Rappier, en met 50 Muſquettiers, de flauhertige Officieren weder na haar verlaten Contreſcarp moſt dwingen / daar toe zy noch zoo traagh waren / dat den Lieutenant Bovijn, met 50 Muſquettiers, den Vyandt eerſt daar uyt moſt verdrijven / hebbende ondertuſſchen den Capiteyn Tamminga de verlatene Halve-maan in der haaſt ook weder bezet / ter tijdt toe / dat den uytgevluchten Capiteyn mede gedwongen was / zijn verlaten Poſt weder te bezetten.

Den 10 Julii, als de Commandeur Burum te gemoet zagh / dat de Vyant den volgenden nacht het Contreſcarp zou trachten te overweldigen / dede Hy den Krijghs-Raadt beleggen / aan de welke Hy in bedenken gaf / in wat voegen men het Contreſcarp beſt zoude verdaedigen / en wierdt verſtaan / dat men het zelve met 4 Compagnien zoude bezetten / gelijk zulks ook geſchiede / werdende een Sargeant met 20 Muſquettiers wat voor uyt geſtelt / om 's Vyandts doen en laten nauwkeurigh waar te nemen / en de reſt geplaatſt by een Travers, tot beter verweering en beſcherming van de Militie, aldaar op-geworpen / om beneffens de Soldaten, in de naaſt-gelegen Halve-manen en Ravelijns, daar op flanqueerende / gezamentlijk op den Vyandt los te branden.

Als

Als nu de Vyandt tot een aanval op 't Contrescarp toebereytzels maakte/ commandeerde hy 's nachts tusschen 12 en 1 uur, een Capiteyn met 15 Officieren, 36 Granadiers, en 300 Musquettiers, met een Achterhoede van 1500 mannen in de Approches, de welke het Contrescarp zoo vinnigh aantasten / dat de vier voorsz. Compagnien het zelve verlieten / en de Vyandt met verlies van 50 Dooden, en veele Gequetsten daar van meester worden / vluchtende weder onordentlijk in het Vriesche Ravelijn, ter oorzaak / gelijk de Officieren klaaghden / dat de Soldaten niet hadden willen vechten. Even zoo voer mede voor de tweede maal de Halve-maan, voor 't Vriesche Bolwerk, want die op de zelve tijdt / door de Compagnie van zekeren Capiteyn mede verlaten wierde / waar door de Vyandt gelegentheydt kreegh / om met een Schuyt, zonder de minste moeylijkheydt/ over de Gracht te varen/ na een Halve-maan, die gelegen is over het Bolwerk van Hollandia, waar in hy zich dien nacht begroef / 't welk zulken schrik in de herten van de verwijfde Militairen (eenige weynige uyt-gesloten) verwekte / dat / als op den 11 Julii 's morgens om 8 uuren, de Generaal Major St. Paul appell dede slaan / veele hare geneegentheydt tot een accoort lieten bemerken / waar op dan twee Capiteynen gingen vernemen / wat zijn begeerte was / en verstonden / dat hy de Fortresse voor de tweede maal / quam op-eyschen. De Commandeur Burum dede hier van aanstondts openinge aan den Krijghs-Raadt, die/ vermits 't Canon onbruykbaar/ de Musquetten voor 't meestendeel verlamt en ontstelt / en de Soldaten zoodanigh afgemat/ dat veele hare borsten blout en paers / en zoo opgezwollen waren / dat'er sommige het koude vuur in kregen / goet vondt/ by die gelegentheydt te verzoeken dry dagen stilstant van wapenen, om in die tijdt / zoo veel noch eenighzins mogelijk zou mogen zijn / de Affuyten te herstellen / de Militie te laten verversschen / en middels nochmaals/ den erbarmelijken toestant van de plaatze/ aan de Heeren Staten van Vrieslandt, en Stadt en Landen te doen aandienen. Den voorslagh van deze Resolutie den Generaal Majoor St. Paul af-gevordert zijnde / ontschuldighde hy zulks te konnen geven / verzoekende dat yemandt met hem na den Vorst van Munster ten verzochten eynde/ mochte werden gezonden/ gelijk dan daar op drie Capiteynen, als Rosiers, Bachman, en Ter Hoeve wierden gecommitteert / die op 't Huys ter Scheere, by den Bisschop gekomen / en hun verzoek voorgestelt hebbende / zulks is af-geslagen / met byvoeginge / dat men van zijne zijde geen dry uuren stilstant zoude gunnen / en dat'er besloten was/ het voorgestelde werk te vervolgen / om de naast-volgende nacht de plaatze met een aanzienlijke macht te bestormen / daar toe alle noodtzakelijkheden gereedt hebbende / dreyghde vorders zelfs 't Kindt in de wiege niet te willen verschoonen.

Dezen Munsterschen Bisschop, die zich voorheen zoo menighmaal voor de werelt hadde hoogh-schuldigh gemaakt aan 't verbreeken van alle Accoorden en Verbonden, en getoont / dat'er niet zoo heyligh was / 't welk hy om zijn voordeel en gierigheyt niet zoude schenden / breekt hier by de eerste voorval / die hem voor komt / niet alleen het gegeven woordt van den Generaal Majoor St. Paul, maar ook het Recht aller Volkeren, dat ook by de Barbaren heyligh is; want

hy twee dezer Capiteynen verklaarde *Prisonniers de Guerre*, alleen toestaande/ dat de derde na Coevorden weder mocht vertrekken/ om te vernemen/ of men genegen was/ de plaats over te geven/ of niet/ waar in zy 3 Capiteynen, als niet anders konnende/ eyndelijk hebben moeten toestaan/ blijvende de twee eerst-genoemde aldaar/ die den laatsten te weten ter Hoeve afzonden met een Brief aan den Commandeur en den Krijghs-Raadt; tot het lezen en openinge van welke/ midtsgaders 't aanhooren van 't verhaal wederom by een komst geschiedt/ en 't wedervaren aangehoort zijnde/ is alzins in overweging genomen den ellendigen toestandt van de Fortresse, daar in bestaande; dat de Vyandt van het Contrescarp en Halve-maan genoeghzaam meester was/ en het vermogen hadde/ 't zy met doorsnijdinge van het Contrescarp, of 't openen van de Verlaten, 't water uyt de Gracht, in een drooghte en laaghte af te tappen: dat het Canon onklaar/ en door gebrek van Hout, Yzerwerk, Smeden, Smits-koolen en andere behoeften, niet meer te herstellen/ en onbruykbaar was: dat de Musketten, eenige weynige uytgezondert/ door het onbequaam, dik en aangebakken Boskruyt, vervuylt/ en door het gestadigh schieten/ verlamt waren/ die door gebrek van Roer-makers (zijnde alleen maar een in de plaatze woonachtigh/ die door zijn ouderdom van 70 Jaren, weynigh kon werken) niet spoedigh konden herstelt werden: dat 'er geen Musket-koegels van behoorlijke Calibre meer in voorraadt/ en alleen maar twee formen zonder materialen noch te vinden waren: dat de Soldaten, door geduurigh waken en schieten afgemat/ niet langer wilden noch konden vechten: Dat men vermidts een algemeen gebrek van alles/ geenzins in staat was/ om den Vyandt het overkomen van de Gracht te beletten/ veel min den gedreyghden en toebereyden storm te konnen tegenstaan; dat 'er geen hulp of ontzet te verwachten was; dat de Bak-ovens vernielt/ al het broodt byna opgegeten/ het meel door 't instorten van beyde de Proviant-huyzen bedurven/ en gene Handt-moolens in voorraadt waren.

Alzulke en diergelijke gebreken en redenen van binnen/ midtsgaders de voordeelen van den Vyandt van buyten/ overwogen zijnde/ wierd in ombraagh geleyt/ of men zoude capituleeren of niet? Den Commandeur Burum met de Capiteynen Carbon en Beaumont en de Luytenants Borchorst, Teragun en twee of drie andere/ waren alleen van gevoelen/ dat men de Fortresse ten uytersten toe behoorde te verdaedigen, alle de andere raden tot een eerlijke Capitulatie, waar op den Commandeur de eenigheyt der gezamentlijke Officieren tot vordere verdaediging/ noch malen verzochte/ en niets konnende verkrijgen/ met protestatie mignoeght/ ter kamer uytging: Onaangezien al het welke/ de Krijghs-Raadt niet alleen Resolutie nam/ maar ook in 't afzijn van de Commandeur byzondere commissie afvaerdighde/ op de voornoemde Capiteynen Rosiers, ter Hoeve en Bachman, om te Capituleeren, by aldien men by Capitulatie konde bedingen/ Dat het geheele Garnizoen met volle Wapenen, vliegende Vaendelen, slaande Trommelen, brandende Lonten, twee Stukken Canon, en alle Bagagie, voorzien met noodige wagens en voorspan, en vordere toebehooren, na Groeningen zoude vertrekken, en dat de Ingezetene in hunne privi-

privilegien en Godts-dienst, ongekreukt zouden blijven zitten, dat men dan zodanige goede conditien zou aannemen; Maar in geval de Vyant de zelve niet zoude willen toestaan / dat zy dan liever alle wilden sterven, dan als Gevangene in de Kerk opgeslooten, of door beloften genoodtzaakt te werden, hare Hoogh-Mog: voor zekeren tijdt niet te dienen; Waar op door de drie uytgezondene Capiteynen, na veele dispuyten en tegenstrevingen, is opgerecht/ en dat in zeer stoutmoedige / en opgeblazen redenen / de volgende

CAPITULATIE voor KOEVORDEN.

SYn Hoogh-Vorstelijke Genade tot Munster en Corvey onzen genadighsten Heer heeft op heden op den ondergeschreven datum by de bekomene overgevinge van de Fortresse Coevorden, zich in genaden verklaart, gelijk 't zelve voor wederzijdts ondergeschreven Gedeputeerde voorgelezen is, dat morgen vroegh de zelve Fortresse in zijn gewelt gelevert, zijn Garnizoen daar in gelaten, en door zijn Krijghs-volk bezet, te gelijk ook het tegenwoordige Staatsche Garnizoen, zoo wel Officieren als gemeene Soldaten morgen middagh, of ten langsten over-morgen vroegh met volle Geweer, vliegende Vaandelen, brandende Lonten, en alle Bagagie uytgelaten, en op vrye voeten zullen gestelt werden. En dat zijn Vorstelijke Genade op behoorlijk verzoek tot af-voeringe van de Bagagie, tot Harlingen toe, nodige vervoeringe wil laten verschaffen. De twee gepretendeerde stukken Geschuts om uyt te voeren betreffende, die wil zijn Hoogh-Vorstelijke Genade aan den Heer Commandeur tot Coevorden uyt Hoogh-Vorstelijke Clementie in genaden met voor-span geven en volgen laten, en de Stadt wegens hare Privilegien en Religie gunnen 't zelve accoort, dat hy in d'Over-Ysselse Quartieren in genaden toegestaan heeft, en deze Stadt Coevorden daar by vry en onbelet laten. In oorkonde is de zelve reces door beyder-zijdts Gedeputeerde en Gevolmachtighde ondertekent, en verzegelt.

Gedaan op 't Huys te Scheere, den 11 Julii, 1672.

Onderstont.

M. v. Smising.	*F. v. Rugiers.*
Karel Grootbuys.	*D. ter Hoeve.*
R. v. Schade.	*Godefroy Bachman.*
Balthasar Hamd.	

Als nu deze Capitulatie alzoo wegens den Krijghs-Raadt, buyten toestemminge en in weerwil van den Commandeur Burum getekent was / is de Capiteyn Daam ter Hoeve, met de zelve alleen weder binnen gekomen / om het verhaal van 't verhandelde te doen / blijvende de twee andere Capiteynen als noch by den Vyandt, terwijlen 't welk geschiede / wierde de Poorte, buyten ordre en kennisse van den voorgemelten Commandeur, door den Majoor, in tegenwoordigheyt van zekeren Capiteyn, geopent / daar door des Vyandts Troupen aanstonts binnen trokken / en het Kasteel, beyde de Poorten, en alle de buyten en binne-

binne-posten bezetten / van waar zy 't Staten volk deden vertrekken / en quam den Bisschop van Munster, verzelt met verscheyde Overstens, onder welke den geweezenen trouwloozen Commandant Broersma mede was in persoon de Vriesche Poort door / in de Fortresse rijden / die hy van 't Kasteel met verwondering beschouwde / waar op hy kort daar na weder vertrok / met zijn byhebbende gevolgh, na zijn Leger, alvoorens de Fortresse gestelt hebbende onder 't gebiedt van een zijner Officieren, en niet van Broersma, gelijk eenige History-Schrijvers qualijk hebben gestelt.

Het Garnizoen in meeninge / om ten minsten des volgenden daaghs te vertrekken / pakte al hare Bagagie op eenige geprefte wagens, zoo dat'er niet restеerde als den Trommel tot den uyttocht te roeren; het welk den Vyant vernemende (die niet anders zocht / als dit Garnizoen op te houden / en door ongemak / te doen onder haar dienst nemen / om alzoo de Provintie van Vrieslandt, die in 't geheel tot hare bezettinge niet meer had / als weynige Compagnien te voet, van deze bystant te ontblooten / en de zelve alzoo te gemakkelijker te veroberen) geboodt de wagens weder te ontladen / onder voorgeven / dat andere wagens uyt het Leger, daar toe stonden te komen / die door 't Staten volk, niet zonder arghwaan en met smerten / tot aan den derden dagh / te gemoet wierden gezien / wanneer eenige wagens uyt het Leger binnen quamen / die aanstonts met bagagie beladen wierden. Doch als het Garnizoen daar mede meende te vertrekken / wierdt het belet door een ordre van den nieuwen Commandant, inhoudende / Dat alle Capiteynen de namen en geboorte-plaatzen van hare onderhebbende Soldaten, hem eerst schriftelijk zouden overleveren. Dit gedaan zijnde / quam ordre tot haar vertrek / doch op condirien, die alle tegenstrijdigh waren de bedongene Capitulatie: Als dat het Volk niet naar Harlingen, maar elders heen zoude marcheeren, daar het den Bisschop beliefde: dat niemandt meer Geweer zou mede nemen, als tot zijn bloote wapenrusting diende; dat de twee bedongene Stukken aldaar zouden verblijven; dat alle de Constapels in dienst van den Bisschop zouden overgaan; dat alle de wagens met bagagie eerst op de Markt zouden werden onderzocht, of'er eenigh Geweer op was, en in geval van ja, dat dan niet alleen 't zelve Geweer, maar ook de geheele Ladinge verbeurt zoude zijn, en dat daar op dan den Uyttocht zou geschieden, doch met stille Trommelen en bewondenen Vaendelen, Al 't welke het Garnizoen, hoewel onder verscheyde protestatien, voor die tijdt most aannemen / en boeten als een straf, van dat Zy zich zoo haastigh hadden overgegeven aan den Bisschop, wiens gewoonlijke trouwloosheyt in ons Eerste Deel bekent is gemaakt.

Als het Garnizoen uyt trok / daar de twee voornoemde Compagnien Ruytery, voor marcheerden / en 't Voet-volk, met de bagagie naar quam / stonden eenige Bisschops Officieren in de Poort, die met hulp van haar Volk, veele Soldaten uyt de marcheerende Gelederen, ja geheele Gelederen zelfs weech rukten / en dwongen om onder hun dienst te nemen / van de rest wierden veele ontrooft van hare Hoeden, Draaghbanden, Degens, en Roers, en eenige geheel geplondert. Dus quam het overigh Garnizoen al stommelende eyndelijk by 't Huys te Scheer; alwaar de Ruyterye mede hare beurt kreegh / alzoo zy met

gewelt wierden gedwongen/ om onder de Munsterse Compagnien te dienen/ en die zich daar tegens stelden / wierden van de Monturingen, Paerden en Klederen berooft en uytgeschudt / en dan wegh gejaaght / zulks dat de Ritmeester Hagewold, maar drie, en Affenbergh maar 5 Ruyters overhielden.

Daar op dede de Generaal Wachtmeester van de Bisschopse, genaamt Nagel, het resteerende Garnizoen in ordre rangeeren, en het oude Coevortse Garnizoen, van dat uyt Schenken-schans gekomen was / afscheyden / eyschende van de laatste hare Capitulatie, die zy met Duc de Turenne gemaakt hadden / de welke als hy gelezen had/ hun weder gaf/ en hun commandeerde voort te marcheeren/ waar op hy zich verhoegde by de Compagnien van 't oude Garnizoen, 't welk hy/man voor man/onderzocht/en afvraaghde hare geboorte-plaats, aanhoudende alle de gene / die inboorlingen waren van het Drent, Twent, 't Graafschap Benthem, Munsterlandt, of van eenige van zijne alreede veroverde plaatzen, voorts gevangen nemende alle de Burgers Zoonen van Coevorden, die de Staten dienden / de welke niet als door hooge rançoenen vry raakten. Door deze en diergelijke meyneedigheden, die haar de Heydenen zelfs zouden geschaamt hebben / de welke alleen op natuurlijke kennisse haar Woordt beter betrachten/ als deze heyloose Bisschopse, wierden eenige Compagnien geheelijk vernietight / andere die noch wat in staat bleven / kregen omtrent 4 uuren na de middagh eerst ordre / om in plaats van na Harlingen na Over-Yssel met eenigh Convoy te marcheeren / gelijk geschiede / want zy dien avondt / zijnde den 15 Julii, 1672. na lang zukkelen eyndelijk tot Emmelkamp aanquamen/ van waar zy op den 16 dito geraakten tot Ubberen, en den 17 tot Almelo, alwaar door ordre van den Bisschop by Trompet en Trommelslagh aan allen Inwoonderen, met bedreyginge van verbeurtmaking van alle hare goederen, en hooge straffen, verbodt gedaan wierd/ om aan deze hongerige en vermoeyde Soldaten (ô meer als Barbarische wreedtheyt) geen spijs of drank, ook voor geldt, te laten toekomen. Van hier marcheerden zy na Rijzen, daar zy den 18 stil lagen / en haar verzaden met de vruchten, die haar het Veldt verschafte / en de menschen weygerden. Den 19 quamen zy tot Wye, daar hare droefheyt vermeerderde / ten deele door het aanschouwen van de Puyn-hoop van dit schoone Dorp, dat door de Bisschopse was in koolen gezet / en ten deele door het Verbodt van den Commandant van 't Bisschops Convoy aan de overgeblevene Ingezetene, om uyt zonderling bevel van den Bisschop, deze arme Soldaten geen broodt of bier te verkoopen. Den 20 dito logeerden zy in armoede tot Oelt, den 21 dito by het Klooster Diepe-Veen, den 22 wederom tot het afgebrande Wye, den 23 tot Winsem, daar zy den 24 dito mede vertoefden / en den 25 tot Ytersom aanquamen / van waar zy den 26 in goede ordre marcheerden voorby Zwol na Spalde by de Kater-Schans, daar zy dien nacht bleven / en van de Burgeren uyt Zwol uyt medodogentheyt met Broodt, Kaes en Bier gespijzight wierden. Den 27 dito gingen zy logeeren tot Wilsem, den 28 tot Mastenbroek, daar zy door de Burgeren van Campen, uytmedelijden/ wierden onthaalt / gelijk als door die van Zwol. Veele Officieren en Soldaten, die deze armoede, in dit lang omheenleyden niet konden uytstaan / waren

onder wegen by nacht doorgegaan / de rest kost zich eyndelijk van 't Bisschops Convoy noch vry / door een somme penningen, en quam eyndelyk op de 1 29 dito tot Geelmuyden, van waar de Hollandtse Compagnien met kleyne Schuytjes gebracht wierden op de Zuyder-Zee, aan de Hollandtse Uytleggers, die haar met Lichters verzonden op Amsterdam, varende de Vriese en Groeninger Compagnien met Schepen naar Harlingen, daar zy hare geledene smerten wat verzachten / en elk om een goet heen komen zagen. Het schijnt / dat dat den Bisschop hier mede voor had / om dit Volk voor de Staten onbruykbaar te maken: waar heeft men oyt meer van zoodanige meyneedigheyt, en Munsterse parten gehoort? Doch dit was des Bisschops laatste sprong / in de Nederlanden, want deze trouwloosheyt, gaf oorzaak aan die van Groeningen, zoo wel voor Burgers als Soldaten, dat Zy al zijn Helsch, en Duyvels geweldt tegen stonden / om hun de Tyrannye van zoo een boosaerdigh, en opgeblazen mensch niet te onderwerpen.

Weynigh dagen voor dat Coevorden belegert wierd / en na het overgaan van de Provintie van Over-Yssel, aan de Krijghs-volkeren van Keulen en Munster, is door den Vice-Commandeur Johan van Burum, Luytenant Colonel binnen de voorsz. Fortresse, aangehaalt zekere Missive, geschreven by eenen Claas Kok, Burger en Wijn-handelaar binnen Zwol, zynde geaddresseert aan N . . . . Sassema, Burgermeester van meergedachte Stadt Coevorden, houdende in substantie, Dat hy Burgermeester de zaken in alle stilte en zonder opvattinge van eenige vermoeden, daar heen wilde stieren, dat de Burgerye mochte worden afgeschrikt tot het uythouden van een lange belegering, maar veel eer aangemaant tot tijdige overgifte, en voor en aleer dat hare huyzen, door de Vuurwerken zouden wezen geruineert, in navolginge van het loffelijke voorbeeldt (zoo hy zeyde) der Over-Ysselse Steden, die daar door alle onheyl en schade hadden voorgekomen, konnende hy Kok hem en de Burgerye verzekeren, dat zy de Vorsten van Keulen en Munster zouden bevinden te zijn milde en goedertierene Heeren, onder welkers Regeeringe zy alle tekenen van gunste zouden gevoelen, verzoekende daarom ook de Militie door zachte middelen allengskens te willen aanraden, om niet te lange hartnekkigh te zijn. Doch deez Brief, gelijk gezeyt / aangehaalt zynde / is by de voorsz. Commandeur, na dat hy den zelven aan eenige Officieren bekent gemaakt had / achter gehouden / en ondertusschen nauw achtinge genomen op alle het doen van den voorsz. Burgermeester Sassema; zonder dat men heeft konnen vernemen / dat eenigh meerder verstandt tusschen die voorgenoemde Persoonen, dezen aangaande / is voorgevallen / of by den Burgermeester Sassema, yet ondernomen / 't welk met het gedane verzoek over een quam.

Over deze zoo voorbarige successen hielt de Vyandt grooten Krijghs-Raadt, alwaar ernstelijk overwogen wierde / wat nu van drien 't eerste te doen stondt; of de Provintie van Vrieslandt in te trekken, of de Stadt Groeningen te belegeren, of zich van Delfzijl eerst meester te maken? Eenige verstonden / dat men Vrieslandt eerst, en voor al behoorde te overrompelen, gevende voor reden / dat de zelve Provintie noch geenzins onder water gezet was / maar voor hare Invallen

len geheel en al open lagh / sonder dat men daar eenige tegenstandt had te verwachten / alsoo 't selve Landt van Militie, Geschut, Krijghs-tuygh, Fortificatien, en alle affnijdingen was ontbloot / en van binnen door een algemeene vrees en ontsteltheyt soodanigh bevangen / dat elke Stadt op hare aenkomst soude vaerdigh staan / om de Sleutels bywilligh over te leveren / en sulke condities ontfangen / als men haar gunnen souden / ook dat deze Provintie ingenomen zijnde / men met des selfs Schepen de Stadt Groeningen aan de waterkant soude konnen sluyten / en alle Hulp-middelen beletten / en dat men dan aan de Landt-zijde de Stadt rontom sou konnen belegeren / en zich van de Auwerder-zijl verzekeren / om daar door te verhinderen het onder water zetten / van 't Landt aan de West- en Noordt-zijde.

Andere meenden / dat men zich van dit beyde Provintien niet gemakkelijker sou konnen meester maken / als wanneer men zich eerst verzekert had van de Schans en het Kasteel Delfzijl, dat vol gebreken / en daarom by den eersten aanloop te winnen was / alwaar / als in een bequame Haven de Engelse Zee-macht met hare Landt-militie sou konnen landen / en men dan met t'saam-gevoeghde machten, beyde de Provintien als een watervloet, sou konnen overstroomen / voegende daar by noch eenige redenen / de welke den Bisschop van Munster, naar alle apparentie / mede tot dit gevoelen en voornemen souden hebben gebracht / 't en zy hy tot de belegering der Stadt Groeningen ware geraden geworden / door sterk aanhouden en krachtige bewegingen van twee Verraders van haar eygen Vaderlandt, als Schulenburgh en Broersma, en van twee Vuurwerkers, als den Generaal Kroon, en den Oversten Spekhaan; gevende de twee eerste voor redenen / dat zy verzekert waren, dat in de Stadt mistrouwen en tweedracht was, en dat zy beyde daar binnen goet verstant en kennisse hadden; En de twee laatste / dat hare Vuurwerken noch niet genoegh waren geproeft; dat geen Stadt of Volk van vermogen waren, om de zelve te konnen uytstaan, en voorts alle vier daar in over een komende / dat het Leger voor Groeningen liggende, zeer licht kon toegevoert worden alle noodtzakelijkheden over de Nieuwe Schans; die zy alreede in bezettinge hadden, en dat de Stadt Groeningen vermeestert zijnde, beyde de Provintien zekerlijk zoude volgen; waar over de Keurvorst van Keulen al grim-lachende in deze Vergaderinge quam / brengende; *Was haben die Herren beslossen*, en als hy vernam dat wederzijdts noch geraatslaaght wierde / en den voorslagh op Delfzijl in byzondere consideratie quam / zeyde hy: *Nicht doch, wir mussen auf Groeningen, inner halb vunf tagen ist sy toch meiner, dan ich hab schon meine Creaturen dar in.*

Daar op wierdt dan vast gestelt / Groeningen met kracht aan te tasten / met Vuurwerken te benauwen / en met het geheele Leger, door loutere kracht / tot overgeven te dwingen / en dat ondertusschen 3 of 4 duyzent mannen, meest te Paert, de Provintie van Vrieslandt souden in gedurigen Allarm houden / met vertrouwen / dat Hy haar zekerlijk noch sou onder zijn gewelt brengen / soo haast Hy Groeningen sou hebben ingenomien / welkers Belegeringe, wy in ons Eerste Deel, wijdtluchtigh hebben beschreven.

Den Munsterschen Bisschop was nu soo verwaant geworden / dat Hy zich in-

beelde / geen Plaats te zullen doen op-eyſſchen / die hem niet ootmoedigh te voet zoude vallen / en ten eerſten in zijn genade over geven: Dit verghden Hy, in de maant Julii, 1672. aan de Magiſtraat der Stadt Emden, die met Staten Garnizoen, al van oude tijden / en noch bezet was; verzoekende / Dat zy hare Gedeputeerdens, in de Nieuwe Schans, by hem wilden zenden, om met hun, over haar ruſt en vrede te accordeeren. De Magiſtraat, hoewel in dezen Oorlogh neutraal, zondt echter hare Gedeputeerdens na de voorgeſtelde plaatze, om aan te hooren de voorſlagh, die den Biſſchop zou willen doen. Deze Gedeputeerdens met de Miniſters van den Biſſchop in geſprek komende / verſtonden dat zijn begeeren was / dat de Stadt Emden het Garnizoen der Staten zou doen vertrekken, en in plaatze van dien, 2000 man van zijn Volk tot bezettinge weder innemen; waar op zy tot antwoort gaven / dat zy daar in niet zouden noch mochten bewilligen, voor en al eer zy met hare Hoogh-Mog: daar over zouden hebben geconfereert. Hoe! vraaghden de Biſſchopſe, Wat Volk is dat? De Heer Feuwen, Mede-Gecommitteerde van Emden antwoorde daar tegen: Hoe! ſpotten wy met malkanderen? Zijn de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden de geheele Werelt door niet bekent? Ja, antwoorden de Biſſchopſe: Zy zijn 't geweeſt, maar zijn 't nu niet meer; op welke onbeſchofte redenen de Heeren van Emden haar afſchept namen / en weder na hare Stadt vertrokken / daar zy haar wedervaren verhaalden / waar op volghde / dat de Magiſtraat den Biſſchop zijn Eyſch als onredelijk afſloegh / en verklaarde met hare Hoogh-Mog: in alle vriendtſchap te willen leven.

Alle 't geen van deze hier voorgaande Belegeringen en veroveren der Steden, namelijk van Bommel, Zutfen, Doesburgh, Deutekom, Grol, Brevoordt, Lochem, 't Huys te Gennep, de Grave, Blokzijl, van Vrieslandt, van de Boertang, van Lieroort, Embden, Koevorden, &c. beginnende op Pag: 290. tot hier toe/ is verhaalt/ behoort tot ons Eerſte Deel, van 't Jaar, 1672. Maar doenmaals van deze byzonderheden noch geen kennis hebbende / hebben wy die zelve hier willen invoegen / en den Lezer mede deelen. Wy komen dan wederom tot de Beſchrijvinge van ons voorgenomen Jaar, 1673. en beginnen aan de Krijghs-tochten, te Lande voorgevallen / met den aanvang des voorſz. Jaars, tot op den eerſten Zee-ſlagh, den 7 Junii, 1673. als wanneer Wy van Landt ſtappende / die / en 't volgende Zee-gevecht, zullen verhalen.

Krijghs-tochten, Aanſlagen, Overvallen, Brandt-ſchatten, *en* Brandt-ſtichteryen, Plonderingen, Roveryen, Buyt- *en* Partye-loopers, &c. *zoo van de* Franſen, *als* Staatſe, *in den* Jare, 1673. *voorgevallen.*

Als nu de Franſe, onder 't gebiedt van den Hartogh van Luxenburgh, door het doyent weer gedwongen / van haren Tyrannigen en Moortdadigen Ys-Tocht, van Bodegrayen en Swammerdam, wederom naar Woer-

ude.
F. Soriou: fecit

den en Uytrecht, te rugge zouden keeren/ was de wegh, die zy gekomen waren/ door het ontlaten van de Vorst, onbruykbaar geworden/ waar over zy niet wel anders/ als door den ouden Rijn, en den Kleydijk daar nevens/ konden voort komen. Doch hier lagh de sterke Fortresse te Nieuwerbrugge, die haar den wegh van Bodegraven na Woerden affneedt; maar deze was wel schandelijk van den Colonel Pain & Vin, met al zijn Volk verlaten/ zonder dat 'er eenige Fransen noch omtrent waren geweest/ daar over Hy ook ter doodt verwezen/ en onthalst is/ (in ons Eerste Deel te lezen.) Hier mede hadden de Fransen een vryen pas naar Woerden, daar na toe zy/ met haar geroofden buyt, en voorts na Uytrecht, en d'andere Garnizoenen zijn getrokken: Had Pain & Vin dit voorsz. Fort in gehouden en verdaedight/ gelijk het wel had konnen zijn/ en die van de Goutse Sluys, het Water by tijdts/ door gelaten; meer als de helft der Fransen, (dat het puyk van des Konings Leger was/ die den ingebeelden plonder-buyt van den Hage, was toegeleydt/) had noyt weder in haar Landt te voorschijn gekomen. Op dezen/ of zoodanigen Ys-Tocht, hadden de Fransen al hun hoop gestelt gehad/ doen zy den voorleden Zomer, voornamelijk door 't ingelaten Zee-water belet wierden/ om Hollandt vorder in te trekken; Zy quamen dan in 't eerst van 't Jaar, 1673. wel beslikt en beslobbert in hare Garnizoenen, en dien gantschen Winter, vroor het zoo hart niet/ dat zy zoodanigen Krijghs-tocht dorsten onderstaan/ te meer/ dewijl Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranjen, met het Staten Oorloghsvolk nu wederom/uyt het Lant van Luyk,en van Charleroy gekomen was/'t zelve in de Garnizoenen geleyt/ en weder een Leger tot Alfen vergadert had.

Het Ys nu zoo verre ontdooyt zijnde/ begonden de Franse Schenders, en Plonderaars haar gestoolen buyt, zoo nu en dan/ van Woerden na Uytrecht, en elders/ langs den Ouden Rijn, (vermidts de Landt-wegen, door het hooghingelaten water, niet te gebruyken waren) te vervoeren/ waar op der Staten volk begonnen te passen/ want op den 7 Januarii, 1673. waren 25 man, onder 't gebiedt van een Hooghduytser, uyt Oudewater met een Schuyt vertrokken/ en verberghden hun in een huys, aan den Ouden Rijn, daar zy de Schuyten, varende van Woerden op Uytrecht, verspieden konden/ en die gene die hun te sterk bemant waren/ lieten zy voorby passeeren; Eyndelijk een komende/ die haar docht/datze over mochten/ hielden de zelve op/ roepende/ wat Volk, d'antwoordt was/ *Vive la France*, maar op datelijk die uyt het huys, met het tegenroepen/ *Vive Orangie*, gereedt zijnde/ in een Charge, vier van de Franse doodt schooten/ 't welk hunne makkers straks om Quartier dede bidden; dat toegestaan wierd/ maar de Luytenant zich evenwel willende ter weer stellen/ wordt door schooten/ den Capiteyn verdronk/ den Tamboer raakte met Trommel en al/ mede over voordt/ den Vaendrigh en alle d'andere gevangen en geplundert/ met al 't geroofde dat 'er by was: Zy ontmoeten noch een partye Fransen, daar van zy een ter neder schooten/ 7 gevangen kregen/ en de rest op de vlucht dreven/ en quamen behouden te Oudewater binnen. Omtrent 10 dagen daar na/ quamen noch in de gemelte Stadt, eenige Avonturiers, die ook met Schuytjes hadden uyt geweest/ mede brengende/ een buyt, van de

Franse genomen / van 4000 Rijksdaalders, aan gereedt gelt, noch een Scheepje met Levens-middelen, en een ander met Granen geladen / te zamen wel omtrent 20000 guldens waerdigh geschat; waar van de Graaf van Hooren, door een byzonderen Bode, aan den Staat kennis heeft gedaan. De Soldaten Mariniers binnen Schoonhoven leggende / hadden nu ook de Franse Sauvegarde van 't Dorp Everdingen, wech gehaalt.

Capiteyn Raymaker bracht omtrent deze tijdt / binnen Gornichem gevangen den Marquis de Milleraye, zijnde een Capiteyn Luytenant, en 10 of 12 andere Fransen, met alle hare Bagagie, zoo als zy van Bommel by Tuyl, quamen overvaren. Zeker andere partye Fransen meenden doenmaals ook het Slot Zuylichem, in te nemen / maar zy wierden met dappere tegenstandt afgewezen.

Het Garnizoen van Mastricht bequam / zoo nu en dan ook goeden buyt, zettende een groot gedeelte van het Keuls-landt, onder contributie: Maar den Hartogh van Duras (na dat Sijn Hoogheyt den Prins van Orangien van Charleroy was vertrokken) verzamelde in 't Landt van Luyk, eenigh Frans volk by malkander / houdende zijn Hooft-quartier tot Warrem, boven Tongeren; daar omtrent alle de Voeragie opgegeten zijnde / quam Hy in de Dorpen Spauwen, Rootmeer, &c. tot op anderhalf uur na / by Mastricht, moeskoppen. Dit by de Heeren Staten vernomen, wierden 3 Regimenten Ruyterye, als een van den Prins van Salms, een van den Oversten Joseph, en noch een ander / in aller yl / derwaarts gezonden / die in 30 uuren tijdts, van Bergen op Zoom, voor en binnen Mastricht quamen gereden. Dit Garnizoen, hier mede versterkt / liepen veel op partyen uyt / halende zelf / de Fransen uyt het quartier van den Hartogh van Duras. Maar op den 18 Januarii, 1673. quam tot Mastricht binnen een party, die geheel onderwacht met sommige Spaanse Ruyters van 't Regiment van den Prince de Salms, als Guides hadden gevallen / in het Quartier van Stavelo, toekomende den Bisschop van Straatsburgh, om contributie te vorderen / maar de Inwoonders, uyt order van dien Bisschop, de zelve weygerende / stelden zich ter weer / zoo dat het Dorp Pannus dien morgen wierd overrompelt / en geplondert / en om dat 'er een van de Staatse gequetst wierd / het Huys van den Meyer of Schout, in brandt gestelien en verbrandt / 15 of 16 Paerden en 30 Hoorn-beesten, een of twee Persoonen gevangen / nevens anderen roof / mede genomen / en binnen Mastricht verkocht: Zy waren van zins geweest / noch een ander Dorp t'overvallen / maar de Boeren geraakten in de Wapenen, en maakten groot alarm.

Den 13 Januarii, hadden de Fransen met 2500 man, wederom een Aanslagh op Aerdenburgh voor / en waren al in aantocht daar na toe / doch te Deynse gekomen zijnde / deyngsden Zy weder te rugh / voor dien Zy verstonden / dat hun voornemen ruchtbaar geworden was / vreezende / dat Zy van de Spaanse mochten werden bezet.

Den 22 Januarii, waren de Fransen onder 't faveur van een dikke Mist uyt Woerden, 6 of 700 sterk / gekomen tot aan der Staten Uytleggers by de Nieuwerbrugge, in meyninge de zelve te overvallen / en een Brugh over de Wierikke

te bren-

te brengen / om daar te passeeren: maar deze hun gewaar wordende / schooten dapper / en kregen bystandt uyt 't Leger, van Alphen, daar op de Fransen gestuypt wierden / en de Mist opklarende / is lustigh van de Uytleggers met schroot, onder de Franse geschooten / waar door wel 50 in een schoot / en in alles over 200 om hals raakten / en de rest deur gingen / werdende van de Staatse tot voor Woerden vervolght. Den volgenden dagh probeerde men in den Haagh veel Stukjes, om op Ys-sleden te gebruyken / die alle wierden goet bevonden / en vaerdigh gemaakt / om by gelegentheyt zich daar van te konnen dienen.

Den 20 Januarii is uyt Blokzijl gegaan de Vaendrigh Poul, met 30 man te voet, en gemarcheert tusschen Elborgh en Campen, alwaar zy in een Huys 40 Vyandtlijke Ruyters hebben overvallen / eenige doodt geschooten / en 32 gevangen bekomen / nevens een Overste Luytenant, en 16 Paerden, welke zy gezamentlijk tot Blokzijl hebben binnen gebracht.

De geweezen Ritmeester Wrangel, nu als Volontair onder den Oversten Joseph leggende / was met 12 of 13 man op partye uyt Mastricht gegaan / en had tusschen Doesburgh en Wezel een Colonel, den Graaf van Cauche, met den Majoor van zijn Regiment, den Marquis van Derquieres gevangen bekomen / hebbende zeer kostelijke Paerden met wel 35000 Rijksdaalders aan Pistoletten by zich: de Franse hier van kennis krijgende / hebben aanstonds een Tamboer na Mastricht gezonden / om den gemelden Graaf te rantsoeneeren / en presenteerden 6000 Rijksdaalders tot rantsoen. Kort daar na wierd de Rentmeester Generaal van het Stift Keulen daar ook binnen gebracht: en daar quam noch een partye binnen met grooten buyt, op 3 Karren, en 20 of 30 Paerden, die zy van omtrent Sedan gehaalt hadden / welke de Franse op verscheyde plaatzen haar hadden meenen t'ontzetten / maar te vergeefs.

Den 27 Januarii, een partye uyt Sluys in Vlaenderen gegaan zijnde / quam des avonts tot Maldegem, alwaar in een Herbergh dicht aan het Dorp bleven leggen / stellende een Schiltwacht tot voorzorgh; maar des avondts omtrent ten 10 uuren, quam een Franse partye van omtrent 100 man te Voet en te Paert, uyt verscheyde Garnizoenen gecommandeert (tot wat eynde is onbekent) daar voor by / die zoo haast van de Schiltwacht niet wierd vernomen / of hy bergde hem met de vlucht in de Bosschagie; waar door de Franse, duchtende daar meer Volk in huys most wezen / schooten in het huys, de Waerdin, die over de Wiegh lagh / om haar Kint te beschermen / door haar beyde Borsten, en haar Kint door het hooft / dat de Hersenen langs de vloer vlogen / nemende zoo de resteerende 6 Sluyzenaars gevangen / na haar Garnizoen, zonder yets meer te ondernemen: Dit geschiede onder zijn Excellentie den Grave de Monterey zijn gebiedt: Maar een partye van 12 man, onder 't Commando van Pieter van der Wildt, Sergeant van den Heer Colonel Spindler, uyt Aerdenborgh, heeft revengie van 't voornoemde bekomen / zijnde gezeyde Sergeant met zijn Volk gekomen tusschen Kortrijk en Meenen, alwaar in het vlakke Veldt quamen rijden twee Wagens, zeer kostelijk met Stuk-goederen geladen / op d'eene zat een Persoon van groot aanzien / zijnde een Doctor, die zeyde / wel 16 Jaren tot Parijs gewoon-

woont had / by hem hebbende 13 Franse Soldaten uyt het Garnizoen van Kortrijk ; De Staatse meer zin in de buyt als Soldaten hebbende / deden den Doctor, die een weynigh voor uyt gereden was / van den Wagen komen / 't welk hy terstondt deede / roepende aan zijn Gasten, dat zy hem nu in den noodt zouden helpen / daar van drie gingen loopen / en 10 na hem toe quamen / die zoo haast niet by de Staatse gekomen waren / of wierden noch drie andere ter neder geschooten / 't welk de rest terstondt om Quartier deede roepen / dat haar gegunt wierd / brengende haar hier op alle binnen / nevens al haar Geweer en den Doctor; maar de buyt was haar ontreden. Na de middagh quam een ander partye van 4 man binnen / mede brengende een Brouwer van Merville.

Op den 5 Februarii, trokken uyt Mastricht onder den Luytenant Colonel Ringenbergh, 500 man te Voet; en op Maandagh is hem de Colonel van Wel gevolght met 200 Ruyters, en noch 100 man te Voet achter op de Paerden, die gezamentlijk het na Keulslandt zetteden / om dat onder contributie te stellen; en was het doenlijk / ergens aldaar Post te grijpen; gelijk die eenige dagen daar na alle weder in quamen / hebbende haar voornemen gelukkigh verricht.

De Fransen hadden te vooren gedreyght / Stokhem omtrent Mastricht gelegen / te overvallen / zijnde alreede meester van een der Stadts Poorten, maar de Burgers dreven haar weder daar uyt / zoo datze dien nacht daar buyten / onder den blauwen Hemel, mosten overbrengen.

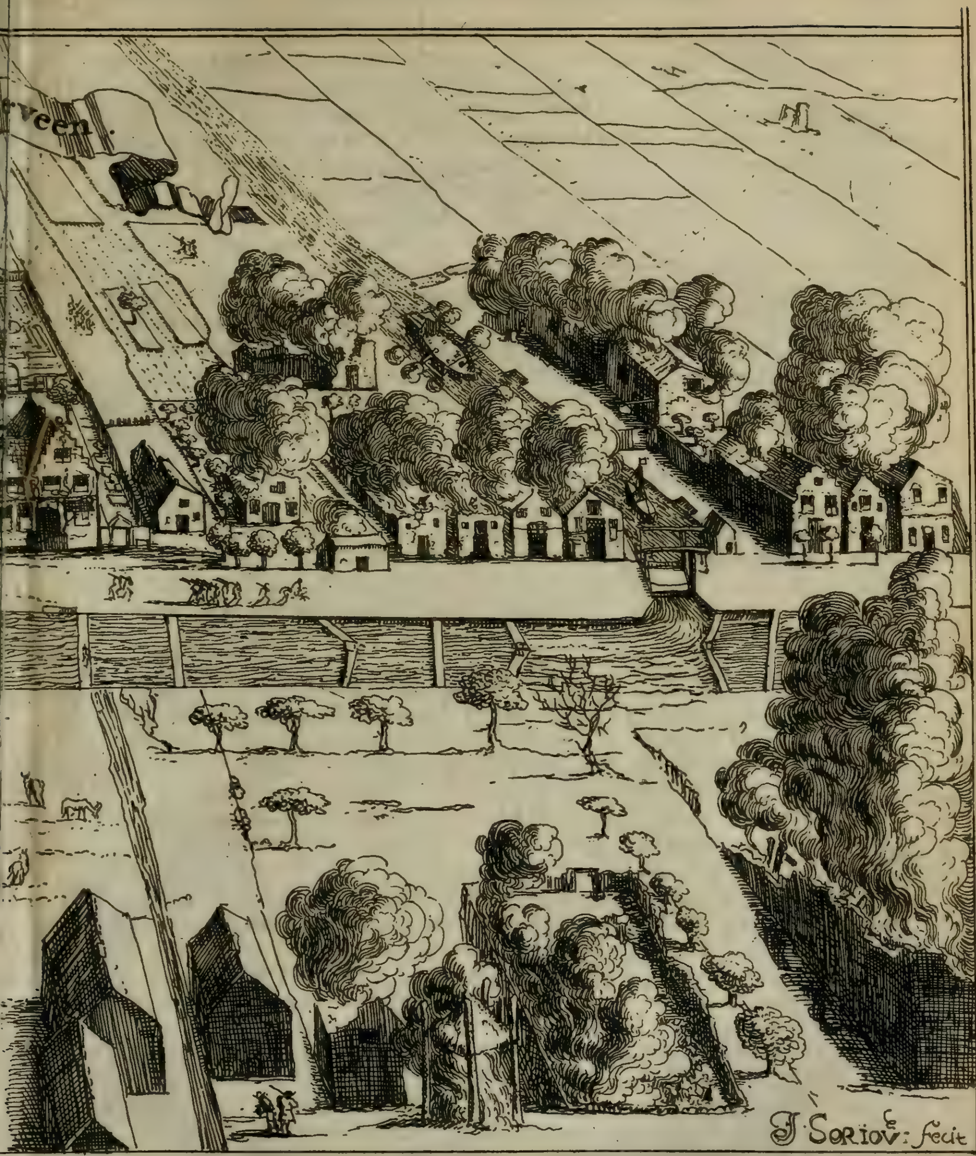
Tusschen den 6 en 7 dito 's nachts, is een partye Fransen geweest op Heyle, drie quartier uurs van Sluys in Vlaanderen, en even zoo veel van Aerdenburg; zy hebben daar een Hoeve, daar een Schuur vol koorn was / in den brandt gesteken / en den Huys-raadt geplondert; en doen vertrokken / na dat omtrent twee uuren daar hadden geweest / zonder eenige menschen noch beesten te bekomen: dit bedrijf had alles daar rondom in alarm gebracht / zoo dat zy van de Helder-Schans dapper wierden beschooten / en van de Staatse partyen gevolght; doch die quamen te laat.

Omtrent deze tijdt wierdt door de gantsche Twente verboden eenige Contributie aan die van Coevorden te betalen / die ook 't Graafschap Benthem en Munsterlandt, al onder Contributie hadden gebracht / waar tegens den Munstersen Overste Ramsdorp, met een partye Volk, te Ootmarsen quam / om dit / zoo 't mogelijk was / te verhinderen / maar deze weer vertrekkende / trok den 10 Februarii, 1673. uyt Coevorden een Overste Lieutenant, met zijn Dragonders, en de Compagnie Ruyters van d'Heer Sikkinga, na 't voorsz. Ootmarssen, (welk Stedeken nu / wegens den Bisschop, door den Oversten Rantsdorp, die met 2 Regimenten eenigen tijt daar gelegen had / (als gezeyt is) yets gefortificeert was) als wanneer gemelde Rantsdorp met de zijne daar uyt na Swol was vertrokken / hebben de Staatse het zelve ingenomen / en gantsch uytgeplondert / niemandt verschoonende / en van daar gevangen mede genomen twee Burgermeesteren, een Secretaris, nevens de Waert in de Kroon met zijn Soon: de plondering is vry groot geweest / om dat eenige dagen te vooren waren gesommeert / hare Contributie te betalen: doch den Oversten Rantsdorp, is met sijn Volk

daar

Wavr

...veen.
J. Soriou: fecit

daar weder binnen gekomen / en is met 400 man tot onder Coevorden wezen stroopen / en heeft / om revenfie te hebben / Velenkamp uytgeplondert / doch een Partye uyt Coevorden heeft haar weder verdreven.

Nu ter tijdt hebben eenige van de Staatse (uyt Vrieslandt en Coevorden getrokken) in bezetting genomen het Huys te Schuylenburgh, en het Huys te Rechteren, twee oude Kasteelen, met zwaare dikke steene Muuren en breede Grachten voorzien / gelegen beyde op de Schuyten-vaart na Swol, en Rechteren by de Ommer-Schans, twee uuren van Swol, waar door de Vyandt albaar in geduurigen alarm gehouden wierdt.

Een ander partye uyt Coevorden trok na Almelo, en quam met den morgen-stont voor 't huys van een Vrouw, dat een Lorrendrayster was / en groot voordeel gedaan had / voorleden Jaar, in de Belegering van Groeningen, in Over-Yssel en Uytrecht, met Waren (die ze al van Bremen en Oldenburgh haalden) aldaar te venten. Hier vonden zy wel 7 of 8000 gulden aan gereden gelde, behalven Zilverwerk en Lijnwaat, ook 3 Wagens met Wijnen geladen / en eenige Vaten met Stokvis, 't geen deze Vrouw meynden na Amersfoort te brengen.

Op den zelfden dito, waren twee Borgers van Dordrecht met een uyt den Haagh, tot onder de Tuynen van Woerden geweest / en hadden aldaar gevangen bekomen 8 Fransen, die 10 Schapen by zich hadden / welke zy t'zaam binnen Oudewater hebben gebracht. Drie dagen daar aan kreegh Sijne Excellentie de Graaf van Hoorn binnen Oudewater de tijding / dat omtrent 500 Fransen, na de kant van Linschooten, Oudewater-broek, en Papekop, in aantocht waren / om die Dorpen geheel te plunderen / en al de de Voeragie wech te halen / omtrent wel 300 Sleden by haar hebbende. Hier op quamen aanstondts wel 400 vrywillige Borgeren, 300 Haaghse, als Dordrechtse (te Oudewater in Garnizoen leggende) den gezeyden Heer Graaf verzoeken / om verlof / van daar op te mogen uytgaan / 't welk hy op 't hard aandringen haar toestont / willende haar zelfs / nevens den Overften Jorman, met noch 5 of 600 Soldaten verzellen: maar de Borgeren op schaetzen met Snaphanen gewapent / den Vyandt snel en onverwacht op den hals komende / en daar op los brandende / schooten eenige daar van onder de voet / en quetsten veele / zoo dat de andere zich op de loop begaven / alle hare Sleden en den roof achter latende / tot dat zy tusschen Oudewaters-broek en Papekop achter eenige Hoybergen quamen / waar zy hun in staat stelden / om zich te verdaedigen: maar het Staats Krijghsvolk mede aannaderende / begonden ook op de Franse vuur te geven / waar door zy genoodtzaakt wierden onordentlijk de vlucht te nemen / wanneer zy door de Borgers tot voor de Poorten van Woerden en Montfoort, daar deze troupen uyt gekomen waren / vervolght wierden. In deze voorval hebben de Fransen, na men weet / 45 dooden, en 40 gevangens, waar onder men zeyde een Ritmeester te zijn / nevens alle hare geroofde Goederen, en veel van haar Geweer, achter gelaten. Het getal van de gequetsten heeft men niet geweten. Van de Staatse is niemandt doodt gebleven / maar alleen drie gequetst. Gelijk het een vreughde geweest had / deze Benden zoo vrywilligh en vrolijk uyt Oudewater te zien trekken; zoo zagh men haar met groote blyschap / gelukkigh en Victorieus

weder in komen / met die Sleden vol Hoy en Huys-raadt geladen / die de Franse de arme Huys-lieden hadden ontnomen / dat haar nu 300 weder ontjaaght was. De Sleden met Hoy, die in 't Ys gezakt waren / hebben de Staatse in brandt gesteken.

Den 12 Februarii is ook een partye van 15 man uyt Weesp gegaan / die een partye van 26 Franse Ruyters omtrent den Tol-akker aantroffen / en zy in Enbuscade leggende / 5 of 6 van de zelve doodt schooten / en met 14 Gevangens, nevens verscheyde Paerden, en de Monteering van de doodt-geblevene, binnen quamen. Daar was noch een ander partye van 9 man uytgegaan / die omtrent Naerden een Boer aantroffen / 6 Paerden by zich hebbende / met wien zy over 't rantsoen accordeerden voor hem en zijne Paerden, 't welk hy binnen Naerden halen moest / terwijl deze Waagh-halzen met de Paerden aan 't Ys hem wachteden. De Franse zulks hoorende / meenden daar op uyt te gaan; Maar de Boer bad dit af / vreezende / dat dan zijne Paerden doodt geschooten zouden worden / en de Schaets-rijders ontvluchten: dus moesten zy tot haar spijt zien / dat de Boer zijne Paerden ging rantsoeneeren. Maar in tegendeel kregen de Franse een Barbier van Jormans Regiment bezet / die wel op Schaetzen was / maar rontom besloten zijnde / om quartier moest bidden / dien de Franse gekregen hebbende / naakt uytkleeden / en levendigh / in een gat onder 't Ys staken.

Daar was een partye van 12 man van Weesp op Schaetzen uyt geweest tot onder Uytrecht, alwaar de Franse haar gewaar wordende / een meerder getal tegens haar uyt commandeerden / zoo dat die partye best vondt te vluchten; doch hadden echter het ongeluk / (alzoo de kogels noch sneller dan de Schaetzen waren) dat een van de hare door de Franse geschooten wierd / dien zy zagen / onder 't Ys steken: Dan onderwegen quamen zy by een huys daar 10 Fransen in waren / waar van zy drie doodt schooten / en de 7 andere gevangen met zich brachten.

Op den 14 Februarii, quam tot Mastricht een partye binnen / die in Keulslandt geweest had / alderhande buyt mede brengende. Een andere partye, die een Luytenant van 't Regiment onder den Heer Rijn-Graaf na Breda geconvoyeert had / was mede met een Ritmeester gevangen / binnen gekomen / dien zy uyt Lottheringen met zijn Standaart gehaalt hadden. Daar wierden ook noch eenige Gevangens van den Hertogh van Duras binnen gebracht.

Uyt Oudewater had een partye tusschen Woerden en Uytrecht eenige Fransen ontmoet / de welke 31 Schapen na Woerden dreven / die zy met een Fransman in Oudewater voorsz. binnen brachten. De Frans-man kon niet genoegh uytdrukken de droefheyt en armoede, die onder de Gemeente in de voorsz. Stede geleden worde / en verzocht dienst te hebben onder de Militie van dezen Staat. Daar was ook noch een partye van 250 gecommandeert volk uytgegaan / waar onder eenige Dortsche en Haaghsche Borgeren zich hadden vervoeght.

Den 19 Februarii, een partye van 6 man tot Aerdenburgh weder inkomende brachten twee schoone Paerden mede / die met veel kostelijke plunderinge gela-

den

Nichtev
P. Sorivile: fecit

cht .

den waren / nevens een rijken Boeren Zoon. Daar na quam noch een andere binnen van 17 man, onder 't Commando van den Sergeant des Colonels, en tegen woordigen Commandeurs Spindler, met haar brengende 4 schoone Paerden, met kostelijke Waren geladen / als 17 stukken Trijpen, &c. die zy van de Wagens, daar de Paerden voor gingen / hadden genomen. Aldaar wierden ook noch 16 andere veroverde Paerden met de Trommel-slagh verkost; en 4 Bourreaux gingen weder uyt / die yder 100 Ducatons, voor haar rantsoen hadden betaalt.

Het Dorp NICHTEVECHT door de *Franse* geplondert en verbrandt.

Nichtevecht, een Dorp, aan de Rivier de Vecht, en niet verre van Weesp gelegen / kon de wreedtheyt en tyrannye der Fransen niet ontgaan. Want zy / tot verscheyde reyzen / door loopende Partyen, de plaatzen, omtrent dit Dorp gelegen / en tot in het Dorp zelf / gerooft / en d'Inwoonders uyt-geplondert / ja zich voor den Hinderdam vertoont hebbende / quamen op den 20 Februarii, 1673. met omtrent 600 mannen te voet, en eenige Dragonders, onder 't gebiedt van den Marquis de Boufflers, van Uytrecht, in het voor-gedachte Dorp Nichtevecht, met uyt-gedrukt bevel/van alles af te branden, (gelijk een van hun Officieren daar na verhaalt heeft) zonder te vooren eenige brant-schatting (voor zoo veel als bekent is) ge-eyscht te hebben. De Inwoonders, van hun komst verwittight / verlieten hun Huyzen, en alles / dat zy daar noch overigh hadden / om ter vlucht over het Ys, te Weesp te geraken. De Fransen quamen ondertusschen in het Dorp, en trokken voort naar den Hinderdam, daar zy onder 't Geschut van die Schans, eenige Huyzen in brant staken.

d'Heer Capiteyn, Boudewijn van Domselaer, in dit Fort commandeerende/ dede terstont eenige Seyn-schooten met Canon, tot waarschouwing / aan die van Muyden, Weesp, en Uytermeer. Hier op geraakte alles in d'omleggende Garnizoenen in alarm. Uit den Hinderdam, als naast daar aan gelegen/ commandeerde den voorsz. Commandant, omtrent 150 man, als zijnde bericht/ dat de Franse niet sterker waren; maar deze de Vyandt 300 sterk / en zich zelven te zwak bevindende / pooghden op de bequaamste wijze te ontkomen. Doch zy / bezet zijnde / wierden/ na dat van weer-zijden eenige doodt geschooten waren / tot een getal van 60 gevangen / de rest geraakte noch wech. Toen ging het woeden van de dulle Soldaten aan. Huys voor Huys wierdt in de brandt gesteken. Het geheele Dorp, de schoone Kerk, de Pastorye, het Gerechts-huys, en alle de Wooningen en Hofsteden, tot op een half uur daar rondtom / moesten toen voor-houden: invoegen dat'er in een geheele streek van drie vierendeel uuren gaans, niet meer dan een eenigh Huys bleef staan / terwijl alle d'anderen of door de brandt zeer beschadight / of geheel verteert waren. Een oudt Man, die zich niet in tijdts uyt de handen dezer onbezuysde Beeste-menschen had konnen wech maken/wierd in de volgende dagh/meest verbrant/ onder de puynhoopen gevonden. Daar quam eyndelijk wel eenigh Volk, tot hulp / uyt het Guarni-

zoen van Weesp; maar het was te laat / want de Fransen waren doen al vertrokken / en de Huyzen meest verbrant.

Deze verwoede menschen, dit grouwzaam werk afgedaan zijnde / gingen / als hun zaken wel bestelt hebbende / en met roof geladen / al zegepralende naar Uytrecht, om aan den Hertogh van Luxenburgh, hun meester, rekening van hun bedrijf te geven; terwijl zy langs de geheele wegh, omtrent 6 uuren verre / d'ellendige Gevangenen met alderhande barbarise wreedtheden plaeghden. Want sommigen geheel / en anderen ten deel uytgeschut / wierden van de Paerden, langs de scherpe wegen, met Hagel, Ys en Sneeuw bezet / door slagen voort gedreven: Invoegen dat veel van hen onder weegh doodt bleven. d'Overigen / op de wreedtste wijze gehandelt / wierden half doodt / en terwijl hen het bloed langs de bloote beenen, en langs d'andere leden afliep / t'Uytrecht binnen gejaaght / daar zy / door de barmhartigheyt van sommige Burgers weer in de kleederen gesteken / en van spijse verzorght / na een langduurige quijning weder bekomen zijn / en hun gezontheyt bereykt hebben.

Het en is by deze brandt en verwoesting te Nichtevecht niet gebleven / want eenige weynigh dagen daar na / hebben de Fransen het schoone Huys te Amerongen, zelf in 't Sticht boven Uytrecht gelegen / af doen branden / toebehoorende den Heer van dien naam / die zich niet alleen buyten 't Sticht Uytrecht was onthoudende / maar doenmaals ook als Ambassadeur, den Vereenden Staat Buyten-landts bediende.

De Fransen nu vindende weynigh gelegenheyt / yets verder op haren Vyandt uyt te rechten / scheenen nu haar meeste werk te maken / van overal Contributien, Taxen en Brandtschattingen met alle strengheyt in te vorderen / ruineerende alles wat niet te genoegh en betaalde / gelijk te dezer tijdt omtrent Maarsen in den brandt staken beyde de huyzen te Daalwijk, als ook Sjonke-vecht, Konings-velt, en Sluys-oort, met aanzegging van in weynigh dagen / noch twaalf andere te zullen komen verbranden / indien niet tijdelijk geransoeneert wierden. De gedreyghde Huyzen en Hof-steden waren deze; Elzenburgh, Swanevelt, Neerbeek, Messen-vecht, Martenhof, Petershagen, Bruynenbergh, de Koning David, met noch drie andere.

Den 8 Maert, 1673. is een partye van Oudewater, aldaar wederom binnen gekomen / mede brengende een goeden buyt, die zy de Fransen aan de Rijn, tusschen Uytrecht en Woerden, ontnomen hadden / daar onder een Schuyt was / geladen met Eetwaren, en te dezer tijdt gingen eenige Soldaten uyt Weesp, naar de kant van Uytrecht, alwaar tusschen Maarsen en Breukelen aantroffen de Breukelse Schuyt met eenige Fransen naar Uytrecht varende / waar van vier doodt schooten / en de reste met een goeden buyt naar Weesp voerden.

Omtrent deze tijdt hadden die van de Boertang, in een ontmoeting wel 200 Bisschopse ter neder gemaakt / en tot Mastricht wierd noch dagelijks / door die uytloopende partyen, grooten buyt binnen gebracht / doch een van die was ook al vry wat aangeloopen / want daar buyt valt / vallen ook wel slagen. In Luykerlandt eysten de Staatse nu zoo wel contributie, als de Franse.

Een

t Huys vanden Heer vanden Broek
MCDL

Een partye uyt Aerdenburgh van 10 man, onder 't gebiedt van den Sargeant, Peter van der Wildt, by Kortrijk komende / vonden daar een ander partye van Sluys; Deze voeghden zich te zamen / en vielen gelijkelijk op de 2 Dorpen Keuren, en Baveko, gelegen een half uur van Kortrijk, die zy t'eenemaal uytplonderden / en de beste goederen / daar onder veel ongemunt Zilver, op 7 schoone Paerden laden / en nevens 2 Gevangens, binnen Sluys, en Aerdenborgh hebben gebracht. Een Convoy van 100 Bisschopse, met allerhande voorraadt / trekkende uyt Swol na d'Ommer-schans, wierd door die van Coevorden onderschept / alles wegh genomen / en in Coevorden gevoert / daar over te Swol groote ontsteltenis ontstont. Eenigh Volk uyt Groeningen, met 600 man uyt Coevorden te zaam gevoeght / had een aanslagh op 700 Bisschopse, leggende te Ootmarssen, doch deze daar van kontschap bekomende/ versterkten zich uyt de naast aangelegen Garnizoenen zoodanigh / dat in der haast wel 3000 sterk zijn geworden; 't welk de Staatse in de neus krijgende/ vielen daar niet op aan / maar met zommige Bravades te maken / en 't verlies van een man, trokken zy wederom / na haar Garnizoenen. Zoodanige partyen liepen uyt 's Hertogenbos en andere plaatzen meer / die zomtijdts met buyt, zomtijdts met de kous op 't hooft, en ook wel met slagen weer t'huys quamen / gelijk mede eenige / die het te huys komen vergaten.

Aanslagh van '*t Staten volk*, op HARDERWYK, mislukt.

Op den 20 Maert, 1673. zijn tot Amsterdam in omtrent 70 Schepen gegaan 3000 man, van verscheyde Compagnien, uyt elk 15 koppen, onder 't gebiedt van den Oversten Palm, die door Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Orangien, ter oorzaak van zijn dapperheyt / laatst voor Woerden bewezen / Colonel van een Regiment Mariners, (dat zijn Zee-Soldaten) was gemaakt. Zy voeren 't Ye uyt / en om niet nagespeurt te worden / staken t'Zee-waart in/ by haar hebbende wel 50 Vlot- en Modder-schuyten, Sloepen, en plat-boomt Vaar-tuygh, om daar mede / aan een vlakke Strandt (als het daar is) te konnen landen / zy quamen den 21 dito, des nachts ten 3 uuren, omtrent Harderwijk onder de Wal, maar waren wat te laagh vervallen / als wanneer men overleyde / dat 'er te veel tijdts zoude verloopen / om op te laveeren / door dien het aankomen van den dageraat, de Vloot zou ontdekken / hier over wierd besloten / wederom uyt het gezicht van de Stadt, in Zee te steken / tot den volgende nacht, gelijk geschiede / dat deze Vloot op de Reede voor Harderwijk, weder quam. Terstont wierden eenige Troepen, ter zijde de Stadt, aan Lant gezet/die door Guidzens gelept / langs de Landt-zijde, van de eene/ tot aan de andere kant/om de Stadt heen de Ronde deden/om te vernemen/of 'er ook ergens Vyandts volk verborgen lagh/ of eenigh van haar Krijghs-volk, na de Stadt toe quam trekken / of (als het tijdt zou zijn) een loozen alarm te maken; doch alles was daar stil.

Maar die gene / die aan de Zee-kant gelandt waren / konden wel duydelijk hooren / dat binnen de Stadt alles in alarm, en volgens dien / den aanslagh

ontdekt was / daar over men de zelve ook niet in 't werk heeft derven stellen; De oorzaak van de ontdekking kan geweest zijn / ten eersten / die toerusting, die t'Amsterdam, tot het inschepen der Soldaten, wel 2 dagen te vooren al begon gemaakt te worden / waar by yder wel bespeuren kon / dat 'er een toelegh ter Zee, op handen was: Ten tweeden / dat doen de Vloot den eersten nacht, omtrent Harderwijk gekomen was / of daaghs daar na / in Zee, de zelve ontdekt / en gezien is geworden / van de Harderwijker Vissers, die met hare Schuyten, zoo by dagh, als by nacht, op de Bot, Ael, Spiering, en Garnaal-vangst, de Zee, daar omtrent zijn gewoon te doorkruyssen.

Binnen de Stadt was goet verstandt en kennis van dit voornemen, aangeleydt door zekeren Waert, die zijn Wooning en Herbergh had / daar de Swaan uytstak / het eerste Huys, als men uyt der Zee, of Haven, over de Brugh, de Stadt komt in gaan / ter linker zijde. Dit Huys was achter / met de Stadts Muuren gemeen / en daar aan vast; De Waert had over lang die voorsz. muur, al heymelijk en zachjes / binnen zijn huys, beginnen wech te breken / tot ongeveer op de dikte van een groote halve steen of Mop, zoo dat men van buyten niets daar aan gewaar kon worden / en de zelve met Domme-krachten evenwel gemakkelijk en lichtelijk door te breken was / tot een gat, zoo groot / dat 'er wel 2 of 3 man teffens door konden komen: die dan zoo lang in zijn huys (dat al vry groot was) hun hadden konnen binnen / en stil houden / tot men oordeelde / die sterk genoegh te zijn / om de na by gelegen Poort te overweldigen / en open te breken / om meerder Volk van buyten te laten inkomen / &c.

Aldus was dezen aanslagh aangeleyt / maar had ook het ongeluk / dat veel aanslagen, (inzonderheyt die ter Zee, of te Water moeten uytgevoert worden / als hangende aan weer en wint) onderworpen zijn. Evenwel warender eenige die noch hart aandrongen / om een proef te doen / alzoo men gewaar wierd / door eenige teykens van zommige van binnen / dat de Fransen dapper verzet / en in onorden waren / zijnde den Commandant doen niet in de Stadt; ook had men op verscheyde plaatzen (dewijl ordre gekomen was / de Stadt te ontwallen) de Palissaden alreede uytgetrokken / (hier vooren Pag: 285. te lezen /) zoo dat die gene / die in plaats van den Commandeur aldaar commandeerde / met verbaastheyt uytriep / *O mon Dieu, nous sommes perdu*, Och mijn Godt, wy zijn verlooren. Doch of men al had willen aanvallen / zoo was de Vlotschuyt daar de Domme-kachten, Muur-brekers, Mokers, Hamers, en ander Krijgs-tuygh in was / te zoek / en van het Schip, dat de zelve had gesleept / los geraakt / of (zoo zommige zeyden) los gemaakt / 't was waar / dat het des nachts door de Vloot was komen dryven / en een Schip te Meppel, of Swarte-sluys, t'huys hoorende / doch nu mede in deze Vloot geperst / had het geberght / maar wist het niet te recht te brengen.

Men quam dan wederom t'huys / zonder schade geleden / of voordeel te hebben gedaan. Doen namaals de ordre gestelt wierd / om de Stadt Harderwijk te verbranden, most dit huys van deze Waert mede de straf daar over gevoelen. De Waerdin was al eenige tijdt voor den aanslagh, onder voorgeven van na Amisfoort te gaan / met haar beste Goederen en Kinderen, gevlucht; De Waert

was

was in de Vloot, en zijn Zoon in de Stadt, maar hy redde zich zelf daar uyt/ en ontquam het.

Uyt het Leger van den Vrieffen Generaal Ailua, omtrent het Heereveen, maakten de Partyen dagelijks goeden buyt; doch 19 Dragonders van Capiteyn Coevorden op Partye uyt zijnde / wierden door de Vyandt in een Huys bezet/ die met verscheyde Handt-granaden haar in 't Huys aantasten / om de zelve tot het overgeven te dwingen / houdende de deur wel met 25 Man bezet; de Dragonders zijn evenwel daar op uyt-gevallen / met den Vyandt wel 2 uuren vechtende / tot dat de Vyanden 11 dooden hadden / waar onder een Capiteyn, met noch 7 Gequetsten, waar na 6 van dito Dragonders zijn gevangen genomen/ hebbende sich de rest met de vlucht geberght; men zeyde dat de Vyandt wel 160 man, van 't Garnizoen uyt Steenwijk, sterk was geweest.

De Heer Graaf van Hoorn kondtschap bekomen hebbende / dat omtrent 120 Franse Soldaten onder een Collonel, en veele mindere Officieren, gereedtschap maakten / om zich met Schuytjes van Woerden naar Uytrecht te begeven / deed ook daar op eenige Schuyten met platte bodems gereedt maken / en heeft daar in gescheept 70 Soldaten, onder den Heer Capiteyn Sanderson, met 2 Lieutenants, 3 Vaendragers, en 5 Sargeanten, die vervolgens den 23 Maert, 1673. van Oudewater vertrokken na Hermelen, om de Franse, wanneer zy daar zouden passeeren / aan te vallen / en dit heeft zoo goeden succes genomen/ dat de Staatse, na de eerste chargeering, veele Fransen deden sneuvelen / daar onder ook den gemelden Colonel, en voorts den Vyandt enterden / en meest alle doodt sloegen / behalven 40 Soldaten, en eenige Officiers, die op haar verzoek quartier bequamen / en met 5 Soetelaars Vrouwen, zoo in Oudewater wierden gebracht. Van de Staatse was de Vaendrigh Byvoort, van het Regiment van den Graaf van Hoorn, gebleven. De Capiteyn Sanderson, nevens 2 Sargeanten, en eenige weynige Soldaten wierden gequetst. De namen van de gevangene Franse Officieren waren deze: Liniblaise, Capiteyn van 't Regiment van Piemont; De Fosse, Capiteyn van 't Regiment van Auvergne; De Boloisan, Lieutenant van Picardye; Villeneuve, Lieutenant van Piemont; De Crom, Lieutenant van Auvergne: De Lieutenant Boiselles, mede van 't Regiment van Auvergne, is onderwegen aan zijne quetsure gestorven. Behalven deze hadden zy noch 45 Soldaten gevangen gekregen/ nevens goeden buyt.

Noch een partye van 86 Fransen uyt geweest hebbende om het Dorp Kokkenge te plonderen / zoo wierdt de Vaendrigh Remminger, van het Regiment van den Heer Baron de Grijsperre, dat in de Vinkebuurt in Garnizoen lagh/ met 30 man uyt gecommandeert / om de Franse den pas te gaan af-snijden; waar op gedachte Vaendrigh met vier Sloepen uyt zijn Quartier vertrok / en tusschen Uytrecht en het Woerder Verlaat, in zeker huys, Joostendam genoemt/ post vatten; alwaar de Franse, naar eenigen tijdt daar voorby komende / zoodanigh van de Staatse gechargeert wierden / dat zy / niet tegenstaande zich dapper verweerden / eyndelijk genoodtzaakt waren af te wijken / achterlatende 30 Dooden, en 20 Gequetsten. Van de Staatse zijn 4 doodt gebleven / en 3 gequetst/ waar onder een/ die/ na dat met een Musquet-koegel in het dikke van zijn

been

been was gequetst / noch meer dan 10 schooten op den Vyandt deed. Sedert zijn de Franse, na dat de Staatse na haar Quartier waren vertrokken / weder daar omtrent geweest / en hebben het voorsz. Huys uyt bitterheydt / in brandt gesteken.

Omtrent de zelfde tijdt is een troep Franse Ruyters over den Vlaamschen Bodem by den Ouden Man gekomen/ en 300 zijn sommige van haar by laagh water / door het doorgesteken Gat gereden tot in het Dorp, alwaar zy eenige Huyzen hebben geplondert / en in brandt gesteken / en zijn met den buyt weder te rugh getrokken: maar eenige dagen daar na / noch eens trachtende weder te komen / wierden zy zoodanigh van de Boeren gestupt / dat zy met verlies mosten vertrekken.

De Staatse Ruyters uyt den Bosch, Breda en Bergen op Zoom, onder 't gebiedt van den Grave van Nassau, hadden nu een aanslagh op eenige Fransen tusschen Maas en Waal, dan konden door de hooghte der Rivieren daar niet by komen / zulks datze weer om mosten keeren. Daar en tegens kregen de Partyloopers goede buyt: Een troep uyt Oudewater ontmoete onder wegen Uytrecht een Schip met 1500 Entvogels, partye Spek, en wel 1000 Eyeren, 't gunt zy te Oudewater binnen brachten.

Tot Tongeren regneerden nu de heete Koortzen zoodanigh / dat zedert eenige tijdt / geheele Familien daar aan waren gestorven / en 't Garnizoen tot 400 man versmolten was / zoo dat zy binnen Mazeyk geen 800 man meer hadden. Binnen St. Truyen was 400/en tot Thuyn 200 man, nieuw geworben volk gekomen / wordende ten platten Lande de Boeren overal van 't Capittel van Luyk in de Wapenen gebracht / om de Franse te beletten de brandt-stichting, die zy overal / by weygering van contributien, deden / hebbende dezer dagen eenige huyzen van de Dorpen, onder 't gebiedt van Spanjen, doen af branden.

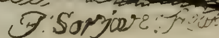
Daar quamen dagelijks noch al partyen binnen Mastricht, met goeden buyt, gelyk zy een Secretaris hadden gekregen / die de contributien had wezen ontfangen / doch hy ontsnapt 'et noch / maar zy behielden het geldt. Noch een partye bracht 26 Paerden en 9 Fransen in / die zy gehaalt hadden op de Moezel, en daar eenige Schepen gekregen / waar van het Staatse volk de Paerden alle uytgespannen/en in Mastricht gebracht hebben/met een deel Fransen,en een Officier uyt de Schepen, zonder d'andere Goederen, en Koopmanschappen aan te raken. Die van Mastricht hadden ook omtrent Keulen een Hof-stede afgebrandt / om dat zy de ge-eyste contributien weygerden te betalen.

Den 29 Maert, waren 12 Fransen gekomen van Uytrecht tot Vreelandt, in meening de Klokken van daar wech te halen / gelijk zy van verscheyde Dorpen gedaan hadden; maar van door een Boer tijding gebracht zijnde aan den Hinderdam, zoo is de Capiteyn Holbarent met 16 vrywillige Musquettiers daar op in een Schuyt uyt-getrokken / om haar t'ontmoeten. Tot Vreelandt komende / vonden zy de Fransen bezigh met de Klokken t'scheep te doen; maar de Staatse een chargie op haar gedaan hebbende / gingen zy deur / meynende het met de vlucht te ontkomen / maar wierden zoo kort van de Staatse gevolght/ dat zes van de hare achter lieten / die nevens de Klokken tot Weesp zijn binnen gebracht.

Een

Overmeer.

Een Partye uyt Coevorden had ook een byzondere ontmoeting gehadt / eerst uyt misverstant met een andere / die uyt Blokzijl was gegaan; doch daar na omtrent Ommen zich wat vermakende in een Huys, zy omtrent 40 sterk zijnde / wierden aangerant van omtrent 300 veel van de Vyandt, die de Staatse meenden t'overvallen; maar zoodanigen bejegening ontfingen / dat over de 30 van de hare daar doodt bleven.

Het Garnizoen van Coevorden quam met sterke Partyen dagelijks voor de Poorten van Swol, en Deventer, alles van daar wech halende wat zy maar vonden. De Bisschop van Munster liet daar omtrent wel werven / om te recruteeren, maar de Wervers wierden t'elkens door die van Coevorden achterhaalt / en gevangen wech gevoert.

In 't begin van April, 1673. lieten omtrent 25 Waaghalzen van verscheyde Uytleggers of Kruyssers op de Zuyder-zee, haar op de Veluwe by nacht aan landt zetten / daar eenige by waren / die de Landt-streek aldaar wel kenden; Deze liepen die nacht de Veluw op / en verberghden hun by daagh, om niet gezien en bekent te worden / in de Bosschen of Struyken. Zy quamen den tweeden nacht / in een Dorp, genaamt Heerde, gelegen omtrent een half mijl van den Yssel-stroom, en twee mijlen van het Stedeken Hattem: Hier wisten zy / dat een Franse Stalmeester van den Hartogh van Luxenburgh, met een van des zelfs Edelen, en omtrent 6 of 7 Knechts, by haar hebbende ongeveer in de 40 van zijne Paerden, om daar gevoert te werden / gelogeert was; By den zelven was doen ook gekomen / een Lieutenant van de Switsers, die in de Stadt Kampen lagen / doch deze was in een andere Herbergh t'huys. De Waaghalzen bezetten terstondt het Logement van den Stalmeester, quamen daar in / en namen alle deze Fransen gevangen / gelijk zy ook deden met den Switser; en na de zelve alle geplondert te hebben / dreven ze na den Yssel-dijk, daar een Veer is / en zettende in Ponten en Schuyten over / quamen in Over-Yssel; maar hier haar tijdt al te lang / met drinken verquistende / wierden vervolght / en op den wegh ontdekt / van een partye Franse Ruyters, en ziende hunne Gevangens niet langer te konnen bewaren / lieten die los / denkende / dat de Franse Ruyters hun Volk nu wederom hebbende / zouden vertrekken / zonder hen verder aan te doen / te meer / dewijl zy zich in een moeras hadden geretireert / daar de Ruyters met hare Paerden by hen niet konden komen; doch den gevangen Stalmeester nu door zijn verlossing al te zeer verblijdt / liep met een onvoorzichtigen yver / recht toe / op de Franse Ruyters aan / die hem (aldus uytgeschudt) niet kennende / of vermoedende / dachten / dat het een van hare Tegen-partye mocht zijn / schooten hem in zulken meyninge ter neder / zoo dat hy noyt weer kon opstaan / maar zijne Makkers waren voorzichtiger / en liepen ter zijden af na hunne Ruyterye, daar zy behouden by komende / dit ongeval / van dien ongelukkigen schoot / verhaalden; De Ruyters hier door verbittert / naderden met hare Paerden, zoo veel doenlijck was / en de Moerassen lijden wilden / op de Waaghalzen aan; doch deze konden met hare lange Roers, de Fransen op de Paerden veel beter treffen / dan die met hare korte Karabijns de Waaghalzen, zoo dat 'er 2 Fransen van hunne Paerden aftuymelden; Dit stondt de Fransen niet

wel aan / en ziende dat den Avondt begon te vallen / vreezende by nacht, (indien zy de Waaghalzen wilden bezet houden) van de zelven noch overrompelt te worden / reden over zulks / met haar verloste Gevangens hunnes weeghs / en de Waaghalzen, raakten daar na / behouden binnen Blokzijl, en zoo weder op hare Schepen.

Den 4 April, was een party Staten volk op de Veluw op advantagie / zijnde omtrent 70 man sterk / en kregen 6 Franse Officieren gevangen / daar onder den Majoor van het Switserse Regiment van Pfeyffer. Tot Muyden zondt de Graaf van Styrum een party uyt van 30 man, die een Convoy aantroffen / daar van den Fransen Officier doodt bleef / en 3 Soldaten gevangen / de rest ging door / latende den buyt in handen van de Staatse, te weten / 4 Schepen, geladen met allerley Voorraadt en Leeftocht, nevens veel Hout.

Den 6 April, is den Cornet Crosek, en Vaendrigh Uldrik, door een Bisschopse party, omtrent Hardenbergh, voor eenigen tijdt gevangen bekomen / en naar Otmarssen gevoert / uyt de Gevankenisse gebroken / en behouden tot Coevorden gekomen / werdende een Burgermeester en Predikant van Otmarssen in hechtenis genomen / en de Predikants Meyt door de Spitsroeden gejaaght / op vermoeden dat hun behulpigh in 't ontkomen zouden zijn geweest. Te dezer tijdt trok den Oversten Houtijn met 700 Ruyters uyt Deventer, en veele andere Troepen uyt Over-Yssel, met hun Bagagie en eenige Velt-stukjes, na Munsterlandt, om verder tegens Keur-Brandenburgh gebruykt te werden / waar door in de Provintie van Over-Yssel, zeer weynigh Bisschops Volk ten platten Lande over gebleven was: Het Garnizoen van Otmarssen, bestaande wel in twee Regimenten, kon geen 400 man uytmaken; en tot Goor lagen noch 30 man, en op het Huys Almelo 25 man; 't welk al het Krijghs-volk was / dat de Bisschop in die Provintie te Lande hadde.

Die van Swarte-sluys hielden zich noch bezigh met het Swarte-water af te palen / om de passagie te water derwaarts te verhinderen; maar zy zouden noch wel een geruymen tijdt moeten werk hebben / eer zy daar mede gereedt konden zijn / alzoo niet wel Volk wisten te krijgen om te heyen.

Men begon vast / zoo nu en dan / (als gezeyt is) de Hof-steden en Speelhuyzen, in 't Sticht Uytrecht, voornamelijk die de Amsterdammers toe behoorden / en geen Brandtschatting wilden betalen / te plonderen / uyt te breken / en te verbranden; Ja de Boeren in 't Sticht mosten ook de Hof-steden, daar geen Impoften van betaalt waren / helpen af-smijten. Den Intendant Robert dede daar op t'Uytrecht 't navolgende Placcaat aanslaan:

WY Raadts heer van den Koning in zijn Raadt, Intendant van de Justitie, Policie en Financie, in alle de Plaatzen en Landen, van de Hollanders geconquesteert. Declareeren en beloven aan al de gene die 't raakt, dat alle Perfoonen, die eenmaal hebben verwilligt en betaalt 't gene, waar op wy met haar zijn over een gekomen, voor de Confiscatien, zullen blijven geheelijk gequiteert en ontslagen van de rigueur der Ordonnantien, aangaande de Confiscatien, en konnen verzekeren, dat men op haar geen andere Taxe of bevel zal

stellen,

t Huys vande Heer vande Weert

ſtellen, op wat pretext het zoude mogen wezen. Gedaan tot Uytrecht den 10 April, 1673.

ROBERT.

Uyt Maſtricht is omtrent dees tijdt een partye Volk gegaan / tot omtrent Goch en Keveler, die groote buyt van de Franſe bekomen hadden; maar de Franſe hebben de Staatſe weder vervolght / en haar den beroofden buyt noch afgenomen / alzoo de Staatſe niet zeer ſterk waren; maar zy hebben haar zodanigh verweert / dat 14 van de Franſe doodt ſchoten / en zijn alleen drie van de Staatſe gebleven / een behouden ontkomen / de reſt hebben zy gevangen gezet.

Een ander Partye van 11 man te Paerde van Maſtricht uytgegaan zijnde / ontmoete tuſſchen Roermonde en Mazeyk, een Luytenant en Cornet met 10 man van de Franſe, die gantſch furieus op de Staatſe zijn los gegaan; maar na een Schermutzel zijn van de Vyandt twee doodt gebleven / en de reſt tot Maſtricht voorſz. t'zaam binnen gebracht / waar by men een Brief heeft gevonden / houdende aan den Prins van Condé, 's daaghs te vooren van Mazeyk vertrokken / waar in geſchreven wierd / dat zijne Troupen hem beneden op de Heyde verwachteden.

De Ritmeeſter Wrangel had wederom deftigen buyt gemaakt / alzoo hy omtrent Speyer van de Switzers een Colonel, den Capiteyn des Gardes, Monſr. de Rohan, den Capiteyn Ridliz, benevens noch twee andere groote Officiers, en verſcheyde Handt-paerden met groote zware Valijzen beladen / gevangen had bekomen / zonder dat men wiſt / waar hy de zelve had heen gebracht. Naderhandt verſtont men dat Hy die na Duytslandt had gevoert / om wel te bewaren / doch zy wierden te Hamelen vry geſproken / en ontquament. De Biſſchop van Straatsburgh had verſcheyde malen by de Magiſtraat van Keulen, laten aanhouden / om gedachten Ritmeeſter Wrangel, met den Ritmeeſter Bokken, die het Aerts-Stift Keulen zomtijdts bezochten / en hem Biſſchop dikmaals eenigen ſchrik aanjoegen / als Dieven en Straat-roovers, in hechtenis te nemen; 't welk gemelde Magiſtraat had afgeſlagen / dewijl hare Stadt een Neutrale plaats was / en daar benevens beyde deze Capiteynen in Staten dienſt waren / die hare Paſſen konden vertoonen.

De Spaanſe Ruytery van 't Regiment van den Prins van Salms, in Maſtricht Garnizoen houdende / ontmoete een Franſe partye, van gelijk getal / ſchoot 2 of 3 van de zelve onder de voet / en bracht de reſt gevangen binnen / en verkoſt des zelfs Paerden. Een andere partye in Keuls-landt geweeſt zijnde / quam met 4 Gevangens, nevens een Karre met Stuk-goederen geladen / die op 7000 guldens geſchat wierden / weder binnen. Uyt Tongeren wierden verſcheyde Troepen gecommandeert / om de Dorpen aan het Dom-Capittel van Luyk dependeerende / tot het opbrengen van Vouragie te dwingen; maar zy zijn t'elkens van de Boeren geſtuyt: En op den 20 April 's avondts laat / 300 man, 300 te Voet als te Paerde, ten zelven eynde uyttreckende / die omtrent Wimmertingen, een kleyn Dorpje tuſſchen Cortishoeven en Haſſelt,

 komende /

komende / van de Inwoonders dapper afgekeert wierden : de Fransen de aanslagh voor de tweede maal hervattende / dreven de Boeren te rugh / en schooten 6 of 7 van de zelve onder de Voet ; maar deze / door eenige andere versterkt / verstouteden zich weder op den Vyandt los te gaan / 't welk haar zoodanigh gelukte / dat de Fransen genoodtzaakt wierden / met verlies van verscheyde dooden, te vertrekken ; doch 4 van de Boeren, en onder de zelve twee gequetsten, hebben zy binnen Tongeren gebracht.

De partyen uyt Aerdenburgh, brachten dagelijks noch eenige Paerden, als anders / binnen ; doch zoo veel niet meer als voorheen / vermits by na het gantsche Landt door haar was onder contributie gebracht / geheel tot Kortrijk, Rijssel, Doornik, Aeth, Audenaerde, &c.

Die van den Bosch hadden met 20 man, een partye van 120 van Crevecoeur doen loopen. Een andere partye van Crevecoeur had eene van Kranendonk, ook Frans zijnde / ontmoet / by haar hebbende een van de uytgebroken Gidsen, dien zy door misverstandt doodt schooten.

Eenigh gecommandeert Volk, van den Bisschop, uyt Deventer, Swol, Hasselt, en Steenwijk, t'zaamgevoeght zijnde / zijn de Drente ingetrokken / en op 't Huys te Echten (door Rabenhaupts Volk bezet) aangevallen / daar zy mannelijke tegenstandt vonden / en die van binnen ondertwijl van zijn Excellentie Rabenhaupt, bystandt bekomende / vielen moedighlijk op de Bisschopse aan / en hebben die meest verslagen / en de rest verdreven en verjaaght.

Den 21 April waren 300 man van de Bisschopse uyt Steenwijk gecommandeert / weder gekomen voor de Post aan het Huys te Echten, en tot aan 't Contrescarp geavanceert zijnde / hadden die van 't Garnizoen op 't gemelde Huys, de Poorten open gezet / even als wilden zy den Vyandt in laten / die dan met groote furie zijn aangevallen / maar wierden met 3 Stukken met schroot geladen / zoodanigh ontfangen / dat'er een groote menighte op de plaats doodt bleven / en de rest op de vlucht wierdt gebracht / sommige gevangen genomen / als 3 of 4 Trommelslagers, die met twee Soldaten komende overloopen / tot Blokzijl wierden binnen gebracht.

Zijn Excellentie Rabenhaupt het uyttrekken van dit Bisschops volk verstaande / dede straks 400 Ruyters, in 8 Compagnien verdeelt / onder 't gebiedt van den Oversten Weng, een braaf Soldaat, uyt Groeningen, op vermoeden / naar 't Huys te Echten toe rijden / doch deze daar komende / waren de Bisschopse al weder / als gezeyt is / met slagen vertrokken.

Den zelven dito zijn de Staatse met 4 Schuyten uyt Oudewater gevaren na Harmelen, en hebben aldaar het Franse Garnizoen doodt geslagen / doch eenige ontvluchtende / brachten dees tijdinge tot Utrecht, waar op aanstonts 300 man uyt Utrecht gecommandeert wierden / om revengie daar af te hebben / maar de Staatse (alzoo het om de hooge wateren aldaar niet konden houden) zijn voort weder na Oudewater vertrokken. De Fransen hadden daar een Boeren huys aan brandt gesteeken / en verbranden of haalden voorts om verre / alle de Boeren huyzen tusschen de Seghvelder Water-molen en dat Dorp, zijnde wel 100 in getal / om niet onverziens weder van de Staatse overvallen te werden :

Kort daar aan zondt de Graaf van Hornes aan den Hertogh van Luxemburgh een Sloep met verscheyde rare Vis, Citroenen en Glazen, en andere verversingen; Een beleefsthêydt die meermalen tusschen hooge Bevelhebberen gepleeght werdt.

Den 22 April, 1673. kregen de Franse op de Bessemer Heyde, eenige Karren van de Staatse, maar de Voerluyden ontredent met hare Paerden, &c.

Den zelven dito, waren de Hertogh van Luxenburgh, nevens den Intendant Robbert, en verscheyde andere Franse Officieren op 's Gravelandt geweest / en hadden alle de Hoffteden en Huyzen op hooger brantschatting gestelt / dreygende anderzins de zelve te zullen verwoesten / en verbranden.

Deze Hertogh van Luxemburgh was in 't laatste van April, 1673. tot Deventer geweest / van wien de gemeene Inwoonders, op hare ootmoedige verzoeken / een kleyne ontlasting van de Schattingen, waar mede zy bezwaart waren / verkregen hadden; zonder eenigzins verlicht te worden van het onderhoudt der Soldaten, die eenige 1 / andere 2 / ja 3 en 4 in huys hebbende / van alles moesten verschaffen.

Den 24 April zijn 9 Bootsgezellen van de Kruyssers op 't Bossevelt doende geweest met een party Fransen van Crevecœur, wel 50 sterk / waar van 4 zijn doodt gebleven / en verscheyden gequetst / alleen een Bootsgezel van de Staatse is gesneuvelt / de rest alle behouden weer aan boort gekomen; En wierden door een Party van 200 sterk, 12 Karren met Goederen binnen den Bosch gebracht / gaande van Luyk na de Graaf.

In Mastricht was zeker Soldaat, in gedaante als een Boer, komen verspieden / onder 't voorgeven van Hoy te verkoopen / dan bekent geworden / was daar over by de kop gevat: gelijk het ook gegaan was met een van de Gevangenen, te vooren by den Luytenant la Faille ingebracht / die / na dat hy gerantsoeneert was / de Werken willende gaan bezien / daar over wierd vast gezet.

Te dezer tijdt hadden 11 Spaanse Ruyters van Mastricht, 11 Fransen van Tongeren uytge-eyscht; en deze tusschen Tongeren en Mastricht malkander ontmoetende / hebben de Spaanse ten eersten 4 Fransen doodt geschooten en twee gequetst / en de rest binnen Mastricht gevangen gebracht / zonder eenige van de hare verlooren te hebben. Daar was een partye uytgetreden / wel van 500 Paerden, na Keuls-landt, over de contributien.

Den 28 April, 1673. ontstont tot Mastricht een groot alarm, ter oorzaak dat omtrent 1000 Franse aldaar quamen / tot aan de Pallissaden, daar de Borgeren wrochten / die op haar aankomen na binnen weken / doch op de Franse voort met Canon los gebrandt wordende / zoo moesten zy ras weder te rugh wijken. Voorts / dewijl men uyt den algemeen toestel der Vyanden, daar niet anders als een Belegering te gemoet zagh / zoo deedt de Gouverneur Fariaux, met d'aldergrootste naerstigheyt noch voort gaan met de vordere Werken, om alles te voltrekken / wat tot harer verzekering voorgenomen was. Die van Keuls-landt quamen de contributie vast dagelijks inbrengen; en de Ruyters, tot de invordering van de zelve uytgecommandeert / waren met goeden buyt, die n zy onderwegen gekregen hadden / weder binnen gekomen.

Den 3 May, 1673. meynden de Fransen uyt Crevecoeur, omtrent Vlijmen, op den Dijk een Battery of Sterkte op te werpen / maar des avondts wierden 80 man, uyt 's Hertogenbos daar na toe gezonden / die 's anderen daaghs 's morgens met hun in gevecht zijn geraakt / doch de Franse waren 500 man sterk / waar door het Staten volk mosten wijken; maar den Gouverneur van den Bos, hier van kennis krijgende / zondt noch 400 man, de Staatse te hulp / die hare Vyanden, met het verlies van verscheyde Franse, dit werk beletten / en te rugh hebben gedreven.

Uyt Crevecoeur vertrokken ook den 7 May, 40 Franse Ruyters, om het Dorp Zusteren, in de Baronnye van Breda, te verbranden / vermits het zelve geen contributie aan haar wilden betalen: Die van Breda hier van verkontschapt / wierd straks een Troup van 120 Ruyters, onder 't gebiedt van den Jongen Grave van Styrum, en Graaf Frits van Nassau daar na toe gezonden / die de Franse omtrent Eyndhoven aantroffen / de welke de Staatse 300 sterk ziende / hunne Paerden verlieten / en zeker Huys in namen / daar zy redelijk wel beschermt zijnde / hun ook dapper verweerden / en eenige van de Staatse doodt schooten en quetsten, maar Zy mede / sommige van de hare verlooren hebbende / wierden eyndelijk gedwongen / zich op genade over te geven / en zijn alle gevangen, binnen Breda gebracht. Van der Staten zijde / bleef hier doodt / den Jongen Grave van Styrum, en Graaf Frits van Nassau, worde in zijn Schouder gewondt.

Den 8 May, hebben 5 Marinen, dat zijn Zee-Soldaten, van 't Garnizoen van Heusden in de Betuw geweest / en in zeker Dorp, genaamt Op-Heusden, aangedaan 5 Franse Sauvegardes, die haar in een Huys by een hadden begeven / en naar een kleyne tegenstant / om Quartier riepen / waar op de Mariners twee van de hare uytzonden / om die 5 Sauvegardes gevankelijk af te halen / daar op een van de Sauvegardes, tegens het ontfangen Quartier, een van de Mariners met zijn Pistool het Oogh uytschoot / 't welk de andere drie vernemende / daar op in vielen / en maakten vier van de Franse Sauvegardes ter neer / en namen de vijfde gevankelijk mede; zy vonden by deze Schachel-vogels wel 3500 gulden aan Goudt: en is te dier tijdt ook een ontmoeting voorgevallen op Tienhoven, tusschen 10 Franse en 10 Prince Soldaten; die van de Prince zijde meynende dat 'er meer Fransen achter waren / stelden een van de hare op een aankomst / om in geval van noodt / daar een toevlucht te konnen hebben / en gingen de overige 9 op de 10 Franse los / schooten terstondt 4 daar van doodt, nemende de 6 overige gevangen / zonder yemandt van de hare te verliezen.

Den Heer Prins van Condé, en zijn Zoon den Hertogh van Anguin, op den 1 May, 1673. binnen Uytrecht, gekomen / en daar na de Stadt Naerden bezien hebbende / (als verhaalt is) deden alles tot een Optocht vaerdigh maken; Hier toe zijn dan den 9 dito des namiddaghs uyt Uytrecht gecommandeert 600 man, die haar march namen naar Breukelen, en des nachts noch van 300 wierden vervolght / met noch omtrent 50 Paerden, onder welkers geleyde de Zoon van Condé en Luxenburgh zelfs waren / soo 't scheen om yets groots uyt te werken / zullende noch met veele versterkt werden. Zy riepen van den

Hinder-

Hinderdam, Weesp, en 't Abkouder Slot gelijk te willen vermeesteren; doch zich eens in Rodemontades omtrent den Hinderdam vertoont hebbende / zijn zonder yets te verrichten / den 10 dito wederom naar Uytrecht vertrokken.

Zedert de Fransen 't voorleden Jaar de Post van Ameyden hadden overweldigt / en verlaten / is die aan wederzijden onbezet gebleven / dan de Fransen quamen in 't lest dezer maant Mey daar weder Post grijpen / niet tegenstaande de geconsenteerde Neutraliteyt aan Vianen, als aan den zelven Heer behoorende: Dan waar zy met 500 man de Staten Post van Langerak meenden te overvallen / doch 15 Koerlanders de Brantwacht hebbende / hielden hun zoo langh op / (wijlze hun met hoepelen als anderzins bebolwerkt hadden) tot meerder Volk by der handt quam / nevens een Uytlegger; hier wierdt zoo dapper by de Staatse gevochten / dat de Franse, met verlies van een Colonel, een Lieutenant Colonel, 4 of 5 Capiteyns, en veel gemeene Soldaten mosten te rugh wijken / hoewel aan der Staten zijde door de lafhertigheydt eeniger Ruyteren, waar van naderhant sommige met de doodt zijn gestraft / (als twee Officieren gebarkebuseert / en drie Ruyters opgehangen) den Ritmeester Turk doorschooten wierd / en Capiteyn Bentink, benessens de Zoon van d'Heer van Maesdam, gequetst / t Paert onder 't lijf doodt geschooten / en zoo in een Sloot vallende / gevangen bleven. Den Colonel Bamphield was korts te vooren (hebbende eerst eenigen tijdt op het Huys te Langerak vast gezeten) van Schoonhoven over Rotterdam na den Hage, in de Kastellanye gebracht / en van daar na Alphen gevoert / om zich voor de Krijgs-Raadt te verantwoorden over 't verlaten van de voorsz. Post van Ameyden, het voorleden Jaar.

Post vatten der *Hollanders* te *Nieuwer-Sluys*.

De Fransen t'Uytrecht noch al preparatie makende tot haar voorgenomen aanslagen / vergaderden zich sterk omtrent de Hollandtse Posten, aan de Vecht, doende zich nu al zien aan den Muyder Bergh, en verzamelden veel Volks in 's Gravelandt, ook waren al 150 Soldaten aan Nieuwer-Sluys gezonden / om zich daar te posteeren / en apparent een Sterkte aldaar op te werpen / als de Hertogen van Anguin, en Luxenburgh, (die nu met een sterk Convoy naar Woerden waren) wederom tot Uytrecht zouden aangekomen zijn / om als dan van alle kanten op de Hollandtse Posten met geweldt aan te gaan: van welk voornemen Sijn Hoogheydt verwittight / heeft op het spoedighste tot Weesp doen veerdigen allerley soorten van gewapende Booten, Vlotschuyen, Uytleggers, en ander kleyn Vaar-tuygh, en is zelfs den 13 May, 1673. aldaar gekomen / alwaar alles zoodanigh bestelt heeft / dat noch dien avondt uytgetrokken zijn een goedt aantal gecommandeerde Volkeren, als 1600 Soldaten en 1000 Boeren, onder den Oversten Stokheym, met veele Gravers, en allerley Graaf-gereedtschap, welke alle / met de byhebbende Jolken, Sloepen, Jachten, Roey-schuyten, en allerley Oorloghs-tuygh, den 14 dito 's morgens ten uuren aan de Sluys quamen / zijnde de Fransen, die daar gelegen hadden / op

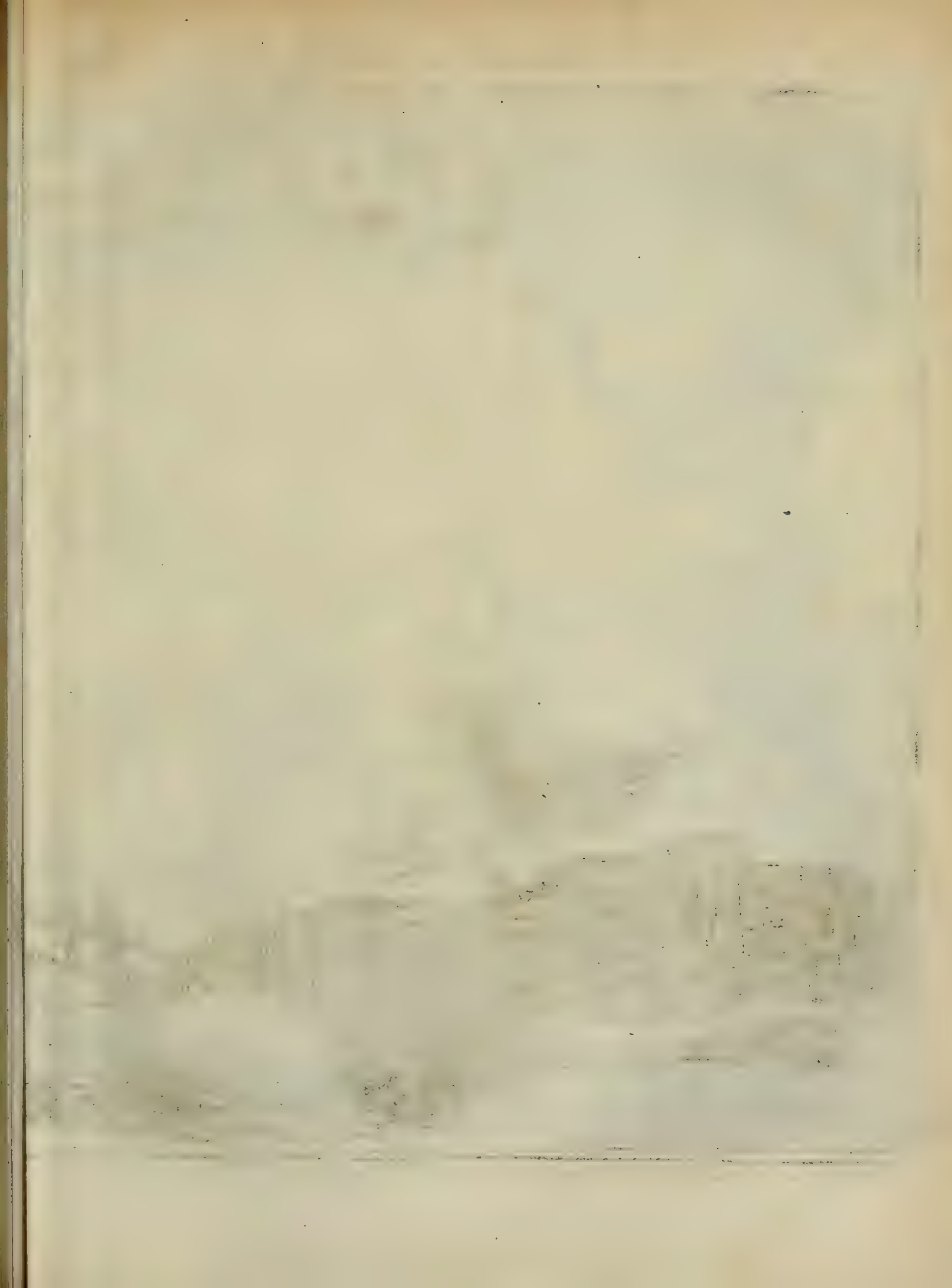
de

de waarschouwinge van de Molenaar, daar dichte by/ door 't ophalen van een Zeyl aan de Molen-roede, deurgegaan/ en naar Breukelen geweken.

De Hollandtse Militie aan de Sluys gekomen zijnde/ wierd aanstondts de Schop in de aerde gesteken/ en lagh dit Volk al begraven voor den middagh, en binnen twee of drie dagen in zoodanigen postuur van tegenweer/ dat bestant waren tegens een aanval/ en genoegh verschanst/ om een groote Macht af te keeren: tot dien eynde waren ook 11 Uytleggers, wel met Geschut voorzien/ daar rontom geordonneert. Een Frans Officier met 16 Soldaten, quam des morgens van Breukelen om te vernemen wat daar omging/ maar van zijn Gezelschap wierd een doot geschooten/en de rest week weder na Breukelen: Capiteyn Toutlemonde ging met 150 man, den 16 dito, zelfs van de Nieuwer-Sluys na Breukelen, alwaar de Fransen wel 300 sterk/ te rugge deyrsden tot aan het Huys Grundesteyn, lokkende de Staatse tot onder het bereyk van de Schiethaken, die zy op het zelve Huys hadden leggen/en waar mede dapper met Schroot schooten/ daar door met de eerste charge 4 van de Staatse Soldaten doodt bleven/ zoo dat genoodtzaakt waren wederom te trekken/ 't welk/ op dat te veyliger geschieden zou/ bleef Capiteyn Toutlemonde een Brugge, daar zy over moesten/ verdaedigen/ zoo lang tot dat de laatste man over was/ als wanneer Hy de Planken, die los lagen/ trachte af te werpen/ maar haast in de rugge geschooten wierd/ doch door zijn Sergeant wech gehaalt/ om niet in 's Vyandts handen te vallen/ en is daar op met eenige andere Gequetsten, naar Amsterdam gevoert/ om genezen te werden.

Dit innemen en sterk maken aan de Nieuwer-Sluys alarmeerde de Fransen tot Uytrecht zoodanigh/ datze niet en wisten hoe zich hier in te dragen hadden; te meer/ wijl de hooge Bevelhebberen alle tot Woerden waren/ en verstelt stonden op deze tijdinge; voor al deden zy door de Boeren de Steene Muur van 't Huys te Nieuwenroy om ver halen/ om/ of de Hollanders wilden hooger op trekken/ zich daar uyt beter te konnen verdaedigen. Kort daar na quam den Prins van Condé en Luxenburgh met over de 4000 man zelfs tot Breukelen, maar vindende alles daar zeer wel bezet/ en bewatert/ zagen wel daar niets voor hun was uyt te rechten/ als zich te versterken/ en den verderen intocht te verhinderen: waar op eenige Batteryen en Verschansingen te Breukelen geordineert hebbende/ zijn Zy weder naar Uytrecht vertrokken/ latende hun meeste Volk tot Breukelen, Nieuroy, Maerzen, en daar omtrent/ en zijn terstondt gegaan aan het graven en opwerpen van de voorsz. Batteryen, doch zyn dikwils van de Hollanders door Schermutzelen in den arbeydt gestoort/ en verscheyden van hun doodt gebleven: Zy gingen echter voort/ zoo veel hun mogelijk was/ ruineerende en verbrandende alles wat hun dacht in de wegh te staan/ zelfs het meeste deel van het Dorp Breukelen, en de uytstekenste Hof-steden, gelijk ook van der Staten zijde eenige neergeworpen zijn/ die de zelve hinderlijk konden wezen/ zoo dat dit schoone Breukelse Lust-prieel in 't korte/ in een volkomen Wildernisse quam te veranderen.

Dit Post-grijpen was niet alleen zoo hinderlijk aan de Franse aanslagen/ maar ook byzonder voordeeligh aan dezen Staat, zijnde een Bolwerk voor de Fortifi-

't Slot te Kroonen-bogh.

J. Sorjoue Fecit

ogh .

Fortificatien aan de Vecht, en een Schuts-muur voor veele Dorpen, die tot noch toe onder water geſtaan hebbende / nu droogh en veyligh konden wezen / byzonder door dien op Sijn Hoogheyts order, de Colonel Palm, den 16 dito, met 2 of 300 man van den Uythoorn, tot Willis, en d'Emmerik had Poſt gevat / en zich begraven / daar door de Ronde Venen voor alle overlaſt beſchermt bleven / en de Franſen verhindert door Bylevelt, of langs de Emmerikze Zuwe in te trekken / om door de Geuſe-ſloot de Nieuwer-ſluys van achteren / of eenige Binnendorpen, te overvallen. Hier door was ook de Linie van Circumvallatie, en door de Water-grachten om gantſch Hollandt toe-geſloten / en die Provintie omringt als met een muur van Fortificatien, van de Zuyder-zee af / tot over de Waal heen / dat nergens den Vyandt eenige openinge gelaten was / om in te komen / zijnde Poſt gevat / tot / en van Muyden, Weeſp, Uytermeerſe-ſluys, Hinderdam, Kroonenburgh, Nieuwer-ſluys, Willis, Uythoorn, Woertſe Verlaat, Nieuwerbrugge, Oudewater, Gouda, Schoonhoven, Niepoort, Gorkum, Loeveſteyn, en Workum; daar over al zeer ſterk wierdt aan gearbeydt / byzonderlijk aan de Nieuwer-ſluys, daar de Sluys rondtom omgraven wierdt / en een Trenchement over de Vecht-brugge opgeworpen / zijnde de wegh weder-zijdts de Vecht, tot halver wege Breukelen, daar de uyterſte Wacht was / met verſcheyden Traverſen, Afgravingen, Wolfs-kuylen, Voet-angels, Vrieſe Ruyters, en andere middelen verſterkt / en byzonderlijk met een geweldige Batterye, in forme van Redoute, met een volkomen Contreſcharp: zijnde buyten de wegen niet als Water en onbruykbare Landen, daar door deze Poſt, ten aanzien van zijn gelegentheyt en verſterkinge, ondwingbaar was / indien met een behoorlijk Garnizoen bezet blijft / tot onderhoudt van 't welke / den 17 dito aldaar Vryleger is verklaart / en yder toegeſtaan / onder behoorlijke Paspoorten, allerley Leeftoght daar heen te voeren en verkoopen.

Den 15 Mey 1673 is den Munſterſen Overſten Ransdorp, die in Otmarſen lange gelegen had / met 900 man te Voet, en 11 Cornet Paerden, gekomen voor 't Huys te Gramsbergen, daar die van Koeverden, (waar maar 2 uuren van daan is) een Vaendrigh met 36 man hadden opgeleydt / tot beveylinge van hun Party-loopers in Over-Yſſel, en tot een verbergh-plaatſe in allen voorval / zo dat de Biſſchopſe, om hun die te beletten / en die van Koeverden te benouwen / voornemen hadden dit Huys te vermeeſteren / en zich aldaar te verſterken; daar toe zy mede brachten veel Geſchut, Bomben, Kruywagens, Schoppen, Spaden, en ander gereedtſchap; en tot dien eynde aanſtonts door de Dragonders 't zelve deden beſtormen / maar van de Belegerde tot tweemaal toe / ruſtigh wierden afgeſlagen / latende veel Dooden op de plaats: doch die van binnen ziende / dat zy wegens de veelheydt der Vyanden, het niet mogelijk zouden konnen uyt houden / hebben geparlamenteert, en bedongen / met volle Geweer, en vliegende Vaendel uyt te trekken: maar de Vyandt ziende / dat hy van zo kleynen bezettinge zo veel afbreuk had gekregen / heeft uyt ſpijt / tegens gegeven woort, (daar de Munſterſe, als hier voren meer verhaalt is / weynigh acht op namen) het Garnizoen gevangen gehouden. Op kondtſchap van dezen aanval wierdt uyt Coevorden eenigh Volk gezonden / tot hulp van die op Gramsberge, doch

quamen te laat / en bevindende den Vyandt 300 machtigh / hebben zich in hinderlage gelegt / daar zy het geluk hadden / als de Bisschopse Oversten Pylach en Houtijn met hun Volk weder af trokken / naar Otmarssen, hun in den hindertroep te slaan / daar van verscheyde doodt bleven / en 70 binnen Coevorden gevangen wierden gebracht: Ransdorp bleef binnen Gramsbergen, om daar te commandeeren / hy heeft het Huys zeer doen versterken / en het zelve in een volle postuur van tegenweer gebracht.

Te dezer tijdt vielen verscheyde ontmoetingen omtrent Mastricht voor: de Gouverneur zullende een monstering van de Ruyterye doen op 't Wijker-velt, zo vertoonden zich eenige Troepen van de Franse Cavallerye, onder Sr. de Montal, aan St. Pieters Bergh, daar door het Garnizoen in alarm geraakte / maar eenige Ruyterye daar na toe gezonden wezende / om den Vyandt te ontdekken / zoo zijn de Franse wederom vertrokken. In den Hage wierden nu ook 2 Ruyters zijnde Gebroeders, op de Voor-poort gevankelijk gebracht / en korts daar na eerst binnen den Hage, en doen daar buyten aan de galge opgehangen / om dat zy des nachts, in een Weyde betrapt wierden / met een Koe te dooden / welke baldadigheyt te vooren noch al meer was gebeurt.

Kort daar na zijn 30 Staatse Soldaten, na het Dorp Kokengen gegaan / alwaar hun gezeyt was / dat de Fransen Brandt-wacht hielden; zy zetten op de Schiltwacht aan / die / hun vernemende / vuur gaf / en liep voort in huys, doch wierd van de Staatse gevolght / die 8 daar binnen neder schooten / en 11 gevangen kregen; drie raakten wech / en quamen de Staatse met goeden buyt, weder in hun Quartier.

Omtrent het midden van de May-maandt is 'er veel te zeggen geweest van twee verraderse aanslagen, die de Fransen voor hadden / terwijl haren Koning, nu in 't afkomen na Nederlandt, aan de Landt-zijde, en de Engelse Vloot, aan de Zee-kant, daar op zouden passen. d'Eerste was aangeleyt op 't Fort, St. Anthoni, by 't Zas van Gent, doch het wierd / (zoo men zeyde) tijdelijk ontdekt / en den Commandant betrapt / zoo als Hy by na / op 't punt stont / om die in 't werk te stellen / daar over de Troupen, hier op al in aantocht zijnde / vruchteloos weder te rugh mosten keeren. De tweede was op 't Zas van Gent zelver / en die zou aangeleydt zijn geweest / als volght: Zeker Frans Officier, eertijdts in Staten Dienst, in dit Zas gelegen hebbende / doch nu in Dienst der Fransen gekomen / zoude tot Selsaten, een half uur gaans van 't Zas, op de Vaart na Gent, en aldaar uyt het Zas by hem ontboden hebben eenen Du Surseau, Frans Edelman, voor dezen Capiteyn, maar nu gereformeert; den zelven voorstellende / of Hy den Koning, zijn Meester, een goeden dienst zou willen doen? hem beloovende groote dingen / en 3000 Louyzen voor / en noch 3000 Louyzen, na 't uytvoeren van de daadt. Deze vragende / wat voor een Dienst het zou zijn / kreegh tot antwoort / Het Zas van Gent in zijn Majesteyts handen over te leveren; en de manier van dit te doen / met eenen voorstellende / te weten / Dat men eenige Switsers, in Fransen Dienst zijnde, al willens zou laten overloopen, de welke dan in 't Zas zouden komen Dienst verzoeken, en deze hier dan Garnizoen houdende, zouden met hem Surseau den aanslagh helpen

beleg-

beleggen en uytvoeren; hem daar by toezeggende het Gouverneurschap van deze Plaats. Surleau zou dit eenigen tijdt in bedenken genomen hebben / maar daar na aan den Veltmaarschalk Wurts geopenbaart. Hier van is niet meer gevolght / en veele twijffelen aan de waarheydt van de geheele zaak.

De Franse omtrent Mastricht, dreyghden alle plaatzen, die niet prompt contribueerden, met brandt; hebbende ook daar mede begonnen in de Heerlijkheyt van Burgharen, daar zy den Tooren, Kerk, en eenige huyzen hadden aangesteken; gelijk zy mede tot Haren, een half uur van Mastricht, 9 huyzen over de contributie hadden afgebrandt; en het Markt-schip op Luyk was nu door de Franse belet te varen: daar tegens hadden de Staatse meest alle de Moolens om Tongeren verbrandt. Die van Mastricht waren immers nu in zo goeden stant als het voorleden Jaar / hoewel van zo veel Volk niet voorzien / waarom zy de Vyanden evenwel getroost wilden zyn. Daar was een Spion van Mazeyk door de Bosch-poort tusschen de grazende Paerden betrapt.

De Franse Cavallerye zweefde noch geduurigh rontom Mastricht, waar door meest alle dagen eenige Gevangens daar binnen gebracht wierden. De Graaf Tilly met 25 Paerden daar uytgetrokken zijnde / ontmoete een Franse partye van 17 man, met de welke in 't gevecht rakende / zo gaven de Franse naar eenige tegenstant / allegader aan de Staatse zich over / hebbende maar een man verlooren. Onder de Gevangene was een Luytenant en een Quartier-meester.

Een Majoor le Grand, hebbende 31 man voor den Bisschop van Munster binnen Aken geworven / en meenende noch 13 man in dienst genomen te hebben van den Capiteyn Heer van Merode, die haar tot dien eynde verlof had gegeven / zo is gemelte Merode, den voorsz. Majoor uytgetrokken zijnde / op den zelven dagh te Paerde gevolgt / tot op 2 uuren na by Nuyts; en wanneer de voorsz. 13 man haren Capiteyn zagen aankomen / keerden zy haar geweer tegens den voorsz. Majoor, den zelven doodelijk wondende / en de overige na Mastricht gevangen brengende: een brave actie van Capiteyn Merode, te meer alzoo 1500 Franse geen half uur van daar lagen.

De Staatse uyt Muyden op partye gegaan / quamen dicht onder Naerden, en kregen daar een Persoon met een rooden Mantel, gevangen / zijnde een Dienaar van een groot Heer, daar binnen: van daar verder na 's Gravelant gaande / kregen noch een Kar, met 2 Paerden, neffens 4 Franse Soldaten, die uytgegaan waren / om Palissaden te kappen / die zy den 28 May, te Muyden binnen hebben gebracht / daar noch 3 Franse Tamboers van Naerden, waren overgeloopen. Het Staten-volk had nu ook / in de Drente, uyt de Meppeler Weyde, een groot getal Paerden, die de Bisschopse toe quamen / wegh gehaalt / en de Ruyter-wacht, die daar by was / doodt geslagen.

Den Overften Haultain, onder den Bisschop van Munster, was nu gekomen omtrent de Post van Sonnega, op de Grenzen van Vrieslandt, met 18 Standaerden te Paert, en 1500 man te Voet, en hy liet die opeyschen; dan men presenteerde hem Kruyt en Loot. Toen eyschte hy 1500 man op de Heye uyt; maar niets bekomende week hy weder af. Tusschen Steenwijk en de Bles hebben zich mede 2000 Paerden laten zien / met eenige honderden te Voet van de Vyant;

van welke een groote Troup te Paerde, elk met een Muskettier achter op / tot omtrent de Bleffer-brugh was genadert / wordende van de Vriezen aldaar gestut; want gemelte Brugh was wel geretrencheert / en met een goede Redoute bezet: De Heer Marquis de Monpouillan daar zijn Quartier hebbende / liet soo danigh op haar vuur geven / dat zy niet konden aannaderen. En alzoo de Staatse Cavallery van Berkoop en Wolvega by der handt quam / in meening / den Vyandt van Steenwijk af te snijden / en daar op ook het gros van 't Heereveen onder Prins Maurits en d'andere Generaals Persoonen tydelijk derwaarts naderde / soo was de Vyandt weder te rugh geweken. Zijne Vorstelijke Genade Prins Maurits van Nassau gaf daar op ordre / dat een partye uyt het gezeyde Quartier van Monpouillan den Vyandt vervolgen zoude / die drie daar van gevangen bequamen / en deze by Sijne Vorstelijke Genade gebracht / verklaarden / dat de Vyandt wel 2000 te Paerde, en 1000 te Voet aldaar sterk was / hebbende 500 Muskettiers voor een Avantguarde voor uyt gezonden / en 500 op de Heyde in Embuscade gelaten; maar den zelven dagh tegens den avondt zijn zy wederom na Steenwijk getrokken / en 's ander daaghs van malkander gescheyden / en hebben zich ten deele wederom na Meppel, Hasselt, Swol, en Kampen begeven.

Omtrent Mastricht hadden zich eenige Fransen vertoont na de kant van de Brusselse Poort, dat een schermutzel, doch van weynigh gevolgh / tusschen haar en de Staatse veroorzaakte / en daar na hielden zy zich buyten 't Canon. De Graaf van Montal was den 6 Junii tot Viset de Maas gepasseert / en hy trok na de kant van Wijk, waar omtrent hy 's daaghs daar aan met eenige Esquadrons Paerden zich vertoonde / daar zy / alzoo sommige wat te na quamen / dapper met het Canon begroet wierden.

Een Staatse partye uyt Sluys en Aerdenburgh, ruym 400 sterk / onder 't gebiedt van den Ritmeester Ruys, en van der Linde, uyt-gegaan / om 't Ambacht van Veurne te plonderen / ervoeren een slinkze ontmoeting; want na zy 't zelve met goet effect hadden uyt-gewerkt / campeerden zich aan de Molen over Schoonbakken, leggende den Graaf van Gronsvelt, die de Aerdenburgers commandeerde / op d'Avantguarde, doch de meestendeel noch bezigh met plonderen zijnde / quamen 400 Franse Ruyters, onder den Graaf de Bourlie, uyt verscheyde Garnizoenen gelicht / de onze zeer schielijk bespringen / maar van 30 Ruyters, en de Graaf van Gronsvelts volk dapper tegen-gestaan zijnde / verloren daar eenige Officieren, en 40 Ruyters; doch drongen evenwel soo dapper aan / dat de Staatse weken / met verlies van 40 man; dan quamen evenwel in goede ordre in haar Garnizoenen. Een andere Staatse partye uyt Demmerik hadden gelukkiger ontmoeting; want Capiteyn Yffelmuyden verkondtschapt dat 18 Franse by Joostendam lagen / zondt den Vaendrigh Brouwer met 30 man derwaarts / die de Franse, 8 in huys / en 6 daar buyten / gantsch in route sloegen / of gevangen namen / en met goede buyt wederom quamen. Een partye van 150 man van de Nieuwerbrugh met een Uytlegger onder Woerden komende / wierden van die van binnen 300 man uyt gecommandeert / doch die te rugh gedreven / quamen noch 300 veel daar by / wanneer daar een hevigh gevecht voor viel / en

schoot

schoot den Uytlegger 300 sterk / dat'er wel 50 Fransen sneuvelden; en trokken de Staatse doen met kleyn verlies/ weder te rugh. Een partye van 600 man uyt Heusden en Hemert in de Bommelerwaert gekomen zijnde / kregen daar 150 Paerden, waar van zy de Bewaarders doodt sloegen: 't Welk die van Bommel drie partyen dede uytzenden / om haar te bezetten / doch twee partyen daar van wierden in de pan gehakt / en de derde zeer onordentlijk in-gedreven.

Op den 20 Junii, 1673. kondtschap in 't Vriesche Hooft-quartier 't Heereveen komende / dat den Vyant met 21 Standaarden uyt Steenwijk in de Drenthe tot Dieverden quam logeeren / gingen datelijk 4 Colonels by den Marquis de Monpouillian, verzoekende / dat zy op de zelve/ met haar Regimenten mochten los gaan/ om haar alle mogelijke afbreuk te doen/ die 't zelve aanstonts aan Prins Maurits verzocht: Waar op Krijghs-raadt gehouden zijnde / vertrokken de meeste Officiers dien zelven nacht noch na Wolvega, en die quartieren / gevolght van een partye militie, waar by de meeste Ruyterye, gelijk ook den Oversten Brant, met sijn Dragonders, van Oldeberkoop komende/ trokken 300 gelykkelijck na Dieverden, 't welk zy rondtsom bezet hadden/ vermeenende den Vyandt aldaar te vinden / maar quamen 4 uuren te laat / alzoo den Vyandt al weder na Steenwijk was geweken / tot groot hertzeer van alle de militie, die goede hoop hadden gehadt/ de Vyandt op te slaen: 's Anderen daeghs, quam Prins Maurits met de Officieren weer op 't Heereveen. Ondertusschen wierd daar alles/ zoo door 't op-werpen van Schansen, als in-laten van water, in zoodanigen postuur gebracht / dat den Vyandt gantsch niet te breezen was.

Niet tegenstaande den Bisschop van Münster door Koevorden, het water de Lek, had laten op stoppen,/ gingen die van binnen noch dagelijks op partye uyt/ gelijk op den 8 dito, 6 Ruyters, in volle rustingh wierden binnen gebracht. Den 12 dezer een Vaendrigh met 40 man uyt Koevorden, op 't Kerk-hof te Schoonebeek post gevat hebbende / wierden daaghs daar aan van de Bisschopse overvallen / den Vaendrigh met 16 man gevangen / en op 't Huys te Gramsbergen gebracht/ dan de rest ontliep het: Op 't hooren van dit geschiet/sonden die van Koevorden 200 man, onder Capiteyn Wiebe uyt/ benevens een Compagnie Paerden, onder Ritmeester Sichterman, doch quamen te laet/weshalven zy met 6 gevangens weder keerden: Den 19 meenden 200 Bisschopse van Gramsbergen eenigh Vee onder Koevorden wegh te halen/maar een partye Volk daar tegens uyt gecommandeert zijnde / dreven de Bisschopse met verlies van 30 dooden te rugh/ na datze alvoorens een Huys met eenige Turf in de brandt hadden gesteken.

Met alle deze Aanslagen, Schermutzelen, Party- en Buyt-lopers, Plondeeraars, &c. geraakte ten weder zijden veel Volk gevangen/ daar over men van wegens 't Rantzoen of Los-geldt, inzonderheydt dat van de Officiers, zeer quaslijk over een kon komen: Om dit verschil eens voor al te evenen / heeft men door ordre van Hooger hant, onderling gehandelt/ gelijk of het zich liet aanzien/ dat den Oorlogh in dezen Jare 1673. eerst te recht zoude aangaan/ alzoo men nu ordre daar op begon te stellen/ en zijn daar op geaccordeert/ en uyt gegeven/ de volgende /

Conditien en Articulen van het *Quartier Generaal*, aangaande het wisselen en rantzoeneren der Gevangens; over eengekomen, en gesloten, tusschen den *Heer Hartogh van Luxenburgh*, als daar toe gemachtight, van zijn *Alderchristelijkste Majesteyt van Vrankrijk*, ter eenre; En den *Heer Grave van Hornes*, als van gelijken daar toe geauthoriseert, van *Hare Hoogh-Mog: de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden*, en *Zijn Hoogheyt* den *Heer Prince van Oranjen*, ter andere zijde.

EEn yegeljk Gevangen zal gewisselt werden tegens een ander die zelve Charge oeffende, of een gelijke Rang houdende, zoo wel ten opzichte van de Cavallerye, Infanterye, Artillerye, als ook Commisen en Commissarissen van de Artillerye, Vivres, en andere van diergelijke qualiteyt, hoedanigh die ook zoude mogen wezen.

De gene die de Gevangens zal bekomen hebben, zal het vry staan voor de zelve het gezette Rantsoen te nemen, of tegens andere van die zelve rang te wisselen.

De Generaals van de Armeen van zijne Alder-Christelijkste Majesteyt, als Chef commandeerende, zullen gewisselt werden tegens Generaals van haar Hoogh-Mog: commandeerende mede als Chef over hare Armé, of zullen de een d'ander betalen 50000 guld.

De Veldt-Marschalken van hare Hoogh-Mog: zullen gewisselt werden tegens die gene die immediatelijk commandeeren de Armé van zijn Alder-Christelijkste Majesteyt, naast den Generaal, of zal betalen 20000 gulden.

De Generaals van de Cavallerye en Infanterye zullen gewisselt werden, of betalen 4000 gulden.

Den Generaal van de Artillerye, 4000 gulden.

Een Intendant tegens een Gedeputeerde te Velde, of zal betalen 10000 gulden.

De Luytenant Generaals van de Infanterye en Cavallerye 2500 gulden.

Den Majoor Generaal van de Cavallerye of Infanterye 1500 gulden.

Een Brigadier Commandant 1000 g.

De Colonels van de Artillerye, Cavallerye, en Infanterye 800 gulden.

Een Sergeant Majoor van de Cavallerye 500 gulden.

De Luytenant Colonels van de Infanterye en Artillerye 500 gulden.

De Sergeanten Majoors van de Infanterye en Artillerye 200 gulden.

De Brigadiers van de Generaals 180 gulden.

Ritmeesters 200 gulden.

Capiteynen te Voet 80 gulden.

De Adjutants van de Generaals 60 gulden.

De Brigadiers van ordre 70 gulden.

De Luytenants te Paert 70 gulden.

Een Cornet 60 gulden.

Luytenants te Voet 40 gulden.

Vaen-

Vaendragers	20 gulden.
Een Aide Majoor of Adjoutant	20 gulden.
Den Quartier-meester Generaal	200 gulden.
Generaal van de Wagens	200 gulden.
Een Quartier-meester van een Regiment te Paerde	40 gulden.
Een Quartier-meester van een Regiment te Voet	30 gulden.
Een Quartier-meester van een Compagnie	25 gulden.
Een Soldaat, Vuurwerker, Timmerman, Smit	9 gulden.
Een Ruyter of een Sargeant	15 guld.
Alle zoorten van Commisen en Commissarissen	50 gulden.
Een Conducteur	12 gulden.
Een Edelman van 't Canon	40 guld.
Een Canonnier	10 gulden.
Een Gidse	9 gulden.
Een Matroos, Brugge-gast of Pontgasten	9 gulden.
Een Ingenieur ofte Contrerolleur	40 gulden.
Een Auditeur	25 gulden.

Doctoren, Apothekers, Chirurgijns en Knechts, zullen zonder Rantsoen wederom gezonden werden.

Is van wederzijden geaccordeert, dat geen Gevangens ontkleedt, noch van haar Kleederen berooft zullen werden.

Die gene die diversche Chargies bekleden, zullen alleen hebben te betalen het rantsoen van de grootste Chargie die zy bezitten, en na proportie van dien zullen zy ook gewisselt konnen werden.

Alle Officieren van de Artillerye, uytgenomen den Generaal, en d'andere hier voor gespecificeert, hebbende een en de zelve namen, met een Infanterye, konnen zonder eenigh different gelost worden tegens haar gelijken, of anders betalen de somme hier voor uytgedrukt.

Zoo het quame te gebeuren dat de Gevangens van beyde zijden geen even gelijke Charges en mochten hebben, zal zulks wel gevonden konnen werden, met te geven zoo veel Gevangens van kleynder Charges, tot dat zulks het rantsoen waar voor een Hooger Officier gerantsoeneert werdt, kome te monteeren, konnende zulks geschieden als of het geldt ware, als maar het geldt van 't rantsoen van de lager Officiers gelijk komt te wezen, met dat van een hooger Officier.

Een Gereformeert Officier zal niet meer geven als het vierde-part van 't rantsoen daar hy op gestelt staat, zoo noch in effectuelen dienst ware.

Officieren, welke Charges hebben die den Oorlogh niet en concerneeren, zullen een matigh rantsoen betalen, na de proportie van de Chargie die zy bekleden, hoe die zelve ook zoude mogen wezen.

Zal aan wederzijden niet vry staan de Trompetters en Tamboers, welke komen om de Gevangens te reclameeren, op te houden, nochte ook de Gevangens langer als drie dagen te laten verblijven, of zullen zijn tot last van de gene die de zelve ophouden.

Wijven zullen geen rantsoen geven, noch ook de Jongens beneden de twaalf Jaren out zijnde.

Hooge, groote, mindere en lage Officieren, en andere trekkende Gagie, in dit Quartier niet begrepen, en gehouden de Legers te volgen, zullen gerantsoeneert werden, mits betalende 6 maanden Gagie.

En

En zoo daar eenigh diſpuyt viele op de qualiteyt of gagie van eenige der voorgenoemde Perſoonen, dat zelve zal gedetermineert werden op de verklaringe, die by geſchrifte zal doen, op zijn eere, geloove en woordt, de gene die commanderen zal het Leger, de Provintie of Stadt aan de zijde van de Gevangen, zonder dat eenigh ander bewijs van nooden zal wezen.

Het Tractement der Gevangens.

ALle Ruyters, Soldaten, Pionniers, Pont-gaſten, Timmer-lieden, Smidts, en andere van die zoorte, en zullen des daaghs niet meer dan 6 ſtuyvers mogen verteeren, en de Sargeanten 12 ſtuyvers; en zullen de gene die de Gevangens bekomen hebben, aan de zelve het geldt doen uyt-reyken na de Franſe waerdye.

De Officieren zullen zich mogen laten tracteeren na haar welgevallen, en na dat zy zullen konnen betalen.

Is mede geaccordeert, dat de guldens hier inne geſpecificeert, zullen wezen Franſe guldens, waar van 11 doen een Gouden Louis, of Spaenſche Piſtolet, en 3 een Patakon of Rijksdaalder.

Aangaande deze voornoemde Conditien, is over een gekomen en geaccordeert, dat alle de Gevangens van beyde zijden, 12 dagen na de tekeninge van dit Quartier, wederom zullen gezonden werden, zonder yets te vorderen voor het onderhoudt van de Soldaten, en wegens de Officiers zal men een ſtaat mogen maken van hare verteeringen, en van beyde zijden zorge dragen voor de betalinge.

Elke Partye zal een Lijſte hebben te maken van de Gevangens die zy wederom zenden, nemende een Recepiſſe van den Commandeur van die plaatze daar de zelve gezonden werden, op dat na de loſſinge van alle de Gevangens, die gene die alsdan noch ſchuldigh zal verblijven, zorge te dragen dat zelve te voldoen, in conformité van 't Rantzoen hier vooren geſpecificeert.

Alle de Gevangens van de Armeen van zijn Alderchriſtelijkſte Majeſteyt zullen naar Uytrecht, en die van haar Hoogh-Mog: na Oudewater of Gorkum gezonden werden.

Aldus gedaan en beſloten den 26 May, 1673.

Was getekent

MONTMORENTSI *Luxemburgh*,

Als Gevolmachtighde van zijn Alderchriſtelijkſte Majeſteyt.

W.A. *Grave van Hornes*,

Als Gevolmachtighde wegens haar Hoogh-Mog: en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie.

De Prins van Condé, en den Hertogh van Luxenburgh, niet weynigh verlegen over het zoo vaerdigh Poſt-vatten, en verſterken van Nieuwer-ſluys, trokken

De Schans

aen Iutfaes

ken by na alle hun Krijgs-macht, by Uytrecht te zamen/ daar toe nu de 2 Bruggen van communicatie, d'een by Wijk te Duurstede, over de Lek, en d'ander by Tiel, over de Waal, vaerdigh waren: Omtrent Breukelen vergaderden wel 3000 Fransen, met allerley Oorloghs-tuygh, onder 't gebiedt van den Graaf Doucam; ook trokken mede langs den wegh van St. Martens Dijk, 80 Karren met levens-middelen en andere behoeften, na Westbroek: Een gedeelte van hun Leger wierdt gecommandeert / naar Hilversum, met 8 of 10 stukken Canon, veel Wagens en Karren met Kruyt, Loot, Lonten, Bies-bruggen, Stormleeren, Schoppen, Spaden, Houweelen, en diergelijk Krijghs-tuygh, onder 't geleyde v[an] de Hartogen van Anguin en Luxenburgh. Noch een derde Legertjen zondt men na de Vaart, tegen over Vianen, op welkers wegh, by het Dorp Jutfaas, een royale Schans geleydt wierdt: Tot Uytrecht en by Amerongen, stonden 30 stukken Canon gereedt / met al haar toebehooren / daar by waren 2000 man te Voet, en noch 300 veel te Paerde.

Ondertusschen gingen de Hollanders met hare versterkingen aan de Nieuwer-sluys al even yverigh voort/ daar toe veel Landt-volk derwaarts/om te graven / is gezonden: en dit mosten de Fransen, met al haar by een hebbende Krijghs-macht aanzien / want noyt hebben zy getracht / met eenige dadelijkheydt, dit werk te verhinderen; maar veel heerlijke, kostelijke, en vermakelijke Hofsteden mosten voort / daar van een der voornaamste / die den Heer de Graaf van Amsterdam toebehoorde / dicht aan de Nieuwer-sluys gelegen / de eerste was. Ja al't geen dat'er tusschen deze Sluys en Breukelen, tot verlustiging hadde konnen dienen / wierdt / ten gronde toe/ vernielt.

Het Staten volk had nu ter tijdt al eens van Nieuwer-sluys uyt geweest / met eenigh kleyn Vaartuygh, en andere/ daar lichte stukjes op lagen / en door de zelve by Breukelen, een kleyne Franse Batterye onbruykbaar geschooten/en voorts te Lande gegaan/ en daar eenige van de Werken der Franse om ver geworpen/ komende met zommige Gequetsten wederom / die naar Amsterdam, om te genezen / zijn gebracht. Daar is ook een Constapel, door 't springen van een stuk Canon, doodt gebleven / en eenige andere gewondt. Veele Gereformeerde Staten Officieren zijn nu hier na toe gezonden. Voorts zijn den 8 Junij, 1673. van de Nieuwer-sluys, af-gevaren in verscheyde Chaloupen en Roey-boots, omtrent 100 man, achter Breukelen, naar Westbroek, daar eenige Borstweeringen, door de Fransen waren op-geworpen; Hier vonden zy de Schiltwacht slapende / en drongen 300 vervolgens na binnen / daar zy ongeveer 90 man hebben gevonden / die het meestendeel zijn doodt geschooten / keerende alzoo / met plondering en buyt en 2 Gequetsten, weder na de Nieuwer sluys, achterlatende 5 Dooden. Het canonneeren ging in 't eerst / van Nieuwer-sluys na Breukelen, en wederom van Breukelen na Nieuwer-sluys zeer heftigh voort / zoo dat 'er / aan wederzijden veel volk gedoodt, gewondt, en verlamt wierd/ tot dat zy het aan beyde zijden moede wierden / en yder zijn Post zorghvuldigh bleef bewaren: Aldus is Hollandt aan die kant / en een goet deel van 't Sticht Uytrecht, van de Franse Plonderaars, en Brantstichters, ontlast / en bevrijdt geworden.

De Franse Oversten en Gebieders tot Uytrecht, nu wel ziende / dat'er met geweldt op Hollandt niets was uyt te werken / begonden over te leggen / of het niet mogelijk zou zijn / om het water, aan d'Oost-zijde van de Vecht, dat al daar op het Landt stont / en hare aanslagen (inzonderheyt te Muyden, daar op zy het nu gemunt hadden) alzints belette / van het Landt af te tappen / en in de Zuyder-zee te doen lossen. Dit meynden zy (misschien qualijk onderricht zijnde) alzoo te konnen gelukken; en dat met het doorsteken van den Zee-dijk, en Schut-deuren in die door-gesteken gaten te maken / om met het sluyten der zelve / den Zee-vloedt tegen te houden / en met het openen / het water, by Zee-ebbe, van 't Landt te doen af-stroomen / niet denkende of wetende / dat men door de Uytermeerse Sluys, of het doorsteken van den Vecht-dijk, uyt de Vecht-stroom (die doenmaals noch aldaar met de Zuyder-zee gemeen was) meer Zee-water kon doen in-loopen / als zy met hare Schut-deuren konden uyt houden. Dit besloten de Fransen dan in 't werk te stellen / en ten dien eynde wierden tot Uytrecht, en daar omtrent / alle de Sluyzen toe gehouden / de Vecht, Vaarten en Griften gestopt en af gedamt / eensdeels om zoo veel te minder water te doen af-loopen / en dezen gezeyden aanslagh te verlichten / anderdeels / om die van Hollandt 't gerijf en 't gebruyk van 't versch water te benemen: maar op 't eerste gebrek kon het in-gelaten Zee-water genoeghzaam voldoen / en het tweede konde hun niet helpen / want het versch water van boven komen most / en kon geen ander wegh / als door Hollandt nemen / om wech te loopen / te meer / dewijl de Lek-dijk door gesteken was / door welkers gaten het water, ongemeen sterk quam af-vloeyen: In tegendeel begost men binnen Uytrecht niet weynigh den stank van het op-gehouden / en stilstaande water, gewaar te worden.

Men zondt dan onder 't gebiedt van de Hertogen van Anguin, en Luxenburg (als hier voren gezeyt is) eenige duyzenden Fransen, met een grooten Leger-trein, van Tenten, Geschut, en zijn toebehooren / over Hilversum, na Muyderbergh, gelegen op een hooghte / aan de Zuyder-zee- of Ye-kant, tusschen Naerden en Muyden. Hier van daan liepen zy noch een vierendeel uurs vorder na de Stadt Muyden, den hoogen Zee-dijk langs / alwaar zy haar begroeven / Post vatten / en een Batterye op wierpen; ook quamen zy aan de laege Wegh, en Vaart, daar zy by Hakkelaars Brugh, eenige Water-molens af branden; zy vorderden met zeer grooten yver hun werk, niet tegenstaande van de Uytleggers in 't Ye, van Vlot-schuyten in de Vaart, en 't Naerder Meertjen, ja uyt Muyden zelfs / dapper op hun geschoten wierd. De Fransen gebruykten tot den arbeydt meest Goyse gedwongen Boeren, houdende hun Hooft-quartier te Muyderberg, daar zy veel aerdige Tenten hadden opgerecht / en alle de Huyzen rondtom wel 8 of 10 voeten hoogh / met een dikke aerde Wal bezet / om voor de Canon-kogels veyligh te wezen: Aan deze haar Batterye op den hoogen Dijk hadden zy een doorsnijdinge gemaakt / om daar door het water van het Landt in de Zuyder-zee te laten loopen / en omtrent 200 Roeden door diepe Approches langs den Dijk gevordert zijnde / maakten daar een tweede doorsnijdinge, met een Batterye, tot bescherming van de zelve / en zouden ongetwijffelt voort gegaan hebben tot meerder / indien hun zulks niet verhindert waar geweest, maar /

maar tot Muyden wierdt zwaarder Geschut, ja heele Cartouwen van Amsterdam gebracht / om de Werken der Franse te beschieten; gelijk dan op den 11 Junii, zoo van Muyden, uyt de Zuyder-zee, de laege Wegh, en van 't Naerder Meertje, dapper in de Werken der Franse is gecanonneert / onder welkers faveur de Hollanders, zoo op de hooge, als laege Wegh, Batteryen op wierpen / omtrent een musquet-schoot van de Franse Batterye: daar op zy op de Hollanders zijn aangevallen / doch na eenigh schermutsel / hebben moeten af-wijken / achterlatende verscheyden dooden, benevens die Post: het donderen van het Canon continueerde dagelijks / zoo dat met de Zuyd-oostelijke wint, 't gedruys daar af / op de Amsterdamse Straten genoeghzaam gehoort wierdt / en der Hollanders uytterste Batterye vorderde door het gedurigh werken zoodanigh / dat op den 16 dito, 't Canon daar op is geplant / en daar af verscheyden schooten dien dagh / en eenige volgende zijn gedaan / ruyneerende zoo veele mogelijk was / des Vyandts werken / en voornamelyk haar uyterste Batterye, daar mede zy het meeste quaat deden / die gantsch om verre wierdt geschoten; men maakte een zeer aanzienlijke Sterkte aan den Hinderdam, boven het gene dat aldaar tot noch toe geweest was.

Het schieten ging hier / en aan de Vecht, dagh en nacht voort / zoo veel het Geschut konde verdragen / en de Kanon-kogels vlogen gedurigh / op Breukelen en Muyder-bergh, en van daar op Nieuwer-sluys, en Muyden, heen en weer / door de Lucht, of het kaets-ballen waren geweest / 't welk menigh mensch, ten wederzijden / het leven koste / zoo dat de Goyse gedwongen Boeren, by nacht / en ontijden door gingen / en sommige hare Wooningen verlieten / om van het pressen bevrijdt te zijn / want het zwaar Amsterdams Geschut op de uyterste Batterye, voor Muyden geplant / ruineerde dagelyks de Franse Werken zoodanigh / dat deze Boeren des nachts genoegh te doen hadden / om die weder op te maken / die dan noch van 't Canon niet vry waren; Evenwel bleven de Fransen hals-sterk / deze Werken in houden / en vermaakten zelfs / 's nachts / het gene des daaghs / om verre geschoten was / en dit viel alle dagen en nachten wederom te herdoen / zoo dat zy dit eyndelyk moede zyn geworden / want bespeurden nu wel / dat zy door geenderley middelen yets op Muyden konden winnen / alzoo het Landt daar rondtom onder water stont / en dat het zelve / op hun voorgenomen manier niet te lossen was / dewijl het Zee-water meest den tydt / hooger / als het Binnen-water stont. Met geweldt was 'er ook niet uyt te rechten / door dien de Hollantse Batterye op den hoogen Dijk, nu met zijn doorsnijding onaankomelyk / en volgens dien / wel verzekert was / en 't schieten der Hollanders van ter zyden / quam van de drijvende Batteryen, als uyt het water zelfs.

Ten laatsten mosten de Fransen, door het gedurigh en onophoudelyk canonneeren der Hollanders, deze Post, en met eenen haren toelegh op de Stadt Muyden, verlaten / want haar geheel Leger had hier konnen komen te versmelten / en dat niet alleen / ter oorzaak van de Dooden en Gequetsten, (de welke zy dagelijks met menighten / zoo te Breukelen, en hier te Muyderbergh, lieten / en na Uytrecht (daar eens drie Schuyten vol te gelijk / van Breukelen aan quamen) Naerden, en elders wech voerden) maar vermits de Fransen, ongewoon wa-

ren zoo doodelijk / en onzacht onthaalt te worden / met geheele Troupen, niet alleen van 10 of 12/ maar van 40/ 50 / ja eens een geheele Compagnie tot Muyden met Vaendel, Trom, en alles / teffens quamen over loopen: gelijk ook eens te Nieuwer-sluys, de geheele Brantwacht der Fransen van Breukelen dede/ met haar volle Geweer, en daaghs daar na noch 38 man. Dit stont hun hier te Muyderbergh en Breukelen heel licht te doen / zonder van de hare betrapt te worden / om dat deze Posten zoo dicht by de Hollandtse waren gelegen.

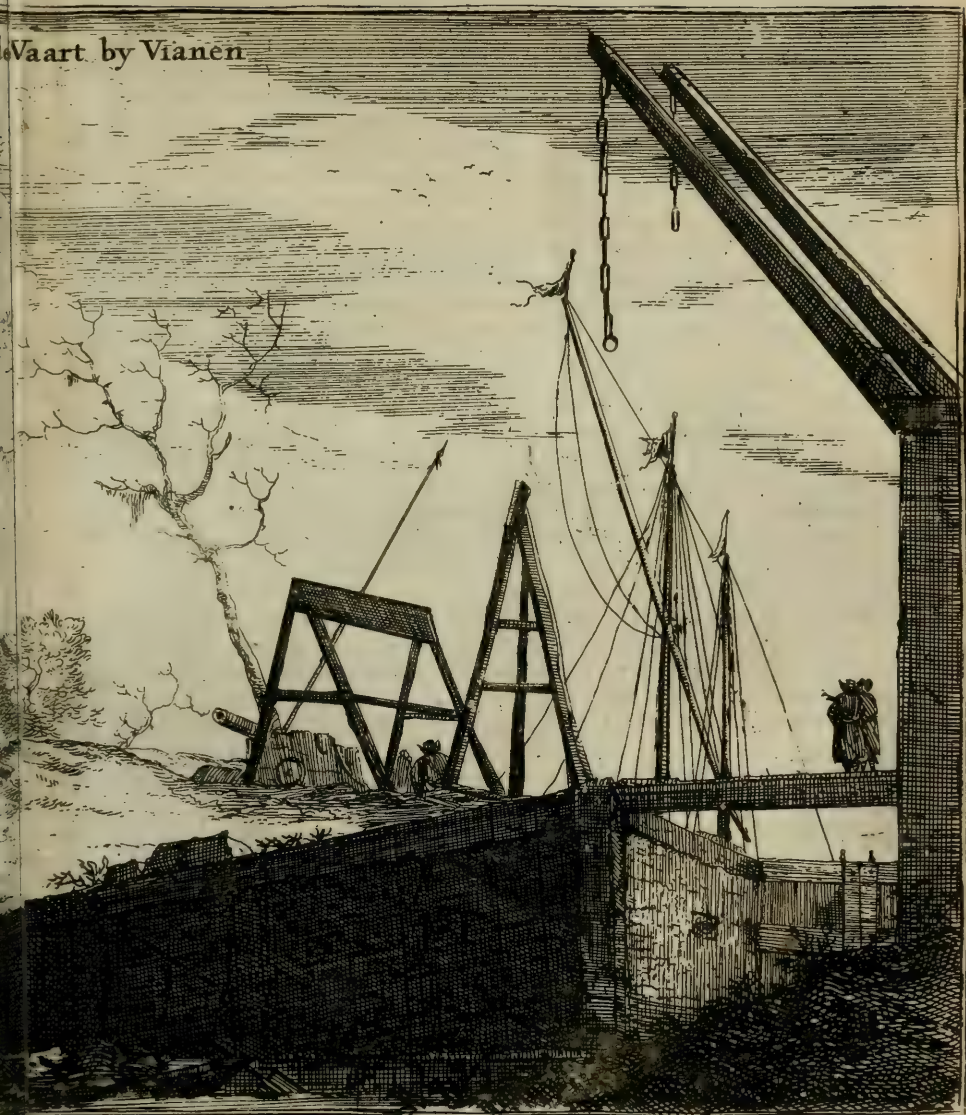
Omtrent half Junii quamen daar ook een deel Franse Deserteurs over loopen/ doch al eer men hun meeninge wist / waren al 3 of 4 / van 't geschiet uyt de Nieuwer-sluys doot geschoten: deze / en meest alle klaaghden / datze dagelijks groot gevaar / van 't leven te verliezen / door het canonneeren der Hollanders mosten uyt staan / daar door de Switsers en Fransen, die van Uytrecht na Breukelen, op 't Huys te Guntersteyn gecommandeert wierden / voortaan niet wilden gaan / of zy mosten daar om loten; Voorts zeydenze / dat zy niet meer kregen / als *un* Franse *soiz marqué*, dat is / een Hollantse stuyver daaghs, daar van zy niet konden leven / en by aldien zy wat meerder wilden hebben/ dat mosten zy op den Boer halen / en de Boeren waren kaal / of verloopen / zoo dat zy zwart en uytgeteert van honger, eyndelijk daar door / en in vuyligheyt zouden moeten vergaan / en hierom tot over loopen / genoodtzaakt waren geweest. Doch aldus/ of daar omtrent/ luyden gemeenlijk altijdt de klachten der Overloopers. De meeste van dit Volk, verzochten uyt Hollandt, door Brabandt, en Vlaanderen na Vrankrijk te mogen vertrekken; Veel warender by / die dienst onder Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Orangien begeerden; zoo dat'er besloten wierdt / een geheel Regiment, van deze Overloopers, byzonder op te richten / en over 't zelve is als Colonel gestelt den Baron de Cornuval, en tot Lieutenant-Colonel den Heer Wrangel: Tot hun Loop- of Vergader-plaats wierdt beroordonneert / het Eylant Flakké, gelegen tusschen Hollandt en Zeelandt, daar zy by Koppels, wierden na toe gevoert.

Eyndelijk wierden de Fransen, door het Amsterdams Geschut, van den Muyderbergh af-gevonst / zoo dat zy op den 6 Julii, 1673. haar spillen hebben opgepakt / en met het Geschut, en met den gantschen Train (alles gezamentlijk/ daar/ en daar omtrent verlatende) naar Uytrecht zijn vertrokken; zy nestelden noch eerst een weynigh tijdts in 's Gravelandt, wel 5 of 6000 man sterk / al ofze noch yets / daar omtrent meenden in 't werk te stellen / maar vertrokken/ zonder yets uyt te richten. Al eer zy Muyderbergh verlieten / schepden zy noch evenwel met een stank / stekende verscheyde huyzen aldaar aan brandt. De Hollanders uyt Muyden en andere plaatzen daar omtrent / hebben terstont de Werken der Fransen geslecht / hare Loopgraven gevult / de Borstweeringen voor de overgebleven huyzen af-geworpen / en alles / zoo veel mogelijk was/ in den vorigen staat herstelt.

Dezen Aanslagh op Muyden aldus misslukt / schenen de Fransen omtrent het Landt van Vianen, noch yets te willen aanvangen / tot welken eynde / een Leger, in die gewesten begon te vergaderen / maar alles wel hebbende doorsnuffelt / vonden zy de Hollantse Posten zoo vast met Volk bezet/ en door 't wa-

Vreefwyk of d Vaart

Vaart by Vianen

ter bestroomt / dat ze niets hebben dorven by der hant nemen. Maar de Schans diese hadden aan de Vaart gemaakt, verzorghdenze met alderley Krijghs-tuygh, t' zonderheyt van Granaden, Stink-potten, en Takke-bossen, met Pik, Teer, en Smeer bestreken; als mede zekere steene Windt-molen, die dicht daar aan st[...]t / in de welke zy / op de hooghste Verdieping, onder de Kap, wel 10 voeder groote Kaeysteenen hebben doen brengen / om die / in geval van noodtweer / langs de muren, op de Bespringers, te laten af-rollen.

Den 18 Junii, is den Oversten Joseph, met een partye van 160 Paerden, uyt Breda, na de kant van Mastricht getrokken / om te zien / wat daar omtrent was of te doen / die zich bevindende omtrent 2 of 3 uuren van 't Franse Leger, 21 van zijne Ruyteren af-zondt / die in een Dorp aantroffen een Convoy van 36 Paerden, en een Muyl-ezel wel geladen / by zich hebbende 21 Soldaten, welken buyt zy den 26 dito gezamentlijk binnen Breda hebben gebracht / van waar ook de Cornet Gerrit van Heemskerke kort daar na met 52 Ruyters is uyt-getogen na de kant van Charleroy, welke ontmoet zijnde van 12 Fransen, 7 der zelve ter neer schoten / en de rest gevangen namen: waar na zy bejegende 100 man te voet, onder 2 Officiers, die zich achter een Hegge hadden geposteert / doch door de Staatse haast gedwongen wierden / hun Wapenen neer te werpen / ontvluchtende eenige / en bleven 60 gevangens, neffens 2 Bagagie-wagens, en zommige Paerden, hebbende by hun 't gelt tot betaling van 3 maanden gagie aan 2 Regimenten, en verscheyde Cavaliers, met welke buyt zy behouden binnen Breda zijn gekomen.

Den 24 Junii deed de Graaf van Hornes een Vrouw tot Gorkum vast zetten / die beschuldight wierdt van Brieven tusschen den Bos en Bommel gebracht te hebben / welke Vrouw scherpelijk onderzocht zijnde / betichtighde eenige uyt den Bos, van Correspondentie met den Vyandt; waar op den Graaf van Hornes met 2 of 300 Ruyters aanstonts daar heen gereden is / en heeft 2 of 3 Borgers van daar / binnen Gorkum gebracht / die zeer nauw bewaart / en onderzocht zijn. Des anderen daaghs is binnen Gorkum gevierendeelt een Boer van Lakervelt, die / als een Spion van de Fransen gebruykt / de Stadts Grachten van Gorkum had wezen peylen / om zich met de Fransen daar van te mogen dienen.

Wanneer / en in wat gestalte de toegeruste Krijghs-Vlooten van Vrankrijk, Engelandt, en de Vereende Nederlanden in Zee zijn geloopen / hebben wy hier vooren verhaalt en aldaar gelaten; Nu wenkt ons de Snel gevleugelde Tijdt wederom t' Zee-waert in / om / voor eerst die twee verschrikkelijke Zee-slagen aan te teykenen.

Eerste, en Tweede Zee-slagh, der Koninglijke Franse, en Engelse Oorloghs-Vlooten, tegen die van de Vereende Nederlanden, voorgevallen den 7, en 14 Junii, des Jaars, 1673.

NIet minder op de Zee, als te Lande, speelde nu dien Dollen en Heydensen Krijghs-Godt Mars, zijn woedende en bloedende Moort-rolle, en dat op een Treur-Tooneel, voor de Zeeuwse en Vlaamse Zee-kusten opgerecht. De

voorbereydtselen des selfs / vertoonden sich al op den 1 Junii, 1673. als wanneer den Nederlandtsen Luytenant Admiraal Generaal de Ruyter, met 's Landts Oorloghs-vloot, leggende op Schooneveit, Ooft Zuydt-Ooft, omtrent 7 mijlen van West-kappel, verkondigt wierd / dat de Franse, en Engelse Scheeps-vlooten, in aantocht waren; Hy daar op den Krijghs-Raadt aan zijn Boort deedt komen / en yder aanmanende zijn Eer en Plicht, ten dienst van 't Landt, te betrachten: Dit selve hebben ook de Luytenants Admiraals der bysondere Esquadres, yder aan hare onderhebbende Capiteynen en Commandeurs ten hooghsten aanbevoolen / die mede hunne Officieren, gemeene Matroozen en Soldaten daar toe wel ernstelijk hebben gemoedight / waar op men groote couragie, onder alle het Zee-volk heeft vernomen / 't welk voor een goedt voorteyken van overwinninge wierd geoordeelt.

Des anderen daaghs was de Vyandtlijke Zee-macht, omtrent het Noordt-Voorlandt, en op den 3 dito voor Oostende, den 4/ in 't gesicht der Nederlandtse Krijghs-vloot, houdende al af en aan / vermits het weer seer ongestuymigh was / 't welk ook het gevecht eenige dagen ten wederzijden op hieldt / doch op den 6 dito, begost het weer wat te bedaren / als wanneer de beyde Scheeps-vlooten malkander wederom in 't gesicht kregen / en des nachts de Lucht geheel opklaarde.

Den volgenden dagh zijnde den 7 Junii, 1673. was de windt West-Noordt-West, seer voordeeligh voor de Fransen en Engelsen, die haar nu begonnen te vervaerdigen / om op de Nederlanders af te komen / de welke aanstondts het bot van hare Anker-touwen in korten / tot dat die op en neer quamen te staan / om alsoo met d'aankomst harer Vyanden, voort te konnen onder seyl geraken / gelijk ook geschiede / soo haast sy sagen / dat hare Vyanden met volle Zeylen/op haar aanzetten: d'Ankers dan met der haast voort opgewonden / en met eenen seyl gemaakt / liepen sy / vol Edelmoedige Couragie / de vyandtlijke Vlooten te gemoedt / die in 3 Esquadres, halve-maans wijse / waren verordonneert.

Prins Robbert had het gebiedt / als Hooft over die geheele Vloot, en met eenen over 't Esquadre van de roode Vlag; Den Fransen Graaf d'Estrée, het Esquader van de witte Vlag; en Sr. Eduard Sprag, dat van de Blaeuwe: echter waren de Engelse en de Fransen door malkander gerengeert / formerende de Franse onder yder Esquader, een Esquadron, of Smaldeel, bysonder; als den Schout by Nacht Monsr. d'Affendan, onder dat van den Heere Prins Robbert, en Monsr. le Marquis Grance la Cornette, (zijnde een gespleete witte Vlag op de Kruys-streng) onder dat van Sr. Eduard Sprag.

Het Esquader van de witte Vlag Noordelijkst, raakte eerst handt gemeen / tusschen 1 en 2 uuren, met dat van den Heer Lt. Admiraal Tromp, waar in de Vice-Admiraal Schram de voortocht had / en die leyden 't met den anderen om den Noord-Oosten, gevolght van den Heer Schout by Nacht de Haan, met zijn Smaldeling. d'Admiraal de Ruyter, en de Lt. Admiraal Bankert, met hare onderhoorige Esquadres, konden soo dra van de Vyanden niet aangevallen worden; en om haar ondertusschen niet van malkander te laten afscheyden / hielden sy

't al

't al mede Noordt-ooft-waert heen / tot omtrent 's namiddaghs ten twee uuren; en toen oordeelende/dat de tijdt en gelegentheyt daar was/om Zuyd-waerts over te wenden/ wierd daar toe Seyn gedaan / en de Luytenant Admiraal Tromp daar van verwittight / en gewent zijnde / raakten 't Esquadre van den Admiraal de Ruyter mede in gevecht/ tegens het Hooft-Esquadre: en dat van Bankert tegens dat van de Blauwe Vlagh.

De Vyanden quamen met zulken furie aan / even als of zy de Staatse al teffens geheelijk dachten te vernielen; maar zy wierden ook dapper ontfangen; zoo dat het gevecht zeer hevigh was. Den Heer Tromp geraakte in 't kort doende met den Vice-Admiraal van de Roode Vlagh, die de Franse aanvoerde/ die hy furieus begroete. De Heer de Ruyter quam in gevecht met het Roode Esquadre onder Prins Robbert, dwars daar door slaande. Bankert boorde mede vinnig door de Vyanden heen; en de Seconde van den Grave d'Estré wierd plotzelijk in de grondt geschooten / en de Graaf zelfs moest krengende afwijken; Bankert had met den eerste zijne Voor-steng verlooren / en het Schip van d'Heer Tromp, de Goude Leeuw, kon in weynigh uuren al zijn staande en loopende Wandt qualijk meer gebruyken; dewijl de groote Ra aan stukken/ schier al het Ronthout, en het gantsche Schip zoodanigh ontrampaneert was/ dat de Heer Tromp resolveerde op een ander Schip over te gaan / aldus komende met de Sloep aan 't Schip de Prins te Paert, waar op des zelfs Capiteyn van Bergen doenmaals al doodt geschooten was/ liet aldaar zijn Vlagh van boven wayen / en quam daar mede weder schrikkelijk in 't gevecht: wanneer zijn groote Mast, met Zeyl en Treyl van boven neder raakte/en alles zodanigh redde'os / dat hy weder genoodzaakt wierd/ na een ander Schip te roepen / zijnde het Wapen van Amsterdam, daar van zijn Vlagh van boven wayende/ vocht van nieuws tegen den Admiraal van de Blaeuwe Vlagh, en veel groote witte Franse Vlaggen, by hem hebbende den Schout by Nacht de Haan, die mede op een ander Schip, genaamt de Provintie van Uytrecht, was over gegaan.

Als d'Admiraal de Ruyter, door de Vyandt heen boorde / raakte een groot Frans Schip, het Schip Deventer aan boort; misschien tegen beyde haar zin/ en daar wierd handt tegen handt gevochten; zoo dat de Franse al hadden ge-entert / en Capiteyn Willem van Cuylenburgh het zelve voerende/ wel van 34 man uyt zijn Schip met de Sloep verlaten zijnde / had nochtans de Fransen dier-maten tegen gestaan / met het nederleggen van verscheyde (vier of vijf met zijn eygen handen) op het Half Verdek, dat zy genoodtzaakt wierden zijn Schip te quiteeren / haar Anker te laten vallen / en zoo van malkander te schavielen: dit Schip van dien Capiteyn was zeer reddeloos / dies hem bevolen wierd in de Wieling na 't Vlake te zeylen / doch door quade toeverzicht van de Lootsman, was het tegen het punt van de Zuydt-Oofter Raffen aangevallen / en met eenen in stukken gestooten / en zijn van 106 gezonde, en 75 gequetsten alleen omtrent de 50 mannen geberght / en de Capiteyn mede verdronken.

Den geheelen dagh was het gevecht even hevigh / zoo dat men zeyt / dat 'er noyt furieuser noch victorieuser voor dezen Staat gevochten is. Men zagh de Hollandtse en Zeeuwse Zee-helden allezints even dapper; den Admiraal de

Ruyter

Ruyter kloek en voorzichtigh; Tromp aan alle kanten als een blixem; Bankert, Evertsen, van Nes, de Liefde, als onverwinbare Zee-Leuwen; maar de Vice-Admiraal Schram, en de Schout by Nacht Vlugh, hadden het ongeluk/ van in des Vaderlandts, en hare overwinning glorieuslijk het leven te moeten laten. Niemandt wierd beschuldight in zijn Plicht te kort gebleven te zijn/ doch d'een had zo veel niet konnen doen als d'ander / en dat door meer of minder voordeel van de Windt. De Slagh duurde tot 's avondts ten 10 uuren, wanneer de donkere nacht haar van malkander deedt scheyden/ doch de Vyanden hadden al lang aan het deynsen geweest: Indien de Staatse haar langer hadden mogen vervolgen/ daar was hoop geweest om de Vyanden geheel te konnen ruineeren.

De Schout by Nacht de Haan (die nu al op zijn derde Schip, genaamt de Wakende Kraan, was over getreden) wierd gelast de plaats van de Vice-Admiraal Schram waar te nemen/ en weder de plaats van Schout by Nacht aan de Commandeur en Capiteyn van Meeuwen, die geduurende 't gevecht in de Vloot was gekomen/ te vooren een Engelse Kits genomen hebbende/ die van Londen quam / met eenige kostelijke Kleederen en Lieflijkheytjes voor den Graaf d'Estré. Nevens hem was noch een Fregat uyt Vrieslandt daar by gekomen met 30 stukken, en 132 man, Capiteyn Jan Vinkeboom.

De Branders van wederzijden hebben weynig werk gedaan/ nochtans zijn 'er veele vernielt en verbrandt geworden: de Vyanden hadden gaern een aan den Admiraal de Ruyter besteet/ maar is haar altijdt gemist. De Nederlandtse Vloot had wel al veel beschadighde Schepen, hoewel die doorgaans gelukkigh had gevochten/ met weynigh dooden en gequetsten. De Vyanden hebben 11 of 12 groote Schepen verlooren / zoo gezonken / gesprongen / als verbrandt / nevens verscheyde Branders, die door de Staatse Schepen zo in de gront als in den brandt zijn geschooten. Drie van hare gezonken Schepen hadden de Stengen noch boven 't Water steken / leggende op de diepte van 14 vademen.

Een gebergt Commandeur van een Franse Brander, verhaalde / dat de Engelse sterk zijn geweest 60 Schepen van Oorlogh, en tusschen de 24 en 30 Branders; en de Franse, 30 Schepen van Oorlogh, de minste van 50 Stukken, en 10 of 11 Branders; en met Advijs-Jachten, omtrent 150 Zeylen in alles: Dus hadden de Staatse geen twee Scheepen, tegen drie van hare Vyanden.

Eenige Franse Matroozen, uyt een Frans Fregat, genaamt la Friponne, bemant met 200 koppen, gemonteert met 36 Stukken, gecommandeert door den Ridder de Sourdis, dat gezonken is/ wierden door het Hollandts Volk gebergt: zy verklaarden/ dat noch een Frans Schip genaamt Le Foudroyant was gezonken/ bemant met tusschen de 5 of 600 man, en gemonteert met 70 Stukken, gecommandeert door den Capiteyn Jean Gabret.

Een van de Nederlandtse Galjoots-Schippers had ook een Sloep met Volk van een Franse Brander gebergt / by welke gevonden zijn zekere Verdeelingen, Ordres, en Seynen voor de Franse Schepen, of Esquadre van de Witte Vlagh, die noch tot opmerking zouden konnen dienen.

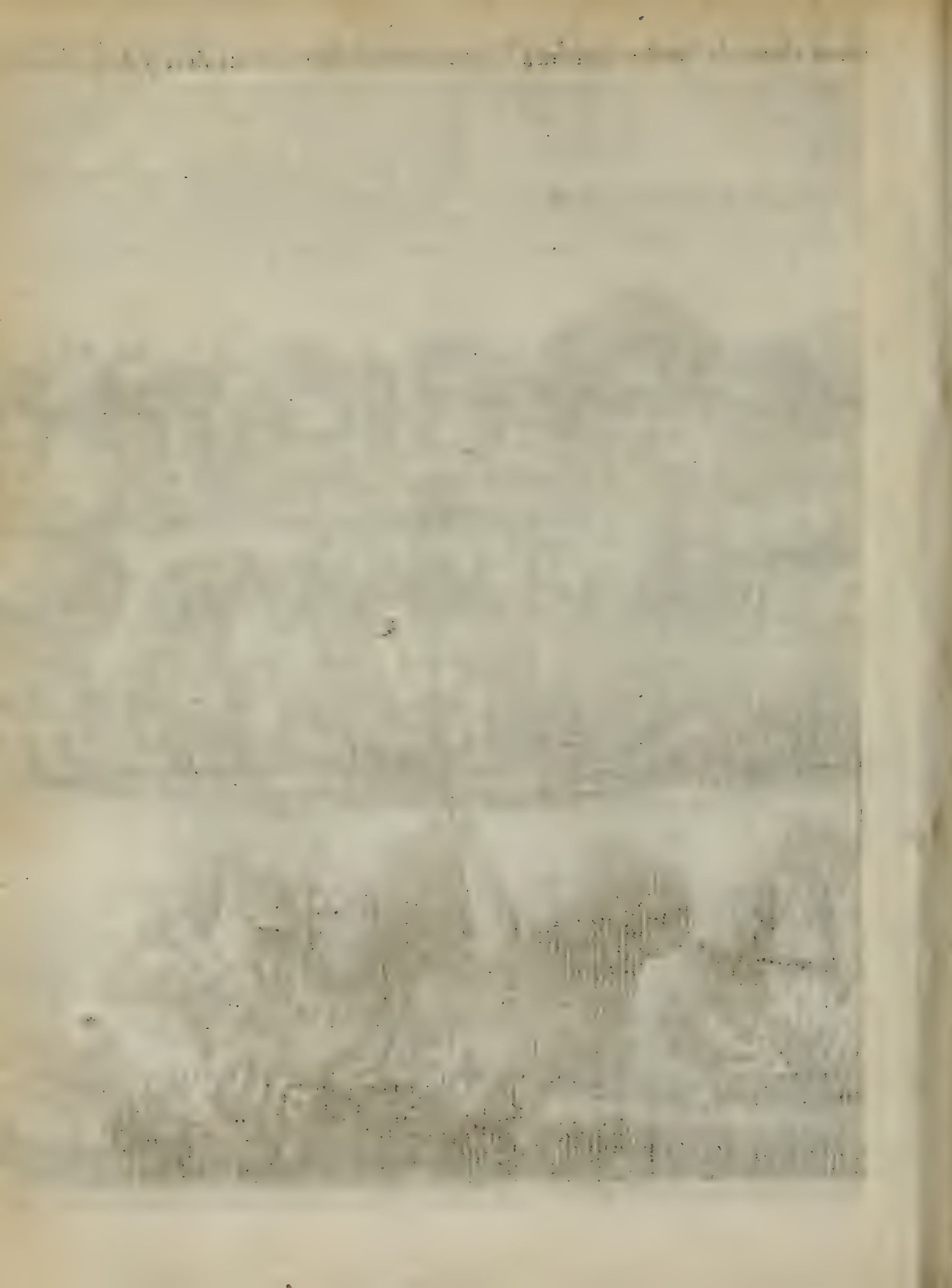
Van de Vyandt is mede veel kleyn Vaar-tuygh gebleven vol Volk gepropt/ nevens Schoppen en Spaden, met welke zy meenden in Zeelandt te landen/ onder

d'Eerfte Zee-slag, in den Iare, 1673. tegen de Engelse en France Oorlog Vloo

Vlooten door de Nederlanders Victorieuſlyk bevochten, den 7 Iuny A°. 1673

onder 't faveur van de Zee-Batailje, gelijk sommige Gevangene getuyghden.

De strijdende Vlooten door de nacht gescheyden zijnde, hebben de Neerlanders haar weder op Schoonevelt gezet / van waar zy noch twee te zeer ontredderde Schepen na de Wielingen zonden. 's Morgens zagen zy de Vyanden N. W. ten Westen, ruym 2 mijlen van haar ten Anker leggen / de Windt hardt uyt den W. Z. W. wayende / zoo dat zy belet waren den Vyandt weer onder de oogen te gaan zien. 's Daaghs daar aan quam by de Vloot uyt Zeelandt, Capiteyn Le Sage, met een Capitaal Schip, en noch eenige lichte Fregatten van byzondere Liefhebbers, met het Collegie ter Admiraliteyt aldaar / over een gekomen / gelijk ook de Fregatten Delft en Goes (daar het volk was af genomen door den Heer Luytenant Admiraal Bankert) weder met ander volk uytgebracht zijn / door de Capiteynen Lonque en Willem Hendriksz.

De Vice-Admiraal Sweers met zijn Schip den Oliphant, wel gemonteert en bemant / quam daar na mede by de Vloot: gelijk ook Capiteyn Brakel uyt de Maas. Ondertusschen was yder een bezigh met splissen / knoopen / Zeylen te herstellen / Ronthout te wangen / Lekken te stoppen / Kardoezen te vullen / en den Vyandt waar te nemen / gelijk de Vyanden ook werks genoegh hadden te doen / dewijl zy gewisselijk wel waren getroffen / en veel schade geleden hadden. Aan de Zeeuwse stranden en daar omtrent / door de gantsche Zee, quamen veel doode menschen, en stukken van Schepen, door malkander drijven / dat verschrikkelijk was / om aan te sien. Om nu alle byzonderheden noch nader te weten / kannmen lezen de volgende Brieven:

Missive van den *Heer Lieutenant Admiraal Cornelis Tromp*, geschreven aan de *Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal* der *Vereenighde Nederlanden*, in 't Schip de *Comeet-Star*, den 8 *Junii*, 1673. 's morgens met Sonnen opgang.

Hoogh-Mog: Heeren;

N*A dat wy gisteren omtrent 2 uuren aan de Batalje waren geraakt, duurende tot den donkeren avondt, zoo was ons onderhebbende 's Landts Schip den Gouden Leeuw, in het passeeren van den Vyandt, zoo gehavent, dat wy genoodtzaakt waren te gaan op het Schip den Prins te Paert, daar wy den Capiteyn* Van Bergen *doodt vonden; doch echter de Vlagge daar op zettende, en wederom ons in het Gevecht begevende, vochten daar mede tot omtrent 7 uuren, wanneer de groote Mast buyten boort geschooten wierdt; waar van daan wy ons transporteerden op 't Schip Amsterdam, gecommandeert by Capiteyn* Van der Saan, *waar mede wy den dans voleynden tot 's avonts heel donker, de welke ons scheyden; de voorste Schepen van den Vyandt, daar wy omtrent waren, waren aan 't vluchten, met Bram-zeylen by. Nu zijn wy op de Comeet-Star, gecommandeert by Capiteyn* Middelandt, *en hoopen dat Godt Almachtigh ons verder*

zal gelieven te zegenen met Victorie voor ons lieve Vaderlandt, in wiens heylige beſcherminge ik u Hoogh-Mog: na mijne ootmoedige en onderdanige dienſt geoffereert hebbende,

Blijve

Hoogh-Mog: Heeren,

Uwe Hoogh Mog: ootmoedigen, onderdanigen en getrouwen Dienaar.

Was getekent,

C. TROMP.

In 't Schip de Comeet-Star, den 8 Junii, 's morgens met Sons opgang, 1673.

Miſſive van den *Heer Lieutenant Admiraal de Ruyter*, geſchreven aan *Sijn Hoogheyt* den *Heere Prince van Orangien*, in 't Schip de *Seven Provintien*, leggende ten Anker op *Schoonevelt*, den 8 Junii, 1673. in de Voormiddagh.

Doorluchtige, Hoogh-geboorne Furſt en Heere,

M*Ynen onderdanigen laatſten is geweeſt den 6 dezer loopende Maant, omtrent de middagh.*

Dien achter middagh begon 't weder wat op te klaren, tegens den avont konden wy de Vyanden weder ſien, en 's nachts bedaarde het weer t'eenemaal.

Den ſevenden 's morgens was de windt Noord-weſt, en moy handtſaam weer, dies haar de Vyanden begonden te bewegen, en ik beriep op 't ordinaris Zeyn den Krijghs-Raadt aen Boordt, en ſpraken met malkanderen af, dat ons bodt zouden inkorten, zoo verre dat d' Ankers maar op en neer ſtonden, om zoo wanneer wy de Vyanden zagen af komen, de zelve te veerdiger te konnen lichten, en met de Ebbe daar tegens aan leggen.

De Leden en waren noch niet alle van mijn Boordt geſcheyden, of de Vyanden begonden op ons te avanceren, met alle haer drie Eſquadres, in forme van een halve Mane, en het Eſquadre van de witte Vlagge, dat het Noordelijkſte was, was het eerſte dat zich ten een uure engageerde, met dat van de Heer Luytenant Admiraal Tromp gerangeert, en die leyden 't met den anderen om den Noord-ooſten, Wy, en den Heer Luytenant Admiraal Bankert met onze reſpective Eſquadres konden zoo dra van de Vyanden niet geattaqueert werden, en ons ondertuſſchen niet van malkanderen te laten ſepareren, hielden wy het al mede Noord-ooſtwaart heen, tot omtrent 's namiddaghs ten 2 uuren, en doen oordeelende dat de tijdt en gelegentheyt daar was, om Zuydwaarts over te wenden, liet ik daar toe Zeyn doen; en de Heer

Luyte-

L. Admiraal Tromp, ook daar van door een Advys-Jacht adverteren en gewendt zijnde, raakten wy mede in actie tegens het Hooft-Esquadre; en den Heer L. Admiraal Bankert tegens dat van de Blaeuwe Vlagge; Wy boorden dwars door malkanderen heen, maar ik met wat meerder geluk, als den Heer L. Admiraal Bankert, die ik zagh dat zyn Voorsteng afgeschooten was, en daar op wat achting nam, zulks dat doen wy de zelve gepasseert waren, en daar van al diversche Vyandtlyke Schepen hadden afgesneden, daar van wy boven 's windts waren, niet dienstigh konden vinden, de zelve te vervolgen, maar wederom met den anderen Noord-waart over te leggen, en den Heer Luytenant Admiraal Tromp t'ontmoeten, gelyk wy ook tegens den avondt hebben gedaan, en doen te zamen met den Vyanden Zuyd-heen geleydt, en gevochten, tot dat den donker ons heeft gescheyden, en wy ten Anker quamen W. N. West omtrent twee mylen van West-Cappel.

Van alle particulariteyten, die geduurende het voorsz. gevecht zyn voorgevallen, is't ons onmogelyk een pertinent Relaas te doen, dewyle ons daar op noch niet hebben konnen informeeren, maar wy oordeelen absoluyt, dat dus verre de Victorie (Gode zy lof) aan de zyde van dezen Staat, en Uwe Hoogheyt is, om de volkomentheyt, zal noch met een goede resolutie en animositeyt van deze zyde werden gedisputeert, en hopen en vertrouwen wyders op des Alderhooghsten zegen.

Daar is wederzyden furieuselyk gevochten, maar van onze zyde by den eenen meer als den anderen, door dien d'een meer advantagie van windt als den anderen daar toe heeft gehadt, en het selve oordeelen wy ook van de Vyanden.

Daar zyn van beyde Vlooten veel beschadighde Schepen, en Officieren van onze zyde gebleven, den Vice-Admiraal Schram en Schout by Nacht Vlugh, midtsgaders de Capiteynen van Bergen en Bakker, en Capiteyn Nassau zwaar gequetst.

De Branders van wederzyden hebben weynigh effect gedaan, nochtans zynder veele vernielt en verbrant geworden; de Vyanden hadden ook eenige van de zelve zeer geerne aan ons besteedt.

Den Schout by Nacht de Haan, hebben wy geauthoriseert de plaats van den Vice-Admiraal Schram, onder 't Esquadre van den Heer Lieutenant Admiraal Tromp waar te nemen, en weder de plaats van Schout by Nacht doen suppleren door den Commandeur en Capiteyn van Meeuwen, die gisteren, geduurende het gevecht, is in de Vloote gekomen; en verhaalt een Engelse Kits genomen te hebben, die van Londen komende met eenige kostelyke Kleederen en delicatessen voor den Grave van Estré; van gelyken is noch gaarriveert een Fregat Vrieslandt met 30 Stukken, en 132 Man, Capiteyn Jan Vinkelbosch.

Om de minste veranderinge in transport van de Vlagge te maken, hebbe ik den Capiteyn van de Schout by Nacht Vlugh geauthoriseert, de zelve tot nader ordre te laten wayen.

Een geberghde Commandeur van een Franse Brander, relateert, dat d'Engelse sterk zyn geweest 60 Schepen van Oorlogh, en tusschen de 24 en 30 Branders; en de Franse 30 Schepen van Oorlogh, ten minsten van 50 stukken Kanon, en 10 of 11 Branders, en met Advis-Jachten, 100 en 40 Zeylen sterk.

Dat den Heere Prince Robbert de Vloote en Chef commandeerde; Den Graaf van Estré het Esquadre van de Witte Vlagge; en Sr. Eduard Spragh dat van de Blauwe: echter waren de Engelsen en de Fransen door malkanderen gerangeert, formeerende de Fransen onder yder Esquadre een Esquadron, of Smaldeel apart, als den Schout by Nacht Monsieur d'Assandan onder dat van den Heere Prince Robbert, en Monsieur le Marquis Grançe la Cornette, zynde een gesplete witte Vlagge op de Kruys-stenge, onder dat van Sr. Eduard Spragh.

De Vyanden leggen tegenwoordigh N.W. ten Westen ruym 2 mylen van ons ten Anker, ongetwyffelt met diergelyke reparatie en herstellen van ordre besich, als wy hier zyn, en de Windt is W. Z.W.

Waar mede Doorluchtige, Hoogh-geboorne Furst en Heer, &c. *In 't Schip de Seven Provintien ten Anker leggende op* Schoonevelt, *den* 8 *Junii*, 1673. *in de voormiddagh.*

Was geteckent,

MICHIEL AD: RUYTER.

Missive van de *Heer Lieutenant Admiraal Tromp.*

Hoogh-Mog: Heeren.

MYn Heeren. Wy hebben ons nader geinformeert op de constitutie van de Bataille eergisteren tegens de Engelsen en Fransen voor gevallen; wy vertrouwen dat zy hebben verlooren 11 of 12 Schepen, zoo gezonken, gesprongen, als verbrandt, neffens verscheyde Branders, die zoo in de grondt als in den brandt van onze Schepen geschooten zyn, waar van drie Schepen van haar, hier in onze Vloot noch met de Stengens boven Water steken.

Wy hebben (Godt zy lof) geen Schepen verlooren, alleenigh eenige Branders, geloove van vijf of zes; en is 's Landts Vloote noch in goet postuur, en hadden wy den harden Windt niet gekregen, waren den Heer de Ruyter en Wy van sentiment om den Vyandt weder onder de oogen te gaan zien; Doch dewijle het Godt de Heere niet gelieft, door de continuele harde Windt, zijn Wy met alle vigeur doende, om de Schepen wederom klaar, en in postuur te brengen.

Ik ben wederom op 't Schip den Gouden Leeuw gekomen, die alleen manqueerde een groote Rhae, waar over wy cito na Zeelandt hebben geschreven, vertrouwe anders van dage te zullen klaar zijn; Wy hebben bevonden op dit jegenwoordige Schip, omtrent de hondert zoo Dooden als Gequetsten, maar zullen ons van andere Schepen zien te redderen.

Den Schout by Nacht den Haan is mede wederom op zijn Schip gekomen, dat insgelijks redelijk wel in postuur is, en is by het overlijden van den Vice-Admiraal Schram, by provisie als Vice-Admiraal van Ons Esquadre gestelt, en den Commandeur van Meeuwen als Schout by Nacht in plaatze van dito Schout by Nacht den Haan.

Waar mede
Hoogh-Mogende Heeren, &c. Actum in den Gouden Leeuw, op Schoonevelt, den 9 Junii, 1673.

Getekent,

C. Tromp.

Missive van den *Heer Luytenant Admiraal de Ruyter*, geschreven aan *Sijn Hooghеydt* den *Heere Prince van Orange*, in 't Schip de *Seven Provintien*, leggende op Schoonevelt, den 11 Junii, 1673.

MYnen onderdanighsten laatsten is geweest den 8 dezer loopende Maandt, omtrent den middagh.

Dien zelven dagh verhief zich den Windt uyt den Zuydt-westen zeer sterk, en nademaal wy 's avondts te vooren in den donker ten Anker gekomen waren, en malkanderen vry na gezet lagen, en nu moften bodt vieren, zoo hadden wy genoegh te doen om den anderen te mijden, en geen schade aan te doen.

De Windt continueerde den 9 even sterk, evenwel voer een yder voort met splissen, knoopen, Zeylen te repareeren, Ronthout te wangen, Lekken te stoppen, en Kardoezen te vullen, lieten ook de Vyanden recognosceeren, en bemerken dat die van gelijken doende waren, want uyt alle informatien consteert dat zy wel getroffen zijn, en veel schade hebben geleden.

Wy hebben hier drie Franse Matroozen aan Boort gehad, die door ons Volk geberght waren uyt een Frans Fregat, genaamt la Fripone, bemant met 200 Koppen, en gemonteert met 36 Stukken, gecommandeert door den Ridder de Sourdis, dat gezonken is.

De zelve verklaren, dat ook noch gezonken is een Frans Schip genaamt le Foudroyant, bemant met tusschen de 5 of 600 man, en gemonteert met 70 Stukken, gecommandeert door den Capiteyn Jean Gabaret.

Dat daar-en-boven noch wel 2 of 3 andere Schepen van hare Vloote hadden zien zinken, die zy niet wisten te noemen, noch hadden konnen zien, of het Engelse of Franse waren, 't welk ook van andere werdt geconfirmeert, en met de Branders spreken wel van 13 of 14 stuks.

Zekere Officieren van kleyne Vaar-tuygen die het buyten onze Vloote hebben gehouden verklaren affirmatif, dat drie Vyandtlijke Schepen hebben zien springen, dat geen Branders waren; daar-en-tegen vermisten wy niet een eenigh Schip als 't gunt hier naar gemelt wordt, en 3 Branders.

Een van onze Gailliots-Schippers heeft ook een Chaloup met Volk van een

Franse Brander geberght, by de welke gevonden zijn zekere verdeelinge, ordres en Zeynen voor de Franse Schepen, of Esquadre van de Witte Vlagge, die ik hebbe dienstigh geacht, tot speculatie, Copye hier nevens over te zenden.

Aan de zijde van 's Landts Vloot is doorgaans gelukkigh gevochten, en weynigh Dooden en Gequetsten bekomen, onaangezien het furieus geschiet van de Vyanden met Kanon, en Musquetten, dat wy naast Godes byzondere zegen, imputeeren aan der Vyanden onervaren Volk.

Den 7 geduurende het Gevecht, doen wy tusschen het Roode en Blaeuwe Esquader doorboorden, geraakte een groot Frans Schip, 't Schip Deventer van Amsterdam, gevoert door den Capiteyn Willem van Kuylenburgh, dat onder mijn Esquadre en Smaldeel gerengeert was, aan boort, mijns oordeels, tegens haar beyder wille, en daar wierde handt tegen handt gevochten, maar d'uytkomste en konden wy doen niet zien, door de vaart van ons Schip, en rook die daar tusschen beyden quam.

Den 8 naar dat ik den voorsz. mijnen laatsten hadde gedepescheert, quam my den voornoemde Capiteyn Kuylenburgh van zijn wedervaren rapport doen, zeggende dat hem de Fransen hadden ge-entert gehad, en dat hy wel van 34 van zijn Volk, met de Chaloupe was geabandonneert, nochtans hadde hy de Fransen diermate geresisteert, en met het nederleggen van verscheyde, 4 of 5 met zijn eygen handen, op het halve Dek, genootzaakt zijn Schip te quiteeren; haar Anker te laten vallen, en zoo van malkanderen te schaveelen, en was het Schip van hem Capiteyn zeer geramponneert, dies hem by Acte ordonneerde in de Wielinge op 't Vlakke te verzeylen, en aldaar te repareren, gevende hem tot dien eynde de Loots van mijn Schip mede.

Ons is daar na van goeder handt bericht, dat het Schip Deventer noch dien zelven achtermiddagh komende voor de Wielinge, buyten verwachtinge door quade toezicht van den Loots-man, tegens het Punt van het Zuydt-Ooster Rassen was aangevallen, en in een moment in stukken gestooten, en zijn van 106 Gezonde, en 65 Gequetsten die daar op waren, t'zamen 171 Hoofden, tusschen 40 en 50 man daar van geberght, daar onder beyde de Luytenants, maar den Capiteyn en Loots die haar op 't Wrak hadden gehouden, en wel konden zwemmen, zijn mede verdronken, die ik beyde nevens de andere specialijk beklage.

De Chaloup met de voorsz. gevluchte Matroozen, hebben haar aan een Amsterdams Advis-Jacht begeven, met excuse dat zy meenden dat het Schip zonk, doen zy daar uyt liepen, hebbe haar doen overgaan op het Schip van den Commandeur, en Capiteyn van Meeuwen, die noch eenigh Volk deficieerde.

Huyden is den Vice-Admiraal Sweers, met het Schip den Oliphant by de Vloote gearriveert, wel gemant en gemonteert.

Den Capiteyn Brakel verwachten wy dezen dagh mede, en zullen dan mettet ontmannen van 't Fregat Rotterdam, gevoert van den Capiteyn Swart, als anderzins, zoo veel ons mogelijk is, zijn Scheeps-volk versterken.

Den Capiteyn la Sage, met een Capitaal Schip, en noch eenige lichte Fregatten van particuliere Lief hebbers, die met het Collegie ter Admiraliteyt in Zeelandt over een zijn gekomen, mitsgaders zommige Branders zien wy mede vol-

gens

gens de hoope die ons daar toe is gegeven, alle uuren uyt de Wielingen te gemoet, gelijk de Fregatten Delft en Goes, daar het Volk was afgenomen voor den Heer Luytenant Admiraal Bankert, weder met ander Volk door de Capiteynen Lonque, en Willem Hendrikſz, zijn uytgebracht.

Haar Ed: Mog: aldaar hadden ons geern 200 Franſen Gevangens, die haar dienſt vrywilligh preſenteerden, toegezonden, omme die over de Hollandtſe Schepen te verdeelen, en daar voor weder Matroozen in plaats op hare Schepen te krijgen: maar ik hebbe die voorſlagh niet konnen amplecteeren, ten reſpecte van zekere haar Hoogh-Mog: Reſolutie van den 5 Junii, 1672. op dat ſubject genomen, en mijne geringe conſideratien daar-en-boven geallegeert, en alzoo die zake tot de expreſſe ordre van den Staat, en U Hoogheyt gerenvoyeert.

De lang-verzochte Advis-Gailliots, daar van beginnen nu eyndeling eenige te voorſchijn te komen, die wy heden met Gequetſte naar Zeelandt zenden, om in de Gaſthuyzen verholpen te worden, terwijle het deze Noordt-Ooſte-windt niet toe laat dat zy zonder ongemak in de Maas konnen komen.

Het ſneuvelen van den Capiteyn Bakker, in onzen laatſten gemelt, bevinden wy abuys te wezen, maar 't is den Commandeur Mattheus Megang, voerende een Fregat van Amſterdam, genaamt Damiaten.

Waar mede *Doorluchtige, Hoogh-gebooren Furſt en Heere, &c.* Actum in 't Schip de Seven Provintien, ten Anker leggende op Schoonevelt, den 11 Junii, 1673.

Was getekent,

M. de RUYTER.

P. S. Dezen avondt is den Capiteyn van Brakel behouden by ons gearriveert.

Extract uyt zeker Journaal, gehouden, op 't Schip *Hollandia*, gecommandeert by den *Schout by Nacht*, *de Haan.*

DEs namiddaghs, omtrent een uure naar uytwijzinge der Sonne, ging den eerſten ſchoot, den Vice-Admiraal Schram had de voortocht met zijn ſmaldeeling, hier op volghde den Heer Luytenant Admiraal Tromp met de zijne, waar op den Heer Schout by Nacht den Haan met zijn ſmaldeelinge. Daar aan den L. Admiraal de Ruyter met zijn Eſquader, de Zeeuwen hadden de Arriergarde. Den Vyant was gelardeert met zijn Vloot, de Franſe door de Engelſe, als of zy elkander niet veel vertrouwden. Jegens 2 uuren was het luſtigh aan het ſlaan, den Vyant hadde geen couragie heel naar by te komen, zeylende geſtadigh dicht aan den wint. Noyt zo lang Hollant, Hollant was, ſloegh den Batavier zoo dapper; och! of het God belieft had, ons den loef te verleenen, den Vyant had door zijn genade, moeten Zee ruymen, of had het noch een uur of vier, dagh mogen wezen, want zy waren alreede aan het wijken. Tuſſchen 5 of 6 uuren ging onzen Heer Schout by Nacht de Haan van boort, op het Schip de Provintie van Uytrecht: wy hadden 14 zware ſchooten onder water, dieshalven moſten het uyt de Vloot houden en

krengen; den Heer Tromp had zijn Schip, de Goude Leeuw ook verlaten, en ging op het Schip, de Prins te Paert over. Den Heer Tromp met onzen Schout by Nacht den Haan vielen dapper op den Vyandt in, de windt schoot na het Noorden. Tromp nam weer een ander Schip genaamt Amsterdam. Den Haen ging datelijk mede over op den Wakende Kraan, en lieten haar verlatene Schepen, om een goet heen komen zien, doen ging het op heeter torn: zy lagen met hun beyden tusschen den Engelsen Vice-Admiraal van de Blauwe Vlagh en den Generaal door, de Ruyter lagh tegens haar aan, en quamen zoo de meeste part van hun Schepen by de wint overloopen, recht daar heenen stevende, daar wy niet en waren, stellende alles by, wat goet doen konde; de wint schoot uyt en in. Wy met ons Schip Hollandia, onze Lekken gestopt hebbende, zetten het weder na onze Schepen: Den Engelsen Schout by Nacht van de Blauwe Vlagh lagh jegens ons aan, met 10 of 12 kloeke Schepen, wy weder kant en klaar verwachtende hunne aankomste: maar zy smeten het overstaagh, en zeylden zoo met ons by de wint heenen, niet eens trachtende op ons af te houden. Het gevecht duurden tot 's avondts ten 9 uuren, wanneer wy ongevaar met onze Vloot tusschen 11 en 12 uuren, ten Anker quamen; den Vyandt hielt het onder zeyl drijvende, en zeylende zoo veel mogelijk van ons. Wy zagen haar van deze dagh den 8 Junii, van de Steng af, meest alle krengen. Den goeden God heeft onze Vloot zoo genadigh bewaart, dat wy niet een Schip verloren hebben, als een Brander, die een Engelsman van in de 80 stukken miste, in het aanleggen. Den Vyandt heeft de rest verlooren, die men heeft zien branden, tot 10 of 12 inkluys. Wy zien eenige Schepen gezonken, wiens Stengen noch boven steken, en leggen op 14 vaam water. Den Vice-Admiraal Schram is doodt, maar gesturven als een braaf Soldaat, en zijn Capiteyn niet minder, naar dat hy gebleven was. Den Schout by Nacht Vlugh is mede doodt, en onzen Capiteyn van Bergen. Nassou is zwaar gequetst: vorders weet men noch van geen onheylen, edoch hebben onze Schepen weynigh Volk verlooren, waar voor den Almogenden Godt niet genoegh kan gedankt werden. Wy houden met onze Vloot de Zee, leggende als vooren, op Schoonevelt.

P. S. Uyt het zeggen van de Gevangenen, was voorgegeven in des Vyandts Vloot, dat men niet zou slaan met de Hollanders, maar op Zeelandt los gaan, en eensslaaghs wech nemen, en alzoo zoude Hollandt volgen. En dit was aldus in Engelandt al voort gezeyt.

Eenige meerdere byzonderheden van de voorsz Zee-slagh, kan men lezen in een gedeelte/ (waar van hier na/ de rest volgen zal) van de hier nevensgaande

Missive

Miſſive van den *Heer L: Admiraal Generaal de Ruyter*, geſchreven in 't Schip de *Seventien Provintien*, ten Anker leggende op *Schoonevelt*, den 17 Junii, 1673. Behelzende het gepaſſeerde op den 7 en 14 dito.

G*Elijk in mijn voorgaande hebbe vermelt, hoe dat wy op den 7 dezer, de klokke* 1 *of* 2 *uuren gezamentlijk aan den Vyandt geraakten: de Heer Luytenant Admiraal Tromp ageerde met Comte d'Eſtré, Commandant van de Franſe Macht, en de Vice-Admiraal van de Roode Vlagh, zijnde de Engelſe en Franſe onder malkander gelardeert en gerangeert; den Vyandt hielt het te loefwaert by de windt, Noordelijk over, zoo dat in 't eerſt bezwaarlijk daar onder konde komen; doch korts daar aan den Admiraal van de Blauwe Vlagh met zijn Eſquadre achter ons, op het Eſquadre van den Heer Luytenant Admiraal Bankert wat afgezakt zijnde, wenden wy het terſtont derwaarts, alwaar vervolgens wat ruymte wierd gemaakt, en ten ware doenmaal niet en moeſte wederom gewendt werden, om gezeyde Admiraal Tromp, en de zijne, die zeer in de Vyandt was verwart, te gaan ſecundeeren, zoude eenige Schepen, zoo Franſe als Engelſe, in de kaers gevlogen zijn. Het gevecht was zeer hevigh, en duurde tot 's avondts ten* 10 *uuren, zoo dat gedrongen waren door den duyſter uyt te ſcheyden. Van het verlies van den Vyandt, daar van zijn drie Branders die op my af quamen, aan de twee Elementen overgegeven, als mede eenige van haar Schepen gezonken, gelijk ons door de Wrakken is gebleken: Van d'onze, geduurende het gevecht, eenige beſchadight, doch Godt lof geen gebleven, uytgenomen het Schip Deventer, gevoert by Capiteyn Cuylenburgh, die 's anderen daaghs naar Vliſſingen, om wat te repareeren, wierd opgezonden, in het derwaarts gaan, niet tegenſtaande hem een Lootsman was gegeven, op de Raſſen is gebleven, zijnde omtrent de* 60 *of* 70 *van 't volk geſalveert. In dat reſcontre zijn onder onze Vloot weynigh Dooden en Gequetſten geweeſt; het verlies van de notabelſte Perſoonen zijn de Heer Vice-Admiraal Schram, Schout by Nacht Vlugh, en de Capiteyn Naſſou, en van Bergen, zijnde de reſteerende Hooft-Officieren en verdere Capiteynen welvarende. 's Anderen daaghs vonden den Vyandt ontrent* 3 *Mijlen waters van ons geankert, en verſtonden uyt raport van de Schepen, die derwaarts op kondtſchap waren afgegaan, dat haar getal vry wat was vermindert, &c.*

Extract uyt het Journaal gehouden op 's Lants Schip den Gouden Leeuw, *gecommandeert door den Wel-Edelen, Gestrengen* Heer *en* Luytenant Admiraal, Cornelis Tromp.

DEn 7 *Junii Woensdagh* 's morgens was de wint *W. N. W.* met stadige koelte, en klare lucht. Omtrent 10 *uuren* in de *voormiddagh* seynde den *Heer de Ruyter* den *Krijghs-Raadt* aan boort, alwaar den *Heer Tromp* zich mede presenteerde. Middelerwijl rangeerden haar de *Koninglijke Engelse* en *Franse Vlooten* (noch boven windt van ons leggende) in *ordre*, en quamen eenige *Schepen* van haar *Esquadre* van de *Witte Vlagge* licht op ons af, doch staken in't kort wederom by, waar op den welgemelten *Heer Admiraal Tromp*, aanstondts aan zijn boordt quam, vindende *d'Officieren*, *Matroozen*, en *Soldaten*, met goede *resolutie*, en *couragie*, en gaf *ordre* om bot te korten, om als 't de noodt vereyschte, het *Anker* ten spoedighsten te konnen t'huys krijgen, latende *'s naarmiddagks* omtrent *een uur* het *Gebedt* doen, en na het zelve, aan een yegelijk van *'t Scheeps-volk* een *glaasje Brandewijn* tot encouragement schenken, zijnde toen van alles klaar, en slaghvaerdigh, den *Windt N. W. ten W.* komende den *Vyandt*, te weten, een *gedeelte* van de *Witte* en *Roode Vlagge* op ons *Esquadre* (die de voorste in lye lagen) al gaande af, zoo dat wy *d'Avantguarde* tegens haar hadden, en geraakten ten 2 *uuren* met de zelve in een heevigh *Gevecht*, met de *Steven*, *Noordtwaart* over, maar bevonden *d'Engelse*, en *Fransen* niet als in 't voorleden *Jaar* gerangeert, maar onder den anderen gemengt.

Den *Vyandt* te *Loefwaert* zijnde, hadde den *Vice-Admiraal Schram* met zijn *Smaldeelinge* de voortocht van ons *Esquadre*, waar op wy met ons *Smaldeel* in goede *ordre* volghden, en den *Schout by Nacht den Haan*, *d'Arriereguarde*, doch met zijn *Smaldeel* vry wat laagh aan *Lye*, doende niet te min hun best om by den *Vyandt* te komen; Wy wierden met onze *Smaldeeling* geen kleyntje van het meeste part van hun begroet, het welke wy ook na ons uytterste vermogen niet schuldigh bleven, zijnde het meeste gedeelte van *'s Landts Vloot* noch aan *Lye* van ons. Het voornoemde *Esquadre* van de *Witte Vlagh* (waar onder eenige *Engelse* gemengt waren, als boven gezeyt is) ons gepasseert zijnde, kregen toen het *Esquadre* van de *Roode Vlagh* te *Loefwaert* op *zijde*, over 't welke zijne *Koninglijke Hoogheyt* den *Heer Prins Robbert* commandeerde, wien wy al ons leven zullen dankbaar wezen, want 't was een *goet Man*, ter oorzake zijne *Koninglijke Hoogheyt* op ons *Bagboorts zijde* te *Loefwaert* lagh, met zijn *onderste laagh* 48 *ponders* zijnde, en de mindere naar advenant, weynigh *schooten* op ons dede; Dan ons vertrouwen was zoodanigh, alzoo hy veele *schooten* uyt onze *onderste laagh* met *dubbelt scherp*, en *Kneppels* van achteren in zijn huyt kreegh, het zelve hem heeft belet. Hy had by hem een *Franse Brander*, die voor de windt naar ons af quam, in meyninge ons aan boord te klampen, op welken wy met alle gewelt, ons *onderste Geschut* los branden, en belasten beyde de *Chaloupen* met wel *gewapende Matroozen*, en *Soldaten* bemant, daar na toe te roeyen, edoch hy raakten middelerwijl, door ons furieus

rieus *ſchieten* in den *brandt*, en ſprong in een oogenblik in de *Lucht*, wy ſchooten ook een *Engels Fregat* met in de 40 *Stukken*, in den *grondt*, en eenige *Schepen* van den *Vyandt* daar omtrent, heel reddeloos, als mede een andere *grooten Franſen Brander* op zijde van *Prince Robbert*, (die mede van meyning was, ons aan boort te leggen) zijn *groote Steng* af, waar door hy in *Onmacht* geraakten, gelijk wy ook deeden aan een groot *Frans Schip, Seconde* van genoemden *Prince Robbert*, met in de 80 *Stukken*, welke (zoo wy naderhandt verſtaan hebben) mede zou gezonken zijn, maar wy dobbelden ook niet mis, alzoo een yder van meergenoemde *Vyanden* het *ooge* op ons hadden, en geheele *Lagen* op ons loſten, waar door alle ons *ſtaande* en *loopende Wandt* meeſt aan ſtukken raakten, als ook ons *Rontkout*, en voornamentlijk de groote *Rhae*, die wy om laegh moſten ſtrijken, wezende het *groot Mars-zeyl* mede geheel aan flarden, en veele ſchooten in *'t hart* van ons *Schip*, gelijk ook als boven, onder, en tuſſchen *Windt*, en *Water*, hadden verſcheyde *dooden* en veel zware *gequetſten*, mede op ons bovenſten *Overloop* veel *Stukken* uyt hare *Rampaerden*, wezende ons *Schip* in alles zeer ontreddert. Ondertuſſchen in 't ſlaan liep de *Windt N. N. W.* 't welk belette dat wy en eenige van onze *Schepen* de *Loef* van den *Vyandt* niet koſten krijgen; Omtrent ten 5 *uuren* wenden wy 't tegen den *Vyandt* om de *Zuydt*, en ſloegen een ander *groot Mars-zeyl* aan.

Den *Heer Tromp* met zijn *Capiteyn Cornelis van den Heuvel*, *Luytenant Incourt*, en noch *twee Voluntaires* begaven haar in de *Chaloup*, en roeyden aan *'t Schip de Prins te Paert*, daar zijne *Wel-Edelheyt* de *Standaart* op planten, de welke, (na datze in een zeer hevigh gevecht met den *Vyandt* waren) met de *groote Maſt* te zamen wierd afgeſchooten, gaande voornoemde *Heer Tromp* van daar op *'t Schip Amſterdam* over.

Wat ondertuſſchen ons aanging, deeden noch ons uytterſte vermogen met *ſplitzen* en *knoopen*, niet tegenſtaande wy noch wel van 25 *Vyandtlijke Schepen* die op ons af quamen, en te *Loefwaert* met ons om de *Zuydt* heen zeylden, alle hare *Lagen Schut* moſten waarnemen, leggende veel *Schepen* uyt het *Eſquadre* van den *Heer de Ruyter* aan *Lye* van ons, die weynigh moeyten konden aanwenden, om by den *Vyandt* te komen, als metten *donkeren avondt*, wanneerze eerſt (noch aan *Lye* van ons zijnde) begonden los te branden, daar onder mede was den *Vice-Admiraal de Liefde*; Omtrent 10 *uuren* ſcheyden de *Vlooten* van den anderen, wy zagen 4 of 5 *Schepen* branden, als ook eenige *Wrakken* drijven, 's nachts was het *doodt ſtil*, invoegen de *Vyanden* op 15 *vaam Weſt-Cappel.* O. Z. O. 3 *groote mijlen* van ons ten *Anker* quamen.

Den 8 *Junii Donderdagh 's morgens* was de *Windt W. ten Z.* en *W. Z. Weſt*, met een *labber koeltje*, en helder weer, wy maakten noch alles klaar, van *wangen*, *ſplitzen*, *knoopen*, en verder daar aan klevende zaken, en zagen dat den *Heer Tromp* de *Vlagge* van de *groote Steng* van *'t Schip*, de *Commeet-ſterre*, af liet wayen, waar op den *Capiteyn Thomas Tobias*, en den *Secretaris Blens*, met de *Chaloup* derwaarts roeyden, maar moſten door de *harde Stroom*, onverrichter zaken, te rugge keeren.

Naar *'t vroegh ſchaffen*, roeyden den *Schout by Nacht den Haan*, met een *Chaloup*

achter ons om, na zijn eygen *Schip*, hebbende over geweest op de *Wakende Kraan.* Wy kregen doen noch 19 *man* van den *Commandeur Jan Jansz. Bout*, op ons *Schip* tot versterking, over; Een weynigh na de *middagh* quam den meergemelte *Heer Tromp* met die gene, welke met hem afgegaan waren, gezont, en wel te pas, weder *t'Scheep*, en verstonden dat 'er 11 of 12, zoo *Engelse* als *Franse Schepen* vernielt waren, daar wy in tegendeel, van onze zijde niet een eenigh *Schip* hadden verlooren, *'s avondts* en *'s nachts* was de *Windt* als vooren met harde *koelte*, waar over wy de *Fokke-Rhae*, en *Voorsteng* om laegh streken.

Aldus was het dien onvertzaaghden Tromp niet genoegh / zijn Lijf en Leven, op zijn eerste Schip alleenlijk ten dienst / en liefde van 't Vaderlandt te hebben gewaaght / maar als of Hy, (volgens 't spreekwoordt) noch 5 diergelijke in de kist had gehad / stapt daar en boven noch op 4 onafgestreden Schepen over / strijdt onverschrikt en onvermoeyt / zoo lang / tot dat Hy niet/ maar wel de Schepen afgemat/ onbequaam en reddeloos zijn geworden: Deze Schepen waren / de Goude Leeuw, de Prins te Paerdt, Amsterdam, Oudt-Caspel, en de Comeet-sterre. Den Schout by Nacht, de Haan, was ook al op zijn derde Schip over gegaan / als namentlijk / Hollandia, de Provincie van Uytrecht, en de Wakende Kraan.

Doch laat ons eens onderzoeken hoe de Engelsen den uytval van dezen Zeeslagh, weten te verbloemen en verdraeyen / dat te vernemen is uyt den volgenden

Brief van *Sijn Hoogheyt Prins Robbert*, aan de *Graaf van Arlington*, *Sijn Majesteyts* principaal Secretarius van Staat, uyt het Schip de *Royale Charles*, van de *Ooster Banken* den 8 Junii, 1673. ten Anker leggende 7 mijlen van *Oost-Capel*, ten 1 uuren na de middagh, de Windt Z. Z. W.

B*Y deze geve ik U een Relaas van de Actie, gisteren voorgevallen zijnde den 28 dezer zoodanigh, als die tegenwoordigh kan opgestelt worden, niet hebbende de tijt gehad, om mijn zelven van des Vyants schade te informeeren: het quade weder te vooren gaf ons gelegentheyt, om alle de Zanden te onderzoeken: Op dit Schip den 27 Kryghs-Raadt gehouden zijnde met alle de Vlagh-Officieren, was geresolveert den Vyant aan te doen, ten Anker leggende in een rechte linie, omtrent Schoonevelt, in conformité van onze resolutie, wierdter een Esquadron Schepen geordonneert van verscheyde rangen uyt de Vloot, waar van de oudtste Capiteyn 't Commando had, bestaande in 35 Fregatten, 13 Branders, behalven kleyn Vaar-tuygh, die voor uyt gingen. Gisteren morgen omtrent 8 uuren zeylden deze met haar Esquadre voor af na de Vyandt, de Wint Z. Z. W. en waren tegens*

12 *uuren*

12 *uuren ge-engageert met Tromp, hebbende d'Avantguarde. Wy waren gedwongen vroeger te engageeren, als ik gemeynt hadde, om den Vyant te verhinderen de Loef van ons te krijgen. Het Esquader, gecommandeert by Tromp, wierde by d'onze zoo hart gepressceert, dat zy wegh moesten deynzen, en retireeren, zoo verre als de Zanden haar toelieten. Het Esquader door de Ruyter gecommandeert, engageerde met de Graaf d'Estré, en de Franse, welke haar treffelijk queten, Sr. Eduwart Spragh maintineerde insgelijks 't gevecht aan zijn zijde, met zoo groote couragie en resolutie, dat haar gantsche Vloot allengskens moest retireeren, dat, had het niet geweest uyt vrees voor de Banken, wy haddense alle in haar Havenen gejaaght, dan hadden wy Sijn Majesteyt een beter Relaas konnen geven: De zaak dus staande, met het aannaderen van de nacht, oordeelden ik het best wat af te houden, en hier te ankeren, waar ik nu legh.*

Den Vyandt heeft een considerabel verlies gehad, welk zy niet lichtelijk zullen recouvreeren: veel van haar Volk doodt, veel Schepen gedevaliseert, en eenige geruineert; De Ruyter en Tromp liepen groot perijkel om verbrant te worden door eenige van onze Branders, indien zy haar gequeten hadden als behoorde. Ons verlies is zeer inconsiderabel, twee van onze Schepen alleenlijk ontreddert, te weten de Cambridge, en de Resolutie, welk ik op meen te zenden om te repareeren, de rest van ons werk zullen wy hier lichtelijk konnen doen. Als noch heb ik maar deze Lijst van deze Officieren doodt, Capiteyn Fowles, Capiteyn Woerden, Capiteyn Finch; Cellonel Hamilton was zijn been afgeschooten. De particulariteyten zal ik zenden, als ik beter informatie hebbe. Alle de Officieren en gemeene Maats queten haar wonder wel.

In myn Esquadre queten haar specialijk Capiteyn Leg, Sir John Holmes, Capiteyn Wettwang, Capiteyn Story, Sir Roger Striklandt, en Sir William Reeves, de eerste nam een Schip van de Vyandt, en de laatste bracht een Brander te leyward van Tromp, en indien de Capiteyn van de Brander zijn plicht had geobserveert, Tromp had zekerlijk verbrandt; niet te min Story en Wettingwang be-eyverden het zoo wel, dat Reeves hem zelf ontsloegh van 't gedrang der Vyanden. Ik verhoop Sijn Majesteyt satisfactie zal hebben, considereerende de plaats daar wy engageerden, en de Banken, zoo wierder zoo veel verrecht, als men had konnen verwachten; en dus verblijve ik het aan Sijn Majesteyts favorable sentiment, aan wien ik wensch veel gelukkige jaren in 't toekomende, dit zijnde zijn geboorte-dagh.

Dit schrijvens van Prins Robbert, zoekt de voorvallen in de Zee-slagh gebeurt / zoo wat te bewimpelen / en zijn verlies te verbloemen / klagende over de zanden, ondiepten, en gronden, daar de Duytsen waren in / en achter gejaaght / hoewel in tegendeel de zelve / de Engelse en Franse, wel tot 10 uuren

in de

in de nacht, hadden nagezeylt / en des anderen daaghs / meer dan een mijl dieper in Zee lagen geankert / als van te vooren / en dat niet verder als omtrent 2 mijlen van de Engelse en Franse, zoo dat zy malkander wel konden zien / leggende de Nederlanders eenige dagen / beneden de windt, waar mede hare Vyanden, alle uuren, op haar konden af komen: dat niet geschiedt is. Maar dat den Engelsen Capiteyn Legg, in 't begin van de Slagh, een Nederlandts Schip heeft genomen gehad / is waar / doch het is hem manhaftigh weer ontweldight: Want Capiteyn Bakker, voerende het Fregat de Jupiter, met 36 Stukken, onder 't Esquadre van den Vice-Admiraal Schram, was door de Engelse daar van afgesneden / als wanneer zy een Brander op hem aanzetten / zoo dat hy zijn volk ordre gaf / in de Boot te vallen / om den Brander af te keeren / 't welk van zoo veele gedaan wierd / dat hy de helft qualijk in zijn Schip behielt; de Engelse dit merkende / quamen hem aan boort / en namen 't Schip in / dat zelfde omtrent 4 glazen, dat is 2 uuren lang / inhoudende: doch de Capiteyn ziende zijn Vloot victorieus / en 's Vyandts Schepen af wijkende / heeft de Engelse binnen zijn boort weer overmant / en zich zelven bevrijdt; en is weder by de Vloot gekomen.

'T Is by de Engelse niet ongewoon / haar schade te verduysteren / dewijl zy in hun grootste nederlagen altijdt van Victorie roepen: Gelijk zy nu weder een verhaal van deze Bataille uytgevende / de grofste verdichtzelen daar in voeghden / die men zou konnen bedenken / als / datze in d'eerste aanval de Duytse Vloot zoodanigh aangrepen / dat die aanstonts ruymte maakten / en zo zy ten 4 of 5 uuren in hare Zanden, zonder gevaar van stranden hadden konnen komen / zy 't gewislijk zouden gedaan hebben / ook by aldien den dagh langer geduurt / en zy Engelse een ruyme Zee hadden gehad / de Duytse Vloot veel meerder was geruineert geweest / maar datze af hadden gehouden / wanneer zy op 5 vadem water quamen; evenwel hadden zy twee van de Duytse capitaalste Schepen genomen / als een van 58 / en 't ander van 70 Stukken, dan waren zoo door-boort / dat beyde in de nacht zonken; insgelijks hadden de Fransen ook een Schip gekregen / en 11 Hollandtse Schepen waren / geduurende het Gevecht, door gegaan; daar tegens was haar schade niet van beduyden / want zy niet een Engels noch Frans Schip verlooren hadden; en dat Prins Robbert tegens den avondt Tromp met een ander Vlagh-schip wel genomen zou hebben / zoo zijn voorzorgh / om de Vloot voor de gront te bewaren / 't zelve niet belet had: Met veel meer andere beuzelingen, niet waerdigh om te verhalen.

Gelijk nu de Engelse hare schade zochten te verbloemen / en yder een in te prenten dat zy de Victorie hadden / zoo deden de Franse snorkers niet minder / die al de eer van dit Zee-gevecht aan haar Natie toe schreven: Want in 't verhaal dat zy daar van uytgaven / verheften zy zeer hoogh / de couragie van de Hare, door dien zy verhaalden / dat in elk Esquadre der Engelse hun Schepen de voortocht hebbende, wonderen deden: Welk verhaal dusdanigh was:

't Gevecht begon door 't Roode Esquadre van Prins Robbert, in welkers hooft 4 Franse Schepen waren, te weten, de Conquerant, gecommandeert door Capiteyn Tivas, die wonder dede, maar wierd geraakt door een Canon-schoot, d'Esguil-

d'Esguillon, gecommandeert van Monsr. Louis Gabaret, d'Invincible, van Monsr. d'Estival, en d'Oriflame; De Ridders de Bethune en de Tourville betoonden genoeghzaam haar couragie: De Ruyter willende de linie van den Fransen Vice-Admiraal doorbreken, wierd van den Tonnant, gecommandeert van Monsr. de Preuilly, gevolght, die een Schip, 't gunt by hem lagh, aandede, een partye Volks over-smeet, en in kreegh, zijnde Sr. de la Chaboissiere en den Ridder de Tery d'eerste met den Degen in de hant, daar in gekomen, welke laatste de Luytenant doodende, was in groot gevaar, ten zy een Volontair du Rivaux, de Capiteyn niet hadde gedoodt: Monsr. Gabaret had ook een Schip van den Vyandt ingekregen, maar na dat eenige gevangens hadde mee genomen, verliet 't zelve weder, om dat de Ruyter daar by gekomen, hy zich niet wilde ontblooten, ook was 't gezeyde Schip beneden windt: Den Marquis l'Hominez op de Sage, en Sr. des Ardens, deden alles wat men van haar groote couragie kon verwachten: Den Prince Robbert beleet zelfs, dat de Fransen haar wel hadden gequeten, en verklaarde, dat de Hollanders noyt hadden gehad die onverzaaghtheyt en ervarentheyt, dan in deze rencontre. In 't Esquadre van de Franse waren gebleven le Sr. Tivas, en een brave Vaendrigh Poitté, den Ridder de Flaccour door een splinter aan zijn kin gequetst, een Vaendrigh Sicaud beyde kaken wegh, Chaboissiere Luytenant met een Pistool-schoot in de zijde gequetst, du Rivaux, Volontair, gequetst, Mr. le Marquis de Grance, die met de Schepen van zijn verdeeling de Vyanden geheelijk hadde verdreven, was ook gequetst, den Ridder de Ronceroles een Schouder wegh genomen, le Sr. de St. Michel, en 2 Capiteyns van Branders, Bidault en Roquillon, doodt: En ten ware dat de Hollanders niet in hare Banken waren geweken, zou'er een schrikkelijke Executie in hare Vloot gemaakt zijn, &c. Dus verre het Frans verhaal.

Hoewel veele Lieden in Engelandt wel wisten/ wat van de zaak was/ en deze voorgevingen maar dienden om 't gemeene Volk in slaap te wiegen. Zo had 't geen de Fransen hier van zeyden/ noch veel minder grondt/ als dat hare Schepen de Hollanders doen wijken/ en een Schip genomen hadden; daar 't nochtans zeker is/ dat 'er eenige van haar Schepen zijn gebleven/ blijkende by de verscheyde Stengen, die op de plaats van 't Gevecht noch boven Water bleven uytsteken; en zy zelve neffens d'Engelse hebben moeten wijken; 't was waar dat zy wel gevochten/ doch ook dapper aan geloopen hadden.

Hare Ed: Mog: de Staten van Zeelandt hadden nu de Vloot gaern 200 Franse Gevangens, en Overloopers, die haren dienst vrywilligh presenteerden/ toegezonden/ om die over de Hollandtse Schepen te verdeelen/ en daar voor weder Matroozen in plaats op hare Schepen te krijgen; maar de Heer Admiraal had die voorslagh niet konnen goedt keuren/ ten respecte van zekere hare Hoogh-Mog: Resolutie van den 5 Junii, 1672. op dat subject genomen/ zijne consideratien daar-en-boven allegeerende/ en die zaak alzo renvoyeerende tot de expresse ordre van den Staat, en Sijne Hoogheyt den Prins van Oranjen.

Korte dagen daar na arriveerde mede by de Vloot de Heer Vice-Admiraal Sweers, met het Schip den Oliphant, gemonteert met 70 Stukken, en wel bemant.

bemant. Naar hem quam Capiteyn Brakel uyt de Maas, wanneer de Heer Admiraal de Ruyter, met het ontmannen van 't Fregat Rotterdam, gevoert by den Capiteyn Swart, als anderzins / zoo veel mogelyk was / zijn Scheeps-volk deedt versterken.

Dan de Advijs-Gailliots begonnen daar ook eenige te voorschijn te komen/ die met Gequetste na Zeelandt gezonden wierden / om daar in Gast-huyzen verholpen te worden / terwijl die Noord-Ooste Windt niet toeliet / dat zy zonder ongemak / in de Maas konden komen. De Gequetsten waren van kleyn getal 't welk / onaangezien het furieus schieten van de Vyanden met Kanon en Musquetten, de Heer Admiraal, (naast Godts byzonderen zegen/) alleenigh oordeelden te ontstaan uyt der Vyanden onervaren volk. Na de volgende Slagh zullen wy daar van een Lijst hier by voegen. Het was hier zodanigh mede gelegen/ dat den Koning van Engelandt, (om de Koopluyden en Gemeente niet te zeer te belasten) de Scheep- en Koop-vaart niet hebbende verboden / het braafste Zee-volk, op de Koopvaardy-schepen waren vertrokken / die zy liever wilden dienen / als den Oorlogh, waar door de Engelse Vloot met een deel geprest, onwilligh, onbequaam, en onervaren volk, bemant was. Eenige Schepen uytgezonden om de Vyanden waar te nemen / brachten tijding dat zy zeer beschadight waren. Op de Nederlandtse Vloot vondt men noch ongemeene couragie, daar het qualijk te gelooven was / dat alle die Schepen zoo weynige Dooden en Gequetsten gekregen hadden; zoo dat zy merkelijk daar in Godts hant bespeurden.

De tweede *Zee-slagh* van de *Franse* en *Engelse* Scheeps-Vlooten, tegen die van de *Vereende Nederlanden*, op den 14 Junii, 1673.

DE Nederlandtse Oorloghs-vloot nu op Schoonevelt leggende / dede den Heer de Ruyter door de Brantwachten geduurigh des Vyandts Vloot waarnemen / gelijk de Engelse mede de Staatse hebben gedaan: Wanneer nu den 12 Junii den Luytenant Admiraal Generaal de Ruyter Krijghs-Raadt houdende/ overleyt wierd (nu de Schepen weder herstelt waren) wat met 's Landts Vloot best te doen stont; en na alles overwogen was / geconsidereert dat geen Schepen meer uyt 't Vaderlandt hadden te verwachten / en den Vyandt met de eerste westelijke windt, buyten twijffel / stont versterkt te werden / is eenparigh goedt gevonden (indien 'er geen andere ordre van de Regeeringe quam) den Vyandt op den 14 dezer, onder Godes genadigen zegen, aan te tasten / van onze Kust te drijven / en de zelve (was 't doenlijk) te ruineeren. Den 14 dezer 's morgens de Ed: Heeren Gedeputeerden van haar Hoogh-Mog: aan boort van den Luytenant Admiraal komende / te weten / de Heeren Bosvelt, van der Meyden, Maregnault, en van Vierzen, benevens de Heeren Boetzelaar, en Reygersbergen, uyt het Collegie ter Admiraliteyt van Amsterdam, conformeerden haar de welgemelte Heeren, met de genomen Resolutie van den Krijghs-Raadt:

Waar

Waar op den Heer de Ruyter ten half 9 uuren de Blaeuwe Vlagh liet wayen/ en een Wimpeltje, zijnde een Seyn om 't Gebedt te doen / 't welk solemnelijk gedaan zijnde/ en Godt om zijn zegen gebeden / is de Vloot ten 11 uu en onder zeyl gegaan (wanneer gedachte Heeren Gedeputeerden van boort gingen) recht op den Vyant aan / zijnde verdeelt in 3 Esquadres, den Admiraal Tromp had de Avantguarde, den Admiraal de Ruyter de Bataillie, en den Admiraal Bankert de Arrierguarde: Met een voorwint van af komende op den Vyandt, (die nu van 140 Zeylen tot 118 was vermindert) namen de Engelse en Franse zonder haar te wachten / de wijk: Den Heer Tromp verdrietigh van haar te vervolgen / en niet tot een Bataillie te konnen krijgen / schoot eenige schooten met Kanon, en op de zelve tijdt / zijnde omtrent 5 uuren na de middagh / gaf 't Vyandts Blaeuw Esquadre, hebbende d'Avantguarde, de Heer Tromp tijdt/ haar in te halen; waar op 't gevecht begon: De Heer de Ruyter attacqueerde 't Esquadre van Prins Robbert, die al wijkende vocht; en den Heer Bankert raakte aan 't Franse Esquadre: De Engelse en Franse waren nu byzonder geraugeert. Den Heer Tromp leyde den Engelsen Admiraal van de Blaeuwe Vlagh aan boort/ en was hem genoegh meester/ doch hy wierd gesecondeert van een zeer groot Schip, waar tegens hy hem zoodanigh weerde / dat haast afwijken most: Hier wierd in 't heetste van 't Gevecht de Heer Johan Bergh Volontair, zoo als hy nevens den Heer Tromp op den Overloop stont / de rechter voet, voor 't meerendeel afgeschooten; voorwaar een ongeluk voor dien Heer, die zich zoo vrywilligh, benevens andere / uyt liefde tot 't Vaderlandt, op de Vloot had begeven.

Den Heer Vice-Admiraal Sweers was zeer doende tegens veel Vyandts Schepen, doch raakte in 't kort zeer schadeloos. 't Gevecht duurde tot de nacht, maar de Vyanden vochten al wijkende na haar Kust, tot datze in den donkeren zeer confuselijk de vlucht namen: Zijnde deze tweede Bataillie furieuser als de eerste geweest. Men had een Vyandts Oorlogh-schip gewis zien branden, en een zinken: Wat schade zy meerder hebben gehad / kon men midts den donkeren niet weten / maar 't is wel gelooflijk / datze al veel meer verlooren hebben; werdende van verscheyde Persoonen gezeyt / dat 'er wel 6 capitale Vyandts Schepen gebleven zijn. Van de Staatse kant is 'er niet een Schip noch Officier vermist / dan alleen den Vice-Admiraal de Liefde met een splinter boven 't rechter Oogh wat gequetst; ook is 'er weynigh Volk verlooren. Den Heer de Ruyter dan daar niet meer ziende uyt te rechten / wijl d'Engelse heel geweken waren / quam weder met 's Landts Vloot op Schoonevelt; van waar den Heer Luytenant Admiraal Tromp wegens deze Bataillie, aan haar Hoogh-Mog: de naarvolgende Brief zont.

Missive van de *Heer Luytenant Admiraal Tromp*, geschreven in 't Schip den *Gouden Leeuw*, op *Schoonevelt*, den 15 Junii, 1673.

Hoogh Mogende Heeren.

MYn Heeren. Na dat Wy op gisteren ontrent 11 *uuren ons Ankers hebben gelicht met een Oostelijke Wint, en ons met 's Landts Vloote naar den Vyant toe begeven; Zoo heeft den Zelven mede d' Ankers gelicht, en met alle de Zeylen by, zoo veel doenlijk, van ons afgeloopen, zoo dat Wy met ons Esquader, d' Avantguarde de Blaeuwe Vlagge, zijnde d' Avantguarde van den Vyant, hebben beginnen te attacqueeren omtrent de klokke* 4 *uuren in de naarmiddagh; en hebben hevigh met haar gevochten tot 's avonts in den donker. Onderwijle quamen den Luytenant Admiraal Generaal de Ruyter, als ook den Luytenant Admiraal Bankert mede hevigh in 't gevecht, en hebben haar zoo geconvoyeert tot omtrent* 5 *mijlen van Soultzbay; wanneer Wy wederom (donker zijnde) zijn gewent naar onze Rendevous-plaatze op Schoonevelt. Ons Volk in de Vloot heeft noch uytnemende couragie. Wy hebben een groot Engels Schip zien branden, en ook eenige schadeloos; Hoe het met de andere Esquadres gegaan is, zullen U Hoogh-Mog: wel verstaan, waar aan my referere. Ik kan mijns wetens, niet vernemen, dat 'er van ons eenigh Schip verongelukt is.*

Waar mede Hoogh-Mog: Heeren, zullen Godt Almachtigh bidden, Uwe Hoogh-Mog: Persoonen en loffelijke Regeeringe meer en meer te willen zegenen.

En verblijve,

Uwer Hoogh-Mog: ootmoedigen, gehoorzamen en getrouwen Dienaar,

Was getekent,

C. TROMP.

Actum in den Gouden Leeuw, op Schoonevelt, den 15 Junii, 1673.

d'Heer de Ruyter schreef ook de twee volgende Brieven uyt des Landts Vloot.

Brief van den *Ed: Heer L: Admiraal Generaal Michiel de Ruyter*, aangaande de tweede Zee-slagh, gedaan den 14 Junii, 1673.

WY zijn gisteren ten 11 *uuren t'zeyl gegaan, om den Vyant aan te tasten, en van onze Kusten te doen wyken: zoo haast zy dit zagen, gingen mede onder zeyl, en doe wy op haar af quamen hielden zy haren coers licht af na d'Engelse kuste. 's Avonts ten* 5 *uuren quamen wy eerst met haar in't gevecht, te weten den Admiraal Tromp met de Blaeuwe Vlagge, en wy met de Roode Vlagge, en den Admiraal Bankert met de Witte Vlagge: welk gevecht zeer hevigh tot 's avonts ten* 10 *uuren duurde; de vyant ontweek ons altijt, zoo dat wy na onzen zin by haar niet en konden inbreken. Den weynigen tijdt die wy overigh hadden, hebben malkanderen niet gespaart, maar vry wat gegeven; het gevecht zoo lang gecontinueert zijnde, wenden wy het doenmaal, en leyden 't Zuydt-Oost over, en den vyant bleef den ouden coers houden Noord-West naar de Rivier van Londen. Voor zoo veel my bekent is, en hebben niet een van onze Schepen verlooren; van den Vyant hebbe een zien verbranden; doch of het een Brander of Fregat is geweest, is my onbekent; en of zy naderhandt eenige verlooren hebben, weet niet zeker; maar wel dat zy groote schade gehad hebben, 't gene men in 't toekomende wel nader mochte verstaan.*

Uyt 's Landts Schip de Seven Provintien, den 16 Junii, 1673.

MICHIEL AD: RUYTER.

De volgende / is een Extract, zijnde het laatste gedeelte van dien Brief, van de welke het begin hier vooren / (aangaande de eerste Zee-slagh, op den 7 Junii, 1673.) gestelt is.

Missive van den *Heer Admiraal de Ruyter.*

DE 2 Koninglijke Vlooten zijn ons in 't gezicht gebleven, tot den 14 dezer, als wanneer een preuve ging nemen, of zy-luyden niet konden verzonden worden. Omtrent den middagh waren onder zeyl, de Wint N. O. met een brave koelte; in het derwaarts zeylen scheen den Vyandt ons te willen wachten, doch genadert zijnde, stelde de cours N. W. na haar Kust. Den Admiraal van de Blaeuwe Vlagh was voor uyt, die van den Heer Tromp wierd vervolgt, omtrent ten 5 uuren begonden met den anderen t'ageeren, te weten, den gezeyden Admiraal Tromp met de Blaeuwe Vlagh, Ik met de Roode Vlagh, gevoert by Prins Robbert, en den Heer Bankert met den Commandant Monsr. Comte d'Estré, zijnde wederom de Franse en Engelse onder malkanderen gerangeert; doenmaals

maals wiert'er wederom hevigh gevochten, wy waren van meening om op gezeyde Prins Robbert los te gaan, en zijn Esquadre in te breken, doch door zijn geduurigh licht af houden, belet wierden, bleven ondertusschen met geduurigh kanonneeren in actie, 't geen omtrent tot 's avondts ten 10 uuren duurde: En door de Nacht gedrongen om uyt te scheyden, als wanneer vervolgens in ordre wierd gewent, en de koers herwaarts gestelt, alwaar 's anderen daaghs na de middagh ten Anker quamen. Geduurende de Batailje hebbe niet meer als een Schip zien verbranden, onzeker of 't een Brander of Oorloghs-schip was: doch zoo versta, zouden twee van haar Schepen gezonken zijn, van d'onze zijn wederom geen gebleven, doch verscheyde beschadight. Daar is andermaal met verlies van weynigh Dooden en Gequetsten zeer gelukkigh gevochten; Bevinde dat onder de Officieren en gemeen Volk noch brave Couragie overigh is. 's Anderen daaghs na de Batailje wierd den Vyandt niet meer gezien, apparent haren koers na de Rivier gevolght, genoegh zijnde, dat haar meer als half weegh na haar Kust hebben geconvoyeert. De verdere particulariteyten van het gepasseerde verstaat U E. in 't toekomende.

17 Junii, 1673. in 't Schip de 7 Provintien, op Schoonevelt.

M. A. RUYTER.

Verhaal van *N: Pistool*, *Luytenant* van de *Heer L: Admiraal C. Tromp*, van 't gene den 14 Junii, 1673. tusschen de Engelse, Franse, en 's Landts Vloot, is voorgevallen.

WOensdagh den 14 Junii, 1673. Omtrent den middagh, zijn wy t'Zeyl gegaan, met een voor de Wint op den Vyant af, de welke geen stant hielde, maar alles van Zeylen byzettende, datze hadden. Den Heer Tromp de Avantgarde hebbende, dede aan zijn Esquadre mede alles by zetten, tot omtrent 4 uuren, als wanneer hy het Esquadre van de Blaeuwe Vlagge dede stant houden, en den Admiraal van dien op zijde kreegh, zoodanigh datze van het Schip van Tromp, de zelve meenden te enteren, daar toe alles geprepareert was, van Pistoolen, Houwers, en Bijlen, maar hy zulks gewaar werdende, ontquamt: doen quam den Schout by Nacht, van de zelve Vlagh, die zoo veel wierde gegeven, dat veel van die daar op waren, gebleven zijn. Daar na quam die van de Witte Vlagge, maar hielt geen stant, doen quam den Vice-Admiraal van de Roode Vlagge, die deftigh stant hielt, waar mede wy dapper vochten, doch al mede voort ging: daar op quam het Admiraals Schip, met des Konings Vlagge, daar Prins Robbert op was, maar die hieldt ook geen stant, en waar uyt mede weynigh defentie wierd gedaan, zoo dat meest alzoo vechtende, en deynsende is gevochten, tot dat zy gekomen zijn in Soultzbay, of Harwits, dat des avonts laat was, wel half elf, als wanneer den Heer Admiraal de Ruyter alle de Schepen dede aanzeggen, door eenige Galjoots, om haar aanstonts weder te retireeren, naar de Hollandtse Kust, dat geschiedt is, maar wanneer Ik van Boort ging, zijnde den 15 Junii, tegens den avondt, zoo en was onze Vloot noch niet op

Schoone-

Tweede Victorieuſe Zee-slag, door de Nederlanders tegen de F

de Franſe en Engelſe Zee-machten bevochten, den 14 Iuny. A°. 1673.

Schoonevelt, maar laat in den avondt, de Windt Zuydt schietende, zouden zy haast, met die Windt, daar kunnen zijn, &c. Dus verre dit Verhaal.

Doen de Nederlandtse Vloot des nachts van de Engelsen afwenden en by de Windt stak, leggende Zuyd-Oost aan, was den Vice-Admiraal van den Heer L: Admiraal Tromp, met eenige by hem hebbende Schepen, (van het wenden onkundigh zijnde) noch dicht by des Vyandts Vloot, en zelfs (met het oplichten van den dagh) niet beter wetende, of het was de Staatse, stapt Hy in een Advijs-Jacht, om den Heer Tromp te gaan spreken, maar anders vernemende, quam wederom aan zijn boort: ziende de Engelsen en Fransen al te zamen, naar de Rivier van Londen opzeylen.

Maar laat ons 't Extract uyt het Journaal van den Heer Tromp zelfs, eens nazien.

Extract uyt het Journaal, van *d'Heer L: Admiraal C. Tromp*, op 't Schip de *Goude Leeuw*, wegens de tweede Zee-Batailje.

DEn 14 *Junii*, 1673. *Woensdagh 's morgens* was de *Windt* noch *Oostelijk* met tamelijke *koelte*, en goet weer, in de *voormiddagh* nam de *Windt* wat af, omtrent Z. *Ooster Son* seynde den *Heer de Ruyter*, de *Krijghs-Raadt* aan *Boort*, alwaar de *Heeren Boetzelaar*, en *Reygersbergen* mede present waren, en wierd geresolveert alzoo *Wy* d'advantagie op den *Vyandt* hadden, den zelven met allen *vigeur* het hooft te bieden, en zoo 't doenlijk was, haar te veroveren of ruineeren, leggende zy-luyden in *Lye*, en in *'t W. N. W.* van ons; Den meergemelten *Heer de Ruyter* deede *Seyn* om de *Stevens* derwaarts aan te zetten, waar op *Wy* ons *Anker* lichten, (den *Heer Tromp* ondertusschen wederom uyt den *Krijghs-Raadt* aan *Boort* gekomen wezende) en raakten met *Zuyder-Son* onder zeyl: De *Vyanden* zulks vernemende, lichten hare *Ankers*, en maakten mede zeyl, zoo dicht by de *Windt* over, als zy konden; 't gunt ons deedt presumeeren, datze de *Loef* van ons zochten te krijgen, edoch *Wy* met ons *Esquadre* weder de *d'Avantguarde* hebbende, loefden mede zoo veele aan, dat boven de *Blaeuwe Vlagh* (die ook de voortocht van den *Vyandt* hadde) kosten zeylen, wezende den voorsz. *Vyandt* nu weer anders gerangeert, als huyden 8 dagen, alzoo de *Franse*, of het *Witte Esquadre d'Arriereguarde* hadden, zeylende alzoo *beyde* met de *Stevens* om de *Noordt*, doch *Zy* weken al af, waar over wy een of 2 *Kanon-schooten* met *scherp* na haar deeden, *op dat zy standt zouden houden*, invoegen zy, door ons hier toe getergt zijnde, gelegentheyt gaven, dat *Wy* met ons *Smaldeel*, tusschen 4 en 5 *uuren* met haar in een *hevigh Gevecht* geraakten, en dat tegen 't voorsz. *Esquadre* van de *Blaeuwe Vlagge*, en voornamentlijk den *Admiraal*, die *Wy* zijn *groot Mars-zeyl* aan *flarden* schooten, en een van zijn dicht aanwezende *Fregats* zijn *groote Stenge* af; *Wy* waren toen van resolutie, om den gemelten *Admiraal Sir Eduard Spragh* te abordeeren, maar terwijl wy 2 *Branders* dicht by den zelven vernamen, (en zeer weynigh van d'onzen by ons hebbende, en den *Vyandt* dicht by den anderen getropt lagh) mosten *Wy* by steken, ook wied ons *voor Mars-zeyl* aan stukken

geschooten, waar in *Wy* niet nalatigh bleven om in aller haast, een ander weder aan te slaan; doch den *Admiraal Spragh* kon zijn *groot Mars-zeyl* niet aan krijgen; Aldus waren *Wy* met onze *Secondes* niet weynigh met *Haar* in 't gevecht, wezende den *Capiteyn Jan de Jong* met *'t Schip de Provintie van Uytrecht* voor uyt, met de voorste van *'s Vyandts Schepen*, de welke het 2 of 3 reyzen over staagh smeet, om te zien, of onzen *Vice-Admiraal Sweers* (onder wiens *Smaldeeling* hy gerangeert was) volghde, maar die *Vice-Admiraal* bleef ter contrarie een moy stuk weeghs te *Loefwaert* voor uyt, van *Ons* leggen, met veele van zijne *Schepen*, en het *groot Zeyl* in den bandt, niet tegenstaande zijn *groot Mars-zeyl* schadeloos geschooten was: *Hy* brasten daar-en-boven, zijn *Voor-Mars-zeyl* noch op de *Steng*, en bleef in zoodanigh postuur, met verscheyde *Schepen* van zijn *Smaldeel*, alzoo te *Loefwaert* leggen, daar *Hy* (naar ons oordeel) lichtelijk op den *Vyandt*, en voor ons *Smaldeel* had konnen afzakken, ja, dat meer is, wel konnen drijven, wat d'oorzake daar van is, konnen wy niet weten, en mach hy (zoo 't hem doenlijk is) persoonelijk verantwoorden; Aan onze kant hadden wy 't zoo zwaar als dienden, werdende ons *Volk* jammerlijk vermoort, en alle *'t loopende* en *staande goet* schadeloos, en aan stukken geschooten; Insgelijks raakten mede onze *groote Bram-stenge* af, en *d'Admiraals Vlagge* van boven neder, waar in wy niet traagh waren om die weder op te rechten; noch bleef gemelte *Vice-Admiraal Sweers* leggen, maar zijn dicht aanwezende *Schepen*, naar 't scheen dat *eerlijke Luyden* wilden zijn, quamen toen tot onzer hulp, naar ons afzakken, waar mede *wy* en d'andere *Schepen*, van onze *respective Esquadres*, achter ons zijnde, de *Vyanden* zoo lastigh vielen, dat *Zy* gedwongen waren, licht af te houden, invoegen *wy* haar als tot een *Convoy*, (doch al vechtende) verstrekten, tot den *donkeren nacht*, omtrent 10 of *half* 11 *uuren* toe, als wanneer *wy* van haar af scheyden, en het wederom, naar ons geordonneerde *Rendevous*, op *Schoonevelt* wenden, verblijdt zijnde, dat *wy* onze *Vyanden*, tot ons *Vaderlandts roem*, *eer*, en *welvaren*, tot op 4 of 5 *mijlen* na, by *Soultsbay* hadden wegh gedreven, maar evenwel moeyelijk, *om dat zy geen stant hadden willen houden*, en wy haar geen meerder *schade* hadden konnen aandoen. Dus verre, d'Heer Tromps Journaal.

In deze tweede Zee-Batailje was by de Nederlanders weder zeer wel gevochten, en by de Engelse maar wijkende: Zelfs was den Luytenant Admiraal Generaal de Ruyter zeer opgenomen, te zien, dat Prins Robbert, die in de eerste Bataillie recht na hem toe quam, gants geen mine maakte, van hem aan te tasten, en dat gedachte Prins, na een salvo van 12 Stukken, 24 Ponders uyt des gemelte Heer de Ruyters Schip ontfangen te hebben, maar met 4 of 5 Stukken antwoorde: waar op dien Prins koel genoegh scheppde. Hoewel nu de Vyandt dus binnen haar Havens was gejaaght, hadden de Engelse (volgens haar gewoonte) al weer de Victorie, en de Staatse in de Zant-banken gedreven: En dat haar Vloot maar na huys was gegaan, als zy hun Vyanden niet en zagen te achterhalen: Benevens veel meer andere valsheden, die men te London daar van uytstrooyden. De Fransen hadden 't met haar Schepen (volgens haar zeggen) ook weder uytgewerkt, de Hollanders verdreven, en

veel schade toegevoeght / doch konden / mits beneden windt waren / niet aboorderen / souden anders noch al veel meer gedaan hebben / met noch andere verdichtzelen en Rodomontades meer. Prins Robbert schreef van deze Actie aan Arlington, van boort de Souverain, den 15 Junii 's morgens ten 9 uuren, 7 mijl van Lastof zijnde / de Windt O. N. O. mede de navolgende Brief:

Brief van *Sijn Hoogheydt Prince Robbert*, wegens de tweede Zee-Bataillie, aan de *Graaf Arlington*, *Sijn Majesteyts* principaal Secretaris van State, van 't Schip de *Souvereyn*, onder zeyl den 15 Junii, ten 9 uuren 's morgens, omtrent 7 mijlen van *Lastof*, de Windt O. N. O.

IN mijn laatste adviseerde ik U Ed: dat den Vyandt op Schoonevelt lagh, en dat wy ten Anker lagen 7 Mijlen van Oost-Capel. Nu zal ik U Ed: zeggen van een tweede Rescontre met haar, welk was op den 14 Junii. De Vyant zoo na haar eygen Kusten leggende, hadden de gelegentheyt haar zelven toe te takelen, en haar zelven te voorzien, van al het gene haar ontbrak, zy wel wetende, dat, zoo als de windt voor een wijl gestaan heeft, wy dat niet hebben konnen doen, waren ge-encourageert op ons uyt te komen, gelijk zy dien Namiddagh deden, hebbende de avantagie van een sterke N. O. Windt, dat wy haast vernamen, rakende onder zeyl staande N. N. W. hebbende alle Takelen gerepareert, halende op zoo dicht na de Windt als wy konden, haar afwachtende Omtrent 4 uuren 's namiddaghs, quam Tromp met het Esquadre van Amsterdam af, engageerde zich met de Blaeuwe Vlagh, schietende van verre, volgens haar gewoonte. Omtrent 5 uuren engageerde de Ruyter en zijn Esquadre met mijn, en 't Zeeuwse Esquadre met de Witte Vlagh In 't begin maakte de Ruyter meyne, als of my dicht op zijde wilde komen, maar, eer dat hy een Musquet-schoot van my was, keerde hy zich, houdende by de windt, zoo veel mogelijk was, ging schielijk deur, welk ons dede denken, dat hy eenigh extraordinarie schade aan zijn Schip hadde, of dat zelver gequetst mocht zijn. Haar gantsche Vloot schooten continueerlijk op ons, een groote distantie afleggende, tot de donkere Nacht, wy onze Grondt houdende, niet tegenstaande haar Branders. Omtrent middernacht keerde een gedeelte van de Duytse Vloot na 't Oost-Zuyderlijk, en kort daar aan dede de rest insgelijks, zoo wy gisten door een gebroken gezicht die wy van haar hadden, en de groote distancie.

Ten 2 uuren 's morgens keerden wy insgelijks, haar vervolgende tot 6 uuren, geen apprehensie ziende haar te bereyken, voor dat zy in haar Zanden zouden raken, dachten ondienstigh haar verder te vervolgen, zoo wenden wy 't, zettende naar onze eygen Kust. Al het gene wy van de Vyandt meer kunnen zeggen, is, dat zy retireerde in groote disordre, ons onkundigh latende van de schade die zy geleden hebben. Aan onze zijde hebben wy niet een Schip verlooren, en heel weynigh Volk. Van onze Commandeurs, Capiteyn Whyte, van

der

der Warſpite, en Capiteyn Sadlington, van de Crouwn, zijn geſneuvelt; van d'Officieren te Voet, Capiteyn Henſchaw, en Luytenant Aitzgerald doodt, en de Luytenant Tufton is gequetſt.

PRINS ROBBERT.

Wederlegging van den vooogaanden Brief, van Prins Robbert.

GElijk dit ſchrijven, gantſch buyten waarheyt was, wierd het by onpartijdige ook zoo opgenomen: Want daar Prins Robbert in zijn eerſte Brief adviſeerde, de Duytſe zoodanigen ſchade te hebben toe gevoeght, die niet licht te repareeren was, en de zijne zeer weynige hadden geleden, en aldaar licht zoude herſtellen, zoo ſchreef hy nu recht contrarie: Waar uyt dan noodtzakelijk moet beſlooten werden, dat hy zijn ſchade van d'eerſte Slagh verbloemt heeft: En van deze is 't zelve mede wel te gelooven, want neutrale Schepen door d'Engelſe Vloot in 't Konings Diep (daarze na deze leſte Slagh in gevlucht was) paſſeerende, getuyghden, de gantſche Vloot getelt te hebben, en de zelve te beſtaan in 73 Raezeylen, daar onder 23 Franſe: Een zeker bewijs, dat 'er 20 van hare Oorlogh-ſchepen in deze 2 Zee-ſlagen zijn gebleven; Want de Engelſe ſchreven zelfs dat haar Vloot, doenſe uytliep, in 60 Oorlogh-ſchepen beſtondt, en de Franſe in 30. Wat vorders Prins Robbert zeyt van de Duytſe haar ingewacht te hebben, is niet waarſchijnlijk, wijl deze leſte Slagh anders wel dicht by de plaats van de eerſte Bataillie zoude geſchiedt zijn, daarze nu zoo diep in Zee, ja tot onder de Engelſe Kuſt, is voorgevallen. En dat den Heer de Ruyter geduurigh afweek, heeft noch veel minder ſchijn, en is klaarblijkelijk genoegh uyt alle getuygen, dat dezen Prins op de aankomſt van gedachte Heer de Ruyter t'elkens zelfs af deynsde, poogende aldus zijn eygen flauwheyt op zoo een Helt te werpen, wiens vroomheyt hy, en veel andere Engelſe Admiraals dikwils hebben beproeft, en van hem overwonnen zijn geweeſt. Dat de Duytſe te rugh keerden, en zy haar gront bleven houden, is zoodanigh buyten waarheyt, als al de reſt, want het zeker genoegh is, dat de Engelſe zoo onordentlijk wech liepen, dat, ten ware de aankomſt van de nacht, zulks belet had, zy een veel grooter ſchade zouden geleden hebben: En de Staatſe Vloot keerde niet eer op Schoonevelt, voor de Engelſe gantſch uyt 't gezicht waren, en 't was noch wel 's anderen daaghs avondts, zulks dat het gantſch ydel is, dat Prins Robbert, volgens zijn ſchrijven, de Duytſe den 15 dito 's ochtens zou vervolght hebben. En dat hy zeyt de zelve zoo veel dooden en gequetſten toegebracht te hebben, is gantſch onwaar, want op 't geheel Amſterdams Eſquadre, zijn maar 216 dooden en 285 gequetſten, in deze 2 Bataillies bevonden, volgens de onderſtaande Lijſt, en zoo op d'andere Eſquadres na advenant.

Lijſte

Lijste der Dooden en Gequetsten, van 't Esquadre van Amsterdam alleen.

	Dood.	Geq.	Capit.	Dood.	Geq.	Capit.	Dood	Geq.
Lt. Adm. Tromp	32	107	Dekker	6	8	Sitter	13	0
Vice-Adm. Sweers	11	15	Engel de Ruyter	4	8	Elsevier	7	8
Sch. by N. de Haan	12	10	Schey	9	5	Van Gelder	11	1
Cap. van Meeuwen	3	4	Swerius	5	5	Uyterwijk	11	0
Tyloos	18	15	Bergen	4	6	Berkhout	7	3
Middellant	4	6	Harwig	3	12	Roem. Volk.	12	0
Van der Saan	11	19	Megang	1	3	Van Lier	6	5
De Munnik	7	7	Span	3	7	Jan de Jong.	3	5
Swart	9	23	Bont	3	3	Noirot	1	0

t'Samen 216 *Dooden*, 285 *Gequetsten.*

Op het Esquadre van Rotterdam, waren in d'eerste Batailje maar 70 Gequetsten geweest.

Daar tegens waren van d'eerste Zee-slagh, uyt des Vyants Vlooten, 1400, Gequetsten te Duynkerken gebracht / veel te Calis, en ook veel in Engelandt: Zulks dat men rekent / zy in deze 2 Gevechten, 3000, dooden, en 6000 gequetsten hebben gehad. En om volkomen haar ingebeelde Victorie te wederleggen / zullen hier by voegen een Missive van een Engels Heer, den 15 Junii, 1673. uyt de Engelse Vloot geschreven / zijnde doe 7 Engelse mijlen van 't Koningsdiep:

MYN HEER.

IK kan niet laten U E. deelachtigh te maken van een tweede Gevecht tusschen ons en de Hollanders, voorgevallen op den 14 dezer: Op dien dagh ten 6 uuren 's morgens hieldt men Krijghs-Raadt in 't Schip van Prins Robbert, en men resolveerde met den N. O. Windt, die doen waeyde, na de Kust van Engelandt te wenden, de provisien zijnde ten eynde, veel gequetsten van het eerste gevecht noch aan boort wezende, en veel Soldaten, bezonderlijk in de Franse Schepen, die zeer vuyl zijn, ziek werdende; op deze Resolutie wierd omtrent 10 uuren d'Ankers gelicht, doch een uure daar na zagh men de Hollandtse Vloot, men hielt een tweede Krijghs-Raadt, en men besloot de Vyandt aan te tasten, maar eerst de wint te winnen, doch dat en lukte niet, tegens 5 uuren geraakte men in 't gevecht, en men most doen de waarheyt bekennen dat de Hollanders dorsten uyt hun Banken komen, en ons eens offensivelijk den Oorlogh aan doen, hoewel veel onsterker als wy, men vocht zoo laat als men kon zien; op den 15 's morgens hielt men weder Krijghs-Raadt, Prins Robbert wilde vechten, maar vont niemant van zijn opinie, en zeyden, dat de gantsche Vloot in perijkel zouden

ſtellen, doch zulks niet te konnen doen. Wy hebben veel dooden en gequetſten, daar onder vry veel van qualiteyt en 3 Capiteyns, ook veele Schepen reddeloos; twee Franſe Schepen zijn noch van ons, en vreeſt men dat verlooren zijn.

Ook hoorde men / dat een groot Frans Heer (men meende den Graaf d'Eſtré) aan den Miniſter Colbert had geſchreven / van de groote Actie by den Admiraal de Ruyter uytgewerkt / wenſchende / dat Hy zelfs ook zoodanige eer had mogen bevechten, al zoude Hy dan voorts geſtorven hebben. Dus vernam men / dat de Vyanden zelfs / de uytwerkzelen van den Nederlandtſe Admiraals prezen / en dat al haar roemen van Victorie maar is geweeſt / om 't gemeene Volk in ſlaap te wiegen.

De Engelſe Vloot nu geheel in de Bay van 't Noorden geloopen / zonden echter 2 Fregatten, de Kroon en Nachtegaal genaamt / na de Duytſe Vloot, om die te ontdekken / dan op den 18 dezer de Duytſe Brandtwacht ontmoet hebbende / raakten daar mede in gevecht / maar wierden haaſt op de Rivier van Chattam gedreven: Waar op eerſt / den 16 Junii, den Capiteyn Span, met 3 lichte Fregatten, elk met 24 Stukken, en daar na den Schout by Nacht de Haan, den 21 dito, met 12 Fregatten en 4 Branders, naar d'Engelſe Kuſt zijn afgevaerdight / om de gelegentheyt der Engelſe te gaan onderzoeken / doch die heel hoogh opgeloopen zynde / is gedachte Schout by Nacht den 27 dezer weder by zijn Vloot gekomen. Ziet hier volgen / 't geen in deze twee tochten verricht is.

Journaal van *Capiteyn Span*, zijnde op de *Rivier* van *Chattam* geweeſt.

DEn 16 Junii zijnde Vrydagh, zeylden wy uyt de Vloot des namiddaghs, en quamen by een Hamburger Boeyer, genaamt de Fortuyn, Schipper Herman Viſſer, zijn ladinge was Staal, Koopere Platen, Wolzakken, Smak, Krap, Waſch, gedeſtineert na Rouaan, is den 13 dezer van de Elve gezeylt, en op den 14 dezer zeylende voor het Vlie, verklaart ons ſchieten gehoort te hebben, is op dato van een Franſe Kaper al zijn Bier afgenomen, had mede twee Franſe Paſſagiers.

Den 17 dito, 's morgens met het lemieren van den dagh, waren wy dicht onder de Engelſe Kuſt, recht voor Souwels, omtrent 6 uuren quam een Schoet van Londen, genaamt de Roode Roos, Capiteyn Andries Loffen, is op giſteren door 't Konings-diep gezeylt, alwaar hy de Engelſe Vloot paſſeerde, by de Middel plaat, de zelve teilende 70 Razeyls, waar onder 23 Franſen, had gezien drie zonder Stengen, twee zonder Boeghſpriet, 3 of 4 zonder Gallioens, en eenige die wakker doorſchoten waren; verhaalt dat tot Londen tijdinge was, dat den Admiraal de Ruyter doodt was, en den Admiraal Tromp gevangen; ook was'er een Schildery tot Londen op de Beurs geweeſt, daar de Engelſe en Franſe tegens de Hollanders battailleerden, over al waren de Hollanders in de knip, of branden, of zonken; verhaalt ook dat'er 40 Kooljers klaar lagen, die altemaal Volk

zou-

zouden innemen, 't was al winſt met haer, zy deden niet dan juychen, maar zoo dra tijdinge quam van de tweede Slagh, zoo wierdt de voorſz. Schildery wech genomen, hielden haar ſtil, en hoorden niet meer praten, als dat zy 16 Schepen zoo genomen als in de grondt geſchoten hadden.

Op dato deſes, des namiddaghs quamen wy by vier Hamburger Schepen, zijnde des avondts te vooren aan den Admiraals Boort geweeſt, leggende by de Middel-plaat, neffens de Ton, maer hebben Prins Robbert niet geſien; voorts lagh de Vloot na beneden, de Admiraal van de Blaeuwe Vlagh lagh buyten, zoo dat de Franſen in 't middel lagen: verhaalden mede dat'er veele haar Stengen, Boeghſpriet en Gallioenen verloren hadden, en vreeſſelijk doorſchooten waren. Tot Londen waren de Kooljers in arreſt, die 15 of 16000 Man met den eerſten na Zeelandt zouden over brengen, en dat noch in korte 10000 Man ſtonden te volgen. Verklaren vorders dat zy op den Admiraals Schip met niemandt mochten praten, zoo dat zy niet konden vernemen, maer dat zy wel konden zien, dat het zoo niet en was alsze wel te Londen hadden uytgeſtroyt.

Op dato dezes quamen wy by een Hoeker, die mede van de Rivier quam, die rapporteerde datze bezigh waren, om hare Ankers te lichten, en verder de Rivier op te loopen.

Den 18 dito, des morgens zagen wy twee Schepen in't W. N. W. en een Fluyt in 't W. Z. W. waar wy na toe hielden, zoo dra wy de Fluyt konden bekennen, zoo zagen wy dat het een Brander was, en de andere twee Fregats, den eenen ophebbende 60 en d'andere 40 ſtukken Kanon, die wy na twee uuren gevechts op de vlucht kregen. ***Nota***, dat de onze drie lichte Fregats waren van 24 ſtukken Kanon.

Beëdighde Verklaring, gedaan voor 't Ed: Mog: Collegie van de Admiraliteyt in Zeelandt. Den 26 Junii, 1673. wegens de uytgezondene twaalf Schepen.

AErnout Leuniſſen, Capiteyn op 't Fregat de jonge Maria, by het Landt gehuurt, paſſende op de Heer de Ruyter, verklaart dat hy huyden 8 dagen geleden, wezende Maandagh, door ordre van den Heer de Ruyter, te zamen met 18 Schepen, te weten 12 Schepen van Oorloge, en voorts Advijs-Jachten en Branders, gecommandeert door den Schout by Nacht de Haen, gelijkelijk zijn gezeylt na de Rivier van Londen, dat zy Donderdaghs daar aan zijn gekomen voor Soltzbay, en daar geen Schepen vindende, voorts zijn geloopen naar 't Konings Diep, dat zy daar hebben gevonden twee Konings Kitzen van de Blaeuwe Vlagge, met noch een Konings Schip, dat hy na de Kitzen liep, en de ſelve al ſchietende om hulpe, liepen naar het Konings Schip, dat het Konings Schip zijn Anker gelicht hebbende, naar hem toe quam, zoo dat hy genoodtzaakt was uyt het voorſz. Konings Diep te retireren naar onze Vloot, leggende doenmaals voor het Konings Diep, dat hy in 't retireren genomen heeft een Pakket-boot, die hy heeft gebracht by den Schout by Nacht den Haan.

Dat den Schipper van 't Pakket-boot, wiens naam in den Declarants Journaal is ge-

is gemelt, 't welk hy aanneemt morgen aan den Raadt te zenden, verklaarde, dat alle de Engelse en Franse Schepen, sterk te zamen omtrent de 70 Schepen van Oorloge, lagen tusschen Gravezande en Quinburry, en dat 'er dagelijks zoo veel dooden en gequetsten aan Landt gebracht worden dat zy ontelbaar zijn, en dat men daar zeyde dat zy onze Vloot geheel hadde geruineert op 17 Schepen na: Dat de Heer de Ruyter, wezende gevangen, alle dagen met de Koning in de Karos rede: Dat de Heer Tromp doodt was: Dat den Schout by Nacht de Haan mede doodt, en in de gront geschooten was: Dat zy 30000 Man wilden innemen om in Hollandt of Zeelandt te landen. Gevraaght of zy geen Vyandts Schepen hebben gezien omtrent Harwits of de Worrelgronts, zeght van neen, en geen andere Schepen gezien te hebben, als de voorsz. 2 Kitzen, het Konings Schip en 2 Pakket-Boots, daar van het eene ging naar den Briel, dat hy liet varen, en het ander naar Harwits, dat hy nam. Dat het voornoemde Konings Schip en 2 Kitzen, liepen naar haar Vloot toe, leggende als vooren.

Verklaart vorders, dat hy met zijn Fregat is geweest 6 mijlen op de Rivier van Londen, zonder eenige Schepen te hebben konnen zien als de voornoemde: Doch dat hy van de Steng 's Vyandts Vloote heeft zien leggen, omtrent 4 mijlen van hem, de Rivier opwaarts: Dat de Schout by Nacht de Haan met het voorsz. Esquadre, Saturdagh voorleden, wederom is geloopen naar 's Landts Vloote, en gisteren naarmiddagh daar is by gekomen, leggende in Schoonevelt.

En heeft de voorsz. Capiteyn Aernout Leunissen daar op gedaan den Eedt in handen van den Heer President.

Aldus gedaan in den Raadt ter Admiraliteyt in Zeelandt tot Middelburgh, den 26 Junii, 1673.

Onderstondt my present, en was onderteykent,

J. STEENGRACHT.

Zekere hooghdravende Geest, die in den Hollandtsen dienst deze voorsz. twee Zee-slagen mede bywoonde / heeft de zelve met een Poeetse stijl (hoewel rijmeloos) aldus in 't kort beschreven.

Mijn Heer en Waerde Vriendt;

HOewel uytstel van schult geen betaling kan verstrekken, nochtans houdt men voor een eerlijk gemoedt, zijn schult te bekennen, met zich zelfs te manen &c.

Na dat de twee t'zaam-gevoeghde Vyandts Vloten, met gekroonde Lelien en Roozen, half-maansche wijze, of om eygentlijker te spreken, op zijn Turks, den Nederlandtsen Leeuw in zijn eygen Tuyn meenden te besluyten, en omcingelen, hebbende 't voordeel van loef en windt, en daar-en-boven gezwollen van hooghmoedt, ontwaakt dien moedigen Wachter. De Krijghs-Raadt was nauwlijks geëyndight, en de Hoofden maar even elk aan zijn Boort gekomen, als wanneer men d'Aloude moedt en fiere dapperheyt der Hollantse Batavieren kon zien herleven, want na dat de verordonneerde gebeden en zuchten, als zoo veel geeste-

geestelijke ziels-offerhanden, ten hoogen Hemel waren op-geklommen, doen mocht men hooren dit vrolijk gejuygh en krijghs-geschrey, onder 't inwinden onzer Ankers: ***Lang leve zijn Doorluchtige Hoogheyt, en onze dappere Zee-Vooghden:*** midts rept yder zijn wakkere handen, en begeeft zich ter plaatze, daar hy met een onvertzaaght herte en onverschrokken gemoedt, voor de vry-gevochte en duur-gekochte vryheydt, meent te leven, en te sterven. Den Vyandt spat trots op ons toe, moedigh op haar menighte van Oorloghs-Schepen en Branders. Wy geharnast door onze rechtvaerdige zaak, hoewel minder in getal, stevenen zoo veel doenlijk, insgelijks op haar aan, houdende ons cours om de Noordt. Dit geschiede op den zevenden van Zomer-maandt, des namiddaghs omtrent Zuyd Zuyd-wester Zon, als wanneer de Vloten aan malkander geraakten; ons Smaldeeling d'Avantgarde hebbende boven de windt van ons geheele Vloot, raakte eerst aan de Vyandt; daar mocht men zien vuur-spouwende Draken, en vuur en vlam-brakende Zee-monsters; geen Siciliaanschen Ætnaas gloet, noch Napolitaansche zwavel-poel en braken uyt hare onder-aerdtsche sulphurachtige ingewanden, zoo zwavelige rook en damp, vermengt met zoo naren geluyt, verschrikkelijk gedonder en gekraak, daar van de stoutmoedighste tzittert, en de Godt-vergeten beeft, als deze twee tegen een verhitte Vlooten, uyt haar metale en yzere doodt-bussen, onophoudelijk uytbraakten. Driewerf passeerden wy des Vyandts heele macht, die zoo op ons, als wy op haar, noch kruyt noch loot en spaarden, en waar 't zake wy van zommige lywaartse Schepen, na behooren, hadden konnen bygestaan worden, zouden wy ongetwijffelt 't voordeel van de loef van 's Vyandts Vloten behouden hebben; twee Branders wierden gelukkelijk van ons af gewezen, d'een verbrant, en d'ander gezonken. Een moedige Fransman lagh ons lang by, als voor de Boegh, maar zijn trotsheydt wierdt hem al te duur betaalt gezet, want hy te grondt, nevens zijn Mede-maat, een Engelsman, is gezonken. Al onze Rondthouten doorboort, onze Zeylen doorschoten, ons loopend Touw-werk reddeloos zijnde, lagen wy byna in onmacht, nochtans hoe machteloos en belemmert, had die wijt-beruchten Prins Robbert, (gezagh voerende op den Koninglijken Charles) noch macht, noch couragie, om ons aan te doen, of nader te komen, maar leyden 't zoetjes druyp-startende, van ons af. Ons Zeevooght vocht tot in den laten avondt, op zijn derde Schip, wanneer de ondergaande Zon met het opkomende Sterre-licht, ons de af-tocht deed blazen. De nacht begunstigende veele van des Vyants moedelooze Schepen, die haar Braamzeyls by maakten, om der geterghde Zee-leeuwen klauwen snelder te ontvlieden; Zulke rauwe ongepolijste Kaes-boeren complimenten, aan 't Hof van Parijs, noch West-Munster niet geleert hebbende, liepen alzoo ylings om tijding te brengen na haar heerszuchtige Landts-luyden, de wispelturige Eylanders, Hollandts nijdige Over-buren, en zoo dapper namen onze Opper-Zeevooghden, met kruyt en scherp, van haar hun af-scheyt: Den onvertzaaghden Tromp haar den laatsten ***Vadebien*** vereerende op het Schip de Prins te Paert, en 't Wapen van Amsterdam. Doen dees twee Kielen zoo wel, als de Goude Leeuw ontreddert, hy met het aanbreken van de Morgen-star, genoodtzaakt was, zich op de Comeet-star, te begeven, voorziende aan den loop dezer Starren, een gelukkige uytkomst, en daar uyt

prognoſticerende een half bevochten overwinning ten voordeel van ons Vaderlandt. Den Vyandt verloor in dezen Slagh 11 of 12 Schepen, nevens verſcheyde Branders, geen van d'onze wierden vermiſt, alleenlijk 4 of 5 Branders, een kleyn verlies tegen ſoo grooten voordeel. Alzoo worden Vryheden en Privilegien gehanthaaft, en Hollandts Kroon met Lauwrieren doorvlochten. Onze Vlooten wenden 't van de bloedt-zwellende Oever en trouwlooze Chriſtenen na 't vredelievend en by na verkrachte Vaderlandt, op de oude rendevous, verſtrekkende voor Vrienden en Magen, voor Autaren en Haerdſteden een metale muur en vaſte wagenborgh: Die Godt tot zijn toevlucht neemt bezwijkt in geen gevaar; zoo beveſtight men Landt en Steden, en verdient men by de Nakomelingen een eeuwige naam en lof, en ontzaghlijkheydt by de Naburen: willigheydt maakt lichten arbeydt: fluks vielen alle handen aan 't werk, tot herſtelling van 't gene nodigh was, ſpliſſen en knopen, hakken en kerven was een yegelijks tijdt-verdrijf: maar voor alle dingen droegh ons Zee-vooght, na den aert der dapperheyt en liefde, byzondere zorgh en toeverzicht voor de arme gewonden, ongelukkigh en ellendigh in haar ſmerte, evenwel eenighzins gelukkigh en eerlijk de zelve wonden ten dienſt van 't Vaderlandt ontfangen, en haar bloet als Martelaars van Staat, geſtort te hebben. 't Vijfde gedeelte van ons Scheeps-volk was geſneuvelt, zoo doodt als gequetſt. De naaſte zorgh daar aan, was om fris Volck, en vervulling van verſchoten kruyt en ſcherp; de moedt ontbrak ons niet, maar de noodtzakelijkheden, om de zelve te bewijzen.

Zes dagen verliepen, dat wy ruſten van onze victorieuſe wapenen te oeffenen, maar niet van den arbeydt, na welke zes dagen onze Scheeps herſcheppinge volbracht zijnde, wy den zevenden dagh, dat is den 14 Junii, in plaats van ruſten, ruſtigh wederom aan de wapen-oeffening vielen, daaghs te vooren daar toe genoeghzaam geterght door 6 of 7 vyandtlijke Schepen. Hooghhertige zielen konnen hoon noch ſmaat verſwelgen; gezart Helden-bloedt ſtaat en ziedt op 't minſte affront, in d'aderen; zuur quam'er dit zarren ten loon, want den geterghden Hollander, hebbende nu door Godts zegen de ooſtelijke windt ten voordeel, bromt'er, als een zwarm Byen, op los, die om de vryheydt van haar zoete honing-republijcq, met fellen yver en ſcherpe angelen ſtrijden. Manmoedige zielen volgen 't ſpoor van dapperheyt, daar-en-tegens laffe herten bezwijken in 't aangaan van gevaarlijke perijkelen; zoo komt veeltijdts hooghmoedt voor den val. De Vyandt (by aldien hy van edelmoedige inborſt was) had door de voorgaande Battailje aan ons voorbeeldt genoeghzaam konnen leeren, dat men geen loopende Paerden beſlaat, en niet af-deynzende, maar met de zeylen op de maſt zijn wederparty moet in wachten, doch in plaats van dien, maken zy al by, wat goet doen kon, en ſteken van ons af, t'zeewaart in. Onze luſt en yver verflaut daarom niet, wy dringen op haar aan, hebbende als voor henen d'Avanguarde, raken met het Eſquadre van de Blauwe Vlagh handt gemeen; de vyantlijke Vlagh-luyden hadden 't enkel op ons gemunt; wandevoir in tijdt van noodt, is ten hooghſten ſtraf waerdigh, dewijl anderzins de Dappere, door haar laf hertigheydt, gevaar loopen; zoo ſtont het hier met ons, evenwel de Deught verwint het al, en verſtrekt voor de verlegenen, moedt en couragie. Godt ons voornaamſte hulp, was ook behulpigh,

hulpigh, en reddet ons. Edoch wierdt door dees loef-houdende lafhertigheydt, ons Zeevooghts voornaamſte hooft-deſſeyn vernietight, dat was, de Vyandt van vooren in te breken, en (gelijk ook geſchiede) de Blauwe Vlagh, gecommandeert by d'Admiraal Sprag, met Haze-ſprongen, na hare eygen Kuſten te doen ſpringen: En alzoo hadden wy de Eer, de Koninglijke Vloten te convoyeren tot omtrent 5 of 6 mijlen van Solczbay, als wanneer de donkerheydt haar een dekmantel verſtrekte, om haar van verder flaumoedigheden te bevrijden. Wy benijden haar dees waan-triumph in 't minſte niet, maar lieten de zelve haar ſtompen tot Tropheen, op haar eygen Kuſten, oprechten, en begaven ons (haar verlatende) te rugh na onze oude gewoone rendevous, op Schoonevelt. Hier ziet ghy ter loop, als in 't verſchiet, op Neptunis moort-toneel (met bloedt en breyn gepurpert en beſpat) af-gebeelt, de uytkomſt van die droevige Tragedie, daar by na de geheele Werelt met verwonderinge en verlangen, als ziel-togende, na heeft gerekhalſt, &c.

Deze 2 Zee-Victorien, zoo heldt-aftigh in 8 dagen tijdts bevochten, met die van 't voorleden Jaar, 1672. deden den ouden Roem en Dapperheyt der Nederlandtſe Batavieren wederom herleven, en maakte aan de gantſche Wereldt kondigh, dat dien geterghden Zee-Leeuw, geen 2 Koninglijke Oorloghs-Vlooten teffens ontziende, met zijn moedigh hert, en ſtrijdtbare klauwen, de zelve dorſt onder de oogen zien, zijne Vyanden de Zee deedt ruymen, en te rugge deynzen. Maar in de laatſte Batailje had den Heer L: Admiraal Tromp, eenigh misnoegen tegens zijn Vice-Admiraal Iſaak Sweers, voerende het Schip den Witten Olifant, opgevat: als in zijn laatſte Journaal hier vooren Pag: te zien is: 't zelve dan in den Krijghs-Raadt, (als 's Landts Vloot wederom op Schoonevelt geankert was) op 't Tapijt gebracht zijnde, wierden gecommitteert de Heeren, Cornelis Everts, Jan van Nes, Jan Dick, en J. van Wouw, om 't voornoemde Schip te gaan onderzoeken; de welke het volgende rapport daar van hebben gedaan.

Viſitatie en Ondervinding aan 't Schip den Olifant, door ons ondergeſchreven daar toe Gecommitteerde, gedaan dezen 18 Junii, 1673.

Eerſtelijk.

4 Sware ſchooten op de boven Hut.
1 Dito achter aan de Spiegel, de Lantaren yzer ſtander ſtukken, en af.
1 Dito in de boven Hut.
4 Schooten op 't Sonnen-dek van drie pondt of minder calibre.
1 Sware ſchoot neffens de Baſaans-maſt.

Bovenſte Dek.

1 Sware ſchoot door drie koyen in d'onder Hut aan Bagh-boort.
1 Dito onder 't Sonnen-dek, en 1 dito voor 't Sonnen-dek.
1 Dito aan de Val-reep.
1 Dito dicht daar aan.
1 Dito aan 't Kruys-hout van de Fokke ſchoot, 't Kruys-hout af.
1 Dito naaſt de Fokke-bras.

1 Dito

1 Dito dicht daar aan.
1 Dito voor de Fokke-maſt aan de voorſte ſtukken.
1 Dito achter de Fokke-maſt, aan Stuur-boort, die boven over gekomen is.
1 Dito door den Overloop en een Ropaert als vooren.
4 Dito op den hals als vooren.
1 Dito achter de groote Maſt.
3 Dito door 't Sonnen-dek.

Tweede Dek.

2 Sware ſchooten in de Galdery aan Bagh-boort.
1 Dito onder de Poort, en door 't Roopaert van een ſtuk in de Kajuyt.
1 Dito door de Kaſſen, en weder door, aan Stuur-boort.
1 Dito voor de Kajuyt.
1 Dito achter de Maſt.
3 Dito neffens de groote Maſt.
2 Dito voor de groote Maſt.
1 Dito boven de Kombuys.
3 Schooten voor de Fokke-maſt aan de voorſte ſtukken.
4 Dito zoo in 't Galjoen als in de uytlegger.

Onderſte Dek.

1 Sware ſchoot in de Konſtapels kamer, achter op de billen van de ſpiegel.
1 dito naaſt de Kamer.
1 Dito door een Poort daar aan, de gek van de pomp ſtukkent.
3 Schooten neffens 't groote ſpil.
1 Dito achter de groote Maſt, by de groote Knecht.
3 Dito neffens de Kombuys.
1 Dito door 't Kalf van een Roopaert voor de Kombuys.
1 Dito neffens 't Kabel-gat.
1 Dito in de Beeting.
4 Dito op de Draying van de Boegh, en een nevens 't water.
2 Dito onder de Winteringh nevens 't water.
1 Dito onder 't Barkhout nevens 't water.

Ronthout.

1 Schoot door de Beſaans-maſt.
2 Dito in de Bagijns-rae.
3 Sware ſchooten in de groote Maſt, daar van een van 48 pont door en door, de hangers, 't rak, en groote Rae-kettingh aan ſtukken
1 Schoot in de groote Rae.
3 Dito in de Gront-ſteng.
1 Dito in de groote Marſſe-rae.
4 Dito in de Fokke-maſt, in de top drie, en om laagh een 6 ponder door en door, de Rae-ketting en Borgh aan ſtukken.
1 Dito in de Voor-ſteng.
2 Dito in de Voor-marſſe-rae.
1 Dito in de Boeghſpriet voor de woeling
1 Dito in de Blinde-rae.
1 Dito in de Blinde-mars.

Beyde de Stengen boven op 't Dek leggende, d'eenen onbequaam geſchooten, d'andere een zware ſchoot, doch kan bequaam gemaakt worden.

Touw-werk.

3 Schooten in 't Groot-ſtagh midden door af.
2 Groote ſtenge wint-reeps aan ſtukken.
1 Groote marſſe draey-reep.
1 Groote marſſe-ſchoot.
1 Groote draey-reep.
5 Hooft-touwen in 't groote Want.
1 Gijn.
4 Schooten door de groote Pardons.
1 Fokke-reep.
3 Spannen wandt boven aan de top van de Fokke-maſt ſtukken.

4 Top-

4 Top-reeps, 2 Gijns, en 2 Takels.
2 Hooft-touwen van de Blinde-steng.
3 Hooft-touwen in 't Bazaans-wandt.
Eenige puttings, en 't meesten deel van 't loopende Wandt aan stukken.

Zeylen.

't Groot Mars-zeyl onbruykbaar, en voorts alle de zeylen naar advenant zeer reddeloos en aan stukken geschooten.

Wy ondergeschreven Gecommitteerden uyt den Ed: Krijghs-Raadt neffens den Advocaat Fiscaal, hebben naar gedane Visitatie van 's Landts Schip den Olifant, *gevoert by den Vice-Admiraal* Isaak Sweers, *naeuwe regard genomen hebbende, op alles daar toe dienende volgens de bovenstaande Lijste bevonden. Actum in 't Schip voornoemt, ten Anker op Schoonevelt, dezen* 18 *Junii*, 1673. *en wat getekent*, Cornelis Evertsz, Jan van Nes, Jan Dick, *en* J. v. Wouw.

Naar Collatie met 't Principaal bevonden t'accordeeren, was getekent,
STEVEN MELON, Schrijver.

Van het Scheeps-volk waren gebleven en gewondt / volgens deze:

Lijste van de Dooden en Gequetsten, op 's Landts Schip den *Olifant*, gevoert by den *Vice-Admiraal Isaak Sweers*, in de Batailje, den 14 Junii, 1673.

Dooden.

Fol.
112 JAn Baron, van Marseille.
124 Marten Hendriksz. van Amsterdam.
121 Govert Barentsz van Westrijzen.
129 Albert Albertsz. van Amsterdam.
184 Symon Jacobsz. Kool, van Sardam.
230 Jan Pietersz. van Aken.
246 David de Rijk, van Amsterdam.
358 Jacob Jacobsz. van Ebordijn.
361 Jacob Jorisz. van Ebordijn.
394 Jan Maloisau, van Tours.
406 Pierre Pinson, van Yperen.

Sware Gequetsten, opgezonden naar Rotterdam, den 16 Junii, 1673.

Fol.
22 KOnstapels Maat, Jeurian Pietersz. van Bergen, aan zijn hooft zwaar gequetst.
39 Bashouwer, Andries Jasperse. van Rinkoopen, in beyde de beenen gequetst, met verlies van een been uyt de scheen-pijp.

81 Erasmus Jansz. van Rijpen, in de Kuyt gequetst.
87 Cornelis Klaasz. van Marken, binnen in de Kuyt gequetst.
100 Jan Jansz. Ruyter, aan zijn eene been gequetst.
115 Dirk Pietersz. van Alkmaar, beyde de Armen af, en in de Knie gequetst.
119 Jan Huygen van Meyert, onder de Knie heel wech geschooten.
223 Matthijs Andriesz. van Flensburgh, zijn linker Arm af.
243 Willem Cornelisz. Mostert, in de Kuyt gequetst.
293 Cornelis Arentsz. van Breukelen, in zijn Heup en Arm gequetst.
307 Theunis Jansz. Oom van Ossaan, in zijn Arm en Liezen gequetst.
359 Commandeur van de Soldaten, Hendrik van der Meyden, aan beyde de Beenen, met verlies van een Knie-schijf.
367 Symon Fransz. van Amsterdam, onder de Knie wech geschooten.
393 Lieve Hernu van Leyden, een pijp in zijn linker Arm stukkent, en in de rechter Handt zwaar gequetst.
442 Harmen Hoega, van Galwey, beyde Armen af.

Noch aan boort gehouden 17 Gequetsten, die van de Barbier worden gecureert, en weynigh of geen dienst voor eerst konnen doen, behalven noch eenige andere Gequetsten van weynigh importantie.

Naar Collatie met het Principaal, bevonden te accordeeren, den 18 Junii, 1673.

Was getekent,

STEVEN MELON, *Schrijver.*

Ook wierd door de Scheeps-Officieren van den Vice-Admiraal Sweers belegt de volgende

Attestatie voor den *Heer Vice-Admiraal Isaac Sweers.*

VErklaren wy ondergeschreven, alle varende in de qualiteyt als onder deze gespecificeert met 's Landts Schip, den Witten Oliphant, gecommandeert door den Heer Vice-Admiraal Isaac Sweers, hoe waar en waarachtigh is, dat wy op den 14 dezes, naar voorgaande resolutie, om met 's Landts Vloot, de twee Koninglijke Vyandts Vloten te attacqueren, en waar 't doenlijk, uyt'er Zee te slaan, zijn dienvolgende omtrent den middagh van Schoonevelt onder zeyl gegaan, en wy hebbende met ons Smaldeelinge de Avangarde van den Heer Lieutenant Admiraal Tromp, zijnde de Vyanden ongeveer twee mijlen waters aan ly van ons, 't welk zy ziende, lichten insgelijks hare Ankers, en stelden haren cours Noord Noord-west aan by de windt, met alle macht van zeylen, en wy zeylende met ons Schover-zeyl in den Bant, ofte op Stoot-garens, vermidts zeer vaerdigh in't zeylen waren, echter en heeft ons Smaldeeling, exemt den Capiteyn Jan de Jong, die met alle zijn zeylen voor uyt in zijn rang was, en neffens ons de Capiteynen Hans Hartwijk, en Jan Noirot, zijnde twee kleyne Fregatjes, en ons principale Secon-

Secondens, als de Capiteynen Cornelis Bakker, Pieter Klaasz. Dekker, en Adriaan Poort, en konden door hare onbezeyltheydt niet volgen, om in hare rang te komen, en den Heer Admiraal Tromp, met alle macht van zeyl ons volgende met zijn Esquadre, tot omtrent na gissing half vijf uuren, brasten den Admiraal van de Blaeuwe Vlagh zijn Groot-Mars-zeyl aan de windt, en korts daar aan zijn Voor-Mars-zeyl op Steng, om zoo zijn Vice-Admiraal onder zijn Ly te doen passeeren; waar op wy doen dragent hielden, zoodanigh dat twee van de voorste Schepen van den Vyandt, op onze Loef-boegh zagen, die stracks weer af hielden, waar mede den Capiteyn de Jong in gevecht was, en wy tegens de voorsz. Admiraal en Vice-Admiraal, en d'andere voorste Schepen in een hevigh gevecht zijnde, wierd ons groot Mars-zeyl ten deele van de Ree geschoten, en al ons loopent Touw-werk daar aan dependerende, en de Marsse-Ree stukkent, rukten doen ons Schover-zeyl by, daar mede wy in 't korte zoo gehavent wierden, dat alles reddeloos en gedevaliseert was, zoo dat gedurigh 2 of 3 streken van de windt lagen kanonnerende, kregen doen 5 of 6 schoten onder water, en voorts alles zoo ontramponeert dat wy 't Schip niet meer in ons geweldt en hadden, gelijk zulks breeder blijkt by de nevens-gaande Acte van de visitatie van de Heeren van den Krijghs-Raadt, daar toe gecommitteert, des genootzaakt waren, zoo veel doenlijk, by de wint op te steken, om inmiddels alles zoo veel mogelijk te repareren, zijnde doen ongeveer 8 uuren, en zijn doen de achtergebleven Schepen van ons Smaldeeling by den Heer Lieutenant Admiraal Tromp gekomen, en in Ly van ons in gevecht met den Vyandt, tot dat den nacht haar scheyden, wy geen andere gedachten hebbende, of zoude 's anderen daaghs 't gevecht hervat hebben, zoo dat weer Cardoezen vulden, en de Stukken die uyt de Roopaerden geschoten waren, herstelden wenden doen en smeten 't op zy, en krengden, maar tegens 't lumieren van de dagh, quam 't Advijs-Jacht van Klaas Portugaal, die niet beter en wist, of onze Schepen waren in Ly van ons, zoo dat den Vice-Admiraal Sweers, daar in over ging, met intentie om den Heer Tromp te spreken, en op een ander Schip te gaan, en 't wat meerder op klarende, wierden wy gewaar dat het de Vyandtlijke Vlooten waren, deden een schoot, waar op genoemden Vice-Admiraal weer aan boort quam, en wierde doen onze Vloot in 't Zuyd-Oost van ons gewaar, daar wy doen met de noch achter zijnde Schepen en Galjoots, die ook van 't wenden niet en wisten na toe staken, verklaren vorders dat de meeste schade ons aangedaan, is geschiedt van den Admiraal en Vice-Admiraal van de Blaeuwe Vlagh, als blijkt by de schooten in ons Schip, en de Kogels van 36, en 48 ponders noch in 't Schip berustende, zoo dat wy Depposanten verstelt staan, dat van wandebvoir berucht worden: alzoo ons wetens als het te hervatten stont, met geen bedenkelijke middelen het zoude konnen verbeteren. Eyndigende hier mede onze verklaring, die wy bereydt zijn ten allen tijden, en ter plaatzen daar 't vereyst met solemneele Eeden te bevestigen. Ten oorkonde der waarheyt hebben wy dit alle met onze handt-teykeninge of Merken bevestight. Actum in 's Landts Schip den Oliphant, geankert op Schoonevelt, dezen 20 Junii, 1673. Was getekent Capiteyn Luytenants, Willem Knijf, J. Baak, Luytenants, Abraham Wilmerdonks, Adriaan Schorel, O. Vollenhove, Schipper Rippert

 Krijnsz.

Krijnsz. Stuurluyden, Gijsbert Jansz. C. Boosaert, Dirk Arentsz. Klaas Hendriksz. Jan Cletcher Volontaire; Lootzen Jan Gabrielsz. Jan Hendriksz. en Adriaan Krijnen Bootsman. Onder stont in kennisse van mijn ondergeschreven, die 't zelve ook affirmeere, was getekent Steven Melon.

Naar Collatie met 't Principaal bevonden t'accordeeren, en was getekent,

STEVEN MELON, *Schrijver.*

Alle deze rampen den Heer Vice-Admiraal Sweers over gekomen/ en voornamelijk de schooten onder water, en de verdere ontreddering van zijn Schip, deden Hem, over faut van zijn plicht niet te hebben betracht/ vry spreken.

Als nu de Engelse en Franse Oorlogh-schepen, al druyp-staartende de Rivier van Londen opzeylden/ was den Koning van Engelandt zeer nieuwsgierigh om te bezien/ hoedanigh de zelve van de Duytse waren onthaalt/ dies reysde Hy met Duc de Jork na beneden/ om ordre te stellen/ dat die wederom ten spoedighsten herstelt mocht worden/ ten eynde het voorgenomen desseyn, van ergens in de Vereende Provintien te landen/ in 't werk te stellen/ 't geen hem/ door 't verlies dezer 2 Zee-slagen was belet/ want zeker is het/ dat Hy, (by aldien de Duytse Vloot de nederlaagh had gekregen) zijn Landt-Soldaten, ingescheept/ en op d'een of d'ander plaats zou gezocht hebben aan Landt te zetten; hier toe was alreedts een Krijghs-macht van 14 of 15000 man tot Blakhead by malkanderen gekomen: doch dezen aanslagh wierd uytgestelt/ tot dat de Vlooten weder in goedt postuur zouden wezen gebracht. Den Koning vertoefde van hier niet lang/ maar trok met zijn Heer Broeder voort weerom na Londen, wordende van Prins Robbert, en de voornaamste Zee-Officiers, kort daar aan/ gevolght/ om met malkander alles te overleggen/ en de noodige ordres tot zoo een Zee- en Landt-tocht in 't werk te stellen.

Wy verlaten de Zee, die vochtige Hooft-stof, en begeven ons na Zeelandt, en vernemen hoedanigh men aldaar/ geduurende de 2 Zee-Batailjes, geallarmeert is geweest/ te meer vermits men riep/ dat den Koning van Vrankrijk, die nu al in Vlaanderen met een sterk Leger aangekomen was/ het Landen der Engelsen zou helpen vorderen; maar zoo dra de Vlooten der Vyanden op de Vlaamse Kusten gekomen waren/ is de Veldt-Marschalk Wirtz met een goet aantal Ruyteren en Voet-knechten uyt Vlaanderen, in omtrent 100 Smakken overgescheept/ naar Walcheren, om dat Eylandt en de gantsche Provincie van Zeelandt voor alle Inval te beschermen/ door dien hoogh voorgegeven wierd/ dat den Vyandt gezint was/ onder faveur van zijn Vloot, en byzonderlijk/ zoo die eenige avantagie mocht krijgen/ in Zeelandt te landen: de Veldt-Marschalk daar gekomen zijnde/ stelde op alles ordre/ logeerende de Troupes aan en omtrent de Zee-strant, daar de Burgers uyt de Steden, op het aannaderen van den Vyandt, zich ook in de Wapenen vertoonden; maar de Overwinninge der Vyanden was zoo groot niet/ datze opt het Landen hebben durven wagen.

Voor

Voor alle deze weldaden, van Godt Almachtigh de Nederlanden zoo goedertierentlijk bewezen/ wierd by hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal uytgeschreven de navolgende Dank- Vast- en Bede-dagh.

Erentfeste, Wijze, Voorzienige, zeer Discrete Heeren.

NAdemaal het Godt de Heere Almachtigh belieft heeft, uyt Sijne Goddelijke Majesteyts oneyndelijke Goedertierentheydt, en Vaderlijke Barmhertigheyt, den Staat dezer Landen, in de jegenwoordige bekommerlijke en dangereuse conjuncture van tijden en zaken, tegens d'opinie en de gedachten van alle onze Vyanden te begenadigen met baarblijkelijke hulpe, en zonderlinge advantages, in beyde de jongst-voorgevallene rencontres en Zee-slagen, tegens de geconjungeerde Vlooten van de machtige Koningen van Vrankrijk, en van Groot Brittannien; Zoo is ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal, met onze toestemminge in den name van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, naar rijpe en serieuse deliberatien hooghnoodigh geoordeelt, dat in plaatze van de Ordinaris Bede-dagh, die gehouden zouden werden op den 5 Julii, toekomende Nieuwen-stijl, ten zelven dage gehouden zal werden een Algemeenen Dank- Vast- en Bede-dagh, om Godt de Heer Almachtigh ten zelven dage van gantscher herten te Danken, te Loven en te Prijzen, over de voorsz. baarblijkelijke hulpe en zonderlinge advantages, zoo wonderbaarlijk aan ons bewezen, en gegeven, ook vyerighlijk te Bidden en te Smeken, dat Sijne Goddelijke Majesteyt by alle voorvallen zijnen Zegen over 's Landts Vloote genadelijk gelieve te continueeren, en daar benevens de Wapenen van den Staat te Lande ook voorspoedigh, en victorieus te maken tot restauratie van de vervallene zaken; en tot dien eynde Sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orange voor alle gevaar, en onheyl te beschutten, te beschermen, en te bewaren, ook Hem by continuatie te begaven met den Geest van Wijsheyt, Voorzichtigheyt, Dapperheyt, en Kloekmoedigheyt, in alle 't gene Sijne Hoogheyt, ten dienste van ons algemeene Lieve Vaderlandt, en tot restauratie als vooren albereydts heeft aangevangen, of noch verder zal komen t'ondernemen. En eyntelijk, dat Sijne Goddelijke Majesteyt, de herten van de hooghst-gemelte Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien, en hare Geallieerden, die met haar te gelijk Vyandtlijk tegens dezen Staat ageeren, tot gedachten van Vrede wille disponeeren, en ons alzoo wederomme zegenen met een eerlijken, bestendigen, vasten en verzekerden Vrede, alles tot grootmakinge van zijnen Heyligen Naam, voortplantinge van de Ware Christelijke Gereformeerde Religie, herstellinge van de zelve, daar die door de jegenwoordigen droevigen Landt en Luyden verdervenden Oorlog verstoort is, conservatie van onze zo diergekochte Vryheyt, en onzer aller Zielen Zaligheyt. Begeeren derhalven dat U E. den voornoemden Dank- Vast- en Bede-dagh binnen de Stadt

tijdelijk zullen doen publiceeren tegens den voorsz. 5 Julii naast-komende Nieuwen-stijl, ter plaatze daar men gewoon is publicatie te doen, en daar by den voorsz. dagh geduurende te verbieden, en metter daat te doen ophouden,

niet alleen allerley Hantwerk en Neeringen, maar voor al te beletten het Tappen, Kaatzen, Bal-slaan, en diergelijke Exercitien, op zekere groote pœnen daar tegens te statueren; doende daar van mede advertentie aan de Franse en Engelse Kerken aldaar zijnde. Waar toe ons verlatende

Erentfeste, Wijze, Voorzienige, zeer Discrete Heeren; Beveelen wy UE onder des de beschermingе Godes. Geschreven in den Hage den 22 Junii, 1673.

Ter Ordonnantie van de Gecommitteerde Raden.

Van de 3 noodtzakelijkheden, namelijk/ bidden, vechten, en geven, die men in tijden van Oorlogh, (bysonderlijk als men van zijn Vyanden overvallen wordt) voor alle anderen moet in 't werk stellen / waren de twee eerst genoemde wel uyt gevallen / en met het derde ook al een begin gemaakt: Want voor 't eerste zagh men nu in de Vereende Nederlanden de Luyden / soo op de maandelijke Bededagen, als extraordinaire ingestelde wekelijke Predicatien, des Sondaghs, en anders / elk zijn Godts-dienst veel vlytiger, en devoter, als op andere tijden betrachten / en waarnemen: met ongemeenen yver / wierdt den goedertieren Godt, op den voorgaanden Dank- Vast- en Bede-dagh, voor zijne genade gedankt / en vorder om Zege, en Vrede, aangeroepen en gebeden.

Aangaande het tweede, was 't er in de twee voorgaande Zee-slagen, wel loffelijk en victorieus gevochten: want al hadden de Hollanders en Zeeuwen, de twee Koninglijke Vyandts Vlooten niet doen vluchten / en in hare Havens gejaaght / gelijk zy in der daadt hebben gedaan / soo hadden zy genoeghzame zegen en overwinninge verkregen / met de zelve in hun voornemen te sluyten / en 't landen hunner Krijghs-volk te beletten / alsoo de Nederlanders doenmaals maar defensijf streden om haar Vaderlandt voor in- en overval te bevrijden en bewaren / daar-en-tegen waren de Fransen en Engelsen aanleggers / en vochten offensijf, dat is / om conquesten, of overwinningen te verkrijgen / of verwoestingen aan te rechten.

Wat het derde, dat is het geven aangaat / daar mede was al (behalven het voorleden / in 't eerste van dezen Jare, 1673. een begin gemaakt / alsoo tweemaal den 200 Penning, by forme van Capitale Leening, al gegeven was / en dat van alle Landen, Huyzen, Los- en Lijf-rente-brieven, Obligatien, Actien, &c. als hier vooren Pag: 104. en 155 te zien is / doch men konde niet langer strekken/ want gelt is de zenuw of kracht des Oorloghs, die gestadigh moet aangevoerdt en versterkt worden / of komt / by gebrek van zulks / even als een ongespijst Lichaam, te verzwakken / verslauwen / vervallen / en eyndelijk te sterven. Hier over zagh men dan uytkomen het volgende Placcaat van een Honderſten Penning, gevens geldt, dat niet alleen soo veel bedroegh / als tweemaal den 200ste Penning, hier vooren / had gedaan / maar daar van wierd geen Intrest beloofd / en dit geldt eens gegeven / waren de Ingezetenen quijt / voor eeuwigh / en altijdt. Dit quam dapper op de beurzen van de machtighste en rijkste Luyden aan / en bracht groote sommen Penningen op / ten dienst van 't Landt,

daar van hier vooren op de genoemde Pag: 104. en 155. zoo voor / als na die Placcaten, in 't breede gehandelt is.

Hoewel nu het volgende Placcaat van den 100ste Penning meest met den Inhoudt van de twee hier vooren gestelt / over een komt / zoo is hier en daar evenwel eenige aanmerkelijke verandering; over zulks hebben wy 't zelve / voor de nauwkeurige, die d'een of d'ander tijdt, daar aan mocht gelegen zijn / alhier van woordt tot woordt / laten volgen.

PLACCAAT

Van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslant ge-emaneert, op het betalen van eenen Hondertsten Penning, *gevens Gelt*, op den 15 Junii, 1673. geconsenteert.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt. Allen den genen die dezen jegenwoordigen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten*. Alzoo de Vyanden van dezen Staat met machtige Legers te Lande, en zeer groote Scheeps-Vlooten te Water, dezen Staat aan alle kanten op het alderkrachtighste aangrijpen en aan tasten; en alzoo metter daadt trachten in het werk te stellen, en uyt te voeren het voornemen, dat zy opentlijk betuygen te hebben, van dezen geheelen Staat t'eenemaal te willen ruineeren en te grondt te werpen, daar inne niet eenen Steen op den anderen te laten, en alle de Ingezetenen van den Lande tot een zeer ellendige slavernye te brengen, zoo als de Romaynen in ouden tijden die van Cartago hebben getracteert, en dat de arme Ingezetenen van de Provincien, by de zelve Vyanden geoccupeert, de droevige effecten van die voorsz. resolutie albereydts dagelijks gevoelen, door ongehoorde Schattingen uytgeput, en met allerhande foulen en excessen overlast werden, alles niet tegenstaande men aan deze zijde hadde verklaart te vreden te zijn, met de voorsz. Vyanden tot een stilstandt van Wapenen te Water, en zelfs ook te Lande, te komen, en dat wy derhalven genoodtzaakt werden, onder Godes genadigen zegen en bystant, de ruine van de goede Ingezetenen dezer Landen, zoo veel mogelijk te verhinderen, en ons in postuur van defensie te stellen, en tot verval van de onkosten van dien, eenen Hondertsten Penning, gevens geldt, te moeten opheffen, geordonneert, gestatueert, en bevoolen hebben, zoo als wy ordonneren, statueren, en beveelen by dezen.

DAt alle Houders van Obligatien, Los en Lijfrente-Brieven, loopende zoo wel ten laste van 't gemeene Landt, den Heere Prince van Orange, 't Comptoir van de Generaliteyt alhier in den Hage, de respective Collegien ter Admiraliteyt in onzen Lande van Hollandt en West-Vrieslandt residerende, als van eenige Steden, Collegien, Heemraadt of Waterschappen, Dorpen, Societeyten, of eenigerhande andere Corpora of Gemeynschappen, egeene uytgezondert, wie de zelve ook zouden mogen zijn (dan alleen die van de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie) gehouden zullen zijn den voorsz. Hondertsten Penningh van de zelve Obligatien, Los en Lijfrente-Brieven te betalen, voor den 1 Julii toekomende, ter plaetze en aan dien Ontfanger daar en by de welke de Interessen en Renten van de voorsz. Obligatien, Los en Lijfrente-Brieven werden betaalt, en ten aanzien van de voorsz. Obligatien te bezorgen, dat op de zelve Obligatien door den voorsz. Ontfanger dicht of naast aan de laatste gedane betalinge van de Interessen werde gestelt, dat den voorsz. Hondertsten Penningh van de voorsz. Obligatie is be-

is betaalt. En wat de Los en Lijfrente-Brieven aangaat, dat de Eygenaars of Houders van de zelve Brieven gehouden zullen wezen te doen opmaken de Quitantien van de Los en Lijfrenten die zyluyden zedert den 1 Julii 1673 tot den 1 Julii 1674 zullen hebben te vorderen, schoon die noch niet verscheenen mochten zijn, met expressie van het Capitaal of de Hooftsomme van de voorsz. Los of Lijfrente-Brieven, en te bezorgen dat by den voorsz. Ontfanger op de voorsz. Quitantie werde aangetekent, dat den Hondertsten Penningh is betaalt van het Capitaal van de voorsz. Los of Lijfrente Brief, en dat ten reguarde van de voorsz. Lijfrenten, het Capitaal indistinctelijk, en zonder eenigh het alderminste onderscheydt alomme en overal genomen zal worden op tienmaal het Inkomen, of de Rente van de voorsz. Lijfrente-Brief, en dat zulks een gulde Jaarlijkse Lijfrente ten aanzien van den voorsz. Hondertsten Penning gehouden zal werden waardigh te wezen in Capitaal 10 guldens meerder en minder zomme na advenant.

Dat die geene op welkers naam eenige Actien in de respective Kameren van de Oost-Indische Compagnie dezer Landen zijn staande, gehouden zullen wezen den voorsz. Hondertsten Penningh van de zelve Actien te betalen voor den 1 Julii toekomende, ter Kamere daar de voorsz. Actien zijn staande, en dat het Capitaal van de voorsz. Actien ten aanzien van den voorsz. Hondertsten Penningh, zonder eenige distinctie zal worden gerekent of genomen op 400 guldens Capitaal, in voegen dat 100 guldens oudt Capitaal aan Actien in de voorsz. Compagnie gerekent zal werden waardigh te wezen 400 guldens.

Dat alle die geene die den voorsz. Hondertsten Penning van de voorsz. Obligatien, Los en Lijfrente-Brieven, en Actien voor den voorsz. 1 Julii toekomende, niet zullen hebben betaalt, aan 't gemeene Landt zullen moeten goedt doen de helfte meerder als zy anderzints ter zake van den voorsz. Hondertsten Penning schuldigh zouden zijn geweest.

Dat wijders den voorsz. Hondertsten Penningh, mede zal moeten werden betaalt van alle Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen en andere, in de Verpondinge gequotiseerde en contribuerende Goederen, gene uytgezondert, niet alleen ten aanzien van die Goederen, de welke albereydts in de voorsz. Verpondinge zijn gequotiseert en contribueren, maar ook ten aanzien van die Goederen, de welke in de voorsz. Verpondinge noch niet en contribueren, of door Octroyen of anderzins daar van zijn geeximeert: En dat aan de Heeren Burgermeesteren en Regeerders van de Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten van de Dorpen, daar de voorsz. onroerende Goederen gelegen zijn.

Dat de Eygenaars van de voorsz. onroerende Goederen den voorsz. Hondertsten Penning van de zelve Goederen zullen moeten betalen in twee termijnen, te weten eene helfte voor den eersten Augusti, en de wederhelfte voor den 15 September toekomende, op pene dat de zelve by faute van dien de helfte meerder zullen moeten goet doen dan den voorsz. Hondertsten Penningh van de voorsz. onroerende Goederen anderzins zouden komen te bedragen.

Des dat alle die gene, de welke voor den voorsz. eersten Julii toekomende hare Hondertsten Penning zullen betalen, daar op zonder onderscheyt zullen mogen korten twee ten hondert.

Des zullen de voorsz. Eygenaars werden geauthoriseert, gelijk de zelve geauthoriseert werden by dezen onzen Placcate, om van de Huurders, Pachters, of Bruykers van de voorsz. Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen en andere, in de Verpondinge contribuerende Goederen, by middel van parate executie te mogen innen, en vorderen 't gunt de zelve Huurders, Pachters of Bruykers aan haar ter zake van vervallene Huyre of Pachte liquide schuldigh zouden mogen zijn.

Dat ook de Heeren Burgermeesteren en Regeerders van de voorsz. Steden, mitsgaders Schout en Gerechten van de voorsz. Dorpen zullen werden geauthoriseert, gelijk de zelve geauthoriseert werden mits dezen, om zoo wanneer zy zulks dienstigh of noodigh zouden mogen vinden, ten laste van die gene de welke in gebreken zouden mogen blijven binnen den voorsz. gepresigeerden tijt te betalen den voorsz. Hondertsten Penning van de voorsz. Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen en andere, in de Verpondinge contribuerende Goederen, den zelven Hondertsten Penning, mitsgaders de voorsz. geincurreerde pene te mogen negotieren, en opnemen op zoo hooge Interessen als zyluyden de Gelden zullen konnen bekomen, en dat de Hypothecatien en Transporten die ter zake van de voorsz. Gelden zullen werden gedaan, vry en exempt zullen zijn van den voorsz. Veertighsten Penning, en de voorsz. Penningen ook voor allen anderen zoo speciale als legale hypotheecquen op de voorsz. Goederen staande, schoon ouder zijnde zullen werden gepreferéert, en dat de Gaarders van de Verpondinge gehouden en geobligeert zullen zijn, de voorsz. Interessen jaarlijks nevens de voorsz. Verpondingen in te vorderen, en aan de voornoemde Crediteuren buyten hare kosten te betalen.

Dat het inkomen zoo wel van de voorsz. Huyzen als Landen, en andere in de Verpondinge contribuerende Goederen, zal werden gerekent of genomen na de voorsz. Verpondinge, de zelve Verpondinge over de Huysen ge-estimeert zijnde den achtsten Penning, en van de voorsz. Landen en andere

Goederen den vijfden Penning van het jaarlijkfche inkomen van dien, in voegen dat een Huys getaxeert zijnde op acht guldens in de Verpondinge, meerder en minder fomme naar advenant, gerekent fal werden te doen 64 guldens in huur, en daar af-getrokken wefende den voorfz. achtften Penning, in huur noch te doen 56 guldens, en dat een Morgen Landts getauxeert zijnde op 5 guldens in de Verpondinge, meerder en minder fommen naar advenant, ge-eftimeert fal worden te doen 25 guldens in huur, en daar af-getrokken wefende den voorfz. vijfden Penningh, noch 20 guldens in huur, en dat dien volgende het voorfz. inkomen van de voorfz. Huyfen, fal werden gerekent tegens drie en een half ten hondert, op de waerdye van het Capitaal, en fulks een Huys dat 8 guldens doet in de Verpondinge, en alfoo 64 guldens, en den voorfz. achtften Penningh af-getogen, noch 56 guldens in huur, gehouden fal werden waerdigh te wefen ten aanzien van den voorfz Hondertften Penning, in Capitaal 1600 guldens, daar van den voorfz. Hondertften Penning fal moeten werden betaalt; En dat het inkomen van de voorfz. Landen en andere Goederen, fal werden gecomputeert tegens twee en drie quart ten hondert op de waerdye van 't Capitaal, en midts dien een Morgen Landts die 5 guldens doet in de Verpondinge, en alfoo 25 guldens, en den voorfz. vijfden Penning af-getogen 20 guldens in huure, gehouden fullen werden waerdigh te zijn ten aanfien van den voorfz. Hondertften Penning, in Capitaal 700 en 25 guldens, of daar omtrent, daar van den voorfz. Hondertften Penning fal moeten werden betaalt.

En in gevalle bevonden foude mogen werden, dat de Huur van de voorfz. Huyfen en Landen, de voorfz. Verpondinge af getogen, den fevenden en vierden Penning van dien, ten aanfien van eenige van de felve Huyfen en Landen niet foude konnen uytbrengen, dat in fulken gevalle Burgermeefteren en Regeerders van de refpective Steden, ten reguarde van de felve Steden, en Schout en Gerechten van de refpective Dorpen, ten aanfien van de voorfz. Dorpen, yder voor foo veel fijn diftrict aangaat, midts defen fullen zijn geauthorifeert, om voor foo veel den voorfz. Hondertften Penning belangt, en verder noch anders niet het kort van de voorfz Huyzen en Landen te brengen op die Huyzen en Landen die in de voorfz. Verpondinge minder dan den achtften en vijfden Penning van de voorfz. Huur refpective zijn contribuerende, en dat voor zoo veel en voor zoo verre de voorfz. Huur meerder dan den voorfz. achtften en vijfden Penning refpective is bedragende: Des dat de voornoemde Schout en Gerechten gehouden zullen wezen de voorfz Quohieren over te brengen aan onze Gecommitteerden, om by de zelve nagezien, ge-examineert, en voorts gearrefteert te werden als naar behooren. Doch by aldien Borgemeefteren en Regeerders der voorfz. Steden, midtfgaders Schout en Gerechten van de voorfz. Dorpen, en de gemelte Onze Gecommitteerden ten aanzien van de zelve Dorpen, den voorfz. Hondertften Penning naar advenant het flot van het Quohier van de voorfz. Verpondinge, dezen onaangezien niet zouden konnen opbrengen, dat het de zelve als dan vry zal ftaan by doleantie van Ons verminderinge te verzoekken tot die fomme die in manieren vooren verhaalt opgebracht zoude konnen werden, en dat redenen daar toe dienende de voorfz. doleantie zullen werden geadmitteert.

Dat het de Eygenaars van de Landen en onroerende Goederen vry zal ftaan ten aanfien van de Kuftingen en andere Schulden, die op de voorfz. onroerende Goederen zijn gehypothequeert aan de voorfz. Kuftingen, midtfgaders Renten en Intereffen die zy ten aanzien van de voorfz. gehypothequeerde Schulden moeten betalen, te korten den Hondertften Penning, zonder eenig bekroon of tegenzeggen van de voorfz. hare gehypothequeerde Crediteuren, of dat de zelve haar met eenige renunciatie die dezen contrarie gedaan zoude mogen wezen, zullen mogen behelpen; En dat insgelijks die gene, die eenige Ooft-Indifche Actien zouden mogen hebben beleent den Hondertften Penning by hem van de zelve Actien betaalt, zal mogen korten aan die gene, die de voorfz. Actie competeert, voor zoo veel de zelve Actie meerder zoude mogen waardigh wezen dan 't gunt daar mede die beleent is.

Des dat in gevalle bevonden foude mogen werden, dat eenige vafte Goederen voor meerder fomme foude mogen wefen gehypothequeert, of verbonden dan de waardye van dien met de taux of peyl hier vooren vaft geftelt, komt uyt te brengen, dat in fulken gevalle den Eygenaar van de felve vafte Goederen gehouden fal wefen aan het gemeene Landt te betalen den vollen Hondertften Penning van die fomme, voor de welke de voorfz. vafte Goederen verbonden zijn, en niet van die fomme daar op de voorfz. vafte Goederen over de voorfz. taux of peyl hier vooren geftelt, fouden moeten werden genomen, midts aen den genen ten welkers behoeve de voorfz. Landen voor de voorfz. fomme zijn gehypothequeert, kortende den voorfz. Hondertften Penning op de Renten en Intereffen by hem belooft, en fulks indien eenige Landen die over den taux hier vooren geftelt ten aenfien van den Hondertften Penning, gerekent fouden moeten werden waerdigh te wefen 725 guldens, of daar ontrent verbonden of gehypothequeert, zouden mogen zijn voor een fomme van 1000 guldens den Hondertften Penning, by den Eygenaar van de voorfz. Landen betaalt fal moeten werden, niet naar advenant de voorfz 725 guldens, maar na advenant de voorfz. 1000 guldens, midts den voorfz. Hondertften Penning van de

 voorfz.

voorſz. 1000 guldens kortende aan die gene, tot wiens behoeve de voorſz. 1000 guldens op 't voorſz. Landt zijn gehypothequeert, en dat op de Renten en Intereſſen die hy aan den voorſz. zijnen gehypothequeerden Crediteur heeft belooft.

Dat alle die gene die bevonden zullen werden in de Quohieren van den voorſz. Hondertſten Penning verhooght met een ſeſte-part als voor deſen te zijn gequotiſeert, gehouden zullen weſen den voorſz. Hondertſten Penning te betalen voor den 1 October toekomende, of dat de zelve by faute van dien aan 't gemeene Landt zullen moeten goedt doen de helfte meerder, als zy anderzints ter zake van den voorſz. Hondertſten Penning, zouden hebben moeten betalen, met dien verſtande dat alle die gene, de welke zullen konnen bewijzen dat zy ter zake van de Obligatien, Actien, Huyzen en Landen hier vooren geroert, zoo veel of meerder in den Hondertſten Penning hebben betaalt, dan 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn gequotiſeert, daar mede zullen mogen volſtaan en bevrijdt, en ge-eximeert zijn van de voorſz. quotiſatie, en dat die gene die niet zullen konnen betoonen zoo veel in den Hondertſten Penning ter zake van de voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen te betalen, als 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn gequotiſeert komt te beloopen, zullen moeten betalen dat gene, daar op zy in 't voorſz. Quohier zijn geſtelt, voor zoo veel 't zelve meerder komt te bedragen dan 't gunt de voorſz. gequotiſeerden ten aanzien van hare voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen komen te contribueren, des dat die gene de welke ter zake van de voorſz. hare Obligatien, Actien, Huyzen en Landen meerder zouden moeten betalen, als komt te monteeren 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zijn getauxeert, niet zullen mogen volſtaan met de quotiſatie van 't voorſz. Quohier te voldoen, maar effectivelijk zullen moeten opbrengen den Hondertſten Penning van de voorſz. Obligatien, Actien, Huyzen en Landen.

En dat alle die gene die ſullen willen aanwijſen, dat ſy de voorſz. perſonele quotiſatie hebben voldaan met de betalinge van de Actien in de Ooſt-Indiſche Compagnie, of Obligatien ten laſte van 't gemeene Lant, hoogh-gemelte ſijne Hoogheyt, eenige Steden, Collegien, Heemraadt, of Waterſchappen, Dorpen, Societeyten, of eenigerhande andere corpora, of Gemeenſchappen loopende, met Eede ſolemneel, of ten regarde van de Menno-geſinden met ware woorden in plaats van Eede, die nochtans van het ſelve effect als een corporelen Eedt ſullen werden gehouden, ſullen moeten verklaren dat de voorſz. Actien en Obligatien haar en niemandt anders waarlijk en metter daat zijn toebehoorende, en dat ſy oprechtelijk en ter goeder trouwe de ſelve Actien of Obligatien hebben geacquireert, en namentlijk mede dat ſy de voorſz. acquiſitie niet en hebben gedaan, om daar door haar ſelven van de voorſz. perſonele quotiſatie te eximeren, of die daar door te verminderen; En voor ſoo veel eenige van de ſelve Actien of Obligatien eenige Perſoonen in Gemeynſchappen of in Compagnie ſoude mogen aangaan, dat als dan de voorſz. Actie of Obligatie aan de voorſz. Compagnie geſamentlijk afſlach ſal ſtrekken op de quotiſatie daar mede ſy perſonelijk aangeſlagen zijn, en dat die gene die bevonden ſouden mogen worden deſen aangaande een valſche of onwaarachtige verklaringe te hebben gedaan, niet alleen ſullen incurreren de ſtraffe van infamie en meynedigheyt, maar daar en boven noch uyt hare middelen komen te verbeuren ſoo veel als komen te monteren, de Actien of Obligatien, met de welke ſy haar alſoo valſchelijk of onwaarachtelijk ſoude mogen komen te behelpen

Dat van de betalinge van den voorſz. Hondertſten Penning, ſoo wel ten aanſien van de voorſz. Obligatien en Actien als de voorſz. onroerende Goederen vry en exempt ſullen weſen de Obligatien, Actien en andere onroerende Goederen, toebehoorende aan den hoogh-gemelten Heere Prince van Orangien, de Vrouwe Princeſſe Douariere van Orangien, de Deſcendenten van den Heere Prince Willem van Naſſauw, hoogh-loffelijker memorie, of tot de Eccleſiaſtique of Geeſtelijke Comptoiren ſpecterende, mitsgaders de Plaatſen en Landen die by de Vyanden van den Staat zijn geoccupeert; en wat de Landen belangt die op ordre van den Staat zijn geinundeert, dat van de ſelve Landen in plaats van den Hondertſten Penning alleen ſal werden betaalt, den Twee hondertſten Penning, voor ſoo veel die geinundeert zijn, en voor zoo veel eenige Ingeſetenen deſer Landen geene andere Goederen ſouden mogen poſſideren dan die geinundeert zijn, dat op de doleantie dien aangaande by de ſelve Ingeſetenen te doen, favorable reflectie ſal worden gemaakt.

Dat de Ontfangers, Theſauriers, Rentmeeſters of andere, van wat qualiteyt die ook ſoude mogen weſen, ſoo wel van het gemeene Landt, den hoogh-gemelten Heere Prince van Orangien, van het Comptoir van de Generaliteyt alhier in den Hage, van de reſpective Collegien ter Admiraliteyt in onſen Lande reſiderende, als van eenige Steden, Collegien, Heemraat of Waterſchappen, Dorpen, Societeyten of eenigerhande Corpora of Gemeynſchappen, ten aanſien van de voorſz. Obligatien, Los- en Lijf-rente-brieven, Bewinthebberen van de Ooſt-Indiſche Compagnie ten reguarde van de voorſz. Ooſt-Indiſche Actien, en Burgermeeſters en Regeerders, mitsgaders Schouten en Gerechten voornoemt, ten opſichte van de voorſz. onroerende Goederen ſullen hebben op te geven, van wat Obliga-

tien,

tien, Los- en Lijf-rente-brieven, Actien in de Oost-Indische Compagnie, en onroerende Goederen, t'haarder bewint, administratie en directie respective staande, den Hondertsten Penning voor den voorsz. eersten Julii, eersten Augustii, en den vijftienden September niet en is betaalt. En dat zy-luyden de Gelden die voor den voorsz. eersten July betaalt sullen zijn, en daar op dienvolgende de kortinge van twee per cento sal wesen gedaan, sullen moeten betalen in handen van den Ontfanger daar toe gestelt, voor den achtsten Julii toekomende, of dat aan haar de voorsz. kortinge andersints niet geleden sal werden.

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rent-meesters of andere Administrateurs, Bewinthebberen in de voorsz. Kameren van de gemeldte Oost-Indise Compagnie binnen dese onse Provintie residerende, en de Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, midtsgaders Schouten en Gerechten der voorsz. Dorpen sullen werden gemaakt Debiteuren van den Hondertsten Penning van alle Obligatien, Los- en Lijf-rente-Brieven, Actien in de Oost-Indise Compagnie, en onroerende Goederen t'haarder bewint, administratie en directie staande, en dat syluyden voor de voldoeninge van den selven Hondertsten penning sullen werden ge-executeert.

Dat de voorsz. Ontfangers, Thesauriers, Rentmeesters of andere Administrateuren, Bewinthebberen in de voorsz. Kameren van de gemeldte Oost-Indise Compagnie, binnen dese onse Provintie residerende, en Burgermeesteren en Regeerders der voorsz. Steden, midtsgaders Schouten en Gerechten der voorsz. Dorpen, insgelijks sullen werden gemaakt Debiteuren van de voorsz. helfte die eenige Ingesetenen deser Landen, ten aansien van eenige latere betalinge, schuldigh soude mogen werden.

En dat de Ontfangers van den Hondertsten Penning respective, mede sullen werden gemaakt Debiteuren van het Quohier van den selven Hondertsten Penning, haar executie aanbevolen, en dat de selve gehouden sullen wesen daar van, midtsgaders van de voorsz. helfte die eenige Regenten of Ingesetenen van onsen Lande, ter sake van eenige latere betalinge, schuldigh souden mogen werden, aan de gemeldte onse Gecommitteerden verantwoordinge te doen.

Ordonneren en beveelen wel expresselijk, dat Burgermeesteren en Regeerders, mitsgaders Schouten en Gerechten voornoemt, aanstonts ordre sullen hebben te stellen, dat den Hondertsten Penning, yeder voor soo veel sijn Distrikt aan gaat, sal kunnen werden ontfangen, op pœne dat die gene die het selve niet sullen hebben gedaan, verbeuren sullen 50 guldens voor yeder dagh dat syluyden na den twintighsten deser daar over in gebreke gebleven sullen zijn, welke pœne sonder eenige verschooninge van haar gevordert en geinnet sal werden.

Hebben voorts wel willen waarschouwen allen en een yegelijken die het aangaan mach, dat Wy de pœnen en boeten by deze Onze Ordonnantie tegens de trage of later Betaalders gestatueert, zonder eenige conniventie of dissimulatie, precieselijk en ten uyterste zullen doen vorderen en innen, niet tegenstaande 't zelve voor dezen alzoo niet zoude mogen zijn geschiedt; En ten eynde de voorsz. Onze goede meyninge punctuelijk ge-executeert en naar-gekomen moge werden; Soo ordonneren en bevelen Wy dat deze alomme gepubliceert en geaffigeert zal worden daar zulks behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage den 15 Junii, 1673.

Onder-stont,

Ter Ordonnantie van de Staten.

Was getekent,

HERBT. van BEAUMONT.

Om dat 'er ook verscheyde Ingezetenen waren / die noch in gebreke bleven / van hare Capitale Leeningen, zoo van den voorleden Jare, 1672. als van het tegenwoordigh Jaar, 1673. te betalen / zoo is op den zelven dagh, geordonneert te doen / de volgende

WAERSCHOUWINGE.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Salut. *Doen te weten*; alzoo Wy in ervaringe komen; dat diverse Persoonen in den voorledenen Jare 1672. en loopenden Jare 1673. gequotiseert staande over den Twee-hondertsten Penning en Capitale Leeningen by Ons successivelijk

geconsenteert, de zelve hare quotisatien niet hebben voldaan; het welke alzoo niet en behoort. ZOO IST, dat Wy alle en een yegelijk van Onze Ingezetenen en Onderdanen, en andere over hare Goederen in den voorsz Onzen Lande gelegen, of anderzints in den voorsz. Twee-hondertsten Penning en Capitale Leeningen gehouden zijnde, midts dezen te waarschouwen en te vermanen, ten eynde zy-luyden voor den 1 Julii toekomende zullen hebben te betalen, 't gunt zy-luyden ter zake van den voorsz. Twee-hondertsten Penning en de Capitale Leeninge voor den voorleden Jare 1672 mitsgaders de eerste en tweede Capitale Leeningen voor dezen loopenden Jare ingewillight, zoo over Obligatien, Los- en Lijf-rente-brieven, Actien in de Oost-Indische Compagnie, als Huyzen, Heerlijkheden, Landen, Thienden, Visscheryen, en andere in de Verpondinge contribuerende Goederen, mitsgaders over hare personele quotisatie noch schuldigh zouden mogen zijn, als mede over hare personele quotisatie van dezen loopenden Jare zullen hebben te liquideeren, en die te voldoen voor den 1 Augustii toekomende, op peyne dat de zelve, den voorsz. tijdt overstreken zijnde, eens zoo veel aan den Lande zullen moeten betalen, als zy anderzints schuldigh zouden mogen zijn geweest; En dat echter 't gunt ter zake van de voorsz. later betalinge zoude mogen zijn voldaan, niet als een leeninge, maar als een boete en amende zal werden geconsidereert, en dienvolgende wel ten profijte, maar niet ten laste van den Lande zal komen. En ten eynde niemant daar van ignorantie pretendere, nemaar allen en een yegelijk weten moge waar naar hy hem hebbe te reguleeren; Zoo lasten en beveelen Wy dat dezen alomme zal werden gepubliceert en geaffigeert daar het behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage den 15 Junii, 1673.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de Staten,

En was ondertekent,

HERBT. van BEAUMONT.

Hier op volghde/ weynigh dagen daar na/ de onderstaande

Notificatie, noopende de Schepenen Kennissen en Wees-Meesteren Kennissen, dat diemede subject zijn, de kortingen van de 200ste Penning.

ALzoo by den Placcate op den 10 Januarii, 1673. ge-emaneert op het betalen van den 200ste Penning by forme van Capitale Leening gestatueert werdt, dat het de Eygenaars van de Landen en onroerende Goederen, vry zal staan ten aanzien van de Kustingen *en andere schulden die op de voorsz. onroerende Goederen zijn gehypothequeert*, aan de voorsz. Kustingen, midtsgaders Renten en Interessen die zy ten aanzien van de voorsz. gehypothequeerde schulden moeten betalen, te korten den 200ste Penning, zonder eenigh bekroon of tegen-zeggen van de voorsz. hare gehypothequeerde Crediteuren.

En dat by den voorsz. Placcate niet uytgedrukt werd, of de Schepenen Kennissen en Wees-Meesteren Kennissen daar onder mede verstaan werden gecomprehendeert te zijn: Soo is by nader interpretatie verstaan, dat onder de woorden, *andere schulden die op de voorsz. onroerende Goederen zijn gehypothequeert*, mede verstaan en gecomprehendeert moeten werden, Schepenen en Wees-Meesteren Kennissen tot Amsterdam verleden, ten reguarde

guarde van de vaste en onroerende Goederen aldaar gelegen, en daar voor gehypothequeert, en dat die by gevolge de zelve kortinge subject zijn, als andere schulden die op onroerende Goederen zijn gehypothequeert.

En dat ten dien reguarde de zelve mede, geduurende 't Jaar 1673. geen op-eysching subject zullen zijn, in conformité van den Placcate van den 26 December, 1672. midts dat de houders van de zelve genieten zoodanigen Interest als aldaar ge-expresseert word.

Dat ook die gene die door onkunde of ignorantie binnen den tijdt daar toe by den Placcate gestelt, geen kortinge hebben gevordert, daar toe als noch binnen den tijdt van 14 dagen na den 26 Junii 1673 zullen werden geadmitteert.

Van alle 't welke de Heeren Burgermeesteren en Regeerders dezer Stede goedt gevonden hebben by dezen de goede Gemeente Notificatie te doen.

Actum Amsterdam, den 25 Junii, 1673.

Ter Ordonnantie van haar Ed. Groot-Achtb:

C. de Vries.

Dit is een Maandt daar na / van hare Ed: Groot-Mog: de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt geapprobeert en nader verklaart / 't welk aan de Gemeente aldus wiert bekent gemaakt:

Burgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam, Notificeren by dezen, dat de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt goedt gevonden hebben by nader Resolutie van den 28 Julii, 1673. te verklaren: Dat Schepenen en Wees-Meesteren Kennissen tot Amsterdam verleden ten reguarde van de vaste en onroerende Goederen binnen de voorsz. Stadt gelegen, en daar voor gehypothequeert, mede subject zijn, zoo wel als andere schulden die op onroerende Goederen speciaal zijn gehypothequeert, de kortinge van de twee Capitale Leeningen en van de 100 Penning van den jare 1673.

En dat ten dien reguarde insgelijks geduurende het voorsz. jaar 1673 van de voorsz. Schepenen en Wees-Meesteren Kennissen geen op-eysschinge kan geschieden.

Voorts dat die gene die door onkunde of Ignorantie binnen den tijdt daar toegestelt gene kortinge hebben gevordert of gedaan, tot de voorsz. kortinge ten aansien van de eerste en tweede Capitale Leening tot den 20 Augustii, en ten aansien van de 100 Penning tot den 15 September toekomende zullen werden geadmitteert.

Actum Amsterdam, den 3 Augustii, 1673. Præsentibus, *de Heeren, alle de Burgermeesteren*, dempto *de Heer* Joan Hudde.

Ter Ordonnantie van haar Ed: Groot-Achtb.

C. de Vries.

Daar is ook den 14 Julii, 1673. by hare Ed: Groot-Mog: de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, een Resolutie genomen / strekkende tot Reglement en Pœnen voor de Schouten, Gerechten, en Secretarisen, van de Respective Dorpen in Hollandt en West-Vrieslandt, die tot noch toe in gebreke waren gebleven / van de Quohieren der Verpondingen, waar naar de 200ste en 100ste Penning most betaalt worden / op te maken / zoo dat de Luyden, die quamen om te betalen / wierden afgewezen / en hare toe gestane korting niet konden doen. Hier over wierden boeten, tot Lijfstraffe toe / ingestelt / &c.

Als men nu in Hollandt en Zeelandt de tijding kreegh / dat de Franse Troupen vast na de Nederlanden begosten af te zakken / wierd daar over al goede

ordre / tot tegenweer gestelt. Den Graaf van Hoorn, vertrok uyt den Hage, na zijn Garnizoen, binnen Oudewater, door dien de Franse tot Uytrecht van groote desseynen voorgaven; daar ook veel Hoy, en zulke provisie 300 van Ysselsteyn, Benscop, en andere Dorpen daar omtrent / wierd opgekoft / en daar binnen gevoert. In de Stadt Grave, namen de Fransen den Luytenant van den Bailliuw gevangen / om dat Hy van wegen den Heer Prins van Oranjen, de Magistraat aldaar verandert had / en de verkoorene zijn op groote boeten gestelt. In de Spaanse Nederlanden was den Grave de Monterey mede genoeghzaam op zijn hoede / om alle zijne vaste Plaatzen te verzekeren / want eenige Franse Verspieders waren omtrent de Rivieren vernomen / daarom de Spaanse Ruyterye en Voet-volk wierden versterkt / waar toe uyt Spanjen; voor 2 Milioenen Remisen, over quamen. By Doornik vergaderde een groot getal Frans Volk, daar by hun de Troupen, die omtrent Charleroy een tijdt lang gelegen hadden / mede vervoeghden; men maakte binnen Doornik, en in andere Frans-Vlaamse Steden grooten toestel / om den Koning van Vrankrijk, en 't gantsche Hof te ontfangen / en na deze Plaatzen quamen gedurigh/ aanzienlijke Recreutes, uyt Vrankrijk af.

Den Bisschop van Munster had nu werks genoegh / om zijne gewonnen Plaatzen te bewaren / alzoo Vrankrijk hem niet meer te hulp quam / en de Nieuwe- of Langerakker-schans door den Overſten Rabenhaupt wierd geblokkeert gehouden / alwaar op den 16 Februarii de Bisschopse uytvielen / op zijn Brandtwacht, die op den Boonerdijk lagh, daar van eenige onder de voet wierden geschooten / doch quamen niet verder / maar vertrokken weder na de Nieuwe Schans, ondertusschen is eenigh Volk uyt Groeningen, tot hun bystant/daar na toe gezonden. Uyt Deventer,dat met Keuls Volk bezet was, trokken gestadig eenige Compagnien,doch wierden al voort weder met andere afgematte (die uyt den Munsterſen Bisschops Leger quamen) wederom vervult / zo dat in 5 dagen het geheele Garnisoen, dat een tijd lang wel 1800 man sterk had geweest/ by na/ geheel vernieuwt / en verandert is geworden. Den voorsz. Bisschop het Huys te Gramsbergen nu hebbende ingenomen/als hier voren gezeyt is/ dede 't zelve geweldig versterken/en een swaren Dijk,die hem groot geld quam te kosten/dwars door het water, genaamt de Vecht, op werpen/ hier toe aangeraden zijnde/ van eene van zijne Jonkers, genaamt Ringelenkamp:met desen Dijk meynden zy het voornoemde water van de Vecht zodanig op te stoppen en tegen te houden/dat de sterkte Koevorden daar door zou moeten verdrinken / of haar overgeven. Tot bedrijding der Gravers en Werk-lieden hielt hy 3 Regimenten in 't Laarwoldt vaerdig: den Dijk nam zijn begin / al boven 't Huys te Laar, en eyndigden by Gramsbergen voorsz. was meer als 2 uuren, en een half lang: breed, onder 30, en boven 8 passen, met verscheyde Schanskens en Reduyten versterkt / en Palissaden bezet / en met 60 stukken, 300 groot / als kleyn Canon, voorzien/ voorts met genoeghzame Militie, tegen alle overvallen / bewaart: op dit geweldig werk had den Bisschop groote hoop gestelt / dat het hem zoude gelukken/ komende somtijds 't zelve bezichtigen / tot bevordering van dien / maar d'ellendigen uytkomst / zal hier na volgen. Die van Koevorden wierden van

't Water evenwel zeer gequelt / yder Borger wierd belast / hem voor 6 maanden te voorzien: van Groeningen is hun een Convoy met alle nootwendigheden toe gezonden: welk Volk weerom keerende/ en een Partye van den Vyand ontmoetende / sloegen die / en brachten omtrent 40 van de zelve te Groeningen gevangen binnen. Den Commandant had wel tot 18 uuren gaans van daar / alles onder Contributie gebracht / en op den 14 May quamen ook binnen Koevorden eenige Compagnien Volk, en dagelijks noch meer.

Den 19 Iuny, 1673. quamen tot dicht onder 't Kanon van Koevorden, over 't Moeras 200 Bisschopse van 't Huys te Gramsbergen, en uyt haar opgeworpene Schansje aan den Dijk van de Vecht, staken eenigen Turf, met een Huys daar by staande / in brand / en waren doende met eenig Vee te vangen; daar op de Heer Gouverneur Eybergen een Partye Volk commandeerde / die haar 't Vee ontjoegen/ en tot onder het Schansjen Olthoen vervolgden/ so lang/ dat die van de Schans het Kanon op haar losten: van de Bisschopse wierden 30 doot geschoten/ en van de Staatse niet een / daar zy met 2 Gevangenen wederom zijn gekomen. Naderhand quamen eenige Bisschopse daar overloopen/ die zeyden 40 sterk geweest te hebben / en dat de rest na Vriesland gegaan waren / om dienst by de Vriesen te zoeken. Omtrent deze Tijd zijn ook eenige Troupen van den Munstersen Oversten Nagel geslagen/ ook sommige diergelijke door Prins Maurits, van welke de Capiteynen, de la Fouquette en Hans Staveren dood bleven / en wel 70 gequetsten binnen Deventer gebracht zijn. Den Munstersen Bisschop had evenwel noch al eenige andere Aanslagen in 't Hooft ; Hy dede aan alle zijne Dorpen en Boerschappen belasten / dat yder Huysgezin zou hebben te leveren een Horde, lang 12 en breed 6 voeten, gemaakt van sparren, en ingevlochten met tienen, dienende / zo men meynde / om over de moerassen te konnen komen / of misschien wel tot beschoeping van zijn hier voorgenoemden Dijk.

Ondertussen raakten te Swol, tussen de Franse en Keulse Garnisoenen eenige moeyte/ die uyterlijk wel bevredigt scheen / maar in der daad bleef 'er een quade grond tussen beyde Partyen inwendig / zoo dat de Burgers aldaar bevreest waren/ voor eenige uyterlijke dadelijkheyt / die aan hare Personen of Goederen door de oneenigheydt van 't Krijgs-volk, zouden komen uyt te versten. Den Munstersen Oversten Hautyn, was met zijn Regiment Paerden, omtrent deze tijd / tot Dalfsen, 2 uuren daar van daan / aangekomen / houdende zijn Post op 't Huys te Garner, maar Hy was qualijk 200 man sterk : niet lang daar na is Hy, met andere Troupen, na den Hardenberg vertrokken.

Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Orangien, hielt zich gedurig met 's Lands zaken bezigh / reyzende ook van de eene Plaats na d'andere / en bezocht in 't eerst van Mey, de Steden Rotterdam en Schoonhoven, welk laatstgenoemde heerlijk versterkt wierd; Hy quam ook op 't Slot te Loevesteyn, nu een sterke Frontuur-plaats, tegens de Bommeler-waerd aangelegen / en keerden den 4 dito weder in den Hage, alwaar een Waarschouwing aan alle Steden en Landen over Hollandt en West-Vrieslandt af ging / inhoudende / dat alle Borgers en Boeren tot den vierden man, van de laatst-genoemde / die het te beurt zou vallen / zich tot den Optocht mosten gereet houden / en dat de Landt-luyden

den behoorlijk gewapent / zouden moeten verschijnen. Hier toe wierden de Patenten vast verbaerdigt / want men had nu tijding / dat den Koning van Vrankrijk, den 1 May 1673. van St. Germain was opgebroken / en wierden al voorslagen gedaan / om den derden man, ten platten Lande, op te doen trekken. Daar wierden ook veel Vuur-werken vaerdig gemaakt. Alle Officieren en Oversten, kregen ordre, op peyne van cassatie, om na hare respective Garnisoenen te vertrekken. Het Elbings Tractaat, tussen de Kroon Sweden, en den Vereenden Staat gesloten / wiert om dees Tijdt vernieuwt / en alle zwarigheden wech genomen. Op den 9 May, dede Sijn Hoogheyt / in de Koekamp, buyten den Hage, een reveue van de Soldaten van d'oude Compagnien Gardens, daar uyt eenige tot zijn Lijf-compagnie, genomen wierden. Des anderen dags is door des zelfs ordre, een Instructie uytgegeven / voor den Keur-meester, rakende de Slachters en Zoetelaars van 't Leger, op het stuk van 't slachten en verkoopen van Ossen, en Koe-beesten, Schapen, Verkens, &c. Vleysch en Speck, ook allerley Visch, zo vers / als gezouten / en dat die alle gezont / goet en gebruykbaar / verkoft werde / zonder quade ander goede te mengen / op dat daar door / geen ziekten mochten komen te ontstaan / en dit alles op groote boeten en straffen, zo voor de Slachters, en Verkoopers, als voor den Keur-meester zelfs / by aldien hy over eenige ooglupking / mocht betrapt worden. Niet lang daar na / zijn sommige Officieren van Blok-zijl, in den Hage gevankelijk gebracht / men zeyde / dat zy geweygert hadden / de ordres van haar Commandant te volbrengen. Daar wierden ook 30 nieuwe Metale Stukken Canon geproeft. Den 27 May, wiert de Ruytery in de Koe-kamp gemonstert / in tegenwoordigheyt van 2 Heeren Gecommitteerden, doende daar na Wapen-oeffening tot 's avonts toe: ook quam aldaar aan hare Ho: Mo: de Heeren Staten Generaal, schrijvens van den Heer Keur-Vorst van Maints, over 't aanvaarden (alzo den ouden overleden was /) van zijne nieuwe Regeering, en aanbieding van Mediatie tot de Vrede-handel.

De Heeren Veld-Marschalken en Oversten waren ook yverigh bezig / om alles wel te voorzien; Den Heer Grave van Waldek overzag in den Hage, het Regiment Blaeuw Rokken. d'Heer Veld-Marschalk Wirtz, die ten tijde / dat de Vyandtlijke Zee-Vlooten voor de Vlaamse en Zeeuwse Kusten haar onthielden / vlijts genoegh had aangewent / om die zelve voor alle Invallen te bewaren / bezichtigde nu daar om streeks / de Magazijnen en Fortificatien, en stelde ordre tot het by een komen van eenige Troupen, in forme van een kleyn Leger, daar by zich eenige Spaanse mede zouden vervoegen: verscheyden Landen waren daar onder water gezet / waar door / als ook eenige kleyne Posten met Volk voorzien / het voor de Francen niet mogelijk was / om ergens in over / of door te komen komen; alwaar 't dat zy den Spaansen Bodem, met gewelt / (gelijk zy ook deden) wilden passeeren; Dit alles dede Hy aan den Staat bekent maken: Evenwel quam den Heer Raadt Pensionaris van Zeelandt, met noch een ander Heer, den 7 May, in 't Zas van Gent, om met den wel gemelten Heer Veldt-Marschalk, alles / aangaande des Landts verzekering / noch nader te overleggen: Deze van daar wederom / naar d'andere geweesten daar

omtrent vertrekkende / vonden 't over al naar wensch / en 't geender noch / ten overvloedt mocht gebreeken / wierdt aanſtonts bezorght / en eenige Polders wierden noch onder water gezet / en sommige Garniſoenen verſterkt / zo dat alles daar / buyten gevaar / wiert geoordeelt.

Prins Maurits van Naſſou, nam den Dienſt der Nederlanden in Vrieſlandt ook onvermoeyt waar; dat Leger wiert op 's Heeren Veen, door Hem gemonſtert: ook is door zijne beſtiering / met het openzetten en geſtadigh openhouden der Sluyſen, met hulp van de Wind, die nu eenige dagen favorabel gewaeyt had / het Land in de Provintie van Groeningen, en der zelver Omlanden zoodanig ondergevloeyt / dat zy daar door met Goddelijke byſtant, de invallen des Vyands weynig te vreezen hadden; waar by noch quam de conſiderable macht / zo wel van Volk derwaarts gezonden / als van de Militie die te voren in beyde de Provintien was geweeſt. Zo dat de goede voorzorge / onverdrietigen arbeyd / en moeyte / die zyne Furſtelijke Genade tot beſcherming van den Staat, en bevordering van des zelfs dienſt was nemende / niet genoeg kan uytgedrukt worden / latende zijne Furſtelijke Genade, zich niets verdrieten; die dan ter zelver tijd na de Swarte Dijkſter Schans van daar was vertreyſt / om daar ontrent alles te bezichtigen / en ordre te ſtellen. Daar quamen ook 3 Compagnien Munſterſchen, nevens hare Officieren, by de Staatſe overloopen: want de Biſſchop had een Quartier-meeſter, die om geld ſprak / laten Harquebuſeeren. Hoog-gemelten Prins quam ook te Slykenburg by de Kuynder, en dede aldaar / een Fortreſſe af-ſteken. Den Heer Ryn-graaf dede den 6 May, 1673. op de Heyde, tuſſen Schevelingen en 's Gravenhage, Wapen-oeffening, met het Regiment Gardes, te Paerde, van 6 Compagnien, en 10 Compagnien van 't Regiment Gardes te Voet. Den Hoogſtgedachten Heer was nu van Mechelen wederom gekomen / in zijn Gouvernement tot Breda, vont de Fortificatie-werken in goede ordre, en defentie: Het Water aan de lage zijde / liep aldaar vaſt over 't Land, 't Garniſoen was redelijk ſterk; De groote Schans, en d'andere Fortreſſen waren mede wel voorzien. Zodanig was 's Hertogenboſch ook verzorgt / zo van Krijgs-volk, als voor veel maanden mont-koſt, en lag het moeras daar omheen / onder Water. Den welgemelten Heer Ryngraaf had binnen Breda noch ten overvloet een goet deel Oorlogs-tuyg in gekregen / als ook zijne Ingezetene te Hoog-ſtraten, doen aanzeggen (om hunne ſchade te verhoeden) dat zy hare goederen in de vaſte Steden zouden vluchten.

Den Heer Laverne, Majoor van 't Regiment Gardes te Paarde van Sijn Hoogheyt, den Prins van Oranjen, was ook met veel Gereformeerde Officieren, en eenige Paerden binnen Breda, aangekomen.

Den Heer van Beuningen quam den 30 May, 1673. van wegen den Vereenigden Staat, binnen Antwerpen, om met den Grave de Monterey, Gouverneur der Spaanſe Nederlanden, eenige zaken / den Teeſtant dezes Tydts aangaande / te verhandelen. Op den zelven dag quamen daar ook 29 Schepen met Volk, die naar Borghout marcheerden; daar na volgden noch 15 Schepen, maar van het Volk het Kaſteel aldaar introkken: Het varen van de Heu, op Bruſſel, had men in 2 dagen niet durven beſtaan / maar ging nu weder

 voort.

voort. In gantſch Brabandt en Vlaanderen was men onzeker/vol angſt en ſchrik over den Tocht van den Koning van Vrankrijk met zijne Legers. Te Gent (daar men al eenige Huyzen, die te na buyten de Poort, en te zeer in de wegh ſtonden/ had beginnen af te breken) moſt het al waken dat over de 16 Jaren out was: het Spaans Krijgs-volk trok daar ſterk door 't Land, en meeſt na Bruſſel. Men brak ook eenige Bruggen af/ doch zoo niet/ of een ſterke Partye Franſe Ruyters quamen evenwel ontrent Capelle, over die Vaart. De Francen liepen tot voor de Poorten van Mechelen, maar de Borgers wilden haar niet binnen laten komen/ doch wel alles/ voor haar geld, buyten brengen: te Bruſſel was het ſchier alle dagen Alarm, de Borgers waakten aan de Poorten, en 't Krijgs-volk in de Buyten-werken; de Magiſtraten vergaderden dagelijks op 't Stadhuys, de Gildens in de hare/ en de Konſtapels moſten op de Veſten: De Landt-luyden daar rontom en dorſten de Franſen niet verwachten/ maar vluchten in de Steden. En dit alles/ niet tegenſtaande/ dat de Franſen doen noch met de Spaanſe in geen Vyandtſchap waren gekomen. Dezen ſchrik veroorzaakten de Voor-Troupen van het Franſe Leger, maar hoedanig den grooten Tocht vorder is gegaan/ zal ſtraks volgen.

Ondertuſſen fortificeerde men in Hollandt en daar omſtreeks/ zoo veel men nodig achte en doenlijk was/ en moſten de Ingelanden, die zo ongelukkig waren/ dat zy laege Landen bezaten/ hier in geduldig zijn/ dat het water 't geen 'er nu zo lang had op geſtaan/ noch den volgenden Zomer op blijven moſt/ waar door zy dit Jaar 1673. de Vruchten der zelver moſten miſſen/ ſchoon dat zy evenwel den halven 200ſten Penning, (als hier voren gezeyt is) daar van moſten betalen. Den 3 May wierden beſteet 3 Fortificatie-werken aan de Stadt Goude, als mede een geweldige Schans, daar tegen over/ aan 't Water den Yſſel. Op den 13 dito, zijn tot Weeſp noch aanbeſteet/ de volgende: Het verbeteren der Fortificatie-werken der Stadt Weeſp. Het verbeteren der Werken aan de Uytermeerſe Sluys. Het verbeteren der Fortificatien aan den Hinderdam, en het uythalen der Sluys-deuren en uptroepen der Sluys aan den Hinderdam. Doen ter tijdt arbeyde men yverig aan een heerlijke Sluys tot Muyden, waar mede het verſſe Vecht-water nu zo veel verder/ en in Hollandt tot Muyden toe kon loopen/ 't welk te vooren door de Hinderdamſe Sluys, (leggende in 't Stichtſe gebiedt) belet wiert. De Stadt Weeſp is aan de over-zijde van de Rivier de Vecht, met zware wallen/ Royale Bolwerken, breede en diepe Grachten en Contreſcharpen voorzien: Daar binnen quamen 2 Vaendelen Borgers van Amſterdam, onder de Heeren Capiteynen, van der Weyden en van Loon: als ook 't Regiment van den Overſten Stokheym, ſterk 14 Compagnien; zo dat daar doen wel over de 3000 Krijgs-luyden binnen waren/ behalven de daar ingetrokken Borgers, daar die van Enkhuyſen mede by gekomen zijn. Muyden wiert doen ook verſterkt/ met Paliſſaden wel verzorgt/ en met Geſchut bezet/ behalven/ dat het daar alles onder water ſtont/ wierden daar ook 2 Batteryen gemaakt/ die water-pas konden ſchieten. Door dien nu zeer veel Franſe Volkeren ontrent Uytrecht bleven/ en eenig mompelen van een Aanſlag op Schoonhoven was/ zo is byſondere zorge gedragen ontrent het beſetten der

Posten, en insonderheyt Gorcum, Schoonhoven, en de Plaatsen aan de Vecht, die zeer wel met Garnisoen verzien zijn geworden/ daar toe ook gebruykt zijn de uytgecommandeerde Burgers uyt de Binne-steden van Noordt- en Zuydt-Hollandt, als ook de Landt-luyden, en een byzondere orde en reglement gepubliceert/ om alle weerwilligheyt en wan-orde te voorkomen: want de Patenten tot den Optocht der Borgeren en Landt-zaten, waren nu afgegaan / en veel Militie is ook verplaatst geworden. Het Regiment van den Colonel Bamphieldt vertrok nu van der Goude na Vrieslandt, en eenige andere Compagnien na 't Fort de Klundert: daar waren ook 2 benden Mariners, van daar na Hellevoetsluys vertrokken. Het Regiment van den Colonel Jorman quam binnen Gorcum, sterk 12 Compagnien, en daar na quam daar ook dat van den Colonel Degenveldt, 14 Compagnien sterk: Aldaar trok wederom uyt het Regiment van den Heer Veld-Marschalk Wirtz, na de Schans Philippijne, in Vlaanderen.

Den 13 May, 1673. trok uyt 's Gravenhage het Regiment Blaeuw-rokken, Voet-volk na Breda. Zijnde dien Gouverneur, den Heer Rijn-graaf, daags te voren daar na toe getrokken; Eenige andere Compagnien kregen ordre / om van Breda, naar de kant van de Moer-dyk te gaan. Het Regiment te Paerde van den Heer Obdam trok nu ter tijdt door Amsterdam na Vrieslandt, wordende van meer andere gevolght. Uyt Rotterdam zijn ook eenige Compagnien Blaeuw-rokken na Schoonhoven gezonden. Twee Compagnien Paerden van 't Regiment Gardes, hebbende gelegen tot Delft, vertrokken van daar / naar de Post tot Alfen. Nu ter tijdt quamen noch 2 Regimenten Soldaten, braaf Volk, door Amsterdam, trekkende na Weesp, en die gewesten, daar omtrent. Binnen Mastricht quamen ook een deel Officieren, en Spaanse Paerden, en men verwachte daar noch meer Volk, daar toe zomtijdts eenige Troupen van dat Garnizoen uyt gecommandeert wierden / om die te ontmoeten. Over Emden quamen binnen Groeningen 500 Soldaten, van den Graaf Frents, alle uytgelezen Volk, en wel toegeruste jonge Gasten / aan hebbende Blauwe Rokken met Geel gevoert / en zouden noch meerder volgen. Het Staten Volk op 't Heeren-veen was nu mede 300 sterk / dat zy dagelijks met Partyen rontom Steenwijk heen liepen / waar tegens de Vyanden niet eens dorsten uytkijken.

In dusdanigen postuur wierden in de Vereende Provincien de aankomende Franse Legers te gemoet gezien.

Aftocht des Konings van Vrankrijk, naar de Nederlanden.

NA dat nu den lang-bereyden Toestel tot des Konings Reyze, vaerdigh was / is den zelven op den 1 May, 1673. van St. Germain vertrokken/ met het geheele Hofgezin, uytgenomen zijn Zoon den Dauphijn, en den Hartogh van Orliens, die op des Konings ordre / zoo lang tot St. Cloud zou verblijven / tot zijn Gemalin, in 't kinder-bedt / zou gelegen zijn: Den Koning had alvoorens de complimenten van Adieu, en gelukwenschingen van alle de Hoven, Grooten, en aanwezende Ministers ontfangen / latende geduurende

zijn af wezen/ aan den Zegel-bewaarder de bestiering van de voorvallende zaken des Rijks, by wien Monsr. Colbert mede bleef/ om hem in deze/ behulpzaam te zijn. Alvooren waren eenige dagen toegebracht in het voor afzenden van de Artillerye, en een onbegrijpelijk rijk/ en kostelijke Equipagie, zoo wel van den Hof-staat, en gevolgh, als van den Koning zelf / die van veel Troupen, zoo te Voet, als te Paerdt wierden geleydt. Sijn Majesteyt ondertusschen bericht zijnde/ dat de Ambassadeurs van Moscovien te Calis aangekomen waren/ dede haar door Sr. de la Gibertie, Edelman van zijn Huys, na Armentiers geleyden/ om haar daar aan 't Hooft van zijn Armee, Audientie te geven/ en met een de zelve zijn Troupen te laten bezien. Den 2 May quam den Koning te Pont St. Maxence, na dat Hy het middagmaal te Senlis had gehouden: Den 3 dito te Monchy. Den 4 te Gournay. Den 5 te Roye. Den 6 tot Peronne. Den 7 te Bapaume. En zijnde van den Marquis de Montpesat, op de Frontieren van Artois verwellekomt/ quam. Den 8 te Arras, daar hy zeer wel ontfangen wierdt/ logeerende in 't Palais van den Bisschop. Van Parijs quamen doen veel Karren met Geldt, en van de Sambre en Maes veele Troupen, tot versterkinge van 't Leger. Den 11 na dat de Koning en Koninginne de Godsdienst hadden by gewoont/ dede zijn Majesteyt de reveu van 't Guarnisoen, alwaar Hy een zeer groote Diamant van zijn hoet verloor. Den 12 quam den Koning te la Bassee, na dat het middagh-maal tot Lens gehouden had. Sijn Majesteyt zondt een Courier na Parijs, met een Brief aan Duc d'Orleans, waar by Hy hem verzocht/ om datelijk na zijn Armee te komen; den zelven Courier bracht ook een Brief aan Madame, in de welke den Koningh haar beloofde/ dat/ indien zy quam te geleggen van een Prince, Hy Doop-vader zoude zijn/ en dat zulx aangenaam aan 't gantse Hof zou wezen/ maar zo zy een Dochter kreegh/ dat dan den Keurvorst Palatijn 't zelve mochte doen.

Sijn Majesteyt ontfong te la Bassee 2 Couriers, met advijs, dat de Marquis de Grana uyt Keulen was vertrokken/ en zijn Regiment den Eed aan de Stadt zou doen/ als ook de Ratificatie van 't Tractaat met Keur-brandenburgh (hier voren verhaalt.) Waar op de Koning aanstonts een Courier naar Weenen aan zijn Resident de Gremoville af-schikte/ met een ordre, om aan den Keyser te klagen, dat hy in prejuditie van zijn woordt, 't geen hy aan den Koningh had gegeven, van geen deel te nemen in den Oorlogh met de Hollanders, ten tijde zijn Majesteyt hem had doen weten zijn Resolutie, om haar te beoorlogen, doenmaals een Armee naar den Rijn had gezonden, tot secours van de gedachte Hollanders, 't welk had veroorzaakt een diversie zijner Troupen, en belet verdere Conquesten te doen. Den zelven Resident was ook geordonneert op de zelve tijdt te verklaren/ dat indien zijn Keyserlijke Majesteyt van voornemen was, dit Jaar, om de zelve oorzaak, weder een Armee na den Rijn te laten afgaan, den Koningh, zijn Meester, in des Keysers Erf-landen van gelijken een zoude zenden, ten eynde, om gewelt met gewelt tegen te gaan. Een anderen Courier gingh wegens Vrankrijk aan den Marquis de Villars, Franschen Ambassadeur te Madrid, om aan de Coninginne van Spangien te begeeren/ dat zy hare Troupen uyt de Plaatsen van de Hollanders zou doen vertrekken, en de

zelve

zelve geheelijk verlaten, noch haar eenigh secours, direct of indirect, laten toe komen; over 't welke den Koningh anders van meeninge was, de Vrede te onderhouden, of haar den Oorlog aan te doen: Gedachte Ambassadeur had last/ dat indien hy geen favorabel antwoort kreeg van 't Spaanse Hof af te scheyden.

Den 13 den Koningh van la Bassee vertrekkende/ at te Hooghbourdin, en quam den zelven dagh te Rijssel, waar hy onder 't los-branden van 't Canon van den Marschal d'Humieres, zeer prachtig ontfangen wierdt: Gaande den zelven avond noch alle de Fortificatien bezien/ als ook het nieuw Casteel, pronkende met de overtrotze Op-schriften: *Gentes laudabunt Te, & Reges Terra gloriam tuam*, dat is: De Volkeren zullen U, en de Koningen der Aerden uwe Glorie verheffen. Als ook *In Sole posui Tabernaculum meum*, dat is: In de Zon heb ik mijn Tent gestelt. Den 14 May dede den Koningh de reveu van 't Regiment de Navarre, en een ander van de Cavallerye. Den 15 trok zijn Majesteyt van Rijssel naar Cortrijk, daar hy dien dagh aanquam/ wordende van de Inwoonders treffelijk ontfangen. Den 17 quam Duc de Monmouth in 't Leger, om als Lieutenant Generaal, onder den Hertog van Orliens, met des zelfs Troupen van daar vorder/na de rendevous te marcheeren/ en den Koning bezichtigden de zelve. Duc d'Orleans zelf/ den 18 van St. Cloud getrokken zijnde/ quam den 20 ook in 't Leger, daar hy van zijn Majesteyt blijdelijk ontfangen wierdt. Den zelven dagh quam Don Geronimo d'Agosto, Luytenant Generaal der Spaanse Cavallerye, de Franse Majesteyt wegens de Graaf de Monterey, complimenteeren/ van de welke hy favorabel ontfangen werdende/ ook met een Boot van Diamanten vereert wierdt/ en met gelijke civiliteyten beantwoort. Den 22 gaf den Koningh Audientie aan den Moscovisen Ambassadeur Vinius, als mede aan des Paus Nuncius; Werdende van zijn Majesteyt, in 't gezicht van de Koninginne en vreemde Ambassadeurs, 't gantse Leger in Bataillie gestelt: Duc de la Fuelliade was met 2000 Ruyters voor af gedetacheert/ om zich na de Vaart van Brugge te begeven. Den 23 geleyde de Koningh de Koninginne na Doornijk, om daar gedurende de Campagne te verblyven; van waar zijn Majesteyt weder na Deynse by zijn Armee trok; in de welke den Koningh ordonneerde/ dat gedurende zijn verblijf in 't Veldt, yder Soldaat daegs zoude hebben 6 oortjes, en een Ammonitie-brood, een Capiteyn 10 schellingen, en Brood, een Luytenant 6 schellingen, en Brood, en zo na advenant. Den 24 quam zijn Majesteyt te Landegem, 1 uur van Gent.

Den 25 sloegen zy 3 Bruggen over de Brughse Vaart, waar over Duc d'Orleans den 26 met 9 of 10000 man, trok/ detacheerende den Chevalier de Hautefüellie met 100 Ruyters, benevens den Chevalier de Coaslin, met 150 Ruyters, voor uyt: Middelertwijl zoude haar Aanslagh op 't Sas van Gent en 't Fort St. Anthony (van de welke hier voren verhaalt is) ontdekt zijn/ 't welk zy met verraet dachten uyt te werken/ doch door de vroomheydt der Capiteyns, die zy daar toe meenden te gebruyken/geopenbaart wierdt: Dus rukten zy door Assenede na St. Jans Steen, van voornemen zijnde den Spaansen Colonel Cajaffa, die met 200 Ruyters buyten Hulst lagh/ te verrassen/ gelijk geschiet zou zijn/ ten ware hy korts te voren kennis daar van had bekomen/ van eenige

uyt-gestelde Wachten, en binnen Hulst was geretireert; evenwel kregen de Franse noch 17 van zijn Ruyters, van dewelke zy 2 doot schooten / en de rest mede namen; waar na zy 't Dorp St. Jans Steen uyt plonderden: En ziende dat alles daar onder water lagh / vertrokken den 27 May (na datze noch 2 Dorpen hadden geplundert) over haar gemaakte Bruggen, weder naar 't gros van hun Leger; Den Koningh was den 27 met zijn Troupen van Landegem de Lye gepasseert / over de Bruggen te Deurle, tusschen Deynse en Gent, nemende zijn wegh na de Schelde: Waar na toe den Hertogh van Orleans, met de Troupen (daar mede hy weder over de Brughse Vaart den 27 en 28 dito was getrokken) den Koningh volghde / passeerende tusschen Gent en Oudenaarde, tot een myl by Dendermonde: Binnen Oudenaarde stonden wel 80 stukken Canon gereet / die den Koningh mede voerde. Den 29 legerden hy te Gavre. En den 30 May logeerde zijn Majesteyt te Bustebre k. Nemende zoo voort zijn wegh voor by Brussel.

Van hier toogh zijn Majesteyt den 31 May na de kant van Brussel, en quam den 1 Juny persoonlijk te Liedekerke, verspreyende zich zijn Troupen rondtom Brussel op de Dorpen, daarze aan de Landt-lieden, gelijk meest over al was geschiet / alle vyandlijkheyt betoonden: Wanneer den Koningh met 't geheele Hof aan 't hooft van zijn Armee een Processie bywoonde: Terwijl den Marquis de Rochefort met d'Avantguarde aan d'andere zyde van Brussel voorby trok / gevolght van den Ridder de Fourilles; gelijk ook zijn Majesteyt den 2 dezer met 't gantsche gros van Liedekerke op trok / na dat alvoorens aan Don Emanuel de Lira, die wegens de Gravinne de Monterey aan den Koningh was gezonden / Audientie had gegeven / en den zelven met een Boot van Diamanten vereert.

Den hooghgedachten Don de Lira was verzelt met den Baron van Schouwenburg, Gedeputeerde in de Staten van Brabandt, en den Heer vander Noordt, oudt Burgermeester, en Schepen der Stadt Brussel, welke Heeren hare klachten / over het roven en plonderen, Vrouwe-schenden en alzulke geweldenaryen der Fransen, aan den Koningh, (doch vruchteloos) hebben gedaan. Hier na trok zijn Majesteyt door kleyn Brabandt, en quam den 6 tot Vossem: Hebbende alvoorens den Grave de Lorge met 3000 Ruyters na Mastricht afgezonden / om nevens de Cavallerye in Luykerlandt leggende / die Plaats te berennen en te blocqueren / gelijk by haar gedaan wierdt. Hier quam op den Koningh, nevens andere Afgezanten, Prins Willem van Furstenbergh, dat Duyvels werk-tuyg, dat opentlijk tegens een van de Ambassadeurs van den Vereenigden Staet, tot Keulen, had durven zeggen / en zich beroemen / Dat hy 15 Jaren bezig was geweest, ons dezen Vereenden Staet te brengen in die Verlegentheydt, daar in de zelve doenmaals was. Den 7 quam den Koningh te Nethene en Bossuyk. Den 8 te Meldelt en Hogarden. Den 9 te Straten. Den 10 op 't Casteel van den Baron van Boekholt, en den 11 Juny in persoon voor Mastricht, daar men aanstonts de Linien begon af te steken.

Dit is alzo dezen Fransen Tocht in 't kort beschreven / die gelukkig voor haar was afgeloopen / maar de Brabanders en Vlamingen (alhoewel zy doen noch

Vrienden waren) niet weynigh smerte / want de Fransen smeten alle Hagen en Heggen / die hunnen marsch eenigzins scheenen te beletten / om verre.

Den Grave de Monterey, zond verscheyde van zijne Troupen na Dendermonde, Gent en Brugge, zo tot bewaring van die Steden, als om uyt de zelve / des noot zijnde / een vliegent Leger te konnen formeeren; want men vertrouwde de Franse gantsch niet: Na Brussel wierdt ook veel Volks gezonden; en zijn Excellentie de Monterey trok van daar na Antwerpen, om op alles te beter ordre te konnen stellen. De Boeren vluchten evenwel met al 't hare van 't platte Landt af; want alhoewel den Koningh in zijn byzijn goede ordre onderhielt / geschieden al diversche overlasten / en wierden veele Landen verdorven: Eenige Persoonen om Sauvegarde komende / ontfongh den Koning zeer grammelijk / zeggende / Daar ik ben, is geen Sauvegarde van nooden: Zelfs wierdt een Ruyter, die een Hinne, niet verre van zijn Majesteyt had om ver geschooten / geharquebuseert: Maar dit en belette niet / dat de Franse partyen 't geheele Landt door liepen / en alles uyt plonderden / waar zy by konden komen / mede nemende zelfs alle het Vee: 't Gunt de Inwoonders van Gent zoodanigh ontstelden/ datze als razende wierden / en de Fransen, die haar Lijf-tocht daar quamen halen / niet meer wilden in-laten: Zelfs 5 of 6 Franse met alderhande voorraat de Poort willende uyt rijden / wierden van de Burger-wacht met gewelt binnen gehouden / en de spijs ontnomen; sonder datze van den Gouverneur konden gestilt werden: Een Karos die korts daar aan met eetbare Waren, voor de Franse meenden uyt te rijden/ wierd mede opgehouden/ en de spijs aan de Monniken, Capucijnen en Recoletten gedragen: Eenige Tonnen Bier die aan de Wijk van St. Pieter meenden uyt te gaan / nam de Wacht wegh / en dronken de zelve/ onder 't geroep van Viva den Koning van Spangien, Viva Carolus, uyt: Zoo dat men daar uyt den haat van de Inwoonders tegens de Fransen genoeghzaam konde bespeuren. In der daat hielden de Fransen in Brabant en Vlaanderen zeer slordigh huys / zoo met roven, en steelen, als moedtwilligheydt aan het Vrouw-volk te plegen; Ja zommige Ouders mosten het schenden van hare Dochters, en 't misbruyk harer Vrouwen, met geldt, van deze moetwillige en dertele Fransen af koopen. De Boeren van Berchem en Leef-daal, waren de Fransen haar meester geworden / en hadden zich tegen haar overlast aan gekant / en het plonderen belet; maar zy wierden daar over gedreygt / met hare Dorpen in brand te steken / zoo dat zy dit noch met geld mosten goet maken. Alles wiert wel zeer nauwkeurigh opgezocht en aangeteykent/om in tijden en wijlen/daar van voldoening te vorderen/ doch aan den Koning hier over geklaaght zijnde (als hier voren gezeyt is) zeyde Sijn Majesteyt, van zulks niet te weten / en zoude dit doen onderzoeken / en alzoo bevindende de schuldigen / doen straffen / doch daar is weynigh op gevolght / waar door de Boeren als desperaat wordende / by tijden / hier of daar een Fransman alleen vindende / die aan een kant hielpen/ en voort wegh stopten / dat hen ook somtijts zeer qualijk bequam.

De Franse die de Brandtwacht hielden/hadden voor 't laatst St. Kruys t'eenemaal uytgeplondert / tot de Kerk zelfs mede / waar in de Landt-lieden hare

beste

beste Goederen gevlucht hadden. Doch de Commandeur Spindler binnen Aerdenburgh had 300 haast die tijding niet ontfangen / of commandeerde terstondt 150 man, treckende in persoon door de zelve heen / om die Fransen op te zoeken; maar daar komende / waren zy omtrent een half uur geleden / vertrokken. Den 28 May, een partye van 14 man, onder 't Commando van den Sergeant van dien Heer Commandeur, uytgegaan / en komende omtrent Lovendegem, vonden daar 33 Franse Voet-knechten, die terstondt aantroffen / en met de eerste Charge 9 doodt schooten en 11 quetsten / de rest wierden alle door de Boeren omgebracht / vermidts het de zelve waren / die hare Huyzen hadden geplondert / daar deze partye haar part wel van gekregen heeft / brengende den 29 dito goeden buyt binnen / als veele blaeuwe en roode Rokken en Broecken, en verscheyde andere goederen; en niemandt als een Persoon was een weynigh gequetst aan zijn handt. En hier op waren de Franse alle weder van daar vertrokken.

Den Heer Fariaux, Gouverneur tot Mastricht had des zelfs Belegh al lang te gemoet gezien / en al in de Maandt April ordre gegeven / dat alle Boomen, Heggen, en Struyken, om Wijk zouden afgekapt / en 't hout in de Stadt gebracht worden / om in cas van belegering, gene Schuyl-hokken aan den Vyandt te laten. Hy deede daar verscheyde Werken veranderen; op dat die door minder Volk zouden gedefendeert konnen worden. Hy had ook een Reglement op de Levens-middelen gezet / waar door de zelve by beter koop wierden: en de Inwoonders van 't platte Landt, die aldaar waren komen vluchten / kregen een gebodt / van weder na hare Huyzen en Hof-steden te keeren. Daar was een Frans Trompetter geweest / om eenige Franse Gevangenen by te hebben; en om dat het zelfde geweygert wierd / zeyde hy / dat men binnen 3 weken des Konings Tenten op St. Pieters Bergh, zou zien neer slaan. De Partye-loopers hadden ook weder een Frans Baron ingebracht.

Doen het de Fransen ernst begon te worden / om Mastricht aan te tasten / hielden zy die Stadt met menighte van Ruyterye, eerst een tijdt lang geblokkeert / zoo dat'er hy na niets uyt of in konde komen / tot dat het geheele Franse Leger, met den Koning zelf / daar voor quam / als hier vooren gezeyt is. Maar dit belette evenwel niet het inkomen van een Regiment Italianen des nachts, tusschen den 23 en 24 May, dat uyt het Spaans Garnisoen van Limburg, die van Mastricht te hulp / quam; hoewel in der daat niet sterker als 282 man. De Ruyterye reedt des avondts te voren omtrent 6 uuren, uyt Mastricht, om dit Volk te ontmoeten; daar van den Grave de Montal eenige lucht krijgende / trok datelijk met 600 Ruyters en 300 veel Voet-knechten te Wezet, over de Maze, meynende deze Italianen te overvallen / doch hy quam te laat / maar kreegh noch 5 of 6 Karren met Bagagie, die het Italiaans Regiment volghden / welken binnen Tongeren zijn gebracht. Het scheen om tweederley oorzaken / dat dit Volk by nacht, binnen Mastricht is getrokken / d'eerste / om den Fransen Montal (die op haar loerde) te ontgaan; De tweede / om de zwakheyt of kleynheyt des getals der zelver / door de duysterheyt des nachts, te verbergen.

Beschrij-

Beschrijving van 't Belegh en Veroveren der sterke Stadt MASTRICHT, door den Koning van Vrankrijk.

ALs nu de Stadt Mastricht, den 6 Juny, 1673. (als hier voren gezeyt is) door de Franse Ruytery van den Grave de Lorge, bestaande in 3000 man, en van die van Luyker-landt, onder den Graaf de Montal, bestaande in gelijk getal/ was berent/ waar by Monsieur Diloy, met 4500 afgezonderde Volkeren, uyt 't Leger van Turenne quam/ zoo volgden den 8 dito Monsieur de la Fuellie met 2000 Paerden. Den 11 quam den Koningh zelfs voor de Stadt, en den 12 en 13 al 't Voet-volk en Artillerye; zijnde de gantse Armee doen sterk 40000 man, alle in goede monteringh; nemende zijn Majesteyt zijn Quartier tot Lichtenbergh, Duc d'Orleans met 6000 Ruyters en 9000 Voet-knechten aan de zijde van Wijk, en Monsieur de Montal, aan de St. Pieters-bergh. Den Gouverneur van binnen al eenige dagen van te voren gewaarschouwt/ dat des Koninghs van Vrankrijks dessteyn op deze Stadt lagh/ had aanstonts alle goede ordre gestelt/ en de Fortificatien laten opmaken. Den 30 May was den Prince van Salms, in alle naerstigheyt/van Antwerpen, daar noch binnen gekomen/gelijk ook den 2 dezer/ den Marquis van Moerbeek, met zijn Regiment, bestaende in 5 Compagnien en 250 Paerden. Den zelven avondt arriveerden Sr. de Bois Bernard, Luytenant Gouverneur van Limburg, noch in de Stadt, om over de 20 Gereformeerde Officieren van de Compagnien Musquettaires van den Prins van Vaudemont te commanderen/ welke 's anderen daaghs ten 10 uuren voor de middagh aanquamen: Wanneer den 6 dezer/ zo rag die van binnen de Franse Cavallerye; vernamen/ eenige Ruytery, benevens deze Gereformeerde Officieren, uyt-trokken/ en een ruwe schermutsel met de Franse geadvanceerde Guarde hadden/ waar in den Baron de Vervix, Soon van den Graaf van Brouay, gequetst/ en van de Franse gevangen wierdt; na 't welke deze uytgetrokken weder binnen quamen. Den 7 hielt den Gouverneur Krijgs-raadt, daar in hy alle de Officieren voorhieldt/ dat dewijl de Stadt nu berent was/ na allen aanzien/ dezelve ook zou belegert werden/ en dat men derhalven bedacht most zijn/ tot verkrijging van eer en glorie, de Stadt vigoureus te defendeeren/ 't geen lichtelijk zoude te doen zijn/ indien yder zijn beste dede/ en de Officiers met de Soldaten in een goede intelligentie leefden; ten welken eynde geresolveert wierdt/ dat den Commandeur Wijk zou defendeeren/ en van daar gedeurigh advijs aan den Gouverneur geven/ van al het geene tot zijn kennisse quam; ook wierdt besloten/ dat de plaatsen van de absente Officieren zouden ge-exerceert werden by de geene die de naaste daar toe waren; dat alle die geene die overwonnen wierden van ongehoorsaamheydt/ oproer/ laf-hartigheydt/ of haar Posten verlieten/ ter doodt zouden verweezen werden; (waar aan al de Leden van den Krijgs-raadt haar eerst onderwierpen) en veel andere nootzakelijke Reglementen meer: Deze Resolutien genomen/ dede den Gouverneur een discours aan de Vergaderinge, en badt hen/ dat indien zy een van deze fauten in hem bevonden/ zy van gelijken tegens hem zouden ageeren/

't geen zy alle beloofden; Hier na dede hy de Magistraat by hem komen wien hy / na een goede vermaninge / commissie gaf / hoe haar in deze Belegeringe te dragen / om alle confusie te vermijden. Den zelven dagh na de middagh dede eenige Ruytery weder een uytval, en schermutseerden eenige tijdt met de Franse, doch die te sterk werdende, retireerden zy weder na binnen.

Den 8 vielen noch eenige schermutsels voor: En quam den Grave van Warroux gedeguiseert binnen.

Den 9 ten 2 uuren 's middaghs, trokken de 2 Regimenten van den Prince van Salms en den Marquis de Mourbeek uyt / zijnde 300 Voetknechten in 't Kooren, in embuscade gelegt / om de Franse hier in te lokken; doch hoewel die sterker waren / quamen zy niet aan / zulkx dat het scheen zy daar kennisse van hadden / waarom deze 2 Regimenten, na dat z'er omtrent 30 of 40 Fransen om ver hadden geschooten / weder binnen quamen. 's Namiddaghs quam eenige Franse Cavallerye tot aan de Guarde advancee by de Brusselse Poort, maar wierden haast met Musquet schooten verjaagt. Ondertusschen stelde den Gouverneur met de Magistraat alle goede ordre, in geval eenige brand mocht ontstaan.

Den 10 deed den Marquis van Moerbeek weder een uytval met eenige andere Spaanse Heeren, in de welke hy hem zeer verre onder de Franse begaf / doch quam ten lesten weder binnen.

Den 11 gaf den Gouverneur yder zijn Post, en vorgde by yder corps d'Infanterye eenige Granadiers. Een Luytenant onder 't Regiment van Carry, zijnde een Fransman, liep dees dagh met zijn Soon tot de Fransen over. Op den avondt quam den Trompetter van den Baron de Berlo, die in 't Franse Leger was geweest om de Baron de Vervix wederom te eysschen / binnen / en rapporteerde aan de Gouverneur, dat de Koningh belast had hem te zeggen, dat hy zich bereyden zoude de Stad wel te defendeeren, alzoo hy voorgenomen had, die wel te attaqueeren: Maar op den Trompetter geantwoort zou hebben / dat hy zijn Majesteyt dorst verzekeren, dat hy deze eer met passie wenste.

Den 12 vermaande den Gouverneur nochmaals aan de Magistraat, dat zy de Burgers zouden opwekken tot hun devotie, geduerende de Belegeringe.

Den 13 trok den Prince van Salms weder uyt / om de Guardes van de Cavallerye te visiteeren / en zynde een weynigh geadvanceert / om te ontdekken wat den Vyandt dede / brachten hem 4 van zijn Cavaliers 2 Franse Luytenants gevangen / als een van 't Regiment du Roy, en een van de Marine. Den Gouverneur ordonneerde dees dagh aan de Magistraat, een tweede Ketting over de Maas te spannen / een weynigh verder als de andere / met een guarde van 25 Soldaten op een Schip, om de surprinses van die zijde te beletten: Hy dede daar ook Tenten op stellen / om de Wapenen bedekt te houden. Een partye Cavallerye quam mede dicht aan de guarde advancee van die van binnen, dan 't Canon deed hen haast retireeren. Dezen dagh brak een Dijk aan de St. Pieters Poort door / welke diende / om 't water in de Rivier den Eker te houden / en 't Landt aan die zijde onder water te stellen; doch wiert haast weder gestopt. Ondertusschen dede den Koningh yverigh aan de Linien, Trencheen en Circumvalatien arbeyden /

treyden / ontbiedende daar toe de Luykse Boeren ; doch die wilden 'er niet wel aan : Hy liet ook veel Provisien te Luyk op-hoopen / en Fascinen maken / om de Grachten te vullen : De Batteryen wierden insgelijks veerdigt / om de Stadt te beschieten.

Hier van den Gouverneur verwittigt / dat de Fransen de Fascinen al begonden aan te brengen / en een Logement in 2 bedekte wegen te prepareren / by de Brusselse en Tongerse Poorten, 300 commandeerde hy de Capiteyn de Fontaine met 12 Gereformeerde Officiers van Vaudemont, en gelijk getal Ruyters te voet van 't Regiment van Moerbeek, om te bezien wat zy deden / en op haar te schieten / 't geen zy braaf volbrachten / en daar na retireerden ; heobende een heelen hagel van Musquet-schooten ontfangen van de Fransen, die daar de Werkers bewaarden. Den zelven dagh quam den Grooten Cancelier van Luyk en den Gouverneur van de Citadelle, den Koningh in 't Leger salueren / werdende ter Audientie opgehaalt door Sr. de Bonneuil, haar verzoek was / dat zijn Majesteyt dat Landt doch wilde conserveren ; maar die antwoorde / dat zy in 't reguard van den Keurvorst van Ceulen, genoeg waren gerecommandeert, door de groote vereeniginge die 'er tusschen hem en den gedachten Keurvorst was, maar dat hy niet en was geobligeert, het zelve reguard voor 't Landt van Luyk te hebben, als hebbende reden genoegh om te klagen over haar maniere van handelen, 't geen zy geobserveert hadden in 't passeeren zijner Troupen, en dat zy niet en defereerden, gelijk zy mosten, aan de ordre van haar Souverain, den Keurvorst van Keulen, die insgelijkx goede reden had, om over haar conduite niet wel te vreden te zijn.

Den 14 gaf den Koningh mede Audientie aan de Bisschop van Munsters Gesant Smising, gelijk ook aen de Envoyes van Genua. Dezen dagh wierden 5 Ruyters, die een Kerk hadden gepilleert / en de Ornamenten wegh genomen / door ordre van den Koning, verbrandt. Ook quam den Graaf van Dhona dees dagh binnen de Stadt, hebbende daar toe by Tongeren door een Borger der zelver Stadt, al de gelegentheydt van 't Frans Leger vernomen ; dus reed hy met een witte Escarp stout door 't zelve / als of hy van des Konings Volk was : De Wacht hem vragende waar na toe / zeyde / hy eenige Heeren, die hem genoemt waren / te moeten spreken / waar mede hy passeerde / gelijk ook al de andere Wachten, maar dicht onder de Stadt komende / en wat bravades met zijn Paert makende / kregen de Franse quaat vermoeden / deshalven den Graaf van Broglio en den Ridder de St. Germain, als zeer vlugge Paerden hebbende / hem volgden / doch 't Canon van de Stadt deed hen haast retireeren : En den Graaf van Dhona geraakte met het opsteken van een neusdoek, in de Stadt. De Franse sloegen nu een tweede Brugh over de Maas, beneden de Stadt, en boven hare groote Brugh.

Den 15 was 'er een groote schermutsel van de nieuwe Granadiers met de Franse. Haar Linien waren dees dagh meest al voltoyt / en wierdt aan d'andere / gelijk ook aan de Batteryen, uytermaten gewerkt.

Den 16 waren de Franse noch al bezigh / met Fascinen en andere zaken meer / om de Batteryen op te maken / aan te brengen : en wierden ondertusschen

schen door 't Canon van de Stadt, veel Fransen, die wat te na quamen / doodt geschooten: Den zelven nacht vont den Fransen Ingenieur Vauban een bedekte wegh / tusschen de Brusselse en Tongerse Poort, waar in hy 2000 Ruyters dede gaan / en een Logement maken.

Den 17 alles in staat bevonden werdende / om de Trencheen te openen / geschiede zulcx na 't hooren van Mis, door ordre van den Koningh ten 8 uuren, by den Duc de la Fueilliade, Luytenant Generaal, den Marquis de Vaubrun, Veldt-marschal, en Sr. Rubantel, Brigadier van d'Infanterye; de Guardes van de rechte, en die van Piccardyen van de slinker-zijde, begonnen eerst: De eerste bestaande in 2 Battaljons van de Franse Guarde, en een van de Switsers, de 2 in een Battaljon van Piccardye, en 2 van 't Regiment Royael: Alle ondersteunt door 8 Esquadrons van de Garde du Corps, de Gens d'Armes, en van de lichte Pearden, gecommandeert door den Ridder de Hautefuellie, Brigadier van de Cavallerye. Des nachts tusschen den 17 en 18 waren de 3 Franse Batteryen vaerdigh / zijnde de Koninklijke van 12 stukken, opgerecht aan de linker-zijde van de Brusselse Poort, en d'andere yder van 8/ d'eene op het Hoornwerk aan de Tongerse Poort, en d'andere op de St. Pieters bergh, alle 24 ponders, schietende dwers tegen de Retrenchementen van de Stadt: Met het oplichten van den dagh begonnen de Franse hier mede continueel op de Stadt te speelen / die de Batteryen van binnen dapper beschadigden / durende wel tot 9 uuren 's avonts, in welke tijdt zy wel 3400 Canon-schooten deden: Na 't ophouden van het zelve / liet den Gouverneur weder op maken / 't geen hier door schadeloos geraakt was / en had zich op den dagh (om over al goede ordre te stellen) in veel gevaarlijke plaatsen begeven / wanneer zijn Officiers hem verzochten / dat hy zich doch wilde retireren; maar hy antwoorde / dat hy gaerne zijn leven voor de behoudenis van de plaats wilde op-offeren. Korts daar naar wierdt hy bericht / dat de Fransen 25 Vaendels aan de ingangh van de Trenchee hadden geplant / waar door hy d'Officiers aanmaande / dat zy haar uyterste best zouden doen / zeggende / dat zy hier door te meer eer zouden verkrijgen. Twee Vaendrigs die haar Posten verlaten hadden / wierden om haar jonkheydt verschoont / en gecondemneert / om / gedurende de Belegeringe, altijdt aan de Tongerse Poort te blijven. De Franse attaqueerden een Huys op den Oever van de Maze, by de Poort van Nostre Dame, daar een Luytenant met 25 Soldaten van 't Regiment van Carry lagh; 't welk zy innamen.

's Nachts tusschen den 18 en 19 wierdt de Franse Trenchee afgelost door een Battaljon van Navarre, een van 't Regiment van den Koningh en een van Artois aan de rechte, 2 Battaljons van Piemont, en 2 van 't Regiment van den Dauphijn, aan de linker-zijde, zijnde daar dien dagh Monsieur de Rochefort Luytenant Generaal, den Ridder de Loraine Veldt-marschalk, en Sr. d'Erlach Brigadier van d'Infanterye; de Guarde van de Cavallerye, bestaande in 8 Esquadrons, wierdt gecommandeert van den Marquis de Chaseron, Brigadier van de Gens d'Armes; De Werken waren nu geadvanceert tot op 600 passen van de Palissaden, en schooten de Batteryen onophoudelijk op de Stadt: Op die geene / die men de Koninghlijke noemden / sprong een groot stuk te bersten /

zoo dat het vuur vloog in de Kruyt-vaatjes, waar door 9 Perſoonen gedoot / en 14 gewont zijn. Die van binnen arbeyden nu aan 't Hoorn-werk, by de Tongerſe Poort, om dat voor 't Canon te bevrijden / waar een Gereformeert Officier van Vaudemont doodt bleef. Ook wierden de Ruyters geordonneert / om te voet te dienen / dewijl de Bruggen al af-gebroken waren. Den geheelen nacht en dagh had men gearbeydt / om 2 bedekte uytgangen te maken / zijnde de andere in 't gezicht van 't Canon der Franſen. De Burgerye dede alle mogelijke vlijt, om / in ongelegentheydt van brandt, goede ordre te ſtellen.

Tuſſchen den 19 en 20 wierdt de Trenchee afgeloſt van 3 Battaljons van 't Regiment van den Koningh, ter rechter, een Battaljon van de Marine, en 2 van Anjou, ter linker-zijde; zijnde den Graaf de Lorge Luytenant Generaal, en den Ridder de Fourilles Veldt-marſchalk. De Franſe vorderden dien nacht uyttermaten de Werken, vermits een groote Regen de zelve den voorgaanden dagh ongemeen had belet / als wanneer zy in de Loop-graven tot aan de knien toe / in 't water zaten. Den Koningh begaf zich gedurigh door 't geheele Leger, om alles voort te zetten / en quam ordinaris des na-middags ten 4 uuren op de Batteryen, wanneer uyt der maten / ja of 't hagelde / op de Stadt wierdt gecanonneert. Den zelven dagh quamen de Burgermeeſteren van Luyk den Koningh ſalueren. Den Prince van Salms met eenige Cavallerye, uyt Wijk getrokken / vont daar 3 Franſe Eſquadrons, en een Battaljon, weshalven hy / ziende daar niet veel voordeel uyt te rechten / weder binnen quam. Daar wierdt een Guarde van 20 Paerden voor 't Stadthuys geordonneert / om aan de Soldaten alle noodtzakelijkheden te brengen.

's Nachts tuſſchen den 20 en 21 quamen 2 Battaljons van 't Koninklijke Regiment, en een Compagnie vrye Switſers in de Trenchee, aan de rechter, een Battaljon van 't Regiment van Bandeville, en 2 van Elſas, aan de linker zijde; zijnde daar des dagh Duc de Monmouth, Luytenant Generaal, en den Graaf de Montal, Veldt-marſchalk: Welke Wachten dus by deze 4 Luytenants Generaals vervolgens wierden af geloſt.

Dezen 21 quam den Marquis de Richebourg, wegens den Graaf de Monterey in 't Leger, daar hy aan den Koningh klaagde / dat de Franſe Troupen van 2 Spaanſe Dorpen de Contributien hadden ge-eyſt, en die wilden dwingen om Voeragie aan te brengen, 't welk indien het zelve gecontinueert wierdt, lichtelijk een rupture tuſſchen beyde Kroonen zoude konnen verwekken; waar op den Koningh antwoorde / dat dit 't zelve niet konde veroorzaken, maar dat wel andere zaken hadde, die zulkx zoude konnen doen. Die van binnen werkten noch even yverigh aan hare beſchadigde Fortificatien, wijl de Franſe gedurigh canonneerden; waar toe den Gouverneur aan de Soldaten allerhande ververſingen liet brengen.

Den 22 hadden de Franſe haar werken tot op 60 paſſen van de Contreſcarp gevordert / waar men door de Sappe gingh; zy naderden van 2 zijden, d'eene op 't Contreſcarp aan de Tongerſe Poort, en d'andere na de halve Maen voor 't Hoornwerk, tuſſchen de Tongerſe en Bruſſelſe Poort. Dien nacht viſiteerde Monſieur de Koninghs broeder de Trenchee, en beſchonk de Soldaten met

 eenigh

eenigh geldt, op datze te yveriger zouden werken. Den Gouverneur deze haar approches bemerkende / en vertrouwende / dat / dewijlze noch geen attaquen en deden / zy de Mijnen zouden zoeken te ontdekken / zoo dede hy Krijgs-raadt, houden / alwaar hy voorstelde / een Uytval te doen / 't welk ook tegens 's anderen daghs wierd vast gestelt (by aldien de Fansen dien nacht niets attacqueerden) te weten / van 600 Voet-knechten, en 300 Ruyters, gecommandeert door den Baron de Hardoncq, Luytenant Colonel van het Regiment van den Marquis de Moerbeek, en ondersteunt van alle de Cavallerye, gecommandeert van den Prince van Salms: Don Marcio d'Orilla, den Graaf van Dhona, en den Luytenant Colonel van Thienes presenteerden mede van d'Uytvallers te zijn / maar 't wierd aan den Commandeur gestelt; welke de Gouverneur weer uyt Wijk had beroepen / dewijl de Franse aan die zijde niet aannaderden / om met meerder nut 't Hoornwerk aan de Tongerse Poort te bewaren / hem ten dien eynde tot zijn dienst gevende Capiteyn Fontayne, met 12 Gereformeerde Officiers van Vaudemont, en d'Adjutant Taignon. Den Koning van Engelandt van de Koning van Vrankrijk verzocht hebbende / om den Grave van Schombergh, als Luytenant Generaal zijn Troupen, daar mede men landen zoude / te commandeeren / stondt het zelve toe; waar op dan den Graaf den 23 uyt 't Leger na Engelant vertrok. Die van binnen, naar haar meening dien nacht niet geattacqueert / en bestemt zijnde / dezen dagh een Uytval te doen / zoo wierd dit nu eechter niet goet gevonden / dewijl de Franse Trencheen zoo bedekt waren / dat men niet als met groot gevaar 't zelve zoude konnen doen: Ondertusschen deden die van binnen alle goede voorzorge / tegens d'aanstaande attacque; gelijk een Gevangen van de Garde du Roy hen hadde verzekert / dat op den 24 's nachts zoude geschieden.

Den 24 vertrok den Marschal de Bellefonds, onder een geleyde van 50 Paerden, uyt 't Leger, na Doornik. Tusschen 10 en 11 uuren 's avonts nam den Koning resolutie (niet hebbende goet gevonden de Trencheen tot op 't poinct van de Contrescarpen te doen voort gaan / om dat zy dan / zijnde voet aan voet / de Belegerde gelegentheydt zoude / geven / zich van hunne Mijnen te bedienen) het Contrescarp voor de Tongerse Poort, en de Halve Maan voor 't Hoornwerk te laten bestormen / gelijk ook een valsche Attacque aan de kant van Wijk te laten doen: Op 't teyken van de Batterye van de St. Pieters Bergh, die al zijn Stukken af schoot / ging 't aan: Duc de Mommouth had 't commando over de Troupen, die 't Contrescarp aanvielen / en den Graaf de Montal over die / welke de Halve Maan bestormden: In deze Halve Maan had het Regiment van de Italianen, onder Don Marcio d'Orilla haar Post: 't Regiment van den Dauphijn, gecommandeert van den Marquis van Beringen, en veel groote Franse Heeren, ondersteunt van meer andere Battaljons, deden d'aanval, met een groote furie: hier liet zich de dapperheyt van d'Italianen, in 't afweeren van de Franse, zoo met Granaden als anderzints / genoeghzaam blijken / doch de Franse, gedurigh met vers Volk gesecondeert / deden 't de Italianen eyndelijk te quaat krijgen; Weshalven zy noodtzakelijk van de 2 naaste Posten geholpen moesten werden / daar de gecommandeerde Volkeren van de 2 Regimenten

van

van Prins Maurits en Beaumont lagen / ydet bestaande in 200 man, waar by den Prince van Salms noch met een partye Volks quam; welke doen gezamentlijk me de voornoemde Italianen, met 500 dapigen force de Franse tegen streefden / dat zy gedwongen waren / na een groot verlies van Volk, in 't Regiment van den Dauphijn, en eenige gevangene / te rugh te deynzen / zonder datze een voet aerde aan die kant behielden: Na dat de Franse hier dus afgeslagen waren / dede den Prince van Salms, een Lieutenant van 't Regiment van Beaumont, de Vos genaamt / met eenige Soldaten uytgaan / om de Fascinen uyt de Grachten te dragen / het geen by hen ook verricht wiert. Ondertusschen attacqueerden Duc de Mommouth 't Contrescharp aan den Eker, met de Guardes van den Koningh van Engelandt: Hier had den Collonel Kerry met 200 man zyn Post; Den Graaf de Mombron met 300 Granadiers en eenige Bataillions van 't Regiment Guardes, viel met een ongemeene furie eerst aan / wanneer den zelven Collonel hem als een braaf Soldaat defendeerende / doot bleef / en de Franse verder aandringende / het Contrescharp in kregen; Het welk den Lieutenant Collonel Commersteyn, als daar omtrent op de naaste Post, bemerkende / zoo quam hy aanstonds tot secours, het de Fransen noch langen tijdt moe makende / en hy na daar weder van drijvende / tot dat eyndelijk dezen Luytenant Collonel als een eerlijk Soldaat, van een Musket-schoot wierd doodt geschooten / benevens al de Capiteyns van 't zelve Regiment, uytgenomen Capiteyn Breugel: Den Majoor Oosterwee, commandeerende als Luytenant Colonel, wierd mede door een Kanon-schoot, zijn eene been afgeschooten / waar van eenige dagen daar na is komen te overlijden: Op deze Post was noch tot secours gekomen Capiteyn Embise, commandeerende als Luytenant Collonel met eenigh Volk, dan bleef zelfs / met veel van de zijne doodt: Door welk ongelukkigh verlies van deze Officieren, de Franse gelegentheyt kregen / post op 't Contrescarp te houden / en verder aan te naderen: Want Duc de Mommouth, door dit scherp gevecht, voor de behoudenis van 't Contrescarp, wel denkende dat hy zijne hulp van nooden zoude hebben / hem onder Sr. d'Artagnan, een sterk onderstant had toe gezonden 't geen hy korts te vooren van den Koning had bekomen: Dus de Franse door deze hulp, een nieuwe moet hebbende gekregen / de naastgelegen Redout (by andere een Halve Maan genaamt) met een overgroote furie aantasten / klimmende Sr. d'Artagnan, benevens veele Edelen en Officiers, met de degen in de handt, zelfs op; hier wierd dapper gevochten / wyl den Marquis de Moerbeek met een partye Volks tot hulp quam / als mede Sr. de Bois Bernard: Onderwyl hoorde men overal een verbaaslijk gehuyl en gekerm van de gequetste en vechtende Soldaten, 't geen noch te schrikkelijker was / door 't gedurigh werpen der Granaten, zulks dat het niet anders stont / dan of de Hel zijn mont open gedaan had / om alles te verslinden: Den Koning die dit van een hooghte aanzagh / geleek zelfs verbaast / en zoude ook gezeyt hebben / dat 't zelve wel een Hel op der Aerden scheen; zoo uyttermaten flikkerden 't vuur der Granaden en Pik-kranssen. Eyndelijk vielen de Fransen met zulken furie aan / dat die van binnen mosten wijken na de naastgelegen Post, waarze haar doen retrencheerden; zijnde hier van de zyde der belegerde den

Majoor

Majoor Geys gedoodt / den Baron de Sprang, en den Graaf de Warrous gequetst / die naderhandt overleden; en Sr. de Bois Bernard gevangen: Den Commandeur, den Grave van Dhona en den Luytenant Collonel Mario waren in de andere aanvallen mede gequetst: Doch de Franse gingen hier oolt niet mis / want verlooren veel groote Edelen en Officieren, benevens wel omtrent de 2000 Soldaten. Duc de Mommouth quam hier al dicht by d'attacque, doch men zeyde dat een schoot-vry Harnas aan had; maar dat hy dees gelukkige ontmoeting trof / gaf aan d'andere Luytenant Generaals al eenige jalousye.

Zeker Frans Heer, die dezen Aanval mede gezien had / schreef aan de Franse Heeren Plenipotentiarisen, op de Vrede-handel tot Keulen vergadert / de volgende Brief:

Uyt 't Frans Leger voor *Maßtricht*, den 25 Junii, 1673.

't WAs niet buyten reden, dat men met zulk een ongedult verwachte te vernemen, wat dat op den dagh van gisteren, 's avondts ten 11 *uuren voorgevallen mochte wezen; de Contrescharpe wierdt geattacqueert, ik was op een hooghte by den Koning, van waar men bescheydelyk zagh alle de bewegingen der Vyanden; Monsr. de Montmouth was in de attacque van de Guardens, met het Regiment van den Koning; Monsr. de Montal in die van Picardyen, met het Regiment van den Dauphin; van* 10 *tot* 11 *uuren was daar een groote stilligheyt aan wederzyden; ten* 11 *uuren schoot men* 5 *Canon-schooten, tot het zeyn. Wy zagen een vuur van Musquetterye, en van Granaden, dat meer dan een uur duurde, met zeer groot gewelt, als oyt gezien is geweest. Men zagh van die plaatze daar wy waren, de Vyanden zomtyts vorderen, en zomtyts verachteren,* 4 *Mynen deden haar verwachte uytwerkinge; geduurende die tyt was alles vermengt met geschreeuw en vervaarlyk gehuyl, (na 't zeggen van de alderoudtste Officieren van het Leger) noyt is'er spectakel gezien dat zoo schrikkelyk en grouwelyk was: Het Regiment van den Dauphin won terstont de Contrescharp, en wierde daar weder afgeslagen, herwon die zesmaal achter een, en eyndlyk was het gedwongen die te verlaten uyt gebrek van Buspoeder, en van Arbeyders, om haar verblyf aldaar te verzekeren: Monsr. de Montmouth was gelukkiger, en won de Halve Maan daar hy tegenwoordigh in logeert. In deze attacque, die den geheelen nacht geduurt heeft, is meer dan de helft van het Regiment van den Dauphin doodt gebleven, en aan de zyde van Monsr. de Montmouth den Ridder Poull, Ingenieur, veel Officieren, waar van de namen noch niet en weet; daar zyn ook zeer veel Engelsen doodt gebleven, en onder anderen den Ridder Jones. Ziet daar het gene dat dezen nacht gepasseert is, dat men noch niet en weet dan in 't gros, om dieswille dat het Woort van de Trenché haar niet en heeft afgelost, en dat het meeste deel van 't Volk, die*

den

den nacht in deze actie hebben doorgebracht, zijn gaan leggen slapen, zoo wel als den Koning, die men voor 2 uuren niet zien en zal. Daar is even een andere Actie voorgevallen, die niet min bloedigh geweest is dan de eerste; Monsr. de la Feuillade wezende de Poorten gaan recognosceeren, om op den dagh by den Hertogh van Montmouth te wezen, om dat hy des avonts mochte aflossen, zoo zijn die van binnen gekomen, om de Halve Maan weder in te nemen, en hebben ons Volk daar aanstonts ook weder uytgejaaght, en hebbenze zoo hernomen, met het Rappier in de hant; Monsr. d'Artignan is daar doodt gebleven, Monsr. de Verbenac gequetst, en veele anderen die men noch niet en kent, 't geen ik U Excellentie morgen zal bekent maken. Het is noch geen twee uuren geleden, dat deze Actie is voorgevallen: ik schrijve dit alles in groote confusie en verwerringe, hoe best te gaan vernemen in het Quartier van den Koning na alle particulariteyten, om U Excellentie die op morgen nauwkeuriger toe te zenden; ik zal mijn vertrek uytstellen tot op Dingsdagh, en gaan met Monsr. van Straatsburgh, of met Monsr. den Prince Willem, &c. *Hier mede, &c.*

In deez Actie zijn deez volgende Officiers van de Franse, welke bekent zijn, zoo doodt als gequetst.

Den Ingenieur Paul, die by de Recoletten op Lichtenburgh, begraven is. Den Ingenieur Choisy, aan zijn arm gequetst. Den Majoor Boisvilliers gequetst. La Villedieu, Capiteyn van de Dauphins, gequetst. La Bastide, Majoor van 't Regiment van den Koning, gequetst. Den Grave de Clermont, Capiteyn van een Compagnie te Paerde, op de plaats doodt gebleven, nevens 4 Musquettaires gequetst. De Fontaine, Capiteyn van het Regiment van den Dauphin, gequetst. Aumont, Capiteyn van 't Regiment van Bretagne, gequetst. Modene, Luytenant van de Granadiers, gequetst. Sint Germain, Capiteyn van de Granadiers, gequetst. Maupertius, Vaendrigh van een Compagne Musquettaires, gequetst. La Rigaudiere, Luytenant van het Regiment van den Koning, gequetst. Messat, Capiteyn van 't zelve Regiment, gequetst. Privache, Capiteyn, gequetst. Riottard, gequetst. Longanet de Borhuileres, gequetst. Sisare, Luytenant van het Regiment van den Koning, gequetst. Bailleul, Capiteyn van de Gardes, heeft een Musket-schoot door zijne Wangen gekregen, zonder dat een van zijne tanden geraakt is. Den Ridder Jones, een Engels Colonel, doodt geschooten. De Pruze, Capiteyn van de Dauphins, doodt. De Valence, Volontair, gequetst.

De lozen aanval, die Duc d'Orleans ter zelver tijdt, onder den Graaf de Lorge, op Wijk liet doen, had al tamelijk succes, dewijl die van binnen daar niet op verdacht waren, als zijnde aan die kant geen Trencheen geopent, want zy quamen in de Contrescarp, doch wierden met verlies van een Capiteyn, en veel Volk, daar weer uytgeslagen: In welke Aanval doodt gebleven is den Luytenant Collonel Paffenrode, commandeerende 't Regiment van Prins Maurits,

den Luytenant Collonel Drost, en eenige minder Officiers, gequetst en gevangen, daar onder Capiteyn van der Laan. De Franse zich dus verzekerende van de winst van het Contrescarp en de Redout, maakten daar een Logement, maar den 25 met het aanbreken van den dagh, liet den Gouverneur, na dat op alles goede ordre gestelt had / 't Regiment van Hofwegen afloffen / door dat van Prins Maurits, als zijnde te zwak van Volk, mits 't groot verlies, om die Post verder te defendeeren; en beyverde door alle middelen / de verlooren Werken weder te herwinnen: Ten dien eynde deedt hy door de Capiteyn van de Mineurs, de Franse Sentinellen in de Mijnen, van de verooverde Redout, visiteeren / 't geen hy dede / en aan den Gouverneur, bekent maakte / dat men moste haasten / zoo men zich van de Mijnen wilde bedienen / dewijl den Vyandt zou contramineeren: Den Gouverneur liet hem om de verzekertheydt / de Franse Mijnen noch eens onderzoeken/om de zelve 's middaghs te laten springen; maar den Mineur weer gekomen / bracht bericht / dat men tot 's middaghs niet konde wachten / dewijl den Vyandt die bedekten: Dus ordonneerde den Gouverneur aan de Officiers van 't Regiment van Prins Maurits, haar gereet te houden/ om zijn bevel / na dat de Mijnen gesprongen waren / uyt te voeren; voegende noch eenige Granadiers by haar: Ten 11 uuren 's middaghs, sprongen de Mijnen, met goet succes, aetselende de Franse op de punct van de Redout; maar op 't Regiment van Prins Maurits, met een ongemene dapperheyt, en de Degen in de handt, aanviel / doch vonden goede tegenstant / want het lagh in de Redout 300 vol Fransen, dat men niet dacht / zy daar alle in konden: Eyndelijk kregen d'Aanvallers, na een harde tegenweer/deze Redout,stormender handt in/ blijvende meest alle de Fransen doodt, en van die van binnen, den Majoor Pichler, Capiteyn Kats, zijn Luytenant, en over de 100 Soldaten, met eenige Sergeanten: Houdende voen de belegerde dit tot het leste in: Eenige wilden dat Sr. d'Artagnan in deze attacque gesneuvelt is / en andere beweeren / als 't waarschijnelijkste / in de attacque van de nacht te vooren.

Den 26 waren de Franse bezigh / om een Logement voor haar behouden Contrescarp te maken / ten eynde haar te bedekken / voor 't geschiet van 't Hoornwerk. Den Gouverneur dezen dagh aan de Poort van Tongeren zijnde / quam een Vyandts Kanon-kogel, in de muur, die eenige steenen uytwerpende / quetsten hem een weynigh aan zijn been, en den Prince van Salms, aan 't oogh. De Franse schooten / geduurende de belegering, met hun Kanon, zoo wel by nacht als by daagh, zoo net / dat die van de Stadt zich daar over verwonderden. Het Regiment van Well, wierd nu gecommandeert op de 2 eynden van de brugh, tusschen Mastricht en Wijk, en 50 Paerden van yder Regiment, op verscheyde Quartieren, om alle onordres te voorkomen.

Den 27 's nachts, deden de wacht hebbende Fransen, weder een Aanval op de Halve Maan, daar de Italianen lagen / met hoop de zelve in te krijgen / en van 't Hoornwerk te forceeren / doch wierden met groot verlies afgeslagen. Nu vondt den Koning met zijn aanwezende Oversten en Ministers geraden; het Leger te sluyten / zoo dat 'er niemandt / als met kennis / uyt of in mocht/ maar voor alle behoeften niet verder als aan de openingen der circumvallatien

mochten werden gebracht / alwaar het de Zoetelaars dan quamen af halen: Dit geschiede / op dat hare Vyanden niet bekent gemaakt zou worden / dat'er dagelijks zoo veel Volk sneuvelde / en quam te verloopen / die niet moedigh genoegh waren / om hun zoo onvermijdelijk / voor de glorie des Kon. gs, ter slachtbank te begeven / en om hals te raken / waar door het Leger niet weynigh verzwakt is geworden. Hier door was het dat men in eenige dagen, niets van deze belegering quam te verstaan.

Den 28 's nachts hervatten de Franse weder hare krachten, want zijnde het de wacht van den Graaf de Lorge, en den Ridder de Fourllles, met 2 Battaljons Franse Gardes, een van de Switzers, twee van de Marine, en een van Elsas, had den Koning garen gezien / dat zijn Lijf-Regiment den Aanval had gedaan/ om de eer van de Veroveringe te winnen. 's Avondts alles in staat bevonden werdende / om de attacque te doen / ging men den Koning daar van onderrechten / welke aanstondts tot 't zelve de ordres zont; waar op Monsr. de Fourilles de Halve Maan, daar de Italianen lagen / aan de rechter handt, met 't Regiment van Picardyen, en eenige andere Troupen, en den Graaf de Lorge, met 2 Battaljons van de Franse, en 2 van de Switzerse Gardes, aan de slinker handt, aantasten; den Koning voeghden'er noch 200 Musquettaires, en 200 van zijn Lijf-guarde by / om hen te ondersteunen: Na dat nu 't teken met 2 stukken Kanon, en 't springen van een Mijn gedaan was / vielen de Franse met een groote furie aan / en kapten al de Palissaden af: Die in de Halve Maan, door 't springen van de Mijn, al in eenige onordes geraakt / vochten niet te min hartnekkig met 't werpen van Granaden, als anderzins/ maar door 't sterk getal Fransen overstolpt/ mosten eyndeling wijken/ en liepen doen uyt de Halve Maan, hol over bol na 't Hoornwerk, dat 'er achter lagh / en in plaats datze voor door de bedekte ingang, daar in zoude retireeren / quamen zy aan beyde zijden in een groote onordre daar in loopen/ werdende door de Franse, die de Halve Maan hadden ingenomen/ kort op de hielen nagevolgt/en dat zo sterk, datze machtigh waren / de bezettelingen uyt 't Hoornwerk te drijven; Want het Regiment van den Gouverneur Fariaux hier leggende / en den Vyandt van vooren meenende te verwachten / alzoo zy door de donkerheyt van de nacht, dit niet hadden bemerkt / waren wel verbaast / hen van achteren overvallen, en met een heele Regen van Granaten begroet te zien / 't welk te meer aanwies / om dat zy niet wisten / of Vriendt of Vyandt voor hadden; weshalven de schrik haar zoo beheerde / dat veele plings over de Werken klauterden / en na de Stadt liepen; de geblevene weerden zich noch lang / maar haar getal te zwak / en den Vyandt geduurigh met vers Volk gesterkt / mosten eyndeling buygen: Blijvende hier dood Luytenant Collonel Sanderlandt, Heer van ter Weer, Capiteyn Bitter, Bodek en veel Onder-Officieren en Soldaten: Den Majoor van Collonel Marcio, wierd gequetst en gevangen, gelijk ook een Italiaans Majoor. Den Koning alles op een hooghte door 't licht van 't schieten afziende / vernam wel haast 't succes der zijne, door 't geduurig geroep van Vive le Roy: Dus wel denkende/dat'er een Versterking van nooden was/zont ten een uuren 's nachts noch 2 Battaljons van zijn Regiment, en 2 van de Marine, de Lorge te hulp / en dede

tegens den dagh, noch 8000 man derwaarts naderen / om deze nieuwe winst te verzekeren / welke niet als met verlies van veel Volk en Officiers was verkregen / hoewel 't de Franse genoegh zochten te bedekken.

Den 29 begonnen de Belegeraars, heftigh de Muuren, en Wallen te beschieten / maakten een groot gat daar in / en veraardighden alles om te stormen, 't geen zoo grooten schrik onder de Burgerye verwekten / dat zy den Gouverneur verzochten / de Stadt over te willen geven / en niet het uytterste af te wachten / 't welk haar niet als doodelijk kon wezen / by brengende dat den 29 dagh der maandt, voor haar fataal was / als zijnde by gelijken dagh, door den Prins van Parma stormender handt ingenomen: Den Gouverneur zette haar af / zoo hy best konde / en geboodt dat yder na zijn huys zou gaan / en dat hy wel zorge voor hare behoudenis zou dragen. Maar dit antwoordt gaf haar geen genoegen / zoo dat zy daar over / de Magistraat en Kerken-Raadt verzochten / om den Gouverneur tot Capitulatie te bewegen / en 't uytterste niet te willen afwachten: De Magistraat dit niet konnende weygeren / gaven een ootmoedigh Verzoek-schrift, door twee van hare Vergadering, in des Gouverneurs handen / daar in / alle mogelijke beweeghredenen, tot Capitulatie, waren gestelt. Doch Hy onschuldigde hem / zeggende / dat de zaken als noch in zoo slechten staat niet en stonden; kort daar na spraken Hem de Kerkelijke mede daar over / aan / maar kregen het voorsz. Antwoort. Dit de Gemeente niet konnende gerust stellen / begonnen zy hunne gereedtste Goederen, ten deele in de Kloosters, en ten deele na Wijk te vluchten / waar over den Gouverneur, om alle onordres te beletten / de Poort van Wijk most doen sluyten. Hoewel nu de Gouverneur, (die tegens de geschooten Bresse in de Stadts Muur, een affnijding liet opwerpen) geresolveert was 't uytterste uyt te houden / kon hy zulks niet verrichten / vermits d'advijsen van den Krijgs-Raadt waren / t'accordeeren, als men het honorabelste zou konnen bekomen; Den Pensionaris Pesser was mede van gevoelen / dat men noch tot geen Parlementeeren most verstaan; maar dit aan de Gemeente kondbaar werdende / vergaderden zy voor zijn deur / in groote meenighte / en zouden yets tegen hem hebben aangevangen / indien den Gouverneur zelfs hun van daar niet had doen gaan: zy hadden te vooren ook al eens voor 't Stadthuys geweest / dreygende de Overigheyt aan den hals te komen / indien de zelve zich niet bevlijtighde / om tot het overgeven, zijnde (zoo zy zeyden) hun behoudenis / verdacht te zijn / waar op den Gouverneur 50 Ruyters derwaarts zondt / die haar van daar hebben verdreven. Weshalven men den 30 Junii, de Chamade liet slaan: Duc de la Fuelliade daar gebiedende / liet 't zelve door Comte de Marsan den Koning weten: Den Marquis de Moerbeek en 2 Hopluyden, quamen uyt de Stadt; daar tegens gingen de Marquis de Montbron, Sr. Marcoignet, en een Ayde de Camp, voor Ostagiers in de Stadt. Louvoys presenteerde haar eerst aan den Koning, waar Moerbeek, Sijn Majesteyt verzocht / verlof voor 2 Gedeputeerde der Catholijken, twee van de Magistraat, 2 van de Religie, en 2 van Over-maze, die 's namiddaghs quamen / en de volgende Articulen verzochten / waar op hun is toegestaan / 't geen daar nevens is aangeteykent:

Capitu-

Beleg en Verovering, der Sterke Stat Maaſtricht doo

door den Koning van Vrankryk, den 1 Iuly. A°. 1673.

Capitulatie tusschen den *Koning van Vrankrijk*, en de Stadt *Mastricht*, rakende 't overgaan van de zelve.

Sijn Alderchristelijkste Majesteyt is van wegen de Magistraat der Stadt Mastricht, ootmoedelijk gebeden, by zijne zonderlinge gunste, haar te accordeeren de naarvolgende Articulen.

DAt alle offensien en injurien, gedaan, zoo by de Kerkelijke, Geestelijke, als particuliere Perzonen, niet alleen voor, maar ook gedurende de Belegeringe zijn en blijven t'eenemaal vergeten. *Toegestaan.*

Dat van nu voortaan in deze Stadt publijk en onverhindert zal continueren het preken, en de exercitien van de Gereformeerde Religie, in de ordinaris Nederduytsche en Fransche Kerke, en dat insgelijks de Luytersche Kerk mach geleden werden.

De vrye exercitie van de Gereformeerde Religie zal in de Stadt mogen geexecuteert worden in de Kerken die haar van allen tijden hebben teobehoort, en zoo daar geen en zijn, zal haar geoorloft zijn die te mogen bouwen, of ter plaatze die haar zal aangewezen werden van den Gouverneur, en op dat geduurende die tijdt de vrye Exercitie van de voorsz. Religie mach continueren, zal haar gelaten werden, geduurende den tijdt van drie Maenden, een van de Roomsche Catholijke Kerken dieze tegenwoordigh gebruyken.

Dat de Schoolen van de Gereformeerde Religie mogen blijven in de zelve staat, waar van het onderhoudt, als mede dat van de Gereformeerde Predikanten zullen moeten verzien werden, uyt de middelen daarze tot nu toe van onderhouden zijn, of uyt een *æquivalent* dat haar zal werden aangewezen.

De Fondatie gedaan by die van de Religie zullen bestaan en blijven aan haar dispositie, en zoo die niet suffisant en zijn tot onderhout van de Predicanten, zal toegelaten zijn aan die van haar Religie, omme te doen een Impositie op haar zelven om te konnen bestaan.

Dat de Goederen van de Gereformeerde Armen en Weezen blijven geadministreert door haar Kerkelijke Consistorien.

Toegestaan, zoo die zijn gefondeert by die van haar Religie.

Dat de Predikanten en Schoolmeesters van de Gereformeerde Religie zullen behouden alle haar Vryigheden, Emuniteyten, Voorrechten, en Exemptien, zoo als die tot noch toe hebben genoten. *Toegestaan.*

Dat de Heeren Hoogh-Schouten, de twee Heeren Deeckens en Capittelen met haar Suppoosten; De 4 Pastoors, de Colleges van de Societeyt, de Kloosters, en de Perzoonen, van wat staat, digniteyt, qualiteyt, ordre, of fonctie, dat het wezen mochte, geen uytgezondert, zullen blijven gemaintineert, en zijn in vreedtzamige possessie van alle hare Goederen, Renten, Inkomen, Digniteyten, Privilegien, Vryigheden, Liberteyten, Exemptien, Heerlijkheden, Jurisdictien, vergevingen van Probenden, Beneficien, Officien, Fonctien, Ad-

miniſtratien, Gebruyken, welke het ook zoude mogen wezen, zoo buyten als binnen de Stadt, zonder exceptien, en gelijk alle en yder een de zelve hebben hier te vooren, en tot noch toe beſeten en gebruykt, zonder dat aan yemandt in de zelve gedaan werden eenige obſtaculen, ſchade of verhinderingen. *Toegeſtaan.*

Dat alle Perzoonen en Familien, zonder onderſcheyt van Religien, blijven gemaintineert in haar Rechten van Privilegien, Octroyen, Exemptien, Liberteyten, Gildens, zoo binnen als buyten de Stadt, te Water en te Landt, gelijk men ook doen zal ten reguarde van de Gaſthuyzen van de groote Armen van den Heyligen Geeſt, en diergelijke Fondatien gelegen, zoo binnen als buyten de Stadt, in haar diſtricten.

De Fondatien zullen zijn geadminiſtreert door die gene dieze hebben gemaak, en van 't overige yeder een gemaintineert in de Privilegie die haar toekomen, en van de welke zy hebben gejouiſeert tot noch toe.

Dat ook die gene die profeſſie doen van de Gereformeerde Religie zullen werden geadmitteert tot de Magiſtrature. *Toegeſtaan.*

Dat de goede wille van zijn Majeſteyt zy, t'ondernemen binnen Maſtricht, of in hare Jurisdictien, anders niet als het gene dat heeft behoort aan den Koning van Spangien, in qualiteyt als Hertogen van Brabandt, en naderhandt bezeten by de Heeren Staten Generaal, volgens de Chartres daar van zijnde, die zullen werden ge-exhibeert, en de welke naderhandt zullen werden bewaart in de Griffie van de voorſz. Stadt, gelijk van oudts.

De Koning heeft een Tractaat gemaakt met den Prince van Luyk, over de conſervatie van deze Rechten, het welke punctuelijk zal zijn geobſerveert.

Dat aan de Heeren Biſſchoppen en Princen van Luyk, zal blijven onverdeelt de Jurisdictien, als ook zijn Domeynen in 't geheel, gelijk die van oudts tot noch toe geweeſt zijn. *Toegeſtaan.*

Dat zijn Majeſteyt zal gouverneren, met den Prince van Luyk te zamen, de Stadt en de dependentien van dien, gelijk als een Stadt en Provintie geſcheyden van de andere Provintien, van yder van de voorſz Heerlijkheden, gelijk als voor dezen de Biſſchoppen en den Koning van Spangien, en daar na de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden hebben geregeert, zoo in 't ſtaan van Juſtitie reſort, als in Finantien en alle andere Policy. *Toegeſtaan.*

Dat de publicatie van Placcaten en Edicten, mitſgaders de toelatinge van alderhande zoorte van Munten, in de voorzeyde Stadt zal blijven, gelijk in den tijdt als den Koning van Spangien, en de voorſz. Heeren Staten die hebben bezeten. *Toegeſtaan.*

Dat de hooge Officieren, hebbende hare Commiſſie, het zy van Sijn Hoogheyt den Prince van Luyk, of van de Heeren Staten, of wel van de regeerende Magiſtraat van deze Stadt en 't Graafſchap Vroenhof, waar van datze zijn in bedieninge, mogen verblijven, geduurende haar leven in haar Ampten, of wel dat de voorſz Officiers de zelve mogen reſigneren aan Perſoonen, capabel en aangenaam aan de reſpective Princen, of aan de Magiſtraat van de welke zy dependeren

Volgens de conditie dieze zullen houden tuſſchen dit en 6 Maanden zal zijne Majeſteyt Reſolutie nemen. Dat

Dat alle Geestelijke, Officieren, Burgers, zal vry staan van zich te retireren naar haar goederen en Familien buyten de Stadt, en altijdt te konnen komen, als het haar goet dunkt, om te verkoopen haar andere goederen en erffenissen, zonder in die macht eenighzints te zijn belast. *Toegestaan.*

Sijn Majesteyt wordt onderdanighlijk gebeden, van toe te staan aan alle de Inwoonders van de Stadt, van te mogen gaan, en frequenteren aan alle de Steden, onder de gehoorzaamheyt van de Heeren Staten, geduurende den tijdt van twee Jaren naastkomende, omme hare affaires te verrichten, adverterende nochtans den Gouverneur van 't zelve, en onder middelen dat niet zullen ondernemen het gene eenighzints zoude mogen strekken tot ondienst van zijn Majesteyt; Gelijk ook toegelaten zal zijn aan alle Vremdelingen, om hier te mogen komen om haar goederen te administreren, te verkopen en te veralieren.

Toegestaan alleen voor zes Maanden.

Dat geen nieuwe Impoften zullen gestelt werden op de Stadt van Mastricht of op de Burgers van dien, zonder communicatie van de Gemeente, advijs van Sijn Majesteyt, en van de Heer Prince van Luyk.

Hier van zal geuseert werden als voor dezen.

Dat de Stadt en de Regeeringe van dien niet en zullen belast worden met nieuwe Fortificatie, maar gehouden zullen zijn te onderhouden hare Poorten, Valbruggens en Muuren tot kosten van de Stadt.

Haar zal niet geverght werden in dat regard buyten haar macht.

Het Garnizoen, zoo te voet als te Paart, 't welk zal geleyt worden binnen de Stadt, met haar Wagens, Bagagie, en treyn van Artillerye, zal zijn gelogeert door authoriteyt van de Magistraat, gelijk als hier vooren is gepractiseert geweest, of anderzints by gelegentheyt van zaken met de Magistraat zal accorderen.

Men zal hier van useren gelijk als in Vrankrijk.

Dat alle de Rekeningen van de Stadt publijkelijk voor dezen gedaan en gesloten, zullen blijven in hare geheel en wel gedaan, zonder eenige onderzoek subject te zijn. *Toegestaan.*

Alle Schulden, Renten, de welke geduurende de Belegeringe en van te vooren, of op de naam van deze Stadt zijn gecontracteert, zullen gehouden werden voor wettelijk, wel gedaan en wel opgenomen, en de opgelichte capitalen en schulden gemaakt en gecontracteert op de naam en tot profijt van de Heeren Staten Generaal, tot heden toe zullen werden betaalt uyt het inkomen (albereydts verscheenen en haar schuldigh) uyt het Landt van Over-Maze uyt de Domeynen van 't Vroen-hof. *Toegestaan justificeerende 't Employ.*

Den Koning heeft den Gouverneur, en 't Garnizoen geaccordeert, uyt te trekken met haar Bagagie, Item twee stukken Canon, en een Mortier, vliegende Vaendels, slaande Trommels, en voorts behoorlijke Ammunitie van Oorloge; nevens 16 Schuyten tot Transport van de gequetste; als mede meer andere Karren, genoeghzaam tot haren dienst.

Gedaan in 't Leger voor Mastricht, den eersten dagh van Julii, 1673.

Was getekent,

LOUIS.

Door

Door den Heer Gouverneur, Oversten, Officiers, en 't geheele Garnizoen zijn toegestaan / de volgende

CONDITIEN voor 't Garnizoen van *Mastricht.*

1. TEn eersten, zal de Brusselse Poort en die van Almanje binnen 4 uuren overgegeven werden, om bewaart te zijn door de Troupen van zijn Majesteyt, zonder dat yemandt, wie 't zy, zal mogen in komen, voor dat het Guarnizoen is uyt getrokken.

2. Den Gouverneur en 't Guarnizoen zullen op Sondag den 2 Julii uyttrekken ten 8 uuren 's morgens, met Wapenen, Bagagie, slaande Trommels, vliegende Vaandels, brandende Lonten, en Kogels in de mondt, de Cavallerie met de Wapenen om hoogh, blazende Trompetten, en generalijk met alle tekenen van eer, en nootzakelijke Vivres voor haar reyse, tot de Plaatze, waarze geleyt zullen werden.

3. Zullen 2 van de beste stukken Kanon, met haar noodtzakelijke Ammunitie, en een Mortier, mede genomen werden.

4. Zal men de Bagagie niet visiteren, onder wat pretext dat het zoude mogen wezen, noch geen Perzoonen, zoo zich onder het Guarnizoen zullen bevinden.

5. Zullen de Gevangene van wederzijden, geduurende de Belegering gemaakt, weder gegeven werden.

6. Zullen de Gequetste en Siekken, die de marsch niet lijden konnen, binnen de Plaatze blijven, tot haar genezinge, en door de Magistraat onderhouden werden: En na haar genezinge zal 't hen toe gelaten zijn, met noodtzakelijke Paspoorten na de zelve Plaats te vertrekken, werwaarts 't Guarnizoen is gekomen.

7. Zal men voor 't gedachte Guarnizoen, de noodige Wagens, Karren en Schepen verschaffen, voor het Transport van de Bagagie, Gequetsten en Siekken, die vervoert konnen werden.

8. Zal den Gouverneur met 't geheele Guarnizoen op kosten van den Koning na 's Hertogenbosch of Breda geleyt werden, door de rechtste en kortste wegh, zonder eenigh dilay, in 5 dagen tijdts, een dagh min of meer, zoo 't de gelegentheyt vereyst.

9. Zal haar een suffisant geley, om hen in veyligheyt te conduiseren, gegeven werden.

10. Zijn Majesteyt accordeert aan den Gouverneur, na dat hy 't Guarnizoen geleyt zal hebben, een Paspoort voor 3 weken, om na den Hage te gaan, en in veyligheyt weder te keeren, met 6 Domestijken, zoo te Voet als te Paart, en 10 Cavaliers tot geley, om rekening van zijn daden te geven.

11. Zijn Majesteyt accordeert aan de Gedeputeerden van de Clerge, de Magistraat, de Gereformeerde Religie, en de drie Landen van Overmase, hen te maintineren in haar Religie, op de conditien, die hen toegestaan zijn, door mijn Heeren de Staten der Geunieerde Provintien, op 't overgaan der Stadt.

12. Twee Officiers zullen van wederzijden in Ostagie gezonden werden, voor de zekerheyt en volbrenginge van dit Tractaat.

Gedaan in 't Leger voor Maestricht, den 30 Junii, 1673. en getekent.

Noch

Noch wierden toegestaan / de volgende

Voorslagen, te doen aan zijn *Alder-Christelijkste Majesteyt*, wegen de drie Landen van *Over-Maze.*

1. HEt gelieve Sijn Majesteyt, dat de Staten der drie Landen van Over-Maze, blijven gemaintineert by haar oude Privilegien, met de Officieren en hare dependenten.

Den Koning beschermt haar in hunne Privilegien, laat haar de vrye oeffeninge harer Religie zoo als het zelve is geaccordeert te Mastricht; en ten aanzien der Officiers, na zy zich zullen gedragen, tusschen nu en 6 maanden, zal Sijne Majesteyt daar over resolutie nemen.

2 Dat de Officieren van de drie voorsz. Landen mogen werden gecontinueert in hare Chargien, Gagien, en Officien, geduurende haar leven.

3. Dat de Schulden, gecontracteert door de voorsz. Staten, en waar van men jaarlijks de Renten betaalt, in haar geheel mogen blijven.

4. Dat de Rekeningen, na ouder gewoonte aan de voorsz. Staten overgegeven, in gevolge aldus mogen blijven, zonder gehouden te zijn daar van aan yemandt anders Rekeninge te doen.

5. Dat de Ontfangers van de Domeynen, Subsidien, en Geestelijke Goederen, en wat des meer zy, zonder eenige verhinderinge, zullen mogen de zelve inzamelen, en zich doen betalen alle het gene, 't welk haar tot dezen huydigen dagh komt te resteeren.

6. Dat de Predicanten met hare Tractementen, de Oeffeninge der Gereformeerde Religie, de administratie van Justitie, en Finantien in den Staat en plaatzen alwaar zy immediatelijk voor den Oorlogh zijn geweest, zullen verblijven.

7 Dat de Inwoonders van de voorsz. drie Landen, ten aanzien der zware belastingen by haar eenige lange jaren, en voornamelijk geduurende den Oorlogh geleden, mogen werden gesoulageert met een gratieuse quijtscheldinge Sijner Majesteyt van twee Jaren in de ordinaire Subsidien, en dat de zelve daar na zouden mogen blijven gereguleert, gelijk zy te vooren waren door de Staten Generaal.

Aldus gedaan in de Vergaderinge der voorsz. drie Staten, en geordineert te werden getekent door de drie Griffiers des zelven Landtschaps, den 30 *Junii*, 1673.

Gedaan in 't Leger voor Mastricht, den 1 Julii, 1673.

Was getekent,

LOUIS.

Den Koning accordeerde aan de Belegerde al het gene zy opstelden / uytgenomen het mede nemen van al 't Canon, en de Amonitie, zeggende / die zelfs tot defensie van de Stadt van nooden te hebben. Zoo ras was 't Accoort niet getekent / of de Franse en Switzers namen possessie van de Brusselse Poort, en

 't Regi-

't Regiment van den Koning, van die van Almanje en Wijk, afvaerdigende den Koning den Graaf de Grammont na de Koninginne, en een van zijn Officiers na den Dauphijn, om haar deze tijdinge te brengen. Den 2 Julii zagh den Koning 't Guarnizoen in de volgende ordre, uyttrekken:

Eerst marcheerden 3 Esquadrons, gecommandeert door den Baron van Swartzenborgh.

Daar na volghden 2 stukken Canon, en een Mortier, met de Officiers van d'Artillerye, de Bagagie, en 2 Compagnien van 't Voet-volk, op de vleugels: Het Regiment van Wel, in 2 Esquadrons volghden de Bagagie; waar na 't Voet-volk by Regimenten quam, van 't welk de eerste was:

Dat van Prins Mauritz.

En vervolgens dat van den Gouverneur.

Van Kirpatrik.

Van Heeswijk.

Van Hofwegen.

Van Beaumont.

Van Brempt.

Van Carry.

Voor 't leste quam 't Italiaans Regiment van Don Mario d'Orilla, en maakten d'Arriergarde van 't Voet-volk.

Doen volghde den Gouverneur, met den Graaf de Mombron, die hem tot Ostagier diende.

Den Marquis de Moerbeek marcheerde daar na met zijn Regiment, in 2 Esquadrons.

Gelijk ook den Prince van Salms.

Aan 't hooft van 't Guarnizoen marcheerde den Graaf de Lusignan, Lieutenant van de Schotse Wapenluyden, commanderende 't geheele geley, bestaande in 50 man van zijn Compagnie, en 50 andere van Anjou, gecommandeert door den Marquis de Cominges: Aan 't eynde was, den Marquis de Bordange, met 100 lichte Paerden van 't Regiment van Auvergne, makende de rest van 't geley.

Den Gouverneur groete den Koning, die een groote achting van hem hadde / trekkende 't Guarnizoen na den Bosch, en de Franse in de Stadt; hebbende de Belegerde de navolgende dooden en gequetsten gehadt:

DEn Commandeur van Weede gequetst. Den Grave van Dhona gequetst.

Den Baron de Vervix doot.

VOET-VOLK.

In 't Regiment van Prins Mauritz.

Dooden, Lt. Coll. Pafferenrode, als Collonel, Capiteyn Drost, als Lt. Coll. Pichler, als Major. Zensingh, Lt. van Capiteyn Kats.

Gequetsten, Capiteyn Cats. De Groot, commanderende de Compagnie van de Major Bisschop. Egbert, zijn Sergeant. Kien, Vendrager van Drost. Berent, zijn Sergeant. La Riviere, Luit. van Capiteyn Duych. Wittenhorst, Vendrager van Capiteyn Akersloot. Klief, zijn Sergeant. De Rad, Lt. van Capiteyn van Bergen. De 2 Sergeanten. Bleyenbourg, Vendrigh van Capiteyn Meteren. Jochem, zijn Sergeant. 2 Sergeanten van Pichler.

In 't Regiment van den Gouverneur.

Dooden, Lt. Coll. Sanderlant, als Coll. Capiteyn Embisse, als Lt. Coll. Caps. Bitter, Deleaen, Bodak. Norwort, Lt. van Colpeper. 2 Sergeants van Capiteyn Momplaisir.

plaisir. De Sergeant van Capiteyn Ropert. Peltz, Vendrager van Diepenbroek. Aldenhoven, Lt. van Capiteyn van Gageren, de Vendrigh en Sergeant.

Gequetsten, Capiteyn Colpeper, als Major. Caps Ropert, Haften, Diepenbroek, van Gageren. De Vendrigh Arschine van de Coll. Vend. van der Horst van Colpeper. De Sergeant als Vend. François le Fin, Gereformeerde Sergeant Taignon, Lt. van Momplasir, la Riviere, Vend. van Ropert, als Lt. Praam, Lt. van Haften. De Sergeant. Een Sergeant van Diepenbroek.

In 't Regiment van Kirkpatrik.

Dooden, J. Hacquet, Lt. van de Major. Hillensbergh, command. de Compagnie van Andla. Croyset, Vendrigh van zijn Vader. Een Sergeant van Major Wijl.

Gequetsten, Levenstondt, Command. de Lt. Cols. Compagnie Capiteyn Croyset. Du Mee, Lt. van Capiteyn Laisnier. Herle, Lt van Pijl. Clant, Vend. van Andla, als Lt. De Sergeant als Vend. Rondelot, Vend. van Capiteyn Taillifer. De Sergeant. Vuller, Vend. van Capiteyn Arsckine. Een Sergeant.

In 't Regiment van Heeswijk.

Dooden, De Sergeant van Major Oudensteen. Vend. Nieupoort van Coll. Frentz. Lodensteen, Vend. van de Colls. Compagnie. De Sergeant in zijn plaats. Ingen, Vend. van Treslong.

Gequetsten, Mario, Lt. Coll. als Coll. en gevangen, Major Oudensteen, als Lut. Coll. Caps. Treslong en Foyert. Sijn Sergeant Langenhorst, commandeert de Compagnie van Coll. Frentz. De Sergeant. De Lt. van Major Ingen. Laurentius van Amsterdam, Lut. van Winteroy, commandeert de Compagnie. Van der Goes, Vend. als Lt. De Sergeant als Vendrigh Staats, Lt. van Capiteyn Sollers.

In 't Regiment van Hofwegen.

Dooden, Lt. Coll. Commersteyn, als Coll. Major Oosterwee, als Lt. Coll. Capiteyn Kop, als Major, Caps. van der Steen, van Someren, Velsen. De Vend. van Commersteyn.

Gequetsten, Capiteyn Savorny, als Lt. Coll. W. Hogendorf, commanderende de Collonels Compagnie. Ravigni, commanderende Capiteyn Martins Compagnie. Ostenbrugh, Lut. van Commersteyn. De Sergeant als Vendrigh, Lt. van Oosterwee. Brinne, Lut. van der Steen. De Vendrigh van Martin.

In 't Regiment van Beaumont.

Capiteyn van der Laan gevangen. Een Sergeant van zijn Compagnie, *doodt*.

Gequetsten, Capiteyn Hiniossa Fagel, Lt. van Nieupoort. De Ligne, Lt. van Hiniossa. Pelnitz, Lt. van van der Laan. De Vendrigh als Lt. Een Sergeant van Capiteyn Katz.

In 't Regiment van Carry.

Dooden, Coll. Carry. Lt. de Haas van Doublette, Serembruder, zijn Sergeant. Giou, Sergeant als Vendrigh van Roozekrans. Ramengue, de Sergeant. Sentius, by provisie Vendrigh van Capiteyn Amerongen.

Gequetsten, van Hoven, commanderende de Collonels Compagnie. De Porter, Vendrigh van Doublette, als Lt. Godbey, Lt. van Capiteyn Huysen. Lavergne, Lt. van Major Erlé. Ruissenbergh, zijn Vendrigh. De twee Sergeant Kook, Lt. van Roozekrans. Capiteyn Dudan, Grim en Knop, zijn 2 Sergeanten.

In 't Regiment van Brimet.

Gequetsten, Capiteyn Sarburgh. De Sergeant van Lt. Coll. Ringelbergh. Sergeant van Capiteyn Keppel. Sergeant van Capiteyn Pillagh.

In 't Auxiliare Regiment Italianen.

De Sergeant Major gevangen, de 2 Adjutans, *gequetst*.

In de Compagnie van de Mestre de Camps.

Gequetsten, Jeronimo Banagiouta, Gereformeerde Capiteyn. Francisco Ma. Bertoy. Juan Batista Maria. Joseph Brucio, Vendrigh reformé. Nicolas Tasso. Andrea Rok, Sergeant reformé.

In de Compagnie van Vincent Sicola.

Gequetsten, De Capiteyn Bartholemé Martin, Vendrigh Philip Belanson, Vendrig refor.

In de Compagnie van Vincent Negro.

S. de Silva, Vendrigh F. Coponago, Vendrigh ref. *gequetst.*

In de Compagnie van Capiteyn Velori.

Gequetsten, de Capiteyn Sylvester Itzo, Capiteyn ref. Andrea Guarino, Vendrigh. Salvador de Pier, Vendrigh ref. Juan Batista Capella, Sergeant ref.

In de Compagnie van Capiteyn Lubuon.

Gequetsten, de Capiteyn Juan Sarno, Capiteyn ref. Franc. Detste, Vaendrigh Gasp Manzotti, Dom. Corea, J. Masan. J. Duran, Vaendrigh ref. Sant Laidelo, Sergeant ref.

In de Compagnie van Capiteyn Velasko.

De Capiteyn *doodt.* Franc. Albertin, Vaendrigh ref. Dom Chiaramont, Pier Mont, Sergeant ref. *gequetst.*

In de Compagnie van Capiteyn Duno.

Antonio Ros, Sergeant Franc. de Paula, Baze Feu, Sergeant ref. *gequetst.*

In de Compagnie van Capiteyn Brancia.

Joseph Corsaco, Sergeant ref. *gequetst.*

In de Compagnie van Capiteyn Romavolo.

Jaques Florentin, Vaendrigh ref. Franc. Borge, Sergeant, *doodt.* De Capiteyn Jeron. Barbaco, Capiteyn ref. Andrea Dana, Thom. la Sala, Jos. Garoni, Jeron Fezari, Vaendrigs ref. J. Bat Calvano, Ant de Etien, Nic. Cajella, Mateo Gallet, Sergeants ref. *gequetst.*

In de Compagnie van Capiteyn Dortasupi.

Jos. Sputo, Sergeant ref. *doodt.* Jos. Giordan, Vaendrigh ref. P. Bembrisa, Franc. Colo, Sergeant ref. Lion Colomb, Sergeant *gequetst.*

In de Compagnie van Capiteyn Coponago.

De Capiteyn Franc. Agresta, Lor. Dorso, J. Ant. Lagutta, Ant. Gaudentio, Vaendrighs ref. Jos. Imbuta, Sergeant P. de Laqua, Ant. Botral, Dom. Gros, Sergeants ref. *gequetst.*

In de Compagnie Granadiers.

Capiteyn van Bergen, Luytenant Dalquem, Sergeant Dekkers, *doodt.* Vaendrig Kal, als Capiteyn Sergeant Verruylen, als Luytenant *gequetst*, en de leste gevangen

In de Compagnie Mineurs.

Nic. Delbrok, P. Tones, Sergeants; drie Edelluy van de Artillery, *doodt.* Vaendrigh P. Magis, *gequetst.*

Van de 20 Gereformeerde Officiers van Vaudemont 13 *doodt* of *gequetst.* Haar Commandeur gevangen.

RUYTERYE.

In 't Regiment van Wel.

Serg. Majoor Plasburg. Een Cornet, *doodt.* *Gequetsten*, de Collonel Graaf van Tilly, en Johan Vieller, Ritmeesters Luytenant van der Pol. Van Wouw, Lambert Franken, Cornets.

In 't Regiment van Swartzenburgh.

De Quartier-meester van de Collonels Compagnie, *doodt.*

In 't Regiment van den Oversten Joseph.

Sergeant Majoor Eppen, *doodt.*

In 't Regiment van den Prince de Salms.

Den Prince, licht. 3 Luytenants, 2 Cornets. 2 Brigadiers, en Sr. Beau-Regard, Capiteyn ref. *gequetst.* Een Brigadier, *doodt.*

In 't Regiment van den Marquis de Moerbeek.

Sergeant Majoor Geys. Den Graaf de Warroux. Den Baron Sprang, Ritmeesters. Een Brigadier, *doodt.*

Een Ritmeester ref. d'Adjutant en Quartiermeester. Een Brigadier, *gequetst.*

Noch was Capiteyn Koehoorn *gequetst*, en de Vaendrigh van Capiteyn Rijswijk *doodt.* Zijnde naderhandt ook noch veele gequetsten gestorven.

Den 6 Julii wierd het Garnizoen door de Com-

Commissaris Middelkoop en Auditeur Fisbach by den Bosch gemonstert, en sterk bevonden, te weten, de 8 Regimenten Voetknechten van den Staat 2231 man, 't Italiaans Regiment, 125 man, de 13 Compagnie Paerden, 411 man, en de 2 Regimenten van den Prins van Salms, en Moerbeek, 350 man.

Alle de Gevangenen ten wederzijden / wierden volgens 't Verdragh weder overgelevert: Die van 't Garnizoen zijn omtrent 80 geweest. Den 3 Julii quam Sijn Majesteyt door de Bos-poort zelfs / zonder eenige ceremonie in de Stadt, en bezagh al de Buytenwerken: Stellende den Graaf d'Estrades voor Gouverneur, Sr. de Roy voor Luytenant, en Sr. de Boutillon voor Majoor: Sr. de Marliere voor Luytenant in Wijk, en Sr. Estienne voor Majoor aldaar: De plaats van den doot gebleven Sr. d'Artagnan, kreegh den Ridder de Fourbin, en in diens plaats quam Sr. de Brissac. Dus geraakte deze Stadt aan de Franse, om welke te krijgen / zy alle moeyte ter Wereldt hadden gedaan / want het verstrekte hen tot een groot beletzel voor haar andere geconquesteerde Steden; doch kregen echter die evenwel niet zonder verlies van veel Volks: En hoewel zy maar zeggen van 900 dooden en 1435 gequesten, zoo is zulks niet te gelooven / want men gelooft voor gewis / dat zy in d'eerste attacque die Mommouth en Montal op de Contrescharp, Redout en Halve Maan deden / wel by de 2000 dooden hebben gehad: Ja sommige meynen / dat de Franse hier wel 10000 man van de hare voor hebben laten zitten; doch andere / die zekertst meenen te weten / zeggen van 6000 dooden, en 2 of 3000 zoodanigh gequetst, dat geen dienst meer konden doen / behalvens de minder gequetste: 't welk zoo ongelooffelijk niet en schijnt / als datze daar maar 900 man voor zouden hebben verlooren / aangemerkt al 't gruwelijk stormen, datze deden / niet anders / dan of zy moetwilligh in haar doodt liepen; ja al hadden 't Turken en Heydenen geweest / zou men hen nauw minder hebben konnen sparen: Maar zy hebben voorzichtigh hun verlies van Volk bedekt / om dat men niet oordeelen zou / dat zy dit Conquest duurder hadden gewonnen als 't waert was. Men heeft wel Lijsten van haar gebleven Officieren, in 't stormen van den 24/ 25/ 27/ en 28 Junii, gehad / maar 't is wel te denken / datzer al veel in verzwegen hebben.

Tot Parijs wierd met den druk / een Lijst uytgegeven / van de dooden en gequetsten, die de Fransen in de laatste stormen van 't Hoornwerk en andere Buytenwerken zouden hebben gekregen / doch zy stellen de zelve / als niet perfect / dat wel te gelooven is / ziet hier volgen den korten Inhoudt der zelve:

Van 't Regiment des Konings.

Vier Capiteynen doodt: 24 Capiteyns gequetst: 5 Lieutenants doodt: 13 Lieutenants gequetst: 5 Onder-Lieutenants doodt; en 8 dito gequetst: 12 Sergeanten doodt, of gequetst; 301 Soldaten doodt, of gequetst.

Van 't Regiment van den Dauphijn.

Twee Capiteyns doodt: 12 dito gequetst: 2 Lieutenants doodt, en 14 gequetst: 1 Onder-Lieutenant doodt, en 5 gequetst: 24 Sergeanten doodt, of gequetst: en 200 Soldaten.

Van 't Regiment van Anjou.

Drie Capiteynen gequetst: 4 Lieutenants: 1 Onder-Lieutenant: 36 Sergeanten, wegh.

Van 't Regiment Gardes.

Zes Capiteynen, en 1 Lieutenant gequetst: 7 Onder-Lieutenants, en Vaendrighs, doodt, en 2 gequetst.

Van 't Regiment van de Kroon.

Twee Capiteyns doodt: 1 gequetst: 2 Lieutenants doodt.

Van 't Regiment van Bretagne.

Vier Capiteyns gequetst; en 10 Lieutenants.

Van de Musquettaires.

Den Capiteyn d'Artagnan: Chastelville, Montglas, Castelle Brunier, en Marteau.

Onder-Brigadiers, Peynace, Marschal van 't Logis, doodt; 5 andere Officiers gequetst: 14 Musquettaires doodt, en 51 gequetst, als ook 2 Officiers van de Gardes, en 7 of 8 van de Lijfwachten.

Voorts stellen zy noch Sr. d'Otonville, de St. Amant, Lieutenant van de Switzers van Monsr. doodt; Sr. de Ricart, Lieutenant Collonel van 't Regiment des Vaissaux, doodt: als ook verscheyden andere, 300 dooden, als gequetsten, en dan noch een deel Volontaires by den Hartogh van Monmouth, gequetst, en doodt gebleven.

In 't Magazijn vonden de Fransen noch 264 Tonnen Kruyt, 92000 Granaden, 60 Kanons, veel Kooren, Haver, en andere provisie na advenant; een gewis teyken, dat de Stadt niet uyt gebrek van Montkost, of Krijghs-tuygh, is overgegaan, maar door louter geweld; hebbende de Franse, volgens het zeggen van haar Generaal van d'Artillerye, wel 18000 Kanon-schooten op de Stadt gedaan. By aldien den Koning deze Stadt, het voorleden Jaar, 1672. had durven aantasten (gelijk men meynde) zoude hy wat meer tegenstandt hebben gevonden, alzoo het Garnizoen doenmaals wel tweemaal zoo sterk was, maar nu had men de Soldaten in de Binne-steden, (die voor deze tijdt de Frontieren waren) al te noodigh van doen: ook lagh deze plaats verre buyten de andere Steden van Versterking, en was voor den Staat een kostelijk Paerdt, dat haar Jaarlijks ongelooflijke groote zommen, quam te kosten.

Verscheyden Ingezetenen der Nederlanden, onkondigh in Oorloghs-zaken, die zoo veel van de Sterkte van deze Stadt Mastricht, hadden hooren zeggen, beelden haar in, dat den Koning van Vrankrijk, die Stadt niet zou hebben konnen bemachtigen, niet denkende of wetende, dat een plaats, hoe sterk die ook zou konnen zijn, als men de zelve rontom zoodanigh kan besluyten, dat 'er niets in, noch uyt magh komen, en geen gelegentheyt is, om die te ontzetten, 't zy door de Belegeraars op te slaan, of door overvloedt van Water hun Leger te doen ondervloeyen, noch den Toe-voer van Mondt-kost en andere noodt-

zake-

zakelijkheden te beletten / de zelve als dan eyndelijk (of 'er schoon geen geweld op gedaan wordt) moet over gaan; gelijk aan Rochel in Vrankrijk, in 't Jaar, 1628. en Breda, in Nederlandt, in de Jaren 1624. en 1625. (daar den Marquis Spinola, wel 9 maanden, en in die tijdt een gantsche Winter voor lagh / en beſlooten hielt) gebleken is: Doch Maſtricht is met louter gewelt aangetaſt/ en ook gewonnen / want het is onuytſprekelijk / met welke force deze Stadt is aangevallen / en ook verdaedight / zy is in zich zelf maar met een muur omringt / niet meer als anderhalf voet dik, zonder eenige Flanken, naar de manier der oude Verſterking gebouwt / maar heeft treffelijke groote Buytewerken; beſtaande in verſcheyde Ravelijns, en Halve Manen, en 6 zeer groote Hoornwerken, welkers Grachten, alle droogh zijn; De St. Pietersbergh, is ook al te na / aan de Stadt gelegen; Het meeſte deel der Hooft-Officieren waren mede / geduurende 't Belegh, niet in de Stadt; en het geheel Garnizoen beſtont / omtrent in 4000 Voetknechten, en 800 of 900 Ruyters. Daar binnen was noch niet gebrek / als dat het Lont, schaars begon te worden / en het eerſte / dat 'er (by langer tegenſtandt) zou hebben komen te ontbreken / zou geweeſt zijn / het Krijghs-volk, 't geen alreede / door al te veel waken, vechten, gewonden, en dooden, was afgemat / en verzwakt geworden.

Sijn Hoogheyt, Fredrik Henrik, Prins van Oranjen, H: L: M: berende den 10 Junii, 1632. deze Stadt Maſtricht, en verowerde de zelve / den 22 Auguſtii daar aan volgende / dat is ruym 10 weken lang. Maar dien hooghgemelten Prince, moſt zijn Leger al vry ſterker tegen de Vyanden van buyten / als tegen de Belegerde van binnen voorzien / want hy had 2 Vyandtlijke Legers, immers zoo ſterk als het zijne / op zijn hals te verwachten / het eene van den Keyzer, dat doen ter tijdt / aan / en in dienſt des Konings van Spanjen, was over gegaan / onder 't gebiedt van den Graaf van Papenheym: Het ander was het Spaans Leger zelf / gecommandeert door den Marquis de Santa Cruz, die eenige krachtige Aanvallen op de Linien, en Werken van circumvallatie hebben gedaan / doch manmoedigh tegen geſtaan / en afgeſlagen zijn geworden. Hier tegen had den Koning van Vrankrijk nu geen Krijghs-macht van buyten te vrezen / als alleenlijk die uyt de Garnizoenen van 's Hertogenbos, en Breda, (welke Steden, 18 of 20 mijlen van daar zijn gelegen) ſlechts met kleyne partyen, 300 nu en dan / mochten komen ſtroopen. Den mee-gemelten Prins oorlooghde met practijk, om zijn Volk te ſparen: Den Franſen Koning oorloght met louter, en wreedt geweldt, achtende zijn Volk niet meer als &c. de welke dan tot zulke ſtormen loopende / en van de Ruyterye aangedreven / als in haar gewiſſe en onvermijdelijke doodt gaande / komen te ſneuvelen / doch alles / *Pour la Gloire du Roy*; dat is / Voor des Konings ydele Glorie, roepende dikwils noch / al ſtervende / *Vive le Roy.* Hier in worden zy dan noch wel somtijdts getrooſt / met de woorden *Les Corps ſont au Roy, & les Ames a Dieu.* Het Lijf behoort den Koning, en de ziel aan Godt. Merkt hier dan het onderſcheydt tuſſchen deze 2 Belegeringen.

Geduurende 't Belegh van Maſtricht, zijn uyt het Garnizoen van Sluys en Aerdenburgh, omtrent 400 man, 300 te Voet als te Paerdt uytgetrokken op

Party, en hadden omtrent Veurne (die weygerigh waren de Contributien te voldoen) wezen plunderen/ en een goeden buyt gemaakt/ als wanneer zy hier en daar verspreydt zijnde / van eenige gecommandeerde Volkeren uyt Duynkerken wierden overvallen / hoewel de zelve niet boven de 300 sterk waren; maar de Boeren, hebbende de Ponten en Bruggen aan stukken gebroken/ daar door de Staatse zich niet conjungeeren konden / zijn 14 of 15 doodt gebleven / de meeste buyt ontjaaght / en omtrent 40 of 50 binnen Duynkerken gevangen gebracht / vergende zich de rest met de vlucht.

Het is tijdt dat wy dit Mastrichtse Moordt-Tooneel verlaten / en in Vrieslandt gaan vernemen / wat daar / en daar omtrent / met den Munstersen Bisschops Troupen, is voorgevallen. Sijn Vorstelijke Genade Prins Johan Maurits van Nassau, Veldt-Marschalk, commandeerde/ hier het Staten Leger, volgens de bygaande Commissie:

SYn Hoogheyt heeft gestelt, en gecommitteert, stelt, en committeert midts dezen, Heer Prins Maurits van Nassau, eerste Veldt-Marschalk, om te hebben het opperste commandement, over 's Landts Militie, tegenwoordigh zijnde in de Provincie van Vrieslandt, en Stadt, en Landen, en die gene de welke als noch derwaarts zal mogen gezonden werden; met volle macht, en last, om het voornoemde commandement te exerceeren, met het zelve gezagh en authoriteyt, als Sijne Hoogheydt zoude mogen doen, aldaar in Persoon zich bevindende.

Lastende alle Officieren en Soldaten, zijnde in dienst van den Lande, en onder zijn gehoorzaamheyt, zich naar den Inhouden dezes, preciselijk te reguleeren, en zijne beveelen, in alles naar te komen. Gedaan in 's Gravenhage, den 28 April, 1673.

(*L: S.*) G. PRINCE d'ORANGE,

Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheyt,

HUYGENS.

Na dat nu zijn hooghgemelte Furstelijke Genade, in 't Hooft-quartier van 't Leger, op 't Heeren-veen gekomen / en met alle eere en ontzachhelijkheyt verwellekomt was / heeft Hy met die Gedeputeerde, alle Passen, Zijlen of Sluyzen, Dammen, en Bruggen onderzocht / en de volgende plaatzen, tot stuyting der Vyandtlijke Invallen, doen versterken en opmaken / als / den Swarten Dijk, Bree-bergen, Goor-dijk, de Bunster-Schans, de Schooter-brugge, Bekaf, Bles-brugge, Oude Verlaat, Oude Veer, &c. gelijk ook de Kuynder Schans, Slijkenburg, van alles wierd voorzien; mede een zwaren Dam gelegt/ tot het ophouden van 't Water van de Stroom Linde, waar door Vrieslandt dapper versterkt wierd.

Krijghs-tocht van *Prins Johan Maurits*, in VRIESLANDT.

OMtrent dezen tijdt hieldt Sijn Excellentie Rabenhaupt de Nieuwe Schans wel strenglijk belegert ('wiens Belegh en Veroveren, hier na volgen zal) Gedurende deze Belegering heeft den Heer Luytenant Generaal Aylua, een Aanslagh bedacht / om 4 Munsterse Regimenten te Paerde, en een Regiment Dragonders, die te Staphorst en Rooveen hun Quartier hadden / te overvallen / en was het voornlijk / te vernielen. Prins Maurits van Nassau, gaf aanstonts ordre, aan den Majoor Appeldoorn, die in Blokzijl commandeerde / om met 800 man, op een bestemden tijdt / uyt Blokzijl, tusschen Steenwijk en Swartesluys, aan 't eynde van Rooveen, op den wegh die van Hasselt komt / zich te begeven / om aldaar Post te vatten / en met het afkappen der Boomen, hem zoodanigh te versterken / dat geen Ruytery hem konde beschadigen: Dit was heel wel te doen / om dat 'er maar een Kadijkjen, en smalle wegh was / die des Vyandts Ruyterye langs most komen / om hun na Swol of Hasselt te konnen retireeren.

Zijn hoogh-gemelte Vorstelijke Genade, nam zijn geheele Cavallery, die den Marquis de Monpouillan, Commissaris Generaal van de Ruyterye, commandeerde / mede; zettende 400 Musquettiers op Wagens, en nam 4 stukken Geschut met hem / die yder 12 ponden yzer konden schieten.

Deze Ruyterye bestont in de volgende Regimenten; het Regiment van den Marquis de Montpouillan, dat van den Heer Prins Frederik van Nassau, Gouverneur van Bergen op Zoom, gecommandeert door den Majoor Wenge; dat van de Collonellen Haren, Langerak, van den Heer van Opdam, van Graaf Christian van Witgensteyn, Kingsma, van den Baron de Palsterkamp, en het Regiment Dragonders, van den Collonel Brandt. Den Generaal Luytenant Aylua, had de Voor-tocht, met het Regiment van de Dragonders, en de helft van de Ruyterye, en was verordineert aan de slinker zijde, door de Rivier de Wijk.

Prins Maurits leyde zelfs de rest van de Ruytery, en met / en omtrent Hem den Heer Grietman Scheltinga, Gedeputeerde in den Raadt van Staten, om Hem te dienen van zijne ervarene kundigheyt dezer Landtstreken, als ook om van alles kennis te nemen / van 't geen 'er omging: Sijn Vorstelijke Genade, hieldt ook by zich / de 400 Musquettiers, en de 4 stukken Kanon, om een Schansjen, dat de Brugh, (daar over men in des Vyandts quartier komen most) beschermde / te bemachtigen.

Als nu alles tot dezen Krijghs-tocht veerdigh was / is den 1 Julii, 1673. ten 4 uuren 's morgens Prins Johan Maurits met al de voorsz. macht, gemarcheert uyt de respective quartieren, en den 2 dito, door veel quade wegen en eenige Rivieren, voor des Vyandts quartier te Staphorst gekomen: met het aanbreken van den dagh, alwaar door den Hof-prediker Do. Nappius, een Gebedt gedaan is. Want eer de Wagens met het Voet-volk, als ook het Geschut (vermidts

midts

midts de quade wegen, konden aankomen) was het helder dagh geworden.

Den Munstersen Generaal Major Post aldaar commandeerende / en maar 's avondts te vooren hier van verwittight/stelde aanstonts 3 Regimenten Ruyters en 1 dito Dragonders op de passen, in Bataillie: Den Staatsen Oversten Brant, liet daar op de Capiteyn Luytenant van zijn Compagnie met 30 Dragonders de Rivier passeeren / gevolght van 't gantsche Regiment, als mede de Luytenant Generaal Alua en verscheyde Volontaires; als den Hartogh van Holsteyn, Pleun, en Prins Willem Maurits van Nassau, &c. Den voornoemden Capiteyn Luytenant marcheerde ondertusschen recht op den Vyandt aan / die (denkende / dat zy wilden overloopen) hem vraaghde / of hy quam om quartier te begeeren, waar op hy tot ant-woordt kreegh / dat zult ghy datelijk wel gewaar werden, gevende daar mede aanstonts vuur / gesecondeert van haar geheel Regiment, en met zulk een furie op den Vyandt chargeerende / dat die (na eens zijn geweer gelost te hebben) in onordre geraakte: Geduurende dit gevecht quam den Marquis de Mompouillian, met de tweede Brigade, gecommandeert door Collonel Haren, om de Dragonders te onderstennen / mede over de Rivier; gelijk ook Prins Maurits met de eerste, door den Baron de Langerak geleyt / en de 4 Velt-stukken, om de pas te openen. Doch het Fortjen aan de Brugh, wierd van de Munsterse verlaten.

Den Vyandt zich soo aangevochten ziende / nam de vlucht / werdende den voornoemden Post door 't hooft geschooten / zulks dat hy van 't Paert storte; waar op den Oversten Brant de andere 3 Esquadrons mede soodanigh aantaste/ dat zeer onordentlijk de vlucht namen; nagezet wordende van 't Vriese gantsche gros, 't welk doen essen de Riviere gepasseert was / door Staphorst en Rooveen tot aan 't Roode-huys, daarze de Brugh affsmeten / en daar mede tijdt kregen/ na Swol en Hasselt, in groote confusie te retireeren: Doch den Generaal Majoor Post, en verscheyde andere Officieren, die op de plaats bleven leggen / wierden by de Vriesen geplondert / en opgenomen / zelfs bracht men den voornoemde Post by Prins Maurits, aan de welke hy verzocht / vermidts zijn zware quetsuur, na Hasselt, op Krijghs-mans woordt / te mogen gaan: 't gunt toegestaan zijnde / wierd hy door de Troupen van zijn Furstelijke Genades Guarde derwaarts geconvoyeert: In welk bezichtigen hy zich zeer verwondert toonde / dat deze Troupes in soo goede staat waren / dat hy noyt te vooren gelooft hadde; hy zeyde ook onder andere/ dat niet gedacht had / men hem op soodanige maniere sou aangetast hebben.

Van de Munsterse, vont men op de plaats 52 dooden, daar onder een Majoor van de Dragonders en 2 Cornets, behalvens noch veele andere / die op de wegen en in 't Koorn naderhandt zijn gevonden: Ook bequamen de Vriesen, 20 gevangens, daar onder een Cornet, en noch 7 of 8 gequetste Officiers, die mede op gegeven woordt, los gelaten wierden. Van de Staatse zijde waren maar 2 Dragonders gequetst / benevens noch 3 Ruyters van 't Regiment van den Heer van Obdam, door een onvoorzichtige ontmoeting/ met een partye van Blokzijl, die aldaar (als hier vooren gezeyt is) onder der Majoor, Appeldoorn uytgegaan waren/ om den Vyandt van achteren in te vallen / doch zy quamen

te laat/

te laat/ door hare Gidse verlept zijnde/ (soo sy zeyden) die haar wel 300 Slooten des nachts, had doen door waden/ en nu dit Regiment ontmoetende/ en meenende het Vyanden waren/ daar op chargeerden/ en deze 3 Ruyters quetsten.

Sijn Vorstelijke Genade, was hier in groot gevaar/ door dien sy meest op zijn Lijf-Compagnie schooten/ die sy niet kenden/ hebbende juyst nu voor de eerste maal/ nieuwe roode Rokken, met witte Kruyssen, (het teyken van Sijn Vorstelijke Genades Ridderlijke ordre van Maltha, uytbeeldende) aangedaan/ waar door Appeldoorns Volk, meynden dat het des Bisschops van Munsters Lijf Garde was; zoo dat'er een Ruyter, niet verre van Sijn Vorstelijke Genade, in't hooft is geschooten. Dit duurde zoo lang/ tot dat door den Adjutant Generaal, d'Heer Willem Elphingston, het Krijghs-woordt, zijnde/ Godt met ons, van verre haar wierd toegeroepen/ waar mede alles in stilstant quam. Prins Maurits quam korts hier na weder op 't Heeren-veen, en het Krijghs-volk is wederom in haar oude quartieren gereydt.

De *Nieuwe-* of *Lange-Akker Schans*, door *Sijn Excellentie Rabenhaupt*, verovert.

DEn geheelen voorleden Winter over / had de Luytenant Generaal Rabenhaupt, door een Blokkade van de Lange-Akker of Nieuwe Schans, het Oldeampt en Ommelanden, tegens de Munsterse invallen bevrijdt als wanneer Sijn Excellentie den 10 Junii, 1673. (na dat Hy, korts te voren/ de Boner-schans, met verlies van 30 man, had ingenomen) alles verveerdighde om de zelve, met geweldt van Wapenen, aan te tasten/ daar toe te Water over den Dollaart met veel Volk, Geschut en Amonitie getrokken is/aan geen zyde/ en dus geposteert op den Bonder-dijk, zich met eenen nederslaande tot Stokfterhorn, en aan de Boner Schans, om alzoo van dzie wegen de Nieuwe Schans te naderen: De Bisschop wetende hoe veel hem aan deze Post gelegen was/ trachte de zelve met macht te ontzetten/ daar toe onder den Overften Meyndershagen met 600 Dragonders en 400 Fantassijns, de zelve meynde van de Belegeringe te bevrijden/ doch deze wierden zoodanigh onthaalt/ dat met verlies van de meeste van de hare/ wederom moesten aftrekken; zint wanneer de belegeringe sterker wierd aangedrongen/ en de Schans ook van verscheyde Uytleggers op den Dollaart aan de water-kant beschooten/ naderende de Staatse langs de Dijken zoo veel als mogelijk was/ en de ongelegentheyt van het zeer regenachtigh weder, wilde toelaten: waar door zijnde reedts zeer genadert/ wilde den Bisschop tusschen den 29 en 30 Junii, noch een preuve nemen/ van ontzet/ overvallende met omtrent 3500 man, onder den Overften Weddel, Nagel, Vonk, S. Paul en andere/ de Post van Bunde, trachtende langs een nieuw opgeworpene Dijk, door de Moerassen den Collonel Aquila, van de rest af te snijden; maar Rabenhaupt kennisse hebbende van 's Vyandts voornemen/ zondt in aller haast 9 Compagnien, onder de Majoor d'Heem tot zijn hulp/ die gezamentlijk niet alleen den Vyandt hebben afgekeert/ maar ook zelf verbaasdelijk op de vlucht gebracht/

nalatende over de 300/ 300 dooden als gequetsten, nevens verscheyde gevangenen, en allerley soorte van Geweer, zijnde onder de gebleevene / veel hooge en lage Officieren. Hier na zijn des Vyandts Troupen in en omtrent de Frontieren van Oost-Vrieslandt, Bruwaal, Brouw, en Keen getrokken / en de Bisschop zelf tot Stapelmoer gekomen / deliberererende over een nader Aanval, doch is noyt gevolght; zoo dat de Staatse onbelhindert / dan als door den regen, niet traversen langs den Dijk, tot binnen een Musket-schoot, van den Vyandt zijn gevordert / werdende van alle kanten daar op geschooten.

Den 18 Julii (hebbende den Heer Rabenhaupt, de Schans opge-eyst / en van den Commandant tot antwoordt ontfangen / dat deze Winter de Ravens daar in niet zouden nestelen) ordonneerde Sijn Excellentie den Luytenant Collonel Tamminga op de Stoksterhorndijk, tot binnen 200 passen van de Redoute aldaar t'avanceeren / en tusschen den 21 en 22 dito de voorsz. Redoute, met louter geweldt aan te tasten / zijnde de zelvige den voorigen dagh van de Booner Schans sterk beschooten: des nachts ten 1 uur wierd de Aanval begonnen / en zoo gelukkigh aangedreven / dat na eenige tegenstandt / de Redout ingenomen wierd; de Vyandt zeer ontstelt vluchtende / langs de Contrescharpe na binnen / die van de Bestormers zoo kort gevolght wierden / dat met hun in de Poort en binnen de Schans geraakten / zijnde zeer weynige in getal / alzoo zy langs den Dijk door 5 verscheyde affnijdingen van Palissaden, alleen man voor man konden door raken; doch den Vyandt, door dit onverwachte voorval versielt / denkende dat de gantsche macht daar was / wierp de Wapenen neer / en riep om quartier: Rabenhaupt, die zelfs zoo grooten voortgang niet verwacht had / om den storm te begunstigen / schoot noch op de Schans, na dat de zelve al vermeestert was.

In dezen storm zijn niet boven twee van de Staatse gebleven / van den Vyandt ook zeer weynigh; de buyt was heel groot / zijnde van langer handt daar veel plondering vergadert: de Soldaat was heel yverigh in den Vyandt uyt te plonderen / hebbende een alleen omtrent 2000 gulden aan Gout; de Officieren en haar Vrouwen wierden niet gespaart / zelf niet de Huysvrouw en Dochters van den Overlten en Commandant Nitzau, maar uytgeschut.

Lijst van de gevangen Officieren, in de *Nieuwe Schans.*

De gevangens waren / den Commandant Nitzau, 2 Luytenant Collonels, als Elberfelt en Plettenbergh; 5 Capiteynen, als / Holting, Spoor, Heysbeen, Kruyder, gequetst / Eelinger, Capiteyn Luytenant; 7 Luytenants, als Ludwig Wilhelm, Fessel, Neville, Kleenzorge, van Emelen, Schendorp, van Gent; 2 Luytenants Reformé, Snel, Stadel; 6 Vaendrighs, Munch, Swerin, Nitzau, Heydman, Doppelsteyn, Yling, en Pugger, Reformé, een Adjoutant, Hubans, noch warender 400 gemeene Soldaten gevangens.

Regifter van 't *Kanon* binnen de *Nieuwe Schans*, verovert.

Metalen Kanon.

2 Halve Kartouwen gemonteert met het Generaliteyts Wapen, en noch

2 Halve Kartouwen, gemonteert de eene met het Wapen van Swol, en d'ander met 't Wapen van Munfter.

2 Metale Stukken van 12 ponden Klokwijs.

3 Metale Kijl-ftukken, welke van achteren geladen worden, en fchieten 4 pont yzer.

Somma van 't Metalen Kanon, 9 ftukken.

2 Hawitzen van 24 pont yzer.

9 Yzere ftukken fchietende 12, 8, en 6 pont Yzer.

Somma van 't Yzer Kanon, 11 Stukken.

Mortiers.

Een Metalen Mortier tot 100 pondt Steen.

Noch drie yzere Mortiers van verfcheyde Calibre.

Noch omtrent tuffchen de 5 of 600 pont Pulver.

Hier by den Vaendrager van de Artillery, Hans George Turk, en 9 Kanoniers gevangens.

Het Ammonitie-huys binnen de *Nieuwe Schans*, op ordre van *Sijn Excellentie*, door den Edelman van 't Kanon, *Pieter van Kolenbergh*, gevifiteert zijnde, is bevonden.

Kanon-koegels.

815 Koegels van 24 pont yzer.
420 Koegels van 12 pont yzer.
58 Koegels van 6 pont yzer.
408 Koegels van verfcheyde zoorten tot Valkonetten.
t'zamen 1709

Bus-Polver.

40 Tonnen goet Polver.
13 Tonnen quaat Polver.
5 Opene Tonnen Polver.

Koegels tot Snaphanen en Mufquetten.

15 Tonnen.

Item.

56 Buffen met Schroot.
22 Locht-koegels.
36 Kippen Lonten, en een partye loffe Lonten.
1000 Stuks Handtgranaten, goede en quade.
7 Tonnen Handtgranaten goede.
27 Granaten uyt het Kanon.
25 Trenche Koegels.
2 Tonnen ongerafineert Salpeter.
2 Vaatjes Swavel opgeflagen.
2 Kruydt Bakken.
1 Metalen Petarde.
Een party Pinnen van Pallifaden.
7 Brille-vaatjes.
2 Domme-krachten.
10 Ammunitie Karren.
11 Wagens tot het Kanon.
3 Verdekte Ruft-wagens.
4 Blok-wagens.
Een Bok, en ook ettelijke Paerdetuygen.

Regifter van Proviandt.

6 Tonnen Vlees.
7 Tonnen Mout.
Ongeveer 24 Mudde Rogge-meel.
6 Mudde Rogge.
1 Tonne Zout.
2 Opgeflage Tonnen Zout.

Omtrent deze tijdt hadden het de Staatse Oversten in Vrieslandt en Groeningerlandt, dapper op de Munsterse Krijghs-Volkeren gemunt/ gelijk van de twee voorgaande Actien verhaalt is: Nu was men wederom met de volgende bezigh/ die/ voor de derde reyze/ op de Swarte-sluys, den 20 Julii, 1673. Nieuwen stijl, aldus was aangeleydt; maar alle Aanslagen gelukken niet.

Aanslagh op SWARTE-SLUYS, voor de derde maal, mislukt.

SYn Vorstelijke Genade, Prins Johan Maurits van Nassau, met addijs van den Heer Generaal Luytenant, Baron de Aylua, en d'Heer Collonel Haren, (welke twee laatstgenoemde Heeren van de gelegentheydt van Swarte-sluys, goede kennis hadden/ en door eenige Verspieders, wegen den toestandt der zelven/ waren onderrecht/) zijn de Beleyders van deze Aanslagh geweest. By deze Heeren dan wierd overwogen; Dat de Zee-dijk, ten wederzijden aan Swarte-sluys vast is/ en aldaar door geen Water-gracht bevrijdt wordt/ maar slechts met een Hamey, en een rye Palissaden, voor elke Poort, bezet is: Aan de Meppelse zijde was'er/ niet verre van de Gracht, een gemetzelde Steen-oven, dicht by de Vaart, die van Blokzijl komt: Voor de Poort, na Hasselt was een Huys, daar op de Munsterse, 20 mannen hadden leggen/ het welk/ ingenomen zynde/ niemandt op de Wallen, daar omtrent konde duuren/ overmidts het voorsz. Huys zoo hoogh stondt. Als men nu voorts tusschen Swarte-sluys, en Hasselt, omtrent zeker Sluysken, in den Dijk gelegen/ Post gevat/ den Dijk doorsneden/ en zich daar achter verschanst had/ zoo zou'er van Hasselt geen hulp in/ noch voor de Swarte-sluys, hebben konnen komen/ en hier op is dezen Aanslagh, in volgende wijze aangeleydt.

Omtrent 14 dagen, voor dat den Aanslagh zou aangaan/ zondt Sijn Vorstelijke Genade, Prins Maurits, den Luytenant Collonel, van den Oversten Grim, Monsr. Lamy na Blokzijl, onder schijn/ van 6 Vriesse Compagnien af te lossen/ en wierd een gedeelte van 't Regiment van d'Heer Aylua, als ook een deel van 't Regiment van den Hartogh van Holsteyn, en eenige andere gecommandeerde Troupen, aan de Lemmer in gescheept/ als of zy na Hollandt zouden over gevoert werden; Maar quamen al t'zamen tegen den avondt, na Blokzijl. Sijn Vorstelijke Genade, zondt den Generaal Luytenant Aylua, met de genoemde Officieren, als ook de geheele Ruyterye, en Dragonders, onder 't gebiedt van den Marquis de Monpoullian, en den Collonel Haren voor Steenwijk; om daar door te beletten/ dat de Vyandt eenige hulp na Swarte-sluys, zou konnen zenden/ of de Staatse, van achteren aan vallen: Terwijl deze Troupen hun aldaar onthielden/ vielen/ zoo nu en dan/ al eenige schermutzelen voor.

Op Swarte-sluys wierden 5 Aanvallen geordonneert; Sijn Vorstelijke Genade, met den Generaal Luytenant Aylua (welke laatstgenoemde de Voortocht hadde/ met verscheyden Volontaires, of Vrywillige, daar onder den

Jongen Prins Willem Maurits van Nassau, mede was) was verordineert / om de Vollenhoosse Poort aan te tasten: Den Collonel Ammama, met zijn onderhebbende Volk, aan de Meppelse Poort, by de Steen-oven, om de Gracht, (die aldaar zeer diep was) met Bies-bruggen, te passeeren: Den Majoor Maurik, aan de Hasselse Poort, om het voorsz. hooge Huys, daar den Vyandt Wacht op hielt / in te nemen: Den Oversten Grim, met zijn Regiment, most post vatten / op den Zee-dijk, tusschen Swarte-sluys, en Hasselt, den Dijk doorsnyden / en zich verschanssen (als gezeyt is) 't welk ook gedaan wierd / en stracks daar op / een Boeren huys (volgens ordre) aan brandt gesteken / dienende tot een Seyn, aan Sijn Vorstelijke Genade: Den Admiraal van de Zuyder-Zee, d'Heer Lobs, was op het Swarte-water, dicht voor Swarte-sluys, tot den vijfden Aanval, verordineert / met eenige Uytleggers, Jachten, en 2 Bateryen, op Vlot-schuyten, elk met 2 zware Stukken Geschut, toe gestelt.

Als nu Z: V: G: Prins Maurits met den Generaal Luytenant Aylua, op eenige hondert passen na / tot aan de Vollenhoosse Poort genadert waren / en hun in de naast aan gelegene Huyzen hadden gelegert / en alles gereedt was om den Aanval te doen / of schoon den dagh al klaar / en de Zon helder scheen/ zoo begonnen de Uytleggers, en de 2 Vlot-Bateryen, verschrikkelijk op die plaats te donderen; onder welks faveur den storm zou aangaan. Maar de Munsterse bleven haar niet schuldigh / en schooten vreesselijk uyt Swarte-sluys op/ en door de voorsz. Huyzen, Oorloghs-Jachten, en Vlottende Bateryen heen/ zoo dat 'er een Luytenant en verscheyde Matroozen doodt zijn gebleven. Ook beletten de ingeheyde palen, staande in 't Swarte Water, dat het Vaar-tuygh niet na genoegh konde aan komen: niet te min trok Sijn Vorstelijke Genade, voort / na dat 'er alvooren een Gebedt gedaan was: die van binnen schooten gruwelijk / en quamen uyt / om de buytenstaande Huyzen te verbranden/ maar na dat 'er maar 4 of 5 waren aangesteken / zijn zy weder binnen geweken: De Staatse wierden van de rook der brandende Huyzen bedekt.

Terwijl is des Vyandts Generaal Monsr. Mornas zelfs aangekomen/ met een deel Franse, Keulse, en Munsterse Troupen, zoo veel als de Garnizoenen van Kampen, Hasselt, Swol, en d'omleggende plaatzen, eenighzins konden / of wilden missen / zijnde te zamen eenige honderden sterk / zoo te Voet, als te Paert, en vielen op den Oversten Grim, (die noch niet volkomen / als wel te denken is / verschanst was) met groote furie, aan / doch wierden evenwel/ tot drie maal toe / mannmoedigh / afgeslagen: waar door de Vyanden genoodtzaakt waren / eenige stukken Kanon, schietende van 6/ tot 12 pont yzer, daar te doen komen / daar mede zy / door de losse / en versche opgeworpen Aerde, onder het Staten Volk konden schieten.

Den Oversten Ammama, dede aan zijn V: G: weten / dat Hy de Bies-bruggen niet had bekomen / die Hem te water hadden moeten toegebracht worden / over zulks hy den verordineerden storm niet konde beginnen. Prins Maurits en den Baron Aylua, nu tot den storm gereedt / waren niet weynigh verstelt / als men haar aandiende / dat 'er op de Dijken aan weder zijden (behalven de Hameyen, voor elke Poort) in plaats van een rye Palissaden (gelijk de Spions

de Spions hadden voorgegeben) 3 ryen, wierden bevonden / en dat elke Palissade, omtrent 300 dik was / als een gemeen man, om zijn middel: Dat ook de zelve / door het Geschut van 2 Bateryen, van binnen, konden verdaedight / of gestreken worden; zy zagen ook / dat het gevecht, aan de overzijde / met den Oversten Grim, bleef duuren / en hoe langer hoe hebiger wierd / konnende mede het Vyandts Volk al gestadigh daar na toe zien trekken; zoo dat alles daar / en daar omstreeks / al meer en meer in alarm geraakte; Daar en boven was het nu alreede middagh geworden / en men zagh ook weynigh kans om yets te konnen uytrechten / dies wierd goedt gevonden / om met ordre, af te trekken: waar toe de schriftelijke ordres aan den Collonel Grim, Ammama, en aan den Majoor Mauwerik zijn afgegaan / maar vermidts deze ordres, ten deele te Lande, ten deele te Water, en door Swemmers mosten worden vesteit / quam die / aan den Collonel Grim, te laat / want Hy, en zijn onderhebbent Regiment, was al overweldight; ten deele doodt, gequetst, gevlucht, verloopen, en gevangen, van welke laatste Hy zelf mede Een is geweest / hoewel Hy geen quartier begeert had / en was ook gequetst. Omtrent 60 van d'Heer Grims Regiment bleevender op de plaats doodt, en van des Bisschops zijde / wel 400 of 500; na 't zeggen der Overloopers, en Gevangenen: Den Ingenieur Top miste men ook aan de Staatse zijde / doch Hy wa onder de gevangens.

Den Admiraal Lobs, zondt zijne ordres met een Chaloup naar de Vlottende Bateryen, om mede af te zakken / maar eer die daar quam / hadden die gene die op de Vlot-schuyten commandeerden / de zelve schelmachtigh in de grondt gehakt.

Dat dezen Aanslagh zoo qualijk uytviel / was / om dat 'er zoo veel tijdt en omslagh toe behoorde / zoo te Water, als te Lande, waar door den Vyandt eenige dagen te vooren / van het desseyn verwittight is geworden / blijkende mede daar aan / dat den Oversten Grim, als Hy eerst op zijn Post quam / aldaar een Esquadron Ruyters de Wacht vont houden / (daar te vooren noyt Wacht geweest was) die Hy overviel / en van daar dede vluchten: ook was het Garnizoen in de Swarte-sluys, even te vooren / wel de helft versterkt.

Aldus is Sijn Vorstelijke Genade, Prins Maurits van Nassau met zijn byhebbende Troupen, onverrichter zaken afgetrokken / terwijl het Kanon uyt Swarte-sluys, niet weynigh op hem los brande / mikkende meest op Sijn Vorstelijke Genades Lijf-gardens, zittende met roode Rokken op witte Paerden, doch zonder eenige aanmerkelijke schade te doen: Zy quamen des avondts weder binnen Blok-zijl.

Prins Johan Maurits, die 't opper-commando, in dezen Aanslag gevoert had / wel voorziende / dat 'er (inzonderheyt by de onkundige) zeer veel van dezen mislukten Tocht te zeggen zoude vallen / te meer der / om dat het Regiment van den Oversten Grim, zoo veel schade had geleden / 't welk evenwel niet mogelijk was / om zoo spoedig / als het de noodt / doen ter tijdt wel vereyste / te konnen werden gesecondeert / dede instellen / en met den druk gemeyn maken / het volgende:

Verhaal van het gepasseerde voor SWARTE-SLUYS, op den 20 Julii, 1673. Nieuwen Stijl.

OP verscheyde inkomende kondtschappen en advijzen, heeft Prins Maurits van Nassau, met goedt vinden van de Hooft-Officieren, een desseyn op Swarte-sluys geformeert, het welk met Godes hulpe zoude gelukt hebben, maar alzoo onze Troupes, zoo te Lande als te Water, moesten t'zamen tot Blokzijl gebracht werden, het welke niet bedektelijk geschieden konde, zoo wierd door de meenighte der Schepen die daar toe van nooden waren, en door andere Verraders, den Vyandt gewaarschouwt, zulks dat die van Swarte-sluys 's nachts omtrent ten 12 uuren op den Tooren verscheyde vuur-tekenen maakten, waar op die van Hasselt aanstondts van gelijken deden, en zoo voorts op Swol en Kampen. Onze Troepes quamen aan alle gedestineerde plaatzen, op haar behoorlijken tijdt met het krieken van den dagh volgens haar instructie, te weten,

Den Heer Oversten Grim, op den Hasselsen Dijk, aan de Klooster-zijl, alwaar hy ordre had hem te retrencheeren, gelijk ook geschiedt is, om het secours van Hasselt komende, te beletten en te stuyten. En om dat Sijn Vorstelijke Genade Prins Maurits verzekert zoude zijn van zijn arrivement aldaar, stak hy een huys in brandt.

Den Majoor Maurik was geordonneert het groote steenen huys, staande voor de Swarte-sluys, aan de Hasselse Poort, aan te tasten, en zoo voort te trachten de voorsz. Poort te overweldigen.

Den Heer Collonel Ammama hadde zijn Post by de Kalk-ovens voor de Water-Poort, op den wegh na Meppel, om de zelve over Bies-bruggen aan te tasten, vermits aldaar een breede diepe Gracht was.

Sijne Vorstelijke Genade, en den Heer Generaal Luytenant Baron d'Aylua, lagen voor de Vollenhoofse Poort, om de zelve aan te tasten; op de zelve tijdt stondt onze geheele Cavallerye en Dragonders, onder het commando van den Heer Marquis de Monpouillan Generaal Commissaris, en den Heer Collonel Haren, by haar hebbende 2 Stukken, voor Steenwijk, om te beletten dat van die kant ons niet overkomen en mochte, hebbende verscheyde maal met des Vyandts Cavallerye op de Heyde geschermutseert.

Den Admiraal van de Zuyder-Zee, den Heer Lobs, was in Persoon met zijn onderhebbende Uytleggers of Talken in het Swarte Water, aanbrengende 2 Batteryen op Vlot-schuyten, dicht onder het Kanon van de Schans, waar op den Vyandt zeer furieuselijk kanonneerde, die den zelven niet schuldigh en bleven.

Naar dat nu alles wel overleght en gerecognosceert was, bevonden de zake en Sterkte veel anders, als de kontschappers aangebracht hadden, in plaats van een rye Palissaden, drie ryen, zeer zwaar van hout; wachtende ook op de Petarden, Bijlen, Ladders, en ander gereetschap, de welke van de Wagens, die zeer verre afst aan bleven, gehaalt mosten worden, zoo nam het zelve veel tijdts wech.

Ondertusschen zagen wy van verre dat de Post van den Heer Oversten Grim,

tuſſchen 4 en 5 uuren des morgens, door den Vyandt zeer furieuſelijk aangetaſt wierde, de welke hy met groote couragie, tot drie reyzen toe afſloegh, middelerwijle bracht den Vyandt 2 Stukken van 12 pont, en 4 Velt-ſtukken, ſchietende daar mede dwers door zijn nieuw opgeworpen Retrenchement, dit niet tegenſtaande defendeerde hy noch zeer mannelijk zijn Poſt; op het laatſte bracht den Vyandt een Mortier, werpende groote Granaten in zijn werk, waar door zijne Soldaten zeer in diſordre geraakten, vermidts den ſlagh der zelve moeſten mijden: waar op den Vyandt, met 2 of 3000 man verſterkt zijnde, daar op met alle macht, en meenighte van Handt-granaten, aanviel; Onze Soldaten daar door gedwongen werdende de vlucht te nemen, als zich overmant ziende, maar den Collonel en alle Officieren bleven ſtaan, en zijn gevangen of doodt.

Aan de Poſt van Sijn Vorſtelijke Genade en den Heer Generaal Luytenant Baron d'Aylua, zulks beſpeurt werdende, en dat daar door de Swarte-ſluys genoeghzaam ontzet was, ziende het ontzet met witte Vaendels, zijnde het Regiment van Chamilly, na de Swarte-ſluys aankomen, zoo wierd ordre gegeven aan de Collonel Ammama, en den Majoor Maurik, zich in goede ordre te retireeren, en wederom ſcheep te begeven, gelijk geſchiedt is, en zijn veele gevluchte van het Regiment van den Collonel Grim mede met hem ſcheep gegaan, en komen door andere wegen over Landt insgelijks wederom veele herwaarts.

Het is te remarqueeren dat eenen dagh te vooren eer dezen tocht by der handt genomen wierde, ettelijke duyzent Franſen te Kampen en Swol gekomen zijn, als mede een Regiment Beyerſe en eenige Regimenten van d'Hertogh van Hannover, waar van Sijn Vorſtelijke Genade als doen de minſte kenniſſe noch niet gekregen hadde, vermidts hier en daar, dan te Water en dan te Landt, naar Blokzijl en zoo voorts gaan moſte, alwaar de Spions hem niet volgen konden, zoude anders dit gevaarlijke werk en entrepriſe niet by der handt genomen hebben, want voor de ordinaris Garnizoenen binnen Haſſelt en Swol niet te vreezen hadde, en by aldien hy niet by tijdts voorzichtigh hadde geretireert, het ſtont geſchapen dat den Vyandt alle onze Poſten, die verre van malkander geſepareert waren, zoude opgeſlagen en totaliter geruineert hebben, het welke den zelven zo veel te faciler zoude geweeſt zijn, indien wy, gelijk gereſolveert was, de Swarte-ſluys aan alle kanten hadden aangevallen, maar ziende dat een ſecours, boven vermoeden, en zoo ſterk en vroegh quam, te weten tuſſchen 4 en 5 uuren 's morgens, dorſten, om boven gezeyde reden geen aanval doen laten, en zont derhalven Sijn Vorſtelijke Genade ſchriftelijke ordre aan den Collonel Grim, dat zich met goet fatſoen zoude zoeken te retireeren: maar door dien den Brief-drager den geheelen tijdt door het water, en door 3 of 4 Kanalen gaan en zwemmen moſte, quam de voornoemde ordre te laat, en had den Vyandt den Collonel Grim al geforceert. Tot de voorſz. retraitte gaf mede oorzaak dat door vier verſcheydene Brieven en de Spions, die als gezeght, niet eerder hadden konnen aankomen, verzekert wierden, dat den Vyandt zulken merkelijken ſecours gekregen hadde. De Regimenten die den Collonel Grim zoo furieuſelijk hebben aangetaſt, zijn geweeſt drie Franſe Regimenten, te weten Chamilly, den Comte de Seaus, het Regiment de Bourgonje, en verſcheyden Eſ-

quadrons

quadrons te Paert, de Beyerse en Hannoverse Regimenten waren in 't marcheeren om de wegh over Meppel te nemen, om den Collonel Ammama, en den Majoor Maurik van achteren in te vallen. Door de Swarte-sluys zoude zijn Vorstelijke Genade en den Generaal Luytenant Baron d'Aylua aangetast en overvallen geworden zijn, ten welken eynde, gelijk men zagh, de Valbrugh om het Volk uyt te laten wierd neder gelaten, maar den zelven dede met goet fatsoen en voorzichtigheyt de retraitte, latende afwerpen alle de achter hem gelatene bruggen, niet te min quam den Vyandt met eenige Troepen Paerden de onze vervolgen, maar zoo als de onze haar wenden en op haar afquamen, namen de vlucht; de meeste van onze Troepes zijn noch dien zelven avondt wederom binnen Blokzijl gekomen; zoo dat ons Godt Almachtigh van meerder zwarigheyt noch genadelijk heeft bewaart.

De perfecte Lijst van onze dooden, en gevangene Officieren en Soldaten, is noch niet gekomen, de welke door den Trompetter van Sijn Vorstelijke Genade, die daarom gezonden is, verwacht wordt.

Den Collonel Grim en des zelfs Luytenant Collonel neffens verscheyde Capiteynen zijn gevangen, Capiteyn Afquin en eenige Luytenants zijn doodt; van onze Soldaten, gelijk gezeght wordt, zijn 100 en in de 50 gevangen en doodt.

De Boeren refereeren, dat den Vyandt over de 600 dooden, behalven de gequetsten, gehad heeft, het welke te gelooven staat, overmidts het gevecht ettelijke uuren geduurt heeft, en den Vyandt zeer dik en geslooten op de onze aanquam: Van alles zullen de particulariteyten hier na inkomen.

Dit boven-verhaalde is alzoo waarachtigh gepasseert. Actum Blokzijl den 21 Julii, S. N. 1673.

Was getekent,

MAURICE P. de NASSAU.

Hier boven vernam men noch / dat in de 2 eerste Aanvallen van den Vyandt op 't Regiment van den Collonel Grim, die van 't zelve Regimnet hun Vyanden 300 hadden weten te treffen / dat de dooden 300 dik op de wegh lagen / dat daar mede de opgegraven Dijk, die voor 't Trenchee van 't opgemelte Regiment lagh / hadden gestopt / en daar over voor de derdemaal waren aangevallen / sterk 2000 te Voet, 1000 Dragonders en 1200 Paerden, wanneerse met haar Geschut en Granaden, de Staatse in disordre brachten / en 't ware te wenschen geweest / dat de Staatse mede Geschut by haar hadden gehad / zy souden (naar menschen oordeel) deze Post zoo lichtelijk niet overweldight hebben / dan 't was onmogelijk 't zelve / om de nattigheyts halven / daar te brengen: 't Geen de Bisschopse zoo veel te stouter dede aanloopen / als mede / datze yder een plank voor 't lijf hadden: Wanneerze nu doorgebroken waren / en den Collonel Grim alleen stont / zoo begeerden hy echter geen quartier, maar doode noch 4 Soldaten met zijn eygen handen, maar zy namen hem tegens zijn dank mede. Drie Capiteyns, als Sandelant, Afquin en een ander / benevens 3 Luytenants en een Vaendrigh van dit Regiment, bleven doodt, de an-

dere wierden al te zamen gevangen, waar van den Collonel Kortz daar aan/ door toedoen van den Oversten Post, opgegeven woordt, wierd los gelaten: Gelijk mede den Ingenieur Top zonder rantsoen, om dat van Prins Maurits Huysgenooten was. Op het afslaan van de twee eerste Aanvallen, wierd alles tot den storm, in Prins-Maurits quartier, verdaerdight / dan 't ontzet binnen gekomen zijnde / quamen datelijk 300 te Voet en 60 Ruyters van de zelve/ op deze Post aan/ maar wierden door den Baron d'Aylua weerom gejaaght / gesecondeert van den Majoor Maurik, die met 400 man tot hulp van den Collonel Grim, was gegaan/ doch te laat aldaar gekomen / en nu op den Vyandt van d'andere kant aanviel. Uyt Steenwijk was den Munstersen Oversten Hautijn met 1000 Ruyters gemarcheert / meenende de Staatse van de andere kant te bezetten / maar wierd by den Marquis de Mompouillan voor de Slagh-boom, by Vollenhove gestuyt. Kort daar na zijn alle de gevangens van 't Regiment van den Collonel Grim gerantsoeneert / en is het zelve / in weynigh maanden, weder in goeden stant herstelt geworden.

Wy keeren wederom naar Hollandt, alwaar in 's Gravenhage, op den 1 Julii, 1673. is afgehandelt / het volgende.

Tractaet of Alliantie, geslooten tusschen den *Keyzer*, *Koning van Spanjen*, en de *Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden*, ter eenre; en den *Hertogh van Lotharingen*, ter ander zijde.

NAdemael Sijn Hoogheyt den *Hertogh van Lotharingen* aan hare *Keyserlijke* en *Catholijke Majesteyten*, en aan de *Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden* d'edelmoedige begeerte, die hem aandrijft, om al zijn vermogen te besteden, tot de herstelling van een eerlijke en duerzame Vrede, en dat hy bereyt was om zich met haar ten zelven eynde, in een nauwe verbintenisse te begeven, derhalven aanmerkende de groote voordeelen die daar uyt konnen voortkomen voor 't Gemeene Beste; en achtende, gelijk het billijk is, zijn goede meeningen; zoo is het jegenwoordige Accoort en Verbintenisse besllooten en vast gestelt, tusschen de Gevolmachtighden van beyde zijden hier na genoemt, en daar toe behoorlijk gelast, op de navolgende wijze.

I. Dat zijn gemelde Hoogheyt den *Hertogh van Lotharingen* voor hem, en voor zijne navolgers, zoo uyt kracht van zijne oude Verbonden, als door het jegenwoordigh Tractaat, van nu af aan, en voor het toekomende, zal vereenight en verbonden zijn aan *Sijne Keyzerlijke* en *Catholijke Majesteyten*, als ook aan de *Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden*; En dat 'er een nauwe Vereeniging vast gestelt zal zijn tusschen haar, om wederzijdts voor elkanderen alle Voordeelen, Verzekeringen en nuttigheden te verzorgen, en alle schaden, zoo veel mogelijk is, te beletten en af te wenden.

II. Dat men *Sijn Hoogheyt van Lotharingen*, om hem beter middel te geven tot uytvoering van zijn goede wil, en om hem te bequamen tot de gemeene zaken, zal bystaan, om een Leger van 18000 Mannen op de been te brengen, te weten 8000 Ruyters, en 10000 Voet-knechten; en tot dien eynde zal zijn gemelde Hoogheyt voor zijn deel 3000 Ruyters, die hy nu op de been heeft, verschaften, en daar en boven, op zijn eygen kosten,

noch

noch 2000 Ruyters, en 3000 Voet-knechten aannemen. *Sijne Keyzerlijke Majesteyt* belooft insgelijks voor zijn deel 1000 Mannen te Paerde, en 3000 te Voet, te leveren: en zijne *Catholijke Majesteyt* verbindt zich ook, om 1000 Ruyters en 4000 Voet-knechten toe te brengen: Wat belangt de *Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden*, nademaal zy nu den grootsten last des Oorloghs moeten dragen, en datze hun Krijghs-volk noodigh tot hare bescherming, niet konnen missen, zoo zullen zy niets meer dan 1000 Ruyters verschaffen.

III. En om te eerder de begeerde uytwerkingen, die men van de gezeyde Krijghsmacht te verwachten heeft, te genieten, zoo verbindt zich zijn welgemelde Hoogheyt, om 4000 Ruyters, en 2000 Voet-knechten op de been te brengen in den tijdt van 4 weken, na den dagh, dat dit Tractaat geratificeert of goet gekent zal wezen; en daar by te voegen boven 't voorsz. noch 1000 Mannen te Paerde, en 1000 te Voet, in twee Maanden na gestelde tijdt van 4 weken Sijne Keyzerlijke Majesteyt, en zijne Catholijke Majesteyt, als ook de meergemelte Staten Generaal, beloven daar by te voegen haar aandeel hier boven uytgedrukt, binnen de zelve tijdt als Sijn Hoogheyt van Lotharingen zijne voorverhaalde eerste Troepen zal op de been gebracht hebben; ook zullen Commissarissen van wederzijden gestelt en gemachtight worden, om alle de gemelde Troepen te monsteren, om mede wel acht te slaan, of die, volgens dit jegenwoordigh Tractaat, hun behoorlijk getal hebben: Ook zal men de gemelde monstering moeten vernieuwen, zoo menighmael, als een van de hooghgemelde Partyen dat zal begeeren.

IV. En wanneer *Sijn Hoogheyt van Lottharingen* in der daat zal beginnen te ageren, tot vorderinge der gemeene zaken; Soo zal men tot onderhoudt van zijn Krijgsvolk, zo wel 't geene, dat hy alredo op de been heeft, als dat hy op nieuw zal aannemen, en tot de noodige onkosten van 't Geschut, en andere Oorlogs-behoeften aan hem, yder Maandt gedurende den Oorlogh, de zomma van negen duyzent Patacons of Rijksdaalders, betalen: welke zomme tusschen zijne Keyserlijke en Catholijke Majesteyten, en de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden gelijkelijk zal verdeelt worden, te weten, een derde deel voor yder. Maar indien het in de tegenwoordige gestaltenisse der zaken, onmogelijk zoude wezen voor de gemelde Heeren Staten, hun derde deel in gereet Gelt te betalen, zoo zal het hun vry staan, het zelve in Obligatien of Verbant-brieven op de Provintien van Hollandt en West-Vrieslandt, Zeelandt, Vrieslandt, Groeningen en Ommelanden, volgens de Verdeeling tusschen hen gebruykelijk, met belofte van zoodanigen Interest, als zy aan andere, die Obligatien van hun hebben, gewoon zijn te betalen: welverstaande, dat de Contributien of Brantschattingen, die men in de Vyandtlijke Landen door de gemelde Troepen zal konnen invorderen, door Commissarissen, met gemeene toestemming der Partyen, hier toe verordent, zullen ontfangen en bedient worden, om tot de noodige onkosten, onderhoudt en versterkinge van 't gemelde Leger, en des zelfs volmaking, en andere Krijghs-behoeften, gebruykt te worden.

V. Dat zijn gemelde Hoogheydt van Lottharingen zal verplicht wezen, met het voorsz. Leger in der daat te ageeren tegens de openbare Vyanden van de Staten der Vereenighde Nederlanden, en ten besten van de gemeene zaken, volgens d'over-een-komst der gezamentlijke Geallieerden of Bontgenooten; en gelijk zy met gemeen toestaan, of de meeste Stemmen, het beste en bequaamste zullen oordeelen, 't zy om hem by de Wapenen van Sijn Keyzerlijke Majesteyt, of die van zijne Catholijke Majesteyt, of die van de Vereenighde Nederlanden te voegen, wanneer de zaken zulks mochten komen te eysschen; 't zy om te gaan by wege van diversie, of afleyding in de Vyandtlijke Landen, of door zoodanige andere werkinge, als de redenen van den Oorlogh zullen vereysschen.

V I. En indien, door de gemelde werkingen of anderzints, de zaken tot een openbaren en gemeenen Oorlogh, tuſſchen de gemelde Geallieerden, en de tegenwoordige of toekomende Vyanden der voorſz. Staten Generaal, mochten komen; zoo beloven de hooghgemelde Keyzerlijke en Catholijke Majeſteyten, en de Heeren Staten gezamentlijk (behalven 't gene zy alreede door haar voorgaande onderling Tractaat hebben vaſt geſteldt, aangaande de Vredens-Tractaten) en met gemeen toeſtaan aan Sijn Hoogheyt van Lotharingen, dat by voorval van Onderhandeling van Vrede, of Beſtant voor eenige Jaren, zy die niet zullen beginnen, zonder hem die deelachtigh te maken, en zonder voor hem, zoo haaſt als voor hun zelven, te bezorgen de vereyſchte en noodige Macht en zekerheyt, om zijne Gedeputeerden ook ter plaatze, daar men handelen zal, te zenden: Ingelijks ook niet, zonder hem van tijdt tot tijdt alles, wat daar omgaan zal, in de gemelde Onderhandelingh, mede te deelen en bekent te maken: En zullen ook niet komen tot een Beſluyt van een Vrede of Beſtant, zonder hem daar in te begrijpen, en hem te doen herſtellen (indien hy zulks begeert) in de bezittingh van de Landen, Plaatſen en Heerlijkheden, en 't gebruyk der Rechten, Vryheden en Voordeelen, die hy, voor den laatſten inval der Franſchen in zijne Hertoghdommen heeft gehad en bezeten: Ook niet, zonder voor hem de zelve Vryheden, Verzekeringen en Voordeelen, als voor hen zelven te bedingen en te verwerven: Behoudelijk nochtans, dat hare Keyſerlijke en Catholijke Majeſteyten zich tot de zelve zaken aen de Staten verplichten, aangaande het wedergeven der Plaatſen en Landen, die hen zijn benomen, of noch konden ontnomen worden; en tot het herſtellen, en 't gebruyk der Rechten, die haar in dezen Oorlogh zijn, of noch konnen af handigh gemaakt worden; gelijk ook Sijn Hoogheyt van Lotharingen belooft, en zich wederzijdts van nu af aan verplicht, dat hy in geen Onderhandelingh of Tractaat, om van Vreede ende Beſtant te ſpreken, zal treden, zonder weten, kenniſſe en mededeelingh van Sijne Keyſerlijke en Catholijke Majeſteyt, en de Heeren Staten Generaal: en niet te komen tot eenigh Beſluyt, dan met een gemeene Toeſtemmingh, en zonder aan zijn Geallieerde een volkome herſtellingh van al het gene haar in dezen Oorlogh is benomen, of noch benomen mocht worden, te bezorgen, en voor hen de zelve verzekeringen en voordeelen, als voor hem zelven te bedingen, 't en ware dat men daar na, met gemeene toeſtemmingh, anders over een quam.

V I I. Dit Verbont zal zoo langh duren, als dat van Sijne Keyſerlijke Majeſteyt, met de Staten der Vereenigde Nederlanden, te weten, voor den tijdt van Tien Jaren, te rekenen van den 22 September, des Jaars 1672. En indien de Vrede ondertuſſchen geſloten wort, zoo zullen alle de gemelde Bontgenoten t'zamen verbonden blijven door een wederzijdze Guarantie en Verzekeringh van elkander te helpen tegen alle verbrekers der voorzeyde Vrede, met voorbehoudingh, van de gemelde tijdt van Tien Jaren, als men met gemeen toeſtaan zal over-een-ſtemmen, te prolongeren ofte verlangen.

Alle welke Artijkelen of Poincten zijnde gezien en onderzocht door Sijn Hoogheyt mijn Heere den Prince van Oranje, geaſſiſteert van mijn Heer van Beuningen, en mijn Heer den Raad-Penſionaris Fagel, ter eener zijde; en mijn Heeren, den Baron de l'Iſola, en den Ridder Cramprich, in den name van Sijn Keyſerlyke Majeſteyt; van Don Bernardo de Salinas, uyt den naam van mynen Heere de Graaf van Monterey, en van wegen Syne Catholyke Majeſteyt, en van myn Heer den Baron van Serainchamps, als Plenipotentiaris of Gevolmachtigde van Syn Hoogheyt van Lottharingen, na gedaan raport aan myn Heeren de Gedeputeerden tot de zaken van de Triple Ligue, of Drie-voudigh Verbondt, zoo is alles geapprobeert en toegeſtaan met gemeene toeſtemming, onder 't wel-

't welbehagen en Ratificatie of bekrachtigingh nochtans van hare Principalen, welke men in tijdt van ses Weeken, of eerder, is 't mogelijk, zal bezorgen.

Gedaan in 's Gravenhage, den 1 July 1673. en was geteykent en gezegelt als volgt:

(*L. S.*)
J. de l'Ijola.
D. Berd. de Salinas.
(*L. S.*) *D. J. Cramprich.*
(L. S.)
Serainchamps.
(*L. S.*)

Monsr. de Fariaux, geweesen Gouverneur van Mastricht, was nu in den Hage gekomen / en dede aan Sijn Hoogheyt rapport van zijne verrichtinge / en wierd van gemelte Hoogheyt zeer gunstighlijk verhoort / en met veel tekenen van voldoening wegens zijn treffelijke verweering / ontfangen / hem gelastende / een Memorie te maken van de Officieren, die haar best hadden gequeten / om de zelve de opene plaatsen te doen bekleden. Sondaghs daar aan volgende / bequam hy by de Staten Generaal, (daar toe extraordinaris vergadert zijnde) Audientie, gevende de zelve alderhande genoegen van zijn bestiering / en wierd dienvolgende van haar Hoogh-Mog: bedankt / en geprezen wegens zijn mannelijke wederstandt in dit Belegh. Hy bequam korts daar aan 't Generaal Majoorschap in 't Leger, waar van den Eedt ter Generaliteyt dede.

Ondertusschen wierd 'er een Leger van wegen den Staat, tot Raemsdonk, by Geertruydenbergh verzamelt / wijl men beducht was / dat de Franse nu wel 't oog op den Bosch of Breda mochten hebben / 't zelve bestont in 18000 man, waar by haar noch 5000 Spaanse, souden vervoegen / ten eynde daar mede alle gewelt af te keeren: Sijn Hoogheyt vertrok uyt 's Gravenhage derwaarts / om dit Leger te gebieden / en stelde voorts op alles de bereyste ordre: Doch 500 man daar uyt gezonden / om den Vyandt omtrent de Stadt Graaf te recognosceeren / en haar eenighsints verdeelt hebbende / beschadighden malkander yets / meenende elk een Vyandtlijke Troup voor te hebben.

Tegen alle onordres en moedtwilligheyt heeft Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, het volgende Placcaat aldaer in 't Leger, doen af kondigen.

WILHEM HENDRIK, by der gratien Godts, *Prince van Orangien*, en *Nassau, &c.* Allen den genen die dezen jegenwoordigen zullen zien, of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten*; Alzoo bevonden wordt, dat by de Militie, alhier vergadert, albereydts werden gepleeght, verscheyde disordres, foules, en ongeregeltheden, contrarie alle goede order en Discipline, en tot overgroote schade en overlast van de Huys-luyden, Ingezetenen van dezen Staat. SOO IST, Dat wy, willende 't zelve, voor het toekomende verhoeden en prevenieeren, hebben gelast, en geordonneert, lasten en ordonneeren midts dezen, alle gemeene Ruyteren en Soldaten, zoo wel van de Auxiliare Troupen van Sijne Koninglijke Majesteyt van Spangien, als van die gene de wel-

de welke zijn in dienst van dezen Staat; zich te onthouden in hunne respective quartieren, van alle plunderinge, of rantsoeneeringe, van eenige Huyzen, Schepen, Wagens of Karren; steelen van Paerden of Beesten, afsnijden of verderven van Koorn, en ander gezayde, fourageeren aan plaatzen, de welke hun niet en zullen wezen geassigneert, afbreken van Huyzen en getimmeren, qualijk tracteeren van de Huys-luyden, en generalijk van alle foules, overlast, en geweldt, hoedanigh het zoude mogen wezen, op pœne voor de Contraventeurs, van daar over, zonder conniventie, aan den Lyve gestraft te werden, naar exigentie van zaken. Lastende Syne Hoogheyt, alle Officieren van de voorsz. Troupen, zoo hooge, als mindere, deze zyne ordre, punctueelijk te doen naarkomen, en achtervolgen: En authoriseerende daar benevens, den Provoost Generaal van 't Leger, omme allenthalven de quartieren te visiteeren, en scherp onderzoek te doen, van alle bovengenoemde desordres en excessen, de schuldige te doen apprehendeeren, en die gene, die hy op de daadt zal bevinden, zonder eenige forme van Proces, met de koorde te doen straffen, zonder dat hem daar in yemant, wie het zy, zal hebben te verhinderen, op pœne van gelijke straffe: Maar ter contrarie, alle Officieren gehouden zyn, hem (des verzocht zynde) tot maintenue van Justitie, te assisteeren, en de sterke handt te bieden. En ten eynde hier van niemant zoude mogen pretendeeren cause van ignorantie, ordonneert Syne Hoogheydt, dat deze in alle respective quartieren, by Trommel-slagh en Trompetten, zal werden gepubliceert, en ter plaatze, daar het zal behooren, werden geaffigeert.

Aldus gedaan in 't Leger, tot Raamsdonk, den 21 Julii, 1673.

Getekent,

G: H: PRINCE d'ORANGE,

Onder stont,

Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheyt,

Gecontrasigneert, C. HUYGENS.

Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, om zoo veel doenlijk was, alle goddeloosheyt uyt het Leger te verbannen, dede ook aldaar afkondigen het volgende Placcaat.

WILHEM HENRIK, by der gratien *Godts, Prince van Orangie, &c.* Allen den genen die dezen jegenwoordigen zullen zien, of hooren, *Saluyt*. Doen te weten: Alzoo by de dagelijkse Experientie bevonden wordt, dat onder de Militie van den Staat, en byzonderlijk, onder die van het jegenwoordigh Leger, veelerhande ongebondentheyt, en godloosheyt werdt gepleeght, met vloeken, zweeren, profaneeren, *Godt* te lasteren, en zijnen heyligen name lichtvaerdighlijk te gebruyken: zijnde zaken, volgens alle goede discipline, ten hooghsten strafbaar: SOO IST, Dat *Sijn Hoogheyt* daar inne willende verzien, naar behooren, last en ordonneert hier mede aan alle Persoonen van den Leger, van wat Natie, Staat, of conditie de zelve ook mogen zijn, zich niet te vervorderen, den name des *Heeren* te blasphemeeren, of te lasteren, op peyne, dat de Contraventeurs, zijnde Officiers, voor de eerste reyze, zullen verbeuren, een maandt Solds, te appliceeren, een derde deel, ten profijte van den Aanbrenger, en de twee resteerende derde deelen voor den Armen; En voor de tweede reyze,

zullen

zullen de zelve Officieren van hare Charges gedeporteert worden, voor zoo lang, als *Sijne Hooghe yt* goedt vinden zal: En in gevalle zy Soldaten, of andere Persoonen zijn, die gene Chargies en hebben, zullen voor d'eerste maal, onder den blauwen Hemel, voor hare Regimenten, ten toone voor alle de Werelt, aan een pale gesloten, en twee dagen lang, te Water en te Broode, aldaar gestelt; en de tweede maal, met een gloeyende priem door de tonge geboort, en uyt het gebiedt van dezen Staat, gebannen worden: Lastende hier mede alle Collonellen, en alle andere Officieren respective, tegens de Contraventeurs van dezen, strictelijk, en zonder conniventie, te procedeeren, en de Soldaten, voor d'eerste reyze, te doen executeeren, gelijk voorsz. is; en voor de tweede reyze, by *Sijn Hoogheyt*, aan te klagen, ten eynde de vordere mulcten, en straffen tegen d'Officieren, Soldaten, en andere Persoonen, met kennis en voorweten van *Sijn Hoogheyt* mogen werden ge-executeert. *Gedaan in 't Leger, tot Raamsdonk, den 24 Juy, 1673.*

Was geteykent,

G: H: PRINCE d'ORANGE,

Onder stont,

Ter Ordonnantie van Sijn Hoogheydt,

Gecontrasigneert, C. HUYGENS.

In deze tijdt is in 's Gravenhage ingestelt en verkondight de navolgende

Ordonnantie op de Monstering.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten*, Alzoo Wy dagelijks zoo langs zoo meer in ervaringe komen, dat de ordre en punctuele voorzieninge die eertijdts met groote zorghvuldigheyt gestelt is op het stuk van de Monsteringe, zeer weynigh werdt betracht, en naar gekomen, tot merkelijke prejudicie en naardeel van den Lande. ZOO IST, Dat wy daar tegen willende voorzien, naar rijpe deliberatie van rade, en hier op gehoort en ingenomen hebbende de consideratien van den Heer Prince van Orange, conform Sijn Hoogheydts advis, geordonneert en gestatueert hebben, ordonneeren en statueeren midts dezen; Dat de Militie op deze Provincie gerepartieert, door Gecommitteerden van Ons, of Onze Gecommitteerde Raden, of ook door Commissarissen van de Monsteringe, ten minsten eens, en voor het uytgaan van yder Heere Maandt, is 't doenlijk, generalijk op een en de zelve tijdt zal moeten werden gemonstert, zoodanigh als best, bequaamst en onkostelijkst zal werden geoordeelt, naar de gelegentheyt der Garnizoen-plaatzen.

Dat de zelve Monsteringe ook zal moeten geschieden in conformité van het Placcaat van de Monsteringe den 23 Augustii, 1623. geëmaneert, en zulks zoo wel in de andere Provincien en Plaatzen, als onder het ressort van de Generaliteyt, over alle Compagnien aldaar respectivelijk Garnizoen houdende, zonder onderscheydt van repartitie, volgens het negende Articul van het zelve Placcaat, voor zoo veel en voor zoo verre een of meer Compagnien op deze Provincie gerepartieert, aldaar Garnizoen houden.

Dat boven en behalven de voorsz. Monsteringe, den Collonel van yder Regiment, t'Onzen laste gerepartieert, ten minsten eens ter Heere-maandt, zal moeten doen, of by indispositie of ongelegentheyt, door een bequaam en dies vertrouwende Persoon, laten doen, een reveue van alle de Compagnien, zijne Commando als Collonel aanbevoolen, hem wel informeerende of doende informeeren van de constitutie van yder van dien

van de Manschap, Wapeninge, en betalinge, en de zelve Rolle, met de gerequireerde informatie aan Ons, of onze Gecommitteerde Raden over zenden, of te doen over zenden, om Ons daar af te mogen bedienen, zoo als Wy of de gemelte Onze Gecommitteerde Raden zullen oordeelen te behooren.

Dat door de Commissarissen, of andere daar toe gedeputeert nauw reguard genomen zal moeten werden op de Mortepayen, of Passevolanten, volgens het 5, 6, en 7 Articul van het meergemelte Placcaat; en dat de Capiteyns en Luytenants ten dien eynde aan de Gedeputeerden, of Commissarissen van de Monstering zullen moeten aanwijzen, alle die gene die zy binnen 14 dagen, te rekenen voorwaarts van de Monsteringe, nieuwelijks aangenomen hebben, om daar op zoodanige reflexie te maken, als bevonden zal worden te behooren

Dat de zelve Commissarissen, eenige fraude ontdekt hebbende, daar van op haar Eedt en Eer, en privatie van haar Officie, gehouden zullen zijn zoo ras het doenlijk is, uytterlijk binnen 8 dagen, schriftelijk raport te doen aan de gemelte Onze Gecommitteerde Raden, om jegens de zelve zonder uytstel geprocedeert te werden, in conformiteyt van het voorsz. Placcaat en Articul-brief respective.

Dat een Compagnie te Voet, sterk bevonden in Ryen en Gelederen 70 Koppen, als compleet, en zulks jegens 89 Hoofden zal werden getracteert, wel verstaande nochtans, dat de Officiers en andere ordinaris buyten Ryen en Gelederen gestelt werdende, midtsgaders de Jongens van de voorsz. Officieren, niet onder het voorsz getal van 70 Hoofden gerekent zullen mogen werden, maar boven het voorsz. getal van 70 Hoofden by de Compagnie zullen moeten zijn.

Dat voor een Compagnie te Paerdt, sterk bevonden 57 effective Ruyters, en voorts het vereyschte aantal van Paerden, een compleete Ordonnantie jegens 80 Paerden zal werden gepasseert, afgetogen werdende van de voorsz nombre de Officieren; Des dat de Officieren en haar Jongens, en andere, buyten Ryen en Gelederen zijnde, onder de voorsz. 57 effective Ruyteren niet gerekent zullen werden, maar boven het voorsz. getal van 57 Ruyteren by de Compagnie zullen moeten zijn.

Dat onder het voorsz. getal zullen werden gerekent en goedt gedaen die gene van de Ruyters of Soldaten die met behoorlijk verlof volgens het 19. en 20 Articul van het hier vooren gementionneerde Placcaat uytgegaan, en met suffisant bewijs van haar alibi binnen den geprefigeerden tijdt weder in 't Garnizoen zijn gekomen; Des dat die gene die met zoodanigh verlof van de Compagnie hebben geabsenteert, op de naaste Monsteringe present bevonden werdende, de Ritmeesteren en Capiteynen zal werden afgekort 't gunt over de voorgaande tijdt haar dienthalven goedt gedaan zoude mogen zijn.

Dat onder de voorsz. nombre zullen werden gecomprehendeert die Sieken, de welke by vertrek van de Compagnie, of dat 'er in 't Garnizoen geen gelegentheyt voor de zelve is, by wettelijke Attestatie zullen werden bewezen, ten tijde van de Monsteringe ziek te zijn geweest, midts dat de zoodanige in de volgende Monsteringe niet present bevonden werdende, de respective Ritmeesteren en Capiteynen zal werden afgekort 't gunt ter dier oorzake haar op de Ordonnantie is gepasseert, ten ware de zelve de als noch duurende zieke of sterf-dagh volkomentlijk koste doceeren.

Dat de Compagnien te Paerdt en te Voet, die minder als het voorsz getal zouden mogen komen uyt te brengen, niet alleen niet hooger zullen werden betaalt als naar het juste beloop der gemonteerde Paerden en Koppen, maar dat ook daar en boven by aldien de zelve 50 Ruyters, en 60 Man te Voet beloopen, der Ritmeesters en Capiteyns Tractement voor de eerste reys zoo veel zal werden vermindert, als de Soldyen van de absente naar proportie van een complete Compagnie komen te monteeren.

Dat

Dat het voorsz. defect op de naaste Monsteringe niet wezende gesuppleert, jegens zoodanige Ritmeesteren of Capiteynen zal werden geprocedeert, als na exigentie van zaken bevonden zal werden te behooren, 't zy by cassatie, suspensie, of onderstekinge van de Compagnie, ten ware zy suffisantelijk konden bewijzen, dat zoodanige zwakheyt buyten haar toedoen door verloop, verstert of desastre was veroorzaakt, in welk geval de voorgemelte peyne geen plaats zal hebben.

Dat by aldien eenige Ruyters of Soldaten mochten werden gezeght te zijn gestorven, doodt gebleven, of wech geloopen, en by suffisante Attestatie van den Gouverneur en Commissarissen van de Monsteringe *in loco*, of in absentie van dien, van den Collonel, of den Officier het Regiment leydende, klaarlijk consteerde, dat zoodanigh versterf of verloop binnen 10 dagen voorwaarts van de Monsteringe voorgevallen, en de plaatze van de zoodanige verstorvene of verloopene binnen gelijken tijdt van 10 dagen, naar date van de Monsteringe, met goede Manschap ware gesuppleert, en die op volgende Monsteringe present zijnde, de zelve Compagnie zoo veel sterker wierde bevonden, in zoodanigen geval en anders niet, de zelve Ruyters en Soldaten op de Monster-rollen zullen werden geappliceert; Des dat het Aanrits-geldt ten reguarde van die gene, die in de plaats van anderen die in attacque tegens den Vyandt gebleven zijn, aangenomen zullen werden, van wegen het Landt aan de Capiteyns zal werden goedt gedaan.

Dat de Ritmeesteren en Capiteynen, des goedt gevonden werdende, de hoofdelijke betalinge, zullen hebben te gedoogen, uyt krachte van het 18 Articul van het voorgedachte Placcaat.

En ten eynde niemandt hier van ignorantie en pretendeere, nemaar alle en een yegelijk weten moge waar na hy hem hebbe te reguleeren, Lasten Wy dat deze zal werden gepubliceert en geaffigeert alomme daar het behoort, en in gelijke zake te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage onder Onzen grooten Zegel, op den 19 Julii des Jaars onzes Heeren en Salighmakers Jesu Christi, 1673. *Onder stont,*

Ter Ordonnantie van de Staten, *En was geteekent,*

HERBT. van BEAUMONT.

Noemmaals wierd ook / by Placcaat, door hare Hoogh-Mog: verboden den uytvoer van Duygen, Haering-tonnen, Buys-hoepen, en Kruys-wandt.

Omtrent deze tijdt, wierd den Heer Zypesteyn, Commissaris van de Legerwagens, en Bailluw van Brederode, te Gorkom van een Luytenant, genaamt/ Jonker Vijgh, doodt gesteken: Sijn Hoogheydt d'Heer Prins van Oranjen, maakte nu ook / tot zijn Request-meester, in plaats van den overleden Heer van Bergen, den Advocaat Fiscaal Roozeboom, diens plaats / zijn Broeder wederom heeft bekomen. Tot last van den Oudt-Burgemeester der Stadt Hoorn, Jacob Sijms, is nu ter tijdt / by den Hoogen Raadt, Sententie uytgesprooken / waar door Hy van zijn Bewinthebberschap van de Oost-Indische Compagnie, is afgezet / vermits verscheyde trouwloosheden, die Hy in 't zelve Ampt had begaan / ook Inhabil verklaart / om eenigen Staat te bedienen / en voorts in een boete van 10000 guldens verwezen / midtsgaders in de kosten / en misen van Justitie. Den Commandeur Dirk Schey, quam in de Maandt Julii, met de Smirnase Koopvaardy-Schepen, daar by ook eenige met Zilver, geladen / van Cadix, zijn geweest / waerdigh over de 4 Milioenen, gelukkelijk

lijk binnen 't Vlie, na dat zy achter om Engelandt, Yrlandt, en Schotlandt gevaren/ en eenigen tijdt/ te Bergen in Noorwegen hadden gelegen. Meer quam daar binnen een Convoy van 30 Koopvaarders, uyt de Oost-zee, en noch eenige van Hamburgh, welke laatste een partye nieuw geworven Volk, voor dezen Staat mede brochten; En een Vloot van 20 Schepen, soo naar Muskovien, als andere/ liepen weder uyt. Den 25 Julii, wiert in 's Gravenhage de Beeldtenis van den gewezen Commissaris Generaal Mombas, aan de Galge opgehangen/en dat volgens de Sententie, op den 18 November des voorleden Jaars, 1672. tegens hem uyt gesproken/ gelijk te lezen is/ in ons eerste Deel Pag: 408, &c. Terwijl Hy te Keulen in de Balletten, en Festijnen van den Bisschop van Straasburg mede ageerde/ en den Persoon van een Turk uytbeelde.

Vertrek des *Konings van Vrankrijk* uyt de *Nederlanden.*

DEn Koning van Vrankrijk, nu Mastricht in zijn gewelt hebbende gekregen/en 't zelve met d'Oversten, hier vooren genoemt/ en 't Krijghs-volk, bestaande in 6000 man te Voet, en 1200 te Paerde, voorzien/ dede groote vereeringen aan die gene/ die hun in 't Belegh dapper hadden betoont/ zoo aan geldt, als voordeelige Eer-ampten, gelijk Hy onder andere/ aan den Ingenieur, die de Leger-wallen, Approches, of Benaderingen, Bateryen, en andere werken/ had beleydt/ 4000 Pistoletten dede vereeren; De gequetsten dede Hy van alle noodtzakelijkheden verzorgen: De Spaanse Koninginne, dede dit mede aan Don Mario Orilla, en zijn Majoor, gevende aan den eerstgenoemde/ een inkomen van 1000 Kroonen, met een ordre van St. Jacob, en daar nevens schriftelijke belofte van noch meerder/ &c. Zoo haast was de Stadt Mastricht niet met het Frans Garnizoen bezet/ of men begon datelijk alle de Werken van Om- en Aan-gravingen, die tot het Belegh gedient hadden/ te slechten/ als ook de vervallen/ en beschadighde Stadts Buyten-werken, weder op te maken/ maar de Stadts Muuren te herstellen/ wilde men de Burgers te last leggen/ dat eenige duyzenden zoude bedragen/ als mede 2 Bastions buyten de Brusselse, en Tongerse Poorten, tot bescherming der zelver/ op te werpen: Monsr. de Louvoy, Groot-meester van de Artillery, eyste van de Borgers, tot rantsoen van hare Stadts Klokken, 100000 Rijksdaalders, gelijk mede/ al hun Kooper, Tin, en Loodt; of de waerde van 't zelve/ en telde wel 27592 Kanon-schooten, gedurende het Belegh, op die Stadt gedaan/ die Hy ook al van haar wilde hebben voldaan. Dit quam de geheele Borgerye, en de hier voorverhaalde pijpestellende Burgers; inzonderheyt/ vreemt te vooren: Zeker Kanonik van de Lieve Vrouwe Kerk, genaamt Verhyen, willende de Fransen, die vast zijn Huys afwierpen/ tegen spreken/ wierd van de zelve door 't Lijf geschooten: De Jesuyten Kerk, in Mastricht, is op den 5 Julii, door den Cardinaal de Bouillon ingewijdt.

Den 4 Julii, 1673. gaf den Koning van Vrankrijk, in 't Leger voor Mastricht, Audientie aan den Sweedtsen Grave Tot, die stilstandt van Wapenen verzocht/ maar dede niets op (waar van hier na meerder.) Den 7 dito, nam den

den Munsterſen Heer Smiſing, van den Koning zijn afſcheyt. Den 8 dito, trok Sijn Majeſteyt na Tongeren, alwaar de Fortificatien bezichtight hebbende / ordre gaf / de zelve / door 30 mijnen, te doen opvliegen; om deze plaats (leggende in 't Landt van Luyk, en volgens dien / onder 't gebiedt van den Keurvorſt van Keulen) alzoo van hare Sterkten, die de Franſe, zelfs eerſt hadden opgeworpen / weder te doen ontblooten.

Den 9 dito, vertrokken de 3 Brigades van St. Clar, de Monbron, en de Santieu na beneden / tot verſterking van den Prins van Condé; de andere Troupen bleven noch eenigen tijdt / aan beyde zijden van de Maas, en omtrent Viſet leggen / om hun / van de groote moepelijkheyt voor Maſtricht geleden / wat te verbarſſen / en uyt te ruſten. Den 12 / vertrok Sijn Majeſteyt van Viſet, en ſcheyde zijn Leger, zendende een gedeelte van 't zelve na den Mareſchal Turenne, die tot Andernach den Rijn overtrokken: 2000 Paerde-volk, onder 't gebiedt van den Marquis de Bellefonds, had den Koning naar Doornik gezonden / om de Koninginne van daar / na Lottharingen te geleyden; Een kleyn Legerken verdeelde Sijn Majeſteyt onder 't gebiedt van den d'Mareſchal d'Humieres, in zijne Spaanſe overwonnen Steden, om op der Spanjaarden handel / (die Hy niet veel vertrouden) acht te nemen; maar het meeſte gros zont den Koning, onder 't opper-commando van den Marquis de Rochefort, naar Triers-landt, om (volgens het voorgeven der Franſen) dien Keurvorſt te gaan ſtraffen / ter oorzaak dat Hy het met den Keyzer hieldt / daar toe Hy groote reden had / als zijnde een Vorſt van dat Rijk, doch de Trierſe Ingezetenen zijn niet weynigh van de Franſe invallen en ſtroperyen bedorven geworden.

Den Koning van Vrankrijk, is dan (als gezeyt is) den 12 Julii, met de reſteerende Ruytery van voor Maſtricht vertrokken / en ſliep dien nacht tot Waren, en den 13 dito, in zijn Tent, by Peruve, alwaar dien nacht, niet verre van hem / door den Donder, 3 Knechts van den Grave de Nogent, beneffens eenige Muylen, zijn doodt geſlagen. Den 14 / trok Sijn Majeſteyt voorby Charleroy, en ſliep te Chaſtelet; hier namen de Hertogen van Orliens en Monmouth haar afſcheydt van den Koning, gaande den eerſten na Parijs en St. Clou, by zijn Gemalin, die gedurende dezen Velt-tocht, een Jongen Prins ter Wereldt had gebracht: Den laatſtgenoemden voer na Londen, daar Hy van dien Koning, met groote achting ontfangen wierd; Den 15 / quam den Franſen Koning te Rocroy, en den 16 te Rethel, daar Hy de Koninginne vont / die den 5 Julii, van Doornik, met een geley van 4000 Ruyters, onder den hooggedachten Marquis de Bellefonds, van daar vertrokken / en noch des avondts binnen Douay aan quam; en den 6 / te Arras, den 7 / te Dourlans, den 8 / te Amiens, alwaar Zy, van een zwakheyt aangetaſt zijnde / eenige dagen moſt vertoeven / maar 't ging weer over / zoo datze den 13 Julii te Roye quam / en daar vernachte; Den 14 te Fere, den 15 te Siſſone, en den 16 / by den Koning, tot Rethel, als gezeyt is; Van hier quamen zy beyde den 19 / te Grand Pré, den 20 / te Verdun, den 22 / te Thionville, alwaarze tot den 30 bleven / wanneerze des morgens ten 10 uuren van daar vertrekkende / te Metz aanquamen / en den 2 Auguſtii, te Nancy, daar zy in 't Paleys van den

Hartogh Charles van Loraine logeerden / en den Koning des Stadts Fortificatie-werken bezichtighde.

Monsr. de Rochefort met het gros van 't Leger, bestaande in omtrent 10000 te Voet, en 4000 Paerden, by Visé over de Maas getrokken / marcheerde den 13 Julii met korte dagh-reyzen, door Limburgh, leggende den 18 dito tusschen Staveloo en Almedy, en den 14 dito in 't Landt van Luxenburgh, alwaar zy alles deerlijk verwoesten / en naar het zelve ellendigh doorstroopt had / is in 't lest van Julii, gekomen op de Moesel tot Grevemacheren, zendende den Velt-Marschal Fourilles met een deel Krijghs-volk, de Moesel af / tot dicht onder Trier, en den Marquis de Vaubrun over de Moesel, die zich by Fenestrange op de Saar gecampeert heeft / leggende deze Troupen zoodanigh verdeelt/ dat haastig konden by een getrokken werden.

Schoon dat de Fransen tot Uytrecht, en daar omtrent / groote vreughde bedreven / over het winnen van Mastricht, zo was den Prins van Condé niet weynigh verstelt / ziende aldaar niets te kounen uptrichten; daar over Hy dan den 15 Julii 's morgens vroegh / met zijn Zoon, en veel Grooten, van Uytrecht vertrokken is naar Aarnhem, en des anderen daaghs van daar na de Grave; zijnde ter zelver tijdt de Franse volkeren, die in 't Landt van Vianen, en by Ameyde gelegen hadden / by Uytrecht aangekomen / en den 16 dito ook opgebroken alle de Troupen, die in 's Gravelandt vergadert waren; (stekende het Huys te Ruwiel, omtrent de Nieuwer-sluys gelegen / in brandt,) zoo dat genoegh blijken liet / dat Hy geen kans zagh / om yets aan deze kant / te ondernemen/ maar had nu voor / het aan de kant van Brabandt te verzoeken / daar toe den Prince van Condé eenige Militie van beneden volghde / die ook aldaar ontfing de Troepen, hem van den Koning van voor Mastricht toegezonden; waar mede/ na dat in de Meyery van den Bos, en tot dicht onder die Stadt, een tijt lang gezworven had/ weder in de Grave is gekeert/ en ziende ook zo weynig hier/ als tot Uytrecht te verrichten/ is/ van veel Militie gevolgt/ heel na Rijssel vertrokken.

Krijghs-rusting des *Keyzers*, in *Duytslandt.*

HEt was al in de voorlede Maandt April, dat den Keyzer een zeer beleefden Brief aan Sijn Hoogheydt, en de Staten der Vereende Nederlanden, had laten afgaan / dienende tot onderrechting van den Staat zijner Krijghs-Troupen, met vordere betuyging van vriendtschap en toegenegentheyt tot den welstandt dezer Landen, waar toe Hy alles zou aanwenden wat tot haren dienst konde vorderlijk zijn/ ook niet voor goedt keurende het aftrekken/ 't geen zijne Troupen hadden gedaan / &c. waar op wederom een schrijvens van den Staat, tot antwoordt op de voornoemden / bestaande in geheele beleefde termen / aan den hooghstgedachten Keyzer, is afgegaan. Eenigen tijdt daar na zont Sijn Hoogheyt een Courier derwaarts / om te vernemen / hoedanigh het Krijghs-wezen aldaar gevordert wierd.

Sijn Keyzerlijke Majesteyt, nu/ hoe langs hoe meer wel ziende de Franse desseynen, en datze niet anders arbeyden / als de Geallieerden van malkander te

scheu-

scheuren / om de zelve / zoo d'een voor / en d'ander na / t'onder te brengen / resolveerde een macht van 30000 man na den Rhijn af te zenden / ten eynde de Fransen met geweldt / uyt het Rijk te verdrijven: Over welk Leger den Grave van Montecuculi Generalissimus wierd gestelt / den Hertogh van Bourneville en den Grave van Souches, Veldt-Marschalken, den Prince van Lottharingen en den Generaal Spork zouden de Cavallerye commandeeren: Deze Resolutie liet den Keyzer den 6 Junii, 1673. aan de Stenden te Regensburgh bekent maken; aanmanende verders alle Staten en Vorsten van 't Rijk, hare Troupen daar by te voegen / om daar mede de onrechtvaerdige proceduuren van Vrankrijk, tegens te gaan. Dus de Franse alhier niets ziende met listigheyt uyt te werken/ dachten 't met gewelt te doen: Waar toe den Marschal de Turenne, volgens Accoort, de Brandenburghse Plaatzen den 10 dito, ontruymde (zijnde den Graaf de Soisons 2 dagen te vooren / in zijn Leger overleden) om met d'Armée d'af komende Duytzen te stuyten / passeerende alzoo de Roer, over 2 geslagen Bruggen, na 't Graafschap Waldek, daar Turenne in 't Stedeken Corbach zijn Hooft-quartier hielt / komende ook veel van zijn Troupen in 't Graafschap Nassau en Solms logeeren / tot groote schade van de arme Onderdanen, die ze niet alleen in de gront ruineerden / maar tracteerden ook zeer euvel den Graaf van Solms zelve / zoo om dat hy deze geweiden aan zijn Ingezetenen niet kon lyden / als dat hy 't met het Duytse Rijk hielt: Turenne nam eenige tijdt daar na zijn Hooft-quartier van Corbach te Wetzlar aan de Laan, en verspreyde zijn Troupen heel voorby Frankfort aan den Main, waar door geen kleyn vermoeden ontstont / dat hy 't oogh op die Stadt hadde: Weshalven Sijn Keyzerlijke Majesteyt beval dat de Magistraat van de gedachte plaats, 1200 man tot haar verzekeringe zou aannemen. Den Keurvorst van Trier begaf zich ders tijdt heel op des Keyzers zijde/en nam in zijn Fortresse Ehrenbretsteyn, en Koblents, Keyzerlijk Garnizoen, onder den Baron de Lyen, (die van hooghgedachten Keyzer ook Collonel van 't Regiment van den Marquis de Grana, binnen Keulen was gemaakt) 't gunt de Fransen niet weynigh verzetten / wijl haar passagie langst den Rhijn daar door konde besloten werden; dies wenden zy alle vlijt aan om zulks te beletten / maar te vergeefs / dien genoemden Keurvorst bleef onafwijkelijk aan 't interest van Sijn Keyzerlijke Majesteyt, en die aan 't Duytse Rijk, om nevens verscheyde Princen van het zelve / de Fransen daar uyt te helpen / die de stoutigheyt hadden derven gebruyken / daar ze maar vreemdelingen waren / van de Staten en Princen des Rijks, met Inquartiering en Contributien te belasten / en de meester te speelen / als of het hun alles toebehoorden. Den Keurvorst van Beyeren, den Hertogh van Nieuburgh en noch eenige andere Princen, pooghden den Keyzer wel te ontraden zijne Armé af te zenden / dan vonden geen gehoor; Den Graaf van Windisgrats ging daar en tegens na Sweden, en by de Vorsten van Brunswijk en Lunenburgh, om die te bewegen hare Troupen by de Keyzerlijke Armé te voegen.

Ondertusschen begaf zich den Heer Don Pedro de Roquillo op reys naar den Keyzer, om wegens den Koning van Spanjen, 't af komen van des Keyzers Leger, te doen verhaasten. Tot dien zelven eynde trok ook den Heer Heemskerk, van wegen dezen Staat, derwaarts.

Terwijl hoorde / en zagh men den Keyzer, op den 22 Junii, 1673. te Marien-heym, in der Stiermark, na 't genieten van 't H: Sacrament, deze Protestatie doen; alwaar Sijn Majesteyt een Kruycifix met het Beeldt Christi in de handt hebbende / zeyde aldus overluyt:

HEere Godt, mijn Verlosser, wiens Beeldt en beduydinge ik tegenwoordigh in de handt hebbe: ik protesteere voor u, en ghy weet dat ik met geen ambitie, om meer Landt en Luyden te gewinnen, deze Armée wech zende: Ghy weet, dat ik te vreden ben, en danke ook uw Goddelijke goedigheyt voor het gene ghy my gegeven hebt. Ik hoope dat dit mijn gerechtigh en goet voornemen u lief zal zijn, en dat ghy dierhalven uwes knechts wapenen zult zegenen. Ik protesteere ook, dat ik tot dezen Oorlogh gedwongen worde: en daarom weet ik, dat ghy mijn Godt, aan dien grooten dagh, het bloedt dat vermoedelijk by dezen Oorlogh vergooten zal worden, van my niet en zult eysschen. Op u mijn goede Godt verlate ik my.

Omtrent deze Tijdt was d'Heer Heemskerk, als Envoye uyt de Vereenighde Nederlanden, tot Weenen, by zijne Keyzerlijke Majesteyt aangekomen; Zijne verrichtinge aldaar / was / om te vernemen / wat dezen Staat van de Verzekeringen, die het Keyzerlijk Hof, gedurigh in den Hage, had gegeven / wegens 't afkomen der Keyzerlijke Legers, hadde te verwachten / als ook om te onderzoeken / en te zien / of hier yets / of niets van zoude mogen komen. Den Keyzer ontfing hem zeer wel / en tot volle verzekering van alles / is hem / in de Audientie, zoo by Sijn Majesteyt zelf / als by der zelver Ministers, toe gezeyt / de vaste Resolutien van dat Hof; Dat alles zoude worden naar gekomen: Waar mede / wel vernoeght is vertrokken; En in 's Graven-Hage aankomende / rapport van zijne verrichtinge heeft gedaan: Hy hadde niet meer als 4 weken, in zijn uyt- en te rugh-reyze, toe gebracht.

Den Marquis de Grana, nu uyt Keulen vertrokken zijnde / als hier vooren gezeyt is / wierd zijn Regiment van den Heer van der Lyen, gecommandeert / maar Hy ontfing ordre van den Keyzer, om zich in de Sterkte Ehrenbretsteyn te begeven / (terwijl den Baron van Kilmansek, 't Regiment zou gebieden/) alzoo die Majesteyt, voor deze Vesting beducht was / als behoorende onder den Keurvorst van Trier, die Hem nu geheel aan des Keyzers zijde had gegeven: te meer dewijl den Mareschal Turenne, niet heel verre van daar gelegert was / wiens Leger nu omtrent 8000 man sterk / noch gestadigh wierd versterkt / zoo met de Troupen van den Keulsen Keurvorst, als met die van voor Mastricht, na des zelfs verovering / als gezeyt is: Den gedachten Mareschal had alreede 3 Plaatzen, op de Rivier de Nidde, als Vibell, Bonameis, en Harem, met zijn Krijghs-volk bezet. Op deze tijdt / zont den Koning van Vrankrijk, zijn vertrouwde, Prins Willem van Furstenbergh, dien Verrader van zijn eygen Vaderlandt, het Duytse Rijk, naar de Keurvorsten van Maints en Trier, met voorstelling van eenige groote / en zwaarwichtige Pointen om / waar 't mogelijk / die op zijne zijde te bekomen / maar Hy rechte by d'eerste weynigh / en by de laatst-genoemde, gantsch niet uyt.

Sijn

Sijn Keyzerlijke Majesteyt had nu alle het Krijghs-volk, in zijn dienst, in alle zijne Landen, doen monsteren/ om uyt de zelve/ een ontzachhelijk Leger, na den Rijn-kant, af te zenden/ bevindende zijne gantsche Krijghs-macht, na uytwijzen van de volgende/ daar van uytgegeven

LYSTE, van de gantsche *Keyzerlijke*

KRYGS-MACHT,

Zoo als de zelve by de Commissarissen op de generale Monsteringe, in 't eynde van de Maandt Junii, 1673. in hare Quartieren zijn bevonden, en betaalt werden.

Regimenten te Paerdt, yder van 1000 *Koppen.*

Montecuculi, Spork, Heyster, Schneidau, Caprara, Schmidt, Lothringer, Holsteyn de Oude, Holsteyn de Jonge, Dunewalt, Zeyls, Rabata, Gallas, Harambh, Carafa — 15000

Regimenten te Voet, yder van 2500 *Man.*

Sousis, Pio, Copp, Keyzersteyn, Strasoldo, Poria, Sternbergh, Alt de Grana, Laborto, Lesslia, Spanhaim, Harbersteyn, Monstrims, Sparr, Messome, Strium, Reyeros, Keller. — 45000

Somma te Paerdt en te Voet oudt Volk - - - - 60000 Man.

Regimenten Dragonders yder van 1000 *Man.*

Jagiri, Hartzhsi, Oroping, Schiwirz, — 4000 Man.

Regimenten Croaten.

Palffti, Collado, Husenki, — 3000 Man.

Somma Dragonders en Croaten 7000 Man - - - - 7000

Hier by komen noch 6 Regimenten, de welke 6 voorname Cavalliers op haar eygen Beurse, haar Keyzerlijke Majesteyten met onderdanigh respect hebben

 belooft

beloofr op te'rechten, en waarlijk daar onder zijn gerekent, welkers Namen noch niet gemelt werden, voor dat compleet zullen zijn.

2 Regimenten te Paerdt, yder 1000 Man - - - - - - -	2000
4 Regimenten te Voet, yder 2500 Man - - - - - - - -	10000
Idem werden noch 4000 Capilete geworven - - - - - -	4000
Dan noch die in de Erf-landen vaerdigh leggen,	
20 Schoone Compagnien te Paerdt, yder 150 Man - - -	3000
20 Te Voet, yder 300 - - - - - - - -	6000
Deze maken - - -	25000

In referve ftaan noch eenige Manfchap, die de gezamentlijke Erf-Koningrijken en Landen aan haar Keyzerlijke Majefteyten hebben belooft te leveren, en tot haar eygen koften op te rechten, op den laatft-gehouden Landt-dagh toegeftaan.

't Koningrijk Bohemen,	te Voet - - -	4500
	te Paerdt - - -	1500
Over en Neder-Oftenrijk,	te Voet - - -	3000
	te Paerdt - - -	1000
Steyer: Carnden: Croatien,	te Voet - - -	3500
	te Paerdt - - -	1200
Slefing en Meeren,	te Voet - - - - -	2000
	te Paerdt - - - - -	800
Tirol	te Voet - - - - -	600
	te Paerdt - - - - -	200
De verwillighde Manfchap t'zamen - - -		18300

Het Landt van Over-Ungaren houdt hare Volkeren, als Heydukken, Huffaren, Ongerfen, en ander Voet-volk in haar bezoldinge; doch van de Keyzerlijke Kamer gaat daar af 10000 Man te Voet, en 5000 Man te Paerdt.

In de voor Ooftenrijkfe Landen leggen ook noch de twee nieuwe Regimenten, die noch niet geheel compleet zijn, van de Heeren Generaal Wachtmeefter Sohome te Voet 2500, en den Overften Scheruirtz te Paerdt of Dragonders 1000

Somma - - - - 3500

Somma fommarum, de gantfche Keyzerlijke Armé te Paerdt en te Voet, Dragonders en Croaten, hoe fterk de zelvige in 't eynde van de Maandt Junii noch by de generale Monfteringe bevonden wierden, is in alles

t'Zamen - - - 113800 Man.

Van

Van deze Armée zijn gemarcheert na den Rhijn.

Te Paerdt.		*Te Voet.*	
Montecuculi, Heyster, Lothringer, Spork, Jonge Holsteyn, Capprara, Rabata, Dunewald, Zeyls, Haramb, Gallas,	11500 Paerden.	Pio, Portia, Leslia, Grana, Sterkenbergh, Strasoldo, Messome, Sousis, zijn half Regiment,	18750 Man te voet.
Oudt-Holsteyns, half, aan Dragonders,			
Hartzhsi, Jagiri,	2000 Man te voet.		
Palsi, met 1000 Paerden,			
		Somma - - - -	33250 Man

Zonder de Artillerye.

Den Keyzer bleef dan standvastig by zijn voornemen / om zulk een aanzienlijk Leger na den Rijn, af te zenden / schoon dat Keur-Beyeren en die van Nieuwborg, Hem zochten te bewegen / en wijs te maken / dat den Koningh van Vrankrijk, den Mareschal de Turenne, met zijn onderhebbende Troupen, uyt het Keyzerrijk zou doen vertrekken, als Hy maar verzekert was, dat den Keyzer zoude stil staan, en geen van zijn Krijgs-volk, naar beneden zou laten af-trekken. Dit maakte den Keurvorst van Beyeren mede / by memorie, aan de Vergaderinge te Regensborg, bekent / en boot daar benevens zijn eygen Krijgs-Troupen, voor de Rust van 't Rijk, tot hulp des Keyzers, aan / by aldien het Frans Krijgs-volk, tegen dit gegeven woordt, als dan noch in 't Rijk zouden willen blijven. De Fransen zochten mede eerst door schoone beloften, en daar na / door dreygementen, afzonderlijk met den Keyzer, buyten zijne Geallieerde, van Vrede te handelen / gelijk zy ook hadden getracht die van den Vereenden Staat, daar toe te misleyden / als zy met den Keurvorst van Brandenborg hadden gedaan. Maar deze bleven malkanderen getrouw: En den Keyzer zond zelf den Grave van Koningsek aan Keur-Beyeren, om te vernemen / of Hy de Passagie van de Keyzerlijke Troupen door zijne Landen, (gelijk hy verzocht) wilde toestaan / als ook om af te vragen / wat den Beyer-Vorst met zijn aangenomen Krijgs-volk, in 't zin had?

Voorts verwittigde zijn Keyzerlijke Majesteyt de Keurvorsten van Saxen en Brandenburg van zijn Reyze, die na Eger (alwaar de Rendevous van 't gantsche Leger was aan bestelt) vermeende te doen / in 't begin van Augustus, wanneer al de Troupen daar mosten compleet wezen; de zelve noodigende / om aldaar mede te verschijnen / en de monstering van de Armée mede te bezien:

Ook wierden op den 15 Julii 1673. uyt het Tuyg-huys te Weenen daar na toe gevoert (behalven die geene / die albereyts in Bohemen vaerdigh stonden) 36 stukken grof Geschut en 4 Vuur-Mortieren met haar toestel, die van 600 Paerden na de Rendevous gebracht wierden: En maakten den Keyzer noch tot Generaal van d'Artillerye, Prins Herman van Baden, als mede tot Luytenant Veld-Marschalken den Graaf van Caprara, en den Baron de Wertmiller, benevens de Graaf Portia en Lesle tot Generaals van de Battaillie: Doch 't opperste gebiet bleef aan den Graaf de Montecuculi.

Vrankrijk nu ziende wat schade voor haar van dit afkomende Leger was te verwachten / trachte dit door alle midde.en te verhinderen / 300 door 't ophitsen der Ongarise Rebellen als anderzints / gelijk haar afgezondene in het Turkse Hof verklaarden / dat zy in Alliantie met de Fransen waren / en daar toe 50000 Rijksdaalders van den Fransen Gezant in Turkyen hadden ontfangen / hoewel veele geloofden / van de Resident in 't Keyzerlijke Hof tot Weenen. Dan dit was van weynigh effect. In Switserlandt meenden de Fransen op de Vergaderingh van de 13 Cantons te Baden, de zelve te bewegen / om den Gezant van haar Ho: Mo: d'Heer Malapert van daar te doen vertrekken / dan kregen tot antwoort / dat zulks in prejuditie van hare Souverainiteyt zoude zijn, en tegens 't Recht der Volkeren, waar toe zy geenzints zouden konnen verstaan.

Optocht des *Keyzers*, naar *Egra*, in *Boheemen.*

MEn begon nu / tot Weenen, alles wat tot des Keyzers Reyze, (wiens begin op den 4 Augustii, 1673. vast gestelt was) te vervaerdigen. Den Spaansen Envoye, Don Pedro de Roquillo quam dien zelven middagh tot Weenen aan / en volghde mede den Train na Egra, gelijk ook dede d'Heer Heemskerk, die nu voor de tweede maal / wegens den Vereenighden Staat, aldaar weder gekomen was; Daar tegens wierd den Fransen Gezant Gremonville, verboden / het Hof voor die tijdt, te volgen. Den Grave van Koningsek van den Keyzer, naar Keur-Beyeren, om Cathegoris Antwoordt, op zijne Voorstellingen; (als gezegt is) te verzoeken / quam van daar wederom / hebbende den hooghst-gedachten Heer Keurvorst, te Landts-Hut, gesproken / de welke des Keyzers Vragen, met de volgende Vraaghs-gewijze redenen, had beantwoordt: Waarom zijn Keyzerlijke Majesteyt hem dus hart drong, om op zijn voorstellingen, Cathegoris te antwoorden: Waar toe Hy vast had gestelt zoo een Krijghs-macht, te laten afgaan, dewijl noch gene nevel-dampen, het Rijk scheenen te dreygen, om 't welk (indien zy haar al mochten komen te openbaren) het noch tijdts genoegh was, een Cathegoris Antwoordt daar over af te zenden.

Den Keyzer is dan den 4 dito, met een wijdtluchtige / en kostelijken Train en groot gevolgh, van Weenen vertrokken / vergezelschapt met meer dan 20 Princen, en Graven, menighte van Baronnen, en al den grootsten Adel, en quam den 16 dito te Egra. Alwaar Sijn Keyzerlijke Majesteyt, van de Magistraat zeer wel ontfangen / en onder een Hemel, door een opgerichte Triumph-poort, tot in 't Hooft-quartier, met een diepe onderdanigheyt geleyt

wierd /

wierd/daar op zijn drie malen alle de Stukken van de Vesting losgebrant. Sondags den 20/ als wanneer den Keurvorst van Saxen zoude komen / voer zijn Keyzerlijke Majesteyt met de gantsche Hof-stoet, (na dat hy by de Jesuyten zijn Middagmaal had gehouden) den zelven in 't vlakke Veldt te gemoet: Soo ras had zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt de Keyzerlijke aankomst van achter een Bergh, (waar hy van daan quam / en daar de Keyzerlijke hoogst bediende alle uytgestegen waren /) niet vernomen / of steegh zelfs ook uyt / omtrent 50 schreden van de Keyzerlijke Suite, waar hy van den Oversten Kamer-heer, en een weynigh daar na van den Oversten Hof-meester, ontfangen / en aan zijn Keyzerlijke Majesteyts Wagen geleyt wiert / welke dan by de aan-naderinge van den Keurvorst mede uyt de Wagen steegh / en den zelven zeer vriendelijk ontfongh / ook hem nessens den Keur-Prins in zijn Wagen nam / en de voorsittingh presenteerde / doch dit excuseerden hy beleefdelijk: Hertogh Maurits met zijn Soon wierden in des Hof-meesters Wagen gestelt / en alzoo na de Stadt gevoert / welckes Intocht en ordeningh aldus was:

Eerstelijck / 3 Compagnien Keyzerlijke Curassiers met hare Heyr-Paucken en Trompetten. 2 De Keurvorstelijke Lijf-guarde. 3 De Keur-Saxise inspanningen, Trompetten en Heyr-Paucken, (dat zijn Ketel trommels.) 4 De Keurvorstelijke Beryders en Edel-knapen, met de daar opgevolghde Handt-paerden. 5 De Keurvorstelijke Officiers en Edelluyden te Paert. 6 De Keyzerlijke Ridders, in haar eygen Wagenen, daar onder 50 met 6 Paerden. 7 De Keyzerlijke geheyme Raden in haar eygen Wagenen, waar in de Keurvorstelijke Ministers mede ingevoeght wierden. 8 De Keyzerlijke Hof-Trompetters en Heir-Pauken. 9 De Keyzerlijke Overste Stal-meesters Wagen. 10 Den Oversten Hof-meester hare Furstelijke Genade van Lobkowitz met hare Keurvorstelijke beyde Heeren Gebroeders Hertogh Maurits en Hertogh Christiaen. 11 Hier op zijn Keyzerlijke Majesteyt en Keurvorstelijke Doorluchtigheyt met den Keur-Prins. 12 De Keyzerlijke Guarde van Hooftluyden te Paert. 13 De Oversten, Trompetters en Heyr-Paucken met de Keyzerlijke Lijf-guarde. 14 Zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyts Lijf-wagen. 15 Des Keur-Prins zijn Lijf-wagen. 16 De Keyzerlijke Kamer-heer in den Hof-wagen 17 De Keyzerlijke Kamer-dienaars. 18 De Keur-Saxise Cavaliers eygen Wagen met de bediende. Onder deze inkomst wierden de Stukken driemaal gelost / en de Keurvorst magnifijcq van zijn Keyzerlijke Majesteyt getracteert / welkers bediende ook met een dagelijks kost-geldt wierden voorzien. Den 21 gingh den Keurvorst by den Keyzer ter Audientie, waar hy zeer wel ontfangen wiert: En den 22 was de generale Monsteringe van d'Armee, welke aldus was:

's Morgens reed zijn Keyzerlijke Majesteyt met den Keurvorst en 't gantsche Hof na buyten / om de Armee, die in een essen Veldt stont / te bezichtigen: Het weer scheen ten zelven dage een liefijk teyken des toekomstigen geluks te geven / behalvens dat onder de Salvoos en Canonnades, (hoewel voor en namiddaghs het aangenaamste en klaarste weer scheen /) een dichte Regen, omtrent een quartier uur langh / neder viel. Zijn Excellentie de Lieutenant Generaal reed vroegh uyt / en stelde alles in goede orde / deelde de gantsche Armee in-

in 2 deelen / 2 rechter en 2 lincker vleugels achter den ander / welken eersten rechter den Generaal Spork en Pio commandeerden; den eersten linker, Lottharingen en Lesle; den achtersten rechter, Caprara en Werthmiller, en den achtersten linker, nevens een ander / Portia; staande de Armee doen als volght in Bataille:

De Keyzerlijke Armee in 2 treffingen, op den 22 Augusti 1673. by Egra, *dusdanigh in Bataillie gestelt.*

Het eerste treffen onder commando van Duc de Bournonville.

De rechter vleugel van 't eerste treffen onder den Generaal Sporck.		*Infanterye.*		*De lincker-vleugel onder zijn Doorl. van Lottharingen.*	
Cavallerye.				*Cavallerye.*	
Gorizise Dragonders,	*yder*	Pio,	*yder*	Heyster,	*yder*
Montecuculi,	*van*	Knigge,	*van*	Oude Holsteyn,	*van*
Sporck,	1000	Lesle,	2500	Caprara,	1000
Lottharingen,	*man.*	Portia.	*man.*	Harrant.	*man.*

Het tweede treffen onder commando van den Gen. Werthmiller.

De rechter vleugel.		*Infanterye.*		*De lincker vleugel.*	
Cavallerye.				*Cavallerye.*	
Zeiss,	*yder*	Starnberg,	*yder*	Jonge Holsteyn,	*yder*
Rabata,	1000	De Grana,	*van*	Hallessise Regim.	1000
Dunewaldt.	*man.*	Stein,	2500	Beyde Curassiers.	*man.*
		Serini.	*man.*		

Deze geheele Armee bestont in 20000 man te Voet, 12000 Paerden, en 1000 Dragonders; doch het Regiment van Souches, 2500 man sterk / was 'er noch niet by; zijnde dit zoo schoonen Krijghs-heyr, dat het een lust om zien was / hebbende de Ruyters, behalvens de Dragonders, alle Kolders en Harnas, te weten / Achter- en Borst-stukken, benevens Kasketten op 't hooft, treffelijk bereden / en wel verzochte wakkere Kaerels, gelijk ook het Voetvolk niet minder wel geoeffent was: Voor deze alle stonden Montecuculi en Bournonville: Den Heer Mark-graaf van Baden voerde d'Artillerye. Na zoo goeden aangestelde orden / quamen / ongevaar ten 9 uuren, zijn Keyzerlijke Majesteyt met zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Saxen, Keur-Prins en Hertogh Maurits, als ook den Hertogh Augustus van Halle, en gesamentlijke Hof-stoet, aan / om de volle Battaillie te bezien: Hoewel hoogh-gedachte Keur-Prins 's morgens vroegh met den Heer Luytenant Generaal de gantsche Armee om gereden had / en daar naar wederom in de Stadt, ook met zijn Keyzerlijke Majesteyt weder uytgekomen was. In deze Uyttocht wilde zijn Keyzerlijke Majesteyt, dat den Keurvorst wat nader aan zijn zijde zoude rijden; naar met hoflijcke ontschuldigingh stelden zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt zich dier gestalte aan / dat hy zijne Keyzerlijke Majesteyt volgden / en den Keur-Prins, Hertogh Maurits en Hertogh Augustus met de Keyzerlijke bedienden in gesprek geraakten. Sy reden gesamentlijk met bedekten Hoofde, zonder dat / of wel zijn Keyzerlijke Majesteyt den Heer Keurvorst aansprak/

spraak / den zelven het hooft ontblootte: gelijke Eere wedervoer ook den Keur-Prins en andere. In zulken geselschap quam zijn Keyzerlijke Majesteyt by de Monster-plaats, alwaar de zelve / door aanvoeringh van den Heer Luytenant Generaal, die zijn Keyzerlijke Majesteyt alles noemde / alle Fronten, en Gelederen, die zich wel een mijle uyt-spreyden / met nauwe achtnemingh voorby deed rijden / en daar in een byzonder vergenoegen liet bespeuren. Na dat zy nu omtrent 4 uuren langh alles bezichtigt hadden / geschieden 3 Salvoos, zoo uyt het grof Geschut als van de Soldaten; de Salvo van de laatste gingh met zoo goede orden toe / als of den Donder na malkander gestadigh door de Wolken rolde. Daar onder bulderde 't canonneren van 36 Canons, benevens een gedurigh gedreun van Trompetten, Heyr-paucken, Trommels en Pijpen; na 't welke zijn Keyzerlijke Majesteyt met al de Hof-stoet weder na de Stadt keerde / en de Armee na haar quartieren. Andere Vorsten, als van Bareith, Anspagh, Bambergh, nevens den Spaanse Afgevaardighde bezagen de Armee byzonder / want reden niet mede in de voorsz. Stoet.

Zijn Keyzerlijke Majesteyt onthaalde hier op 's middaghs de Keurvorst, Keur-Prins en Hertogh Maurits aan een lange Tafel, aan welkers spitse zijn Keyzerlijke Majesteyt sat / en omtrent een paar schreeden daar van daan / ter rechter-zijde den Keurvorst, daar tegens over de Keur-Prins, en nevens hooggedachte Keurvorst, Hertogh Maurits. Over de Maaltijdt bracht zijn Keyzerlijke Majesteyt zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt een gezont-dronk toe / die de Keurvorst niet alleen staande aan nam / terwijl zijn Keyzerlijke Majesteyt zat / maar ook zoo staande bleef / tot deze gezontheydt by beyde Heeren omgegaan was. Hier op liet zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt ook een byzondere Roemer inschenkken / met welke hy zijn Keyzerlijke Majesteyt naderende / met gebogen hoofde, en een stille reden, den zelven weder een geheyme gezontheydt toe-bracht / welke zijn Keyzerlijke Majesteyt van zijn Zetel zich wat oprechtende / van beyde Armen onderstut / met een gelijkzame stille Oratie ontfingh / latende uyt zijne gebeerden een zonderbaar teyken van zijn daar uytgeschepte welgevallen blijken / en het zelve weder ingeschonken zijnde / bracht het aan den Keur-Prins, die van zijne plaats getreden / de gesontheydt ook in stilte / doch ietwes woordelijker als voorheen / aan nam / en voort bracht. Hier op hebben zy zich alle zeer vrolijk betuygt / onder 't geklank van Trompetten en Tafel-muzijk: Waar na deze Maaltijdt is gescheyden / en yder na zijn Logement gekeert. Den 26 na genomen af-scheyt / geschiede daar op zijn Keyzerlijke Majesteyts Reyze na Praagh, die van zijn Armee na Frankenlandt, en die van den Keurvorst, Keur-Prins, &c. na Dresden.

Geduurende 't verblijf des Keyzers tot Egra, heeft die Majesteyt; doen afkondigen het volgende

PLAC-

PLACCAAT, van *Sijn Keyzerlijke Majesteyt*, daar door alle de geenen, die onder het *Duytse Rijk* behooren, en in dienst van de *Franse Kroon* zijn, weer t'huys ontboden worden.

WY Leopoldus, door Godts genade verkooren Rooms Keyzer, t'alle tijden Vermeerder des Rijks in Duytslandt, Koning van Bohemen, Dalmatien en Sclavonien, &c. Aerdts-Hertogh van Oostenrijk, Hertogh van Borgondien, Stiermark, Karinthien, Krain en Wurtenbergh, Graaf van Tirol, &c. Ontbieden aan alle onse, en des H. Roomsche Rijks, Vorsten en Standen, Leen-lieden, Landt-zaten, Burgeren en Onderdanen; ook aan alle en de bezondere hooge en lage Krijghs-Officieren en gemeene Soldaten, te Paerdt en te Voet, die zich heden in de Krijghs-diensten des Kroons van Vrankrijk bevinden, onze genade. aan hen is bekent, op welke wijze de voorgedachte Kroon van het begin des voorgaande jaars tegen de Generale Staten der Vereenighde Nederlanden, in zijn voorgenome offensive Oorlogh, zonder onze, en der gezamentlijke Rijks bewilliging, een groot getal van Krijghs-volken op de Rijks-bodem heeft gevoert, van daar, en uyt de welke hy de gedachte Generale Staten heeft beoorloght, verscheyde plaatzen, onder het Roomsche Rijk behoorende, met de Wapenen overvallen, en verovert, de zelfde met zijn volkeren bezet, een gedeelte daar af neder geworpen, en een gedeelte noch sterker gemaakt, en na zijn welgevallen pas en weder pas genomen, alles tegen het besluyt van de Westphaalse Vrede, en de Constitutien van 't Rijk, met bewilliging der beyde Vrede-makende Kroonen goet gekeurt, daar in uytdrukkelijk verzorght en verboden is, dat gantschelijk geen vreemde wervingen en monster-plaatzen, zonder voorweten en toestemming des Roomsche Keyzers, zullen toegestelt worden: Gelijk ook dat hy, niet tegenstaande dit alles, zich tegenwoordighlijk, met een groot getal van Krijghs-volkeren, op de voorgedachte Rijks-bodem houdt, verscheyde Standen van 't Rijk, en hun Onderdanen met inlegering, alderhande zware Contributien, Brandtschattingen en afparzingen belast, de passen van 't Rijk naar zijn believen bezet, Magazijnen opricht, de Commercie verhindert, de goederen der Kooplieden en Handelaars op een onbillikke wijze arresteert en wech neemt, en nu deze, en dan een andere stant onlydelijke belastingen en nadeelen aan doet; gelijk klaarlijk blijkt, en door de gehoude registers en geschriften, die op de tegenwoordige Ryks-dagh voorkomen, overvloedighlyk wordt betuygt, niet alleenlyk wat 'er gebeurt is met de Rhyn-brugh, by Straasburgh in brandt gesteken, maar ook hoe wreedt en barbarisch de Franse Kryghs-volken in de 't Landt des Keurvorsts van Trier huys gehouden hebben; daar door de zelfde Keurvorst, onze geliefde, veroorzaakt is geworden dieshalven by ons, en by 't gezamentlyk Ryk, om redding, beschutting, bescherming en bevryding te verzoeken. Daar noch by komt, dat men van de zyde des Kroons van Vrankrijk, gelyk uyt de memorien blykt, die te Regensburgh gebracht zyn, ondernomen heeft aan ons te verzoeken, dat wy ons by verklaring zouden verbinden dat wy niet alleenlyk aan de voorgedachte Generale Staten geen hulp zouden bewyzen, maar ook niets tegen de genen, die aan de zelfde Kroon verbonden zyn, voornemen; met byvoeging dat, zoo lang hy hier af niet verzekert was, hy zyn Kryghs-volken niet van de Ryks-bodem zou afvoeren; hoewel wy noyt yets tegens d'inhoudt van de Westphaalse Vrede hebben voorgenomen, gelyk wy ook (indien zulks slechts van d'andere zyde was geschiedt, en de contraventien, in groote menighte ge-

gepleeght, gerepareert en vergoet wierden) ons te alle tyden daar aan hebben gehouden, en gelyk ons noyt met recht en billikheyt te last geleyt kan worden, dat wy van onze zijde ons Keyzerlijk woort, en schriftelijke verbintenis op de Guarantie, in 't Jaar 1666. op het Vredebesluyt van Kleef, met approbatie des Kroons van Vrankrijk gegeven, dadelijk wederroepen, noch van 't geen afwijken, daar toe wy, uyt kracht van het Westphaalsch Vredebesluyt, bevoegt zijn, en 't welk van de Koning van Vrankrijk, in 't Verdrag op d'eerste van November, 1671. gesloten, voor recht en billijk is erkent, en wy ook uytdrukkelijk voor ons hebben behouden. In dier voegen, dat ons niet alleenlijk aangedragen wordt, dat, zoo wy ons niet op de voorverhaalde wijze verklaren, of zoo wy onze Krijgsvolken voorby Eger laten trekken, hy met dartig duyzent mannen in onze Erf-koninkrijken, en in onze Erf-landen zal invallen, en dieshalven alree in aantocht is; maar dat men ook op alle wijzen, die men bedenken kan, tracht verscheyde Keurvorsten en Standen van ons af te wenden, en zoo verre van ons af te leyden, dat zy de wapenen tegen hun hoogste Over-hooft, van Godt aan hem gegeven, zouden aantasten, en zich gezamentlijk tegen hem stellen: gelijk 'er alree zoo veel onverantwoordelijke vyandlijkheden, bedriegeryen en verleydingen in dier voegen uytgewerkt zijn, dat, zoo wy, van wegen ons Keyzerlijk ampt, dat wy bekleeden, zulks niet zonder eenig verlies van tijdt, naar uytwijzing der heylzame gesetten van 't Rijk, tegen gingen, en het zelfde stil zittende aanzagen, eyndelijk al 't geen, dat van de voorgaande oorlogs-vlam, die ten hoogsten is te betreuren, noch over gebleven is, tot asch gemaakt zal worden. En dewijl het gemeenelijk gebeurt dat de Vasalen van eenige Vorstelijke, of andere Standen, Landtzaten, Burgeren en Onderdanen van 't Rijk, die ons, of de anderen middelijk of onmiddelijk onderworpen zijn, zich in zulke Krijghs-diensten, die tegen ons aangestelt zijn, en tot hindering en verderf van hun eygen Vaderlandt, vergieting van onschuldigh Christelijk bloedt, en tot onderdrukking der getrouwe en gehoorzame Keurvorsten en Standen des Rijks strekken, bevinden, en zich daar in laten gebruyken; Zoo zyn wy hierom niet alleenlijk bewogen geworden de noodtweer en tegenweer, de welke in alle Rechten geprezen wordt, aan te tasten, en het Vyandtlijk gewelt op de mogelijkste wyze met gewelt tegen te staan: Maar wy gebieden en beveelen hier beneffens aan alle zoodanige hooge en lage Bevelhebbers, en ook aan de gemeene Soldaten te Paert en te Voet, van wat staat of conditie zy zyn, die onder ons, en onder 't H. Roomsche Ryk staan, dat zy, uyt kracht van ons Keyzerlyk vermogen, en na kuntschap van dit ons Keyzerlyk Placcaat, of der zelfder geloofwaerdige af-schriften, (die wy niet minder, dan 't Origineel zelf, geacht willen hebben) zich weer onder ons, en onder de plichten, die zy aan hun waarde Vaderlandt schuldigh, en die hun aangeboren zyn, zullen begeven, en zich terstondt van alle Krijghs-bestellingen, die tegen ons, en tot steurnis van de rust strekken, die met zoo groote moeyten en kosten verkregen is, aftrekken en onthouden, en, indien zy hun dienst en dapperheyt willen bewyzen, de zelfde tot beschutting en redding van 't Heylige Rijk, en niet tot overweldiging van des zelfs hooghste Opperhooft, en der getrouwe en gehoorzame Keurvorsten en Standen besteden en aanwenden. Alles tot vermyding en voorkoming van onze en des Ryks zware ongenade, en straffe, zoo wel in de Vrede begrepen, die te Munster en t'Osnabrugh opgerecht is, als in d'algemeene Landt-Vrede beslooten, daar na zich een yder heeft te reguleren. Dit is onze ernstige meeninge. Gedaan in onze Stadt Eger, op den twintigsten van Augustus, Anno 1673. in't zestiende jaar van ons Roomsche Rijk, in 't negentiende van ons Ongersche, en in't zeventiende van ons Boheemsche. LEOPOLD.

Ut Leopold Wilhelm, Graef te Koningseg. L. S.

Op 't eygen bevel van zijn Keyzerlijke Majesteyt.

 WILHELM SCHRODER.

Weynigh dagen daar na / is wegens zijne Keyzerlijke Majesteyt, aan de Vergadering tot Regensburgh ingelevert / by manier van Manifest, de volgende

Redenen en Oorzaken, die *Sijn Keyzerlijke Majesteyt, &c.* bewogen en aangeport hebben, om zijn rechtvaerdige Wapenen aan te tasten, en de Krijghs-volken in *'t H. Roomse Rijk* af te zenden.

In de Rijks Vergadering te Regensburgh, den 30 van Augustus, 1673. vertoont en uytgesproken

DE Volmachtigde Raden, afgevaardigden en Gezanten van de Keurvorsten en Standen des H. Roomse Rijk, in deze tegenwoordige Rijksdagh, hier vergadert, zullen, gelijk wy vertrouwen, noch goede geheugenis van 't geen hebben, dat de Hoogwaardigste Vorst en Heer, Heer Marquard, Bisschop en Vorst van 't H. Roomsche Ryk tot Eistat, &c. uyt de naam van zijn Roomsche Keyzerlyke Majesteyt, onze aldergenadigste Heer, als zijn voornaamste Commissarius, aan hen heeft vertoont en voorgestelt wegens het blykelyk gevaar, dat de Duytsche Volken meer en meer nadert, gelijk op die tydt in de Ryksvergadering vertoont is, en inzonderheydt wat noch onlangs Granvel, Volmachtighde van de Koningh van Vrankryk, in zijn wel overwegens-waardige Memorien, heeft ten toon gestelt en voor gedragen Dewyl dan, hoog-loffelyke gedachte Standen, uyt zich zelf is bekent, en niet tegen gesproken kan worden, met hoe grote en getrouwe vaderlyke zorgvuldigheyt en begeerte zijn Hoogst-gedachte Keyzerlyke Majesteyt, volgens het alder-roemrykste voorbeeldt van zyn Heer Vader, Keyzer Ferdinand de III. van roem-ryke geheugenis, (in den Heere moet hy rusten) zedert de tydt van d'intree in zyn Keyzerlyke regeering, de behoudenis van deze diergekochte Duytsche Vrede ter herten heeft laten gaan, en zich met het geen laten vernoegen, dat hy van Godt, van d'eendrachtige Keyzerlyke verkiezing, en van de natuurlyke erffenisse heeft verkregen, en niet getracht heeft het zelfde een voetstap uyt te breyden, en als 'er eenige verschillen voorgevallen zyn, gepoogt heeft de zelfde, door wegen en middelen van Scheydsmannen en Middelaars, by te leggen en te beslechten; zoo is ook zyn hoogste wensch en begeerte dat men doorgaans zoodanige vredelievende meyningen des gemoets heeft doen blyken, (daar door het H. Roomsche Ryk, en zyn Naburen niet in deze tegenwoordige bedroefde stant waar geraakt, en vervallen, by de welken vast in alle plaatzen de vyandelyke wapenen, gelyk ook op de Ryks-bodem, zich wyt en breet vertoonen) tot beschutting en bevryding van 't Ryk, en van deze getrouwe Keurvorsten en Standen, en ook tot weering van alle onbillyk gewelt, 't welk een groot deel van de geenen van 't Ryk, door de Heyren, die op de been zijn, op de hals staat te komen.

En gelyk zyn Keyzerlyke Majesteyt om geen andere oorzaak bewogen is geworden dit besluyt aan te nemen, als om alle onrust, vyandtlyke aanslagen en bestormingen van 't Vaderlandt af te wenden, en des zelfs gerustheyt onverhindert te behouden.

Soo heeft hy ook op het vriendelykste aanbevolen aan de loffelyke Ryks-vergadering, beneffens het geen, dat aan haar, van wegen de Keyzerlyke Commissie, verthoont wordt, niet minder de redenen en oorzaken voor te stellen, die hem tot zulken aantocht aangeport hebben; En voor eerst op wat wyze de Kroon van Vrankryk, van d'aanvang

dezer,

dezer, tegen de Generale Staten der Vereenigde Nederlanden, in d'oorlog, tegen hun voorgenomen, een groote menigte van Kryghs-volken op de Ryks-bodem, zonder bewilliging van zyne Keyzerlyke Majesteyt, en van 't Ryk in 't gemeen gevoert, en zedert daar uyt de voorgedachte Generale Staten heeft beoorlooght, verscheyde plaatsen, tot het Ryk behoorende, met Kryghs-macht aangetast en verovert, de zelfden met hun Kryghs-volken bezet, ten deel van hun vestingen ontbloot, en ten deel noch meer versterkt; Gelyk de zelfde Kroon ook, naar zyn welgevallen, de pas en weder pas heeft genomen: 't welk volgens het sluyten van de Vrede, in Westphalen gemaakt, geenzints aan de Kroon van Vrankryk behoorde, vermits zulks niet over een komt met gesteltheden van 't Ryk, die door het sluyten van de voorgedachte Vrede, met bewilliging der beyde Kroonen, die de Vrede gemaakt hebben, goet gekeurt zyn, en hoewel hier in uytdrukkelyk is voorzien, dat men daar in geen vreemde wervingen en monster-plaatsen, zonder voorweten en toestemming des Keyzers, zou toestellen, en echter, zonder acht hier op te nemen: zoo veel de tweede zaak aangaat, zich noch heden een groot getal van Koninglyke Fransche Krijghs-volken op de Ryks-bodem onthout, en zich daar naar hun eyge believen inlegeren, verscheyde Standen van 't Ryk, en hun onderdanen met zware heffingen van penningen en parsingen beledigen, en noch, behalven dit alles, andere Standen onverdragelyke schade en nadeelen toe voegen, gelyk zulks onder anderen de handel en 't bedryf van 't Fransch Guarnizoen uyt Bryzach, en 't af branden der Ryn-brugge, wegens Straasburg betoont, genoegsaam betuygen. Ten derden, dewijl de Keurvorsten en Standen zich op het Memoriaal, van Keur Trier ingekomen, weten te erinneren op welke wyze de overvallende Fransche Krygs-volken zich wederom in het zelfde Aarts-bisdom hebben begeven, en behalven de voorgaande overlasten, en verwoestingen, die veel hondert duyzent guldens bedragen, zonder eenige oorzaak daar toe gegeven te hebben, daar in wyt en breedt, met rooven en plonderen, als in der vyanden landen, met ongeschroomt openbaar gewelt, roof en brandt en in diervoegen daar in hebben gehandelt en omgegaan, dat de gedachte Heer Keurvorst van Trier met recht oorzaak heeft gehadt, om wegens de gepleegde Vyandtlyke handel, en die noch wyders te bezorgen staat, by zyn Keyzerlyke Majesteyt, en gezamentlyk by 't Ryk vaardige hulp, onderstant en bevryding te verzoeken; En dewyl, ten vierden, klaarblykelyk is, en van niemant geloochent kan worden, hoe grouwelijk de Fransche heyren over weynigh maanden, niet alleenlyk tegen de klare inhout van de Vrede, te Aken gemaakt, in de Spaansche Nederlanden hebben gehuys-meestert; maar ook, ten vyfde, hoe de Kroon van Vrankryk, in 't naast voorgaande jaar, een zeer machtigh heyr in en door het Roomsche Ryk, zonder toe-stemming van zyn Keyzerlyke Majesteyt, en van 't Ryk, en tegen d'inhout van de Munstersche Vrede heeft gevoert, en in 't zelve Ryk veel voorname plaatsen verovert, en veel voortreffelyke Vestingen in 't Landt van Kleef gelegen, als Wezel, Rees, Orsoy, Emmerik en Gennip met gewelt ingenomen, verscheyde Vastigheden, in 't Keurvorstendom van Keulen, en in 't gewest van Ruttig gelegen, met hun krygs-lieden bezet, en ook eenige plaatzen geslecht, en de zelfden niet aan 't Ryk, en aan zyn toebehooren herstelt, maar zich onderwonden op eenige van zyn Keyzerlyke Majesteyt en de gezamentlyke Ryks-vorderlyke verbonden, gewaande oorzaak te nemen; dieshalven, dewyl ook, ten zesten, gantsch niet is te verantwoorden, dat aan eenige Staat van 't Ryk, ja zelfs aan de Roomse Keyzer, volgens d'inhoudt van 't Vrede-verdrach, veroorloft zou zyn eenige offensive oorlogh tegen eenige Potentaat of macht van buyten aan te vangen; en dewijl echter zoo wel de Heer Keurvorst van Keulen, als de Heer Bisschop van Munster, en deze leste noch tegen d'uytgedrukte inhout van de Vrede in 't Jaar 1666. te Kleef gemaakt, de Generale Staten der Vereenigde

landen met een offensive oorlogh, zonder de voorgedachte toestemmingh, met verachting der aımaning, door gedachte Keyzerlyke Majesteyt hier toe afgezonden, en tegen gedane hoopgeving en verklaring, hebben aangetast, en daar in tot aan deze tegenwoordige tydt zyn voortgevaren; daar, ten zevenden, noch by komt, dat de Kroon van Vrankryk, schoon de zelfde aangenomen heeft de gedachte Kleeffche Vrede te mainteneren en te verdedigen, aan hen beyde, tot voortsetting van deze onblusselyke oorlog, alle onderstandt en hulp heeft bewezen, hoewel zy, volgens d'inhoudt van 't opgerechte Vrede-verdrach, van zelven wel konden bevroeden dat zy geen reden om die aan te vangen hadden; te meer, dewyl men, uyt kracht van 't verdrach, met zyn hooghst-gedachte Keyzerlyke Majesteyt, op d'eerste van November, in 't Jaar 1671. getroffen, voor recht en billik heeft erkent, dat hy de zelfde voorgedachte Kleeffche Vrede zou garanderen, invoegen dat met uytgedrukte woorden is bedongen, dat d'inhoudt van de Vrede, van zyn Keyzerlyke Majesteyt te Kleef gemaakt, voor het geen, 't welk van wegen de Generale Staten vertoont wiert, op het verzoek en 't bidden van den Heer Bisschop van Munster, niet nadeelig zou zyn.

Ten achtsten, in tegendeel, hier op is gevolcht, dat, doen zyn Keyzerlyke Majesteyt, met en neffens Keur-Brandenburgh, deze Heeren Bisschoppen wilde aandringen tot de Westphaalsche en Kleeffche Vrede te onderhouden, de Kroon Vrankryk met zyn Volken hen te hulp is gekomen, en niet alleenlyk de voornemens van zyn Keyzerlyke Majesteyt heeft gehindert, maar ook in de Landen van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheyt, onder 't Keyzerryk behoorende, aan deze en gene zyde van de Ryn, op verscheyde plaatsen, alderhande vyandtschap heeft bewezen; ja ten negenden, aangevangen door de Memorien, te Regensburgh in de Ryks-vergadering gebracht, zyn Keyzerlyke Majesteyt t'overreden, dat hy zich by verklaring zou verbinden, niet alleenlyk gantsch geen hulp aan de Generale Staten te bewyzen, maar ook niets tegen de genen, die met de Kroon van Vrankryk verbonden zyn, aan te vangen, met deze byvoeging, dat, zoo langh zijne Koninklyke Majesteyt hier af niet verzekert was, hy zyn Krijghsvolken niet van den Ryks-bodem wilde afvoeren: Hoewel men met recht of welvoechelykheydt niet van zyn Keyzerlyke Majesteyt konde eysschen dat hy zyn Keyzerlijk woordt, en schriftelyke verbintenis, die hy in 't Jaar 1666. tot de voorgedachte Garantie gegeven had, met der daat zou wederroepen, en daar van af gaan, vermits hy uyt kracht van de meer-verhaalde Westphaalsche Vrede daar toe bevoegt is, en 't verdrach van het Jaar 1671. voor recht en billyk erkent, wat zyn Koninglyke Majesteyt ook daar toe bybrengt, en zich uytdrukkelyk aan het zelfde wil houden. Ten thienden, is zyn Keyzerlyke Majesteyt noch veel vreemder voorgekomen dat men hem aangebracht heeft, dat, indien hy zich niet in rust wilde houden, maar zyn Kryghs-volk over Eger wilde doen trekken, de Koningh van Vrankryk met dertigh duyzent Mannen, in des zelfs Erfkoninkryk en Erf-landen zou invallen, en zich dieshalven alree op d'aantocht had begeven. Niet minder zal, ten elfden, aan de loffelyke Standen des Ryks wel bekent zyn, hoe willigh de Kroon van Vrankryk is om door zich zelfs, en door anderen, die van zyn aanhang zyn, verscheyde Keurvorsten en Standen des Ryks van zyn Keyzerlyke Majesteyt afwendig te maken, en de zelfde zoo verre van 't rechte spoor af te leyden, dat zy de wapenen tegen de geen, die hen van Godt tot hun opperste Overhooft gestelt is, zouden aantasten, en met eendrachtige handt hem tegen staen: Gelyk dat, ten twaalfden, genoegzamelyk is getuycht, zo in de Hildesheymsche Votum, in de leste Neder-Saxische Kreyts-dach, tot Brunswyk gehouden, als door d'aanbrengingen van verscheyde Standen door d'Envoyé Vergius, daar zelfs verscheenen, is voor gestelt, namentlyk hoe verre uytziende raadslagen en voornemens tegens zyn hoogst gedachte Keyzerlyke Majesteyt

steyt voor handen zyn geweest; en daar beneffens, ten dertiende, de Declaratie, die Vrankryk by Engelant verzocht en verkregen heeft; als of de Kroon van Spangien, door het voorgenomen bestaan op Charleroy, van de Generale Staten daar op voorgenomen, de Vrede van Aken ('t welk echter geen gemeenschap daar mee heeft) had gebroken, daar door Vrankryk genoegh te kennen geeft dat het voorgenomen heeft ook de Kroon van Spangien, en de Borgondische Ryks-kreyts met Oorlogh aan te tasten, gelyk dan ook ten veertienden Vrankryk aanbiedt, als of de zelfde Kroon zyn Kryghsvolken over den Rhyn weder te rugh wilde doen trekken, zoo zyn Keyzerlyke Majesteyt zich wilde verbinden, dat hy geen onderstant aan de Generale Staten zou doen, doch met zulk een verbintenis, daar in eenige zekerheydt is te vinden, en daar door de contraventie, tot hier toe gepleeght, gerepareert zou worden, of de billyke voldoeninge die hy van zyn zyde zou begeeren, waar beveftight; hoewel een groot deel van zoodanige contraventien gebeurt waren, eer en voor dat zyn Keyzerlyke Majesteyt met de meer-gemeldte Generale Staten eenigh verbondt, tot handthaving van de Westphaalsche en Kleefsche Vrede, had getroffen, en zy ook in het voor-gedachte Verdragh van 't Jaar 1671. uitdrukkelyk hun vryheydt, zelfs met bewilliging van Vrankryk, hadden behouden, tot maintineringe van de voorgedachte Westphaalsche Vrede, en defensie van hun Erf-landen, en om met yder Potentaat en Republycq, zelfs ook die van de Ryks-Standen, op te rechten: Gelyk het ook aan een Roomsche Keyzer in de capitulatie, of in de constitutien van 't Ryk, niet verboden is, tot behoudenis van de Keyzerlyke authoriteyt, en redding der Ryks-Standen, die in noodt zyn, alle mogelyke hulp te gebruyken.

Zyn hooghst-gemelde Keyzerlyke Majesteyt stelt dieshalven buyten alle twyffel, dat de gedachte hooghloffelyke Keurvorsten en Standen van 't Ryk niet alleenlyk bemerkt zullen hebben zyn vredevaerdigh gemoet uyt alle de werken, die hy tot noch toe aangevangen heeft, en voornamelyk uyt het geen, dat hy in 't stuk van de bemiddeling van stilstant van Wapenen, en van een algemeene Vrede aan deze Ryks-vergadering heeft doen voorstellen, maar dat zy ook genoeghzamelyk waargenomen zullen hebben dat men de Mediatie, te vooren door besluyt van 't Ryk geslooten, niet dadelyk heeft willen aannemen, noch zich met billyke voorwaarden wegens de Generale Staten, vernoegen, en aan de waarde Christenheyt een zekere en bestandige algemeene rust vergunnen. Hy vertrouwt dit aan hen, als aan de genen, die 't uytterste gevaar, en de verwoesting van 't Ryk, die voor handen is, als getrouwe Liefhebbers van 't Vaderlandt, tydighlyk behartigen, die zich dadelyk met het Heyr van 't Ryk, tot des zelfs redding en verlossing vaerdigh staande, vervoegen, en die zich op alle wijzen en middelen, die best dienen, met raadt en daadt tot de algemeene verdeding vereenigen, en ook anderzins, met aanvangen en voltrekken, in 't geen helpen, dat het besluyt van de meer-gedachte Ryks-dagh, dies aangaande, met zich brengt, en de behoudenis van het Heylige Roomsche Ryk, de vryheyt der Duytse Volken, en daar beneffens yders eygen welstandt en voordeel bevordert. Alle 't welk de voorname Gemachtighden der hooghst-aanzienelyke Keyzerlyke Majesteyt, de tegenwoordige voortreffelyke Raden, afgevaerdighden en Gezanten der Hooghstvorstelyke Genadige Keurvorsten en Standen, volgens het ontfangen Keyzerlyk bevel gelieven te vertoonen, en t'openbaren.

Tot de welken de zelfden daar benevens, altydt wel genegen en dienst-vaerdigh verblijven, tot betuygh van vriendtschap, en van een goede en gunstige wil.

Tot Regensburgh, den 28 Augustii, 1673.

Getekent,

MARQUARD.

(*L S.*)

Wy hebben den Marschal de Turenne in zijn quartier te Wetslar gelaten / alwaar Hy hoe langhs hoe sterker wierdt / niet alleen door Fransche Troupen, maar ook door Keur-Keulse, die zich deze maand, 4000 sterk / met hem conjungeerden / zoo dat zijn Leger in't kort tot omtrent 30000 man geraakte / om daar mede de afkomende Keyzerse 't hooft te bieden: En dewijl al dit Volk zeer veel provisie van nooden had / dede Turenne alle voorraat, die te krijgen was / op-koopen / en in verzekerde plaatzen brengen: Ondertusschen was hy dikwils op 't Casteel van Hanauw. Maar zijn Soldaten bedreven over al groote moetwil aan de Landtluyden; onder anderen meenden een party Fransche eenig Beestiaal omtrent Giessen wech te nemen / doch eenige Ruyters van Sijn Hoogheydt van Darmstadt ontzetten haar dit niet alleen / maar sloegender noch een partye van doodt. Drie Regimenten Fransche Paerden, die omtrent Frankfort lagen / beroofden en plonderden de Huysluyden niet alleen van alles wat zy hadden / maar schooten ook al het Vee doodt / dat zy niet mede konden nemen; de Wijn, die zy niet konden of wilden uyt-drinken / lieten zy op de aerde wech loopen / en bedreven noch duyzent andere moetwilligheden meer: Een Predikers Vrouw van een Dorp, 3 mijlen van Frankfort, verkrachten zy / datze het bestorf; en brachten de Predikant zelfs in 't Bosch, om hem op te hangen / maar alzoo hy zonder ophouden om zijn leven badt / lieten zy hem noch gaan / na dat wel duyzent stok-slagen had gekregen. Doch den 11 Augustus, na dat 15 Karren met gelt in 't Fransche Leger gekomen waren / bereyde Turenne alles om Frankenlandt in te trekken / en de passagien door de Keyzerse te bezetten / dewelke hem alle zeer wel bekent waren; hier toe dede hy eenige Canons uyt het Tuygh-huys van Bon komen / en een Brugh over de Main na Selingenstadt slaan / om met zijn Troupen daar over te marcheren: En wanneer die vaerdigh was / reed een Franse partye van 80 man daar over / die alle van de Boeren doodt geslagen wierden; doch de Fransen 3 van deze Boeren krijgende / hongen die mede aan Boomen op. Ondertusschen nam Turenne de Keurmentsise Stadt Asschaffenburgh in / en bezette de zelve met 2000 man, om zoo veyligh de levens middelen te bekomen. Na Fridbergh zont hy den Marquis de Pierefit met eenige Troupen, die de 60 Keyzerse, die daar in lagen / uyt dreven / de plaats plonderden / en met eenigh Volk bezetten. En dus nam hy al de passagien omtrent Frankfort in / 't geen in die Stadt een zeer groote vreese verwekte van overvallen te werden / dewijl geen genoegsaam Krijgsvolk daar binnen was / noch ook een Commandeur; doch den Luytenant Colonel Schaub quam daar binnen / om 't Guarnisoen te commandeeren. In deze Stadt gebeurdent / dat eenige Fransen op den vollen dagh / stinkende Visch en andere vuyligheden in verscheyde Putten hadden geworpen / en ziende dat men haar wilde vast zetten / vluchten zy in 't logijs van Duc de Loraine, om hem alzoo verdacht aan de Burgerye te maken; welke ook een storm op dit Logijs zouden gedaan hebben / ten ware den Hertogh deze Schelmen niet uyt hadden doen gaan / die doe gevangen wierden gezet.

Den Fransen Marquis de Rochefort, met zijn Troupen van des Konings Leger by Mastricht gescheyden / (als gezeyt is) en over de Maas getrokken /

reysde zeer langzamelijk door 't Spaanse gebiedt, na Trierslandt, eensdeels door de quade wegen/ en anderzints om haar daar wat te verbarssen; doch zont den Ridder de Fourilles, met eenige Troupen voor af/ na 't Ampt Witligh, die 't zelve niet alleen heel ruineerde/ maar ook veel daar by gelegen plaatzen; van een andere kant quam den Marquis de Trouffy, mede in Triers-landt, die het daar niet beter en maakten; en den Marquis de Rochefort, volghde met de rest na Sarbruk, welke plaats hy in nam/ als mede de meeste plaatzen in dit Keurvorstendom, ook wierden de Landt-luyden, door zijn Troupen in de gront bedorven. Den Marquis de Trouffy, hebbende mede veel Dorpen laten vernielen/ en van de 3 Ampten, Munster, Meyen, en Berghflegh, 11000 Rijksdaalders tot Contributien ge-eyst/ 300 waren daar over veele Landt-luyden in 't Stedeken Meyen gevlucht/ om deze geweltdadigheden te ontgaan: Maar om den gedachten Marquis met 1500 Ruyters, en 2 Regimenten Voet-volk, daar voor quam/ en 't zelve volkomen belegerde/ latende ook 2 Mijnen springen; doch de inleggende Soldaten, Burgers, en Boeren, onder den Hooftman Kop, queten zich door uytvallen als anders zoodanigh/ dat hy geen voordeel daar op konde krijgen: Den Keurvorst van Trier, zondt ook 200 Soldaten, en 400 Boeren, dit Stedeken te hulp/ 't geen dezen Marquis zoodanigh verbitterde/ dat hy de Belegerde liet zeggen/ dat indien zy haar niet over gaven, hy niet alleen geen Soldaten, Burgers of Boeren, zou sparen, maar ook geen Kinderen in 's Moeders Lichaam: Dan dit dreygen werkten niet anders uyt/ als dat de Belegerden zich zoo veel te dapperder hielden: Maar den Keurvorst duchtende dat de Fransen met meerder macht mochten komen/ liet de Belegerde met dezen Marquis accordeeren om 11000 Rijksdaalders te betalen/ (mits de belegeringe opbrekende) zoo voor de Stadt als de 3 bovengenoemde Ampten, daar hy 't eerst van had ge-eyst: Maar alzoo de Marquis geen quitantie wilde teykenen/ apparentelijk vertrouwende dat Keur-Trier, de zelve op den Rijks-dagh te Regensburgh, zou laten vertoonen) ging dit Accoort te niet: En most dien gedachten Marquis noch daar en boven/ door de dapperheyt van die van binnen, de plaats verlaten: Maar door hy uyt spyt verscheyde Dorpen in Trierslandt liet verbranden. En eyste van 't geheele Landt een somme van 50000 Rijksdaalders, tot Contributie: Over al deze gewelden zondt den Keurvorst van Trier, een Envoye na den Koning van Vrankrijk, om die zulks te klagen/ en reparatie te verzoeken; een andere Envoye quam wegens dien Keurvorst te Keulen, by de Sweedtse Mediateurs, die uyt den naam van zijn Meester aan de zelve hart klaaghden over 't geweldt, en roveryen, die de Franse in 't Landt van Trier, dagelijks bedreven/ verzoekende met een/ dat haar Excellentien by Vrankrijk eenige vergoedinge van de schade, die zijn Meester had geleden/ wilden procureeren. De gedachte Mediateurs zich hier over zeer gevoeligh toonende/ beloofden dees Envoy, datze haar uytterste best daar toe zouden doen/ en ook aan de Franse Ambassadeurs vertoonen/ dat deze maniere van doen/ niet was over-een-komende/ met de beloften, die haar Koning had gedaan/ van in geenderley maniere/ 't Duytse Rijk te willen ontrusten; en dat/ indien den Koning van Vrankrijk, niet wilde afstaan/

van 300 onrechtvaerdige proceduuren, den Koning van Sweden, eyndelijk 't Mom-aanzicht, zoude af-lichten / en doen 't geen hy voorbaatlijk zou achten: Doch de Franse Ambassadeurs, ontschuldighden zich hier op / dat de Roveryen in 't Landt van Trier niet geschieden door order van den Koning, en dat de Generaals eener Armée niet altijdt capabel zijn / hare Soldaten 't quaat doen te beletten: Maar de Sweden achten dit antwoordt niet suffisant, en niet meer dan een flaeuwe ontschuldiginge.

Als hier vooren gezeyt is / was Prins Willem van Furstenbergh, by de Keurvorsten van Ments en Trier gekomen / stellende de zelve eenige ondragelijke Conditien voor / als van den eersten begeerden hy / dat de zelve de 2 Steden en Passen over de Meyn, Hochst, en Steynheym, boven en beneden Frankfort gelegen, aan den Koning van Vrankrijk zoude overgeven; benevens noch eenige andere onlijdelijke Puncten: Van den Keurvorst van Trier, eyschten hy eenige duyzent Rijksdaalders, en Quartieren voor een groote partye Militie: Doch beyde de Keurvorsten antwoorden / dat zy haar van den Keyzer en 't Rijk niet konden afscheyden, en alhoewel den Koning voorgenomen had anderzints met haar zeer hart te procedeeren, dat zy dan mosten gedenken, datze ook onder de geruineerde Princen van Vrankrijk zouden getelt werden.

Terwijl Prins Willem, te Ments was / viel 'er een gelegentheyt voor / waar in hy zijn Fransen Imborst, openbaarlijk vertoonde: Want in 't Convent van de Chartreux, een Feest bereydt zijnde / waar dien Keurvorst en veel andere hooge Personagien, daar onder den Grave van Hatzfelt, een van de braafste Heeren van 't Rijk, mede quamen / zo begon den Keurvorst een gezontheyt op den Keyzer in te stellen / welke Prins Willem weygerde bescheyt te doen; Den Graaf van Hatzvelt, dit ziende / zeyde over luyt / dat hy die gene voor geen eerlijk man, of Patriot en achte, die zich niet en verwaerdighde op des Keyzers gezontheyt te drinken; ook waren al de andere van 't gezelschap van 't zelve gevoelen / spreken de daar toe veel injurieuse woorden tegens dezen Prince: Ja men zeyde dat den gedachten Grave van Hatzfeldt, hem in Lijfgevecht beriep / maar dat hy geexcuseert wierd / om dat hy een Kerkelijk Persoon was. Een weynigh daar na stelde Prins Willem een gezontheyt in / op den Koning van Vrankrijk, maar niemant wilde hem ook bescheydt doen; en den Graaf van Hatzfelt, in plaats van de gezontheyt uyt te drinken / goyde den Wijn ter Aerde, of / zo sommige zeggen / in Prins Willems gezicht: Doch den Keurvorst eyndelijk ziende / dat dit niet goets konde uytwerken / scheyde de partyen. Waar naar dezen Prince na 't Leger van Turenne vertrok / en van daar weder na Keulen: Alwaar korts daar na ook den Baron de Kilmanzek, om 't Keyzerlijk Regiment, daar binnen leggende / te commandeeren / aan quam / als hier vooren gezeyt is.

Het Triers-landt, aldus ellendigh van de Franse bedorven wordende / schreef dien Keurvorst aan Sijn Keyzerlijke Majesteyt, den navolgenden Brief, waar in de geweltdadighden der Fransen in dat Aerts-bisdom genoeghzaam staan uytgedrukt:

Alderdoorluchtigste, Aldergenadigste *Keyzer* en *Heer.*

UWe Keyzerlijke Majesteyt geve verder wijtklagende onderdanighst te vernemen, welker gestalte de Franse dadelijkheden in mijn Eerts-sticht, zich hoe langer hoe meer verargeren, zulks dat als jonghst den Marquis de la Trouse, een Stedeken Meyen genaamt, eenige tijdt geblocqueert had gehouden, zoo datter niemandt in noch uyt konde komen, 't zelve ook vervolgens formeel belegert heeft, en met Approchien en Mijnen hart toe gezet, of wel de Belegerde zich daar dapper tegens weerden, zo dat, eer daar ook eenigh Secours was in gebracht, hy 't niet licht zoude ingekregen hebben; Nochtans liet ik toe, om verder bezorghde onheyl voor te komen, en zoodanige Belegeringe, nevens andere extremiteyten, te remedieren, dat met opgemelde Marquis op de zomme van 11000 *Rijksdaalders, welke hy van* 3 *Ampten, als Munster, Meyen, en Berghflegh, pretendeerde, en waar van hy al eenige* 1000 *hadde geperst, mochte geaccordeert, en de rest van gemelte Som hem na gedragen werden: Maar als ik wegens dit Accoort wilde, dat het den Marquis zoude ondertekenen, om een schijn van den ontfangh dezer gelden te hebben, zoo had hy'er weder een; en als ik derhalven de betalinge niet wilde toe laten, zijn de Franse in mijn Eerts-stichtse Dorpen gevallen, daar van verscheyde aan de Mosel en in 't Landt zijn in koolen geleyt, en veel andere, wanneer zy de Brantschattingh niet met gelt, dat zy na haar lust vorderen, losten en afkochten, gelijkzaam gedreyght; ja zelfs hebben zy voor mijn huydige Residentie Stadt een Dorp in de asch geleyt, welke vyandlijke dadelijkheden ik nu verders meer en meer te ervaren hebbe, en wat ook hier over mijn Hooft-Stadt Trier aangedreyght werdt, geeft den ingeslooten meerder te vernemen. Met wijdere speculatien wil ik u verder niet molest zijn, dan met een woordt, dat in mijnen Eerts-sticht zoo gehuyst en aangegaan werdt, als of 't zelve hen ten prijze was gegeven, en met de Kroon Vrankrijk in openbare Vyandtschap stondt, daar ik my immer tot noch toe in een oprechte Neutraliteyt geconserveert, en daar toe de geringhste bevoeghde oorzaak niet gegeven hebbe, hoe verscheydentlijk my andere ook sincereeren; doch het contrarie zullen de Werken uytwijzen: Zulks dat by dit vervolgh en uytblijvende hulp my en mijn Eerts-sticht de uytterste ruine en desolatie onvermijdelijk voorstaan, benevens ook alle middelen tot mijn eygen defensie, en onderhoudinge der op de been hebbende Manschap, my ontgaan: Dus hoop ik dat Uw Keyzerlijke Majesteyt en 't Rijk niet toelaten zullen, dat zoo een voornaam Keurvorstendom, op zulken wijs en zonder eenige schult, tegens den zoo vast gehoudenen Rijks-Vrede, van uytheemse Macht, gelijk dit een voorname Compaciscens, en alzoo mede daar aan gebonden is, zal overhoop geworpen en vernietight werden; zoo wil ik ook niet twijffelen, of Uw Majesteyt zal met het geheele Rijk zulken besluyt aanvatten, en nadrukkelyk uytwerken laten, 't geen noodigh zal zijn, zoo om dit te redden, als evenmatigh het Rijk te preserveeren, dat daar in de rust en Vrede wordt onderhouden. Gegeven in mijn Vesting Ehrenbretsteyn, den* 27 *Augustii,* 1673.

Uw Keyzerlijke Majesteyts alderonderdanighste en gehoorzaamste CAPLAN,

CARL. CASPAR, *Churfurst.*

Zijn Keyzerlijke Majesteyt, dede dezen Brief te Regensburgh vertoonen / en met een de Stenden aanmanen / om den Keurvorst van Trier, tegens deze violentien te helpen: Gelijk ook den Keurvorst van Trier zelfs / door zijn Minister, daar tot liet arbeyden / en zeer hevigh over de Fransen klagen: Waar op eyndelijk by de Vergaderinge zijnde gedelibereert / zo waren 'er eenige / die de beste en zekerste middel oordeelden te wezen / om door de Wapenen voldoening te verkrijgen / als wel wetende de kleyne vrucht / die d'Ambassade van den Graaf van Windisgratz, aan den Koning van Vrankrijk, over de herstelling van Lottharingen, had uytgewerkt; doch andere dachten / dat de wegh van zoetigheyt / de beste middel zoude wezen: De welke ook eyndelijk zijnde vast gestelt / zoo wierd 'er beslooten / om aan den Koning van Vrankrijk, uyt den naam van 't gantsche Rijk te schrijven / van satisfactie te geven / aan den Keurvorst van Trier, over de gewelden / die in dat Aerts-bisdom door de Franse waren begaan / als mede aan de andere Princen en Staten van 't Rijk, over de begane Vyandtschappen, door de Franse, directelijk tegens het Tractaat van Munster: Welke Resolutie aanstonds aan den Keyzer wierde bekent gemaakt. Den Fransen Resident Gravelle, gaf daar na tegens deze klachten van den Keurvorst van Trier, het volgende Memoriaal, den 18 September, aan de Rijks-vergadering te Regensburgh, over:

Des H. Roomsche Rijx-Keurvorsten en Standen, Hooghwaardigste, Hoogh-voortreffelijkste en hoog-aanzienlijke Heeren Gezanten, Raden, en Afgezonden: Mijne ge-eerste Heeren.

Nadien zijn Alderchristelijkste Koninklijke Majesteyt, mijn aldergenadigste Heere naricht heeft gekregen, van alle de Memorialen, zoo van de zijde van zijne Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Trier, deze loflijk vergadering zijn overgegeven geworden, en daar uyt gezien, de al te veel gezochte verhooginge der klachten, zoo heeft hy aldergenadichst my bevel gegeven in zijn naam alhier te verklaren, de hoogdringende en gerechte oorzaken, door welke zijn Majesteyt bewogen is geworden, een gedeelte zijner Heyr, in 't Triersche Aartsbisdom af te schikken, en voor te komen die onderwindingen, zoo daar tegens hem zelfs, en ten besten zijner Vyanden aangevat wierden.

Men houdt deswegen voor onnodigh, alhier van nieus te verhalen, 't geen al veelvoudigh gedacht is, zoo wel op dezen opentlijken Rijksdagh, als aan meer andere Oorden wegens de oprechtigheyt der Koninklijke meyningen, tot behouding der Vrede in Duytslandt, en tot afwendinge eeniger onrust, in de welke het nu noch veel meer gezien wert, wat al voor lang in zijn Koninklijke Majesteyts naam voorgestelt is. Het is yder bekent, wat voor verklaringen op zijn Koninklijke Majesteyts bevel zijn ingebracht geworden, hoe veel vaste bejagingen, en hoe veel Koninklijke bemiddelingen zijn ingekomen, van zijn Krijghsvolk niet in Duytslant te zenden, en die geen weder te rugh te roepen, welke hy tegens zijn wil en gedwongen, daar heen hadde moeten laten gaan, wanneer den Roomschen Keyzer het hadde belieft te verhoeden, dat de Vyanden van Vrankrijk geene hulp gedaan wiert, en dan tot beslissing aller verhindernissen en zwarigheden, hooghst gedachte zijne Koninklijke Majesteyt vergenoecht was met de guarantie van ettelijke der Rijks-Keurvorsten, dat zijn Keyzerlijke Majesteyt ten besten der Koninklijke Vyanden niet voor hadde (gelijk zy voor zich volgens den Westphaalzen Vredehandelingen gehouden zijn) of indien hy anders dede, gedachte Keurvorsten zich daar

daar tegens ſtelden, en zijn Heyr geen pas toe ſtonden, zoo tegens mijn Koning of zijn Bondtgenooten, onder wat ſchijn of pretext zulks ook geſchieden, gevoert zoude werden.

Het is derhalven lichtelijk te verſtaan geweeſt, dat alzulke verklaringen, beduydingen en aanbiedingen voor onmatigh zijn gehouden, ja dat de zelve van Sijn Keyzerlijke Majeſteyt niet eenmaal in bedenken zijn getogen, ook niet geacht, maar veel meer veracht, en verworpen alle de dienſten, die ettelijke Rijks Keurvorſten zeer heldenmoedigh, en met een noyt genoegh geprezen begin, daar tegens aangeleyt hebben, door welk zy Sijn Keyzerlijke Majeſteyt tot zulks aangenaam te houden, diſponeeren, en te gelijk het Rijk door een zoo lichten en voordeeligen wegh, en door zoo zekeren middel van den eenigen krijgh, bevrijden wilden, daar in het nu eenigh en alleen tot nut en geval van uytheemſe Volkeren geraakt: Derhalven is door geenerley wijze en wegen der billikheyt mijn Alderchriſtelijkſte Koning te verdenken, dat hy in 't aanzien der tegens hem en zijn Bondtgenooten oogenſchijnlyken geruſteden krygh, daar by bedacht is geweeſt, zoo wel by den aanvang als voortgang, zijner Vyanden aanſlagen met tegen aanſlagen te bejegenen, macht tegen macht, en moedt tegens moedt te zetten, ook niet na te laten wat hier toe dienſtelijk ſchijnen mocht, te gelijk ook op gevoeghlijke middel zich te bedenken, door welke hy zulks voorkomen en tegengaan konde: Dus zal 't niemant wonder dunken, dat Sijne Koninglijke Majeſteyt uyt deze oorzaken ſchuldigh geweeſt, en noch is, zoo veel aan hem ſtaat, te verhinderen, dat niet het Keyzerſe of eenigh ander Krijghs-heyr tot beſt zijner Vyanden, de plaatzen en paſſen, in 't Aerts-bisdom Trier innam, waar toe zelfs zoo goeden ordening gevonden wert, gelijk zulks uyt het geen, wat Sijn Keurvorſtelijke Doorluchtigheyt wegens de weder invoering der Keyzerlijke bezetting in de Stadt Coblents, en 't Slot Ehrenbretſteyn, onder pretext, als of zy hem om geldt dienden, voor hadden, duydelijk blijkt; Gelijk wy derhalven eerſt gedachte Sijn Keurvorſtelijke Doorluchtigheyt niet tegens konnen zijn, dat de zelve ter zulker tyd, als hy zulken meeninge had, gants geen nootwendigheyt gedrongen heeft, maar Syn Koninglijke Majeſteyt had Sijn Keurvorſtelijke Doorluchtigheyt veelvoudigh verzekert, hy wilde tegens de zelve in beſtandige en ongebroken vrientſchap volharden, waar tegens dezen Vorſt gantſch tegenſtrijdende zaken tegens deze Konings verklaringen ingegaan heeft: Zoo had hooghſtgedachte Sijne Koninglyke Majeſteyt niet anders konnen doen dan dat hy ettelyke Regimenten, die hy alleen aan de Moezel en in de nabuurſchap van Thionville wilde laten blijven, in dit Aerts-bisdom af ſchikte, dewyl hy niet meer en twyffelde aan 't Keyzerlyk voornemen van zyn Wapenen, die zich doenmaals in Bohemen onthielden, tegens hem en zijn Bondtgenooten te gebruyken, waar van de voltoying nu aan den dagh is, tegens de lang voor heen vervatte en van outs vereenighde aanſlagen; hier uyt is lichtelijk te beſluyten, dat zulke Krijghs-macht niet opgebroken is om hooghſt-gedachte Keurvorſt van Trier te helpen, maar de Plaatzen, die aan hem gehooren in te nemen, daar mede Vrankrijks Vyanden met geringe moeyte by geſprongen, zijne Bontgenooten ſchade toe gebracht, en met weinigh gevaar onderdrukt mochte werden; gelijk dan zulks niet te onderlaten, en dat men zulks noch zoekt van de Keizerlyke zyde, onlangs is verklaart geworden; zelfs die declaratie, die in den naam van Syn Keizerlyke Majeſteit op dezen Ryksdagh is gepubliceert geworden, voor de rechtvaerdiging des in 't Ryk voor genomene Kryghs-tocht, en tot bekrachtiging van 't voornemen, dat zoo lang vaſt geſtelt was, wegens de Volkeren, zoo tegens Syn Koninglyke Majeſteit en zyn Bontgenooten zouden gebruikt werden, is een genoeghzaam teiken der onvermydelyke noodtwendigheit door welke de zelve aangedreven wierd, op alle beſte

wyze en wegen, die de Krygh aan de hant geeft, zoo wel zyne als zyn Bondtgenooten zekerheit te betrachten.

Zoo wierd ook Sijn Koninglijke Majesteyt van andere oorzaken, van niet geringer aanzien en nadruk, daar heen gedreven, wegens den ontfangen naricht, welkers gestalte de Kroon Spangien zich ook toerustte, en voorhebbens was, den Oorlogh aan te kundigen, en den Vrede met vlijt, en te gelijk met den Keyzer, waar mede zy zich met de Hollanders vereenigen mochten, opentlijk te breken: Sijn Majesteyt is verder bericht geworden, dat de Spanjaarts by zoodanige zaken ettelijke Regimenten van hare Volkeren in 't Hertoghdom Luxemburgh zonden, met bevel Trier in te nemen, en dat het zelve, indien men haar niet 24 uuren te vooren was gekomen, gelukkigh zoude aan gegaan hebben.

Den dierhalven van Sijn Majesteyt gevatten aanslagh, om haar voor te komen, werdt wegens de gelegentheyt en bequamelijkheyt van dien Oort, in zoo verwarde zaken, genoeghzaam verdedight, dewijl zy de Spaanse Soldaten, om zich met de Hollanders en Keyzerse te conjungeeren, gelijk deur een Poort zoude geopent hebben, de Koninglijke Volkeren, door behulp van bey de Oorten Coblentz en Ehrenbretsteyn, den pas bezet, en zijn Bontgenooten Landen een onvermijdelijke verwoestinge toe gevoeght hebben; des niet te min wijkt hooghst gedachte Sijn Koninglijke Majesteyt gantsch niet van zijn meening, welke hy vast houdt, de door krijgh of nootwendigheyt ingenomen Oorten des Rijks niet te behouden, maar staat bestandigh op zijn voornemen, alle de zelve door een billik gesloten Vrede, waar toe hy garen wil helpen, weder in te ruymen, by aldien zijn Vyanden nu gelijke meyninge en toeneyging hebben.

Derhalven durft men niet twijffelen aan de grootmoedigheyt en de goedtwilligheyt, welke Sijn Majesteyt in den ingegane Vrede met zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, door weder inruyming van al zijn veroverde plaatzen betuyght heeft, waar in hy klaarlijk bewijst zijn dragende gemoets neyging tegens 't Roomsche Rijk, en hoe veel hem gelegen zy, tot de behouding van al 't geen tot het Rijk behoort.

Wat de excessen van den Keurvorst van Trier, 't welk de Koninglijke Soldaten toe gemeten werdt belangt, is gewis, dat 't zelve van Sijn Majesteyt gantsch niet voor goet gehouden, maar ten uyttersten verboden werdt, en ook ettelijke Krijghs-Oversten daarom, dewijl in dezen geval op het Koninglijk bevel geen achting hebben gegeven, of daar van afgeweken zijn, van hare Ampten zijn ontzet of des Konings ongenade met zware straffing ervaren hebben: Het is yder bekent, dat men de Soldaten altijdt zoo niet betoomen, noch in zoo ingetogen tucht gebonden houden kan, dat die Landen, in welke zy zich ophouden, geen onbillijkheden, bezwaarnissen en schaden lijden zouden.

Maar alzulken onheyl zal men niet van den Alder-christelijkste Koning, welke geen zorge, om 't zelve van 't Rijk af te wenden, heeft na gelaten, maar andere, door welkers aandrijvinge, alleen yder Verdragh, tot eenen vriendelijken vergelijk, ook na de Westfaalse Vrede, verworpen is, met recht toe-meten. Sijn Majesteyt heeft my te gelijk belast, dat ik deze hooghst-loffelijke Vergaderinge voor oogen stellen zoude, de beweeghde oorzaken van de omwerping der Wallen van beyde de Steden Colmar en Sledstadt, wijl het de nootwendigheyt niet anders vereyste, als met gevaer, die hy zich onderwierp, indien hy de zelve in de stant liet, in welke zy het voornemen des Keyzers en Vrankrijks Vyanden bevorderlik konden zijn, dewijl Sijn Majesteyt vernam, dat zy bereyt waren Keyzerlijke Bezetting in te nemen, 't welk ook een van de voornaamste oorzaken is geweest, dat de Brugh te Straatsburgh, tot gelijk effect aangezien, van de Brisachse Bezetting, is verbrant geworden.

Verder is Sijn Majesteyt als hy van Mastricht na Lotharinge wilde reyzen, bericht geworden, dat in het nieuwste Traktaat, dat tot Weenen met den Pensionaris van Amsterdam gesloten was, onder andere Articulen (van welke op zijn plaats gesproken zal werden) ook deze zy: *Dat den Hertogh van Lotharingen, met zijn Volkeren, en die gene, welke den Keyzer in Swaben en Brisgauw had, Elsas zoude aanvallen, door Rijnfelden Bezetting in Colmar en Sledstadt brengen, en van daar in 't Hertoghdom Borgondien breken.*

Welke oorzaken de nootwendigheyt van de demolitie genoeghzaam bekrachtigen: En had Sijn Majesteyt derhalven voorgenomen een talbare Bezetting in deze twee Steden te leggen, en voor zich te zien, tegens haar tegenstrevende zin, zoo zy altijdt hebben bewezen, zonder achting der verplichting, welke haar tot onderhouding des Munstersen Vrede obligeerde, om welkers wille zy den Koning voor haar hooghsten Schutsheer te erkennen, verbonden zijn. Het zoude ook ettelijke wijze gedachte Steden weynig bezwaarlijker zijn, indien zy van die belasting eener zulken Bezetting vry bleven, welke niet als sterk had moeten ingelaten werden; daar onder dit hare zekerheyt ongekreukt blijft, gelijk ook niet minder hare Privilegien onverstoort, onder de protectie des Konings.

Voor de rest voortreffelijke en hoogh-geëerde Heeren, zal een yder der zaken billijke Scheytsman, zoo

zoo alle Aanslagen, die zedert op Sijn Koninglijke Majesteyts zijde voorgenomen zijn, en daar tegens de aangevangen Aanslagen van Sijn Keyzerlijke Majesteyt wel overwogen werden, lichtelijk oordeelen, welk deel de schult van d'onrust, die nu in 't Rijk bespeurt werdt, toe te meten is, en welk deel tegens de Westphaalse, en in de Maandt November, 1671. ingegane Tractaten gehandelt heeft; van welke zaken de waarheyt in de antwoordt des Alder-christelijke Konings, mijn genadighste Heer, op het Decreet, zoo in den naam van Sijn Keyzerlijke Majesteyt deze loffelijke Vergaderinge is over gereykt geworden, wijder zal bewezen werden. Gegeven te Regensburgh, den 18 September, 1673.

Uwer Hooghwaerdighste tot alle dienst bereydtwilligste,

ROBERT de GRAVELL.

Des Alder-christelijkste Konings Gevolmachtighden.

Dus verre in Duytslandt verrukt/ komen onze gedachten wederom in Hollandt, alwaar den Heer Secretaris van Beaumont, eenigen tijdt geleden/ van Koppenhagen was t'huys gekomen/ en nu van een Afgezondene van d'Heer van Werkendam, (die van wegens dezen Staat, nu al ruym een Jaar geleden/ by de Deense Kroon, als Extraordinaris Ambassadeur, was afgevaerdigt geweest) gevolght wierd; Deze bracht mede eenige opgestelde Conditien van een Tractaat, met die voorsz. Kroon onderhanden; De zelve waren ten deele van den volgenden Inhoudt:

Dat, indien Sijn Majesteyt van Denemarken, door yemant Vyandtlijk wierd aangetast, dezen Staat hem zou moeten te hulp komen (boven de 6000 man in voorige Tractaten gestipuleert) met haar geheele macht, zoo te Water als te Lande, op hun eygen kosten, en in open rupture treden, zonder voor die assistentie eenige vergoedinge te mogen pretendeeren. Daar en tegens, Indien dezen Staat van yemandt zou mogen worden aangetast, zou die Kroon de zelve met een Vloot van 40 Oorlogh-Schepen, te hulp komen, voor zoodanige subsidien, als by het Tractaat van het Jaar, 1666. was bedongen; en te Lande met een macht van 10000 man; voor welk onderstant hare Hoogh-Mog: de helft van de Werf-gelden, en het Maandt-geldt zouden betalen: Maar in gevalle dit secours niet zou mogen toe-reyken, dat als dan het zelve tot op 20000 man zou worden verdubbelt, met verdubbeling van de subsidien insgelijks. Dat ook Sijne Majesteyt boven het voorsz. secours, met zijn geheele macht, zoo te Water, als te Lande, dezen Staat zou assisteeren, en met deszelfs Vyanden in openbaren Oorlogh treden.

Maar dewijl dezen Staat, albereydts met Vrankrijk, Engelandt, Keulen, en Munster, in Oorlogh was, en Sijne Majesteyt, om 't gemeen belang, niet dienstigh oordeelde, zich in dezen Oorlogh te vermengen, dat Hy alleen 20 Schepen, ten besten van den Koop-handel, en om zijn Havens en Stroomen, van alle Vyandtlijke dadelijkheden te bevrijden, effectivelijk zou toerusten; en te Lande, in zijne naast-gelegene Landen, by een trekken 12000 mannen, en de zelve doen te Velde gaan; tot welke armature, hare Hoogh-Mog: zouden betalen; 300000 Rijksdaalders, voor de Vloot: tot aanrits-gelden, 110000 Rijksdaalders; en tot Maandt-gelt, 40245 Rijksdaalders, zoo lang den Oorlogh zou duuren: Doch onder voorwaerden, dat den eersten Termijn, voor de Vloot

zijnde, 150000 Rijksdaalders, zou worden betaalt met 50000 Rijksdaalders, in baren gelde, en de 100000 Rijksdaalders, in Scheeps-behoeften; de reſt, zoo tot onderhoudt van de Militie te Lande, als mede van de Vloot, in Obligatien. En indien de zelve, voor de ſommen, daar in begrepen, niet konden worden verkoft, dat het verlies by hare Hoogh-Mog: zou worden geſuppleert. Maar indien eenigen andere naburigen Staat hare Hoogh-Mog: Vyanden quam te aſſiſteeren, dat Sijn Majeſteyt van Denemarken, in dien gevalle, zou verbonden zijn, zoo wel zijne Vloot van 40 Schepen, volkomentlijk te equipeeren, als ook de Armée, te Lande, tot op de 20000 man te vergrooten, en effectueelijk in actie te treden: Waar tegens hare Hoogh-Mog: zouden verſchuldight zijn, de ſubſidien, in baren gelde, uyt te reyken.

Doch dit voorſz. Tractaat, is dusdanigh / noch ook op die tijdt, niet voort gegaan.

Als nu / door 't verleggen / Logieren, en heen en weer trekken / der Staatſe Militie, in de Vereende Nederlanden, (ter oorzaak van het opdoen / en aannaderen der Engelſe en Franſe Oorloghs-Vlooten, op der zelver Zee-kuſten) zoo hier en daar / al eenige overlaſten, roveryen, van Vee, Gras, Hoy, Haver, Vruchten, &c. en afparzingen, door de Soldaten, aan Boeren, en ook wel in de Frontier-Steden, aan Borgers, wierden gepleeght / zoo is daar over gedelibereert / en alomme gepubliceert / het volgende

Extract uyt de Reſolutien van de Heeren Gecommitteerde Raden van de Edele Groot-Mog: Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, genomen op den 8 Auguſtii, 1673.

IN achtinge genomen zijnde, dat by de goede Ingezetenen dezer Provincie zoo in de Steden, als ten platten Lande, aan haar Edele Mog: dagelijks menighvuldige klachten werden gedaan, over de ſchade en den overlaſt, die de zelve by 's Landts Militie te Paerdt en te Voet, zo in het door-paſſeeren, logeeren, als anderzints met het ontroven van der zelver Vee, Gras, Hoy, Haver, en andere Landt-gewaſſen, werdt aangedaan; en mede geconſidereert zijnde, dat daar tegens by de Ritmeeſteren en Capiteynen over de voorſz. Militie niet zoodanigh werdt gevigileert, als by de zelve wel zoude konnen en behooren te werden gedaan: dat ook bevonden werdt, dat op de aanklachten haar daar over ſucceſſivelijk voorgekomen, tot laſte van de Handtdadige gene convenable en exemplaire ſtraffen en werden gedecreteert en ge-executeert; Is, naar voorgaande deliberatie, goet gevonden en vaſt geſtelt, zoo als haar Edele Mog: goet vinden en vaſt ſtellen midts dezen, dat alle de ſchaden en den overlaſt de welke by de meergemelde Militie te Paerdt en te Voet, de Ingezetenen in de Steden en ten platten Lande, zullen werden aangedaan, aan die gene, die de zelve ſchaden en overlaſt zullen hebben geleden, op hare begrootinge, onder Eede te doen voor den Gerechte van de Stadt of Plaatze, alwaar de voorſz. beſchadighde Ingezetenen woonachtigh zullen zijn; op ordre van haar Edele Mog: uyt de particu-

ticuliere Gagie of Tractement der voorsz Ritmeesters en Capiteynen, gekort en gerestitueert zullen werden. Dat van dezen aan de Directeurs en Solliciteurs, de Compagnien der voorsz. Ritmeesters en Capiteynen bedienende, zullen werden gegeven zoo veele gedrukte Copyen, als by haar Compagnien te Paerdt en te Voet bedient werden, met last om die aan de respective Ritmeesteren en Capiteynen, naar gelegentheyt toe te zenden, of te overhandigen; en eyndelijk, dat mede van dezen gegeven zal werden Extract aan de Directeurs, en de Boekhouders van de finantie; omme dien aangaande te strekken tot der zelver narichtinge.

Onder stondt,

Accordeert met de voorsz. Resolutien,

En was onderteykent,

SIMON van BEAUMONT.

Wy zullen nu / voor een tijdt, het Landt verlaten / en verhandelen / het gene op het Water is voorgevallen.

De Hollandtse, en Zeeuwse Avonturiers, deden in dezen Somer, noch al goede winsten / op Zee; De eerst genoemde namen 2 Franse Scheepjes, met Spaanse Vruchten geladen / omtrent Cadix, en voeren voort / na de Canarise Eylanden. Capiteyn de Jong, voerende het Landts Fregat, Oudt Karspel, kruyssende voor Zeelandt, hernam een Boeyer-schip, van Amsterdam, de St Maria, en den Schipper daar van / Jacob Kobes, genaamt / deze was 2 dagen te vooren van een Franse Kaper, genomen geweest. Te Middelburgh, hadden die Avonturiers, ook 2 Scheepjes, met Haering geladen / (daar van het eene met 12 Stukjes gemonteert was) opgezonden.

In 't begin van Juny, is t'Amsterdam een Duynkerkse Kaper op gebracht / door een der Staten Convoyers genomen / gemonteert met 4 Stukken, 6 Bassen, en 53 man, die men daar gevangen zette. Aldaar was ook opgekomen Douwe Harksz., met 3 Prijzen uyt de Barbados, en Virginies, mede had een Zeeuse Kaper, daar noch 2 Engelse Prijzen op gebracht. Omtrent Embden was ook een Schotze Kaper genomen / dewelke / met 8 Stukjes, en 28 man voorzien / hem daar op de Kust, onthield / om op de Schepen die van / en na Hamburg voeren / te passen.

Schipper Jacob Jansz. de Vos, voerende het Schip de Vos, gemonteert met 12 Stukken, was van Lissebon tot Amsterdam aangekomen; en verhaalde / dat hy / met noch twee andere Schepen in Compagnie, op de hooghte van 45 graden gekomen / twee Fransen, den eenen gemonteert met 16 / en den anderen met 14 Stukken, op haer afquamen / wanneer zyne twee makkers hem verlieten / en deur gingen / en hy met de Fransen in een hevigh gevecht geraakte / die / na een harde tegenstant / genootzaakt wierden hem te verlaten, zonder dat hy eenige byzondere schade geleden heeft / als dat twee mannen zwaerlijk gequetst waren. Zedert was hy de Vos weder van twee Schotse Kapers aangerand

gerand geworden; waar op hy drie schooten gedaan hebbende / zy aanstonds zijn deur gegaan.

Een Scheepje, genaamt de Maria, zijnde een Bakkeljaus-vaarder, is ook door 't Schip de gestoorde Leeuw, van de Fransen afgenomen / met een Hoeker de Elizabeth genaamt / komende van Curassou, en onderwegen van zijn gezelschap afgeraakt / en door een Schotze Kaper genomen geweest / doch van een Zeeuwsch Schip van Suriname, dito Kaper weder ontnomen / nevens noch een Sweedts Schip met Graan, dat de Schotten hadden moeten verlaten / komende die Zeeuw met de voorsz. Prijzen, tot Amsterdam. Noch 3 andere Prijzen, had het voornoemde Schip de gestoorde Leeuw, te Curassou opgebracht: en zeker Kaper, buyten verlof van Zeelandt afgegaan / had wel 15 Prijzen, 300 groote, als kleyne genomen / en by hem / die Hy verzocht / aan den Commandeur Donker, daar te Curassou mogen op brengen / dat hem wiert toegestaan. Eenige andere Kapers hadden mede verscheyde Engelse Barbados Vaarders genomen.

Sedert de laatste Zee-slagh tusschen de Franse en Engelse, tegen de Nederlanders, op den 14 Juny, 1673. voorgevallen / waren de Nederlanders in Zee, op Schonevelt gebleven / om hun te herstellen / en de Vyandtlijke Oorloghs Schepen de Rivier den Teems op gelopen / als hier boven gezeyt is / altwaar zy haar / met grooten yver calefaterden / werdende 8 of 10 nieuwe Oorlogs Schepen veraerdigt / om hun Vloot daar mede te versterken. Den Fransen Marquis de Martell, hebbende met zijn Esquader eenige Franse Koopvaerdy Schepen van Cadix, en Portugal in Vrankrijk geconvoyeert / kreegh van zijn Koningh ordre / om zich na de Franse Vloot by de Engelsche te begeven / Hy liep dan in 't begin van de Maandt July, uyt de Haven van Brest, met 5 Oorlogh Schepen, en eenige Branders, na de Rivier van Londen, daar Hy, in 't midden van de zelve Maandt aanquam. Dien Hoogst-gemelten Koningh gaf ook last / om uyt yder Compagnie van de Guarnizoenen, in zijne Vlaamsche overwonnen Steden, 15 man, af te zenden/om daar uyt een Leger van 6000 Voetknechten te formeeren / en daar mede den Koningh van Engelandt, in zijn voorgenomen Desseyn van ergens te landen / behulpzaam te zijn / daar by hun dan noch 8000 Franse Ruyters zouden vervoegen: Dan hier van is niets gevolght / 't zy door heymelijke jalousije der Fransen, tegens de Engelsen; of dat deze laatste / door 't verlies der volgende Zee-slagh, het Landen in Zeelandt, of elders / niet hebben durven wagen.

Den 13 July 1673. ontstont te Londen, in een plaats / genaamt Wappingh, een zeer grooten Brandt, daar door omtrent 150 Huyzen, en 2 Schepen verbranden.

Monsieur den Hartogh van Orliens, des Koninghs van Vrankrijks Broeder, en den Engelsen Hartogh van Monmouth, waren naar de verovering van Mastricht, uyt het Franse Leger, en van dien Koningh afgescheyden / als verhaelt is / van welke den eerst genoemden / op den 19 July, binnen Parijs quam / en van de Grooten heerlijk onthaalt is geworden; men rechte daar veel Vreughdeteykens aan / over Mastricht, en de Comedien, Balletten en Banketten hadden

den geen eynde. Alzoo is den voorsz. Hartogh van Monmouth den 22 dito, mede in 't Engelse Hof te Whithal aangekomen / en van den Koningh, en al de Hof-staat vriendelijk ontfangen: Eenige Weeken te voren was daar ook uyt het Franse Leger gearriveert / den Graaf van Schomberg, die eerst Edelman van des Koninghs Kamer, en daar na Luytenant Generaal van d'Engelse Troupen, tot het Landen, in Hollandt, of Zeelandt verordineert / en tot dien eynde / van den Fransen Koningh, aldaar overgezonden / gemaakt is.

Den Koning van Engelandt, ging met zijn Broeder, den Hartogh van Jork, zijn Vloot dikwils bezichtigen / overleggende met Prins Robbert, en andere Officieren, hoedanigh men 't Landen best zoude aanleggen / maar dewijl by de Zee-luyden, meerder genegentheyt tot Duc de Jork, als tot Prins Robbert wierd bespeurt / zoo verzocht Sijn Majesteyt, dat Hy 't Admiraalschap, (al-waar het slechts voor 3 maanden) wilde aannemen/doch Jork weygerde het zelve / dewijl men Hem 't commando te Lande niet wilde geven / zonder eerst den Eedt van Primatie (by 't Parlament geordonneert / als hier vooren verhaalt is) te hebben gedaan / voorgevende / dat Hy, zonder dien Eedt, wel in des Konings Raadt, toe gelaten was geweest: En alzoo verkreegh Prins Robbert, niet alleen het Opper-commando over de Engelse Vloot, voor die Somer; maar ontfing daar en boven noch een zeer wijdtluchtige Commissie van den Koning, waar by Hy Generalissimus van al de Krijghs-macht, zoo Ruyterye als Voet-volk, die men tegen de Hollanders, zou gebruyken / gemaakt wierd; met volle macht, om te besluyten / over leven en doodt, Ridders te maken / en zelfs te contracteeren, &c. Op die tijdt quam aldaar een Vloot Koopvaardy-schepen, van tusschen de 30/ of 40 Zeylen binnen / waar van het Boots-volk, op de Oorlogh-schepen mosten overgaan / en onder die Vloot verdeelt wierden. Tot noch meerder voortzetting van de Vloot, wierden daar 2000 man uyt de Troupen te Blakhead op ingescheept / waar mede de Engelse Vloot, zoodanigh klaar geraakten/datze den 27 Julii, 1673. in 't bywezen van den Koning en Duc de Jork, t'zeyl ging/ en Zee koos/ sterk by de 150 Zeylen; zijnde de geheele Militie van Blakhead wel ingescheept geweest/ dan op consideratie van Prins Robert weder ontscheept / als oordeelende 't zelve te grooten belemmering voor de Vloot, zou zijn; voorwendende / dat deze Militie, in geval van goet succes, of dat de gelegentheyt zulks vereyste/ lichtelijk weder kon ingescheept/ en by de Vloot gevoert werden. Dus bleef al deze Militie, noch omtrent 12000 man sterk (zo men zeyde) te Jarmuyen aan Landt, doch verliepen veel. En Sijn Majesteyt, Duc de Jork, en 't gantsche Hof-gezin quamen weder te Londen. Als wanneer het Arrest, tegen het uytloopen van alle Engelse Koopvaardy-schepen (eenigen tijdt geleden gedaan) weder ontslagen wierd.

De Nederlandtse Krijghs-Vloot, nu weder vaerdigh / en met noch 2 Oorloghs-schepen, uyt Zeelandt versterkt / was den 4 Julii, van Schooneveldt over gesteken naar de Engelse Kust, en de Rivier van Londen, 't geen aldaar vry eenige ontsteltenis veroorzaakte / maar weynig dagen daar gekruyst hebbende / en ziende dat d'Engelse niet uyt quamen/en dat daar voor eers voor haar niet te verrichten was/keerden wederom/en quamen den 10 dito, weder voor Schoonevelt.

Wanneer nu des Vyandts Vlooten, weder in Zee geraakt waren / zeylden zy met een voorspoedige wint na de Zeeuwse Kusten, en vertoonden zich den 31 Julii, in 't gezicht van de Duytse Vloot, op Schoonevelt, waarze tot den 2 dezer, met een voorwint bleven leggen: Wanneer den Luytenant Admiraal de Ruyter, (hebbende daaghs te vooren Krijghs-Raadt aan boort gehouden / en daar geresolveert zijnde / den Vyandt zelfs aan te doen) de Ankers dede lichten / en naar de kant van Ooftende opzeylde / om zoo de Wint te winnen / welke omtrent den middagh gantsch tot zijn dienst veranderde; doende den Heer de Ruyter; daar op aanstonts na des Vyandts Vloot wenden / die in plaats van Hem in te wachten / voor de wint af-liep / Noordt aan / en konden door geen Kanon-schooten of andere Seynen beweeght worden / om stant te houden; Hy vervolghde Haar dus tot 's avondts laat: Wanneer den Luytenant Admiraal de Ruyter, de Krijghs-Raadt weder aan boort beriep/ alwaar overwogen wierd/Dat niet tegenstaande de Vyanden nu zoo confuselijk waren afgeweken, zulken retirade licht een Krijghs-list mocht wezen, om (terwijl in Zeelant geen genoeghzame macht van Volk t'zamen was,om dat Eylandt voor een landing te beschermen) des Landts Vloot van voor die plaats af te lokken, ten eynde, den Graaf van Schombergh, die met een groote macht te Jarmuyen in Kool-schepen gereedt lag,gelegentheyt te geven,in Zeelant te landen: Dus wierd raadtzaamst geoordeelt weder na Schoonevelt te keeren / om die Kust voor alle overval te beschermen; gelijk de Nederlandtse Vloot, dien avont daar noch weder aan quam.

Tot meerder verklaringe van deze voorgevallen Actie, zullen wy hier in voegen het volgende

Extract, uyt het Journaal gehouden op 's Landts Oorloghs Schip, de *Goude Leeuw*, gecommandeert door de *Ed: Gestrengen Heer*, *Lieutenant Admiraal*, *Cornelis Tromp*, voerende doenmaals de Voor-tocht.

DEn 31 Julii, 1673, *'s Morgens* wayde een *stijve koelte* uyt het *Zuydt-West* met donkere lucht, op den *dagh* liep de *windt West*, en zagen op den *middagh* 't geheele *gros* van den *Vyandt* naar ons toekomen, als ook mede onze *Brandtwachten*, waar onder waren de *Capiteyns Noirot* en *Span*, de welke raporteerden *'s Vyandts Vloot* getelt te hebben 130, tot 140 *Zeylen*, waar onder 80 *Rhae-Zeylen*, en de rest *kleyn vaartuygh*, gelijk wy in de *namiddagh*, wanneerze ontrent *anderhalf mijl* van ons ten Anker quamen, na giffinge mede konden tellen; *Zy* lagen in *'t Noordt-Westen* van ons: Tegen den *avondt* quamen eenige van *'s Vyandts Schepen* op onze lywaarste *Schepen* af, waar op den *Capiteyn Roos* (de lywaarste van ons allen zijnde) diversche *Schooten* naar haar dede, invoegen zy, naar hun *Vloot* staken; Wy seynden de *Capiteyns* van de *Fregats* aan boort, de welke wy belasten tusschen *Capiteyn Roos*, en *'s Vyandts Vloot* in te leg-

leggen, om goede *wacht* te houden. *'s Nachts* liep de *windt Noordt-West*, met buyachtigh weer.

Den 1 *Augustii 's Morgens* met *Sons* opgangh, was de *windt* noch als vooren, doch wat afgenomen, en zagen de *Noordelijkste Schepen* van den *Vyandt* onder zeyl, waar over den *Heer de Ruyter*, en d'andere *Hoofden* mede hun *Blaeuwe Vlagge* lieten wayen, en quamen daar op omtrent ten 6 *uuren* met onze *Vloot* alle onder Zeyl; Steevenende *Zuydt-West* aan, tot *Oost-Zuydt-Ooster Son*, wenden 't om de *Noordt*, en hadden de *Bruggelingen Zuyden* ten *Oosten* van ons, en waren ontrent 4 *mijlen* buyten 't *Landt*; Deden *seyn* dat haar de *Vloot* in *Battaille* zoude rengeeren: Den *Vyandt* lagh met ons heen; In de *voormiddagh* liep de *windt* allenghs *Westelijker*, *'s middaeghs Zuydt-west*, zoo dat wy toen te loufwaart van den *Vyandt* waren, en stelden zoo veel *Zeylen* by als goet konden doen om by haar te komen, edoch zy lagen zeer confuis onder elkanderen verwart, en dorsten geen stant houden, ziende onze *Vloot* in zoo braven *ordre* gerengeert, maar liepen alle licht af, uytgezondert den *Admiraal* met de *Blaeuwe Vlagge*, en noch 10 of 12 *Schepen* van zijn *Esquadre*, die naar ons toe quamen, maar ziende geen meer gevolgh, smeten het weder over staagh, waar over wy *drie Kanonschooten* met 't *scherp*, uyt ons *Schip*, achter den anderen, na haar deden, maar zy hadden geen lust tot het werk, en liepen *Noordt*, en *Noordt* ten *Oosten* aan.

Omtrent 5 *uuren* quam'er een *Snaeuw* van den *Heer de Ruyter*, met een *Brief* aan den *Heer Tromp*, en liet gemelte *Heer de Ruyter* de *vlagge* van *boven* in een *Chiouw* wayen, op dat men met de *Jacht*, na de *Vyanden*, zoude op houden, waar op wy het toen mede over staagh van den *Vyandt* af wenden, en voeren den *Heer Tromp*, en mede d'andere *Admiraals* aan den *Heer Admiraal Generaal de Ruyters boort*. Alwaar eenpaarlijk en uyt die consideratie *dat den Vyandt ons maar zocht van de wal af te lokken, om met het kleyn vaartuygh, dat zeer veele in getal was, op Zeelandt te landen*, geresolveert wiert, onze *koers* weder na *Schooneveldt* te stellen, en zeylden *Zuydt-Oost* ten *Zuyden* aan, komende met den *donkeren*, aldaar ten *Anker*: *Wy* konden des *anderen daags* des *Vyandts Vloot* niet meer zien.

Hare Hoogh-Mog: verwittight van 't uytloopen der Vyandtlijke Vlooten, zonden aan den Heer de Ruyter, deeş navolgenden Brief, om daar mede de Officieren, Soldaten, en Matroozen, yder tot hun plicht op te wekken:

De Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.

EDele, Gestrenge, Vroome, Lieve, Getrouwe. Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, heeft ons by Missive gedateert, in 't Leger tot Raamsdonk, den 29 dezer Maandt, gedaan adverteeren, dat Sijne Hoogheyt by Missive geschreven, tot Londen den 24 der zelver Maandt, was geinformeert, dat den Koning van Groot Brittangien, van meeninge en geresolveert was Sijne Majesteyts en des Konings van Vrankrijks Vloote wederom Zee te doen nemen, en het gevecht tegens onze Vloot te hervatten, dat voorsz. Sijne Majesteyt een groot

getal Landt-Militie in aparte, en byzondere Schepen hadde doen embarqueeren: Om daar mede het zy geduurende het gevecht, met onze Vloot, of ook afzonderlijk een Landinge te ondernemen, en alles te roven, plunderen, branden, en alzoo een generale Consternatie, onder de goede Ingezetenen van den Staat te verwekken, en dat dit zijn laatste en krachtighste Efford op Ons zoude wezen, waar na Wy zekerlijk of een gewenschte avantagieuse Vrede, of zeer zware ongemakken, en onverdraaghlijke conditien van handelingen te verwachten zouden hebben: Hoogh-gemelte Sijne Hoogheyt heeft voor zoo veel het Landt aangaat, zoo veel ordre gestelt, als menschelijker wijze tot noodige defensie en tegenweer is gerequireert, en moeten wy den grooten Godt daar voor danken; dat Sijne Goddelijke Majesteyt de zaken te Lande tot noch toe zoodanigh heeft geschikt, dat wy zoo door de constitutien van het Landt, de Militie by Ons op de been gebracht, de af komende hulpe van Ons Geallieerden, Ons onder zijnen Vaderlijken zegen, schijnen te konnen beloven, niet alleen gelegentheyt, om hem alle verdere Entreprises te beletten, maar ook yets notabels op den zelven Vyandt te konnen entrepeneeren: Godt den Heere Almachtigh zal onze getuyge zijn; dat wy by alle wegen en middelen hebben getracht het hert van den hooghst-gedachten Koning van Groot Brittangien tot Vrede te bewegen, en voor te komen het bloedt-vergieten van luyden die een professie van Religie doen: Hy weet ook met hoe groote onrechtvaerdigheydt den hooghst-gedachte Koning Ons den jegenwoordigen Oorlogh heeft aangedaan, en daar mede noch vervolght: En hoopen en vertrouwen wy dierhalven, dat die Heere der Heyrscharen in den dage des strijts als een rechtvaerdige Richter tusschen haar en ons zal aanzien, het groot ongelijk en gewelt dat zy ons aan doen. En dat zijne Goddelijke Majesteyt zal volvoeren het werk, dat hy tot tweemaal toe, zoo genadelijk en heerlijk, tot eeuwigen prijze van zijnen Heyligen Name begonnen heeft: Wy hebben zeer groote redenen om u te bedanken voor de goede conduite, beleydt, en mannelijke dapperheydt in de voorgaande Bataillien by U E. gebruykt, en by d'andere Hoofden, mitsgaders Officieren, en gemeene Soldaten, en Matrosen, met een onverschrikt gemoet gevolght: En by onze Vyanden zelfs hooghlijk geroemt. Wy twijffelen ook niet of Gy, midtsgaders de andere Hoofden en Officieren van de voorsz onze Vloote, zullen zeer wel considereren, dat aan een goet succes, 't welk tegens de voorsz. Vyandtlijke Vlooten zoude mogen werden geobtineert, het welvaren van dezen Staat, menschelijker wijze, dependeert: En dat dit laatste enfort uytgestaan en afgewezen zijnde, menschelijker wijze, een goet en gelukkigh eynde als voor de deure staat: En zijn daeromme wel verzekert, dat niet alleen Gy, maar ook de voorsz. andere Hoofden Officieren, midtsgaders Soldaten en Matroozen, zullen alles aanwenden, wat onder Godes Zegen tot het verkrijgen van een eerlijke overwinninge gedaan kan werden, dat de zelve wel in achtinge zullen nemen, dat aan de eene zijde door een zoodanige overwinninge de Eere Godts, de Vrye Oeffening van zijn Heylige Woordt, niet alleen in dezes, maar misschien ook in de nabuurige Landen, vermeerdert en vast gestelt Ons algemeene lieve Vaderlandt, tot het bekomen van een Eerlijke Vrede geholpen, en van Ons diergekochte Vryheydt gestabileert zal

wor-

werden, daar aan de andere zijde door een nederlage, wy en onze heele posteriteyt; Ja misschien het geheele Gereformeerde Christendom perijkel zoude loopen, van haar onder de Geestelijke slaverny van den Paus van Romen, zoo zeer by onze Voor-Ouderen verfoeyt, en gehaat: Mitsgaders onder eene ondragelijke Heerschappye, van vreemde, en zulkx in een zeer ongelukkigen staat, beyde na Lichaam en Ziele gestort te zien: Wy moeten derhalven gelooven, dat onder de voorsz. Vloot niet een Ziele gevonden zal worden, die niet liever met een mannelijke dapperheyt zoude willen betrachten, het eerste zelfs met verlies van lijf en leven, voor zijn Vaderlandt, zich zelven, zijn Vrouw en Kinderen, tot zijn onsterffelijke prijs en roem, en een eeuwige benedictie te verwerven, als door een flauwe laf hartigheydt Gods Kerke en den Staat, tot zijn eeuwige schande, en vermaledydinge te brengen, en kunnen u en de andere Hoofden, en Officieren, midtsgaders gemeene Soldaten en Matroozen, wel verzekeren, dat wy aan de eene zijde die gene die haar in deze vromelijk gequeten en gedragen zullen hebben, als behouders naast Godt van Ons lieve Vaderlandt zullen aanzien, en hare verdiensten erkennen, en dat Wy die gene die haar in dezen, laf hartelijk, en niet na behooren komen te comporteeren, voor Verraders van haar Vaderlant zullen houden: En als zoodanige de uytterste straffe, zoo eerloose menschen rechtveerdelijk comporteerende, doen gevoelen, en dat dienvolgende, de eerste Ons als lief hebbende Vaders, en de andere als strenge Rechters hebben te verwachten: Godt den Heere Almachtigh zelfs, die gene die in dezen strijdt slappelijk of flauwelijk tegen den Vyandt gevoert hebben, of mede ten strijde gekomen zijn, met een geduurige vloek gevloekt hebbende. Wy begeeren daar om dat Gy, deze onze ernstige meeninge, die Wy weten de wille en intentie van Sijn Hoogheydt conform te wezen aan de andere Hoofden Officieren, midtsgaders Soldaten en Matroozen, zult voorhouden, en doen voorhouden, en haar notificeren, dat yder na zijn verdiensten, of een eerlijke vergelding, of een schandelijke straffe, zekerlijk te verwachten zal hebben. Wy weten wel dat een goede uytkomste, in zoo zwaren toestant van zaken van den Goddelijken Zegen dependeert, maar Wy weten ook dat Godt den Heere Almachtigh, door middel zijn zegen uytwerken wil, en gelijk Wy dit laatste u goede conduite, beleydt, en mannelijke dapperheydt, midtsgaders de onversproken moedt, couragie, goede wille, en genegentheydt der andere Hoofden en Officieren, midtsgaders Soldaten en Matroozen, om U daar in te seconderen, aanbevoolen laten, zoo zullen Wy niet na laten Godt de Heere Almachtigh vierighlijk te bidden, en is albereyts bezorght, dat de Dienaren des Heeren Woordts, in hare Predicatien en Bedestonden zullen bidden, en de Gemeente opwekken, om den zelven Godt te smeken, dat zijn Goddelijke Majesteyt u de andere Hoofden van 's Lants Vloote, en Officieren, midtsgaders Soldaten en Matroozen, Vaderlijk en genadelijk wil bystaan, in leven en gezontheydt sparen, met mannelijke dapperheydt en zijnen goeden geest aandoen, tegens de machten der Vyanden laten bestaan, en eene eerlijke Victorie en overwinninge laten wech dragen, tot grootmakinge van zijnen Heyligen Naam, en welvaren van ons lieve Vaderlandt: En ons hier toe verlatende, zullen Wy u, benevens de andere Hoofden en Officieren, midtsgaders

gaders Soldaten en Matroozen,beveelen in Godes Heylige beschermінge. Actum in 's Gravenhage ,den 30 Julii, 1673.

Was geteekent,

JOH. EEK.

Onderstondt ,Ter Ordonnantie van de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal.

Was geteekent,

H. FAGEL.

Het Opschrift was, *Eedele, Gestrenge, Vrome, onze lieve, getrouwe, Michiel Adriaansz. de Ruyter, Luytenant Admiraal van Hollandt en West-Vrieslandt, Commandeerende 't Landts Vloot, en Chef.*

De Engelse en Franse Vlooten, dus/ als gezeyt/ afgeweken zijnde/ hadden met de nacht goede gelegentheyt zich weder in bequame ordre te herstellen: In Engelandt zonden zy advijs, dat zy de Hollanders tot tweemaal toe, de Bataille hadden gepresenteert, maar na datze die hadden geweygert, en achter de Banken van Schoonevelt retireerden, zy Engelse Noort aan waren gezeylt/ om op de Hollandtze Oost-Indise Retour-Schepen te passen: Dus pooghden men de Gemeente in Engelandt wijs te maken/ dat de Duytse Vloot niet had durven uyt komen/ daar nochtans al de Werelt 't contrarie bekent is/ als dat de Nederlandtse Vloot die van de Vyanden zelfs wel 6 of 7 mijlen in Zee heeft vervolght gehadt.

Den 2 Augustii, 1673. in den laten avondt vertoonden zich des Vyandts Vlooten voor de Rivier de Maas, komende zelfs 3 Kitzen binnen d'ondiepten in de Put, dan midts het stil wiert/ en zy haar gevolgh niet konden by haar krijgen/ liepen met de Ebbe wederom uyt: Waar uyt een vreeze ontstont/ dat hare aanslagh op den Briel lagh/ zoo dat hier door de Dorpen, Monster en ter Heyde alder eerst in volkomen Alarm geraakten. Doch een Mist, die'er korts daar aan ontstont/ belette dit niet alleen/ maar ook de Ebbe, die eenige uuren langer als ordinaris (zoo de Zeeluyden zeyden) continueerde. Ondertusschen was het meeste gros van des Vyandts Vloot, aldus met de Zuydt-Westen windt, de Maas voorby gedreven. Den 3 dito, 's morgens met het oplichten van den dagh vernam men deze Vloot voor Schevelingen, zoo na aan de Wal, dat men de 3 Hooft-Esquadres perfect kon onderkennen/ houdende de Blaeuwe Vlagh de rechte zijde, de Witte het midden, en de Roode de slinker zijde: Aldus bleven zy tot 's namiddaghs met vallende Mars-zeyls drijven.

Dewijl men nu beducht was/ of zy daar zochten te landen/ marcheerden alle de Compagnien Burgerye uyt 's Gravenhage, als mede eenige van Delft, gelijk ook de Landtluyden van de omleggende Dorpen, te zamen na Strant, tot ontrent 20 Vaendelen Voet-volks; waar by in aller yl/ 18 Stukken Geschuts wierden gebracht. Ten 11 uuren quamen 6 of 7 kleyne Fregatten als Kitzen achter malkanderen met 't hoogh Water, zoo na by de Wal langhs 't het Dorp heen schuyven/ dat lustigh met Kanon daar op wiert gespeelt/ de Engelse gedurigh met haar Geschut antwoordende/ doch hare kogels vlogen 't Volk meest

meest over 't hooft, en zelfs over en tegens de Kerk, schietende zy lieden doorgaans te hoogh of te laegh; Van de Hollanders wiert hier niemandt gequetst/ hoewel al een groote meenighte gewapenden op 't strant waren / benevens wel 1000 Volontairen, zoo te Voet als te Paert, des Vyandts Geschut niet ontziende / maar die niet liever wensten / als dat den Vyandt was gelant geweest. Ondertwijl liepender eenige Moskovis, Spaans, en West-Indise Koopvaardy-Schepen, zeer gelukkigh / in Zee, zettende de 2 laatst genoemde haren koers achter om Engelandt en Schotlandt heen. In den achtermiddagh weken de Engelse t'Zeewaarts in / Noordt aan / en quamen dien namiddagh noch voor Zantvoort en Wijk op Zee, 3 mijl van de Wal: 2 Kitzen vertoonden zich byzonder na aan strant, en deden veel schooten op Wijk op Zee: Ondertusschen wiert (hoewel men geen landinge daar verwachte) het Landt-volk na 't strant en de-Zee-Dorpen gecommandeert: 's Anderen daaghs quamen des Vyandts Vlooten voor Egmont en Petten, en van daar voor de Helder, Texel en 't Vlie, waarze een kleyn Scheepje namen; en met 't zelve peylden zy de ondiepten in die gaten, doch een Vlielander Schipper ontfutselde haar dit weder / en kreegh'er 2 Engelse op gevangen: Zedert hielden d'Engelse zich / tot den dagh van de groote Bataillie, voor die voorsz. Havens.

Zoo haast men 't aankomen dezer Vyandelijke Vlooten gewaar wierdt / is Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie, in 't Leger te Ramsdonk, daar van verwittigt / welke zich van daar op den 3 Augustii, na middags / na den Hage begaf alwaar hy den 4 dito 's morgens ten 5 uuren aan quam / gevolgt van zijn Regiment Guardes, en eenige andere Ruyterye, die de Burgers en Landt-luyden, de welke onder de Prince van Holsteyn tot die tijdt de strant te Schevelingen hadden bewaart / aflosten.

Den Heer Grave van Waldek was ter zelver tijdt na den Briel getogen / van waar Hy, na dat alles in goede defensie hadde gebracht / weder na Sijn Hoogheydt vertrocke. Aan den Heer Velt-Marschalk Wirts waren mede eenige Volkeren gezonden / om zich daar mede na Walcheren in Zeelandt te begeven / en dat Eylandt voor alle overval te beschermen: Terwyl des Landts Vloot ordre wierdt toe-geschikt / om den Vyandt op te zoeken, en zelfs Slagh te leveren, nademaal nu over al genoeghzame wederstandt / tegens het landen der Vyanden was gestelt: Dus alles in goet postuur gebracht zijnde / toogh Sijn Hoogheydt den 5 dito uyt den Haagh, de strant langs / met alle de Ruyterye na de Helder, waar hy onder het los branden van 't Canon wierdt ontfangen. Ondertusschen de Vloot van dezen Staat ordre hebbende (als gezeydt is) de Vyanden aan te doen, daar zy te vinden zouden zijn, vertrok den 7 dezer van voor Schoonevelt, Noort aan: Na dat korts te vooren eenige Spaanse Heeren, als den Duc de Villa Hermosa, de Prins van Vaudemont, Duc de Montalte, en den Marquis de Mortare, de zelve hadden wezen bezichtigen / en met alle Eere ontfangen waren. Zijnde door 's Landts Vloot middeler wijl eenige kleyne Engelse Scheepjes gekregen / die hare Vloot voor Zeelandt meenden te vinden / doch nu in de Duytse vervielen / waar in men veel Vlaggen vont / als ook Ververssingen voor de Engelse Scheeps-Vooghden. Den 8 dito quam 's Landts Vloot in 't gezicht van Schevelingen, in 3 Esqua-

in 3 Esquadrons verdeelt / hebbende den Luytenant Admiraal Tromp nu d'Avantguarde.

Hare Ed: Groot-Mog: ordonneerden aanstondts in alle Kerken te bidden/ om den Goddelijken Zegen over deze Vloot upt te werken: Gelijk het zelve tot de Batailie toe / door 't geheele Landt is gecontinueert. Ter zelver tijdt wierden de Heeren, Veen, van Alkmaar, Hop, Pensionaris der Stadt Amsterdam, en Moleschot, Pensionaris van Dordrecht, upt het midden van haar Ed: Groot-Mog: Vergaderinge, na 's Landts Vloot afgeschikt, om zich by den Heer de Ruyter te vervoegen: Wanneer noch daar en boven na eenig advijs upt de zelve Vloot, den Heer Raadt-Pensionaris Fagel met noch eenige Heeren Gecommitteerden, den 9 dezer 's morgens derwaarts vertrok: Van waar zy 's avondts weder komende / de Heeren Fagel, Moleschot, van Veen en Lodesteyn des anderen daaghs na Sijn Hoogheyt, op de Helder gingen: Doch die reedts in 't wederkeeren na 's Gravenhage zijnde / reysoen de gedachte Heeren weder te rugge.

Den 11 Augustii, 's avondts ten 5 uuren, quam Sijn Hoogheydt van de Helder dan weder in den Hage, (hebbende op de Zee-stranden over al de noodige ordres gelaten) gaande dien zelven avondt noch in de Vergaderinge van haar Ed: Groot-Mog: welke tot 11 uuren 's nachts duurde: Waar na Sijn Hoogheyt den 12 dezer, ten 10 uuren na de Vloot vertrok/ verzelt van d'Heer Rijngrave, Jr: Bentum, Reede en andere Heeren, alwaar Hy als Opper-Admiraal, onder 't waeyen van alderhande Vlaggen, en Wimpels, los branden van 't Canon, 't klinken der Trompetten, en Trommels, en toe-juyginge des Volks, roepende / Lang leve de Prins d'Orange, ontfangen wiert/ en aan 't boort van zijn Lt: Admiraal, de Ruyter, het Middaghmaal hielt: Werdende naar 't zelve de Opper-Hoofden van de Vloot aan boort beroepen / en een Krijghs-Raadt gehouden / die 2 uuren duurde: Vermanende Sijn Hoogheyt daar aan een yder zich na hare schuldige plicht te dragen: Na 't welke hy onder Convoy van 2 Oorlogh-Schepen door de gantze Vloot heen wiert geroept / daar hy met veel toejuichinge van de Matroozen wiert verwelkomt; waar op Sijn Hoogheyt korts daar aan in 2 Sloepen weder na Schevelingen keerde / en van daar na den Hage.

Als nu de Vyantlijke Oorloghs-Vlooten, van voor de Maze waren afgelopen/ tot voor Texel en 't Vlie, &c. was men evenwel beducht / of de Engelse Landt-Militie, die te Jarmuyen in Engelandt, gereet lagh / (terwijl de Duytse Zee-macht de Engelse gevolght was) wel een landinge, in Zeelandt of de Maas mochten komen te ondernemen; en hoe wel alles te Lande genoeghzaam verzorght wiert / zoo zijn eenige Avonturiers of Commissie-Vaarders, die gereedt waren om upt te loopen / doch door ordre, wierden binnen gehouden / geordonneert / voor de voorsz. Stroomen, te kruyssen / om by tijdts voor overval gewaarschout te konnen worden / met toezegging / dat zy na weynigh tijdt aldaar gekruyst te hebben / op hare Reyne Neering, zouden mogen uptvaren.

Den 13 stak de Nederlandtse Vloot t'zeewaart in / doch bleef door contrarie Winden, eenige dagen hier voor de Wal, eer zy by de Vyanden konden komen/ die omtrent Texel waren: Tot zy den 20 dito, voor de Helder gekomen / de

Engelse

Engelse en Franse te loefwaart in 't gezicht kregen/ die (of zy al Wint, en Stroom, tot voordeel hadden) niet af quamen / maar bleven tot 's anderen daaghs, aldaar leggen.

De derde en laatste *Zee-slagh*, den 21 Augusti, 1673.

NU dat de Zee-Vlooten van Engelant en Vrankrijk, den 20 Augustii, te loefwaart bleven leggen / geraakten zy den 21 met het lumieren van den dagh, in ly van de Duytse Vloot, zijnde een mijl buyten 't Landt van Petten: Waar door zy het tusschen 4 en 5 uuren, na 't Noorden over leyden / doch wenden ontrent 8 uuren weder na 't Zuyden; wanneer de Nederlandtse in 3 Esquadrons verdeelt / op de Vyanden aan zetten: Den Heer Bankert, met d'Avantguarde, (onder wien / nevens zijn Zeeuwse, de Vriese Schepen mede verdeelt waren) op des Vyandts Wit Esquadre, gecommandeert door den Fransen Graaf d'Estree; den Heer de Ruyter, met de Bataillie, op 't Root Esquadre van Prins Robbert; en den Heer Tromp, met d'Arrierguarde, op 't Blaeuw Esquadre van Sr. Eduard Sprag: In welke 2 leste Esquadrons de Vice-Admiraals Sweers en Kempthorn met haar verdeelingen 't gevecht eerst begonnen / en een weynigh daar na / den Heer Tromp met Spragh, en vervolgens al de anderen: Sweers drongh met zijn verdeelinge zoo dapper op dat van Kempthorn, dat het zelve most wijken / en geheel in Lye verviel; 't welk veroorzaakte / dat het meeste gedeelte van des Vyandts Esquadre af deynsden / alleenlijk bleven Tromp en Spragh malkanderen 7 glazen op zijde leggen / zonder zeyl te bewegen / waar dan 't Schip de Royale Prins van Spragh, zoodanigh wiert getroffen / dat het op de middagh by de windt wende: 't Geen by d'Engelse bemerkt zijnde / daar uyt beslooten / dat hy doot / of zijn Schip zeer ontramponeert was / waar om den Grave d'Offory zelfs in de Chaloup stapte / en aan zijn boort voer / om te zien hoe de zaken daar gelegen waren / en vonden 't Schip zeer beschadight. En zy waren nauw weder in de Boot geklommen / of de groote Mast viel / ontrent een roede van haar af / en korts daar na de Bezaans-Mast: Waar op Spragh van dat Schip op de St. George over gingh / daar hy zijn Vlagh op stelde / en zeer dapper zijn verlaten Schip de Royale Prins mede beschermde / hoewel den Heer Tromp 't zelve niet wilde verlaten / maar zocht aan boort te klampen / of door een Brander te ruineren: Des Vyants Vice-Admiraal Kempthorn dit bemerkende / wende met 15 of 16 Schepen weder derwaarts / welke den Heer Tromp gants omcingelden / waar van dapper gevochten wiert / en niet tegenstaande den opgemelten Heer Tromp van te vooren het Schip van Spragh al zijn zeylen en Ronthout had van boven neder geschooten / geraakten hy hier zelfs gants reddeloos / zoo aan zeylen, staande en loopende wandt, als anders / en zijn groote Steng af; zulks dat hy resolveerde op 't Schip de Comeet-Star over te gaan / daar hy weder de Admiraals Vlagh liet afwayen; wanneer den Heer Tromp, gevolght van eenige van de zijne / met een nieuwe couragie op den Vyandt aan viel / en zoodanigh trof / dat ten 2 uuren namiddaghs / qualijk meer als 2 Schepen van dit Blaeuw Esquadre bequaam waren / om behoorlijken dienst te doen / zijnde dat van

Kempthorn en d'Offory: Selfs wiert het Schip de St. George, daar Spragh in was overgegaan/ zoo beschadight/ dat die resolveerde op 't Schip de Royale Charles zich te transporteren/ begevende hem ten dien eynde in de Chaloup, de welke door een Kogel, (die eerst dwars door 't Schip de St. George passeerde) zoodanigh getroffen wiert/ dat lek/ en aan stukken geraakte/ en alhoewel Spragh weder na zijn Schip keerde/ zoo zonk de Chaloup, eer hy 't zelve konde krijgen/ alwaar dezen Admiraal Spragh, benevens verscheyde andere Persoonen, is verdronken/ en van d'Engelse doot/ uyt het water gehaalt/ zijnde zijn Hooft, Schouderen en Hayr zoo vast aan een stuk van de Chaloup gekleeft dat men 't zelve daar nauw af kon krijgen.

Ondertusschen waren d'Esquadrons van den Heer de Ruyter en Bankert mede met den Prince Robbert en den Graaf d'Estree krijghs-dadigh geworden; De Franse scheenen in 't eerste aankomen dapper vuur te willen geven/ waar toe den Schout by Nacht Martel met zijn verdeelinge op die van de Zeeuwen aan zette/ doch moest na eenige tijdt vechtens afwijken/ wanneer den Heer Bankert met zijn Esquadre op de Fransen aan vallende/ de zelve zoodanigh treften/ datze ten 11 uuren, schandelijk de wijk namen en af weken/ hebbende alvoorens 't Schip van den Admiraal Bankert door een Brander te vergeefs getracht te vernielen: Met dit af deynzen/ geraakten de Fransen boven windt, waarze den gantzen dagh bleven leggen/ zonder eenigh teyken te maken/ van weder af te willen komen: Het welke by Prins Robbert zijnde bemerkt/ die eenige tijdt met den Heer de Ruyter was slaaghs geweest/ van de welke hy zeer wierde aangedrongen/ en apparentelijk duchtende/ dat het Zeeuws Esquadre nu mede op hem zoude aanzetten/ begost ook af te deynzen/ en de wijk te nemen/ werdende van den Heer de Ruyter zoo verre vervolght/ tot den zelven uyt het gezicht van Tromp was; wanneer hy raatzaamst oordeelde/ weder na den gedachten Heer Tromp te wenden/ om by malkander te blijven: 't Geen Prins Robbert weder te rugh dede keeren/ en in een nieuw Gevecht met den Heer de Ruyter vervallen/ daar weder dapper wierdt gevochten/ en Prins Robbert voor de tweede maal most deynzen/ weshalven de Duytse haar in goede ordre rengeerden/ om de Bataillie met nieuwe moedt te voleynden: Maar Prins Robbert het niet oorbaarlijk achtende/ de Blaeuwe Vlagh zoo in de noodt te verlaten/ wende ontrent 4 uuren derwaarts/ terwijl den Heer de Ruyter zich in postuur stelden/ alwaar hy gekomen zijnde/ de zaken zoodanigh gelegen vondt/ als hier voor is gezeyt: Dus ontstont omtrent ten 5 uuren hier weder een zeer scherp Gevecht, waar in de Engelse gelegentheyt kregen/ het onbequame Schip van Spragh, benevens hare andere reddelooze Schepen wegh te slepen/ maar wierden des niet te min/ omtrent 's avondts ten 7 uuren op de vlucht gedreven/ en eenige tijdt vervolght. Hebbende in deze Bataille zommige van haar groote en kleyne Schepen verlooren/ daar onder ook Oorlogh-Schepen, (veele meenen van 6 of 7) benevens 't Jacht de Henriette, en eenige Officiers doodt. Van de Duytse zijde waren/ geduurende de Slagh, glorieuzelijk gebleven de Vice-Admiraals de Liefde en Sweers, benevens de Capiteyns van Gelder en Swerius, en zeer weynigh Volk, zijnde op het

Amster-

Derde en laatſte Zee-slag, tegen de France en Engelſe krygs-vloon

tn, door de Nederlanders Victorieus bevochten, den 21 Augusti A°. 1673.

Amsterdams Esquadre maar bevonden 71 Dooden, en 120 Gequetsten. In dit Gevecht hadden haar de Nederlanders zeer wel gequeten / byzonderlijk Capiteyn de Jongh, op 't Schip de Provintie van Uytrecht, onder 't Esquadre van den Heer Tromp, welke zich zoo verre onder de Vyanden begaf / dat zijn Schip heel beschadight geraakte / en hy zelfs aan zijn oogh gequetst / wanneer hy na Texel wiert op gezonden: De Capiteynen Swart en Almonde assisteerden Tromp gedurigh daar 't van nooden was / en yder had zich zeer wel gedragen.

Dit gevecht was van een gruwelijk geweldt; des morgens wierd het van duyzenden menschen aangezien / zoo van Kamper-duyn, als van omtrent de Helder, en Texel: In de Noordt Hollandtse Steden, en aldaar ten platten Lande, hoorde men het gedreun / van het balderent Geschut, welkers gelupt / uyt heele lagen teffens / als geduurigh van de Wint voort gedreven / door de Lucht quam over rollen / als of het een gestadige Donder-buy geweest was; waar door over al de Huyzen en Winkels gesloten / de Klokken gelupt / en de Kerken met Menschen vervult zijn geworden / om van den Almogenden Godt een goede uytkomst, en de overwinning, af te bidden. Noopt was 'er / by Hollanders noch Zeeuwen, zoo furieus / en met meerder couragie gevochten als in deze Zee-slagh: Noopt was den Koning van Engelandt, in eenige van zijn voorgenomen Desseynen meerder als in deze / (van *Delenda est Carthago*, dat is / Hollandt en Zeelandt moeten verwoest en uytgeroeyt worden) van zijn stuk verzet geworden: En noopt had de Vereende Nederlanden zoodanigen Victorie nodiger / als op dezen tijdt, als wanneer / 2 Koningen, en zoo veel Bisschoppen, alle hare uyterste krachten hadden te zamen gevoeght / om de laatste proeve op dezen Staat, in 't werk te stellen / tot volkomen verdelging van alle de Inwoonders van dien. Maar den goedertieren Godt heeft daar in voorzien; waar door ook aanstonts de Bede-stonden, en Predicatien, in Dankzeggingen wierden verandert.

Om nu veele byzonderheden, in de voorige Bataille voorgevallen / nader uyt te drukken / zullen de navolgende Brieven, en het Extract uyt het Journaal van den Ed: Heer Lieutenant Admiraal Tromp, konnen dienstigh zijn.

Extract uyt een Missive van den *Capiteyn Thomas Tobias*, geschreven den 21 Augusti, 1673. in 't Landts Schip de *Goude Leeuw*, voor *Texel*, aan hare *Ed: Mog*: de *Gecommitteerde Heeren Raden*, ter *Admiraliteyt*, tot *Amsterdam*.

MYNE HEEREN;

GOdt zy lof voor zyn genade, dat de victorie ten eenemaal aan onze kant is gebleven, na dat 'er zoo hevigh gevochten is, als ik van myn leven by gewoont hebbe, de Blaeuwe Vlagh zeylde en wachte ons braaf in, lagen 7 glazen hem op zy, zonder dat hy of wy een zeyl gerept hadden, doch ten laatsten most hy de vlucht nemen,

kort daar aan viel zyn groote Mast over boort, den Heer Admiraal Tromp wilde hem niet verlaten, schooten al volgende hem Zeyl en Ront-hout van boven neer, daar warender 15 of 16 van zyn Esquadre die hem trouwlyk by stonden, dat wy daar door zoo verwert in en om de Vyandt lagen, en met alle man op ons treften, dat ons Schip zoo redde loos wierd, dat den Heer Admiraal Tromp op de Comeet-ster overging, en dit myn onderhebbende Schip uyt de Vloot moste wyken, want onze Masten over boort wilden vallen, daar zyn van 's Vyandts Schepen veele om een luchjen, ook den Admiraal van de Blaeuwe Vlagh, en de Seconde van de Vice-Admiraal, ja het geheele Esquadre van de Blaeuwe Vlagh te schande geslagen. Prins Robbert en zyn Gezellen liepen, van myn Heer de Ruyter af, en wat daar omtrent verder is voorgevallen is myn onbekent, 't is myn van herten leet dat ik met zoo een capabel Schip, uyt de Vloot moet gaan, wenste mogelyk was 't zelve te repareeren om by 's Landts Vloot te konnen blyven, het heeft dezen dagh menighmaal aan een zyden draat gehangen, en dat door de menighvuldige Branders die op ons afquamen. Onder stont verblyve,

Ed. Mog. Heeren, U Ed. Mog. Onderdanigen Dienaar, getekent,

THOMAS TOBIAS.

d'Heer Luytenant Admiraal C: Tromp, aan de zelve hoogh-gemelte *Heeren.*

Edele Mogende Heeren:

MYn Heeren; Naar dat de Koninglyke Vlooten van Engelandt en Vrankryk op den 20 dezes 's avonts, de Loef noch van ons hadden, zoo bevonden wy den 21 met het lumieren van den dagh, de zelve in lye van ons, zynde de windt Oost-Zuyd-Oost, met een moye koelte en goedt weer, waren met 's Landts Vloote omtrent een myle buyten 't Landt van Petten, en leyden 't met malkanderen om de Noordt, dan de Vyanden wenden 't ten 8 uuren om de Zuydt, en wy met haar heen, wezende hun Vloote sterk in de 150 Zeylen, zoo groot als kleyn; Hebbende den Heer Admiraal Bankert met zyn Esquadre d'avantguarde tegen de Franse, of het Esquadre van de Witte Vlagge. Den Heer Admiraal de Ruyter de Battailie tegen het Esquadre van den Prince Robbert, en wy d'Arriergarde, met den Admiraal Sprag, de Blaeuwe Vlagge. Omtrent Z. Ooster Son geraakten onze voorste Schepen schut-gevaar, en allengs het geheele gros van de Vlooten, cours zettende W. en Z. Z. W. voornoemt. Admiraal Sprag op zyde komende, zoo hielden wy hem gedurigh met kanonneren gaande, tot dat eyndelyk zyn groote en Bezaans-mast af schooten, als wanneer wy hem meenden t'aborderen, of door een van onze Branders te ruineren, maar vonden zoo harde tegenstant van zyne Secondes, en andere Schepen van deselfs Esquadre, dat wy daar door geheel reddeloos raakten, zoo aan Zeylen, staande en loopende Wandt, als anders, en de groote Stenge af, invoegen resolveerden over te gaan op het Schip de Commeet-Star, alwaar de Admiraals Vlagge liet wayen, wezende twee uuren in de namiddagh, middelerwyle hadde den Vyandt de Loef van ons gekregen, doch deden onze Schepen niet te min haar uytterste devoir, zoo dat geen 5 Schepen van haar Esquadre, of zyn meest alle zoodanigh gehavent, dat haar dezen dagh noch wel lange zal in geheugenis wezen, en hebben met het voornoemde Esquadre gevochten tot ten 7 uuren in den avondt, wanneer wy haar op de vlucht dreven: En vermits het overleyden van den Vice-Admiraal Sweers, zoo meene

morgen-

morgen ochtent op 't Schip den Oliphant over te gaan: Wat dat gepasseert is onder de respective Esquadres van den Heer Admiraal de Ruyter, en de Admiraal Bankert, refereere my aan hare Missiven, en na mijne ootmoedigen dienst geoffereert te hebben, verblijve,

Edele Mogende Heeren,

U Edele Mogende D. W. en Onderdanigen Dienaar,

C. TROMP.

Actum in de Commeet-Star, zeylende met Z. Westelijke wint 10 mijlen Texel Z. O. van ons, den 21 Augustii, 1673. 's avondts omtrent 10 uuren.

d'Heer Lieutenant Admiraal Generaal de Ruyter, aan de zelve hoogh-gemelte *Heeren*.

Edele, Erentfeste, Wijze, Voorzichtige Heeren.

GIsteren gelijk U Edele zullen hebben gehoort, hebben wy weder van 's morgens ten half 8 uuren tot na Sons ondergang, gevochten, en haar eyndelijk genoodtzaakt door Godts zegen onze Kusten en Zee-gaten te quiteeren, en open te stellen, en haar na de hare zeer gedevaliseert te doen keeren, latende ons de Zee behouden, zonder een Oorlogh-Schip te verliezen, en zy ter contrarie al, van onze Officieren zijn gebleven, loffelijk strydende, de Heeren Vice-Admiraal de Liefde en Sweers, mitsgaders de Capiteynen van Gelder en Swerius, en verscheyde anderen gequetst, van der Vyanden verlies staat ons hier na meerder te hooren. Een Commandeur van een Engelse Brander hier aan boort gevangen gebracht, relateert, dat de Vyanden voor een dagh 5 a 6 een Voorlooper, die van de andere Oost-Indische Retourschepen, was afgedwaalt, hadden verovert, dat ik wenschte niet te wezen geschiedt, en de rest behouden mogen arriveeren. En hier toe niets hebbende te voegen, als mijne gedienstige gebiedenisse, verblijve

Edele, Erentfeste, Wijze, Voorzichtige Heeren,

U Ed. Dienstwillige Dienaar,

MICHIEL ADR. DE RUYTER.

Actum in 't Lants Schip de zeven Provintien, zeylende dwars in 't gezichte van Tessel, den 22 Augustii, 1673. 's morgens.

Missive van de voorgemelten *Heer Lieutenant Admiraal Generaal de Ruyter*, geschreven aan haar *Hoogh-Mog:* de *Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.* In 't Schip de *Seven Provincien*, den 22 Augustii, 1673.

Hoogh-Mogende Heeren.

IN mijnen laatsten van den twintighsten dezer loopende Maandt, omtrent den avondt, hebbe ik aan U Hoogh-Mog. geschreven, dat Wy ten zelven dage, der Vyanden Vlooten in 't gezicht hadden gekregen, en dat zy het te loef-waart van ons heen hadden

den geleyt. Wy zeylden dien nacht nevens malkanderen, om den Ooſt, Zuydt-Ooſten, en doen Wy oordeelden, dat wy naar genoegh aan de Hollandtſche Kuſte waren overgeloopen, wenden wy het des nachts in de Honde-wacht, Weſt-Noordt-Weſt over, en daar op de Windt ooſtelijk loopende, zoo bevonden Wy ons giſteren morgen, met den dagh, in 't gezichte van de Kuſte van Hollandt, en te loef-waart van de Vyanden; dies Wy ſeyn deden, om ons te rengeren, en de Vyanden te attaqueren; en de zelve wachteden ons ook met kleyn Zeyl in, zoo dat Wy omtrent half achten met malkanderen in 't gevecht geraakten. Wy tegens den Heere Prince Robbert; de Heer Bankert tegens den Heer Grave van Eſtrée; en den Heere Tromp tegens Sr. Eduart Spragh; ſloegen zoo door malkanderen heen, en weer, dat den eenen, en dan den anderen de loef hebbende; de Vyanden zochten een groot effort met Branders te doen, daar van zy 28 hadden, en wel 8 a 10 hebben verlooren, daar onder eenige die wy haar met Chaloupen hebben afgenomen of geconſtringeert den brant daar in te ſteken; Wy zijn van de onze mede wel 4 a 5 quijt.

Een Commandeur van een Engelſe Brander hier aan boort gevangen, relateert, dat de Vyanden voor een dagh 5 a 6 een Voorlooper van de Ooſt-Indiſe Retour-Schepen, die van de anderen was afgedwaalt, hadden verovert. Het gevecht heeft geduurt tot 's avondts na Sons ondergang, als wanneer het de Vyanden van Ons na hare Kuſten hebben overgewent, en Ons verlaten, zijnde zeer gedevaliſeert aan ronthout; en Sr Eduard Spragh maſteloos, dat door verſcheyde Fregatten wech geſleept wierde. Een groot Schip weten wy dat van haar gezonken is; daar tegens hebben wy geen Oorlogh-Schepen verlooren; maar van onze Officieren zijn loffelijk gebleven den Heere Vice-Admiraal de Liefde, de Heer Vice-Admiraal Sweers; mijn Schoon-Soone den Capiteyn van Gelder, mitsgaders den Capiteyn David Sweerius; en andere gequetſt, gelijk mede den Secretaris Adringa in zijn Been, die daarom het ſchrijven wat moeyelijker valt; hoopende Uwe Hoogh-Mog. hier na wat omſtandiger te ſchrijven. Wy danken den Almachtigen Godt, dat ons occaſie heeft gelieven te geven, van Zee te konnen behouden, en onze Zee-gaten, voor de verwacht werdende Schepen, vry, en open te ſtellen. Waar mede eyndigende, blijve met haaſt, en alle reſpect

Hoogh-Mog: Heeren, &c.

Actum in 't Schip de Zeven Provincien, zeylende dwars in 't gezichte van Texel, den 21 Auguſtii, 1673. 's morgens.

Was getekent,

MICHIEL AD. DE RUYTER.

Schrijvens uyt het zelve Schip de *Seven Provintien*, vier Mijlen van *Texel*, den 22 Auguſtii, 1673.

'tHEeft Godt belieft ons eyndelijk een Zuydt-Ooſten windt te geven, daar mede wy op Maandagh den 21 dezer de Vyanden, 's morgens ten 8 uuren, aantaſten, en geen Vaderons zoude men gelezen hebben, of alle de Schepen waren in 't Gevecht; Onzen Heer Luytenant Admiraal de Ruyter tegens Prins Robbert, die, als een Salmander rontom met veel Branders bewaart wierdt, t'elkens als wy hem wilden aendoen, het ontleyde; doch tegens den middagh vermeeſterden onze Chaloupen 6 van zijne Branders, en zijne Secondes voort dapper begroet zijnde, begonde te retireren; Gelijk als ondertuſſen de Heer Bankert, met geen minder couragie, de Franſe furie hadde bejegent, hebbende die getracht door Branders d'onze te verſchrikken, en al zoo zetten

zetten 't een grooten Brander stoutelijk op gemelden Heer aan, en daar na op Capiteyn Karsseboom; maar wierde zoo begroet, dat met groote warmte ten Hemel voer, en daar na gingen de Fransen eerst deur; by den Heer Tromp is ongelooffelijk gevochten, en wonder dat met de Blaeuwe Vlagh niet en is gebleven; dan wy missen tot noch geen Schepen; maar van de Blaeuwe Vlagge verscheyde, daar van een groot Schip gezonken is en ettelijke verbrandt; men acht Sr. Spragh doodt is, alzoo op de laatste Lagen van den Heer Tromp niet en antwoorden, en zijn Vlagge nergens weder opgezet is: den Vyandt kreegh op den middagh met het omloopen van de Windt de Loef, als wanneer, hem wat herstelt hebbende, weder sterk wierd gevochten; doch de Franse bleven boven wint leggen, en d'andere zetten het met de Nacht op vluchten. Het is wonder, hoe genadigh onze Vloot van Godt de Heere is beschermt, zijnde onder de gemeene Man na advenant van 't Gevecht zeer weynigh Dooden, en de Schepen meest bequaam, omme als vooren dienst te doen, &c.

Hier mede U E. D. W.

BRIEF van den 22 Augustii, 1673. uyt het Landts Oorloghs-Schip, genaamt de *Elf Steden*, onder 't Esquadre van den *Heer Lt: Admiraal Bankert*.

NA dat wy gisteren morgen met de Vyandtlijke Vlooten, een uur geslagen hadden, wierden ons omtrent 9 uuren beyde de pompen wech geschooten, en kregen 2 gequetsten, den een zijn been af, die het bestorf, en den ander zijn arm af. Ten 10 uuren zagen wy een kleyne Kits, ten 11 uuren een Schip, in ly van ons, te 12 uuren een Brander te loefwaarts, nevens 2 Scheepjes, in lye van ons, branden. Omtrent 1 uur verbrande noch een Brander van den Vyandt, die Capiteyn Karsseboom meende aan boort te komen. Ten 2 uuren zagen wy noch een Engelsen Brander, gelijk ten 3 uuren een Schip met een Blauwe Vlagh in den brandt. Tusschen 5 en 6 uuren, geraakten den Lt: Admiraal Bankert, met zijn Boegh-spriet in de Zeylen van 't Schip van den Capiteyn Vyzelaar, beschadigende ook zijn Spiegel, mede leedt den Heer Bankert schade aan zijn Gallioen: Als nu ging de Bataille weder aan, wanneer wy een groot Schip zagen, voerende een Blauwe Vlagh, dat alle zijne Masten verlooren had, en door andere gesleept wierd, 't welk wy den Admiraal Sprag, presumeerden te zijn, alzoo wel 5 of 6 Secondes by hem had. Ter zelver tijdt, quamen wy met onze Schepen by den Heer Tromp, die in lye van den Vyandt lagh, wanneer het gevecht weder met groote furie aan ging, en hoe wy meer op zeylden, hoe de Engelsen meer afzakten: Maar de Fransen, die boven de Windt, van achter ons aanquamen, dorsten niet eens onder schoot komen, en bleven boven de Windt leggen blaffen. Tegen den avondt begon het stil te worden, loopende de Windt Zuydt-West; Doen lagen Wy in lye van de Vyanden, en de helft van onze Schepen konden niet by komen, door dien wy zeer in malkander verwart lagen; Omtrent 7 uuren verbranden 2 Engelse Fregatjes, waar van een aan Stuur- en 't ander, aan Bak-boort, voorby ons quamen drijven, beyde van de Roode Vlagh, &c. 't Schip van den Capiteyn de Haan wierd zoo schadeloos geschooten, dat Hy op een ander most overgaan, &c.

MISSI-

MISSIVE, van de *Ed: Heeren Gecommitteerde Bewinthebbers* der *Ooſt-Indiſe Compagnie*, in *Texel.*

EDELE HEEREN;

WY zijn dezen dagh in 's Landts Vloot, en by de Heer Admiraal de Ruyter geweeſt, Wy hebben de Vloot in een goet poſtuur gevonden, mitsgaders in ſtaat om weder tegen den Vyandt aan te gaan; die de Heer Admiraal de Ruyter houdt zoodanigh gehavent te wezen, dat de zelve wel genoodtzaakt zal zijn naar huys te keeren; gelijk zijn Ed. houdt, derwaarts aan zijn. Sijn Ed. heeft ons verhaalt de wonderlijke Direćtie en Beſtieringe van Godt Almachtigh, in deze Batailie: Met hoedanige couragie de zelve is aangevangen: Hoe mannelijk dat 'er is gevochten; En hoe weynigh verlies van Volk aan onze kant is: En hoe den Vyandt ter contrarie is gehavent. Met ons Kanon heeft men geſchooten als met Muſquetten; dry maal tegen den Vyandt eens. De Franſe hebben 't zeer ſchandelijk gemaakt: Naar de Batailie zijnze weder by de Engelſe gekomen, doch hebben 't te Loefwaart van de zelve gehouden. By de Engelſe is mede geenzints gevochten, gelijk men wel van haar hadde verwacht. Men heeft klarelijk beſpeurt, dat 'er de ſchrik in was, het welk alleen een werk van boven is. Een Schip van den Vyandt, doch een van de grootſte, weet men maar van haar gezonken te zijn. Van hare Branders en andere kleyne Schepen, hebben wy by de 20 ſtuks genomen: Doch daar van zijn eenige, om dat menze niet wel konde bewaren, in de brant geſteken. Onze Vloot leyt gepoſteert voor 't Weſt-eynde van 't Vlielandt. Het Schip, daar de Heer Tromp op is geweeſt, is hier binnen geſleept.

In 't Spanjaarts Gat, omtrent den Avondt-ſtont, den 23 *Auguſtii*, 1673.

Vorder Extraćt uyt het Journaal, gehouden op 's Landts Oorloghs-Schip, de *Goude Leeuw*, gecommandeert door den *Ed: Geſtrengen Heer, Lt: Admiraal, Cornelis Tromp*, voerende nu *d' Arriergarde.*

DEn 20 *Auguſtii*, 1673. *'s Morgens* de *windt Noordelijk* en *variabel:* Den *Heer de Ruyter* dede *Seyn* om te Zeylen. Onder Zeyl zijnde wiert het ſtilletjes: Wy leyden 't met de *ſteven* om de *Noord. 's Middags* hadden wy een *Ooſtelijk luchje;* Den *Vyandt* quam tegen ons over loopen, om de *Zuydt*, en wy wenden 't met haar heen; Den *Heer Tromp* liet een *Schoot* met *grof Kanon* doen, datze af zouden komen, maar zy hielden haren *cours*, de *windt* noch *Ooſtelijk*. en een moy *koeltje*, wy ſeynden dat een yegelijk van ons *Eſquadre* zich in *Bataille* zoude rengeeren; *'s Nachts* in 't midden van de *Hondewacht*, wenden wy het om de *Noordt*, de *windt Ooſt Zuydt-Ooſt*; en wy knepen zoo dicht by de *windt*, als mogelijk, om de *louf* van haar te krijgen.

Den

Den 21 *Augusti* 1673. *'s Morgens* met het oplichten van den *dag* was de *wind* noch *Oost-Zuydt-Oost* met een moye *koelte*, en goedt weer, wy bevonden ons met *'s Landts Vloote* omtrent *een myle* buyten *'t Landt* van *Petten*. Den *Heer Admiraal de Ruyter* dede *Seyn*, dat *'s Landts Vloote* haar in *Bataille* zoude rengeeren, tegen de *Koninglyke Engelsche* en *Franse Vlooten*, die aan *Lye* van ons lagen, zeylende met malkanderen om de *Noordt*; Wy liepen licht af voor de *windt* na haar toe, bestaande hunne *Vlooten* in de 150 *Zeylen*, zoo *groot* als *kleyn*, waar van *d'Engelsche* 70, en de *Fransen* 34 *Oorlogh-Schepen* sterk waren: Omtrent 8 *uuren* geraakten onze *voorste Schepen*, namentlijk het *Zeeuwsche Esquadre* tegens de *Fransen*, die *d'Avantguarde* hadden, schut-gevaar. Den *Heer Prince Robbert* voerde de *Batailie* tegen den *Heer de Ruyter*, en wy *d'Arriereguarde* tegen *Sr. Eduart Spragh*, *Admiraal* van de *Blaeuwe Vlagge. Dito Admiraal* op zijn rangh gekomen zijnde, brasten *'t voormars-zeyl* op de *Stengh*, als ook zijn *Vice-Admiraal*, *Schout by Nacht*, en 't vordre *Esquadre*, elk koos daar op zijn *Man*, als den *Heer Tromp*, den *Admiraal Spragh*; Den *Vice-Admiraal Sweers*, den *Engelsen Vice-Admiraal*, en den *Schout by Nacht* den *Haan*, den *Schout by Nacht* van 't *Blaeuwe Engels Esquadre.*

Wy quamen haren *Admiraal* tot op een *Pistool-schoot* na op *zijde*, als wanneer *Hy* op *Ons* begost te *Flanqueeren*, doch wy stonden met ons *Geschut* toen mede niet stil, en *Kanonneerden* met het *Onze* ruym tweemaal zoo vaerdigh, als zy deden: ons *groote Marze-val* wiert aan *stukken* geschooten, zoo dat het *Zeyl* om laagh quam, maar wy waren metter haast weder klaar, en continueerden gedurigh met te *lossen* en te *laden*, tot ruym *elf uuren* toe, 't welk zoo vehement was, dat den *Admiraal Spragh* dit *spel* begost moede te worden, als geen zin hebbende naar den *klank* der *snaren* van onze *Fiolen* te danssen, maar koos het *Hazepadt*, smijtende zijn *groot Zeyl*, en *Blinde* by, en zetten het dwars van *Ons* af. Een van zijn *Secondes* wilde het werk voor hem opnemen, maar wiert mede zoodanigh van *Ons* begroet, dat hy binnen 't verloop van *een glas*, mede voor de *windt* af hielt. Den *Vice-Admiraal*, en *Schout by Nacht* van haar *Esquadre*, hielden te met al mede licht af, zoo dat zy op 't laatst *alle* retireerden; Den *Heer Tromp* ziende datze *gezamentlijk* de *wijk* namen, en dat eenige van *onze Schepen* wat verde te *loefwaart* waren, dede *Seyn* dat de zelve af zouden komen, en in den *Vyandt* vallen, gelijk geschiede, beginnende het *Gevecht* veel heeter als van te vooren, ja zoo gruwelijk als oyt is gehoort geweest, zijnde alles in *vuur* en *vlam*; Een van hare *Branders* die *Ons* meenden t'aborderen, wiert zelf in den *Brandt* geschooten, en een van hare *Schepen* in den *grondt*, dewelke kort achter *Ons Schip* neerzonk.

Den *Admiraal Spragh*, zijn *groote* en *Bezaans-Mast* raakten over *boort*, *Hy* zelfs gingh op een ander *Schip* over; *Wy* meenden toen het *Masteloos Schip* aan *boort* te leggen, of door een van onze *Branders* te ruineren, maar vonden van zijn byhebbende *Schepen* die voor de *windt* na ons toequamen (alzoo den *Vyandt* door de veranderinge van de *windt* de *loef van Ons* hadde gekregen) zoo harde tegenstandt, als ook van de *Branders*, die gedurigh rontsom *Hem* waren, dat *Wy* (t'elkens als 'er een *Brander* op ons aanquam) dragende mosten houden, om met onze *heele Laagh* op haar te konnen schieten, en derhalven niet aan zijn *boort* kosten komen. Onze *groote Marsse-Rhae* raakten aan stukken, waar op een

grooten Brander na *Ons* toe quam, daar wy *beyd Onze Chaloupen* wel gemant na toe stuurden, die *Hem* ongetwijffelt zouden verovert hebben, by aldien hy geen *drie Chaloupen* van de *Zijne* tot hulp hadde gekregen, zoo dat *Onze Chaloupen* weder aan *boort* quamen.

Wy waren toen geheel in de *Vyanden* verwart, 't welk duurden tot *twee uuren* in den *namiddagh*, wanneer *Onze Voormarsse-Rhae* mede aan stukken wiert geschooten, als ook de *groote Stengh*, en alles reddeloos, watter om, en aan was; invoegen den *Heer Tromp* resolveerde op *'t Schip* de *Comeet-Star*, over te gaan, daar zijn *Wel-Ed: d'Amiraals Vlagge* weder liet af wayen, werdende in 't kort met de *Chaloup* van den *Capiteyn Span*, van zijn *Secretaris Blens* gevolght, die daar mede aan *boort* quam; *Wy* lagen toen met de *Steven* om de *Noordt-West*, de *windt* was van den *Zuydt-Westen*; het *Schip* van onzen *Vice-Admiraal Sweers* lagh dicht voor ons, en wy hadden noch 6 of 7 van *Onze Schepen* by *Ons*, waar op den *Engelschen Vice-Admiraal* van de *Blaeuwe Vlagge*, met noch 8 of 10 *Schepen* en eenige *Branders* af quamen, die *Ons* alle de *Laagh* gaven, gelijk *Wy* haar ook niet schuldigh bleven.

Den *grooten Brander* die *Ons* in den *voormiddagh* meenden t'aborderen, quam weder vlak naar *Ons* toe, om *Ons* of *'t Schip* den *Oliphant* te verbranden, doch een van onze *Branders* genaamt *Herman de Boer*, met het *Visje* van *Enkhuyzen* quam tussen ons en *dito grooten Engelsen Brander*, leggende *Hem* aan *boort*, en stak de *brandt* daar in, waar over zy alle *beyde* verbranden, en *Wy* daar van verlost zijn geworden.

Omtrent 5 *uuren* wenden *Wy* om de *Zuydt*, en passeerden 4 of 5 *Vyandts Schepen*, als ook den *Vice-Admiraal* van de *Blaeuwe Vlagge* te *loefwaart*, en het reddeloze *Schip* van den *Admiraal Spragh* aan *lye* van ons, die *Wy* van resolutie waren om aan *boort* te leggen, maar daar quam een *Brander* dicht achter *Hem* omsteken, zoo dat *Wy* mosten aan loeven, en even te *loefwaart* van dien *Brander* voor by raakten, konnende over zulks toen ons *desseyn* niet volvoeren: *Wy* waren ook aan *Brassen*, *Schoten*, en anders, in 't passeren van de voorsz. 4 of 5 *Vyandtlijke Schepen* (die *Ons* de *Laagh* gaven en *Wy* haar niet schuldig bleven) zeer beschadigt geworden; waar op een kleyn wijltje mosten over loopen, om *Ons* wat te redderen, en wenden toen weder naar den *Vyandt* toe; Den *Brander Dirk Harny* meenden *Spragh* aan *boort* te leggen, maar wiert dicht op zijn *zijde* in den *Brandt* geschooten, en dreef mis, achter hem om; Den *Brander Jan van Kampen* leyde hem voor de *boegh*, zoodanigh dat des *Admiraals Boeghspriet* in zijn *Bezaans Want* raakten; Hy stak de *Brandt* daar in, maar door de harde voortgangh van 't voorsz. *Brandt-Schip*, raakten al 't *Bezaans tuygh*, dat aan des *Admiraals Boeghspriet* vast was, aan stukken, zoo dat hy mede aan *lye* van den voorsz. *Admiraal* mis-dreef.

Wy riepen den *Capiteyn Poort* toe, dat hy wat voor *Ons* zoude Zeylen, en dat wy van meyning waren het *ontredderde Schip* van *Spragh* (het welke van 2 of 3 *Schepen* gesleept wiert) te verbranden, waar over wy den *Brander*, *Jacob Vroom*, die een stuk van ons, achter uyt was, lieten weten, dat hy zijn best zou doen, om *Ons* op *zijde* te komen, en zonden een *Brief* met een *Galjoot* aan den *Capiteyn*,

Thomas

Thomas Tobias, dat hy ons 100 *Man* van het *Schip*, *den Gouden Leeuw* (by ons verlaten, als gezeyt is) zoude toe zenden.

Omtrent *half zes uuren* zagen wy den *Admiraal de Ruyter*, en *Bankert* met haar *Esquadres* uyt de *windt*, naar ons toekomen, en was het *Blaeuwe Engels Esquadre* aan 't vluchten, en zo ontreddert, datter qualijk 5 van der zelver *Schepen* in haar geheel zijn geweest. Den *Heer de Ruyter* vervolghde het *Esquadre* van den *Prince Robbert*, maar alle de *Fransen* bleven te *loefwaart*, en schooten wat van verre, latende *Prins Robbert* met *d'Esquadres* van de *Heeren de Ruyter*, en *Bankert* vechten, de welke van 6 tot 7 *uuren* heel hevigh op 't meergemelte *Esquadre* van *Prins Robbert* hebben geschooten; en quamen de meergenoemde *Heeren de Ruyter*, en *Bankert*, met hun *Esquadres* op *Ons* afzakken, lopende aan *Lye* van den voorsz. *Prince*, zoo dat wy geheel met het *Onze* in *Hare Esquadres* vermenght zijn geworden. Den *Heer de Ruyter* dicht by ons komende, braften zijn *groot Mars-Zeyl* op de *stengh*, stuurde zijn *Lieutenant* met de *Chaloup* aan ons *boort*, en seynden een wijle daar na, de *Hoofden* van de *Vloot* aan zijn *Schip*, alwaar den *Heer Tromp* mede heen voer. Omtrent 9 *uuren* wenden *Wy* weder naar *Onze Kust*, hadden *'s nachts* goedt weer, en schreven een *Missive* aan haar *Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal*, zijne *Doorluchtige Hoogheyt* den *Heere Prince van Orange*, hare *Ed: Mogende* de *Heeren Raden ter Admiraliteyt*, en meer andere, nopende de *gelukkige* en *Victorieuse Bataillie* in den voorleden *dagh* bevochten. Met den *morgenstont* quamen wy met *'s Landts Vloot*, 1 *mijl* dwars van 't *Eyerlandt* ten *Anker*, gaande den *Heer Tromp*, en *gevolgh*, op *'t Schip* den *Oliphant* over, alwaar zijn *Edele* weder *d'Admiraals Vlagge* liet af wayen.

Den Grave Doffery, die / na dat de Vrede, met den Koning van Engelandt en den Vereenden Staat, in den Jare, 1674, gesloten was / in Hollandt quam / op viens verzoeck / uyt den naam van dien Hoogh-gemelten Koning, den Heer Tromp, met hem / naar Engelandt reysde / verklaarde ronde uyt / aan den Heer Tromp, dat / By aldien, de Duytse, in deze laatste Bataille, de Engelse hadden vervolght, 'zy Hem zelf, met het gantze Blaeuwe Engelse Esquadre zouden hebben konnen veroveren, ruineeren, en verbranden, zoo dapper waren zy reddeloos, en beschadight geworden, maar den Heer Lieutenant Admiraal Generaal de Ruyter oordeelde doenmaals best te zijn het verder najagen der Engelse te staken / 's Landts Vloot weder te vergaderen / en gezamentlijk te zeylen / na de plaats / daar de Bataille des Morgens eerst begonnen was geweest / gelijk geschiede / en verhaalt is.

Uyt alle dees boven verhaalde Brieven en Journalen, bleek klaar genoeg / dat de Victorie aan de zijde van den Vereenighden Staat was bevochten / want boven dien dat'er van de Nederlanders geene Schepen waren gebleven / uytgenomen de Branders, (die aan de zijde der Engelsen wel meerder waren) zoo was de Zee, by de Staatse behouden / en d'Engelsen en Fransen na hare Kusten, Stroomen, en Havens geweken / zonder wederom te voorschijn te komen / daar tegen de Nederlanders noch wel 6 weken daar na / in Zee bleven kruyssen / en voor die tijdt / aldaar voerden de Souverainiteyt of Oppergezagh der

 zelve /

selve / het welk den Koning van Engelandt, altijdt zoo hoogh pretendeert / aan Hem alleen te behooren / maar voor deze reys niet kon staande houden.

Op den 24 Augustii, quamen / als Gecommitteerden van den Staat, de Heeren, Cornelis Graaflandt, Jr: Johan van Nieuburgh, Bonifacius van Vrybergen, Gemmenik, en Eek, met een Advijs-Jacht, in 's Landts Vloot, leggende ter voller Zee, op de hooghte van Texel, daar beraamt wiert / dat men noch 6 weken in Zee zoude blijven; waar toe de nodige / en verversste Mondtkosten, en Krijghs-behoeften, na de Vloot zijn afgezonden.

De Engelse, die / volgens hun zeggen / het altijdt winnen / spraken mede zoodanig van deze Bataille, en gelijk zy van de 2 voorgaande Zee-slagen, Brieven, op de naam van Prins Robbert, daar van uytgaven : alzo wiert nu ook te Londen met authoriteyt, by des Konings Drukker, drie Verhalen uytgegeven/ vervattende 't gene in yder Esquader opzonderlijk is voorgevallen / gelijk volgt.

Verhaal van het *Roode Engels Esquadre.*

SYn Hoogheyt Prins Robbert, zijnde den 20 Augustii op de middagh met Sijn Majesteyts Vloot 7 mijl van Tessel, na 't Zuyden, namen Wy een van de Hollandtsche Oost-Indische Retour Schepen, genaamt Papenburg, die door hazart in onze handen viel, 't welk den Prince aanstondts na Engelandt zondt, onder conduite van den Ridder Charles Litleton: Sijn Hoogheyt zijnde korts daar aan door zijn Spions verkondtschapt, dat de Vyanden zich zeylvaerdigh maakten, omtrent 4 mijl van de Camperduyn, waar eenigen tijdt op Anker gelegen hadden, 7 mijl van d'onze, dede datelijk na 't Z. O. overwenden, om de wint te winnen. Ten twee uuren na de middagh zagen Wy des Vyants Vloote na 't noorden, en Sijn Hoogheyt won haar de windt af, ten 4 uuren waren Wy by haar Avantgarde, 't welk veroorzaakte dat den Vyandt wederom wende, om dat zijn Avantgarde heel contrarie van d'onze was, en smeet al de zeylen buytenwaarts: Den Prince en wierp zijn zeylen niet uyt, dan om de Vloot hem te doen volgen, maar 't was al te laat op den dagh, waarom Sijn Hoogheyt oordeelde dat het niet oorbaarlijk was, daar omtrent Bataille te leveren, houdende het derhalven de gantse nacht maar onder zeyl. Den 21 zagen Wy met den dagh des Vyandts Vloote, sterk 90 Schepen van Oorlogh, twee mijl van ons, avanceerende van 't Z. Z. O. op d'onze die 5 mijl ten N. N. O. van Tessel was. Tusschen 4 en 5 uuren keerden de Vloot wederom, en bleef ten N. tot 8 uuren, waar na zy weder wenden, om ten Zuyden te blijven, om dat de Vyanden geduurigh 't oogh op ons hadden, en Wy zeylden tot half achten, wanneer zy recht op ons aanzetten: Tromp op 't Blauw Esquadre, dat d'arriergarde hadde, de Ruyter met 't gros van de Vloot op het Roode, en Bankert met de rest op de Witte. Tusschen 9 en 10 regenden 't in abondantie, en de Wint liep na 't Z. W. Ten 11 uuren klaarden 't weder op, en Wy zagen dat 't Witte Esquadre de Wint tusschen by de Vlooten had gewonnen. Den Vyandt had als doen de Wint boven een groot Esquadre, gecomposeert uyt de verdeelingen van den Prince, en den Ridder Johan Harman; de Ruyter was in de verdeeling van den Prins, 't welk hy zeer persse, en twee van haar Vice-Admiraals, en een Schout by Nacht waren niet verder als een Canon-schoot, beneden Windt. De verdeeling van den Ridder Jan Chicheley was ook beneden Windt, en 't Blauw Esquadre vocht zeer furieus tegens Tromp, in ly van alle. De Prince hielt zich vast op een Windt tot de middagh, en daar na arriveerde Sijn Hoogheydt eerst by den Ridder Jan Chicheley, en van daar aan 't Blauw Esquadre, waar hy 't Schip de Royale Charles van den Ridder Sprag vondt, drij-

vende uyt den strijdt, zonder een Mast, en gedefendeert werdende door den Graaf d'Ossery, op de St. Michiel, als ook eenige Schepen van 't zelve Esquadre. Ten 6 uuren begon Sijn Hoogheyt 't Gevecht weder, dat met zeer groote hitte tot 8 uuren continueerde, zettende doe zijn Brandt-wachten uyt; Welk de Vyandt insgelijkx dede, en ging na zijn Kusten. Wy hebben veel Schepen onbequaam om dienst te doen, maar niet een verlooren: Het Jacht de Henriette, dat den Graaf d'Ossery volghde, is aan zijn zijde te grondt gegaan, maar Wy hebben den Capiteyn en al de Bagagie gesalveert; Den Ridder Spragh zijnde ongelukkigh verdronken in 't veranderen van zijn Schip, door een Canon-schoot van den Vyandt, die zijn Chaloup om-sloegh; Den Capiteyn Neve is ook doot; De Ridder Jan Kempthorn, Vice Admiraal van het Blauw Esquadre, de Capiteyns Courtney en Hawardt, en de Ridders Willem Reves en Willem Jennings zijn gequetst; De Capiteyn Merriwather, van 't Regiment van Bukkingam, met Monsr. May, Volontair, zijn ook gebleven; Zijnde al de dooden en gequetsten van Officiers die tot de onze kennisse zijn gekomen. Wy konnen niet zeggen wat schade den Vyandt heeft geleden; 2 van haar grootste Oorlogh-Schepen van 70 en 60 stukken hebbenze in ons gezicht verlooren; 't een zijnde in de grondt geboort door den Ridder Jan Kempthorn, en 't ander verbrandt door Capiteyn Wasburn; En men zeght datze 4 à 5 hebben verlooren; Daar zijn ook veel beschadighde Schepen uyt haar Vloot gezien drijven. Den 22 waren d'onze bezigh met repareren. En den 23 waren Wy onder zeyl na den Vyandt, die uyt ons gezicht was geretireert de nacht te vooren, en (zoo men geloofde) was gegaan na haar Kust.

Verhaal van het *Witte Engels Esquadre*.

DE Windt zijnde Z. O. en favorabel voor den Vyandt, die langs haar Kust was gerangeert, zoo verdeelden zy haar Esquadres, om tegens yeder van d'onze aan te vallen, 't welk zy op de zelve tijdt ook uyt-voerden: Tromp met zijn Esquadre attacqueerden de Blauwe Vlagh, de Ruyter met zijn Vice-Admiraal 't Esquadre van Prins Robbert, en den Admiraal Bankkert de Witte Vlagh, die de avantguarde hadde, en meer voorwaarts liep, om de Windt van den Vyandt te winnen; Hier door quam het dat den Schout by Nacht Martel, op 't Schip de Therese Royale, wende na den Vyandt, doch hy kon zijn desleyn niet uytvoeren, maar bleef zeer dicht by haar beneden windt leggen, kanonerende gedurigh; Eenige tijdt daar na wende de Ridder de Tourville, Commandeur van de Sanstpareil, zijnde het tweede Schip van de Avantguarde, ook na de Vyanden, gevolght van de Srs. Pannetier, en Louis Gabaret, die op de Schepen de Precieux en l'Aquillon commandeerden, maar zy konden de wint niet winnen. Den Graaf d'Estré ziende dat de verdeeling van de Schout by Nacht, zijnde de voorste, geene advantagie op den Vyandt had konnen krijgen, resolveerde daar door te breken, om zoo de windt te winnen, en te gaan secoureren den Prince Robbert: In effect brak hy haar Linie omtrent half twaalven door, en stelde zich boven windt van al haar Schepen, uytgenomen van den Admiraal Bankert, die by de windt op een pistool schoot passeerde, en d'andre op de zekere distantie beneden windt. De Branders van den gezeyden Admiraal deden al watze konden om 't Schip la Reyne van den Graaf d'Estree te verbranden. Hy had'er zelfs een die onder al zijn Masten het Voorzeyl verbrande, en een ander die by zijn Kanon te gronde ging; tot eyndelijk dat hy het vier van den Vyandt hebbende uyt gebluft van twee zijden, en gedurigh van beyde zijn boorden gekanoneert met al 't vuur van de Musquetten, ook verlies van 36 Man, zijn Schip zeer gedevaliseert, daar uyt kreegh, en de windt won, terwijl de Srs. de Preuilly en Gabaret, en eenige andere Capiteyns

haar beſt deden, om des Vyandts Schepen te aborderen, die zy voor haar hadden, de welke dit niet wilden verwachten. Van de andere kant quam den Admiraal Bankert met zijn verdeeling op de Srs d'Eſtival, Ridder Dailly, en de Sepuilly, commanderende de Schepen d'Invincible, le Fier, en d'Aymable; d'eerſten verwachten Bankert, die niet dorſt aborderen, maar na dat hy alle de betuygingen van zijne couragie en ſtantvaſtigheyt had gegeven, wiert hy gedoot van een Kanon-ſchoot gedurende dit ruwe gevecht. Na 't welk 't Witte Eſquadre zich weder wende, en vervolghde den Vyandt achter windt, en allen zeylen buyten tot half achten 's avonts, als zy 50 Schepen van den Vyandt vonden die zich weder hadden verzamelt, en niet dorſten op 't Roode Eſquadre aanzetten, om dat het Witte de wint hadde, en 't welk niet anders wachte als op de ordre van de Prince, om uyt te voeren al 't geen hy noodigh oordeelde: Den Graaf d'Eſtré gelovende dat hy d'advantagie van de wint moſt bewaren, om 't Gevecht 's anderen daaghs weder te beginnen: Zijnde als doen te laat om zonder expreſſe ordre van Sijn Hoogheyt zich weder in 't Gevecht te engageren.

Verhaal van het *Blaeuw Engels Eſquadre.*

MAandaghs 's morgens den 21 Auguſtii, de wint Z. O. leverden wy aan den Vyant de Battaille, by Texel, zy ons hebbende de windt afgewonnen, en de 2 Vlooten, zijnde voor de Kuſt, ten 7 uuren 's morgens. Den Prince Robbert zijnde zeer na by Landt, wende af, en gaf de wint zoo ruym aan den Vyant als hy konde wenſchen, het Blaeuw Eſquadre, hebbende d'Arrierguarde, het Roode de midden, en het Witte de Avantguarde. Tromp met zijn verdeelinge attacqueerde 't Blaeuwe, de Ruyter het Roode, en Bankert het Witte. Den Ridder Jan Kempthorn was de eerſte in ons Eſquadre die de Battaillie begon ten half achten 's morgens: Een weynigh daar na quamen Tromp en den Ridder Eduard Spragh aan den anderen; Spragh ging Tromp op zijde leggen, 't welk ook een groote party van zijn verdeeling deden, en zy vochten op deze manier 3 uuren. Den Prins Robbert en de Witte Vlagh van ons geſepareert zijnde, gelijk ook de geene die met haar te doen hadden, welk wy niet voor 4 uuren zagen, en alſdoen quamen gelijkelijk by ons tot ſecours. Den Ridder Spragh vocht lang tegen 8 of 9 Hollanders, de meeſte partye van zijn verdeelinge zoo in ly zijnde, datze hem niet konden aſſiſteren, 't welk quam om dat den Ridder Jan Kempthorn zoo zijnde gepreſſeert, wy alle waren gedrongen uyt onze plaatzen, veel lager als onzen Admiraal. Op de middagh bemerkende dat den Ridder Spragh by de windt keerde, beſloten wy, of dat hy doodt was, of zijn Schip zeer beſchadight; En zijnde aan zijn boort gegaan, vondt zijn Schip zeer ontramponeert: En wy waren ook nauwlijks in de Chaloup geklommen, of de groote Maſt viel buyten boort, een roede van ons af: En na dat wy hadden geſalveert ettelijke Perzoonen, keerden wy na een ander Schip, om ettelijke Swemmers te krijgen, wanneer een andere van zijn Maſten viel by onze Chaloup, 't welk veroorzaakte dat den Ridder Spragh aan boort van de St. George quam, daar hy zijn Vlagh op ſtelde, zijnde zeer na by zijn Schip, om dat te defendeeren, 't welk hy zeer hittighlijk dede. De Ridder Kempthorn met zijn verdeeling dit ziende, wende na den Vyant, die hartnekkigh vocht, om dit Schip de Prins, 't zy hem te nemen of te verbranden: En 't Blaeuw Eſquadre hielt zich doen zoo wel, dat den Vyant het daar wat te warm vindende, zich vergenoeghde met te Kanonneren van alle zijden. Doch ten 2 uuren na de middagh de St. George zich ook zeer beſchadight vindende, ging den Ridder Eduard Spragh in zijn Chaloup, om aan boort van de Royale Charles te gaan, maar had geen 10 Chaloups langte geroeyt, of een Kogel paſſerende dwars van de St. George, brak de Boot

Boot aan ſtukken, 't welk hem dwong zeer haaſt weder te keeren, maar de Chaloup zonk omtrent de langde van een Tou, eerzer waren, en door een *extreem malheur* verdronk den Admiraal, werdende doodt uyt 't water getrokken, zijnde zijn Hooft, Schouderen en Hayr, zoo vaſt aan de Chaloup, dat men alle moeyte ter werelt had om hem daar van los te maken: Mr. Litleton, Mr. Smith en zijn Pagie zijn met hem verdronken, en de Chaloup van St. George, zijnde de naaſte was die zijn Lichaam kreegh, en zijn Lieutenant, half doodt, viſchte. Hier na was 't Gevecht zeer heftigh voor de conſervatie van de Royale Prins, en ten 4 uuren na de middagh arriveerde Sijn Hoogheyt Prins Robbert by ons: Waar door de Hollanders, die de verovering van dit Schip favoriſeerden, van 2 of 3 zijden van de onze wierden bevochten, 't welk haar evenwel niet beletten boven maten verhit te wezen: Duurende het Gevecht vorders tot 8 uuren 's avondts.

De Meſſieurs, en Overſten, van 't Franſe Eſquadre, meenden ook / dat 't er haar Eere te nadeeligh zoude zijn / indien zy den trant der Engelſen niet naar volghden / en lieten mede uytgaan het onderſtaande:

VERHAAL van 't Gevecht, op den 21 *Auguſtii*, door de *Franſe*, geſchreven van *'t Schip* de *La Reyne*, daar op Commandeert de *Franſe Vice-Admiraal*, den 24 *Auguſtii*, 1673.

DEn 20 onder zeyl zijnde, 4 mijl van Texel, zagen wy de Vyanden mede onder zeyl, maar om datze geduurigh na 't Landt hielden, wilden wy ons niet in 't Gevecht engageeren, voor de Windt hadden. Den 21, liep de Wint in haar faveur, en zy quamen op ons af in goede ordre, met een favorable Windt. Van onze Zee-macht had 't Eſquadre van de Franſe, onder den Graaf d'Eſtré, d'Avantguarde, Prins Robbert de Batailje, en Eduard Spragh, d'Arrierguarde: De verdeeling van Monſr. de Martel, dede op ordre van Monſr. d'Eſtré zijn beſt om van den Vyandt de Windt te winnen, terwijl onze verdeelinge zich prepareerde om door haar Avantguarde te breken, wanneer men 't noodigh zoude oordeelen, ook dede hy 't omtrent den middagh door 't Eſquadre van den Vice-Admiraal van Zeelandt Cornelis Evertſz. En 't was in deze gelegentheyt dat Monſr. den Graaf d'Eſtré met meer luyſter en ſucces dezelve acte uytwerkte, welk de Ruyter in 't leſte Gevecht van den 14 Junii hadde willen doen. Als doen canoneerden men 3 uuren zeer lang tegens malkanderen, wanneer de Zeeuwen haar begonden te bewegen om zich by de Ruyter te gaan voegen, die Prins Robbert extreem preſſeerde, welke als een Leeuw vocht, met 3 kleyne Schepen van zijn Eſquadre; wy hadden de Windt achterwaarts om Prins Robbert te onderſteunen, 't geen wy echter met zoodanigen ſucces deden, dat de Ruyter ziende d'onze daar by gekomen, niet dorſt ondernemen zich met hem te vermengen, om te verbranden, als zijn deſſeyn was Ondertuſſchen vocht het Blaeuw Eſquadre vigoureus met Tromp, maar den Ridder Spragh geobligeert zijnde driemaal van Schip te veranderen, en gaande ten laatſten in zijn Chaloup, wierd die geraakt van een Kanon-ſchoot, dat hem dede te gront ſchieten, met Srs. Litleton,

Smith

Smith en zijn Pagie. Den Vyandt hielt geduyrigh met de Wint achterwaarts na Texel, waarze zich retireerden, en wy volghden haar de rest van den dagh, geduurigh zonder ophouden canoneerende. Wy hebben in dit Gevecht niet een Schip verlooren, maar eenige Branders: De Capiteyn Guillotin, hebbende de zijne met couragie verbrant, wierd gesalveert: Monsr. d'Estival, Capiteyn op d'Invincible, is doodt, met Monsr. Scotia, Vaendrigh op de Fier; de Ridder Montbron en Capt. Jacob d'Oleron gequetst. De Engelse hebben ook niet een Schip verlooren, maar ettelijke Branders en Officiers, (waar van hier voor in 't Engels Verhaal staat. De Hollanders hebben in 't tegendeel 4 of 5 Schepen verlooren. Wy weten wel dat zy (volgens haar ordinaire politique) weder van victorie zullen schrijven; maar zy hebben niet veel reden om haar die toe te eygenen. Twee dagen voor de Slagh viel een Hollandts Oost-Indis Retour-Schip in de Vloot, 't geen Monsr. de la Vigere nam, en 't zelve is na Harwits opgezonden, om aldaar geinventariseert, en onder de respective Esquadres verdeelt te werden. Wy zijn tegenwoordigh met onze Schepen 4 mijl in Zee van Texel om de Vyanden te verwachten, indien zy in staat zijn om zich te presenteeren; 't welk men niet gelooft, om dat de helft wel van haar Schepen beschadight zijn. Die zich onder ons Esquadre 't meeste hebben gequeten, zijn Monsr. de Grancey, de Tourville, de Langeron, Prouilly, Seville, Dailly, &c.

In dit bovenstaande Verhaal werden de Fransen gestelt, als of zy haar in deze Bataillie dapper hadden gequeten, maar het was nochtans anders; want zy eerst hadden afgedeynst, en daar naar boven Wint waren blijven leggen: 't Geen de Engelsen zelfs zeer op haar dede verbitteren, en over hun klagen; Waer van men korts daar na in Engelandt sach uyt-komen zeker Verhaal, het welk men vertrouwt, door hooger hant is uytgegeven geweest: Doch was van al te langen teem, om hier te laten volgen.

Na dat den Autheur van 't gemelte langwijligh Verhaal in 't laatste, gezeyt had, dat 'er 60 Dooden, en gevaarlijke Gequetsten, in 't Schip van Prins Robbert waren bevonden, besluyt hy tot lof, of veel eer tot pluymstrykery van dien gemelten Prince, met de navolgende woorden:

Nu hebbende over geloopen al de particulariteyten van deze Somers Actie, laat ons een weynigh zwijgen, ende bedencken het heroic comportement van den excellenten Prince, hoe glorieuselijk hy hem heeft gequeten in alle de deelen van een groot Generaal, en of het mogelijk was voor eenig Man, onder zulke circumstantien, meer te doen, dan hy gedaan heeft? in 't midden van zoo veel intrigues en tegenwerpingen hier t'huys, zo meenige dilayen van zijn Commissie, zoo weynigh macht in de zelve, zulcken schaars getal van Zee-luy, zoo weynigh verzekeringe van verscheyde Hooft-Commandeurs, zulken feyl van Provisien, zoodanigen gebrek van Ammonitie, en alle andere noodtzakelijkheden, zulken bedrogh van Zee-Officiers, zoodanigen non-observantie van de Ordres ter Zee, tusschen zijn eygen Engelse, en zoo openbare gebreken van de Fransen, dat niet en is gestruykelt in zijn Resolutie, noch geraakt buyten alle

patientie

patientie en voorzichtigheyt in het doen, noch vermindert van zijn genegentheyt en yver voor de eer en dienst van zijn Majesteyt, de bescherminge en intrest van de Religie en 't Koninkrijk, in een tijdt als zoo veel Paapse voorwerpers een bedeckt spel speelden: En boven dien zal dit zijn een eeuwigdurent Instrument van Sijn Hoogheyts waarde en renommé; en moet nootzakelijk wezen een sterke obligatie voor de Koningh, het Parlament, en 't Volk van Engelandt; die nu gelaten wert te oordeelen of het geen wonderlijke goede voorzienigheyt van Godt was, en een van de gedenkwaardigste stukken van dienst oyt ter Zee gedaan, te verwinnen al deze zwarigheden, en even de nijt zelfs; en na dit alles de Koninklijke Vloot van Engelandt, buyten de schade van een Oorlogh-schip, te brengen behouden in zijn eygen stranden, tot spijt van alle Vyanden, die anders ter Zee en Landt voor hadde.

In dit en de voorgaande Engelse Verhalen werden d'Engelse uytgedrukt/ als of zy in deze Bataillie de Victorie gekregen/ de Hollanders na haar eygen Kust gejaagt/ en 7 of 8 van hare Oorlogh-schepen vernielt hadden; doch dit is recht contrarie: Want 't is klaarblijkelijk genoegh aan al de Wereldt, en d'Engelse bekennen het ook zelfs/ dat deze Zee-slagh zoo dicht onder de Hollandtsche Kust, en by het Landt van Petten, of Camperduyn, is geschiedt/ dat men van daar alles gemakkelijk kon bekennen: Sulks dat 's Lands Vloot dan na haar eygen Kusten niet verder konde retireren/ als daar ze lagen/ geduurende de Bataillie, of 't most na 't Zuyden, of in 't Tessel of 't Vlie hebben geweest/ 't welk niet is geschiedt: Want 's avonts wanneer d'Engelse de vlucht hadden genomen/ was 's Landts Vloot noch verder na 't Noorden gekomen/ als de plaats daar de Bataillie eerst begon/ om de Vyanden te achtervolgen/ dewijl die Noordt aan waren gevlucht: Ook zont den Heer de Ruyter daags na het Gevecht 2 Advijs-Jachten uyt/ om de Engelse op te zoeken/ en daar van dan weder advijs te brengen; maar deze konden/ (hoewelze al verre Noordt aan waren geweest/) de Vyanden niet vinden; waar door genoeg kan bewezen werden/ dat dit roemen van d'Engelse ydel is: En 't is wonder/ dat indien zy de Duytse Vloot den eersten dagh zoo veel beschadigt/ en na haar eygen Kusten gedreven hadden/ zy den tweeden dagh niet weder aan quamen/ om de zelve voorts te vernielen/ dewijlse noch omtrent de plaats lagh daar de Bataillie was geschiedt: Daar in tegendeel 's Landts Vloot die van de Vyanden weder zou aangetast hebben gehadt/ indien zy waren blijven leggen/ of daar omtrent/ in Zee te vinden geweest: Maar d'Engelse waren al te wel getroffen op den eersten dagh, om 's anderen daaghs een verdere strijdt uyt te staan/ zoo dat zy 't wel voor een groot geluk mogen rekenen/ datze niet de nacht gelegentheyt kregen/ wegh te komen/ en hare beschadighde Schepen mede te sleepen. Dat zy zeggen/ dat 'er in dit Gevecht 7 of 8 Nederlandtse Oorlogh Schepen zouden gebleven zijn/ is t'eenemaal onwaar/ want het is zeker/ dat in 's Landts Vloot niet een Oorlogh-Schip vermist is/ en maar 4 of 5 Branders: zelfs waren maar 2 Oorlogh-Schepen, als dat van den Heer Tromp en Capiteyn Jan de Jong, zoodanig beschadight/ dat genoodtzaakt waren Tessel in te komen/ om herstelt te werden. Doch dat zy van de Franse alleen in de noodt

gelaten wierden / kan wel waar wezen / alzoo het zelve ook genoegh bemerkt wierdt: Zulks dat al dit roemen van Victorie der Engelsen maar volgens hare ordinaire gewoonte geweest is: En wat schade zy hier in geleden hebben / kon men niet te rechte weten/ wijl 't zelve zeer wierdt verduystert/ immers blijkt het daar aan / datze wel getroffen zijn / alzoo zy korts na deze Bataillie in hare Havens liepen / en daar uyt niet weder en zijn verscheenen. Naderhandt hebben de Vissers van der Schelling de groote stengh van den Admiraal van de Blauwe Vlagh Sr. Eduardt Spragh gevist / en lang bevonden 53 voeten, de schijven in de zelve van louter Metaal, maar van den eenen woegh 68 pont, dat is de twee 136 pondt, en aan Yser-werk daar en boven noch meer als 400 pondt &c. Onder 't Gevecht quam een Pinas-scheepje van Curassauw, de St. Domingo genaamt/ door de Duytse en Engelse Vloot, zeer geluk-kigh in 't Vlie binnen; 't zelve hadde de uytgeloopen Moscovische Schepen (hier voren verhaalt) ontmoet/die hem hadden gezeydt/dat de Hollandtse Kust vry was van den Vyandt, want zy niet anders wisten/alzoo omtrent 3 uuren van te vooren/eer den Vyandt quam / uyt liepen; dus zetten 't dit Scheepje onbeschroomt na die Kust, en quam zoo/ als gezeydt is/ binnen. Daar tegens geraakten een Oost-Indis Schip een dagh voor de Bataille, gelijk de Engelse zeggen / de Vyanden in handen.

Het Schip was genaamt Papenburg, van Enkhuyzen, Schipper Jan Adriaansz. groot 500 Ton, voorzien met 16 stukken, en 54 man, de ladinge daar in was volgens dees Carga: 250 Balen Peper, 800 Kisjes Japans Kooper, 40 Kassen Radix Chinæ, 35 Vaten Salpeeter, 20 Kassen Benjuyn, 30 Kassen Lignum Aloës, 2 Kassen Zijde, een Kas Gomme, een Kas Batta, 300 Kisten Suyker, 700 Balen Katoene Lywaten.

De Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt deden in erkentenisse van Victorie, uytschrijven de volgende

DANK-VAST en BEDE-DAGH.

ALzoo het Godt de Heere Almachtigh belieft heeft uyt zijne Goddelijke Majesteyts oneyndelijke goedertierentheyt en Vaderlijke barmhertigheyt, den Staat dezer Landen in de jegenwoordige bekommerlijke en dangereuse conjuncture van tijden en zaken, noch by continuatie niet alleen met groote Avantagie, nemaar ook met Victorie te begenadigen, in de jongste voorgevallen Zeeslagh, tegens de geconjungeerde Vlooten van de machtige Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittanjen, zulkx dat de Vyanden verjaaght, en afgeweken zijnde, daar door de Zee-gaten dezer Landen voor de verwacht werdende Schepen, vry en open zijn gestelt: Zoo is ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal, met onze toestemminge, weder omme na rijpen serieuse deliberatie hooghnoodigh geoordeelt, dat in plaatze van den ordinaris Beden-dagh, die gehouden zoude werden op den 6 September toekomende, nieuwe Stijl, ten zelven dage gehouden zal werden een algemeenen Dank, Vast en Beden-dagh, om Godt de Heere ten zelven dage van gantscher herten te danken, te looven en te prijzen, over de voorsz. Victorie, zoo wonderbaarlijk aan Ons gegeven;

ook

ook vierighlijk te bidden en te ſmeken, dat zijn Goddelijke Majeſteyt by alle voorvallen, zijnen Zegen over 's Landts Vloot verder genadighlijk ſgelieve te continueeren, en daar benevens de Wapenen van den Staat te Lande, voorſpoedigh en Victorieus te maken, tot reſtauratie van de vervallene zaak; en tot dien eynde Sijne Hoogheyt den Heer Prince van Orange voor alle gevaar en onheyl te beſchutten, te beſchermen en te bewaren; ook hem hoe langer zoo meer te begaven met den Geeſt van Wijsheyt, Voorzichtigheyt, Dapperheydt en Kloekmoedigheyt, in alle 't geen Sijn Hoogheyt ten dienſt van ons algemeene lieve Vaderlandt, en tot reſtauratie als vooren, albereydts heeft aangevangen, of noch verder zal komen te ondernemen; en eyndelijk, dat zijn Goddelijke Majeſteyt de herten van de hooghſt gemelde Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittannien, en hare Geallieerden, die met haar te gelijk Vyandtlijk tegens dezen Staat ageeren, eenmaals tot gedachten van Vrede willen diſponeren, en Ons alzoo wederomme zegenen met eenen eerlijken, beſtendigen, vaſten, en verzekerden Vrede; alles tot grootmakinge van zijnen Heyligen Naam, voortplantinge van de ware Chriſtelijke Gereformeerde Religie, herſtellinge van de zelve, daar die door den jegenwoordigen, droevigen Landt en Luyden verdervenden Oorlogh verſtoort is, conſervatie van onze zoo dier gekochte Vryheyt, en onzer aller Zielen zaligheydt. *Geſchreven in den Hage den* 26 *Auguſtii* 1673.

Aldus dankten de Vereenigde Nederlanders den goedertieren Godt voor zijne genadige beſcherminge, en waren met deze overwinninge gantſ wel vernoeght/ ſchoon d'Engelſe daar van noch zoo dapper op ſneden/ dat die aan hare zijde uyt gevallen was/ maar yet aardighs viel'er binnen Hamburgh voor/ korts na deze laatſte Zee-Battaille, 't geen verhalens waert is. Een Engels-man en Hollander, kregen aldaar woorden in een gezelſchap/ van verſcheyden gaſten; elk eygende zich de Victorie toe/ 't welk den eerſtgenoemden, volgens den aart van die Natie, alder hertnekkighſt wilde ſtaande houden: De Hollander vraagde dan eyndelijk aan den Engelsman, wat voordeel de Engelſe Ingezetenen in 't algemeen/ by alle de Zee-ſlagen, beginnende van Cromwels Tijden af/ tot dezen Dagh toe/ die alle (na 't zeggen van den Engelsman) zoo Victorieus voor zijn Natie waren uytgevallen/ genoten had? En dat daar niet anders uyt ontſtaan was/ als ten eerſten/ een gruwelijk bloedt-vergieten, van ontelbare Chriſtenen, die noch voorgaven/ van eenderley Godts-dienſt te zijn; Ten tweeden/ een onnoemelijke ſchade van Roof, en Kaperyen, die de Koop-luyden ten wederzyden/ daar by quamen te lijden/ zoo dat dit voor beyde de Natien een onuytſprekelijk verlies van goedt, en bloedt, had veroorzaakt; En dat zy niet een voet Landts, tot noch toe hadden gewonnen/ maar ſlechts den Koning van Vrankrijk, in zijne progreſſen voort hulpen/ en grooter maakten/ zoo dat het ſcheen/ dat zy mede een van zijne Huurlingen waren/ die ſlechts om gelt, voor Hem vochten/ gelijk het in deze laatſte Bataille, was gebleken/ daar het ſcheen dat deze Meſſieurs (boven de Windt blijvende leggen) alleen waren geordonneert/ om te obſerveeren/ of waar te nemen/ of de Engelſe hun genooten geldt, al wel/ met vechten tegen de

Duytse, verdienden. Ten laatsten verzocht den Hollander te weten / wat d'Engelsen nu-noch tot hun voordeel, wilden uytwerken / schoon genomen / dat Zy deze laatste Zee-slagh (gelijk hy evenwel van het contrarie bewust was/) volkomen mochten hebben gewonnen / nu dat evenwel de Nederlandtse Vloot, de Zee bleef houden / en gemoedight waren / d'Engelse wederom Slagh te leveren? Hoe! antwoorde den Engels-man, zijt ghy dan niet bewust / dat 'er wel 15000/ of 18000 man, Landt-militie, wel gewapent aan d'Engelse Stranden, gereedt leyt / onder 't gebiedt van den Grave van Schombergh, om/ naar een goedt succes van de Vloot, aanstonts over gevoert / te worden / en die op Zeelandt te doen landen / 't zelve te overvallen / en onder onze gehoorzaamheyt te brengen / en noch wel een stuk van Hollandt daar nevens. Ho/ Ho! riep den Hollander, over luyt / hier hebben wy malkander nu gevonden; is dan de victorie van de laatste Zee-slagh, tot uw voordeel uytgevallen / waarom hebt ghy dit Desseyn van Landing, dan niet in 't werk gestelt? Den Engels-man stont verzet / en wist niet anders hier op te antwoorden / als dat de laatste Zee-bataille, juyst zoo voordeerlijk op haar zijde niet was uytgevallen/ als men wel verhoopt had / (leggende de schult daar van op de Franse, om dat zy niet na behooren hadden willen vechten) maar dat men dit werk van Landing, met den eersten zou hervatten. (Ondertusschen had men al verstaan/ dat de Landt-militie, van d'Engelse Stranden af / en te Landewaarts in vertrokken/ gescheyden/ en ten deele al afgedankt was.) Den Hollander voer met zijne redenen / dan voort / zeggende / dat al de Wereldt zou oordeelen / gelijk 't zelve klaar blijkelijk genoegh was / dat den Vereenden Staat, de Victorien ter Zee, genoegsaam had bevochten/ overmits zy nu alleen/ zonder yemandts bystandt/ 2 Zomers achter malkanderen / beyde de Koninglijke Franse, en Engelse Zeemachten, had konnen tegen staan / en in hare voorgenomen Desseynen belet/ zoo datze door middel van de zelve / te Lande niets hadden konnen uytrichten; En ter Zee, hadden de Engelse immer zoo veel / ja meerder schade, door de Kaperyen moeten lijden / als de Nederlanders, en dat dit geenzins kon ontkent worden / ook niets daar tegen te zeggen viel. Den Engels-man wist 'er mede niet tegen te spreken / maar maakte een slippert / en ging deur / vermits die van 't gezelschap hem / over zijne hartnekkigheyt, begosten te berispen en uyt te lachgen.

Terwijl dat den Grave van Schombergh, met d'Engelse Landt-militie, vast gereedt lagh / wachtende na 't advijs, uyt d'Engelse Vloot, van 't goedt succes des zelfs / rees daar al meerder Jalousye van den Engelsen Adel, tegen dien voorsz. Grave. Den Hartogh van Bukkingham, was niet wel te vreden / dat Hy 't commando over de Landt-militie had verkregen / en wilde daar over het Opper-stal-meesterschap, van den Koning, en zijn Regiment Volk quiteeren/ maar Sijn Majesteyt, vereerde Hem met het Gouvernement van 't Noorden, 't welk niemandt bedient had / zedert de doodt van den laatsten Koning. Behalven dit was 'er ook moeyten ontstaan / aleer de Engelse Vloot, noch uytliep / tusschen Prins Robbert, en den meergemelten Grave van Schombergh; ter oorzaak dat het Fregat, daar mede dito Graaf, zou oversteken / aan zijn

groote Mast, een Koninglijke Vlagh had op gestelt / vermits de qualiteyt den zelven Grave, over des Landt-militie aanbevolen/ zulks quam te vereyssche: Prins Robbert, als Admiraal, konde dit zoo niet verstaan / vermits deze Vlagh, zonder zijn kennis aldus was opgesteken / latende overzulks met scharp, naar dit Fregat schieten / om de voorsz. Vlagh te doen intrekken; waar op den meergenoemden Grave, aan den hooghst-gemelten Prins, een Edelman afzondt / en dat met een Compliment; doch Prins Robbert, was daar mede niet vernoeght / maar zont om de Capiteyn van dit Fregat, die Hy in de Boeyens dede zetten / voorgevende / dat door deze Actie, zijn Authoriteyt, was beledight geworden.

Ondertusschen geraakten de Fransen, meer en meer / in den haat / zoo by de Engelse Officieren, als de gemeene Matroozen, en Soldaten, van der zelver Scheeps-Vloot, die getuygen konden van hunne lafhartigheydt, in 't vechten betoont; ook sprak men te Londen, en door gantsch Engelandt, onder de gemeene Man, zeer lebbigh van de zelve / want honderden van Brieven, uyt die Vloot aldaar gekomen / klaaghden eenstemmigh / hoe schandigh zy van haar / in 't Gevecht waren verlaten geweest / blijvende in 't heetst van den Slagh; hun boven de Windt houden / zonder yets uyt te rechten. In tegendeel wierden de Fransen, by die van 't Hof, over hare dapperheyt, ten hooghsten gepresen / en dit was al uyt ontzach van den Koning van Vrankrijk; en men meent dat om deze oorzaak van klachten / den Brief van Prins Robbert, van 't Verhaal dezer Bataille, niet is met den druk gemeen gemaakt / gelijk van de twee voorgaande Zee-slagen, (hier vooren verhaalt) geschiedt was; maar in plaats van de zelve / de 3 hier boven gestelde / van yder Esquadre, byzonderlijk (hoewel vol verzieringen, verduysterde, en verbloemde zaken) zijn uytgegeven / geweest.

Dezen geheelen Somer, was men voor 't Landen der Engelsen, inzonderheyt op 't Eylandt Walcheren, en Zeelandt beducht; Den Heer Veldt-Mareschal Wirtz, de welke, eerst de Vlaamse Frontieren, voor den aanval der Fransen bewaart hebbende (naar 't vertrek der zelve van daar na Mastricht) met de meeste Militie, op Zeelandt was overgescheept; wanneer den Grave de Monterey, Gouverneur der Spaanse Nederlanden, op des zelfs verzoek / 2 Regimenten Ruyters, en 2 dito Voet-Volk, in 't Eylandt Kadzant, hadde gezonden / om aldaar / gelijk d'Heer Wirtz op Walcheren, het Landen der Engelsen, te beletten / by aldien de Staten Vloot, eenigh ongeluk had mogen over komen: En alhoewel nu de Vyandtlijke Vlooten van omtrent die Kusten waren vertrokken na Texel, en 't Vlie, maar van des Landts Vloot gevolght / zoo was het genoeghzaam bedenkelijk / dat / (of schoon de Engelse Landt-Militie, te Jarmuyen weder ontscheept was) die zeer licht en haast wederom kon ingescheept worden / en na de Zeeuwse Kusten oversteken / om aldaar een Inval te ondernemen / te meer Zeelandt nu van de bescherming van de Staatse Vloot, ontbloot was: hier over zijn 9 Compagnien Ruyters, en 6 dito Soldaten, op 't Eylandt Walcheren, langs de Zee-kusten geleydt / beneevens noch 12 Vaendelen Borgers, zoo van Middelburgh, Vlissingen, ter Tholen, en ter Goe:

En om voorts te eerder en zekerder Advijs, van alle aankomſten, te mogen bekomen / zoo gingen 4 Snaeuwen (behalven de Kapers, hier vooren verhaalt) tuſſchen Engelandt, en Zeelandt, geduurigh kruyſſen / om (eenigh onraadt vernemende) die van Walcheren, aanſtondts daar van te waarſchouwen: Doch deze Landinge, is noyt by d'Engelſe begonnen / veel min uytgewerkt geweeſt.

In Brabandt, en Vlaanderen, (daar door men veel verloopen Franſen, dagelijks zagh na huys toe trekken) wierd vaſt alles bereydt en toegeſtelt / wat tot een openbaren Oorlogh, tegens Vrankrijk kon dienſtigh zijn: de Fortificatien wierden daar al om op gemaakt / en van alle noodtwendigheden voorzien / men gaf daar ook Commiſſien uyt / tot het Werven van ettelijke Regimenten Ruytery, en Dragonders. Den Grave d'Aſſentar, van de Spaanſe Koninginne, Maiſtre de Camp, in hare Nederlanden, in plaats van den overleden Grave de Marcin, (die aan 't Spa, met het drinken der zelver Wateren, tot herſtellingh van zyne gezontheyt, bezigh / aldaar geſtorven was) gemaakt zijnde / quam nu te Bruſſel, aldaar Hy wel ontfangen wierd. Insgelijks arriveerde daar mede / uyt 's Gravenhage, Don Bernardo de Salinas, Ambaſſadeur wegens Spanjen, by den Vereenden Staat, onderrichtende Sijn Excellentie den Grave de Monterey, van 't geene tuſſchen Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, en Hem, op den 12 Julii, 1673. was voorgevallen / rakende den afzonderlijken Vrede-handel, tuſſchen den Koning van Engelandt, en den Vereenighde Nederlanden, waar op den welgemelten Don de Salinas, aanſtondts na Engelandt wierd afgevaerdight / om dien Koning tot den Vrede, (waar 't mogelijk) te bewegen; 't geen ook veel ſpoediger / en beter ſucces nam / als al het uyterlijk woelen der Sweedtſe Mediateurs, op den Vredehandel te Keulen (waar van hier na / meerder volgen zal) had konnen uytwerken. Den Colonel Don Mario d' Orilla, wiens Regiment Italianen, in 't Belegh van Maſtricht, tot op 175 man was verſmolten / waar van maar 125 gezont, in 's Hertogenbos waren gekomen / wierd nu van de Grave de Monterey, met 530 Italianen, vers uyt Spanjen over gekomen / vereert / om zijn Regiment daar mede te recruteeren. Te dezer tijdt overleedt ook binnen Maſtricht, den Grave de Warroux, Hooft van 't Huys van Merode, aan de Wonde, die Hy in dat Beleg had gekregen. Den Franſen Graaf de Montal, doen met een Legertjen omtrent Wals Brabant leggende / bedreef daar groote moedtwil, op den Spaanſen Bodem; plonderende verſcheyde Dorpen, zoo dat de Kerken zelfs niet verſchoont zijn geworden / daar men de Ciborien, Kelken, en andere geeſtelijke Cieraden uyt nam: Montal dorſt aan Sijn Excellentie den Grave de Monterey, daar en boven / noch wel ſchriftelijk doen weten / dat Hy noch veel meer andere Dorpen zou laten uyt plonderen / indien Hy niet en vergoede de ſchade, die de Hollanders, (trekkende over 't Spaans gebiedt) de Franſen hadden aangedaan. Den Heer van Beuningen, quam nu ter tijdt / wegens den Vereenighden Staat, ook te Bruſſel, om met den hoogh-gemelten Heer Monterey, wegens den voorſz. Vrede-handel te ſpreken / &c.

Het Placcaat, of Ordonnantie, op 't ſtuk van de Monſtering, (hier vooren ver-

verhaalt) begon men nu in 't werk te stellen / waar over de 2 Regimenten, van de Collonellen Jorman, en Degenfeldt, onder een gesteken / en aan den Paltzgraaf van Birkenveldt gegeven zyn / werdende de voorsz. 2 Collonellen gecasseert / om dat zy hunne Regimenten, niet compleet hadden gehouden. In tegendeel kreegh den Grave van Koningsmark, Commissie, om noch 6 Compagnien te doen werven.

In 't laatst van de Maandt Julii, voeren uyt Uytrecht, 5 Heeren van die Regeering naar Hollandt, maar wierden tot Oudewater aangehouden / en mosten daar eenigen tijdt in Arrest blijven / tot dat Sijn Hoogheyt, d'Heer Prince van Orangien, daar van verwittight is geworden; maar zijn daar na weder ontslagen / en vertrokken. Omtrent die zelve tijdt vertrepsden mede van Uytrecht, den Deken, en eenige Canoniken, van St. Peter, naar 't Landt van Buren, om de Tienden daar / en daar omtrent / voor gereedt geldt, te verpachten: na welkers verrichting / zy met het geldt weder naar Huys keerende / van een Hollandtse Troup, wierden aangerant / en benevens den buyt, binnen Gorkom gebracht / alwaar zy de zelve mosten verlaten.

Uyt de Stadt Tiel, wilde de Majoor, en eenige Capiteyns, met een goede somme geldts, onder 't Convoy van 24 Franse Soldaten, na Uytrecht, maar zy wierden onder wegen / door een partye van 30 Staatse, die omtrent Heukelom, in Embuscade lagen / besprongen / alwaar den voorsz. Majoor, 2 Capiteynen, en noch 3 andere, doodt bleven / en de rest wierd met den buyt, te Gorkom binnen gebracht. 't Garnizoen aldaar / hier door aangelokt / is noch een partye van 28 man uyt Gorkum, om buyt gegaan / zy leyden zich te Wayenoyen by Thiel, in Embuscade, verdeelende haar in tween / om een partye van 30 Fransen, die den Marquis de Cauvisson na Bommel zouden convoyeeren / te onderscheppen; 't gunt haar zoodanigh gelukte / dat zy deze Vyandts partye ten eersten in route sloegen / en den Marquis, met 15 der zijne gevangen kregen / de welke d'eene helft van deze partye, benevens noch 18 Paerden en een Karos, binnen Gorkum brachten: De andere helft meenende noch meerder buyt te krijgen / ging wat dichter aan Tiel, maar raakten ellendigh in het naeuw / want den Gouverneur, door eenige ontkomene Fransen verkuntschapt van hare nederlaagh, zont daar op 500 man uyt / om den buyt wederom te krijgen / dan quamen te laat / doch ontmoeten / na lang zoeken de helft van deze partye, die noch uytgebleven was / welke het niet ziende te ontkomen / zich te Hemert op 't Kerkhof retireerden / zijnde met een Muur voorzien / waarze zich deftigh defendeerden / en de Fransen tot tweemaal toe af wezen: Wanneer die een Trompetter aan haar af zonden / met begeerte / dat zy haar zouden opgeven / 't geen zy deden / als ziende / dat zy eyndelijk / zouden overmant zijn geworden: Hebbende de Franse daar in de 80 dooden, en 60 gequetsten verlooren: En deze Soldaten wierden aanstonts door den Grave van Hornes gelost. Eenigen tijdt daar na ging den Oversten Leendorf, met 30 Polakken uyt Muyden, tot onder Naerden, alwaar hy de Patroelje van 16 Paerden, op den Dijk voorby hem liet rijden / en alsze gepasseert waren / dede hy daer onder chargeeren, datze alle op twee na / bleven / welke binnen Muyden

zijn

zijn gevangen gebracht. Der Staten Volk, uyt Muyden, verbranden doenmaals ook de Vol-meulen, staande in de Naerder Meer, waar over de Fransen uyt Naerden, tot revengie van zulks, de Huyzen te Muyderbergh, hebben aangesteken / en ten deele meest geruineert.

Als nu Sijn Hoogheydt van 't bezichtigen van 's Landts Vloot, (gelijk gezeyt is /) weder in den Hage was gekomen / vertrok hy korts daar aan na 't Leger te Raamsdonk; alwaar ondertusschen eenige kleyne schermutzelen met de Troupen van den Prince van Condé, in de Meyerye van den Bosch waren voorgevallen: Want den 4 Augustii, vertoonden zich 17 of 1800 Paerden, omtrent Capelle, doch retireerden zich aanstonts op de komst van 3000 der Staatse. Den 6 dito, trok een partye van 120 Paerden, uyt het Princen Leger, en ontmoeten te Oirschot een Franse partye van 100 Paerden, en 12 Musquettiers te Voet, met haar voerende 5 Karren met buyt, die zy wegens de Contributien hadden gekregen; de Staatse attacqueerden deze zeer furieus / maar de wijl zy op 't gerucht secours bequamen / mosten de Staatse in tijdts retireeren / met haar nemende noch een partye van den buyt, en de plunje van 3 Officiers. Naderhandt / wanneer den Prince van Condé, uyt de Meyerye was vertrokken / waren de Staatse ook eens met 1500 Paerden, voor de Stadt Graaf.

Krijgs-Tochten in Over-Yssel en Vrieslandt.

Wy zullen een kleyn keertje in Vrieslandt, en Over-Yssel doen / alwaar den 19 Augustii, 's avondts, wanneer den Stadthouder van Vrieslandt, Hendrik Casimir, onder 't losbranden van 't Kanon, op 't Heere-veen wierd ingehaalt Prins Johan Maurits, last gaf aan de gantsche Ruyterye, en Dragonders, benevens 200 Soldaten, om uyt te trekken na Steenwijk, gelijk geschiede / ten eynde aldaar de Bisschopse Officieren, die Sondaghs ordinaris om Hollants Bier te drinken / na buyten gingen / te attrapeeren: Dan 't zelve mislukte geheelijk / door dien dit Vrieze Volk, namentlijk / Dragonders en Soldaten, door ongeluk op malkander chargeerden / waar door alles in allarm geraakte / zoo wel in de Stadt als aan de Vrieze kant, onder de Ruytery: Zijnde dit Desseyn aangestelt als volght: De Dragonders waren by 4 of 5 Troupen, voor uyt geschikt in de donkere nacht, om alles te bezetten / indien den Vyandt al yets mocht gewaar worden / en het Voet-volk was in de Heggen geleydt / als ook de Ruytery daar omtrent heel stil onder de Bosschen verscholen: Doch eenige Dragonders op de Heere-wegh, dit Voet-volk in de Heggen voorby willende / riepen die in 't Frans, alzoo de Officier een Fransman was / Qui va la? of, Wie daar? Daar op de Officier van de Dragonders antwoorde Een Schelm die zijn Heer en Meesters verloochent, Goedt Prins. Waar op d'ander weder in 't Frans repliceerde / Zoo zijn wy een Volk. 't Welk den Dragonder niet wel verstaande / zoo schooten zy op malkander / waar door een Dragonder doodt bleef / en 5 gequetst wierden; wanneer zy van de Paerden stijgende / het Voet-volk verjaagden: En hoewel door dit chargeeren de gantsche Stadt Steenwijk in allarm geraakten/

raakten / 300 dorsten zy evenwel niet uyt komen: De Staatse Ruytery, meenende dat den Vyandt een Uytval dede / maakte zich gereedt / om de Hare te secondeeren; maar wierden gewaarschouwt door een Quartier-meester, dat het onder der Staten Volk was. In de zelve nacht zoude noch een grooter ongeluk geschiedt zijn / indien Godt de Heere zulks niet belet had / want een Troup van omtrent 300 Ruyters, waren op de Wegh verdwaalt / komende daar door eerder op de bestemde Plaats als d'andere / met den Luytenant Generaal Ailua, en jonge Vorst van Nassau, Prins Maurits Broeders Soon, zoo dat de Staatse niet anders oordeelden / of het was Vyandts Volk, die roepende / daar af, daar af, waren daar op de voorsz. Luytenant Generaal, en Vorst, met omtrent 16 man voor uytgereden / doch bekenden malkander tot alle geluk / eer zy tot dadelijkheden quamen.

In 't begin van Augustus quam den Bisschop van Munster, zelfs tot Swolle, om aldaar voor eenigen tijdt zijn residentie te houden / en ging aanstonts bezichtigen Hasselt, en Swarte-sluys, alwaar noch sterk aan de Fortificatie gearbeydt wierd / en met een aan de Vlot-schuyten met Kanon, die door de Staatse in de laatste Aanval waren in de grondt geboort / om dat zy de zelve niet konden afvoeren / de welke de Schippers voor 100 Rijksdaalders, wederom opwonden / waar van het Geschut binnen Hasselt, en Swarte-sluys, gebracht wierd. Ondertusschen ging den Bisschop dikwils bezichtigen zijn Troepen, die tusschen Swolle en Hasselt verzamelden: Daar reden den 3 Augustii, uyt de Vriese Posten, eenige Dragonders, van den Oversten Brandt, tot dicht onder Steenwijk, alwaar zy des Vyandts Brandtwacht aantroffen / bestaande in 18 man te Paert, welke zy na eenige schermutzel, alle gevangen kregen / en den buyt brachten / aan 't Heere-veen; en wierden den 5 dito, door een andere party, aldaar noch 7 Ruyters met hun volle monture, binnen gebracht: Den 17 dito, des nachts, zijn eenige hondert van des Vyandts Ruyters, na gissinge wel duyzent sterk / die uyt Westphalen, naar de gemeene Rendevous trokken / geweest aan de Bourtange, en hebben aan de kant van Munsterlandt, den Arm van de Hameye afgezaaght / en zelfs de Poorte van het Buytenwerk, open gekregen / doch wierden van de Schiltwachten op de Wal ontdekt / het welk vernemende / zy terstondt weder deur gingen / zonder yet verder te ondernemen. Ter zelver tijdt hebben de Kapers van het Swarte Water, de Trek-schuyt van Swol op Kampen varende / aangerandt / en daar uyt gehaalt 3 Franse Officieren, met een goede partye geldt, nevens 8 Franse Soldaten, en eenige Soetelaars, die zy gezamentlijk naar Blokzijl hebben gevangen gebracht. Die Munsterse, welke langs den nieuwgemaakten Dijk by Koeverden, (daar den Bisschop noch zeer sterk aan liet arbeyden) tot in de Drenthe quamen / en tot Dalem legerden / zijn aanstondts / naar het veroveren van de Lang-Akker-Schans, van daar vertrokken / en na Gramsbergen, en ook ten deele / na hun gemeene Rendevous gegaan.

Den Prince van Condé, had uyt de geconquesteerde Plaatzen, als Nimwegen, Aarnhem, Zutfen, en Uytrecht, 45 Cornetten Franse Ruytery, doen t'zamen komen / zendende die onder den Generaal Mornas, den

gedachten Bisschop te hulp / wiens macht nu bestont in 2000 Ruyters, en 70 Compagnien Voet-volk, eenige Veldt-Stukjes, Schoppen, en Spaden, &c. Deze den 18 Augustii, by 't Rooveen komende / conjungeerden zich met 't Bisschops Leger: Trokken daar op na Steenwijk, daar ze met eenige Troupen de Drenthe gantsch door liepen en onveyligh maakten / weshalven die van Groeningen 9 Standaarts Paerden, en 2 Compagnien Dragonders, na Zuytlaren zonden / om de Drenthe voor deze stroopende partyen te bevrijden: Welk daar leggende / verkuntschapt wierden / dat zich een van des Vyandts partyen omtrent Oldermeulen vertoonde / waaromme datelijk uyt yder Compagnie 4 man, onder den Cornet Proeft, beneven een welbedreven Gidie wierden gecommandeert / om deze partye op te slaan; 't geen met goet succes af-liep: Want zy den 23 dezer, tusschen Holtenklink, en Oldermeulen gekomen / traden de Ruyters van haar Paerden, om zich wat te verfrissen / zettende onderwijl yemant op de Wacht in een Boom; welke 's morgens vroegh eenigh Paerde-volk vernemende / hem na den Cornet begaf / en 't zelve aandiende; die dit noch niet gelovende / zelfs daar na toe reedt / en alzoo bevont: Waar op hy weer na zijn Troup keerende / de zelve aanstondts te Paerdt deedt stijgen / en voort op den Vyandt aanzetten / beveelende 11 man onder een Sergeant van de Dragonders eerst op den Vyandt los te gaan / 't geen met goede ordre volvoert zijnde / vielen de Bisschopse onder een Luytenant gelijkelijk aan / en losten haar Karabijns, dan den Cornet drong daar op met groote couragie tot hun in / en dewijl zy weynigh Velt of Plaats hadden / en niet na behooren konden zwenken / wierden zy op de vlucht gedreven / met verlies van 11 dooden, en 19 gevangens, welke aanstonts wierden uytgeschut / benevens 22 Paerden, die den 24 dito noch te Groeningen zijn binnen gebracht: Aan der Staten zijde waren 3 of 4 gequetst, daar onder den Cornet Proest zelfs.

Den 25 Augusti, trokken de Bisschopse van Steenwijk, na de kant van Vrieslandt, alwaar behalven 't Heere-veen, noch eenige Forten verder na de Drenthe waren opgeworpen / als te Meldam, Bles-brugh, Bekaf, Donkerbroek, Makkinga, Wolvega, en andere Plaatzen; wel bequaam om de Huysluyden voor partyen, te bevrijden / doch niet om een groote macht te weder staan: Op het Fort Bles-brugh, quam den Oversten Hautijn, met 1000 Paerden, en 't Regiment Dragonders van Ramsdorf eerst aan: Den Fransen Collonel Bellerose, op 't Fort Bekaf, daar den Collonel Brandt commandeerde / en den Generaal Mornas, (die het bevel over alle deze Troupen hadde) door Makkinga, Donkerbroek, en Nieberkoop, op Wolvega, daar den Generaal Ailua lagh / met 3 Regimenten Paerden, als / van Haren, Kingma, en den Baron van Paltzerkamp, en twee te Voet, als dat van Ailua zelfs / en dat van Prins Willem Maurits van Nassau, benevens noch een Regiment Dragonders: Doch alzoo Prins Johan Maurits oordeelde / dat de Bisschopse de Militie, in deze Forten, zochten van 't Heere-veen af te snijden / om die zoo veel te gemakkelijker te overvallen / en te ruineeren / dewijlze daar toe / door zandige, doch eenighzints onder water staande wegen waren getrokken / zoo zont Hy aanstondts ordre aan den Generaal Ailua, midtsgaders aan de Commandeurs van de an-

dere

dere Forten, dat zy zich met haar byhebbende Militie na 't Heere-veen zouden begeven / gelijk geschiede; dan op de Heyde by Mildam viel een rescontre voor / tusschen 200 van de Staatse Soldaten, van 't Holsteynse Regiment, onder 't commando van den Graaf van Dona, en 150 Ruyters van de Troupen van Mornas, waar onder de Staatse 200 dapper chargeerden, dat'er 26 doodt bleven / benevens een Ritmeester en Luytenant, welke Ritmeester den voorsz. Grave zelfs met een Piek had door stoken / 't geen zijn Luytenant willende revengeeren / wierd ondertusschen mede ter neder geschooten; hier bequamen de Staatse goede buyt, en leyde den opgemelten Grave aldaar ook groote Eer in.

Als nu de Militie, op 't Heere-veen was gekomen / wierd aanstondts een partye van de zelve na de Jouwer, en Gorredijk gezonden / alwaar de Collonel Turk commandeerende / kuntschap kreegh / dat den Vyandt met 60 man over de Veenen meende te komen / waar op hy datelijk een partye van 50 man haar tegens zont / met een Boer tot een Gidse, welke 's middaghs met den Vyandt in Actie geraakte / en gantsch te rugh sloegh / achter latende 29 gevangenen, daar onder 4 Officieren, en 14 dooden; zijnde de gevangens, Keur-Keuls Volk. Daar-en-tegens geraakte een partye van de Staatse, sterk 30 man, onder de Luytenant Telvoren, van Koeverden, by de Bisschopse alle te zamen gevangen: Ook haalden zy eens de Vriese Brandtwacht van 15 Dragonders, achter 't Fort Bekaf wegh / dan drie daar van ontquamen 't noch. Maar dewijl nu al deze Buyten-posten door der Staten Militie waren verlaten / en den Vyandt reedts tot Schooten was geadvanceert / ook na alle apparentie 't Heere-veen zoude zoeken te overweldigen / om zoo Vrieslandt in te trekken / hebbende daar toe reedts verscheyde Wagens met Fascinen by haar / ten eynde de Grachten daar mede te dempen / en dus zoo veel te lichter toe te loopen / zoo wierd by de Gedeputeerde Staten van Vrieslandt geordonneert / dat de Manschap in die Provincie aanstondts na het Heereveen zoude marcheeren / volgens 't onderstaande Placcaat:

ALzoo de Vyandt, Franse, Keulse, Munsterse, over de 8000 te Voet, en by de 100 Cornetten sterk, voorleden nacht tot Donkerbroek aan alle kanten door 't water doorgebroken is, en men niet weten kan, waar zy waar te nemen zijn, zoo belasten wy U Ampts-halven, datelijk voor eerst zoodanige ordre te stellen in uw bedrijven, dat de Manschap, waar op de zelve is gestelt, zonder een uur, ja zonder een *momentum versum* na 't Heere-veen kome te marcheeren, by gebreke dies protesteeren wy onschuldigh te willen wezen van de onheylen, die 't Landt en de goede Ingezetenen overkomen mochten; ten anderen ook ongezuymt op 't geweer te stellen, die vordere Manschap van uwen bedrijve (exempt de Mennonisten, die haar gemoedt zulks niet toe laat) haar een plaats te ordonneeren, waarze in uw bedrijve by onverhoopte noodt mogen te zamen komen; ten derden, de Volmachten van uw bedrijve aan te manen, om zich in deze gevaarlijke constitutie van tijdt en zaken, onder nacht en dagh herwaarts te begeven, en op 's Landts Huys te vervoegen, met die andere Volmachten, zoo in 't inlaten van 't water en andere voorvallende poincten, 's Landts behoudenis

conserveerende, te delibereeren en resolveeren. Waar toe wy ons neffens U (zoo Liefde Behoudenisse van 't Vaderlandt is) t'eenemaal verlaten. Datum Leeuwarden den 25 Augustii, 1673. Nieuwe Stijl.

Was vertekent,

U goede Vrienden, de Gedeputeerde Staten van Vrieslant, &c.

SABINUS WISSEMA.

Ter Ordonnantie van de zelve,

Z. GERROLTSMA.

Alzoo was 'er door deze aankomst der Bisschopse groot vluchten uyt alle de Dorpen (daar men oordeelde / dat zy aan konden komen) ontstaan / zulks dat de Huys-luyden al haar beste Goederen na verzekerde plaatzen wegh schikten / doch de Vyandt kreegh noch omtrent Olde-holtwolde, de Koets van Capiteyn Tamminga, als mede een Wagen met Bagagie, van zekere Waert, die in de wegh vast zaten / en niet voort konden: Maar echter niet veel meer vindende / begonden zy op eenige plaatzen te branden, en de luyden zeer qualijk te tracteeren / want zy haar van haar Beesten, en alles wat zy noch over gelaten hadden / beroofden / en stelden daar en bovens noch die Landen onder Contributie. Ondertusschen quamen eenige kleyne Vyants partyen, zomtijdts by de Vriese Posten Alarm maken / dan wierden haast wegh gejaagt. Drie Konstapels, die de Breeberger Schans hadden verlaten / wierden mede gerecht / als 2 geharquebuseert, en een gehangen. Den 1 September brak des Vyandts geheele macht op / en weken weder te rugh / na Steenwijk, (als ziende dat niet verder konden vorderen) van waar zy yder wederom na haar respective Quartieren zijn vertrokken / te weten / de Franse na Zutphen, Doesburgh, en Arnhem, en de andere na Swol en die Plaatzen, hebbende in dezen tocht wel over de 600 man verlooren / en niets anders uytgerecht / als de Arme Landt-luyden, die geen Contributie betaalden / van 't hare berooft / en zeer qualijk getracteert. De voorsz. Fortjes, by de Vyanden geslecht / wierden door de Vriesen aanstonts weder opgemaakt / met Volk voorzien / en voorts alles in den voorigen staat herstelt.

Dit Krijgs-volk leefden ondertusschen zeer onmenschelijk met de Menschen, practiseerende allerley manieren van pijningen, om haar geldt af te perssen / of het de Arme Menschen hadden / of niet. In Gelderlandt, en op de Veluwe, daar het nu eenigen tijdt wat lijdelijk was geweest / wierd zware Inquartiering van Franse Ruytery gedaan / zoo in die Steden, als over al op de Dorpen, en ten platten Lande, zy handelden daar veel slimmer / als doen zy in 't aller eerst / daar in quamen; In zeker Edelmans Wooning, daar veel Goederen van de Huysluyden geborgen waren / sloegen deze Stroopers een Kamer op / braken de Kisten, Kassen, en Koffers open / nemende van Linnen, en Wollen, en 't geen haar aan stont / daar uyt / en voerden 't zelve mede. Maar in zeker Herbergh, op de Veluwe, een Pleyster-plaats voor de reyzende, staande eenigh / en verre van andere Huyzen af / quamen op een Sondagh voormiddagh 7 moedtwilli-

willige Ruyters, die niet te bzeden zijnde/ met eeten en drinken, 't geen zy daar vonden/ wilden alle die daar in Huys waren/ dwingen/ zich gezamentlijk in de Kelder te begeven: In 't Huys woonden een Man en Vrouw, redelijk oudt, doch kloek, en gezondt, twee Soonen, d'een volwassen en sterk/ d'andere wat minder / 2 Huwbare Dochters, en een Schaap-harder, wat meer als een Jongen: geen van alle wilde in de Kelder, wel denkende / wat 'er als dan zou aangerecht worden. Een van de Ruyters hielt Schiltwacht, buyten by de Voor-deur; terwijl men daar binnen vast over het Kelder-gaan disputeerden; onder dus komen 2 Landt-luyden, die ter Kerk hadden geweest / de Achter- of Schuur-deur in/ ziende de Ruyters Paerden, die wel gemonteert waren / daar staan; als even een van de Dochters van binnen quam / die groot misbaar maakte / en de noodt aan deze twee te kennen gaf; waar op een van de Soons zeer dolkoppigh / en verstoort / quam een Vork halen / om tegen de Ruyters aan te gaan; zy grijpen dan gezamentlijk een moedt, en rukken de Ruyters Pistolen uyt de Holsters van de Paerden, vallende daar mede op de Ruyters aan / en met der haast lagender 4 ter neder / waar van d'eene / zelfs van de Dochter, met een Vork, wierd afgemaakt; d'overige 2 Ruyters stelden haar mannelijk te weer / waar door den oudtsten Soon, ook om hals raakte / en de 2 overige Ruyters, niet lang daar na. Die op Schiltwacht stont/ op het gerucht willende inkomen / doch ziende / dat 'er al 4 van zijn makkers ter neder lagen / en meer Volk in huys, als hy wist / zetten 't op 't loopen / na de naastgelegen Bos, om hem daar te verbergen / doch hy is wel haast van de twee ingekomen Boeren, (op 2 van de Ruyters Paerden gestegen) vervolght/ en dicht by de Bos achterhaalt / en ter neder geveit. Nu viel hier niet anders te doen / als deze Helden- en Heldinnen daadt, (zoo 't mogelijk waar) stil te houden; Daar toe wierd door eerst het Lijk van den afgemaakten Ruyter, by de Bos, aanstonts / ter zijden / van de wegh, afgesleept / en met zandt bedekt. De Lijken in Huys wierden in een Kamer opgesloten / uytgeschudt/ en de plondering verdeelt / gelijk ook de Monture van de Paerden: Men ging voort in het Bos, en groef in de eenzaamste en afgelegenste plaatzen / Kuylen, daar men de ontzielde Lichamen, des nachts op een Wagen naar toe voerde / en begroef; De Ruyters Paerden bracht men een goet stuk weeghs daar van daan / en lietze loopen / die wel haast van de Huys-luyden, daar omtrent woonende / en van deze Actie onbewust / ja ook zelf van de Handtdadige, als of zy daar mede geen kennis van hadden / opgevangen / en als gevonden goedt / behouden zijn. Daar is naderhandt / door de Oversten van deze Ruyters wel onderzoek en navraging / hier en hier omtrent / (daar men wel vermoede / en naspeuren kon / datze gebleven mochten zijn) gedaan geweest / maar de meeste wisten 'er niet van / d'andere wilden 'er niet van weten. Aldus bleef deze zaak onder de Daders geheym / dat wel te begrijpen is / want zoo yemant het geopenbaart had / het zoude zijn / en al de andere / hun Lijf en Goedt hebben gekost: De Oversten dan / meenden dat zy overgeloopen waren. Doch na 't vertrek der Vyanden uyt het Landt, wierd deze daadt, bekent; en de Ruyters Kolders, en ander Monture, aldaar vertoont.

In 't Sticht Uytrecht, hadden het de Inwoonders met deze Inlegering, zoo quaat, als ergens: te Amersfoort lagen 85 Compagnien Franſen, en in andere plaatzen na advenant, die zeer ſlecht, en ellendigh huys hielden.

Vertrek van de *Prins van Condé*, na *Parijs.*

DE Prins van Condé noch in de Meyerye van den Boſch leggende, en die Stadt, de welke nu by na rondtom in 't Water lagh, naerſtigh bezichtigt hebbende, zijnde zelf aan die zijde van de Hintemer Poort, tot onder een Musket-ſchoot wezen recognoſſeeren, en ziende dat 'er niet voor Hem te doen was, toogh in 't midden dezer Maant Auguſtii, met zijn Troupen, ſterk 8000 Man, van daar na Maſtricht, alwaar hy 4000 van de gedachte Troupen na de Marſchal de Turenne zondt, en met de overige trok hy langs de groote Caſſaye, en Charleroy, na de Vlaamſe Conqueſten, om daar een Leger te commanderen, 't geen door den Marſchal de Humieres, by Aeth wierde geformeert, ten eynde op de Spaanſe nau achtinge te nemen, of die yets tot nadeel van Vrankrijk hadden willen onderſtaan. Onder wegen plonderen zy alles, dat zy in, en omtrent haar Tocht ontmoeten: als de Voor-Stadt van Helmont, en de Dorpen Brachel en Mierloo, in de Meyerye, alwaar in de Kerken van de 2 laatſt genoemde, veel Goederen waren gevlucht, en geberght, die alle gerooft zijn geworden. Daar na gelde het mede de Dorpen Tongrenelle, Tongrine, Baulot, en Wartufee, by Fleury. Dito Prince quam eyndelijk te Doornik, daar Hy aan 't Flerecijn vaſt raakte.

Ondertuſſen ſchikten dito Prins van Condé noch 40 Cornetten Ruyterye, onder 't gebiedt van Sr. du Clar, af, na het Landt van Trier, op dat het zelve zoo veel te meerder zou geruineert worden: Niet lang daar na, verzamelde den hooggedachten Prince alle zijne Troupen, die alom in Wals Vlaanderen verſpreyt lagen, beſtaande in 5000 Paerde-volk, en 7000 Voet-knechten, by malkanderen, trekkende met de zelve naar 't Landt van Aalſt, en legerde zich aan de Veſting, d'Ename, omtrent Audenaerde, hebbende uyt Lotharingen by Hem gekregen Monſr. de Montalas, met 10 Eſquadrons Ruytery, ſterk, 1200 Paerden, met ordre van den Koning, dat, by aldien de Spaanſe, met 't breken van den Vrede tegens de Franſe, yets mochten komen t'ondernemen, vyandtlijk tegens haar aan te gaan; hoewel zy Franſe alreede genoeghzame Vyantſchap, tegen de Ingezetenen ten platten Lande, onder 't Spaans gebiedt, hadden gepleeght, en dagelijks, noch pleeghden, de welke haar anders niet, als met Vluchten konden verweeren. Condé zont den 3 October, den Marquis de Lauſon, aan den Grave de Monterey, doende weten uyt zijn Konings naam, dat Hy uyt kracht van de Neutraliteyt, geen vreemde Troupen zou laten paſſeeren, over den Spaanſen Bodem, na de Franſe Domeynen: daar op Hy tot antwoort kreegh, dat de Franſen nu meermalen over den Spaanſen Bodem waren getrokken, en dat Sijn Excellentie van 't Spaanſe Hof geen ordre had, om, 't geen Hy dede verzoeken, te beletten.

Condé hier nu eenigen tijdt huys gehouden, en 't Landt, als opgegeten

hebbende / brak den 11 October op / sterk omtrent / noch 10000 Man, en nam zijn wegh / naar Doornik en Douay, hebbende alle Bewoonders van de Frontieren, zoo wel Edele als Onedele ge:ast / hare Granen, en Beestiaal van 't platte Landt af te voeren / gelijk den Grave de Monterey, aan zyn kant ook had laten doen / en ten dien eynde / over al Couriers af gezonden / en voornamentlijk na Kamerijk, St. Omer en Arien; Condé zelf trok vorder / alleen met 200 Paerde-volk tot zijn geleyde, naar Atrecht, om aldaar te spreken met den Koning, de welke tot St. Quintin, Commissien had uytgedeelt / tot het Werven van 100 Cornetten Paerden, als ook verscheyde dito Voet-volk: maar den Prince van Condé, quam te laat / en vondt den Koning te Atrecht niet / door dien Sijn Majesteyt zoo onverwacht haastigh / en spoedigh was vertrokken: Condé keerde dan wederom na Doornik, daar Hy vondt de Krijgs-Troupen, die den Koning onder 't gebiedt van Monsr. de Forilles, uyt Lottharingen, na Hem had afgezonden; met de welke conjungeerende / vertrok met die / en d'andere naar Pont d'Espieres, alwaar Hy zich gelegert heeft. Alhier verstaande de Declaratie van Oorlogh wegens Spanjen tegen Vrankrijk, dede een Ordonnantie af kondigen / waar by alle Goederen, de Spaanse toekomende / wierden voor prijs verklaart.

Den Prins van Condé, latende de rest van zijn Leger alhier gecampeert / is met 5 of 6000 Paerden opgetrokken / om een groot Convoy van eenige honderden Wagens en Karren, naar Charleroy, en Mastricht te geleyden / en zich dan by een Leger (van beneden komende) te vervoegen / om Sijn Hoogheyt, den Prince van Oranjen, in zijnen Tocht waar te nemen / en alle mogelijke afbreuk te doen: Den 24 October, logeerde Condé in de Abdye van Chambron; den volgende dagh trok Hy vorder na de kant van Charleroy, en gepasseert zijnde Leuse, Chevres, Lens, Havre, en St. Denis, wierd nochmaals zoo heftigh van 't Flerecijn overvallen / dat Hy, voor zich zelf / met zijn Oppassers, genoodtzaakt was / al wederom naar Doornik te vertrekken / gevende aan den Mareschal d'Humieres het Commando, tot vorder uytvoering van dezen Tocht, die met het Convoy, den 31 October, tot Mastricht is aangekomen / zonder dat van de Spaanse, (die daar op hadden toe geleydt) is aangetroffen geweest; komende ook veel te laat / om den Prins van Oranjen, eenigen afbreuk te konnen doen. In 't begin van November, dede den Prins van Condé, noch een kleyn Kasteeltjen hernemen / genaamt Warleyn, 't geen de Spaanse, 4 dagen te vooren de Franse hadden afgenomen; Van Condees Volk, bleven hier voor / tusschen de 2 en 300 man, Hy liet het zelve bezetten met 100 Françoyzen.

Dus weynigh is 'er dit Jaar, door den Prins van Condé, (die den 1 May, binnen Uytrecht quam / om over alle de Machten des Konings te gebieden) verricht geworden: want Hy verbaerdighde Hem nu om eerst daaghs na Vrankrijk te vertrekken; terwijl alle zijne Bagagie, benevens die van den Hartogh van Luxenburgh, tot Uytrecht gepakt / en gezakt is geworden / 't welk van een grooten omslagh was: Men zeyde doenmaals / dat deze 2 Heeren, aan de Vereende Staten, hadden doen verzoeken / een Schip, om in 't zelve/

deze

deze hare Meubelen (soo sy die noemden / doch in der daadt / meest van de Ingezetenen dezer overwonnen Landen, geroofde, en afgeparste Goederen waren) over den Hollandtsen Bodem, vry en veyligh na Vrankrijk te mogen uytvoeren; 't geen Haar geweygert sou zijn geweest; maar deze onbeschaamtheyt schijnt ongelooflijk. Den Prins van Condé, nu eenighzins gebetert / wierd / onder 't geleyde van 4000 Ruyters, na Arras, en van daar verder naar Amiens gebracht / geraekende soo eyndelijk met zijn Soon, Duc d'Anguin binnen Parijs, wanneer de Maandt November, al ruym half was verloopen: Geduurende zijn vertrek, gaf Hy het Commando, door ordre van den Koning, in handen van den Mareschal de Bellefonds, die den 7 dito van Parijs was vertrokken / en den Prins van Condé te Rijssel ontmoete / de welke daar op aanstonts te Doornik is aangekomen.

Verhaal van den *Vrede-handel* tot *Keulen.*

WY hebben de Respective Heeren Ambassadeurs, en Sweedtse Mediateurs, tot den Vrede-handel afgezonden / hier vooren op Pag: 31. gelaten tot Keulen, om aldaar den Vrede, (daar sommige soo grooten hoop op stelden) uyt te werken. De Mediateurs arbeyden met alle haar vermogen / om de Stilstandt van Wapenen door te dringen (daar toe den Sweedtsen Grave Tot, by den Fransen Koning, in 't Leger voor Mastricht, (hoewel vruchteloos/ als meermaals gezeyt is) geweest was: gelijk ook uyt den naam van den Jongen Koning van Sweden, tot der zelver bevordering / 2 Brieven, (op de voorsz. Pag: mede aangeroert) aan de Koningen van Vrankrijk, en Engelandt, waren afgegaan / zijnde van den volgenden inhoudt:

Brief des *Konings van Sweden*, aan de *Koningen* van *Vrankrijk*, en *Engelandt.*

WY Karolus, van Godts Genade, &c. Den Doorl. &c. Heer, Heer Louis de XIV. Onze groet, Doorl. &c. 't Geen van den aanvang der albereydts brandende Krijghs-woede hooghlijk verlangt wordt, is, dat de hoope des wederkomende Vredes zich mochte laten blijken, welke de aangevochtene en onder de Krijghzuchtende op eenige wijze oprichten en herstellen kan; dat zulks nu geschiede, daar na alle afgedane zwarigheyt, welke de voorgenomen Vrede-handeling tot noch toe opgehouden heeft, men niet alleen wegen de Plaats, tot zulken Tractaat met eenmoedige bewilliginge is over een gekomen, maar ook die geen, welke tot voltoying van dit Vrede-werk vlijt aanwenden zullen, genoemt en afgeordineert zijn; hier over verheugen wy ons, en wenschen deswegen den gantschen Aerdt-bodem geluk. Indien wy zulks nu doen, konnen wy niet nalaten te erkennen die hooge wilvaerdigheyt, door welke uw Majesteyt alles wat tot wederbrenging der gemeyne ruste behoort, loffelijk aangrijpt, en gelijk wy zulks van een zonderbare gelijkmoedigheyt oordeelen, die uwe Majesteyts naam niet met geringer roem, als de heerlijkheyt der dappere daden ciert, en de zelve de gant-
sche

ſche Werelt overvlieght; alzoo hoopen wy, dat het geſchieden zal, dat de vreughde, welke wy uyt den aangenamen aanvang zulker Vrede-handelingen billijk ſcheppen, door volgende gelukkigen voortgang noch grooter vermeerderen magh. Gelijk ook van uw Majeſteyts recht Koninglijk gemoedt niet anders te verwachten zal zijn, als dat hy, na de gelukkige loop zijner zeeghaftige Wapenen, zijne heroïſche grootmoedigheyt, en de bequaming tot de weder-aflegging zijns gevatten Toorns, bewijzen kan. Deze vreughde ware gantſch volkomen, indien ons niet te gelijk bevreeſt maakte de zorge, dat wy vernemen, dat men zwaarlijk tot de Vrede-handeling komt, en meer ruymte aan de Wapenen laat, en de Vredens-punćten, die doch gemiddelt zullen werden, aan 't Krijghs-geluk overgeeft, welke dan den zelven uyt den voortgang der Wapenen eſtimeeren, en niet na de billijkheyt begeeren, ja 't Vrede-werk of om te ſtooten, 'k wil gezwijgen te niet doen, plegen. Wy konnen derhalven niet nalaten, uw Majeſteyt vlijtigh te bidden, zy willen, niet alleen haar, als een Chriſtelijke Vorſt toeneyging, verdere bloedtſtorting uyt ſtellen, en zich heerlijk aan den dagh geven, door 't ingaan van een ſtilſtandt van Wapenen, maar ook de Vredens-wet, die zy als een Overwinner, met recht te geven heeft, alzoo matigen, dat de zachtmoedigheyt uws Majeſteyts die voor heen met meer als een heerlijke bewijzinge bewaart werdt, weder met een heerlijker klaarder gemaakt werdt. Wy ontfingen gewiſſelijk geen kleyne zorge, dat 't Vereende Nederlandt den ſtilſtandt, waar in u Majeſteyt voor dezen gewillighde, verzuymde, wijl wy doenmaals lichtlijk zien konden, wat zwarigheden daar uyt te verwachten waren. Indien wy nochtans zulken beanſtighden en hart gedrukten Staats beſchapentheyt overwegen, ſchijnt het dan hier in, dat namentlijk over de aangebodene ſtilſtandt langer te beraadtſlagen, als zulks zonder verzoek aan te nemen, voorzichtiger geacht te worden, wanneer zy te vooren haar gemeynen vallenden wezen raadtſchaffen konden, dat gene wedervaren te zijn, wat die te geſchieden placht, welke het hoogh-dringende Levens-gevaar voor oogen zweeft, dat zy ook dat gene tot haar beſchutting en behouding aangrijpen, 't welk 't gevaar noch vermeerdert. Even gelijk deze verhartheyt, die om de veelheyt der om hem zwevende gevaren, dat, wat hem nut is, niet klaar genoegh weet te onderſcheyden, een dralinge waardigh is, alzoo twijffelen wy niet, of u Majeſteyts ſachtmoedigheyt zal 't daar voor houden, dat welke oorzaak ook by gebracht kan werden, waaromme doenmaals alzulken ſtilſtandt niet ingegaan wierdt, zoodanige verſchuyvinge, doch niet weder kan noch zal met zo veel onſchuldiger menſchen bedroefeniſſen, met zoo veel te Water en te Lande verdorven en geſtorven, met zoo veel Chriſten bloet, en endeling met de gevreeſde beroering van gants Europa geboet worden, voornamentlijk, daar niet alleen de Heeren Staten Generaal des Vereenigde Nederlandts zich albereyts tot dezen Armiſtitio verklaart, maar ook dat het u Majeſteyt gevallen mocht, demoedigh gebeden hebben. En gewis, wat verderf gants Europa voorſtaat, ook wat gevaar de Chriſtenen van de Ottomanniſe Porte op de nek leght, weet yder, die nu betrachten wil, hoe die treurigh brandende Vlam, als niet vernoegt met den eenigen deel, dieze aangrijpt, een groote nederlage, zoo zy niet tijdelijk door breedtzame raatſlagen geſtilt wordt,

 dreyght,

dreyght, daar door ook de Turkse gruwzaamheyt aanloop geeft, haar bloetdorstige aanslagen na willekeur daar heen te verwijderen, dat tot spot des Christelijken Naams, niet alleen Poolen, de eenige voormuyr der Christenheyt, welke der Porten aanloop tot noch toe af en dapper te rugh gedreven heeft, maar ook meer Rijken in Europa endling in haar Turkse dienstbaarheyt brengen mochten. Verders kan niet meer tot eeuwigen roem dienen, noch om 't gemeyne wezen men zich beter verdient maken, als wanneer de gemeene welvaart van een zoo ooghschijnelijk gevaar des ondergangs en gantschelijken ruyns bevrijdt wordt. Deze hoogste roem by te zetten, is zoo zeer in u Majesteyts toeneyging, als 't in zijn gewelt staat, de Werelt de Vrede te geven, en een zulken, die billigh en willigh geschiet, dat is, dat gene daar tusschen komende geweldt der Wapenen eenig belet doet, of met lange bezwaarlijkheden verhindere en af-schuyve, en daar mede dat gene uytrechten, op dat de krachten, die zoo onder malkander strijden, en door zulke Vyandtlijkheyt de Barbaren hare gemoederen onderwerpen, zich weder erhalen, en vereenigt zijnde, de Turkse aanvallen en onderwindingen zwakken konnen. Het zal ook niet met grooter lof u Majesteyts liefde tegens 't gemeene beste in eeuwigheyt konnen in-gelijft worden, als wanneer men zien zal, dat u Majesteyt de bevorderde zekerheyt zoo veeler Menschen en de Christenheyts rust, ook van die gene, die door haar zeeghaftige Wapenen verworven zijn, schenkt, als in zijn progressen voort te varen, en zulke welvaart te verhinderen. Van den Krijgh kan geen grooter en heerlijker eere gehoopt worden, wijl de Wapenen nu met geen zegen te gebruyken zijn, die niet met de gemeene zekerheyt geschieden, zoo dat die des te meer te beklagen zijn, die niet met eenmoedige bewillginge een nadere Vrede verspreekt. Men zal ook niet de onkosten, zoo tot een nieuwen Veldt-tocht aangewent, hoe groot zy zijn, alzoo rekenen, dat den stilstandt een aanhoudende Krijgh voort-getoogen, en tot bevordering des Vredes, onder staande Tractaten de Krijgh voort gezet wordt, daar mede men nu niet zeggen kan, dat die Krijghs-rustingen onnut verdorven zijn. Dan 't is het menschen bloedt, dat tot voortzetting der onkosten vergooten werdt, 't welk hooger als alle waarde is, en onder de Vorsten, voornamentlijk der Christenheyt, zoo hoogh te achten, dat tot deze aanhouding, als nu de zake geraden werdt, 't grootste gewin geringh te rekenen. Men zal ook niet denken, dat de op de Armees, Scheeps en andere aangewende onkosten, gants vergeefs zijn, of 'er schoon een stilstandt tusschen komt, en de Krijgh ophoudt, dewijl men gewis weet, dat een goede Vrede zonder schade niet verworpen kan worden. Soo is het met de zaken des Vereenigde Nederlants beschapen, en zijn dezelve in den standt gebracht, dat het schijnt, zy konnen niet erger ingedreven werden, daar al de Wereldt op de waan geraken mocht, dat men vast voor-genomen had, het gemeene wezen der Hollanders gants te verdelgen, en de Krijgh niet met een billijke Vrede, maar met des gantsche wezens ondergang en verwoesting, te endigen. Wat voor beweeging der gemoederen deze waan verwekken, en aanslagen gants Europa aan de handt geven magh, als men 't zelve op 't uytterste wilde drijven, kan u Majesteyt bekent, en zijn groote wijsheyt niet verborgen zijn. Wy hebben deze wijtloopiger geschreven, dewijl ons de liefde des gemeynen welvaart

daar

daar toe aan maande, en dat vertrouwen geraden, welke wy daar uyt hebben geschept, dat u Majesteyt dit alles zoude dier maten op nemen, dat hy gelooft, 't zelve van een oprechte gemoets neyging tegens u Majesteyt voort komt, die in alles, wat u Majesteyt gelukkigh of tegenspoedigh toevalt, hem altijt een deel der blijtschap of droefheyt af-neemt. Dewijl wy ook op 't hoogste wenschen dat u Majesteyt de Vredens-conditien te matigen, en zijn zeeghaftige Wapen-loop, door 't ingaan des stilstandts, in te toomen, niet af-slaan wil: Alzoo vertrouwen wy ook, dat u Majesteyt na zijn hoog-roemelijken yver tot Vrede, die hy altijdt betuyght heeft, zulke raadtslagen aangrijpen, die de gantse Wereldt bewijzen konnen, hoe zeer u Majesteyt aan 't gemeyne heyl gelegen zy, en 't zal ook door geen gewisser en heerlijker bewijs opentlijk geschieden konnen, de vaste en oude vriendtschap onder ons u Majesteyt tot den naam des gemeynen bestens, ook onze goede verbintenis te verklaren, als wanneer bekent werdt, dat tot weder-brenging der gemeene rust, u Majesteyt zoo hertigh en loflijk de stilstandt toe gelaten heeft, en ons zoo zeer aangelegen heeft geweest, u Majesteyt vriendtlijk daar heen te bewegen. En op dat u Majesteyt zich van den stilstandt, indien zy voor dezen eenmaal ingewilligt, op nieuws niet vreemt verklaren zullen; Zoo hoopen wy niet alleen, datter niemandt zal zijn, die niet u Majesteyts gemoedt erkennende, den van nieuws voorgedragenen stilstandt zonder vertoef ingaan zal, maar wy verzekeren ook u Majesteyt, dat wy, zoo yemandt den zelve weder verwerpt, den zulken voor een hater van 't gemeene best, en om die oorzake, voor die houden zullen, die waardigh is, dat hem alle vredelievende Wapenen, met u Majesteyts macht vereenigt, vervolgen. In 't overige beveelen wy u Majesteyt den hooghsten Godt. Gegeven in ons Slot Stokholm, &c.

U Majesteyts goede Broeder, Verwant, Vrundt, en Bontgenoot,

KAROLUS,

Onder stondt,

H. HOGHUSEIN.

Doch de groote Progressen, die deze Koningen, voornamentlijk die van Engelandt, door 't winnen van de doen aanstaande Zee-slagh, en de daar op toe gelepde Landing zijner Militie, in 't Hooft had / en zich vastelijk in beelde / veroorzaakte / dat het voorgaande Schrijvens van den Koning van Sweden, zeer weynig in acht wierdt genomen: maar daar zijn tot Keulen echter korts daar aan / Conferentien gehouden / waar in de Plenipotentiarisen, der Vereenden Staat, pooghden te vernemen / de redenen, waarom de Fransen hare Hoogh-Mog: den Oorlogh hadden aangedaan? doch de Franse Plenipotentiarisen wilden die noyt op stellen / maar zochten met de Staatse byzonderlijk te handelen / door buyten-sluyting van den Keyzer, en Spanjen, dan die wilden niet verstaan / zonder de Geallieerden te tracteeren; dies de Franse met de Engelse in de Conferentie van den 11 en 12 Julii, hare pretensien over gaven; welke van de Franse zijde dusdanigh waren:

Zy deden aan de Hollandtse Plenipotentiarisen weten, dat zy met haar niet wilden tracteeren als met Gezanten van de Staten Generaal van de Geunieerde Provintien, om dat 3 Leden daar van afgesneden, en onder Sijn Majesteyt van Vrankrijk waren, maar wel gelijk als Gedeputeerden van yder Provintie in 't particulier: Dat haar pretensien waren.

Dat zy aan zijn Alderchristelijkste Majesteyt van Vrankrijk zouden cederen alle Plaatzen, behoorende onder de Generaliteyt der 7 Vereenighde Provintien, te weten, die van Brabandt, als zijnde 't recht van de Koninginne van Vrankrijk, en al de Steden, die de Staten in Vlaanderen bezaten, benevens al 't gene zy hielden van de Princen van 't Duytse Rijk, om aan gedachte Princen te restitueeren.

Dat Sijn Majesteyt daar boven 10 Jaren lang in Schenken-schans bezettinge zoude houden.

Dat de gedachte Staten aan den Bisschop van Munster zouden cederen de gantsche Provintie van Vrieslandt.

Dat de exercitie van de Roomse Religie alleen in de Stadt en Provintie van Uytrecht zoude geoeffent werden, na datze gerestitueert was, en de Magistraat uyt Catholijken zoude bestaan.

Dat de Catholijken publijke Kerken, en een vrye exercitie harer Religie in alle Steden van Hollandt, en d'andere Provintien van dezen Staat zouden hebben.

Dat de gedachte Staten aan zijn Alderchristelijkste Majesteyt, voor de onkosten dezer Oorlogh 15 Millioenen zouden betalen, en alle Jaren een Goude Medaillie, door de welke zy bekenden, dat Sijn Majesteyt haar genereuzelijk een groote partye van haar Staten hadde weder gegeven, na dat hyze hadde geconquesteert.

Item, noch eenige andere Conditien, concerneerende de Commercie, in faveur van Vrankrijk.

Waar naar den Koning consenteerde al haar geconquesteerde Plaatzen weder te geven, zoo van hem als zijn Geallieerden, en aan de Princen van 't Rijk die gene die haar toe quamen.

Midts dat men op de zelve tijdt aan den Koning van Engelandt zoude satisfactie geven, wiens pretensien bestonden in een somme van 10 Millioenen aan gelt voor de onkosten van den Oorlogh, de verpandinge van de Stadt Vlissingen voor 10 Jaren, voor de zekerheydt der betalinge, en 500000 ponden jaarlijks Tribuyt voor de vryheyt der Haering-vangst, met al de Eere van de Vlagh, &c.

Deze pretensien, 't zy datze in der daadt zoo waren of niet / gaven de Fransen uyt; doch 't is wel te gelooven / datze niet veel minder waren / want de eysschen dezer 2 Koningen, waren zeer onvoldoenlijk: Waaromme de Heeren Beverning, en Haren, twee van dezer Staats Plenipotentiarisen, zich na den Hage begaven / om nader Instructien te halen / als ongelast op zoo hooge eysschen yets te antwoorden: Den Heer Don Emanuel de Lira, toogh mede na Brussel, om aan den Graaf de Monterey, van al het verhandelde onderrichting te doen: En den Heer van Odijk, dede een keertje na Aken.

Ondertusschen wierd te Keulen, by de aanwezende Ambassadeurs de tijdt

met Visites, Comedien, Baletten als anders over gebracht / waar in den Bisschop van Straatsburgh, als een devoot Patroon, der H: Roomse Kerk, uyt stak: Welke / beneevens den Prince Willem van Furstenbergh, zijn Broeder, (dien Vrede-verstoorder, en Helschen Blaas-balk des Oorloghs) als Plenipotentiarisen van den Keurvorst van Keulen, geloovende dat de Fransen niet genoegh arbeyden / voor 't Intrest van gedachte Keurvorst, gelijk niet was gedaan voor de Bisschop van Munster, wanneerze de Vrede met Brandenburgh maakten/ de Mediateurs gingen aanspreken / en die bekent maken / de pretensien van gedachte Keurvorst, hier in bestaande.

Reparatie van schade, Rembourfement van des Oorloghs-onkosten; en eyndelijk Verzekeringe in 't toekomende tegens alle overvallen van de Staten, zoo wel voor hem als de nabuurige Princen in 't Rijk, te weten, den Keurvorst van Brandenburgh, Bisschop van Munster, en Prins van Oost-Vrieslandt.

Als nu de Heeren van Beverning, en Hairen, in 's Gravenhage waren aangekomen / en aan haar Hoogh-Mog: onderricht hadden gedaan / vertrok den Heer Hairen naar Vrieslandt, en den Heer Moregnault, na Zeelandt, als mede den Heer Gokkinga, naar Groeningen, om aan de Staten van yeder Provintie in het byzonder / mede bericht te doen / van 't verhandelde tot Keulen; gelijk ook d'Heer Beverning, aan de Heeren Staten van Hollandt dede. Waar op by yder Provintie geresolveert zijnde / zoo wierden der zelver Advijzen ter Generaliteyt over gebracht / en daar uyt de Heeren Plenipotentiarisen, met nadere Instructien voorzien: Met de welke zy den 10 Augustii, uyt den Hage vertrokken / en den 14 te Keulen zijn aangekomen. d'Heer Don Emanuel de Lyra, had ondertusschen dikmaals met Sijn Hoogheyt over deze zaak in overlegging geweest / en daar toe gearbeydt / dat de Kroon Spanjen, niet buyten de Tractaten mocht geslooten werden / het welke men hoorde / dat Sijn Hoogheyt hem ook toe zeyde; vermidts de groote verbintenis / die dezen Staat aan de Spaanse hadde.

Terwijl deze 2 gemelte Heeren, hare Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen vertrokken waren / is 'er in de Vrede-handelinge tot Keulen, weynigh verricht/ als dat in 't begin dezer Maandt Augustii, de Franse, Engelse, en Sweedtse Plenipotentiarisen een conferentie hadden gehouden / van welk verhandelde zy aan de Heere Ysbrants (een van de Hoogh-Mog: Staten Ambassadeurs aldaar gebleven) aanstondts kennisse deden / die het ook met een expresse Courier na den Hage afzondt. Zedert was daar den Gezant Smizing, van den Bisschop van Munster, en een Gezant van Nieuburgh mede aangekomen / om hare Meesters Intresten, op deze Vrede-handelinge, waar te nemen. De Heeren Beverning, en Hairen, nu weder den 14 te Keulen aangekomen / (als gezeyt is) gaven aan de Heeren Sweedtse Mediateurs, op de Franse eysschen de antwoorden over / in de welke haar Hoogh-Mog: verklaarden / niet te konnen verstaan, dat den Keyzer en Spanjen buyten de Tractaten zouden gesloten werden: gelijk ook / dat haar Hoogh-Mog: Ambassadeurs de restitutie van alles begeerden / om dat de Franse niet een noch geen suffisante reden, hadden willen voort brengen / waarom zy dezen Staat den Oorlogh hadden aangedaan:

En op de Voorstellingen van den Keurvorst van Keulen, hadden haar Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen, een zeer redelijk antwoordt over-gelevert: Maar op die van den Bisschop van Munster, souden haar Hoogh-Mog: Ambassadeurs geantwoordt hebben / dat het hem genoegh most zijn, dat haar Hoogh-Mog: vergaten, dat hy tot tweemaal toe, zonder eenige reden, den Vrede hadde gebroken. En hoewel men vertrouwde / dat de Franse den Vrede wel souden soeken / dewijl dat 'er verscheyde Potentaten waren / die zich in stant begosten te stellen / om de Franse desseynen tegen te gaan / soo is 'er evenwel niets van gevallen: Want de Franse Heeren verklaarden / dat Zy niet de minste voldoening / in der Heeren Staten Antwoordt konden vinden / &c.

Aldus is in de Vrede-handelinge, zeer weynigh gevordert; want het was de Fransen niet wel na de zin, dat hare Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen, in hare Antwoorden, op de Franse, en hare Geallieerden pretensien, hadden verklaart/ niet sonder 't Huys van Oostenrijk te konnen tracteeren / noch hare Eysschen inwilligen; maar echter / soo om dat sy den Vrede geern hadden gehad / als op 't aanraden van de Heeren Sweetse Mediateurs, deden de Franse Plenipotentiarisen, benevens de Ministers van Keulen, en Munster, in de Conferentie van den 12 September, een nieuwe Propositie, waar in sy hare Eysschen al vry veel vermminderden; want deze 2 Bisschoppen waren apparentelijk wel duchtende / dat al de last van den Oorlogh met het naderen der Keyzerlijke Armée, op haar soude aankomen: Doch deze Propositie was voor haar Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen onaannemelijk / alsoo daar noch veel onredelijke Conditien in waren: Dus arbeyden de Heeren Mediateurs, by alle partyen, soo om d'eene te bewegen tot yets van haar pretensien af te staan / en d'andere om yets toe te geven / soo datze souden voorgeslagen hebben / dat den Vereenden Staat, behalven Mastricht, en de Landen van Over-Maze, de Stadt, en Meyerye van 's Hartogenbos, &c. aan Vrankrijk souden overgeven; Doch aan de zijde van hare Hoogh-Mog: wierd weynigh genegentheyt bespeurt / om aan Vrankrijk veel over te laten / als zijnde die gene / die Haar dezen Oorlogh, buyten reden hadde aangedaan / soo is al mede niets hier van gevallen: Ondertusschen passeerden veel Ambassadeurs, den Tijdt met Baletten, Comedien, Festijns, de Jacht, &c. daar den Eerwaerdigen Bisschop van Straasburgh, gemeenlijk de eerste by was.

Gelijk als de Franse alhier tot Keulen alle mogelijke en schrandere voorslagen ondertussen aan leyden/om de Vereende Nederlantse Plenipotentiarisen te bewegen/met Haar afzonderlijk/ en buyten kennisse hunner Geallieerden, van Vrede te handelen/en te sluyten; maar de Nederlantse Ambassadeurs, van hare Heeren en Meesters, geen Commissie hier toe hebbende / noch ook verkrijgende / sloegen zulks gestadigh af: Even alsoo deden hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, alle bedenkelijke vlijt aanwenden / om den Koning van Engelandt, tot een byzonderlijk Tractaat van Vrede, met hare Hoogh-Mog: aan te gaan / smakelijk te maken; Hier toe / wist men / dat 'er in Engelandt, zelfs eenige van de Groote genegen waren / en dat alle de Koopluyden, ja de gantsche Gemeente dezen Oorlogh tegen de borst was / alsoo sy niet dan schade

dage-

dagelijks / daar van quamen te lijden: De Geallieerde van de hoogh-gemelte Heeren Staten, hadden geen nadeel in deze afzonderlijke Handel der Vereende Nederlanden, met Engelandt te breezen (staande met beyde in goeden Vrede, en Neutraliteyt) maar wenschten van herten / het voltrekken / der zelver te mogen zien; vermidts dezen Staat als dan van den Engelsen Oorlogh ontslagen / zoo veel te krachtiger hunne Wapenen, met de Hare, t'zamen gevoegt / de Franse Aanslagen, zouden konnen tegen gaan: Daar in tegendeel de Franse, met de Vereende Nederlanders, afzonderlijk gehandelt hebbende / hare Geallieerde, de Engelse, Keulse, en Munsterse, schandelijk / en eerloos / zouden hebben verlaten; gelijk ook zoodanigen Trouwloosheyt door de Nederlanders, (by aldien zy alleen met Vrankrijk sluytende) aan hunne Geallieerden, den Keyzer, en Koning van Spanjen, zou zijn gepleeght geweest. Aldus stont het den Staat der Vereende Nederlanden vry / en was daar en boven ook vorderlijk / zoo voor hare Geallieerde, als voor haar zelfs / wel met Engelandt, maar geenzins met Vrankrijk, afzonderlijk te handelen / en Vrede te maken. Don Bernardo de Salinas, Spaans Minister, aan 't Hof van haar Hoogh-Mog: is van wegens dezen Staat, op den 15 Julii, 1673. met eenige redelijke Conditien voorzien / naar Londen vertrokken; doch aldaar komende / vont de genegentheyt tot den Vrede, by de Aldergrootste, van dat Rijk, noch zoo rijp niet / als Hy wel meende / en gewenscht had; dies vertrekkende / den 6 Augustii, 1673. weder van Londen, quam in 's Gravenhage, doende daar 't behoorde / een Verhaal van zijne verrichtinge.

Van de alder eerste t'zamenkomst af / die de gezamentlijke Plenipotentiarissen tot Keulen, met malkander hielden / bemerkten de Nederlandtse Heeren genoeghzaam / dat de Franse, en Engelse, geen ernst betoonden / om den Vrede te verborderen / steunende de laatstgenoemde / zoo het scheen / op de goede uytkomst tot haar voordeel / van de aanstaande Zee-slagh, en het voorgenomen Landen, op Hollandt en Zeelandt toe geleydt. Wel is waar / dat Zy, na d'uytkomst van de voorsz. Zee-Bataille, wel wat van hare eerste pretensien af stonden / maar haren Eysch was evenwel onaannemelijk, ja onverdraaghlijk; Daar en boven wisten de Heeren Sweedtse Mediateurs, (hoe zeer zy ook uyterlijk den voortgang der Vrede scheenen te bevorderen) wel zekerlijk / hoedanigh het by Vrankrijk en Engelandt, gelegen was. Ja men zeyde / en 't was ook niet onwaarschijnlijk / dat de Heeren Sweden, dit alles deden / ten gevalle van de Fransen, die toch by al de Werelt, uyterlijk den naam wilden hebben / dat zy den Vrede zochten / om ondertusschen de zelve / in der daad slepende / en dragende te houden; en dat ook de onkosten van deze Sweedtse Heeren Mediateurs, door den Koning van Vrankrijk wierden betaalt: Of schoon het nu voor de Vereende Nederlanders, by na onnodig geweest mocht zijn / om deze Vrede-handel verder by te woonen / vermidts de flauwe genegentheydt / die men aan de zyde der Vyanden, daar toe / bespeurde / zoo lieten evenwel hare Hoogh-Mog: de Heere Generale Staten hunne Plenipotentiarissen, d'Heeren Beverning, en Hairen, (als gezeyt is) met nieuwe Instructien voorzien / wederom na Keulen vertrekken / en dat voornamelijk om de Fran-

sen,

sen, (die altijdt ja / van 't eerste begin des Oorloghs af / aan al de Wereldt voorgaven / gelijk zy ook noch doen / dat de Hollanders den Vrede niet begeerden) geen oorzaak te geven / om te zeggen / dat hare Hoogh-Mog: de Vrede-Tractaten aldereerst hadden afgebroken.

Deze zwakke genegentheyt der Fransen, en Engelsen, tot de bevordering der Algemeene Vrede, nooptten den Roomsen Keyzer, en Spaansen Koning, te sterker aan; zoo dat hooghst-gedachte Majesteyten, hunne Ministers in 's Gravenhage, ordre toe zonden / om de onderhanden zijnde Alliantien, en Tractaten, met hare Hoog-Mog: de Heeren Staten Generaal der Vereende Nederlanden, ten aller spoedighsten te vervorderen / en te sluyten. Den Grave de Monterey, Gouverneur der Spaanse Nederlanden, beducht zijnde / dat de Fransen eenige lucht van de nadere Alliantie, tusschen zijn Heer en Meester, den Koning van Spanjen, en den Vereenden Staat, onderhanden / en zijne daar op volgende Verklaring van Oorlogh, tegen Vrankrijk, mochten komen te vernemen / en alzoo hier of daar / onverwacht / eenige van zijne plaatzen mochten komen te verrassen / en wegh te nemen / deedt alles genoeghzaam voorzien / gelijk hier vooren is aangeroert: Als ook hoe dat den Fransen Mareschal d'Humieres, een kleyn Leger, in Vlaanderen, uyt de Franse geconquesteerde Steden, omtrent Doornik by een vergaderde / sterk ongevaer / 9000 man, die aldaar gemonstert zijn; werdende gestelt in 2 Linien, in d'eerste waren 7 Bataillons Voet-volk, en 14 Esquadrons Ruytery; In de tweede waren 4 Bataillons, en 10 Esquadrons Ruyters: Dit gaf al eenigh vermoeden aan den hooghstgedachten Heer Monterey; maar deze Franse Troupen, wierden gelegert langs de Rivier de Leye, daar zy de Huysluyden niet weynigh hebben geplaaght / (als vooren gezeyt is:) zoo dede ook het Franse Garnizoen van Mastricht, die het Landt van Luyk afliepen / halende zelfs / eenige geladen Karren aan / die van Luyk na Brussel gingen / als mede eenige andere / gaande van Roermonde, naar Antwerpen, de welke alle te Mastricht binnen gebracht / en voor goede prijs verklaart wierden.

In Hollandt quam doenmaals ook veel nieuw geworven Krijghs-volk, van Hamborgh aan / die te Scheep van daar over wierden gevoert / zijnde meest afgedankt Volk, van den Keurvorst van Brandenburgh, die nu (zoo lang als 't duurde / in Vrede zat: 120 van deze Gasten, door den Oversten Litzauw, aan d'Elf-stroom geworven / en t'Scheep gebracht / begost het te verdrieten / door dien zy / midts contrary windt, aldaar 5 weken mosten blijven leggen: Zy vongen dan aan / tegens hare Officieren te rebelleeren / dreygende de zelve over boort te werpen / indien Zy zich daar tegens wilden zetten: zy kapten het Anker-touw stukken / en dwongen den Schipper hun aan Landt te zetten; alzoo gingen zy door / bedrijvende te Lande, noch groote moedtwil: zy wierden wel van den Generaal Majoor Arensdorf (doch te vergeefs) na gezet.

Den Keyzer, Koning van Spanjen, en de Vereenighde Heeren Staten, ziende dat 'er niets van den Keulsen Vrede-handel, te verwachten was / slooten op den 30 Augustii, 1673. in 's Gravenhage, het volgende Verbondt, en Tractaat.

Nader

Nader Alliantie of Verbont tusschen zijn *Catholijke Majesteyt van Spanje*, ter eener, en de *Heeren Staten Generaal* der *Vereenighde Nederlanden*, ter andere zijde.

NA zoo groote en aanmerkelijke hulpe als de Kroon Spanjen met zoodanigh een edelmoedigheyt aan de Staten Generaal der Vereenighde Nederlandtse Provintien heeft verleent, en na de ongemeene verplichtingen, die de gemelte Staten Generaal betuygt hebben aan zijn Catholijke Majesteyt gehouden te zijn, als tegens een Vorst, die zich met zulk een stantvastigheyt gestelt heeft tegen het ooghschijnelijk verderf, waar mede zy gedreyght wierden, wanneer zy van zulke machtige Vyanden zijn aangetast: De hoogh-gemelte Staten Generaal, merkende, datze, om hunne herstelling en behoudenis voor 't toekomende te verzekeren, een vaste Unie of Vereeniging met zijn Catholijke Majesteyt van nooden hebben, voor de welvaart en voorspoedt van alle de Nederlanden in 't gemeen, zoo hebben zy verscheyde instantien of verzoeken aan de gemelte Majesteyt gedaan, op dat die geliefde, 't zelve groote werk te voltrekken, niet alleen met d'oude Tractaten, gesloten tusschen Sijn Majesteyt en de welgemelte Staten, te vernieuwen; maar ook in een uytterste bewijs van Sijn Koninglijke goetwilligheyt te geven, met 't sluyten van een nieuwen onverbrekelijk Verbont, om door dat middel tot het eenigh eynde, datze zich voorstellen, namelijk een geduurige rust in Europa, te komen: En nademaal het schijnt, dat men het zelve ooghmerk, door de middelen tot noch toe gebruykt, niet kan bereyken; zoo hebben de hoogh-gemelte Heeren Staten Generaal altijdt gehoopt, dat Sijn Majesteyt tot behoudenis van de Nederlanden, in 't gemeen door de voortgang der Vyandtlijke Wapenen gedreyght, hen te hulpe zoude komen, door een openbaren en verklaarden Oorlogh; op dat alzoo door de Goddelijke hulpe, de beroerten van 't Christenrijk in een algemeene Vrede mochten veranderen. Sijn Majesteyt derhalven zich voegende tot de begeerten en verzoeken der welgemelte Heeren Staten Generaal, en zijnde daar en boven van andere beweeghredenen van redelijkheyt en gerechtigheyt aangemaant: Zoo is 'er verdragen en besloten in den name van Sijn Majesteyt door Don Emanuel de Lira, Conducteur of Inleyder van de Gezanten in 't Hof van Spanje, en Extraordinaris Envoye of Afgezondene van Sijn Majesteyt in den Hage, ter eener zijde; en door de Heeren Coenraat van Beuningen, Gasper Fagel, Raadt-Pensionaris der Staten van Hollandt, Joan de Moregnault, Ysbrant van Fiersen, Schako Gokkinga, alle ordinaris Gedeputeerden ter Vergadering van de Staten Generaal, uyt den name der hoogh-gemelte Staten, ter andere zijde.

I. Dat 'er tusschen den Koning, en de Catholijke Koningen zijne Navolgers, en zijne Koningrijken, ter eener, en de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, hunne Landen en Onderdanen, ter andere zijde, zal wezen een vaste, oprechte en eeuwighduurende vriendtschap, en goet verstandt, en onderhandeling, zoo ter Zee als te Lande, en in alle plaatzen zoo binnen als buyten Europa.

II. Voorts zal tusschen zijne hoogh-gemelde Majesteyt, en de Koningen zijne Na-

volgers, en hare Kroonen, en de welgemelte Heeren Staten Generaal, hare Staten en Landen, wezen een nauwe verbintenis en getrouwe vereeniging, om wederzijdts d'een den ander te hanthaven en behouden in de bezitting van alle de Staten, Steden, Plaatzen, en Landen, die hen toe behooren, en in 't gebruyk van alle Rechten en Vryheden van Schipvaart en Koophandel, van welke nature die konnen zijn, zoo ter Zee als te Lande, die zy heden genieten, of recht hebben door de gemeene Rechten om te gebruyken, of de Vryheden die zy alreede hebben verkregen, of die zy mochten verkrijgen, voor het toekomende door Tractaten of onderhandelingen van Vrede, Vrientschap of Neutraliteyt, die alreede hier te vooren zijn gemaakt, of die zy hier na gezamentlijk en door gemeene toestemming met andere Koningen, Republijken, Vorsten, Steden en Staten binnen Europa alleen, mochten maken.

III. Zy verplichten zich insgelijks, om wederzijdts d'een d'ander te bevrijden en te verzekeren van de Tractaten die Sijne Majesteyt en de Staten Generaal alreede gemaakt hebben met andere Koningen, Republijken, Vorsten en Staten, welke zy elkanderen van wederzijden zullen bekent en gemeen maken voor de wisselingen der Ratificatie, of bekrachtiging van dit Verdrag; als oock alle de gene die zy in 't toekomende gezamentlijk mochten maken, om zich wederzijts te beschermen, te helpen en te behouden in 't bezit der Staten, Steden, Plaatzen en Landen, die hen tegenwoordig, of hier namaals mochten toebehooren, zoo aan zijne Majesteyt en aan de Koningen zijne navolgers, als aan de Staten Generaal, 't zy door de boven-gemelde Tractaten, of eenige andere wijze dat het mochte zijn, en in wat deel van Europa dat de gemelde Staten, Steden, Plaatzen en Landen zijn gelegen: Invoegen, dat, indien zijne hoog-gemelde Majesteyt aan de Koningen zijne navolgers, of de wel-gemelde Heeren Staten Generaal, mochte aangetast ofte ontrust worden, op wat wijze het zoude mogen zijn, in de bezitting of 't genieten der voorzeyde Staten, Steden, Plaatzen, Landen, Rechten en Vryheden van Scheep-vaert en Koophandel, of eenige andere Rechten, zoo ter Zee als te Lande, die Sijne Majesteyt en de voorzeyde Staten bezitten, of die zy genieten door de Tractaten alreede gemaakt, of die zy noch mochten maken, gelijk boven gezeght is: Sijne Majesteyt en de wel-gemelde Staten Generaal, na bekentmaking en voorgaande onderzoek ten wederzijden, zullen alle mogelijke middelen aanwenden, om zoodanige onrusten en Vyandtschappen te doen ophouden, en alle ongelijken en schaden, die aan d'eene of d'andere der Bontgenooten mochten zijn gedaan, te herstellen en te doen vergoeden.

IV. En in geval dat de gemelde aantasting of onrust van eenen openbaren Oorlogh wierd gevolght, die van de twee Bondtgenooten die niet is aangetast, zal verplicht zijn t'oorlogen tegen den Bespringer, drie Maanden na dat hy daar toe van den genen die den Oorlogh wordt aangedaan, is verzocht; en geduurende die tijdt zal hy door zijn Ambassadeurs of Gezanten, of andere Staat-bedienaars, alle zijn vermogen besteden om een rechtmatige vereeniging tusschen den Bespringer, en den genen die aangetast is, uyt te vinden en te bevorderen; en evenwel ondertusschen verplicht zijn een hulpe van 8000 mannen te Voet, bestaande uyt Regimenten en Compagnien onder hunne Collonellen en andere Officieren, als hy best zal vinden, toe te zenden: En ook gehouden zijn de gemelde Hulp-troupen te zenden, en op zijne kosten t'onderhouden, ten dienste van den Bondtgenoot die aangetast is, welke het vry staan zal het gezeyde secours of hulpe in Oorloghs-lieden of in Gelt t'ontfangen, of ten deel in Volk, Geldt, Schepen, Wapenen, Oorloghs-gereetschap of andere Krijghs-voorraat: Invoegen dat 1000 Soldaten zullen geschat worden op 10000 guldens ter maant, volgens den cours of loop van de Wissel t'Amsterdam en tot 12 maanden in 't Jaar gerekent. De betaling

ling zal ook ter maant met gelijke deelen gedaan worden, en zal men die t'Antwerpen, of t'Amsterdam respectivelijk over maken. Evenwel in geval dat de voorzeyde hulpe mochte gegeven worden, in 't geheel of ten deel in Oorloghs-tuygh, Schepen, of andere zaken dienstigh tot den Oorlogh, zoo zal den geenen die geholpen wordt, verplicht zijn alle de gemelde zaken te gaan ontfangen in 't Landt van de gene die de hulpe zal verschaffen: welverstaande, indien hy, die geholpen zal worden, een deel in Ruyterye of Dragonders begeert, zoo zal yder Ruyter of Dragonder voor drie Soldaten te Voet, ten getale van 8000 mannen, die men verschaffen moet, gerekent worden. En als men de gemelde hulpe in Krijghs-volk zal bezorgen, zoo zullen die hulp-benden gehoorzamen en ordre ontfangen van de Bondtgenoot, aan wien het wordt gezonden, welke zich daar van vermagh te dienen in 't Veldt, in Belegeringen, of tot bezetting en bewaring van zijn Plaatzen, en overal waar de noodtzakelijkheyt of de nuttigheyt van zijn zaken het mochte vereysschen, doch evenwel met deze uytzondering, dat de Compagnien of Benden niet geheel van elkander mogen gescheyden worden, noch in minder getal dan 2 of 300 mannen van yder Regiment, en niet zonder hare Vaendels, te zamen blijven. Maar indien de noodtzakelijkheyt der voorvallen eyschte, dat het boven-gemelde beloofde en toegestane secours of hulpe moste vermeerdert worden: Zoo konnen Sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generaal daar in gezamentlijk over een komen. Het zal ook in de keure blijven van de Bondtgenoot die beoorloght wordt, om zich vorder te dienen van die hulpe, die hem na 't eyndigen der drie Maanden zal toegezonden worden, in geval dat de toestant des tijts of de omstandigheyt der zaken hem liever de continuatie van de meer-gemelde hulpe, dan het verklaren van een openbaren Oorlogh, doet verkiezen.

V. Dat wederzijdtze guarantie of verzekering zy op deze wijze vast gestelt: Wanneer een van de beyde Bondtgenooten wordt besprongen of ontrust, en genoodtzaakt tot een openbaren Oorlogh te komen, zoo zal de andere Bondtgenoot gehouden zijn insgelijks den Oorlogh aan den Bespringer te verklaren, en alle zijne krachten en vermogen ter Zee en te Lande te gebruyken, en die te voegen by den genen die aangetast wordt, om den gemeenen Vyandt tot een eerlijk, verzekert, billik en rechtmatigh verdragh te brengen.

VI En in dit geval zullen de krachten van Sijne Majesteyt en de Staten Generaal, of gezamentlijk of afzonderlijk, volgens de bezondere toestemming of over-een-komst, die daar van in die tijdt tusschen zijn hoogh-gemelde Majesteyt en de wel-gemelde Staten Generaal zal gemaakt worden, welke t'zamen zullen beraadtslagen en besluyten over de beste Middelen, om den gemeenen Vyandt, 't zy door diversie of afleyding of anderzins te beschadigen; en hem daar door, gelijk gezeght is, ten spoedighsten tot een eerlijk verdragh te brengen.

VII. En hoewel door 't gene, dat in 't laatste van den tweeden Artijkel van het tegenwoordigh Tractaat of Verdragh, is gezeght, de gantsche uytwerking van deze vereeniging zich binnen de palen van Europa besluyt, zoo moet dat evenwel verstaan worden, dat indien zijne Catholijke Majesteyt zich hier na bevint aangetast of ontrust, op welke wijze dat het zoude mogen wezen, in de bezittingen en 't gebruyk der Staten, Steden, Plaatzen, Landen, Rechten en Vryheden van Schip-vaart, Koophandel, of andere hoedanigh die mochten wezen, zoo ter Zee als te Lande, die zijne Majesteyt of de gemelde Staten Generaal bezitten, of die zy genieten, of daar toe zy recht hebben om te bezitten buyten Europa, of in welk Deel der werelt dat het zoude mogen wezen, 't zy door 't gemeene recht der Volkeren, 't zy door Tractaten alreede gemaakt, of die noch in 't toekomende gemaakt mochte worden, gelijk alreede boven is gezeght: Soo

zullen zijne Majesteyt en de voornoemde Staten Generaal, na datze te vooren daar toe van elkander zijn versocht en vermaant, gezamentlijk bybrengen alles wat in hen is, om de onrust of Vyandtschap te doen ophouden, en de ongelijken en schaden, die aan d'eene der Bondtgenooten is gedaan, te herstellen en te vergoeden. Doch indienze dat ooghmerk in de tijdt van 4 maenden door minnelijke wegen niet konnen bereyken, en die gene van de Bondtgenooten, die besprongen of ontrust is geworden, op deze wijze buyten Europa, of in wat deel der Werelt dat het zy, zich vindende genoodtzaakt de Wapenen in Europa, tegen den bespringer of ontruster, om hem tot rede te brengen, te gebruyken, dan zal de gene van de twee Bondtgenooten, die niet aangetast of ontrust is, aan d'andere de hulpe hier boven gemelt, verschaffen, en verklaren een openbaren Oorlogh aan den Bespringer, of verstoorder der gemeene ruste, op de zelve wijze als of d'aantasting of ontrusting binnen de palen van Europa was gedaan.

VIII. Wanneer de hoog-gemelte Bondtgenooten gezamentlijk in een openbaren Oorlogh, volgens de verplichtingen van het jegenwoordigh Tractaat, zijn getreden: Zoo zal noch d'een noch d'ander der voorzeyde Bondtgenooten eenige stilstandt van Wapenen met de Vyanden mogen maken, dan met gemeene over-een-komste en toestemming.

IX. Of het ook gebeurde, dat men in eene onderhandeling quam, het zy om Vrede of een Bestandt voor eenige Jaren te maken: Zoo zal de gezeyde onderhandeling door d'eene van de Bondtgenooten niet mogen begonnen worden, zonder die aan d'andere deelachtigh te maken, en zonder hem ter zelver tijdt te bezorgen de vereyschte en noodige vryheyt en zekerheyt, als voor hem zelf, om zijne Gezanten en Staat-bedienaars op de plaatze van d'onderhandeling te zenden: Insgelijks ook niet zonder hem van tijdt tot tijdt zekere en oprechte kennis te geven van alles wat 'er in de zelve onderhandelinge wordt verricht: Zal ook niemandt van hen tot een conclusie of besluyt van de gemelde Vrede of Bestant mogen komen, zonder zijn Bondtgenoot daar in te begrijpen, en zonder hem te doen herstellen, indien hy het begeert, in de bezitting der Staten, Landen, en Plaatzen, en 't genieten der Rechten en Vryheden die hy voor den Oorlogh heeft genooten: Als ook zonder te verstaan dat den gemeenen Vyandt aan zijn Bondtgenoot niet zou toestaan de zelve Rechten, Vryheden, Ontlastingen en voordeelen, die hy voor zich zelf zal verkrijgen; ten minsten dat zijnen Bondtgenoot eerst op een andere wijze zy overgekomen.

X. En op dat d'oprechte meeninge, die daar is zo aan de zijde van Sijn Majesteyt, als aan die van de Heeren Staten Generaal, om tusschen Hen, hare Staten en Onderdanen, door het jegenwoordigh Tractaat, een zeer nauwe vrientschap en vereeniging vast te stellen, tot wederzijdtze rust en welstandt; en dat hun voornemen is, geen zorge na te laten, om te verhinderen datze door eenige gelegentheyt of voorval zoude verandert worden: Zoo is niet alleen over een gekomen, dat Sijne Catholijke Majesteyt en de gemelde Staten zich in het toekomende in eenige verbintenis, die strijdigh met het jegenwoordigh mochte wezen, zullen in laten, maar zelfs ook datze geen verdragh, zonder elkander daar in van wederzijden te begrijpen, indien zy het begeeren, zullen maken, en zonder 't zelve tijdelijk genoegh den een aan d'ander bekent te maken, op datze zich konnen verklaren, of zy daar in willen zijn begrepen.

XI. En op dat het jegenwoordigh Verbont (welks voornaamste eynde en ooghmerk in de herstelling en behoudenis van de gemeene rust bestaat) te meer kracht en uytwerking zoude konnen hebben, zoo zullen den Keyzer, en alle andere Koningen, Vorsten en Staten, die men met gemeene toestemming zal dienstigh oordeelen, genoodight

worden om zich daar in te begeven: Ook zal men bezonderlijk van wederzijden arbeyden, om in zijn volle kracht te bewaren, zoo haast den jegenwoordigen Oorlogh met Sijne Majesteyt van Groot Brittanje zal geëndight wezen, de Triple Alliantie of drievoudigh Verbondt van guarantie of verzekering, gemaakt tot onderhouding van het Vrede-verdragh van Aken, ter gunste van Sijne Catholijke Majesteyt.

XII. Het Tractaat van Vrede tusschen de Kroon Spanje en de Staten Generaal, in't Jaar 1648. te Munster geslooten; dat van de Marine of Zee-zaken, den 17 December, 1650. getekent, de guarantie of verzekering van de Vrede te Aken gemaakt, door de Heeren Staten Generaal belooft, en alle andere Tractaten daar na gesloote, zullen in alle haar punten en Artijkelen onderhouden worden, en Sijne Majesteyt en de gemelde Staten Generaal, en hare Onderdanen ten wederzijden zullen respectivelijk alle 't gene, dat in de voorzeyde Tractaten is besloote en vast gestelt, genieten, zoo wel aangaande de gemeene als de bezondere zaken.

XIII. En nademaal dat de Heeren Staten Generaal zich tegenwoordigh bevinden in eenen grooten en gevaarlijken Oorlogh met de Christelijkste Koning, en de Koning van Groot Brittanje, als ook met den Keurvorst van Keulen, en den Bisschop van Munster, en dat de Plenipotentiarissen of Gevolmachtighden van alle de partyen te Keulen zijn vergadert; om daar, indien het mogelijk is, een Tractaat van Vrede te besluyten, welke de voorige rust van Europa mochte herstellen, en de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden van de verdrukking, waar in zy zich bevinden, bevrijden; zoo belooft zijne Catholijke Majesteyt, (om aan de Staten Generaal d'uyterste betuygingen van zijne Koninglijke edelmoedigheyt te geven, van de genegentheyt waar mede hy hen eert, en van de zorge die hy draaght voor hare behoudenis,) en verbindt zich, om alles wat in zijn vermogen is aan te wenden, tot het sluyten van de Vrede, zonder langer uyt te stellen de voorwaerden die men zal oordeelen dat hy voor 't gemeene beste zal konnen toestaan, en om uyt het gevaar en de verwoestingen, waar in zy zich bevinden, te komen. Doch in geval dat de goede meeninge der Staten, tot het treffen en sluyten van de Vrede, het begeerde en gewenschte gevolgh niet konde hebben; zoo zal zijne Catholijke Majesteyt gezamentlijk met zijne Keyzerlijke Majesteyt in een openbaren Oorlogh treden, zoo haast als het eerste verzoek daar van door de gemelde Staten aan den Heer Gouverneur Generaal van Sijne Majesteyt in de Nederlanden en het Graafschap van Bourgondien zal zijn gedaan; en om terstont tot het gemeene beste en verquikking der verdrukte Staten t'arbeyden, zoo zal de gemelde Gouverneur Generaal, of algemeen Landtvooght, by provisie alle zijn vermogen en krachten tegen de Christelijkste Koning te werk stellen; gelijk ook zijne Catholijke Majesteyt in d'andere deelen van Europa, ter Zee en te Lande den Oorlogh zal beginnen, als hier boven is gezegbt; en de gemelde Gouverneur Generaal zal zelf aanvangen t'Oorlogen eer de Ratificatie of bekrachtiging van dit Tractaat uyt Spanje zal zijn gekomen, en dan zal men hem zonder uytstel die van de gemelde Staten Generaal ter hant stellen.

XIV. Den Oorlogh wordende gevoert op deze wijze tusschen Sijne Majesteyt en de gemelde Staten Generaal ter eener, en de Koning van Vrankrijk ter andere zijde, zoo verbinden zich Sijne Majesteyt en de gemelde Staten Generaal geen stilstandt van Wapenen, zonder een gemeene toestemming te maken, en niet te volharden in de Vergadering die tegenwoordigh te Keulen is verzamelt, en hier na op nieuw in eenige onderhandeling van Vrede, of Bestant voor eenige Jaren, te treden, dan met een nauwkeurige onderhouding van alle 't gene dat hier boven in 't 9 Artijkel is besloote, en over een gekomen

XV. En nademaal daar veele Steden, Plaatzen, en Landen, ſtaande onder de Heeren Staten, hen zijn afgenomen; zoo verbindt zich Sijne Majeſteyt geen Vrede te maken, 't en zy de welgemelte Staten eerſt herſtelt zijn en weder bekomen alle de voorzeyde Steden, Plaatzen, en Landen, die hen afgenomen zijn, of die noch geduurende dezen Oorlogh op hem gewonnen mochte worden, 't ware dat 'er anderzins, ten beſte van de Vrede, wierd over een gekomen en goet gevonden.

XVI. De gemelde Heeren Staten Generaal, tot erkentenis van deze gunſte Sijner Majeſteyt en van zoodanigen groote en aanmerkelijke hulpe, die zy van hem in dezen jegenwoordigen Oorlogh, en in hunne grootſte noodtzakelijkheden hebben ontfangen, verbinden zich met den Chriſtelijkſte Koning geen Vrede te mogen maken, voor dat zijne Catholijke Majeſteyt herſtelt zy in de bezitting van alle de Steden, Plaatzen, en Landen, die hem door den Chriſtelijkſten Koning, zedert het Vrede-verdragh van de Pyreneen, in 't Jaar 1660 gemaakt, zijn afgenomen; 't en ware dat, tot bevordering van de Vrede, op een andere wijze hier van wierd geſchikt en verordent.

XVII. Wat belangt d'andere partyen of deelgenooten, die zich als dan in Oorlogh tegen Sijne Majeſteyt en de Staten Generaal zullen bevinden, men zal daar mede aangaande de zaken van Vrede, handelen, gelijk hier boven in 't negende Artijkel is overeen-gekomen en beſlooten.

XVIII. De Hoogh-gemelde Heeren Staten Generaal beloven daar-en-boven af te ſtaan en te geven aan Sijne Catholijke Majeſteyt de Stadt van Maſtricht met het Graafſchap van Vroonhoven, alles wat hen toebehoort in 't Landt van Over-Maze, en alle de pretenſien of eyſſchen die zy mogen hebben op de Dorpen van bevrijding, zonder eenige te behoupen: In geval evenwel, zoo door het aandeel dat Sijne Majeſteyt in dezen Oorlogh neemt, en door 't gevolgh der gemeene Wapenen, of op eenige andere wijze dat het zoude mogen wezen, de zaken in zulk een ſtaat geraken, dat de Staten Generaal zich niet verplicht bevinden, tot bevordering van de Vrede, met een gemeen toeſtemmen, te bewaarheden en toe te ſtaan, of de gemelde Stadt van Maſtricht, of eenige andere van haren Staat, die zy alreede hebben verlooren, of geduurende dezen Oorlogh noch mochte verliezen.

XIX. Het jegenwoordigh Tractaat of Verdragh zal duuren de tijdt van 20 Jaren, en voor dat die zijn geëyndight zal men over een komen wegens de tijdt die men, ten beſte van 't gemeen, daar in zal continueeren en volharden. De Ratificatien of bekrachtigingen zal men twee Maanden, na dat dit Tractaat van wederzijden zal getekent zijn, verſchaffen; wel verſtaande nochtans, indien geduurende deze tijdt de gemelde Staten Generaal genieten de hulpe van den Oorlogh die Sijne Majeſteyt tot hare gunſte en beſte heeft belooft te verklaren, indien zy geen Vrede als gezeght is, konnen verwerven; zoo zullen de wel gemelde Staten, zonder te wachten na de Ratificatie van zijne Catholijke Majeſteyt, de hare overleveren.

Gedaan in den Hage, dezen 30 van Auguſtus, 1673.

En was ondertekent:

Don Franciſco Emanuël de Lira. Van Beuningen, Gaſper Fagel, Joan de Mauregnault, Ysbrandt van Fierzen, Schako Gokkinga.

Op dien zelven dagh, wierd ook in 's Gravenhage geſlooten het volgende

TRAC-

TRACTAAT tusschen *Sijn Keyzerlijke Majesteyt*, en de *Hoogh-Mog: Heeren*, de *Staten Generaal* der *Vereenighde Nederlanden.*

ALlen, die dezen aangaat, of aangaan magh, zy kennelijk, dat nademaal in 't gene tusschen Sijne Keyzerlijke Majesteyt en hare Hoogh-Mogende de Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, te gelijk met den Doorluchtigen Keurvorst van Brandenburgh, omme de Vrede, en de middelen daar toe dienende, wederom te herstellen, voorleden Jaar geslooten is, niet weynigh verandering is gevallen, door dien, dat den hoogh-gemelden Heer Keurvorst ondertusschen met den Koning van Vrankrijk afzonderlijk heeft gehandelt, en dat ook de continuatie van de Vyandtlijke Actien, en aangedane ongelijken Sijn Keyzerlijke Majesteyt niet toe en laten, van dat voornemen af te staan, 't geen hy in 't guarandeeren van de Vrede van Westphalen, Kleef en Aken, en in het neder leggen van dezen tegenwoordigen Oorlogh, van zijn plicht gedacht heeft, en om te verkrijgen zoo gewenschten eynde, dat van het gemeene beste zy, dat het voorgaande Tractaat, naar de tegenwoordige tijdt en gelegentheyt meer geproportioneert en gevoeght werde; daarom is goet gevonden, met toestemminge van beyde de partyen, dat door der zelver Gevolmachtighde zoude verdragen en beslooten werden, gelijk uyt kracht van dit Tractaat verdragen en beslooten is:

I. Dat Sijn Keyzerlijke Majesteyt niet tegenstaande het gevolghde particulier Tractaat van den Doorluchtigen Keurvorst van Brandenburgh met den Koning van Vrankrijk, echter vast en stantvastigh zal blijven by de gemeene zake, en de zelve manhaftigh, en met alle bedenkelijke middelen vervolgen en voortzetten, tot ter tijdt toe, dat de Vrede, op eerlyke Voorwaarden, door de gesamentlyke rechtvaerdige Wapenen, weder, gelyk hier na breder, herstelt zy.

II. Ten dien eynde, sal Syn Keyserlyke Majesteyt een Leger van 30000 Mannen, te weten 10000 te Paerdt, en 20000 te Voet, met alderhande nooddruft, zoo van Geschut als anders, daar toe vereyscht, tegen den 16 des tegenwoordigen Maandts Augustii, by de Stadt Egra, op de Grensen van Bohemen gereedt hebben, en aanstondts, sonder uytstel, naar dat de reden van den gemeenen Oorlogh, en de noodt of mogelykheyt sal vereysschen en toe laten, wel meest by en over den Ryn, (soo het mogelyk is) voor de gemeene sake, tot het lest van den Oorlogh, en om het geseyde eynde te bereyken, met openbaar gewelt en Oorlogh, syn uyterste debvoir doen. En het sal de geleyde Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden vry staan, Commissarisen te stieren, omme het gesyde Volk by Egra, dat daar gemonstert zal werden, te sien, en haar getal op te nemen, gelyk ook by alle de volgende Monsteringen, die alle 3 Maanden geschieden sullen, sy tegenwoordigh sullen mogen zyn, en de selve nasien.

III En dewijl door dezen toestant van zaken, Sijn Keyzerlijke Majesteit een zwaarder last op komt dan voor henen, zoo is verstaan, dat ten reguarde van de nieuwe onkosten, om het getal der Militie, door nieuwe Wervingen en Recruyten te vermeeren, en andere dingen te presteeren, die noodigh zijn tot het gemeene welvaren, de vermeltene Heeren Staten, tot verlichtinge van deze onkosten maandelijks, en zulks in den beginne

van

van yder Maant, zullen betalen aan Sijn Keyzerlijke Majesteyt tot Frankfort, zoo de betalinge daar geschieden kan, of tot Hamborgh, 45000 Rijksdaalders in gereden gelde in de Bank, welke betaal-dagh zijn aanvang zal nemen den eersten Augusti dezes Jaars, en begonnen zijnde zal by vervolgh duuren tot het eynde van dezen tegenwoordigen Oorlogh.

IV. En zoo tot dienst van den Oorlogh, met gemeen consent goet gevonden werdt de gezeyde Troupen te vermeerderen, of tegen nieuwe Vyanden, die Sijn Keyzerlijke Majesteyt door dit tegenwoordigh Contract zouden mogen verwekt worden, ofte om eenige andere redenen, zoo zullen na proportie de geseyde Subsidie-penningen vermeerdert werden, na 't getal der Soldaten, welke Sijn Keyzerlijke Majesteyt zoo tot zijn zelfs als des gemeenen saaks behoeven gehouden sal zyn te lichten.

V. En dewyle het noodtsakelijk is tot het marcheeren van het Leger, dat daar gereedt gelt zy, tot verscheyde Oorloghs-behoeften, belooven de geseyde H. H. Staten, dat sy op rekeningh van de geseyde Subsidie-gelden, voor af, soo dra de Ratificatie hier in den Haagh is, en van wegen Syn Keyserlyke Majesteyt door den Heere Krampricht over-gelevert sal zyn, en het Leger, ten voorseyden eynde, sich buyten de Erf-landen sal bewegen, tot Frankfort, soo het kan zyn, of Hamborgh, 100000 Ryksdaalders in gereden gelde sullen betalen.

VI. Edoch soo het mochte komen te gebeuren, dat terwylen de Keyserlyke wapenen voor de gemeene saak besigh zyn, dat hy door inval der Turken in syn heylsaam voornemen belet wierdt: In dit geval sal het Syn Keyserlyke Majesteyt geoorloft zyn, soo veel van syn Volk, als hy noodigh heeft tot syn eygen bescherming, te rugge te roepen, soo nochtans, dat na proportie van de te rugh ontbodene Troupen ook de Subsidie-penningen vermindert worden.

VII. Daar sal sorge gedragen werden door de H. H. Staten Generaal te gelyk met Syn Keyserlyke Majesteyt, dat, op billyke conditien, in dit gemeen Bontgenootschap in-getrokken werden andere Koningen, Keurvorsten en Princen, welkers hulp en yver tot de gemeene ruste en vrede weder te herstellen dienstigh soude konnen zyn: En soo eenige Koningen, Princen, of Republicquen, in dit gemeen Verbondt willen treden, sulks sal met gemeene toestemminge mogen geschieden op die voorwaarden gelyk met haar verdragen sal worden: En men sal ten hooghsten arbeyden, dat het Tractaat met den Doorluchtigsten Hertogh van Lotharingen begonnen, met gemeyn consent ten eynde gebracht werde, welk Tractaat, soo het gesloten werdt, een gedeelte van dit Verbondt, en in 't selve in alle manieren begrepen, gehouden sal werden.

VIII. Syn Koninklyke Catholyke Majesteyt voor sich selven en syne Nakomelingen, Koninkryken en Provintien, sal in dit Verdragh, als daar in mede deelachtigh, en een Lidt ingesloten blyven, op die Conditien de welke tusschen Syn Keyserlyke Majesteyt en Syn Catholyke Majesteyt, gelyk ook de geseyde Staten Generaal verdragen sullen werden, welke Artikulen nochtans met dit tegenwoordige Instrument, een en het selve lichaem sullen maken, gelyk of sy in het selve van woorde tot woorde gestelt waren.

IX. Voorts is verdragen, dat de H. H. Staten Generaal hare Wapenen en Leger, soo groot sy konnen, en ten minsten uyt 1400 Soldaten te vermeeren, na gelegentheyt van hare sake, en soo het kan geschieden, tot 20000 Man, volgens het derde Articul van het Tractaat van voorleden Jaar, en ook meerder, gereed sullen houden: En aanstonts en soo dra het Keyserlijke Leger van Egra in het Rijk sal komen, of met de Keyserse sich voegen, of afsonderlyk tegen den Vyandt of Vyanden aangaan, die te weten, de welke tegens de Westphaalse, Akense of Kleefse Vrede de Wapenen voeren, of voeren zullen,

zullen, of het guarandeeren van de zelve beletten, en dat by verdeeling, of op alzulke manieren als de reden des Oorloghs, door gemeene toestemminge van beyde partyen en der zelver Veldt-Overften zal vereyffchen. Het zal ook Sijn Keyzerlijke Majefteyt vry ftaan Commiffariffen te zenden, omme by de Monfteringe van het gezeyde Nederlandts Leger tegenwoordigh te zijn, en der zelver getal op te nemen.

X. Voorts alle de Articulen, vervat in het voorgaande Tractaat den 17 October, 1673. gemaakt, en dezen niet tegen ftrijdende, en inzonderheyt het 3, 4, 5, en 6 Articul, gelijk ook de feparate Articulen, zullen in haar volle kracht en vigeur blijven, nochte zy zullen door dit nieuwe Inftrument niet vermindert zijn.

Dit Verbondt zal duuren gelijk het voorgaande, den tijdt van 10 Jaren, na den dagh van de Ratificatie, de welke ten wederzijden binnen 3 Weken zal over-gelevert werden. Aldus gedaan in 's Gravenhage den 30 Auguftii, 1673.

(*L. S.*) J. KRAMPRICH.

Verhaal van de vordere verrichtingen des *Konings van Vrankrijk*, in *Lottharingen*, en *Duytslandt*.

WY hebben den Koning van Vrankrijk, met Sijn Koninginne, hier vooren op Pag: 517. gebracht / en gelaten te Nancy, Hooft-Stadt van Lottharingen; aan de welke / en des zelfs Kafteel, die Majefteyt yverigh dede arbeyden / om die tot zijne volkomen Sterkte te brengen / gebruykende daar toe niet alleen Arbeyders, maar ook 't Voet-volk van zijn Armée, welke in 8000 man te Voet, en 2500 Paerden beftondt; ondertuffchen was Hy daar in een geduurige bekommeringe / zoo over 't aannaderen van de Keyzerlijke Armée, als dat de Inwoonders, die doch niet goet Frans waren / haar by des zelfs aankomfte mochten opwerpen / Vrankrijk afvallen / en het met den Keyzer houden: Maar om hier in te voorzien / ordonneerden Hy aan den Ridder de Fourilles, zich met zijn byhebbende macht na den Marfchal de Turenne te begeven / ten eynde de Keyzerfe zoo veel te beter de paffagie te konnen beletten: En den Marquis de Vaubrun, wierd gelaft een byzonder Leger, by Philipsburgh te verzamelen / om daar op te paffen / of Turenne eenigh fecours van nooden mocht hebben / de zelve als dan by te fpringen. Dewijl nu Sijn Majefteyt te Nancy, zijn refidentie had genomen / quamen hem daar de Straatsburghfe Gezanten complimenteeren / welke hy ook den 3 Auguftii Audientie gaf / en met goede expeditie afvaerdighde / hebbende haar insgelijks verzekert van zijn vriendtfchap en goede genegentheyt / zoo by monde als gefchrift: Waar naar Sijn Majefteyt, haar heerlijk door den Marquis de Bellefonds dede onthalen / en Paerden van zijn eygen Stal geven / om zijn Armée, en de Fortificatien van Nancy, daar mede te bezichtigen. Daar en tegens quam den Marquis de Louvois, (wegens den Koning, Brifach, en die Quartieren, hebbende wezen bezien / of in goede ftaat van defentie waren) te Straatsburgh, met een geleyde van 100 Paerden, alwaar Hy met 3 falvos, van 12 Stukken Kanon, en 't geheele Guarnizoen in de Wapenen, als mede een partye gewapende Burgerye, ontfangen wierd / en 's avondts weder na Philipsburgh vertrok /

om daar de noodige ordres te stellen / by aldien de Keyzerse derwaarts mochten komen: En naar dat dit alles hadde gedaan / quam Hy den 16 Augustii, weder te Nancy, by Sijn Majesteyt: Welke den 6 dito Audientie aan den Envoye van den Keurvorst van Trier gaf / die zeer klaaghde over de geweldadigheden, door de Franse, in dat Keurvorstendom aangerecht; doch den Koning wilde hem nauwlijks hier van hooren spreken / door dat den Keurvorst zijn Meester, de Keyzerlijke Troupen, die hy in zijn Landt had laten komen / daar weder uyt dede vertrekken: Eenwel liet Hy dezen Envoy, op zijn te rughreyze/met zijn Afbeelding,in een Boot van Diamanten,vereeren. Den Spaansen Ambassadeur, den Graaf de Molina, insgelyks te Nancy hebbende geweest/ ontfong daar een zeer slecht tractament van de Fransen, weshalven Hy zich weder van daar vertrok.

Als nu alle toestel tot zijn hooghst-gedachte Majesteyts Reys, na der Elsas vaerdigh was / vertrok die den 24 Augustii, 1673. van Nancy, en quam den 25 dito te Ruon, den 26/ te St. Die, den 27/ te St. Marie de Mines, den 28/ te Ribauvilliers, en den 30/ te Brisach; zendende ondertusschen een Brigade, onder Duc de la Fuelliade, na Colmar, en een ander onder Monsr. de Boquemar, na Sledstadt, om die 2 Steden, onder zijne gehoorzaamheyt te brengen, gelijk zy ook deden/ na dat zy die slechts hadden berent/ maar zy zouden 't gemakkelijk tegen gehouden konnen hebben / doch gaven zich nu zeer schandelijk aan de Fransen over: 't Welk zy korts daar aan genoeghzaam mosten gevoelen/ door dien de Fransen Colmar niet alleen ontwalden/ en daar / als ook uyt d'andere Steden, 't Kanon en Amunitie, (bestaande wel in 90 Stukken Kanon, en 400000 pont Boskruyt, &c.) na Brisach voerden/ maar ook de Burgers met zware Inquartieringe belasten/ en daar en bovens noch een goede somme gelts, dwongen op te brengen. De vordere Steden van der Elsas, kregen de Franse ook op een enkelde sommatie, ontbiedende slechts Gedeputeerde uyt de zelve / by haar: Zy namen tot een pretext van dit doen / dat den Koning op deze plaatze recht hadde / als Groot Bailliuw van Haguenau, en dat Hy zich hier van had verzekert / om de Keyzerse te beletten / haar van twee 300 voordeelige Posten, meester te maken.

De Fransen hadden al in de voorleden Maandt Julii, 1673. op de Vergaderinge, der 13 Switzerse Cantons, tot Baden, haar best gedaan / om de voorsz. Cantons te bewegen / datze hare Hoogh-Mog: Gezant, d'Heer Malapert, van daar wilden doen vertrekken/ dan Zy kregen tot antwoort/ Dat zulks in prejuditie van haar Souverainiteyt zou zijn, en tegens 't Recht der Volkeren strijdigh, zoo dat zy dit niet van zin waren te doen. Den welgedachten Heer Malapert, dede op den 17 Julii, in deze Switzerse Vergadering, een treffelijke Reden, in de Latijnse Tale.

De Switzerse Cantons, wierden daar doenmaals van de Ministers, van 't Huys van Oostenrijk, zeer aangezocht / om ook 't voorgeslagen Tractaat met haar te besluyten / rakende de defentie van Constants, en de 4 Woutsteden; maar zy konden doen ter tijdt / daar toe noch niet verstaan. Den Keurvorst van Brandenburgh, dede aan de zelve Vergaderinge ook bekent maken

ken zijn Verdragh met Vrankrijk, onder belofte / dat dien Koning niets tegens 't Rijk ondernemen / en ook met de Hollanders op redelijke Conditien, Vrede soude maken. Den Fransen Ambassadeur, haar Hoogh-Mog: Gezant, door al zijn Instantien, dan van daar niet hebbende konnen wegh krijgen / quam nu de Cantons verzekeren van de vriendtschap van zijn Koning; daar by doende (gelijk te Weenen, Regensburgh, en meer andere Plaatzen mede was gedaan) dat hy niet op 't Rijk en pretendeerde / &c. maar dat by aldien den Keyzer, Vrankrijk direct of indirect aantaste / de Cantons verbonden waren / den Koning zijn Meester te assisteeren / 't beste dat zy konden; waar op Hy verzocht / dat Zy haar met de Franse Kroon, in noch een nauwer Alliantie zoude willen begeven; presenteerende ook alle achterstalligheden aan haar te voldoen. En op 't eynde van zijn discours verzekerde Hy, dat 'er niet een Switzers Soldaat, in de geheele Armée van Turenne was. Den gedachten Ambassadeur bracht het naderhandt by eenige Cantons zoo verre / dat zy toe-stonden / hy eenige Recreuten voor de Switzerse Troupen, in Franse dienst, mocht laten werben. Doch de Deputatie van eenige Cantons naar Brisach, terwijl den Koning van Vrankrijk nu daar was / om den zelven te complimenteeren, wierd van de meeste tegen gesproken / meenende zommige het een zaak van conscientie te wezen / een triomphante Prins, te laten complimenteeren, welke de ware Religie had uytgebannen. Maar den Koning van Vrankrijk, had gaern gewilt / dat alle de Cantons hem gelijkzaam hadden komen begroeten / dan dat wilde zoo niet voort / dies schreef Hy een Brief aan den Raadt van Zurich, vol van vriendelijkheydt, in de welke Hy uytdrukte / het vervolgh van den Keyzer tegens d'Intrest van zijn Kroon, 't secours, 't geen hy (tegens het Tractaat van Westfalen) aan de Hollanders had gezonden, 't Tractaat van Lottharingen, en 't desseyn van Vrankrijk te invadeeren, onder den Generaal Caplieres; eyndelijk verzocht hy / dat zy geen passagie zouden vergunnen, noch aaa zijn gedeclareerde Vyanden, noch aan die gene, die hy wettelijk Vyanden van Vrankrijk konde achten, aanbiedende insgelijks d'Alliantie te observeeren, en voorts beloovende goude Bergen. Doch dit was van weynigh kracht; de overwinninge van de 3 Provintien, d'Inval in 't Bisdom Trier, en de ruine van Colmar, vervulden de Switzers met mistrouwen: Zulks datze veel eer bedacht waren / om zich zelfs in goede postuur te stellen / tegens alle vreemde macht, die haar mocht komen overvallen.

Aan de Switzerse Stadt Basel, zont den Koning van Vrankrijk, nu ook een Edelman, St. Aubin genaamt / met een Brief, waar in Hy te kennen gaf / de satisfactie, die Hy over haar conduite hadde gehad / in 't weygeren van de passagie aan eenige Lottharingse Troupen, na 't Franse Comté; met een verzoekende / datze haar doch by dit voornemen standtvastigh wilden houden / en van gelijken doen aan eenige Lottharingse, en andere Troupen, die onder den Generaal Caplieres, wierden verzamelt / om over haren Bodem na het Franse Compté te trekken / en van daar Vrankrijk in te vallen: Hier op antwoorden die van Basel, dat dit al de Cantons van Switzerlandt raakte, en dat zy over zoodanige zaken altijdt met malkanderen handelden, maar dat zy echter de Tractaten met Vrankrijk, punctuelijk zouden onderhouden.

De 10 Steden van der Elsas, als/ Haguenaw, Colmar, Sledstadt, Landaw, Croonweissenborgh, Oberney, of Ober Ehnheim, Keyzerspergh, Munster, Rosheim, en Durkheim, nu aldus onder de Franse macht gekomen/ wierden zeer jammerlijk van de zelve gehandelt/ 't geen zoodanige ontsteltenis onder de nabuurige Landen veroorzaakte/ (vreezende mede overvallen te werden) dat zy alles aanwenden/ om haar in staat van tegenweer te stellen. De Inwoonders van de 4 Woutsteden, vluchten met al haar beste Goederen na Switzerlandt. De Swabische Kreyts, was mede niet weynigh verstelt/ dat een vreemde Armée in dat Landtschap zou komen/ waar by noch quam dat de Catholijke en Protestantse Standen, malkander niet konden verstaan. De Stadt Straatsburgh, mede over dit doen in angst, en haar in goet postuur stellende/ zoo zont den Koning (om haar gerust te stellen) den Edelman Catilly, den 29/ aan de Magistraat van Straatsburgh, om die te verzekeren van zyn goede intentien, voor die Stadt, en datze geen nadenken behoefden te hebben/ al had Hy Guarnizoen in Colmar en Sledstadt gezonden/ dewijl Hy 't niet anders had gedaan/ als om der Elsas voor de Keyzerlijke Troupen, te verzekeren. Den gedachten Edelman zeyde ook/ dat Hy last had/ eenigen tijdt tot Straatsburgh te verblijven/ om ordre te stellen tegen de moedtwilligheden/ die eenige Franse Troupen, in dat gebiedt, mochten doen.

Ondertusschen begingen de Franse in Trierslandt, alle violentien/ tot de Spaanse eyndelyk eenigh Volk te Luxemburgh by malkander verzamelden/ om die binnen Trier te zenden/ en die Stadt daar mede te verdaedigen; dan de Franse hier van verwittight/ quamen 24 uuren eerder als de Spaanse, en bezetten al de passen, zoo dat die daar niet binnen konden komen: Dus quam den Ridder de Fourilles, met 5000 Paerden voor Trier, en berenden 't zelve/ begeerende 32000 Pistoolen, by faute van 't welke/ hy de Burgers met het uyterste geweldt dreyghde te straffen; en quamen den 28 Augustii, 3 Schepen met alderhande Krijghs-tuygh, by de Stadt voor de Franse, die doen alles toestelden/ om de Stadt volkomen te belegeren/ waar toe den zelven dagh den Marquis de Rochefort, mede in 't Leger quam/ en aan zijn Voet-volk te Sirk, 6000 man sterk/ ordre zondt/ om mede na Trier te komen/ gelijkze ook den 29 dito, met 7 stukken Geschut, daar aanquamen: Dit was buyten des Konings ordre, alzoo die maar belast had/ dat men deze Stadt, gelijk de Steden in der Elsas, zoude zien in te krijgen; maar den Aantocht der Spaanse, (hier boven gezeyt) dede de Franse deze haastige Resolutie voort zetten. Binnen de Stadt was eenen Sr. Grondeur, een out Collonel, (die wel eer voor Duc de Loraine, Gouverneur in Homburgh had geweest) Commandant, by hem hebbende 300 Soldaten, 2000 Boeren, en 1600 Burgers, die haar in 't begin wel defendeerden. Den 30 Augustii, de Batteryen vaerdigh zijnde/ begonden de Franse daar van te schieten/ en Takke-bosschen aan te brengen/ om de Grachten te vullen; en hoewel den Keurvorst van Trier daar eenigh secours in zont/ zoo zetten de Franse zoodanigh op de Stadt toe/ datze in 't kort onder de Wallen quamen/ niet tegenstaande zy door een steenachtige Aerde mosten graven: Den Marquis de Rochefort, wierd hier aan de schouder en hals gequetst/ benevens

nevens noch veel andere Franse Officieren: En na dat nu de Fransen een Aanval hadden gedaan / gaven de Belegerde den 8 September, de Stadt over/ trekkende de Soldaten met witte stokjes uyt; de Burgers wierden ontwapent/ en mosten noch by den Koningh gaan om genade te bidden: De Fransen seyden/ datze in dit Belegh 30 Officiers en 200 Soldaten hadden verlooren; maar andere meenden wel van 800. In deze Stadt Trier, vonden de Fransen grooten Voor-raadt, die de Landt-luyden van daar rontom / aldaar hadden binnen gebracht. Maar dit veroveren trokken partye van deze Troupen, na 't Leger van Turenne, en de andere na den Koning, in Lottharingen.

Uyt Keulen trokken dees tijdt 500 man van 't Keyzerlijk Regiment van Grana, onder voorgeven van na Syburgh te gaan / en die Fortresse weder op te maken / welke den Hartogh van Nieuburgh, had laten slechten; dan zy gingen na Coblents, om die Stadt te meer te versterken / alzoo den Keurvorst van Trier beducht was / dat de Franse, naar 't veroveren van Trier, die plaats zouden belegeren: Over deze zaak klaaghden den Keurvorst van Keulen dapper aan die Stadt, zeggende / datze onaangezien haar belofte en Declaratie, die zy hadden gedaan, van haar neutraal te houden, geduurende dezen Oorlogh, deze Troupen hadden laten uytgaan, ten dienste van den Keurvorst van Trier. De Magistraat van Keulen, antwoorden den Keurvorst hier op: Dat deze Troupen zonder haar weten waren uytgetrokken, en datze ook niet zouden hebben konnen beletten den uyttocht der zelver, dewijl zy aan haar niet dependeerden, maar aan den Keyzer, van welke zy geduurigh waren onderhouden en betaalt.

De Koning van Vrankrijk, hebbende zich nu aldus van gantsch Lottharingen, de Opper- en Neder-Elsas, en de Stadt Trier, verzekert / leyde toe / om insgelijks dat geheele Aerts-bisdom, in zijn geweldt te krijgen / onder pretext van noodtzakelijkheyt tot verzekering van zijne Staten, en tot revengie dat dien Keurvorst, Keyzerlijk Guarnizoen geleght had in Koblents, Ehrenbretsteyn, en Harmensteyn, zijnde der Fransen publijk voorgeven / alles in 't Rijk te zullen vermeesteren / wat met Keyzerlijk Guarnizoen bezet was; daar toe hadden zy reeds Bezitting genomen / van meest alle de Steden, Burghten, en Sterkten, in dat Aerts-bisdom, en ten platten Lande, alles onder Contributie gebracht: waar toe mede diende het Paerde-volk, door den Prins van Condé, onder 't gebiedt van den Heer Du St. Clar, herwaarts afgezonden / (als gezeyt is) En alzoo was het geheele Landt van Trier, onder de Franse Macht vervallen, uytgezondert de Stadt Koblents, langs den Rijn, en aan de mont van de Moezel gelegen / als ook de onowingbare Slooten, Erenbretsteyn, en Harmensteyn, daar tegen over / waar binnen zich den Keurvorst, met zijn Hof-houding had geretireert / die hem voort aan des Keyzers zijde bleef houden.

Terwijl den Koning van Vrankrijk nu te Brisach gekomen was / zijn de Steden van der Elsas, (hier vooren genoemt) in zijn macht overgegaan; Die Majesteyt vertrok in 't begin van September, weder van daar na Nancy, en quam den 3 dito te St. Marie de Mines, den 4 te St. Die, den 6 te Raon, den 7 te

Luneville, en den 8 te Nancy, daar Hy noch eenige tijdt verbleef / en aan verscheyde Ambassadeurs Audientie gaf; Den 14 dito, overzagh Hy alle zijn Troupen, waar by noch eenige uyt het Landt van Trier quamen / en stelde alles aen / om noch yets gewichtighs te ondernemen; eenige geloofden / dat het op Homburgh of Bitz was aangezien / te meer / om dat veelderhande materialen te Nancy wierden gebracht / om de Rotzen mede te breken / en Homburgh een plaatze was / op Rotzen gelegen; andere meenden op Straasburgh of Friburgh in Brisgaw; ja veele ook op 't Franse Comté, dat wel het waarschijnelijkste was / om dat'er wel 50000 ponden Buskruyt van Verdun, en meenighte aerd-zakken van Mets, te Nancy waren gekomen: Tot dit zelve voornemen scheen ook wel de komst van Duc d'Orleans naar Nancy te strekken/ (waar hy den 18 September quam / en van den Koning zeer wel onthaalt wiert) om by zijn Majesteyts afwezen / daar te commanderen: Dan van dit voorgenomen desseyn is in dezen Jare, 1673, in 't minste niet gevolght / 't zy dan dat het belet wiert door de advantagie der Keyzerze Armée op die van Turenne in het Duytse Rijk, of den optocht des Princen van Oranjen met de Spaanse geconjungeert / of de apparentie van 't breken van de Vrede der zelve/ en ook wel mogelijk alle deze consideratien te zamen / of dat eenige andere oorzaken 't zelve heeft om ver gestooten.

Tertwijlen dewijl den Prince van Condé, noch in Vlaanderen was / heeft Hy aan Sijn Majesteyt tot Nancy advijs gezonden / dat de Spaanse met de Franse zouden breken, met een daar by verzoekende / om secours van eenige oude Troupen Voet-volk, te mogen hebben / zijnde de zijne alle nieuwe Troupen, en slecht Volk, waar mede hy niet vertrouwde / in kas van Aanval, veele tegenweer te konnen doen: Den Koning staande op 't poinct om zijn voornemen aan te vangen / en hier van bericht gekregen hebbende / resolveerde aanstonts al zijn Voet-volk, den voornoemde Prince te hulp te zenden / en zelfs op een gewichtigh advijs van Monsr. Colbert, naar Parijs te vertrekken: Dus trok Hy den 30 September van Nancy, na dat daar een tamelijke bezettinge in had gelaten / slapende dien nacht noch te Thoul, en quam den 1 October, te St. Mihel, daar hy onder 't geroep van Vive le Roy, wierd ontfangen / den 2 dito, te Bauzey, den 3/ te St. Menehoult, den 5/ te Nostre Dame, de l'Espine, den 6/ te Sillery, den 7/ te Cormicy, den 8/ te Laon., den 11/ te Villers-Cotrez, den 12/ te Damp Martin, en den 13/ aten Zy te Clichy, waar den Dauphin, en andere Grooten haar quamen begrooten / met welke Zy noch dien zelven avondt te Versailles zijn aangekomen.

Door dien nu ondertusschen in Vrankrijk het geldt zeer schaars was geworden / was men daar met alle manieren doende geweest / om 't zelve uyt te vinden / werdende derhalven een forme (na de Hollandtse manier) van gezegelt Papier, gestelt op alle Acten van Justitie, 't welk men zou moeten gebruyken / als men zoodanige Acten liet schrijven / of by faute van dien / was 't zelve nul en van geender waerden: en of men wel voorgaf / dat dit geschiede om de menighvuldigheyt der formulen te vermijden / waar uyt groote overvloedige, onnoodige, langduurige, en zoo veel te kostelijker Processen ontstonden/

stonden / soo was nochtans de rechte oorzaak / 't gebrek van Geldt: Doch 't Volk was hier gantsch niet wel over te breden / als niet konnende begrijpen / dat een Riem Papier, die eerst 3 ponden had gegolden / nu 100 ponden sou kosten. Te Montargis ontstont dees tijdt een Oproer, om dat men op de Burgers den Achtsten Penning wilde stellen / welke tot noch toe / daar van vry hadden geweest; De Inwoonders dooden de Pachters, maar daar wierden voort Soldaten na toe gesonden / die de oproerige gevangen namen den Achtsten Penning in voerden / en alles weder in stilte brachten. Wy keeren wederom in Hollandt.

Belegh, en Verovering der Stadt NAERDEN, door *Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Oranjen.*

NA dat den Prince van Condé, nu van Uytrecht met een tamelijk Leger was opgebroken / en zich eerst in de Meyerye van den Bos, en omtrent die Stadt, een tijdt lang / had opgehouden / is Hy van daar / en vorder naar Vlaanderen vertrokken / (hier voren verhaalt) als wanneer het Sijn Hoogheydt d'Heer Prins van Orangien, nu dacht tijdt te zijn / om yets loffelijks / tot verlichting van den Vereenden Staat, tegen het Frans gewelt, by der handt te nemen / dewijl'er nu geen geweldigh Leger van Fransen in 't Vereenigt Nederlant waar te nemen was; Dit voornemen was al een tijdt lang voorgeslagen geweest / dan de Vyandlijke Vlooten, op de Hollandse en Zeeuse kusten hadden 't belet, door dien men 't Krijgs-volk aldaar most by der handt houden / om het Landen der Engelsen, (daar soo veel van gesnorkt / en gedreygt wierdt) te konnen tegen staan: De Zee-slagh nu soo Victorieus op den 21 Augusti, door de Nederlanders uyt gevallen / en de Engelse en Franse Krijgs-Vlooten uyt de Zee geslagen en verjaaght zijnde / waar door de Vrees van 't Landen der Engelsen, in rook was verdwenen / soo dede men de Krijgs-troupen, die in Zeelandt en daar omtrent / tot bewaring der selver Stranden, gelegen hadden, by 't Leger van Sijn Hoogheydt, te zamen komen / 't welk den 29 Augusti zich begon te bewegen / om op te breken: 7 Regimenten van 't selve wierden ingescheept / met last om naar / en door Hollandt te varen / met voorgeven / om vorder na Vrieslandt gevoert te werden / en aldaar de Invallen des Munsterfen Bisschops, te helpen tegenstaan / maar kregen wel haast Contra-patent, om tot omtrent Amsterdam, en op nader ordre / by Muyden, zich te ontschepen: doch sy wierden al eerder ontlost / trokken voorby Amsterdam, over een Brugh, op Vlot-schuyten, over de Rivier den Amstel gelegt / by de Diemer Meer, marcheerende soo al voorts na de Vecht-stroom, by de rest van het Leger. Met het vordere Gros, quam Sijn Hoogheydt van Raamsdonk, door Loon, op 't zandt, en Werkendam, over de Brugh, te Hardings-Velt, en Schoonhoven, na Alfen, en van hier door Ouderkerk passeerende / wierd alle dit Volk, den 5 September, des nachts in een schrikkelijke storm en onweer, met Schuyten, over de Vecht, in 's Gravelant gezet / alwaar 200 Fransen hun meenden tegen te houden / maar wierden wel haast op de vlucht gedreven /

dreven / daar meerder Macht hun had konnen belemmeren. Ter zelver tijdt quamen eenige Staten Uytleggers op de Maas, voor Bommel, (om de Vyanden te misleyden) alwaar zy in de nacht zoodanigh op die Stadt schooten / dat 'er omtrent 40 Menschen doodt bleven: En om de Fransen al weder andere gedachten te doen nemen / waren ook 1500 Staatse Ruyters, dicht onder de Stadt Grave geweest.

Den Hertogh van Luxemburgh, 't opbreken van dit Leger hebbende vernomen / quam met 5 of 6000 man te Tiel, duchtende dat het de Graaf of Bommel zoude gelden / om daar mede de gedachte Steden te secondeeren; doch zedert hebbende vernomen / dat dit Leger zich in 's Gravelant had geposteert / quam hy weder te Uytrecht, alwaar Hy grooten Krijghs-Raadt hieldt / die 2 uuren duurde / waar op alle de Stukken aldaar op de Wallen wierden gebracht / en eenige 100 man na Breukelen gezonden; maar beducht zijnde / dat het Naerden wel mocht gelden / zont hy noch eenige Wagens met Provisie derwaarts / doch die wierden alle van de Staatse gekregen. Zoo ras waren Sijn Hoogheyts Voor-troupen, niet op 't harde Landt, of den Grave van Waldek, dede haar op 't Kerkhof te Loosdrecht, Ankeveen, en Hilversum posteeren: En Sijn Hoogheyt daar by gekomen / gaf den 6 September ordre aan den Heer Fariau, met een partye Ruyterye, de Stadt Naerden te berennen / gelijk by den zelven volbracht wierd / volgende daar op het gansche Gros van 't Leger, bestaande in 25000 man: Ondertusschen was dit volgende alom afgekondight.

Waarschouwinge. *Vry-Leger*, in de *Loosdrecht*, tot *Kortehoef*, *'s Gravelandt*, *Ankeveen*, en *Hilversum*.

DE Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten:* Alzoo tot onderhoudt van 's Landts Militie, de welke by den anderen leght, en noch vorder gebracht werdt in de Loosdrecht, tot Kortehoef, 's Gravelandt, Ankeveen, en Hilversum, in forme van een Leger, vereyscht wordt, dat successivelijk derwaarts gevoert werden, notable quantiteyt van Vivres en andere necessiteyten, zoo tot onderhoudt van de Militie, als Voeragie voor de Paerden gerequireert. ZOO IST, Dat Wy, mits dezen allen en eenen yegelijken van Onze goede Ingezetenen en Onderdanen, daar van wel hebben willen verwittigen, ten eynde de zelve naar de voorzeyde Plaatzen willen voeren, en doen voeren, allerley Provisie voor de Militie en Paerden vooren geroert: Welken Toevoer derwaarts zal mogen werden gedaan, zonder eenige Impoften te werden betaalt. En ten eynde niemandt daar van ignorantie prentendeere, en een yder weten moge waar naar hy hem hebbe te reguleeren: Ordonneeren en lasten Wy, dat dezen zal werden gepubliceert en geaffigeert, alomme daar het behoort, en te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage, op den 2 September, 1673.

Onder stondt, Ter Ordonnantie van de Staten.

En was ondertekent, SIMON van BEAUMONT.

Sijn

Sijn Hoogheyt nam zijn Quartier te Bussum: En zoo dra de Stadt rondsom beslooten was/ wierden de Circumvalatien opgeworpen de Trencheen en Loopgraven gemaakt/ en Batteryen verveerdight/ zoo van de Water als Landt-zijde, waar toe 't Geschut van Amsterdam quam. Den 8 dito, de Batteryen in volkomen perfectie zijnde gebracht/ wierd op de Stadt zeer hevigh geschooten/ 't geen in 't gantsche Belegh geduurigh wierd gecontinueert/ antwoordende die van binnen maar flauwtjes daar op/ wijlze geen zwaar, en maar 19 stukken Geschut, daar van eenige noch onbruykbaar/ binnen hadden/ waar door de Loopgraven te meerder wierden voort-gezet: 't Guarnizoen daar binnen bestondt uyt 800 Switzers, 180 Paerden, 15 Compagnien van Turennes Regiment, 16 Compagnien van Navarre, 16 Compagnien van Normandyen, en 18 Compagnien van La Mothe; t'zamen 2930 man sterk. De Belegerde seynden ook met vuuren van den Tooren, om hulp aan die van Uytrecht, doch dat en bewaarde haar geenzints/ want alhoewel den Hertogh van Luxemburgh, uyt de geconquesteerde Steden, een Leger te Zeyst by malkander vergaderden van omtrent 10000 man sterk/ om Naerden te ontzetten/ waar by noch quamen 4 Regimenten Paerden, van den Bisschop van Munster, als dat van Hel, Westerholt, Masbagh, en Graaf Roys, zoo en dorst Hy echter niet wagen/ om een proef tot het Ontzet te doen/ maar zont geduurigh partyen uyt/ om Sijn Hoogheyts Leger te recognosceeren (die alle niet weder quamen) en onder die een partye van 1000 Paerden, onder de Graven de Gassion, en de Roure, welke dicht onder 't Leger quamen/ maar des Princen Ruytery opgezeten gingen zy datelijk door/en verborgen zich in een Bosch in Embuscade: Dus geviel 't/ dat als den 9 dito, den Baron de Trukses, met omtrent 300 Paerden was uytgereden/ hy by Amersfoort een gelijk partye aantrof/ en gelukkelijk sloegh/ maar weder keerende/ passeerde hy voorby deze Hinderlage, waar uyt de Franse haar doen datelijk vertoonden/ zulks dat hy 'er noodtzakelijk most doorslaan of gevangen blyven/ welk eerste hy met een manhaftigheyt aanvangende/ doode veel van deze Troup, doch de Franse te sterk/ kregen een partye van de Staatse gevangen; in deze ontmoeting bleef den Ritmeester Heemskerk, een wakker Soldaat, van des Princen Volk, en den Baron de Trukses, wierd zelfs gewont; echter sloegen 'er een partye der Staatse noch door/ mede brengende in 't Leger eenige Franse gevangen.

's Maandaghs den 11, de Loopgraven zeer voortgezet zijnde/ stelde Don Francisco d'Augourto, Luytenant Generaal van de Spaanse Ruytery (commanderende de Hulp-benden, in Sijn Hoogheyts Leger) voor/ dat men, om de Franse schrik aan te jagen, de Contrescarpen behoorde aan te tasten, en haar alzoo beletten eenige Uytvallen te doen, gelijk zy voorgenomen hadden; 't welk by Sijn Hoogheyt en de Generaals Persoonen zijnde goet gekeurt/ zo wierd vast gestelt/ 's nachts den 11, de Contrescarp van twee zijden te bestormen, benevens het Ravelijn voor de Huyzer Poort. Alles daar toe vaerdigh zijnde/ en den avondt gekomen/ wierd den Marquis de Wargnies, wiens Wacht-beurt het was/ gecommandeert den Aanval te doen; als mede den Rijngraaf met het Regiment van Palm, aan d'andere zijde. Omtrent 11 uuren viel den Marquis de Wa-

rignies, met zijn geheel Regiment op 't Contrescarp aan / en den Rijngraaf met 't Regiment van Palm, zijnde Mariniers, ondersteunt van 't half Regiment van den Collonel Wee, op d'andere zijde, hebbende zich als Volontaires hier onder begeven / de Collonels Soutelande en Cassiopijn, den Luytenant Collonel Wijnbergen en den Sergeant Majoor Hardenbroek, benevens den Capiteyn Ladder: Den Luytenant Collonel Blanche, Capiteyn Spangen, en noch 2 andere Capiteyns onder de Spaanse, waren d'eerste op 't Contrescarp, gevolght van al de rest, ontmoetende eerst een dichten hagel-buy van Musquet-kogels, doch dit niet tegenstaande daar op aandringende / en de Palissaden af-kappende / geraakten 'er na 3 uuren tegenstandt, Meesters van / als ook van 't Ravelijn, vluchtende de Franse in groote Verwarring na de Stadt; waar de Staatse lichtelijk mede ingekomen zouden hebben / had de furie haar niet in onordre gebracht / want den gantzen nacht hielden de Fransen op de Wal slechte wacht; in deze Aanval bleef van des Princen zijde, den Capiteyn Ladder, en den Collonel Palm en Soutelande wierden hier gequetst / doch 't getal der dooden van de gemeene Soldaten was aan de zijde der Belegerde, groter als aan die van de Belegeraars.

Des anderen daaghs / zijnde den 12 September, de Belegerde 't Contrescarp verlooren ziende / verzochten stilstandt van Wapenen, om haar dooden af te halen / doch 't zelve wierdt van Don Francisco d'Agourto afgeslagen. Maar hy liet noch even gestadigh van de Batteryen op de Wal speelen / gelijk zulks geduurigh was gedaan / waar door al eenige schade aan de Wal geschiede; den Rijngraaf deedt van gelijken/en men begon doen Takke-bosschen,en alle gereetschappen aan te brengen/ om de Gracht te dempen/ en een algemeenen storm te doen / waar toe ook het Gebedt wierde gedaan / door 't geheele Leger, het welk de Belegerde merkende / deden het teken van te willen parlamenteeren, en verzochten met den Heer Don Francisco d'Agourto te spreken / de welke dit verstaande / zoo dede hy aanstonts zulks Sijn Hoogheyt bekent maken: De Ostagiers die wegens de Belegerde uyt quamen/waren den Marquis de Laurier, Veltmarschalk over de Ruytery, den Heer de la Mothe, commanderende 't Regiment van Navarre, en den Majoor van 't zelve Regiment: Daar tegens gingen van des Princen zijde binnen de Stadt, den Heer de Leau, Collonel van een Regiment Voetvolks, den Graaf van Tilly, Luytenant Collonel van den Marquis de Wargnies, en Capiteyn Franq onder 't zelve Regiment. De Ostagiers van de Belegerde met Don Francisco d'Agourto by Sijn Hoogheyt gekomen / wierden met een Middaghmaal by Don d'Agourto, getracteert / en 't Accoort gemaakt: Dat zy met vliegende Vaendelen, slaande Trommelen, brandende Lonten, volle geweer, en 2 stukken Geschut, zouden uyttrekken na Arnhem: Welk Accoort zijnde getekent / zoo bracht het den Majoor binnen de Stadt, om den Gouverneur daar van te berichten / die het ook aannam; waar op de Marquis de Wargnies de bezetting van een Poort, en den Rijngraaf van een Bolwerk nam.

Den 13 September, zijnde den dagh van 't uyt-trekken / geschiede zulks onder toezicht van den Rijngraaf en den Fransen Gouverneur du Pas; doch alvoorens dede Sijn Hoogheyt de Franse betalen, al het geene dat zy aen de

Burgers

Naerden, verovert door Zyn Koninklyke Hooghey

gheyt den H. Prince van Oranje den 13 September 1673.

Burgers schuldigh waren ; zelfs een Fransman met een Paert van zijn Waert, meenende door te gaan / most op aan klachte / 't zelve weder geven : 's Middaghs ten een uuren geschiede d'uyttocht, in dezer voegen.

Eerst quam een Spaanse Ketel-trom, met 1 Compagnie Spaanse Paerden, om de Franse te convoyeren.
Doen volghden 50 Wagens met Bagagie.
30 Wagens met zieken en gequetsten.
2 Stukken Geschut, waar van d'een bleef leggen, vermits d'Affuyt brak.
Eenige Vrouwen te Paert.
Een Carmeliter Monnik te Paert.
Een overdekt Bedde, met een gequetst Officier, van 2 Muyl-Esels gedragen.
Een Compagnie Ruyters.
Den Fransen Gouvern. van Naerden.
Den Commandant van de Switzers.
4 Compagnien Switzers.
De Franse Infantery, 2000 man sterk.
2 Compagnien Ruyters.

In dit uyt-trekken wierden eenige Overloopers in de Bagagie-wagens verborgen gevonden / die alle daar uyt genomen / en naderhant na verdiensten gestraft wierden. Den Gouverneur du Pas, voor by Sijn Hoogheyt rijdende / groete den zelven zeer beleeft / zeggende / dat hy redenen had gehad, de Plaats zoo vroegh over te geven.

Het scheen voor yder een ten hooghsten wonderlijk / dat men zoo een sterke Plaats met hooge aerde wallen, die de Franse zoodanigh versterkt hadden / zoo haastelijk over gaf ; daar noch geen gebrek aan eenigh dink / en omtrent de 3000 Man binnen was / trekkende zy lieden 2700 gezonde sterk / uyt; daar en boven was 't Contrescharp noch maar alleen in des Princen handen / en alzoo zy 'er zoo sterk in waren / hadden zy noch licht een storm konnen uytstaan. In deze Belegeringe waren aan der Staten zijde in 't geheel omtrent 100, dooden, en 200 gequetsten : daar tegens hebben de Belegerde daar al veel meer laten zitten / en 't is wonderlijk / datter in een Belegeringe meer van binnen, als buyten blijven. Behalvens de gequetste Officiers in 't Contreschap, (waar van hier voor gezeyt is) waren noch aan der Princen zijde gequetst Don Barnardo de Sermiento, den Baron de Salins, Lieutenant Collonel van 't Regiment van Vaudemont, 2 Soons van den Collonel Palm, en Capiteyn de Wit. Alle Officiers hadden haar in dit Belegh byzonder wel gequeten / en zelfs had zich Sijn Hoogheyt over al begeven / zoo in de Loopgraven, als op de Batteryen, geen gevaar ontziende / om haer met zijn exempel aan te moedigen. Dit is 't geene in deze Belegering, buyten / by / en om Naerden is voorgevallen ; Hoedanig het daar binnen gestelt was / kan men zien / in het volgende Extract, namaals door / of van wegen den Fransen Gouverneur van Naerden, Monsieur du Pas, tot zijne Verantwoording, uytgegeven.

EXTRACT uyt de Memorie, of Verhaal van wegens, *Philippe de Procé*, *Heer du Pas*, gewezen *Franſen Commandant* te *Naerden*; behelzende 't gene binnen die *Stadt*, ten Tijde van des zelfs *Belegering*, is voorgevallen.

IN 't eynde van Auguſtus, in 't Jaar, 1673. kreegh de Gouverneur veel berichten / dat de Vyanden het op zijn Stadt Naerden gemunt hadden. Hy ruſte zich voort tot tegenweer toe / en gaf alle zoodanige beveelen / als daar toe noodtzakelijk zijn. Zijn begin was / een aanmerkelijke hooghte, die naar de Zee lagh, te doen ſlechten; daar 200 mannen twee dagen aan werkten: Hy dee meer dan 1500 Paliſſaden, op de bedekte wegh, daar zy ontbraken / planten: Hy dee de Halſen der Halve Manen ſluyten / en twee Bruggen, uyt de Stadt naar de bedekte wegh maken / om dat men daar by zou konnen komen: Hy vont zich ook ten hooghſten genoodtzaakt / de Borſtweeringen te verzwaren / en de Gordijnen te verzorgen / die door de natuur van de gront, de welk geheel zandigh is merkelijk lager waren geworden: Hy moeſt ter zelfde tijdt een kleyne Halve Maan, die men onlangs had begonnen / voltrekken / en twee Dammen, die zoo breet waren / dat 'er 8 mannen op een rijgh konden gaan / en de Gracht met Paliſſaden bezetten. Men moeſt aerde in deze zelfde opgeworpe Halve Maan brengen / die voor het Bolwerk, genaamt Amſterdam leght / de Paliſſaden voort op de barmte zetten / in veel plaatzen ſpitten en delven / Batteryen opwerpen / Storm-palen maken / Faſcinen, Paliſſaden, en veel andere Werken toeſtellen; daar toe men geen groote dienſt van d'Inwoonders kon trekken / om dat 'er weynigh gevonden wierden / en de zelfde ten meeſtendeel doodt, of vertrokken waren. De geheele laſt viel dieshalven op de Soldaten, onder de welke meer dan 700 zieken, wierden getelt; en de gene / die niet ziek waren / wierden door deze overyldе / en echter zeer noodtzakelijke arbeydt, gantſchelijk afgemat.

De tijdingen, die de Gouverneur ontfangen had / wierden wel haaſt bevеſtight: want op den 30 Auguſtus, beweeghden zich de Vyanden door 't heele Landt, om ergh vaan t'ontſteken / en te lichtelijker eenige plaats te belegeren. De Heer du Pas, om zeker bericht hier af te hebben / zondt een party van 100 mannen uyt / onder het beleyt van de Heer van Grimpré, Capiteyn in 't Regiment van Turenne, met bevel van zich naar een plaats te begeven / 's Gravelandt genoemt / een mijl van Naerden, en twee mijlen van Loosdrecht; dewijl deze twee Dorpen d'eenige wegen waren / langs de welken de Vyanden op 't hooge Landt konden komen: want dewijl het Landt onder gezet was / zoo lagen alle de Wegen en Velden onder 't water bedolven. In dezer voegen / was 'er geen andere middel toe / als de wegh van deze twee Dorpen. De party uyt Naerden gegaan / bejegende by nacht de Vyanden, die bezigh waren met over een groote Vaert te zetten / de welk tuſſchen deze beyde Plaatzen leght: Hy taſte hen aan / doode 'er 15 of 20 af / en kreegh 2 gevangens, die naar de

Gouverneur gezonden wierden. Men verstondt uyt hen / dat de Hollanders 6 Compagnien van de geduurige bezettingen, met eenige Landt-lieden uytgezonden hadden / om een Vesting aan de Vaert te maken.

De Gouverneur, deze tijding bekomen hebbende / trok terstondt uyt met 400 mannen te Voet, en met de Ruytery: Hy beval aan de Commissaris van 't Geschut, een stuk Geschuts vaerdigh / om mee te trekken / te houden / en nam met zich een Kar met Krijghs-voorraadt: Hy zondt ter zelfde tijdt een Courier aan den Heer van Luxenburgh, om hem van 't geen / dat 'er gebeurde / te berichten / en op dat de zelfde te beter van de staat der zaken bericht zou worden / zoo zont hy aan hem een Officier van de party zelve / die / als getuygh van de zaak, het verhaal daar af / aan hem zou doen: Hy maakte aan hem bekent / dat hy in zeker plaats, daar hy Post gegrepen had / tijding van hem zou verwachten. De Krijghs-Oversten weten / dat du Pas tot hen zeyde / dat hy / indien den Heer van Luxenburgh (onder de welk Hy stondt) niet zoo naby hem was / de Vyanden zou aantasten; doch dat Hy, bericht hier af / aan hem gedaan hebbende / tijding van hem moest verwachten.

Vier uuren daar na / quam den Heer van Luxenburgh zelf / die / ziende dat de Vyanden Post gevat hadden / en bezigh waren met hun Vesting te maken / over luyde zeyde / na dat Hy zich zelf een weynigh bedacht had: Ik zal 'er binnen 2 of 3 dagen tijdigh genoegh wezen. Men begon vervolgens het voornemen der Vyanden t'overwegen. Het meeste deel wilde dat dit niets anders / dan een veynzery zou zijn. En zeker / zy hadden in 't eerst niet voorgenomen zich met een groot Heyr, in deze Engten te begeven; dewijl zy wel wisten / dat den Heer van Luxenburgh, zoo naby was / en hen zoo lichtelijk kon beletten / voort te trekken; vermits hy niet meer dan 1000 mannen behoefde / om hun voortgang te stuyten. Zy oordeelden dat men / volgens alle regelen / zich tegen hun voornemen zou stellen / gelijk zy zedert beleden hebben: Zy zonden ook niet meer / dan 6 Compagnien, van de bezettingen daar omtrent naar 's Gravelandt. Maar toen zy zagen / dat den Heer van Luxenburgh, hen zich daar liet versterken / zoo wierd het geen / dat in 't begin een loutere veynzing was / eyndelijk een waar bestaan / dewijl zy zich niet alleenlijk meester van de wegh zagen / maar ook van 't Landt, 't welk zy / door een party van 600 Ruyters, 2 dagen lang / deden afloopen.

De Gouverneur, verzuymde niet met de tijdingen / die hy bequam / aan den Heer van Luxenburgh bekent te maken / en tot hem te zeggen / dat hy geloofde / dat de Vyanden, zoo men hen liet door-trekken / op Naerden zouden komen: Hy vertoonde hier overal weder aan hem / het geen dat hy alree meermalen aan hem had bekent gemaakt; namelijk dat 'er onder de 4 Bataillons van zijn bezetting meer dan 700 zieke Soldaten waren / die geen dienst konden doen / en daar op men geen rekening had te maken: Hy badt hem noch zeer ernstelijk / dat Hy oude Krijghs-benden, die hy zeer noodtzanelijk behoefde / aan hem zou toe zenden.

Den Heer van Luxenburgh, hem niet tegenspreken konnende / antwoorde hem; Ghy zult het Regiment van Normandyen hebben, 't welk ik heb doen

opzoeken. Du Pas deed daar op de Ruytery van Naerden in 't Veldt, en op 1 hooghte blijven / om behulpzaam te zijn / tot de Inkoomst van dit Regiment en van een Convoy van 7/ of 8000 ponden Bussekruyt, dat men by nacht der waarts zou zenden / en schepde hier op van Luxenburgh, en keerende weer na Naerden, om Huysvesting, voor dit Regiment te bestellen. Twee uuren daa na / zondt den Heer van Luxenburgh, de Ridder de Valence, weder aan hem om tot hem te zeggen / dat hy de Bataillon van Normandyen, niet aan hem zo zenden / om dat hy tyding had gekregen / dat de Vyanden elders bezich waren Daar op de Heer du Pas antwoorde/ dat hy geloofde dat den Heer van Luxenburgh, wel onderricht was; Maar dat hy echter altijdt vermoede dat de Vyanden, zoo men hen liet deurtrekken / naar Naerden zouden komen. Hy dan / niet gerust op het geen / dat den Heer van Luxenburgh, aan hem had ontboden / wilde zelf niets van 't geen / dat aan hem stondt / verzuymen / om zich tegen de Vyanden (zoo Hy aangetast wierd) te verzorgen: Hy zont diershalven naar d'omleggende Dorpen, om de voeragie te doen wech halen: Hy vaerdighde daar toe 80 mannen te Voet af/ en 25 Ruyters uyt / onder het beleydt van de Heer de Fortenai, Majoor van 't Regiment de la Motte, aan de welk hy beval / Post in een Dorp, dat dicht daar by was / te grijpen / tot bescherming van een Convoy, van 100 Wagens, met voeragie, die men in deze dagh zou brengen; dewijl de Landt-lieden niet darden deurtrekken/ uyt oorzaak van 't Verbodt, 't welk de Vyanden in die uchtent aan hen gedaan hadden/ namelijk / van niets naar Naerden te brengen, met dreyging van hen af te branden, zoo zy niet gehoorzaamden: Hy beval aan deze Krijghs-Overste, hem daar af te berichten / zoo de Vyanden gelaat toonden / van op hem aan te komen / en zich ondertusschen in de Kerk van 't Dorp te vertrekken. De Krijghs-Overste volbracht dit / zoo haast hy veel partyen van Ruytery in de vlakte, en op 't hooge Landt zagh verschijnen. Op dit bericht / trok de Heer du Pas zelf uyt / met 400 mannen te Voet, en 't overige van de Ruytery, en haalde zijn Volk van de plaats, daar zy hun beschanst hadden / zich in dier voegen posteerende / dat zijn Vyanden hem niet darden aantasten / noch de voortgang der Wagenen beletten.

Hy zondt uyt deze plaats de Heer de Grimpré, Capiteyn in 't Regiment van Turenne, en met hem een Quartier-meester van de Ruytery, om bericht van het geen / dat 'er gebeurde / aan Luxenburgh te geven; maar voornamelijk om hem te bidden / ten minsten 200 mannen, van d'oude Krijghs-lieden, aan hem te zenden / dewijl hy de Bataillon van Normandyen, niet aan hem wilde laten volgen; dat hy hem daarom bad/ te meer dewijl Hy zekerlijk wist/ dat de Vyanden het alleenlijk op Naerden gemunt hadden: daar hy by deed voegen/ dat hy deze 200 mannen ten hooghsten behoefde / om zich tegen de stroperyen te stellen / die de Vyanden omtrent zijn plaats deden.

In de volgende dagh, den 2 September, zondt den Heer van Luxenburgh, de voorsz. Quartier-meester weerom / zonder eenige antwoordt, op d'ernstige gebeden van de Gouverneur te geven; en hy beval aan de Heer van Grimpré, by hem te blyven.

Op den 3 September, zondt de Gouverneur een party uyt / om Palissaden, Storm-palen, Schanskorven, en Takke-bosschen, te halen / die hy in de voorgaande dagh in een Bosch, (een vierde deel van een mijl van Naerden af) had doen maken. Hy bevondt dat de Vyanden zich daar in belaging hadden geleght / en dat zy / tot een getal van meer dan 2000/ in de vlakte, en op 't hooge waren gekomen. Deze party dan was genoodtzaakt / met verlies van 3 of 4 mannen, en onbeschut gaande / te wijken. De Vyanden stieten toe/ zelfs tot aan de Stadts Poorten, met een kleyne Bende, die voor uyt was. Dit verplichte de Heer du Pas, in deze zelfde dagh, een Courier aan den Heer van Luxenburgh te zenden / om hem hier af te verwittigen / en noch ernstighlijker te bidden / om d'oude Krijghs-benden te verwerven / die hy zoo dikwijls van hem verzocht had; daar hy deed bryvoegen / dat men hier aan niet meer had te twijffelen / dat de Vyanden het op Naerden hadden gemunt / en dat men aan geen zijde van 't onderleggende Landt, veel Benden, zoo Voet-volk, als Ruytery, zagh zweven. Maar hoe ernstighlijk de Heer du Pas aanhieldt/ en onderricht tot verzekering van zijn plaats dede geven / hy was altijdt zo ongelukkig/ dat hy van den Heer van Luxenburgh, niet geloofst wierd / die zich eerder aan eenige valsche berichtingen hieldt / de welken aan hem gegeven wierden. De Couriers quamen wel gelukkighlijk t'Uytrecht, en wierden wel gehoort: maar om dat men aan andere aanbrengingen, alle geloof gaf / zoo zondt men niemant aan de Gouverneur wederom.

Den 4 September, zijnde die dagh, dat de Vyanden zich omtrent Naerden legerden / en die Stadt omringden / schreef de Heer du Pas een Brief, in Cijffer, aan den Heer van Luxenburgh, om hem hier af te verwittigen. Hy parste hem noch / om oude Krijghs-benden, aan hem te zenden / en vertoonde aan hem de quade stant / van de bezetting, en van de plaats. Daar was toen niet langer schijn van andere berichtingen / als de genen / van de Gouverneur du Pas, te gelooven. Doch hoe gewichtigh zy waren / men beweeg nopt aan hem d'Eer, van daar op t'antwoorden; als of deze berichtingen van geen belang waren. Zedert die tijdt wierd alle gemeenschap gantschelijk afgesneden / tot aan d'overgeving van de Stadt, &c.

Den Hertogh van Luxenburgh, bleef weygeren verlof aan de Heer van Grimoré, (die zulks verzocht) te geven / om weer naar Naerden te keeren / schoon deze Capiteyn verklaarde / dat hy'er gemakkelijk zou binnen komen. Hy dede ook een Granadier, zijnde een Soldaat van 't Regiment de la Motte, dreygen/ dat hy hem zou doen ophangen / om dat hy ook zeer ernstighlijk verlof van weer te keeren / verzocht: Want den Heer van Luxenburgh, zou als dan verlicht geweest hebben / eenige ordres en beveelen aan d'een of d'ander te geven; maar hy had besloten / zich stil te houden.

Zedert de vierde van de Maandt September, tot aan de zevende, waren de Vyanden bezigh met hun Oorlogs-benden, Reys-tuygh, en Krijghs-voorraat, die zy langs de Vaarten, en ter Zee, tot de Belegering van Naerden, van Amsterdam deden komen / aan te voeren / &c.

Als nu begonden de Vyanden, de Stadt te beschieten; zy hadden 40 stukken

ken, die alle van 12/ tot 48 ponden yzers schooten. Het schieten duurden 2 dagen, eer men de Trencheen opende/ en Loopgraven begon te maken. Het gewelt was zo groot/ dat binnen weynigh uuren de Poorten invielen/ de Bolwerken afstotten/ de Storm-palen en Palissaden geplet/ en overal openingen gemaakt wierden.

De Gouverneur, in deze stant zijnde/ besteede alle zijn vlijt en naerstigheyt in deze breuken te doen weder opmaken: Hy deed de Palissaden, die geduurighlijk wech geschooten wierden/ weder inzetten/ d'openingen weer stoppen/ en de Poorten, die gantschelijk gemorsseit waren/ toe-stoppen: Hy liet alle de Boomen van de Stadt afhouwen/ om Takke-bosschen, en Palissaden, daar af te maken; en indien hem Boomen ontbraken/ zoo deed hy de balken daar toe/ uyt de huyzen nemen; 't welk niet geschieden kon/ zonder veel menschen bezigh te houden.

De Batteryen der Vyanden, waren aan alle zijden geplaatst. Zy hadden drie op Zee, een in de Vaart van Muyden, twee aan d'Uytrechtse Poort, en vier aan de Poort naar de Zee. Sommigen schooten op het Bolwerk van 't Magazijn, en op dat van de Zee; en die van de Zee beschooten de Gordijnen, en de Halve Maan. Anderen schooten op de Poorten, Borstweeren, en Bolwerken, en andere hadden 't op het meeste deel der Werken gemunt.

In de Stadt waren niet meer dan 13 of 14 stukken Geschuts, van de welke drie ontstelt/ en onklaar waren. Men bracht'er Twee af op de Battery van het Bolwerk naar de Zee: Een op 't Bolwerk van 't Magazijn, 't welk op die van de Spanjaerden, en Hollanders, in d'Aanval van de zijde ter Zee, schoot; Twee op 't Bolwerk van Amersfoort, en Twee op dat van Uytrecht. Op het Amsterdams Bolwerk, stonden Twee andere stukken Geschuts, die op de Batteryen van de Vyanden ter Zee speelden: Een op het vierkant Bolwerk, 't welk op de Trenchee, en op een Plaats der Vyanden, dicht aan de Stadt schoot: Een ander, stondt op de Gordijn, tusschen het Bolwerk van Amsterdam, en dat van Uytrecht, 't welk tegen de Battery, op de Vaart van Muyden speelde.

De Vyanden begonnen daar na/ by Nacht, tusschen den 8/ en 9 September, hun Aannaderingen te maken. Zy openden de zelfde verder/ dan een Musket-scheut van de Stadt af/ in een plaats, daar men hen niet bemerkte/ dan met het krieken van den dagh, schoon men dikwijls Volk, aan gene zijde van de laaghte van het Contrescarp zondt/ om te luysteren/ en te bespieden wat'er gedaan wierd/ en dat men eenige Soldaten dee schieten; maar dewijl het Landt zandigh is/ zoo kon men lichtelijk werken/ zonder gedruys te maken. In de nacht tusschen den 9/ en 10 dito, brachten zy hun naderingen merkelijk voort/ tot naar de Gracht van 't Contrescharp. In deze nacht dee men 2 Uytvallen, om hun Werken te vertragen. In de nacht tusschen den 10/ en 11 September, vorderden zy hun Aannaderingen, tot op 7 of 8 vadem aan de voet van de Gracht, van 't Contrescarp. Men dee in deze nacht ook eenigh Volk uyttrekken/ 't welk/ omtrent 40 mannen (in een na by gelegene Post, op hun buyk leggende/ gehouden hebbende) vuur op hun gaf. Geduurende deze 3 nachten, wierd uyt de Buytenwerken van de Stadt, geduurighlijk

veel

veel vuurs gegeven; en indien de Soldaten, het geen / dat zy van verre deden/ van naby hadden gedaan / men zou geen stoffe gehad hebben / om over hen te klagen.

De Gouverneur du Pas, most zich vernoegen / met uytvallen by nacht te doen / zonder zulks by daagh, te konnen aanvangen. Want uyt oorzaak van de gelegentheyt der Aanvallen, en van de grondt, kon men niet tot een eenige plaats van de bedekte wegh uytkomen / zonder van de Vyanden gezien te zijn/ en zonder zich tusschen de 2 Aannaderingen te bevinden; en dewijl hun Ruytery, nader aan de plaats was / dan 't hooft van hun naderingen, zoo zouden zy hen altijdt hebben konnen affnijden. Wijders / de Approches, of Naderingen der Vyanden, waren zoo zeker / door hun groote en veele *Corps de Gardes*, of Wapen-plaatzen, en hun Beschanssingen, daar mee zy gemeen met malkander waren / zoo gelijkwijdigh met de Stadt, dat hun vuur altijdt machtiger wierd bevonden / dan dat van de Belegerden; behalven noch dat / zedert de tweede dagh van de Beschanssing, de Borstweer van de bedekte wegh, daar achter d'eenige Poort was / tot de welke men uyt kon / door 't Geschut wech geschooten wierd. Men was diesshalven gedwongen / daar een schouder-werk te maken / om de Poort van de Halve Maan, die 'er af bestreken wierd / te bedekken: invoegen dat men daar niet meer kon deur gaan/ dan met een of twee mannen neffens malkander. De Gouverneur was dan gedwongen / alle de voorzichtigheyt / die hy by zich had / te gebruyken / om de Krijghs-lieden te sparen / zonder op zijn eygen zelf achting te merken / &c.

In de nacht, tusschen den 11/ en 12 September, waren de Vyanden noch verre genoegh van de Bedekte Wegh, om te geloven / dat zy'er niet zoo haast zouden komen. Maar ten duurde echter niet een oogenblik, (na dat den Gouverneur daar uytgetreden was) of zy begonnen daar op te stormen. Hy had 'er zoo even 200 mannen tot versterking toe gebracht / boven de 400, die 'er gemeenlijk in waren / toen Hy verplicht was / in de Stadt te gaan bezien / of men bezigh was met de Poort van de Halve Maan naar de Zee, en die van Uytrecht, te stoppen: dewijl 'er ten hooghsten aan gelegen was / dat zy in deze nacht, gestopt wierden; vermidts men by daagh niet daar aan kon werken / uyt oorzaak van 't Geschut der Vyanden, daar mee men / zonder ophouden / schoot. Op 't gedruys van de Wapenen, liep Hy naar 't Bolwerk van 't Magazijn, en naar de Halve Manen aan de Zee, om te bevelen dat men heftigh vuur zou geven: Hy quam vervolgens aan de bedekte Poort, om naar de Bedekte Wegh te gaan; maar Hy bevondt dat de Soldaten, de zelfde zoo terstondt laf hartighlijk hadden verlaten / vermidts de schrik en vrees hen overal in dier voegen ingenomen had / dat zy hun Wapenen nedergeworpen hadden / zonder op hun Oversten en Bevelhebbers te passen / zoo dat zy aan alle zyden in wanordening wech liepen. De Gouverneur du Pas, deed in deze verwarring alle pogingen / die hem mogelijk waren / om hen weer te vergaderen / en naar hun Poorten te doen keeren: maar de schrik was zoo groot / dat het hem onmogelijk was zulks uyt te voeren. Zy verborgen zich in de duysterheyt van de nacht. En hoewel de klok, (die / zedert het begin van d'Aanval, alarm

 sloegh/

sloegh / om alle de Soldaten, die in de Stadt in bezetting waren / en de Wacht niet hadden / de Wapenen te doen aantasten) de vluchtelingen 300 mel / als d'anderen, behoorde te doen t'zamen komen / 300 waren echter de klok, en de stemmen der Bevelhebbers machteloos in zulk een algemene schrik. De dagh toonde dat de schrik noch grooter was / dan men gelooft had. De Gouverneur klaaghde daar over aan de Bevelhebbers, en zondt de Majoor, d'Onder-Majoor, en eenige Sergianten, om hen te dwingen weder te keeren. Maar dewijl deze zaak langzamelijk voort ging / en niet zoo vaerdiglijk uytgevoert wierd / als wel noodtzakelijk was / zoo was Hy gedwongen de Vergadering te doen slaan / met een uytterste wanhoop van de quade gesteltheyt der Soldaten, van de welken hy niets kon verhoopen / uyt inzicht van de schrik, daar zy in waren / van de welk de kleyne ervarentheyt d'oorzaak was: want deze wanordening en verwarring zou niet voorgevallen zijn / zoo men oude Krijghslieden aan hem had gegeven / daarom Hy zoo dikwijls by den Heer van Luxenburgh verzocht had / &c. Wat moeyten den Gouverneur ook aanwende / zoo kon Hy echter geen 300 Soldaten by malkander krijgen / om weder na buyten te trekken; daar waren mede / 6 Vyandtlijke Soldaten, met de Franse, in de Stadt gedrongen.

Terwijl deze dingen aldus te Naerden voorvielen / deed den Heer van Luxenburgh, (wel voorziende dat men 't verlies van deze plaats hem zou konnen aantijgen) een Krijghs-Raadt t'Uytrecht vergaderen / om deze zaak in berading te leggen / dat is / om 't geen dat hy alree gedaan en besloten had / te doen authoriseeren, en 't verwijt, dat Hy met recht daar af verwachte / op anderen te schuyven. Deze Krijghs-Raadt bestondt / uyt den Heer van Luxenburgh, uyt den Heer de Graaf van Saux, d'Heeren van Choiseul, Magalotti, en Gassion, en d'Heer Robbert, d'Intendant, en eenige anderen. Maar Zy waren niet alle van een zelfde gevoelen.

d'Heer Graaf van Saux, die 't altijdt zoo wel weet t'onderscheyden / stemde / dat men de plaats, van hoe weynigh belang zy ook was, moest ontzetten, dewijl het zonder bystandt gantsch onmogelijk was, de zelfde te verdedigen. Maar dit was niet het ooghmerk en d'Interest van d'Heer van Luxenburgh. Daar wierd dan / volgens des zelfs ooghmerk, besloten / dat men de plaats niet zou ontzetten, en dat men geen achting op 't verzoek zou nemen, 't welk de Heer du Pas dee, om oude Krijghs-benden te hebben, ja dat men ook de 200 mannen, die hy verzocht had, niet aan hem zou zenden.

De Gouverneur du Pas dan / geen antwoordt van Uytrecht bekomende / en ziende dat den Heer van Luxenburgh, zijn uytgezondenen niet aan hem weder zondt / en dat hy geen beveelen aan hem gaf / kon niet anders gelooven / dan dat de Generaal zich niet met de Stadt Naerden bekreunde / en het verlies daar af niet van groot gewicht oordeelde: Hy dan / zich ten hooghsten gedrukt vindende / door de Legering van de Vyanden, op de Contrescarp, en overwegende / dat de Krijghs-lieden kleyn in getal waren, dat hy veel stormen zou hebben uyt te staan, geduurighlijk de Wallen weer op te maken; dat zijn Soldaten verschrikt waren, en dat de schrik algemeen was; daar by, dat 'er

meer

meer dan 700 ziek, en 300 doodt en gequetst waren; dat men geen meer Musketten in 't Magazijn vondt; dat 'er niet meer dan 8000 ponden Bussekruyt was; dat de Vyanden gemakkelijk over de graft konden komen, die in veel plaatzen niet docht, en niet dieper, dan tot aan de middel was; dat de Kogels uyt het Vyandtlijk grof, en zoo zwaar Geschut, in de Fortificatien, (die alleenlijk van zandige aerde waren) te recht treffende, alles konden onder de voet werpen; dat de Vyanden, een storm leverende, de plaats konden overweldigen; en dat men dan niet alleenlijk de plaats zou verliezen, maar ook de Krijghs-benden, die men noch elders kon behoeven; dat de Generaal zoo weynigh werks van de Stadt maakte, en dat hy, (die met 1000 mannen de Vyanden had konnen beletten, derwaarts te komen) zich daar meê niet bekreunt had; dat hy zijn verzoek en bericht had verwaarloost; dat men in de tijdt van 11 dagen, die deze Belegering en Benaderingen, hadden geduurt, geen antwoordt aan hem had gedaan, wat Boden hy ook aan hem had gezonden; dat men niet aan hem bekent maakte dat men voorgenomen had eenigh ontzet aan hem te zenden: Hy dan/ alle deze dingen overwegende/ geloofde/ dat het zijn plicht was/ met d'oudtste Bevelhebbers van de bezetting, raadt te leven/ om hun gevoelen op het geen/ dat dienstigh was gedaan te worden/ te hooren. Indien Hy nergens anders mee/ dan met zijn moedigheyt, en met d'Interest van zijn eyge Eer, te rade was gegaan/ Hy zou een storm verwacht hebben/ wat 'er ook op had konnen volgen/ en zoo weynigh op de Krijghs-benden gepast hebben/ als den Heer van Luxenburgh op de plaats. Maar dewijl d'yver ten dienst van de Koning, in zijn Ziel d'overhandt boven alle andere Harts-tochten kreegh/ zoo deed hy de Krijghs-Raadt vergaderen/ de welk bestont uyt d'Heer de Markgraaf de Lorrieres, Collonel van de Ruytery; de Heer de la Tour, Luytenant Collonel van 't Regiment van La Motte; de Heer Fortanay, Majoor van dit Regiment; de Heer van St. Vaast, Capiteyn van dit zelfde Regiment; de Heer van St. Paul, de Bataillon van Navarre commanderende; en in de Heeren Ravantum, en Leuvoy, Capiteynen in 't zelfde Regiment; de Heer Querler, Luytenant Collonel, van de Switzers; de Heer Ridder van Brussewert, Capiteyn van de lichte Paerden, in 't Regiment van Lorrieres.

Dezen Raadt wierd/ door 't bevel van de Gouverneur du Pas, in 't huys van den Heer, de Graaf van la Motte vergadert. Yder bracht zijn gevoelen in/ volgens zijn ordening. De meeningen van alle de Krijghs-Oversten, waren eenparigh/ en bynа in deze woorden begrepen: Dat zy, de stant van de plaats ziende, en overwegende dat men buyten hoop van bystandt en ontzet was, dewijl den Heer van Luxenburgh geen antwoordt gaf, oordeelden dat men, tot welstant van des Konings dienst, volkomentlijk moest besluyten tot verdragh te komen, en des Konings-benden te bewaren, dan henluyden gezamentlijk met de plaats gelijkelijk te verliezen, die men niet langer dan 24 uuren kon verdedigen. De Gouverneur du Pas, antwoorde daar op: Mijn Heeren, dewijl dit uw gevoelens zijn, zoo moet het ook het mijne wezen.

De Artijkelen van 't Verdagh wierden vervolgens ingestelt/ en in de vergadering aangenomen/ in tegenwoordigheyt van alle de Bevelhebbers, zonder

getekent te wezen. Zy wierden geschreven / alleenlijk tot versterking der Memorie van de Heer van Fortanay, Majoor van la Motte, die uytgezonden wierd/ om het den Prince van Oranje, voor te stellen / de welk het tekende / en daar na de Heer van Fortanay, uyt de naam van de Gouverneur. Het Verdragh wierd op den 12 September, 1673. des middaghs, gemaakt; en in de volgende dagh, den 13 dito, trok men uyt / met de Wapenen, Reys-tuygh, en 2 stukken Geschuts, om naar Arnhem gevoert te worden; om dat men de wegh naar Uytrecht niet kon bedingen.

De Heer du Pas, bleef zedert 15 dagen t'Arnhem, zonder dat men bedacht heeft d'overgeving van de plaats, hem tot misdrijf aan te tygen. Men nam hem niet gevangen; men beschuldighde hem niet / van dat hy in des Konings dienst gemist had / noch van yets tegen zijn Eer gedaan te hebben: Hy bleef 'er zonder vrees, om dat hy zonder misdaadt was: Hy ontfing zelfs complimenten van d'Heer van Luxenburg, eerstelijk door den Heer de Markgraaf de la Freseliere, Luytenant Generaal van 't Geschut, die van wegen hem / van zyn diensten en bescherming verzekerde: maar zedert beweeg den Heer Hartogh van Luxenburgh, zelf in Persoon aan hem / d'Eer, om hem daar in te verzekeren. Tot hier toe was de Heer du Pas niet schuldigh: maar hy wierd zulks eensklaps / toen den Heer van Luxenburgh verstondt / dat men in 't Hof te Parijs niet wel over de Verovering van Naerden, te vreden was.

Hier op wierd de Heer du Pas, op den 29 September, gevangen genomen t'Arnhem, daar hy altijdt was gebleven / op 't vertrouwen van zijn onschult, &c. Op den 30 dito, bracht men hem 't Uytrecht gevangen / daar men hem met zoo groote strengheydt bewaarde / dat niemant met hem spreken mocht. Ja den Heer van Luxenburgh, verstaan hebbende dat 'er in de Stadt een Krijghs-Oversten, van zijn maaghschap was / beval aan de zelve binnen de tijdt van 12 uuren te vertrekken / &c.

Men bracht vervolgens de getuygen, die hem beschuldighden in zijn tegenwoordigheyt; en hy / ziende dat 'er eenigen waren / die tegen hem getuyght hadden / en niet voor hem verscheenen / kon zich niet onthouden / van zijn klachten daar over te doen. Maar men gaf hier op aan hem tot antwoordt / dat zy ziek waren, en dat men geen achting op hun aanklachte zou hebben, &c. Eyndelijk / men bracht de geheele aanklachte tot vier voorname Leden.

't Eerste was, by daagh geen Uytvallen op de Vyanden gedaan te hebben.

Het tweede, niet weer naar de Bedekte Wegh gekeert te zijn.

Het derde, de Halve Maan niet verdedight, en daar beneffens gewacht te hebben, tot dat de Vyanden de Gracht gevult hadden.

Het vierde, d'Advijzen der Bevelhebbers te hebben willen verstrikken, toen hy hen in de Krijghs-Raadt deed vergaderen, om met hem raadt te leven.

De 2 eerste Leden, van deze beschuldiging, verantwoordt den Heer du Pas, met veele redenen / in dit Verhaal, (hier vooren gezeyt:) Op het derde, dat Hy de Halve Maan niet verdedight had, zeyt Hy het volgende: Dat deze Halve Maan, noyt in standt / van verdedight te konnen worden / geweest heeft: want

want behalven dat zy kleyn en laagh was / zoo stont 'er ook geen water in de Gracht, dan tot aan de knie; en dewyl het Vyandlijk Geschut de Storm-palen en Palissaden had gebroken / zoo behoefden de Vyanden geen groot gewelt te doen/ om de zelve te overweldigen. Men kon 'er nauwelijks meer bykomen / om de Krijghs-lieden, die 'er in waren / t'ondersteunen / om dat de Stadts Poort, en Wip van de Wip-brugh, gantschelijk gebroken waren. Men was genoodtzaakt de Balken van de Brugh af te zagen / en niet meer dan een Poort te bewaren / om in de Halve Maan te komen. Maar dit padt daar toe leydende/ wierd zoo bestreken / door de Vyanden, die op 't Contrefcarp gelegert waren/ dat onmogelijk was / daar langs te gaan. En behalven deze redenen / zoo behoefden de Vyanden niet de Halve Maan in te nemen / om de Stadt zelve aan te tasten / gelijk men klaarlijk zal toonen / als men van de Gracht spreekt. Men zou dan te vergeefs veel Volks in gevaar gestelt hebben / met zich hartnekkigh aan deze tegenweer te houden. Men vertraaghde daar door niet het voornemen der Vyanden, en men verloor veel Krijghs-lieden, die elders zeer noodtzakelijk waren.

Men had de Stadts Gracht, zeer gemakkelijk konnen vullen / zoo de Vyanden zulks hadden willen aanvangen / dewyl 'er op 5 of 6 plaatzen niet meer water in was / dan tot aan de middel, zonder de 2 Dammen, te rekenen / die'er in waren / en van de welke Wy alree gesproken hebben. Maar Zy behoefden de zelfde niet te vullen: want Zy hadden niets te doen / dan de zelfde ter flinke zijde van 't Magazijn-Bolwerk over te trekken / 't welk niet beschermt wiert / dan van een kleyn stuk Geschuts, dat op de gordijn stondt / en zeer schuyn moest schieten. Voorts / het Bolwerk was van 't Geschut, en van de Bomben zo beschadight / dat de Storm-palen, Palissaden, en de groene Hage, daar wegh geschooten waren. Men vreesde zelfs dat het plotzelings neder zou storten. Wijders / dewijl het Bolwerk kleyn, en met een dikke Tooren belemmert was / zoo kon men daar geen affnijding maken. De Vyanden konden ook ter rechte zijde van het Zee-bolwerk, 't welk byna zoo qualijk gehandelt was / als 't ander / en dat van vooren weynigh beschutting had / over de Gracht trekken / die in deze Plaats niet deckt / tot aan de Zee-dam toe.

Behalven deze twee Plaatzen, waren'er noch veel anderen, langhs de welken de Vyanden aanvallen konden doen. Behalven noch van hun aanval op de Poort van Amersfoort, daar zy niet verzuymt hadden de halve Manen aan te tasten / gelijk ook zich aan de Dam van 't Amsterdamsch Bolwerk te vesten / daar de Gracht niet deucht / en daar af de flinke zijde niet beschut is / dan van een zeer wijt afgelege strijckweer. Schoon het Krijghsvolk, 't welk op de Dijk van Muyden begraven lagh / van die zijde geen aanval had konnen doen / zoo gaf de Zee, die'er niet meer / dan een Musket-schoot af is / middel aan hen om nader by te komen / &c.

Wat aangaat het vierde lidt van den Heer du Pas, zijn beschuldiging, namentlijk dat Hy de Advijzen, der Krijghs-Raden zou hebben willen verstrikken, is het zulks dat Hy dit niet zonder der zelver tegenwoordigheyt / of verklaringen konde verdaedigen: Maar deze ziende dat de Heer du Pas nu was

gevangen / en wetende dat het overgeven van Naerden zoo wel hare, als des Gouverneurs Advijs was geweest / en hier over voor zoodanigen geval beyreest / begonden niet alleen flauw van dit overgeven te spreken / maar gaven genoeghzaam te kennen / (om de schult van Hare, en alles op de schouderen van Du Pas, alleen te leggen / dat haren Gouverneur hun geen vryheydt in 't spreken had gelaten / maar deze Advijzen van overgeven, hun als afgedwongen hadden geweest.

Den Heer du Pas, konde voor dees tijdt zijne Ruine niet ontgaan / zijn party, den Hertogh van Luxenburgh, (die het overkomen van Sijn Hoogheyt, des Prins van Oranjens Troupen, (hier vooren verhaalt) zoo het mogelijk was / had moeten zoeken te beletten; de Stadt Naerden by tijdts te secoureeren, of daar na / te komen ontzetten, en dit alles verwaarloost had) was al te sterk; zijn Krijghs-Officieren van 't Garnizoen in Naerden, gaven nu voor / dat zy in den daar binnen gehouden Krijghs-Raadt hadden gezegt / dat men die Stadt, noch wel 2 dagen had konnen houden; In welken tijdt den Hertog van Luxenburgh, die zou hebben komen ontzetten / en daar toe nu (zoo als Hy zelfs zeyde) gereedt had gestaan. Aldus is den Heer du Pas, door een Vonnis, van al zijn Staat- en Krijghs-Ampten afgezet / en in Eeuwige gevangenis verwezen. Den nauwkeurigen Lezer, die meerder van deze Proceduuren zou gelieven te weten / kan lezen de Memorien, van wegen den voorsz. Heer du Pas, (die om zijn redelijkheyt en rekkelijkheyt, zelfs by de Ingezetenen van Naerden bemint was) daar van uytgegeven / eerst in de Franse spraak, en daar na verduytst / waar uyt dit Verhaal getrokken is.

De Stadt Naerden, op den 13 September, 1673. aldus aan Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen overgegeven / zagh men de zelve / zoo hier en daar / tamelijk beschadight: Daar binnen vont men noch wel voor 6 Weken Montkost; als / 172040 ponden Meel, zijnde van half Rogge, en half Tarwe, 20 Lasten Rogge, 5 Lasten Erweten, en andere Lijf-tocht meer: Van Krijghstuygh vont men daar noch wel 16500 ponden Boskruyt, (hoewel den voorsz. Heer du Pas, maar van 8000 ponden, voorgeeft) 2000 ponden Musket-kogels, en Kanon-kogels, naar advenant; daar waren noch 7 stukken Metaal Kanon, op eenige der zelve stont / HARDERWYK, de welke van daar / hier waren gebracht / doen de Franse besloten hadden / Harderwijk te verlaten: op andere Stukken stont UYTRECHT, onder welken een was / van die naam / met der zelver Stadts Wapen, daar op gegooten / benevens deze woorden / *Thomas Both me Fecit*, 1578. Het Laat- of Vonk-gat, van dit Stuk, was / door 't veel gebruyken uytgebrandt / en wel drie maal zoo wijdt / dan 't behoorde: Voorts zagh men deze 4 Vaersjes daar op gehouwen / of gegraveert.

Des Aerdt-bodems ronde kloot,
Heb Ik in drie Jaren,
Door Avontuuren groot,
Mit Olivier rondtsom gevaren.

Dit

Dit Stuk zoude / (by aldien het kon spreken) konnen getuygen / dat de 2 Elementen, of Hooft-stoffen des Wereldts, als Water, en Aerde, te zamen/ de gedaante van een ronden Kloot, uytbeelden: want na den inhoudt van deze 4 voors. Vaerskens, heeft het zelve met Olivier van Noordt, een Uytrechts man, d'eerste der Nederlanders, als Generaal over 4 der zelver Schepen, in de Jaren, 1598, 99, 1600, en 1601, den gantschen Aerdt-kloot, omgezeylt.

Als nu de Fransen, den 13 September, 1673. uyt Naerden vertrokken/ quam een Graaf van Stierum, met zijn Regiment weder daar binnen / en zijn aanstonts de daar rontom leggende Boeren, op ontboden / om de Werken van de Belegering, om de Stadt heen / te slechten, en die van binnen te herstellen. Daar quamen ook eenige Gedeputeerde, (daar onder den Heer Raadt-Pensionaris Fagel) uyt den Hage, om Sijn Hoogheyt over deze overwinning te begroeten / en vorder te raadtplegen / van 't gene nu te doen stondt / met des Landts Militie, die noch met een goedt deel Volks stont versterkt te worden.

Des anderen daaghs, den 14 September, quam Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, zelfs binnen Naerden, en wierd aldaar van de Borgery, en duyzenden nieuwsgierige Lief hebbers, uyt de omleggende plaatzen, (schoon het zeer slordigh / nat / en regenachtigh weer was) verwellekomt / en toe gejuyght.

Sijn Hoogheyt stelden op alles goede ordre, en den Graaf Koningsmark tot Gouverneur, en den Collonel Stokheym tot Commandeur daar binnen. Den volgenden dagh zijn de Spaanse Krijghs-Officieren, die hun hier wel gedragen hadden / heerlijk onthaalt / bedankt / en geprezen / gelijk mede de Duytse, daar onder den Collonel Palm, die met zijn Regiment het Contrescarp had overweldight / vechtende noch wel 3 uuren, na dat Hy van een Granaat, in den arm gequetst was: Zijn eene Zoon was dwars door 't lijf geschoten / en d'andere gewont. Den 16 September wiert een Dank-predicatie door D^o. de Roy in de Stadts Kerk gedaan / uyt Psalm 66 / vers 13. *Ik zal met Brand-offeren in u Huys gaan: Ik zal u mijne geloften betalen.* en 14. *Die mijne lippen hebben geuytet, ende mijn mondt heeft uytgesproken, als my bange was.* Waar Sijn Hoogheyt met de Generaals Perzoonen present waren. Maar wanneer men nu dacht/ dat met 't Leger yets verder op de Veluwe zoude zijn ondernomen geweest/ kregen de Spaanse Troupen ordre, zich weder na Brabandt te begeven / waar een partye van de Staatse ook na toe trokken / om een Leger te formeren; En Sijn Hoogheyt reysde na den Hage. Over deze Victory is uytgeschreven de volgende

DANK-DAGH.

DEwijl het Godt Almachtigh goedertierentlijk belieft heeft, het hoogh wijs beleyt van Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie, dermaten te zegenen, dat de Stadt Naerden, tzedert dat de zelve eenige weynige dagen geattacqueert was geweest, is overgegeven; het Franse Guarnizoen na gemaakte Capitulatie, daar uyt getrokken, en onder de gehoorzaamheyt van dezen Staat gebracht.

gebracht is, eene zake daar aan den zelven Staat ten hooghsten is gelegen; zoo vinden Wy goet, dat in de respective Steden van onzen Lande van Hollandt en Westvrieslandt, op Donderdagh aanstaande, die wezen zal den 21 dezer loopende Maant, des na-middaghs zal werden gedaan een Predicatie en Gebedt in alle de Kerken, om Godt den Heere te looven en te danken, over zijn onverdiende genade, in 't veroveren van de voorsz Stadt Naerden, aan den Lande betoont, en om voorts Sijn Goddelijke Majesteyt te bidden, en te smeken, dat de zelve de Wapenen van den Staat, en de desseynen die Sijn Hoogheyt daar mede verder zoude mogen komen te ondernemen, ten besten wille zegenen en voorspoedigh maken, en dat na de voorsz. Predicatie de Klokken in de voorsz. Steden, den tijdt van een uur geluyt, en het Kanon eens gelost zal werden, daar van wy U L. mits dezen wel hebben willen adverteren, met serieuse begeerte, dat onze goede meyninge dienthalven binnen de Stadt ...... door U L. goede voorzorge, zal werden nagekomen, gevende daar van mede advertentie aan de Franse en Engelse Kerken, die aldaar zouden mogen zijn; En ons daar toe verlatende, beveelen wy U L. in de bescherminge Godes. *Geschreven in den Hage, den* 18 *September*, 1673.

Doen Sijn Hoogheyt de Stadt Naerden, had beginnen te belegeren / wierden uyt alle Hollandtse Steden, de Burgers geordonneert om uyt te trekken / tot een getal van 8000 man, welke in de Frontier-Steden, zouden werden geleyt / en de Soldaten daar uyt genomen / om 't Leger daar mede te versterken; doch na de Veroveringe der gedachte Plaats, zijn de zelve ordres ingetrokken / en de Burgers weder ontslagen. En dewijl 'er nu een nader Alliantie tusschen Spangien en dezen Staat was gesloten / (als verhaalt is) zoo wierd een partye van 't Leger, naar den Brabandtsen Bodem gevoert / om daar met een partye Spaanse te conjungeeren / en een merkelijk desseyn te ondernemen / bestaande de zelve in der daadt / in 6000 Ruyters, 1500 Dragonders, en 2500 Voet-knechten, over welke / als mede de andere Hulp-Troupen, Sijn Hoogheyt Opper-Generaal zoude zijn: Onderwijl bleef den Grave van Waldek, met 6 Regimenten Paerden, en alle het Voet-volk, in Hollandt, om de Militaire Diensten waar te nemen; doch Hy vertrok eerst (terwijl Sijn Hoogheydt in den Hage verbleef) na Vrieslandt, om daar met Prins Maurits, en den Generaal Rabenhooft te spreken / byzonderlijk over Koeverden, 't geen door 't opgestopte water gevaarlijk wierde geplaaght; om 't welke te ontzetten / den Generaal Rabenhooft, 47 Compagnien verzamelden / waar by haar 4000 man uyt Vrieslandt, zouden voegen / als mede 8 Regimenten uyt Hollandt: Na gehouden Conferentie, van deze 3 Generaals Persoonen, vertrok den opgemelten Grave van Waldek, onder 't losbranden van 't Kanon weder na Hollandt, doch had het ongeluk dat onderwegen in 't water viel / waar door wat onpasselijk wierd / maar begost haast te beteren. Na dat nu alle den Treyn en Bagagie van Sijn Hoogheyt gereedt was / is die den 29 September, na Roozendaal vertrokken / gevolght van Sijn Hoogheyt, den Rijngraaf, en veel andere voorname Heeren. En wierd Sijn Hoogheyt nu van 't Huys van Oostenrijk,

rijk, Spanje, &c. met den titul van *Son Altesse Rojale*, of Sijn Koninglijke Hoogheyt vereert.

Nauwlijks was Naerden wederom onder de gehoorzaamheyt der Heeren Staten gekomen / of men verzekerde terstondt den Persoon van Karel de la Lande, Inwoonder der zelver Stadt, waar van hier vooren Pag: 279, is aangeroert; tegens wien uytgesproken wierd / de volgende

S E N T E N T I E.

ALzoo *Karel de la Lande*, Gedetineerde binnen het Guarnizoen der Stadt Naerden, door loutere en overgevene boosheyt, zich zelfs, midtsgaders de affectie die een Inwoonder den Lande, en Plaatze zijner wooninge schuldigh is, tot zoo verre heeft vergeten, dat hy zich niet en heeft ontzien, van geduurende den tijdt dat de Stadt Naerden, onder het gewelt der Fransen, zijnde der gemeene Landen Vyanden, was gedirigeert, met de zelve niet alleen tot nadeel van de en doenmaals geaffligeerde Inwoonderen te correspondeeren, en zich in allen deelen aan te stellen als een der zelver ten hooghsten geaffectioneerde, maar ook zelfs als een Facteur tot nadeel van den geheelen Staat, gecauseert zijnde door zekere abominabile opinie, waar mede de Gedetineerde, volgens eygene confessie is bevangen geweest, als ware hy Gedetineerde een geboore Fransman, zijnde doen de voorsz. Stadt Naerden aan de partyen der Fransen overging, geen langer getrouwigheydt aan den Staat dezer Lande, en Sijn Koninglijke Hoogheyt, verobligeert te bewijzen in consideratie van de gememoreerde opinie, zich inbeeldende, doenmaals een subject van den Koning van Vrankrijk te zijn, en overzulks aan hem gehoorzaamheyt te bewijzen, als zijnde doen een Dienaar geweest van den zelven Koning, alle het welke is strijdigh, niet alleen tegen het recht der natuuren, maar ook tegen de tranquilliteyt van een welgepoliceerde Staat en Regeeringe intolerabel in een Onderdaan en Ingezeten van dien; ZOO IST, dat die van den hoogen Krijghs-Raadt, in den Quartieren van zijn Excellentie de Heere Grave van Waldek, gezien hebbende den eysch en conclusie van den Advocaat Fiscaal, en doorzien hebbende de stukken en munimenten by den zelven ten processe geproduceert; midtsgaders gelet op de defensie van den Gedaaghden daar tegens gedaan, en verders met rijpe deliberatie van Raden overwoogen hebbende, alle het gene ter materie dienende was, en hadde konnen moveeren, doende recht, verklaren den Gedetineerde te zijn een Traiter, condemneeren hem overzulks in een amende van 60000 guldens, te appliceeren volgens de Placcaten van den Lande, te voldoen binnen den tijdt van vier eerst-komende weken, op pœne dat de voorsz als dan onbetaalde boete zal worden geconverteert, in een corporeele straffe, ter arbitrage van meergemelte hoogen Krijghs-Raden, bannen hem voorts voor altijdt uyt de Geunieerde Provintien, zonder daar oyt wederomme te mogen inkomen, op pœne van zwaarder straffe; mitsgaders in de kosten en misen van Justitie.

Aldus gesententieert binnen de Stadt Naerden, dezen 3 November, 1673. Præsentibus de Heere Overste *Eppen*, President, *Lichtenbergh*, en *Sliben*,

Luytenants Colonels, *La Riviere*, en *Binkhuyzen*, Majoors Ritmeesters, *Papenkop*, *Morgenstar*, en *Leliensterren*, Capiteyns, *Schuurmans*, en *Groenevelt*, Luytenants, *Varik*, Vaendrigh.

Onder stondt,

In kennisse van my Auditeur, en was getekent, *J. Bosch.*

In margine stondt,

Sijn Excellentie de Heer Grave van *Waldek*, Velt-Maarschalk, heeft goet gevonden deze Sententie te approbeeren, uytgezondert dat Sijn Excellentie verstaan heeft, en verstaat by dezen, Dat de Gecondemneerde de amende zal hebben te betalen in 14 dagen, in plaatze van in 4 weken.

Onder stondt;

Gedaan in den Hage den 6 November, 1673. Was getekent, *G. Frederik van Waldek*, en was getekent, *V. F. Bekker.*

Lager stondt,

Naar gedane Collatie jegens zijn Principale, is deze daar mede bevonden te accordeeren. Actum Naerden, dezen 8 November, 1673.

By mijn Auditeur,

Was getekent,

J. Bosch.

Maar den Heer La Lande, had zeer weynigh genegentheyt, om deze Sententie te voldoen; Hy bleef over sulks noch lang daar na, in verzekering sitten, en wierden veel Compositien, tot vermindering van deze somme Penningen, voor; en afgeslagen, als ook niet weynige dispuyten, over de manier, en macht, van deze Proceduren, en uytspraak van de Sententie gehouden, aleer Hy in vryigheyt konde geraken.

Het overgaan van Naerden, dede de Franse op verscheyde Plaatzen, het Party-loopen en Stroopen beletten, zy verlieten ook hun Post te Breukelen, die zy tegen de Nieuwer-sluys, hadden versterkt, en deden aldaar het Oude Sterke Steenen Slot, genaamt Guntersteyn, door Boskruydt, in de Lucht vliegen, zoo dat het geheel Dorp Breukelen, nu als een loutere Woestenye was aan te zien: Zy verbranden ook het gene dat zy van het Huys te Nieuwenroy, (tusschen Breukelen en Maersen gelegen) tot noch toe hadden overgelaten. Men kon nu, tot op een halfuur gaans na, zonder verhindering van eenige Franse Posten, aan de Stadt Uytrecht komen: En daar waren langs de Vechtstroom, van Breukelen, tot Maersen, en van daar verder naar Uytrecht toe, noch verscheyde vermakelijke Hof-steden, in haar volle fleur, behouden blijven staan, die Amsterdammers toe behoorden, doch de selve waren, door betalen van Contributie, en Brandtschattingen, (hoewel tegen des Landts Placcaten) behouden gebleven.

t Huys te Niewen

en rode
J. Soriano fec.

't Slot te Breukelen

In 's Gravelandt, by Naerden gelegen / hadden de Fransen, dezen voorleden Somer ook als woeste Beesten te werk gegaan / verbrandende en vernielende alle Huyzen en Plantagien, van die gene / die de opgestelde Contributie-penningen, (in de Maandt April voorleden / door den Hartogh van Luxenburgh, en Intendant Robbert zelve aldaar ingestelt / hier vooren op Pag: 397 aangeroert) niet wilden betalen. Hier lagen mede de Hof-steden, van den Wel-Edelen Heer Lt: Admiraal Tromp, en die van zijn Wel-Ed: Gemalinne, nevens malkanderen: Welkers laatstgenoemde heerlijkheit van Gebouw, en zoo wytluchtigh van Plantagien en Boomgaarden gezien wierd als eenige daar/ en daar omtrent gelegen. Veele Brieven en Waarschouwingen wierden van wegen de Fransen, aan den hooghst-gemelten Heer Admiraal, en terwijl zijn Ed: in Zee was / aan de welgedachte Mevrouwe, overgezonden / om haar Ed: te bewegen / met een weynigh geldt, de ruïne van hare zoo heerlijke / en kostelijke Plaatzen, af te koopen. Maar hier in was niet te doen; hebbende d'Heer Admiraal, in 't nemen van afscheydt / als zijn Ed: met 's Landts Vloot laatst in Zee stak / noch aan zijn Ed: Gemalinne verzocht / van geenzints des Landts Placcaten te overtreden / om de Fransen daar in te voldoen.

De Hof-stede van d'Heer Admiraal Tromp, wierd van eerst aangetast / alle Geboomte wegh gehouwen / uytgeropt / en geruineert / zoo dat 'er weynigh van 't Huys is blijven staan; maar de Franse ziende dat dit alles niet kon helpen / om het groote en kostelijke Gebouw, van des Ed: Heer Tromps Gemalinne, te doen rantsoeneeren / begonden 't zelve vast te plonderen. De groote, nieuwe, en cierlijke houte Poort, en Valbrugh, voor aan de wegh / wierd afgebroken / en zelfs met Wapens, en alles dat 'er aan vast was / aan de Stadt Naerden, voor een der zelver Stadts Poorten gestelt / die daar noch te zien is: Het Loot van de Goten, en Daken, de Beelden uyt Steen gehouwen / en van Loot gegooten / de Marmore Nissen, en zoodanige Italiaanse Vloer-zarken, en Steenen, wierden uytgebroken / wegh gevoert / en alom verkoft. Zeker Heer van Amsterdam, nu tot Uytrecht met zijne Familie woonende / ontzagh zich niet van die geplonderde, en gestoolen Goederen te koopen / en alhoewel Hy daar na hem meende te ontschuldigen / eerst met die niet gekent / en namaals met de zelve ten profijt van d'Heer Tromp, te hebben ingekoft / of geborght; zoo is Hy daar na anders overtuyght geworden / door dien Hy onder andere / der zelver plonderingen, eenige steene Leeuwen, (voerende Schilden, daar de Wapen-teykens van de Wel-Edele Gemalinne, van d'Heer Tromp, in waren afgebeelt) op zijn Poort tot Uytrecht, had laten zetten, na dat Hy de Wapen-teykens daar uyt had doen houwen. Uyt dit zelve / en noch andere beschuldigingen zijn hier na groote Processen ontstaan / die noch staan uytgewezen te worden.

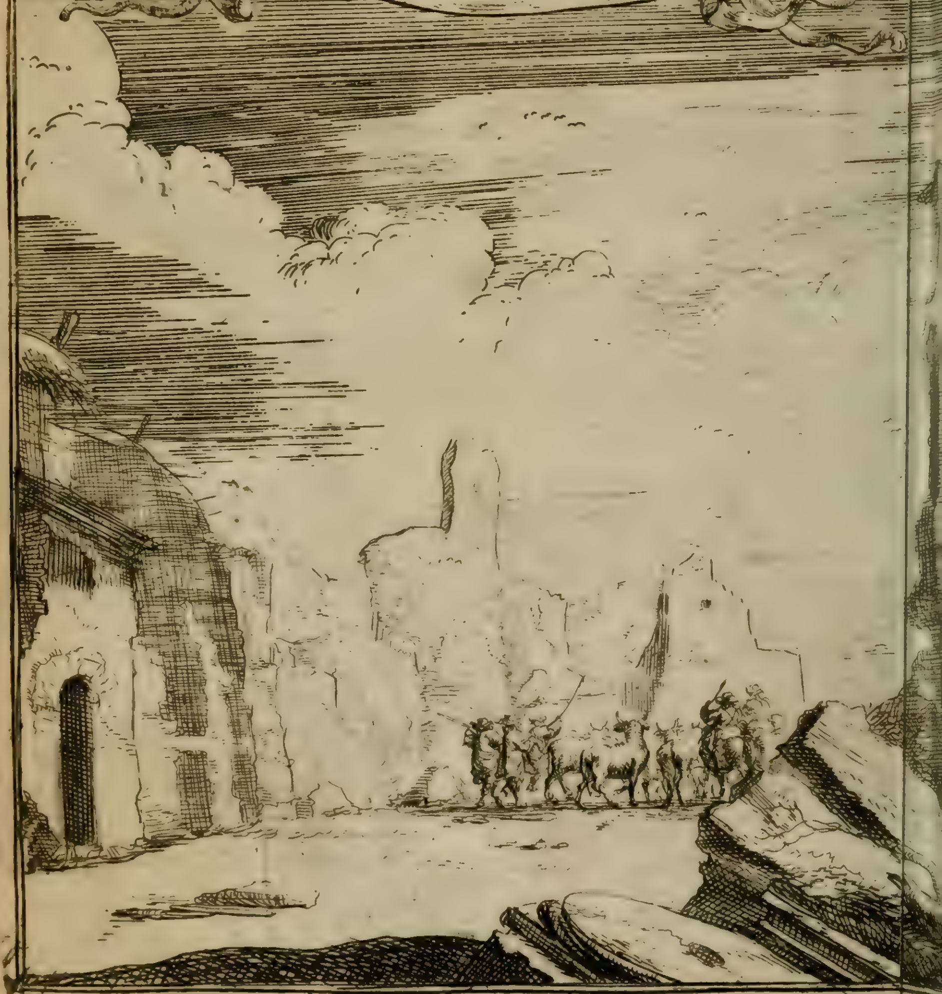
Als nu alle deze Franse Dreygementen, op 't gemoedt van den welgemelten Heer Tromp, noch van zijn Wel-Edele Gemalinne niets konden uytwerken / zoo heeft men eyndelijk 't Vuur in dit Heerlijk gebouw doen aansteken / waar door 't zelve tot As verbrandt / en in een Puynhoop is neder gestort / en voorts al het schoon en vermakelijk Geboomte en Plantagie geruineert en neder gehouwen:

wen: of nu zulks / door expresse ordre des Konings van Vrankrijk is geschiet/ is niet wel te gelooven / om dat die Majesteyt de dappere Helden altijdt in te grooten achting heeft gehouden; Maar veel eer kan men denken / dat de Vilainie des Hartoghs van Luxenburg, en de onverzadelijke Gierigheyt van den Intendant Robbert, zulks heeft uytgevoert: en hier bleek de Edelmoedigheyt, en Beleeftheyt der Fransen, daar Zy altijdt zoo veel roem op dragen. Wanneer nu den Heer en Vrouwe Tromp (naar de verovering van Naerden) deze Ruinen quamen bezichtigen / is zulks niet zonder Alteratie geschiedt; te meer haar Wel-Edele moften aanzien dat'er noch verscheyden Hof-steden daar rontom / en zelf naast de hare gelegen / geheel ongeschent waren gebleven / daar niet een Bladt van een Boom was aan geraakt. Den Heer Lt: Admiraal Tromp zeyde doenmaals / dat / By aldien het Geboomte en Plantagien binnen den tijdt van 2 of 3 Jaren, in zijn Fleur, zoo als het korts te vooren geweest was/ herstelt kon worden / gelijk met het Gebouw zou konnen geschieden / zoo zouden hare Wel-Ed: deze Plaats, immers zoo heerlijk als zy geweest was/ wederom doen herbouwen, en op maken / het koste dan wat het wilde / maar om dat het Eerste niet mogelijk was / zoo bleef het Tweede ook achter.

Een andere groote Dame, tot Amsterdam woonachtig / Weduwe geworden/ verstaande dat de Inwoonders van hare Heerlijkheyt van de Fransen vast verjaagt/en hare Huyzen verbrandt wierden/en eenige tijdt daar na/dat haar oude Adelijk Slot, ook aangesteken/door Bos-kruydt geborsten/en ten deel in de Lucht gevlogen was / en voorts alle Plantagien, en Landen geruineert / ontstelde uyt der maten zeer; maar willende naar 't Vertrek der Fransen evenwel hare geruineerde Heerlijkheyt gaan bezien / en haar eygen zwakheyt kennende / verzorghde zich Haar Ed: met den Predikant, die aldaar had gestaan / beneffens een goet ervaren Barbier, d'Eerste, om door de hevigheyt van haar mistroostigh gemoedt / en de tweede, om door de ontsteltheyt van haar zwak Lichaam, zorge te dragen / alzoo Haar Ed: wel verzekert was / dat dit zonder groote Alteratie niet zou konnen afloopen: Zy vertrok dan / verzelschapt / van deze twee, en noch andere van hare Huys-genooten uyt Amsterdam, na hare verwoeste Heerlijkheyt, en wierdt over 't verlies van hare Goederen, van den Predikant vertroost / en door de Alteratie haars Lichaams, van den Barbier, Ader gelaten / en behouden: Doorwaar / een groote Voorzichtigheydt.

Wy komen wederom tot des gemeene Landts zaken: Tot den welstandt des zelfs deden hare Hoogh-Mog: omtrent dees Tijdt een Placcaat af kondigen/ waar by de Commercien van hare Ingezetenen met Neutrale Landen, weder wierdt toe gestaan, doch alleen met gepermitteerde Goederen. Den Heer van Beveren, Gouverneur van Geertruydenberg, quam mede nu ter tijdt te overlijden.

Des Landts Oorloghs-Vloot zedert de laatste Zee-slagh, voor Tessel, wederom / voor een kleynen tijdt, voorzien zijnde / stak in 't midden van September weder over / na de Revier van Londen, na dat 'er eenige Engelse Vaar-tuygen, daar onder een heerlijk Jacht, in haar handen waren vervallen; maar d'Engelse en Fransen nu uyt der Zee, en in die Havens verloopen zijnde / (als hier navolgen

't Slot te Iaarsveldt.

gen zal/) zo viel'er niet voor de Nederlanders te verrichten/ dan dewijl 't Saysoen ook verloopen was/ na hare Havens te keeren/ daar zy in 't laatst van deze Maandt September, zijn binnen gekomen.

Kort daar na quamen de respective Admiraals in 's Gravenhage, waar ze om haar loffelijke Helden-Daden van veele Grooten, zeer wel wierden onthaalt: de Heeren Staten van Hollant besloten doen/ om deze hare diensten te beloonen/ yder met een Obligatie, ten last van 't Landt, te vereeren/ als den Heer Lt: Admiraal Generaal de Ruyter, met een van 8000 guldens, de Heeren Tromp, en van Nes, yder met een van 6000 guldens, en d'andere Opperhoofden na advenant/ voor een gedachtenis: In welke Obligatien zeer groote Uytdrukzels stonden/ dat dit maar een zeer geringe vergeldinge was, voor hare ongemeene groote diensten, nu aan den Lande gedaan, en dat de zelve diensten om de ongelegentheden des Landts, nu niet na verdienste konden werden vergolden, &c. Den Heer Lt: Admiraal Tromp, presenteerde ook de Blauwe Admiraals Vlagh, van den Engelsen Heer Admiraal Sprag, aan 't Ed: Mog: Collegie ter Admiraliteyt, tot Amsterdam, die aldaar dankelijk wierd aangenomen. Sijn Hoogheyt maakte dees tijdt/ in plaats van den overleden Heere Sweers, tot Vice-Admiraal van Amsterdam, den Schout by Nacht de Haan, in wiens plaats Jonker Engel de Ruyter quam: Ook verkoor Sijn Hoogheyt, tot Admiraal van 't Noorder-quartier, den Heer Willem Bastiaansz. en een Broeder van den Schout by Nacht Vlugh, wierd Vice-Admiraal.

De Engelse Oorloghs Vloot, had eenige dagen na de Bataillie, door contrarie wint, noch in Zee gezworven/ en was den 24 Augustii gezien/ Z. O. van Jarmuyden; Den 27 dito, omtrent 7 of 8 mijlen van de Maas, kours zettende/ Z. W. aan/ en quam den 3 September, ten Anker voor Harwits, en den 4 dito, voor de Gunfleet; van waar Prins Robbert, aanstonts na Withal vertrok/ om Sijn Majesteyt de gestalte van de Vloot, bekent te maken; hy wierd van den Koning zeer wel ontfangen/ en men luyde op zijn aankomst/ te London de Klokken. Sijn Majesteyt maakten doen in de plaats van den overleden Sr. Eduward Sprag, tot Admiraal van de Blauwe Vlagh, Sr. John Harman, (die korts daar naar ziek van de Vloot quam) in wiens plaats tot Vice-Admiraal van 't Roode, den Lord d'Offory wierd verkooren/ en tot Schout by Nacht van 't Blauwe, den Ridder John Holmes. Den Koning met Prins Robbert gesproken hebbende/ resolveerde zijn Vloot van dit Jaar op te leggen/ en alleen een Esquadre van 30 Schepen te laten in Zee gaan/ onder 't gebiedt/ van den Lord d'Offory, hebbende tot zijn Vice-Admiraal Sr. John Ciceley, en tot Schout by Nacht, Sr. John Holmes; ten eynde het Franse Esquadre, onder den Graaf d'Estré, naar Vrankrijk te convoyeeren: Den Koning zont aan den gedachte Fransen Grave, door Sr. de Samborne tot een Vereeringe een Bagge, waerdigh 2000 stukken van Achten, aan Monsr. de Martel, een Afbeelding, waerdigh 1000 dito stukken, een ander aan Monsr. des Ardans, van 600/ en een van 300/ aan den Majoor van 't Franse Esquadre. Den Grave van Schombergh, quam deze tijdt weder te London, na dat de Soldaten, tot de voorgenomen Landing vaerdigh gehouden/ en dus lang by Jarmuyen hebbende gelegen/ nu

weder in hare Guarnizoenen waren gezonden / alzoo 'er van dit Jaar geen lan dinge meer te verwachten was. Sijn Majesteyt dede ook alle behoorlijke toeste veervaerdigen / om den Ridder Eduard Sprag, op 't heerlijkste ter aerden te be stellen: Gelijk ook den Hertogh van Richmont, (daar hier vooren van ver haalt is) door den Koning van Denemarken, in een Schip met Rouw-laken be hangen / na Engelandt gezonden / den 29 September, te London statelijk wierd begraven. Den Koning van Vrankrijk, verzocht doen aan Sijn Majesteyt van Engelandt, dat 5000 man van zijne Troupen, in Fransen dienst mochten over gaan / 't geen den Koning van Engelandt, hebbende toegestaan / zoo wierden de Regimenten van Petersburgh, Vaugham, en een ander, benevens 2 Com pagnien van yder van de andere Regimenten, daar toe gecommandeert, en na Calais overgescheept.

In Vrankrijk hielt men nu voor vast / dat 'er tusschen die Kroon en Span jen, eer lang een Oorlogh zoude ontstaan / waar over veele dachten dat den Koning van Vrankrijk, de Spaanse de zelve eerst zoude declareeren / om zijn glori niet te verminderen: te meer / dewijl den 16 September, den Grave de Mon tery, te Brussel met Trompetten dede afkondigen / dat, dewijl alle zijn Or donnantien van den 20 Junius, 2, en 30 October, van het voorleden Jaar, (om alle desordres, kourfen en anderzints, die geschiedt zijn, onder pretext van den Oorlogh tusschen Vrankrijk en Hollandt, te voorkomen) zonder effect waren geweest, hy om de Onderzaten van zijn Koning tegens alle verdere schade en verderf te verhoeden, hadde goet gevonden t'ordonneeren, dat de Boeren de Wapenen zouden aannemen, en hun te stellen op de Passagien, Bruggen, en aan de Slagh-boomen, en niet toe te laten, dat eenigh vreemt Krijghs-volk yet onderneemt tegen de publijke gerustigheyt, maar hun daar tegens te stellen, en alle kracht van Wapenen te gebruyken, en t'onsterk zijnde, de naastgelegen Steden te adverteeren, ordonneerende aan alle Gouverneurs, Commandants, Officieren van Oorlogh of anderzins, de sterke handt te verleenen, om d'inten tie van Sijn Excellentie te volbrengen.

Ondertwijl veervaerdighde men in de Spaanse Nederlanden, alles tot den Oor logh, men maakte Bagagie-wagens, Tenten, en diergelijke: Ook wierd in de Kuyp van Antwerpen veel Volks, zoo te Voet als te Paert, by malkande ren gebracht / om dan daar met de Troupen, die uyt Hollandt quamen / te con jungeeren. Onder dies gebeurden 't / dat een partye Hollantse Ruyters, om buyt uytgegaan / over de Spaansen op de Fransen Bodem quamen / en een Pastoor met 2 of 3 Rijke Pachters, mede namen / en daar mede te rugge trokken; doc den Comte de Nancre hier van gewaarschouwt / zont haar een partye Ruyte na / welke deze by de verbrande Brugh, op de Vaart van Brussel achter haalden en aantasten / maar na dat de Hollanders de Commandant van de Fransen hadden onder de voet geschooten / gingen zy met den buyt door. De Fransen uyt Mastricht deden 't Landt van Luyk nu weder / tot onder die Stadt, Contributie opbrengen. De Militie in 't Landt van Luyk (in lang geen gelt hebbende ontfan gen) begon de Landt-wegen dapper te ontvepligen: Dies stelden men te Luyk Impost op de Tonne bier, om de Soldaten daar mede te betalen / wiens Gagie men doen niet eenen verminderden.

In

Wy komen weder in Duytslandt, daar Sijn Keyzerlijke Majesteyt, den 26 Augustii van Eger vertrok om wederom na Weenen te keeren / en quam den 2 September te Praegh in Bohemen, waar hy met alle bedenkelijke eer en onder 't los-branden van 't Geschut wierd ontfangen: Hier van daan den 10 dito vertrekkende / quam den 19 tot Weenen; hebbende al voorens ordre aan zijn Raadt gezonden / om den Fransen Resident Gremonville te doen vertrekken / die 'er qualijk aan wilde / wijl hy ordre van zijn Koning had / om Sijn Keyzerlijke Majesteyt, noch eenige voorstellingen van Verdragh te doen; maar als den Raadt hem des Keyzers ordre vertoonde / en dat die hem niet meer wilde zien / zoo vertrok hy den 19 dito, even voor de aankomst van den Keyzer, na een Plaats, een uurtje buyten de Stadt: En op voorgeven / van na zijn Bagagie te moeten wachten / verbleef hy daar noch 3 dagen, poogende door tusschenspreken van 's Paus Nuncius, deze Resolutie te veranderen / dan 't hielp niet / maar hy wierd met eenige Hellebardiers, uyt Oostenrijk geconvoyeert. Den 27 September, vertrok den Keyzer na Gratz, om zijn Bruydt te trouwen / welke den Prince van Dietrichsteyn, op den 5 dito, in des Keyzers naam t'Inspruk, al hadde ondertrouwt / &c.

Verhaal van den Aftocht, van *'t Keyzerlijk Leger*, na den *Rijn*, en 't gene met *Turenne*, is voorgevallen.

ALeer Sijn Keyzerlijke Majesteyt, van Eger af-reysde / dede Hy, tot beter aanmoediging van zijn Leger, in de generale Monsteringe, 2 maanden Soldye, aan de Soldaten betalen / beneffens aan yder noch een Ducaat, en aan d'Officiers een gouden Ketting, of Medaillie, en hier mede brak dit Leger, den 26 Augustii op / en marcheerde in 3 Vleugels, door d'Opper-Paltz, tot in 't Neurenburghse Gebiedt; d'eerste op de linker handt van Eger, passeerde op Waldsachzen, Turschenreit, Schonsee, Weyden, Mantel, Filszek, Kalchreuth, Zigeritz, Esschenfeld, Esschenbach, Herschbruk, Lauf, en Neurenburgh; de middelste op Waldsachzen, Mittertaich, Ehrendorf, Breset, Grafenwert, Zigeritz, Esschenfeld, Esschenbach, Herschbruk, Lauf, en Neurenburgh; de leste op de rechte handt, op Schartingen, Tirschheym, Stetwitz, Waldesdorf, Kemet, Auerbach, Blech, Snaittau, Lauf, en Neurenburgh; hier quamen zy alle weder by malkander: En hoewel sommige hadden gedacht / dat Keur-Beyeren de marsch dezer Volkeren, door zijn Landt, zoude getracht hebben te verhinderen / (als een partye Volks, te Dietfurt daar toe by malkander hebbende) zoo en quam daar echter niet af / alzoo deze Macht veel te sterk was. Zoo dra dit Leger Neurenburgh was genadert / 't geen den 1 September was / quamen veel Ingezetenen uyt die Stadt 't zelve te bezien / en daar en tegens veel Soldaten weder in de Stadt, om Lijf-tocht te koopen; wanneer den zelven nacht door onvoorzichtigheyt 't Vlek, Wetzendorf genaamt / waar 't Rabatise Regiment lagh geinquartiert / in brandt geraakte / en 12 gebouwen, daar van verbranden / beneffens alle de Bagagie van een Ritmeester, wel 5 of 6000 guld〈e〉n waert. Den 7 dito 's nachts, braken zy op / en namen 't Hooft-quartier

tier te Hurth, een mijl van Neurenburgh; trekkende den Generaal Spork, voor af met d'Avantguarde, na Wurtzburgh; den 8/ was 't Hooft-quartier te Langezent, en den 9/ te Markweyler, 3 uuren van Kitzingen, in 't Bisdom van Wurtzburgh; waar van daan de Keyzerse Armée, naar Rootenburgh, Heylbron, Ochzenfurt, en Miltenburgh quam / daar dichte by den Marschal de Turenne, met zijn geheele Macht lagh / en had den Collonel Harrant, met zijn Regiment tegens de Fransen al verscheyde kleyne ontmoetingen gehad/ waar in eenige waren doodt geschooten en gevangen genomen: Doch wy zullen nu eerst verhalen / 't geen Turenne ondertwijl hadde gedaan.

Als nu den Marschal de Turenne, van dit af komen genoeghzaam verkuntschapt was / had Hy al de passagien op de Meyn bezet / en Fridburgh ingenomen / ook trok Hy op 't vertrouwen / dat den Beyervorst zijn Troupen met de zijne zou conjungeeren / den 9 September, van omtrent Asschaffenburgh, met zijn geheele Macht, op / en quam den 10 dito, voor 't Huys te Breuburgh, in d'Odenwaldt, 't welk hy belegerde / maar dewijl die van binnen haar wel defendeerden / most hy afwijken / met verlies van 170 man, daar onder 20 Officiers: hier van daan verder optrekkende / passeerde Hy door een groote omwegh een Bergh, en vont een lichte wegh, om met zijn Voet-volk en Kanon, na Rolinguen, en Taubergrund, by Ochzenfurt te trekken; den 11/ quam hy in een groot Pleyn, en vernam / dat de Keyzerse na Rootenburgh marcheerden / en dat eenige van zijn Voor-troupen, met ettelijke Keyzerse Benden, al aan malkander hadden geweest / doch met weynigh geluk: Dus passeerden Hy door 2 Colommen, en quam te Dunkelhauzen, by Wurtzburgh, en Ochzenfurt, en de Bergh tot zijn voordeel nemende / stelde daar zijn gantsche Armée in Bataillie: den Marquis de St. Abre, commandeerde d'Infanterye van d'eerste Linie, Sr. Foucault de rechter Vleugel van de Cavallerye, en den Grave de Guiche de linker; den Graaf de Lude, was aan 't hooft van de tweede Linie, die hy met Comte de Plessis commandeerde; dit scheen of hy de Keyzerse slagh wilde leveren / dan 't was maar om de zelve aldaar op te houden / en te beletten over de Meyn te komen / de Keyzerse doen tot Briet by Wurtzburgh en Ochsenfurt gekomen zijnde / zonden gedurigh partyen uyt / om deze Armee waar te nemen / doch die de zelve al te wel in haar voordeel vindende / zoo dacht den Graaf Montecuculi niet goet / die aan te tasten / wijl 't niet als met groot gevaar konde geschieden / en maar 50 Man in front, op deze passagie konden passeeren: Hy trachte wel om Turenne uyt dit voordeel te lokken / en op 't vlakke velt slagh te leveren / maar die wilde daar niet aen; dus achte Montecuculi best / hem alle toevoer af te snijden / en zoo te dwingen / om van den Bergh, en tot een Bataillie te komen: Doch Turenne, vreezende dat het hem daar aan Lijf-tocht mochte haperen / had al van te vooren aan den Bisschop van Wurtzburgh daar om geschreven / welke hem goede woorden gedurende 't afwezen van de Keyzerse, had gegeven/ maar de zelve nu zijnde genadert/ liet hy aan Montecuculi toe / om door zijn Gebiedt na Wertheym, te trekken/ en daar de Franse Leeftocht te ruineeren: Dus wiert den Collonel Dunewalt met 1500 Ruyters, en 300 Soldaten, onder Capiteyn Georg, derwaarts ge-

com-

commandeert; deze passeerden te Wurtzburgh, over de Brugh na Remlingen, en van daar na Wertheym, waar 9 Schepen, en 52 Karren, met alderhande provisie voor de Franse lagen; de Keyzerse zich voor Franse uytgevende/ zoo wisten de Schippers niet anders/ als dat Turenne haar dit Volk tot Convoy had toegezonden; dieshalven verzochten zy aan den Overften Dunewalt, of hy 'er in 't Franse Leger, wilde convoyeeren, Hy zeyde ja, en liet 'er alzoo de Schepen over de Meyn, na de zijde van Wurtzburgh voeren; hier vraaghden hy 'er noch / hoe sterk het Convoy, en wat voor Volk het was / dat zy meenden gekregen te zullen hebben: waar op zy tot antwoort gaven/200 man; dus commandeerden hy 'er zoo veel tegen / die deze 200 gantsch in route sloegen / 100 gevangen namen / en 60 ter neder hakten. Ondertusschen liet den gedachten Overften Dunewalt, deze Schepen en Karren al te zamen plunderen/ daar goeden buyt voor de Soldaten viel / en 't geen zy niet mede konden nemen/ in de Meyn werpen / ook de Schepen verbranden / en de Karren stukken slaan: Waar na zy weder in haar Leger zijn gekomen.

Terwijl de 2 Armeen hier tegen malkander lagen / liepen de Keyzerse gedurig om buyt uyt/ op de Fransen, en brachten'er zeer veel gevangen, zo dat Montecuculi beval / dat zy'er geen meer gevangen zouden nemen / want in 't lossen van wederzijdts gevangens, gaf hy'er wel 35/ tegens 25/ ook quamen'er veel overloopen/ die Montecuculi om dienst baden. Derhalven Turenne ziende dat hy dus veel van zijn Volk quijt wierd/ en eyndelijk gebrek aan Lijf-tocht zoude krijgen / ook dat Keur-Beyeren geen Volk tot zijn hulpe zont / (van de welke men zeyde / dat by de Keyzerse Brieven waren onderschept / die Keur-Beyeren aan Turenne had gezonden / van inhoudt / dat hy onmogelijk hem geen Volk te hulp konde zenden / vermidts al de Passagien te wel waren bezet) zoo trachte Hy zich van de Post van Ochzenfurt te verzekeren; van 't welk Montecuculi verkuntschapt / zoo marcheerden hy aanstonts na hem toe / tot op een half mijl weeghs; stellende den Duc de Bourneville, 't geheele Leger in Bataillie; na 't welke een partye Ruytery wierd gecommandeert / om op de Franse achtinge te nemen / die veel gevangens mede brachten / en geschieden doe een groote schermutzel, tusschen de Dragonders ten wederzijden / by de Wijngaarden, op de kant van de Revier de Meyn; het Keyzerlijk Kanon, dede de Franse, die wat te na quamen / met heele Esquadrons verstuyven: en wanneer de Keyzerse niet anders wenschten / en meenden/ als dat men tot een Bataillie zoude komen / roepende gedurigh onder het geluyt van Trommelen, en Trompetten, Lang leef den KEYZER, zoo wierden zy gewaar / dat de Franse, ter linker handt af trokken / om zich op een hooghte te bevrijden / en den slagh te ontkomen: Dus ging den gantschen nacht, al schermutseerende over / versterkende de Franse hun Dragonders, met 400 Soldaten, onder 4 Capiteyns, gecommandeert door eenen Tilly: Deze schooten 's morgens zeer hevigh op de Keyzerse Dragonders, in dier voegen / dat den Collonel Gortzki, (eenige ordres gevende) doodt geschooten wierd: Den Graaf Montecuculi, hier van verwittigt / commandeerde datelijk de Graaf van Starrenbergh met d'Infantery, om haar te verjagen / die hy ook zoodanigh aantaste / dat 'er een

Mmmm groot

groot deel doodt-bleven / daar onder 2 of 3 Capiteyns, en hun Commandant gequetst, gevangen wierd genomen / en de rest in haar Leger gedreven niet tegenstaande den Marquis de Guise aanquam / met de Ruytery, en Dragonders, om hun by te staan / als wanneer de Keyzerse de Franse met een groote couragie verstroyden / met verlies van veel dooden en gequetsten, waar onder zelfs eenige Marquizen, men zeyde ook van den Hertogh van Bouillion: Daar naar vertrokken de Franse weder in haar Quartier, en dus wierd Ochzenfurt ontzet: Maar de Duytzen volharden echter geduurigh in haar party-loopen, waar mede Zy de Franse geen kleyne schade toebrachten.

Turenne ziende / dat Hy niet veel kon uytrechten / en gebrek aan Lijftocht had / resolveerde den 19 September, weder te rugh te trekken / langst den Tauber, na zijn out Quartier te Mariendal; gelijk hy ten 3 uuren 's middaghs, ook in het werk stelde / steekende zijn Leger-plaats in brandt; doch den Graaf Montecuculi hier van verwittight / zont hem den Generaal Spork, met eenige 1000 Ruyters naar / die in d'Arrierguarde van Turenne, omtrent 600 man, ter neer maakten / en goeden buyt kregen / daar onder 30 Wagens met Bagagie, en twee met gereden gelde. Den Oversten Harrant, op partye hebbende uytgeweest / kreegh ook eenige Muyl-Ezels, waar onder 2 met Silver waren geladen. Turenne dan te Mariendal gekomen / en zich daar niet heel verzekert achtende / trok heel onder Wertheym, waar Hy met al zijn Macht aanquam / stellende zich aldaar in postuur / of Montecuculi hem wilde komen aanvallen/en kreegh korts daar aan noch een aanmerkelijke Versterking, van zijn Koning, bestaande in 5 of 6000 man, gelijk ook Montecuculi, 't Souchise Regiment, de Ruytery van Lottharingen, en eenige Schneydause Compagnien, tot hulp kreegh: Maar dewijl nu Turenne was geweken / en Montecuculi de handen ruym had/ zoo dede hy alle vlijt/ om te Lohr een Schipbrugh te laten slaan / en daar de Meyn te passeeren / of om Turenne van achteren te bestoken / of hem alle Toe-voer af te snijden; derhalven quamen partyen Keyzerlijke Troupen, door Wurtzburgh, en Frankenlant, tot Zellingen.

Ondertussen had den Sweedsen Resident te Weenen, zedert eenige tijt, by Sijn Keyzerlijke Majesteyt sterk aangehouden / om een Stilstandt van Wapenen, en dat Hy zijn Armée niet verder in 't Rijk wilde laten marcheeren / en heeft hier over den 20 September, dit na volgende Memoriaal aan den Keyzer, op 't zelve subject, overgegeven:

GElijk als uw Keyzerlijke Majesteyt van alle Vredelievende met recht den hoogsten dank werdt bewezen, dat hy in zijn gegeven antwoort op het ingeleverde Memoriaal te Eger van den 26 passato, een nieuw bewijs van zijn Vrede-vaerdigh gemoedt heeft laten blijken, en met klare woorden verklaart, dat, of hy wel wegens veelderhande gevaren rechtmatige oorzake hadde, een Algemeenen stilstandt van Wapenen te verwerpen, hy echter gezint was, de zelve tot op den huydigen dagh niet af te slaan, by aldien den Koning van Vrankrijk zijne Volkeren, zoo ras als mogelijk was, gants uyt het Rijk te rugge trok, en de H. Sweedtse Mediateurs zulks mede by andere, welke de zake aangaat,

konden

konden uytwerken: Dus was de vreugde des Konings in Sweden, mijn Aldergenadigsten Heer, gants volkomen geweest, indien uw Keyzerlijke Majesteyt ook dit hadde verwilligt, dat hy alleen ettelijke weynige dagen, welkers getal hy zelfs konde noemen, zijn Krijgs-heyr op gehouden, en daar door den zelven een genoeghzame tijdt vergunt hadde, de verwilliging zijner Bontgenooten Koningen hier over te bekomen. In waarheydt is hier boven niet meer te beklagen, als dat na weygering van een zoo korten tijdt, het gantse werk in zoo groote zwarigheden gewikkelt, en zulken standt gebracht is geworden, dat indien niet zachte en zekere Raadtslagen by tijden standt vinden, het met den Duytsen verworven Vrede door spendeering van zoo veel menschen bloet en gelt, gantschlijk schijnt gedaan te wezen: Alhoewel nochtans, als men de zake te recht wil overwegen, de klachten, waar mede Vrankrijk werdt beschuldight, in 2 stukken gelijkzaam gebracht konnen werden: dat uw Keyzerlijke Majesteyts Krijghstocht ook op geen ander ooghwit aangestelt is, als dat den Koning in Vrankrijk zijne Volkeren uyt het Rijk te rugge trekt, en de schade, die hy de onschuldige Standen daar in veroorzaakt heeft, vergoet, waar onder 't gene door deze stilstandt van Wapenen, en deswegen aan te stellen Vrede-handelinge verlangt, 't zelve nochtans in het volgende Vrede-vergelijk opgemaakt en verordonneert kan werden: Derhalven verzoek ik uw Keyzerlijke Majesteyt in den naam mijns Aldergenadigsten Konings, niet alleen by 't voorige, maar ook by mijn nieuwlijks overgegeven, in alle onderdanigheydt, hy wil na zijn grootmoedigh en te gelijk Godtzaligh verlangen, die hy tot de algemeene rust draaght, de werking zijner hoog-prijzelijk beveelen de Werelt betuygen, en niet alleen den stilstandt van Wapenen, dat het eenige middel, om dezen gruwzamen Oorlogh te verdelgen, schijnt te zijn, te verwilligen, maar ook zijn nu aanwezende Ministers tot Keulen zonder vertoef beveelen, dat zy met de daar zijnde Vereenigde Koninglijk Gevolmachtigde wegens des stilstants Puncten, zoo ras als mogelijk is, handelen, en dit werk ten gewensten eynde brengen mogen: Onder dies zullen de Heeren Mediateurs alle vlijt aanwenden, waar mede de Vereenigde Koningen, en die gene, welke dit aangaat, tot aanvang des gedachte stilstandts Handeling, en billijke middelen, om de zelve te sluyten, ten eersten mogen gebracht werden; daar is ook aan de voortgang geenzints te twijffelen, indien alleen uw Keyzerlijke Majesteyt met zijn loffelijk exempel voortgaat, en betuyght, dat men, omme Duytslandt van zijn gewissen ondergang te redderen, nimmermeer gevaarlijke middelen aangrijpen moet, indien men zijn welvaart door zachte weder kan verkrijgen. Voor de rest wensche ik Sijn Keyzerlijke Majesteyt onderdanighst alle welvaart, en beveele my demoedighst uw Keyzerlijke Majesteyt, &c.

Uw Keyzerlijke Majesteyts, &c.

Hier op dede Sijn Keyzerlijke Majesteyt hem den 26 September, zijnde den dagh voor zijn vertrek na Gratz, dit volgende Antwoordt overgeven:

IN den naam Sijner Keyzerlijke Majesteyt en Koninglijke Majesteyt der Kroone van Sweden, by der zelven ordinaris Resident, Heer Esaias Puffendorf, Aldergenadigste aan te merken: Sijn Keyzerlijke Majesteyt heeft uyt het overgegeven Memoriaal van den 20 dezer, dat hem op bevel van den Koning van Sweden te Eger, wegens het gegeven besluyt van den 25 der voorleden Maandt Augustii, is overgelevert geworden, omstandiger verstaan, wat 'er, zoo wel wegens den ophouding des Oorloghs, als een stilstandt van Wapenen, op nieuws is voortgebracht, namentlijk, dat hy na zijn grootmoedigh en te gelijk Godtzaligh verlangen, die hy tot de algemeene ruste draaght, de werking zijner beveelen, in 't gemaakte Egerse besluyt begrepen, de werelt betuygen, en niet alleen den stilstandt van Wapenen, dat het eenige middel, om dezen gruwzamen Oorlogh in 't begin te verdelgen, schijnt te zijn te verwilligen, maar ook nu zijn aanwezende Ministers te Keulen zonder vertoef beveelen, dat zy met de daar zijnde Vereenigde Koninglijke Gevolmachtigden, wegens des stilstandts puncten, zoo ras als mogelijk is, handelen, en dit werk ten gewensten eynde brengen mogen. Onder dies zouden de Heeren Mediateurs alle vlijt aanwenden, waar mede de Vereenigde Koningen tot des gedachte stilstandts handelingh, en billijke middelen om de zelve te sluyten, mochten gebracht werden, en zoude ook aan den voortgang geenzints te twijffelen zijn indien alleen Sijn Keyzerlijke Majesteyt met zijn loffelijk exempel voorging en betuyghde, dat men, om Duytslandt van zijn gewissen ondergang te redderen, nimmermeer gevaarlijke middelen moste aangrijpen, indien zijn welvaart door zachte weder verkregen kost werden: Het strekt gewisselijk Sijn Majesteyt tot grooten lof; dat hy zoo groote en onophoudelijke zorge voor de behouding, of veel eer een oprechting des algemeene Europise Vrede, laet bespeuren, waar toe Sijn Keyzerlijke Majesteyt arbeyden zal, dat een zoo goeden meening niet vruchteloos mach te niet gaan: Maar 't zal buyten twijffel den Heer Resident noch wel in gedachten zijn, dat zoo wel mondelijk als in 't gedachte Egerse besluyt omstandiger is vertoont, hoe krachtighlijk Sijn Keyzerlijke Majesteyt een algemeene eerbaren, zekeren en bestandigen Vrede begeert heeft, en noch begeert, en tot verkrijging des zelfs tot noch toe niet heeft na gelaten, gelijk zulks zoo wel de Rijks Acten te Regensburgh, als ook de schriften aan verscheyde Rijks Keur en Vorsten, en die eygen daden klaarlijk bewijzen: Maar hoe wijt der Koning van Vrankrijks zin en meening van deze Vredens begeerte is vereent geweest en noch is, dat betuygen zijne en des zelfs Bondtgenooten handelingen tegens 't Kleefs en Aekkens Vredevergelijk meer als te veel, gelijk zulks de Heer Resident dikmaals en inzonderheyt in 't meer gedachte Egerse besluyt wijtloopiger is vertoont: Ondertusschen is hy met zijn Vyandtlijkheden voortgegaan, dat het niet alleen de Keurvorstelijke Trierse Residentie Stadt Trier met gewelt heeft ingenomen, de Rijks-steden Colmar en Sledstadt tot inneming van Volkeren gedwongen, en zoo weerloos gemaakt, ook van veel andere Steden, onder de Landtvoogdy van Hagenauw begrepen, de muuren geslecht en neder geworpen, maar ook zijn Krijghs-volkeren geweldiger handt in 't Rijk ingevoert, en 't Keyzerlijke Krijghs-heyr, 't geen tot beschermingc van 't H. Roomsche Rijk afgezonden was, Vyandtlijk aangegrepen: Welke en veel andere zaken meer, alzoo beschapen zijn, dat Sijn Keyzerlijke Majesteyt dringende oorzaken heeft, tegens zoo veelvuldige beledingen, en onbillijkheden gantschelijk voldoening van alles te zoeken, en kan hy by zoodanige zaken, zonder 't hoogste gevaar des geheelen Rijks, zijne Volkeren niet te rugh vorderen; hooghstgedachte Sijn Keyzerlijke Majesteyt verklaart zich evenwel hier mede, dat hy in zijn voorige Vredelievende meeningen volhardt, ook geen bestandigen, zekeren, eerbaren, en algemeene Vrede afslaan, maar alle krachten aanwenden zal, om zulken op het haastighste

ftighfte te bevorderen, gelijk hy dan al voor lange zijn aanwezende Gezanten tot Keulen bevel heeft gegeven, en zulks op 't verzoek van den Heer Refident nochmaals vernieuwt, dat zy tot te haaftiger verkrijging van de gedachte Vrede op rechtmatige en billijke conditien krachtighlijk werken, en alle ordentelijke tot des zelfs gedachte en algemeene ruft, ftrekkende middelen, niet alleen des te eerder by brengen, maar ook met alle vlijt dat gene zullen verfchaffen, wat tot noch toe vruchteloos is geweeft, dat die op de zijde des Rijks van de Heeren Keurvorften Ments en Beyeren, en den Heer Hartogh van Zel aangeboden vermiddeling, van den Koning van Vrankrijk niet aangenomen, en daar door alle vergelijk tuffchen Sijn Keyzerlijke Majefteyt en den Koning van Vrankrijk is verhindert geworden: Gelijk als dit en meer Sijn Koninglijke Majefteyt van Sweden, door den af te zenden Gezant, den Heer Vratiflavium van Sternbergh voorgedragen, en van hem der geftalte onderricht zal worden, dat niet alleen boven gedachte Sijne Koninglijke Majefteyt datgenen wat tot noch toe van Sijn Keyzerlijke Majefteyt is gedaan, billijk oordeelen zal, maar ook tot befcherming van 't Rijk, en tot des te haaftiger bevordering eens algemeene, zekeren, eerbaren, en beftandigen Vrede, op zijn zijde treden, en hem, de bewaring des Weftphaalfchen Vrede, als een compacifcerenden mede-lidt van 't zelve, willighlijk overgeven: Tot dien eynde verlangt hy des Heeren Refidenten trouwen vlijt en bericht geving, en blijft den zelven met Keyzerlijke genade altijdt toegedaan. Gegeven te Weenen, onder Sijn Keyzerlijke Majefteyts geheym-zegel den 26 September 1673.

(*L. S.*) CHRISTOF ABELETZ.

Vervolgh van de vordere Verrichtingen, van 't *Leger* der *Keyzerfe*, onder den *Grave Montecuculi*, en dat van de *Franfe*, onder den *Marfchal de Turenne*.

Als nu het Keyzers Leger, door Wurtzburgh gepaffeert/ en te Zellingen gekomen was/ (als gezegt is) zo wierd alle vlijt aangewent/ om de Schip-brugh, te Lohr, over de Meyn, gereet te krijgen/ en aldaar de zelve Rivier te pafferen; doch op dat ondertuffchen Frankenlant niet geheel ontbloot/ en ten roof aan de Franfe zoude blijven/ liet den Keyzerlijken Generaal Montecuculi, aldaar 4 Regimenten, als dat van Harrant, Zerini, Zeis, en noch Een: Deze Regimenten trokken weder na Wurtzburgh, waar uyt den Overften Harrant, korts daar aan/ na Wertheym trekkende/ trof een half uur gaans, van die Plaats, een partye Franfe Fouragiers aan/ van de welke hy 'er 200 om verre fchoot/ en 45 gevangen mede nam: Van hier weder vertrekkende/ ontmoeten 1000 Franfe, daar Hy met een groote couragie op in vallende/ 150 neder hakte/ ook zo veel Paerden, 5 Muyl-Ezels, en 51 gevangene mede na Wurtzburgh bracht; maar zo haaft deze tijdinge in 't Franfe Leger quam/ zaten de Ruyters datelijk op/ om dit Keyzers Regiment te achtervolgen/ dan te vergeefs: van de Keyzerfe bleef hier niemant/ en had den Overften Harrant een half uur eer aan gekomen/zo zou Hy den Marfchal de Turenne, nevens 100 andere Marquizen en Heeren aangetroffen/ en na alle apparentie gevangen gekregen hebben. Turenne door deze fchade vertoornt/ en

ook om dat den Bisschop van Wurtzburgh het met de Keyzerse had gehouden/ liet door zijn Soldaten het zelve Bisdom gantsch uytplunderen/ en nam noch verscheyde kleyne Stedekens in/ om de Vivres, noodigh voor zijn Armée, bequamelijk te konnen bekomen/ want de Landt-luyden, waren meest alle/ om de groote overlasten, van de Fransen t'ontgaan, van 't platte Landt gevlucht.

Ondertusschen den Graaf de Montecuculi, den 3/ en 4 October, 1673. te Lohr, over de Meyn zijnde gezet/ zont 60 Curassiers, met den Marquis de Grana, na Frankfort, om te begeeren/ de passagie van de Keyzerlijke Armée, door die Stadt: Niet te furneeren aan Turenne: Keyzers Guarnizoen in te nemen: en de Franse Officiers te doen vertrekken. Na Hanauw wierd ook den Graaf van Hohenloo, met 1500 man gezonden/ om van dien Graaf te begeeren/ dat hy de zelve tot Guarnizoen in die Stadt zoude innemen, welke dit aanstonts aan den Prince Christiaan van Birkenvelt, als Vooght van de Jonge Graven van Hanauw, door een van zijn Raadts-heeren, dede bekent maken; doch die/ zijnde in Franse dienst, floegh dit geheel af: Waar na den Graaf de Montecuculi, met zijn geheele Armée, na de Rijks-stadt Gelnhauzen, door 't groote Speffer-walt, voort trok/ daar Hy den 10 October, quam; zijnde den 2 dito, al 800 Dragonders van d'Avantguarde, daar gearriveert/ en 300 ras Montecuculi daar nu was gekomen/ wierden de zelve naar de Brugh te Lamboy op de Kintz gezonden/ met ordre om die af te breken/ en al de passagien op de zelve Rivier te bezetten/ gelijk by haar ook uytgevoert wierd; 't geen zoodanigen ontsteltenis aan Turenne veroorzaakte/ (duchtende dat het Asschaffenburgh zoude gelden) dat Hy aanstonts van zijn Leger, leggende te Winkheym, onder Wertheym, 6000 man, onder den Graaf de Guiche, naar de zelve Plaats, afzont/ om niet alleen die Stadt, maar ook de Brugh over de Meyn te bewaren. Mede quam Hy zelfs van Wertheym nader onder Asschaffenburg, zijnde zijn Armée in een zeer slechte standt, gelijk zulks een Officier van de Keur-Keulse Troupen, zelfs aan een van zijn Vrienden schreef/ gelijk volght:

Wy vonden ons den 2 dezer gedwongen, met 't Leger by Ochzenfurt op te breken, by faute van Voeragie, en onze passagie by nacht, voorby Wertheym te nemen, *Quasi furum more:* De Keyzerse continueeren geduurigh ons groote schade te doen, hebbende wel 3000 Paerden gekregen, zeer veel van d'onze gevangen, en veel gedoodt: Zy geven geen quartier aan de Duytzen, die zich in d'Armée van Turenne bevinden, gelijk veel van 't Koningsmarkse Regiment hebben gesmaakt, als mede de Majoor de St. Martin, en een ander eerlijk Capiteyn: Onze Troupen van den Keurvorst van Keulen zijn met de Fransen in een elendigen staat, en met een woort, wy hebben geen buyt, broodt, noch gelt; maar in tegendeel menighte van zieken, ontwapende en onmachtige.

De Armée van Turenne, nu in zoo quaden staat/ dacht het sommige vreemt/ waarom den Graaf Montecuculi, (leggende den 11 dito, te Orbe, Gelnhauzen, Stalmunster, en Flammersbach, en zoo niet verre van Turenne) de zelve niet aantaste/ als meenende dat 'er nu goede gelegentheyt zou hebben geweest/ om dit Leger te ruineeren; maar deze dachten niet/ dat/ alhoewel 't zelve nu zoodanigh was gestelt/ Turenne zich echter in zoo voordeeligen

Plaats had gelegert/daar men hem niet als met 't hoogste gevaar, konde opslaan/ dewijl hy de passagie met weynigh Volk kon bezetten/ hebbende ook tot zijn voordeel de Revier de Meyn, de Heuvels en de Bosschen: Hier door dacht Montecuculi, als een zeer ervaren Krijghs-Overste, raadtzamer/ alle de Passen te doen bezetten/ en 't Franse Leger, by faute van Voeragie geheelijk te doen versmelten: Ondertusschen liepen de partyen tegens malkander noch dagelijks op buyt, en vielen somtijdts eenige schermutzelen voor/ waar in de Duytsen meest altijdt de advantagie hadden.

Den 13 October, quam de Keyzerse Armée te Bisschopsheym, anderhalf uur van Frankfort, onder welkers Kanon een Schip-brugh wierd geslagen/ en quamen dagelijks veel Keyzerse in die Stadt. Den 14 dito, was Duc de Loraine by Montecuculi, maar quam den zelven dagh weder te Frankfort: de Keyzerse Armée, verbarste zich noch eenige tijdt daar omtrent/ by na op de zelve Plaatzen als 't voorleden Jaar, om de zware marsch, die zy door 't Spessser walt, hadden moeten uytstaan.

Den 15, 's nachts, zont Montecuculi, den Markgraaf van Baden, met 4 Regimenten Curassiers, 4 stukken Kanon, en 2 Mortiers, na Fridbergh, om de zelve Plaats in te nemen. Den gedachte Markgraaf, den 16/ daar komende/ liet zijn Volk met den blooten Degen in de handt, door alle de straten ryden/ welke al de Franse, die uyt de Burght in de Stadt waren/ gevangen namen/ ook eenige doodt schooten; waar naar den gezeyde Markgraaf, door een Trompetter de Burght opeyschte: Maar den Fransen Commandant Bandillet, met 150 man daar op leggende/ stelde zich tot tegenweer/ waar door dien dagh dapper tegens malkanderen wierd geschooten; doch de Franse te zwak/ om lang tegens te houden/ mosten zich 's avondts, op genade en ongenade overgeven; daar op de Keyzerse 's avondts ten 9 uuren in trokken/ en den 17/ alle de Franse gevangen mede namen. Den Marschal de Turenne, al deze Actien van de Keyzerse vernemende/ en vreezende dat hy ten lesten noch bezet zoude werden/ resolveerde beter te wezen/ van Asschaffenburgh na Philipsburgh te vertrekken/ en daar zijn Leger van de geleden schade weder te herstellen/ dewijl daar ook een secours van 50 Compagnien te Voet, en 27 Cornetten Paerden, onder den Marquis de Vaubrun, voor hem gereet was/ 't geen niet dorst wagen/ om door Frankenlant, by Turenne te komen/ maar hieldt zich stil by Philipsburgh, hebbende den Marquis de Vaubrun, hem ook verzekert van 't Stedeken Graben. Turenne dan alles verbaerdight hebbende/ om op te breken/ vertrok den 20 October, van de Meyn naar Ladenburgh, en Darmstadt, ten eynde daar de Nekker te passeeren/ zendende noch voor zijn vertrek ordre aan den Commandant binnen Asschaffenburgh, en al de Steden daar hy Bezettinge in had gelegt/ hem te volgen/ 't geen met groote haast by haar wierd volbracht; Den Commandant van Asschaffenburgh, nauw 300 veel tijdts hebbende/ om zijn Bagagie mede te nemen; evenwel dwong Hy de Burgers van die Plaats noch 500 Rijksdaalders af/ voor de Brantschattinge. Turenne den 22 October, by Darmstadt gekomen/ schreef aan een van zijn Vrienden, wegens de gestalte van zijn Leger, den volgende Brief, waar in hy de ware geschapentheyt van 't zelve/ genoeghzaam heeft verzwegen.

De

DE Keyzerse hebben 't, in de tijdt dat ik u niet geschreven hebbe, te Lohr over de Meyn gezet, en een korten wegh, door 't groote Walt Spesser na Gelnhauzen, een kleyne Rijks-stadt, genomen; van daar trokken zy naar Hanauw en Frankfort; zy hadden eenige Grooten voor uyt gezonden, om van den Heer Graaf van Hanauw te begeeren, dat hy Keyzerlijk Guarnizoen in nemen, en aan de Stadt Frankfort, dat zy de Keyzerlijke Armeé een vryen Pas door die Stadt, over haar steene Meyn-brugh, geven zoude, om zoo door Sachsenhauzen na onze zijde, en licht van onder op, te komen; maar 't is haar beyde af-geslagen; doch Hanauw is een heerlijke Vesting, welke in den voorigen Oorlogh veel heeft te doen gegeven; zoo is ook Sachsenhauzen, de Frankfortse Vesting, van de Darmstadt zijde herwaarts: Hier op hebben zy by Frankfort, recht van de Landt-zijde een brugh over de Meyn geslagen. Ik was met mijn Armeé ter dezer tijdt aan den Tauber, en liet daar een goet gedeelte van Levensmiddelen te zamen brengen, om die op de marsch te gebruyken, waar op ik my dan ook na de Bergh-straat, 't welk een heerlijk Landt is, begaf: Zoo ras de Keyzerse zulks vernamen, braken zy hare Schipbrugh af, en gingen aan de rechte zijde des Meyns na Ments, en lieten zich hare Schepen na brengen. Hier op liet Sijn Keurvorstelijke Genade te Ments zijne daar over de Meyn leggende Schipbrugh af-breken, en dede my weten, dat hy zulks de Keyzerse niet wel weygeren konde, wijl ik die tot Asschaffenburgh bewaarde. Ik liet de zelve hem hier op weder volgen, als by de verzekering, die hy wegens de vaste onderhouding der Neutraliteyt gaf, en dat hy aan de Keyzerse geen ingang, in eenige zijner Plaatzen zoude toelaten. En wijl ik nu gants geen naricht van eenige zijde kan hebben, wanneer de Keyzerse door Coblents passeeren zullen, als alleen door Phlipsburgh, zoo zal ik my in zoodanigen standt stellen, dat ik op de nootwendigheyt, in 't overige van gants Duytslandt, kan marcheren. Des Konings Armeé is, zonder 't aanzienlijke corpus, 't welk den Marquis de Vaubrun met zich genomen had, na proportie der Keyzerlijke Armeé, niet geringer geworden, en heeft, behalven de 200 Paerden (die om Vouragie uytgegaan, en voor den Vyandt niet zeker waren) geen verlies geleden; Wy hebben geen zieken achter gelaten. De Keyzerse hebben 't Slot Fridbergh, aan geen zijde de Meyn, (waar in ik alleen 40 of 50 man tot bezetting hadde, en zoo haast niet konde seconderen) wegh genomen. Hoe 't Accoort is, is my noch onbekent. Het is een slecht Slot, 't welk nergens anders toe dienstigh was, als eenige Troupen, en geen Armeé in de Wetterau, op te houden.

Den 23 October, trok den gedachte Marschal de Turenne over de brugge te Laudenbergh, tusschen Heydelbergh en Manheym, over de Nekker, en bleef zich daar eenige tijdt in 't Gebiedt van Kurpaltz hoesteren. Maar de Keyzerse die in Frankenlandt waren gebleven / door dit vertrek van Turenne daar niet meer van nooden zijnde / quamen datelijk weder by de Armeé van Montecuculi, welke zich den 21 dito tot Wisbaden in de Ringaw had gelegert. Den 23 ging den Grave van Montecuculi met den Markgraaf van Baden naar den Keurvorst van Mentz, met welke zy omtrent anderhalf uur gesprolien hebbende/

bende/ 300 keerden zy weder na haar Leger: Werdende doen de Schip-brugh, die by Frankfort wierdt gemaakt/ tot dicht onder Mentz gebracht/ alzoo de Keurvorst de zijne had laten af-breken. Maar na dat nu 't Keyzerlijke Leger zich eenige dagen daar omtrent had ververscht/ hielt Montecuculi den 28 dito grooten Krijghs-Raadt, en gaf/ na 't eyndigen van 't zelve/ ordre, dat de Ruyterye tegen 's anderen daaghs gereedt most zijn/ om te marcheren, 't welk volbracht/ nam de zelve den 28, ten 6 uuren 's morgens hare wegh na Coblentz, aan dees zijde den Rijn: het Voet-volk wierdt alle in 200 Schepen die daar toe te Mentz by een verzamelt waren/ gescheept/ en 300 mede na Coblentz gevoert; na welke plaats den Grave Montecuculi ook volghde.

Al eer wy noch uyt Duytslandt komen te vertrekken/ zullen wy verhalen/ wat op des Keyzers Trouwdagh is voorgevallen.

Het Trouwen des *Keyzers*, met de *Princesse van Inspruk.*

Doen nu Sijn Keyzerlijke Majesteyt den 27 September (als gezeydt is) van Weenen vertrokken was/ arriveerden den 2 October, te Gratz, waar Hy in zijn inkomste zeer treffelijk wierdt ontfangen/ van de Burgermeesters de Stadts Sleutels gepresenteert/ en met 3 salvos Canon-schooten verwelkomt. Sendende geduurigh Couriers uyt/ om te vernemen/ waar zijn Bruydt was/ tot zy eyndelijk te Gratwien, 2 mijlen van Gratz, aan quam/ 't welk Sijn Keyzerlijke Majesteyt zijnde aangedient/ trok Hy aanstonts van Gratz derwaarts/ at/ 's middaghs te Strasengs, en quam ten 3 uuren te Gratwien, waar de toekomende Keyzerinne met haar Moeder d'Aarts-Hartoginne van Inspruk hadden gegeten: De Princesse ontfing Sijn Keyzerlijke Majesteyt aan den benedenste trap van de Deur van 't Parochiaal-huys, waarze neder knielende/ zeer onderdanige en tedere betuyginge dede: Den Keyzer haar opheffende/ geleyde haar in zijn Verblijf-plaats, vergezelschapt van de Aarts-Hertoginne, haar Moeder: na een quartier uurs conversatie keerde de Keyzer weder na Gratz, en de Princesse ging na Eggenbergh, 3 quartier uurs van de voorsz. Stadt, waar deze Princesse een zeer schoon Palais, op een sterk Kasteel hadde: Den 14 dito quamen alle de Grooten van 't Hof, en de Staten van Stirien de Princesse te Eggenbergh complimenteeren/ en keerden ten een uur weder te Gratz: ten 4 uuren ging Sijn Keyzerlijke Majesteyt met een Suite van 60 Karossen met 6 Paerden in Persoon derwaarts/ en quam 's avonts ten 8 uuren weder: Den 15 gingen alle de Grooten na Eggenbergh, om de Keyzerlijke Bruydt na Gratz te geleyden/ welkers inkomst en verdere solemnisatie is geweest als volght:

Onder de Grooten die uyt gereden waren, staken in kostelijkheyt boven d'andere uyt, den Graaf de Halleweil, den Prince van Lobkowitz, den Spaansen en Veneetsen Ambassadeur, welke alle zeer heerlijke Kleederen, met gout in gewerkt, aan hadden: Den Keyzer had dezen dag zwarte Kleederen aan, zijnde met veel goudt geborduurt, en goude Roozen verciert, zoo dat men nauwlijks de zwartigheydt van zijn Rok konde zien, de Knoopen waren ingewerkt met Diamanten, de Hoet met een witte Pluym, en de Vingers met groote Diamant-

steene Ringen: De Keyzerlijke Bruydt had witte met zilver geborduurde Kleederen aan,over al van Diamanten schitterende, welkers sleep de Weduwe van den Graaf Trautschon ophielt: De Aarts-Hertoginne was gekleet zonder eenige vercieringe, als een Weduwe. Zoo ras al de Grooten by de Keyzerlijke Bruydt waren gekomen, en alles vervaerdight, reden zy gezamentlijk na Gratz, waar van de Intocht aldus was:

Eerstelijk quam den Oversten Hofmeester met 3 Compagnien Paerden van 't Smidise Regiment; doen 68 Kalessen met veel Pagien en Lakeyen; daar na de Keyzerlijke Wagen; 2 Trompetters van d'Aarts-Hertogin te Paert, 10 Keyzerlijke Lijf-Trompetters met een Heyr-pauk; des ouden Vorsts van Eggenbergs Lijf-wagen; 8 Hof-wagens en 12 Officiers te Paert; de Keyzerlijke Bruyt met haar Doorluchtige Vrouwe-moeder,in een kostelijken Lijf-wagen;de Keyzerlijke Geheyme Raden, en de Furst van Dietrichsteyn; veel Lakeyen en Lijf-trawanten; en voor 't leste 5 Kalessen met Dames. Dit doorluchtige Geselschap reedt tot aan de Kerk van de Jesuyten, (onderwijl dat men geduurig salvo schoot) waar binnen Sijn Keyzerlijke Majesteyt was, die zoo ras niet van haar komste was verwittight, of quam haar datelijk aan de Poorte ontfangen, waar op de Princesse weder knielde, maar Sijn Keyzerlijke Majesteyt heften haar wederom op, en ging doen met zijn Bruydt (wiens eene handt den Prince van Dietrichsteyn hielt) in de Kerk, alwaar des Paus Nuncius, met 4 Bisschoppen en 16 Prelaten in haar Pontificaal zijnde gekleet, haar Majesteyten verwachten, welke gezeten op de daar toe bereyde plaatzen, zoo gaf 's Paus Nuncius haar 't Kruys om te kussen, en 't Wy-water: En gekomen zijnde voor 't groot Autaar, in 't midden van een groote meenigte Dames,bewees zy Eerbiedigheyt aan 't H: Sacrament, wanneer na 't eyndigen van *Veni Sancte Spiritus* de Ceremonie van 't Huwelijk wierde volbracht, en het *Te Deum laudamus* gezongen: Hier op gingen hare Majesteyten, met al dit doorluchtigh Gezelschap verzelt, na 't Paleys, waar het Festin was toebereydt, werdende ondertusschen het Canon gelost, en fakkels op gesteken; 't welk 3 dagen duurde. En hebben hare Majesteyten zich naderhandt op verscheyde wijzen verlustight.

Dewijl nu gantsch Duytslandt, vast meer en meer / door dezen Oorlogh wierd ingewikkelt / is op de Vergaderinge van de 13 Switzerse Cantons, te Baden, by een gekomen / aldaar op het Tapijt gebracht / als de voornaamste zaak / de Verzekering van Switzerlandt; en met wat middelen men 't zelve best zoude beschermen: De vreemde Ambassadeurs, waren daar wel niet mede beroepen / maar quamen echter / en onder anderen den Fransen Ambassadeur, welke de Cantons, daar op nieuws quam betuygen / dat zijn Alder-Christelijkste Majesteyt voor zeer goet hielt de zorge, die zy namen voor haar behoudenis, welke hem zoo wel als haar ter herten ging, en dat hy Ambassadeur ten dien eynde daar in de Vergaderinge was gekomen, om haar in zoo een lofselijk voornemen te secondeeren. Den Resident van haar Hoogh-Mog: dede aan de zelve Vergadering aanhouden / dat de Switzerse Troupen, die in de Nederlandtse geconquesteerde Plaatzen, ten dienste van Vrankrijk waren, mochten weder t'huys ontboden werden. Waar op den Fransen Ambassadeur, tegens

gens de Cantons, zeer stout zeyde / dat het niet en hong als aan de Heeren Staten, om een goede Vrede te verkrijgen, en dat zonder de practijken van 't Huys van Oostenrijk, (dat zijn intrest zocht by 't volherden van den Oorlogh) alles lang zou by geleyt zijn geweest. Hy wilde de Cantons ook gelijk als verzekeren/ dat den Keyzer met Vrankrijk niet konde breken, zonder krenking van de Westphaalse Vrede. Maar de Cantons gaven hier weynigh acht op / en hielden noodiger de defensie van haar eygen Vaderlandt, waar toe zy beslooten/ en vast stelden / zeker Voorslagh, van 't Jaar, 1668. voor 't meerendeel hier in bestaande / dat zy geduurigh een Corps van 20000 man, benevens de noodige Artillerye, zouden gereedt houden, om op de eerste ordre te konnen marcheeren: Waar van yder Canton zijn gestelde getal in geduurige dienst zou hebben: Welke Corps, in tijdt van noodt, van 2 andere, yder bestaande in 30000 man, gesecondeert zoude werden: En zoo ras dit voornoemde eerste Corps op de aangestelde Rendevous-plaatze was, konde het zonder eenige meerder Conferentie aanstondts marcheeren. De Wout-steden, die een groote vreeze om de Nabuurschap met Vrankrijk hadden / wierden deze maal voorby gegaan / over de verzekeringe / die den Fransen Ambassadeur had gedaan / dat zijn Koning om de liefde, welke hy tot Switzerlandt hadde, des zelfs Gebuuren niet had willen troubleeren, alhoewel hy die in passant lichtelijk zoude hebben konnen veroveren, als onvoorzien van alle dingen. De Cantons hadden ook beslooten / om te arbeyden / tot het verkrijgen van de Neutraliteyt, voor 't Franche Compté, in kas van een Oorlogh, tusschen Spangien en Vrankrijk. Maar de Fransen wel ziende dat deze besluyten niet tot haar Intrest en waren / pooghden door alle middelen / de Switzers aan haar zijde te krijgen / zoo met het betalen van de Pensioenen, als door beloften van d'achterstalligheden te voldoen. Ondertusschen waren 'er eenige onlusten tusschen de Gereformeerde, en Catholijke Grisons ontstaan / van 't welke de Heer Collonel van Zalis, de Heeren van Zurich, mondeling informeerden / met een bygevoeght verzoek, dat ingevalle daar eenige feytelijkheden uyt mochten komen te ontstaan / en eenige Catholijke Catons haar daar in mengen / of portie nemen wilden / zy de zelve door alle convenabele en krachtige middelen, daar van zouden willen diverteren: 't Welk den gedachte Collonel insgelijks aan de Regeeringe van Bern recommandeerde. Den Heer Ambassadeur van Spangien en den Bisschop van Kur deden alle mogelijke debvoiren, om deze differenten in haar geboorte te smooren / en brachten 't ook eyndeling zoo verre / dat d'Heeren van de Gereformeerde en Catholijke Grisons te vreden waren / de differenten te laten op den voet / by zijn Excellentie den Heer Ambassadeur van Spangien voorgeslagen/ om zoo verder in der minne by geleydt te werden.

Op den Rijksdag te Regensburg wierdt den 11 October door de Sweedse Minister aan de Rijks-standen een Propositie gedaan / tot een stilstandt van Wapenen tusschen de strijdende partyen; maar men sustineerde / dat dewijl Vrankrijk en zijn Geallieerden de zelve voor dezen hadden geweygert / het nu buytens tijdts was / zoodanige voorstellingen te doen / en te meer / alzoo des Keyzers Armee nu al zo verre in 't Rijk was gevordert. Aangenamer was 't/

dat men daar overigh met het Armeeren van de thien Rijks Circulen voort voer/ tot hulp van de onderdrukte Duytse Standen: Want het veroorzaakte een groote afkeer tegens de Fransen, daarze eerst den Paus en alle Catholijke Vorsten hadden getracht te doen geloven/zy dezen Oorlog niet anders als om de Religie hadden aangevangen/datze nu den Keurvorst van Trier, zijnde Catholijk, zo cuvel tracteerden: Zelfs was den Fransen Minister Gravelle zoo gehaat/ dewijl hy Sijn Koninglijke Interest uyttermaten zocht te behartigen/ en daar toe verscheyde dringende redenen buyten de waarheyt most gebruyken/ zoo dat hy van een onbekende gedreyght wierdt/ door schooten te sullen werden/ 't geen den zelven ook zoodanigh een vreeze verwekte/ dat niet als met een groot gezelschap over de straten dorst passeeren. Den Keurvorst van Beyeren, die verklaart had neutraal te willen blijven/ helden echter meest na de Franse kant, tot zoo verre/ dat zijn Minister te Regensburgh, hem niet en ontzagh/ tegen den Keyzerlijken Gezant te zeggen/ dat Sijn Keyzerlijke Majesteyt, van al het onheyl, dat den Oorlogh in het Duytse Rijk gevoert wierde/ de eenige oorzaak was: Maar den Keyzerlijken Gezant antwoorde hem hier te rechte op/ dat 't zelve niet waar en was,doch dat den Koning van Vrankrijk,en de omgezette Keur,en Vorsten,in't Rijk de eenige oorzaak daar van waren,en zoude zijn Keyzer niet eer de Wapenen afleggen/ voor de Franse uyt 't geheele Rijk gejaaght/ de ongehoorzame Duytse Leden gestraft/ en het Rijk in zijn volle ruste gebracht hadde. De Keyzerlijke Kamer tot Spiers, verzocht doe by Missive, aan Sijn Keyzerlijke Majesteyt, dat hy voor 't Intrest van gedachte Kamer,niet wilde toelaten/ dat eenige van zijn Troupen, op haar Bodem Quartier zoude nemen/ ten eynde aan andere geen gelegentheyt te geven/ van 't zelve ook te doen.

Dusdanigh stonden de Krijghs-zaken in Hoogh-Duytslandt, alwaar het scheen/ dat den Zetel des Oorloghs uyt Nederlandt stondt over gevoert te worden/ gelijk ook gevolght is; want den Almogenden Godt, begon zelf/ met Weder, en Windt, voor de Nederlanders ten strijt te komen/ als blijkt aan de volgende verlossinge.

Het Doorbreken van den *Munstersen Dijk*, te *Gramsbergen*, by *Koevorden.*

DE Sterkte Koevorden, was den geheelen voorleden Somer, niet weynigh met het opgestoude Water belemmert geweest/ veroorzaakt door den gefortificeerden Dijk, die den Bisschop van Munster, dwars door de Vecht-stroom, met ongelooffelijke kosten had doen leggen/ gelijk wy de zelve/ hier vooren Pag: 461. hebben beschreven. Maar nu met den Na-Somer, den Regen zoo overvloedigh neerstortende/ begon het Water zoodanigh te vermeenighvuldigen/ dat 't zelve al over de Contrescarpen, en Faucebreen, tot aan de Wallen, en zelf binnen die plaats, ja op de straten gekomen was/ waar door deze voorsz. Sterke Vesting, scheen te sullen moeten verdrinken/ of zich aan dien Bisschop overgeven: want de Pompen, met de welke men het Water, dus lang was quyt geworden/ konden nu geen meer voordeel doen/ zoo dat men de

Provi-

Provisie, in 't Magazijn, op de Solders, most bergen / en de Soldaten, op de Wallen, in Hutten zich mosten behelpen.

Men schreef hier over aan den Heer Rabenhaupt, en te meer / om dat 'er bericht quam/dat den Bisschop van Munster, omtrent 400 Schuytjes,die elk 6 of 8 man konden voeren/ by den Dijk, t'zamen bracht/om Koevorden,aan alle zijden daar mede te bestormen; alzoo hun niets kon beletten / om aan de Wallen te komen / als de Palissaden, die men op veel plaatzen / lichtelijk kon uythalen / en opening maken / om door te varen.

Om deze Voortreffelijke Sterkte Koevorden te ontzetten / had den Heer Grave van Waldek (naar 't overgaan van Naerden) in Vrieslandt, en die Gewesten geweest / en aldaar met Prins Maurits, in 't Vries Quartier, 't Heeren Veen, en den Lt: Generaal Rabenhaupt, over deze zaak, gesproken: waar toe dan den laatstgenoemden met 47 Compagnien Militie, in 't laatst van September, na Koevorden was vertrokken / daar by haar eenige duyzenden, uyt Vrieslandt,en 3 Regimenten te Voet, uyt Hollandt,zouden vervoegen: Als dat van den Hartog van Holsteyn, en van de Collonellen, Bamphielt, en Turk, met 2 Regimenten Paerden, van Witgensteyn, en Swartzenburgh.

Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, den uytersten noodt van Koevorden mede bekent gemaakt zijnde / schreef hier over na Vrieslandt, en Groeningen, dat men (nademaal den Vereenden Staat, aan de behoudenis van deze Fortresse, ten allerhooghsten gelegen was) alle bedenkelijke / en mogelijke middelen / tot ontzet van de zelve / zou aanwenden / waar toe Hy ook de voorsz. Troupen afzont.

Op 't Heeren-veen wierd dan hier over geraadt-pleeght / en daar waren tegenwoordigh / Sijn Vorstelijke Genade, de 2 Heeren Generaal-Luytenants, de Collonel Hairen, en den Heer Grietman Scheltinga, Gedeputeerde van de Provintie Vrieslandt, in den Raadt van Staten. Aldaar is besloten / den Munstersen Dijk te bestormen, zoo 't mogelijk was, door te steken, en alzoo Koevorden van 't Water te verlossen: Hier toe zou den Heer Rabenhaupt, met de Groeninger Troupen, en 20 stukken Canon marcheeren / over Assen, na Dalen, om aan die kant de Forten aan te tasten / en den Dijk door te steken. d'Heer Eybergen, Commandeur in Koevorden, zou met 14 of 15 Ponten, met grof Geschut voorzien / en ander kleyn Vaartuygh, in 't midden van den Dijk, by 't Huys te Gramsbergen, de aldaar leggende Schansjes trachten te overweldigen / en daar den Dijk door te steken. Prins Maurits, en den Generaal Luytenant Baron d'Aylua, zouden zoo veel Voet- en Paerde-volk, en licht Canon, (om over de Moerassen te konnen dragen) als mogelijk was / by een brengen / en met de zelve langs de Ommer-schans marcheeren / om van die kant de Forten, en Dijk, te overvallen / en door te steken. Deze 3 Stormen, zou men op een dagh, en uur, te gelijk beginnen: De Ruytery van Prins Maurits, zou by 't Huys te Ruynen blijven staan / om te beletten / dat die van Steenwijk, 't Volk van Prins Maurits, noch dat van Aylua, van achter niet quamen invallen. De Staten van Vrieslandt, hadden nu ook de Ingezetenen uyt de Steden, en van 't platte Landt, omtrent 3000 man sterk / wel geoeffent, en

gewapent, [illegible] 's Heeren-veen, en andere Frontier-posten verzonden/ om soo veel te meer Krijghs-volk, tot de voorsz. Stormen, te konnen gebruyken; De Heeren Gedeputeerde, zonden ook aan Sijn Vorstelijke Genade, een groot gedeelte Beschuyt, Kaes, &c. en Oorloghs-tuygh: En aldus stont dezen grooten Aanslagh, eerstdaaghs voort te gaan.

Maar het scheen/ of Godt de Heer, alleen de Verlosser van Koevorden wilde wezen: Dewijl 'er des nachts, op den 1 October, soo hevigen Storm-windt, uyt den Oosten ontstondt/ dat den Dijk, by 't Huys te Gramsbergen, (alwaar hy 't alderdiepst'in de Revier gelegen was) een Lek kreegh; de Bisschopse dit willende stoppen/ konden niet/ en deze Storm-windt aanhoudende/ brak den Dijk op 3 plaatzen te gelijk door: Hier lagh al de moeyte, kosten, en arbeydt om veer/ die den Bisschop den geheelen Somer had gedaan: Deze breuken in den Dijk, waren soo wyt/ dat zy niet konden toe gedamt werden: Echter meenden zekeren Oversten met 200 geprefte Landt-luyden, den Dijk te stoppen/ maar zy wierden alle door het Water bedolven/ als mede 4 of 500 Soldaten, die op den Dijk de Wacht hadden. De Munsterse zonden 3 Schepen daar na toe/ daar in zich 15 Soldaten, trachten te bergen/ maar door den geweldigen Storm-windt, en sterken Stroom, zijn de Schepen omgeslagen/ en de Soldaten verdronken. De Karos, daar den Oversten Horstmar met eenige Juffrouwen in was/ wierde mede door 't water overstelpt/ en verdronk den gedachten Oversten, met al de geene die'er in waren: Veel van de voorgemelde Schuyten dreven door de sterke Stroom van 't water tot by Swol: 's Avonts was het water anderhalf mans lenghte gezakt/ 't welk geen geringe vreughde in Koeverden verwekte/ dewijl aanstonts na dit Ontzet, uyt Groeningen alderhande provisie daar binnen wiert gebracht. Men rekent dat'er omtrent 1400 Menschen, 300 Soldaten, Boeren, Wijven, en Kinderen verdronken zijn. De Schans op den voorsz. Dijk, genaamt Spijt-Koevorden, is door deze storm mede wegh gespoelt/ maar de andere/ namentlijk Trots-Koevorden is blijven staan: De overgebleven Munsterse berghden zich op 't Huys te Gramsbergen, daar ze haar sterk maakten: Doch de Groeningers veroverden het Huys te Laar korts daar aan/ en slechten alle de Reduyten op den gedachten Dijk, daar ze noch eenige Stukken Geschut, uyt hebben gehaalt. Na dit gelukkigh Ontzet trok den Heer Rabenhaupt, na Vrieslandt, en van daar weder na Groeningen. In Vrieslandt wierd nu alles vervaerdight/ (dewijl het saisoen reedts was verloopen/) om 't Leger in de Guarnizoenen te verdeelen/ ook wierden de uytgetrokken Borgers weder ontslagen: Prins Maurits, liet ook alles toestellen/ om een keertje na Hollandt te doen/ en den Luytenant Generaal Aylua, om eens na Oost-Vrieslandt te vertrekken.

De Bisschopse, die zich op 't Huys te Gramsbergen hadden geretireert/ bewaarden daar noch een Vleugel van den Dijk, die was blijven staan/ en met Palissaden bezet/ voorgevende den Dijk weder te willen opmaken/ maar de zelve was zoodanigh gehavent/ dat het ondoenlijk was: Ondertusschen vielen de Wateren, dagh op dagh al lager/ soo dat men met Wagens, als voor dezen/ weder in en uyt Koevorden, begon te rijden/ tot groot genoegen van

die Ingezetenen. Daar was zekere Hooghte buyten Koevorden, doch al te na aan des zelfs Werken, gelegen / alwaar den Bisschop, eertijdts gelegert was geweest; Deze zeer nadeeligh voor Koevorden zijnde / wierd daar in 't werk gestelt / zekere Vinding, de welke door een Vries, genaamt Wibe Hayes, eenigen tijdt geleden / tot Dantzik, (in 't afvoeren van den Bisschops Bergh, en 't ophoogen van die Stadts Wallen) gebruykt was; Dit werk ging over 2 groote schijven, met een dikke koorde, aan welke eenige honderden, (tot Dantzik waren het lederen Emmers) Mandekens, met een dunne reep, vast hingen: die op de Hooghte, van Buyten, met Aerde gevult / en op de Wallen wederom ontlost wierden / gaande alzoo heen / en weder / over de Grachten, zonder eenige hindernis ergens aan toe te brengen: Dit werk ging met kleyne kosten, om dat 'er weynigh Menschen, en maar 2 Paerden, die (de 2 Schijven deden omgaan) toe van nooden waren.

Koevorden aldus van 't Water verlost / en ontzet / en des Bisschops Aanslagh mislukt / zijn de voorgenoemde Regimenten te Voet, en te Paerd, wederom na Hollandt gezonden. En het Saisoen nu ook verloopen / en de meeste lage Landen, in Vrieslandt, en Omlanden, door 't in- en over-geloopen Water, en Regen, blank staande / en voorts de Dijken en Wegen onbruykbaar geworden / zoo is het Krijghs-volk, aldaar in de Guarnizoenen gelept. Prins Maurits, na dat op alles goede ordre gestelt had / vertrok mede (als gezept is) hebbende consent daar toe / van hare Hoogh-Mog: verkregen / en latende het Commando van Vrieslandt, aan den Baron d'Aylua, en dat van Groeningen en Omlanden, aan den Heer Rabenhaupt, en hebbende tot Groeningen van die / en des Landts Regeering, als ook tot Leeuwarden van die / en den Heer Stadthouder, Prins Henrik Casimir, &c. behoorlijk afscheydt genomen / is van daar op Harlingen vertreyst / wordende alom met het Canon van de Wallen, goede reys gewenscht; Van Harlingen voer hooghst-gemelten Prins, met zijn Jacht op Amsterdam, en zoo voort na 's Gravenhage, aldaar eenigen tijdt Medicijnen gebruykende / voor een zinking, op zijn Borst gevallen.

Op keeren ook weder na Hollandt, tot in 's Gravenhage, alwaar op den 4 October, den Heer Grave van Dhona, van zijne Wonden, in 't Belegh binnen Mastricht gekregen / was overleden; gelijk daar ook gestorven is / den 10 dito, Collonel Soutelande, aan zijn Quetsuren, in den Aanval op 't Contrescarp, voor Naerden ontfangen. Den Grave van Waldek, wierd nu vereert met het Gouverneurschap van Naerden, Muyden, en Weesp, met de andere Sterkten, daar ontrent gelegen: Het zelve / van de eerstgenoemde Plaats, had tot nu toe / al by provisie bedient den Heer Grave Koningsmark: Het Proces van den Collonel Bamphield, over 't verlaten van de Post te Ameyde, (hier vooren verhaalt /) daar over Hy tot noch toe / in Hechtenis had gezeten / is op den 5 October, 1673. by den Hoogen Krijghs-Raadt, met Approbatie van Sijn Hoogheyt, uytgewezen / Dat Hy, behoudens Ampt, en Eer; kosten schadeloos ontslagen is; waar op Hy den 16 October, uytging. Door Sijn Hoogheyts ordre, was ook te hooren / in zijn vorige Commandement van Heusden herstelt / den Collonel Cassiopijn, tot vernoeging der zelver Inwoonders.

In

In tegendeel is den Ritmeester du Til, van zijn Ampt vervallen verklaart/ uytgezept / en tot vergoeding van 16000 guldens verwezen / Capiteyn Rollenburgh, uyt zijn Arrest ontsnapt / wierd by Trommel-slagh ingedaaght.

Hare Groot-Mog: de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, consenteerden op den 7 October, 1673, tot den op-hef van een Tweehondersten Penning, gevens geldt, op de zelve conditien, als het voorgaande Placcaat, op den 15 Junii, 1673, van dien Hondertsten Penning (hier vooren op Pag: 455 te lezen) in hielt: 't welk was / van alle vaste Goederen, Obligatien, Rente-Brieven ten laste van het Landt, Actien, &c. reëlijk te betalen op den 1 November, 1673, en de volgende dagen / doch die voor den eersten November betaalde / kon 4 ten 100 / korten.

Hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, hadden al in de Maandt September voorleden / de Commercie, en Navigatie voor hare Ingezetenen, op Neutrale Landen, by provisie vry, en open gestelt / blijkende by de volgende

WAARSCHOUWINGE.

De Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden: Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Salut: *Doen te weten*, Dat Wy huyden, naar voorgaande rype deliberatie, tot voorkominge van alle diversie van Commercie uyt de voorsz. Vereenighde Nederlanden, en om zoo veel doenlijk te beletten, dat geen vreemde Persoonen door indirecte middelen, geduurende het generale Verbodt, haar daar van komen te prevaleeren, goet gevonden hebben, dat de Commercie en Navigatie, uyt deze Landen over Zee, aan de Ingezetenen van dien, en andere Neutralen in 't generaal, by provisie, en tot nader ordre, wederom vry gelaten en open gestelt zal werden, gelijk de zelve Commercie en Navigatie over Zee by provisie, en tot nader ordre, wederom vry gelaten en open gestelt werdt midts dezen. En op dat de voorsz. Onze goede meyninge en intentie tot yders kennisse mach komen; Ontbieden en verzoeken Wy de Heeren Staten, Stadthouderen, Gecommitteerde Raden en Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen andere Justicieren, en Officieren van de zelve Landen, dat zy de jegenwoordige Onze Waarschouwinge van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren in alle Plaatzen, daar zulks noodigh wezen zal, en men gewoon is publicatie en affixie te doen; Lasten en beveelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, den Advocaten, Fiscaals, midtsgaders Admiraals, Luytenant- en Vice-Admiraals, Capiteynen, Officieren, en Bevelhebberen, de voorsz. Ingezetenen der Landen, en de Neutralen, het effect van de boven-gemelte Onze goede meyninge en intentie, volkomentlijk, rustelijk, en vredelijk te laten genieten, zonder oppositie of belet ter contrarie; want Wy zulks bevonden hebben alzoo te behooren. Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van de hoogh-gemelte Staten Generaal, in den Hage, den 13 September, 1673.

Was geparapheert, E. v. Bootsma, *vt. Onder stondt*, Ter Ordonnantie van de zelve. *Was getekent*, H. Fagel.

Zijnde op 't spatium gedrukt, het Cachet van haar Hoogh-Mog: op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

Niet

Niet lang daar na / is by de zelve welgemelte Heeren, hare Hoogh-Mog: mede toe gestaan den uytvoer van alle Waren, en Koopmanschappen, uytgezondert die van Contrabande, langhs de Rivieren, Maas, Waal, Rijn, Yssel, het Swarte Water, &c. volgens het bygaande

Extract uyt 't Register der Resolutien van de *Hoogh-Mogende Heeren Staten Generaal* der *Vereenighde Nederlanden.*

Maandagh den 9 *October*, 1673.

ZYnde ter Vergaderinge gelezen zekere Memorie van de aanwezende Heeren Gecommitteerden uyt alle de Collegien ter Admiraliteyt, uytgezondert die van Vrieslandt, de welke als noch niet en zijn aangekomen, geformeert in den Hage den 7 dezes, houdende dat haar Ed: naar gehoudene Conferentie met de Heeren haar Hoogh-Mog: Gedeputeerde tot de zaken van de Zee, wederom met den anderen serieuselijk gebesoigneert, en rijpelijk ge-examineert hebbende hare Hoogh-Mog: Resolutie van den 19 September lestleden, daar op zy herwaarts waren beschreven; is naar deliberatie, in conformité van 't Advijs van de gemelte Heeren Gecommitteerden uyt de welgemelte Collegien ter Admiraliteyt vervat in de voorsz. Memorie, goedt gevonden, geresolveert en verstaan, dat by de jegenwoordige constitutie van tijden en zaken, als een interim alle de Revieren en Stroomen dezer Landen zullen werden open gestelt, gelijk die open gestelt werden midts dezen, en dat men langs de zelve Revieren en Stroomen, als mede per Asse zal mogen uytvoeren, en doen inkomen alle zoorten van Waren en Koopmanschappen, uytgezondert de Waren van Contrebande, ge-expresseert in de Tractaten de Marine, en van zoodanige Eet-waren en andere Koopmanschappen, die haar Hoogh-Mog: naar gelegentheyt van tijden by Resolutie zouden mogen goedtvinden te verbieden, en daar van aanschrijving aan de voornoemde Collegien te laten afgaan, gelijk in voorgaande Oorlogen is gepractiseert geweest: en dat geduyrende dit loopende Jaar, alle zoodanige Waren en Koopmanschappen, welke passeeren de Maze, Waal, Rijn, Yssel, en het Swarte Water, ook gaande per Asse, belast en bezwaart zullen werden, met de verdubbelinge van de jegenwoordige Lijste der Convoyen en Licenten, benevens het geheele Last- en Veyl-geldt, en dat van de zelve Lasten ge-eximeert zullen blijven de Goederen die de respective Vlooten voor Lillo, Swijn, en 't Zas van Gent, zullen komen te passeeren; Dat wijders met het begin van het aanstaande Jaar 1674. een nadere Lijste van belastinge (over een komende met het interest en de constitutie van den Staat) zal werden vast gestelt en geintroduceert, om welke te formeeren, de meer-gemelte Heeren Gecommitteerden verzocht werden, haar te willen bequamen, tegen dat haar Hoogh-Mog: dien-aangaande een nader besoigne zullen goedtvinden aan te stellen, en de meer-genoemde Collegien ter Admiraliteyt voor 't expireeren van dit loopende Jaar nader te beschrijven. Zullende de zelve Collegien ter Admiraliteyt Extract van deze Resolutie toegezonden werden, met serieus verzoek, begeerte, en ernstige

recommandatie, datze haar naar den inhouden van dien precifelijk willen reguleeren, en doen reguleeren, allen den genen die het aangaan mach, onder haar ressorteerende en genoorende, ten dien eynde daar van kenniſſe gevende aan de reſpective Ontfangers en andere Officieren, van de Convoyen en Licenten. Voorts is noch goedt gevonden, dat alle de Gouverneurs en Commandeurs, van de Frontieren van den Staat, by Miſſive van de bovenſtaande haar Hoogh-Mog: goede meyninge en intentie zullen werden geadverteert, met laſt en ordere, dat de zelve niet alleen geen hinder of beletzel aan de Schippers en Koopluyden, met Paſſen van de Collegien ter Admiraliteyt voorzien, in haar in of uytvaren, geen beletzel zullen hebben toe te brengen, maar de voorſz. Schippers en Koopluyden, de behulpzame handt te bieden. Dat ook de voorſz. Gouverneurs en Commandeurs, haar zullen hebben te onthouden, van aan de voorſz. Schippers en Koopluyden yet af te vorderen, of te bezwaren, 't zy onder pretext van Paſſen, of onder hoedanigen anderen naam of titul het zelve zoude mogen wezen, op pœne van contrarie doende, daar over niet alleen de facto te werden gecaſſeert, maar ook noch daar-en-boven tegens haar als wederhoorige en Uſurpateurs van het recht van den Staat, met allen ernſt, en zonder eenige conniventie, geprocedeert zal werden.

Was geparapheert,
ISBR. van VIERSSEN, *vt.*
Onder ſtondt,
Accordeert met 't voorſz. Regiſter,
Getekent, H. FAGEL.

Daar op zijn na alle Steden, Goederen geſcheept / maar het zelve heeft niet lang geduurt / door dien de Franſe de Schepen tot Bommel en elders aanhielden / om Bruggen af te maken / of hare Goederen daar in te pakken: het welk door den Heer Graaf van Hoorn, leggende tot Gorcum, terſtont wierd bekent gemaakt / aan den Staat, die daar op haar Reſolutie dienaangaande weder in trok: en wierden terwijl de Schepen tot Gorcum aangehouden.

Op den 10 October, is ook een Placcaat by hare Hoogh-Mog: vaſt geſtelt / tegen de ongebondentheyt der Matroozen, in 't verroveren der Prijzen, waar van den Inhoudt in ſubſtantie was.

DAt geen Officier of Matroos zich zou vervorderen, eenige plonderagie op genomen Prijzen, te doen, of het minſte geweldt te plegen; veel min tegens ordre, en weerwil van den Capiteyn, in eenige vreemde Zee-Havenen in te loopen, of daar over, zonder eenige gratie, aan den Lijve geſtraft te worden: Maar dat zy daar voor t'zamen zullen genieten, een en een half ten hondert, contant, van alle de Prijzen, die de zelve zullen komen te veroveren, benevens een Anker, en een Touw, van yder verovert Schip, en daar en boven, alle de Kiſten van de Vyandtlijke Bootsgezellen, en 't gene daar in wordt bevonden,

zonder

zonder meer; of dat zy anderzins zullen vervallen wezen van alle hare Buyt-gelden, of Maandt-gelden, die haar mochten toekomen, of belooft zijn. En alle onze Ingezetenen worden verboden, geen geplonderde Goederen van de voorsz. Matroozen te koopen, op pœne van arbitralijk daar over gecorrigeert te worden, en die Goederen geconfisqueert, ten profijte van de Reders, uyt welkers Schepen die mochten genomen wezen.

Gene Reders van Commissie-Vaarders, mogen meerder op de handt geven, aan hare Officiers en Matroozen, Als, Een Capiteyn, 10 Rijksdaalders voor een Kruys-tocht, gerekent tegens 3 loopende Maanden; aan een Luytenant 8, aan een Schipper 8, aan een minder Officier 6, en aan een Matroos, 3 Rijksdaalders; op de verbeurte van haar Schip, en 't gene daar in wordt bevonden.

Alle Matroozen en Bootsgezellen van Commissie-Vaarders, moeten haar, op Trommel-slagh, binnen hare Scheeps-boorden begeven, na dat zy geldt op de handt hebben bekomen, of anders te water, en te broodt, gestelt te worden, tot dat het Schip, waar op zy verhuurt zijn, de reyze zal hebben volbracht: En zoo yemandt meer als een Monstering passeerde, en alzoo meermalen geldt quame te ontfangen, dat zoodanigen Officier of Matroos, voor d'eerste maal, zonder eenige conniventie, gekielhaalt, en voor schelm, wech gejaaght zal worden; en zulks meer als eenmaal geschiedt wezende, dat de zelve zekerlijk met de doodt zal gestraft worden.

Geen Officieren en Matroozen mogen hare Reders moeyelijk vallen, of trachten te dwingen tot betalinge van hare Buyt-gelden, voor 't verloop van 2 Maanden, dat de Prijzen zullen zijn verkoft, wanneer de uytdeeling aanstondts zal moeten geschieden: Maar die te vooren eenige baldadigheydt daarom zal aanrechten, zal van zijn portie versteken blijven, of vorders na merite van zaken, gecorrigeert worden.

Die zich komen te stellen tegen haar Capiteyn, om tegens zijn wil en dank, de Zee te quiteeren, of een andere koers nemen, zullen met der doodt gestraft worden.

In het heen en weer marcheeren van des Landts Militie, door Hollandt, en elders / zoo voor / als naar 't Belegh van Naerden, wierden 'er al verscheyde moedtwilligheden / van de Soldaten, inzonderheyt van de Spaanse, ten platten Lande gepleeghtt / die de Schippers van de Schepen, en Trek-schuyten, daar mede zy over gevoert wierden / (om des te minder overlast, aan de Landtluyden te plegen) wel dersden dwingen / om hier en daar aan te leggen / alwaar zy dan half, ja ook wel heel naakt, uyt sprongen / en in de Boeren huyzen, door het Water, dat op 't Landt stondt / liepen plonderen, en wegh namen / 't geen 'er mocht overgelaten zijn / alzoo de zelve meest / vermits het onder water gezette Landt, van de Bewoonders verlaten waren: Deze ongebondentheyt, ontstont wel meest / om dat de Hooft-Officieren hier niet by waren / maar voor af / of daar na / byzonderlijk reysden: en dit mosten de Boeren, die hier of daar noch gebleven waren / ja de Heerschappen, en Eygenaars zelf / met goede oogen aanzien / gelijk ook tusschen Weesp, en Amsterdam, door-

gevallen is. Hier tegen was al op den 8 Auguſti, 1673. eenige ordre geſtelt/ als op Pag: 542. hier vooren te zien is.

Echter den Staat ziende/ dat dit de ongebondentheyt niet in bondt/ heeft op den 14 October, 1673. het zelve noch ſtrikter/ als te vooren vernieuwt/ volgens het hier nevensgaande

PLACCAAT,

Tegens de ongebondentheydt van *'s Landts Militie.*

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden; Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Salut. *Doen te weten:* Alzoo Ons dagelijks menighvuldige klachten voorkomen van de In- en Opgezetenen, zoo van de reſpective Geunieerde Provincien, als van de Landen, Steden, en Plaatzen, immediatelijk reſorteerende onder de Generaliteyt, over de groote ſchade, foules en exactien, en den overlaſt die de zelve by 's Landts Militie, te Paerdt, en te Voet, zoo in het paſſeeren, logeeren, als anderzints, met het door gewelt ontroven van der zelver Vee, Gras, Hoy, Haver, en andere Landt-gewaſſen werdt aangedaan, en daar en boven van de Huysluyden, ten platten Lande af te perſſen, en te dwingen, om aan haar Koſt en Drank, of eenigh Gelt te moeten verſchaffen, alles tot groot nadeel, die daar door onmachtigh en onbequaam gemaakt werden, om te dragen de gemeene Landts Middelen, tot onderhoudt van de voorſz. Militie geconſenteert, of om aan de Eygenaars van de Landen, te betalen de Pachten, daar uyt zy de voorſz. Middelen vervallen moeten. ZOO IST, Dat wy t'eenemaal genegen wezende om daar inne ernſtelijk te verzien, en in achtinge genomen, dat zoodanige foules, en exceſſen, by beſchreven Rechten, den Articul-brief, verſcheyden Placcaten van den Lande, en namentlijk mede noch onlangs by Sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, zeer ſcherpelijk, en op pœne van de doodt zijn verboden, dat tot Ons groot misnoegen daar tegens by de Gouverneurs, Commandeurs, Ritmeeſteren en Capiteynen, niet zoodanigh en werdt gevigileert, als by de zelve wel zoude konnen, en behooren te werden gedaan; Dat voorts niet alleen bevonden werdt, dat op de aanklachten haar daar over ſucceſſivelijk voorgekomen, tot laſte van de handtdadige, gene convenable en exemplare ſtraffen, en werden gedecreteert, en veel min ge-executeert, nemaar ook dat de voorſz. faulten en exceſſen, veeltijdts gedaan en geperpetreert zijn, eer den competenten Rechter daar over aangeſproken, en de gerequireerde ordre geſtelt kan werden, en dat de ſchuldige daar over komen vry te raken, goedt gevonden hebben vaſt te ſtellen, en verklaren, gelijk Wy goedt vinden, vaſt ſtellen en verklaren midts dezen, boven en behalven de pœnen en ſtraffen, by voorgaande Ordonnantien en Placcaten gedecreteert en geſtatueert. Eerſtelijk, dat alle de ſchade en den overlaſt, de welke by de meer-gemelte Militie te Paerdt en te Voet, de Ingezetenen, zoo in de hooghgemelte Geunieerde Provincien, als in de voorſz. Steden en ten platten Lande, immediatelijk reſorteerende, onder de Generaliteyt zullen werden aangedaan, aan die gene, die de zelve ſchade en overlaſt zullen hebben geleden, op hare begrootinge onder Eede voor den Gerechte van de Stadt of Plaatze, alwaar de voorſz. beſchadighde Ingezetenen woonachtigh zullen zijn, op ordre van de reſpective Betaals-Heeren, uyt de particuliere Gagie of Tractementen der voorſz. Ritmeeſteren en Capiteynen gekort, en gereſtitueert zullen werden. Ten anderen, dat de voorſz. Huysluyden, en eenen yegelijken vry ſtaat, het voorſz. gewelt, met tegen geſtelt gewelt te weeren en te beletten, tot zoo

verre,

verre, dat al ware het zake, dat daar door eene of meer van die gene, die de voorsz. ontroovingen of geweldtdadigheden zouden mogen komen te ondernemen, gegrieft, gequetst of ook neder-geslagen mochten werden, ter dier oorzake niet alleen niemant voor de Justitie aansprekelijk of strafbaar zal zijn, maar dat ook den Officier, Ritmeester of Capiteyn van zoodanige gegriefde, of neder-geslagene Ruyteren en Soldaten, daar toe zal werden gehouden, dat hy aan de voorsz. Huysluyden zal moeten vergoeden en restitueren alle de schade, die de voorsz. Huysluyden geleden zouden mogen hebben, en dat daar-en-boven tegens de Lichamen der gener die invoegen als voorsz. is, zouden mogen werden neer-geslagen, noch zoodanige straffe van infamie en anderzints zal werden gedecreteert, als naar exigentie van zaken, bevonden zal werden te behooren. Voort lasten en beveelen Wy wel expresselijk en scherpelijk midts dezen, de respective Gouverneurs en Commandeurs van de Frontieren, midtsgaders allen Krijghs-Oversten, Collonellen, Ritmeesteren, Capiteynen, en mindere Officieren, in Onzen dienst wezende, datze yder voor zoo veel hun incumbeert, alle foules, exactien en outrages, van de Militie te Paerdt, en te Voet, zoo in de voorsz. Steden, als ten platten Lande, effective zullen hebben tegen te gaan, te beletten, te weeren, en niet gedogen, dat die ondernomen of gepleegt werden, op pœne van by nalatigheyt, daar over anderen ten exemple als wederhoorige van de publijcque beveelen, gestraft en gecorrigeert te werden, naar exigentie van zaken. En op dat niemant hier van eenige ignorantie en pretendeere; Ontbieden en verzoeken Wy de Heeren Staten, Stadthouderen, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de meer-hoogh-gemelte respective Provincien en allen anderen Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dezen onzen Placcate van stonden aan alomme te doen verkondigen, publiceeren en affigeeren in allen Plaatzen, daar zulks noodigh wezen zal, en men gewoon is, zoodanige publicatie en affixie te doen; Lasten en beveelen voorts allen anderen Officieren, Rechteren, en Justicieren, midtsgaders den Gouverneurs van de Frontieren, Krijghs-Oversten, Collonellen, Ritmeesteren, Capiteynen, Officieren, en Bevelhebberen, dezen Onzen Placcate t'achtervolgen, en te doen achtervolgen, procedeerende en doende procedeeren tegens de Overtreders van dien, zonder gratie, faveur, dissimulatie of verdragh; Zullende tot des te meerder bevorderinge van de voorsz. Onze ernstige meeninge en intentie, hier van eenige Exemplaren gezonden werden aan de voornoemde Gouverneurs en Commandeurs van de Frontieren, om by hun onder de Officieren van de respective Guarnizoenen verdeelt, en zoo by Trompet als Tromslagh omgeroepen te werden. Aldus gedaan en gearresteert, ter Vergaderinge van de hoogh-gemelte Staten Generaal, in den Hage den 14 October, 1673.

Was geparapheert,

ISBR. van VIERSSEN, *vt.*

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de zelve,

Getekent,

J. SPRONSSEN.

Zijnde op 't spatium gedrukt, het Cachet van haar Hoogh-Mog: op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

De Duytse en Franse Predicanten, mitsgaders de andere Bedienden van de Stadt Naerden, verkregen nu ook by den Staat, alle achterstallige onbetaalde Tractamenten, zedert omtrent 2 Jaren herwaart vervallen / even of die Stadt nooyt van de Franse, was overheert geweest.

Het Rooven en Stroopen der Fransen ten platten Lande, duurde noch al: In 't begin van de Maandt October, quamen 2000 Franse Ruyters, in 't Goy, by Naerden, daarze verscheyde Dorpen uytplunderden. Daar tegens was den Ritmeester Papekop, met een partye uyt Naerden, tot onder Uytrecht geweest/ van waar hy met goeden buyt weder te rugh keerden. Maar by Heusden trof den Luytenant Collonel Bisschop, een quade ontmoeting; want zynde by de Franse gevangen/ ontmoeten die een Hollandtse partye, welke hem voor Vyandt aanziende/ onder de voet schooten. Dusdanige Actien vielen 'er dagelijks voor.

Den 27 dito, quam de Vorstinne van Zimmeren, in 's Gravenhage, om de Princesse Douagiere, haar Vrouw Moeder, te bezoeken/ werdende met eenige Karossen ingehaalt: Zy was den Rijn afgekomen/ en door Keulen, Nimwegen, Thiel, en Bommel gepasseert/ waar men haar overal groote Eere bewezen/ en 't Canon gelost had; Te Nimwegen, had Duc de Luxenburgh, haar zelfs in Persoon wezen complimenteeren.

De vorderen *Staat* van *Uytrecht*, onder *'t Gebiedt* der *Fransen*.

Dit is 't geen by de Staten der Vereende Nederlanden, doenmaals in den Hage, verricht wierd. Maar in de overwonnen Provincien, ging het anders: Wy hebben den Staat van Uytrecht, binnen die Stadt gelaten/ met hare H: Processie, of Ommegang, hier vooren/ op Pag: 268. Doch niet lang daar na/ quam den Luytenant Collonel Stoupa, Broeder van den Uytersen Commandant, uyt ordre van den Prins van Condé, de Gereformeerde Predicanten, voorstellen den Last des Konings, houdende/ dat het billik was/ dat zy mede voor den Welstandt van haren Souverain, Voorspoedt van des zelfs Wapenen, en bevordering van de Vrede, behoorden te bidden; daar toe overleverende het volgende Formulier.

Concept van *Gebedt*, voor den *Koning*, *&c.* volgens de stelling van *d'Heer Stoupa*.

Voor d'opperste Koning, onzen Heer; Zegen zijn Persoon, geef aan Hem getrouwe Raadtslagen, en een gehoorzaam Volk: Neygh zijn Hart tot goede Vrede, op dat, als d'Oorlogh ge-eyndight is, deze Provincie, de Vruchten der Vrede mach genieten.

Voor de Koningin, d'Heer Dolfijn, d'Heer Hartogh, en Hartogin van Orliens.

Voor d'Heer Prins, die in deze Provincie d'opperste Macht des Konings heeft.

Voor de Heeren Princen van den Bloede.

Voor de Heeren Officiers van de Kroon, en voor alle die gene, die in dit Landtschap, en deze Stadt, de Heerschappy over ons hebben.

Maar hier in is eenige Veranderinge voorgeslagen/ volgens het nevenstaande Concept

Concept van *Gebedt*, een weynigh verandert, indien het, door *gunst*, van *d'Heer Prins*, verkregen mach worden.

Voor d'opperste Koning, onzen Heer, Voor de Koningin, Voor den Heer Dolfijn, en voor 't geheel Koninglijk Huys; Zegen de Persoon des Konings, geef aan Hem getrouwe Raadtslagen, en een gehoorzaam Volk. Neygh zijn Hart tot goede Vrede, op dat deze Provincie, als den Oorlogh ge-eyndight is, de Vruchten der Vrede mach genieten.

Voor den Heer Prins, die uyt des Konings naam, d'opperste Macht in deze Provincie bezit.

Voor alle de gene, die in dit Landtschap, en in deze Stadt, over ons gestelt zijn.

Aldus wierden die van Uytrecht, zoo in 't Geestelijk als 't Wereltlijk, meer en meer geplaaght / men wierf daar ook by openbare Trommel-slagh, Volk voor den Bisschop van Munster; en eenige Fransen, die in 't Landt van Vianen, (ongeacht de Neutraliteyt) het Vee wegh roofde / most men door de Switzers, daar uyt drijven / de welke op elkander schietende / eenige daar van zijn doodt gebleven / en 10 wierdender gevangen binnen gebracht. Op deze tijdt quam ook wederom uyt Vrankrijk, den Heer van Maersenbroek, hebbende wegens die van Uytrecht, weynigh aldaar uytgericht. Men kreegh daar ook tijding van 't overgaan van Mastricht, daar over men dapper vuurde / ook quamen daar 1500 man te Voet, en 8 Compagnien te Paerdt, van Amersfoort binnen/ die 's anderen daaghs, weder na Wijk te Duurstede vertrokken; omtrent dees tijdt vertrok den Prins van Condé, met zijn Soon, den Hartogh van Anguin, van Uytrecht, na de Grave, en zoo voort / na Boven, als gezeyt is. Op den 16 Julii, quamen van Lexmonde de Regimenten van Navarre, Piemont, en de Seaux, binnen Uytrecht, de welke noch van veele andere / van daar omtrent / gevolght wierden / moetende vertrekken door 't hooge water, dat door het kleyne gat, in den Lek-dijk, en den overvloedigen Regen, quam in stroomen. Dit Gat was niet lang geleden / gestopt / maar nu / vermidts het opgezwollen Water, weer ingebroken / daar door het gantsche Landt van Yssel-steyn, blank stont / en de Fransen genoodtzaakt waren / hare Sluyzen te openen / daar door die van Uytrecht, nu wederom schoon en vars Water hebben gekregen / daar aan zy al een tijdt lang gebrek hadden gehad; d'oorzaak van dezen / is hier vooren verhaalt: Door dit ingeloopen Water, uyt de Lek, vermenighvuldighden de Snoeken zoo overvloedigh / in 't Sticht Uytrecht, en noch meerder in Hollandt, dat men 't zelve noyt had gezien / noch gehoort/ men kost 'er wel 50/ 100 groot, als kleyn, om 6 stuyvers.

Door dit hoogh Water, mosten de Fransen ook hare Post te Ameyde verlaten / want het quam hun zoo schielijk op den hals / dat zy haar Geschut niet kosten afvoeren. De Fransen aldus door het Water verjaaght / wierden in / en om de Stadt Uytrecht, by de Borgers gequartiert / tot hun onverdraaghlijken

last/

last / zoo dat 'er veel wech vluchten / en hare Huyzen verlieten / hoewel dat 'er by Trommel-slagh, aan de Soldaten wierd bekent gemaakt / dat zy van de gene daar zy by geinquartiert waren, niet zouden hebben te eysschen, vorderen, of af te parssen, eenigh Zout, Bier, Peper, Azijn, Gelt, of andere Tractamenten, maar zich alleen met Huysvesting, Vuur en Licht laten genoegen, op straffe van stroppade: Dit scheen wel tot eenige verlichting van de Burgerye te strekken / maar 't kon weynigh helpen: Zoo nu en dan trokken wel eenige Regimenten uyt / maar de Soldaten namen dan haar slagh waar / nemende uyt de Huyzen mede / dat zy behendigh konden krijgen / 't welk daar na gemist wordende / te vergeefs aangeklaaght wierd. In 't laatst van Julii wierden t'Uytrecht eenige Monsteringen gedaan / en de Switzers, 2000, en het Paerde-volk buyten de Stadt leggende / mede 2000 / sterk bevonden; Alle de Sauvegardes omtrent Uytrecht leggende / wierden doen mede binnen geroepen / daar over de Boeren straks hunne klachten aan den Hartogh van Luxenburgh quamen doen / die haar beloofde / wederom andere te zenden / doch dit duurde wel 14 dagen, eerze quamen / zoo dat ondertusschen de Boeren daar door mosten lijden.

In de Maandt Augustus, quamen veel groote Heeren, en hooge Officieren, zoo Fransen, Engelsen, als andere, binnen Uytrecht, alwaar d'Italiaanse Commedianten, hun Tooneel openden / en van Luxenburgh, Stoupa, en andere Heeren, dikwils wierden bezocht. Op den 2 dito, geraakte door de onachtzaamheyt der Franse, den brandt in een Tonneken Boskruyt, waar door het Huys van d'Heer Reuver, op de Nieuwe Gracht, by na opsprong, en schier geheel verbrande. Den 23 Augusti, zeyde de Majoor Stoupa, aan de Heer Secretaris Nieustat, dat de Heeren aan den Markgraaf de la Freseliere Tapijten zouden moeten bestellen, 't welk aan de Burgermeesters aangedient zijnde / kreegh Stoupa tot Antwoordt, dat'er anders geen Tapijten voorhanden waren, als alleenlijk in der Staten Kamer: die ook al voort daar van daan wierden gehaalt. Des anderen daaghs 's morgens heel vroegh / quamen eenige Fransen, met een gestolen Koe, buyten de Waert-Poort, alwaar een Vrouw, die voor Tantpijn, Brandewijn gehaalt had / op een stoep zat / de welke zy doodt schoten / om van haar / over haar Dieverye, niet beklapt te worden. Des avondts vierdemen / met Kanon, en Musquetten, den Dagh van S^t. Louis. Den 26 dito, zijn 500 Man geprest / om het gat in den Lek-dijk te stoppen / die daar eenige dagen mede bezigh zijn geweest. Den 29 dito, des morgens ten 3 uuren wierden eenige steenen, aan de oostzijde van den Dom, aan een toe gemetzelden Autaar, los gebroken / daar achter een Christus-beeldt aan 't Kruys in steen, gehouwen stont; Hier wilden sommigen Rooms-gezinde voorgeven / dat dit een Mirakel was / en van zelf alzoo zou ingestort zijn / waar op zeker geest, een aerdigh gerijmt vaersjen liet uytgaan.

Den 23 en 24 Augusti, Oude stijl, quamen eerst 6 Compagnien Switzers, en doen 8 Compagnien Engelsen, met een Regiment Fransen, zijnde 't Garnisoen uyt Harderwijk, binnen Uytrecht: 's Anderen daaghs quam meer Volk, en eenige Ruytery binnen / die verscheyde Hof-steden, in 't Gooy,

t Huys Kroon-wyck van 'd Heer Pauw

Crhon. Wyck
Lorioue: Fecit

by Odijk, en Werkhoven gelegen/ hadden geplondert/ en verwoest. Ontrent het midden van September had het Uytrechts Garnisoen dapper wezen plonderen, op d'omleggende Dorpen, ja zelf die onder hun Gebiedt waren gelegen/ en zeer onmenschelijk/ met de Huysluyden omgegaan/ waar over de Heeren Staten van Uytrecht, aan den Heer Luxenburgh, quamen klagen/ die een Placcaat, op Lijf-straf, daar tegens/ dede uytgaan: Veel Krijghsvolk, wierd nu van Uytrecht, na Kampen gezonden/ dat wyp eenige verlichting gaf. Den 20 September, Oude stijl, quam Mevrouw Stoupa, Gemalin van den UytersenGouverneur, in een Karos met 6 Paerden, binnen die Stadt, werdende van de Officiers van een Regiment in gehaalt.

Op den 22 September, Oude stijl, eyste den Intendant Robert, van de Stadt van Uytrecht, noch 62000 Rijksdaalders op te brengen/ voor de Maanden May, Junii, en Julii: en begeerende voort daar op Resolutien, en Antwoordt, of dreygende zwaare zaken: waar op de Magistraat der Stadt, dees nevengaande Resolutie nam:

NAardien de Heer Intendant zedert eenigen tijdt herwaarts onder de handt, en nu op gisteren en eergisteren met zonderlingen ernst is en blijft vorderende een zomme van 62000 Rijksdaalders, over de Maanden May, Junii, en Julii, doende tot dien eynde deze navolgende drie voorslagen, als

Dat zijn Ed: om de voorsz. somme te consequeeren, zelfs zoude formeeren een tauxe.
Of dat met hem daar over zoude moeten worden geaccordeert.
Of laatstelijk dat men in plaatze van de vorderinge van de gemelte somme, de Soldaten by de Bergers boven de Inquartieringe, in Kost en Drank zouden laten onderhouden.

Zoo was by de Vroedtschap goedt gevonden, dat 't gene voorsz. de respective Gebuurten dezer Stadt zal werden bekent gemaakt, op dat die yder in den haren op 't spoedighste mogen worden geconvoceert, omme hare consideratien en meyningen, welke van de voorsz. voorslagen zy zouden meynen minst bezwaarlijk te zijn, in geschrifte duydelijk te stellen, en de zelve op morgen, wezende Donderdagh, voor de middagh ter Secretarye van de Policie dezer Stadt in te brengen, alzoo de Heer Intendant by ontstentenisse van dien, geresolveert is op d'een of d'ander wijze te resolveeren. Actum den 24 September, 1673.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de Heeren Borgermeesteren en Vroedtschap.

Getekent,

J. NIEUSTAD.

Daar op zijn dan de Buurtmannen der Stadt vergadert/ en hebben yder haar onmogelijkheyt tot de voorsz. Penningen, op te brengen betoont/ door de groote Inquartieringe, Neeringloosheyt, &c. en aan den Intendant verzocht

 verlich-

verlichtinge; welke daar na niet willende luysteren / vragende of zy daar toe middelen wilde schaffen, dan of zelf middelen zoude gebruyken, om de voorsz. Penningen: en dat Hy wel omtrent wist / wat Winkelen daar wel gevaren hadden / als van Lakenen, Stoffen, Linnen, Franse Kramerye, ook Bakkers, Brouwers, Wijnkoopers, en eenige Gout- en Silver-smeden, begeerende dat die de meeste Neeringe gehad hadden het meeste zoude opbrengen: doch na eenige deputatien over en weder / is eyndelijk aan den Intendant voorgeslagen/ om niet minder Penningen, maar meerder op te brengen; midts de tijdt van de 3 genoemde Maanden, te Prolongeeren, met de Maanden Augustus, September, October, November, en December, zijnde 8 Maanden, en daar in op te brengen / ten aller uyterste de somme van 72000 Rijksdaalders; maar dit scheen als voerten voor den Intendant: welke zeyde in dien tijdt te moeten hebben 180000 Rijksdaalders, doch door veele deputatien, en smekingen, van haar onmogelijkheyt, is eyndelijk geaccordeert / in die voornoemde tijdt van 8 Maanden, 75000 Rijksdaalders te betalen / in 3 Termijnen, waar af het eerste (daar van de Biljetten, in't laatst van October, wierden omgebracht) binnen 3 dagen, moest betaalt worden / op pœne van Executie.

Een aerdige Cartell, wierd in Hollandt gedivulgeert / op de wreedtheden, van dien mismaakte gebochgelden Luxenburgh, die gezeyt zou hebben: Ik danke Godt, dat hy my een mensch heeft geschapen zonder barmhertigheydt, (doch dit zelve zeggen / wierd ook den Intendant Robert, en mede den Gouverneur Stoupa, naar gegeven.) Zijn hoedanigheden werden hier aerdigh in vertoont.

HErtogh van Luxenburgh, Ik de Baron de Courval, kome u te doen weten, dat het Doorluchtigh Bloedt, waar uyt ik ben gesprooten, niet en kan dulden zoodanige actie van Hostiliteyt als ghy hebt gepleeght aan mijne Goederen, met het doen verbranden van mijn Huys, zonder my daar over te wreken; weet dan verwaanden Ixion, dat mijn rechtvaerdige gramschap, door alle middelen, my zal zoeken te revengeeren, van u vermetelheyt en wreedtheyt, met de welke ghy Rooft, Brandt, en violeert het Recht van Herbergzaamheyt over een onnoozel Volk, van de welke het rokende Bloedt noch wraak roept, tegens u voor Godt, zoo dat, indien ik u waerdigh achte te doen komen, in gelijkheyt met my, omme te verkrijgen de satisfactie die mijn eere zoude desireeren, van een braaf Man, en twijffelt niet Booswicht, of ik zoude u zien met egale Wapenen in de handt, op het open Veldt; maar nademaal dat de geheele Werelt u onwaerdigh oordeelt, door uwe moordadige actien, en niet als een Krijghs-man, zoo make ik u bekent, ghy vuylen Adder, dat zoo ik u kan aantreffen, u zal doen wech dragen de rechtvaerdige straffe van u vermetelheyt, met u levendigh te doen verbranden, als een St. Laurens, omme u op te offeren aan de Goden, Wrekers, van u deughnietige Werken, en om u te beter te doen weten wie ik ben, zoo weet, Moordenaar, Struyk-roover, Brander van Huyzen, en Schender van Vrouwen, en Dochters, Monster, getekent aan alle u gestaltenisse en proportie, dat ik ben de nobele Baron, Messire François de Pierre Person, Baron

de

de Courval, Heer van Herbin d'Orſigny, de Charbonniere, en Villebough, &c. Soldaat by der gratie Godts, Collonel van een Regiment zonder quartier, en zonder mededogen, tot dienſte van Sijn Hoogheyt den Prince van Orange, en van de Staten, Commandeerende op 't Eylandt van Overflacqué.

Dit is dien Collonel van de Franſe Deſerteurs, of Overloopers, daar van hier vooren Pag: 412. verhaalt is.

Op den 29 September, Oude ſtijl, begaven zich de Gevolmachtighden van d'Overigheyt by den Heer Intendant, ſtellende den zelven voor/ of die van Uytrecht (nu de Heeren Generale Staten den Handel op den Rijn, Maas, en Waal, &c. hadden open geſtelt) met de Hollanders zouden mogen handelen? maar den Intendant nam dit in zijn beraadt. Op den zelven dagh quam een Regiment van Woerden daar binnen/ dat na boven trok/ ſchoon dat 'er evenwel veel Volk van daar na beneden quam.

Binnen de Stadt Uytrecht ontſtondt nu ter tijdt ook moeyelijkheyt onder die Heeren, want zijnde den dagh van verkiezing gekomen/ drongen d'een partye hardt aan/ dat de tegenwoordige Overheden hare bedieninge gelijk voorleden Jaar geſchiedt was/ zouden blijven behouden; d'Andere partye kanten zich daar tegen aan/ en leverde het volgende geſchrift, by manier van Proteſtatie, over/ 't welk op den 2 October, gelezen/ en in des Stadts Protocol, geregiſtreert wierd.

Proteſt van eenige der *Magiſtraten* tot *Uytrecht*, tegens de continuatie van die *Stadts Regeerende Heeren.*

DE Heeren, de Leeuw, van den Helm, Hamel, Gerobulus, Solingen, Tinthof, Velthuyzen. Fr. van Beek, Middelkoop, verklaren; Dat de pretenſe continuatie van Burgemeeſteren, Schepenen, &c. by pluraliteyt van ſtemmen, op giſteren ondernomen, is ſtrijdigh tegen de fondamenteele Wet van de Vroedtſchap, zonder dat de continuatie des voorleden Jaars, voor eenige infractie van de zelve kan worden opgenomen, of gepretexeert, gelet zulks als doen met eenparigheyt van alle de ſtemmen wierde goedt gevonden, zelfs met obſtetatien, en allegatien, van alle bedenkelijke inſtantien, ten dien eynde by de Vergaderinge, omtrent de Heeren, als doen in functie zijnde, gebruykt, en aangewent: alzoo te dier tijdt, rechtvaerdige Redenen van bedenkinge waren, om geen veranderinge te maken, de welke als doen in het breede gededuceert, en op giſteren wederom in de Vergaderinge gerepeteert zijn, doch niet dienſtigh, alhier te herhalen. Daar nu, volgens 't geannotteerde, van den 27 September jongſtleden, uyt de aankundinge, door den Heer Gouverneur Stoupa, aan den Heer Solingen gedaan, klaarlijk blijkt, dat zijn Edelheyt, zeggende, dat de Regeeringe, na het oudt gebruyk op den gewoonlijken dagh, zoude mogen worden verandert, de voorgeroerde bedenkingen van den voorleden Jare, quamen te ceſſeeren: konnende de voorgenoemde Heeren, niet verdacht gehouden worden, van in dezen yets van haar particulier Intreſt te beoogen, gemerkt de pluraliteyt

raliteyt van ſtemmen, aan de andere zijde wezende, de Vergaderinge na haar eygen goedtvinden, by haar E: E: geſchikt konde worden. Zijnde ook wel te conſidereeren, dat by de Heeren, die tot de onwettige continuatie hebben gelieven te verſtaan, noch by de lecture van de ordre en Reglement, rakende de verkiezing van Burgemeeſteren en Schepenen, op laatſtleden Maandagh, in de Vroedtſchap naar ouder gewoonte gedaan, gene de minſte ſcrupel over d'aanſtaande veranderinge, by yemant getoont, of gemoveert, nocht ook op giſteren gene de minſte reden, hoewel tot meermalen daar toe verzocht zijnde, voor de continuatie by gebracht zijn, anders dan dat zulks in 't voorleden Jaar goedt gevonden zijnde, nu wederom op de zelve voet behoorden te worden geprocedeert, niet tegenſtaande daar uyt, eene oneyndige continuatie, tot renverſement van de Grondtwetten der Regeeringe, en meer andere zwarigheden, tot groot nadeel van het Publijk, noodtzakelijk waren volgende Proteſteerende derhalven de voorgemelte Heeren van Nullité der pretenſe gedane continuatie, en willende onſchuldigh gehouden zijn, van alle onheylen, die daar uyt zouden mogen ontſtaan.

Binnen Uytrecht geſchiede / op den 1 October, een generale Monſtering, van alle de Franſen; geduurende het zelve / wierden op alle hoeken van de ſtraten, 5 of 6 Switzers geſtelt / die de Burgers, binnen en tegen hielden / om dat zy geen kennis van de ſterkte van 't Garnizoen zouden konnen krijgen. Nu ter tijdt / verlieten veel Luyden, aldaar hare Huyzen, en gingen op Kamers woonen / om van de Inquartiering der Soldaten, vry te zijn; maar daar tegen wierd haaſt ordre geſtelt: Doch zommige andere Inwoonders trachten / zoo zy beſt konden / de Stadt te verlaten / wordende (niet zonder reden) zwaarmoedigh en verſchrikt / door de aanſtaande Taxatie, daar door zy hun van geldt moſten ontblooten / overzulks nemende gelt, en andere koſtelijke kleynigheden by haar mede / vertrokken / eenige geraakten gelukkelijk deur / en eenige wierden betrapt / aangehaalt / en weer binnen gebracht.

Den 3 October, wierd aan alle de Schouten van de Buurten, door Billetten aangedient / dat zy binnen tweemaal 24 uuren, in de Secretary zouden moeten aangeven / de namen van hun Gebuuren, en wat Neering zy deden: dat zy ook op de kant van 't Billet moſten aanwijzen / wie eenige Extraordinaris Winſten had gedaan / &c. Maar de Borgers, willende malkanderen alzoo niet beklappen / zijnder op den 6 dito, weer andere Billetten omgebracht / daar in de Schouten belaſt wierd / aan haar Buuren bekent te maken / dat in de Buurkerk, Buſſen zouden werden geſtelt / daar in men Secreete Briefjes, of Memoritjes zou konnen ſteken / welke in men konde ſchrijven / of doen ſchrijven / de gelegentheyt van de Buuren of Bekenden, die men wiſt / dat groote winſten hadden gedaan / of geroofde Goederen, hadden ingekoft / zonder dat de Aangevers, door deze manier van doen / konden bekent worden: op deze wijze / meynde den Intendant, dat het Taxeeren gevoeghlijker / en rechtvaerdiger konde geſchieden: maar het was van kleyne uytwerking. Luxenburgh, Stoupa, en deze zijn Gemalin, vertrokken dien dagh na Amersfoort,

om

om aldaar de Monstering te zien / en quamen 's avonds weder. Den 10 dito, wierd de Gravin van Solms, (men zei de / van wegen den Bisschop van Munster) aangezept / dat haar Ed: van Uytrecht, zou moeten vertrekken / daar toe zy alles / (hoewel onpasselijk zijnde) dede vervaerdigen. Den 14 dito, quam den Intendant weder van Nimwegen; daar Hy twee Burgers, had doen gevangen zetten / om dat zy hun Tax, aldaar 300 langzaam betaalden: Men stelde t'Uytrecht ook ordre op de prijs van 't Zout, dat men 't zelve niet hooger mocht verkoopen / als 1 gulden, voor yder Spint. Den 16 / en 17 October, wierden de Billetten van den Tax omgebracht / in de welke het dapper / op de Winkeliers gemunt was / daar van sommige wel op 4 / ja 500 guldens, waren getaxeert: Deze Taxatie was voor de 8 laatste Maanden, van dezen Jare, 1673. waar van de helft aanstonds most betaalt worden / zonder eenigh protest, of tegenzeggen, op pœne van vaerdige Executie. Dit gaf (niet zonder reden) aan veele, groot misgenoegen. Den 20 dito, is een Waarschouwing afgekondigt / dat Elk zijn halve Tax most komen betalen, op pœne van ter Executie, overgelevert te worden; waar op den 25 / een nieuwe Waarschouwing is gevolght / van dat nu al de namen van de nalatige betaalders, waren uytgetrokken, de welke voort stonden, aan den Intendant overgelevert te worden, indien zy niet spoedigh quamen te betalen. Veel Krijghs-tuygh, quam mede van Woerden, dat alles te Scheep wierd gedaan.

De Fransen waren nu van Breukelen, Maersen, en de Vecht, geheel vertrokken / alleen hielden zy aan deze kant / het Slot te Zuylen, een kleyn uurtjen gaans, van Uytrecht gelegen / met 40 mannen, noch bezet; die de daar omstreeks woonende Huysluyden hadden aangezept; by aldien zy hun niet in tyds waarschouwden / als daar eenige Staten Troupen, mochten omtrent komen / zy haar geheel Dorp, en alle omleggende Huyzen, zouden in den brandt doen steken.

In dezen Tijdt, begon het zeer verbaasdelijk / tot Uytrecht te woelen / en krioelen; men Monsterde, en men maakte de zwakke Compagnien, met andere / die noch zwakker waren / en ondergestoken wierden / weder compleet: Het Volk trok heen en weer / sommige uyt / en andere wederom in die Stadt, ja die des morgens waren uytgegaan / quamen des avondts weder binnen / zonder dat men de oorzaak van hun Uyttocht, kon ondervinden. Het Hangen en Harkebuseeren, van Switzers en Fransen, ter oorzaak van hun Dieveryen en Pijpestellen, doch wel meest over haar wech- en over-loopen, ging dagelijks aan; maar het zakken en pakken van de Bagagie, en geroofde Goederen, der Franse Heeren, was ongemeen haastigh en yverigh / die men alle dage naar Boven, zoo te Water, als te Landt, zagh vervoeren / en somtijds ook wel wederom quamen. Doch dit waren niet anders als Franse Doodt-stuypen, want zy mosten voort / en wierden dagelijks banger / gelijk hier na volgen zal.

Den Staat te *Woerden*, onder 't gebiedt der *Fransen.*

WY hebben de Stadt Woerden, hier vooren op Pag: 276. met den Ommegang van 't H: Sacrament, mede gelaten/ en zullen nu noch yets van haren ellendigen Staat verhalen; Eenige Switzers, van daar wech geloopen/ wierden van wel 100 Soldaten na gezet/ doch niet gekregen. Maar deze deden te Zegvelt eenige schade, korts daar na verliepen noch 6 Switzers, die mede byp raakten: doch van 8 verloopen Franse Soldaten, wierd'er Een achterhaalt/ die op de Wallen is Geharkebuseert. Ondertusschen versterkten de Fransen die Stadts Wallen, noch al even sterk/ als of Zy daar eeuwigh wilden nestelen: Den 4 Junii, 1673. quamen verscheyde Fransen geheel nat/ beslikt/ en beslobbert/ door 't Water, verbaasdelijk binnen/ het scheen dat Zy gejaaght waren geweest/ en hadden 's nachts de Meulen te Gerverskop, afgebrandt/ ook had men op meer plaatzen brandt gezien. Op den 10 dito, zijn 4 Burgers Kinderen, om te Visschen uyt gevaren/ buyten de Hof-poort, door de Soldaten van Oudewater gevangen/ en derwaarts gevoert; Binnen Woerden, quam doen ook een Schuyt met Meel, en andere Waren, daar van men/ voor de eerste reys/ Accijs most betalen/ 't geen eenige moeyten en onlust veroorzaakt heeft. Den 11 dito, namen het Staats Volk, een groote menighte Palissaden, (by een Pannebakkery leggende) wech/ en verbranden de rest/ en het krioelde dapper binnen die Stadt. Den 15/ wierden 12 Staatse Soldaten, des morgens vroegh, uyt een Pannebakkery, voor de Stadt, gehaalt/ en op 't Slot gevangen gezet; Daar was doen veel Staten Volk, dicht onder die Stadt, zoo dat de Fransen niet dorsten uytkomen/ tot dat de Staatse vertrokken waren. Een Jongen Switzer, en een Fransman, die getracht hadden/ wech te loopen/ wierden Geharkebuseert.

De Franse stelden zich noch al aan/ om Woerden te versterken/ want op den 19 Junii, 's morgens (na dat 2 dagen te vooren/ een Trompetter was gekomen/ die de Staatse gevangen Soldaten, gelost had) vertrok veel Volk, zoo te Voet, als te Paerdt, naar het Blokhuys, om aldaar een Battery, op te werpen; des anderen daaghs 's avonts trokken wel 300/ of 400 mannen, wel met Kruyt en Loot voorzien/ datze in hare Hoeden droegen/ daar na toe/ om de Wacht te bezetten/ die noch van omtrent 300 veel/ des nachts, versterkt zijn geworden; Den volgenden dagh, en nacht, wierd de Wacht aldaar/ noch al even sterk gehouden. Den 23 dito, quamen 54 Franse Soldaten weder binnen/ die 8 dagen geleden/ na Hermelen waren gezonden/ om dat te helpen bewaren; Deze hadden het aldaar zeer wilt aangestelt; Des Commandeurs Wijn uytgezopen/ en de Boeren schier alles afgenomen/ waar over eenige der zelve gevangen, en een deel op 't houte Paerdt, gezet zijn geworden: Als nu hadden 4 van des Princen Soldaten, 12 Fransen, by Kamerijk, om Voeragie uytgegaan/ gevangen gekregen. Men vernielde doen ook veel Boeren huyzen, omtrent Woerden gelegen/ en bracht de afgebroken Deelen, en Planken, &c. daar binnen; daar ook een Huys, aan den Rijn staande/ wierd open gebroken/

ken / en bestoolen / zonder dat 'er eenigh onderzoek, of Justitie, over wierd gedaan: Den 28 dito, bedreven eenige Fransen, grooten moedtwil by sommige Borgers, die Zy met gevaar van 't Leven, uyt hunne Huyzen dreven: Een Mans Suster, wilden zy verkrachten / daar Hy, Zy, en de Knecht hun tegen stelden / maar mosten naakt ten Huyze uyt / na dat de Knecht, een steek in zijn Been had gekregen: Op een ander dwongen Zy zekere Vrouw, alles dat Zy had / aan hun over te geven. Alzulke / en diergelijke Pijpestelderyen, gebeurden 'er al meer / daar over weynigh / of gantsch geen straf is gedaan. Geduurigh wierd noch al met grooten ernst / aan des Stadts Fortificatien gearbeydt; ook begonnen de Metzelaars, eenige afgebroken Wangen, aan de Sluyzen, weder op te maken / daar toe gebruykende Kley, in plaats van Kalk, die daar niet te krijgen was. Mede quam den zelven dito, een Collonel binnen Woerden, met zich brengende een Vat vol geldt, om de Soldaten te betalen / dat heel wellkom was. Des anderen daaghs, trokken veel partyen, op avantagie uyt / die daaghs daar na / zonder yet merkelijks verricht te hebben / nat, en vuyl, weder binnen quamen.

Den 2 Julii, schoot men des avondts uyt Kanon en Musketten de Victorie, over de verovering van Mastricht. Zeker Jong Frans Edelman, wierd na 't Kasteel gebracht / en onderwegen / met 't plat van de Degens, dapper geslagen / om dat Hy yets gestoolen zou hebben. Binnen Woerden, wierd nu afgekundight / dat niemant eenigh hout, of diergelijk / van de Soldaten zou mogen koopen / op zware Boeten, overmits Zy de Huyzen, van binnen uyt / ja schier half afbraken / en 't hout, en anders daar van verkoften; ook wierd afgekondight / dat men een pondt Boter, niet hooger dan 8 stuyvers; zou mogen verkoopen; daar groot krakeel uyt ontstont / willende de Soldaten, aan d'inkomende Boeren, voor een Kop Boter, die 3 oncen zwaarder woegh / als een pondt, ook maar 8 stuyvers betalen.

Men werkte nu noch al even yverigh / ja schier zoo wel by nacht als by daagh, aan des Stadts Wallen, en Buytenwerken, men verdikte de Borstweeringen, en men sloegh overal Palissaden in / yder Compagnie, most 30 lange Rijs-bossen leveren / elk soo zwaar als een man kon dragen / als ook 30 Palen, van tamelijken dikten, om in der haast een Wal, daar op te konnen werpen / daar wierden ook veel Schans-korven, en diergelijk Tuygh toegestelt / en ingebracht: daar is ook een nieuwe yzere Vuur-pan, boven aan den Tooren gestelt / om in tijden van noodt, Vuur-seynen aan die van Uytrecht te konnen geven; Den 14 Julii, quamen 450 Franse Soldaten, binnen Woerden, dat groote ontsteltenis aan de Borgery veroorzaakte. Ondertusschen quelden die van Oudewater, die van Woerden dagelijks / want dewijl nu door 't inloopen van de Lek, het Water daar rontom overal op 't Landt stondt / zoo dat men met Schuyten, daar over kon varen / maakten het Staatse Volk, alles om Woerden onveyligh; waar door op den 21 dito, een Schuyt, daar in 9 of 10 Beesten, groot Vee: met 3 Soetelaars, (daar na toe willende) door 2 Staatse Schuyten, elk met 8 of 9 man voorzien / wierd aangehaalt / en binnen Oudewater, voor goede prijs verklaart; Zoodanige Roveryen gebeurden dagelijks /

gelijks / gelijk den 15 / geen 3 Musket-schooten, verre van die Stadt, aan twee derwaarts gaande Schuyten, mede is gedaan; zoo dat alles met Convoy, daar in most worden gebracht / gelijk oock alzoo op den 24 dito, 6 Schuyten, met Meel, binnen Woerden, wierden geconvoyeert. Als nu zijn ook eenige Huyzen, en Hoybergen, omtrent de Luyterse Kerk afgebroken / om ruymte te krijgen / by de Wallen, en die te verzwaren en verhoogen / en scheen dit zoo rontom langs de Wallen, binnen de Stadt, te zullen voortgaan.

Den 1 Augustii, quamen de Staatse, de Brandtwacht, by 't Bolwerk voor Woerden bespringen / daar 5 Switzers, en 3 Fransen sneuvelden / en 2 van de Staatse, des anderen daaghs, waren zy wederom heftigh aan malkanderen. Den 4 dito, wierden alle de Burgers Bedden, in de Stadt op geschreven / dat haar niet wel aanstont / zoo dat 'er eenige Borgers Vrouwen, in Boerinnen Gewaat, in Boeren Schuyten, uyt de Stadt vertrokken / de welke van eenige Party-loopers van Oudewater, geldt is afgepaerst / die ook zommige Boeren van Polanen weeh haalden: Eenige dagen daar na vluchten ook wel 10/ of 12/ of meer Borgers, uyt die Stadt, naar Amsterdam, Oudewater, en Gouda; Want men begon nu binnen Woerden zeer slecht huys te houden; de Soldaten zopen haar vol / raasden en vochten / waar door een Sargeant, en een Borger, die beyde de vechtende Soldaten wilden van een scheyden; wierden doodt gesteken/ en twee dapper gewondt: gelijk ook 14 dagen daar na / buyten de Nieuwe Poort, een Corporaal wierd doorsteken. Den 6 dito, was 'er binnen Woerden, op een Sondagh, 's middaghs ten 11 uuren, een gruwelijk geloop en geraas, onder de Soldaten, zoo dat 'er eenige honderden, voort ter Stadt uyt moesten / maar keerden straks weder binnen. Den 9 / quamen eenige Soldaten (om Voorraadt uytgegaan) wederom verbaasdelijk in de Stadt loopen / wordende van 't Prince Volk, door Water, en Drek, binnen gejaagt: verscheyde Schuyten van Uytrecht, met Beesten, Wijn, Brandewijn, Appelen, Peeren, &c. quamen nu daar ook aan.

Den 20 Augustii, quamen van Bodegrave, in een Schuytjen, 6 Walen, en een Hollander, met haar volle Geweer, te Woerden overloopen; de Walen behoorden onder 't Frans Regiment van de Koningin, en waren nu omtrent een Jaar geleden / na Hollandt overgeloopen / zy wierden op 't Kasteel gebracht. Den 28 dito, ontstondt daar een gruwelijk geweldt, tusschen de Switzers en de Franse, zoo datze met stokken, en messen, aan malkander geraakten/ maar de Fransen gingen deur; In dezen Oploop, is den Burgemeester Bodegrave, met geweld uyt zijn Huys gehaalt / zijn Hoedt van 't Hooft gerukt/ en met voeten vertreden / en zelf op 't Kasteel gevangen gezet / doch raakte wel haast weder los.

Den 6 September wierd / zelfs by nacht / met ongemeenen ernst, aan de Wallen en Werken, gearbeydt: des morgens was 'er zoo veel te doen / als of 'er Alarm was geweest; al de Schoppen, Spaden, en Houweelen, quamen voor den dagh / en men zou met louter geweldt, aan 't groot Noorder Bolwerk werken: Met geen minder yver wierd ook buyten de Hof-Poort, aan de Trencheen gearbeydt / om die te voltrekken; Men zondt wel 100 man, met Hou-

Houweelen, en Breekhamers voorzien/ na buyten/ om al de Steen-ovens, Pannebakkeryen, en alles, dat noch was blijven staan/ af te werpen/ en tot de grondt toe/ te verwoesten: maar door ernstigh/ en ootmoedigh bidden en smeeken/ der Burgers, en Eygenaars, der zelve/ stondt den Commandant toe, dat 'er niet meer als 3 of 4 Ovens, die meest in de weegh stonden/ zouden afgebroken worden: doch 3 Soldaten, mosten dit met verlies van 't Leven bekoopen/ die in 't af breken/ van een vallende Muur, zijn verplettert. Des middaghs, was 'er 300 grooten optrekken, met alderley Geweer, na al de Stadts Poorten, als of der Staten Volk, de Stadt alreede hadden bezet: de Fransen liepen met alle geweldt na de Schans, en 't Blokhuys, als ook na Harmelen. Al dit gedruys ontstont uyt 2 Schuytjes, met Staats Volk bemant/ die omtrent de Kruypin, haar hadden vertoont: Doch den angst en schrik dreef de Franse aldermeest/ alzoo zy doen ter tydt zeer bang/ voor een Belegering waren/ en eenige dagen te vooren ook aldaar noch verscheyde stukken Geschut, Canon-koegels, en een party Boskruydt, wierd binnen gebracht. De Paerden van drie Capiteynen, buyten de Hof-poort, in de Weye, wierden van de Staatse wech gehaalt. Den volgende nacht, waren 200 man uyt gezonden/ om omtrent Oudewater, en d'omleggende Dorpen, te gaan verspieden: Zy quamen des volgende morgens geheel vroegh weder binnen Woerden, zonder yets anders te hebben uytgericht. Den 9 dito, vertrok uyt Woerden, naar Uytrecht, een Regiment, sterk 16 Compagnien, bestaande in omtrent 600/ of 700 man. Maar den 15 dito, quamen wederom van Uytrecht, daar binnen 400 Fransen, dewijl men noch al voor een Belegering bevreest was: Den 16/ voerdemen eenige kleyne Stukjes op de Wallen: ondertusschen mosten de Soldaten nacht en dagh, aan de Wallen arbeyden/ dat veele dede verloopen.

Op den 18 October, wierd afgekondight/ dat niemant eenige Goederen, zonder zulks bekent te maken/ zou mogen uytvoeren; Van Uytrecht quamen doen ook 100 zakken, die men te Woerden, met Stroo zoude vullen/ om de Kranken, in 't Zieken-huys, voor Bedden te dienen/ als ook 200 Dekens, en 300 veel Slaap-lakens. Daar wierd mede een Switzer, gevangen gezet/ om dat Hy zich/ buyten kennis van den Commandant, of Commissaris, aldaar/ aan een Vrijster had verlooft/ en zijn Geboden, doen in teykenen. Den 21 dito, (schoon dat 'er een zwaren Regen viel/ en een ongestuymigen Wint waeyde) is 'er by Trommel-slagh omgeroepen/ dat men evenwel/ aan de Stadts Wallen most arbeyden. Des anderen daaghs, wierd wel meer als 1000 ponden Loot, in de Schuyten gedaan/ om naar Uytrecht te voeren/ daar op de Borgers hun klachten quamen doen/ dat de Soldaten, hunne Looden Geuten, Pompen, en Buyzen af braken/ en verkoften. Des avondts van 4/ tot 7 uuren, hoordemen dapper met Canon schieten/ en 3 dagen te vooren/ had men 's nachts brandt gezien/ die wegh op/ na Breukelen. Den 25 dito, wierd te Woerden, het Garnizoen gemonstert/ dat 's anderen daaghs al weder geschiede/ om dat 'er zoo veel bedrogh onder liep/ en dat de Officieren alle practijken gebruykten/ om haar Volk zoo sterk te doen schijnen/ als moge-

 ijk

lijk was/ want in de tijdt van 14 dagen herwaarts/ waren uyt Woerden, meer dan 200 man wech geloopen: zomtijdts quam'er ook al een van der Staten zijde/ daar binnen/ doch waren van kleyn getal. Den 29/ des morgens, trok het Regiment, laatst binnen Woerden gekomen/ (een goddeloos Volk) sterk omtrent 400 man, wederom naar Uytrecht. Deze/ en andere meer/ dwongen de Luyden, daar zy gebillecteert waren/ wanneer zy uyttrokken/ dat zy hun Geldt, Vleysch, Spek, Boter, en Kaes, mosten mede geven. Den voorleden nacht, hadden Zy in een Huys, staande op de Modder-sloot, de Kisten en Kassen open geslagen/ de Bedden opgesneden/ en de Vederen daar uytgeschudt/ nemende wech/ het gene haar aanstondt; De man van 't Huys, die dit wilde beletten/ kreegh een slagh met een Bijl, op 't Hooft. Den dagh gekomen zijnde/ dwongen zy hem noch/ om een Schuyt met Bagagie geladen/ naar Uytrecht te helpen voeren; welk werk ongewoon zijnde/ viel Hy van de Schuyt af/ in den Rijn; al evenwel wilden Zy, dat Hy, aldus nat zijnde/ met haar zoude varen/ 't welk Hy zocht te ontloopen/ doch zy achterhaalden Hem, en sloegen Hem zoo Tyrannigh, dat Hy voor doodt, in Huys wierd gedragen.

Den 2 October, werde voor 't Vleysch, dat in de tijdt van 2 Maanden, in 't Zieken-huys (daar omtrent ruym 60 Kranken in waren) genuttight was/ 1100 gulden betaalt/ dat is meer als 18 guldens daaghs; doch de Gezonde hadden mede gegeten. Den 4 dito, quam binnen Woerden, een Commissaris met gelt, voor 't Krijghs-volk, dat veel kale Officiers, en de Soldaten, wel te pas quam. Ondertusschen werkte men noch al even naerstigh/ aan de Fortificatien, maar die wegh konden komen/ namen de Paspoort onder hun hielen.

Den 6 October, haaldemen uyt de Schuyt, die gewoonlijk op Uytrecht voer/ verscheyde Kisten en Kassen, daar in geladen zijnde/ om quansuys naar Uytrecht te brengen/ maar in der daedt tot Kamerijk te ontladen/ en van daar voort na Hollandt te vervoeren; hier op wierd aan alle Schippers, op zware straf, verboden/ eenige Goederen in te nemen. Den 8 dito, is het getal der geinquartierde Soldaten, in de Huyzen vermindert/ en verlept/ zoo dat die/ gene die 12 of 15 Soldaten, in hare Huyzen hadden/ van drie der zelve/ wierden ontlast. Den 9/ waren eenige Princen Soldaten, by de Groeven-brugh, daar zy 3 of 4 Fransen, die aan d'overzijde van den Rijn stonden/ dwongen/ door 't Water te zwemmen/ en by haar gekomen zijnde/ gevangen namen/ en wech voerden. Den 12/ wierd zekeren Maaslandt, op 't Kasteel gebracht/ door dien de Soldaten klaaghden/ dat Hy haar niet Lakens genoegh verschafte/ daar op Hy zeyde/ dat de voorgaande hem wel 14 Lakens hadden afgestoolen/ en dat deze/ die aan stukken sneden/ en ander goet daar af maakten/ en alzoo meer/ dan andere eysten. Des anderen daaghs, dede men het Hout, dat van de afgebroken Huyzen, van Rietvelt, was binnen gebracht/ met de Markt-schepen, naar Uytrecht voeren/ dat nochtans hier wel van doen was. Daar was nu ook een ontmoeting tusschen de Fransen, en Princen Soldaten voorgevallen/ zoo dat 'er eenige Fransen wierden gevangen. Den 14/ wierd afgekondight/ dat niemant/ ook zelfs geen Boeren, zonder Paspoort, zouden

upt Visschen varen / 't zy met Angels, of Netten; door dien des Princen Soldaten, ook upt Visschen varende / hun Geweer mede namen / en 't zelve verbergende / als zy gelegentheyt zagen; weder gebruykten / en verscheyden alzoo gevangen kregen; Dien zelven avondt, quamen eenige Schuyten van Uytrecht, die 200 zakken Kooren, voor de Soldaten binnen brachten; Den volgende dagh, quamen ook van Oudewater, 2 Schuyten met Zout, en Edammer Kaes, binnen Woerden, zoo dat men / volgens 't hier voorgemelte Placcaat, nu met malkanderen / gantsch vry / begost te handelen / doch het duurde niet lang. Den 16/ bracht men 6 Princen Soldaten, zijnde Mariners binnen/ de zevende, geen quartier begeerende / wierd om verre geschooten: zy hadden / weynigh dagen te vooren / 6 Fransen, aldaar voor de Poort wech gehaalt. Den 18/ verliepen 9/ of 10/ 300 Fransen, als Switzers, naar der Staten zijde, van de welke wederom 3/ of 4/ binnen Woerden, over quamen / en dit gebeurde by na dagelijks. Ondertusschen was men geduurigh bezigh / met Hoy, Stroo, Hout, &c. binnen te brengen / om zich tegen den Winter te voorzien; terwijl dat men noch yveriger / als te vooren / by dagh, en nacht, Sondaghs, en Werkendaghs, aan des Stadt Fortificatien arbeyde.

Den 20 October, quam al weer binnen Woerden, van Amsterdam, met een vrye Pas, een Schuyt, met Zout, Gort, en anderen Voor-raadt geladen: gelijk ook van Leyden, dien zelven dagh, een Schuyt, vol alderhande Waren, binnen quam/ met een Paspoort voorzien/ zy waren ook nergens gemoept/ of aangehaalt geweest. Den 21 dito, quam noch een Kaagh van Amsterdam, over Kamerijk, binnen Woerden, volladen met Zeep, Zout, Olie, Kool, en andere dingen; waar door veel Eet-waren, goeden koop begonden te worden/ en men riep die binnen Woerden alom upt / als een pondt Labberdaan, voor 3 stuyvers, een Pekel-haering, voor een Braspenning, en zoo voort. Weynigh tijdt te vooren / was by nacht een deel Volk, op partye, in een Schuyt van daar uptgevaren / deze komende by de Pannebakkeryen, ontmoeten de Ronde van de Buyten-schans, de welke geroepen / en geen antwoort bekomen hebbende / op de Schuyt los schooten / doodende een Sargeant, en treffende de Schipper, zijnde een Borger in Woerden, in zijn Schouder, en quetzende noch meer andere van haar eygen Volk, waar door hun Aanslagh gebroken was. In deze dagen, quamen 4 of 5 Staatse Soldaten, van Gouwerwel, overloopen / meynende het binnen Woerden, beter te vinden / als daar zy van daan quamen / maar zy beklaaghden 't zich niet weynigh. Nu ter tydt wierd te Woerden, by Placcaat, verboden / Dat men geen Huyzen meer in de Stadt zou afbreken, op verbeurte / van dat het Vaendel van dat zelve Regiment, welkers Soldaten dit werk bedreven, zulks zou moeten betalen / tot Taxatie van de Heeren. Maar de Soldaten gingen evenwel al voort / met het uytbreken, van alles datze slechts los konden krijgen; en de Huyzen die ledigh stonden / waren als ten roof overgegeven. Den 23 October, monsterde men al weder / binnen de Stadt, en 2 dagen daar na / quamen 2 Compagnien Fransen daar in / om onder d'andere, die te zwak, door de verloopene, en verstorvene, waren geworden / te verdeelen: Tot dien zelven eynde / zijn noch des volgenden daaghs,

een groote partye Gecommandeerde Volkeren, daar binnen gekomen. Aldus stont het binnen Woerden, dat schier half van zijn Inwoonders verlaten was; en nu mede van de Franse stont verlaten te worden/ als kort hier na/ volgen zal.

Den vorderen *Staat*, tot *Harderwijk.*

WY hebben de Stadt Harderwijk, hier vooren op Pag: 287. in een soberen stant, met nedergeworpen Muuren, geslechte Wallen, en op- en wech-gespron-gen Stadts Poorten, gelaten; doch of schoon de Stadt aldus voor een open lagh/ en men daar in en uyt/ onverhindert kost gaan/ wanneer men wilde/ zoo waren de Ingezetenen evenwel/ van der Fransen overlast noch niet vry/ want op den 5 Julii, 1673. (Oude stijl) quamen daar binnen/ 33 Compagnien Fransen te Voet, die des anderen daaghs, van 4 Compagnien Switzers, zijn gevolght: maar den 10 dito, zijn 16 Compagnien Fransen weder daar uyt/ en naar Uytrecht vertrokken. Den 14/ wierd binnen Harderwijk omgeroepen/ dat yder zijn Huyzen weder zou komen bewoonen, of zy zouden anders gera-seert worden. Des anderen daaghs is aldaar een Monstering gehouden/ en 2 dagen daar na/ quamen noch 700 Engelse daar in. Den 20/ haalden de Hol-landtse Kruyssers, op de Zuyder-Zee, 2 Engelsen van de Strandt, en schooten Een onder de voet. In tegendeel hebben den volgenden dagh, eenige Switzers, een man van de Kruyssers, die aan Landt was/ gevangen/ en een doodt ge-schooten. Den 27/ quam den Intendant Robbert, van Elburgh, binnen Har-derwijk, waar over het geheele Garnizoen, aldaar in de Wapenen is geko-men/ zijnde/ 300 Switzers, Franse, als Engelse, te zamen/ sterk/ omtrent 2300 man.

Den 17 Augustii, (Oude stijl) is daar een Soldaat, die Beesten gestolen had/ opgehangen. Den 20 dito, quam een Jacht, met 25 Schepen, op de Reede, voor Harderwijk leggen/ die 's anderen daaghs wederom wech zeylden. Den 22 zijn de voorsz. 4 Compagnien Switzers, wederom uytgetrokken/ als ook/ 25 Ruyters, daar weer 50 andere, in die plaats/ zijn ingekomen. Doen qua-men ook omtrent 180 Schepen, weder boven de Reede ten Anker, doch zy vertrokken den volgende dagh, al weder uyt het gezicht. Deze Scheeps-tocht, was alleen aangestelt/ om de Fransen te misleyden/ terwijl Sijn Hoogheydt d'Heer Prins van Oranjen, het Leger dede optrekken/ om de Stadt Naerden te belegeren/ gelijk daar van te lezen is/ hier vooren/ op Pag: 607. Evenwel maakten deze Schepen, zoodanigen schrik onder de Franse, dat al het Garni-zoen, den 23 dito, uyt Harderwijk is vertrokken/ latende slechts een Luyte-nant met weynigh Soldaten daar binnen/ die alleen op den Tooren, de Wacht hielden. Den 28/ zijn deze voorsz. Soldaten, met haar Officier, daar uyt ge-trokken. Des anderen daaghs quamen al wederom 10/ of 12 Soldaten daar binnen/ die/ als de voorige, ook de Wacht hielden/ op den Tooren.

Den 2 September, zijn 21 Compagnien, Bisschops Volk, voorby Harderwijk getrokken/ die tot Armel (een Dorp by Harderwijk gelegen) groote schade

hadden

hadden gedaan. Den 5 dito, des morgens ten 7 uuren, quamen omtrent 100/ 300 Franse, als Bisschopse Ruyters, met ordre, (soo sy seyden) van den Hartogh van Luxenburgh, om de Stadt Harderwijk in brandt te steken/ 't welk ten 8 uuren, wel op 40 plaatzen teffens/ begon aan te gaan: als wanneer deze laatst ingekomen Ruyters, met die op den Tooren waakten/ omtrent 9 uuren, ter Stadt uyt vertrokken; Den brant was al meest ten 11 uuren gedaan/en verbranden toen omtrent 34, of 36 Huyzen: Zy hadden het vuur alderéerst voorbedachtelijk gesteken/ in die Huyzen, staande aan 't eynde van de Stadt, boven de Windt, op dat de zelve de Vlam, in de andere zoude voort jagen/ en dat alles alzoo tot assen zou verbranden, doch de Windt was barmhartiger, en hielt zich stil. Terwijl deze brandt gesticht wierd/ vluchten veel Luyden naar buyten/ vreezende/ dat sy van haar Leven ook mochten worden berooft. De Soldaten hadden sommige van de Burgers, gevoeyngsdelijk gewaarschouwt/ dat/ zoo zy eenigh goedt wilden bergen, zy het zelve zouden moeten buyten de Stadt dragen, 't welk by eenige alzoo gedaan zijnde/ namen deze Brandtstichters het zelve voor goeden buyt mede. De tijding van dezen brandt in Hollandt gekomen zijnde/ quamen verscheyde Schepen tot Harderwijk, in de welke veele Goederen, soo van de ingevluchte Boeren, als mede van d'Inwoonders zelver/ wierden gescheept/ die voor zoodanigen gruwel der verwoesting, bevreest/ (vermidts sy nu open lagen) met die/ na Hollandt zijn vertrokken. Den 7 dito, quamen eenige van de Kruyssers op de Zuyder-Zee, in die Stadt, alwaar sy noch een Ruyter, en een Soldaat, hebben gebonden/ die sy gevankelijk mede t'Scheep namen.

Twee Dagen, eer dat deze voorsz. Brandtstichting gebeurde/ stuerden die van Amersfoort aan die van Harderwijk een Brief, haar door de zelve waarschouwende/ dat sy hare beste goederen souden verbergen/ en soo 't mogelijk was/ wech vluchten/ schrijvende/ dat zulks haar door den Gouverneur van Amersvoort, expresselijk belast was/ om 't zelve aan de Magistraat van Harderwijk, bekent te maken/ doch dit wiert weynigh geacht/ en in de windt geslagen/ even als of de Magistraat van Amersvoort, slechts wat wijs gemaakt/ en hier in/ te licht geloovigh was/ ja men genoeghde noch schier qualijk op de zelve/ om dat sy die van Harderwijk hier door quamen te ontrusten.

Maar het scheen dat de Franse, nu wel ziende/ dat sy deze hare Nederlandtse Conquesten wel haast souden moeten verlaten/ (gelijk ook gevolgt is) die ellendige Stadt Harderwijk, als tot een voorbeeldt, van alle d'andere, wilden ten toon stellen/ om alle die zelve/ door dit gruwelijk branden te verschrikken/ en des te grooter sommen, voor Brandtschattingen, voor haar vertrek/ te doen betalen. Want korts daar na wierden sy weder/ op nieuw/ met Brandtstichting gedreyght/ als wanneer noch van haar gevordert wiert/ 2400, guldens, voor 3 Maanden Contributie, en 10000, guldens voor Brandtschatting: en dit gebeurde in die tijdt, dat de meeste tot noch toe geblevene/ of wel alle die Heeren Burgemeesters (door den voorsz. Brandt verstelt/ en verbaast/ en voor een tweede beducht en bang/) uyt de Stadt waren geweken. Om nu met goede ordre, op deze Vyandtlijke Eyssen, en Dreygementen, soo veel mo-

gelijk was / te voorzien / wiert by de overgeblevene Borgerye (na dat zy daar over vergadert waren) goet gevonden (vermits de abſentie van de Regeerende Heeren,) 8 / of 10, Gevolmachtighde, upt het midden van Haar te verkiezen / de welke de voorvallende zaken, zouden waarneemen / en alles / ten beſten van die ongelukkige Stadt, uptvoeren; met een Expreſſe Clauſule, dat de zelve / in haar aanbevolen commiſſie zouden continueeren / tot dat anders by Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranjen zou zijn gedisponeert.

Upt deze voorſz. Gevolmachtighde zijn terſtont eenige Gedeputeerde gezonden / na Uytrecht, om den Hartogh van Luxemburgh te bewegen / dat doch geen verder Brandtſtichting tot Harderwijk mocht worden ondernomen / en dat zy tot af kooping van 't zelve / zoo veel wilden contribueeren / als mogelijk was / &c. Twee van de gezeyde Gevolmachtighde brachten mede te voorſchijn / zoo upt haar eygen caſſa, als op hun credit gelicht / de ſomme van / 2400, guldens: Sijn Excellentie d'Heer Grave van Waldek, was ook zoo medevogende / dat Hy upt zijn eygen comptoir aan die van Harderwijk dede tellen / 100 Ducatons, gevende noch daar en boven een Aſſignatie van / 1000 guldens, op de geconfiskeerde Goederen van den hier voorgenoemde La Lande, tot Naerden, &c. Daar wiert ook ordre geſtelt op de Borger-wachten in Harderwijk, en waar 't mogelijk / de op geſprongen Breſſen, in de Stadts Wallen en Muuren met Paliſſaden, tegen een inloop, der Vyandtlijke, en ſtroopende partyen, te voorzien; doch dit werk is wel begonnen / maar daar na blijven ſteken. Maar alle deze voorzorge, moeyten, en koſten, die de Burgers van Harderwijk, (nu van hare Burgemeeſters verlaten zijnde) genoodtzaakt waren aan te ſtellen / by aldien zy hun rampzalige Stadt (waar van de grootſte Huyzen, en Hoven, hunne verlatene Heeren toe behoorden /) noch eenighzins wilden behouden / zijn hen ten quaadtſten van haar uytgewekene Heeren, na gedupt. Waar door de Borgery, zich geraakt voelende / met den Druk lieten uptgaan / een naakt vertoogh, van den Handel en Wandel der Regenten tot Harderwijk, of Deductie, &c. Alzoo zaghmen ook uptkomen / Redenen en Motiven die de Borgers der Stadt Elborgh hebben gemoveert Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Oranjen te verzoeken, om te treden tot herſtelling der zelver Regering, met ſecluſie der voorgaande Regenten. Zoodanige geſchriften lieten mede uptgaan / die van Tiel, Bommel, &c.

In 't laaſt van de Maandt September, Oude ſtijl, begaven zich eenige Staatſe Soldaten, upt 't Garniſoen van Blokzijl, op een Staten Kruyſſer; Onder deze waren eenige Harderwijkers: zy komen op de Reede, voor Harderwijk, en varen met de Sloep aan Landt, loopen de Stadt in / en ten Huyze van den Heer Secretaris Wilhem Heek, daar zy al vry wat pijpeſteldery, aanrichten / en eyndelijk den voorſz. Secretaris, tegen zijn wil en dank / upt zijn Huys trokken / en voorts / door de Stadt, na hun Sloep hebben geſleept / en aan 't boort van den Kruyſſer gebracht. Al di zagen de Borgers upt hare Huyzen, ja in hare Deuren ſtaande / met goede oogen aan die dezen overlaſt, nochtans wel hadden konnen beletten / zoo zy hadden gewilt. (Men kan denken / hoe weynigh dezen Secretaris van de Gemeente is bemindt geweeſt; waar

van

van de meeste oorzaak was / dat Hy 300 groote gemeenschap met de Franse, en dien Gouverneur had onderhouden / en &c.) Den Secretaris nu aan boordt gebracht zijnde / wilden Zy, dat Hy zijn Leven zou rantsoeneeren, of vry hopen / dreygende Hem anders over boordt te werpen; waar toe Hy al aan Handen en Voeten gebonden was. d'Heer Secretaris belooft dan / en schrijft een briefken na zijn Huys, om 200 guldens aan gelt; 't welk eenige met de Sloep gingen halen. Maar die van den Kruyffer verstonden / dat deze penningen betaalt wierden / tot los-geldt van zijn Leven, nu wilden Zy noch daar en boven hebben vry-geldt voor zijn Persoon. Hier over brachten zy Hem, als een gevangen, (met zware beschuldigingen belast) in Noordt-Hollandt, alwaar Hy, (voor zijn Persoon, borgh stellende) vry uytging. Dezen Secretaris is / na 't vertrek der Fransen, in den Haagh, en by Sijn Hoogheyt door de Burgers, over verscheyden fouten, aangeklaaght / doch Hy heeft'er zich door gereddert.

Die van Harderwijk waren nu wel van de Franse Inquartiering, maar niet vande Partye-loopers bevrijdt / want in 't begin van October, 1673, quamen een party Munsterse Stropers en Brandtstichters daar binnen / alzoo de Stadt, (als gezeyt is) open lagh: zy hadden by haar 3 Tonnen Boskruyt, waar mede zy grooten boeha maakten / en liepen met de zelve / na de groote Kerk, en wilden die open gedaan hebben. De Burgers hun vragende / wat zy in den zin hadden / antwoorden / de Kerk te doen op vliegen, ten ware zy, 500, guldens tot Brandtschatting, daar voor wilden betalen. Na veel woorden / over en weder / quamen zy over een / voor 300, guldens; Dit ontfangen hebbende / vertrokken datelijk / latende het Bos-kruyt, met voorbedachtheyt, (zoo het daar na bleek) aldaar staan: Weynigh tijdt daar na wort'er een Lijk begraven / de Borgers smeten de Tonnen open / en het Bos-kruyt, in 't Graf. De Munsterse, die hier op loerden / dit door een Spion daar toe aldaar gebleven / aangedient zijnde / komen wederom / om haar / quansuys vergeten Bos-kruyt te halen. Dit wech zijnde / ging het schrikkelijk op een vloeken: zy wilden hun Boskruyt, met 400 guldens betaalt hebben / of dreyghden alles weer te Vuur en te Swaerde, zoo dat dit weder met 200 guldens, most afgemaakt worden / daar mede zy voor de tweede maal vertrokken / de Borgerye wat uytlachgende / dat zy hun haar Boskruyt, zoo wel hadden betaalt.

De Dorpen, omtrent Harderwijk, en naar de Stichtse kant gelegen / mosten nu ook veel uytstaan van het Garnizoen van Amersvoort, en de doortrekkende Troupen. In 't laatst van September quam een party Munsterse Soldaten, in 't Dorp Barnevelt, alwaar zy vernamen / dat de Boeren haar Huysraadt en Bedden, &c. in de Kerk hadden geberght / daar ook een groot deel Granen waren in gebracht: De Munsterse liepen de Kerk-deur open / sneeden de Bedden en Peuluwen op / en schudden de veeren op het Koorn, en mengden 't onder malkanderen / om alzoo het geene dat zy niet konden mede neemen / te verderven; en doen de Bedde-teykens, en 't geen dat haar meerder aanstont / en zy konden dragen / mede nemende / trokken voort. In 't midden van de Maandt October, des nachts, quamen eenige Franse Ruyters, 55 of 56 / sterk / in 't

in 't Dorp Putten, een mijl van Harderwijk, daar zy de Kerk open braken/ en de zelve plonderden/ gelijk ook het geheele Dorp: Van eenige der Dorp-lieden, die zich hier tegen wilden ſtellen/ is een doodt geſchooten/ en zommige gequetſt: 's Anderen daaghs quamen noch 150, Franſen, van der Elburgh, daar door trekken/ die het niet veel beter hebben gemaakt. De groote en vermakelijke Veſt, of 't Dorp Nieukerk, omtrent anderhalf mijl van Amerſvoort, doch op den Gelderſen of Veluwſen Bodem gelegen/ daar veel Rijke, en Fatſoenlijke Luyden plachten te woonen/ doch nu al lang van de zelve verlaten/ en tot een Roof-neſt geworden/ wiert nu t'eenemaal uytgeplundert/ en geruineert. De Dorpen in 't Sticht gelegen/ voeren niet beter/ als Weſtbroek, Tienhoven, Maertensdijk, en andere. Niet verre van Harderwijk, leyt het Huys ten Ouden Aller, hier op hielden zich noch 30 Vyandtlijke Soldaten, door dien zy hun in de openleggende Stadt Harderwijk, met 300 kleyn getal/ niet langer dorſten vertrouwen: en dit was om de voorſz. Stadt geſtadigh/ met in en uyt trekken in ſchrik te houden; de Contributien en Brandtſchattingen in te vorderen/ en de Landt-lieden te plagen. Hier van de Staatſe verwittight zijnde/ zonden 150 Man, over Zee, in Harderwijk, die den 7 November daar komende/ het voornoemde Huys ten Ouden Aller hebben aangetaſt/ en vermeeſtert/ 12 van des Vyandts Volk, bleven daar doodt; en der Staten Volk keerden wederom van daar zy quamen. Sedert die tijdt is Harderwijk van de Vyandtlijke partyen bevrijdt gebleven.

De Franſen, die nu al tot het verhuyzen begonnen gereedtſchap te maken/ eyſchten in de Maandt van October 7000, Rijksdaalders van de Stadt Vyanen voor Brandtſchatting, en dit was voor haar Neutraliteyt, in 't laatſte van ons Eerſte Deel verhaalt. Zy gaven het Landt, ſchier over al ten roof/ met uytdrukkelijk bevel/ de Betuwe geheel uyt te plonderen/ op dat hare Vyanden (al zooze vermoeden/ dat men daar omtrent eenige Steden zouden belegeren/) niets tot haar onderſtant mochten vinden/ en alzoo is dit ſchoon en heerlijk Landt van alles ontbloot geworden. Den Predikant tot Velp wiert in zijn eygen Huys aangetaſt/ en tot het hemdt toe/ uytgeſchut/ en raakte alzoo ten Huyzen uyt/ en door ſtruyken, en over wallen en graften, daar Zy Hem, te Paerdt, niet konden naar volgen/ noch uyt hunne handen, ſchoon dat wel 20 Koegels, naar hem geſchooten/ over zyn Hooft, en bezijden Hem heen vlogen: aldus te Nimwegen gekomen zijnde/ kreegh Hy daar eenige Klederen, terwijl zijn Huys, met groote moetwilligheyt, van alles by na/ dat'er in was/ berooft wiert.

Van de Stadt NIMWEGEN.

VAn den Staat der Stadt Nimwegen, by de Franſen, is hier vooren/ Pag: 289. eenighzins verhaalt. Sedert is van 't zelve een Wijtlopigh Verhaal uytgegeven in de Franſe ſpraak, door Monſieur Jean Brun, Predikant van de Franſe Gemeente aldaar; Een Tractaat, waerdigh/ om van alle Naukeurige Liefhebbers van 't Vaderlandt, (die die ſpraak verſtaan) gelezen te worden; doch

al te wijdtluchtigh / om by dit Deel in te voegen; maar wy zullen ebenwel yets van 't zelve hier laten volgen: En eerst de Capitulatie, van die voorsz. Stadt, zoo voor de Krijghs-lieden, als de Borgery, die in ons Eerste Deel, noch in dit tweede, niet verhaalt zijn / den Lezer mede deelen / en yets dat'er noch binnen de Stadt Nimwegen, voor het Capituleeren, in den Krijghs-Raadt, omging.

Den 8 Julii, 1672, des morgens, als men zagh / hoedanigh de Fransen dien nacht, hunne werken hadden gevordert / wierden veel Officieren zwaar-hoofdigh, begeerende / dat den Krijghs-Raadt, (die gedurende de Belegering, slechts alleen uyt de Hooft-Officieren der Regimenten had bestaan) nu in 't geheel, zou vergadert worden / om te overleggen / wat ten besten van Haar, en de Stadt te doen stont: Verzoekende ten zelven tijde / met eenen / aan de Magistraat, om ten dien eynde mede een Vergadering te houden / zeggende / dat zy groote zwarigheyt maakten / om 't geweldt harer Vyanden langer te konnen tegen staan.

Deze Vergaderingen van beyde belept zijnde / wiert by de Magistraat besloten / dat men den Krijghs-Raadt zou vermanen en verzoeken / haar plicht te willen doen / en alles aan te leggen / wat tot verdaeding / der Stadt vereyst kon werden / 't welk van de Gedeputeerdens uyt de Magistraat, in den Krijghs-Raadt, in zeer ernstige termen wierde gerecommandeert / met aanbieding / dat men aan de Militie alles overgaf / om de Stadt met kracht te beschermen / waar toe de loflijke Burgerye haar getrouwe hulp / tot den laatsten Man toe aanboot; Op welke voorstelling den Krijghs-Raadt alle Leeden harer Vergaderinge, in tegenwoordigheyt van dezelve Gedeputeerdens, elk zijn vry advijs en gevoelen liet inbrengen / dewelke (uytgenomen eenige weynige) eenparigh daar op uytvielen / dat het een onmogelijkheyt was / de Stadt langer te konnen houden / en dat men daarom genootzaakt was / tot een Capitulatie te treden / die men nu noch voordeeliger zou konnen bedingen / alzoo (gelijk een van haar zeyde) men nu noch wat hadde / waar op men konde loven en bieden / waar tegen zeker Collonel (met het Garnizoen van 't Genneper-Huys, aldaar gekomen) zeyde; dat men zoo haestigh niet behoefde te wezen met het overgeven, alzooder noch genoegh middelen waren, om den Vyandt te konnen tegenstaan. 't Welk hem van de andere zeer hart wierde tegen gesproken / op welk dispuyt, een uyt de Stadts Gedeputeerden zeyde / dat het na zijne meyninge niet ongeraden was / dat men het advijs van de beyde Ingenieurs, die in de Stadt waren / eens mede hoorde / te meer / dewijl een der zelver / geen half uur voorheen / gezeyt had / dat zoo wanneer de Militie zijnen raadt wilde volgen, en doen wat hem goedt docht, hy de Stadt noch wel een Maandt wilde bewaren, waar op de voorsz. Collonel antwoorde / dat hy zoo lang niet zoude konnen verzeekeren, maar noch wel een geruymen tijdt.

Terwijl men hier over handelde / quamen verscheyde tijdingen van een allarm (die daar na loos bevonden wiert) waarom men zeer yverde / om een eynde van de begonnen onderhandelingen te maken / by dewelke eyndelijk besloten wiert / om te Capituleeren, waar toe met eenen 2 Hooft-Officieren

wierden verkoren / en uytgezonden / met commissie, om voor / en al eer / van het Capituleeren gewach te maken / te toetzen / of Duc de Turenne haar wel eenige dagen een ſtilſtant van Wapenen wilde verleenen, 't welk Turenne tondt afſloegh / zeggende / Zoo zy niet voort wilden Capituleeren, dat men haar met alle kracht zou aantaſten, en in 't overweldigen van de Stadt niets verſchoonen, dat leven had, door welke bedreygingen de 2 Gecommitteerde Officieren, zich gedwongen vonden / om te treden tot een Capitulatie voor de Militie, die haar Turenne voorſchreef / met byvoeginge, dat zy de zelve by haar overbrengen aan den Krijghs-Raadt, zouden vertoonen / en daar op binnen 2 uuren, des zelfs approbatie weder te rugh brengen / alzoo aan haar geen andere Capitulatie, als die, zoude toegeſtaan werden / als mede / dat zy de Magiſtraat, uyt zijnen naam / zouden begroeten / en vermanen / om mede hare Gedeputeerdens by hem te zenden / aan de welke hy goede Conditien wilde verleenen.

Hier op wierd deze Capitulatie met de Militie geſlooten en geteekent:

Articulen geaccordeert door *Mr. de Turenne*, *Mareſchal Generaal* van des *Konings Leger*, aan het *Garnizoen* van *Nimwegen*.

1. DAt de Gouverneur, Colonels en Hooft-Officieren, te weten Luytenant-Colonels, Majoors en Capiteynen, zoo van de Cavallerye als Infanterye, zullen uytgaan zonder rantzoen, met hare Equipagie, en zullen gezet worden in Schepen of over Landt geleyt worden na Gorcum.

2. Alle de andere Officieren zullen los gelaten werden, ten langſten binnen een Maandt, mits betalende haar rantzoen, te weten een Maandt gagie, en de welke zullen belooven, dat zy binnen een Maandt niet zullen dienen, en borgh ſtellen voor haar rantzoen, zullen aanſtonts los gelaten werden.

3. Dat de Luytenants-Colonels te Paerdt mogen uyttrekken, elk een Paerdt mede nemende.

4. Dat de Ruyters en Soldaten, betalende haar rantzoen van 6 Rijksdaalders, voor een Ruyter, en 3 Rijksdaalders voor een Soldaat, zullen vry gelaten werden, binnen een Maandt of aanſtonts.

5. Dat de Stadt Nimwegen, en al de Ammunitie, Geſchut, en Artillerye, van dage te 3 uuren na de middagh zal gelevert werden, aan Gevolmachtighde van Sijne Majeſteyt, de welke ***Mr. de Turenne***, daar zal zenden. Gedaan in 't Leger voor Nimwegen, den 9 Julii, 1672.

Alzoo zijn op dien zelven dagh, de Magiſtraten, mede over een gekomen / volgens de hier nevensgaande Capitulatie, welkers Articulen by na / geen van alle naargekomen zijn / maar eenige zijn volkomen tegen gegaan / en overtreden / als het Achtſte, rakende het vervoeren van 't Geſchut: en dat van de Accijzen, &c.

Articu-

Articulen, geaccordeert, door *Monsr. de Turenne, Generaal Veldt-Maarschalk* van des *Konings Legers*, aan de *Borgemeesteren, Schepenen, Raden*, en *Gemeynte*, van de *Stadt Nimwegen.*

1. DAt de Burgeren en Ingezetenen der Stadt *Nimwegen*, zullen werden gemaintineert in alle hare Privilegien, Rechten en Costumen, daar van zy zijn in een goede en behoorlijke Possessie, en dat de zelve geen schade zal werden aangedaan, noch aan hare Persoonen, noch aan hare Goederen.

2. Dat die gene, de welke van d'Ingezetene of andere, zich tegenwoordigh in de Stadt bevinden, en haar binnen 's Jaars uyt de zelve Stadt willen begeven, zulks zullen mogen doen met hare Huys-gezinnen, en alle hare Meubele Goederen, zonder dat haar eenigh belet aangedaan zal mogen werden.

3. Dat de Ingezetenen, de welke uyt de Stadt vertrokken zouden mogen zijn, daar wederom zullen aangenomen werden, als zy weder zullen willen inkomen, met hare Meubele, Goederen, en genieten alle de Privilegien, neffens d'andere Inwoonderen.

4. Dat een yegelijk der Inwoonderen verblijven zal, by de vrye oeffeninge der *Religie*, daar van hy professie doet, en zullen die van de gepretendeerde *Gereformeerde Religie*, blijven in 't bezit van die Kerken, welke zy jegenwoordigh in hebben, uytgezondert die gene, de welke *Sijne Majesteyt* believen zal daar uyt te nemen.

5. Dat de Administratie van Justitie en Politie, van de voorsz. Stadt, zal werden gecontinueert, op de zelve Forme en Maniere, als die nu is, zonder daar inne eenige veranderinge te maken.

6. Dat de Ingezetenen van het platte aangrenzende Landt, dependeerende van *Nimwegen*, gemeenlijk genaamt *Het Rijk van Nimwegen*, zullen genieten de zelve Rechten, Privilegien en Vryheden, daar van zy zijn, in goede en behoorlijke Possessie, en zullen hebben de zelve Vryheyt in de Oeffeninge der *Religie*, gelijk als die van *Nimwegen.*

7. Dat de Stadt van *Nimwegen*, zal genieten de Imposten en Rechten, die aan haar gehooren, en daar van de zelve is in goede en behoorlijke Possessie, in zulker voegen, als zulks voorheen is gepractiseert geweest, om geëmployeert te werden naar d'ordinaire manier.

8. Dat het Canon met zijn Toestel, aan de Stadt behoorende, daar zal blijven, tot bewaring der zelve, en niet zal mogen vervoert worden, als met toestaan van de Magistraat.

9. Dat, ten aanzien van de Geestelijke Goederen, waar van de Stadt in 't bezit is, men volgen zal de maniere, daar op men, van wegen de zelve, met de Stadt van *Uytrecht*, verdragen is.

10. Dat, ten aanzien van de Compagnien, geformeert van de Burgers der Stadt, en Provincie van *Uytrecht*, die hun tegenwoordigh te *Nimwegen* bevinden,

den, zoo zullen de zelve bygeleyt worden, tot *Uytrecht*, of andere Steden, daar zy woonen, met hun Wapenen, en Bagagie.

11. Dat aan de Bewoonders van *Nimwegen*, zullen betaalt worden de Renten, die zy moeten hebben, en ingestelt zijn, zoo door de Provincie van *Gelderlandt*, als door haar Quartier, en Domainen.

12. Dat de Inwoonders van de Stadt *Nimwegen*, den Eedt van getrouwigheyt aan den *Koning* zullen presteeren, op zoodanigen wijze, als haar zal worden geordonneert.

13. En in gevalle hier na, eenigh Tractaat, tusschen *Sijn Majesteyt*, en de *Staten Generaal* der *Vereenighde Provincien*, mocht voorvallen, in 't welke de Stadt van *Nimwegen* geslooten wierd, zoo zal zy van de volkomen uytvoering des zelven Tractaats, hebben te genieten.

Gedaan in 't Leger voor Nimwegen, den 9 Julii, 1672.

Den Elendigen Staat der Stadt *Nimwegen*, onder 't gebiedt der *Fransen*; getrokken uyt het Verhaal van *Monsr. Jean Brun*, Predikant der Franse Gereformeerde Gemeente, binnen de voorsz. Stede.

Zoo haast waren de Fransen niet binnen Nimwegen gekomen / of zy mistrouwden straks die Inwoonders, ter oorzaak datze zich zoo Dapper, Manmoedigh, en veel meer / dan eenige der Vereende Nederlandtse Ingezetenen, tot noch toe / hadden verdaedight: En hierom was het / dat zy de Borgery niet alleen ontwapenden / (gelijk zy meest in al de overwonnen Steden, hadden gedaan) maar zy planten ook Canon voor het Huys van den Gouverneur, op de Markt, voor de groote Corps de Guarde, op de hoeken der straten, en dat in groot getal / stellende overal Schiltwachten: zy verboden de Inwoonders mede / des avondts na 9 uuren, op de straten te verschijnen / 't welk groote moeyelijkheden aan Predikanten, Doctoren, en Vroedt-vrouwen veroorzaakte / als de zelve ten ontijde, by hare Patienten mosten komen. Tot 2 of 3 reyzen toe / wierden daar looze Alarmen gemaakt / om de Borgers te beproeven / hoedanigh zy hun in deze gelegentheyt zouden komen te dragen: Men verboot mede aan de Inwoonders, op de Stadts Wallen te wandelen / men wilde de zelve ook niet dulden / ter plaatze, daar men aan de Fortificatien werkte.

Door dit Fortificeeren wierd de Stadt dapper bedorven / en d'Ingezetenen beschadight / vermits'er wel voor 60000 Kroonen, aan Landeryen haar toebehoorende / vergraven zijn. Niet minder zijn zy ook geplaaght geworden / van de gestadige Doortochten, die zomtijdts 3 of 4 malen, in een Week voorvielen / zoo dat 'er slechte Ambachts-luyden zijn geweest / die 30 Soldaten, in eene Week, hebben moeten Logeeren, en de Kost verschaffen: En men was genoodtzaakt / met kostelijke Vereeringen aan de Officieren, en Commissarisen te geven / noch grooter Overlasten, af te koopen.

Monsr. de St. Martin, Majoor binnen Nimwegen, een schrale Vent, zoo

mager als een Kerk-Rot, wist zich met der haast alhier te verrijken / kleede hem als een Prins, en reedt in de Karos, als een nieuwen Marquis: Hy dede verscheyde dagen, na malkander de Stadts Poort geslooten houden / om de Nabuuren van dat Quartier, aan hem te doen geldt geven / en die alzoo weder open te krijgen / daar haar ten hooghsten aan gelegen was; 't welk Hy dan weer op een ander quarrier aanvong / om aldaar weder geldt te konnen bekomen. Hy dwong de Slachters, aan hem te betalen het Recht, dat hy pretendeerde te hebben / op de Tongen van alle de Beesten, die men in de Vleys-hal verkoft / het welk maandelijk een merkelijke somme quam te bedragen: Alle de Moolens, de Herbergen, en Kroegen, daar men Brandewijn, en Tabak verkoft / en zelfs de Omloopers, en Zitters, langs / en op de straten, verkoopende Appelen, Nooten, Kool, en allerley Groente, waren genoodtzaakt / hem alle Maanden Tribuyt te betalen. Hy wist het gestoolen Brandt hout te bewaren / en dwong de Magistraat het zelve / (als het op 't alderduurst was) van Hem te koopen / voor 300 veel zy dat in de Wachthuyzen der Soldaten, mosten leveren. Hy dede de Water-putten, en Pompen, die op de gemeene plaatzen, door de Stadt stonden / toe sluyten / dwingende de Nabuuren, daar mede / geldt aan Hem te brengen / voor de Vryheyt, van varsch Water te mogen halen: zijnde een ongehoorde zake / tegen het Recht der Volkeren, want de natuur heeft het Water, aan alle menschen gemeen gemaakt / volgens het gevoelen van zelf / de alderbarbaarste Volkeren. De Fransen eysten / ook korts na haar inkomen / van de Borgers, tot lossing van hare Metalen, 20000 guldens; om dat zy geleden hadden / dat men het Canon op haar had afgeschooten / daar voor zy ook gedwongen wierden / een merkelijke somma te moeten betalen: Hier na volghden de Maandelijke Taxatien, zoo Ordinaris, als Extraordinaris, die men haar opleyde / (voor dezen noyt gehoort) boven de gewoonlijke Accijzen, en Impoften.

In de Stadt Nimwegen, wierd tot Gouverneur gestelt / den Grave de Lorge, die de meesten tijdt / daar niet tegenwoordigh was. Den Commandant was Monsr. Bernets, Luytenant des Konings, een zacht man, die Hem licht liet verleyden / maar uyt der maten haastigh oploopende, en zeer gierigh; Hy gaf het beleydt der Stadts zaken, by na / geheel aan den Commissaris Methelet, over / hoewel zy veeltijdts tegen malkander waren gekant. Monsr. de St. Martin, (hier vooren genoemt) was Majoor, en in 't eerst naakt en kaal, (als gezeyt is /) en Hy vernoeghde zich met het uytwerken van zijne Stroperyen, (hier vooren verhaalt) latende den Commissaris met zijne Schraperyen, (die volgen zullen) in de bocht springen. Doch de aldersnoodtste, daar die van Nimwegen haar onheyl uyt voortquam / was den voorsz. Commissaris, Methelet, een man, (om alle zijne vordere gebreken, voorby te gaan) van Wreedtheyt, Gierigheyt, en Dieverye, te zamen gezet / &c. Hy is waerdigh den naam te dragen / van Tiran der Stadt Nimwegen. Hy was zoo haast niet binnen gekomen / of hy benam terstondt de Vryheyt, van de Magistraten en Capiteynen der Stadts Wijken, over het Billetteeren van 't Garnizoen, houdende dat aan hem zelf / waar door Hy middel kreegh / om geldt te vergaderen;

ten; want die gene / die van Inlegering der Soldaten, bevrijdt wilden zijn/ mosten hem Wekelijks de Handen komen vullen / of Geschenken vereeren/ die zulks waerdigh waren: Hy bedacht/en stelde voorts in 't werk/'t gene bedenkelijk en onbedenkelijk was / om groote sommen van Penningen, in zijn Kas te zamen te hoopen / niet alleen in de Stadt Nimwegen, maar die van 't Landt van Kleef, mosten Hem verschaffen/ benevens goede sommen Gelt, Hout, Kooren, Vee, en Wilt-braadt: Hy wist de Koopluyden, die noch eenigen Handel dreven / op Antwerpen, Keulen, Venlo, en in 't laatst ook op Hollandt, uptnemende wel / haar Beurse te doen uptschudden / voor de vryheyt van den Uytvoer, van hare Koopmanschappen: Van de Schippers, Knechts, en andere, die zomtijdts in des Konings dienst, geprest wierden / konden byp raken / die gene / die geldts genoegh / aan hem daar voor opbrachten.

Den Commissaris Methelet ging ondertussen met Billetteeren, na zijn fantazye, al voort; den Grave van Schombergh, te Nimwegen zijnde / berispten Hem, dat Hy geen Perzoonen, van wat conditie die ook waren/ daar in ontzagh / handelende den Adel, Magistraat, en Predicanten, al op de zelve wijze / als de Gemeente, zeggende / Dat dit tegen de wil, en ordre des Konings was strijdende; waar op Methelet beloofde / het zelve te herstellen / en daar na zulks te laten. Maar den Grave van Schombergh was nauwlijks/ voor zijn Perzoon na Vrankrijk vertrokken / latende noch verscheyde van zijn gevolgh, met den train van zijne Bagagie te Nimwegen, of Methelet, billetteerde al dit Volk ten huyze van Do. de Vry, Predikant, in Nimwegen: spottende alzoo met de vermaninge van d'Heer Grave van Schombergh. Methelet had ook het Bestier van het Gasthuys des Konings, dat Hy gruwelijk plukte en beroofde / van des zelfs Inkomsten, tot onderhoudt van Ellendige Menschen verordineert; 't welk den Heer Intendant Robbert, te weten komende/ zette hem van die Bediening af / en Monsr. Sauvé, een Eerlijk Man, in zijn plaats, en het scheelde zeer weynigh / of Hy zou mede zijn Dienst van Commissaris, quijt geraakt zijn / ten ware Hy zoo bequaam / als onbeschaamt had geweest / om de Inwoonders van Nimwegen, hare Beurzen te doen uptschudden. Om hem in deze Schrapery, behulpzaam te zijn / had Hy upt Vrankrijk by Hem doen komen / zekeren Constans, Neef van den hier voorgenoemden Majoor de St. Martin, die Methelet, in Wreedtheyt noch Gierigheyt niet bezweek; Men zou upt zijn gezicht hebben geoordeelt / dat Hy wel 30 Jaren Beul, of ten minsten / een ervaren Hapschaer had geweest: Hy quam/ als al de rest / Mager en Kaal te Nimwegen, en schepde daar niet van daan/ voor dat al 't Vet van de ketel was afgeschept.

De menighte en bitterheydt der Papisten, in deze Stadt, die van alle oude Tijden af / hier altijdt grooter en vinniger is geweest / dan in d'ander omgelegen Steden, maakte de Verdrukking noch zwaarder/ want zy voeren zoo beestachtigh / zelfs met harde en dreygende woorden / tegen de Gereformeerden upt / dat Eener / op dien avondt, als men over de overwinning van Mastricht vuurde / zou hebben gezept / Dat de vreughde dan eerst volkomen zou zijn, als men de Geuzen, gelijk nu de Takke-bossen, zou zien verbranden, daar over

Hy

Hy ook de naam van Geuze-brander behouden heeft. Diergelijke Actien van onfatzoenlijke stoutheyt, (hier te lang te verhalen) zijnder meer voorgevallen: zoo dat den Intendant Robbert, daar na verklaart heeft / dat Hy hier/ en voornamentlijk te Nimwegen, meerder tegenstreving van de Rooms-gezinde, tegen de Gereformeerde, dan zelf / in Vrankrijk, bespeurt heeft gehadt; Dat zy Hem ook dikwils hadden moeyelijk gevallen / om die van de Religie, geheellijk van het Stadthuys, uyt de Kerken, (ja hadden zy het durven zeggen/) gantsch ter Stadt uyt te jagen / doch Hy had wijzer geweest. Verscheyden Rooms gezinde van Nimwegen, waar onder mede voorname Edellieden, waren ook t'Uytrecht, by hem gekomen / koopende Bailliuwschappen voor groote sommen geldts, daar de Fransen doen al / en daar na / in 't scheyden/ noch meerder / met groote reden, om lachten.

Onder alle de Inwoonders van de Stadt Nimwegen, waren 'er drie / die als Schelmen, en Verraders, van hare Mede-borgers, den Commissaris Methelet, in zijne Schraperyen, als opsnuffelende Brakken, bedienden; d'Eerste was den Advocaat van den Bergh, de Tweede, den Advocaat Moring, en de Derde, den Notaris Herman Mom. Deze droegen/ als Officiers van den Koning, Degens op zijde, dat niemant van de Borgers dorsten doen: zy waren / op de straat meest altijdt in 't gevolgh, van den Commissaris Methelet, zy waren dikwils / t'zijnen Huyze, met Hem, in byzondere Conferentien; Hier van wierd dan by de Gemeynte gezeyt / den grooten Knevel-Raadt is vergadert. Deze 3 Knevelaars, (want al het knevelen of sommeeren over de Borgery, geschiede by haar aangeven en advijs) vergaderden menighmaals zonder Methelet, in de Herbergh van de Weduwe van Jean Tibaut, en dan noemdent de Borgers, de kleyne Knevel-Raadt. Voor deze 3 Heeren, mosten aldaar verschijnen / alle die gene / die yets tegen hare Sommatien, hadden in te brengen / het welk dan wierd onderzocht / en verhandelt. Deze 3 Messieurs, zaten hier ook als Meesters der Requesten, de welke hier eerst door haar Ed: mosten werden overzien / aleer de zelve / aan den Heer Methelet, mochten overgelevert worden; By / en van die Requesten, wierd dan toe / en afgedaan / 't geen deze Heeren noodigh achten / want het had de naam / dat zy daar ten dienst, en ten besten van de Gemeente vergaderden; Die dan aldaar met hun in gesprek quamen / mosten voor eerst den Alsem-Wijn, die daar gedronken wierd / wel rijkelijk genoegh betalen.

Hoe wel alle de Sommatien, door den Commissaris Methelet, met Advijs van deze 3 quanten wierden opgestelt / zoo boden Zy, niet te min / de gesommeerde hare bemiddeling aan / om by den Heer Methelet, een goet woordt tot haren besten te spreken / doch hoe dat dit dan quam uyt te vallen / daar most altijdt geldt zijn. Want Zy maakten de Luyden wijs / dat Zy ten hooghsten met hun medelijdende waren / en hier over met den Commissaris hooge woorden/ (ja schier tot zijn ongenade toe) hadden gevoert. Hier mosten dan eenige Ducatons, na dat de somma groot was / voor hare moeyten, overvliegen. Noch most men (als men de Sommatie betaalt had) aan den hier voorgenoemden kalen Luys-bos, Constans, als quansuys Secretaris van Methelet, Vereeringen bestel-

bestellen/ voor 't schrijven en teykenen der Quitantie, &c. De voorsz. 3 Knevelaars, waren malkander niet trouw, in dezen handel; elk zocht de hooghst gesommeerde, door aanbieding van bemiddeling, by Methelet, aan zijn zijde te trekken/ met uytsluyting van d'andere.

De Magistraat van Nimwegen, hadden yets tot haren voordeel uytgevonden/ om door middel van de Accijzen en Impoften, met kennis van den Intendant, de Gemeente van hare Ordinaris Taxatien eenighzins te verlichten. Maar den Advocaat van den Bergh, kreegh de handen in dit werk/ en schaamde hem niet als Collecteur, of veel eer Pachter, deze Schachgering aan te nemen/ die Hem wierd toegestaan: Dit streedt tegen het 7 Artijkel van de Capitulatie, en hier door wierd de Stadt, de macht benomen/ om de Schoolen, de Stadts Officiers, Dienaars, Poortiers, het Brandthout, en Kaerssen, in de Wachthuyzen, &c. te konnen betalen.

Om nu voorder tot de byzondere Sommatien te komen/ zoo is 't dat de zelve gedaan wierden/ uyt kracht, en ordre des Konings, volgens het Placcaat, te lezen in ons Eerste Deel, Pag: 414. het welk te Nimwegen, op den 15 September, 1672. is afgekundight/ daar by Alle Inwoonders, die hunne Huyzen en Landeryen hadden verlaten, weder wierden ingeroepen, om die te komen bewoonen, op verbeurte van 50 guldens 's daags, voor de nalatende, &c. Maar uyt de Inhouden van dit Placcaat konnen niet bewezen worden/ dat zoodanige Afpersingen, Vervolgingen, en Wreedtheden, als men tot Nimwegen heeft aangestelt/ des Konings wil, en meyning zijn geweest; want als een Man of Vrouw, of ook wel alle beyde in hun Huys binnen de Stadt Nimwegen, bleven/ de Ordinaris en Extraordinaris Taxatien, en Lasten betaalden/ zoo waren hare Huyzen niet onbewoont/ en volgens dien kon het den Koning niet schaden/ dat deze Luyden hare Kinderen, of Huys-genooten, hun in Brabant, Zeelandt, of Hollandt, &c. onthielden; Alzoo weynigh brengt dit Placcaat ook mede/ dat de Vrienden voor malkander/ Vader en Moeder voor Kinders, en die weer voor hare Ouders; Broeder voor Suster, Suster voor Broeder, &c. zouden moeten instaan en betalen/ gelijk men het hier in 't werk heeft geleyt. Behalven dit alles/ geven de Articulen der Capitulatie, (hier vooren gestelt) de Vryheyt, aan al de Inwoonders, om te vertrekken/ of weder in te komen/ zonder hun daar toe te dwingen.

Na dat het voorsz. Placcaat, dan (als hier vooren gezeyt is) te Nimwegen was afgekondight/ zoo is niemant in de tijdt van 5 Maanden, daar over aangesproken geweest/ ongetwijffelt/ om de boeten van 50 guldens daaghs, voor de uytblijvende, zoo veel te grooter te doen aangroeyen. Men had tot Uytrecht en Arnhem, alreede zommige Persoonen daar over aangetast/ het welk tot Nimwegen al eenige oorzaak van Vreeze had begonnen te verwekken/ doch dewijl dit al over 3 maanden geleden/ had begonnen geweest/ en 't zelve te Nimwegen niet wierdt aangeroert/ raakte de vrees weder/ als in den slaap: maar ontwaakte wederom/ in 't begin van de maant Maert, 1673 als wanneer den Commissaris Methelet, aan de Magistraat dede overleveren/ een lange Lijst, van de namen der Perzoonen, die Hy wilde/ dat Zy zouden doen betalen/ voor de Afwezende. Doch Methelet wel ziende/ dat dit slappelijck zoude voort-

voortgaan/nam de uytvoering zelver by der hant/zendende voor eerst Biljetten, van Sommatie, aan zoodanige Luyden, die Hy vermoede/ of door zijn 3 Spions, Van den Bergh, Moring, en Mom, onderrecht was/ het meeste en gereedtste geldt by haar te hebben: Hier door wierden (als gezeyt is) gedwongen/ de tegenwoordige Vrienden en Magen voor de Afwezende te betalen.

Dit verwekte groote en menighvuldige klachten, zoo mondelijk, als by Requeft, aan Methelet, en de 3 voorsz. Requeft-meesters; zommige verklaarden en bewezen/ dat die gene/ daar voor zy aangesprokken wierden/ zoo veel Capitaal, in der daadt niet eygen hadden/ als de Sommatie quam te bedragen; want of 'er al eenige waren/die Huyzen in en Landeryen, omtrent Nimwegen hadden leggen/ zoo bevonmen/ de zelve zoo veel bezwaart/ als die waerdigh waren. Zommige vertoonden door Kondtschappen, dat hare Vrienden in Hollandt, of elders ziek lagen/ andere/ dat den Marschalk Wurts, tot Gorkum, (uyt kracht van 't Placcaat der Heeren Staten Generaal, tegen dat van den Koning van Vrankrijk) hun Vrienden, aldaar tegen hieldt: maar veel wierden gesommeert/ die noch Huys, noch Hof, noch eenige Landeryen daar/ of daar omtrent eygen waren/ noch in lange Jaren, niet tot Nimwegen hadden gewoont/ maar alleen met die Inwoonders bevriendt/ of vermaaghschapt waren. Methelet lachte met de meeste van alle deze Verzoek-schriften, zeggende/ dat Hy geldt most hebben, en gaande met de 3 genoemde Stadts Verraders daar over te rade/ geraakten weynigh gesommeerde geheel vry, eenige wierden vermindert/ en andere mosten ten vollen betalen/ en daar en boven noch verscheyden onkosten, (als gezeyt is/) goet doen/ behalven de Vereeringen, aan de 3 voorsz. Schijn-vrienden, voor hare/ (zoo genoemde) moeyten, in 't overzien en veranderen der Requesten.

De gesommeerde Ingezetenen van Nimwegen, die den tijdt van hare betalinge niet waar namen/ wierden erbarmelijk met Militaire Executien overvallen; Een van de zelve zullen wy in 't kort/ hier laten volgen/ die uytgevoert is/ aan den Autheur van het Tractaat, waar uyt wy deze Verhalen, van de Stadt Nimwegen, hebben getrokken/ en in 't voorsz. Tractaat, in 't breede beschreven is.

Monsr. Jean Brun, Predikant der Franse Gereformeerde Gemeynte binnen Nimwegen, was getrouwt geweest/ aan de Dochter, van de Heer Verholt, in zijn leven/ Burgemeester der zelver Stede, maar nu al eenige Jaren overleden/ gelijk ook was de Huys-vrouw, van dien voorsz. Predikant Evenwel woonde noch een van den genoemden Burgemeesters Dochters, tot Nimwegen, die gene moeyten wierd aangedaan; Maar haar andere Suster, noch ongetrouwt/ die by haar Swager, d'Heer Hoogendorp, Burgemeester tot Mastricht, al van haar Vaders Overlijden af/ (nu al 11 Jaren geleden) had gewoont/ was het Doelwit, van deze Knevelaars. Den Heer Brun, die nergens minder op dacht/ dan gesommeert te werden/ kreegh van 's morgens, op den 23 Maert, 1673. een Billet, van den volgenden inhoudt:

DEn Fransen Minister, de Brun, zal tusschen nu, en Saturdagh toekomende, voor de Dochter van den Burgemeester Verbolt, die in Hollandt is, betalen 1000 Patacons, (dat zijn Rijksdaalders) zoo niet, zal Hy daar toe gedwongen worden, door alle Militaire Middelen, en met kracht. Gedaan te Nimwegen, dezen 22 Maert, 1673.

METHELET,

Commissaris.

Den Heer Brun, ontstelde zich niet weynigh / over dezen onverwachten / en onredelijken Eysch: en wel kennende de onrechtvaerdigheyt van den Eyscher, en de quaadtaerdigheyt van de Officiers, of veel eer Suppoosten van den Knevel-Raadt, overleyde alle mogelijke middelen / om zich uyt dit aanstaande quaadt te komen redden: Hy stelde aanstonts een Requeft in / ging zelf daar mede by Methelet, die Hy reys-vaerdigh vont / om na 't Landt van Kleef te vertrekken / om aldaar (gelijk Hy naderhandt verstont) mede zoodanige Knevelaryen uyt te werken. Nauwlijks vergunde Methelet, aan Monsr. Brun, zoo veel tijdts / dat Hy Hem zijn zaak konde voorstellen / met te zeggen / dat Hy geloofde, d'Heer Commissaris qualijk onderrecht most zijn, dewijl deze Dochter, noyt Huys noch Landt had verlaten gehad, alzoo het haar vry stont, te woonen waar het haar beliefde, gelijk zy nu al 11 Jaren lang te Mastricht had gedaan: dat Hy ook van Hare Goederen geen kennis kost hebben, dewijl Hy noyt geen bewint over de zelve hadde gehad: Dat d'Heer Verbolt, met 2 Hollandtse Vrouwen getrouwt zijnde geweest; en wel 36 Jaren, in de Staten Generaal gezeten hebbende, zijn wooninge meest in den Hage had gehouden, en volgens dien, zijne Goederen meest in Hollandt waren gelegen: Dat Hy ook wel met Eede wilde verklaren, niet te weten (uytgenomen een rente, op het quartier van Nimwegen, en eenige Landeryen,) op wat Plaats meer, zy voor een stuyver aan Goederen, in de Provincie van Gelderlant had leggen; en by aldien zy schuldigh mocht werden geoordeelt, dat men de voorgenoemde Renten en Landeryen, kon aandoen: Dat Hy overzulks dan niet aansprakelijk kon zijn, hoopende, dat zijn naam op de lijste der gesommeerde, zou worden uytgeschrapt.

Hier op antwoorde Methelet, dat Hy als nu op zijn vertrek vaerdigh staande / geen tijdt had / om deze zaken nader te onderzoecken / en dat Monsr. Brun een Requeft zou hebben in te stellen / en dit alzoo / volgens zijn zeggen bevonden wordende / Hy niets zoude hebben te vreezen / 't zelve uytdrukkende met deze woorden: O Godt, zoo 'er geen andere redenen zijn, om u te sommeeren, zoo waar het niet recht, dat men u zou doen betalen. Des Konings meyning is niet, om die gene te doen geven, die de Stadt niet verlaten hebben; en noch minder die gene, die geen meer kennis van de Goederen der uytgewekene zijn hebbende. Deze woorden stelden Monsr. Brun wat gerust / en om dat Methelet van een Requeft had vermaant / wilde Hy 't zelve Hem, aanstonts over geven / maar Hy geboodt Hem, dat aan Monsr. Constans, ter handen te stellen; die 't zelve zou overlezen: Het Requeft was van zoodanigen Inhoudt, als

de

de Redenen waren / die Monsr. Brun, met den Commissaris, (hier vooren verhaalt) had gevoert.

Omtrent 4 dagen daar na / quam Monsr. Brun, weder om bescheyt / maar kreegh tot antwoordt / dat Methelet noch geen tijdt had gehad, om dat te overzien / en dat Hy 't zelve op morgen zoude doen / met eenige antwoore: 4 of 5 dagen verloopen zijnde / quam Hy wederom / voor de derde reys / doch ontfing al het voorige antwoordt. Monsr. Brun biddende / dat Hy doch een weynigh gehoor mocht hebben / om Methelet wat beter te onderrichten / van 't geen Hy in 't Request niet had konnen stellen / was ten hooghsten verwondert / dat hy hem zoo vertoornt zach opstuyven / zeggende / Dat Hy met zijne onderrechtingen, noch ook met alle zijne Redenen niet te doen had; maar dat Hy geldt most hebben: En hoe zeer Hy om eenigh gehoor te hebben / aanhielt / daar was niet in te doen / zeggende al wederom / Dat Hy met gerechtigheyt en Redenen lachte; Hy most geldt hebben. En dit was zijn gewoonlijk spreek-woort, en 't eynde van zijne besluyten, Dat Hy geldt most hebben. Als Monsr. Brun antwoorde / dat Hy zulks niet en hadde, zeyde Methelet, ô Ik zal 't u wel doen hebben, Ik weet wel door wat middel, en daar mede ging Hy, onfatzoenlijk / haastigh / en verstoort / in zijn Kamer. Monsr. Brun, wierd bericht / dat men de Advocaten, van den Bergh, en Moring, met eenen / De Raadt, (die men den Groot-Meester van de Kleeffse Bossen noemde /) weynigh tijdts te vooren / van Methelet had zien af komen / 't welk Hy als een quaat voorteyken / in zijne zaken oordeelde / vreezende / dat die Messieurs, in 't overwegen van de Requesten, over het zijne / niet veel goets / tot zijn voordeel hadden geoordeelt / en dat zulks de ontsteltheyt en quaatwilligheyt van Methelet, t'hemwaarts hadden veroorzaakt. Wy zullen deze Historie vorder verhalen / gelijk Monsr. Brun, die zelve / van zijn wedervaren beschreven heeft.

Ik zocht dan (zeyt Hy) geen gerechtigheyt meer by Methelet: maar by d'Heer Grave de Lorge, onzen Gouverneur, die my / ongetwijffelt / voor deze Harpyen, of Roof-vogels, zou hebben bewaart / by aldien Hy in deze Stadt hadde gebleven. Ik gaf dan een Request, van den Inhoudt, als 't voorgaande / aan den Heer Grave de Lorge, over; Hy gaf my zeer goede hoope; En om noch krachtiger mijne zaken voort te bevorderen / bad ik om gunst aan den Heer Douglas, Capiteyn en Commandeur van 't Schotse Bataillon, dat te Nimwegen lagh / zijnde een Eerlijk Edelman, en die Hem tot aan 't Hert gelaakt vont / van dat Hy dagelijks hoorde en zagh / dat men aldus wreedelijk / zoo veel Eerlijke Luyden, van 't Harebberoofde. Hy vont gelegentheyt / om met Methelet daar eerst af te spreken / en alle mijne Redenen, (die Ik hem schriftelijk had opgegeven) te ontvouwen. Methelet, Hem zelf overwonnen ziende / zeyde / Mijn Heer Douglas, Ik bekenne, dat de Redenen van den Minister zoo onwederleggelijk zijn, dat 'er niet valt tegen te zeggen; maar wil Ik u mijne Redenen ook zeggen? d'Heer Douglas denkende / dat Hy yets aanmerkelijks wilde voortbrengen / zeyde / Wel mijn Heer, wat zijn uwe Redenen? Hy antwoorde by na als een zinnelooze; Mijne Redenen zijn, om my van gene Redenen te dienen, Ik moet geldt hebben, Wie heeft oyt onredelijker Redenen,

zelf van een Beestachtigh Mensch, gehoort. d'Heer Douglas, ging voort van Hem af/ onwaerdigh achtende/ een eenigh woordt/ meerder met Hem te spreken.

Dit nieuws verstaan hebbende/ vont Ik my dapper verlegen: De meeste van mijne Vrienden raden my/ de Stadt te verlaten/ tot dat Godt ons meerder Vryheyt zou believen te geven: Andere verzochten my ernstelijk/ om te blijven. Ondertusschen waren Zy alle van gevoelen/ dat Ik mijne Boeken, en den Huys-raadt die Ik hier noch hadde/ zoude zien te bergen: Alle waren zy my behulpzaam/ om de zelve wech te dragen/ en by mijn Vrienden en Kennissen, te doen bewaren: gelijk die ook in meerder/ als 20 plaatzen wierden verdeelt/ uytgenomen de Stoelen, Banken, Tafels, Kassen, en weynigh Schotelen, en Linnen, en eenige Boeken, die Ik 'er aan waaghde; ook had Ik den tijdt niet/ om alles te bergen. Terwijl Ik in deze vrees en bekommering was/ had den Heer Douglas de goetheyt, dat Hy, (op zelter dagh de Wacht hebbende/ by d'Heer Gouverneur den Grave de Lorge,) van mijne zaken met den zelven/ in gesprek quam/ en aan Hem overleverde/ een Requeft by My ingestelt/ daar in ik klaaghde over de Proceduuren, die Methelet my wilde aandoen/ en mijne Redenen daar tegen: biddende Hy Gouverneur, my de hant te willen leenen/ en my/ in mijn gerechtige zaak, voorstaan. d'Heer Grave de Lorge, dede aanstonts Methelet in zijn Huys komen/ en sprak langen tijdt met hem/ van mijne zaken; Hy beloofde Hem, aan My geen ongelijk te zullen doen/ en daar over aan den Heer Intendant te schrijven/ dewijl die (volgens zijn zeggen) hier van alreede kennis hadde.

Middelerwijl de zaken aldus stonden/ en men vast antwoordt van den Intendant verwachte/ wilde het ongeluk/ dat d'Heer Grave de Lorge, omtrent 10 dagen daar na/ quam te vertrekken/ blijvende een tijdt lang uyt de Stadt. Geen 2 dagen na zijn vertrek/ namentlijk den 4 April, 1673. zont Methelet aan My, het volgende Billet, door een Sargeant, met 12 Soldaten.

MOnsr. den Minister Le Brust, zal een Sargeant, en 10 Soldaten logeeren en voeden, tot de dadelijke betaling van zijn Taxatie toe. Gedaan tot Nimwegen, den 3 April, 1673.

METHELET,
Commissaris.

Deze Luyden, maakten een verschrikkelijk gerucht aan de Deur, terwijl Ik in de Predicatie was/ want dit gebeurde Dingsdagh na Paasschen: Dezen dagh was een Klaagh- en Schrey-dagh, voor de Stadt Nimwegen, want Methelet had doen wel meer als in 10 Huyzen, zulke Executien te werk gestelt; en staat aan te merken wat Godt Hy diende/ op de Paasch-Feest, te weten/ Mammon, en de Gierigheyt. Hy lachte met de Feest-dagen, en alle Religie, wanneer het hem docht tijdt te zijn/ om geldt uyt onze Beurzen te trekken: Men heeft Hem noyt de Processie of Ommegang zien volgen/ en als men de Ciborie voorby zijn Huys droegh/ zoo was het verre daar van daan/ dat Hy

Hy voorgekomen / en die aangebeden zou hebben / maar Hy vertrok zich in zijn Huys, of ter zijden de Poort, als of Hy een heel fijn Gereformeerde was geweest.

Den Sargeant met de 10 Soldaten, (daar zich noch twee / als Vrywillige hadden bygevoeght / zoo dat Ik 'er 13 te onderhouden had) in Huys gekomen zijnde / riepen terstondt / om Wijn, Gebraat, Hazen, Patrijzen, Snippen, Endtvogels, Confituuren, en allerley Lekkernyen. Ik dede haar Gebraat, Hammen, en 't geen Ik met der haast krijgen kon / voorzetten. Ondertusschen volghden (gelijk my de Soldaten, eenige dagen daar na / zelf openbaarden) den meergenoemden Monsr. Constans, wel haast in de Kamer, daar deze verhongerde Wolven waren / de zelve vermanende / te gedenken; dat zy hier waren in 't Huys van een Predikant, daar zy niet behoefden te sparen, maar hun Princelijk laten tracteeren. Zy waren niet vergenoeght met het geen Ik haar dede op schaffen/'t geen genoeg was/om tweemaal zoo veel Volk te konnen verzadigen/ maar haalden zelf/ by haar Koks, en Botteliers, Spijze, als Gevogelte, en 14 Endtvogels, en Ik weet niet wat al; en dit alles op mijn Rekening, 't welk ik gedwongen was te betalen. Zy plengden de Wijn langs 't Huys, of het Water was geweest / en kookten een Ham, in enkele Wijn geheel gaar / en dronken worende / smeten de Glazen aan stukken, Stoelen en Banken op 't Vuur, en dreyghden / My noch op een andere manier te onthalen. Zy maakten het eyndelijk zoo gruwelijk, en stelden het zoo moedtwilligh aan / (schoon dat Ik haar geldt te geven beloofde) dat Ik genoodtzaakt was / het Huys te verlaten/ en hun alles/dat 'er noch in was/tot hare Baldadigheyt over te geven.

Ik ging dan Methelet opzoeken / die Ik, na langen tijdt gezocht te hebben/ by den Heer Luytenant des Konings ontmoete / Ik hieldt hem te vooren / het geweldt, dat men My, in mijn Huys aan deede / en hoe qualijk zijn Eysch gegrondtvest was / Hem voorts biddende / My van dit Volk te verlossen / en niet te lijden, Dat de Rechtvaerdigheyt van zijn Koning, die de schoonste Caracter is van alle Princen, en hen de aldergrootste glorie toebrengt, om mijnent.wil, bekladt mocht worden, en meer andere diergelijke Beweegh-Redenen; maar Hy antwoorde / Dat Hy met al mijne beden lachten, als ook met alle mijn schoone *Paraphrasen*, (zoo geliefde Hy mijne Redenen te noemen) en dat Ik zou moeten geldt geven. Ik was dan genoodtzaakt Hem te verlaten / alzoo weynigh voldaan / als van te vooren.

Ondertusschen stelden haar de Soldaten in mijn Huys, als Razende Beesten aan / My zoekende / en dreygende / dat / zoo ik in hare handen quam te vallen, zy wel wisten, hoe zy met my zouden leven. Zy stieten mijn Studeer-kamer met Voeten, en Musketten open / als ook eenige Koffers, en Kassen, wech dragende veel van mijne Boeken, Linnen, en al 't geen hun vorder aanstont. Deze Soldaten, dan zat, en dronken zijnde / zoo datze op hare Beenen niet meer konden staan / wierden daar van daan gehaalt / na datze mijn Huys niet weynigh hadden geplondert / en men zondt weder andere varsse en nieuwe daar in / om zoo veel te grooter schade te konnen doen. Dit nieuws quam men My op Straat verkondigen / dervende niet t'Huys gaan / overmits hare Drey-

gementen, daar mijn Dienst-maaght, en eenige Nabuuren, mijn van verwittighden. De geheele Stadt was ontstelt / over deze wreede Executie: Alle de Buurt was voor de Deur van mijn Huys vergadert; Een groote menighte Volk, van allerley slagh/ was daar/ van alle kanten te zamen gekomen; Deze zagen mijne Boeken, Linnen, Geschriften, &c. uyt mijn Huys wech dragen/ de zommige met droef heydt, als Eerlijke Luyden, en andere, gelijk de goede Catholijken, en onder de zelve / mijn aldernaaste Gebuur, lachten daar over in haar vuyst, om dat men een Predikant, alzoo ruineerde.

Veel van mijn Vrienden raden my / de Stadt te verlaten/ en Ik geloof voorzeker / dat Ik hun Raadt gevolght zou hebben / ten ware / dat mijn Consistorie zulks had belet / want de Ouderlingen, en Diaconen, mijn ongenade verstaande / hielden Vergadering, om te overleggen / door wat middel Zy My uyt deze wreede Vervolging zouden konnen verlossen / om My by hun te houden. Ik moet dit bekennen / haar ter eeren / en daar voor Ik haar Ed: al mijn leven / plichtschuldigh zal blyven / dat Zy My meerder toegenegentheyt hebben bewezen / als Ik oyt hadde verwacht; en dat Ik nimmer geloofft had / in de Stadt Nimwegen, zoo veel Vrienden, gevonden zou hebben / 't en ware Ik in deze uyterste noodt hadde geweest.

Terwyl Ik in deze verslagentheyt was / ontmoete My op straat Monsr. Vermeulen, Heer van Schoonenbergh, een zeer Eerlijk Edelman, van deze Stadt, die my zeyde / dat Hy hartelyk gewenst had / om my te zien / en te zeg en/ dat Methelet my overal deedt zoeken / en dat Hy aan eenige van de Magistraat had doen weten / dat Hy verstaan had / dat Ik my verschuylde / en dat Hy wilde dat Zy my zouden doen opzoeken / en in zijn handen leveren / of dat Hy My door 't gantsche Garnizoen, zoo buyten als binnen de Stadt, zou vervolgen / en niet vindende / zijn Garande op de Magistraat zou verhalen. d'Heer Schoonenbergh, rade My, wederom by Methelet te gaan / vertrouwende/ dat Hy een verdraaghlijk Accoordt met My zou ingaan: Andere zeyden / dat Hy My in een gevangen kot zou werpen / daar van dit een zeker teyken was / dat de Soldaten tot mijnent zoo affschrikkelijk huys hielden, 't welk afgrijselijker was / als Zy tot noch toe / ergens in de Stadt hadden gedaan / en voorts / dat dezen Schender had voorgenomen / My te ruineeren / om dat Ick Predicant was. Ick volghden evenwel den Raadt van d'Heer van Schoonenbergh, en ging met Hem. By Methelet binnen gekomen zijnde / vont ik Hem verzelt met Monsr. de St. Juste, Commandeur van de Schans Knodsenburgh, en een ander Officier. Ik herhatte mijn Beden, en mijn Redenen, om van de Soldaten, en van het betalen van mijn onrechtvaerdige Taxatie verlost te zijn. Maar Hy antwoorde My altijdt / dat Hy met mijn Redenen niet te doen hadt, en dat Hy most geldt hebben. Ziende dan / dat Ik met alle mijne gebeden en redenen niets konde winnen / zeyde Ik: Wel mijn Heer, dewijl ghy zelf wel ziet, dat'er geen reden is, om my te sommeeren, en zoodanig te handelen, zo hope Ik dan, dat het geen vervolging zal zijn, van een Predicant, zonder oorzake.

Op deze woorden overvielen Hem alle Passien te gelijck: Hy was geen meer Meester van zijn zelven, Hy schreeuwde/ vloekte en stampte zoo uytzinnig/ dat

Ik

Ik deernis met Hem kreegh / vreezende dat Hy een Beroernis op 't Lijf mocht krijgen: Ja Hy dreyghde my zoo hart / dat d'Heer van Schoonenbergh, (gelijk Hy my daar na zeyde) doodelijke Angsten, om mijnent wil / uyt stont/ zoo dat hem de Hairen over eynde rezen: Hoe, (voer Methelet tegen My uyt) gy durft zeggen, dat Ik u vervolgh, om dat gy Predicant zijt; Dit zijn oproerige woorden. De Koning heeft geen schelmachtiger Dienaar, dan u, gy zijt schadelijk voor de Stadt, en voor de Kerk, zoo in uw Ommegang, als in uwe Predicatien; Ik ken uw aanslagen, men heeft op u al te wel gelet. Op het minste nieuws dat gy hoort, tot voordeel van den Prins van Oranjen, ziet men de blyschap in uw Aanzicht afgeschildert, en gaat het terstont aan andere mede deelen. Ik wedde, het zoude geen 3 dagen aanloopen, of gy zoudt wel voor den Prins van Oranjen willen bidden: ho, ho, Hy is noch niet hier, Hy zal ook noch zoo haast in deze Stadt niet komen, als ghy wel meent. Hier op keerde Hy zich na zijn Knecht, zeggende / gaat, en doet een Sargeant, met 4 Soldaten, hier komen, datze my deze man bewaren: en 3 woorden Latijn uytwerpende / om te toonen / dat Hy een zeer wetent Advocaat was / zeyde tot My, *Ut Umbra te Sequentur:* En zijt gedachtigh, voer hy voort / op uw gemaakte Rekening, en overweeght vry 't gene, dat ghy my zult moeten antwoorden, op de Vragen, die Ik noch op d'een of d'ander dagh, aan uw zal voorstellen: ghy weet misschien niet, dat Ik uwe Discoursen en al uw Ommegang zoo wel kenne. By aldien Ik wilde, Ik zou u in een onder-aerdts gat doen werpen, en u, binnen 3 dagen doen ophangen. Ik hoorde dit alles / zonder groote ontsteltenis aan / en buygende alleenlijk met 't Hooft een weynigh neder / als of Ik een krachtigen Storm-Windt, die My in 't Aanzicht waeyde/ voorby wilde laten gaan / zeyde Ik Hem, met zedige zinnen, Dat Ik wel zagh, dat Ik veel Vyanden had, maar dat Ik ook wel gerust was, vermits mijn conscientie my nergens mede beschuldighde, dat my kost hinderlijk zijn; 't geen vorder mijne Predicatien aanging; Des Konings Officieren hoorden die zoo wel als d'Inwoonders, en niemant had oyt een woordt daar van tegen my gezeyt. Wat vorder mijn Ommegang en Redenen raakte, daar over beriep Ik mijn vinnighste Vyanden, om my van eenige misslagh, hier in begaan te hebben, te konnen overtuygen.

Hier op antwoorde Hy niet, als al wederom/ zijt verdacht op u gemaakte Rekening: Maar mijn Heer, antwoorden Ik, zegh my doch, wat ghy met deze mijne Rekening zeggen wilt, en deze vrage 3 of 4 maal herhalende zeyde Hy tegen den Heer St. Juste, dat Ik rekening gemaakt had, wat de 3 Provintien van Gelderlandt, Uytrecht, en Over-Yssel, nu by den Koning overgewonnen, in den Generalen Staat waren gewoon op te brengen, en wat den Koning daar van trok, &c. als ook / dat Ik zou hebben gezeyt,/ dat de Fransen geen 3 Jaren, in dit Landt zouden huys blijven houden. Hier op antwoorde Ik, al met de zelve koelheyt/ Dat Ik ten hooghsten verwondert was, dat Hy my deze dingen quam te verwijten, waar over Ik protesteerde, dat Ik my doenmaals niet erinneeren konde, zulks te hebben gezeyt, maar by aldien Ik het gezeyt mocht hebben, wat daar aan gelegen was? dewijl by na, alle de Historien der Vereende Nederlanden daar opentlijk, en klaar genoegh van spreken; dat ook alle politijke verstanden,

hier van volkomen kennis hadden, die eenighzins in Staats-zaken van Europa, waren geoeffent. Wat vorder raakte / dat Ik zou hebben gezeyt / Dat de Fransen geen 3 Jaren in dit Landt zouden blijven; Neemt dat Ik het gezeyt mocht hebben / wat misdaadt was daar aan begaan? dewijl dat de Heeren Fransen, noch dagelijks voorgeven / dat de Vrede, binnen korten tijdt zal gemaakt worden, en dat den Koning de Provincien in haren voorigen ſtant zal laten, niet pretendeerende, als eenige plaatzen, die de Generaliteyt aangaan.

Het ſcheen / dat Hy over deze mijn Antwoordt en Verdaedinge, eenighzins verzet ſtont / want Hy zeyde tegen my: Wel aan dan, om u te betoonen dat Ik geen Vyandt van Miniſters of Predicanten ben, zoo zult ghy 200 Patacons, of Rijksdaalders betalen, en ik zal u quijt ſchelden. Ik wilde noch verder bidden/ en als met Hem handelen; Maar Hy zwoer / dat Hy de Soldaten niet uyt mijn Huys zou doen vertrekken, of Ik zou Hem, ten minſten deze ſomme toeſtaan, en borge daar voor ſtellen. Ik was dan genoodtzaakt / aan Hem Borgh te ſtellen / dat Ik binnen 15 dagen zoude betalen. Hier aan kan men zien / hoedanigh men met Ons te Nimwegen handelde. Doch deze mijne Executie was harder en wreeder, als men opt aan yemant binnen Nimwegen, had in 't werk geſtelt. D'Oorzaak hier van is geweeſt/dat Ik Predicant van de Franſe Gemeente was/ en had in 't eerſt van 't overgaan van Nimwegen, ten beſten voor alle de Kerken, Predicanten, en hare Weduwen, daar rontom gelegen/ by den Gouverneur, geſproken; want zoo haaſt waren de Franſen, hier in 't Landt niet overgekomen / of men zou hebben konnen zeggen (om dat 'er zoo veel Prieſters, Papen, en Monniken, by waren / die de Predicanten aanſtondts van hare Kerken wilden berooven / 't zy met / of tegen wil van den Koning) dat al de Sprinkhanen ten Afgrondt waren uytgeborſten, van allerley gedaanten en koleuren, die 't Landt alom/ als bedekten: zoo dat Monſr. de Bernets, Luytenant des Konings, op zekeren tijdt / dat Ik Hem van wegen de Kerk, te Wichen, quam ſpreken / zeyde / Is 't mogelijk, dat'er alreede zoo veel Papen en Monniken, in dit Landt gekomen zijn? Waarlijk, de Monniken en Prieſters, vermenighvuldigen hier te Lande alzoo veel, als de Vliegen, en Marquiſen, in Vrankrijk. Zy maakten het ook zoo grof / dat den Secretaris van d'Heer Grave de Lorge, op zekeren tijdt / in mijn tegenwoordigheyt / een Requeſt van twee onbeſchofte Monniken, aan ſtukken ſcheurde / en zoodanige ontmoetingen quamen haar wel meerder te vooren.

Op het ernſtigh verzoek en aanhouden/van Monſr. Lupenius, Predicant van Kuyk, ging Ik in de Maandt van Maert, 1673. met Hem, by d'Heer Grave de Lorge, om zijn Kerk, die een Prieſter hem ontweldight had / wederom te bekomen; Ik ontmoete aldaar den voorſz. Prieſter, met d'Advocaten van den Bergh, en Moring; Hier was Ik genoodtzaakt / een tijdt lang tegen den Prieſter, en van den Bergh, (want Moring ſpeelde doen voor ſtomme Perſonagie) te diſputeeren. Zy gingen zeer onfatzoenlijk aan/ja zoo verre/ dat d'Heer de Lorge, haar 3 of 4 maal geboodt te zwijgen/ en aan my/ te ſpreken/ om dat Ik ſtip bleef ſtaan/ by d'ordre des Konings, en niets zeyde/ als 't geen met de waarheyt over een quam. Hierom meynden Zy van ſpijt te barſten/ en Ik las alreede/ de

quaadt-

quaadtwilligheyt uyt haar Oogen, en uyt de trekken van haar Aanzicht. Want ten leedt geen 3 of 4 dagen daar na/ of ik kreegh het boosz. Billet van de 2500 guldens t'Huys, zijnde 't begin van mijn Treur-spel, dat Ik heb verhaalt. Ik erinneerde my ook/ dat Ik op zekeren tijdt/ tot mijnen Huyze, onder andere redenen/ tegen den zelven Knevelaar van den Bergh, had gesproken van de Rekening, 't geen Methelet my/ (als vooren gezegt is) 300 dikwils verweten/ en daarom Hy My gedreyght had/ binnen 3 dagen te doen ophangen. 't Is dan wel vermoedelijk dat dezen meergenoemden Verspieder van den Bergh, alle deze dingen/ ten erghsten/ aan Methelet heeft overgedragen/ 't welk dan deze mijne vervolgingen, zal hebben veroorzaakt.

Wy zullen hier nu in 't kort laten volgen de namen der genen/ die te Nimwegen gesommeert zijn geweest/ en hebben moeten betalen.

ME-*Juffrouw van Mussenbergh*, oudt tusschen 70, en 80 Jaren, wierd in Hollandt ziek, en daar na tegen gehouden te Gorkom, door den Mareschal Wurts, zy most evenwel betalen aan Methelet, 1750 guldens.

Juffrouw Goris, voor Sommatie, 1700, benevens 2 Amen Rijnse Wijn, en Tractament, te zamen, 2000 guldens.

Me-Vrouw van Ommersom, voor *Me-Juffrouw Singuendonk*, Jonge Dochter, die noyt hadde Huys gehouden, betaalde 1250, voor de Schrapers, Moring, en Constans 24, is t'zamen 1274 guldens.

d'Heer Kelfken, Schepen van de Stadt, voor een Oom, die noyt Huys te Nimwegen had gehouden, maar altijdt t'Amsterdam, 1000 guldens.

Willem Willemsz. voor *Cornelis Allers*, Schoon-Vader van zijn Vrouw, 250, voor d Executie meer als 300, t'zamen, 550 guldens: zeer groote ongebondentheyt wierden in de twee Huyzen van deze twee genoemde Persoonen bedreven.

Monsr. Lennep, voor zijn *Vrouw*, 500. Aan den Majoor de St. Martin, die by hem t'Huys was, voor zijn Voorspraak, 6 Silvere Messen, waerdigh 10 Ducatons aan Constans, voor de Quitancie, 6 dito, te zamen 550 guldens, &c.

Monsr. Beyer, voor zijn *Vrouw*, 1250, aan Constans 18, t'zamen, 1268 guldens. Deze Vrouw lagh Doodt-krank in Hollandt: Methelet had beloofc de Man niet moeylijk te vallen, zoo lang zy niet volkomen genezen was, doch Hy lachte daar na, met deze belofte.

Monsr. Swem, voor zijn *Vrouw*, 1000, aan den Advocaat van den Bergh, 50, aan Constans, voor de Quitancie 15, t'zamen, 1065 guldens.

De *Vrouw* van den Sargeant, *Monsr. Briene*, voor haar *Man*, 500, voor d'Executie en Vereeringen, 100, t'zamen, 600 guldens.

Janneken Papmeel, voor haar *Man*, die al lang geleden in dienst van de Prins van Oranjen was geweest, 315 guldens, zy had eenigen Huys-raadt versteken, maar eenen Bastiaan beklapten haar. Den Knevelaar Harman Mom, sloegh die onder Hem, en zy most die voor de voorsz. somme los koopen. Den Rampzaligen Bastiaan, is om deze Verraderye, en andere Schelm-stukken, door ordre van d Heer Rabenhaupt, in 't Belegh van de Grave, opgehangen.

De *Vrouw* van *Klaas Floren*, wierdt gesommeert, maar raakte vry, midts

gevende aan de Schachgers, van den Bergh, en Mom, 250 guldens, zoo my bericht is.

d'Heer Fagel, tegenwoordigh Regent der Stadt, 'en Gedeputeert op 't Quartier te Nimwegen wierd gesommeert, voor zijn *Soon*, zijnde Capiteyn in dienst van de Staten, voor 1000 Rijksdaalders, maar alzoo d'Heer Klerk, Secretaris van de Stadt, aan d'Heer Intendant vertoonde, dat die Capiteyn gene Goederen in de Provincie hadde, dewijl Vader en Moeder noch leefden, sprak hem den Intendant vry, genoegende zeer qualijk op Methelet, als hebbende tegen zijn ordre gedaan, zeggende, dat het een onverdraaglijke ongerechtigheyt was, zijnde des Konings meyning niet anders, als die gene te doen betalen, die hare Goederen en Huyzen hadden verlaten, tot schade van den dienst des Konings, en die Vaders, of Hoofden der Huys-gezinnen waren.

Monsr. Bruynse, wierd gesommeert voor zijn *Soon*, oudt 16 Jaren, die tegen zijn wil, dienst onder den Prince van Oranjen had genomen, doch Hy wierd van Methelet zelf ontslagen.

Juffrouw Teiller, voor haar *Soon*, een Capiteyn, in dienst der Staten, voor 5000 guldens; zy bewees, dat Hy gene Goederen in die Provincie bezat, en raakte vry, midts gevende goede Vereeringen aan den Advocaat van den Bergh, en Harman Mom.

Den *Apotheker Tinnegieter*, voor zijn *Soon*, die tegen zijn wil was Ruyter geworden, voor 2500, doch Hy raakte vry, midts betalende, aan Van den Bergh, 40 guldens, aan Harman Mom 5, en aan Moring, gelijke 5 Ducatons, aan Constans, 15 guldens, te zamen, 86 guldens, 10 stuyvers.

De *Weduwe van Aken*, voor haar *Soon*, die geen Inwoonder van Nimwegen was, maar doenmaals Secretaris van 's Heeren Bergh, voor 1500, Hy zelf had gene Goederen te Nimwegen, maar alles behoorde aan zijn Vrouw, die doen te Nimwegen, met hare Kinderen woonde; zy raakte vry, betalende aan van den Bergh, en Harman Mom, omtrent 100 guldens.

Monsr. Eilbrandt, wierd gesommeert voor zijn *Dochters*, maar Hy raakte vry, mits gevende aan de Officiers van den Fiscaal, omtrent 30 guldens.

De *Brouwer Bul*, wierd mede alzoo gesommeert, maar Hy ontquamt, doch most geven aan Van den Bergh, en Moring, ontrent 100 guldens.

Juffrouw Bruynsen, voor haar *Dochter*, die in Hollandt was, voor 2500, Zy raakte vry, mits gevende aan Harman Mom, 75 guldens, en 2 Mudden Tarwe, doch op voorwaerde, zoo hy haar niet kon bevrijden, het geldt wederom te geven: Zy daar na op nieuws van Methelet gedreyght zijnde, kreegh het geldt wederom, maar de Tarwe niet. Doch dit werk is zoodanigh opgehouden, door de voorsz. *Juffrouws Soon*, dat, of Methelet haar noch 3 dagen voor zijn vertrek dede sommeeren, zy niets daar van heeft gegeven.

Monsr. Adrian van Ee, voor zijn 2 *Dochters*, die in Zeelandt waren, voor 2500. Maar Hy stelde de Officieren van den Knevel-Raadt, Van den Bergh, Moring, en Mom, te vreden, met ongevaer, 500 guldens. 't Is aanmerkelijk dat alle deze 3 Knevelaars, elk in 't byzonder, hun Dienst aan den voorsz. *Van Ee*, om hem te redden, quamen aanbieden; Van den Bergh zeyde, *Vertrouw u slechts op my*

alleen

alleen, en moeyt u met Moring, noch Mom gantsch niet, alzoo spraken d'andere twee van gelijken: Ondertusschen most ***Van Ee***, om niemant te Vyandt te krijgen, hun alle 3 te vreden stellen. Maar den Advocaat van den Bergh, had door zijn Dienstmaaght eerst laten bespieden, waar deze 2 Dochters waren gebleven, en rade ***Van Ee***, wel goddeloosslijk, een valschen Eedt hier over te doen, daar Hy niet aan wilde, als breeder in het voorsz. Tractaat te lezen is.

Me-Juffrouw van Kasselt, voor haar ***Dochter*** met haar ***Man***, ***Monsr. Eversom***, voor 500 guldens, schoon Hy ***Eversom***, uyt de Stadt was vertrokken, betalende zijn Rantzoen, volgens het 2 Articul van de Capitulatie, en zijn Schoon-Moeder, zijn Huys bleef bewoonen, most evenwel betalen.

Monsr. Pieper, eertijdts een Officier van den Koning, most voor zijne ***Soonen***, die geen Goederen in de Provincie hadden, maar nu in dienst der Staten waren, betalen, 1000 guldens.

De ***Brouwer Knipping***, voor zijn 2 ***Soonen***, die niets in de Provincie hadden, alzoo Vader en Moeder noch leefden, 250 guldens; aan Harman Mom, 2 Ducatons, voor de Executie, 25 guldens, te zamen, 281 guldens.

Paulus in de Betue, voor zijn ***Soon***, die dienst tegen zijn wil had genomen, 500, aan Van den Bergh, 40, t'zamen, 540 guldens.

Me-Juffrouw Zeldens, most voor haar ***Soon***, een Capiteyn, betalen, 750, en voor Executie, 40, te zamen 790 guldens. Men wilde noch 250 guldens van haar hebben, zoo dat Zy zich verschuylde, en 't Huys verliet, waar over alle haar Huys-raadt, Landeryen, en Huyzen, wierden verbeurt verklaart, als of zy niets gegeven had. Voor 't vertrek der Fransen, wierd Zy noch gedwongen, 250 guldens te betalen, tot behoudenis van haar Huys tot Lent, 't welk den Commandeur van 't Fort, anders wilde in brandt doen steken: Hy trok 13 Kroonen, Maandelijk van dit Huys, benevens de helft der Vruchten, uyt den Boomgaart, en van het inkomen van een Bleekerye. Eene van deze Juffrouws Huyzen, wierd zoodanigh met Kooren overladen, dat het byna t'eenemaal instorte: zoo dat zy in alles wel schade heeft geleden, voor 6000 guldens.

Isaak Hendriksz. of ***Van Groeningen***, voor zijn ***Soon***, die tegen zijn wil, de Krijgh diende, voor 500, Hy was met Methelet over een gekomen, voor 250. Maar Van den Bergh stiet dit om, zeggende dat Hy wel betalen kon, zoo dat Hy de 500, vol most betalen, en noch aan onkosten, meer als 100, te zamen, 600 guldens.

Mijn Heer van Welderen, ***Burgh-graaf***, voor de ***Juffrouwen***, zijne 2 ***Dochters***, schoon Hy zelf noyt de Stadt verlaten, de Taxatien betaalt, en Garnizoen in zijn Huys, zoo wel als alle de Inwoonders van Nimwegen, gelegert had, most betalen, 3000 guldens.

Me-Juffrouw Beekman, ***Weduwe*** van ***d'Heer Schepen Beekman***, betaalde voor hare ***Dochters***, 1250, aan Constans, 50, en noch aan de zelve, voor de Quitancie 15, te zamen, 1350 guldens.

Monsr. van Otten, voor zijn ***Dochter***, 750, aan Methelet noch 70, aan Van den Bergh, 3 Ducatons, te zamen, 829 guldens, behalven noch zekere somme voor een Dame, die by Methelet zeer welkom was, en daar en boven noch een vereering.

Juffrouw Schivelenbergh, voor haar *Soon*, te Wezel woonachtigh, en daar al langen tijdt Advocaat geweeſt, moſt betalen, 300, aan Van den Bergh 40, t'zamen, 340 guldens.

Monſr. Kuper, *Secretaris* van *d'Opper-Betuwe*, voor zijn *Soon*, 1500, een Vereering, aan de Officiers van den Knevel-Raadt, van omtrent 50, te zamen, 1550 guldens.

Me-Juffrouw van der Linden, voor hare *Dochters*, die nochtans met kondtſchappen van de Doctoren bewezen, dat zy ter doodt toe, krank geweeſt, en niet eerder hadden konnen komen: maar moſten evenwel betalen, 1000, en aan Methelet, een Schildery, waerdigh 125, te zamen, 1125 guldens.

Me-Juffrouw van Dilſen, had voor hare *Dochters*, die wat te laat gekomen waren, met Methelet geaccordeert, voor 1500, doch Hy hieldt zijn woordt niet, maar dwong haar, 250, meerder te betalen, zijnde te zamen, 1750 guldens. Zy had een Proces, bedragende eenige duyzenden, tegen den Advocaat van den Bergh gewonnen, waar over Zy vermoede, dat Hy haar deze pots geſpeelt had.

d'Heer Secretaris Leeuwens, voor zijne *Dochters*, die men te Gorkom niet had willen laten voortreyzen, betaalde voor de zelve, 1000 guldens.

Me-Juffrouw Leyendekkers, voor hare *Dochters*, 750. Van den Bergh had van haar op renten, 1000 guldens; Zy moſt hem een Quitancie geven, van 50 guldens, zijnde een Jaar Intreſt. Noch aan Conſtans 15, bedragende te zamen 815 guldens.

Monſr. Hertevelt, voor zijn *Dochter*, 675. Hy bewees dat zy niet een ſtuyver eygen had, dewijl Vader en Moeder noch leefden, maar Methelet was van zijn Spions onderricht, dat zy van zeker Meuy geërft had, doch dit Erf-goedt was niet als eenige Klederen, die in Hollandt waren gebracht. Hy moſt evenwel betalen de 675, aan Van den Bergh 30, aan Harman Mom, een tonne Bier, voor 6, aan Conſtans voor de Quitancie, 15, de Executie koſten Hem ten minſten 25, te zamen, 751 guldens.

Monſr. Reinders had een *Soon* die te Leyden, in de Medecijnen ſtudeerde, doch nu te Nimwegen gekomen: De Vader vraaghde Methelet, of Hem ook eenige zwarigheyt ſtondt over te komen, by aldien Hy zijn *Soon* weder na Leyden zondt, om zijn Studie te voltrekken, Methelet zeyde neen, en gaf Hem zijn Woordt; Maar Hy haalde 't zelve daar na weder in zijn hals, en dede de Vader voor zijn Soon betalen, 250, aan Van den Bergh, 2 Piſtoletten, aan H: Mom, 2 Ducatons, aan Conſtans, 4 - 10, te zamen, 278 guldens, 16 ſtuyvers.

d'Heer Secretaris van Loon, voor zijn *Vrouws Vader*, *d'Heer Burgemeeſter*, *Ten Hoove*, die in Hollandt was, voor 5000. Men confiſqueerde zijn Inkomen, men bedorf aan zijn Hout-gewas wel voor 1000 gulden; Schoon dat *d'Heer van Loon*, by manier van Requeſt, aan Methelet vertoonde, dat Hy de Goederen van zijn Schoon-Vader *Ten Hoove*, niet onder handen had: Dat Hy ook ſchrijvens van Hem had ontfangen, inhoudende, dat, By aldien men (volgens d'Ordonnantie des Konings) zijn Hout-gewas wilde ruineeren, zijn Landt-huys nederwerpen, &c. hy daar toe liever wilde verſtaan, als een ſtuyver aan de Franſe te betalen; Maar Methelet wilde geldt, 't geen men door Executie dede betalen, doch

in plaats van 5000, maar 2000, aan Van den Bergh, 50, noch een Rozenobel voor &c. aan Constans voor de Quitancie, 15, Aan de Jesuiten en Monniken, wiens voorspraak Hy verzocht had, 30, voor d'Executie 30, te zamen, 2136 guldens.

Monsr. Heuk, voor zijn *Vader*, die al eenige Jaren voor den Oorlogh, in den Hage gewoont had, en aldaar een Kristal-Glas-blazerye hieldt, daar Hy al zijn Goederen had overgebracht, en die te Nimwegen noch waren, quamen zijne Kinderen toe. Hy wierd gesommeert op 2500, en door de Executie gedwongen te betalen, 250, aan d'Advocaten van den Bergh, en Moring, yder eenige Confituren, en Suyker-Brooden: d'Executie kosten hem meer als 50. Hy most noch een merkelijke somme quijt schelden, aan zekere Dame, die voor Hem gesproken had. Daar en boven waren zijne Huyzen aangehaalt, waar van een aan Methelet, 12 gulden, ter maandt, most betalen, dat ook wel 250 guldens bedroegh, somma, behalven de Vereeringen, te zamen, 550 guldens.

Monsr. Roosterman, voor zijn *Vader*, die in Hollandt vertrokken was, voor 2500, Hy gaf by Request te kennen, dat Hy niets van zijn *Vaders* Goederen in handen had; Dat zijn *Vader* Hem ook schreef, Hy hem wel zoude wachten, uyt zijn naam, yets aan de Fransen te betalen, dewijl Hy niet een stuyver daar van wederom zou krijgen; beneffens noch andere dringende Redenen, die Ik voorbedachtelijk stilzwijgende voorby ga. Men dreyghde Hem evenwel van tijdt tot tijdt met d'Executie, Hy sprak dan met d'Advocaat van den Bergh, ten eynde naar Amsterdam aan zijn *Vader* te schrijven, om van zekere somme, die Van den Bergh Hem schuldigh was, 300 gulden te doen opnemen: Hier op bleef het werk steken, zonder dat 'er meer in gedaan is geweest: waar op de Fransen zijn vertrokken.

d'Heer Waeters, tegenwoordigh *Regeerende* binnen Nimwegen, wierd gesommeert voor zijn *Suster*, die nochtans voor den verscheenen tijdt, al weder in de Provincie gekomen was, behalven dat zy geen Huyzen of Landen verlaten had, vermidts haar *Broeder* daar altijdt was blijven woonen, voor 2500 gulden. Maar Hy raakte vry, door voorspraak van *Monsr. Boucher*, die tot zijnent gelogeert was, mits gevende aan Constans, een dubbel Pistolet, van 18 guldens.

Monsr. Sweers, voor zijn *Suster*, voor 5000 gulden, maar Hy ging door, en verliet al zijne Landeryen; men wilde zijn *Schoon-Broeder* aan boordt, doch die maakte zich vry, met een Vereering te geven, aan de Heeren Schrapers van den Knevel-Raadt.

d'Heer Burgemeester van den Bergh, voor zijn *Broeder*, die dienst genomen had, onder *d'Heer Prins van Oranjen*, voor 750, men vertoonde, dat Hy noyt Huys had gehouden, noch geen Landeryen of Huyzen had. Hy most evenwel, doch door tusschen-spreken van *Monsr. de Bethune*, betalen, 375 guldens.

Me-Juffrouw Vervoort, voor haar *Broeder de Vries*, die in Hollandt ziek wierd, waar Hy overleden is, most betalen, (na men my zeyde) behalven eenige Vereeringen, aan die van den Knevel-Raadt, 500 guldens.

Monsr. Beyer, (die alreede voor zijn *Vrouw*, betaalt had 1265 gulden,) wierd gesommeert voor zijn *Schoon-Broeder*, *Monsr. Verschoor*, Capiteyn op een Oor-

logh-Schip, die geen voet Landts in Gelderlandt eygen had, voor 1500, Hy wierd gewezen, om 1000 guldens te betalen, dat Hy ook zou hebben moeten doen, by aldien Hy niet was komen te ſterven.

Monſr. Waſſenbergh, Procureur, voor zijn *Suſter*, voor 250 guldens, zijn andere *Broeder* wierd gewezen om noch zoo veel te betalen, maar Hy hielt het werk zoo lang dragende, dat de Franſen de Stadt moſten verlaten.

d'Heer Schepen Breul, wierd geſommeert voor zijn *Broeder*, die aan Hem geſchreven had, dat Hy alle zijne Landen en Huyzen aan de Franſen over gaf, en dat Hy Hem niet een ſtuyver zou wedergeven, by aldien Hy yets voor Hem aan de Franſe betaalde, maar daar moſt geldt zijn, men dwong Hem te betalen, 1000 guldens.

Monſr. Jordan, gaf voor zijn *Ongetrouwde Suſters* 1550. Aan van den Bergh, 35, aan Conſtans, voor de Quitancie 15, te zamen, 1600 guldens.

Monſr. Vos, betaalde voor zijn *Suſter*, een *Jonge Dochter*, 1250, Aan Conſtans 65, noch aan den zelven, voor de Quitancie, 15, te zamen, 1330 guldens.

Monſr. Heuſs, voor zijn *Suſter*, een *Jonge Dochter*, 916, Aan Van den Bergh, en d'andere Schrobbers van den Knevel-Raadt, by na 100, te zamen, 1000 guldens.

Monſr. Romburgh, voor zijn *Schoon-Broeder, Loefs*, die niet voor een ſtuyver waerdy, in Gelderlandt had, als by Requeſt vertoont wierd, moſt betalen, 900, noch aan Methelet, een Aam Rijnſe Wijn, 80, en zoo veel aan Van den Bergh, aan H: Mom 2 Ducatons, voor d'Executie 40, te zamen, 1106 guldens.

d'Heer Kourman, tegenwoordigh Regeerende, voor *Me-Juffrouw Bannet*, zijn *Schoon-Suſter*, geboortigh van Aken, wiens Goederen te Aix la Chapelle gelegen zijn, hebbende by haar *Schoon-Broeder* voornoemt, nu al eenige Jaren, na malkander gewoont, doch voor den Oorlogh van daar vertrokken, wierd gedwongen te betalen, 1000 guldens: Men geloofde (niet zonder Reden) dat *d'Heer Kourman*, aldus geſommeert wierd, om dat Hy eenige, als Advocaat gedient had, tegen den Advocaat van den Bergh, die Hy een Proces had doen verliezen: Het koſte Hem noch aan Van den Bergh, en d'andere Schendt-honden 50, en voor d'Executie, ten minſten, 50, te zamen, 1100 guldens.

d'Heer Schepen Singendonk, voor *Me-Juffrouw Komſthof*, zijn *Schoon-Suſter*, geboortigh van Wezel, in 't Landt van Kleef, die hare Goederen buyten Gelderlandt had leggen, maar by haar *Suſter* te Nimwegen woonde, en al voor den Oorlogh van daar vertrokken was, betaalde voor haar, 750 guldens.

Deze voorſz. ſomme wierd geſtelt by de pretenſien die den *Hartogh van Brandenburgh* heeft, op den *Koning van Vrankrijk*, voor zijn Ingezetenen, in 't Landt van Kleef.

Den *Heer Smetius, Predikant*, voor zijn 2 *Suſters*, die hare Goederen, tot Aix la Chapelle gelegen waren, als by Requeſt vertoont wierd; Deze, zijnde *Jonge Dochters*, hadden geen Huyzen, noch Landen verlaten; Hy moſt betalen, 750. Voor d'Executie, die hem ten minſte koſte, 100, te zamen, 850 guldens.

d'Heer Smetius, wierd zoo onrechtvaerdighlijk gehandelt, niet alleenlijk, om dat Hy gelt had, ('t welk een genoeghzame rechtvaerdige Reden voor *Methelet* is,

om

om yder die 't heeft, te sommeeren) maar voornamentlijk, om dat Hy de Kerk te Neerbos, niet wilde afstaan. De Pastoor de Raat, verzelt met den Priester van 't Dorp, quamen dikwils by hem verzoeken, dat Hy aan de goede Catholijken toch eene van de 2 Kerken, van zijne combinatie, 't zy Hees, of Neerbos, wilde overlaten. Doch Hy dit weygerende, waren zy yder reys, gantsch t'onvreden, van hem afgescheyden; en t'elke maal, 2 of 3 dagen daar na, quamen hem eenige ongemakken te vooren. Op een tijdt kreegh Hy een Billet van *Methelet*, om 1500 gulden te betalen: op een ander tijdt, dreyghde men hem met d'Executie, die men Hem ook eyndelijk toe zondt, als men zagh, dat Hy naar hun niet wilde hooren, noch yets afstaan.

d'Heer Professor de Greve, was genoodtzaakt, voor zijn *Vrouw*, eenige Vereeringen, aan de Officiers te geven.

d'Heer Professor Pels, raakte vry voor zijn *Vrouw*, met een rekening van 45 gulden quijt te schelden, aan Van den Bergh, hebbende Hem als Doctor in de Medecijnen bedient gehad: Noch in gereedt geldt voor de zelve 50, aan d'Advocaat Moring, 10, Aan Constans voor de Quitancie, 15, te zamen, 120 guldens.

Den voorsz. *Heer Pels*, zich aan Harman Mom beklagende, dat men Hem aan *Methelet* had gaan aanbrengen, zeyde H: Mom, dat d'Advocaat van den Bergh 't zelve had gedaan: En dit beklagh wederom aan Van den Bergh gedaan zijnde, zeyde die, dat H: Mom daar van d'oorzaak was.

Monsr. Tros, voor zijn *Vrouw*, aan Van den Bergh, Moring, en H: Mom, 34 guldens.

d'Heer Beekman, Predikant, voor zijn *Vrouw*, die meer als een Maandt voor den verscheenen tijdt, wederom was gekomen, aan Van den Bergh, Moring, en H: Mom, 34 guldens.

d'Heer Smit, Predikant, voor zijn *Vrouw*, aan Van den Bergh, Moring, en H: Mom, (behalven noch een Vereering aan Van den Bergh:) 34 guldens.

Monsr. Stapers, Winkelier, voor zijn *Vrouw*, die in Hollandt krank wierd, daar van zy ook quam te sterven, Hy most betaling hebben van den Advocaat van den Bergh, voor een witte Armozijne Tabbart, voor des zelfs Vrouw, die Van den Berg verstont verdient te hebben, zonder die te betalen. Het koste *Stapers* evenwel daar en boven, aan de 4 Schenders, Van den Bergh, Moring, Mom, en Constans, 50 gulden.

d'Heer Verheyden, tegenwoordigh een *Regent* der *Stadt*, voor zijn *Vrouw*, aan Van den Bergh, Moring, en Mom, 34 guldens.

d'Heer de Vry, Predikant, wierd ook aangesproken, voor 2 van zijn *Vrouws Susters*, maar Hy wierd vry gekent, door tusschen-spraak van eenige vermogende Vrienden.

Juffrouw Kobs, om dat zy in 't Landt van Gulik was geweest, gelijk zy met kondtschappen van den Heer de Reet betuyghde, terwijl haar Huys, (daar in den Heer Taxelhove, Commandant der Switzers, gelogeert was) by haar Soon bewoont wierd, was ook gedwongen eenige Vereeringen te geven.

De *Juffren, in de Betuw*, die niet veel verder als Bommel hadden geweest, en kort, na dat *Nimwegen* in der Fransen handen gevallen was, wederom daar binnen

waren gekomen, gaven aan Van den Bergh, Moring, en H: Mom, yder 2 Ducatons, aan Constans, 6, en voor den Alzem Wijn, by deze Heeren Schrobbers in de Kroegh verteert, 4 gulden, is te zamen, 41 guldens, &c.

Monsr. Noot, voor zijn *Soonen*, die noyt uyt de Stadt hadden geweest, aan Van den Bergh, Moring, en H: Mom, 34 guldens.

Monsr. van Gelder, raakte vry, met een Vereering, gegeven aan een der Officieren van den Knevel-Raadt.

Ik moet dan (zeyt den *Fransen Predikant*, *Monsr Brun*) my zelf mede op deze Lijst stellen, om dat Ik gedwongen was, (als verhaalt is) voor de *Suster* van mijn overleden *Huys-Vrouw*, *Dochter* van wijlen, *d'Heer Burgemeester Verbolt*, te betalen, 500, d'Executie koste my weynigh minder als 100, Het Linnen, en andere Dingen, die men my ontstal, bedroegen ten naasten by ook zoo veel, behalven de Boeken en Schriften, die Ik waerdiger, dan al de rest hieldt. Zoo dat Ik daar voor maar stelle, te zamen, 600 guldens.

Van alle de gesommeerde, is 'er niemandt geweest, die men zoo veel Geldt heeft afgetrokken, als den *Heer van Boetzelaer*, *Bailliuw*, van *Maas* en *Waal*, *Collonel* over een Regiment, in dienst van de *Staten Generaal.* Den *Heer van Kruysbergen*, zijn *Behoudt-Soon*, wiert gedwongen, om voor Hem, aan *Methelet* te betalen, 5000 gulden, in gereden gelde, aan den Advocaat van den Bergh, 125, aan H: Mom, 15, aan Constans, voor de quitancie, 15, te zamen 5155 guldens.

Harman Mom had alreede eenige Wagens, met Boskruyt, en Granaden geladen, om het Huys van Leeuwen daar mede te doen opvliegen. Om deze Executie te doen ophouden, most Hy hem de voorsz. 15 gulden ter handen stellen. Men heeft my gezeyt dat *Methelet*, onder andere dreygementen die Hy tegen den *Heer van Kruysbergen* uytbraakte, dat Hy niet alleen (zoo Hy geen genoegen gaf) zijn schoon Huys van *Leeuwen* zou doen ruineeren, maar dat Hy daar en boven alle zijne Vrucht-boomen zou doen om verre hakken, daar van hy 't getal (tot groote verwondering) netter wist, dan dien Heer zelf, die het nooyt zoo nauwkeurigh geweten hadde. Dezen Monsieur *Boetzelaar*, *Heer van Leeuwen* had mede binnen Nimwegen in Garnizoen gelegen, en was met 't zelve, volgens de Capitulatie, daar uyt getrokken. Hy had node tot het overgeven konnen verstaan, toonende in 't zelve belegh, zijne moedige dapperheyt, maar most eyndelijk de meeste stemmen volgen; zijn Huys in de Stadt, hebben de Fransen ellendigh vernielt, met den Hof, en de Paerde-stal Hy wiert gedwongen het zelve uyt te breken, en weder te laten op maken, gelijk zy 't begeerden, en dat tot 3 malen toe. In 't Bos van Dreumel hebbenze Hem wel beschadight voor 3000 guldens.

Boven dat most *Hy* voor ordinaris taxatien, voor zijn Goederen en Landeryen, in die Provincie gelegen, (van de welke Hy in 2 Jaren niets getrokken had) betalen, by na 4000 guldens.

Zonder noch te rekenen veel van zijn Hout-gewas en andere Goederen, die de Franse geruineert hadden, onaangezien de Sauvegardes, die ruym beliepen 500 guldens.

Zoo

Zoo dat alle de schade, Hem aangedaan, wel quam te bedragen, te zamen, 15 of 16000 guldens.

Ziet hier dan hoedanigh men met d'Ingezetenen van Nimwegen heeft gehandelt. Maar boven dit alles / sloegh Methelet zijne handen / in de Goederen van die gene die te Nimwegen quamen te sterven, van welke de Erfgenamen, niet binnen die Stadt waren / ja zelfs van de Fransen: want 't gebeurde/ dat zeker Fransman, genaamt Galé, die veel Koopmanschap en gereedt Gelt by hem hadde / binnen Nimwegen quam te sterven; den Commissaris Methelet, en zijn Constans, die Hem, in Wreedtheyt en Gierigheyt niet bezweek/ sloegen straks (men weet niet / onder wat voorgeven) alle deze Koopmanschappen en Gelden, als roovende Harpyen, onder haar. Eenen Monsr. d'Agar, woonende te Parijs, was getrouwt aan de Dochter, van den overleden Monsr. Galé; dezen het afsterven van zijn Schoon-Vader verstaan hebbende / quam voort met zijn Vrouws Suster, tot Nimwegen, om hun / als Erfgenamen van des Overledens nagelaten Goederen, in te stellen. Zy wierden by Methelet wel ontfangen / en eenige weken aan zijn Tafel op gedist / doch zy konden noyt geen Rekening van Methelet, van alle de nalatenschap bekomen / maar hy gaf haar yets mede / om wederom in Vrankrijk, te konnen keeren / en zy waren met zeer weynigh geldt beladen / dat haar de Vrees benam / om door de Hollanders daar van berooft te worden. Methelet had ook niet willen toestaan/ dat Monsr. d'Agar, eenige Kondtschappen door de Magistraat aldaar deed beleggen / door Luyden, die yets van des overledens zaken waren bekent. Het waar mogelijk / dat deze Erfgenamen, in Vrankrijk, beter Recht, tegen Methelet, zullen konnen bekomen/ als hier/ daar Hy Party, en Rechter, te zamen was.

Daar zijn noch al meerder geweest / die veel geldt hebben moeten geven / ja eenige tot 1000 Kroonen toe / daar van hier niet gesproken wordt / behalven de Confiscatien van zommige hare Goederen, die geen Geldt of Vrienden hadden / noch konden bekomen; andere die het hare ten besten gaven / en uyt de Stadt bleven / en zoo alles zijn quijt geraakt.

Onder de Gesommeerde waren gene Rooms-Catholijken, hoewel 'er een groot getal van die gezintheyt was / die 't zelve zouden hebben onderworpen geweest / alzoo wel als de hier boven-genoemde / namentlijk / Me-Juffrouw Bemmel, die een Soon had / die Ritmeester was / onder Sijn Hoogheyt d'Heer Prince van Oranjen. Monsr. van Wiche, wiens Dochters Man, ook zoodanigen Dienst, onder zijn genoemde Hoogheyt, bekleede. Van Zeller. De Weduwe van den Tolschrijver, Beekmans Broeder, diende mede voor Capiteyn. Een zekeren/ genaamt Hartogh, voor zijn Soon. Van Munster, voor zijne Dochters. Als mede een Neef van den Advocaat van den Bergh, en veel andere meer/ &c.

Al deze voorige Afperssingen van Gelden, bedragen meer als 50000 guldens. Hier by gevoeght zijnde / 't geen de Franse, voor Plundering en Brandtschatting hebben bedongen / zoo als zy vertrokken / en daar voor zy d'Ostagiers mede namen / ter somme van 55000 guldens: mitsgaders de 8/ gegeven Taxatien, beloopende / 81560/ als ook voor 't los-koopen der Metalen, hier vooren verhaalt/

haalt/1673. Noch voor tweemaal de Schattingen, op de Huyzen, 40777 - 12 - 8. Aan Geldt, 't geen de Stadt Nimwegen op Renten heeft genomen / ongeveer 16000 / 't geen van de Impoften van Wijn, Bier, &c. is ingekomen / in die kleynen tijdt / dat de Stadt die zelve noch in haar macht had / 2524 - 6. Voor 't geen Van den Bergh, van de voorsz. Impoften heeft gemaakt / 300 in de Stadt, als te Lande, geduurende omtrent den tijdt van 15 Maanden, bedragende ten minsten / 60000 guldens. De Tollen, en Rechten, van de In- en Uytgaande Goederen, in den genoemden Tijdt, maar gerekent op 60000. Voor 't geen den Majoor de St. Martin, van d'Ingezetenen gestroopt heeft / voor 't openen der Stadts Poorten, van de Moolens, en Vleys-Hal, &c. (als hier vooren gezeyt is) en andere Schrobberyen meer / ten minsten 6000/ noch aan de Gouverneurs, Luytenants des Konings, voor Paspoorten, Sauvegarden als anders / wel ruym / 38000. Voor de Sauvegarden zelve / of de Soldaten die haar plaats waar namen / gerekent tot 18 ftuyvers daaghs, 300 aan Geldt, als Koft, &c. bedragende / voor 50 Sauvegardes, in 22 Maanden, wel 32000. Alle deze voorsz. fommen, t'zamen gerekent / bedragen / 458592, guldens Hollandts, of / 550308, ponden Frans Geldt.

Behalven dit alles heeft Methelet, noch groot Geldt getrokken / voor Contributien van die gene / die geen Inlegering in hare Huyzen begeerden / dat dan op d'andere Ingezetenen 300 veel te zwaarder aanquam. Doet hier by de Vereeringen, die men genoodtzaakt was te geven / aan de Gouverneurs, Luytenants, Majoors, en andere Harpyen; als ook d'onkoften der Wachthuyzen, 300 van Maken, Herftellen, Vuur, Kaerffen, Stroo, en 't geen behoorde/ tot gerief der doortrekkende Soldaten, die in de verlaten, en ledighftaande Huyzen gelegert wierden. Boven dit alles waren in den tijdt van 3 Jaren, geen Renten betaalt / aan die gene / die hunne Gelden, op 't Quartier van Nimwegen, op Intreft hadden loopen/ 't welk ook onmogelijk om te doen was. Hier boven moft die Stadt verscheyden andere onkoften maken / waar door de zelve in zware Schulden vervallen is / de welke ook al t'eeniger tijdt / zullen moeten worden betaalt. Het verlies 't geen de Ingezetenen aan hare Huyzen, Hoven, Landeryen, &c. hebben geleden / is ook niet kleyn geweeft / &c.

Dewijl het buyten twijffel is / dat veel nauwkeurige Lezers, nieuwsgierigh zullen zijn / om te weten / hoedanigh het met den Advocaat van den Bergh, die Stadts Verklikker, mach zijn afgeloopen; doen de Franse Nimwegen moften verlaten. Of schoon dit niet is voorgevallen in dezen Jare, 1673. maar in 't volgende Jaar, 1674. 300 zullen wy / om deze Nimweeghse gefchiedeniffen ten eynde te brengen / 't zelve hier laten volgen / gelijk het van den meer-gedachten Heer Brun, beschreven is

Doen den Advocaat van den Bergh, (zeyt Hy) verftaan had / dat de Fransen gedwongen waren de Stadt te verlaten / en zich in zijn Confcientie overtuyght vindende / dat Hy te Nimwegen, niet in zekerheyt zou konnen blijven / ja immer alzoo weynigh / als alle de Verraders, in de andere Steden, die met de Fransen waren weg gevlucht / 300 begon Hy mede zijn Bagagie te pakken/ zendende die / en alles wat mogelijk was / met zijn Vrouw, uyt de Stadt, en

Hy

Hy vorders maakte Hem tot de Vlucht, vaerdigh. Maar om dat Hy binnen de Stadt veel schuldigh was / ter oorzaak van een Glas-Blazerye, en andere Middelen, die Hy zelfs best weet / beschikte Hy dit zoo stilletjes / dat hy wel had willen verdwijnen / zonder zijne Schuldt-Heeren, goede nacht te wenschen: 't welk van eenige der zelver wierd ontdekt / waar onder mede was / den Heer Burgemeester van den Bergh. Deze Heeren deden terstondt zijn Persoon en Goederen arresteeren / om betaling te bekomen / en om zoo veel te meer van zijn Persoon, als van zijne Goederen verzekert te zijn / deden Zy Hem in zijn Huys vast houden / en door Sargeanten bewaren. Dit maakte Hem, onverduldigh / zoo dat Hy zijne klachten hier over liet / doen aan den Heer Burgermeester, verzoekende ontslaging van zijn Arrest, met groote onstuymigheyt en gerucht / 't welk Hem den Heer Burgermeester niet wilde / noch konde toestaan; Hier op wende Hy zich voorts naar den Commissaris Methelet, die vol van verwoedtheyt, en toorn, na den Burgermeester liep / nemende d'Advocaat van den Bergh en 11 Soldaten met hem; Hy quam zoo haast niet in 't Huys, of Hy voer met bulderen en roepen tegen den Burgermeester uyt / dreygende deze Soldaten in zijn Huys te laten blijven / om na hun goedt vinden alwaar te leven / gebruykende de volgende woorden: Hoe? gy mijn Heer de Burgemeester, gy derft Sargeanten zenden, in 't Huys van een Officier des Konings, die het geldt van den Koning noch in zijn Huys heeft? Maar een groot gerucht, en veel dreygementen, zeyde d'Heer Burgemeester, Dat Hy hier in niets gedaan had, zonder kennis van den Heer Intendant. Methelet greep Hem by den arm, en zonder Hem te willen toe laten / zich te mogen aankleeden / most Hy Hem alzoo op zijn Muylen, langhs de straten gaande / navolgen.

Den Heer Intendant, was wel verwondert / den Burgemeester, in zoodanigen postuur tot Hem te zien komen / en verstaande dat de onfatzoenlijkheyt van Van den Bergh, en Methelet, hier van d'oorzaak waren / trok zijn Schouders op / en grimlachgende / nam den Burgemeester by den Arm, en Hem al zachtelijk aan een zijde / by de Vensters geleyt hebbende / vraaghde Hem, in stilligheyt; Heer Burgemeester, zijt ghy met dezen Advocaat van den Bergh bevriendt, dewijl ghy den zelven naam voert? Den Burgemeester zeyde / Neen, en dat 'er noch meerder van den zelven naam in de Stadt, en daarom niet van een geslacht waren. Den Intendant vervolghde; zegh my dan, Is dezen Van den Bergh van Eerlijke Luyden af komstigh? Den Burgemeester hier op hebbende geantwoordt; Dat Hy geloofde / Ja: zoo trok den Intendant weder zijn Schouders op / en slaande zijn Oogen, met groote verwondering / ten Hemel, zeyde al zachjes tot Hem. O Godt, dat zijn geen Eerlijke Lieden, die hun zouden willen laten gebruyken, in alzulke zaken, waar mede dezen Ellendigen Van den Bergh zich bemoeyt heeft. Vorders aan Methelet afvragende / Waarom Hy den Burgemeester, aldus onwaerdighlijk gehandelt had, met Hem in zulken Postuur langs de Straten te trekken? Methelet geantwoort hebbende / dat Hy Sargeanten gezonden had / in 't Huys van Van den Bergh, die een Officier des Konings was / en 't Geldt van den Koning in zijn Huys had. Den Intendant

zeyde hier op tot Hem, met groote haastigheyt: Heeft Hy 't Geldt des Konings in zijn Huys, doet Hem aanstondts Rekening daar van geven, en dat Hy u 't zelve, voor morgen, ter handen stelt. Ghy hebt gedaan als een Gek. De gerechtigheydt moet gehandthaaft worden: Den Burgemeester heeft niets gedaan, als 't geen de Stadts Wetten, en Gebruyken mede brengen; boven dit heeft Hy my gekent, (het welk Hy niet had behoeven te doen) aleer Hy de Sargeanten tot zijnent gezonden heeft gehad. Gaat aanstondts met uw waerden Officier heen, of Ik zal u met Stok-slagen doen vertrekken; en dat Hy zijn Schuldt-heeren betale: En by aldien de twee Stadts Sargeanten niet genoegh zijn, zoo zal Ik noch 25 Soldaten, aan den Heer Burgemeester (indien Hy 't begeeert) laten volgen, die Hy al mede in zijn Huys kan zenden, om Hem des te beter te doen bewaren.

Men kan wel denken dat d'Heer Burgemeester, heel wel voldaan / van daar vertrok. Maar den Advocaat van den Bergh, wierd in tegendeel / met doodelijke Angsten bevangen / om dat Hy zagh / dat zijn Aanslagh (van zonder Vaar wel, aan zijne Schuldt-heeren te zeggen / en door te gaan) nu vernietight was. En alhoewel Hy, zonder eenigen twijffel / Geldts genoegh t'zamen had geschraapt / zoo heerste de Gierigheyt noch zoodanigh over Hem, dat Hy, zonder te betalen / wel had willen quijt gescholden zijn. En overleggende / dat 'et voor Hem onmogelijk was / om in de Stadt Nimwegen, ongehaat / en Vredelijk te blijven woonen / heeft liever gehad / met Kain, als een Vagabont, buyten zijn Landt, om te zwerven / als / na 't Vertrek der Fransen, daar binnen zich te onthouden. Hy had de Vreeze, gelijk een Wanhoopigh Mensch, op zijn Aangezicht afgeschildert / en het scheen / dat zijn Conscientie Hem te vooren stelde / alle het gene / dat Hem door de Justitie, zoo schandelijk, en verschrikkelijk, zou konnen worden aangedaan. Hy gebruykten alles dat mogelijk was / van Geldt, Goedt Geloof, en Vrienden, om zijne Schuldt-heeren te vreden te stellen / en zich uyt dees quaden Wegh, daar Hy zoo dapper getoornt wierd / te redden / en ontslaan. Hy vertrok dan / gelijk zijn Makker, Harman Mom, een dagh voor Hem, vertrokken was. Hier heeft men nu klaarlijk gezien / wat de bediening van den Advocaat van den Bergh, ten dienst van de Franse, geweest is; Als ook waar men Hem voor kon houden / volgens het oordeel, van den Fransen Intendant Robbert zelver / en hoe waerachtigh deze Spreuk wordt bevonden / Dat indien de Verradery al bemindt is, zoo zijn de Verraders altijdt gehaat, van al de Werelt, ja zoo wel van Vrienden als van Vyanden.

Deze Burger-plagers, zijn dan met de Fransen, mede uyt de Stadt Nimwegen vertrokken / na dat Zy daar veel vuyle Schelm-stukken, door den Fransen Comissaris Methelet, hadden doen uytvoeren; men zeyde ook / dat Zy mede het bestier van de Confiscatien of Verbeurt-makingen hadden gehad: Dat het door haar bestellinge toe quam / dat de Huyzen afgebroken / en gebrandt zijn geworden; gelijk binnen de Stadt, dat van Muys, en de Witte Rave, daar van men alreede het Dak, had beginnen af te breken: Dat van Hardenbourg, in 't Dorp, genaamt / Neerbosch; Het Woudt van Duykenbourgh, en Valbourgh. Dat zy de Boeren opprestten / als de Fransen haar hadden van doen. Dat Zy Hoy, Stroy, Haver, en Voeragie voor de Paerden deden verschaffen.

Dat Zy de Landt-lieden, en Priesters, tegens de Ministers, of Predikanten ophitsten / en voorts haar al te zamen / te Lande uyt zochten te verjagen.

Van alle de voorgaande bestieringen was den Advocaat van den Bergh, als de Snoodtste van allen / het Hooft: Maar hoe gauw Hy ook mocht zijn / zoo kon Hy t'aller tijdt, de Handen der Justitie niet ontkomen. Want Hy is door den Fiscaal van 't Leger vast gezet / doch door de Erghlistigheden van eenige Kerkelijke, geraakte Hy uyt de Gevangenis los / maar verviel voor de tweede reys wederom in de Handen des Gerichts, die hem in de Yzers vast deden zetten / en zoo wel bewaren / dat Hy 'er noch zit / en zoo lichtelijk niet zal uyt snappen / als de eerste maal. Harman Mom, geraakte binnen de Stadt Grave, alwaar Hy, ten tijde van 't Belegh, zoodanigh door 't opvliegen van de Moolen, geraakt wierd / dat Hy 'er geheel doof van is geworden.

Het vuylste en onverdraaghlijkste van deze Schrapers, was noch / dat zy andere Eerlijke Luyden, met hare Guyte-stukken dorsten bekladden / voorgevende dat die de Autheuren waren van al 't quaadt, dat die van Nimwegen over quam. Ja den Rampzaligen van den Bergh, dorfde wel onbeschaamdelijk eenige van de Magistraten hier over lasteren / met opentlijk te zeggen / dat 'er onder haar waren / die hun profijten trokken / uyt die Knevelaryen, die de Stadt Nimwegen nu most uytstaan: Doch dezen Ellendigen Van den Bergh, wierd namaals wel gewaar. Dat het quaadt zijn eygen Meester loonde.

Het is eenmaal tijdt, dat Wy dit byna uytgemergelde Nimwegen verlaten / en een kleyn keertje op / en over de Zee doen / en dan de Oorloghs-Tochten, en 't geender meer van dezen Jare, is voorgevallen / ten eynde brengen.

Als nu den Grave d'Estrée, Vice-Admiraal van Vrankrijk, en eenige andere der zelver Hoofden van het Franse Esquadre, (na dat zy een tijdt lang / met d'Engelse, in de Rivier van Londen gelegen hadden) van den Koning van Engelandt, voor hun getrouwe diensten rykelijk waren begiftight / doch met al hun Fransen, van de Engelse Gemeente, ruym zoo veel gevloekt / gingen zy met dien Zegen den 26 September, onder zeyl / om naar huys te keeren / doch wierden den 28 dito, van zoo zwaren Storm overvallen / dat geheel van malkanderen verstroyden / en veele alle hun Ankers verlooren / zommige de Masten moesten kerven / andere aan de Grondt vast geraakten / en den Admiraal zelf in duyzent gevaeren was: doch meest wederom verzamelt / herstelt en van nieuwe Ankers en Touwen verzien zijnde / staken den 14 October, van Spithead, weer in Zee, maar wierden door storm- en contrary Winden weerhouden / zoo dat zy op St. Heleens Point, ten Anker moesten komen / en aldaar weder verscheyden gebreken herstellen; waar na zy den 25 dito, van de Reede van Poortlandt weder t'zeyl gingen / doch haast daar op / al wederom van zoo zwaren Onweer overvallen / dat heel van een verstroyt / in verscheyden Havens van Engelandt, ontreddert binnen gevallen zijn / alleen 5 Schepen daar van geraakten een dagh of twee daar na te Rochefort, zonder van de rest te weten; Maar den Grave d'Estrée, het overschot verzamelt hebbende tot Portsmouth, vertrok van daar den 8 November, en (doch niet zonder veel

stribbelinge) arriveerde den 21 dito tot Brest, hebbende veel meerder te doen gehad met tegen de verwoede Baren te strijden / als tegens de Hollandtse Vlooten, en ruym soo veel schade in zijn Esquadre geleden / door Windt en Water, als door het Vuur; en aanmerkelijk is 't / dat dezen Grave ook voorleden Jaar soo veel werks had / eer Hy de Havenen van Vrankrijk konde vinden.

Te Londen in Engelandt, storf op den 21 October, den Ridder John Harman, een dapper Zee-Soldaat, noch onlangs / in den overleden Heer Spraghs plaats / Admiraal van de Blauwe Vlagh, gemaakt zijnde. Den Hertogh van Mommouth hoorende / dat den Koning van Vrankrijk weder te Versailles gekomen / en de Campagne gescheyden was / resolveerde in Engelandt te blijven / en niet met de Engelse Troupen, die ten dienste van Vrankrijk, wierden overgescheept / te gaan. Den 13 October, quam den Ridder William Lokkart, uyt zijn Ambassade van Vrankrijk, te Withal, daar Hy dien Koning van zijne Verrichtingen, bescheyde gaf. Ondertusschen wierden de Engelse Kusten, door de Hollandtse, en Zeeuwse Kapers, zeer onveyligh gehouden/ daar over de Engelse Fregatten, tot beveyling van die Kusten en Havens, verordineert / heel scherpe ordre wierd toe gezonden / om overal wel op te passen. Terwijl men tot Londen alles/tot het zitten van 't Parlament, ('t geen tegen den 30 October, bestemt was) verbaerdighde. Wy keeren weder na 't vaste Landt.

Het optrekken van *Sijn Koninglijke Hoogheyt* den *Heer Prince van Orangie* na *Brabandt*, en 't Landt van *Keulen.*

Als nu Sijn Koninglijke Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, uyt den Hage vertrokken was / quam Hy in 't leste van de Maant September noch te Roozendaal, by 't Leger, en stelde op alles goede ordre, verwachtende daar den Graaf de Monterey, om met den zelven over de directie van deze Armée te spreken: Ondertusschen quamen eenige Heeren Sijn Koninglijke Hoogheyt, wegens den Grave de Monterey complimenteeren. Den 3 October, trokken veele Bagagie-Wagens, uyt Antwerpen, na Clampthout, en den 4 dito, volghde Sijn Excellentie de Monterey zelfs / met veel Heeren en Edelen, na Putten en Clampthout, waar den Heer Prince van Orange mede quam / en na eenige uuren Conferentie, wierd 'er vast gestelt / dat den gedachten Heer Grave, by de Troupen van Sijn Hoogheyt, 4000 Paerden, 8000 Spaanse, Italiaanse, en Walse Voet-knechten, benevens 3000 Duytse Soldaten, zoude voegen; waar na Sijn Excellentie weder na Antwerpen vertrok / daar Sijn Hoogheyt mede zoude komen / om met den Heer Graaf over noch eenige andere zaken te handelen / na dat Hy met den Heer Grave van Waldek, die daar toe expresselijk uyt den Hage, na 't Zas van Stryen was beroepen / hadde gesproken: Sijn Excellentie dede de voorsz. Troupen, onder den Marquis de Assentar, en Monsr. de Louvigni, te Herenthals, t'zamen komen.

Den zelven dagh, quam den Marquis de Lussan, wegens den Prins van Condé, by Sijn Excellentie de Monterey, en gaf in zijn Audientie te kennen / dat den Heer Prince van Condé hebbende verstaan, dat Sijn Hoogheyt den Heer

Prince

Prince van Orange een Armée verzamelde, om door 't Spaanse Gebiedt te trekken, hy ordre van den Koning hadde, by aldien zulks geschiede, 't zelve voor een rupture te houden. Hier op antwoorde Sijn Excellentie, dat zulks onnoodigh was, want de Heer Prins van Condé, zelfs van de zijde van Vrankrijk de rupture hadde veroorzaakt, met de invasie in 't Landt van Aelst; dan zoo hooghgedachten Prince zoodanige ordre van den Koning hadde, zoo verzocht hy de zelve te mogen hebben, hy zoude hem dan positif antwoorden, als Gouverneur van Vlaanderen. Den voorsz. Marquis niet na discoureerende met Sijn Excellentie, vraeghde / waarom hy aan de Hollanders secours hadde gezonden, om Naerden in te nemen, zoo zeyde de Monterey, dat hy de Hollanders had gesecondeert, gelijk als Vrankrijk voor dezen, Portugaal had gedaan. En dus vertrok dezen Envoye niet wel vernoeght / weder te rugh. Sijn Hoogheydt den Heer Prins van Orange, vertrok mede van 't Zas te Stryen, na Antwerpen.

Sijn Excellentie de Monterey, hier van verwittight / reedt den 7 October, 's middaghs ten 2 uuren, met zijn Edeldom en Garde, de Roy-poort uyt / op de wegh van Marcxem, en Sijn Koninglijke Hoogheyt, daar zijnde gekomen / wierd met alle bedenkelijke eere ontfangen / en in de Karosse van den Heer Grave de Monterey gezet / rijdende zoo door een dubbele Rang Burgerye, tot aan zijn Logement, 't welk in 't Huys van den Heer Castro, op de Maire was: Op 't inkomen van de Roy-poort, wierd het Kanon driemaal gelost / en na dat Sijn Hoogheyt met zijn Guarde, bestaande in 70 man, alle met blauwe Mantels, daar op een Kroon geborduurt / was gepasseert / schooten de Burgers ook lustigh salvo: De Straten waren zoo vol van alderhande Menschen, om dezen Prince te zien / dat men 'er nauw door konde: Sijn Hoogheydts Logement, wierd aanstondts met een Compagnie Spaanse Soldaten bezet / als een Guarde, en de Princelijke Garde trok voorby zijn Logement de Roy-poort weder uyt / daar ze gefourageert wierden. De Magistraat van Antwerpen, quamen zijn Hoogheyt den zelven avondt noch begroeten / en met de Heeren Wijn beschenken. Sondaghs daar aan / quam Sijn Excellentie by Sijn Hoogheyt, met wien hy eenige uuren in Conferentie was / om te beraadtslaan / of men met deze Armée een kans op die van den Prins van Condé zoude wagen, of na den Rijn gaan, om daar met den Graaf de Montecuculi te ageeren, welke geduurigh by Sijn Excellentie de Monterey, dede aanhouden / om Vrankrijk den Oorlogh aan te doen, (als daar toe reden genoegh hebbende / en zoo een diversie te maken, dewijl hy eerstdaaghs aan den Rijn-kant meende te komen; dus wierd 'er besloten / dat / dewijl den Prince van Condé, op zoo voordeeligen plaats lagh, (hebbende zijn Leger-plaats verandert / op 't gerucht van deze optocht) daar men hem nauwlijks met 30000 man, zoude konnen overweldigen, de Armée na den Rijn zoude gaan, om met Comte de Montecuculi te conjungeeren. Voorts wierd vast gestelt / dat Spangie aan Vrankrijk, met den eersten den Oorlogh zou verklaren. Ook was 'er eenigh gesprek tusschen Sijn Hoogheyt, en den Heer Grave de Monterey, over 't Commando dezer Troupen, doch die Eere wierd hier door Sijn Excellentie, aan Sijn Hoogheydt overgelaten. Na deze Conferentie reden zy gezamentlijk met veel Karossen, na 't Kasteel van Antwerpen,

werpen, om dat te bezichtigen / wanneer men met het Kanon dapper Salvo ſchoot; en na dat men alles had bezien / liet haar 't Kanon weder luſtigh hooren: Hier op wierd Sijn Hoogheyt in zijn Logement gelept / en heerlijk onthaalt / daar den Grave de Monterey, met alle de Heeren en Cavalliers tegenwoordigh was: Den 8 October, na de middagh, vertrok Sijn Hoogheyt weder uyt Antwerpen, onder een dapper gedreun van Salvo-ſchooten, der gewapende Burgerye.

Sijn Hoogheyt dan weder te Roozendaal gekomen / en de Troupen by malkander zijnde / brak den 12 en 13 dito, met 't geheele Leger op / van Roozendaal, Woensdrecht, Oſſendrecht, en d'omleggende Plaatzen, na Herenthals, om met de Spaanſe te conjungeeren; Den 14 dito, paſſeerden hy over de Heyde, door Mol, en Baal, en met de Spaanſe, te Herenthals, zijnde geconjungeert/ trok Hy den 16/ met de geheele Macht op/beſtaande in 25000 man. Eenige tijdt te vooren was'er tuſſchen Venlo, en Rurmonde, een Brugh over de Maas geſlagen; doch op vermoeden dat de Franſe die zouden zoeken te verbranden / wierd die heel dicht tot onder Venlo gebracht. Den Prince den 21/ by Venlo zijnde gekomen / tot op een half uur by de Stadt, zoo quam den Prince de Iſengien, Sijn Hoogheyt complimenteeren: Des anderen daaghs marcheerde d'Armée over de Brugh, 't geen tot den avondt duurde / logeerende omtrent anderhalf uur van de Stadt Venlo, Sijn Hoogheyt quam daar niet binnen / maar wel den Marquis d'Aſſentar, die met eenige Officiers, zeer doorluchtigh van den gedachten Prince wierd getracteert.

Den Hertogh van Nieuburgh, vernemende dat Sijn Hoogheyt de Maze was gepaſſeert / en vreezende dat het Leger in het Landt van Gulik zoude komen/ zont eenige Gedeputeerden aan Sijn Hoogheyt, om te vragen / hoe veel Volks hy in 't Landt van Gulik was brengende, om hun van goede Inquartieringe te voorzien: De welke Sijn Hoogheyt antwoorde / dat het onnoodigh was, den Hertoge daar voor zorghden, want zoude zijn Volk zoo wel weten te inquartieren, als de Franſe voor dezen hadden gedaan. Hier op dede den gemelten Hartogh, (vreezende dat Sijn Hoogheyt, het oogh op zijn Stadt Gulik mocht hebben) de zelve met 500 man van zijne Volkeren bezetten; en ook / ten gevalle van Vrankrijk, de Stadt Nuys, met gelijk getal: De Stadt Siburgh in Berghslandt, had hy daar en tegen / (op dat die de Keyzerſe niet te ſtade zou komen) laten ſlechten.

Den 23/ en 24 October, bleef Sijn Hoogheyt te Dalen, en Kakerken. Den 25 dito, logeerde hy te Caſter, op den Gulikzen Bodem, daar de Soldaten overal volle ſchuuren vonden / en de Spaanſe te Bedbur, in 't Sticht Keulen, alwaar / als in een Vyandts Landt, maar tamelijk gehuyſt wierd; dus vluchten veel Lantluyden, met hare beſte Goederen na Keulen, daar men die alle niet bergen konde/ dies bleef het daar rondom / als een Leger Vluchtelingen, leggen.

Mombas zich tot noch toe binnen Keulen hebbende onthouden / meenden doen uyt die Stadt, met een Convoy van 12 Paerden te vertrekken / maar onderweegh hem een partye van 20 Hollandtſe Ruyters, te gemoet komende/ was blijde / dat weder heelshuyts binnen Keulen geraakte.

Den

Den 27 October, brak Sijn Hoogheyt van Caster op / en quam den selven nacht, noch in de Abdye van Brouwiler, 2 uuren van Keulen, alwaar onversiens een brandt ontstont / daar door 14/ van Sijn Hoogheyts beste Handt-Paerden, en een partye Bagagie verbranden: Binnen Brouwiler, wierden eenige Ministers van de Keurvorst van Keulen, gevangen genomen / en op rantzoen gestelt. Den Baron d'Isola, zont doe een van zijn Edelluyden, aan Sijn Hoogheyt, met verzoek; dat hy niet wilde toelaten, dat'er in 't Sticht zoude gebrant, en dat die gene die zulks deden, zwaarlijk mochten gestraft werden. Den 29 dito, ontfong Sijn Hoogheyt daar de Visite, van de Nederlandtse Ambassadeurs, gedeputeert op de Vrede-handel te Keulen.

Den 30/ brak Sijn Hoogheyt op / en logeerde te Bruel, Residentie-plaats van den Keurvorst van Keulen, alwaar de Bisschoppen hare Raadtslagen tegen Hollandt hadden gehouden / Sijn Hoogheydt, 's middaghs te Kentenich, op 't Slot van den Gouverneur van Keyzerswaert, de Heer van Frent, zijnde / zeyde men / dat gezept zoude hebben / dat hy de Plaats eens moste zien, waar de Bisschoppen hare Raadtslagen tegens Hollandt hadden gesmeet. Op 't Slot te Bruel lagen eenige Fransen, die zich niet wilden overgeven; doch Sijn Hoogheyt, zonder zich daar mede te verletten / trok hooger op / na Bon, hebbende alvoorens de Complimenten van de Burgermeesters van Keulen ontfangen / die hem ook met 2 stukken Wijn vereerden. Den Keurvorst van Keulen, dit dreygende gevaar voor oogen ziende / was den 28 October, van Bon, na Keulen gevlucht/ van welke Stadt hy verzekeringe van bescherming had verzocht/ en ontfangen / en berghde zich aldaar / in 't Klooster van Panthaleon: Ondertusschen was 'er al vry eenigh misnoegen / tusschen Hem, en den Bisschop van Straatsburgh geweest.

Onderwijl was den Heer Grave van Waldek, na dat van het Zas te Stryen, (alwaar Hy met Sijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Oranjen gesproken had/ als gezept is) weder in den Haagh aangekomen / en met de Heeren Gecommitteerde Raden, dagelijks in Conferentie, doende in het leste van de Maandt October, veel Schuyten pressen / en alles vervaerdigen / om een Leger by malkanderen te verzamelen / en daar mede de Voornemens van Duc de Luxemburgh, te voorkomen: Want dien Hertogh, door Sijn Hoogheyts Optocht opgewekt/ en duchtende dat het nu op zijn kant zoude aankomen / dede aanstondts omtrent 8000 man by malkanderen komen / met welke hy door Nimwegen trok/ en op de Moker-heyde, ging logeeren / hebbende alvoorens de Guarnizoenen van Uytrecht en Amersfoort gemonstert / bestaande dat van Uytrecht, in ruym 7000, en dat van Amersfoort, in 3000 man. Gedachten Hertoge met deze Troupen op de Moker-heyde gekomen/en hoorende dat Sijn Hoogheyt de Maze was over getrokken / 300 zont hy twee verscheyde partyen uyt / om des zelfs Leger te gaan ontdekken/een van 200/ en een van 350 Paerden; welke de Kourlandtse Ruyterye ontmoetende / geraakten daar mede in gevecht / en zoodanigh in 't ondersipt / dat 'er weynigh Franse afquamen / om Duc de Luxemburgh de tijdinge te komen brengen; die doen zijn Leger, uyt vrees van op de Moker-heyde, overvallen te werden / tot heel onder 't Kanon van Nimwegen ver-

Xxxx plaatste:

plaatste: Gevende 't Landt, tusschen Maas, en Waal, tot buyt voor zijn Soldaten, welke het daar overal ongemeen bont maakten. De Fransen, vreezende, dat den gedachten Hertogh van Luxemburgh, aan Volk te kort zoude schieten, om Sijn Hoogheyt te keeren, by aldien de Marsch derwaarts wierde aangezet, en, ook niet wel kans ziende, om hem veel Volks te hulp te schikken, zochten door alle middelen, haar van eenige plaatzen, die zy met veel Guarnizoen mosten bezet houden, te ontlasten, doende daar toe (gelijk men doenmaals zeyde) aan dezen Staat voorslaan, om de Stadt en 't Sticht van Uytrecht, Neutraal tusschen beyden te laten blijven; doch haar Hoogh-Mog: wel wetende, waar toe 't zelve strekte, sloegen dit geheel af. Dus sprak men, dat de Franse 't gemelte Sticht, aan den Bisschop van Munster, tegens Over-Yssel zoude verwisselen, of zoo dit niet gelukken wilde, voor niet over doen; waar toe ook wel scheen te accordeeren, dat men zeyde, dat de Gravinne van Solms, te Uytrecht was aangezeyt, haar gereedt te maken, om te vertrekken, dewijl haar Logement dan voor den Bisschop van Munster, zoude geprepareert werden; doch van dit alles, is niets gevolght.

Verkondinge van Oorlogh, wegens *Spanjen*, tegens *Vrankrijk.*

SYn Excellentie den Grave de Monterey, zedert de tijdt van zijn Gouvernement, alles aangewent hebbende, om in goede Correspondentie, met zijn Nabuuren, en voornamentlijk met den Koning van Vrankrijk, te leven; eyndelijk ziende dat gezeyde Koning, onder schijn van Vriendtschap, door het geduurigh heen en weder trekken, van zijne Troepen, die Landen ten gronde toe ruineerden, gelijk noch onlangs geleden, voornamentlijk in 't Landt van Aelst, en meer andere Plaatzen is gebleken, heeft eyndelijk goedt gevonden, het geweldt met geweldt tegen te gaan, en in een openbaren Oorlogh, met die Kroon te treden, en dees volgende Publicatien, dien aangaande, te laten doen.

Don Joseph de Villapando, Marquis, &c. Uyt bevel van *Sijn Excellentie.*

ALzoo geresolveert is, dat men de Subjecten van den Alder-Christelijksten Koning tracteeren zal als gedeclareerde Vyanden van den Koning, onzen Heer, en van zijne Koningrijken: op dat men zich dienen zal, van alle zoorten van Hostiliteyten, en kracht van Wapenen, tegens haar, zonder te admitteeren, eenige Correspondentie, Communicatie, Conservatie of eenige Negotie, ten eynde, dat door alle middelen mogen ondervinden, de rigeur van den Oorlogh; zoo doet men dit weten aan alle, dat deze Publicatie hier in 't Kasteel van Antwerpen is geschiedt, op den 16 October, 1673.

En

En is deze Advertentie by den *Onder-Schout*, *Burgemeesters*, *Schepenen*, *&c.* *t'Antwerpen* ook gepubliceert.

ALzoo het Oorlogh is tusschen de Kroone van Hispanien, en die van Vrankrijk, zoo laat men weten aan alle Ingezetenen en Poorters, dezer Stadt, dat zy promptelijk zullen hebben in te trekken, de Effecten en Goederen, die zy zouden mogen hebben in Vrankrijk voornoemt, of in de gecedeerde Landen. 't Oirkonden dezen ondertekent in Antwerpen, op den 18 October, 1673.

A. V. VALKENISSE.

Twee dagen daar na, is noch geboden en uytgeroepen, by mijne *Heeren* den *Onder-Schout*, *Burgermeesteren*, *Schepenen*, en *Raadt* der *Stadt* van *Antwerpen*, op den 20 October, 1673.

MEn gebiedt van wegen Sijn Excellentie, dat alle natuurelijke en gebooren Françoisen, binnen den tijdt van 6 dagen met hunne Vrouwen, Kinderen, en Familien, hebben te vertrekken, buyten het gebiedt en jurisdictie van Sijn Majesteyt van Spanjen, op pœne dat de zelve zullen gehouden worden voor gevangene van Oorloge, en gedeclareert te wezen, wel te zijn gevangen. Aldus gedaan in Collegio, op den 20 October, 1673.

A. van VALKENISSE.

Ondertusschen warender al eenige Persoonen van de Franse Natie, zoo in Brabandt als Vlaanderen, met hare Goederen gearresteert / en door Soldaten, in hare Huyzen bewaart: Doch om de hardigheyt van dit Gebodt, en de Gebeden van veelen / wierd eenige Moderatie gestelt: zoo dat sommige toegestaan wierden te blijven / mits Borge stellende / voor haar Goederen, die Geinventariseert wierden.

Dit wierd in alle de Steden van de Spaanse Nederlanden, mede nagekomen. Na deze Aankondiging trok Sijn Excellentie de Monterey, met d'Avantgarde van zijn Troupen, naar den Prins van Condé, om den zelven van den Spaansen Bodem, te doen vertrekken / maar die was al voor deze aankomst geweken / en had zich van d'Abdye van Ename, aan de Pont d'Espieres geretireert / posteerende zich daar in zo een voordeeligen Plaatze, dat hy niet opgeslagen konde werden: Weshalven den Grave de Monterey, best oordeelde / om eenige Detachementen te maken / en daar mede de Franse Steden te waarschouwen: Gelijk den Prince van Vaudemont, met 1500 Paerden, na Aeth wierde gecommandeert / welke den 16 October, noch voor de Poorten van Aeth quam / daar hy eenige Fransen gevangen kreegh / als mede eenigh Beestiaal, tot aan de Palissaden van de zelve Stadt: Den Prince van Vaudemont, had hem met eenigh Volk, in een Hinderlage geleght / in hoope / dat de Franse zouden uytkomen / meenende dat 'er een groot Guarnizoen binnen lagh: Maar den Grave

de Nancre, Gouverneur van Aeth, maar 300 man in hebbende/ dede niet als geduurigh te laten Kanonneeren, en was in groote verslagenheyt van over-vallen te zullen werden; doch den gedachten Prince van Vaudemont, hier van onkundigh/ keerde op den avondt weder na Brussel, met eenige onderschepte Brieven. De Cavallerye van Namen, dede ter zelver tijdt de Declaratie van Oorloge aan den Gouverneur van Charleroy: Gelijk ook die van Gent en Dendermonde, aan Oudenaerde, welke leste Spaanse een Franse partye ontmoetten/ en daar eenige van Gevangen namen. De Guarnizoenen van St. Omer, onder Don Francisco Marcos de Velasko, in 't Boulonnois uytgegaan/ om Contributien in te vorderen/ quamen by de Burght de Guines, waar eenige Soldaten van Calais op lagen/ die aanstonts op de Spaanse vuur gaven; 't welk de zelve verplichte van gelijken te doen/ daar door eenige Huyzen in de brandt geraakten/ en consumeerden. Don Francisco d'Agourto, met 34 Cornetten Paerden, te Kamerijk gekomen/ meenden van daar mede een Inval in Vrankrijk te doen/ maar den Ridder de Fourilles, met 4000 Paerden, en 3000 Voetknechten, van den Koning van Vrankrijk, tot hulp van den Prince van Condé afgezonden/bleef doen daar mede aan die kant oppassen/ waar door dit dessepn verydelde. 't Guarnizoen van Charlemont, op de Fransen uytgeweest/ bracht daar een goede buyt mede. Insgelijks haalden de Bezetting van Navaigne, veel Koopmanschappen, en eenige Officiers aan/ die van Mastricht na Luyk gingen. Daar op liet den Heer Grave de Monterey, dit navolgende Placcaat af kondigen:

Don Juan Domingo de Zuniga en Fonseca, Grave van Monterey, &c.

ALzoo het Oorlogh is tusschen Sijne Majesteyt, en den Koning van Vrankrijk; Wy ordonneeren aan de Generalen, Gouverneurs, Hoofden, en andere Krijghs-Officieren, en Soldaten, zoo te Voet als te Paerde, en aan alle Onderzaten van Sijne Majesteyt, aan te vallen en te loopen, op die van den Koning van Vrankrijk, in wat Steden of Plaatzen zy mogen wezen, en aan alle Vassalen en Onderzaten van zijne voorzeyde Majesteyt, die zijn onder de dominatie van Vrankrijk, hun daar van te vertrekken, en weder te keeren, onder die van Sijne Majesteyt, binnen 15 dagen, na de Publicatie dezer, en niet te houden eenige Correspondentie, Communicatie of Handel met die van de voorsz. Koning van Vrankrijk, zonder onzen expressen consente; en aan alle Officieren en Soldaten, zoo te Voet als te Paerde, Onderzaten van Sijne Majesteyt, die, zonder ons oorlof gegaan zijn, onder de dominatie van Vrankrijk of andere vreemde Princen, weder te keeren binnen een Maandt, onder de Vendels en de Standaarts van Sijne Majesteyt, op pœne van 't leven en Confiscatie van Goederen: Ordonneerende daar-en-boven, dat alle de roerende en onroerende Goederen, toebehoorende aan de Onderzaten van den Koning van Vrankrijk gelegen in deze Landen, geconfisqueert zijn, tot profijte van Sijne Majesteyt, en aan alle natuurelijke Franse en Onderzaten, (onverscheydelijk)

van de zelve Kroone van Vrankrijk, 't zy Officieren, Soldaten, Borgers of andere, in deze Landen wezende, de zelve te ruymen of daar uyt te gaan, met hunne Vrouwen, Kinderen, en Familie, binnen 8 dagen, naar de Publicatie dezer tegenwoordiger Ordonnantie, op pœne, van gemaakt te werden gevangenen van Oorlogh, en verklaart van goede prijze; belastende wel uytdrukkelijk aan de respective Reken-kamers, Raden, Fiscalen, en aan alle andere, die het kan of zal konnen raken, te procedeeren door saisissement van hunne Goederen, roerende en onroerende, die wy, van als nu voor als dan, verklaren geconfisqueert tot profijte van Sijne Majesteyt: En waar het zaken dat het gebeurde, dat yemandt van de voorzeyde Officieren of andere, quamen te verbergen 't hunnen, of elders eenigen Onderzaat van de voorzeyde Kroone van Vrankrijk, en niet en denuncieerden aan de Ontfangers van de confiscatien, of andere Officieren daar toe gestelt, hunne Goederen, Effecten, Actien, en Crediten, zy zullen verbeuren d'amende van 1000 Patacons, voor d'eerste reyze, en voor de tweede reyze 2000 Patacons, en voor de derde reyze confiscatie van hunne Goederen, of andere arbitrale correctie, volgens den eysch van den Cas, de voorsz. amenden applicabel, de helft tot profijt van den Aanbrenger, en d'andere tot profijt van den Officier Exploiteur. Gedaan tot Brussel, den 26 October, 1673.

Was geparapheert,

DE PA: *vt.*

Getekent,

Y EL CONDE de MONTEREY.

Als nu den Oorlogh dus gedeclareert was / ontstont 'er een groot Vluchten, en Ontsteltenis, onder de Huys-luyden, ten platten Lande, alter de Contributien ten wederzijden / gereguleert waren: Eenige Brabandtse Huys-luyden, quamen wel by de Franse Gouverneurs, om daar over te accordeeren / maar die wilden 'er niet toe verstaan / zeggende / noch geen Ordre tot zullis te hebben. Sijn Excellentie de Monterey, zont doen mede een Missive aan Monsr. de Louvois, in welke hy verzocht te weten / of men te Parijs, de Brieven op Spangien, veyligh zoude laten passeeren of niet: Waar op Monsr. de Louvois, weder van Ja antwoorde / en schreef daar-en-boven aan den Grave van Taxis, Post-meester t'Antwerpen, noch een zeer vriendelijken Brief, verzoekende / dat de Brieven van beneden / dan insgelijks veyligh mochten passeeren; want de Franse waren beducht / dat de Spaanse de Brieven van Uytrecht, hadden opgehouden / door dien de zelve een dagh of twee later / te Parijs quamen.

Ondertusschen lagh den Prins van Condé, in zijn Quartier te Pont d'Espieres, alwaar de brandt in zijn Logement quam / de welke al zijn Papieren consumeerde / werdende hy zelfs ter nauwer noodt daar uytgedragen. Hier vernemende / dat de Spaansen den Oorlogh hadden gedeclareert / liet den 18 October, al de Spaanse Goederen, in de Vlaamse Conquesten, confisqueeren: En hoorende / dat Sijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, in Keuls-landt was

getrokken / zont den 16 dito, een partye Ruyterye, onder den Marschal de Humieres derwaarts / onder voorgeven / van een Convoy na Mastricht te doen. Het Landt van Luyk, wierd noch zeer deerlijk van 't Garnizoen van Mastricht geplaaght / over 't opbrengen van Contributien, en Voeragie: by faute van 't welke zy overal de brandt in staken: Evenwel wilde de Overigheyt van 't Landt niet / dat zy yets zouden betalen / waar door schrikkelijke Executien, in die Contreyen zijn gevolght. Te Brussel quam derstydt den Baron de Serainchams, met de Ratificatie van haar Hoogh-Mog: wegens 't gesloten Tractaat, met den Hertogh van Loraine, ten eynde 't zelve aldaar van Sijn Excellentie de Monterey, insgelijks te laten ratificeeren/ en dan daar mede na zijn Heer, en Meester te vertreyzen.

Den Koning van Vrankrijk, nu te Versailles aangekomen / (als hier vooren gezeyt is) quamen hem daar alle de Grooten van 't Hof, gelijk mede veel hooge en lage Stants-Persoonen, verwellekomen. Sijn Majesteyt hier hoorende dat de Spaanse den Oorlogh gedeclareert hadden / dede aanstondts de volgende Publicatie, op al de hoeken van Parijs, daar tegens verkondigen:

Van wegen den *Koning*.

SYne Majesteyt geinformeert zijnde, dat den Gouverneur van de Spaanse Nederlanden op den 16 dezer, de Acten van Hostiliteyt, tegen de Onderdanen van Sijne Majesteyt, op alle de Frontieren heeft begonnen; heeft geordonneert en ordonneert door deze tegenwoordige, geteykent met zijn handt, aan alle zijne Onderdanen, Vassalen en Dienaars, op de Spaansen, zoo te Water als te Lande, los te gaan; en heeft haar verboden gelijk hy verbiedt, op pœne van het leven, voortaan gene communicatie, commercie, of intelligentie met haar te hebben. En tot zulken eynde heeft Sijne Majesteyt van nu af aan herroepen, en herroept, alle Permissen, Passepoorten, Sauvegardes, of Vrygeleyden, die zoude mogen verleent zijn, door Sijne Majesteyt, of door des zelfs Luytenants Generaals, en andere Officiers, contrarie dezen, en heeft de zelve nul en van geender waerde verklaart, verbiedende aan wie het ook zy, eenigh regard daar op te hebben. Verder belast Sijne Majesteyt aan mijn Heer den Grave van Vermandois, Admiraal van Vrankrijk, aan de Marschalken van Vrankrijk, Gouverneurs, en Luytenants Generaaals, voor Sijne Majesteyt in zijne Provintien en Legers, Veldt-Maarschalken, Collonels, Mestres de Camp, Capiteynen, Hoofden en Leytsluyden van zijn Krijghs-volk, zoo te Voet als te Paerdt, Fransen, en Vremdelingen, en aan alle zijne andere Officieren, die zulks aangaat, dat zy den inhoudt dezes, yder in zijn macht en jurisdictie, hebben te doen executeeren: Want dit is de wille van Sijne Majesteyt, die verstaat, dat deze tegenwoordige, in alle zoo Zee als andere Steden, in Havens en andere Plaatzen, daar het noodigh is, zal gepubliceert en aangeslagen worden, op dat niemant daar van eenige ignorantie pretendeere. Gedaan tot Versailles, den 19 October, 1673.

Geteykent, LOUIS,

En Lager, LE TELLIER.

Den

Den Koning dede ook by de volgende Publicatie, alle de Goederen in zijn Rijk, behoorende aan Spaanse Onderdanen, confisqueeren:

Van wegen den *Koning*.

SYn Majesteyt geadverteert wezende, dat ingevalle van de Declaratie van Oorlogh, die onlangs aan deze Kroone gedaan is, van wegen den Catholijken Koning, alle de Goederen, toebehoorende aan de Onderdanen van Sijn Majesteyt, die gelegen zijn in de Staten en op de Landen, onder de gehoorzaamheyt van den gezeyden Catholijken Koning, gesaiseert en geconfisqueert zijn geworden, zonder ander fondament of reden als die van de gezeyde Declaratie van Oorlogh; en Sijne Majesteyt zich geobligeert vindende, door de Wetten van dien, te gebruyken de zelve wegen, om Justitie te bekomen, zoo heeft Sijne Majesteyt geconfisqueert, en confisqueert alle en een yders Goederen, die toebehooren zoo aan de Onderdanen van den Catholijken Koning, als aan die gene, welke actuelijk woonen in de plaatzen van zijne Staten, die gene Contributie en betalen, of die daar Chargen of Employ hebben: En die, in welk gedeelte van 't Koningrijk, Landen en Plaatzen, van de gehoorzaamheyt van Sijn Majesteyt, de gezeyde Goederen zijn gelegen; met exceptie nochtans van die toebehoorende aan de Inwoonders van 't Franse Comté, ten regard van wien Sijn Majesteyt om particuliere consideratien, het goedt gevonden heeft te differeeren daar resolutie over te nemen. Sijn Majesteyt ordonneert aan de Intendanten, &c. Gedaan tot Versailles, den 20 October, 1673.

Geteykent, LOUIS,

En lager, LE TELLIER.

Sijn Majesteyt had mede al den 23 September, te Nancy geresolveert / dat de Contributien, die men van de Spaanse Onderdanen zoude eyschen / door de Intendanten gereguleert / en de Sauvegarden en Passeporten, gegeven zouden werden: Waar in de Gouverneurs van de Plaatzen haar behulpigh mosten zijn. Deze Intendanten wierden gestelt te Duynkerken, te St. Venant, te Kortrijk, te Audenaerde, te Aeth, te Douay, te Quesnoy, te Philippeville, te Malthiek, en te Thionville.

De Publicatien nu geschiedt zijnde / zont den Koning den 21 October, Monsr. Pompone, by den Spaansen Ambassadeur, den Heer Graaf de Molina, te Parijs, welk hem aandiende / dat hy most vertrekken, wijl zijn Koninglijke Majesteyt eenige dagen te vooren, zijn Ambassadeur uyt Spangien, den Marquis de Villars te rugh had ontboden. Hy voeghden 'er by / dat hem een genoeghzame tijdt tot zijn Reyze wierd toegestaan. Den Ambassadeur verzocht aan Monsr. de Pompone, eerst zijn Affcheyt-Audientie, te mogen hebben / die 't zelve toestont / en zeyde / dat hy den dagh zelfs zoude stellen, 't geen Hy dede / en geschiede alzoo de Audientie, den 24 dito, wanneer den gedachten Ambassadeur met eenige Karossen, na Versailles wierd geleydt: Zyn Redenen met den Ko-

ning

ning waren kort / maar hoffelijk ; den Ambassadeur beklaaghde ten hooghsten / het onheyl dat dezen Oorlogh na zich slepen zoude, daar by voegende / dat hy wel vernoeght na huys zoude reyzen, en aan alle Plaatzen een volle eere voor zoo grooten Koning by hem conserveeren. Den Koning antwoorde na zijn gewoonte met zeer beleefde woorden / en zeyde / dat hy niet noodigh achte zijn Koning, als minder-jarigh, van zijnent wegen veel te zeggen, maar verzocht even wel, de Koninginne zijne *Base los Manos*, te maken, en haar te verzekeren, dat deze tegenwoordige rupture de vriendtschap, die hy met haar hadde, niet breken, maar dat hy de zelve in alle gelegenheden betuygen zoude. Hier op begeerde den Heer Ambassadeur, des Konings Paspoorten voor hem / en 't Hofgezin, van de Overleden Keyzerinne, die weder na Spangien reysden / en haar wegh over Milanen, en door Languedok nemen zouden ; welke hy ook verkreegh. Dus maakten zich den Ambassadeur gereedt / om na Bajonne te reyzen / waar d'uytwisseling van beyde Gezanten, te weten / tegens den Fransen Gezant, die van Madrid most komen / op 't Water de Bidasserye, zoude geschieden.

Niet tegenstaande de Fransen de Goederen van de Inwoonders van 't Franse Comté, van de Confiscatie hadden uytgezondert / zoo liet evenwel den Gouverneur van dat Graafschap, Don Francisco Antonio de Alvelde, verscheyde Troupen van zijn Volk, tot heel in Vrankrijk stroopen ; weshalven den Koning, Duc de Navailles, met eenige Benden, derwaarts dede naderen / om de Strooperyen der Spaanse, aan die kant te beletten.

Dees tijdt quam den Marquis de Louvois, binnen Parijs, by Monsr. Colbert, aan wien hy te kennen gaf / dat de Intentie des Konings was / zijn Armeen met 30000 man te vermeerderen / begeerende dat den zelven daar toe de noodige Gelt-middelen zoude uytvinden ; en men zeyde / dat Monsr. Colbert, beloften had gedaan / van een somme van 10 of 12 Millioenen, te zullen verschaffen. Sijn Majesteyt liet doen noch 2 Regimenten Dragonders werven, waar over Hy tot Collonels den Marquis de Hocquincourt, en de Sauvebeuf, stelden. Sijn Majesteyt zont doen ook 2 Millioenen, over Hamburgh, na Sweden.

Op 't gerucht dat de Franse Oorloghs-Vloot, met verlies van eenige Schepen, door een groot Tempeest heel was verstropt / was men in Vrankrijk zeer ontstelt / te meer / dewijl de schade aan Zeylen, Ankers, en Kabels, meer als 20000 Kroonen bedroegh. Den 13 / bracht men door des Konings ordre, Monsr. de Martel in de Bastille, om dat hy van den Grave d'Estré, wegens zijn beleydt in 't laatste Zee-gevecht, met weynigh eer had gesproken / en de zelve Oorzaken aangeroert / daar over Prins Robbert, mede had geklaaght : Dan van dit misnoegen is hier vooren genoegh verhaalt.

In Hollandt quamen nu veele nieuwgeworvene Troupen van Hamburgh, de welke tot dienste van dezen Staat, daar omtrent aangenomen waren / die alle in behoorlijke Guarnizoenen wierden verdeelt. De Heeren Gecommitteerde Raden van de Staten van Hollandt, resolveerden den 17 November, op 't hoogh-wijs Advijs van den Heer Prince van Orangie, dat noch voor deze maal / (zonder dat 't zelve opt of opt / in Consequentie zou mogen werden getrokken)

trokken) van den 21 October af/ tot den 25 Maert, 1674. voor de Militie, Ordonnantien van compleete Compagnien, zouden geslagen werden / om daar door de Capiteyns ten overvloet te bequamen / om hare Compagnien vol-komentlijk compleet te maken / en met behoorlijk Geweer, en Wapenen, te voorzien/ tegens den 1 April toekomende / om voor den 15/ der zelver Maandt, gemonstert te werden / zonder dat zy eenige Franse, of Walen, Deserteurs of Overloopers zijnde / van nieuws zouden mogen aannemen / maar alzulke onder haar Compagnien hebbende/de zelve laten gaan. Dat mede alle buyten 's Lants geworvene Regimenten,verbonden zouden zijn/ hare Recreutes te doen/ met zoodanige Manschap, als waar toe zy geordonneert waren; zullende in de Monsteringe geen Franse, of Walen, Deserteurs, of in de buyten 's Landts geworvene Regimenten, Persoonen, (die niet ter plaatze aangenomen zijn/ als hare Capitulatien mede brengen) geleden werden; en dat alle de Capiteyns die ten tijde van de voorsz. Monsteringe hare Compagnien niet ten vollen Gerecreuteert zouden hebben / zonder eenige Conniventie, *de facto*, met Infamie zouden werden gecasseert / en daar boven te restitueeren de Penningen, die zy ten Respecte van de voorsz. Recreutes, uyt de compleete Ordonnantien, zouden hebben geprofiteert / en ingevalle de voorsz. Capiteyns onmachtigh waren om 't zelve te doen / zouden zy andere ten Exempel zoodanigh gestraft werden / als men dan bevinden zou te behooren / &c. Hier na is uytgevoert de volgende

Sententie, van den Hoogen Krijghs-Rade der Vereenighde Nederlanden, jegens de *Heere Louys Francois*, *Baron de Grisperre*, gewezene Collonel van een Regiment Voetknechten dezer Landen.

Geëxecuteert in 's Gravenhage, op de Gevangen-poorte, op den 13 *November*, 1673.

ALzoo Louys Francois, Baron de Grisperre, jegenwoordigh gevangen, den Krijghs-Raadt der Vereenighde Nederlanden bekent heeft, dat hy Gevangen op den 25 July laatstleden, tot Rotterdam voor den Notaris van Kleef en Getuygen heeft gepasseert, eene Procuratie tot zijns Gevangens behoeve, en onderteykent met den name van den Heer Raze van der Noodt, Baron van Kieseghem, de welke op die tijdt niet in Hollandt was; Dat hy Gevangen schriftelijke last heeft gegeven, eerst om op zekeren tijt ses mortepayen voor Soldaten aen te nemen onder zijn Compagnie, voor zoo lange de Monsteringe zoude gedaan zijn, tegen een Dukaton ter week; Dat op den 11 Augusti laatstleden onder zijn Gevangens Compagnie gepasseert zijn 15 man in de Monsteringe tot Sluis doenmaels by den Commissaris Stavenisse geschiedt, die zijnen Lieutenant uyt eene andere Compagnie geleent hadde, de welke hy Gevangen by Missive omtrent dien zelven tijdt aan zijnen Capiteyn Commandant geschreven, gelast heeft wederomme door zijnen Lieutenant te laten bekomen, alzoo den Commissaris van der Staal tot Sluys zoude komen monsteren, en noch boven die zelve zoo uyt zyn Capiteyn Commandants Com-

pagnie als van andere Capiteynen Compagnien onder zyn Regiment zynde, en ſtaende op de Provintie van Zeelant, mitsgaders in guarnizoen van Aerdenburg, ja zelfs tot St. Donas, gelegen onder des Konings van Spangiens gebiedt, een aantal van omtrent de hondert en twintigh man laten beſtellen, op dat met de zelve zyns Gevangens, en Capiteyn de Nimmes Compagnien, ſtaende op de Provintie van Hollandt, compleet door de Monſteringe mochten paſſeeren; Dat hy Gevangen oock uyt het Regiment van den Marquis de Bourneville, zynde geweeſt met hem Gevangen in het Guarnizoen tot Sluys, en nu wederom vertrokken na de Spaanſe Nederlanden, heeft te rugge laten houden en debaucheren acht Soldaten, de zelve in zyn eygen huys hebbende laten logeeren, en de koſt gegeven; Dat hy Gevangen alle de Charges onder zyn Regiment, die op zyne recommandatie by Syn Hoogheyt vergeven wierden, of ter diſpoſitie van hem Gevangen gelaten, voor de meeſte Penning heeft verkocht, tot de Chirurgyn Major, en Provooſt plaatze incluys; en tot dien eynde aan Makelaars uytgegeven Actens met zyn eygen handt geſchreven en gezegelt, met open plaatze, om met de namen van die gene aan de welke zyluyden de zelve koſten verkoopen, gevolt te werden; Dat hy Gevangen ook heeft geſchreven en begeert dat den Kooper van de voorverhaalde Chargien by het Regiment komende, moeſten verzwygen dat zy van hem gemaakt waren, maar te zeggen op recommandatie van zyn Excellentie den Heere Grave van Waldek aangeſtelt te zyn; Dat hy Gevangen het Contract met den Baron de Kieſeghem heeft gemaakt, tot Menthem den 9 Auguſti voorſchreve, waar by de profijten van de voornoemde Kieſeghems Compagnie heeft voor hem zelven bedongen tot de Maant van Mey 1674 toekomende; Dat hy Gevangen de voorſz. Compagnien neffens die van den Capiteyn Colman, te vooren aan de Philippinen onder zijn Gevangens Collonels Compagnie hadde laten marcheren, houdende de twee Vaandels te rugge, en nochtans met der zelver Manſchappen niet meer als het getal van eene Compagnie konde uytmaken; Dat hy Gevangen boven 't gunt voorſz. is, hem zelven noch verder heeft gevanteert en gedreyght de Heeren van Hollandt wel te zullen bedriegen, indien hy de maent Solds van May konde krijgen, en zijn hoogh tractement uyt Noort-Hollandt, waar na hy dan niet meer hadde te vreezen. Al het welke zijn zaken directelijk ſtrijdende tegens den Artijkel-brief en militaire diſcipline; midtsgaders van zeer quaden gevolge, de welke in een wel geſtelde Republijcque niet geleden, maer andere ten exemple behoorde te werden geſtraft. Zoo is't dat den opgemelten Krijghs-Raadt gehoort den criminelen eyſch van de [Heer Mr. Jacob de Sille] Advocaat Fiſcaal van de Generaliteyt; en rijpelijk gelet en overwogen alles wat ter materie dienende was, en heeft mogen moveeren (doende recht) den voornoemden Louis Francois Baron de Griſperre gecondemneert hebben, gelijk zy den zelven condemneren by dezen, gebracht te werden door den Provooſt Generaal, ter plaatze daar men gewoon is alhier in den Hage criminele Executie te doen, om aldaar door den Scherprechter met den Swaerde onthooft te werden, dat'er de doodt naar volge, met verbeurte van alle zijne achterſtallige Gagien, en tractementen ten profijte van den Lande: Midtsgaders in de koſten en miſen van de Juſtitie: ontzeggende den Advocaat Fiſcaal zijnen vorderen eyſch en concluſie.

Aldus gedaan en geſententieert by den opgemelten Krijghs-Raadt, preſent de Heeren Perponcher Sedlenitsky Preſident; Golſteyn, Beaumont en Leendorf Collonellen; Ringenbergh en Buys Lieutenants Collonels, Wevort Sargeant Major, Vijgh van Ubbergen en Steelant Capiteynen, ten overſtaan van den Advocaat Fiſcaal voornoemt. Hage den 9 November, 1673. Was getekent *F. de Perponcher Sedlenitsky.* Ter Ordonnantie van de zelve; Was getekent, *Laurens de Sille.*

Den 10 November van de bovenſtaande Sententie rapport gedaan geweeſt zijnde aan hoogh-

hoogh-gemelte zijn Excellentie den Heere Grave van Waldek, is de zelve geapprobeert op den 11 dito; met deze moderatie, dat in consideratie van de Vrienden den Gecondemneerden toekomende Maandagh, zijnde den 13 November, in presentie van die daar toe gerequireerde Persoonen van de Justitie, 's avonts donker, en in eene Kamer op de Gevangen-poort in den stilte gedecolleert, en des zelfs Lichaam aan de Vrienden, om te begraven gevolght worden.

En getekent
F. de Perponcher Sedlenitsky.

Deze Sententie is in gevolge van de Moderatie (door voorspraak van Don B: de Salinas, uytgewerkt) ge-executeert op de Examinatie-Kamer, van de Voor-poorte van den Hove van Hollandt, 's avondts de klokke 7 uuren.

Den Collonel Brodde, wierd den 23 November, mede vast gezet / om dat hy zijn Regiment niet compleet hadde gehouden. Den 25 November, is ook in den Hage, gekomen de Collonel Stekke, gewezen Commandant van Deventer, die zint het overgaan van deze Stadt, aan den Bisschop van Munster, door den zelven wel 13 Maanden, te Koesvelt, als Gevangen gehouden was, zonder oyt op zijn menighmaale Instantien eenige van zijn beschuldinge te mogen verstaan/ en nu uyt zyne Gevankenis ontsnapt was / en in Vrieslandt geweken / van waar onder de Toezicht van een Sergeant, naar den Haagh geleydt wierd / om zijn Verantwoordinge te doen / omtrent de overgifte van die Stadt.

Den 14 November, 1673. Sijn Hoogheydt den Heer Prince van Orangien, 23 Jaar geworden / wierd daar over met veel Gedichten begroet. Ondertusschen wierden de geprefte Wagens, Karren, en Tocht-Paerden, naar den Bra bandtsen Bodem gevoert / tot het nieuw Leger van 10000 man, dat onder 't commando van den Grave van Waldek, by malkander wierd gebracht / om met noch een Corps Spaense, te conjungeeren; Waar toe te Raamsdonk, Besoyen, en die Plaatzen, Vry-Leger is gepubliceert. Den 21 dito, een partye van 30 man van 't Regiment van den Collonel Hundebek, uyt 's Hertogenbosch gegaan / onder 't commando van Capiteyn Schadé, Luytenant van Gorcum, en Vaendrigh Mayering, ontmoeten 50 Franse Ruyters, die zy gantsch sloegen, 8 doodt schooten / en 3 gevangen kregen / benevens al de Paerden en 't Geweer.

Aanslagh op der *Elburg*, mislukt.

Den 8 November, 1673. gingen omtrent 2000 man, onder 't commando van den Collonel Stokheym t'Scheep, na der Elburgh, om dat in te nemen; daar zich eenige van 't Garnizoen van Naerden, byvoeghden; Maar de Nevel en contrarie Windt, hielden 'er wel 3 dagen in de Zuyder-Zee op/ tot zy eyndelijk den 11/ te Harderwijk aanquamen / en van daar na der Elburg marcheerden / doch verstonden onderweegh dat haar Desseyn ontdekt / en een half uur te vooren / Secours daar in gekomen was; weshalven zy weerom na Harderwijk vertrokken / daar ze eenigh Volk lieten / en met de rest weder te rugh keerden.

Den vorderen Tocht, van *'t Keyzers*, en *Sijn Koninglijke Hoogheyts*, den *Heer Prince van Orangiens Heyr-Legers.*

ZOo haast hadden de Fransen te Lintz, en Andernach, niet vernomen / dat den Grave Montecuculi, (volgens 't Raadts-besluyt van den 29 October, 1673.) 't KeyzerlijkeHeyr na Koblents, had doen vertrekken / of (bevangen van een overgroote vreeze) verlieten de selve Plaatzen, en retireerden in Bon, werwaarts de Schip-brugh, te Andernach hebbende gelegen / mede na toe gevoert was. Den Grave van Vignory, Fransen Gebieder in Trier, niet minder voor dit af koment Heyr beangst / en duchtende het desseyn van de Keyzerse, op deze zijn Stadt lagh / dede dagh en nacht aan de Fortificatien der zelver arbeyden: Maar het was ergens anders gemunt / waar toe den 31 October, 85 Overlandtse Schepen, vol Musquettiers, Krijghs-rusting, en Ammonitie, door de Kobelentser Schip-brugh, den Rijn afvoeren / gevolght van noch 18 andere / van de welke eenige wel 1000 man in hadden) alle met Voet-volk, en Geschut geladen / werden de aan den Witten Tooren aangezet. Den Grave Montecuculi, mede te Koblentz gekomen / wierd daar van den Keurvorst van Trier, die de vrye passagie, voorby die Stadt had toegestaan / met ettelijke Generaals-Persoonen, deftigh ter Maaltijdt getracteert: vertrekkende den 2 November, 's namiddaghs ten 4 uuren, onder 't losbranden van 't Geschut, weder van daar / na zijn Heyr: 't Welk des ochtens vroegh, al verder na beneden, had beginnen te marcheeren / rijdende den Jongen Hertogh van Lottharingen, voor aan: Een partye, die voor uytgezonden was / avanceerde heel tot by Duytz, over Keulen, waar in eenige Compagnien, van Keur-Keulen, als den Bisschop van Straatsburgh lagen / welke de Keyzerse zoo haast niet gewaar wierden / of retireerden zich op 't Stadthuys, waarze de Kettingen voor spanden / zoo datze daar niet in konden komen: Dus weder te rugh trekkende / ontmoeteden zy de Compagnie Ruyters, van den Luytenant Collonel Schadé, welke den Bisschop van Straatsburgh, na Arensberg, meende te convoyeeren; hier op invallende / kregen 85 gevangen, sloegen eenige doodt, en namen de Standaart mede.

Zoo dra nu Andernach en Lintz, van de Franse waren verlaten / quamen eenige Heeren van de eerste plaats / by zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Trier, hem de Stadt presenteerende / om genade en securiteyt voor haar Burgerschap te verkrijgen / 't geen den Keurvorst toestondt / zendende daar op aanstonts 600 man derwaarts / welke die van Andernach, een Voeder Wijn, en de Sleutelen tegen brachten / en alzoo de Stadt aan den gedachten Keurvorst overgaven. Werdende van de Keyzerse, korts daar aan / noch 800 man daar in geleyt / gelijk ook Lintz, van de zelve / met een goede Bezettinge wierd voorzien: Maar de Stedekens Braubach, en Zees, 2 uuren van Koblentz leggende / die de Doortocht aan de Keyzerse, hadden geweygert / wierden daar en tegens uytgeplondert: Ondertwijlen bleef den Hertogh van Lottharingen, met een groot deel van 't Keyzers Heyr, aan de Moezel, om daar op de Desseynen van den Marschal de Turenne, te passen.

Belegh,

Beleg, en Verovering, der *Keulse Steden Rijnbach*, BON, *Bruel, Lechnich, Kerpen, &c.* door *Sijn Hoogheyt d'Heer Prince van Oranjen*, met de *Geallieerde Keyzerse*, en *Spaanse Legers.*

SYn Hoogheydt d'Heer Prince van Orangie, den 31 October, 1673. van Bruel opbrekende / trok met het geheele Heyr voorby Bon, na Andernach, om daar met de Keyzerse te conjungeeren / maar den 2 November, 1673. het Keuls Stedeken Rijnbach passeerende / en 't zelve zich niet willende onderstellen / commandeerde Sijn Hoogheydt 2 Regimenten Dragonders, en 2 Regimenten Voet-knechten, om 't zelve te bestormen: Hier in waren veel Boeren, uyt Keulslandt gevlucht / en een Burgemeester had hen zoodanigh opgemaakt (alhoewel de Plaats niet heel sterk was) datze tot geen overgeven wilden verstaan / niet tegenstaande men haar goede Conditien aanboodt: Dus most 'er met gewelt op aangevallen werden / waar toe (als voor gezeyt is) den Heer van Valkenburgh, de Dragonders aanvoerde / die 't Stedeken haast overweldighden / en alles in de eerste furie, neder maakten / wat zy in de Wapenen vonden / zelfs wierd den Burgemeester, die dit veroorzaakt had, tot straf opgehangen: 3 Heeren van Amsterdam, de Graaf, Reynst, en Heermans, droegen Hun hier Manlijk.

Dit verricht zijnde / en alles tot den verderen Optocht vaerdigh / trok Sijn Hoogheyt den 3 dito, over de Ahr-stroom, na Andernach, tusschen welke Plaats en Bon, hy met d'Avantgarde van 't Keyzerlijk Heyr, onder den Marquis de Grana, conjungeerde. Den 4 onder de Generaals-Persoonen, Krijghs-Raadt gehouden zijnde / wierd volgens 's Raadts-besluyt, den Marquis d'Assentar, met een partye Troupen na Bon afgezonden / die de Plaats berenden / en begon het Spaans Regiment van den Graaf Schellard, ten eersten de Stadt te benaderen: 's Anderen daaghs quam den Grave Montecuculi, mede voor de Plaats, en nam zijn Quartier te Godesbergh, de Spaanse onder den Marquis d'Assentar, hadden de hare te Kessenigh; en Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, den 7 dito, ook voor Bon komende / logeerde te Rijndorf.

Ondertusschen wierd in 't Leger, met Trompetten uytgeblazen / dat een yder die eenige Vivres daar in wilde brengen, 't zelve zonder verhindernisse mocht doen; als mede / dat de Sauvegardes, zoo van d'Een als d'Ander gegeven, zouden gerespecteert werden. Zoo ras nu dit geheele Heyr rondtsom de Stadt was gelegert / zijnde den Generaal Spork, met de Keyzerse Ruyterye, door 't Wester-Walt, mede aan de andere zijde van de Stadt gekomen / begon men aanstonts de Batteryen op te werpen / en de Trencheen te openen: Binnen de Plaats was den Majoor Generaal Lantsberge, voor den Keurvorst van Keulen, Gouverneur, hebbende tot een Bezettinge by de 2000 man, daar onder 't Franse Regiment van Vermandois, gecommandeert door den Marquis de Gasse-Matignon, en den Brigadier Raveillon, benevens 80 stukken Geschut, en een over vloedige Ammonitie, en Vivres: Met deze Bezettinge verdaedighden hem den Gouverneur zeer wel / want liet in 't opwerpen van de Batteryen, en 't openen van de Trencheen, wel over de 1000 Canon-schooten uytvliegen /

welke nochtans kleyne schade deden: Die van binnen hadden ook in 't begin/ verscheyde Huyzen en Kloosters, buyten de Stadt, in 't brand laten steken / om te beter uytzicht te hebben / daar onder 't Jonkvrouwe Klooster te Dietkerken. Den 7 dito, den Graaf van Schellard, de Werken tot op 30 passen van de Stadts Grachten, hebbende gevoordert / commandeerde Sijn Hoogheydt den 8/ zijn Lijf-Regiment, om de zelve af te lossen / 't welk in 't kort / tot op de kant van de Gracht aannaderde / zijnde de Keyzerse mede al zeer nagekomen / zoo dat gereedtschap gemaakt wierd / omme ten eersten te Stormen.

Den Prins van Condé, hebbende dezen Optocht van Sijn Hoogheyt wel voorzien / en duchtende dat zijn gedachte Hoogheyt, in Keulslandt, wel licht meerder progressen mocht doen/ als zijn Koning zou wenschen/ en dat by zulke voorspoedt Keur-Keulen misschien mocht bewogen werden / om van zijn Alliantie met de Franse afstant te doen / en zich weder met den Keyzer te bevredigen; zoo had Hy al den 26 October, den Marschal de Humieres, met 40 Esquadrons Paerden, in 3 Brigaden, na Mastricht afgezonden / om van daar na Keulslandt gaande / met eenige Troupen van Duc de Luxemburgh, versterkt te werden / en zoo deze machtige Legers waar te nemen: d'Eerste Brigade van 16 Esquadrons, wierd gecommandeert door Sr. de Chateux, de tweede van 17/ door den Marquis de Rabliere, en de derde door den Marquis de Sourdis; in alles uytmakende omtrent 7000 man: Met dit afgezondert Volk, nam den Marschal zijn Marsch naar Bergen in Henegouwen: alwaar hy met den Ridder de Fourilles, een Canon-schoot verre van die Stadt gekomen zijnde / zoo dede hy de Ordinaire Guarde, van 50 Paerden, onder Sr. de Pancrace Arnofini, Capiteyn van een Regiment Ruyterye, tot aan de Voorstadt Nemi aannaderen/ om de Marsch dezer Benden te bedekken: 15 Spaanse Dragonders, daar op de Wacht leggende / vochten zeer lang met de Fransen, die haar in 't lest noch deden wijken / en de Slagh-boom af-kapten / ook eenige Huyzen in Nemi, aan brandt staken: In dit Gevecht wierd deze Capiteyn gequetst / benevens Sr. de Berna, Cornet van 't Regiment van Enguien, 15 Jaren oudt / en den Luytenant Sr. de St. Calais gedoodt: Maar den Hertogh van Aerschot, gebiedende in die Stadt, dede aanstonts ettelijke Ruyters opzitten / die omtrent 40 Gevangenen binnen brachten. De voornoemde Marschal d'Humieres, dede daar na zijn Marsch langst de Casseye van Charleroy, op Mastricht voortzetten / waar hy den 31 October aanquam/ en condsgom op de Dorpen, zijn Soldaten liet logeeren.

Den 1 November, brak hy van onder deze Stadt op/ en vorderde den 2 dito, 5 mijlen daar van daan/ en quam den 3/ te Gulik; van 't welke hy aan de Franse Ambassadeurs te Keulen bericht zont: Dan na dat hy noch eenigh Volk van Duc de Luxemburgh, te hulp gekregen had/ naderde hy tot dicht onder Bon: Dus gebeurden 't/ dat als hy den 6/ tot Berchem was gelogeert/ hy 100 Dragonders, onder Monsr. de St. Silvestre, na Bon afschikte / om daar binnen te komen / welke haar in een Bosje hebbende verstcken / den 8 dito, 's morgens tusschen 7 en 8 uuren, als de Wachten gelicht waren / en men geen Woort meer vraaghde / onder pretext van Loreynoisen te wezen / door de Wijk van de Keyzerse in de Stadt quamen; Maar noch andere 100 Paerden, 't zelve

door

door de Wijk van Sijn Hoogheyt meenende na te volgen / hadden slimmer geval / want wierden meest alle doodt geslagen / of gevangen: Daar waren noch 500 andere Ruyters, in een nagelegen Bosch gekomen / maar dit hebbende vernomen / keerden aanstonts weder te rugh / gelijk ook d'Humieres, zelfs na Nuys, als ziende dat met zoo weynigh Volk, daar niet kon uytrechten / en van daar voorder na Uytrecht, om in plaats van den Hartogh van Luxemburgh aldaar te commandeeren / die nu een gedeelte van 't Leger, dat Humieres daar gebracht had / zijnde een partye te rugh na 't Landt van Luyk gezonden / benevens 't Volk, dat men uyt de overwonnen Plaatzen trok / zoude gebieden / om met een sterker macht de Desseynen dezer geconjungeerde Legers, waar te nemen.

Zoo dra had men in 't Leger voor Bon, deze aankomst van Humieres niet vernomen / of alles wierd aangestelt / om een Detachement onder den Generaal Spork, te veerdaerdigen / en de zelve daar mede aan te tasten; maar hy nu zijnde te rugh gekeert / begon men met allen yver te arbeyden / aan 't gene dienstigh mocht zijn / om de Belegering een korte uytgang te doen hebben. Den 8 November, de Batteryen in staat zijnde / speelde men ten 6 uuren 's avonts, gedurigh daar mede op de Stadt; Die van binnen hadden wel 3 Uytvallen gedaan / maar met weynigh geluk. Den 9 dito, de Granaden in de Stadt geworpen werdende / deden groot quaadt aan die van Binnen, want de St. Remichii Kerk, benevens veel Huyzen, leden daar groote schade door. Ondertusschen meende een Keuls Burger, eenige Brieven, in een Stok, binnen de Belegerde Stadt te brengen / maar wierd Gevangen, en zou Gehangen hebben / indien niet door eenige Listigheyt was wegh geraakt.

Den 11 November, de Werken bynaa tot op de Grachten gevoordert zijnde / wierd beslooten een Storm op een Halve Maan, voor de Keulse Poort, te doen / na dat dien gantschen dagh, zeer gruwelijk gecanonneert was; 't welk tusschen 10 en 11 uuren, in 't werk gestelt werdende / zoo dede 't Regiment van den Grave van Schellard, den Aanval, met zoodanigh een geweldt, dat de Franse, die daar de Wacht hadden / de zelve mosten verlaten: Hier bleven aan beyde zijden veele doodt: En was den Grave van Koningsmark, mede in de Bestorming, doch had het ongeluk, dat tusschen 12 en een uuren, in de Loopgraven zijnde / (zoo als den Heer Prince van Orangie, daar even uyt vertrokken was) een Valkonet-kogel, uyt de Stadt geschooten wierd / die in de opgeworpen Aerde een Steen geraakende / dat de zelve in verscheyde stukken sprong / een van die stukken den opgemelden Grave, zoodanigh aan 't Hooft geraakte / dat achter over viel / daar op meer Steenen vallende / troffen die hem met zoo groote kracht / dat men hem uyt de Loopgraven most brengen; Sijn Hoogheyt hier van verwittight / quam hem datelijk bezoeken / voor welke hy / als in zijn laaste uure, protesteerde over de Klak, die men hem op de hals geworpen had / door 't verlaten van Bodegrave, zeggende / dat noyt geen ander ooghwit gehad hadde, als getrouwelijk zijn dienst te besteden, voor de Vereende Provintien, en dat alles wat men in tegendeel, van hem hadde nagezeyt, ten aanzien van 't verlaten van Bodegrave, vals was, zijnde bereydt Godt daar van rekeninge te geven:

Hy

Hy wenste verder Sijn Hoogheydt en zijn Vaderlandt, alle welvaart en voorspoedt, in hoop., dat Godt zijn gebeden, die hy voor 't zelve dede, zoude hooren: Dit gezeyt hebbende / storf hy zeer Christelijk.

In dit veroveren van de voorsz. Halve Maan, bleef noch den Jongen Grave van Schellard, den Luytenant Collonel Kielmansek, en Capiteyn Guise: Na deze Aanval wierd zeer vinnigh op de Bolwerken gecanonneert / zoo dat 'er eenige heel schadelijk geraakten / ook wierden 'er 3 Mijnen veerdigh / om des anderen daaghs uchtens, te laten springen / doch den Grave van Montecuculi, liet die van Binnen eerst waarschouwen en zeggen / datze de Stadt zouden overgeven, dewijl 'er nu geen uytkomst meer voor haar was, ja datze wel eenige Gedeputeeerden uyt de Stadt mochten zenden, om de Mijnen te bezichtigen, die gereet gemaakt waren, om, indien zy niet wilden capituleeren, te doen springen, de Stadt daar op te laten bestormen, en al wat Wapenen voerden, ter neder hakken. De Belegerde hier door de moedt ontzonken / sloegen den 12 November, 's ochtens de Chamade, en zonden 2 Gedeputeerden aan den Keyzerlijken Generaal, die 't Accoort in 't kort maakten / bedingende met vliegende Vaandels, &c. 2 stukjes Kanon, en Bagagie, na krijghs-gebruyk, uyt te mogen trekken. Den zelven dagh trok den Marquis de Grana met een Keyzerlijk Regiment daar noch binnen / en de Fransen den 13 dito ten 10 uuren, 1500 sterk / onder het Convoy van 500 Curassiers, daar uyt / naar Nuyts; de Duytzen staken zich meest onder d'andere / hebbende de Belegeraars, gedurende de Belegeringe 400 Man daar voor verlooren.

Den zelven dagh quam een Keyzerlijke partye met eenige toegemaakte Schepen tot by Keulen, waar den Keurvorst zijn Schipbrugh had laten brengen / met zijn Standaart daar op; de Keyzerse maakten zich daar haast meester van / en brachten de Standaart te Bon.

Zoo haast nu den Marquis de Grana binnen Bon was gekomen / stelde hy zijn Volk in slaghorden op de Markt, daar by hem ontbiedende de Burgemeesters en Keurkeulsche Ministers, die hy met een goede Oratie bejegende / tot dienst van zijn Keyzerlijke Majesteyt, aanmaande / en haar beval de quartiering van de Soldaten, by de Burgers, gelijkmatigh te maken / op datter geen klachten vielen / haar beloovende voor de rest alles goets, en dat hy in alles des Keurvorsten Persoon, wilde Eerbiedigheyt betoonen / ook zijn Pallais ongeraakt laten / en op alles goede ordre houden. In 't Hof van den Bisschop van Straatsburgh, nam den gedachten Marquis zijn Residentie, waar hy goede Provisie van alles vont. Onder andere / 2000 Malder Rogge, 1000 Malder Haver, en 50 Voeder-Vaten Wijn: In de Stadt was ook ongevaer / 80000 Malder Kooren, veel Wijn, en ander Voorraadt meer; midtsgaders 80 schoone Stukken, Metaal Canon, door dien Keurvorst, zoo van Deventer, als andere Plaatzen, aldaar doen brengen / voorts veelerhande Geweer, en Oorloghs-tuygh, beneffens wel / 1000 gemaakte Casiakken, voor de Soldaten: Het Keurvorstelijke Hof, en Cantzelarye, wierden bewaart / en de laatstgenoemde verzegelt. Den Marquis de Grana, tracteerde daar den 15 November, Sijn Hoogheyt, en de Grave Montecuculi, op een heerlijk Bankett. Sijn Hoogheyt begaf zich

noch

Bon, Bruel, Rhÿnbach etc. ingenomen door

zyn Hoogheyt, den 13 November Aº. 1673.

noch den zelven dagh weder na 't Leger, alwaar haar Hoogh-Mog: Ambassadeurs aangekomen waren, die de welke Hy 't zelve doen in Bataille vertoonde en sterk benont 48000 Weerbare Mannen, na 't welke de gedachte Heeren Ambassadeurs, dien avont noch weder na Keulen keerden. Sijn Hoogheyt met eenige Keyzerlijke Benden, onder Generaal Spork verzelt, brak ook 's avondts van zijn Quartier te Rijndorf op, en legerde zich te Wesseling, 2 uuren van Keulen, en den 17 dito, te Brouwiler.

Den Marquis de Grana, hebbende een Brugh te Bon, over den Rijn laten slaan, trokken partyen Keyzerse daar over, om in de Winter-quartieren, in Berghslandt te gaan, dewijl de koude en 't quaadt Weer, niet toe en lieten, verdere Progressen van Consideratien te doen: Ook resolveerden den Grave de Montecuculi, hoewel dus verre aan den Rijn gevordert zijnde, doch als een oudt Heer, van een zeer groote Onpasselijkheyt overvallen, 't Keyzerlijk Heyr, onder 't bevel van Duc de Bourneville, te laten, en zelfs met 600 Ruyters, tot Convoy, weder na Weenen te vertrekken, om zich daar van de geleden Ongemakken, in 't reyzen van zoo een langen Wegh, te herstellen. Maar Sijn Hoogheyt met zijn Leger, en de Keyzerse, verder na beneden trekkende, zont een partye van de leste, na 't Kasteel van Bruel, bezet met 80 Franse, 't geen zy inkregen: Van hier voor 't sterke Kasteel Lechnich komende, bezet met 200 Franse, onder een Hooghduyts Commandant, eysten dat op, maar de Franse hier na niet willende hooren, gebruykten den Commandant deze Krijgslist; Hy dede de Franse in 't Voorburgh gaan, onder Voorgeven van 't zelve te verdaedigen, en doet de Valbrugh, achter hen ophalen, waar door ze genoodtzaakt waren 't Kasteel den 21 November, over te geven. (Dit Kasteel was in 't Jaar, 1642. van de geheele Waymarse, en Hessise Armée, onder de Graven van Guebrians, en Ebersteyn belegert, en wierd 6 Weken lang gruwelijk beschooten, maar mosten noch in 't lest afwijken.) Den 23 dito, namen de Spaanse ook Kerpen in, het geen zy met eenigh Volk bezetten: Dus 't geheele Leger, door 't Landt van Gulik trekkende, namen onderwijl Duren mede in, en verversten 't Volk te Blaetsem, en daar omtrent eenige dagen, tot eyndelijk Sijn Hoogheyt, den 28 November, met de Spaanse, te Roermonde over de Maze trok, en de Keyzerse weder na Bon keerden. Geduurende dezen Optocht, was den Oversten Joseph, in Sijn Hoogheyts Heyr, ziek geworden, en van daar na Keulen gebracht, alwaar hy Overleedt, en den 19 dito, is begraven.

Den Marschal de Turenne, de Rivier de Nekker, gepasseert zijnde, trok den 29 October, te Philipsburgh, over den Rijn, van waar hy Monsr. de Vaubrun, met 1000 Dragonders, 1500 Ruyters, en 1600 Voet-knechten, na der Elsas zondt, om Bezetting in Mompelgard te leggen: Met de Rest ging hy na Nieuwstadt, aan den Haert, en 't Spierse Gebiedt, zijnde omtrent 12 of 13000 Man sterk, de Ruyterye noch tamelijk gemonteert, maar 't Voet-volk zeer slecht, want zy waren meest door de Boeren Gemast, en verloopen, ja sommige Compagnien waren maar 8, 10, 12, 15, 20, 25, en de hooghste 30 Man

sterk / behalven de Officiers: Turenne hier nu in 't Gebiedt van Keur-paltz zijnde / bedorf die geheele Landt-streek tot in de grondt, ja de Boeren vraaghden malkander / of de Turken ook zoo wel plachten huys te houden; want zijn Soldaten lieten de Wijn uytloopen / staken twee Dorpen, als Lachen, en den Haert, in brandt, en veel Heeren-Huyzen, zy stalden haar Paerden, in de Roomse Kerken, sloegen Stoelen en Banken aan stukken, ja te Mayncam, een Spiers Dorp, deden zy in de Kerk, achter den Outaar haar gevoegh / slaande noch verscheyde Boeren doodt, maar die en spaarden haar ook geenzins als zy hen konden bekomen / dan maakten 'er veel van ter neder / gelijk tusschen Nieustadt en St. Lamprecht, den Marquis de Roussillion; en veel Andere, daar onder 2 Engelse Graven, die te Nieustadt, ziek wierden ingebracht. Deze Fransen hadden ook op de gemelte Nieustadt, een Aanslagh, doch mislukte; hier toe quamen 500 Paerden, in de Voor-stadt, om 'er 300 met list in te geraken; maar den Baron van Degenfeldt, gebiedende in die Plaats, gebood 'er te vertrekken/ en indienze niet wilden / dat'er Vuur onder geven zoude /maar zy echter blijvende / begonnen de Voor-stadt te plonderen / doch als den gemelten Baron, daar op liet schieten / gingen zy deur: Hier na plonderdenze verscheyde Dorpen, tegens gegeven Sauvegarde, en handelden met Vrouwe-schenden, en anderzints zoo leelijk / dat het nauw uytgedrukt kan werden.

Den gedachten Marschal de Turenne, na deze gepleeghde Gruwelijkheden verwittight van 't Belegh van Bon, trok aanstonts zeer schielijk van daar/langst den Hontsruk, over de No, na Trier, om te zien of hy de Belegerde, op d'een of d'andere wijze/ zoude konnen behulpzaam zijn/ maar bemerkende zijn kleyne Macht, en dat den Hertogh van Lottharingen, met een deel Keyzerse Troupen, aan de Moezel lagh/ om op zijn Voornemens te passen / trok hy weder te rugh naar Creutsnach, en 't Gebiedt van Keur-Mentz, even en alleens als of hy den Rijn, aldaar voor de Keyzerse wilde sluyten: Onderweegh vraaghden hy aan veel Heeren, daar hy logeerden / hoe sterk de bezettinge in Berncastel was: En kon nauwlijks gelooven/ dat Bon van Sijn Hoogheyt was belegert / dewijl Raveillion hem bericht gegeven had / dat dien Prins daar voorby was getrokken; maar Turenne had geen rechte Kondtschap, van deze t'zaamgevoeghde Legers, waar over hy naderhandt ook zeer klaaghde.

Dus den 8 November, Turenne by Mentz komende / nam den Muyzen Tooren in bezettinge / daar 30 Man opleggende / en logeerde zijn Volk in de bygelegen Dorpen, die 't daar mede op een Plonderen aanstelden / hebbende zijn Hooft-quartier te Willsteyn: Den 17 dito, quam Turenne zelfs voor de Poort van Bingen; maar van de Magistraat verkondtschapt zijnde / zont hem datelijk Gedeputeerden, met Wijn, te gemoet/ welke hy aannam/ maar deedt die Stadt niet lang daar aan / Guarnizoen innemen; doch op de Protestatien, van den Keurvorst van Mentz, verliet hy deze Plaats korts daar na / niet alleen weder / maar ook den Muyzen Tooren, waar op den Keurvorst doen Guarnizoen leyde: Hier na zont Turenne, den Marquis de Plessis Praslin, met 4000 Paerden, en 200 Voet-knechten, na Berncastel, op de Moezel; doch den Dapperen Luytenant Collonel Court, daar binnen leggende / en dezen Marquis

verne-

bernemende / dat de Keyzerse eenige Versterkinge daar in hadden gezonden / dorst de Plaats niet aandoen / maar trok weder te rugh na de Armée van Turenne. Het zal nu noodigh zijn / dat Wy Duytslandt verlaten / en al wederom eens naar Engelandt over steken / en waarnemen / 't geen by dien Koning en Parlamenten, aldaar is voorgevallen.

Maar terwijl Wy op de Reys zijn / zullen wy Tijdt vinden / om onze gedachten te oeffenen / over het gene dat hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal der Vereende Nederlanden, (die alom / door de Vyanden wierd nagegeven / datze den Vrede niet zochten) tot betuyging van hun ongeveynsde genegentheyt / en yverige begeerte tot den Vrede, in 't byzonder / met de Kroon van Engelandt, en Uytsluyting van Vrankrijk, (gelijk met Spanjen, op hare Declaratie van Oorlogh, tegens Vrankrijk, besloten was) hebben in 't werk gestelt / en aan dien Engelsen Koning, geschreven een zeer breeden en verplichtenden Brief, in dato den 25 October, 1673. en den zelven door een Trompetter overgezonden / om Sijn Majesteyt, en al de Wereldt te overtuygen / van haar Hoogh-Mog: Oprechtigheyt; waar uyt met een de Leden van de aanstaande Vergaderinge in 't Parlament, zouden mogen zien / de stappen / die reedts tot bevorderinge der Vrede, van deze kant / waren gedaan; in maniere als volght:

SIRE;

Gelijk wy noyt yets meer ter herten hebben genomen, als te meriteren de gunste van uwe Majesteyt, en te cultiveeren de vriendtschap, de welke eertijdts hereditair is geweest tusschen des zelfs Koningrijken en onze Republijcque: Zoo heeft het ons zeer gesmert, als wy gezien hebben het groot misnoegen, met 't welk Uwe Majesteyt tegens ons is ingenomen geweest, en dat, door de artificien van qualijk-geintentioneerde Persoonen, Uwe Majesteyts Subjecten en de onze geaccableert zyn geworden door de miserien, de welke inseparabel zyn van den Oorlogh, en gebracht in staat, om te vergieten het bloedt van die gene, 't welk altoos dierbaar aan d'een en d'andere is geweest. De droevige experientie, die wy daar van ten wederzijden gehadt hebben in den laatst voorgaanden Oorlogh, hadde ons ook doen gelooven, na dat wy wederom te zamen vereenight waren, dat de Vrede zoodanigh was, dat men ons noyt van de zelve zoude hebben konnen berooven: En wy waren daar van des te meer gepersuadeert, om dat die alliantien, in de welke wy op nieuws getreden waren, ons voor eeuwigh schenen te verbinden. Maer gelijk het de Goddelijke providentie, tot straffe van beyde de Natien, niet toegelaten heeft, dat de zaken lange zouden blyven in dien gelukkigen staat: hebben wy, zoo haast wy vernamen het misverstandt, 't welk begoste te ontstaan, ons geobligeert gevonden, alle bedenkelijke debvoiren aan te wenden, om den voortgang daar van te stuyten, en niets te vergeten van alle 't gene dienen konde, om voor te komen een zoo groot quaadt, als is dat van eene rupture. Ten dien inzichte, op de verzekeringe die men ons dede, van dat Uwe Majesteyt geoffenseert was over 't maken van eene Medaille, daar van wy de verkoopinge niet anders en hadden toegelaten, als om datze ons van zeer geringe importantie scheen te zijn, supprimeerden wy de zelve aanstondts, en deden zelfs de Stempels breken, uyt vreeze, van dat'er eenige in secreet mochten gemaakt werden. En om aan Uwe Majesteyt meer essentiele proeven te geven van d'estime, die wy maken van zijne vrientschap,

accordeerden wy alles 't geen hem geliefde te eyſſchen, in faveur van de Inwoonders van Suriname, hoe prejudiciabel ook de zake voor ons was, en hoe groote reden wy hadden om daar inne niet te conſenteren. Wy zonden op die zelve tijt aan Uwe Majeſteyt de Heere van Beuningen, om, was 't mogelijk, wech te nemen de ſiniſtre impreſſien, die men aan Uwe Majeſteyt trachte te geven, en om de laatſte hant te leggen aan een Reglement, by Uwe Majeſteyts Ambaſſadeur geproponeert, tuſſchen des zelfs Ooſt-Indiſche Compagnie, en die van deze Landen: Naderhandt, alhoewel het weynigh ſucces van de Negotiatie van den gemelten Heer van Beuningen, ons reden genoeg gaf om te vreezen, van in't toekomende beter te zullen reüſſeren, zo haaſt wy vernamen, dat men Uwe Majeſteyt perſuaderen wilde, zoo wel tegen alle waarſchijnlijkheydt, als tegens de waarheyt zelfs, van dat wy onder de handt met Vrankrijk tracteerden, tot prejuditie van Uwe Majeſteyts intereſten, gaven wy aanſtonts ordre aan onzen Ambaſſadeur aldaar, om van onzent wegen aan Uwe Majeſteyt te verklaren, dat wy, (om te doen blyken de valsheyt van de geruchten, die men tot ons nadeel dede ſpargeeren, en om aen Uwe Majeſteyt eſſentiele en inconteſtable proeven te geven van onze ſincere intentie) gereedt waren, om met hem te treden in zoodanige alliantie, als het de zelve zoude believen, hoe nauw die ook mochte wezen, en daar-en-boven noch veel meer toe te ſtaan, als 't gene albereydts by ons was gedaan, om de ruſte in Europa te ſtabilieren. Het point van de Vlagge volghde daar op, waar in wy gelooven ons met alle imaginabel reſpect omtrent Uwe Majeſteyts Perſoon gedragen te hebben. En hoewel de antwoort, die wy daar op aan des zelfs Ambaſſadeur gegeven hebben, zoodanigh zy, dat wy bereydt zyn de zelve t'allen tyden te ſtellen aan 't oordeel van de geheele Werelt, evenwel, om dat men klaaghde, dat de zelve antwoort duyſter en inſuffiſant was, zonden wy aan Uwe Majeſteyt een extraordinaris Ambaſſadeur, met authoriſatie aan hem en aan onzen ordinaris Ambaſſadeur, om klaar te ſtellen 't geen men zoude mogen duyſter vinden, en om daar by te voegen, 't geen noodtzakelijk zoude mogen zyn. Maar in plaatze van met haar te treden in gereguleerde conferentien, en haar te doen zien 't gene in onze voorſz antwoordt deficieerde, wierden zy genegligeert, en men accordeerde haar gene conferentie op die tijdt, op de welke de differenten zoude hebben konnen werden getermineert, als een uur na dat de Declaratie van Oorlogh van Uwe Majeſteyt in zynen Rade was gelezen en geapprobeert.

Dit alles, Sire, doet genoegh zien, met wat applicatie en yver wy gearbeydt hebben, om aan Uwe Majeſteyt ſatisfactie te geven, en om in zyn begin te bluſſchen een vuur, 't welk apparent ſtaat de gantſche Chriſtenheydt te verteeren. En gelijk wy niet anders in dezen Oorlogh zyn getreden, als door eene indiſpenſable neceſſiteyt, tot defenſie en protectie van onze Onderdanen: zoo hebben wy zedert de rupture niet opgehouden, zoo veel in ons vermogen is geweeſt, te rechercheren de vriendtſchap van Uwe Majeſteyt, en onvermoeyt gebleven, om aan Uwe Majeſteyt by alle occaſien ouverture van Vrede te doen.

Tot dien eynde zonden wy aan de zelve in de maant van Juny des voorleden Jaars onze Extraordinaris Gedeputeerden, de welke tot Hamtoncourt geconfineert wierden, zonder aan haar audientie te willen verleenen, of te hooren 't geen zy van onzent wegen te proponeren hadden. Een Miniſter van den Keurvorſt van Brandenburgh vertrok mede om de zelve reden na Engelandt, en hadde op ons verzoek aangenomen, om aan Uwe Majeſteyt na behooren te repreſenteren de vyerige begeerte, die wy hadden, om de zelve in een ander ſentiment te zien, en de diſpoſitie, in de welke wy waren, om alles te doen wat in ons vermogen was, om de eere van zyne vriendtſchap wederom te mogen erlangen. Naderhandt, op de Propoſitie, de welke door de Mediateurs gedaan wierdt, van

eene

eene generale Stilstant van Wapenen, (om dat wy, volgens ons oordeel, daar inne niet en konden condescenderen, zonder het welvaren van onzen Staat te hazarderen) evenwel om te doen zien aan Uwe Majesteyt, hoe zeer wy wenschten, om aan hem te geven alle tekenen van respect, en om te procureren aan zyne Onderdanen alle de avantages, die zy uyt een Generalen Stilstant zouden hebben konnen trekken, offereerden wy aan Uwe Majesteyt eene te Water voor den tijdt van een Jaar, of voor zoo veel langer tijdt, als de zelve zoude goet vinden: geloovende in den staat, in de welke de zaken als doen waren, noyt meerder proeve te konnen geven van onze yverige genegentheydt, de welke wy hadden, om de wegh tot eene gelukkige reconciliatie te banen, als alle de Onderdanen van Uwe Majesteyt in staat te stellen, om te genieten alle de zoetigheden van den Vrede, terwyle de onze zouden lyden alle de incommoditeyten van den Oorlogh.

De Ministers van den Koning van Spangie hebben van tijdt tot tijdt de zelve zaken aan Uwe Majesteyt gerepresenteert, en hare instantien zeer dikwils aan de zelve gereïtereert, om hem tot Vrede te bewegen: maar boven alle deze avances, by ons in het publicq gedaan, hebben wy ons gedient van de middelen, die wy die efficacieuste hebben geoordeelt; en den Heere Prince van Orange, zoo wel door eygen inclinatie, als in considera-tie van ons zeer dikwils gereïtereert verzoek, heeft zich gedient van alle bedenkelijke wegen, om ons te doen erlangen de eere van Uwe Majesteyts vrientschap, en aan de zelve te representeren, de advantagie en de glorie, de welke Uwe Majesteyt daar uyt konde trekken, in 't herstellen van de ruste in de Christenheydt, en van ons de Vrede te gunnen, die wy verscheyde malen, en zoo vierighlijk gedisereert hadden: maar hoewel wy zeer groote reden hadden om te hopen, dat de instantien van een Prince, die de eere heeft van Uwe Majesteyt zoo na in bloede te bestaan, en wiens personele merite zoo bekent is, eyndelijk by Uwe Majesteyt geprevaleert zouden hebben tegens die gene, die ons qualijk geaffectioneert zijn, en dat wy ook bezwaarlijk konden gelooven, na dat Sijn Hoogheyts interesten en de onze gemeen waren geworden, en niet meer separaats hadden, dat Uwe Majesteyt zoude willen continueren in zijne eerste sentimenten, en als noch trachten in onze ruïne te velopperen een van de Doorluchtighste Princen van zijn bloedt. Wy hebben niettemin met groote bedroeftheydt gezien, dat alle deze redenen even zwak zyn geweest, en dat Uwe Majesteyt door geenderhande motiven heeft konnen werden bewogen, om yets van zijn eerste rigueur te relascheren; zulks dat men in plaatze van een favorabel antwoort op onze gedane ouvertures, ons tot Keulen verklaart heeft, dat'er geen Vrede te hopen was, ten zy men niet alleen aan Uwe Majesteyt, en den Koningh van Vrankrijk, maar ook aan den Cheurvorst van Keulen, en aan den Bisschop van Munster, inwillighden Conditien, die men noyt aan een Vry Volk heeft geverght, en die zoo weynigh tot Articulen van Vrede konnen werden voorgestelt, datze niets anders mede brengen, als eene absolute conqueste van den Staat, en de subversie van de Christelijke Gereformeerde Religie, daar van Uwe Majesteyt, en de Koningen des zelfs Doorluchtighste Predecessleurs altijdt geweest zijn de meeste stut en Beschermers, en die ook met eenen met zich sleepten niet alleen onze totale ruine, maar ook die van de Spaanse Nederlanden.

Dit zelve heeft ons geobligeert van onze zijde, na dat wy geresolveert hebben tot eene noodtzakelijke Defensie, onze Vrienden aan te dringen, om met ons te treden in nauwer Alliantie; en het heeft Godt de Heere belieft onze zorgh, en de middelen daar toe aangewent, zoodanigh te zegenen, dat het Alder-doorluchtighste Huys van Oostenrijk, zich voor ons verklaart heeft: en den Koning van Spanje in 't particulier met Ons gesloten heeft eene Offensive en Defensive Ligue, uyt krachte van de welke Sijne

Majesteyt albereydts den Oorlogh aan den Koning van Vrankrijk heeft gedeclareert. De zaken dan in dien staat zijnde, Sire, zoo kan uwe Majesteyt zeer licht gelooven, dat die van grooter gevolgh zullen zijn: maar al vooren het quaadt zonder eenige remedie zy, hebben wy zeer geerne een uytterste effort willen doen, en Uwe Majesteyt verzekeren, dat, hoedanigh de verandering in de zaken van Europa ook is, ons respect en deference voor Uwe Majesteyt altijdt de zelve is, en dat, hoe considerabel en machtigh onze Geallieerden zijn, wy even zeer gedisponeert blijven om Uwe Majesteyt te geven alle de satisfactie, die de zelve in redelijkheydt zoude konnen pretenderen, en wy hebben dat geluk, dat onze Geallieerden met ons zijn in een en het zelve sentiment. Wy derven hopen, dat Uwe Majesteyt aan onze bede, en aan de intercessie van hooghst-gemeldte onze Geallieerden niet zal refuseren, het geen wy tot noch toe niet en hebben konnen obtineren, en dat Uwe Majesteyt niet zal willen augmenteren de desolatie, die niet als al te universeel is.

Maar op dat wy niets en vergeten van 't gene Uwe Majesteyt daar toe kan bewegen, bidden wy, dat de zelve gelieve reflectie te nemen op alle 't gene van 't begin van dezen Oorlogh is gepasseert, en daar nevens te considereren, dat die van Particulier is Generaal geworden. Als Uwe Majesteyt zich in de zelve engageerde, waren wy d'eenighste Vyanden, tegenwoordigh is een groot gedeelte van Europa daar inne niet minder geinteresseert als wy. En Uwe Majesteyt en kan dezen Oorlogh, die alreede zoo ruïneus is geweest, niet continueren, zonder de zelve mede te declareren aan die gene, die zich met ons gevoeght hebben, en zonder te hazardeeren de behoudenisse van de Christenheyt, by aldien de Wapenen van den Koning van Vrankrijk komen florisant te zijn, door het Secours, 't welk Uwe Majesteyt aan hem zoude geven. Ook en kan Uwe Majesteyt niet meer qualijk opnemen, dat wy niet en konnen toestaan, 't geen de zelve zoude mogen eysschen in faveur van Vrankrijk, dewijle wy het zelve door eene indispensable necessiteyt niet konnen doen zonder Concert van onze Geallieerden. En alzoo het Generaal Tractaat geaccompagneert is, met veele difficulteyten, en dat wy voorzien, dat dit het middel zal zijn, om dezen ongelukkigen Oorlogh te continueeren, die wy zeer geerne wenschten met Uwe Majesteyt promptelijk ter neder te leggen, zoo zouden wy ons voor al zeer gelukkigh achten, indien eenige van deze Consideratien indruk in 't Herte van Uwe Majesteyt konnen geven, en de zelve disponeeren, om weder te keeren in de sentimenten, in de welke wy Hem voor dezen met vreughde gezien hebben: Als wanneer wy in gevolge van de reconciliatie, die wy ons beloven, niet en twijffelen, of de zelve zal duuren voor altoos. Ondertusschen bidden wy Godt Almachtigh

SIRE, &c.

In den Hage, den 25 October, 1673.

Dezen Brief bleef onbeantwoort / tot naar het scheyden van 't Parlament.

Verhandelingen van den *Koning van Engelandt*, en des zelfs *Parlamenten.*

Als nu den Tijdt van de Zittingen der Parlamenten tot Londen, zijnde den 20 October, 1673. (Oude stijl) vast begon te naderen / wenden den Fransen Gezant, alle mogelijke Middelen, en Beweegh-Redenen aan / met den Koning van Engelandt, op 't alderkrachtighst / in te scherpen / dat Sijn Majesteyt

ſteyt zich toch niet wilde laten verleyden, om het Verbondt, met Vrankrijk geſlooten, eenighzins te kreuken, of af te gaan. Den voorſz. dagh nu gekomen/ en 't Parlament vergadert zijnde/ wierd den Spreker in 't Huys der Gemeente geboden/ zijn gewoonlijke Zit-plaats te nemen/ maar alzoo hy zich hier in/ niet al te haaſtigh noch genegen betoonde/ ſchijnende te aerzelen/ wierd 'er geroepen/ Dat hy de Stoel of den Tour, tot zijn Zit-plaats zou moeten nemen: daar op hy zeyde/ Dat, by aldien hy in den Stoel moſt, het beſt zou zijn, eerſt Godt te bidden. Hier op wierd hem geantwoordt/ Dat zy eerſt begeerden te Stemmen, en dat Hy dan bidden mocht, zoo lang als het hem geliefde. Waar op de Stemminge voortging/ en beſlooten wierd/ te zenden/ het volgende

Addres van *'t Laeger-Huys*, aan den *Koning*, den 20 October, 1673. (Oude Stijl.)

GEordonneert, dat een Addres gedaan worde, aan *Sijn Majeſteyt*, door zoodanige *Ledematen* van dit Huys, welke van *Sijn Majeſteyts* geheymen Raden zijn; om *Sijn Majeſteyt* bekent te maken, dat het de demoedige verzoek-beede van dit Huys is. Dat het voorgenomen Huwelijk van *Sijn Koninglijke Hoogheyt*, (den *Hartogh van Jork*) met de *Princes van Modena*, niet voltrokken worde. En dat Hy niet en kome te trouwen met eenigh Perſoon, dan van de *Proteſtantſe Religie.*

Den Koning hier van bericht zijnde/ Prorogeerde, of ſtelde/ aanſtonts/ de Vergaderingen der Parlamenten uyt/ tot op den 27 October, (Oude ſtijl,) als wanneer Sijn Majeſteyt, die van 't Laeger-Huys, door den Swarten Staf, of Roede, dede ontbieden/ om in 't Hooger-Huys te verſchijnen/ alwaar Zy gekomen zijnde/ aanhoorden

Sijne Majeſteyts genadighſte Aanſpraak, als ook die van *d'Heer Cancelier*, aan beyde de *Huyzen* des *Parlaments.*

Mijne Heeren en Edelen;

IK had gedacht U E. heden te verwellekomen met een eerlijke Vrede; mijne toeſtellingen ten Oorlogh, en inwilligingen tot het Tractaat, gaven my groote reden om zulks te gelooven; edoch de Hollanders hebben my in mijne verwachtinge te leur geſtelt, en mijne Ambaſſadeurs tot Keulen met de verſmaatheyt van Conqueſteurs bejegent, en niet gelijk men van luyden in haar ſtant te verwachten had.

Sy hebben andere gedachten dan tot Vrede.

Hier door vind ik my verplicht om U E. andermaal te perſuaderen tot ſubſidie, de behoudenis en eere der Natie zulks nootzakelijk vereyſſchende; 't moet een ſubſidie zijn proportioneel met de gelegentheydt der zake; en ik moet U E. daar nevens zeggen, dat, zoo ikze niet haaſtig krijge, het onheyl niet te vergoe-

den

den zal zijn in mijne toestellingen tot het toekomende Voor-jaar; de groote ondervindinge die ik van U E. Edelen van 't Huys der Gemeente gehad heb, en gedogen niet dat ik geloove dat de practijken onser Vyanden U E. eenighsins konnen diverteren, van my deze subsidie of onderstant te doen, of dat U E. in gebreke kond blijven, van de proportie des zelfs t'adjusteren, of af te passen.

Ik vertrouw dat ik niet veel beweegh-redenen behoef te gebruyken, die bestendigh ben in 't maintineren van alle de professien, en belasten die ik gedaan heb, nopende de Religie en eygendom: en ik zal zeer bereytwilligh zijn om U E. versche blijken en exempelen te geven van mijn yver, tot onderhoudinge van de gestabileerde Religie en Wetten, zoo dikmaals als eenige occasie zulks zal vereyschen.

Ten laatsten ben ik hooghlijk geconcerneert, om aan uwe consideratie en zorge te recommanderen, de schult die ik de Gout-smeeden schuldigh ben, daar veel andere van mijne goede Onderdanen ingewikkelt zijn; van herten recommandeer ik U E. hare conditie, met verzoek van U E. bystant, tot hun onderstant.

Daar zijn noch meer zaken daar ik U E. van geinformeert wilde hebben, waar in ik my aan den Cancelier referere.

De *Heer Canceliers* Aanspraak.

Mijn Heeren, en ghy Ridders, Borgers en vrye Ingezetenen.

SYn Majesteyt hadde reden om te hopen dat hy U E. met den Olijf-tak van Vrede zou begroet hebben; zijne toestellingen ter Zee grooter dan in eenige vorige Jaren, nevens de Lant-Militie, welke hy by alle gelegentheyt gereedt had, gaven hem verzekering van zulks eer nu te bekomen; en te meer, om dat hy geen conquest beooghde, ten zy door wederbarstigheydt daar toe gedwongen; maar zijne inwilligingen tot het Tractaat, zijn zoo groot geweest, dat zelfs de Mediateurs verklaarden, datze redelijker wijze niet konden af-geslagen worden. Hy en konde geen Koning van Groot-Brittanjen zijn, zonder de Dominie en eygendom van zijn eygen Zeen te verzekeren; het eerste door een klaar en onverschuyflijk Artikel van de Vlagh; het ander door een Artikel, 't welk het recht der Visschery maintineerde, maar gaf de Hollanders permissie, als huurders, voor een kleyne rente te genieten en te continueren, de profijtelijke Negotie op sijne Kusten. De Koning was gehouden tot securiteyt van een geduurzame Vrede, als ook volgens de Wetten van dankbaerheyt en Bloet-verwantschap te zien, dat het Huys van Orangien bevestight, en de Louvesteynse, * die Carthaginiaanse Party t'ondergebracht worde; en hier in heeft de Koning niet harder gegaan dan redelijk was, en hun Regeering conform: en na 't geen de Voorzaten van de Prins onder haar genooten. Hier benevens was 't nodigh voor de Negotie van Engelandt, dat de Commercie op Oost-Indien gevoeghlijk vereffent wierde, alwaar

* Merkt, hoedanigh dezen Cancelier, zijne Spreuk van DELENDA CARTHAGO, in de voorleden Oratie aan 't Parlament, gedaan, is verdrayende, en de zelve nu op de Loevesteynse Partye, toe past. Als zich voor de gantsche Werelt hier van beschaamt hebbende gevonden.

des

des Konings eysch redelijk was, en na de Wetten der Natien; en hun manier van doen is in eenige weynige Jaren herwaarts exorbitant of uytsporigh geweest, en onderdrukkende, ziende alleen op hun macht en interest, en verdistruerende, zo-ze aanhielt, onze Oost-Indische Compagnie. Dit was het al, van een gewichte, daar de Koning op drong; als recht oordeelende dat die Vrede welke rechtmatig, redelijk en schoon was voor beyde Partyen, heyligh zou zijn en standt houden; en dat hy hier mede zou krenken het Interest en de reputatie van de Louvesteynse Partye onder haar, de welke met hun zogh in-gezogen hebben een ouden haat tegens Engelandt, en de zelve hare nakomelingen over dragen, als een onderscheydende Character, waar in zy haar getrouwheyt aan hun Vaderlandt stellen. Tot vergeldinge van deze oprechte en openhertige manier van procederen, aan des Konings kant, verzekert zijn Majesteyt U E. niets ontfangen te hebben, dan de smaadlijkste en verachtlijkste bejegening die men kan bedenken; Papieren in-gelevert aan de Mediateurs, door haar aangematight, met zulk een onfatsoenlijke taal gestoffeert te zijn, dat zy haar schaamden en weygerden te toonen: noyt eenigh Artikel nopende de Vlagh toe-staande, die duydelijk of klaar was: afslaende alle Artikelen van Visschery, dan een zoodanige die haar het recht der erfenisse voor een inconsiderabele zomme van penningen mocht verkopen, hoewel het een Rojaliteyt zy aan de Kroon van Engelandt, zoo vast, dat ik zeggen mach (met vergiffenis van Sijn Majesteyt voor zoodanige expressie) dat hy 't niet en kan verkoopen. Het Artikel van de Prins van Orangien, en het adjusteren van d'Oost-Indische Compagnie, hebben geen van beyde beter geluk gehad; en om alles in eener zomme te trekken, zy hebben deze laatste week een Trompetter gezonden, met een Addres aan Sijn Majesteyt, zijnde een deductie van hun verscheydene presentatien van Vrede, zoo zyze noemen, en hun begeerten nu tot de zelve; doch het is zoo van wegen de stijl als opstellinge, eygentlijk een Appel aan zijn Majesteyts Volk tegens hem; en de Koning heeft my belast U E. aan te dienen, dat hy geresolveert is, met haar een proeve van d'uytkomste der zake te nemen, en hun Addres nevens sijn Antwoort, door den druk gemeen te maken, op dat voor zijn Gemeente en de Werelt blijke, wat tastelijke valsheden en looze streken zy hem zoeken aan de mouw te spellen. Met een woort, in Engelant, en in alle andere plaatzen, en aan alle andere perzoonen in de Werelt, verklaren zy alles aan te bieden, om een Vrede van den Koning van Engelandt te bekomen: edoch aan Hem zelven, zijne Ministers, de Mediateurs, of zijne Plenipotentiarissen, mach men vast en zeker zeggen, dat tot op huydigen dage: ja zelfs in dit laatste Addres, zy niet met al hebben aen-geboden.

Zy begeeren dat d'Onderdanen des Konings wilden gelooven, dat zy om Vrede smeken, daar eygentlijk hun verzoek is alleenlijk te gedogen, dat zy eens Meesters van de Zee worden; 't welk zy verhopen, zoo zy te Lande mogen bestaan, lankheyt van tijdt haar zal gunnen: en eenmaal verkregen zijnde, is noyt te verliezen: nochte kan van eenige Staat of Rijk tot al te hooge prijs gekocht worden. En op hun over-een-kominge met ons in 't stuk van Religie, hoe vast wy daar op mogen gaan, als zy de macht aan haar zullen hebben, daar konnen voorgaande exempelen bewijs van geven, gepaerde Interesten hebben dikmaals de Vrede van

Aaaaa onder-

onderscheydentlijke Religien verzekert, maar men heeft naeuwlijks exempel, dat over-een-komende Professien de Vrede van differente Interesten hebben onderhouden.

Dit zijnde d'oprechte en natuurlijke staat of gelegentheyt van zaken, zoo is het dat Sijn Majesteyt met groote Assurantie zich werpt in de armen van U E. Sijn Parlament om bystant, gevoeghlijk voor zoo een groote zaak daar hy in geengageert is. Als U E. nadenkt dat wy een Eylandt zijn, 't is dan niet om Rijkdom, of Groot-Achtbaarheyt daar wy om strijden, deze nochtans moeten het Succes vergezelschappen; maar zelfs onze welvaart en tijtlijke goederen worden in twijffel getrokken: Wy vechten in dezen Oorlogh *pro aris & focis*, voor onze Vryheydt en Vaderlandt. Wy zijn langer geen vrye Luyden, zijnde Eylanders en Gebuuren, indien zy Ons ter Zee vermeesteren. Daar en is geen zoo wettelijke, noch loflijke jalousie in de werelt, als een Engelsman, op de aangroeyende grootheyt van eenigen Prins of Staat ter Zee. Zoo U E. toelate dat de Zee, onze Brittische Huys-vrouw, geschoffieert worde, een eeuwige Schantvlek zal ons aanhangen; dies my wel ernstelijk belast is, U E. te recommanderen niet alleen de Proportie, maar ook den tijt van onderstant; want, ten zy U E. daar tijdigh op denke, zoo en zal het niet dienstigh zijn tot het voornaamste ooghwit, om een Vloot vroegh in 't Voor-jaar in Zee te zenden.

Wat het tweede deel van des Konings Aanspreke belangt, ik en kan tot het gene Sijn Majesteyt gezeyt heeft, niet toedoen; want nopende de Religie en eygendom, zijn herte is met uw' herte, volkomentlijk met uw' herte. Hy heeft als noch niet geleert om U E. yets te weygeren, en hy vertrouwt uwe wijsheydt en moderatie zoodanigh te zijn, dat hy 't noyt zal doen. Hy verzoekt op U E. dat ghy met hem te vreden zijt, gelijk hy met U E. is, en hy zal U E noyt bedriegen.

Noch een woordt is my belast te zeggen, aangaande de schult aan de Goutsmeeden schuldig; de Koning houdt zich eere en gemoets-halven verplicht dat hy haar voldaan zie, daar-en-boven weet ghy wel hoe veel Weduwen, Weezen, en Particuliere Perzoonen deze algemeene ellende overvallen heeft, en hoe zwaar het valt, dat zoo een ongeproportioneerde last haar treffen zou, zelfs tot hun uyterste ruine. De gantsche zaak is doorgaans zoo wel bekent, dat ik niet meer behoeve te zeggen. U E. uytstekende Wijsheden hebben het niet in het begin gedaan, misschien op dat de Negotie van de Wisselaars mochte gesupprimeert worden, welk eynde nu bekomen is; invoegen dat nu uwe groote goetheydt die arme luyden, en veel onnoozele, wien het nevens haar raakt, wederom mogen laten toekomen eenige verquikkinge en verzekering van betalinge, in een behoorlijke tijdt.

Mijn Heeren en Edelen:

IK weet van geen meer belastinge, dies ik besluyten zal met mijn eygen hertelijke gebeden, dat deze Sessie de eere van de laatste gelijk mach zijn, ja overtreffen; datze volvoeren mach, 't geen de laatste begonnen heeft, tot behoudenis van deze Koning en Koningrijk; datze altijdt de roem mach hebben, van op een durabel fondament bevestight te hebben onze Religie, Wetten, en Eygendommen,

men, niet op dat wy niet heen en weer geslingert en worden, door onstuymige Winden, nochte over-ylt en worden door schielijk stil weer: maar dat een zachte schoone koelte, U E. voere in bestendige, eenparige en geresolveerde Wegh, in de Havens van Wijsheyt en Gerustheyt.

Die van de Gemeente, dan wederom in 't Laeger-Huys gekomen zijnde/ herhaalde den Spreker, de Redenen van des Konings, en Cancelliers Oratie: Maar de Overleggingen op de zelve/ wierden uytgestelt tot op Vrydagh, daar aan volgende/ en de voorsz. Oratien geordonneert/ met den Druk gemeen te maken: 't welk gedaan/ en in de Nederlanden, en elders over gezonden/ en vertaalt zijnde/ stondt men in Hollandt, en daar om heen/ niet weynigh verstelt/ over de harde manieren van spreken/ inzonderheyt van des Canceliers ophitzende Redenen; en voornamelijk/ dat men zagh/ dat den hier voorgaanden beleefden Brief der Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal, zoo weynigh bewegingen tot den Vrede, in Hen had veroorzaakt. Daar wierden doenmaals meer andere Zaken, in 't Laeger-Huys verhandelt; onder andere/ over 't Recht, van des Sprekers Stoel: voorts om op den 5 November, een Vierdagh aan te stellen/ en Doctor Stellingfleet, te verzoeken/ om dan voor 't Huys der Gemeente, in St. Margrets te Prediken; als ook op 't Stuk van de Religie, en de Hoven van Justitie. Mede wierd 'er een Bil of Geschrift ingebracht/ dienende tot Aanmoediging van d'Engelse Handtwerken, ook was 'er een Bil ontworpen/ tot Reparatie van de Kerken, en beter Betaling der Tienden: En hier op wierd die Vergadering opgeschort/ tot op Donderdagh naastkomende/ den 30 October, (Oude stijl.)

Het Huys der Gemeente, dan wederom vergadert zijnde/ bracht d'Heer Secretaris Conventry, aan de zelve/ het Antwoordt van den Koning, op het voorgaande Addres, rakende het Huwelijk van den Hartogh van Jork, en luydende/ als volght:

SYn Majesteyt hebbende ontfangen, een Addres van het Laeger-Huys, vertoonende haar ootmoedige begeerte, dat het geintentioneerde Huwelijk tusschen Sijn Koninglijke Hoogheyt, en de Princesse van Modena, niet en mocht voltrokken werden, heeft belast tot antwoorde te geven, dat hy verstaat, dat het Laeger-huys niet wel is geinformeert, van de zake van 't Huwelijk, zijnde niet meer een geintentioneert, maar een voltrokken Huwelijk, volgens de formaliteyten, gebruykt by den Princes, en met zijn Koninglijk consent en authoriteyt; en kon ook niet denken, dat zulks onaangenaam zoude wezen aan 't Laeger-Huys, alzoo Sijn Koninglijke Hoogheyt, in 't gezicht van de gantsche Wereldt, voor eenige Maanden al is geëengageert geweest in een Huwelijks-Tractaat met een andere Catholijke Princesse, en dat een Parlament, geduurende die tijdt, heeft gezeten, zonder de minste exceptie op te maken.

Doch hier in had deze Vergadering, gantsch geen gevallen/ over zulks ontstont 'er een Verschil, 't welk eyndelijk gestilt wierd/ met Resolutie, dat men

een ander Requeſt aan den Koning zou aanbieden / waar door men Sijn Majeſteyt zoude doen zien / de Redenen die zy hadden / om haar tegens 't voltrekken van dit Huwelijk, te opposeeren: Ook wierden 'er Commiſſariſen genommeert / om een Geſchrift te ontwerpen / ten eynde de Catholijken, en Proteſtanten, te konnen onderſcheyden. De geheele Vergaderinge verklaarden / dat die gene / welke niet wilden zweeren / alles dat het zelve Geſchrift inhieldt / zouden gedeclareert werden Incapabel, om eenigh Civil, of Militair Employ te bedienen / of Zit-plaats, in eenige Huyzen van 't Parlament te hebben / maar 5 mijlen van 's Konings Hof, gebannen wezen: Na 't welke beyde Huyzen, tot 's anderen daaghs ſcheyden. Wanneer zy weder by een gekomen / dede 't Laeger-Huys, naar eenige kleyne Requeſten, ge-examineert te hebben / 't Requeſt lezen / 't geen zy aan den Koning meenden te preſenteeren / tegens 't Huwelijk van den Hertogh van Jork, en reſolveerden / dat de Leden, die onder haar van den Secreeten Raadt waren / den Koning zouden gaan vinden / om te weten / wanneer 't hem zoude believen / datze by Sijn Majeſteyt, over dit Subject zouden komen: Dit gedaan / examineerden zy de Oratie van den Koning, aangaande de Gelt-middelen, waar op zy dit volgende reſolveerden:

DEze Kamer overwogen hebbende den tegenwoordigen ſtaat van de Natie, en wil geen vorder debat of deliberatie nemen, op eenige voorſlagen tot aſſiſtentie, of belaſting der Onderdanen, alvoorens den tijdt zal zijn geëxpireert van de betalinge van 18 Maanden, geaccordeert by een Acte van 't Parlament, geintituleert: Een Acte om te lichten een ſomme van een Millioen, 238770 ponden Sterlinks, om Sijn Majeſteyt te aſſiſteeren, in zijn extraordinaire Depences; ten minſten dat men eerſt evidentelijk kan zien, dat de obſtinaatheyt der Hollanders, daar toe noodtzaakt, en niet eer voor dat dit Koningrijk effectivelijk zal zijn verzekert, tegen de periculen des Pausdoms, midtsgaders de Paapſe Raden en Raadts-luyden, en dat men ordre ſtelle op de andere tegenwoordige offenſien.

Den 3 November, (Oude ſtijl,) 't Laeger-Huys weder vergadert zijnde / hoorden zy 't rapport van de Commiſſariſen, die by den Koning hadden geweeſt: En reſolveerden haar in 't Hooger-Huys te vervoegen / waarze 't Requeſt lieten lezen / 't welk zy ontworpen hadden / om te verkrijgen het afſchaffen van de Landt-macht, die zy zeyden te wezen / tot Drukkinge van 't Volk: Waar na zy ten 5 uuren, ter Audientie voor den Koning waren / daar haren Orateur, 't volgende Requeſt, aan Sijn Majeſteyt overgaf:

WY Uwe Majeſteyts ootmoedige en getrouwe Onderdanen, het Huys der Gemeente in dit tegenwoordigh Parlament, vergadert, volkomentlijk verzekert zijnde van Sijn Majeſteyts genadige intentien, omme te bezorgen de vaſtſtellinge van Religie, en behoudenis van uw Volk, in Vrede en geruſtheyt; en voorziende de gevaarlijke gevolgen welke vaſt zijn aan het Huwelijk van Sijn Koninglijke Hoogheyt den Hartogh van Jork, met de Prinçes van Modena, of

met eenige andere van de Paapſe Religie, houden wy ons zelven van gemoedt en plichtshalven verbonden, zulks aan Uwe Koninglijke Majeſteyt te vertoonen; niet twijffelende aan die geduurige getuygeniſſen die wy Uwe Majeſteyt hebben gegeven, van onze oprechte en trouwhertige genegentheden tot Uw Koninglijk Perſoon, zullen u lichtelijk doen geloven, dat deze onze ootmoedige begeerten voortkomen uyt gemoederen als noch overvloeyende van de zelve affectie tot Uwe Koninglijke Majeſteyt, en van intentien om Uwe Koninglijke Regeeringe te beveſtigen of te grontveſten op deze twee ſteunzelen (namentlijk op de Proteſtantſe Religie, en herten uwer Onderdanen) in alle demoedigheyt Uwe Majeſteyt ſmekende, het zelve in uwe Koninglijke bedenkinge te willen nemen, en uwe Onderzaten t'ontſlaan van bekommeringen daarze onderleggen, tzedert den voortgang, gedaan in die verhandeling. Wy bidden derhalven ootmoedighlijk Uwe Majeſteyt, dat Hy gelieve te conſidereeren, dat by aldien dit Huwelijk voortga, de gemoederen van uwe Proteſtante Onderdanen, hier binnen 's Landts daar door zullen ontruſtight worden, en vervult met oneyndelijke jalouſyen en misnoegheden, en Uwe Majeſteyt gebracht tot zoodanige Alliantie buyten 's Landts, die lichtelijk tot groot nadeel, zoo niet, ondergang van d'Intereſt zelfs van deze Proteſtantſe Religie zal uytvallen. Dat wy uyt droevige ondervindingen gewaar worden dat zulke Houwelijken de Papery in dit Koningrijk hebben vermeerdert, aangemoedight, en aanleydinge gegeven aan Prieſters en Jeſuïten, om hare opinien te verbreyden, en groote meenighte van Uwe Majeſteyts Onderdanen te verleyden; en wy merkten alreede hoe zeer die party 't hooft opſteekt, en moedigh wordt, op hoope dat dit Huwelijk zal voortgaan; de welke onlangs kleynmoedigh wierden door Uwe Majeſteyts genadige vergunningen in de laatſte by-een-komſte van dit Parlament; zulks dat wy grootelijks beducht zijn, dat dit veroorzaken mocht in het Volk vermindering van affectie tot Sijn Koninglijke Hoogheyt, die aan de Kroon zoo na Verwandtſchap is, en welkers eere en achtbaarheydt wy wenſchen dat altijdt in haar geheel mogen blijven.

Dat voor een ander Eeuwe meer ten minſten van dit Koningrijk, wy in geduurige gedachten zijn, en bekommeringe voor den aanwas van Papery, en het gevaar van de Proteſtantſe Religie. Eyndelijk conſidereeren wy, dat deze Princes, hebbende zoo veel Na-vrienden en Bloedtverwanten, in 't Hof van Romen, hun groote aanleydingen mocht geven, tot bevordering van hare deſſeynen, en hare practijken, onder ons hanthaven, en daar door penetreeren in Uwe Majeſteyts aller geheymſte Raadtſlagen, en te gemakkelijker ontdekken, den Staat van 't gantſche Koningrijk; en vindende dat na d'opinien der geleertſte Mannen, het doorgaans daar voor wordt gehouden, dat zulke Tractaten en Contracten door Proxie gemaakt, ontbonden konnen worden, waar van men verſcheyden Exempelen zoude konnen bybrengen, zoo ſmeken wy dan Uwe Majeſteyt in alle demoedigheyt, de conſumatie van dit voorgenomen Huwelijk, te willen annulleeren: En dies te ernſtiger verzoeken wy zulks, om dat wy noch het geluk niet hebben om eenige Nazaten van Uw Majeſteyt te zien, welke in de Regeering van dit Koningrijk mochten ſuccedeeren; om welken zegen wy Godt Al-

machtigh hertelijk bidden, dat hy Uwe Majesteyt en deze Koningrijken te zijner tijdt gelieve mede te kroonen, tot een onuytsprekelijke vreughde en troost van alle Sijn Majesteyts Onderdanen, die niet lievers wenschen dan altijdt te blijven onder de Regeeringe van Sijn Majesteyt en zijn Koninglijke Nazaten.

Hier op antwoorde haar den Koning, dat Hy hen in 't korte/ een Antwoordt sou laten toekomen.

Of schoon dit Parlament nu wel sagh/ dat sy met al dit hun woelen/ den voortgang van het alreede geslooten Huwelijk van den Hartogh van Jork, met deze Rooms-gezinde Princesse van Modena, niet souden konnen beletten/ soo wilden Zy evenwel hier mede te kennen geven/ hoe onaangenaam het selve hun was/ en tegen de borst stiet/ om in tijden en wijlen/ by eenige verandering/ sich hier van te konnen dienen.

Het Huys der Gemeente, dan geordonneert hebbende/ dat 'er een Addres aan Sijn Majesteyt soude geschieden/ daar in vertoont wierd/ Dat de Militie, in Dienst zijnde, een zware last was voor die Natie, gaven ordre/ om 't selve den Koning voor te dragen. Wanneer sy nu des anderen daaghs, den 4 November, O. S. wederom vergaderden/ gebeurde het/ dat de Swarte Roede, (gesonden zijnde/ aan den Spreker, en 't Huys der Gemeente, om de selve te belasten/ Dat sy hun naar 't Hooger-Huys, der Pairen, of Heeren, souden hebben te begeven/ alwaar Sijn Majesteyt, in sijn Koninglijk Gewaadt, mede sou verschijnen) en den Spreker te gelijk malkander/ voor de Deur van 't Laeger-Huys, quamen te ontmoeten: Den Spreker, binnen gekomen zijnde/ wierd 'er van Eenige terstont geroepen/ dat men de Deur soude toesluyten/ en dat den Spreker, sich na sijn Zetel sou begeven: Andere seyden/ dat de Swarte Roede, voor de Deur stont/ en dat men na hun wachte. Maar den Spreker, wierd na sijn Stoel gedreven; en daar wierd beslooten:

1. Dat de Alliantie met Vrankrijk, een Gravamen was.

2. Dat den quaden Raadt by den Koning, een zwaarmoedigheyt aan deze Natie veroorzaakte.

3. Dat d'Heer Lauderdale, slechts een overlastigh Persoon, voor deze Natie was, en onbequaam, om eenigh Ampt of Bediening te vertrouwen, en overzulks behoorde afgezet te zijn, &c.

Ondertusschen klopte de Swarte Roede, wel hart aan de Deur, waar over den Spreker, uyt sijn Zetel opstaande/ met groote verwarring/ deur ging.

Terwijl vreesden de Rooms-gezinden, en de Ministers, die Sijn Majesteyt den Oorlogh, met Vrankrijk, tegen Hollandt, hadden aangeraden/ dat den Koning wel licht yets tot haar nadeel/ aan 't Parlament sou toestaan/ om die alsoo voldoening te geven: Maar Sijn Majesteyt bemerkende/ dat het voornemen van 't Parlament geheelijk strekte/ om dit voorgenomen Huwelijk, van den Hertoge van Jork, tegens te houden/ en apparentelijk duchtende/ dat het sijn Eere te veel krenken soude/ indien het selve Huwelijk, 't geen met sijn Koninglijke toestemminge, was geapprobeert/ niet voltrokken en wierd/ soo oordeelden Hy best/ 't Parlament voor een korten tijdt, te Prorogeeren, of

uyt

uyt te stellen, en ondertwijl dit Huwelijk, zijn voortgang te laten nemen / misschien vertrouwende / dat als 't zelve was volbracht / de verandering der Tijden verandering in de Gemoederen van 't Parlament, zoude verwekken: Waar toe Sijn Majesteyt, den 4 November, (als vooren gezeyt is) in 't Parlament tradt / en 't zelve met de volgende Reden prorogeerde:

Mijn Heeren en Edelen.

IK behoeve u niet te zeggen, hoe onwilligh ik u hier te dezer tijdt beroepe, zijnde gevoeligh genoegh wat advantagien mijne Vyanden zoo buyten als t'huys zullen scheppen, by de minste apparentie van oneenigheyt tusschen my en mijn Parlament, ja ben verzekert, dat zy meer succes van zulk een breuk verwachten (konnen zy die verkrijgen) als van hun Wapenen. Dit zegh ik, zal (zoo lang ik leve) mijn hooghste betrachting wezen, om voor te komen, en om die rede dunkt het my noodtzakelijk een kort Reces te maken, dat alle goede Mannen haar zelven te recht mogen bedenken, tegens de naaste by-een-komst, en considereeren, of de tegenwoordige postuure van affairen niet veel eer vereyst de betrachting van de zaken van Religie, en onderstant tegens onze eenige tegenstrevers ter Zee, als de dingen van minder importantie; en ondertusschen zal ik niet verzuymen, alle mijn Onderdanen te laten zien, dat 'er geen grooter zorge als mijn eygen kan wezen, in de effectueele suppressie van de Paus-gezinden: En 't zal u schult wezen, zoo in u verscheyde Contreyen, de Wetten niet krachtighlijk ge-executeert werden, tegens den aanwasch van de zelve. Ik zal ook niet ledigh wezen in zommige andere dingen, dat u vergenoegen magh by brengen, en dan zal ik van u verwachten een gewenste wederkomst.

Waar op den Cancelier zeyde:

Sijn Majesteyt prorogeert beyde de Huyzen van 't Parlament, tot den 17 Januarii, Nieuwe stijl, aanstaande.

Om nu het Vergenoegen (daar den Koning, in het eynde van deze zijne laatste Oratie van spreekt) aan de Gemeente te geven / schijnt gevolght te zijn / het Afzetten, van den Grooten Rijks-Cancelier, en Zegel-bewaarder, den Heer Anthony Ashley Couper, Grave van Schrewsburry, een Man die met zoo veel Yver na de Gunste van zijn Prince trachte / dat hy niet ontzagh / den Haat van het Gemeen op zich te laden / die lange den Tijdt dienende / zich ook van de zelve wel gedient heeft / maar eyndelijk op den hooghsten trap van eer gesteygert / nu plotzigh neder stoorte / door het weervarstigh Lot: Hy had / (zoo het scheen) in zijn hier voorgaande Oratie, al te hart / na den zin van 't Parlament, tegen de Hollanders uytgevaren. Hy moest dan den Staf en Zegel den 20 November, in Handen van Sijn Majesteyt overgeven / die het zelve gaf aan Sr. Heneag Finch, een Wijs en wel Bemint Man; en wierd den Baron van Cornbury, groot Kamerling van de Koninginne, en noch zommige Andere, haar Bedieninge afgenomen / en om geheel de begeerte van het Parlament, omtrent de Papery te voldoen / heeft den Koning, den 20 dito, de volgende Proclamatie, doen af kondigen:

Des

Des *Konings Proclamatie*, tot *Onderdrukking* van de *Papery.*

CHARLES REX.

OM, in gevolge van onze gratieuse verzekeringen aan beyde de Huyzen des Parlaments, in de laatste Prorogatie, aan alle onze Onderdanen te laten zien, dat gene zorge grooter kan wezen, als d'onze in de effectuele suppressie van de Papery; zoo vonden wy goet den 14 van deze Maandt November, in den Raadt te stellen, en beveelen aan den Lord Hof-meester, en Lord Kamerling van onze Huyshoudinge, alle Papisten of Pauselijke Recusanten, of die gehouden werden voor Papisten of Pauselijke Recusanten, te verhinderen, van te hebben eenigh acces tot onse Presentie, of de plaats daar ons Hof zal wezen, van en na den 18 dagh van den tegenwoordigen Maandt November, en dede doen insgelijks beveelen aan de Rechters van onze Hoven, tot West-Munster; te overleggen de meest effectuele middelen, om in Executie te stellen de Wetten, tot voorkominge van den aanwas van het Pausdom, en spoedighlijk daar van rapport te doen aan ons. En nu, tot te beter effectuele suppressie van het Pausdom, in alle plaatzen van ons Koningrijk, en preservatie van de ware opgestelde Religie, zoo verklaren wy hier by, en maken publijk onze verder wil en behagen; gelijk als wy strictelijk belasten en beveelen aan alle Rechters van onze Hoven tot West-Munster, Justiciers van de Vrede, Majors, Sherifs, Bailjuwen en andere onze Officiers en Dienaars van de Justitie, hoedanige het zouden mogen zijn, dat zy voort effectuele zorge zullen dragen tot de vervolginge van alle Papisten en Pauselijke Recusanten, volgens de Wetten en Statuten van dit Koningrijk; en tot dien eynde op hare verscheyden Rechtsdagen, de gezeyde Wetten, zullen hebben te doen nakomen, en als dan mede zorge te dragen, dat zoodanige Papisten, en Pauselijke Recusanten, of Persoonen, suspect van zoodanige te zijn, in 't korte te recht gestelt, aangeklaaght en overwonnen mogen werden, volgens de Wetten, en dat van tijdt tot tijdt daar in behoorlijk werde geprocedeert.

Gegeven in ons Hof tot Whitehal, den 20 dagh van November, 1673. in het 25 Jaar van onze Regeeringe.

Dit scheelde zeer veel met een Proclamatie des Konings, voor omtrent anderhalf Jaar geleden/ (ten tijde van de Oorloghs-Declaratie, tegens Hollandt) afgekondight/ waar by de Rooms-gezinde, en ander Engelse Sectarisen, groote Vryheden, wierden toegestaan. Doch dit was doenmaals geheel tegen de borst van byna alle de Engelse Gemeente: Maar nu met deze Proclamatie, wilde den Hartogh van Jork, mede de Paperye uytroeyen/ Occasie daar toe nemende/ door het bedenken/ dat zijn Palleys, mede een Aanhang, of Gedeelte, van Witthal was/ en eygende het zelve Placcaat ook toe/ op zijn Hof, 't welk kort daar na/ door een byzondere Proclamatie des Konings, bevestight is geworden.

Ver-

Vergadering van *'t Parlament*, in *Schotlandt*.

DEn 22 November, 1673. vergaderde in Schotlandt, ook het Parlament, daar de Koninglijke Commissaris, de Graaf van Lauderdale, in de Eerste Sessie des Konings Brief, aan dat Parlament overleverde / en de zelve met de volgende Harangue breeder uytbreyde.

Mijn Heeren en Edelen.

DE leste maal heb ik d'eer gehad den Koning in dees plaatze te dienen; Ik maakte U doen by Sijn Majesteyts bevel bekent, de gronden en oorzaken van zijn Engagement, in dezen zoo onvermijdelijken Oorlogh, tegens de Staten Generaal van de Geunieerde Provintien, voor de securiteyt van zijn Koningrijk tegens haar, welke zy ons veel eer hadden willen ter neder smijten, 't welk doen alleenlijk was voorzien, zoo by Godts goede providentie, en des Konings wijsheyt, dezen Oorlogh niet was verklaart geweest. Ik recommandeerde u ter dier tijdt te considereeren zijn Eer, Interest, en uw eygen securiteyt ('t welk zekerlijk 't meest onscheydelijk was) en vertoonde heel reële en effectueele wegen, dat de Machten van zijn Koningrijk mochten gesuppleert werden, om Sijn Majesteyt by gelegentheyt te dienen, tot een schrik van zijn Vyanden, en zekerheyt van zijn Koningrijken: Ghy dede doen blymoedelijk zulk een Som lichten, als waarschijnlijk mocht voorzien werden, tegens eenige uytheemse invasie, of binnenlandtse commotie, die de Vyanden hier konden verwekken; Voor het welke Sijn Majesteyt u wederom hertighlijk doet bedanken: Hy heeft 't zelve niet gediverteert van die eynden, waar voor 't was gegeven: En zoo groot waren zijn Scheeps-preparatien, te zamen met zijn Landtmacht, van deze Somer, dat hy groote redenen hadde gehad te verwachten, een rechtvaerdige en eerlijke Vrede: Maar 't heeft de insolente hartnekkigheyt van de Vyanden geweest, dat hy in die hoope is bedrogen: Daarom heeft hy my bevoolen de Sessie van 't Parlament, dees dagh te houden, 't welk al van over veele Maanden was geadjourneert, en als hy u bekent maakt de redenen van dezen Oorlogh, laat hy u ook weten, hoe hy alle mogelijke middelen heeft gebruykt, om die te eyndigen. De Sweden (zijnde de Mediateurs) stelden een Tractaat voor; Sijn Majesteyt accepteerden 't en offereerden Duynkerken om te tracteeren, als de meest overeen-komende Plaats, voor alle de gene die den Oorlogh raakte: Maar den Vyandt refuseerden 't, alhoewel Sijn Majesteyt geduurende de laatsten Oorlogh met haar heeft getracteert in haar eygen Stadt Breda: De Mediateurs proponeerden een stilstandt van Wapenen, eer noch eenigh Engagement deze laatste Somer was voorgevallen; Sijne Majesteyt stont het toe, maar den Vyandt refuseerden 't ook hovaerdighlijk: En den Koning nam de Stadt Keulen aan, voorgestelt by den Vyandt tot een Handel-plaatze, waar hy zijn Plenipotentiarisen met redelijke Propositien zont, en deze waren zoo moderaat, dat de Mediateurs verklaarden, zy niet redelijk konden afgeslagen werden: Nochtans had den Vyandt zoo groote adversie tot de Vrede, dat zy noyt wilden verklaren, wat

voldoening zy hem wilden geven, noch zoo veel als beantwoorden eenige Propositie, gemaakt by de Mediateurs voor den Koning of zijn Geallieerden; ja zoodanigh was haar insolentie, dat zy Papieren in gaven, gevult met zulke ongeschikte taal, dat de Mediateurs beschaamt waren, en die weygerden te zien: Daarom is den Koning gedwongen den Oorlogh te continueeren voor zijn eygen Eer, de maintenue van zijn rechtvaerdige Rechten, en de bescherminge van alle zijn Onderdanen; waar in hy niet van de hertelijke over-een-kominge van dit en al zijn Koningrijken twijffelt. Een andere groote Reden van 't houden dezes Parlaments, is, om met u over een te komen, in 't nemen van zulken effectuelen loop voor de bedwinginge en straffing van de Velt-Conventiculen, en andere seditieuse practijken, als dat van de goede Wetten, die ghy hebt gemaakt, mogen verkrijgen een nauwe gehoorzaamheyt, en dat de Vrede en ordre mogen bewaart werden, in dit Koningrijk: De wegen en middelen voor dit goet eynde laat hy tot uw wijsheyt, niet twijffelende van de zelve zorgh en affectie tot zijn dienst in dit, welke hy al van over lang in u heeft bevonden: En dewijl de valze tongen van de gedisaffectioneerde Sijn Majesteyt en zijn Gouvernement mochten overhalen, met snoode lasteringen en valze ingevingen, zoo is my weder particulierlijk bevoolen, aan u te vernieuwen de volste verzekeringen van Sijne Majesteyts standtvastige continuatie, in zijn vaste en onveranderlijke Resolutie, tot maintenue van de Ware Gereformeerde Protestantse Religie, en 't Gouvernement van deze Kerk by Aerts-Bisschoppen, en Bisschoppen tegens de Papery en separatie: En ik ben ten vollen geauthoriseert tot alzulke verdere actien, als u dunken zal over een te komen, voor de gerust-stellinge van de zinnen van dit Vredelievent Volk, en de voorkominge van den aanwas der Papery of Schisma, ook door alle goede middelen, te verzekeren de Ware Gereformeerde Religie, en de Vrede van deze Kerk. Ik ben van gelijken ten vollen gevolmachtight, om te geven Sijn Majesteyts Koninglijke toestemminge tot alzulke goede Wetten, als ghy zult offereeren, voor den aanwas van den Handel, de verbeteringe van de Manufacturen, of eenige andere wegen, vervorderende 't goet van dit Koningrijk; Zoo dat ik niet twijffele by Godts Zegen en uw Wijsheyt van een gelukkigh eynde van dit, gelijk ik gezien hebbe in voorige Zittingen van 't Parlament.

Maar 't Parlament scheen hier in 't grootste genoegen niet te hebben, oordeelende dat haar Gravaminaas, eerst afgedaan mosten zijn, zoo over den Impost van de Tabak, Zout, als Brandewijn: Doch dit zoo niet wel willende gelukken, prorogueerde Lauderdale, den 16 December, 't Parlament tot den 1 April naastkomende. Dus veele Heeren hier niet veel genoegen in scheppende, resolveerden na London te gaan, daar onder den Hertog van Hamilton, den Graaf de Twadele, den Luytenant Generaal Drummont, en den Ridder Harper.

In deze Maandt November, arriveerde de Engelse Smirnase Vloot, sterk 23 Schepen, te Portsmuyen, zijnde zeer gelukkigh de Kapers, die op haar pasten, ontsnapt: Zy was rykelijk geladen, zoo dat den Koning, voor zijne Rechten, wel 100000 ponden Sterlings, van de zelve genoot.

Of schoon den Koning, het Parlament, had doen scheyden / zoo blevender evenwel / veel van des zelfs Heeren te London, die met den Spaansen Gezant, den Marquis del Fresno, (de welke Last had / en ook groote moeyten aanwende / om den Nederlandtsen Vrede, afzonderlijk met dien Koning te bevorderen) verscheyden heymelijke By-een-komsten, hielden (zoo men zeyde) om den rechten Grondt te weten / van 't gene de Heeren Staten der Vereende Nederlanden, tot voortzetting van den Vrede, haren Koning deden aanbieden.

Veele Landt-Soldaten, wierden noch dagelijks uyt Engelandt, ten dienst van den Fransen Koning, na Vrankrijk overgescheept. Den Koning van Engelandt, den Brief van hare Hoogh-Mog: aan Sijn Majesteyt geschreven / (hier vooren gestelt) nu ontfangen / en in zijn geheymen Raadt, gelezen zijnde / dede het hier volgende Antwoordt, daar weder op afgaan.

Brief des *Konings van Engelaandt*, aan de *Hoogh-Mog*: *Heeren Staten Generaal* der *Vereende Nederlanden.*

HOogh-Mogende Heeren:

Hoewel dat U E. Brief van den $\frac{5}{15}$ October (aangemerkt de tegenwoordige conjuncture van affairen, de materie dieze behelst, en de maniere van die te zenden door een Trompetter, daar uwe Gedeputeerden tot Keulen, in veelvoudige conferentien aldaar waren met onze Plenipotentiarissen) den aart veel eer van een Manifest dan van een Brief uytdrukt, en dat U E. by gevolgh lichtelijk daar geen antwoort op verwacht; niettemin zoo tot verdedinge van onze eere, als om dat deel der werelt te redden uyt het bedrogh, 't welk daar door mocht verabuseert worden, hebben wyze niet willen laten berusten, zonder daar op distinctelijk van stuk tot stuk t'antwoorden: zoo alsze vervat zyn in U E. Missive (welke wy U E. door den zelfden handt die ons d'uwe toebracht, te rugge zenden) en dat hier om te meer, alzoo 't mocht gebeurt zyn, dat door de groote revolutien onlangs in uwe affairen, en door de verandering van uwe Ministers voorgevallen, U E. ook zelfs voor waarheydt mocht hebben aangenomen, het gene quaat-geaffectioneerde Persoonen U E. zoo boosaardighlyk hebben ingeblazen, om daar door uw eygen Volk, zoo wel als het onze te misleyden.

Men zal niet veel bewys-redenen behoeven op te halen om de werelt t'overtuygen, dat'er veel aanstootelyke Medalien, Opschriften en Pasquillen deze jongst-voorledene Jaren over al in uwe Provintien zyn uytgestroyt, tot verkortinge van onze eere, en die van de gantsche Engelsche Natie, nadien datze zoo notorieus en universeel waren: doch tot op huydigen dage hebben wy, nochte yemandt anders geweten, dat U E. eenigh gedeelte daar van hebt gedisavoyeert, tot dat u gemelde Brief ons de weet deê, dat op de klachten aan uwen Ambassadeur alhier, U E. den Stempel had doen breken, uyt vreeze of'er eenige nieuwe mochten heymelyk na gebootst worden; U E. en maakt ook geen gewag van de minste straffe den handadigen daar door aangedaan.

Nopende de zaak van Surinam; konden U E. de werelt of ons Volk doen gelooven, 't geen U E. in dit Papier of Geschrift affirmeert, U E. zelve zoud boven uwe Medalien uytgemunt hebben, en meer injurieus zyn dan de zelve, in ons een klak aan te wryven, die wy alzoo min hebben verdient als U E. hopen wy, geloof bekomen zult in de beschuldinge. U E. verhaalt toegestaan te hebben 't geen wy eyschten in faveur van onze

 Onder-

Onderdanen, achterblijvende tot Surinam; hebben wy niet gedurigh aangehouden en gedrongen om hunner ontslaginge, van de tijdt af, dat wy U E. die plaats in handen over leverden, tot den aanvang dezer tegenwoordige Oorlogh; ende en is noch het meerder deel daar van niet nagebleven? Worden zy aldaar voor uwe Slaven gehouden op onze begeerte? Hebben wy onze Schepen derwaarts gezonden, slechts uyt een schyn, met een inzicht om de zelve noch verder, en om meerder welstants halven uwe dwinglandy t'onderwerpen? En wierdt niet de Officier derwaarts gezonden, de Majoor Banister, voorts op zijn aankomste aldaar vast gezet, en niet toegelaten zyne Landtsluiden toe te spreken, of bekent te maken de zorge die wy voor haar droegen; en protesteerde hy niet tegens den Gouverneur van de Capitulatie in achthien byzondere poincten overtreden te hebben? En wilt ghy-lieden zeggen dit alles volgens onze begeerte geschiedt te zijn? Indien U E. zoo tedere zorge droeght voor de bloedtstortinge van beyde Natien, als ghy-lieden in uwe Missive voorwendt, U E. en zoud zoo lang en met zulk een hardnekkigheydt niet gepersisteert hebben in het onderdrukken van onze Onderdanen, die U E. den blaam hier van ons op den hals konde werpen, dat U E. daar toe wel gezint zoud zyn; al het gene dan dat wy tot deze assertie konnen zeggen, is, dat U E. alles dat wy verzoeken, in der daat met woorden wel toestaat, maar dat wy noyt yets van U E. met'er daadt bekomen hebben.

't Geen daar aan volght, was de gepretendeerde satisfactie, die U E. zeght t'allen tijden aangeboden hebt te doen, ten opzicht van de Negotie onzer Onderdanen op Oost-Indien. Het wierdt solemnelyk belooft by het Tractaat van Breda, dat de zaken zouden geadjusteert zyn door Gecommitteerden herwaarts te zenden, als daar toe meer tijdt en respijt was; doch U E. weet wel, dat onze Ambassadeur, dien wy na gedachte onderhandeling zonden, om by U E. te resideren, met alle zyne instantien in die zaak niets konde opdoen, dat onze Compagnie eenighzins konde vernoegen; nochte heeft de Heer van Beuningen, die tot dien eynde expres hier scheen gekomen te zyn, yet meer in alle zyne conferentien met onze Gecommitteerden op dat subject gepresenteert. 't Is zulks, dat d'Ambassadeur Boreel hier een volkomen macht te voorschyn bracht, om over een offensive en defensive Ligue met ons te handelen en te sluyten, maar wy en konden de propositie niet aannemen, om dat des zelfs conditien niet rechtmatigh genoegh waren, en dat hy, in plaats van ons op onze klachten satisfactie te doen, niet eens wilde gedogen dat men daar van reppen zou; in tegendeel strekte zyn gantsche discoers nergens anders toe, dan om ons wys te maken, dat de Staten Generaal ons deze Ligue aanboden, tot een teken van hun vriendtschap, en slechts tot onze verzekertheydt, schynende haar indifferent ofze aangenomen wierdt of niet; en verheffende gedurigh de grootheydt van uw macht te Water en te Lande, als die tegens de formidable macht van Vrankrijk genoegh konde bestaan: en ons dikmaals dreygende dat U E. zoodanige Ligue konde maken als het U E. beliefde met Vrankrijk, en dat zelfs tegens ons, zoo wy niet aannamen 't geen zyne Meesters ons aanboden. Het slot van deze twee poincten is, dat'et den Heer van Beuningen geliefde te discoureren over de satisfactie by ons gevordert, in 't stuk van den handel op Oost-Indien; doch hy vertrok zonder yets te presenteren; en de Heer Boreel presenteerde ons een offensive en defensive Ligue aan, zonder ons satisfactie te geven voor voorledene injurien, of securiteyt voor toekomende. En dit alles, ten eynde dat d'injurien daar wy over geklaaght hadden, datze tot dien tydt uwe peculiare daden waren, door een solemneel Tractaat voor d'onze mochten verklaart worden.

De naaste zaak van offensie aan ons gegeven, was (gelijk U E. in uwe Missive wel aanmerkt) het affront in de Maant van Augustus 1671. begaan tegens het stryken van de Vlagh. Men heeft daar over aan uwen Ambassadeur, alhier residerende, geklaaght: en

hy

hy verzekerde ons daar een billyke satisfactie op te zullen bekomen: doch na 3 of 4 Maanden verloopen zynde, zonder dat U E. zulks in 't minste gade sloeght, hielden wy ons verplicht om onzen Extraordinary Ambassadeur af te vaerdigen, om van U E. in serieusser termen satisfactie af te vorderen, dan wy te voren hadden gedaan. Waar op geen vernoegende antwoordt bekomende, kreegh hy order om weder te keeren; korts daar aan wierdt hy door een Extraordinaris Ambassadeur van d'uwe gevolght, de welke verklaarde geen macht te hebben om reparatie te doen van dit affront, of van eenige andere zaken daar wy zoo dikmaals klachtigh over vielen; maar om t'accordeeren op termen van een reglement in 't toekomende, nopende het strijken van de Vlagh; doch zeggende met eenen, dat hy uyt zich zelven, en zonder met U E. wederom te consuleren, dies aangaande niets op papier konde stellen. d'Aankomfte des gemelden Extraordinary Ambassadeurs was omtrent de tijdt, dat wy gereedt stonden om een openbaren Oorlogh tegens uwen Staat te declareren, welke wy niet langer konden uitstellen, om dat het Voor-jaar op handen was, en gemeldte Ambassadeur persisteerde dat zyne instructien hem niet toe lieten op onzen eysch yets te doen; nochte en konde hy ook yet bybrengen tot justificatie van zyn dilay, dan dat hy ons presenteerde aan zyn Heeren Meesters om ampeler macht en instructien te schryven.

d'Oorlogh hier op volgende, in des zelfs hitte quamender van U E. drie Gedeputeerden zonder eenige Paspoort van ons, of ons van haar aankomste te verwittigen, volgens de costumen in den Oorlogh gebruykelijk; waar op wy haar wel mochten in detentie gehouden hebben (gelijk U E. zeght dat wy deden) maar hielden ons vernoeght, met hun te waarschouwen, dat zy in deze onze Stadt niet en zouden komen logeeren, in plaats hier van hun in ons Palays tot Hampton Court Logementen ordinerende, nevens alle andere gerieflijkheden hun Character betamende; en dissimulerende 't geen wy wisten te passeeren tusschen haar, en Persoonen daar zy op practiseerden, om beroerten en disorderen in onze Stadt te veroorzaken, of om den voortgang des Oorloghs te verstoren; des niettemin lieten wy niet na, om aan haar te zenden zommige van d'aanzienlijkste Persoonen uyt onzen Raadt, om met haar in conferentie te treden, en hun voorstel t'aanhooren: aan wien zy slechts tot antwoordt gaven, en daar zy ook tot op hun vertrek in persisteerden, dat zy geen authoriteyt nochte instructien hadden om eenige propositien te doen, maar genegen waren de gene die haar mochten voorgedragen worden, gehoor te geven, en aan hare Heeren Meesters over te zenden; hopende dat terwijl wy over deze apparentie bedeest stonden, de Gedeputeerden die U E. op dien zelfden tijdt aan den Alderchristelijksten Koning hadde afgevaerdight, een separaat Tractaat met hem mochten hebben gesloten.

En kondt ghy lieden u zelven met deze opinie liefkozen, dat de werelt deze manier van doen zou aanzien voor een overtuygende bewijs uwer vyeriger begeerten tot Vrede? Heeft oyt Prins of Staat een Ambassadeur gezonden, met intentie om te bekomen 't geen d'Ambassadeur niet toe gemachtight was, of om te sluyten, of te onderteekenen, en dat aan een Prins, daar zy mee in Oorlogh waren? Het is op meerder reden gefondeert te gelooven, dat 't geen U E. deed slechts was om tijdt te winnen, daar U E. zocht in 't werk te stellen die dreygementen ten opzicht van Vrankrijk, die de Heer Boreel ons te vooren had gegeven.

De Minister van Brandenburgh dee noyt eenige verklaringe, dat hy hier quam om eenige openingen van Vrede te doen; ofte dat hy eenige andere commissie had, dan om ons t'inclineren tot de recommandatie van zyn Heer en Meester te willen gehoor geven in 't geen hy ons mocht voordragen. Hy quam hier toen d'Extraordinary Ambassadeur van zyn Doorluchtighste Majesteyt den Koning van Sweden aan quam, in order om ons de

Mediatie van zyn Heer en Meester aan te bieden, die wy vrywilligh omhelsden; gelijk ook een propositie ons door haar voorgedragen tot stilstant van wapenen: doch kort daar aan, toen zy U E. het zelfde voordroegen, heeft het U E. raadtzaam geacht zulks volkomentlijk te verwerpen, en waart zoo lang doende met het verkiezen van een plaats om van Vrede te handelen, dat'er eenige Maanden mee deur gingen, zonder dat'er yet anders te wege gebracht wierdt, dan om uw' poinct te bekomen van de Stadt Keulen tot een byeenkomste te nomineeren: waar in eens zynde, en onze Vloot vaerdigh om Zee te kiezen, U E. ons de weet deed een stilstant van wapenen ter Zee te willen aannemen. Waar op wy ons verplicht hielden t'antwoorden, dat de Vrede in veel minder tijdt mocht werden gemaakt, dan men over de termen van een partiale opschortinge of stilstant van wapenen mocht komen te accordeeren; hoewel het ons een looze streek toe scheen te zyn, slechts geinventeert om de ooren van 't gemeene Volk te betoveren, en ons onnuttelijk te doen verslyten al onze toestel tot d'Equipagie van onze Vloot. Kort om, toen onze Koopluyden in der daadt door een stilstant van wapenen voordeel mochten behalen, heeft het U E. volkomentlijk afgeslagen, en dan slechts ingewilligt toen U E. zaaght dat uwe Provintien by den voortgang des Oorloghs lichtelijk schade mochten lyden.

De Ministers van Spangien hebben ons noyt eenige conditien aangeboden, noch eenige andere dienst gedaan, dan om ons in algemeene termen te doen inclineren tot gedachten van Vrede, die wy altijdt in der minne van hun aannamen. Nochte heeft onze Neef de Prins van Orangien ons oyt eenige opening van Vrede gedaan. Wy moeten noodtzakelijk avoyeren dat uwe comportement jegens hem tot op het voorleden Jaar toe, geen zeer goet bewijs was om ons te doen gelooven, dat uwe intentien om met ons in een goede correspondentie te leven, reël en sinceer waren: en hoewel wy ongewilligh waren om ons resentiment van zijn publijcque bejegening te doen blyken, om zyne Vyanden geen aanleyding te geven van aan hem meer quaadt te doen; niettemin zoo dra als de goede genegentheydt van 't Volk, prevalerende tegens de Louvesteynse party, hem opgedragen had die macht en authoriteyt in de Regeering, welke zyne Voorzaten zoo wel hadden verdient, hebben wy ons met meerder yver en kracht geschikt om Vrede te maken; daar toe vorder aangeport door het onverwachte succes der Wapenen te Lande van den Alderchristelijksten Koning. Wy zonden voort Ambassadeurs Extraordinary aan hem om het Tractaat by te woonen, het welk de Louvesteynse party wou gehanthaaft hebben, met uytsluytinge van ons, by aldien dat de deught en genereusheydt van die Prins zulks hadden willen gedogen; doch zoo dra als men onze Ambassadeurs aldaar ter plaatze gewaar wierdt, vertrokken de Gedeputeerden zonder haar meer te laten zien; volgende dat fondamenteel maxime, 't welk U E. met den aanvang dezes Oorloghs had geleydt, om ons door allerley streken af te zonderen, om daar van u voordeel te maken.

Wat belangt U E. insinuatie onzer meeninge om onzen Neef den Prins van Orangien uyt te roeyen en te ruineren, U E. is de ongerechtigheyt van die verwyting genoeghzaam bekent, en daar U E. tot Keulen opentlijk klaaght aan de Mediateurs, dat wy al te yverig zyn in 't bevorderen van zyne interesten, zoud U E. onze Onderdanen willen doen gelooven, dat wy hem geen goet herte toedragen; en om dit abuys goet te maken, voeght U E. daar by, zonder daar de minste reden van te geven of te hebben, dat onze eysch tot Keulen strekt tot omstootinge der Gereformeerde Religie, en ruïne van onze Neefs huys. Wy en konnen onze aanmerkingen op dezen Brief of dit Manifest (by U E. geformeert, met intentie om U E. en ons Volk t'abuseeren, en gewentelt in termen van respect tot onze Persoon, en schoone woorden omtrent een Vrede) niet besluyten, zonder byvoeginge van 't geen de obstinaatste onder U E. behoorde t'overtuygen; op den zelfden tijdt wou U E. ons bewegen tot het breken van ons Woordt en Trouw, gedaan aan onze Geallieerden,

lieerden, van geen separaat Tractaat in te gaan; U E. stelt het voor een fondamenteel poinct, dat U E. u woordt aan den uwen gegeven, niet en konde breken zonder U E. eere te krenken, als of u eere U E. altijdt behoorde dierbaar te zyn, doch d'onze van weynigh of geen waarde by ons.

Ondertusschen doet U E. de handelingen van uwe Gedeputeerden tot Keulen, passeeren voor de schoonste en oprechtste die'er mogen zijn; en die van onze Plenipotentiarissen reprocherende voor ongemaniert en onoprecht, zeggende, dat, niet tegenstaande al uw pogen, wy noyt noch yets van onze eerste rigeur wilden laten vallen. Hier in beroepen wy ons op onze Mediateuren zelfs, die in geen gebreke zullen blijven van ons recht te doen, met de Werelt te laten weten, dat onze gemelde Plenipotentiarissen, ten minsten d'eene helft van hun eerste eysch hebben laten vallen, daar d'uwe haar gedurig verschoonden van antwoort te geven op eenige der zelver, ten zy dat van de Vlag, waar mee zy haar genegen toonden om ons in het toekomende te gratificeren, doch in zeer gelijknamige termen, en die geen acht zullen nemen op eenigh recht, dat wy in voorledene tijdt daar toe hadden: en dit is het eenige, waar in U E. getoont hebt de minste genegentheyt om ons toe te geven, gedurende de gantsche loop van deze Negotiatie; en hebbende niet wijders gevordert in de openingen van Vrede, die U E. zeght ons voorgedragen te hebben door onzen Neef den Prins van Orangien, de Ministers van Spangien en Brandenburgh, en door die van de Mediateuren zelfs, daar van is 't dat U E. in uw gemelde Brief niet een woordt van gewagh maakt; handelende van de materie van Vrede in generale termen, om voor u zelven de reputatie daar van te bekomen, en ons geen een propositie doende, dan om ons van onze Geallieerden te scheyden: een daadt die U E. al te gering acht voor een Republijcque, maar betaamlijk genoegh voor een Koning.

Begeert U E. de Vrede met ernst voort te zetten, zendt, in plaats van opgepronkte expressien, machten zonder vorder uytstel aan uwe Gedeputeerden tot Keulen, om rechtmatige en gelijke Artijkelen nevens d'onze op papier te stellen: en de Werelt zal zien hoe veerdigh dat wy zijn om ons daar na te schikken, en te hervatten die resentimenten van vriendtschap en estimatie, welke de Koningen, onze Voorzaten, uwen Staat altijt hebben toegedragen, en aan U E. te doen blijken dat wy oprecht zijn.

Uyt White-Hall den 7/17 November 1673.

U E. goede Vrient,

CAROLUS REX.

In deze Maandt November, verkregen de Poolen, een groote Victorie tegen de Turken. Te Parijs was mede veel Hof-gezwier, met het onthalen van de Oude en Jonge Princesse van Modena, die van daar na Calais reysde / om na Engelandt over te schepen / en haar Huwelijk, met den Hartogh van Jork, te voltrekken.

Doen den Marquis de Villars, Fransen Ambassadeur, te Madrid, kennisse van de Rupture, tusschen de 2 Kroonen had gekregen / gaf Hy daar aanstonts bericht van aan Monsr. d'Almeras, op dat Hy zich met zijn Scheeps-Esquadre, van de Spaanse Havens, zoude af houden: Korts daar aan quam ook een Courier te Madrid, van Sijn Excellentie de Monterey, om de Koninginne, hier van te verwittigen; waar op datelijk alle Effecten, van de Franse Koopluyden, wierden Geconfisqueert; by eenige van de welke men wel 50000 Goude Pistoletten vont.

bont. En dewijl den Graaf van Molina, Spaansen Ambassadeur, uyt Vrankrijk, was belast te vertrekken / en na Bayona reysde / om aldaar de Fransen in te wachten / nam den gedachten Marquis de Villars, van 't Spaanse Hof, ook zijn Affcheyt-Audientie. Ondertwijl wierd den Koning van Spangien, van alle Grooten, en Uytheemse Ministers begroet / dewijl Hy nu den 6 November, 1673. in zijn 13 Jaar tradt. De Stadt Madrid, vereerde doen aan de Koninginne 700000 Kroonen, tot de Oorloghs-kosten, en men was daar by alle middelen bezigh / om Geldt-middelen uyt te vinden / tot het zelve Subject.

Als nu den Keyzer, met de Nieuwe Keyzerinne, haar eenigen tijdt te Grats hadden opgehouden / keerden zy weder na Weenen, en komende aldaar den 11 November, wierden met alle bedenkelijke Eer, van de Keyzerinne Weduwe, het gantsche Hof, en gewapende Burgerye, heerlijk omfangen.

Nu ter tijdt wierd 'er ook een gevaarlijke Verradery, te Lissabon ontdekt/ tegen den Prince Don Pedro, Koninglijk Regent van Portugal.

De Franse waren nu zeer ontstelt / dat de Spaanse, tot heel in Vrankrijk quamen stroopen / en Contributien eysschen: Een van deze partyen uyt Kamerijk, ontmoeten de Bagagie van den Hertogh van Chaunes, een van de Franse Plenipotentiarisen te Keulen, die een keertje na Vrankrijk ging doen/ welke zy plonderden / doch zoo ras den Commandant wist dat het de Bagagie van den Hertoge van Chaunes was / quam hy by den zelven Hertogh zijn Onschult, van Onbewustheyt doen / en dede alles weder geven. Van een andere kant wierd Vrankrijk zeer gequelt / door de Spaanse, in 't Franse Compté: Den Collonel Massiette, quam zelfs met 500 Ruyters, en 2 of 300 Dragonders, tot dicht onder de Stadt Dyon, waar hy veel Dorpen uytplonderden / en groote menighte Beesten mede nam.

Den Koning liet deës tijdt 't Kasteel Orangie, door 't Regiment de Marine, gecommandeert door Sr. de Gringan, belegeren.

De Franse hadden 't nu zeer druk van een Ontmoeting, tusschen eenige van haar Troupen, en de Spaanse in Roussillion, 't geen zy aldus verhaalden: Den Graaf de Bret, aldaar commanderende / verstendight dat de Spaanse by Lampourdan, 4000 Ruyters, en Voet-knechten, by een brachten / om op den Franse Bodem te stroopen / commandeerde den 4 November, Sr. de la Chaux, met 800 Paerden, na Cerdane, ten eynde dit te beletten / en eenige zaken te ondernemen / zoo 't de gelegentheyt vereyste: Den Graaf de Bret, volghde met de rest na Pertuis, alvoorens Sr. de Marais, met 100 Musquettaires, af zendende / om een zekere Passagie in te nemen / waar 20 Spaanse Ruyters, by de Burgh de Junquieres lagen / die / na datze eens gechargeert hadden / afweken / 't geen Sr. de Marais, aan den Graaf de Bret liet weten / en nam voorder deze Burght in / daar hem dien Graaf noch 40 Ruyters te hulp zont: Met deze in een pleyn voorttrekkende / vernam hy veel Spaanse Esquadrons in Batailje, en gereedt om hem te ontfangen; hier van den Graaf bericht gevende / zont die aanstonts Sr. de Gast, en een Esquadron, van dat van Roussilion, onder Sr. de Montfort de Vivier, derwaarts; wanneer 'er een hevigh Gevecht ontstont / waar in de Spaanse haar ongemeen dapper hielden / doch wierden eyn-

deling

deling gedwongen af te wijken / tot aan de Poorten van de Stadt Figuéres, campeerende de Franse te Louftalnou. 's Nachts daar aan / kregen de Spaanse een aanmerkelijke Hulp-troup, waar mede zy den 6 dito, op de Fransen aantrokken: Den Graaf de Bret, marcheerde daar op datelijk na haar toe / gevolght van den Baron d'Auffillon, wanneer men een ruwe Schermutzel hadde / tot dat Sr. de Marais, met zijn Mufquettaires, daar by quam / die eens gechargeert hebbende / de Spaanse dwongen te rugh te deynzen / tot aan een Engte, en een Gracht vol Water, van waar zy 's avondts na haar Steden trokken / met verlies van 60 Ruyters, en eenige Officiers, onder de welke den Baron de Linas, commandeerende de Cavallerye: Gelijk ook den Graaf de Bret, na Junquieres.

De onderlinge Strooperyen der Spaanse, en Franse, begonnen nu in Brabandt en Vlaanderen, dapper aan te gaan: Den Graaf de Nancre, Fransen Gouverneur van Aeth, doorliep met 4 of 5000 Ruyters, 't platte Landt rondtsom Bruffel, alles onder Contributie brengende / en by faute van dien / de Dorpen plonderende en verbrandende / gelijk het Dorp Affche: Ter andere zijde vielen de Spaanse in Vrankrijk, en zetten wel 200 Dorpen onder Contributie. In 't begin van deze Maandt November, trokken 60 man onder een Sergeant, uyt Valencijn, naar de Revier d'Efcarpe, waar by 't Kafteeltje Warleyn lagh / bezet met 15 Franse, 't geen zy met een Krijghs-lift overweldighden / en aanstonts zoodanigh versterkten / dat men 'er maar langst een Wegh by konde komen: Maar den Prins van Condé, dit vernemende / en overwegende de Gewichtigheyt van de Plaats, quam 3 dagen daar na / met 4000 man, en eenigh Canon voor 't zelve Kafteel, doch met fchieten niet konnende uytwerken / liet 24 uuren lang Storm op Storm daar op doen / waar door een groot deel van zijn Volk bleef / tot eyndelijk de Spaanse door vermoeytheyt waren gedwongen te Capituleeren, en op eerlijke Conditien uyttrokken. Na 't welke den Prince van Condé, onder een geleyde van 4000 Ruyters, na Parijs toogh / (als gezeyt is) hebbende alvoorens aan den Marquis de Bellefonds, (doenmaals daar aangekomen) 't Commando over de Vlaamfe Conqueften, overgegeven.

Een Frans Schip, gaande van Rouaan naar Liffabon, en door een Zeeuwfe Kaper genomen / wierd van den zelven na Nieupoort opgezonden / doch het stootte onder 't Canon van 't Fort, tegens 't Landt aan ftukken, wanneer men al de Koopmanfchappen daar uyt nam / en in de Stadt bracht; maar de Franfen van dit verongelukken verkuntfchapt / quamen datelijk met 3 Efquadrons Paerden, en eenigh Voet-volk, uyt Duynkerken derwaarts / om de Waren te verzekeren / doch vonden de Katskop gelicht / wanneer zy / na dat op haar eenige fchooten gedaan waren / weder vertrokken. Den Prins van Vaudemont, ging dees tijdt na Luxemburgh, om daar een Contributie-Kantoor, over Lottheringen op te rechten.

Den 7 November, togen uyt die Stadt 80 Voet-knechten, na 't Kafteel van Rodemacheren, waar de Franse, zedert 't Jaar, 1667. geduurigh Guarnizoen opgehouden hadden; dit taften zy Manmoedighlijk aan / en kregen 't naar een harde tegenweer / in / met kleyn verlies. Een andere partye van 15 Ruyters,

uyt de zelve plaats gegaan / ontmoeten op de Wegh van Metz, 52 Franse Voetknechten, diezе geheel in route sloegen / en eenige gevangen kregen. 15 Soldaten, van 't Regiment van den Prins van Baden, onder den Exercitiemeester, mede uyt Luxemburgh getrokken / bedreven doen een stoute daadt, want verwittight / dat den Marquis de Clemery, op 't Kasteel van Cuevre was / omtrent 25 mijlen van die Stadt, resolveerden hem daar van daan te halen / niet tegenstaande hy meer dan 60 Domestijken by hem had / en zy voorby veel Franse Kasteelen, mosten passeeren / die sterk Guarnizoen in hadden / gelijk zy ook uytwerkten / en hem binnen Luxemburgh brachten. Uyt Roermonde deze tijdt / 27 Ruyters, van 't Regiment van Duc de Holsteyn gegaan / troffen by Venlo, 80 Franse Ruyters aan / dieze aanstonts verjoegen.

Daar en tegens bedreven de Franse doen te Tongeren, een zeer wreede Actie, ja nauwlijks beter / als zy te Bodegraven en Swammerdam hadden gedaan / 't welk aldus toeging.

De *Stadt Tongeren*, door de *Franse*, overweldight, en geplondert, &c.

DE Franse Troupen, die lange in 't Landt van Luyk gemoeskopt hadden, keerden door Tongeren, wederom na Mastricht, met afscheyt, dat zy tegens den 20 November, weer zouden komen: Ondertusschen gingen de Burgermeesters van Tongeren na Luyk, om dit aan den Secreeten Raadt aldaar bekent te maken, met verzoek, om tegens die tijdt een goet secours te mogen hebben, 't welk hun, van 600 man sterk, belooft wierd, doch als de Burgermeesters van Tongeren antwoorden, dat het te weynigh was, om zoo een ontwalde Stadt te beschermen, en datze ten minsten 1000 man mosten hebben, wierd hun 't zelve toegestaan, om die 's anderen daaghs te zenden, maar daar quamen 'er maar 300, onder den Collonel Jamar: Waar op de Fransen uyt Mastricht, over de 3000 man sterk, den 21 dito 's morgens, voor de Poort van Tongeren quamen, om in de Stadt te komen; doch die van binnen stelden hen in tegenweer, en zonden om noch meer secours na Luyk, daar op de Fransen zich van een Poort trachten meester te maken, welke die van binnen heftigh verdaedighden, terwijl een partye van de Franse Ruyterye, aan de andere zijde van de Stadt, daar de Muuren om verre geworpen, en alleen met Palissaden bezet waren, de zelve Palissaden af-kapten, en in de Stadt drongen, waar door de Luykse Soldaten, na datze haar 4 uuren lang, als Leeuwen geweert hadden, genoodtzaakt waren de vlucht te nemen, en hun met zwemmen over de Grachten te bergen; in deze gelegentheyt betoonden zich den Collonel Jamar, niet als een Collonel, maar als een Generaal, invoegen dat door zijn manhaftige tegenweer, meer als 500 Fransen bleven, behalvens de gequetste, die een groot getal uytmaakten, benevens veel Officieren, daar onder, (zoo men zeyde,) de Soon van den Gouverneur van Mastricht, den Grave d'Estrades, mede was: Maar na dat de Fransen nu in de Stadt gekomen waren, plonderden zy niet alleen de Burgers, maar ook de Kerken en Kloosters, tot Ciborien en Remonstrantien toe, en bedreven 3 dagen

lang, alle gruwelijkheden, die men van verwoede Soldaten kon verwachten: Wanneeerze eyndeling, als'er niet meer te plunderen was, de Stadts Muuren voort neder wierpen, de Poorten verbranden, en alle Voorraadt en Plunderagie, mede na Maftricht wech voerden.

De meeste *Nederlandtse* overwonnen *Steden*, door de *Franse* verlaten.

ALs nu wierd de Ontfteltenis onder de Franfen, vermits den Optocht van Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Orangien, zoo groot / datze aanftonds op alle middelen bedacht waren / hoe zy de voortgang van des zelfs Aanflagen zouden ftuyten: Hier toe moft Volk wezen / en dat had Vrankrijk in geen overvloet; hoewel de Lijften van des Konings Armeen, in 't begin van de Optocht wel 150000 man hadden opgegeven; doch nu waren zy zoodanigh vermindert / door 't blijven / verloopen als anderzints / dat de Franfen niet beftant waren een machtigh Leger te Velde te brengen / zonder groote ontblootinge van haar Guarnizoenen; 't welk niet werdende goet gevonden / zoo wierd raadtzamer geacht / een partye van de Nederlandtfe Overwonnen Plaatzen te verlaten / en 't Volk daar uyt te lichten / om een bequaam Leger te formeeren / als deze machtige Nederlandtfe, Duytfe, en Spaanfe Heyr-Legers, zonder tegenftant Meefters van den Rijn, Maas, en de Moezel, te laten werden: Waar door dan de Franfe, in de Nederlandtfe Conqueften, (by aldien dit uytgevoert wierd) in zich zelfs zoude moeten hebben verfmelten / zonder eenige hulp van Vrankrijk, te konnen genieten / of aan 't zelve te konnen doen: Hier toe wierd dan de Ordres van 't Franfe Hof, aan Duc de Luxemburgh afgezonden / op dat hy zich van de onnoodighfte Plaatzen zoude ontflaan / en 't Volk daar uyt lichten: Welke Ordres Duc de Luxenburgh, zeer wel heeft nagevolght / doch met een Wreede opleggingе van Brandtfchattingen, in de verlaten Plaatzen, over de bedorven en geruineerde Inwoonders, in 't werk te ftellen / gelijk volgen zal.

't Verlaten van de *Stadt* WOERDEN.

IN Hollandt waren twee Verfterkte Steden, door de Franfe, in 't voorleden Jaar, 1672. ingenomen / en van alles wel verzorght / namelijk / Naerden, en Woerden; Hoedanigh het eerftgenoemde / door geweldt van Wapenen, onder 't beleydt van Sijn Hoogheyt d'Heer Prins van Oranjen, wedrom aan den Vereenden Staat, gebracht is geworden / (is hier vooren befchreven.) Maar Woerden is van zelfs van de Franfen verlaten / en dat op de volgende manieren: Den Gouverneur kreegh den 2 November, 1673. Order van Luxemburgh, in plaats van de Wallen te verfterken / de zelve te flechten / en alles dat yets van Waerden was / na Uytrecht te voeren / 't geen by hem zeer ras wierd nagekomen / want 't Gefchut, Ammonitie, en alles / wierd in Schepen geladen / en na boven gevoert; daar op ontboodt hy den 3 dito, de Heeren op 't Kafteel, aan wien hy vertoonde: Dat zijn laft ftrekten, om 20000 gul-

dens voor de Brandtschattinge te eysschen, en by aldien zy 't zelve weygerden, dat hy bevel had van den Koning, en Duc de Luxemburgh, de Stadt te laten verbranden, en 't Kasteel en Poorten te doen springen. De Heeren en de Burgers, hier over haar Onmacht toonende, en bewijzende, wat al Overlasten, Schaden, en Beroovingen zy van de Franse hadden moeten uytstaan, en dat 'er wel meer als 200 Huyzen, waren afgebroken, geruineert, en leegh gestoolen, zulks dat het hen onmogelijk was, deze Somme op te brengen, konden echter niets verwerven; maar kregen tot antwoordt van den Commandant: Dat hy by faute van dien, de Stadt zoude moeten in de brandt laten steken. Verklarende verders: Alles aangewent te hebben, tot vermindering dezer Somme, maar dat het niet hadde konnen verkrijgen, en datze zelfs (zooze wilden) na Luxenburgh konden reyzen, om te zien wat afslagh zy zouden konnen bekomen. Daar by voegende: Dat voor zijn zelfs, van haar niets begeerde. Hier op gingen eenige Heeren na Uytrecht, om dit aan Luxenburgh te vertoonen: Die 't by hem zoo verre brachten, datze op 15000 guldens over een quamen, benevens noch 1000 guldens voor de Palissaden, midts dat de Poorten, Wallen, en 't Kasteel in stant zouden blijven: Waar mede zy den 5 dito, weder te Woerden quamen. Onderwijl hadden de Franse in die tijdt, alles in Schuyten gevoert, wat zy konden, en een Bolwerk, 't Kasteel en Poorten ondermijnt, om te laten springen, als zy vertrokken zouden zijn.

Zoo haast als van dit Verlaten in den Hage, aan de Regeeringe bericht quam, dat de Franse van meeninge waren, de Stadt te verbranden, wierden terstondt Ordres aan de Heeren Burgermeesters van Leyden, en Oudewater, afgevaerdight, met verzoek, dat zy-luyden, ten spoedighsten, zoo veel Gereetschap, tot tegenstant, en demping van Brandt, als zy eenighsins missen konden, op d'uyterste Posten aan die Stadt Woerden gelegen, wilden toeschikken, om by des Staats Troupen, die derwaarts aantrokken, tot blussinge van den Brandt, te konnen werden gebruykt; gelijk by de voornoemde Steden ook gedaan is geworden.

Daar en boven had den Heer Grave van Waldek, ook Ordre gegeven aan den Heer Generaal Majoor Fariaux, om naar Woerden te gaan, met de Troupen van Alfen, Nieuwerbrugh, den Uythoorn, en de Wierikken, alwaar hy op den 5 dito, met menighte Vaartuyg, waar onder 4 Schepen, met Geschut voorzien, en andere met allerhande Krijghs-tuygh geladen, aanquam. Ontrent Woerden komende, gaf gemelten Heer Fariau, Ordre aan den Heer Boreel, Luytenant Collonel van 't Regiment van den Marquis de Thouars, om den Vyandt met 300 Man, te gaan ontdekken, welke door 200 andere ondersteunt wierden. De Heeren Fariau, en Thouars, waren zelf in een Sloep, om van alles Kondtschap te nemen, en te zien, of haar Volk wel toegerust was, dat van den 5, tot den 6 dito, duurde.

Den 6 November, tegen den avondt viel een Schermutzel voor, by de Schans, die den Vyandt op den Dijk, tusschen Woerden en de Wierikken, gemaakt had, waar in van 80 Fransen, (die daar binnen lagen) 20 Soldaten, en 3 of 4 Officiers, onder andere een Luytenant van de Switzers, en niet een van de Staatse, bleven.

Den 7 dito, gingen de voorsz. Heeren Fariau, en Thouars, den Luytenant Collonel Boreel, die de Voortocht hadde / met haar Sloep binden / die zy met het Kanon tusschen beyde / in Bataillie gerangeert vonden / wanneer den Heer Fariau, voor aan marcheerde / en Ordre gaf / dat men hem zoude volgen. Omtrent Woerden komende / ontmoeten haar een Vrouw, berichtende dat het geheele Guarnizoen van den Vyandt, uyt de Stadt getrokken was / maar dat het zelve / naar alle apparentie / eenige Plaatzen ondermijnt had / 't welk daar na / onderzocht zijnde / alzoo bevonden wierd. Het Huys te Harmelen, hadden de Franse, ook al verlaten / dat korts na 't bezetten van Woerden, mede met Staten Volk, bezet is.

Ondertusschen waren de Fransen yverigh bezigh / met haren Train, Bagagie, en al dat 'er byna los was / wech te voeren / als 9 Vrachtschuyten, volladen met Zakken vol Meel, al 't Geschut, Boskruyt, Loot, Lont, Bedden, van de Borgers, en Brandthout, uyt 't Gasthuys, wierden na Uytrecht verzonden.

Meer als 350 man, waren nu doende / om de Buytenwerken te slechten; de Borstweeringen der zelver waren aan de binnekanten / zeer net / en cierlijk / door de Fransen, met Pannen opgezet / die nu door dit slechten / met duyzenden wierden vernielt; Doch de Magistraat, koft de zelve / van den Commandant, voor een somma Penningen, vry / en dede af kondigen / dat die gene, die deze Pannen wilden helpen bergen, en in hoopen zetten, na gedanen arbeydt, voor hare moeyten, op 't Stadthuys, zouden werden betaalt.

Den 7 November, 1673. ten 11 uuren, trokken de Franse, aldaar met een groot geraas uyt / de Magistraat en Predicanten, aan 't Kasteel, en de Poort van den Commandant, afscheyt nemende / die tot Ostagiers, voor de rest van de Brandtschattinge, (zijnde een partye gereedt betaalt) mede nam: Cornelis Jansz. Lambertson, Dirk Buyk, Brouwer, Hendrik Giessen, Wijnkooper, Dr. Boogh, Klaas Swager, Aert Klaasz. Valk, Gijsbert Griffioen, Klaas Fek, Swatendijk, Klaas Berzingen, Pons Lambertsz. van Zeyst, en den Advocaat Blyëel: Maar mede zy dien dagh noch t'Uytrecht quamen. Doch den 10 dito, des avondts, quamen de voorsz. Ostagiers, al weder binnen / zijnde de resteerende Penningen uytgevonden / en voldaan. Den Heer Fariaux, nu bericht zijnde / dat alle de Fransen daar uyt waren / zont hy Capiteyn Rijswijk, met 3 Compagnien daar in / volgende met de rest; en vernam ook door eenige Franse en Switzers, die hun versteken hadden / dat het Kasteel, en een Bolwerk aan de Luyterse Kerk, ondermijnt was; maar op eenige derwaarts gingen / en de Lonten, en 't Boskruyt, daar van daan haalden / zijnde de Lont onder 't Kasteel noch maar drie vinger breedt lang van 't Boskruyt af. Naderhandt wierd 'er van Delft 12 Yzere Stukken Geschut, en alle noodtwendigheydt ingebracht / en eenige Heeren gedeputeert / om nevens den Ingenieur Paan, de Fortificatien te bezichtigen / en alles weder op te maken.

Alzus is de Stadt Woerden, op den 7 November, 1673. van de Tyranny der Fransen verlost / naar dat zy aldaar / byna / 14 Maanden lang / hadden huys gehouden. Aanstonts wierd Ordre gestelt / dat de Stadt van de Vuyligheden en Stank der Fransen, gereynight / en den Rijn, en andere Wateren,

daar omheen / van de gezonken Schuyten, en Pramen, ontledight / en voordere Onnuttigheden gezuyvert / zouden worden.

De Stadt Vyanen, wierd ook op 9 of 10000 guldens gebrandtschat / en dit was voor de Foy van haar Neutraliteyt.

't Verlaten van de *Schans* CREVECOEUR.

DEwijl zy van deze Schans, geen Brandtschattinge konden eyssen / slechteden zy die geheel / maar presenteerden de Kerk, en 't Commandeurs Huys, te laten staan / by aldien die van den Bosch, 3000 Pistoolen voor Brandtschattinge wilden geven: Maar de Gouverneur van de zelve Plaats, had een partye Volks, uyt dat Guarnizoen gecommandeert / na Empel, om 't Kerkhof daar sterk te maken / en de Fransen, den Uyttocht te beletten / onderwijl dat de Uytleggers „derwaarts mede opkoorten; doch een van de zelve / daar Capiteyn Haren op commandeerde / geraakte op 't Droogh; waarom de Fransen die kregen / en sneden een Dijk door / waar mede zy beplgh na de Graaf konden komen; weshalven dit gecommandeert Volk, van Empel weer vertrok / waar door toen de Fransen na de Graaf togen / stekende de Kerk in dat Dorp, in hare Doortocht, noch mede in Brandt.

't Verlaten van de *Stadt* BOMMEL.

DEze sterke Fortresse, waar aan den Koning van Vrankrijk, tzedert 't zelve in zijn macht was geweest / wel 60000 guldens, aan de Fortificatien te kost gehangen had / kreegh het geluk / dat mede verlaten wierd / makende de Fransen in 't Begin dezer Maant November, daar toe / alle Toestel, zoo met vervoeren van Geschut, Ammonitie, en alles / als met het Slechten van de Wallen: Den Gouverneur accordeerden met de Heeren, na veel Stribbelingen, op 36000 gulden, voor Brandtschatting, waar voor zy 12 Ostagiers, mede namen: Den Heer Grave van Hoorn, zijnde op het bericht van dit verlaten / met eenigh Volk, in de Bommelerwaert, te Zuylichem gekomen / verwachten daar noch een Secours, om de Fransen, in die Stadt aan te tasten / en haar voort te doen vertrekken; waar toe de 3 Regimenten van Palm, Weede, en Zobel, beneden Gorcum lagen / maar konden door Contrarie Wint, niet voortkomen / weshalven die door 100 Groenlandtse Chaloupen, derwaarts wierden gebracht / maar toen hadden de Fransen, die Stadt den 14 dito, al verlaten / trekkende den Grave van Hoorn, den zelven achtermiddagh, daar met eenigh Volk noch in / en wierden doen aanstonds de Fortificatien, met behulp van de Burgers, weder opgemaakt / komende korts daar aan eenige Heeren Gecommitteerden, met Ingenieurs derwaarts / om de zelve in haar Volkomenheyt te brengen: Naderhant zijn van de 12 / mede genomen Ostagiers, uyt hare Verzekering; zeven ontsnapt / waar door d'overige 5 / van Tiel, (daar zy verzekert waren geweest) na Nimwegen, in zwaarder Bewaringe, vervoert zijn.

't Verlaten der *Stadt* UYTRECHT.

Deze Hooft-Stadt, daar de Franse Overften, als Duc de Luxenburgh, den Intendant Robbert, Stoupa, &c. haar Hof hielden/most/ (vermits de zwakheyt van haar Oude Stadts Muuren) altijdt voorzien zijn / met een Bezettinge, van ten minsten 6 of 7000 man, (daar over men de Inwoonders, buyten gemeen had geplaaght / met Schattingen op te brengen / en Soldaten te onderhouden) was derhalven voor haar ondienstigh / dies stelden zy alle Toebereydtzels aan / om deze Stadt mede te verlaten; doende daar toe in 't begin dezer Maandt, alle Bagagie van de Grooten, pakken en zakken / om na Vrankrijk te voeren/ als mede al het gene dat yets van waerdye was / waar toe zy alle Wagens, Karren, en Schepen presten / die te bekomen waren. Den 3 dezer, trok den Collonel Pypher, met zijn Regiment Switzers, na boven; daar tegens quamen 400 andere Switzers, van de omleggende Dorpen, als mede veel goet uyt Woerden, weder binnen.

Aleer de Fransen uyt Uytrecht vertrokken / voerden zy uyt het Vonnis, tegen Monsr. du Pas, gewezen Gouverneur van Naerden, hier te vooren verhaalt; Dit geschiede den 7 November, in de Schemer-avondt, als wanneer Hy (met de Mantel om d'Ooren geslagen) op de Neude wierd gebracht / en aldaar onder de Galgh, zijn Degen hem over 't Hooft gezwapt / voor zijn Voeten gebroken/en noch andere Smaadtheden zijn aangedaan: Eenige zeyden/dat het Du Pas zelfs niet geweest is / maar een ander / die daar toe gekoft / of gedwongen was. De meeste andere Franse Officiers, die mede binnen Naerden hadden gelegen / zijn afgezet / en tot eenige Ampten te bedienen / onbequaam verklaart: uytgenomen de Switzers, die / om redenen / verschoont zijn geworden.

Den 9 dito, vertrok 't Regiment van de Koninginne, mede na boven / en den 15/ volghden Duc de Luxenburgh zelf / onder 't losbranden van 't Canon, met noch eenige andere Troupen. Den 11,/ quamen 600 Franse Ruyters, in de Stadt, die daar groote Moedtwil bedreven: Den zelven dagh, deedt den Gouverneur Stoupa, de Stadt en Staten aandienen / dat hy haar Particulierlijk most spreken / en wanneer zy gekomen waren / droegh hy haar voor / dat des Konings ordre aan den Intendant lagh, de Stadt (om dat 'er veel quaadtwilligen in waren) te laten in de brandt steken. Hy presenteerde daar neven zijn Tusschenkomst, om den Intendant hier over te spreken: De Heeren leyden hier op aanstondts Vergadering; en gingen daaghs daar aan by den gedachten Stoupa, om voor haar by den Intendant een Goedt Woort te spreken / 't geen hy beloofde; 's namiddaghs quamen zy weer/ wanneer aan haar een Briefje van den Intendant wierd gegeven / van den volgenden inhoudt:

Eysch van den *Intendant Robbert*, voor *Brandt-schatting*, van de *Stadt Uytrecht*.

ZYnde genoodtzaakt om na Arnhem te gaan, en wetende dat Mijn Heeren de Staten van meeninge zijn, om my te spreken, over het geen dat Haar gezeyt is, aangaande de ordre die 'er is, van de Stadt te branden: Schrijf Ik U Ed: deze regeltjes, om U Ed: te verzoeken, van haar bekent te maken, dat Ik geen ander middel wete, om hare Stadt van het branden te bevrijden, als met het betalen van 500000 guldens, tot onderhoudt van des Konings Troupen; en dat behalven, en boven het laatste Accoordt; dat wy gemaakt hebben, waar van de somme alle daagh betaalt moet worden; en ook zonder prejuditie van het gene, dat Ik eyssche van de andere Steden, van de Provincie; zijnde deze somme alleenlijk tot afkoopinge van het verbranden van de Stadt: Gedaan tot Uytrecht, op den 12 November, 1673.

ROBBERT.

Dezen Eysch quam zeer qualijk over een / met de Capitulatie, (in ons Eerste Deel, Pag: 267. te lezen) waar op die van Uytrecht, haar zoo goedtwilligh / aan den Koning, hebben overgegeven; daar in vint men een Artijkel, luydende aldus:

Dat de Provincie, Stadt, en Steden van Uytrecht, niet zullen worden geplondert, nochte gebouden zijn, het zelve af te koopen, of worden gebrandtschat.

Dit en d'andere Articulen van de Capitulatie, waren van den Koning zelver toegestaan / en door Sijn Majesteyts Ordre, van Monsr. de Louvois, Eersten Minister van den Koning, ondertekent: Doch wierden nu aldus schandelijk als met voeten vertreden / en het Koninglijk Woordt, en Beloften onteert / en logenachtigh gemaakt. De Heeren Gecommitteerden, voer den zulke / of diergelijke Redenen, d'Heer Stoupa, ook te gemoet / de welke zelfs bekende / dat dit een harde zake was / en noodigh / om haar Ed: Mog: de Heeren Staten des Landts, en d'andere Steden, van 't Sticht van Uytrecht, bekent gemaakt te worden; overmits daar noch een zwarigheyt was / die Hy niet raadtzaam vont / in 't openbaar te zeggen / maar wel byzonderlijk; waar op Hy den Heer van Dijkvelt, in 't Oor luysterde / Dat'er ook ordre was, om den Lek-Dijk, op verscheyde plaatzen, door te steken, en de Sluyzen aan de Vaart te ruineeren, en diergelijke meer, &c. maar dat dit alles by manier van Verdragh, met geldt zou konnen worden voorgekomen, &c. Hoe verstelt deze Heeren Gecommitteerde zijn geweest / kan men denken; want het scheen / dat de Fransen, die geheele Provincie, aldus tot in den Grondt, zoo met Vuur, als met Water, wilden uytroeyen / de Steden eerst Plonderen, en daar na Verbranden, en het Landt, in een Zee doen veranderen. En scheyden van / met groote ontsteltenis van d'Heer Stoupa, en besloten dees nieuwe / doch droevige tijdingen / aan d'andere Stichtse Steden te doen weten / als mede aan hare Stadts Ingezetenen, bekent te maken / volgens de nevensgaande

NOTI-

NOTIFICATIE,

Aan alle de *Gebuurten* der *Stadt* UYTRECHT.

ALzoo de Heer Intendant jegenwoordigh voor den afkoop van het verbranden dezer Stadt, boven den voorigen vollen Taux, noch eyscht alleen van de Stadt van Uytrecht, vijfmaal Hondert duyzent guldens, zoo is goet gevonden, dat zonder uytstel, daar van by deze, kennisse worde gegeven, aan alle en yder van de Gebuurten dezer Stadt, ten eynde de zelve voor morgen voormiddagh ten 10 uuren, ter Secretarye van de Policie, schriftelijk zullen hebben in te brengen haar consideratien, of men met den Heer Intendant, over de voorsz. somme zal trachten te accordeeren: En ingevalle van ja, op te geven hoe veel yder buurte by forme van Leeninge, en onder alle doenlijke verzekeringe van Restitutie, en inmiddels ook onder voldoeninge van behoorlijke interest zoude konnen opbrengen; en zoo yemant in zijn particulier bezwaart mochte zijn, om zulks aan de Buuren bekent te maken, zal de zelve hem vermogen te addresseeren aan de Secretarye dezer Stadt, zonder daar van eenighzins in gebreke te blijven, alzoo de zaak geen uytstel en lijdt. Actum den 12 November, 1673.

Ter Ordonnantie van de Heeren Borgermeesteren en Vroedtschap.

J. NIEUSTADT.

Den 13 November quam den Marschal d'Humieres, daar in als Gouverneur, in plaats van Luxenburg, onder 't lossen van 't Geschut, en wiert van de Regenten gecomplimenteert. Den 14/ gingen de Heeren by den Intendant, om hem de onmogelijkheyt, van dit Gelt op te brengen/ te vertoonen/ maar dit wierd niet geacht; hy zeyde noch/ dat Hy by faute van dien, meer zoude begeeren, indien Hy zijn eysch niet gedaan had; dreygende de Huyzen vol Soldaten te leggen, die de Burgers van Kost en Drank dan zouden moeten voorzien: Stoupa deedt wel zijn Tusschen-spraak, maar de Heeren konden niet minder als op 450000 guldens accordeeren/ daar onder de voorgaande Taxatie, van 8 Maanden begrepen/ doch 100000 Rijksdaalders, mosten gereedt betaalt werden. Daar trok gedurigh noch al meer Volk na boven/ waar onder de Regimenten van Piemont, en Auvergne, mitsgaders veel Schepen met Graan, Meel, en Geroofde Goederen, door den Krommen Rijn, na Wijk, alzoo zy 't langst de Vaart niet vertrouwden: De Gravin van Zolms, was aangezeyt te vertrekken/ (als verhaalt is) maar men stont nu toe/ dat zy mocht blijven/ zoo dat die Schuyten weder zijn ontladen/ en by de Franse zelf geplundert.

Den 16 November, des avondts, ten 7/ 8/ en 9 uuren, zond den Gouverneur Stoupa, aan de Huyzen, van de Heeren Nieupoort, Burgermeester Boot, en de Goyer, de Schepen de Goyer, de Predicanten van Engelen, en Lodesteyn, Professor de Roy, de Commissaris Rosa, de Heer Spiering, en Honthorst, Doctor Wassenaar, de Burgermeester de Leeuw, Kazenbroot, Heer van Rijnesteyn, noch een Heer de Goyer, en den State van Rossum, om by hem te komen/

men/ 't welk geschiedende/ diende hy hun aan/ datze als Gijzelaars mede moften vertrekken, tot zoo lang den Intendant de beloofde fomme had ontfangen; Zy wierden des anderen daaghs, den 17 dito, benevens den Gouverneur van Naerden, Monfr. du Pas, onder 't Convoy van 300 Ruyters, na Boven gevoert/ hebbende nau zoo veel tijdt/ dat door haar Dienaars, fchoon Lijnwaat van haar Huyzen, lieten halen. Dewijl nu 100000 Rijksdaalders, was geaccordeert/ om gereedt te betalen/ wierdt rondtsom de Stadt, met Billetten bekent gemaakt/ hoe veel yder Burger by Leeninge zou konnen geven, mits genietende 6 ten hondert, om het Jaar; maar dit niet haaft voortgaande/ en weynigh Geldt inkomende/ refolveerden den Raadt, zelfs door de Stadt te gaan/ om door haar Aanfpraak yder hier toe te bewegen/ 't geen met zulken fucces geschiede/ dat zy de fomme gereedt kregen: Den 21/ liet den Intendant, noch 8 Oftagiers halen/ als Burgermeefter Hamel, de Predicant van Vliet, de Heer de Wilhem, de Soon van de Heer van Linfchooten, de Soon van den Secretaris Houwert, de Heer van Zuydoord, Bylevelt, Koornkooper, en Van Voorft, Goutfmit: En wierden den 22/ de Heer Nieupoort, en den Predicant van Engelen by gestelt/ dewijl 'er twee te veel waren/ volgens des Konings Ordre: deze lefte Oftagiers, vertrokken den 22/ na boven/ onder 't Convoy, van de rest van Stoupaas Regiment; dezen dagh wierd ook gepubliceert/ dat yder die yets van de Franfen moft hebben, 't zelve van haar zoude eyffchen, en dat indien 't yemant weygerden, zy aan d'Humieres maar zouden klagen: Ook wierd gelast/ dat yeder den aanftaanden dagh, zijn Huys geflooten zou houden; doen wierd ook de 100000 Rijksdaalders, aan den Intendant betaalt.

Den 23 November, 1673. (Nieuwen ftijl,) na dat de Franfen al haar goet hadden wech gevoert/ zoo zy best konden hoorde men des ochtens, heel vroegh, 't gedreun der Trommelen, en 't geluy der Klokken, van den Dom, waar in men/ voor de laatste maal/ noch eens Mis dede; en 't Guarnizoen nu heel gereedt zijnde/ om uyt te trekken: Daar op ten 8 uuren, den Gouverneur Stoupa, na de Witte Vrouwe Poort reedt/ (waar de Heeren, en Burger Capiteynen, gereedt stonden) en daar al het Voet-volk uyt trok/ gevolght van de Ruyterye: Als zy nu alle buyten waren/ gaf Stoupa de Sleutelen van de Stadt, aan de Heeren over/ die hy noch in 't lest met zeer vriendelijke Woorden, bejegende/ en zeyde/ onder andere Redenen, Ik geef u de Stadts Sleutelen weer over, bewaartze beter, en bidt Godt, dat wy noyt weder komen: gaande daar na de Poort, te Voet uyt: Den Marfchal d'Humieres, quam daar op voor het laatste met zijn Lijfwacht, en dus waren al de Franfen dien dagh des voormiddaghs, ten 10 uuren, al uyt Uytrecht, behalvens die gene die haar verborgen hadden/ en naderhandt te voorschijn quamen: 17 Maanden lang/ hadden de Franfe aldaar huys gehouden.

Zoo ras waren de Franfen niet wegh/ of men floot de Poorten, nemende de Burgerye aanstondts haar Geweer van 't Stadthuys, en bedreven groote vreughde; alles was datelijk verandert/ daar men te vooren de Franfe Officiers, met haar Cherpen, door de Stadt had zien zwapen/ zagh men nu de Heeren, met Orangie Cherpen, door de Stadt gaan; ja de Jongens deden

Orangie

Gedenck
vande Fra
uyt V
Y
U
S
W
R
Q
Z
N
M
L
K

teecknen
vlucht
echt .
X
T
P
H
G
F
E
D
C
A
B

Orangie Linten op hare Hoeden; van den Dom-Toren liet men de Orangie Vlagh waayen / en de Waert-poort, daar door men Sijn Hoogheyt verwachte / wiert met alles 't geen tot cieraat kost dienen / toe gestelt; want de Heeren hadden malkanderen op den 19 November, al van den Eed, van Sijn Hoogheyt tot geen Stadthouder te kiezen / ontslagen / en de Heeren Dijkvelt, van Sandenbergh, en Burgermeester van der Voort, na Sijn Hoogheyt gezonden / om hem wegens Uytrecht, 't Stadthouderschap op te offeren / en zijn bescherming daar over te verzoeken: Doch Sijn Hoogheyt stelde deze zaak uyt. Eenige Heeren waren ook wegens de Staten na den Hage gedeputeert / om daar / als van te vooren / weder Sessie in haar Hoogh-Mog: Vergaderinge te nemen / maar zulks wiert haar by provisie, af geslagen / alzoo wegens deze zaak by de gezamentlijke Leden ter Generaliteyt, eerst over een gekomen most wezen. Onderwijl hadden de Jongens te Uytrecht uyt den Dom gehaalt alle de Beelden, en van de Autaren, al 't geene tot verciering (gehoorende aan den Roomschen Godtsdienst) geleek: welke zy door 't Stadthuys, benevens meenighte Schiltwacht Huysjens verbranden: Des namiddaghs wiert de eerste Predicatie door Do. Gentman in de Domkerk gedaan / 't welk gewisselijk een groote veranderinge veroorzaakte / zijnde des uchtens daar noch in Mis gedaan: Eenige Roomsgezinden die zich wat te los van tong hadden betoont van Sijn Hoogheyt te spreken / kregen de Jongens ook in 't Oogh, en 't was noch een geluk voor haar/dat de Burgers de zelve van haar Huyzen afweerden/ wijlze alreets de Glazen hadden beginnen uyt te gooyen.

's Avonts ten 5 uuren quam den Heer Fariaus, met 3 Regimenten van Woerden, noch binnen Uytrecht; De Magistraat ontfing hem buyten de Poort, en het Volk maakten een groot gejuygh, gestadigh roepende / lang leef den Prince van Orangien; wanneer hy nu binnen gekomen was / stelde hy op alles de vereyste ordre: Den zelven avondt, quamen de Heeren in zijn Logement, waar een Maaltijdt was bereyt / daarze hem verzochten / dat Hy den Eed aan haar zoude doen, van haar 't woordt te nemen, en de Sleutels te laten: Den Collonel weygerden dit / en antwoorde / als geen ordre daar toe hebbende, dat de bewaring van de Stadt, aan hem was bevolen. 's Anderen daaghs quamen'er noch meer Troupen, met den Grave van Hoorn, in de Stadt, welke doen 't bevel over de Stadt aan nam. Den 25 dito, quamen de Heeren Raadt-Pensionaris Fagel, en de Heer Geelvink, Heer van Kastrikom, wegens Hollandt, de Heer Krommon, wegens Zeelandt, de Heer Gemmenik, wegens Vrieslandt, en de Heer Gokkinga, wegens Groeningen, als Gedeputeerde van hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, binnen de Stadt; waar op den 26, door opgemelde Heeren, de Drie Leden der Regeeringe wierden afgestelt/ en van hare bedieningen ontzeyt / tot de zaken ter Generaliteyt zouden afgedaan zijn: gelijk ook de Raadts-Heeren van 't Hof Provinciaal. Doch op dat ondertusschen de Stadt niet buyten Forme van Regeeringe zoude zijn / wiert den Hooft-Officier Ruysch, Secretaris van de Politie, Jan Quint, de Secretaris van 't Gerecht Lichtenbergh, en de Secretaris der Staten, van Beusichem, en d'Ontfanger van de Gemeene middelen de Leeuw, by provisie weder in haar

Ampten gestelt / om de Gelden in te vorderen / doch niet uyt te geven buyten ordre van haar Hoogh-Mog:, op welkers naam men alle Pachten en Imposten, tot den laatsten December toe / verpacht had.

Verscheyde Regeerende Stichtse Heeren waren doen ter tijdt niet binnen Uytrecht tegenwoordigh / misschien van deze bestemde generale Afzetting bewust zijnde / en om de welke by te woonen / zy geen groote genegentheyt scheenen te hebben: Aan de zelve zijn dan afgezonden de volgende

Missive, geschreven by de *Gedeputeerden* van haar *Hoogh-Mog*: aan de *absente Leden* van de *Regering* van de *Provintie* van *Uytrecht*, na dat de *presente Heeren* waren gesuspendeert.

DE Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, hadden voor dezen tot haar uyterste droefheyt en leetwezen verstaan, dat de Vyanden van dezen Staat genoeghzaam zonder slaan of stoot hadden geoccupeert verscheyde importante Vestingen dezer Landen, in veel weyniger dagen als onze Voorouderen Jaren hadden besteet, om die tot securiteyt en veyligheydt der goede Ingezetenen te acquireeren en vestigen, en dat zy haar ook onder anderen meester hadden gemaakt van de Provintie en Stadt van Uytrecht, dat het voorsz. verlies haar zoo veel smertelijker is geweest, niet alleen om de groote perijkelen, in de welke de noch overige Provincien daar door zijn gestort geworden, en de schadelijke desolatien en de vastatien van moorden, branden en ruineeren van Menschen, Huyzen, Landen en gewassen, die de zelve Provincien hebben moeten uytstaan, maar ook om dat de voorsz. plaatzen, die haar aan den Vyandt over gegeven hebben, niet een druppel Bloedts ten besten hebben gehad voor de Conservatie van het algemeyne lieve Vaderlandt, de vrye Oeffeninge der ware Christelijke Gereformeerde Religie en Vryheyts-panden, by de Voor-Ouderen zoo hoogh geacht, dat de zelve daar voor lijf en goet met de uyterste genegentheyt hebben opgezet, en die daar op van Godt den Heere Almachtigh zoo zeer gezegent zijn geweest, dat de zelve tegen alle apparentie van Menschelijke hoope staande gebleven zijn, en nademaal den zelven Godt de Wapenen van den Staat, onder het Hoogh wijs beleyt van de Heere Prince van Orange en die van de Geallieerden, als nu wederom zoodanigh gezegent heeft, dat de voorsz. Vyanden genootdrukt zijn geworden de hoogh-gemelte Provintie van Uytrecht te evacueren en ontledigen, en dat die alzoo wederom by de Unie gekomen zijnde, hoogh-gemelte haar Hoogh-Mog: met rijpheyt van Rade te overdenken en overwegen hebben, wat de zelve in justitie en rechtvaerdigheydt met de meeste moderatie en bescheydentheydt schuldigh zijn te doen, aan die gene die haar uyterste debvoir aengewent of daar in gemancqueert hebben, dat de zelve mitsdien ook kennisse van het voorsz. voorval hebben gegeven aan den hoogh-gemelte Heere Prince, met versoek dat Sijn Hoogheydt aan haar Hoogh-Mog: daar op wilde laten toekomen, des selfs Hoogh-wijze Considerationen en Advys, dat de zaken gehouden mochte werden buyten alle præjuditie of præoccupatie, dat ook hoogh-gemelte haar Hoogh-Mog: goet gevonden hebben, dat wy ons zouden transporteeren na de gemelte Provincie van Uytrecht, om door minnelijke inductien, en was het van noode ook door krachtige en efficacieuse middelen te persuaderen, de Heeren voor dezen de Regeringe van die Provintie bekleet hebbende, dat de zelve haar vande exercitie van de Staten Ampten, Officien of Bedieningen die zy

voor

voor date hadden bekleet, by provisie en tot de voorsz. nadere dispositie, zouden willen onthouden: zoo hebben wy niet konnen mancqueren ons herwaerts te begeven, om den last ons by hoogh gemelte haar Hoogh-Mog: op geleyt, te volvoeren, en hebben ook dat geluk en dien zegen gehadt, dat wy daar inne alhier met groote minzaemheydt hebben gereussceert, op 't verzoek van de gemelte Heeren by Acte aan yder van haar ter handen gestelt, verklaart hebbende, dat het zelve was onvermindert en zonder eenigh het alderminste præjuditie van de Privilegien en Voorrechten, die de Hoogh-gemelte Provintie in 't gemeyn, en de voorsz. Stadt en de Ingezetenen van dien in het particulier; mitsgaders zoodanige verdere defensie als yder vande gemelte Heeren in het byzonder zoude competeren. Wy hadden ook ten zelven eynde doen zommeren U E: met meyninge om de voorsz. onze ordres by U Ed: insgelijks af te leggen, dan nademael U Ed: is absent, zijn wy genootzaakt den zelven daar van by Missive kennisse te geven, en in den Naam van haar Hoogh-Mog: op het ernstighste te verzoeken, dat U Ed: zich vande exercitie van de Staat of Bedieninge te vooren by de zelve bekleet, by Provisie en tot de voorsz. nadere dispositie toe, onvermindert en zonder præjuditie als vooren wilt onthouden, wy en behoeven daar toe niet vele redenen of argumenten te gebruyken, maar sullen van U Ed: een acquiescement verwachten, zonder dat U Ed: ons zal willen necessiteren om verdacht te moeten wezen op andere middelen, die wy tusschen die gene, die zoo goede en oude Bondtgenooten zijn geweest, geerne zagen geëviteert. Wy zullen hier op ten spoedighsten en uyterlijk binnen drie dagen naar de receptie dezes te gemoet sien U Ed: rescriptie om te mogen dienen tot onze informatie. En onder des zullen wy U Ed: in de Beschcherminge Godes bevelen, en blijven

U Ed: dienstwillige Dienaren,

Uytrecht den $\frac{1}{2}\frac{7}{7}$ *November*, 1673.

Was ontertekent,

J. Geelvink, *Gaspar Fagel*, *W. van Crommom*, *B. Gemmenigh*, *Scato Gokkinga*.

Den Grave van Hornes, stelden den 29 mede 8 Burger Capiteyns, als Jacob van Dinteren, Pieter Both van der Eem, gewezene Schepen, Hendrik Quint, Albert Benthem, Justus Vermeer, Paulus Voëtius, Hendrik Pothuyzen, en N. Bosschaart, welke alle de Stadts zaken middelerwijl zouden waar nemen.

Den Hooghgedachten Heer Grave van Hoorn, had ondertussen het gebiedt over de Militie, en droegh goede zorge voor de verzeekering van de gemeene Rust, 't welk in der daadt aldaar / zeer nodigh was / vermits de Inwoonders op malkander gebeten zijnde / uyt grooten yver, tegen elkander woelden / zoo met Pasquillen, en teykenen van Requesten, als anders / en door groote afgunst, en bitterheyt, zochten den een den anderen een kans af te zien / of uyt den zadel te lichten. Terwijl pronkten de Stadts Toorens, Poorten, Markten en Straten, zoo binnen als buyten de Stadt, met Prince-Vlaggen, Krancen, en Festonnen, met Oranje-Appels door vlochten / en verciert: Want de Gemeente beelde hun niet anders in / of Sijn Hoogheyt, zoude aanstonts / (alle andere zaken latende drijven) in haar Stadt komen ordre stellen; Doch dit wiert eerst / in 't volgende Jaar, 1674; in 't werk gestelt / na dat by hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal alles rijpelijk was overwogen / en

ordre daar toe gestelt; en alzoo is Uytrecht een tijdt lang/ onder 't gebiedt en Regeering, van deze Hooghgedachte Gecommitteerde Heeren, blijven staan.

Rekening van 't geene den *Intendant Robbert* van de *Provintie* van *Uytrecht* getrokken heeft.

	guldens.
IN 't begin, uyt de opgenomen Penningen, doen maals in cassa zijnde, getrokken	181000
Over de 2 Maanden, by hem zelfs ingevordert, en doen Executeeren	394500
Over de vordere 15 Maanden heeft hy van de Staten genoten	392500
Vande geretireerde, over Redemptie van de Brandtschatting harer Goederen, heeft hy ruym getrokken	250000
By het verlaten van de Provintie voor Brandtschatting bedongen	450000
Dat is in alles / 16 Tonnen Gouts, of 16 maal hondert duyzent, en noch 68 maal duyzent guldens. komt te zamen, guldens	1668000

Nu zagen de Fransen wel dat zy de kleyne Plaatzen in 't Sticht, met het verlaten van de Stadt Uytrecht, niet zouden konnen behouden / daarom verlieten korts daar aan Amersfoort, Rheenen, en Wijk te Duurstede; Doch te Wijk bleven zy eenigen tijdt/ onder 't gebiedt van den Mareschal d'Humieres, leggen/ om haar Schepen, van Uytrecht na Aernhem wegh te krijgen / zijnde daar noch eenige gebleven / vermits de drooghte, van welke de Staatse noch 2 kregen / en t'Uytrecht binnen brachten. Veel Franse quamen hier van daan overloopen: en d'Inwoonders van dees laatst-genoemde Steden waren / in 't vertrekken van 't Frans Garnisoen, noch ellendigh geplaaght geweest.

Over dit verlaten van deze Plaatzen, en 't veroveren van Bon, deden haar Hoogh-Mog: afkondigen de volgende

DANK- en BEDE-DAGH.

De *Staten* van *Hollandt* en *West-Vrieslandt*, &c.

ERentfeste, &c. Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, by Missive geschreven in 't Hooft-quartier voor de Stadt Bon den 12 dezes, aan de Hooge Regeeringe hebbende bekent gemaakt, dat Godt de Heere Almachtigh de Wapenen van den Staat en des zelfs Geallieerden zoodanigh hadde gezegent, dat die van de voornoemde Stadt ten zelven dage 's morgens de Chamade geslagen, vervolgens gecapituleert, en noch dien Avondt een Poort aan de Keyzerlijke Troupes ingeruymt hadden: En nademaal het zijne Goddelijke Majesteyt, uyt zijne oneyndelijke goedertierentheyt en Vaderlijke barmhertigheyt, de Wapenen van den Staat en der zelver Geallieerden, onder het hoog-

wijs

Wijs Beleyt, en de goede, voorzightige en loffelijke conduyte van Hooghgemelte Sijne Hoogheyt, wederom op nieuws met Victorie en Overwinninge zoodanigh heeft gelieven te zegenen, dat den Staat dezer Landen, tot over groote vreughde van ons, en onze goede Ingezetenen daar door een zichtbaarlijke en onverwachte beginzelen van verlossinge komt te gevoelen, als zijnde de Vyanden al-bereyts genoodtzaakt de Steden Woerden en Bommel, als mede het Fort Creveceur, te verlaten, en in die noodtzakelijkheyt gebracht, dat zy, naar wy zekerlijk bericht werden, ook de Provintie van Uytrecht en andere Steden en Plaatzen zullen moeten ontruymen: en dat wy ons aan de uytterste ondankbaarheydt, en by gevolge aan rechtvaardige straffen en plagen zouden schuldigh en deelachtigh maken, indien wy Godt de Heere Almachtigh, over zoo groote op nieuws verleende Victorie, en onverwachte ontruyminge van de voornoemde Steden en Plaatzen, mitsgaders boven alle de voorgaande weldaden, die het zijne Goddelijke Majesteyt zoo zichtbaarlijken en wonderbaarlijken den voorleden Somer te Water en te Lande, zoo in de drie distincte Zee-slagen, tusschen de twee machtige Koninglijke Vlooten van Engelandt en Vrankrijk, als in de overwinninge der Stadt Naerden, uyt zijne Vaderlijke en grondelooze goedertierentheyt, tot behoudenisse van den Staat en goede Ingezetenen van dien, heeft verleent en bewezen, niet en quamen toe te brengen den hooghsten lof en prijs, die wy zijne Goddelijke Majesteyts genadige barmhertigheyt alleen daar over schuldig zijn: So is by de Heeren Staten Generaal, met onze bewillinge, na rijpe en aandachtige deliberatie, goet gevonden en noodig geoordeelt, in plaatze van den ordinaris Bede-dagh, die gehouden zoude werden den 6 December naastkomende nieuwe stijl, ten zelven dage uyt te schryven een algemeenen Dank- en Bededagh, om Godt de Heere Almachtig van gantscher herten over de voorsz. op nieuw verkregene Victorie, ontruyminge der voorsz. Plaatzen, en beginzelen van verlossinge, mitsgaders de verdere voorsz. Weldaden, te Danken, te Loven en te Prijzen; ook wyders in alle demoedigheyt vieriglijk te bidden en te smeken, dat zijne Goddelijke Majesteyt by alle voorvallen de Wapenen van den Staat en derzelver Geallieerden by continuatie, van tijt tot tijt, meer en meer voorspoedigh, gezegent en Victorieus gelieve te maken; tot verdere en volkomen herstellinge van de vervallene zaken; en tot dien eynde meer hoogh-gemelte zijne Hoogheyt voor alle gevaar en onheyl te beschutten, te beschermen en te bewaren, ook den zelven hoe langer zoo meer te begaven met den Geest van wijsheyt, voorsichtigheyt, dapperheyt, en kloekmoedigheyt, in alle 't geene zijne Hoogheyt ten dienste en welwezen van ons algemeene lieve Vaderlant, en herstellinge als vooren, verder zal komen aan te vangen en t'ondernemen: en eyndelijk, dat zijne Goddelijke Majesteyt ook de Koningen van Vrankrijk en Groot Brittannien en hare Geallieerden, die met haar te gelijk dezen Staat beoorlogen, eenemael gedachten tot het aangaan van een algemeene Vrede gelieve te inspireren, en ons alzoo wederom, in plaatze van dien droevigen en Landt en Luyden-verdervenden en verwoestenden Oorlogh, te zegenen met een eerlijke, bestendige, vaste en verzekerde Vrede; alles tot grootmakinge van zijnen Heyligen Name, voortplantinge van de Ware Christelijke Gereformeerde Religie, herstellinge van de zelve, daar die door den tegenwoordigen Oorlogh verstoort is; conservatie van onze dier-gekochte Vryheyt en onzer allen Zielen Saligheyt. Begeerende dat U L. den voorsz. Dank- en Bede-dagh tegen den voorsz. 6 December naastkomende, nieuwen-stijl, binnen de Staat . . . . tijdelijk zullen publiceren, ter plaatzen daar men gewoon is publicatie te doen; en daar nevens, den voorsz. Dagh geduurende, verbieden en met der daedt doen op houden niet alleen allerley Hantwerken en Neeringen, maar voor al te beletten het Tappen, Kaatzen, Balslaan en diergelijke Exercitien, op zekere groote Pœnen daar tegens te statueren; doende daar van mede adverten-

tie

tie aan de Fransse en Engelsse Kerken aldaar zijnde. Wyders dat U L. van gelijken binnen de voorsz. Stadt zoodanigen ordre zullen stellen, en de noodige voorsieninge doen, ten eynde, dat ten voorsz. dage des avonts alomme tekenen van blijtschap over de voorsz. Victorie, ontruyminge van Plaatzen en beginzelen van verlossinge, mitsgaders verdere weldaden, werden getoont, met het luyden van Klokken en 't lossen van Kanon, ter plaatzen daar men gewoon is zulks te doen, &c. In den Hage den 23 November, 1673.

't Verlaten van de Stadt der ELBURG.

Elburgh, aan de Zuyder-Zee, in Gelderlandt op de Veluwe gelegen / most na 't verlaten van 't Sticht Uytrecht volgen; waar de Franse mede al haar Kanon, &c. hadden uytgevoert / wanneer zy de Burgerye noch een Brandtschattinge van 12000 gulden afprangden / en na datze het ontfangen hadden / den 2 December vertrokken: Naderhandt quam 'er weer een partye Fransen uyt Kampen voor / die van dit Stedeken begeerden / datze zeker getal Wagens voor haar zouden verschaffen / om hare Bagagie uyt Kampen te vervoeren / maar die van binnen wezen haar af / en sloten de Poorten toe / zulks datze onverrichter zake mosten vertrekken.

't Verlaten der Stadt KAMPEN.

Deze Stadt behoort onder Over-Yssel, maar is evenwel in de Veluwe, op den Geldersen Bodem, aan den Yssel-stroom gelegen / en daarom de Franse, in hare Verdeeling toe gevallen: Zy had hare geweldenaryen lang genoegh verdragen / en scheen nu daar van bevrijt te werden; want de Fransen hadden daar al veele dagen aan 't slechten van de Fortificatien doende geweest / wanneer den Intendant een Brandtschattinge van 100000 Guldens quam eyssen. De Burgerye haar vermogen willende betoonen / konden niet nader als op 80000 Guldens accordeeren / daar onder 20000 Guldens achterstallige Schattinge begrepen: De Bisschopsen hadden wel getracht om den Intendant te bewegen / dat zy de Stadt in bezetting mochten nemen / als hun zeer dienstigh / tot bevryding en versterking van hare Plaatzen, daar omtrent gelegen / als Swol, Steenwijk, Swartesluys, en andere onvaste / van minder belang / als Meppel, Vollenhove, Geelmuyden, &c. waar uyt den Bisschop groote cintributien was treckende / maar konden 't niet uyt werken / wyl den Intendant apparent dacht / dat de Burgerye als dan de Brantschattinge niet zoude willen op brengen. Dus vervaerdighden zy alles tot haar vertrek, met het vervoeren van Geschut, Bagagie, als anderzints / hebbende alvorens eenige van de Fortificatien om verre gehaalt / en de Schans over den Yssel, tot bevrijding van de Brug, meest geslecht: Daar op trokken zy den 24 December met goede ordre de Veen-poort uyt / naar Aarnhem, gevende den Marquis de Magalotti, de Heeren de Sleutels over / nemende voor Ostagiers mede de Burgermeesters de Ram, Eekholt, en Steenbergen, den Secretaris Breda, Veene, van Marle, Hoemaker, Ingen, Harweyer, Dr. van den Grunde, Wolthuys, Oldekerken. Zy haddender noch vier meer mede genomen / als / R. Erkelen, G. Erkelen, Ridder, Nessink, doch deze wierden weder ontslagen.

Des

Des namiddaghs omtrent 1 uuren quamen by de Hage-poort, door de Bres van Jan van Ensfen Toren, omtrent 80 Man, zijnde Staten Volk, upt Blokzijl, gecommandeert door een Luytenant, doch die quam zelfs niet binnen; dit volk in de Stadt gekomen zijnde/ zoo vorghden haer eenige quaatwillige Borgers daar by/ makende groot getier/ trokken naar 't Raadt-huys, wilden de Sleutels der Stadt hebben: ondertusschen quam de Borgery by een/ met het Geweer, dat zy noch hadden verborgen gehouden/ haalden de Stadts Sleutels ten Huyze van den President, en brachten de zelve op de Hooft-wacht, waar mede de gemelde Hoop tot stilte gebracht wierdt; zy vertrokken noch dien avont voor 't meerendeel: doch eenige in de Stadt blijvende/ quamen des morgens weder op de been/ en trokken naar den Munt, daar zy eenige overlast hebben bedreven/ doch zijn haast door de Burgery gedwongen/ en zoo geraakten alles weder in stilte en rust. Naderhandt is den Collonel Golsteyn met 1400 Man als Gouverneur daar binnen gekomen/ die met de Burgers, de Stadt weder begonnen te Fortificeren, om voor alle vyandtlijke overvallen verder bevrijt te wezen: En wierden eenige Burger Capiteyns gestelt/ als Daniel van Santen, Hoogh Scholtus, Jan Dirksz. van de Wende, Lambert Juriaansz. Ridder, Rijswijk, Evert van Leeuwarden, Arent Jonker, Hermanus Nuys, Borchrink, Gozen Erkelens en Rijk Ridder, om de Regeringe by provisie, waar te nemen/ tot 'er nader in verzien zou zijn.

Het verlaten van HATTEM.

Dit kleyn Gelders Stedeken, wiert van de Fransen, den 25 December mede verlaten/ na datze eenige Brandtschattinge hadden bedongen/ en Fortificatien hadden geraseert/ daar onder een oudt Kasteel, met een Steenen Tooren van uytnemende dikke Muren, die zy evenwel/ door Boskruyt van malkander deden barsten. Trekkende het Guarnizoen gezamentlijk/ met dat van Kampen, na Aernhem; dit was de laatste Plaats, die de Fransen van dit Jaar hebben verlaten.

't Verlaten van STEENWYK.

Deze Stadt in Over-Yssel gelegen/ en door de Volkeren van den Bisschop van Munster bezet/ scheen de onkosten van het Guarnizoen niet te konnen op brengen/ weshalven den Gouverneur den Baron van Welderen (hebbende eerst alles laten aanstellen/ met af kappen van Boomen, &c. Of de Stadt wilde doen versterken) den 5 December, alle de Boeren van rondtsom op ontboodt/ om de Fortificatien te slechten, ontbiedende daar benevens de Magistraat, aan wien hy voorhielt: Dat de Bisschop gezint was om de Stadt te doen ruyneren, en de Burgers te laten plunderen: Doch gelijk dit niet anders was/ als om de Burgerye een zomme gelt, voor de Brandtschattinge upt te kloppen/ wierdt de Raadt hier over by een geroepen/ daar men besloot liever een somme van 10000 guldens aan den Bisschop te brengen/ als geplundert, en de Wallen geslecht te werden; 't welk by den Gouverneur aangenomen/ maakten alles vaerdigh

om te vertrekken/ met het vervoeren van Geschut, Bagagie, en voorders/ het slechten van de Borstweeringen, en 't springen der Poorten. Waar op de Bisschopsche den 6 dito, alle uyt trokken/ mede nemende als Ostagiers, den Dortman, Burgermeester Keurbeek, en Johannis Kroeven. Den 8 quam 'er eenigh Volk uyt Vrieslandt binnen die Plaats, om daar Guarnizoen te houden/ welke met de Burgers de afgeworpen Fortificatien weder begonden op te maken/ om de Stadt in zijn voorige standt te brengen.

MEPPEL. Een groote/ doch gants opene Plaats, inde Drente, omtrent 2 uuren gaans van Swarte-sluys gelegen/ wiert korts daar na ook van 't Bisschops Volk ontledight/ na dat zy de Inwoonders, noch eenigh geldt aan haar te geven/ hadden afgedwongen: meer andere kleyne en onvaste Stedekens, als onder andere Wageningen niet verre van Reenen (hoewel op den Gelderse Bodem, leggende)/ is met de Stichtse en andere bemuurde Hollandtse Stedekens te gelijk verlaten/ die de Fransen met grooten stank en moetwilligheyt ontruymden. Dit waren dan alle de Plaatzen van eenige versterking, die van dezen Jare, 1673, van de Franse en Munsterse verlaten zijn; behalven de Stadt Harderwijk, hier vooren van verhaalt/ als mede de Stadt Doesburgh, in 't Graafschap, Zutphen, aan den Yssel-stroom gelegen/ die de Franse al in 't midden van den voorleden Somer, hadden geslecht/ als ook eenige kleyne Plaatsjes in 't voornoemde Graafschap, daar uyt zy 't Krijghs-volk namen/ om hunne Posten, tegen die van Hollandt, mede te voorzien: Alle deze kan men zien in de volgende

LYSTE, zoo van de Herwonnen, als verlatene en ontwalde geconquesteerde *Steden* en *Fortressen*, in 't Jaar 1673.

In Groeningerlandt.

Winschoten.
Oude-schans.
Boonder-schans.
Nieuwe-schans.

In Oost-vrieslandt en Vrieslandt.

d'Eyler-schans, *geslecht.*
Kuynder-schans.

In Gelderlandt.

Hattem.
Elburgh.
Harderwijk.
Wageningen.
Bommel.
Doesburgh.

In Brabandt.

Crevecœur.
Schans te Engelen.
Orte-schans.

In Over-Yssel.

Kampen met de Schans.
Geelmuyden.
Vollenhove.
Blokzijl.
Steenwijk.

In de Drente.

Meppel.
Koeverden.

In Uytrecht.

Reenen.
Wijk te Duurstede.
Amersfoort.
Uytrecht.
Oudewater.
Ysselsteyn.
Montfoort.

In Hollandt.

Vianen.
Heukelum.
Leerdam.
Asperen.
Woerden.
Naerden.

De

De groote en sterke Steden, over den Yssel, als Deventer en Swol, met Keuls en Munsters Krijghs-volk bezet / begonnen nu ook al op haar Verlossing te hoopen; dewijl zy wel zagen / dat Vrankrijk niet Volks genoegh had / om zijne Plaatzen behoorlijk te bezetten/ en die nu moetende verlaten/ ook wel haast zijne Geallieerde, als Keulen en Munster, verlaten zoude/ de welke als dan niet bestandt konden zijn / om deze hare bezette Steden te konnen verdaedigen. Evenwel vondtmen / noch eenige Heeren in de Stadt Deventer, die liever hadden / onder den Keyzer te staan / als onder hare Staatse Regeering, als voor dezen; de Redenen daar toe / zal haar zelf best bekent zijn: zy stelden dan voor de volgende

Propositie, gedaan op den 27 November, 1673 ter Vergaderinge van de *Magistraat* der Stadt *Deventer*, om de zelve Stadt het *H. Roomsche Rijk*, in te lijven.

NA allen aanzien zal den Oorlogh deze Contreyen treffen, gelijk dan de Fransen by Wezel post vatten, en vervolghlijk de rugge na den Yssel vry hebben moeten, het welke anders niet als door Conservatie van deze Stadt, en zulks niet zonder Fransche bezettinge kan geschieden, om zoodanigh onheyl voor te komen, was deze Stadt, niet beter te raden, als zich in zoodanigen Staat te zetten, dat zy *extra Aleam Belli*, van gene kant het geringste hadde te vreezen: dewijle nu Sijn Keyzerlijke Majesteyt zich geresolveert heeft de Hollanders t'assisteren, en het Rijk van die kant niet te vreezen heeft, de Fransen ook meermaal hebben geconteseert, dat zy tegen 't Rijk niet gedenken t'attenteren, zo was de naaste weg zich Rijks: (gelijk deze Stad voormaals is geweest) te verklaren. En of wel deze Stad volgens Capitulatie wederom in 't Rijk onder beyder Keur, en Furstelijke Landtf: Overigheyt ingelijft is, Hoog-gedachte H: H: averst by dezen Oorlogh g'interesseert, en alzoo noodtwendigh het gevaar mede onderworpen, zoo waar het beste middel, Sijn Keur-Furstelijke Doorluchtigheyt onderdanighst te bidden, ten eynde de zelve genadighst mocht gelieven te consenteren, dat gemelde Stadt zich by het Rijk aangeve, en de immediatiteyt, zoo zy voor dezen gehadt heeft, verwerven.

Doch deze Propositie was daar by veele niet aangenaam / als wel wetende/ de onheylen die haar van de vreemde Regeeringe stonden over 't Hooft te hangen / en veel licht beter achtende / dat by aldien de Stadt van Keur-Keulen niet konde beschermt werden / zy weder onder de Regeeringe van de Heeren Staten Generaal quamen: Gelijk zulks ook gevolght is.

Terwijl de Fransen aldus hare Nederlandtse Overwonnen Steden verlieten/ was den Hartogh van Jork bezigh / met zijn Bruydt, de Princesse van Modena, in Engelandt te onthalen; zy was met haar Vrouw-moeder, en den Prince Reynaldo d'Esté, (als gezeyt is) tot Calais, in Vrankrijk aangekomen / doch aldaar verstaande / de stribbeling van 't Parlament, tegens haar Huwelijk, wilde niet over varen /' eer zy den uytslagh van 't zelve had vernomen / maar beynsde zich onpasselijk te zijn / tot zoo lang de Tyding quam / dat het Parlament door den Koning geprorogeert, of uytgestelt was; dit dede haar aan-

stondts weder genezen / en van Calais af steken / onder 't Los-branden van 't Kanon, 300 van de Stadt, het Kasteel, als van de Engelse Schepen, en Jachten, en quam den 1 December, 1673. op de Reede van Douvres: Den Hartogh van Jork, de welke den dagh te vooren in de voorgedachte Plaats was gekomen / dede op haar aankomst aanstondts al 't Kanon af schieten / en gingh zijn Bruydt tot op de strandt te gemoet / waar hy haar / in 't uytgaan / van de Bark, by de handt nam/en na veel weder-zijdze Complimenten, tot aan 't Logement, voor haar toebereydt / geleyde: Hier bleven zy 's avonts eten / wanneer den Bisschop van Orfort, na 't eyndigen van 't zelve / haar te zamen trouwde. Den 4 dito, vertrok dit heele Gezelschap van Douvres, komende den 5, te Rochester, en den 6, te Gravesendt, van waar zy in een Barque de Teems opvoeren / tusschen welke Plaats en Greenwich, den Koning van Engelandt haar tegen quam / en na veel Complimenten na Withal geleyde / brengende de Hertoginne aanstondts na de Koningin, die haar zeer vriendelijk ontfing: 's namiddaghs vergezelschapte den Koning haar met de Hertoginne van Modena, en den Prins Reynald d'Esté, na 't Paleys van St. James, als 't ordinaris verblijf van Duc de Jork, al waar deze Hertoginnen naderhandt van veel Grooten begroet zijn geworden.

Midlertijdt / zijn des Konings Placcaten tegens de Rooms Chatholijken, strengelijk uytgevoert; de Gemeente zelfs was niet weynigh op haar verbittert / want verbranden / korts naer Koningin Elisabeths dagh, het Beelt van den Paus. Den 20 liet den Koning een Proclamatie uyt gaan / waar by geboodt / dat de Leden van 't Parlement, tegens den 17 Januarii naastkomende / volgens de Prorogatie, compleet by den ander moesten zijn; want by de Gemeente wierde uytgestropt / dat het Parlement niet zoude vergaderen / om dat de Koning de Gemeente niet wilde contenteren / &c. daar op heeft dan Sijn Majesteyt (om alle deze geruchten te stuyten) dees volgende Proclamatie laten doen.

CHARLES REX.

DEs Konings Doorluchtighste Majesteyt hebbende geprorogueert het Parlament tot den 7, 17, van January naastkomende, met een volkomen voornemen en resolutie, het op die tijdt te houden; en alzoo begeerig wezende, om wichtige Consideratien, te hebben een volle Vergadering van de Leden van 't Parlament: zoo heeft derhalven Sijn Majesteyt (met advijs van zijn Secreten Raadt) goet gevonden, te declareeren en publiceeren, gelijk hier by declareert en publiceert zijne gezeyde Resolutie; en doet alsoo by deze zijne Proclamatie verzoeken alle en yder Pairs van dit Koningrijk, en alle en yder Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys van de Gemeente, te verschijnen tot Westmunster op den 7, 17 van Januarii naastkomende precijs, waar in Sijn Majesteyt verwacht een vaerdige Conformiteyt aan Sijn Koninglijke wil en behagen.

Gegeven in ons Hof tot Whitehal, den $\frac{10}{20}$ December, 1673. *In 't 25 Jaar van onze Reegeeringe.*

Daar

Daar ontstondt dees tijdt / te Londen een geschil tusschen den Hartogh van Bukkingam, en den Lord Montagu, waar over Sijn Majesteyt den zelven Montagu in den Tour liet zetten / doch wierdt na een dagh 2 of 3 zittens, weder ontslagen. Den 13 dito verbrande door ongeluk / op de Teems 't Konings Fregat de Anna, met 64 stukken, 't geen voor Convoy naar de Straat zou gaan: De Engelse Koolvloot quam dees tijdt behouden op de Rivier van Londen. Sijn Majesteyt maakten doen eenige Ridders. Onderwijlen maakten 't de Hollantse Kapers rontsom d'Engelse Kusten, heel onveyl, hoewel'er zomtijts eenige van genomen wierden.

Wy gaan eens over / naar de Middelantse Zee en Spanjen, alwaar den Marquis d'Almeras, commanderende een Frans Esquadre, al in October te Toulon aan gekomen was / hebbende 4 van zijn Schepen in 't nauw van de Straat Gibraltar gelaten / onder 't commando van St. Gravier, welke den 9 November, na Mallaga overstaken / daar 4 Vlaamse Fregatten lagen / waar mede zy heftigh in 't gevecht geraakten / maar wierden zoo onthaalt / dat zy na 4 uuren vechtens / en verlies van een Schip, na Toulon mosten wijken; vervoorderende doen deze Vlaamse Fregatten haar reys na Cadix.

Den 6 December, wierdt te Madrid den Oorlogh tegens Vrankrijk afgekondight; waar op den Fransen Ambassadeur zijn Afscheyt-audientie nam / en den 7 dito, vertrokt: De Koninginne vereerde hem met een Diamant van 2500 Pistoolen: Hy had wel een stilstandt van Wapenen voorgeslagen / maar te vergeefs: Na zijn vertrek formeerden de Koninginne een Raadt van Oorlogh, om de Represalien tegens de Franse te executeeren / gecomposeert / van den Admirant van Kastilien uyt den Raadt van State, als President, den Marquis de las Puebles, uyt die van Oorlogh, Don Andrea de la Torre, uyt die van Italien, Don Alonso de los Rios, voor de Raadt van Kastilien, Don Thomas de Valdez uyt die van Indien, en Don Pedro Villa Campo, uyt die van Arragon, zijnde Secretaris, Don Anthonio de Rocas. De Spaanse formeerden ook een Leger van 15000 Man te Voet, en 5000 te Paerde, in Catalonien.

De Nederlandtse Kapers aan de Spaanse Kust, brachten in die Havenen veel Prijzen op: Gelijk 7 Avonturiers, van 14, (die uyt Tessel geloopen waren) te Cadix 7 Engelse en Franse Schepen, daar onder een Turk, opbrachten. In de Corunna wierden 'er mede verscheyde opgebracht. 't Schip de Revenge, Capiteyn Pieter Harcksz. na Madera zeylende / geraakte onderweegh 2 maal in 't gevecht / eens met een Engels Fregat van 28 stukken, en ten tweede maal met een van 48 / en een van 16 stukken, maar geraakten 'er noch van / en vervoorderde zijn Reys. Daar tegens wierdt het Engels Fregat de Pleymouth door 8 Duytze Kapers, op de Engelse Kust, in de grondt geschooten. De Oostendenaars voeren nu ook dapper op de Kaap, want vielen in een heele Franse Bordeause Vloot, daar ze eenige van kregen. Capiteyn, Jasper Verstelle, zondt ook te Oostende een Frans Schip op / met 60 Vat Roode Wijn &c. Te Vlissingen bracht de St. Joris een Frans Schip, met 60 Vat Wijn, op. Aldaar quam Capiteyn Bonte ook met een Prijs binnen / waerdigh 50000 guldens, 't Fregat de Rouaan veroverde 2 Prijzen, geladen met 100 Vat Wijn, en 100 stukken Brandewijn. Capiteyn Blauwmolen zondt te Middelburgh mede een Engelse Kits op / gela-

den met Wolle en Yzer, &c. komende in die Havens by na dagelijks Prijzen op.

Nu ter tijdt quam de Oosterse en Noordtse Koopvaardy-Vloot behouden in Tessel, en het Vlie binnen / wel 200 Schepen sterk / alleen eenige door Onweer vermist zijnde. De Moscovise Vloot, 17 Schepen, en 2 Convoyers sterk / gemaakte mede t'huys, uytgenomen 't Schip de Bording, Schipper, Jan Bording, welke door Gaats / van een Kaper met 6 stukken wierdt genomen / hoewel hy 'er zelfs / 10 op hadde.

Te Lande liepen de Partyen (hoewel nu door 't verlaten van 300 veel Steden, 300 sterk niet als te vooren) op den Buyt, want den 14 December, waren tot Aardenburgh, door ordre van den Commandeur Spindler, 25 Man, onder commando van den Luytenant van Dale, uyt gegaan / welke / na dat 2 dagen uyt hadden geweest / den Burgermeester van de Parochie van Regem, met 3 schoone Paerden kregen / en 's anderen daaghs, des Konings Ontfanger van Thielt, doch den 22 dito, kregen zy noch den besten Buyt, te weten / de Vracht-wagen met 4 Paerden, die van Kortrijk na Gent wilde / geladen met omtrent 100 stukken fijne Lijwaten, 16 Dosijn fijne Doornikse Kousen, eenige 100 ponden Sajette Garen, verscheyde stucks Rijsselse Stoffen, &c. 't welk alles binnen Aardenburgh wierdt gebracht / en met den Tromslagh, verkocht.

Omtrent dees tijdt was ook uyt Uytrecht, den Heer van Sevenmaart, door ordre van den Grave van Hooren, gegaan met 70 Ruyters en 30 Man te Voet, Gecommandeert Volk, om de gelegentheyt van den Vyandt te bespieden. Hy heeft de zijne verdeelt in 2 Troupen; daar van het eene / bestaande in 62 Ruyters, boven Amesvoort, tusschen Putten en Voorthuyzen ontdekte een Franse Partye van 64 Ruyters, gecommandeert door den Marquis de Romecourt, en den Luytenant Vargieuse, en is op gemelde Franse los gegaan / met zoodanige couragie, dat zy in kort 14 der zelve onder te voet schooten / waar op de resteerende zeer jammerlijk om Quartier riepen / met zoodanige Lafhartigheyt als men noyt van die glorieuse Natie hadde verwacht: want het was van het beroemde Regiment van Monsr. Gassion; invoegen dat de Staatse zijn te rugh gekomen / mede brengende 27 Gevangen, daar onder den gemelden Marquis Romecourt en den Luytenant Vargieuse: den Marquis de Coursel, als Volontair mede daar by zijnde / en Gequest, is tot Amesvoort gevangen ingebracht / en aldaar aan zijn ontfangen Quetzuur, gestorven: aan de Staatse zijde zijnder geen verlooren; maar 13 of 14 eenighzins gequetst: zy zijn al te zamen te Uytrecht, tot groote blijdschap binnen gekomen: het gejuygh was te grooter alzoo d'Inwoonders aldaar van de Franse noch heughden / en niet veel goedts gegunt wierdt.

Zijn Keyzerlijke Majesteyt nu de Wapenen voor de Rust, en Vryheyt des Duytzen Rijks ter handt hebbende genomen / had den Grave van Starrenbergh naar den Koning van Sweden afgezonden; Hy quam in de Maandt October te Stokholm, doch Sijn Koninglijcke Majesteyt daar niet vindende / vertrok na Linkoping, waar zich doenmaals 't Hof onthielt: Hier den 26 dito, na de middagh ten 4 uuren Audientie hebbende / sprak hy omtrent een half uur lang in cierlijk Latijn, waar van den inhoudt was: Dat wijl den Keyzer Sijn

Koning-

Koninglijke Majesteyt van Sweden, voor een Rijks-Vorst, en Lit des Roomschen Rijks erkende, zoo konde Hy niet nalaten Sijn Koninglijke Majesteyt bekent te maken, hoedanigh den Koning van Vrankrijk in 't Roomse Rijk Vyandtlijker wijze, was gevallen: En dewijl, uyt kracht van de Osnabrughse Tractaten, ook andere Alliantien en Verbonden meer, Sijn Koninglijke Majesteyt belooft heeft, diens Vyandt te zijn, welke zich onderstont, den duurverkregen Duytsen Vrede te breken, of 't Roomsche Rijk te ontrusten; Dus hoopte Sijn Keyzerlijke Majesteyt, dat Sijn Koninglijke Majesteyt van Sweden, als een getrouwe Rijks-Vorst, de voornoemde Alliantien niet alleen zal na volgen, maar ook den Keyzer, en 't gantze Rijk te hulp komen, &c. Waar op den Secretaris Oernstadt, in 't Latijn, in den naam zijns Konings antwoorde/ Dat Hy Sijn Keyzerlijke Majesteyt, voor des zelfs aandieninge bedankte, en dat Sijn Koninglijke Majesteyt zich verders des wegen zoude verklaren. Na geeyndighde Audientie wiert den Ambassadeur in des Konings Karosse, onder 't geleyde van Sijn Majesteyts Trawanten, na zijn Logement geleyt/ die Hy met 20 Ducaten beschonk.

Maar de Franse, nu wel ziende/ datze de handen vol werk zouden krijgen/ wenden alle bedenkelijke middelen aan/ om des Keyzers Leger weder uyt het Duytse Rijk, en van den Rijn, te doen vertrekken: Hier toe presenteerde den Sweedtsen Resident, den 2 November, 1673, op den Rijks-dagh, te Regensburgh, aan de 3 Collegien van 't Rijk, weder een nieuwe Memorie, meest bestaande/ dat de Leden van 't Rijk, om te vermijden, dat Duytslandt het Theatrum van een lange en wreede Oorlogh wierdt, gezamentlijk haar instantien aan den Keyzer mosten doen, om den zelven te obligeeren, zijn Heyr weder in de Erf-landen te rugh te roepen, over de verzekering die Vrankrijk had gedaan, dat zijn Alderchristelijkste Majesteyt in zulken geval, insgelijks zijn Armeé uyt het Rijk zou doen vertrekken; en namaals niet weder daar in zenden, ook alles wat aan 't Rijk behoorde, wederom herstellen, een billijke voldoening voor de schaden geven, die zijn Armeé in 't Rijk hadden veroorzaakt, en met den Keyzer en 't Rijk een goede Vrede en intelligentie wilde maken, &c. Doch alzulke verklaringen waren daar van Vrankrijk zelfs/ zoo meenighmaal gedaan/ dat men 'er langer geen geloof aan sloegh: Ook meenden veele/ dat Vrankrijk nu door de Sweeden pooghden uyt te werken/ 't geen Hy met zijn authoriteyt en dreygementen zelfs/ niet had konnen doen/ dewijl zijne Instantien over deze zaak, als verdacht gehouden wierden/ want yeder wist/ wat strikken en lagen Vrankrijk aangewent had/ om de Duytse Vorsten, 't zy door list of gewelt tot zijn Intrest te brengen/ en daar mede des Keyzers macht gezocht te wederstreven: Eenige dachten mede/ dat Vrankrijk (alzoo het nu wel zagh/ dat te veel Vyanden had verweckt) door deze middel zich daar van zocht te ontlasten/ en met een gepretexeerde verklaring van voldoening/ de Rijks-standen te doen gelooven/ dat alles wat hy van 't Rijk hadde, weder zou geven, als Sijn Keyzerlijke Majesteyt zijn Heyr in zijn Erf-landen te rugh ontboodt: Maar de Rijksstanden waren zoo verblindt niet/ of konden wel zien/ waar 't Vrankrijk schorte; tot het welke de zaak van Lottharingen niet weynigh hielp/ waar in men

klaarlijk bemerkte / dat Vrankrijk niet gezindt was / dit Hertoghdom (hoe-wel mede een Lidt van 't Rijk zijnde) over te geven / dewijl de Franse Plenipotentiarisen te Keulen aan die van den Keyzer, Spaanse en haar Hoogh-Mog: zouden gezeydt hebben / dat van haar Koning geen ordre kregen om Paspoorten voor de Ministers van den zelven Hertogh te verleenen / of over die zaak te tracteeren; zijnde een onfeylbaar bewijs, dat Vrankrijk niet anders dacht/ als dat Hertoghdom niet weder aan 't Rijk, te herstellen. De Sweeden arbeyden ondertwijl even dapper (zoo het scheen) om een Vrede uyt te werken / en gelijk zy zeyden/ den Westphaalsen Vrede in alles zochten te doen onderhouden/ hielden zy hem niet wel te breden / dat Vrankrijk tegen den Inhout der zelve Vrede, de Steden in der Elzas zoo had wech genomen / tot getuygen stellen wy den volgenden Brief, die den Koning van Sweeden den 15 October, 1673. aan zijn Minister Bluhme te Regensburgh, had geschreven.

WY zijn zeer gevoelijk, dat de onnozele Steden van der Elzas zoo ellendig zijn geruineert, door de Franse Wapenen, en wy zullen niet nalaten aan 't Hof van den Alderchristelijkste Koning te doen zien onze rechtvaerdige Erinneringen van zoo een groot Bestaan, strekkende niet anders als directelijk tegens den Vrede. Gy zult ook aan Monsr. de Gravel, en anderen doen verstaan, dat wy noyt gelooft hadden, dat Vrankrijk zoude geresolveert hebben, zich zoo te stellen tegens de Westfaalze Vrede, als 't Tractaat tusschen ons gemaakt voor de bevestiginge van de zelve Vrede. Wy zullen in 't Hof van Vrankrijk de zelve klachten laten doen, ten eynde dat de gedachte Steden eenige verlichtinge en voldoening konnen hebben.

Doch de Franse ziende / dat al den arbeyt, door Sweeden gedaan / om den Keyzer, te bewegen/ zijn Heyr weder in de Erf-landen te rugh te roepen (op dat zy ondertusschen de Meester in 't Rijk zouden konnen speelen / en d'eene Vorst voor/ en de andere naar / de Wetten zetten) vruchteloos was / wenden 't over een andere borgh / en zochten doen een Derde Partye in Duytslandt te formeeren / om de nu alrede door gedrongene Keyzerse Wapenen te balanceeren: hier toe stelden ze vast/ en als tot foudamenten van deze Partye; Sweeden, Beyeren Kur-paltz, Nieuwburgh, Wirtembergh en Hanover; waar in zy Brandenburgh ook wilden begrijpen / en deden / om 't zelve uyt te werken / door Sweeden aan dat Hof zeer yverigh arbeyden; maar Denemarken hier over jalours, pooghden dit / met alle vlijt te wederhouden / daar toe met gefondeerde redenen by brengende / dat dit de rechte middelen niet waren, om Duytslandt de Vrede te geven, gelijk Sweeden voorgaf, maar wel om den Oorlogh daar in te doen verwakkeren: 't Brandenburghse Hof was ook zoo gereet niet / om dusdanigh Accoort met Sweeden te maken / dan wel / om een beschermend' Verbondt te sluyten / om / in geval van Oorlogh, malkander met een zeker getal Volks te hulp te komen. Kur-Saxen wierd wel mede aangezocht / om in deze Alliantie van de Derde Partye te komen/ maar den Keurvorst sloegh het af/ als hebbende met den Keyzer een Verbondt gesloten / om na zijn Heyr in 't Rijk 3000, Man te zenden/ gelijk Hy, onder den Keur-Prins, in 't begin van November ook dede.

Onder-

Ondertusschen betrachte men aan 't Hof te Weenen, hoe langs hoe meer de Franse desseynen, want het bleef niet verborgen / dat Vrankrijk veele Steden in 't Rijk, door groote beloften van geldt, zocht om te koopen / hen tegens den Keyzer en 't Rijk te kanten; en boven dien zochten zy door den Sweetsen Resident, den Keyzer te persuadeeren tot een Vrede, maar die wel wetende/ dat 't zelve maar een Loosheydt van de Franse was / om zijn Wapen-rustingen te doen stil staan / vertoonde dit aan Sweden, en deed zoo veel te haastiger met een nieuwe Wervinge van 15 Regimenten, voortgaan / ten eynde tegens 't Voor-jaar een Leger van 60000 man, aan den Rijn, compleet te hebben: Waar toe noch verscheyde Regimenten uyt de Erf-landen, op de Grensen van Bohemen geleydt zijn geworden.

Keur-Beyeren dede doen by den Keyzer aanhouden / dat zijn Armeé het Aartsbisdom Keulen doch wat zoude sparen, of zoude anders dien Keurvorst, als zijn Neef, moeten by staan: maar hem wierdt genoegh te verstaan gegeven/ dat by aldien hy zich eenighzins tegens den Keyzer of 't Rijk quam te kanten, de Keyzerlijke Troupen, die op zijn Grenzen lagen, in zijn Gebiedt zouden komen logeeren. Sijn Keyzerlijke Majesteyt ratificeerde nu het Tractaat, 't geen tusschen Hem, Spangien, haar Hoogh-Mog: en den Hertogh van Lottaringen was geslooten. En stondt ook aan de Spaanse Ministers toe / datze 4000 man, ten dienst van die Kroon, in zijn Landen, mochten laten werven.

Den Fransen Gezant Monsr. de St. Romayn was in Switzerlandt noch even yverigh / om de Kantons te bewegen tot de verzochte Werving voor Vrankrijk: De Gereformeerde konden hier niet wel toe verstaan/ maar de Catholijken stonden hem de Wervinge voor een Regiment toe / op Conditie, datze tot defentie van Vrankrijk zouden werden gebruykt; doch wanneer zy dit Regiment zouden lichten/ was 'er bykans niemant te vinden / die onder de Fransen wilden dienen: Daar en tegens had de Spaanse Wervinge redelijken toeloop; 't geen den Fransen Gezant benijde/ en dewijl dit Volk by kleyne Partyen door 't Gebiedt van Bazel, naar Bourgondien passeerden / zoo quam hy aan die Magistraat daar over klagen / en aan alle de loffelijke Kantons een Neutraliteyt voor 't Franse Compté presenteeren / by aldien den Keyzer en Spangien 't zelve wilden toestemmen: dit scheen / als of hy de Switzers wilde verzekeren / dat zijn Koning dit tot hare zekerheydt dede; maar 't was eygentlijk / om door deze middel Vrankrijk te ontlasten/ van aan die kant als ook in zijn Koningrijk, veel Guarnizoenen te houden / om dat hy 't zelve op andere Plaatzen noodiger van doen had / gelijk den Fransen Ambassadeur dit tot een Principaal argument nam / om de Gereformeerde Kantons zijn verzoek / aangaande de lichtinge van Volk, te doen toestemmen / zeggende / dat Vrankrijk zich in een groot perijkel bevondt / door de meenighte Vyanden, die 't hadde; maar deze hadden zich ontschuldight/ dewijl zy 't Volk tot hun eygen bescherminge mosten hebben/ en datze niet konden begrijpen / dat Vrankrijk in groote noodt was / alzoo de Parijze Gazetten vol waren van de Victorien, die de Wapenen van dat Rijk gedurigh op haar Vyanden verkregen.

Den Bourgondisen Kreytz dede doenmaals mede op den Rijks-dagh, te Re-

gensburgh een Memoriaal in leveren/waar by zy heftigh klaaghden/ over 't Memoriaal, 't geen den Fransen Ambassadeur, in September laatstleden aan de Vergaderinge had overgegeven / dewijl hy daar in / tot een pretext van 't overvallen van Trier had gestelt / dat de Spaanse die Stadt hadden willen in nemen; stellende zy nu daar in / hoe deze zaak lagh / en dat men onderscheyt tusschen een Aanvaller, of Beschermer most maken. Den Graaf van Hanau, hebbende aan deze Vergaderinge doen verzoeken / de protectie van de Staten en 't Rijk, voor zijn Fortresse, verkreegh dit den 11 December. Den Keurvorst Paltz liet den 7 dito, door zijn Plenipotentiaris, hier oock geweldigh klagen / over de gruwelijkheden, die de Franse onder Turenne, in zijn Gebiedt hadden gedaan/ daar van een gants verhaal overgevende / en verzoekende door 't Rijk hier tegens geholpen te werden / gelijk al veele Leden en Circulen daar toe genegen waren. Te midden des Maandts December quam de Resolutie en approbatie van Sijn Keyzerlijke Majesteyt, rakende de defentie en Publijke securiteyt, te Regensburgh; daar op alle de Leden geraadtslaaght hebbende/ beslooten / dat de gemaakte Generalen tegens den 20 Februarii, in die Stadt mosten wezen / om den Eedt van getrouwigheyt aan Sijn Keyzerlijke Majesteyt en de Staten van 't Rijk, in handen van haar Commissarisen te presteren: Welke ordre aan de respective Generaals toe gezonden is geworden.

In dezen tijdt maakten Keur-Bayeren veel te doen / om dat den Bisschop van Passauw Keyzerlijk Guarnizoen in die Stadt genomen had / 't geen pretendeerde hem toe te komen: Hy zondt daar over een Envoy na dezen Bisschop, om hem de redenen af te vragen waar om 't zelve gedaan / en geen Beyerse Troupen ingenomen had. Daar en tegens zochten de Fransen door alle middelen Guarnizoen in Mompeljard te leggen / om de Tochten van de Spaanse in 't Franse Comté aan die kant / te beletten. Vrankrijk liet nu in der Elsas en te Metz eenige Regimenten werven / terwijl d'Inwoonders in de 10 Steden d'uyterste Elende van de Franse leden: Trier ging ook niet mis / want den Gebieder de Burgers, 't gantze Guarnizoen, beloopende wel by de 5000 man, dwong te onderhouden / weshalven de Ingezetenen by meenighte vertrokken: 't platte Landt wierdt insgelijks sterk van de Franse Partyen door loopen / die 't alles op een wreede manier onder Contributie brachten / waarom een Partye Keyzerse Troupen uyt 't Sticht Keulen in 't Aartsbisdom Trier quamen / om dit stroopen van de Franse te beletten. 't Keyzerlijke Heyr wierdt nu in de Winterquartieren verdeelt / als 7 Regimenten Paerden in Westfalen, 3 in 't Hertoghdom van Bergh, en de rest in 't Boven-sticht van Keulen; het Voet-volk wiert in de Steden en Kasteelen van 't gemelte Sticht gelegt: Ondertwijl wierdt dit Aartsbisdom, zo van d'eene en d'andere Partye om de Contributie hart aangesproken. Den 28 December, 's nachts quamen eenige 100 Franse uyt Nuys voor 't Stedeken Kerpen, daar 30 Spaanse in lagen / 't geen zy na eenige tegenweer in kregen / en uytplunderden / keerende met den Buyt weder te rugh; die op 't Kasteel konden 't zelve niet beletten / en mosten 't aanzien.

Vertrek

Vertrek van *Turenne*, uyt Duytslandt, na *Parijs*.

DOen nu de afgezonderde Troupen van Turenne, van Bernkaſteel weder by zijn Leger waren aangekomen/zond hy den 24 November, de Keulſe Troupen na 't Stedeken Ober Wezel, aan den Rijn gelegen / en den Keurvorſt van Trier toebehoorende / 't gene zy in de nacht overvielen en uytplunderden: Den Landt-graaf Ernſt van Heſſen op zijn Kaſteel te St. Goyr, anderhalf uur van daar / reſiderende / en hier van bericht / liet aanſtondts van 't zelve Kaſteel 2 ſtukken Canon loſſen; 't welke deze Keulſe Troupen hoorende, en meenende datter eenige Hulp, van Kur Trier quam / zoo vertrokken zy Hen aanſtondts weder naar den Honsruk; Van waar Turenne naar Sweybruggen, en de Saar trok; ontfangende in 't begin van December, te Vaudrevange des Konings ordre, om het Leger in de Winter-quartieren te leggen, en zelfs na Parijs te komen, gelijck hy dede / zendende een Partye daar van in het Aartsbiſdom van Trier, een gedeelte onder den Marquis de Vaubrun, van 60 Cornetten, beſtaande in 8 Regimenten Paerden, als van den Generaal Beauviſe, Jojeuſe, de Prouville, d'Armagnac, d'Harcourt, de Cringan, de Buſanvalle en de Beaupré, benevens 3 Regimenten te Voet, als van Champagne, du Pleſſis, en la Ferte, na de 10 Steden van der Elſas, een ander over Thionville na Bourgogne, om haar by Duc de Navaillies, te voegen / en de Keur-Keulſe Troupen na Huys: Hy liet noch eenige aan de Saar, (zijnde den Comte de Guiche weynige dagen te vooren overleden) en quam met de reſt na Metz, van waar Hy (naar dat daar 1100 Siekken hadde gelaten) over Nancy na Parijs, toogh; komende aldaar/ den 18 December, 1673.

Wy keeren wederom in Nederlandt, alwaar / (zoo ras Sijn Hoogheyt, in Optocht na Bon was / en dat den Hertogh van Luxemburgh, een kleyn Leger op de Mokerheyde vergaderde / om Sijn Hoogheyts deſſeynen waar te nemen) van haar Hoogh-Mog: zijde / in de Lange-ſtraat, noch een ander Leger van 10 of 12000 man, onder 't commando van den Grave van Waldek, te zamen wierdt gebracht; waar by ook een Partye Ruytery uyt Vrieſlandt, quam / om daar mede Duc de Luxemburgh, zoodanigh t'allarmeeren / dat niet veel Macht uyt zijn Frontieren zou derven nemen / om Sijn Hoogheyts voornemens te kunnen tegen ſtaan: Maar de Keyzerſe met Sijn Hoogheyt, geconjungeert zijnde / was Luxemburgh, zelfs beducht / dat hy beſlooten zou werden / derhalven had hy op d'eerſte ordre van 't Franſe Hof, veele Conqueſten (als verhaalt / is) verlaten / en was nu met dit uytgetrokken Volk by Maſtricht, gekomen: Dus wierdt het Leger onder den opgemelten Grave van Waldek, geſchikt / om met een deel Spaanſe geconjungeert / de Franſe haar doortocht na Vrankrijk te verhinderen: Ten dezen eynde was dien Grave, al den 19 November, (na dat Woerden eerſt bezichtight had) derwaarts vertrokken / en brak den 26 dito, met 't Leger op / marcherende na Brabant: Den 7 December, quam hy te Herenthals, alwaar den Grave de Monterey mede verſcheen / benevens Sijn Hoogheyt, den Heer Prince van Orangie, en den Marquis d'Aſſentar; houdende

bende deze 4 Heeren, hier met malkanderen eenige tijdt zamen-spraak, na 't eyndigen van 't welke Sijn Hoogheyt, na den Hage vertrepsde / en den Grave de Monterey, na Brussel, daar hy doen aanstondts de noodige ordre stelde tot de marsch der verordonneerde Troupen, naar Tillemont, alwaar de Rendevous was aangestelt / bestaande in 110 Compagnien Ruytery, en 20 Compagnien Dragonders, als mede in de Regimenten Infanterye, van Duc de Montake, Agieri, d'Espinosa, Waregnies en Westerloo, noch 2 Walse, en dat van Vaudemont, ook 8 Compagnien van Beaumont.

Komst van *Sijn Hoogheyt*, in 's Gravenhage.

SYn Hoogheyt d'Heer Prince van Orangie, quam aldus door Brabant, alleen met een Guarde van 7 of 8 Perzoonen, den 8 December 's avondts, ten 6 uuren in 's Gravenhage: De Magistraat, dezer Plaats had in de nabuurige Steden wel laten op passen / om te vernemen / wanneer Sijn Hoogheyt komen zoude / om den zelven als dan / na zijn verdienste te ontfangen / maar die quam haar nu gants / onverwacht over; doch alhoewel de Burgerye, dien avont, haar behoorlijke plichten niet konde af leggen / quamen zy 's anderen daaghs, 13 Vaendelen sterk / onder haar Collonel Pieterzon, zeer heerlijk in de Wapenen, op 't Buyten-hof, rangeerende hen in 6 Troupen: Een half twaalven begaven zich den Collonel en Capiteyns, by Sijn Hoogheyt, wien zy over zijn glorieuse successen en aankomst, geluk wensten; naar 't welke Sijne Hoogheyt, op 't Buyten-hof quam / en daar de Borgerye bezichtighde / keerende doen weder in zijn Kamer, die 't uytzicht op 't Buyten-hof hadde / alwaar zich in 't Venster, vertoonde; wanneer de Burgerye, driemaal salvo schoot / en daar na af trokken. Dien dagh wierdt Sijn Hoogheyt, van alle de Collegien begroet: besoigneerende korts daar aan met den Raat van Staten, en verscheen den 11 in haar Hoogh-Mog: Vergaderinge, gelijk ook den 14 in die van de Heeren Staten van Hollandt; wanneer Sijn Hoogheyt, na gedane affaires, den 15 December, 's morgens vroegh weder na Aarschot, vertreysde / om daar by 't geconjungeerde Leger, te komen.

Vertrek van *Duc de Luxemburgh*, uyt Nederlandt &c.

NA dat nu den Hertogh van Luxemburg al het Volk, uyt de verlaten Steden van voor Nimwegen, en de Mokerheyde, te Botbergh by Rijnberk, had t'zamen gebracht / trok hy met de geheele Armeé, bestaande in 6000 Ruyters, en 10000 Voet-knechten, den 3 December, voor by Meurs (daar het Guarnizoen, geduurende deze voorby tocht / in de Wapenen stondt) na Nuys: maar den Generaal Spork met 9000 Keyzerse Ruyters, te Friesem leggende / deed hem wel haast van marsch veranderen / en na Gulikerlant trekken / om van daar in Vrankrijk, te komen: doch dewijl hy geduurigh in dicht beslooten Gelederen en Rijen, marcheerde / en wel op zijn hoede was / lieten hem de Keyzerse onverhindert passeeren / hoewel de Buyt, die hy uyt de Nederlandtse Conquesten, mede voerde / hen wel aanstondt: Dus toogh hy den 8 December,

ber, te Linnigh over de Roer, en quam met zijn Volkeren, heel tot by Mastricht, en op de Landen van Overmase logeeren.

Als nu in Brabant, alles veervaerdigt was/ trok zijn Excellentie de Monterey, den 13 December, ten half 11 uuren van Brussel, in een uytnemende Equipagie, verzelt van den Graaf van Egmont, den Prins van Robecq, den Marquis de Risbourgh, den Graaf de Bassigni, den Graaf de Boukhove, de Marquis de Lede, en veel andere, slapende dien nacht te Erp, omtrent 3 uuren van Brussel, en den 14 dito, voort marcherende/ quam 's avondts in d'Abdye van Park, daar hy dien nacht logeerde/ en den 16 met den Heer Grave van Waldek, die met zijn Heyr (hier vooren vermelt) den 14 omtrent Aarschot, mede aangekomen was/ benevens al de Generaals Persoonen, van de twee Arméen Krijghs-Raadt hielt/ alwaar besloten wierdt/ dat de Troupen na d'Abdye van Bonef, by Namen, zouden marcheren: Zijnde den Grave van Nassau, met 6000 Paerden, den 14 al door Aarschot gemarcheert/ den 15 gevolght werdende/ van 8000 Voet-knechten, in zeer goede ordre: 7 stukken Geschut, met 3 Regimenten, Voet-volk, quamen daar noch mede by: Gelijk ook den Grave de Monterey. Sijn Hoogheyt, den 15 uyt den Hage, vertrokken (als gezeydt is) sliep dien nacht te Breda, en quam den 16 's middaghs, verzelt van de Rijngrave, te Aarschot, waar Hy in t'huys van dien Hertogh logeerden/ in wiens naam den Drossaart en Magistraat, hem quamen complimenteeren: Waar op den zelven den 17/ van daar na de Rendevous vertrok.

Duc de Luxemburgh, ondertusschen met zijn Leger, tot onder Mastricht, genadert/ quam zelfs persoonelijk daar binnen/ alwaar hy van den Gouverneur d'Estrades zeer heerlijk wierdt getracteert; en hebbende zijn Armeé eenige dagen omtrent Mastricht, en in Gulikerlandt doen verversen/ brak den 19 December op/ als wetende/ dat zijn Volk in Vrankrijk, wel van nooden was/ en marcheerde langst de Maze, om door de Conderos en Ardennes na Vrankrijk, te trekken: Maar het Spaanse, en Hollandtse Heyr, nu met malkander geconjungeert, en hier van verwittight/ passeerden den 20 dito, in aller haast by Huy over de Maas, na Marche en Famines, hebbende de Baggagie te Namen, achter gelaten/ om Duc de Luxemburgh, in zijn marsch te verhinderen/ welke teers een brugh over 't Swarte Water, had geslagen/ daar al een gedeelte van zijn Avantguarde, over getrokken was/ wanneer de brugge brak/ en de rest met kleyne Schuytjes, overgevoert most werden/ doch deze de Spaanse en Hollandtse Heyren aan die kant vernemende/ trokken aanstondts weder te rugh/ na dat 'er eenige van de hare in de pekel gebleven waren: Aldus Luxemburgh, wel ziende/ dat aan die kant niet zoude door konnen geraken/ toogh korts daar aan heel tot onder de Wallen, van Mastricht, om daar veyligh voor deze Legers, te wezen/ van waar hy een byzonderen Courier, na den Koning zondt/ met Advijs: Dat, na dat hy met zijn Armeé 5 mijlen van Mastricht, was gemarcheert, beladen met 3000 Wagens, hy een Brugh, over een kleyne Rivier, had laten slaan, welke in zijn marsch na Mazieres over most; en wanneer nu een partye van zijne Troupen, daar over waren gepasseert, brak de brugh, 't geen de zijne noodtzaakte halte te houden, en de zelve weder te

laten opmaken : Geduurende welke tijdt, hy bericht gekregen had, dat de Spaanse en Hollandtse Troupen, gecommandeert door Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, en den Grave de Monterey, haar gepofteert hadden by Namen, van waarse zijn Leger, gemakkelijk in de ftaart zouden konnen flaan, als hebbende een zeer zware wegh door 't Bos, van Ardennes te marcheren: Dus had hy zijn Leger, weder tot onder het Canon, van Maftricht doen nederflaan, aldaar verwachtende d'ordre, van zijn Majefteyt, of hy recht op de Vyanden zoude aangaan, om hen flagh te leveren, dan of hy te Maftricht, zoude blijven, ook of hy daar zijn Baggagie, zoude laten, die hem in den wegh zeer zoude konnen verhinderen, als Hy tegens dank, van de Vyanden zou pafféeren.

Zoo haaft als den Koning, dezen Courier, van den Hertogh van Luxemburgh had ontfangen / deed Hy Turenne by hem komen / om met hem te beraden / hoe men dezen Hartogh, beft uyt zijne benauwtheyt verloffen zou; en wierdt befloten / dat den Graaf van Schombergh, met zijn Legerken tuffen de Sambre, en Maze, zich by hem zou zien te vervoegen / om den zelven zoo na Vrankrijk te geleyden; en indien dit niet wilde gelukken / dat men als dan alle de Troupen, die men konde miffen / van de Frontieren zou ontbieden / waar mede den Prins van Condé, en Turenne, hem / geweldiger handt zouden ontzetten / en door brengen; maar Turenne, veynsde zich Politijk ziek te zijn / terwijl den hoogh-gemelten Prins, al op wegh was / om af te komen / doch op 't bericht / dat de t'zaamgevoeghde Spaanse, en Hollandtse Legers gescheyden / en vertrokken waren (als ftraks volgen zal) keerde Hy wederom / na Parijs.

Het Spaanse en Hollandtse Leger de marsch van Luxemburgh, na Maftricht hebbende vernomen / en duchtende dat Hy langft de groote Cafféye, van Charleroy na Vrankrijk, zou zoeken te komen / terwijl deze Heyren aan d'andere zijde van de Maze waren / pafféerden aanftondts / weder de zelve Rivier, latende den Prince van Vaudemont, met een Partye Ruytery, aan die kant / om op te paffen / of Luxemburgh, na dit vertrek / door de zelve wegh / zou zoeken door te geraken / en als dan 't zelve te verhinderen; waar by noch 4000 Keyzerse Paerden, onder 't commando van den Prins Pio, uyt Keuls-landt quamen: Dus deze t'zaamgevoeghde Legers, weder op de groote Cafféye, van Charleroy, gekomen / bleven de Spaanse daar noch eenige dagen leggen / en de Hollandtse Troupen, by Tongeren en Haffelt, wanneer zy mijne maakten / als wildenze in de Winter-quartieren vertrekken / om Duc de Luxemburgh, voor den dagh te doen komen / 't geen ook by den zelven bemerkt / dede aanftondts zijn Leger, weder op breken / om te pafféeren; maar de geconjungeerde Heyren hier van verwittight / quamen datelijk derwaarts / om hem flagh te leveren / 't geene Luxemburgh, andermaal tot onder 't Canon van Maftricht deed te rugh trekken / wanneer Hy, zonder flagh te leveren / niet ziende door te geraken / zijn Volk, in Maftricht, en Mazeyk, en die Plaatzen verdeelde / ook een Partye Ruyters, onder den Grave de Choyfeul, naar den Rijn zondt / om af te wachten / dat Hy ontzet wierdt: Weshalven Sijn Hoogheyt en den

en den Grave de Monterey, resolveerden (ziende datze Duc de Luxemburgh, na zoo veel Toeleggingen, niet tot een Bataillie hadden konnen brengen/) de Heyren in de Winter-quartieren, te leggen/ alzoo zy door dit heen en weer trekken/ bijna waren afgemat/ gelijk geschiede; nemende den Graaf de Monterey, den 4 Januarii 1674. van Sijn Hoogheyt zijn afscheyt/ en quam den 7 daar aan volgende te Brussel, en Sijn Hoogheyt den 9 dito, met de Graaf van Waldek, Prince van Courlandt, Rijngrave, Jr. Bentum, en andere Heeren, in den Hage: En daar mede was de Velt-tocht, voor dit Jaar, gedaan.

Ondertusschen had den Marquis de Bellefonds, uyt zijn Vlaamse Conquesten eenige 1000 Ruyters naar Charleroy gezonden/ welke met het gedeelte van den Grave van Schombergh, conjungeerden/ om te zien/ of zy by Duc de Luxemburgh konden komen/ maar de passagie doen al te wel bezet/ dorsten zy 't niet ondernemen/ en bleven leggen/ echter waaghden 't den onvertzaagden Graaf de Montal, en geraakten 'er met hulp van de Luyker Boeren, gelukkigh door/ 't geen haar naderhandt/ door de Spaanse, wel uytgepepert wierdt. Doch wanneer nu de geconjungeerde Heyren, in de Winter-quartieren, gegaan waren/ quam Schombergh, met dit corps by Luxemburgh, trekkende zy doen gezamentlijk na Vrankrijk.

Vergeefzen *Handel* des *Keyzers*, te *Luyk*.

In deze tijdt was den Baron d'Isola, des Keyzers Afgezant, te Luyk gekomen/ om daar aan 't Capittel van de Cathedralen, en den Secreten Raat eenige Propositien, uyt den naam van Sijne Keyzerlijke Majesteyt, t'haren beste/ te doen: De Ingezetenen schepten een groot genoegen in zijn komst, roepende geduurigh/ als hy over straat ging, *Vive l'Empereur*, als verhoopende dat zijn Verhandeling zoude gelukken/ en zy eens van de Baldadigheyt, der Fransen verlost werden/ die hoe langs hoe meer, Luyker-landt zware Contributien, dede opbrengen: De hoog-gedachte Baron, deed dan den 29 December, deze Propositie aan 't Capittel, zeggende: Mijn Heeren, ik kom hier niet alleen om van u te begeeren, dat gy de protectie van den Keyzer, mijn Meester wilt aannemen, gelijk ghy door verscheyde Brieven, en my zelfs, hebt verzocht, maar ik kom hier ook van zijn zijde, om de middelen te vinden, waar door gy verlost mooght werden, van de Franse Tyrannye. Waar op den Cancelier, antwoorde/ dat hy eenige dagen tydt most hebben/ om zich hier op te bedenken/ maar den grooten Provooft van een goeden yver opgewekt/ stondt op/en zeyde/ laten wy 't gaan teykenen, want 't is tijdt, om ons Volk te ontlasten: 't Geen noch veel andere toe stemden: Maar de Cancelier, kon hier toe niet verstaan/ maar bleef by zijn gegevene antwoort staan: 't welk de meeste/ niet aanstondt. Doch van dezen Handel is/ tot groot nadeel der Luykenaars, niet gevallen/ gelijk d'uytkomst daar na/ heeft geleert.

Door dien de Spaanse van 't Hertoghdom Gulik noch de Contributie, eysten/ zondt den Hertogh van Nieuwburgh, den Heer Winkel-huyzen, na Brussel, aan zijn Excellentie de Monterey, om de oorzake hier van te vernemen/

waar op den hoogh-gedachte Excellentie geantwoordt hadde Ik, en uw Meester, weten de redenen wel, en laat dat u genoegh wezen. Sijn Excellentie de Monterey, resolveerden nu een nieuwe Lichtinge van 8000 Voet-knechten, tegens 't Voor-jaar te laten doen. Omtrent dien tijdt quam den Fransen Marquis, de Bellefons, met eenige 1000 Paerden, omtrent Aalst stroopen / bedervende tot 't gs om de Landt-luyden: Te Ninove, quam 'er een Partye, in volle slagh-ordre op de Markt, welke zich zelven / na datze daar eenige uuren gestaan hadden / in de Burgers Huyzen, billetteerden: Naar Aalst zouden zy ook 2 of 300 Paerden, om te vernemen of 't daar veiligh was / maar komende daar omtrent / aan de gebroken Brugh, lagen 'er eenige Spaanse Soldaten en Boeren, die op de Fransen chargeerden / 't geen haar dede te rugh trekken / doch / quamen naderhant weer / wanneer zy de Burgers 400 Brooden, en 300 veel Bossen Hoy afdwongen. Van de Heu, die van Brussel op Antwerpen vaert / wilden zy 60000 guiden voor Contributie hebben / weshalven die stil lagh / tot groote ongelegentheyt van de Reyzigers. 't Guarnizoen van Kamerijk, kreegh doen een Franse Courier, tusschen Arras en Amiens, welke met zijn Brieven na Brussel gezonden wierdt. In Brabandt, quam dees tijdt de Hertoginne van Colonna, van Romen, welke te Antwerpen, onder 't Los branden van 't Canon, ingehaalt wierdt / en van veele Heeren verwellekomt.

Staat in *Vrankrijk.*

HEt was in de Maandt December, dat den Graaf de Grignan, de Stadt, en 't Kasteel Orangie, zijnde van weynig Tegenweer, in nam. Veel Franse hadden al langh groot misnoegen op Monsr. de Louvois gehad / weshalven eenige Officiers den Koningh raporten tot zijn nadeel / aanbrachten / doch als den Koningh zeyde / datze, 't geen zy tegens hem / voor hadden, zouden waar maken, bleven zy achter / wel licht ziende / dat hy de gunst van zijn Majesteyt genoodt. Dewijls de groote armoede in de Franse Provintie van Normandye, Bretagne en Guyenne, door 't stilstaan der Koophandel, dede den Koning de zelve / (om daar in te voorzien) voor yder een open stellen / mits betalende een Kroon op de Ton, voor de Neutrale, en twee ditto voor de Vyanden, die daar wilden komen handelen / zonder dat de Neutrale Schepen zouden mogen gevisiteert werden. Men begon nu aan 't Franse Hof alles toe te stellen tot de aanstaande Velt-Tocht, waar toe de Fransen uytgaven / dat de Koning 130 Millioen in zijn Schat-kisten zoude krijgen / om de onkosten te betalen: Want hy wilde 160000 man te Voet en te Paert, in 3 Legers verdeelt / in 't Velt brengen / waar van den Koning zelf een zoude commandeeren / en den Prins van Condé, en den Marschal de Turenne, d'andere; wanneer den Koning met de zelve hier over / Grooten Krijghs-Raadt hielt. Sijn Majesteyt dede ook op 't zelve Stuk, zijn 30 Compagnien Franse Guardes yder van 50 Soldaten volmaken stellende de Vaendrigs tot Onder-Luytenants, mogende de Capiteyns weder nieuwe Vaendrighs verkiezen / waar uyt hy de onkosten van deze nieuwe lichtinge zoude halen. Alle Compagnien wierden mede met 10 man meerder gerecruteert:

En

En zijn Majesteyt maakte een nieuwe Compagnie Duytze Wapen-luyden, onder de Troupen van zijn Huys, die gecommandeert zouden werden door de jonge Graef de Marcin. De nieuwe Werwinge zette men insgelijks door gants Vrankrijk yverigh voort. Dus scheen't, als of men al de Vyanden van Vrankrijk gelijkelijk wilde t'onderbrengen: Den Koning zeyde ook, dat het wel waar was, dat de Keyzerse in de leste Campagne, de Fransen koude hadden doen lijden, maar dat hy 'er in verwisseling in de aanstaande, van hette wel zou doen zweeten. Dit geleek wel op Sijn groote Krijghs-macht te zien.

Als nu de Sweden eenige weken, in 't Keur-Brandenburghse Hof gearbeyt hadden, om de voorgestelde Tractaten af te handelen, wierdt eyndeling in de Maant December, 1673, te Berlijn, een Ligue van Guarantie, tusschen den Koning van Sweden, en den Keurvorst van Brandenburgh gesloten: Van welke de Articulen in substantie luyden, als volght:

DAt een nader Vrientschap en defensif Verbont tusschen den Koning van Sweden en den Keurvorst van Brandenburgh zal zijn.

2. Confirmatie van de Osnabrughse en Munsterse Vrede, mitsgaders de Tractaten tot Stettijn en in der Olijf.

3. Dat indien eenige Landen van beyde werden geinvadeert of overlast aangedaan, dat die van de andere sal werden geassisteert.

4. Dat alle middelen zullen aanwenden, omme de strijdende Partyen te bevredigen, eerst met aanmaningen, en zoo 't zelve niet en wil helpen, op zoodanige wyzen, als dan zullen goet vinden.

5. Werden uyt-gedrukt over wat Landen van de Kroon Sweden de Guarantie zoude gaen.

6. Over welke van den Hr. Keurvorst.

7. Van de Landen in 't Keyserrijk gelegen.

8. Dat als des Konings van Swedens Landen van yemant Vyantlijk aangetast wierden, den Hr. Keurvorst, die na 2 maanden bekentmakingh, met 2000 man te Voet, en 500 te Paerde zoude assisteren.

9. En den Koningh van Sweden, wanneer de Churvorstel. Landen zulks gedaan wert, met 2600 te Voet en 800 te Paerde.

10. Zal dit getal van Krijghsvolk vermeerdert werden, zoo de nootwendigheyt meer vereyst.

11. Dat geene troupen t'huys geroepen zullen werden, zoo langh de Krijgh noch duurt.

12. Dat die geassisteert wert, d'absolute Commando over de troupen zal hebben; maar dat de Krijghsraat van beyde de kanten zal werden verkooren.

13. Dat stukken en Artillery gelevert zullen werden by die, welke in zijn Lant geattacqueert wert, of anders, indien daar buyten geageert wert, zal 't zelve moeten verschaft werden van die daar naast by is.

14. Dat niet ge-examineert zal mogen werden, waarom d'een of d'anders Landen Vyandtlijk werden aangetast; maar dat, wanneer het zelve maar blijkt, d'Assistentie voorts ook zal moeten geschieden.

15. Dat die assisteert echter vry zal staan, door Ambassaden of Missiven, die geene, welke Vyandtschap doet, af te manen van zoodanigen doen.

16. Dat die de troupen tot Assistentie heeft versocht, de zelve ook vry geleyde zal moeten verschaffen.

17. Dat de Auxiliare troupen als d'andere zullen werden getracteert.

18. Dat men geene Tractaten met de Vyanden zal aangaan, dan gelijkelijk, en met gemeene kennisse.

19. Dat indien aan Poolen eenige assistentie wert gedaan, 't zelve gezamentlijk zal geschieden.

20. Dat men, omme dit Verbondt te beter te onderhouden, alomme goede correspondentie zoude onderhouden, en specialijk de Ministers tot Regensburgh den ander de hant bieden tot al 't geene de Vrede zoude mogen voortzetten.

21. Dat die Assistentie doet, geene plaatzen, onder d'een of d'ander pretext, van onkosten of diergelijke, zal mogen behouden, maar alles moeten restitueren.

22. Dat in dit defensif Tractaat wederzijds ingesloten werden, den Roomschen Keyzer, Koningen, Churvorsten, Princen, Republijken en Staten, die nu of na dezen Vrienden en Geconfedereerde van een van beyde zullen zijn, en dit Tractaat niet tegen.

23. Dan dat die echter met gemeen toestaan zullen werden gestelt, die met namen uytgedrukt zullen werden.

24. Dat dit Tractaat 10 Jaren zal duren.

25. En eyndelingh, dat de Wisselingh van de Ratificatien van deze Tractaten binnen 3 Maanden zal moeten gedaan werden.

Deze Ligue van Garantie was al het geene / dat men van de gepretendeerde Derde Partye in Duytslandt, (hier vooren verhaalt) voor den dagh zagh komen / en waar op de Fransen zoo euvel hadden gestoft / als meenende door de zelve den Keyzer zoodanigh te balanceeren, dat niet veel macht tegens hun zou konnen gebruyken / om hen in hare Voornemen te beletten: Maar dewijl meest al de Vorsten, tot deze voorgenomen Derde Partye opgestelt / Neutraal waren / had men voor de zelve wenigh te vreezen / alleenlijk zou Sweden, indien zich tot het Franse Intrest had laten inwikkelen / een grooter achterdenken gegeven konnen hebben / maar de inzicht van die Kroon scheen / om Duytslandt weder in zijn voorige rust te herstellen / gelijck den Koning van Sweden aan den Keyzer verzekert zou hebben / want den Keyzer klaaghde aan Sweden, dat de Sweedtse Ambassadeurs in zijn Keyzerlijk Hof zeer hooge Tale voerden / daar over Hy verzocht te weten / wat Hy dieshalven van Hem had te verwachten; Daar op den Sweedtsen Koning antwoorde / dat Sijne Ambassadeurs hare ordre te buyten gingen, en dat Hy 't Franse Intrest noyt meerder toegedaan had geweest, noch ook zoude worden, als om een eerlijke Vrede in Duytslandt te helpen vast stellen: En aldus was al de hoop der Fransen hier weder verydelt.

Staat- en *Krijgh*-zaken in *Hollandt* &c.

ONderwijl dat Sijn Hoogheyt, d'Heer Prince van Oranjen, met zijn Excellentie den Grave de Monterey den Hartogh van Luxemburg, in 't Landt van Keulen, en Luyk vast op hielden / en belemmerden / dat Hy zijn voorgenomen Tocht naar Vrankrijk nevens al de Bagagie-Wagens, met geroofden Buyt beladen/

laden / niet dorst voort zetten / (als gezeyt is/) 300 was men in 's Gravenhage in Staat- en Krijgs-Zaken yverigh bezigh. Die van Uytrecht, nu van de Franse verlost / meynden / dat men haar aanstonds / als een Mede-lit, in hun oude Staat ter Generaliteyt, &c. weder behoorde aan te nemen; Die van Vrieslandt waren hier tegen / voornamentlijk over den Rang, of Sessie, voorgevende dat zy (overmits die van Uytrecht haar zoo lichtelijk/ en zonder dat de noodt noch parsse / uyt de Unie, aan Vrankrijk, hadden overgegeven/) voor haar behoorden te zitten / en te stemmen: Doch dit was een werk van langer aasem, en wierdt uytgestelt / tot nader overlegging: Ondertusschen nam d'Heer Grave van Hoorn, met hare Hoogh-Mog: Gedeputeerde, de zaken van de Provintie van Uytrecht genoeghzaam waar.

Nu ter tijdt was'er by den Staat hoog-nodigh en spoedig gelt van doen: De Stadt Amsterdam, het gewoonlijk Plecht-Anker, en toeverlaat / die milde en vloeyende uyer, van de Hollandtse Melk-koey, most al wederom raadt schaffen. d'Heeren Burgermeesters deden dan kondbaar maken/ en aanslaan/ dat hare Achtbaarheden gezint waren / om geldt op Intrest te lichten / by de Maandt, voor een half ten hondert, dat is tegens 6 per cento, 's Jaars, waar van d'Obligatien aldus luyden:

MAAND-GELDT, *No.*

WY ondergeschreven Thesaurieren der Stadt Amsterdam, bekennen mits dezen, by goetvinden en consent van de Heeren Burgermeesteren, der zelver Stede, achtervolgens de Resolutie van de Vroedtschap, genomen op den 14 April, 1673, ontfangen te hebben uyt handen van . . . . een zomma van . . . guldens, op Maand-geldt, tegens een half per cento ter maand, omme te werden bekeert tot spoedigh furnissement van de consenten, by de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, gedragen, tot betalinge van de Militie te Water en te Lande, daar vooren verbindende alle de Stadts middelen, en vermogens de resolutie van hare Ed: Groot-Mog: van den 15 April voorsz. mede de consenten hier boven genoemt, met conditie, dat achtervolgens de voorsz. Resolutie van haar Ed: Groot-Mog: deze jegenwoordige Obligatie vry en exempt zal zijn, van de 200ste Penning, reeds geconsenteert, of noch te consenteren, tot der tijdt en wijle toe, de zelve Obligatie uyt de voorsz. consenten zal zijn voldaan: En indien de voorsz. somme langer als een maandt mochte komen te staan, dat den Intrest gerekent als boven, betaalt zal werden tot de effective aflossinge toe. Alles onder verbant van alle der voorsz. Stadts goederen, en de consenten van de Staat, hier boven gemelt. t'Oirkonde by ons in de voorsz. qualiteyt ondergeschreven, in Amsterdam den &c.

Gelts genoegh quam 'er met der haast/ ja meer als 'er van doen was / maar vermits den hoogen Intrest, wierden deze gelden, kort daar na/ weer af geleyd/ doch die gene die haar gelt deze Stadt op Interest, tegen 4 ten 100 wilde laten houden/ zijn Obligatien daar van gegeven. In de Maandt December, is d'Heer Dirk Schaap, Secretaris t'Amsterdam, als Ambassadeur, wegens den Vereenden Staat, na 't Zweedze Hof vertrocken. Op den 11 dito, is ook vast gestelt/ het volgende

Reglement en Ordre, van de *Hoogh-Mogende Heeren Staten Generaal* der Vereenighde Nederlanden; tot voorkominge en redres van *ziekten* onder 's Lants *Militie* in 't Leger, en elders.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den genen die dezen zullen zien, of hooren lezen, Saluyt. Alzo wy ons ten hooghsten laten ter harten gaan, dat niet alleen alle ziekten onder 's Landts Militie in 't Leger van dezen Staat, en elders, zoo veel doenlijk, moge werden geprevenieert, en voorgekomen, maar dat ook de behoorlijke ordre mach werden gestelt tot redres en genezinge van zieke en gequetste Ruyteren, en Soldaten in 't zelve Leger, en elders. SOO IS 'T, Dat Wy daar inne willende voorzien, met communicatie, en op 't advis van Syne Hoogheyt den Heere Prince van Orange, geordonneert en gestatueert hebben, gelijk Wy ordonneren en statueren by dezen.

I. Eerstelijk, dat voor 't toekomende in 't Leger van den Staat twee, of, als 't Leger groot, en in veele posten verdeelt is, meer Doctoren continuelijk zullen moeten present zijn, en geduyrende de Campagne, present blyven, ten eynde de Zieken en Gequetsten naar behooren mogen werden gevisiteert, en de noodige Medicamenten geordonneert; zullende aan yeder der voorschreve Doctoren, een bequaam Apotekers knecht toe gevoegt werden, onder een be-eedighde Instructie, by de voornoemde Doctoren aan de zelve Knechts te geven.

II. En op dat ontrent het visiteren en uytleveren der Medicamenten, geen abuyzen of frauden mogen werden gecommitteert, zullen alle noodige Medicamenten, egeene uytgezondert, door een of meer be-eedighde Doctoren alhier in den Hage, voor het versenden der zelver, moeten gevisiteert, en voor goet en leverbaar geoordeelt werden, tot welken eynde pertinente Lyste van de zelve Medicamenten niet by den Leverancier of Apoteker, maar by de voornoemde be-eedighde Doctoren zullen moeten werden gemaakt, en daar nevens door de zelve aangeteykent den prijs, mitsgaders de quantiteyt of gewichte van yeder specie of soorte.

III. Sullen mede de visitatie en aanteykeningh der Medicamenten, zoodanigh als voorsz. is, gedaan zijnde, de zelve Medicamenten volgens den teneur der gemaakte Lyste, ten bywezen van een of twee der voorsz. be-eedighde Doctoren, in een Kist moeten werden gesloten, en verzegelt, en de Sleutels van dien aan een der zelver Doctoren moeten over gelevert werden, omme die te verhandtreyken, of toe te zenden aan de Leger-Doctoren, aan de welke de uytleveringe der zelve medicamenten met alle circumspectie, en tot de meeste mesnage zal wezen toe vertrouwt, welke Leger-Doctoren daar voor responsabel zijn.

IV. En op dat de voorsz. leverantie met des te meerder candeur en oprechtigheyt moge geschieden, zal den Leverancier of Apotheker gehouden zijn by Eede te belooven, dat hy t'elkens op yeder leverantie pertinentelijk zal volgen en completelijk voldoen de Lysten van medicamenten, zoodanig als hem die by de voorsz. be-eedighde Doctoren zullen zijn gepresribeert en opgegeven, en dat hy geen andere medicamenten van tijt tot tijt zal leveren, als goede Simplicia en Composita, alles op een redelijken prijs, en tot de meeste mesnage van den Lande, mitsgaders in gewichte, quantiteyt en qualiteyt, zoodanigh geconstitueert, als de Lyste hem over gelevert, zullen mede brengen.

V. Voorts

V. Voorts zullen de Lijsten van geleverde medicamenten, by de voorsz. beëdigde Doctoren moeten wezen geattesteert en ondertekent, eer daar op tot laste van den Lande Ordonnantie gedepescheert, of by den Ontfanger eenige betalinge zal mogen gedaan werden.

VI. Gelijk mede de Kisten met alle overige medicamenten by den Leverancier of Apotheker naar de Velt-tocht, of anderzints wanneer de zelve medicamenten weder zullen terug komen, aanstonts zullen moeten werden aangenomen, voor alzuken prijs als de zelve te vooren, volgens de geteekende Lijsten uytgelevert en verzonden zijn, zonder dat yemant, wie hy ook zy, de zelve overige medicamenten in het geheel of ten deele tot zijn eygen voordeel of profijte zal mogen employeren, verkoopen, of onder hem houden.

VII. En wat belanght de twee Chirurgijns Generaal van 't Leger, de zelve zullen gehouden zijn, geduyrende de Campagne, continuelijk in 't Leger, te verblijven, en voor haar vertrek na 't Leger, haar met kennisse en approbatie der voorsz be-eedighde Doctoren behoorlijken te voorzien van Plaisters, linnen, noodige medicamenten en Instrumenten; zullende de zelve Chirurgijns Generaal staan onder het commando, en subject zijn de ordres der voorsz. Leger-Doctoren, of een der zelver in 't Leger present zijnde, alles op pœne van cassatie.

VIII. Dat daer en boven by yeder Regiment zal moeten zijn een Regiments Chirurgijn, ende boven dien ook by elke twee Compagnien op het minste een Chirurgijn.

IX. Gelijk mede by elk Regiment zal moeten zijn een Veldt-kist, voorzien met noodige medicamenten, linnen, en andere behoeften, de welke met kennisse der voorsz. beeedighde Doctoren, in de zelve Kiste zullen moeten zijn gefurneert.

X. En zal voorts een persoon tot Intendant werden ge-ëligeert, aan de welke de Doctoren en Chirurgijns van 't Leger, mitsgaders die geene, die op de Zieken en Gequetsten in 't Leger zullen passen, gehouden zijn pertinentelijk op te geven het getal, of de quantiteyt van de Zieken, en de qualiteyt van haar ziekte ofte ongemakken, welken Intendant mede gehouden zal zijn, ten minsten eens daaghs rapport te doen aan den Generaal, of een ander Officier, 't Leger of Quartier commanderende, met pertinente expressie, onder wat Compagnie de zelve Zieken en Gequetsten zijn, en waar de zelve gevonden konnen werden.

XI. Dat wyders bequame Persoonen zullen werden gedispicieert, om de Zieken en Gequetsten in 't Leger op te passen; zullende het getal der zelver Persoonen moeten werden gereguleert naar het getal van de Zieken en Gequetsten, onder behoorlijk Reglement, Ordre en Eede, welke Persoonen mede gehouden zullen zijn de Zieken van Spijze en Drank te voorzien.

XII. Zullende ook geëligeert en aangestelt werden een Hospitaal-meester van 't Leger, de welke gehouden zal zijn van den inkoop en de uytleveringh van de Spyze en Drank, te doen pertinente aantekeninge, als mede rekeninge te houden van de onkosten daar toe van tijdt tot tijdt gedebourseert werdende; en ook dagelijks met de Doctoren van 't Leger, of een der zelver, de Zieken, en Gequetsten te gaan visiteren van Bedde tot Bedde, dien aangaande de ordres van de zelve Doctoren te ontfangen, en ter executie te stellen, zoo in 't reguardt van de geordonneerde medicamenten, als van 't distribueren van de Spyze en Drank aan de Zieken en Gequetsten,

XIII. Gelijk mede eenige Huyzen of Tenten in 't Leger zullen werden geapproprieert voor de Zieken en Gequetsten; en zal voor al van den beginne aan goede zorge moeten werden gedragen, dat alle de Zieken naar 't oordeel van de Leger-Doctoren, met eenige contagie of besmettelijkheyt bevangen zijnde, van andere Zieken, niet besmettelijk zijnde, werden gesepareert; en zullen ook de Zieken en Gequetsten, beginnende te reconvalesceren, moeten werden verplaatst in een reyn en zuyver Gemak.

X I V. Dat ook by tijds zal moeten werden geſorgt voor een goedt aantal matraſſen en paillaſſen, mitsgaders deekens, of hayre kleeden, omme in 't Leger voor de Zieken en Gequetſten te gebruyken, en dat de zelve by bequaam weder, en andere goede gelegentheyt zullen moeten werden verlucht en ververſt.

X V. En zal voorts by, of ontrent het Leger altijdt moeten zijn een goedt aantal Wagens, Karren, Schepen ofte Schuyten, alleen en particulierlijk gedeſtineert, omme de Zieken en Gequetſten bequamelijk te vervoeren naar de Gaſt-huyzen, of andere plaatzen; tot welken eynde den Commiſſaris Generaal van 's Lants Leger-Schepen, en den Wagenmeeſter Generaal gehouden zullen zijn daar voor by tijts goede ſorge te dragen.

X V I. Gelijk mede de Zieken en Gequetſten, welkers geneſinge, naar 't oordeel der Doctoren en Chirurgijns, een geruymen tijd zal vereyſſchen, om te reconvaleſceren, hoe eer hoe liever, zoo veel haar diſpoſitie toe laat, zullen moeten verzonden werden naar de Gaſt-huyzen van de naaſt-gelegene Steden en Guarnizoenen, om aldaar, gelijk mede in 't Hoſpitaal van 't Leger voor vier ſtuyvers 's daaghs, volgens d'ordre van 't Landt, naar behooren gecureert werden.

X V I I. En zal yeder Zieke of Gequetſte in 't Hoſpitaal of Gaſt-huys, zoo in de Steden, Guarniſoenen, als in 't Leger gebracht werdende, gehouden zijn mede te brengen een ſchriftelijke Atteſtatie van zijn Ritmeeſter of Kapiteyn, en gereconvaleſceert zijnde, ook met hem moeten te rugh nemen een gelijke ſchriftelijke Verklaringe van den Hoſpitaal-meeſter, met ſpecifijcque expreſſie van den tijdt die hy in 't Hoſpitaal of Gaſt-huys is geweeſt; Zullende de Hoſpitaal-meeſter mede verobligeert zijn, van alle inkomende en uyt gaande Zieken of Gequetſten, als mede van de gene die zullen komen te ſterven, pertinente notitie te houden, en daar van aan den voornoemden Intendant openinge te doen.

X V I I I. Gelijk mede voor al goede zorge zal moeten werden gedragen, dat de Hoſpitalen ende Gaſt-huyzen dagelijks naar behooren werden gereynight, gewaſſchen, ende met Azyn, Genever-beſſen, Wierook, of andere diergelijke Kruyden, werden berookt en gezuyvert.

X I X. Als mede, dat de publycque Weegen en Advenues van 't Leger, insgelijks werden geſuyvert van alle Vuyligheyt, doode Beeſten, en alle andere ſtinckende materie.

X X. En inzonderheyt, dat de doode Lichamen tydelijk in diepe Kuylen op afgelegene plaatzen werden begraven, tot voorkominge van alle infectie en beſmettelijkheyt.

Aldus gedaan en gearreſteert ter Vergaderinge van de hoogh-gemelte Staten Generaal, In den Hage den 11 December 1673. Was geparapheert,

IS BR. van VIERSSEN, vt.

Onder ſtont, Ter Ordonnantie van de zelve.

Getekent, H. F A G E L.

Zijnde op 't ſpatium gedrukt het Cachet van haar Hoogh-Mog: op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

Den

Den 22 December wierdt by 't Hof van Justitie, in 's Gravenhage, de aangehaalde Goederen, van eenige Regenten in Over-Yssel verbeurt verklaart. Ontrent dees tijdt ontston 't ook in den Hage, op 't Hof een gevaarlijken Brandt, door een Doof-pot met Heete koolen; doch door de vlyt, der Borgery, is de zelve noch tydelijk geblust.

Hoe wel 'er nu goede Hoop was tot een Vrede, afzonderlijk met de Koning van Engelandt te voltrekken / zoo beslooten hare Hoogh-Mog: evenwel om tegens 't Voor-jaar in goeden Staat van Tegenweer ter Zee te zijn / een Vloot van 90 klocke Oorlogh-Schepen, behalvens de Branders en kleyn Vaartuygh te doen veervaerdigen / welke men rekende / dat voor den Tijdt van 6 Maanden, voor onderhouding zou komen te kosten / 7000000 guldens, dat is 70 Tonnen goudts. Te Lande wierdt mede toegeleyt / om alle Vyandtlijk gewelt af te weeren / en vroeg in 't Veldt te zijn / tot het onderhouden van 900 Compagnien Soldaten te Voet, 148 Compagnien te Paert, en 25 Compagnien Dragonders, welker onkosten / yder Maandt zouden komen te bedragen / 1472303 guldens: Om de Geldt-middelen hier toe uyt te vinden / hebben de Heeren Staten van Hollandt, &c. op den 22 December, geconsenteert een 200ste Penning, gevens geldt, Reëlijk te betalen by al de Ingezetenen van Hollandt, en West-Vrieslandt, van alle Obligatien, Los- en Lijf-Rente-Brieven, ten Laste van 't zelve Landt loopende / voorts van alle Landeryen, Huyzen, Actien in d'Oost-Indise Compagnie, &c. op de zelve voet / als de voorgaande Placcaten, hier vooren gestelt. Daar nevens wierdt van de zelve Hoog-gemelte Heeren, op den voorsz. dito noch een Resolutie genomen / tot het betalen van een Familie-geldt, over alle Groote en Kleyne Perzoonen, &c. daar al Commissarisen toe waren gestelt / die ook in eenige Steden alreede hadden begonnen op schrijvinge te doen; Doch vonden zoo groote tegen-stribbelingen, en Morren van de Gemeene, Ambachts- en Handt-werks Luyden, (die van hare dagelijkse Winsten, hier mede toe mosten geven) dat men groote zwarigheyt maakte / om de betaling te doen uyt voeren / zoo dat deze Schatting is blijven steken / en daar mede raakten de Grooten, die zware, kostelijke Officien, en Bedieningen hadden / en volgens dien / het meeste zouden hebben moeten geven / hier van mede vry. Maar den voorsz. 200ste Penning is voortsgegaan / doch in den volgende Jare, 1674 eerst betaalt. Om 't Zee en Bootsvolk te beter tot 's Landts Dienste te bekomen / verboodt men tegen 't toekomende Jaar, 1674, de Walvis-Vangst op Groenlandt, als ook de groote en kleyne Visscheryen: Men had ook sterk gesprooken / en overleyt / hoe men Hollandt, door een Retrenchement, langs de Vecht-stroom, van Muyden en Naerden af / tot voorby Uytrecht, tot in de Rivier de Lek, en het Overvloeyende Water, daar buyten om heen / (als de noodt zulks vereyschte) voor de Vyandtlijke overvallen zou kunnen bevryden. Doch nademaal de Fransen nu zoo veel aanzienlijke Plaatzen, zeer haastelijk verlieten / en men wel zagh / dat de Rest zou moeten volgen / is dit / tot noch toe / na gebleven / of uytgestelt.

Ontrent het midden van de Maandt November, ontstondt tot Middelburgh, in Zeelandt, een groot Oproer, ter oorzake / dat de Heeren ter Admiraliteyt

aldaar /

aldaar eenige Gevangen moetwillige Bootsgezellen, (die haar Capiteyn, met zijn onderhebbende Schip uyt der Zee, hadden gedwongen) meenden te straffen: Groote meenighte Matroozen quamen van buyten in de Stadt, en aldaar aan 't Muyten; Een grooten Trop Wijven, en ander Jan Hagel quam hun te hulp/ rukkende het Schavot om verre/ en staken de brandt daar in: Hier over deed d'Overigheyt de Burgery in 't Geweer komen/ daar op het Tumult gestilt/ en een ander Schavot aanstonds op 't midden van de groote Markt opgerecht wierdt. De Gevangens des namiddaghs ten 2 uuren hier gebracht zijnde/ wierden 3 van de zelve Gegeesselt, een Gebrandtmerkt, en al te zamen in het Tuchthuys gebannen. Eenige van deze Oproer-makers wierden gekregen/ daar onder een Vrouw, was/ die zeer onfatzoenlijk tegen 't Gerecht gebaert had; de zelve wiert vast gezet: Voorts kreegh den Baliuw ordre, om d'andere Pijpestelders op te zoeken/ en na verdienste/ te straffen: De Borgery had haar/ in deze gelegentheyt heel wel gedragen/ en zijn daar over bedankt geworden.

Te Keulen vorderde de Vrede-Handel gants niet/ ook scheen den laast afgezonden Brief van den Koning van Engelandt, aan hare Hoogh-Mog: (hier voor en gestelt) weynig Hoop tot Vrede te belooven; evenwel lieten de Hoogh-gemelte Heeren Staten Generaal, (om alle verkeerde Inbeeldingen, die men die Hoogh-gemelte Koning van Hare Hoogh-Mog: aangaande den Vrede, valschelijk mocht komen in te blazen/ te niet te doen) den volgende Brief, aan Sijn Hoogh-gedachte Majesteyt afgaan.

De *Heeren Staten Generaal*, aan den *Koning* van *Groot Brittanjen.*

SIRE.

Wat eygentlijk de reden is die Uw Majesteyt heeft bewogen om aan ons te schrijven zulken Brief, als den Trompetter, die wy aan U hadden gezonden, ons heeft overgelevert wegens Uwe Majesteyt, en gedateert is den 17 November, weten wy niet: echter vinden wy ons zelven geobligeert Uwe Majesteyt, te bedanken voor de eere die de zelve ons heeft believen, te doen: en in zonderheyt kunnen wy ook niet na laten aan Uwe Majesteyt bekent te maken ons leetwezen, wegens de zelve te bevinden van zoo disavantagieuzen inhoudt voor ons, en dat de Ministers, op de welke Uwe Majesteyt wel het meeste vertrouwen heeft gestelt, tot nu toe hare kennisse hebben gebruykt, tot het brengen van de zaken in dien standt, gelijk de zelve nu zijn, persuaderende Uwe Majesteyt ook zoo verre, dat zy de zelve gezamentlijk wisten weder indachtigh te maken, zeer veel zaken, die zy lieden vertrouwden dat Uwe Majesteyt, al t'eenemaal hadden vergeten, en de welke zy in conscientie wel weten verre buyten de waarheyt te zijn.

Deze Consideratie, SIRE, hindert ons van particulierlijk te beantwoorden de voornaamste poincten van den Brief, die Uwe Majesteyt, aan ons heeft geschreven uyt vreeze van dat zulks mochte geven, aan de gene die Uwe Majesteyt, albereyts tot onze prejuditie hebben weten te disponeren, occasie van de zaken noch slimmer te maken: En ons zelven nu begevende tot dat gene, waar toe Uwe Majesteyts Naam is gepubliceert. Zoo zullen Wy dan ons zelven hier mede vernoegen van Uwe Majesteyt, te Declareeren, dat,

alzoo

alzoo wy in onzen Brief, die wy de eere hebben gehad aan Uwe Majesteyt te schrijven, de facto, niets hebben gezet, als waar van wy bequaam zijn te geven Autentijke, en baarblijkelijke bewijzen: wy ons derhalven altoos gereet zullen houden die aan Uwe Majesteyt, te produceren, wanneer het de zelve maar zal gelieven, ons eenige bequamer occasie daar toe te verleenen. Wyders, aangezien Uwe Majesteyt, (wezende van gevoelen dat het gene uwe Ministers, de zelve hebben weten diets te maken, vry oprecht was) in des zelfs Parlament, heeft geklaaght wegens de onverwinnelijke afkeerigheyt, die wy zoude toonen tot de Vrede; en dat het Huys der Gemeente, volgens des zelfs gewoonlijke Wijsheyt en voorzichtigheyt, gelieft heeft haar jugement dien aangaande te staken, en daar door ons bequame gelegentheyt aan de handt te geven, van onze onnozelheyt dien aangaande volkomen, in 't licht te kunnen brengen, als mede des te publijkelijker aan al de Werelt, te kunnen vertoonen de onwedersprekelijke sinceriteyt van onze Intentie. Zoo hebben wy geoordeelt onze schuldige plicht te wezen, dit naarvolgende hier noch by te doen, op dat Uwe Majesteyt en alle uwe Koningrijken mogen bespeuren, dat wy niet genegen zijn te spreken van een Vrede, zonder een ware Intentie dien aangaande te hebben, gelijk wy echter daar mede werden beschuldight: En dat wy verre af zijn van ons zelven te expresseren in generale termen, zonder eygentlijk speciale openbaringe van onze goede intentie te willen doen. Wy zijn dan gereet, om met Uwe Majesteyt, te vernieuwen het Tractaat dat met ons is gemaakt tot Breda, in den Jare 1667, en ook te doen een klaarder uytlegginge van het 19 Artikel van dien, spreekende wegens het strijken van de Vlagge, en dat in zulker voegen dat 'er voor het toekomende dien aangaande geen dispuyt meer overigh gebleven zal wezen, en het zelve alzoo te dresseren zonder eenige twijffelachtigheyt, te contineren: En voor zoo veel als dat Tractaat, by Uwe Majesteyt gehouden is geweest te wezen, zoo rechtveerdigh en equitabel, dat het in de volgende Jaren, Uwe Majesteyt occasie heeft gegeven, van aan ons te betoonen des te meerder tekenen van benevolentie en goede inclinatie, en dat gy zedert met ons ook zijt getreden in een naeuwer Alliantie, als oyt te vooren: Zoo proponeren wy nu dat zelve Tractaat, als een vast fondament van een sterke en durable Vrede, en hopen wy ook dat Uwe Majesteyt, ons tegenwoordigh des zelfs vriendtschap, niet en zal willen refuseren, op die conditien, de welke, by u zelver hier bevoorens zijn geapprobeert; te meer, dewijl het intrest der Protestantsche Religie, en veele andere gelegentheden respectivelijk relaterende tot de prosperiteyt van beyde de Natien, ons behooren aan weder-zijden te obligeren van te eerder met den andere te willen vereenigen. Wyders, ziende dat zommige sterk hebben getracht Uwe Majesteyt te persuaderen, dat wy onze Tractaten hebben gevioleert, en verscheyde onrechtvaerdige zaken gecommitteert, van welke gy satisfactie begeert: Zoo zyn wy ook bereydt, zonder eenigh uytstel Ambassadeurs aan Uwe Majesteyt te zenden, om de zelve van de waarheyt te informeren, met minder geveynstheyt of bewimpelinge van zaken, als wel eygentlijk hier bevoorens geschiedt is by onze Vyanden, en voor Uwe Majesteyt ook te treden in een examinatie van alle verbreekinge, daar wy mede geblameert werden: Beloovende wyders solemnelijk ook te zullen repareren alle verongelijkingen en insurien, die Uwe Majesteyt of des zelfs Onderdanen van ons of onze Officiers, tzedert het sluyten van het voorzeyde Tractaat van Breda, tot het begin van dezen Oorlogh zoude mogen hebben ontfangen of geleden. En op dat de disputeringe dien aangaande niet en moge retarderen het maken van een Vrede, die wy zoo vierighlijk wenschen, en de welke zoo noodtzakelijk is voor het welvaren van het Christendom: Zoo bieden wy Uwe Majesteyt hier mede tot des te meerder securiteyt aan de guarantie van onze Geallieerden, tot exacte en punctuele naarkominge der beloften, die wy by dezen aan Uwe Majesteyt doen, en het

welke wy ook consenteren dat moge werden gestelt of geinflueert in het Tractaat datter zal werden gesloten, om het zelve zoo veel te krachtiger te maken.

Eyndelijk, om aan Uwe Majesteyt volkomentlyk te doen blyken, de zonderlinge estime die Wy hebben voor uwe vrientschap, zoo presenteren wy ook by dezen de restitutie van Nieuw-Nederlandt, en van alle d'andere Plaatzen en Colonien, die door onze Wapenen, geduurende den tegenwoordigen Oorlogh, by ons gewonnen zyn: Vertrouwende vastelijk dat Uwe Majesteyt, niet zal willen refuseren zich reciproquelyk te engageren tot restitutie aan ons van zulke Landen en Forten, als des zelfs Onderdanen van ons mogen hebben genomen.

Maar dewijl Uwe Majesteyt boven al schynt te klagen, dat wy de zelve hooghlyk hebben geoffenseert in de propositie die wy doen van u te willen separeren van des zelfs Geallieerden, aan de welke gy belooft hebt niet zonder haar-luyden te zullen tracteren, te meer, vermits wy het ondertusschen zelver voor een fondamenteel poinct houden, dat wy om onze eer niet te krenken moeten achtervolgen, het engagement 't welk wy met onze Geallieerden hebben gemaakt, even of als Uwe Majesteyt des zelfs eer minder als wy de onze zouden behooren te achten. Zoo bidden wy Uwe Majesteyt, te willen consideren datter een groote differentie is tusschen uw en ons engagement, zoo wel als in de conduite van die gene aan de welke wy wederzijdts geallieert zyn.

En Uwe Majesteyt magh zoo wel met rechtvaerdigheyt, als glorie extingueren een vuur dat albereyts verder is verspreyt, als in 't eerst was gedacht: Daar wy ter contrarie onze Geallieerden niet konnen abandonneren, zonder de grootste ondankbaarheyt en ruyne van Europa, als mede by gevolgh van ons eygen zelven. En op die tijdt doen Uwe Majesteyt trat in een Verbondt met onze Vyanden, zoo scheenen de zelve geen ander ooghmerk te hebben, als onze Republijk te willen verdestrueren, maar nu ter tijdt is den Oorlogh Generaal, en de Spaansche Nederlanden (tot preservatie van de welke Uwe Majesteyt altoos zoo veel yvers getoont,) participeren tegenwoordigh daar aan ook niet minder als wy, even alzoo doet mede het grootste gedeelte van het Keyzerrijk.

Aan de andere zijde heeft Uwe Majesteyt, ook des te minder reden om in uwe voorige Alliantie te continueren, vermits uwe Geallieerden eygentlyk zyn die gene, de welke de nature van dezen Oorlogh hebben verandert, en onze Vrienden by gevolge geëngageert hun zoo veel te eerder in ons faveur te verklaren, zyn Keyzerlyke Majesteyt en den Doorluchtighsten Koning van Spangien, hebbende niet langer kunnen verdragen de hostiliteyten, dewelke de Franschen pleeghden in alle de Nederlanden, en in verscheyde Provintien van het Keyzerrijk, in het welke zy haar albereyts Meester, hadden gemaakt van een Electorale plaats, doch zonder te treden tot een nauwe onderzoekinge van deze zaken, en het ook niet noodigh oordelende ons zelven te behelpen met verscheyde argumenten van die natuure, zoo dunkt ons dat Uwe Majesteyt niet als te veel redenen heeft om een Geallieerde te verlaten, die in dezen Oorlogh niet anders heeft gezocht als zijn eygen voordeel, en de welke in zaken van zeer groote importantie niet minder ter herten heeft genomen als het Intrest van Uwe Majesteyt; ja dat wy maar niet slimmer en zeggen: En indien Uwe Majesteyt daar noch in het minste aan twijffelt, zoo laat Uwe Majesteyt zich zelven niet contenteren met het gene de Frans-gezinde u eygentlyk diets maken, maar laat dat gene wel werden geëxamineert of geconsidereert, het welke voorleden Jaar tot Uytrecht is gepasseert tusschen de Fransche Ministers en onze Gedeputeerdens, en dan zal Uwe Majesteyt wel kunnen bespeuren de sinceriteyt der Proceduren van uwe Geallieerden; Het is zeker genoegh dat gy zult werden geconvinceert, indien gy maar gelieft te overlezen de Propositien, die de Fransen doen ter tijdt aan ons hebben gedaan, in de welke gy niet een eenigh woort zult vinden, dat Uwe Majesteyt raakt.

En terwyl dat onze andere Gedeputeerden tot Hamptoncourt wierden opgehouden, zonder dat gy geliefde audientie aan haar-luyden te verleenen, zoo wilden zy luyden tot Uytrecht hebben, dat wy zouden hebben gemaakt, en geslooten, een Tractaat, zonder inclusie van Uwe Majesteyt. En om ons des te meer daar toe te constringeren, zoo verklaarden zy aan ons, dat indien wy niet en accordeerden binnen den tijdt van 5 dagen, wegens al dat zy van ons eyschten, dat zy-luyden als dan weder nieuwe pretensien zoude maken. Wy zouden behalven deze noch verscheyde andere ouvertures kunnen produceren die aan ons zedert die tijdt zyn gedaan, waar in van Uwe Majesteyt noch alzoo weynigh werdt gementioneert; maar schoon dat die manier van doen niet eygentlijk publicq was gemaakt, en echter waar is, zoo zullen wy hier op niet blijven staan, en zullen ons zelven vergenoegen met de jongste proef van de obligatie, die Uwe Majesteyt heeft aan des zelfs Geallieerden, en met uw in consideratie te geven wat eygentlijk is gepasseert in de Zee-Bataljes, waar af wy geen ander getuygenisse nochte jugement begeeren, dan van die gene die het Commandement hebben gehad over de Vlooten van Uwe Majesteyt, als mede al de rest van de Officieren en Soldaten; maar ons aangaande, dewijle onze Geallieerden heel anders hebben gehandelt, zoo zyn wy eens deels aan hun luyden zoodanigh verobligeert, dat wy zulks niet genoegh kunnen expresseren, en aan de andere zijde zyn wy door een indispensable necessiteyt, met haar-luyden ook getreden in een Verbondt, dat inzonderheydt ook tot het welvaren van geheel Europa is strekkende.

En ten laatsten, gelyk wy albereyts hebben gezeydt, wy en kunnen ons van haar luyden niet separeren zonder destructie, en het hasarderen van het wel wezen van het Christenrijk: Uwe Majesteyt behoort zich niet te verwonderen, dat wy niet konnen consenteren tot het breken van ons Woort, noch het qualijk te nemen, dat wy aan Uwe Majesteyt proponeren de achtervolginge van des zelfs ware Intrest, en het nemen van een Resolutie, die zoo wel honorabel en rechtvaerdigh is, als profitabel voor uw Koningrijk en Nabuuren zal zijn.

Hier zullen wy dan noch by voegen, dat een particulier Tractaat is zoo veel te noodtzaakelijker en rechtvaardiger, als de Conferentien tot Keulen, de welke absoluyt stil staan, door de sterke opiniatre refuseringen van Vrankrijk, al eenige maanden geleden, wegens het verleenen van de gerequireerde Paspoorten voor de Ministers van den Hertogh van Lottharingen, een van onze Geallieerden, en het consenteren, dat de zelve zoude mogen werden aangenomen, als een geintresseert Persoon in het Tractaat van Vrede.

Dit is, SIRE, het gene wy dienstigh geacht hebben te representeren en oftereren aan Uwe Majesteyt tot beantwoordinge van het principaalste der inhout van uwe Missive: En hier mede hoopen wy, dat hoe weynigh reflexie Uwe Majesteyt hier op ook zal maken, de zelve echter wel zal willen bekennen, dat 'er met recht niet meer kan werden geëyscht; en zijn wy ook niet genegen te geloven, dat Uwe Majesteyt zonder noodtzakelijkheyt of profijt zal willen continueren in het favoriseren van de Franse Wapenen, niet alleen tegens ons, maar ook jegens andere uwe outste Geallieerden, de welke geobligeert zijn onze Partye te kiezen, of dat gy noch langer wilt in gevaar stellen de preservatie van Europa, en de Protestantsche Religie. Wy zullen dan met groote impatientie verwachten Uwe Majesteyts resolutie, aan de welke de gerustheyt en voorspoet van zoo veele Natien dependeert. En ondertusschen bidden wy Godt: &c.

SIRE, &c. *Hage, den 19 December, 1673.*

Van den vorderen *Vrede-Handel* tot *Keulen.*

DEn Vruchteloozen Vrede-Handel tot Keulen, hebben Wy hier booren/ op Pag: 584, en de volgende bladen gelaten; tzedert die Tijdt hadde 1 de Heeren Sweedtse Mediateurs aldaar op den 30 September, 1673. op het aandringen van de Plenipotentiarisen van Vrankrijk, een voorslagh tot een stilstant van Wapenen gedaan/ gelijk te Weenen en Regensburgh mede was geschiedt: Maar daar van is niets gevolght. Haar Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen verklaarden daar tegens den 9 October, by geschrifte aan de Heeren Mediateurs, dat haar Heeren en Meesters, apprehendeerende de ruyne en omkeeringe van haar Staat, geobligeert waren geweest/ Alliantien met den Keyzer, Koning van Spangien, en Duc de Lorayne te maken/ en dewijl de Ratificatien nu waren uyt gewisselt/ konden zy in die Negotiatie niet meer volharden/ zonder bykomste van de Ministers der gezeyde Princen, en particulierlijk van die van Sijn Hoogheyt van Lorayne: Voor welkers zekerheyt zy dan de noodtzakelijke Paspoorten verzochten/ insisterende daar en boven/ dat haar klaarlijk te kennen gegeven mocht werden/ de meyninge van Sijn Alderchristelijkste Majesteyt en des zelfs Geallieerden, rakende de Mediatie van 't Rijk, in de welke zy ook verstonden/ te doen treden den Keurvorst van Mentz, Beyeren, den Hertogh van Lunenburgh en Zell, behalvens de Princen die Vrankrijk zou willen nomineren. De Franse en Engelse Plenipotentiarisen gaven daar op tot antwoort/ dat zy 't haar Meesters zouden laten weten. Doch men hoorde/ dat de Franse op dit subject van gevoelen zouden geweest zijn/ dat die by een komste was aangelendt/ om met de Hollanders te tracteren, en haar geintresseerden, rakende de affairen van den tegenwoordigen Oorlogh, of die daar na mochten komen voor te vallen: En dat de zaak van Lorayne, als van te vooren gebeurt/ derhalven daar niet in konde begrepen werden: Behalvens dat het Munsterse Tractaat mede bracht/ dat de affaire van Lorayne niet anders als door vriendelijke middelen van den Keyzer, en 't Rijk mochten beslist werden. Op de Mediatie van 't Rijk, welke aan Vrankrijk en Engelant was geoffereert/ zouden de Franse Plenipotentiarisen geantwoort hebben/ dat dat niet en raakte als 't adjustement van de verschillen, die tusschen den Keyzer en Koning van Vrankrijk mochten zijn/ en dat deze Mediatie principaal was van de Keurvorsten van Mentz, Beyeren, Palatin, de Princen van Lunenburgh en Zel. Ondertusschen sprak men/ als of de Franse met de Sweedse Ambassadeurs den 18 dito, een nieuw Project hadden voort gebracht/ meest bestaande/ dat haar Hoogh-Mog: eenige Plaatzen aan de Spaanse zouden verwisselen/ waar voor de Spaanse aan de Franse weder andere zoude overgeven.

Maar dit werk tot een Generale Vrede, scheen hoe langs hoe meer/ te verzwakken; want of wel haar Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen nochmaals hart aandrongen/ tot het verleenen van Paspoorten voor de Ministers van Lotharingen, om mede in de Tractaten gelaten te werden/ zoo had zulks geen verhoopt succes, want de Franse Plenipotentiarisen kregen daar gants geen ordre toe van haar Koning, maar lieten een mondeling verluyden/ dat haar Koning

kan

hun daar op noch geen Instructie of antwoort toe gezonden had, waar uyt zy vermoeden, dat daar qualijk na te wachten zou wezen, dewijl haar Koning noch in zoodanigen Staat niet en was, van zich zulke Conditien te laten voorschrijven, welke hy in de Munsterse of Pirinæise Tractaten niet had willen gedogen: En by aldien haar Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen daar by wilden volharden, en zich niet vergenoegen, dat haar Heer en Meester quam tot de restitutie van Lottharingen, zonder zich in te wikkelen met conferentien van des zelfs Ministers, (die zy zeyden dat haar Koning verscheyde malen hadden misleyt) zoo konden zy niet anders oordeelen, als dat men weynigh genegentheyt tot Vrede had, en Vrankrijk zochten te dwingen tot continuatie van den Oorlogh, &c. Doch dit waren schijnbaarlijk zulke verzekeringen / als zy te Regensburgh de Stenden hadden willen doen geloven / wegens het te rugh roepen van de Franse Armeé uyt 't Rijk: Want indien zy Vrede begeerden en Lottharingen wilden weder geven / waarom dan niet met de Ministers van dien Hartogh daar over gehandelt? en genomen zy hadden Vrankrijk nu ergens in mislept / ('t geen niet te gelooven is / door dien dezen Koning doenmaals in Vrede, en bezitter van Lottharingen, over dat ongelijk lichtelijk zijn gevoelen had konnen toonen) zoo is wel te begrijpen / dat dit in zoo een Doorluchtig gezelschap van zoo veelderhande Ministers niet zou hebben konnen geschieden / daar men van een algemeene Vrede handelde / en die apparentelijk (indien Vrankrijk hier over zwarigheyt maakte / ten aanzien van den zelven Hertogh) geguarandeert zou werden. De Sweedtse Mediateurs trachten wel yder voldoeningh te geven / door een voorstelling / 't geen zy op nieuws hadden voorgestelt / maar 't ging niet voort; sommige meenden / dat de meeste zwarigheyt sproot / dat Vrankrijk niet kon verstaan tot de voldoening van Spangie, zoo als by die Kroon was voorg slagen.

Hoewel 'er nu dus weynigh Hoop tot een algemeene Vrede was / zoo had men die te grooter om met de Geallieerden van Vrankrijk byzonderlijk te handelen: Waar toe de Ministers van zijn Keyzerlijke Majesteyt te Keulen, by dien Keurvorst alle redelijke Voorslagen deden / doch dezen Keurvorst wierdt daar in door de Gebroeders, Furstenburgers, als ongemeene toegenege Werktuygen van Vrankrijk dapper tegen gehouden / evenwel zeyde men / dat hy zich had laten verluyden / op de volgende Conditien wel Vrede te willen maken / om zijn Residentie Stadt Bon vry te hebben; te weten / Van het Engagement met Vrankrijk te willen afstaan: Eenige Steden, als Nuys, Dorsten, &c. voor de verzekertheyt, den Keyzer in-ruymen, daar tegens most dan Bon van Keyzerlijk Guarnizoen ontlast werden, en ten laatsten, een verdraaglijke Inquartieringe in zijn Landen, tot des zelfs onder 't Rijk gehoorige Steden, als Rijnberk, Mastricht en Mazeyk van Franse Bezettinge ontslagen waren, waar toe zijn Officien by Vrankrijk zoude aanwenden: Willende ook zijn different met haar Hoogh-Mog: aan Arbiters of oordeelders stellen, &c. Doch hoewel zijn Accoort zomtyds op goede maten stondt / wiert hy daar gedurigh door de boven gemelte Furstenburgers in verhindert / die altijdt d'een of d'ander nieuwe zwarigheyt voortbrachten / om dit Accoort op te houden / en den Keurvorst

aan 't Intrest van Vrankrijk meer en meer te bevestigen. 't Capittel van Keulen wierdt doe mede hart van de Keyzerse aangezocht/ om haar op des Keyzers zijde te begeven / maar wierden hier in t'elkens door de slingse treken van deze meer gemelte Furstenburgers belet / 't geen het Capittel haar Landt-goederen niet weynigh mosten bezuuren.

Van deze 2 voorsz. Gebroeders was d'eene Prins Willem van Furstenbergh, en d'ander den Bisschop van Straatsburgh. Beyde waren zy (hoewel Duytse Vorsten) van de Franse zwier zoo dronken / datze zich / zelfs hier te Keulen, niet schaamden / als openbare Vyanden, tegen 't Duytse Rijk aan te gaan / en alle Duyvelse Listen te bedenken en aan te wenden/ om het Rijk, hun Vaderlant, tot onrust te brengen/ en in zoodanigen Staat, als het zelve nu begost te vervallen / waar op den voornoemde Prins Willem, volgens zijn eygen zeggen (als hier vooren verhaalt is) wel 15 Jaren gepraktizeert had. Den Bisschop van Straatsburg, die den goeden Keurvorst van Keulen op 't Slot te Breul (daar d'Aanslagen tegen Hollant gesmeed waren geweest) mede in de Franse Val-strikken had helpen inwikkelen/ was hem op den 26 October, 1673. komen bezoeken/ terwyl Keur-Keulen noch bezigh was / met zijn Residentie-Stadt Bon, te versterken; Doch Hy wiert met geen goet Hart verwellekomt / want dien Keurvorst, (nu het te laat was) zijn Landeryen al om ziende verderven/en daar en boven zo weynig kans/ om die met hulp der Franse te konnen verdaedigen / vreef den Bisschop van Straasburgh, wel schamper in de neus / dat Hy de Oorzaak was, van dezen Landt-verwoestende Oorlogh; met welken Groet Straasburgh wech ging / men weet schier niet waar heen; maar daar na hoordemen / dat Hy in Vrankrijk debaucheerde: gelijk Hy te Keulen met Balen, Banketten, Feesten, met Heeren en Dames gewent was / waar mede het Franse genoten Gout verteert wiert.

Keur-Keulen zich evenwel binnen Bon niet zeker achtende / begaf hem den 28 October, daar van daan / noch eenigen tijdt voor de Belegering, met de Tranen op zijn wangen, gevende het meeste gedeelte van zijn Officiers, Huys-genooten en Dienaars, benevens zijnen Zegen, haar Afscheyt, die de zelve ook met schreyende oogen ontfingen / en zeer medodogende/ en treurigh/ van hun goeden Vorst (die zy wel zagen dat door Duyvelse Verraders, schelmachtigh bedrogen was) elk zijns weeghs / vertrokken zijn. Den Keurvorst begaf zich binnen de Stadt Keulen, welkers Magistraat, Hem hare bescherminge toegezeyt had / herbergende zich aldaar / in d'oude Abdye van St. Panthaleon, by de Carthusianers Broeders, al waar Hy den gantsen Tydt van den Vrede-Handel, en noch lang daar na / in der muyten zat.

Om wederom tot den Vrede-Handel te komen / is het zulks / dat 'er veel Conferentien, of By-eenkomste te Keulen zyn gehouden / die zoo geheym bleven / dat men daar van zeer weynigh kon hooren / evenwel is 'er tamelijk veel van geschreven / en uytgekomen; Eenige met schijn van Waarheyt, andere na gissing, en zommige ook met schijn van Logen, zeker Liefhebber schrijft 'er kort / maar bondigh / aldus van:

NAar het Victorieus winnen van de *Eerste*, *Twese*, den *Derde Zee-slagh*, door de *Vereende Nederlanders*, tegen de *Franse* en *Engelse Konings-Vlooten* bevochten, hebben de *Vyanden* van hare voorige *pretensien*, op den *Vrede-Handel* tot *Keulen*, eenighzins, yets afgeweken, hoe wel de *Franse* daar op bleven staan, om te hebben *Alle de Plaatzen tussen de Maas en Schelde gelegen*, *mitsgaders Mastricht*, *den Bos*, *Breda*, *de Graaf*, *Crevecœur*, *en Heusden*. Maar den *Koning van Engelandt* stont af, van het geheel *Eylandt Walcheren*, mits dat Hy de daar op leggende *Steden*: *Vlissingen*, en *Veere*, in zijn bezettinge zou nemen, *als* ook datmen aan *Hem* zoude betalen *eenige Millioenen* aan *geldt*; Alle *Jaren*, 12000, *ponden Sterlings*, tot een *Erkentenis* voor den *Haering-Vanghst*: Het *Eylandt Suriname* weder over te *geven*, en '*t strijken* van de *Vlagge*. Hier nevens *quamen* ook te voorschijn, als hare *Geallieerde*, *de Bisschoppen* van *Keulen* en *Munster*, als of *Haar* mede wat toe quam: Deze pretendeerden onder anderen, in volkomen *Souverrainiteyt* te *behouden* de *Stadt Swol*, met de *Landen* van *Zallandt*, en *Drenthe*: noch het *Graafschap Zutfen* met de *Steden Lochum*, en *Grol*, als ook *de Heerlijkheden Borkulo*, *Brevoort*, en *Lichtenvoort*, met alle hare *Dependentien*: mede *dat* de *Steden Swol* en *Hasselt*, met alle der *zelver Inwoonders*, en *Onderdanen* (onder hare *Bisschoppen* blijvende) *zoude* hebben hare *vrye Commercien* in de Provintien van dezen Staat, zonder dat den Staat daar in oyt eenige veranderinge zoude maken. Dat de Roomsche Catholique Religie niet alleen in de Steden *Deventer*, *Campen*, en der zelver dependentien zoude werden gelaten, gelijk de zelve voor als doen wierdt ge-exerceert, maar dat de zelve ook liber en vry zoude werden ge-exerceert in alle de Steden van de *Geunieerde Provintien*, en mede niet ge-excludeert zoude zijn van generhande politique Ampten. Dat in plaats van het Kasteel te *Wedde* met de Landen van *Wester-wolde*, de Fortresse van *Bourtange* en van *Belling-wolde* (den Bisschop *van Munster* by 't Tractaat van beyde de Koningen toegestaan) zich wilde laten genoegen met de Heerlijkheyt van *Lingen*, en dat het Fort de *Bourtange* zoude werden gerazeert.

Dat den Staat verbonden zoude zijn aan beyde de Bisschoppen te betalen de somme van 200000 Rijksdaalders gereet, in den tijt van 6 Weken na den Vrede, tot reparatie van de schade, die *Keur-Keulen* zedert 80 Jaren herwaarts, door dezen Staat heeft geleden. Dat den Staat de Steden *Embden* en *Lieroort* van hare Guarnizoenen zoude ontledigen, en aan alle andere *Princen van 't Rijk* hare Steden weder geven, mitsgaders over te leveren de Kinderen van den Grave van *Benthem*. En eyndelijk zoodanige guarantie, dat zy noyt eenige revengie van dezen Staat zouden hebben te vreezen.

Waar op haar Hoogh-Mog: tot betuyginge van hare genegentheyt, en de begeerten tot een eerlijke en bestendige Vrede, aan beyde de Koningen hebben gerescribeert, om alle billijke, en by alle de werelt redelijke voldoeninge, te willen geven, met eenige van hare onderhoorige Plaatzen af te staan.

Daar op dezen Staat aan Vrankrijk gepresenteert heeft over te laten de *Stadt Mastricht met de Landen van Overmaze*, *mitsgaders de Steden Grol*, *Brevoort*, *Lochem*, *Deuteeum*, *'s Herenbergh*, *Lichtenvoorde*, *en het geheele platte Landt van 't Graafschap*

ſchap van Zutphen, uytgezondert de Hooft-Stadt van Zutphen, Doesburgh en Zevenar, en dat mede wilden af ſtaen de Stadt en Ambacht van Hulſt, met d'omleggende Forten, edoch op die conditie, dat alle deze Plaatzen in handen van *Spangien* zouden werden geſtelt, en dat Spangien daar tegen, een æquivalent aan de *Kroon Vrankrijk* zoude uyt keeren, maar dat men het reglement over de Commercien tot een ander gelegenheyt zoude uyt ſtellen, en dat men aan de *Ordre van Maltha* een onvertogen Recht zoude laten toekomen.

En aangaande Engelandt, dat de Schepen van dezen Staat, zoo voor de geheele Vloot, als een particulier Schip, van zijne Majeſteyt de Vlaggen zouden ſtrijken, en haar Top-zeyl laten vallen, in de Brittanniſche Zee; reſtitutie van *Suriname*, van 't Eylandt St. Helena, en andere.

Als mede een goet reglement over de Commercien in Indien, maar aangaande den Haring-vangſt, dat dezen Staat daar van eenige hondert Jaren in geruſtige poſſeſſie was geweeſt, en dat de vryheyt van deze Viſſcherye in 't Jaar 1495. door een ſolemneel Tractaat, tuſſchen beyde de Natien was beveſtight.

Maar aangaande de pretentien van de Biſſchoppen van Keulen en Munſter, heeft men onwaerdigh geacht, om daar over yets in deliberatie te leggen, veel weyniger dien-aangaande yets toe te ſtaan, waerdigh zijnde (zoo zommige die te recht uytgekreten hebben) om aan ſtukken gekapt, en de Kinderen in haar Pap ingegeven te werden, op dat zy namaals mochten behouden in haar gedeugeniſſe de gepretendeerde Verbrekers van hare Vryheyt, om zich daar over ten allen tijde te konnen revengeeren.

Maar de Franſe en Engelſe hebben daar mede niet te vreden geweeſt, zeggende, dat men met deze preſentatien alleen geen contentement konden nemen, alzoo dezelve gants geene proportie met haren Eyſch hadden. Een van de Franſe Miniſters zeyde, datze ook belachelijk waren, zijnde niet van meyninge van hare pretenſien af te ſtaan, en alleen zich zoo verre in te laten, dat de Plaatzen tuſſchen de Maas en de Schelde dezen Staat zoude behouden, maar dat zy de Steden *Maſtricht*, *Grave*, *Crevecœur en Heuſden* wilde hebben, en abſoluyt ook den *Boſch en Breda*, willende niet verbonden zijn over een æquivalent met Spangien te tracteren.

Den Koning van Engelandt is onder andere Conditien van Vrede, onverzettelijk blijven ſtaan, om de Steden van Vliſſingen en Vere, tot Pandt-Steden te hebben, en de zelve met zijne Guarnizoenen, op koſten van dezen Staat, te bezetten; Daar men ter contrarie veel meer recht en reden hadde 't zelve van deze zijden te begeeren, aangezien d'Engelſe altijdt d'eerſte Aanvallers zijn geweeſt.

De voorige pretenſien dan overwogen zijnde, dat hier door de voornaamſte *Veſtingen en Sleutels* van den Lande in handen van de Vyanden zouden werden gegeven, en daer mede genoeghzaam onder de ſlavernye van de zelve ſtellen, zoo heeft men liever gereſolveert, *onder Godts genadigen Zegen, de Religie, vryheyt en wettige Regeeringe dezer Landen voor te ſtaan, en tegens zulke en diergelijke machinatien te helpen weren*; Ondertuſſchen hebben de Franſe met hun Medeſtanders hare

hare proceduren ontrent het maken van een billijke Vrede by alle de werelt, en in de Hoven der Koningen en Princen getracht voor billijk en raisonnabel te laten passeren, zeggende dat men alhier hare goede en aangebodene Vrede niet wilde aannemen. Gelijk dan den Abt van *St. Germeyn*, Ambassadeur van Vrankrijk, de *Switzerse Cantons* in dezer voegen heeft getracht te induceren, *dat den Keurvorst van Keulen en Bisschop van Munster den Oorlogh tegens dezen Staat hadden aangevangen, om dat men aan haar de Neutraliteyt hadde geweygert, en dat zulks hadde gedaan met kennisse en consent van Sijn Keyzerlijke Majesteyt, als mede dat de Hollanders een goede Vrede konde krijgen, evenwel den Oorlogh tegens Vrankrijk uyt opstinaatheyt wilde continueren, om daar door Polen en Ungarien open te stellen voor den Vyandt van de algemeene Christenheyt*, zijnde een yder de valsheyt van dien bekent.

Door nieuwe aanbiedingen heeft Vrankrijk den Keyzer nochmaals getracht te persuaderen, *dat wanneer Sijn Keyzerlijke Majesteyt sijne Troepen in sijne Erf-Landen bleef houden, dat als dan ordre wilde geven, dat Turenne aanstonts het Rijk mede zoude quiteren*; Betonende in alles alzoo zijne heerschappye. Maar den Keyzer geconsidereert hebbende, hoe weynigh men zich konde betrouwen op de parole van den Koning van Vrankrijk, daar van de *Keurvorsten van Trier, Mentz en Heydelbergh* levendige exempelen waren, heeft in plaats van dien den marsch van zijne Troupen na den Rhijn gespoedight, en de voorsz. presentatien van *Vrankrijk* op de Vredehandelinge tot *Keulen* gerenvoyeert; Boven dien heeft Vrankrijk getracht *Spangien* af te schrikken door 't zenden van een Envoyé aan den Heere Grave van Monterey, *dat in geval zijn Excellentie passagie verleende aan de Troupen van Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, over den Spaanschen bodem, dat alsdan zoude genoodtzaakt zijn den Oorlogh aan Spangien mede te verklaren*; Geenzins reflectie nemende, op 't gene een weynigh te voren by *Vrankrijk* was gepleeght, passerende den *Spaansen bodem* in 't hart van 't Landt, met zoodanige onordre, moedtwil, plonderinge en branden, dat geen openbaren Vyand slimmer zoude konnen doen, zulks dat dit alleen *Spangien* reden en oorzake verschafte, om den Oorlogh tegens *Vrankrijk* te verklaren, indien zy anders geen hondert diergelijke staaltjens voor den dagh hadden konnen brengen.

Ondertusschen was de zelve tegens den *Keyzer* en *Spangien* zeer geirriteert, wegens hare beyde auxiliaire assistentie, hoe wel zulks een yder volgens de gemaakte Tractaten vry stond; Derhalven presenteerde Vrankrijk op honorable Conditien buyten de zelve met dezen Staat te sluyten, gelijk men ook langen tijdt tot Keulen daar op heeft blijven staan, 't welk te vergeefs was, willende dezen Staat geenzins hare Geallieerden verlaten, 't gene te meer veroorzaakte, datze met den anderen respectivelijk een of en defensive Ligue hebben opgerecht, waar van dat men den *Keyzer* voor 10, en dat met *Spangien* voor 20 Jaren zoude duren, zijnde onder anderen met den *Keyzer* geconvenieert, *dat Sijn Keyzerlijke Majesteyt een Leger van* 30000 *Man, zoo te voet als te paert na den Rhijn zoude doen marcheren, om voor de gemeeve zaken, en tegens de Vyanden van dezen Staat, of de Verbrekers van de Westphaalsche, Akensche of Kleefsche Vrede, tot het laatst toe t'ageren, dat 't zelve Leger na den eysch van zaken vermeerdert*,

of by inval der Turken in de Keyzerlijke Landen vermindert zoude mogen werden; Daar tegens haar *Hoogh-Mog: zich obligeerden, alle Maanden voor 't zelve Leger te fourneren, de zomme van* 45000 *Rijksdaalders.*

En in dat met de Kroon *Spangien*, is onder andere verstaan, *dat van d'een noch van d'ander zijde gene presentatien of aanbiedingen van Vrede van de Kroon Vrankrijk zullen aangenomen, noch tot een stilstant van Wapenen verstaan werden, voor en al eer zoo wel de Kroon Spangien, als dezen Staat in de vorige volkomene possessie, en alles volgens het Pyreneesche Tractaat, gerestitueert werde, en dat alle efficacieuse offitien en considerable offres aan de Kroon Engelandt gedaan zouden werden, alvorens den Oorlogh tegens de zelve zoude gedeclareert werden.*

Den Hertogh van Lottharingen ziende, dat het *Huys Oostenrijk* en *Spangien* zich met dezen Staat, op die maniere hadden geengageert, heeft zich zelfs op gelijke voet mede in deze partye begeven, op hoope van daar door zijne rechtvaerdige restitutie van zijne Landen te bekomen, te weten, *dat gemelte Hertogh* 8000 *Man op de been zoude brengen, en dat des zelfs Leger van zijn Geallieerden tot* 18000 *Man zoude vergroot werden, namentlijk van den Keyzer* 5000, *van Spangien* 4000, *en van deze Staat* 1000 *Man, om daar mede tegens de Vynden van dezen Staat en 't Rijk te ageren, en daar toe van zijne Geallieerden een subsidie van* 5000 *Rijksdaalders 's Maants. Vorders geen Vrede of stilstant van Wapenen te maken, zonder gemeen consent, en de herstellinge van gemelte Hertogh in zijn Landen, en de recuperatie van die van haar Hoogh-Mog:* Dienvolgens heeft mede gepretendeert gehad zijne Ministers na *Keulen* te zenden; waar op dan de Plenipotentiarisen van dezen Staat by de *Franse Ambassadeurs* om passeporten voor gemelte Ministers hebben doen aanhouden, om als mede geintereffeerde op de Vrede-handelinge te verschijnen, daar toe den *Koning van Vrankrijk* in genen deele heeft willen verstaan, zeggende de Franse Ambassadeurs, dat zy geen *Hertogh van Lottharinge* kenden, als haren Koning; maar in gevalle de Ministers van den *Keyzer* en *Spangien* yets voor des Hertoghs Intresten wilden spreken, dat zy zulks wel konden doen, maar des wegen gene Ministers van gemelte Hertogh begeerden t admitteren, veel min als *Souvereyn* met hem tracteren, schoon zy na de gemaakte Vrede *Lottharinge* zouden restitueren. Maar dezen Staat noch des zelfs Geallieerden hebben zonder admissie van gedachte Hertogh niet willen sluyten; De Franse daar tegens hebben dit geweygert, voorbrengende *het een zake te zijn, die gemelte Hertogh by de Vrede van Munster, noch by de Pyreneesche Tractaten niet heeft konnen obtineren*, maar zulks was geschied ter oorzaak, dat gemelde Hertogh zich in de Binne-landsche Oorlogen, in Vrankrijk, tegens den Koning hebbende ingelaten, men de zelve doenmaals niet hadde willen admitteren, daar over hy nu noch zijn resentiment wil toonen; gelijk zy daar op ook weygerigh gebleven zijn, de Tractaten te voltrekken, in voegen dat de Plenipotentiarisen van dezen Staat, op den 12 December, 1673, nochmaals zeer instantelijk hebben verzocht, een Cathegorijk antwoordt op haar Memoriaal van den 9 October te mogen hebben; En in gevalle de Franse hier op niet wilden antwoorden, datze genoodtzaakt zouden moeten zijn andere Mesures te nemen, en zonder d'admissie van den *voorgedachten Hertogh* de Vredens-Tractaten niet verder continueren, &c.

Maar de Heeren Sweedtse Mediateurs, ziende dat dit niets en vorderde / gaven in de Maandt van December een project van een voldoeninge voor yder Partye over / daar van dit volgende de substantie was.

1. DAt den Geldt-eysch van Vrankrijk, en de voldoeninge van de Ridders van Maltha, aan Commissarissen gestelt zou werden, en dat in plaats van Mevis, Fouquemont, of een ander Equivalent gegeven werde.

2. De satisfactie van Engelant te refereeren aan hun project van den 7 November.

3. Dat de Staten aan Keur-Keulen geven Rhijnbergh en 300000 Rijksdaalders: de Keurvorst daar tegen aan de Staten herstelle meest de plaatzen die hy van haar in handen heeft.

4. Aan den Bisschop van Munster ook 300000 Rijksdaalders, mits hy van gelijken meest zijn genomen plaatzen restitueere.

5. Tusschen den Keyzer en Vrankrijk; Dat gevolght werde den West-phaalzen Vrede, en de wederzijdts genomen plaatzen gerestitueert, met de gerechte compensatien van schaden.

6. Tusschen Vrankrijk en Spanje; Door een generale Amnestie, en alles te reguleeren naar het Tractaat van Aken: Waar boven Zy noch aendrongen op een generale Wapen-schorzinge.

Doch behalven dat hier niets van den Hertogh van Lottharingen wierdt gerept / vonden deze Propositien zeer weynigh smaak by de Nederlandtse Plenipotentiarisen en hare Geallieerden, en de opgestelde Artikelen waren by den Vereenden Staat ook onsmakelyk: 't welk de Franse en Engelse Plenipotentiarisen van te voren wel wisten / want de Heeren Sweedtse Mediateurs alles eerst met de Fransen overleyden / waar door zy te Keulen, de Franse Jacht-Honden wierden genoemt / alzoo zy van de zelve dependeerden / trekkende Jaarlijks subsidie-geldt van Vrankrijk, op dat zy den Vereenden Staat (gelijk zy / volgens de opgerechte Tractaten schuldigh waren) niet te hulp zouden komen / zoo dat die haar met deze Mediatie most te vreden houden. Daar en boven hebben de Sweden getracht / met alle mogelijke middelen / den Heer Keurvorst van Brandenburgh, van zijne Assistentie, volgens het Tractaat, tusschen den zelven / en den Vereenden Staat, in de Maandt Mey, des voorleden Jaars 1672, gesloten / af te trekken / die ook eyndelijk afgetrokken is geweest / waar door de Stadt Mastricht verlooren is gegaan. Noch hebben de Heeren Sweedtse Ministers alle vlijt aangewendt / om de onderlinge Tractaten van Defensie, van zijn Keyzerlijke Majesteyt, en den Koning van Spanjen, met de Vereende Nederlanden opgerecht / niet alleen om verre te stooten / maar gearbeydt / om Alliantien, daar tegens te doen maken.

Den Vrede, die den volgende Jare, 1674, met de Geallieerde van Vrankrijk, afzonderlijk / als den Koning van Engelandt, de Keur, en Vorsten van Keulen en Munster, en den Vereenden Staat gesloten wiert / is ook volkomen / onder eenige Sweedtse mediatie, of bemiddeling voortgegaan; maar daar en

tegen / hebben zy gezocht / de zelve te doen afbreken, of ten minsten uyt te stellen / en op te houden / zoo dat die voorsz. Vrede, genoegzaam tegen haar wil en dank is uytgewerkt / want Zy Mediateurs, wierden van den Vereenden Staat, om met hare mediatie, in dezen Vrede behulpzaam te zijn / aangezocht / doch Zy hebben noyt hier in durven treden / men kan wel denken / uyt ontzach der Fransen, die / door 't afvallen van deze 3 partyen, geen kleyne ontsteltenis wiert toegebracht. Wat na 't Vereenight Nederlandt van zoodanige Bemiddelaars te verwachten had / is bedenkelijk : En aldus liep het Jaar, 1673, met deze vruchteloze Vrede-Handel, tot Keulen, ten eynde.

Maar in 't volgende Voorjaar, 1674, is dezen Vrede-Handel zelf plotzelijk afgebroken / voornamentlijk veroorzaakt door 2 schrikelijke, en onverwachte Toevallen: d'Eerste was den 16 Februarii, 1674, des Avondts, een weynigh over 5 uuren, als wanneer Prins Willem van Furstenbergh, binnen Keulen, geweldiger handt / uyt zijn Karos wiert gelicht / ter Poorten uytgevoert / na Hoogh-Duytslandt gebracht / en door ordre des Keyzers, op zeker Slot gevangen gezet / daar Hy noch bewaart wordt. Op den 1 Maert, 12 Dagen daar na / viel het tweede voor / en was deze / dat zeker Karre, geladen met Tonnen, daar in (zoo men voorgaf) Brandewijn was / de Poort van Egelsteyn meende uyt te varen / naar Nuys; Maar 't Keyzerlijk Regiment doenmaals aldaar de Wacht houdende / hielden de zelve aan / en bevonden die Vaten, in plaats van Brandewijn, met Boskruyt, en / 50000, Kroonen aan geldt, gevult te zijn. Die door een Frans Commissaris, hier te Keulen residerende / waren afgeladen / om eenige Garnisoenen, aan den Rijn leggende / te betalen. De Keyzerse brachten dezen Buyt aan 't Logement van den Grave van Kilmansek, daar de zelve in bewaring is gebleven. Doch dewijl deze geschiedenissen tot het toekomende Jaar, 1674, behooren / gaan Wy de zelve / hier mede voor by. Zullen alleenlijk zeggen / dat de Fransen hier over schrikkelijk klaaghden / en protesteerden / en in alle Princen Hoven een gruwelijk getier aanstelden / zeggende / dat de Stadt Keulen, als een vrye Handel-plaats gestelt, nu niet meer vry noch veyligh was, En dreyghden dit ongelijk / noch d'een of d'ander tijdt / op die Stadt zelve / gewapenderhandt / te verhalen : Zy wilden nu tot geen verdere conferentien of byeenkomsten verstaan / waar over de Hollandtse Afgezanten, haar / door de Heeren Sweedtse Mediateurs deden sommeeren, of zy de Tractaten weder wilden aanvangen, of niet? Zy vertoonden hier op de ordre van vertrek, hun door haren Koning toegezonden / en voorts Paspoorten van de Hollandtse Gezanten verzoekende / zijn Zy den 16 April, 1674, van daar / na Mastricht vertrokken : De Engelse en Hollandtse Ambassadeurs reysden kort daar na / ook elk zyn wegh / maar de Heeren Sweedtse Mediateurs mosten daar noch eenigen tijdt / op d'ordre, van haren Koning wachten; En alzoo is deze Vrede-Handel, die zoo veel geldt, tijdt, en moeyten gekost / had / vruchteloos geeyndight.

Begin van *Vrede-handel* tusschen Engelandt en Hollandt, &c.

WY stelten van Keulen over na Engelant, al waar den afzonderlijken Vrede, met dien Koning, bondiger en spoedigh wiert afgehandelt; want al eer den Brief van hare Hoogh-Mog: aan den Koning van Groot Brittanien geschreven (hier voren gestelt) aldaar over quam/was zijn Excellentie den Marquis del Fresno, Ambassadeur van Spanjen in dat Hof: Hy had mede ordre om wegens zijn Heer, en Meester, Sijn Majesteyt van Engelandt door alle mogelijke middelen te persuadeeren tot het maken van een Vrede met de Vereende Provintien, gelijk Sijn Excellentie den 20 December, daar toe aan den Koning een Memoriaal over gaf: Waar op Sijn Majesteyt hem dit volgende in substantie tot antwoordt liet toekomen:

SYn Majesteyt hebbende gezien en geconsidereert een Memoriaal, aan hem overgelevert by Sijn Excellentie den Marquis del Fresno, Extraordinaris Ambassadeur van den Catholijken Koning, gedaghtekent den 20 dezer, heeft belast daar op het volgende antwoordt te geven: Dat Sijn Majesteyt zeer gesurpreneert was, met den Inhoudt van dit memoriaal, aan hem geconfirmeert het raport van een Tractaat, gemaakt tusschen den Koning zijn Meester en de Staten Generaal, welke t'assisteren Sijn Majesteyt hielt voor een verbrekinge van de separate Articulen van het Tractaat tusschen de 2 Koningen, verbindende haar reciproquelijk, d'een des anders Vyanden niet t'assisteren, in een opene Oorlogh, zijnde Sijn Majesteyts verwonderinge daar over te grooter geweest, dat dit Tractaat met de Staten Generaal noyt aan hem was bekent gemaakt, by Sijn Excellentie zelfs, of yemandt anders van de Spaanse Ministers, en dat niet minder (volgens den teneur van 't gezeyde memoriaal) als een Oorlogh te dreygen aan Sijn Majesteyt, indien hy hem zelfs niet en wilde submitteren onder de Conditien, hem by de Hollanders voor gestelt, 't welk niet tegenstaande estimeerde Sijn Majesteyt, zich ten zekeren opzicht, gehouden aan de Catholijke Koninginne, om dat aan hem hadde mede gedeelt de Termen en Conditien, op de welke de Staten Generaal van de Vereenighde Provintien, te vreden waren de Vrede te maken met Sijn Majesteyt. En al schoon de Conditien aangeboden in 't gezeyde memoriaal zeer gering waren, in respect van de groote spillinge van Bloet en Gelt, dat den Oorlogh hadde gekost, nochtans op dat de Werelt mocht zien, hoe begeerigh Sijn Majesteyt was, om te contribueren tot de generale Vrede van Christenrijk, zoo verklaarde Hy, dat te vreden wilde zijn, met eenige redelijke Conditien tot een Vrede, wezende tot zijn eygeneer, en Intrest van zijn Onderdanen.

De Aanbiedingen wegens den Staat, in Sijn Excellenties Memoriaal gedaan/ waren

1. *Dat het poinct van de Vlagge zal beraamt worden tot genoegen van Sijn Majesteyt.*
2. *Een wederzijdtse restitutie van alle Plaatzen en Prijzen,*

die geduurende den Oorlogh genomen zijn, of mochten genomen wezen by d'een of d'andere Natie, buyten Europa.

3. *Aan Sijn Majeſteyt te geven een zomma van* 800000, *Patacons, of* 20 *Tonnen Gouts.*

Des *Konings* Antwoordt.

INdien de Staten haren eyſch, aangaande de reſtitutie der Prijzen, willen afſtaan, als een zaak niet practicabel, en noyt in eenige handelinge van Vrede ingewillight, zoo voeghde Sijn Majeſteyt by deze bovengeſtelde aanbiedingen, de volgende Artikelen, die Hy meynde, niet wel geweygert konden worden.

1. *Een Equivalentè, en Reciproque Handel in de Ooſt-Indien, gelijk dikmaal belooft is, en byzonderlijk in het Tractaat van Breda.*
2. *Dat toegeſtaan zy, aan onze Onderdanen, die noch tot Suriname gehouden werden met hare Goederen en Slaven daer van daen te mogen vertrekken, volgens het gezeyde Tractaat, en de eygen gereitereerde beloften en order van de Staten.*
3. *Dat de Onderdanen van de Staten in toekomende zich onthouden zullen van op Sijn Majeſteyts Kuſten en Banken te viſſchen, zonder alvooren Verlof of Paſpoort daar toe verkregen te hebben.*

Soo verklaarde Sijn Majeſteyt, dat voor hem zelfs met deze Conditien wilde te vreden zijn, en dat zulks moſte geeffectueert werden by Perzoonen egalijk gelaſt en gevolmachtight van beyde zijden: Verklarende Sijn Majeſteyt verder, dat zijn Plenipotentiariſen tot Keulen daar toe zoude doen appliceeren, te zamen met de Gedeputeerden van de Staten Generaal, zonder delay, met behulp van de Mediateurs der Kroon Sweden, welke aangenomen en geauthoriſeert zijn geworden van beyde de zijden, en dat zelfs by de Duytzen aan de Mediateurs is geinſiſteert, om de Stadt Keulen te hebben tot de Handel-plaatſe, dus verſtont Sijn Majeſteyt, dat noch de Plaatze noch de Mediateurs nu niet en konden gedeclineert werden, zonder een notoire offenſie van de Partyen, die 't aangaat, en noch particulierden aan de Eer van de Kroon Sweden. En Sijn Majeſteyt verzekerde hem zelf, dat deze zijn proceduren zoo reël en billijk zouden ſchijnen aan de Catholijken Koninginne, datze geenzints in haar Koninglijke

lijke Vorst zouden verminderen, de estime, die zy geprofesseert heeft tot zijn Vriendtschap en Alliantie te hebben, welke Sijn Majesteyt altijdt op 't yverighste had getracht te cultiveren en te versterken, als hebbende hem zelven gemaakt tot het principale Instrument van de twee laatste Vreden van Portugaal en Aken, zoo waerdigh voor de Kroon Spanjen, in de minoriteyt van haar Koning, gelijk ook gedaan had in het Tractaat, gemaakt met den Alderchristelijksten Koning, wanneer hy met hem in de Unie en Confœderatie tegens de Staten Generaal van de Geunieerde Provintien is getreden.

Gegeven in 't Hof van Withal, den 26 dagh December, 1673.

Uyt Sijn Majesteyts bevel,

ARLINGTON.

Het was nu al een tijdt lang geleden / dat hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, ordre hadden gegeven / om de Oorloghs Declaratie van den Koning van Engelandt te beantwoorden en wederleggen / maar op hoop van Vrede, en geen vordere verwijderinge daar door te verwekken / is de zelve tot nu toe / voorzichtighlijk in gehouden. Doch nu bemerkende / dat Sijne Majesteyt van Engelandt door eenige quaadtwillige en booze Menschen, zoo veel valsche zaken wierden in d'ooren geblazen / die dan by veele van dat Hof, en eenige van de Gemeente, voor waarachtigh wierden aangenomen / resolveerden Zy de voorsz. Antwoorde, door den Druk gemeen te maken / gelijk de Hoogstgemelte Staten, in 't begin van haren Brief van den 19 December, 1673, aan dien hooghgedachten Koning geschreven / en hier vooren gestelt / ook verhalen; te meer / men van goeder handt bericht was / dat de Engelse Gemeente, de Koop-luyden, die van 't Laeger, en Hooger Huys der Parlamenten (die nu op den 17 Januarii, des toekomenden Jaars 1674, tot Londen zouden beginnen te zitten) dezen nodeloozen Oorlogh al een tijdt lang hadden gewraakt / en moede geweest. Der Staten Antwoordt wiert ook in 't Engels vertaalt / en nevens malkander gedrukt / en wierden daar van een genoeghzaam getal naar Engelandt over gezonden / op dat Grooten en Kleynen aldaar / konden zien de oprechte en rechtvaerdige Redenen van hare Onschult en Verdaedigingen. De Inleyding van hare Hoogh-Mog: luydt aldus:

De *Heeren Staten Generaal* der *Vereenighde Nederlandtsche Provintien*, allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt.

De hope die Wy tot noch toe hebben gehadt, dat onze geduurige betrachtingen van Vrede metter tijdt beter succes zouden bekomen hebben, en dat de gereitereerde instantien van de Prins van Orangien, de konsten en listigheden tegen Ons gebruykt, te boven mochten komen, hebben ons tot noch toe wederhouden, om eerder een Antwoordt op Sijn Majesteyt van Groot Brittanjens Declaratie van Oorlogh uyt te geven: als willende geenzins den haat vermeerderen,

ren, of voor de gantsche Werelt doen blijken, hoe zeer zoo een groote Koning misleyt is, met in zijnen Naam uyt te geven een Manifest, in het welke de Waarheyt minst is waargenomen, en doorgaans vervult met zaken die niet meriteren datze zoodanigh een doorluchtige Naam in 't voorhooft dragen.

Edoch, nadien al ons poogen en arbeydt, zoo wel als die van de Prins van Orangien, vruchteloos zijn afgeloopen, en dat onze zeer ernstige Verzoekbeden met smaatheyt niet alleen verworpen zijn geweest, maar daar en boven voor Injurien aangezien, blijkende aan d'exceptien, genomen op den respectiven Brief, die Wy aan zijn gemelde Majesteyt hadden geschreven: Soo is 't dat de zorge, die Wy gehouden zijn te dragen voor onze Eere, en al het gene wy onze Onderdanen schuldigh zijn, ons geen verlof en geeft, om de ontdekkinge onzer onschuldt langer uyt te stellen, en aan gantsch Europa bekent te maken de rechtvaerdigheyt onzer Wapenen; die Wy t'allen tijden bereydtwilligh zijn neder te leggen, zoo dra als het gewelt onzer Vyanden zal ophouden: gelijk Wy dezelve zonder een onvermijdelijke noodtwendigheyt niet en hebben opgenomen.

Doch eer Wy verder gaan, oordeelen Wy het noodigh te verzoeken, dat Sijn Majesteyt van Groot Brittannien volkomentlijk vertrouwe, dat Onze meeninge niet en is Sijn Koninglijke Perzoon offensie te geven, welke Wy alle bedenkelijke respect altijdt hebben toegedragen, en altijdt zullen dragen; hoewel dat de kracht der waarheyt ons constringeert te disavoueren het meestendeel van 't geen zijne Ministers hem wijs gemaakt hebben t'avoueren.

Wy verzoeken ook, dat alle de gene die van d'Engelsche Natie zijn, wien dit Geschrift ter handt mocht komen, het zelve met een onpartijdigh gemoedt lezen, en daar in slechts d'enkele waarheyt beoogen, zonder t'aanmerken datze van Vyanden komt: nademaal Ons die benaminge zeer tegens de borst stoot, en dat wy geen zaak zoo ernstelijk begeeren, dan Ons zelven wederom vereenight te zien met een Natie, waar aan wy door den Heylige Bandt van eenerley Religie geschakelt zijn; behalven een gezamentlijk Interest aan verscheyden andere opzichten.

Hier aan volghde nu des Konings Declaratie, met der Heeren Staten Antwoordt, maar is te wijdtluchtigh, om in dezen Boek gevoeght te worden. De hoogh gemelte Heeren Staten, besluyten dan, na dat zy van 't breken der Triple Alliantie ook yets hebben gezeyt, als hier volght:

SOo is 't dat Wy alhier in d'eenvoudigheyt onzer herten, en uyt een vertrouwen op onze eygen oprechtigheyt, de sinceriteyt van deze onze defensie, submitteeren het oordeel van d'Engelse Natie in 't algemeen, en noch meer in 't byzonder aan het hooge en eerwaardige Hof van 't Parlement, als representeerende het gantsche lichaam der Natie, welke wy niet alleen gewillighlijk tot volkomene Arbitrateurs van alle d'ongelukkige verschillen tusschen het Hof van Engelandt en Ons willen stellen; maar zouden het ook rekenen voor den allerspoedighsten stap tot een gelukkige accommodatie; by aldien dat zy (die toegestaan moeten worden de beste Rechters van deze Controversie te zijn) de

moeyte wilden nemen, om recht onderscheyt te maken tusschen het ware Interest van de Natie (welke zy representeeren) ende artificieele of konstige loosheden en pretexten van zommige weynige quaat aardige Menschen, de welke (om eenige valsche voornemens van hun eygen, zeer weynigh over een komende met den plicht, die zy zoo Gode als hun Vaderlant schuldigh) dezen Oorlogh hebben gepractiseert, ziende op inzichten alzoo verderflijk voor Engeland als dezen Staat.

Den hier voorgedachten Marquis del Fresno, Spaansen Ambassadeur, droeg zoo hart op den Koning op dezen Vrede aan / dat Hy verklaart zou hebben / (zoo men zeyde) dat by aldien Engelandt zoude blijven weygeren op redelijke termen den Vrede met de Vereenighde Nederlanden te sluyten, als dan Spanjen ook genoodtzaakt wezen zou, met Engelandt te breken; Welke voorslagen zint noch ruymer gestelt zyn en vermeerdert; de welke / op dat te meerder toegang vinden mochten in de gemoederen en genegentheden der Vyanden, is de voornoemde Antwoort in druk uytgekomen / alwaar in het breede met veel overtuygende redenen voldaan wert op yder poinct van des Konings Declaratie van Oorlogh, en de Rechtmatigheyt der zelve gedefereert / aan het oordeel van den grooten Raadt des Parlaments, in zo veel wijze Mannen bestaande / als voren gezeyt is.

Verscheyden Engelse scheenen geen groote Hoop tot een Vrede te scheppen / dewijl Sijn Majesteyt de geheele Handelinge na Keulen verschoof. De Koopluyden in Engelant stonden zelfs in groote vrees / dat deze Negotiatie haar verhoopt Succes niet zoude erlangen / en in zulken geval een Rupture met Spangien volgen; weshalven zy hare Koopvaardy-Schepen op die Gewesten zonder een groot Convoy niet dorsten uytzenden / 't welk ook gereet gemaakt wiert: Maar korts daar aan zijn echter te Keulen, by de Plenipotentiarisen van Engelandt en die van haar Hoogh-Mog: verscheyde Conferentien over deze Zaak voorgevallen / waar in d'Engelse aanhielden / over de reguleringe van den Handel tusschen wederzijts Natien in de Oost-Indien, daar toe een Propositie van 4 Articulen overleverende / waar in zy voor-stelden / op wat voet 't zelve must geschieden; haar Hoogh-Mog: Plenipotentiarisen antwoorden haar hier op / dat deze Questie, als van te langen arbeyt, meer tijdts van nooden had, en dat men die, na afgedane Handelinge, binnen Londen door wederzijts Commissarisen behoorde te vereffenen, doch op conditie, dat alles in min en vriendtschap eyndighde.

Dusdanigh bleef dit afzonderlijk Tractaat van Vrede, tussen Engelandt en 't Vereende Nederlandt, dezen Jare, 1673, staan: 't Vervolgh behoort aan 't volgende Jaar, 1674, als wanneer dezen Vrede gesloten wiert te Londen, in de Maandt Februario, en den 19 dito, ondertekent.

Wy zouden hier nu dit Tweede Deel des Oorlogs met deze aangevangen Engelse Vrede-Handel beslupten / ten ware dat 'er noch eenige Krijghs-zaken in de Oost en West-Indies waren voorgevallen / die mede dienen verhaalt te zijn / alhoewel de zelve tot noch toe / niet ordentlijk genoegh in 't licht zijn gekomen.

Wy zullen dan onze gedachten, in't overvliegen na Oost-Indien, onderweegs / te

te Romen een weynigh tijdt doen Halte houden/ om aldaar te vernemen/ wat gevallen den Paus dien H. Vader in dezen Christen-krijgh komt te nemen.

Het was al in den Zomer des voorleden Jaar 1672, doen de Franse Macht van Volk en Wapenen, Vars en Moedigh uytgerust / zonder veel harde Batailles te wagen / noch zware Belegeringen uyt te staan / waren Meester geworden van Gelderlandt, Over-Yssel, en Uytrecht, wanneer den Fransen Afgezant dit aan den H: Vader alhier dede verstaan/ en daar voorts by voegende/ dat den Koning zijn Heer en Meester, nu de gelegentheyt had, en ook als door een H: yver ontsteken, vorder trachten zou, om de Ketters in dezen Hoek, en dat door den een, tegen den ander, (meynende de Engelsen, en Hollanders) op te hitzen, gelijk nu al begonnen was, t'eenemaal uyt te royen en verwoesten. Waar op den Paus had gezeyt / Dat het zeer zelden gebeurde, dat yemandt onder den Oorlogh heyliger, doch wel goddelozer wiert, en datmen by tijden van Vrede de menschen veel Godtvruchtiger vondt, als by die van den Oorlogh; Dat het ook niet wel apparent was, dat deze Ketters, die Hy zeyde, nu verwoest te zijn, om die oorzaak van hare Ketterye zouden afstaan, en Roomsgezindt worden, zoo dat het beter was geweest, dat de zelve bekeert, als verwoest hadden geworden.

Maar in zeker Audientie nu op 't laast van dezen Jare, 1673, voorgevallen/ voerde den Paus by scharper Tale, tegen den Fransen Ambassadeur, Hem afvragende / Wat zijnen Koning nu met al dit Bloedt-vergieten, vorderlijks had uytgewerkt, nu Hy de meeste Ketterse Steden en Landen, al wederom aan die Ketters had overgegeven, en de resteerende wel haast zouden moeten volgen; en dat noch zonder eenigh beding, van de minste Vryheyt voor de Roomsgezinde, die daar onder woonden, als zy te vooren hadden gehadt: Doch het scheen, dat Hem meer aan de Brandtschat-gelden gelegen was, als aan den Heyligen Roomsen Godtsdienst.

Ten anderen/ Toonden zich den Paus ook niet weynigh misnoeght/ Dat den Koning van Vrankrijk zoo veel moeyten en Arbeyts had aangewent om 't Huwelijk van den Engelsen Duc de Jork voort te zetten, en dat zulks zonder zijn H: Dispensatie was geschiedt, en datmen deze Doorluchtige en Edelmoedige Italiaanse Princesse van Modena zoo had laten vertrekken na zoodanigh een Ketters Rijk, als Engelandt was, daarmen nu de oprechte Catholijken vervolghde, en de minste stip van Vryheyt, tot oefening van haren Godtsdienst, niet vergunde.

Ten laatsten zey den H: Vader, met een gramsteurigh gemoedt / Dat Hy den H: Yver van den Alderchristelijksten Koning van Vrankrijk, tot de H: Roomse Kerke, nu wel kende, de welke (zoo men eerst had voorgegeven) alleen tegen de Ketters zou aangaan, en ondertussen waren de goede Catholijken in 't Bisdom van Trier, den Gruwel der Verwoesting, in plaats van een H: Yver gewaar geworden: Doch om wat Redenen, of zaken dezen Vyandtlijken Inval in der Vrienden Landen en Steden, geschiet was, konde zijn H: tot noch toe niet ondervinden. Den Ambassadeur meynde dit eenighzins zoo wat op de Onordres des Oorloghs, die men niet altijt kost intomen/ te verschuyven/ maar den

Paus antwoorde kort/ zeggende/ Daar de Krijghs-luyden niet komen, heeft men die Onordres ook niet te verwachten.

In deez tijdt quam daar schrijvens uyt China van de Patres der Societeyt die fijne Broeders, dat die uyt hare Gevankenis waren verlost/ daar in den H: Vader beter genoegen scheen te scheppen/ luydende als volght:

Extract van den Brief van Pater Maldonado, *den* 10 *December* 1671. *Uyt Macao geschreven.*

DE Paters van de Societeyt die over eenigen tijt door eenige quaatgunstigheyt waren gevangen gesonden na Canton, zijn alle in liberteyt gestelt, en door ordre van den Koning van China na hunne Kerken gesonden, zijnde dese zake toe gegaan als volgt: De Paters die te Pecquin waren hadden nu door zoo veel verscheyde diensten den Koning in dusdanige wijze gewonnen, dat hy niet achte alle de weldaden die hy hun in tegendeel betoonde, soo nu ook de liberteyt niet en vergunde aan hun mede-Paters te Canton gevangen, en in der daat uyt eygen goetheyt, zonder communicatie van zijn Raden, heeft hy een ordre gegeven, om de voorzeyde Paters in vryheyt te stellen, aan d'eene bevéelende na hunne Kerken te keeren, en aan d'andere die de Mathematica konden, naar 't Hof te komen: Dit bevel in Maart lestleden te Canton gekomen zijnde, en de tijdinge zoo hier als door geheel het Koningrijk loopende, heeft een uyttermaten blijdschap verorzaakt onder alle de Paters en de nieuwe Christenen: De Paters hebbende weten den Onder-Koning en de Raden van Canton te believen, hebben haast het effect gezien van des Konings bevel, dat anders langzaam in 't werk zoude gegaan hebben, en op den 8 September zijn zy uyt en t'scheep gegaan, zijnde in alles 5 zeylen: met een Schip trokken eenige na 't Hof van Pequin, deze waren de Paters Christiaan Henriquez, Philippus Grimaldi, en Emanuel Seguera; dit Schip was fraay opgestelt, en daar was op een Banderolle met groote letteren geschreven, de reden waarom zy ten Hove trokken: d'Andere Paters varende naar de Steden daar hun kerken zijn, waren in 4 Schepen, daar de Groote ordinaris mede reyzen, en was op een Banderolle geschreven: Deze trekken uyt bevel van den Koning naar hunne kerken. Den Onder-Koning die gaf hun 2 gezegelde Brieven aan elken Pater mede, den eenen om van alle Gouverneurs van plaatzen de noodige dingen tot de reyze te bekomen, ende den anderen om zonder uytstel weder in possessie gestelt te worden. De Paters die hier zijn, dit alles verstaan hebbende, hebben hier aan den Vicaris van den Bisschop de wete gedaan, die daar over het Te Deum heeft laten singen in de Cathedrale Kerke, na dat door het groot geluyt der Klokken de Gemeynte hadde gewaarschouwt.

Staat der Krijghs- zaken in *Oost-Indien.*

ZOo haast den Koning van Vrankrijk besloten had/ om den Oorlogh de Vereende Nederlanden aan te doen/ deed Hy al in den Jare, 1671/ omtrent 15 Kloeke Schepen verbaerdigen/ daar onder eenige waren/ die als Magazijnen, de Levens-middelen, voor een ruymen tijdt zouden mede/ voeren; die/ en de rest waren van Oorlogh-tuygh, en/ 2074. Mannen voorzien onder 't Gebiedt van dien kloeken Admiraal, Monsr. la Haye Ventelay. Zy quamen eerst te Zuratte, (gelijk wy in ons Eerste Deel, Pag. 384/ en 385/ hebben verhaalt)

wanneer de Nederlanders van de zekerheyt des Oorloghs, noch waren onbewust. Hier meynden Zy noch eenige Engelse Schepen by haar te krijgen / doch dat wilde zoo niet voort / dies vertrokken zy van daar na Goa, en vorders na 't Eylandt Ceylon, landende aldaar in een Bay, genaamt Trinquenemale, waar de Hollanders eertijdts een Sterkte hadden gehad / doch nu al lang / door de ongezondtheyt van de lucht, verlaten en gants vervallen. Hoedanigh zy het daar vonden / en wat zy verrichten / kan men zien uyt den volgenden Brief.

Schrijvens van zeker *Frans Capiteyn*, in *Oost-Indien*, aan zijn *Huys-Vrouw*, in *Vrankrijk*.

IK heb u geschreven met het Schip den Gulden Arent, die ik verhope wel in Vrankrijk zal gearriveert zijn, Van Goa vertrokken wy den 4 Frebuarii, 1672, nemende onze cours naar het Eylandt Ceylon, alwaar wy op den 22 Maert arriveerden, in een zeer schoone Bay, door de Hollanders Tinquenemale genaamt. Voor aan in de voorsz. Bay vonden wy 2 Forten, die de Hollanders gemaakt, en zedert eenige jaren bewoont hebben. Wy zetten 't diep in de voorsz. Bay, en vatten Post in een bequame plaats, tegen alle storm en Onweer bevrijdt, en alwaar men de Schepen makkelijk schoon maken en calefaten kan, mits dat men de vereyschte noodtzakelijkheden daar toe hebbe; want in dat landt geen materialen, als hout, daar van geen gebrek, en makkelijk te bekomen is. Deze Bay is aan de Oost-zijde van 't Eylandt Ceylon, dicht by de Kust van Cormandel, van waar men met kleyne moeyte allerhande gerijf, en Provisien bekomen kan; want in de plaats daar wy zijn, is daar groote schaarsheyt van, zoo dat wy nauwelijks konnen subsisteeren; waar door den Heer Generaal genoodtzaakt is geweest, 3 Schepen om Provisie naar de voorsz. Kust te zenden: maar de Hollanders tot Colomba kennis gekregen hebbende, dat wy in deze plaats gekomen waren, om ons in de zelve te Fortificeeren, hebben 14 Schepen van Oorlogh derwaarts gezonden, om 't zelve te beletten, zeggende, dat die plaats zedert langen tijdt haar toebehoorde, en gelijk wy in een anderen Post, in de mondt van de Bay, dicht by hare Fortres ten Anker lagen, hebben zy twee van onze Schepen, die met allerhande voorraat geladen weder-keerden, genomen, en onder het Fort opgebracht: dat ons groote armoede doet lijden, hebbende niet als Rijs, om het leven te onderhouden. Een van de twee genomen Schepen is de Phenix, dat de Compagnie toebehoort, en ten Oorlogh toegerust, met ons Esquadre geincorporeert was: het ander is een Fluyt, Europa genoemt, dat een van onze Magazijnen was. Van het darde, zijnde een kleyn Vlie-boot, mede de Compagnie toebehoorende, hebben wy noch geen tijding, en vreest men dat mede genomen of vergaan is: waar door wy genoodtzaakt zijn, met onze drie Schepen, nevens de Sultane, die ons tot een Magazijn gedient heeft, ons naar de Kust van Cormandel te begeven, om Provisie te halen; alzoo wy ten eynde van alles zijn, hebbende zelfs noch pik, noch teer, noch zeyldoek, noch garen om zeylen te naayen, dat alle dingen ten hooghsten noodtzakelijk zijn. De Fluyt de Indiane, zijnde mede een van onze Provisie-Schepen, hebben wy zelfs doen stranden, alzoo, niet tegenstaande een nieuw Schip was, t'eenemaal van de wormen opgegeten, en onbequaam was om meerder dienst te doen. Ook hebben wy het schoone Schip, de Sint Jan Baptist, de Compagnie toebehoorende, door gebrek van Volk verlaten. Wy hebben ons ondertusschen in deze plaats begonnen te versterken, en een Fortje van aarde en Fascines, naar ons beste vermogen, op geworpen; alzoo wy geen andere materialen

materialen hebben, om het zelve tot perfectie te brengen. Wy laten een Commandant met 80 Man daar in, om 't zelve te bewaren: maar naar mijn gevoelen, zullen wy 't zelve niet lang konnen houden: daar waren ten minsten 5 of 600 Man, met goede levens-middelen van nooden. Tot welken eynde wy gisteren een Ambassadeur, met een gevolgh van 7 of 8 Man, en verscheyde presenten aan den Koning van Candy gezonden hebben; wat die daar uytrechten zal, moet den tijdt leeren. Doen wy uyt Vrankrijk vertrokken, waren wy 1074 Man sterk, en tegenwoordig konnen wy geen 1000 rekenen. Alle de Capiteynen van de Schepen zijn gestorven, zelf het hooft van ons Esquadre, Monsieur de Turelle. Daar is niemant als ik, die van Godt de Heer tot noch toe bewaart ben: zelfs de Luytenants, die tot Capiteyns gemaakt waren, zijn alle overleden. Tot noch toe heb ik op den Admiraal geweest: maar om van de geduurige fatigue verlost te worden, heb ik den Heer Generaal verzocht, op mijn particulier te mogen wezen; zoo dat ik tegenwoordigh het Schip de Julius Commandeere, daar ik wat meeder rust op heb. Ik geloof, wanneer wy ons op de Kust van Cormandel van Vivres zullen verzien hebben, dat wy zullen genoodtzaakt zijn naar Goa te keeren, om onze Schepen aldaar te calefaten, alzoo die het zelve grootelijks van nooden hebben; zoo dat ik niet en geloof, dat wy eer in Vrankrijk zullen konnen komen, als een jaar naar de datum van mijn Brief. Wy hebben verscheyde reyzen met de Hollanders handt-gemeen geweest, zonder dat 'er van weder-zijden groote schade geschiedt is, als alleen van de boven-gemelte Schepen, die zy 't een voor, en d'andere naar genomen hebben.

Dit Franse Schip genaamt de Julius, daar op dezen Capiteyn, volgens dit zijn schrijvens commandeerde, is op den 2 October, 1672, van den Franse Heer Generaal de la Haye, met den eertijdts Hollandtsen, doch nu Fransen Directeur Caron, uyt Oost-Indien te rugh naar Vrankrijk afgezonden, om dien Koning van den Toestant der Franse Oost-Indise zaken, onderrechting te doen: Doch hoedanigh dit Schip, met den voorsz Caron in 't inkomen van de Revier van Lissabon, in 't begin van April des volgende Jaars 1673, is verongelukt, kan hier vooren Pag: 56, gelezen worden.

In 't laast van den hier voorgaanden Brief, wordt verhaalt, dat de Franse een Ambassadeur en 7 of 8 man, met verscheyde Presenten, aan den Koning van Candy, hadden afgezonden, daar van men d'uytkomst verwachte, doch deze viel zeer slecht uyt, voor de Franse, want dezen Koning zeyde, dat Hy met gene Vreemdelingen te doen wilde hebben, als met de Hollanders, die zijne Bontgenooten waren; en dewijl zy nu de Hollanders hunne Sterkten quamen af neemen, masten zy noodtzakelijk hare, en volgens dien, zijne Vyanden ook zijn: Hier over had Hy haar doen aan de Kettingen sluyten, en als Slaven, arbeyden. Alzoo luyden de Verhalen uyt Oost-Indien gekomen, maar de Fransen maakten 't hier niet lang, want Zy waren al voor 't eynde van 't Jaar 1672, daar uytgeboent, gelijk Wy hier vooren, Pag. 82, hebben verhaalt.

Ondertusschen dat de Fransen hier in Oost-Indien aldus zochten te nestelen, stonden de Engelse ook niet stil, maar leyden 't op een rijken Buyt aan: En in der daadt waren zy in den volgenden Aanslagh, de Hollanders, te gauw.

Wy hebben hier vooren Pag: 83, verhaalt, hoedanigh het Eylandt St. Helena, op den 18 November, 1672, eerst door d'Engelse bezet, en daar na, op den

1 Januarii 1673, door de Hollanders hen weder afgenomen / en versterkt is geworden / maar d'Engelse beducht / dat hun hier door quade Toevallen ston-den over te komen / repten hun met alle spoedt, om 't zelve wederom te veroveren / gelijk ook aldus gevolght is.

Bericht van 't hernemen van *'t Eylandt St. Helena, door de Engelse.*

DEn 4 May 1673. 's morgens vroegh quamen wy in 't gezicht van 't Eylandt St. Helena, en 2 uuren daar na hadden wy beslooten, wat te doen stondt om 't zelve te hernemen; en hadden geordonneert 200 Man in een Schip, onder haar Vaendels en Officieren gerangeert, om te Landen, terwijle wy de Schepen op de Ree zouden attaqueeren, zoo daar eenige waren. Ten 11 uuren maakte het Fregat d'Assistentie zeyl, om na genoegh te zijn, en de sterkte van de Haven te ontdekken, waar by de ander Schepen des avondts ook quamen. Den volgenden morgen ten 7 uuren, zijnde alle onze Schepen te Windwaart van 't Eylandt, omtrent vijf Mijl, quam onze Boot aan boort, en zeyde dat de Reede klaar was, zoo dat wy noch 200 Man zetten op de Brander, en lieten haar met het ander Schip en de 400 Man daar in, te Windwaart van het Eylandt, in de *Voorspoedige Bay*; de 4 Oorlogh Schepen zeylden naar het Fort, waar voor wy ten 1 uuren ten Anker quamen, en naar een engagement van 4 uuren, weeken Westwaart, alwaar weder ten Anker quamen, zijnde genoegh verzekert dat ons Volk al gelandt, en op de hooghte geraakt was, en dat wy haar den naasten morgen verwachten mochten van achter het Fort; tegens welke tijdt geresolveert was, om de Schepen William en Thomas, 'en noch een ander, dicht onder het Fort te brengen. Zoo haast de Hollanders ons weder zagen opkomen, en dat wy geresolveert hadden haar niet te verlaten, quamen af, presenteerden het Eylandt aan ons over te geven, onder Conditien, dat niet zouden werden uytgeplondert, 't welk wy accepteerden, zy noch geen kennis hebbende van ons Leger dat gelandt was. Tegens zonnen ondergang namen possessie van *'t Fort Jacobus*, en zonden een Trompetter na Capiteyn Keygwin, Commandeur van onze Landt-Militie, om hem te verwittigen van 't gepasseerde, en voor te komen de Insolentien, die anders mochten gedaan zijn door ons Volk op 't Eylandt, in 't marcheeren naar het Fort. Den 11 dito, 's avondts tusschen 7 en 8 uuren, kregen wy een Schip in 't gezicht met de Vlagh op de Voorsteng, 't welk wy na zetten, en onderschepten 't omtrent 11 uuren, en namen het, welke was een van de Hollandtsche Oost-Indische Schepen, dat voor afgezonden was met een nieuwen Gouverneur voor St. Helena. Den 26 's morgens vroegh zagen wy onze Vlagge op den Bergh ophalen, 't geen ons een teken was, datter 6 Schepen in 't gezicht waren: omtrent 10 uuren voor de middagh, kregen wy bericht, dat 4 de eene, en 2 d'andere wegh quamen, welke zich aanstondts aan beyde de eynde van 't Eylandt vertoonden; zoo haast en hadden zy ons niet gezien, of staken by de Windt, en wy hun achter na: de Assistentie, de William en Thomas, en de Brander met een Koopvaardy-Schip Oost-waart aan, zetten het na de vier Schepen: de Mary en Martha, met twee Koopvaardy-Schepen, West-waart achter de twee, doch zijnde de Windt zeer sterk, en konden wy niet uytrechten: Des nachts geraakte de Assistentie by haren Vice-Admiraal, en de William en Thomas by den Admiraal, welke zy den gantschen nacht by bleven, en des morgens den 27 dito namen, doch niet in malkanders Compagnie, alzoo yeder Schip zijns weeghs stierde, hopende yeder het zoo te ontkomen. De gezeyde 4 Oorlogh-Schepen, Brander, en 3 Duytse Oost-Indische Prijzen, te zamen met 5 Engelse Oost-Indischvaarders, zijn zint gelukkighlijk in Engelandt gearriveert.

Den

Den Engelsen Capiteyn Monday, die dezen Aanslagh soo gelukkigh voor d'Engelse uytvoerden / is daar na / in de Maandt December, 1673, door den Koning, Ridder geslagen. En aldus liepen hier 3 Nederlandtse Oost-Indise Retour-Schepen in de klem / 't welk men toegeleyt had / dat d'Engelse alsoo sou te beurt gevallen zijn / maar sy waren te wakker / en hadden 't geluk van een voorspoedige Tocht.

Deze Nederlandtse Schepen waren 6 sterk van Batavia, den 4 Februarii, 1673, t'zeyl gegaan; en onderwegen was by haar gekomen / een Hoekertje van Ceylon, genaamt de Kok-meeuw: Van de zelve / zijn hier genomen / (als gezeyt is) drie / namentlijk Europa, den Olifant, en 't Wapen van Kampveere. d'Andere 4 raakten voor die tijdt vry / doch / noch een der zelve genaamt Papenburgh, daar Schipper op was / Jan Adriaansz. voerende / 16 stukken, en 54 man quamen onder d'Engelse Vloot, (terwijl die in de Maant Augustii 1673, hier voor Texel lagh te zwerven / al eer de groote en laatste Zee-slagh geschiede) te vervallen / en wiert ook genomen. Des zelfs Lading bestondt in de volgende Koopmanschappen.

250 Balen Peper.	800 Kisjes Japans koper.
40 Kassen Radix Chine.	35 Vaten Salpeeter.
20 Kassen Benjuyn.	30 Kassen Lignum Aloë.
2 Kassen zijde.	1 Kas Gomme.
1 Kas Batta.	300 Kisten Suyker.
700 Balen Kattoene Lijnwaten.	

Het Hoekertje van Ceylon, de Kok-meeuw genaamt / quam binnen Bergen in Noorwegen, en de resteerende 2 / genaamt / Pijnakker, en de Starremeer, quamen gelukkigh binnen / gelijk ook de Kok-meeuw van Ceylon, haar Ladinge was / als volght:

Carga van de *twee Oost-Indische Retour-Schepen* de *Pijnakker* voor *Delft*, en de *Starmeer* voor *Rotterdam*, den 4 *Februarii* 1673, van *Battavia* vertrokken, en den 15 *September* in *Texel* gearriveert.

500 stuks Mouris.	800 stuks Bethilles Ternatanes.
3200 stuks Witte Salampouris.	1200 —— Chiavouys d'Oirnaal.
1120 Blaeuwe ditos.	840 —— effene gebleekte brede Gingans.
1120 stuks Parcallen.	80 —— geschilderde Deekens van de Kust.
6000 stuks ordinary gebleekt Guinees.	2880 —— geruyte Negros Kleden.
480 —— fijn gebleekt dito.	640 —— rouw Zeyldoek.
2600 —— rouw Guinees.	
800 —— Blaeuw dito.	

3840 stuks

3840 stuks gebleekte Dongrys.
2800 —— Chiauthers.
1856 —— Suratse breede Chits.
800 —— Witte Kannekeyns.
220 —— Mamoedys.
5680 —— diverse Suratse Baftas.
17 —— Alcatyven van de Kust.
1898 —— Florette Garen.
600 stuks Adatheys.
1600 —— Garras.
10512 pondt rouwe Bengaalse Zijde, diverse soorten.
5040 pondt Persiaanse Zijde Legia.
39278 pondt Indigo.
1000 stuks Tonquinse Pelings.
46342 pondt Poeyer-Suyker.
139264 pondt Salpeter.
20473 pondt Gommelak aan de stokjes.

511296 pondt Bimaas Sappanhout.
250000 pondt Japans Staaf-koper.
2320 pondt Boracx.
152 pondt Aloë Succatora.
552 pondt geconfijte Mirabolanen.
12495 stuks geconfijte Noten Muscaten.
1523 pondt geconfijte Gember.
400 pondt Tutia.
1750 pondt Tutia van Sumatras West-kust.
30 kannen Camphur Oly.
5000 pondt Witte Benjuyn.
50 pondt Koeken van Noten Muscaten.
7024 pondt Radix China.
840 pondt Galiga, onder de Radix China vermengt.
492015 Catty Peper.

Dit was al het Retour, dat de Nederlandtse Compagnie in dezen geheelen Jare, 1673, uyt Oost-Indien gekregen heeft: en men moet rekenen dat d'Engelse omtrent 2 maal 300 veel gerooft hebben gehadt/ want zy kregen 4 Schepen, en deze Carga is slechts van 2: En de Lading van het Hoekertje van Ceylon was van weynigh waardye. Doch dit geheel Retour van deze 6 of 7 Schepen, en kan het Vierde Part van de Waerdye niet uytbrengen van het Retour, dat Jaarlijks gewoon is uyt Oost-Indien te komen; want voor eerst komen alle Jaars daar van daan/ 12/ 13/ 14/ of 15/ Schepen: aldus verscheelt dit dan de helft. Ten anderen zijn by dit Retour niet geweest eenige fijne kostelijke Molukse Speceryen, als by de 2 voorgaande Cargaas is blijkende/ die alleenlijk in handen van de Nederlandtse Compagnie (en in gene andere) moeten gelevert/ en verhandelt worden/ en dat van geheel Oost-Indien, deze zijn Noten-Muskaten, Foelie-Macis, Giroffel-Nagelen, en Kaneel, de Waerdighste Koopmanschappen die Oost-Indien alleen uytlevert. Deze wierden met groote voorzichtigheyt/ in dezen/ en den toekomende Jare, 1674, om 't gevaerlijk perijkel van Roverye te ontgaan/ te rugge gehouden/ en niet overgezonden/ 't welk de zelve ook in Prijs en Waerdye, dede op steygeren: Hier uyt is genoeghzaam te besluyten/ de kleynheyt van dit Retour, by dat van andere Jaren. De Nederlandtse Oost-Indise Compagnie dede evenwel nu verscheyde van hare Waren verkoopen/ als in de Kamer van Zeelandt, op den 19 October, in die van Amsterdam, op den 25 dito, te Delft den 30 dito, te Rotterdam den 31 dito, den 7 November te Hooren, en den 8 dito te Enkhuyzen.

Alle

Alle de Waren golden na de gelegentheyt des Tijdts zeer wel / maar uytgift van de Participanten, was 'er niet te verwachten.

De 3 Nederlandtse Oost-Indise Prijzen, genaamt den Olifant, Europa, en 't Wapen van Kampveer, by 't Eylandt St. Helena, genomen / quamen den 24 Augustii, 1673, met de Engelse Oorlogh-Schepen, onder Capiteyn Monday, en eenige Koopvaarders te Kingsaal in Yrlandt binnen: De Prijzen wierden kort daar aan/tot Londen gebracht/daar ook quam het Vierde genomen Oost-Indis Schip, genaamt / Papenburgh, die men met hare Ladinge aldaar / tot profijt van den Koning zoude verkoopen; maar Sijn Majesteyt hebbende een Contract, met sommige Koopluyden, over de Verkoop van deze 4 genomen Schepen aangegaan / toonden die van de Engelse Oost-Indise Compagnie, zich / hier over zeer misnoeght / vreezende dat hier door de kladde, in verscheyde van hare Koopmanschappen, zou komen te geraken / gelijk zulks ook in der daadt niet zonder bedenken was / waar over den Koning, om hun vernoegingh hier van te geven / de voorsz. Koopluyden Contractan 10000 ponden Sterlings vereerde / en daar mede stonden zy af / werdende doen de gedachte Hollandtse Oost-Indise Goederen en Schepen, door de Directeurs van de Engelse Oost-Indise Compagnie, ten profijt van den Koning verkoft. Maar al 't geen de Engelse in Oost-Indien, door de Nederlanders, in tegendeel wierde ontnomen / (als volgen zal) mosten die van d'Engelse Compagnie zelf missen / en quam tot profijt van de Hollandtse Compagnie aldaar.

Wy zijn door de Voorval van 't Eylandt St. Helena, met onze gedachten / geheel uyt Oost-Indien met de Retour-Schepen in Hollandt, en Engelandt over geraakt. d'Engelse Retour-Schepen waren 5 / als 't Kasteel Berkley, de John, de Royal Subject, de Barnardiston, en de Rebekka. Snellijk vliegen Wy dan wederom daar heenen / om de uytvoeringen der Fransen, aldaar waar te nemen / en des zelfs uytkomsten / van zoodanigen aanzienelijken Vloot, ten eynde te brengen. Door eerst voegen Wy dan hier in het volgende Schrijvens.

In 't Schip *Europa*, den 30 *Januarii*, 1674, zeylende omtrent *Tutucorijn*.

DE Fransen zonden in 't Jaar 1672 een Vloot, bestaande uyt 13 of 14 kloeke Oorlogh-Schepen, alhier in Indien, onder eenen *Monsr. Jacob de la Haye*, om eenige Plaatzen, 't zy van onze Compagnie of andere, te occuperen: wy doen noch niet zeekers, dan maar van geruchten des Oorloghs wetende, wierden na het opdragen der Surintendance van Ceylon, Cormandel en Mallabaar, aan den Ed: Heere, de Heere *Rijklof van Goens*, onder hem 6 of 7 Schepen afgezonden, om, zoo eenige Vyanden quam te vernemen, haar op te passen, en van 't Landt te houden; maar waren noch niet volkomen gereet, of kregen tydinge, dat zy ons de Binne-baay van *Trincquenemalo* ontnomen, en een Eylandtje daar in gefortificeert hadden: waar op zijn Ed: voornoemt zoo veel Macht en Schepen als immers mocht, by een bracht, om aanstondts derwaarts te vertrekken, en haar van daar te drijven; 't welk *Godt* lof, zeer goet effect nam, hebbende haar ontnomen 3 Schepen, en de zelve hare Vastigheyt; waar op zy haar na de *Kust* van *Cormandel* retirerende, onze Fortresse voorby, recht na de Mooren haar begaven, van welke zy de Stadt

St. Thomeé geweldelijk innamen, en de Mooren daar uyt sloegen. Onderwylen de tydinge van den zeekeren Oorlogh krijgende, armeerden zoo haast doenlijk onze Vloot, nemende eenige honderden Soldaten op de zelfde, om *St. Thomeé* aan te tasten en weder te belegeren: met welke wy dan den 20 *Junii* 1673, van *Colombo* t'zeyl gaande, en onderwegen van *Gale*, *Mature*, *Batticalo*, *Trincquenemale*, *Jaffnepatnam* en *Negapathan* eenige Soldatesque ingenomen hebbende, den 18 *Augustii* voor de Stadt *St. Thomeé* quamen: alwaar Tydinge kregen, dat 10 Engelse Schepen geen 20 Mijlen van ons gezien waren; waar op wy ons slagh vaerdigh houdende, echter doe ter tijdt niet vernamen, alzoo zy onze Vloot myden, en van een Moors Schip gewaarschouwt wierden, zoo dat zy het na *Masulipathan* (een Plaatze daar zy haar Koopmanschap gewoon zyn te drijven) lieten doorstaan: daar op zijn Ed: resolveerde op *Paliacatta* met de Militie aan Landt te gaan, en de Vloot derwaarts te zenden, om haar van daar te doen delogeeren: Wy trokken dan op met 8 of 900 Koppen, den 14 *September*, en quamen den 20 *dito* voor gemelde Stadt *St. Thomeé*, leggende omtrent 10 uuren van *Paliacatta*, en legerden ons binnen een Kanon-schoot in de vermaarde sterke *Pagode*, daaghs te vooren by de Franse ontruymt; de Franse echter schooten op ons niet, en wy, midts maar 4 kleyne Velt-stukjes hadden, lieten haar ook in ruste: doch den tweeden dagh na onze komste aldaar, verzocht *Monsr. de la Haye* voornoemt, die anders een klook Soldaat is, yemandt van des Edele *Heer Admiraal Goens* byzondere Gunstelingen, om met hem eenige zaken van gewichte te verhandelen; waar op door zijn Ed: een Luytenant gezonden zijnde, om hem te hooren, hy den zelven de erbarmelijke staat onzes *Vaderlandts* voorhiel, zeggende, het weynige daar van doe noch overigh was, nu mede buyten twijffel al verlooren zoude zijn, zoo dat uyt byzondere genegentheyt, die hy *de la Haye* zeyde, dat den *Superintendant* toedroegh, hem riedt, deze *Indien* hem over te geven; waar door hy *Syn Majesteyt van Vrankrijk* een heerlijken dienst doen zoude, en zijn Ed: weder geen qualiteyt te groot zoude vereysschen, om daar mede gerecompenseert te werden: den Gezant hier mede geretourneert, en 't zelven zijn Ed: aangedient hebbende, was daar over zeer misnoeght, en zondt korts daar op den gemelden Gezant met een Briefjen, waar in van hem de Stadt wierde opge-eyscht, en slechts 10 dagen tot hun vertrek vergunt; waar op *de la Haye* niet antwoordende, alleenlijk zijn Schouderen optrok. Daaghs daar aan bequamen wy Brieven uyt onze Vloot, hoe de zelve met de *Engelse* slaaghs geweest zijnde, wy de *Zee* behouden, en zy, met verlies van 3 van haar Schepen, dezelve geruymt hadden: deze Tydinge ons zeer aanmoedigende, bestonden daar op de Stadt nader te blocqueeren; doch het Sayzoen by na verloopen zijnde, dat geen Schepen aldaar mogen of konnen duren, vonden goet de Militie aldaar te laten, en de Vloot, onder 't gezagh van den *Heer Goens*, na *Ceylon* te geleyden, alwaar wy den 25 *November* wel aanquamen; die nu wederom geprepareert is, om na *Mallabaar*, *Suratte* en *Persien* te vertrekken, om ons alzoo van alle noodtzakelijkheden te voorzien, en den Koophandel aan de gang te houden. Wy hebben voor weynigh dagen tyding van *St. Thomeé* bekomen, dat de *Franse* aldaar zeer zober van mont-kost voorzien zijn, en moetende 5 dagen toekomen met het geen zy voorheen in een dagh verteerden, hebbende noch geldt om Provisie te koopen, noch Schepen om die te halen, alzoo noch maar een van al haar Schepen, met noch 7 of 800 *Man*, van 5000 * die zy uyt *Vrankrijk* gebracht hebben, in wezen is. In onze retourne van boven-gemelde Plaatzen, de Stadt noch niet overgegeven zijnde, zullen weder derwaarts gaan, om die daar toe te dwingen; waar mede zy dan, (*Godt* lof,) wederom schoon

uyt

* *De spraak ging in Oost-Indien, dat de Fransen op hare Vloot, wel 5000 of 6000 Man sterk waren; daar den hier voor gemelten Fransen Brief zelf zeyt, dat zy niet sterker dan 2074 Man uyt Vrankrijk varende, waren geweest.*

uyt *Indien* geboent zijn. P. S. Zoo als 't boven gaande meende te sluyten, ontfangen wy ordre, en dien volgende gaan wy aanstondts onder zeyl, de cours nemende na *Tutucorijn*.

In den voorgaanden Brief ziet men / dat de Fransen in de Bay Trinquenemale wel haast van daar zijn verdreven geworden: en van het Zee-gevecht, in den zelven Brief verhaalt / is ons noch het hier volgende Relaas ter handen gekomen.

Verhaal van den *Zee-slagh*, in *Oost-Indien*, tussen de *Nederlanders*, en *Engelse* voorgevallen, den 1 September, 1673.

TOen den Heer Rijklof van Goens de 13 Oorlogh, benevens eenige minder Schepen, na Masulipatan, een voornaam Comptoir van d'onze, gezonden had / zoo ontmoeten de zelfde / 5 of 6 Mijlen van deze Plaats, op den 1 September 1673, deze 10 Engelse Schepen, de welke in 't eerst op d'onze kloeckelijk aanquamen / dan wierden / na dat met malkander tot in den avondt schut-gevecht gehouden hadden / met verlies van 3 van hare Schepen, op de Vlucht gedreven/ te weten/ haar Onder-Admiraal, op 't Schip de President/ zijnde schoon / groot en nieuw / en met 40 stukken bemant / den Schout by Nacht, op het Schip de Samzon, met 34 stukken en 100 man, en 't Schip de Antelope, met 36 stukken en 94 man, 't geen 's anderen daaghs met veel Koopmanschap zonk. Van onze kant bleef in 't begin van 't gevecht doot den Onder-Admiraal Jan Fredrikz. van Groeningen, zijnde een kloek Krijghs-man, en een van de Dapperste der Vloot: Hebbende 't Jaar te vooren Admiraal van de Vloot op 't Schip Outshooren geweest. Noch bleven 'er van d'onze 2 andere Schippers, benevens 70 of 80 zoo Bevelhebbers als Bootsgezellen. Doch d'Engelse gingen ook niet mis / wijl haar Schout by Nacht sneuvelde / benevens veel gemeen Volk; en d'onze wel 300 Gevangens bequamen / van de welke eenige voor 8 Maanden, te Rotterdam noch gevangen gezeten hebben / zijnde door Capiteyn Brakel, genomen geweest/ en alzoo ongelukkige Menschen. De gemeene Bootsgezellen gaven haar byp willigh in Compagnies dienst, onder voorwaarde, datze na d'eyndiging der Oorlogh, na huys gezonden zouden werden. De Franse te St. Thomeé, daarze aangeweest hadden/ hadden hun wijs gemaakt/ dat d'onze onmachtigh waren/ en niet Vechten zouden/ dan zy wierden hier wel anders gewaar. Men gelooft dat 't zelve sproot / om dat den Fransen Gebieder de la Haye, die met het Schip de Grand Britton naar Masupatam, een Plaats 50 Mijlen noordelijker als St. Thomeé, om Mondt-kost geweest had / met het zelfde Schip gelukkigh door onze Vloot, die toen voor deze Stadt logh / was gekomen / en zijn Belegerde Stadt met allerhande nootdruft voorzien had. Eenige Schippers, die men zeyde dat hun wat flauwhertigh in dit gevecht betoont / of eenige veroverde Koopmanschappen uyt de Schepen verduystert hadden / wierden te Colombo door den Fiscaal gevangen / dat met hun wel slecht af-loopen mocht.

De 7 Engelse Schepen die dezen dans ontsprongen/ en na haar Fort, St. Geor-

ge geweken waren / zijn geweest deze / de London Cæsar, Massingberd, Anna, Bombayse Koopman, Oost-Indise Koopman, en de Eendracht, zy quamen in 't laast van Julii, 1674 in Duyns, en voort te Londen.

Hoe het nu met desen Indiaansen Oorlogh, al vorder is afgeloopen / verhaalt ons het volgende Advijs, mede van daar gekomen.

Vorder Verhaal des Ooroghs in Oost-Indien.

DEn Viceroy de la Haye is in 't begin van de Maant April 1673, met de Schepen Grand Britton en Flaman, benevens verscheyde kleyn Vaartuygh, van voor St. Thomeé af-gezeylt, alle met Fransch en Inlandsch Piom redelijk gemant, met intentie om daar mede Zuydwaarts aan te stevenen, en des Compagnies Logies Sadrem en Legenapatnam voor eerst af te loopen, en zich van 's Compagnie rijke Effecten meester te maken, doch waren door een sterken Zuydelijken wint in dit haar voornemen gestuyt, als konnende in eenige dagen niet verder als tot Cavelon opkomen. Hy derhalven wend zijn stevens naar Masulipatnam, alwaar hy aanstondts met zijn kleyn Vaartuygh acht kloeke Moorsche Schepen aantast en verovert, vier daar van ledigh zijnde, in de brandt dede steken, en d'andere vier by zich voor Natsapour, daar hy met de groote Schepen lagh, heeft doen brengen. Ook een dreygement-brief aan den Moorschen Gouverneur af zendende, met begeerte dat hem de volgende poincten zouden werden vergunt, of dat hy anderzins de Stadt Masulipatnam te vuur en te zwaerde zoude verdelgen en alles ruïneren; namentlijk, 1. Dat Sijn Majesteyt den Koning van Vrankrijk in vollen eygendom de Stadt St. Thomeé en onderhoorige Dorpen en Landen zoude laten bezitten. 2. Dat men hem zoude toe zenden een onbepaalden Firman, om Tol-vry in alle des Konings Landen te mogen handelen. En eyndelijk, dat zy Franschen den voor-rang voor alle andere Europische zouden genieten; en gene andere Vlaggen als de hunne aldaar ter reede en aan landt mogen waayen. 't Welk zy ook by na door den grooten schrik van 't veroveren van de voorsz. acht Schepen zouden hebben geobtineert, schoon zy maar omtrent 300 Europianen, benevens eenige Inlandtsche Militie van St. Thomeé, sterk waren. Doch hadden de Mooren zich eyndelijk met hulp van d'onze in postuur van defentie beginnen te stellen: en zijn gevolgelijk de voorsz. poincten door den Koning van Golconda hen af geslagen; waar over zy een Edelman aan de zelve Majesteyt hadden afgevaerdight, terwijlen zy de Franschen echter alle vervarsschingen en eetwaren lieten volgen. En 't en ware het verschijnen van twaalf Compagniens Oorlogh-Schepen voor St. Thomeé, de Mooren zouden de Franschen alles door schrik toe-gestaan en inge willight hebben. Maar hier door zijn de Franschen in groote kleynachtinge geraakt. Onderwijlen kregen zy ook tot St. Thomeé tot secours het Fluytjen St. Jan de Bayonne, met ruym 200 koppen, en eenige provisie en Ammonitie van Oorlogh.

La Haye op de tijding der aankomste van genoemde Schepen, is van voor Masulipatnam weder naar St. Thomeé vertrokken, gevende twee van de voornoemde Moorse Schepen aan de Eygenaars wederom: Het Fregat de Flaman is nevens de voorsz. Schepen door harde windt tot voor Bimelapatnam verdreven, alwaar de Flaman nevens een Hoeker, haar door d'onze afhandigh gemaakt is. Terwijl quam onze Vloot den 16 Junii voor St. Thomeé te arriveren, boven de Navarre, dicht aan de wal in de grondt, en focrde het Wapen van der Gouw den Britton heftigh aan, die het wonderlijk door een zeer duystere en harde travade, ontsnapte, daar genoeghzaam in onmacht was, komende den 1 Julii daar aan, alzoo gelukkigh, met een slaghboegh, onder 't geschut van St. Thomeé,

zonder

zonder dat hem zulks konde werden belet: zoo dat zy doen omtrent 800 Europianen daar binnen sterk waren, van Ammonitie en Vivres redelijk wel voorzien.

Ondertusschen quamen in Augustii, in dat Vaar-water te verschijnen tien wel gemande Engelse Schepen, de welke van onze Vloot onder Commandeur Qualbergen, Commandeerende over de Schepen Damiate, Tulpenburgh, Dort, Gouda, Brederode, Rhenen, Outshoorn, Kranesteyn, Nieuwenhove, Pouleron, de Rogge, de Zon en Velsen, vernomen zijnde, zette gemelte Commandeur zijn cours na de zelve toe, werdende door de Engelse kloekmoedigh, zonder de windt eenste disputeren, ingewacht, apparent misleydt door 't zeggen der Fransen, als dat het wel groote, doch maar Schepen van Commercie, van Volk en Ammonitie onverzien waren: zy zijn alzoo handt-gemeen geworden, en na de slagh 3 of 4 uuren te hebben geduurt, is de Victorie eyndelijk omtrent den avondt aan onze zijde gebleven: veroverende haren Vice-Admiraal met 41 stukken, genaamt de Presidènt, gemant met 130 koppen; de Schout by Nacht, de Samzon, met 36 stukken en 120 man; en de Antilope, met 34 stukken en 112 man, dat 's anderen daaghs is komen te zinken; zijnde te beklagen; dat door het niet zien of qualijk acht slaan der Seynen, geen meerder Schepen verovert zijn: nemende de overige haren Vlucht naar Madrespatnam; van waar (na metter haast veel doodelijk gequeste overgegeven te hebben) aanstondts weer t'zeyl gingen, zoo men presumeert naar haar Fort in de Bombayos. Onderwijlen blijft St. Thomeé als noch te lande belegert, maar het vertrek van de Heer Admiraal van Goens van daar, onder den Heer Pavillion, ter Zee, met 3 snedige Oorloghs-jachten. De Fransen zoekende de Zee veyligh te maken, als proviande en andere dingen in de Stadt te krijgen, monteeren twee groote Schepen, de Grand Britton en St. Jan de Bayonne, en twee Fluytjens, met inzicht om onze drie Schepen van daar te drijven; doch wierden van d'onze wel ontfangen en te rugge gedreven; 2 of 3 dagen daar na een harden storm ontstaande, wierden hare Schepen zoo wel als d'onze van daar door de felle windt gedreven; de St. Jan omtrent het Deensche Fort Tranguebare strandende; een der Fluytjens wierdt door onze voor Nagapatnam genomen; de andere zijn weder voor St. Thomeé te recht gekomen, de Britton zijn groote Mast verlooren hebbende. Zoo is dan als nu die schoone en sterke Fransche Vloot, die by na heel Indien scheen te zullen dwingen, meest geruineert.

Terwijl de Fransen en Engelsen, tegen de Hollanders, en Zeeuwen, aldus in Oost-Indien den Oorlogh voerden / betoonden de Goddelijke krachten alhier mede 't gene zy te wege konden brengen / want een verschrikkelijke schudding en beweeging des Aertrijks, quam alle Levendige zielen, te schielijk hier toms om heen te ontstellen; welkers beschrijving in 't kort / ons is ter handen gekomen / als volght:

Aertbeeving op 't Eylandt Ternaten in Oost-Indien.

Extract uyt een Brief van den *President Cornelis Franx*, en Raadt in Ternaten, aan de *Heer Willem Maatsuyker*, en den Raadt in Banda, den 22 Augustii, 1673.

WY komen niet voor by gaan / U Edele te notificeeren twee noyt gehoorde of beleefde Wonderen, als voor eerst, dat op Sondagh avont den 20 May, 1673. den grooten en hoogen Bergh Gammacuorra, wel 3 Mijlen van hier / ten meerendeel in de Lucht is gesprongen / door het welke des anderen daaghs, zijnde Pinxter-dagh, het zoo duyster

 wierdt /

wierdt / dat men by na geen Menschen bekennen konde / wezende daar onder geen kleyne Aertbevinge, werdende het Aertrijk, zoo hier als op Monado, Chiauw, ja Saugy en Mindanaw, wel 100 Mijlen van hier / en wie weet hoe verre wel / met een Voet dik Asse bedekt: in de Zee is ongeloofl ijk veel gestoven / zoo dat zeker Fluyt-Scheepje, de Santlooper, in het heen en weder keeren van Monado, verscheyde malen door die Asse is opgehouden / en niet heeft konnen voort geraken; en zijn aan de Voet van Gamacuorra eenige Huyzen in de Negeryen, door de zwaarte van de Asse neergestort. Het tweede is / dat ons den 12 dezer 's nachts, tusschen 10 en half elf uuren, een Beevinge schielijk overvallen is / welke Divering zoo schrikkelijk is geweest / als men gelooft / dat by na oyt is geschiedt / en accresseerde zoo fel / dat den Ternaatzen Bergh aan de Zuydt-kant van onder tot boven is gescheurt / 's Konings Mandarsahas steene Huyzen zijn onder de voet gestort / stukken van Bergen zijn gezonken / en alle Panne-dakken, nevens verscheyde Muren ter Aerde gevallen / en de Zee ontstelde der voegen / dat de Schepen, hier ter Reede leggende / alle meynden te blijven. Daar zijn ook veel Vissen op strandt geworpen / met meerder zeldtzaamheden; en dat het jammerlijkste is / de zelve Beevinge continueert tot op heden toe / en is hier niet als een jammerlijke desolaatheyt te zien / &c.

Met een nader Brief van den voorsz. President van Ternate, van den 1 September, 1673. wierdt bevestiglit / dat de Aartbeving als doen noch duurde / zoo dat daar / 's nachts te hooren van de Huyzen noch schrikkelijk waren geschut. Doch hier van is in 't breede / op Batavia, een Verhaal gedrukt / maar te wijdtluchtigh / om in dezen Boek te vervatten.

Ondertussen bleef de Stadt St. Thomeé te Lande door den Koning van Golkonda, even vast belegert: Den Fransen Heer Generaal de la Haye, hielt het noch daar voor die Kust met 3 Schepen en 2 andere Vaartuygen, in welke zy noch omtrent 400 sterk / ter Zee, en 500 te Landt, konden uytmaken / zijnde al 't overschot van de Franse, van 2074 / sterk / hier in 't Landt gebracht. De Indiaanse Beleggers wierden terwijl met 550 Nederlanders, op 't Verzoek van den Koning van Golkonda versterkt: Doch de Belegerde begonden ten laatsten / te verloopen / zoo dat 'er wel 70 Fransen, by de Beleggers al waren over gekomen. Maar doen nu d'Heer Antonio Pavillion met de Nederlantse Compagnies Schepen hier quam aandringen / begosten de Franse Vaartuygen wel haast in te krimpen / ook dreven de Stormwinden de Hollanders zoo wel als de Fransen daar van de Kust af / waar door een der laatst genoemde, by het Deense Fort strande / en verging. Een ander van de zelve verviel in der Hollanders Handen / en 't derde raakten mede om een luchjen / zoo dat hun laatste Schip de Grand Britton, alleen maar over bleef / doch dit verging door gebrek van Reparatie en Materialen, van zelf.

Toen wel bleef Monsr. de la Haye, de Stadt St. Thomée, hartnekkigh defendeeren / tot zoo lang alle Noodtwendigheden daar binnen geconsumeert waren / en Hy tot Capitulatie most verstaan / die gesloten wierdt volgens den nevensgaanden Inhoudt.

Capi-

Capitulatie, tot overgeving van de Stadt *St. Thomeé*, op de Kust van *Cormandell* in *Oost-Indien*, door de *Franse* aan de *Nederlandtse* Oost-Indise Compagnie. Den 6 September, 1674.

1. EErstelijk, dat Sijn Excellentie, Monsieur Jacob de la Haye, de gefortificeerde Stadt van St. Thomé zal stellen in handen van den Gouverneur, de Heer Antonio Pavilioen, in de zelve forme als die zal wezen ten dage van de overleveringe nevens de Artillerye, Wapenen en Ammunitien van Oorloge, die in de Magazijnen van de gezeyde Plaats ten voorsz. dage zullen bevonden worden; wel verstaande dat men ter goeder trouwe niets en zal mogen destrueren, zoo aan de Stadts Fortificatien, Artilleryen, als aan Wapenen der Magazijnen, uytgezondert het geene van nooden zal wezen om 't geheele Guarnizoen te armeren, zonder dat mijn voornoemde Heer op de zelve Plaats en dependentien van dien, yets zal mogen pretendeeren, en behoudens nochtans de dingen, de welke hier na in de andere Articulen zullen gespecificeert worden.

2. Dat het gantze voorzeyde Guarnizoen en dependenten, zullen vertrekken in den tijdt van 15 dagen, naar dat het Tractaat getekent en geaccordeert zal wezen, of langer zoo het nodigh is door mancquement in neerstigheyt van de Messieurs de Hollanders in 't bestellen van de lading en victualie, midtsgaders van alle 't geene van nooden zal zijn voor de gezeyde Inschepinge, waar toe zich verbinden te fourneren vaartuyghs-luyden en andere noodige zaken die van doen zouden mogen hebben, en zullen die voorzeyde troupes uyttrekken, behoudens haar leven met haar Wapen, Bagagie en Vivres, Paerden, vliegende Vaandels, brandende Lonten, Kogels in de mondt, en slaande trommels, nevens twee Velt-stukken van 6 pondt bals ten hooghsten, zonder dat men zal mogen visiteren noch doortasten de Bagagie in eenigerley wijse en maniere, hoedanigh het ook zy, en zullen zich in den zelven tijdt embarqueren in voorzeyde Vaartuygen en mossuls die haar bestelt zullen worden door de Hollanders, om te worden gebracht aan de Schepen hier na gementioneert, en zullen uyttrekken, als boven, en gaan recht uyt door de kortste wegh na 't strandt, te weten, den gezeyden Heer de la Haye met het gantsche Guarnizoen, en generalijk al wat in zijn dienst van Sijn Alderchristelijkste Majesteyt, en zullen gebracht worden, aan de Schepen die haar verschaft zullen worden, zonder dat aan haar eenigh ongelijk, beletzel of andere zoekinge mach gedaan werden, om welke oorzaken, reden en pretexten dat ook zoude mogen wezen.

3. Dat tot het transport naar Vrankrijk, van den Perzoon van den Heer de la Haye, en zijne boven genoemde troupen, van 't Guarnizoen van St. Thomeé, de Hollanders zullen leenen en verschaffen twee goede Schepen van Oorlogh in staat voorzien van zeylen, ankers en zijne vordere monture of garniture, en generalijk al 't geene dat tot de voorzeyde reyze noodigh zal wezen, en daar in schepen het gezeyde Garnizoen en dependentien, als ook de mondt provisien en Vivres, voor 8 maanden, en zal de Artillerye van 2 Schepen bestaan, te weten het grootste van 10 stuks Geschut yeder van 17 pondt bals en 10 andere van acht, het kleene gemonteert met 10 stukken van acht pondt caliber, en verzien met 18000 pondt goet Boskruyt, 3000 Kogels naar advenant van d'Artillerye in alles, de Kogels en Canons van yzer zonder in 't getal der voorzeyde 30 stukken te begrijpen de 2 metale geaccordeerde Veldtstukjes, verzien met hare Amonitie naar advenant.

4. En

4. En zal de leening van de gezeyde twee Schepen geschieden op de volgende conditien, te weten, dat naar het arrivement van die twee Schepen in Vrankrijk, Sijn Alderchristelijkste Majesteyt die beyde voorzeyde Schepen in de zelve maniere en forme, met hare Artillerye en dependenten, zoodanigh als de zelve op deze kust van Chormandel, op haar vertrek met de voornoemde troupes van Sijn Majesteyt geëquipeert zullen zijn geweest, zal restitueren aan de Edele Heeren Bewinthebberen van de honorable Compagnie der Hollanders, residerende in de Vereenighde Provintien, of aan de geene die van haar zijde volmacht zullen hebben om die te ontfangen, en zal ook renbourseren de onkosten van vivres en provisie, met de welke de twee voorzeyde Schepen alhier zullen wezen voorzien door de Heer Gouverneur Pavilioen, en waar van de Edele Heer de la Haye alhier acte van ontfang en verzekeringe in goede forma zal verleent hebben.

5. Dat de voorsz. 2 Schepen zullen vertrekken met d'eerste gelegentheyt, zoo dra als de boven gementioneerde tijdt verstreeken, en de Guarnizoenen, vivres, en water ingescheept, en voorts alles in staat om te vertrekken zal gebracht wezen, en ook de Schepen in goede staat zullen wezen, naar het zeggen van experte luyden, en van de gene die om de zelve te kennen van d'een en d'ander zijde zullen verkoren werden, en zullen haren koers direct naar Europa stellen, zonder zich op eenige plaats aan de Hollandtsche Compagnie toebehorende, en byzonderlijk aan 't Eylandt Mauritius, op te houden, maar zullen haar koers buyten of binnen door van Madagascar zetten, zonder in de Havenen van de Cabo de Bon Esperance te loopen, maar wel eeniglijk tot St. Helena, l'Ascention, of andere onbewoonde Eylanden, zonder te Havenen in de plaatzen van de Staten der Vereenighde Provintien van Nederlandt.

6. En by aldien gezeyde Fransen, in de 2 Schepen hier vooren gemelt, eenige Schepen van de Nederlandtse Compagnie, of andere Onderdanen van den Staat der Vereenighde Nederlanden komen te ontmoeten, zoo zullen zich wachten en beloven haar geen ongelijk, schade of beletzel aan te doen, en veel min jegens de Forten, Comptoiren en Plaatzen onder de gehoorzaamheyt van de zelve Compagnie staande, noch eenigh daar van hostiliteyt, het zy directelijk of indirectelijk t'ondernemen: Insgelijks beloven ook de Heeren Pavilioen en Raad, in den Name van de Staten der Vereenighde Provintien, en de Compagnie der Hollanders te geven een Paspoort en autentijcque Verzekeringe om haar te doen passeren in alle zekerheyt, en dat de Inwoonders en Onderdanen der Staten en van de Nederlandtse Compagnie haar niet zullen mogen molesteren noch eenigh ongelijk of verhindering aan te doen, maar de zelve laten passeren naar Vrankrijk vrylijk en zekerlijk.

7. Dat van den dagh dat dit tractaat zal gezwooren, verdragen en getekent wezen tot den geexpireerden tijdt van de Veroveringh der Stadt toe alle actie van hostiliteyt aan wederzijde zullen ophouden, en speciaal in 't reguarde van de Mooren, met die reserve nochtans, dat die van de gezeyde Plaatzen in de voorgenoemde tijdt zich zullen houden in de Stadt en zijne dependenten, zonder aan de ordinarisse Posten van de Mooren en Hollanders vorder te naderen, dan tot de Kerk da Luz van d'eene kant, of tot de twee Hooghtens langhs de watering van de Zee, en tot de dracht van een musquetschoot van het Fort Dorgeret, en aan d'andere zijde om de Zuyd, en zullen niet over de Rivier, maar wel binnen de gantsche spatie van de voorzeyde Rivier komen, zullen dit de scheydpalen, zoo wel voor d'een als d'andere wezen, en zullen ook gedoogen dat de Posten van de Hollanders en van de Mooren zoo ter Zee als te Lande continueerlijk als ordinary zullen bewaart werden, om effectivelijk te beletten het inkomen van alle zoorten van provisien binnen de Stadt St. Thome, zonder dat die van binnen haar zouden mogen verjagen of beschadigen, zonder dat de zelve ook de voorzeyde limiten zullen mogen passeeren.

8. En

8. En onder voorwaarde dat van den dagh van 't voorzeyde geteekende Tractaat of zal gefourneert werden Vivres aan voorzeyde Guarnizoen, mits betalinge van de zelve, volgens courante prijs, op dat alle schade, interesten en alle Acten van hostiliteyten ter eenre, en ter andere zijde zoude ophouden, wel verstaande dagelijks 1200 ponden Rijs, 3 Koebeesten, en 15 Schapen voor 800 mannen, anderhalf pondt Rijs voor yder Man, met beding, dat de voorzeyde Koe-beesten, Schapen en Rijs dagelijks zullen geconsumeert worden.

9. En zoo het quam te gebeuren, dat in de tijdt hier boven genoemt voor de overgevinge der Stadt een notable macht van France Schepen quamen, om de plaats te secoureren, en datze de Hollandtsche Schepen, die de zelve plaats bezet houden attaqueren, en dat de zelve Hollandtsche Schepen de zelve trachteden te beletten, ja zelfs te attaqueren, zoo en zullen die van binnen in die Stadt hare Schepen niet helpen noch adsisteren, noch met Artillerye, noch met Volk op eenige Barques gestelt, die voor de Stadt St. Thomée mochten wezen, maar alle beyde de Partyen laten begaan: en in gevalle dat de Hollantsche Schepen de zelve niet en konden beletten noch destrueren, of de zelve anderzints van haar voornemen afwenden, dan zal dit voornoemde Accoort van nul en geender waarden verklaart werden, maar by aldien eenige N. provisie te Lande of te Water daar binnen quam, die voor minder als voor 2 Maanden in de voorzeyde Stadt zoude geraakt wezen, zoo zal dit contract t'eenemaal zijn effect sorteren, en in de voorzeyde forme echter gehouden werden.

10. Dat alle Portugezen, Ingezetene Swarten, en andere uyt de voorsz. plaats zullen mogen trekken, en zich met hare goederen en effecten retireren, alwaar het haar goedt zal dunken, en dat binnen de voorsz. 15 dagen.

11. Dat de Gevangens, die geduurende hun belegh zoo op Nederlanders als Mooren gemaakt zijn, van weder zijden weder zullen gegeven werden, ten dage van het Accoort en teykeninge van het voorsz. Tractaat.

12. Dat Monsr. den Directeur Generaal Francois Baron met alle Domestijken, Equipagie, Wapenen en Bagagien met de Schepen van de Mesr. de Hollanders het aanstaande Mousson zal getransporteert werden naar Souratte, met alle eere en zekerheydt, en zelver in gevalle hy begeert over Landt te doen, dat hem dan tot dien effecte noodige Paspoorten zullen verleent werden.

13. Datter 2 of 3 Gedeputeerde zullen wezen in het uyttrekken van de Troupen van zijn Alderchristelijkste Majesteyt, als die embarqueren zullen in de 2 Schepen gefourneert door de Messieurs de Hollanders, en dat gezeyde Gedeputeerde naar het uyttrekken der voorsz. Troupen, de sleutels van de Stadt ontfangen zullen uyt de handen van de Majoor van het Guarnizoen, en dat van den dagh dat het voorzeyde Tractaat besloten en geteekent zal zijn, zijn Excellentie zal zenden twee Perzoonen van qualiteyt in Ostagie, om te verantwoorden voor de Vivres die men dagelijks in de plaats zal zenden, en in 't geheel van het gantsche Tractaat en zal tot verwisseling een of twee van qualiteyt gezonden werden.

14. Dat de Convoy 't welk men zal geven aan d'Heer Fransen zoo men het goet vindt te geven, zal wezen ten wille der Hollanders, zonder haar in haar vaart om te leyden, zelve na haar wil latende is, gelijk boven verdragen, noch niemandt te stellen op de voorzeyde 2 Schepen geleent aan de Fransen tegens haar wil.

15. Dat alle de boven geschreven Articulen van weder-zijde gezwooren, geaccordeert en belooft wezende, zullen gehouden en getrouwelijk naar gekomen werden ter goeder trouwe, zonder eenige fraude of list, het zy door de Schrijf-fouten of andere gebreken en vergetingen, en zullen geauthoriseert en geteekent werden, door alle die daar toe van

 noodea

nooden zullen zijn, zonder daar na eenige incidenten zouden mogen maken, op de begane of de gepretendeerde begane fouten in het voorzeyde Tractaat, alles verstaande ter goeder trouwe als boven.

16. Beloven, zweeren, affirmeeren en verplichten zich de gezeyde Heeren Signg. Jacob de la Haye, Francois Baron, Directeur Generaal, en Sieurs de Maille Gouverneur, en andere van de principaalste Officieren dezer Plaatze ter eenre zijde te bewaren, na komen, executeeren, en mainteneeren, doen bewaren, nakomen, executeeren en mainteneeren extractelijk en ter goeder trouwe door de Onderdanen van zijn Alderchristelijkste Maj. de boven geschreven Tractaten en Articulen, ter oirconde van 't welke zy die hebben getekent met hare eygen handen, en gezegelt met het zegel harer Wapenen. En ten ander zijde, de Edele Heer Gouverneur Antonio Pavillion, en de Messieurs van den vergaderde Raadt wegens de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Provintien, en Honorable Compagnie der Nederlanden beloven, zweeren, affirmeeren en verplichten zich, te houden te komen executeeren en mainteneren, exactelijk en ter goeder trouwe door Onderdanen der gemelte Heeren Staten Generaal, en de Ge-engagieerde van de gezeyde Honorable Compagnie, in oirconde van 't welke zy die hebben geteykent met hare eygen handen, en gezegelt met het Zegel van de Edele Compagnie en hare Wapenen. Den 6 September, 1674.

Dus lang, en tot den uytersten noodt toe, verdaedighde den dapperen Fransen Generaal de la Haye de Stadt St. Thomée, hoewel op de zelve geen groot geweldt geschiede, en dit al, op Hoop dat 'er eenigh ontzet uyt Vrankrijk hun te hulp zou mogen komen, doch het lach 'er zoo niet, de Franse Oost-Indise Compagnie had 'er geen lust toe, en waren genoeghzaam tot de hier voorgenoemde Uytrusting gedwongen geweest, en den Koning had nu ander werk met zijn Schepen en Boots-Volk gebonden. Maar nu binnen St. Thomée alle Levens-middelen en Noodtzakelijkheden verteert zijnde, most La Haye het eyndelijk opgeven, het Volk, 2074 sterk, uyt Vrankrijk mede genomen, waren tot op het derde Deel versmolten, en men vondt by haar noch Geldt noch Montkosten om die, geduurende de Reys na Vrankrijk, te onderhouden. Van hare Schepen waren zy t'eenemaal ontbloot, die wel 12, of 13, hadden sterk geweest, een gedeelte der zelver quamen de Franse Oost-Indise Compagnie toe, d'ander had 'er den Koning by gedaan, zy waren genaamt, als volght, Le Grand Britton, den Gulden Arent, de Sultane, de Fenix, Europa, de Indiane, de Julius, Le Flaman, Anna, St. Jan Baptista, St. Jean de Bayonne, en een Vlie-boot. Deze waren alle wegh, zoo vergaan, door Storm en Onweer, genomen, verlaten, en door de Wormen op gegeten, en by aldien de Hollanders deze overgebleven Franse Spring-Hanen, uyt Indien wilden quyt zijn, (gelijk wel hooghnoodigh was,) zoo mosten zy hun, 2 van hare Schepen met Levens-middelen, op de reys hier toe verschaffen, midts belovende Vryheydt voor de Schepen, en betaling voor de Provisie, als zy in Vrankrijk zouden gekomen zijn, volgens den Inhoudt der voorverhaalde Capitulatie. Dus zijn de Fransen van uyt Indien vertrokken, en quamen in de Maandt April, 1675, te Rochell in Vrankrijk, alwaar de bedongen Conditien wierden voldaan.

Ondertusschen dat de Stadt St. Thomée aldus belegert was, quam'er in de

Maandt

Maandt December, 1673. een Frans Schip, genaamt *Le Soleil d'Orient*, dat is de Zon uyt het Oosten, zonder ontdekt te worden / te Suratte. Dit Schip had wel 21 Maanden uyt Vrankrijk, onderweegen geweest / en van 215 Man wel 175 verlooren; hier mede kregen de Fransen 65000 Rijksdaalders, aan Baren Zilver over / 't geen haar wel te pas quam / want haar Crediteurs hadden hun Logie te Gammaron, al afgeloopen/ zoo dat zy genoegh te doen hadden/ om hun te betalen. De Overste van dit Schip, vernemende hoe dat het met de Franse, en met Monsr. de la Haye, tot St. Thomée gelegen was/en dat 3 van de Nederlantse Compagnies Fluyt Schepen, het Frans Koning Schip, de Flaman genoemt/in Bengale, hadden wech genomen, maakte te Suratte geen lange t'zamenspraak/maar vertrokken den 4 Januarii, 1674. weder naar Vrankrijk. Dit Schip, d'Oosterse Zon, had wederom 't geluk/ dat het ongemoept over raakte/ ja zelfs door de Vloot, van den Heer Lt. Admiraal Tromp, (die doenmaals) voor en omtrent de Baey, van Rochell lagh/ en wonderbaarlijk/ den 14 July, 1674. daar binnen quam.

Omtrent deze tijdt/ in de Maandt September, had den Fransen Afgezant te Hispahan, by den Koning van Persien zijn afscheyt genomen: Van zijn Verhandeling, die wel 120000 guldens gekost had / was anders niet uytgewerkt/ als alleen/ dat men alle Jaren, 5 Paerden aldaar mocht uytvoeren/ en dat den Koophandel, op de voorigen voet/ noch 5 Jaren, zou mogen blijven duren.

De Engelse, hadden doenmaals ook in Persien, wel verzocht/ om van de helft van de Gammaronse Tollen ontslagen/ en van die betaling weder voldaan te zijn/doch zy hadden niet anders dan een beleeft Compliment, maar geen Gelt ontfangen.

Hier en daar raakten noch al meer Franse, en Engelse, Oost-Indische Schepen, in de klem/ als een gaande naar Japon, een ander van Bantem naar Londen, willende / en 2 komende van Bengale, zeer rijk geladen/ waar van 't een/ genaamt Hannibal, zeer hoog gewaerdeert wierd: Zoo dat men het getal van dees genomen en verloren Schepen, wel tot op omtrent 20 stuks begroote.

In 't begin des Jaars, 1674. overquam de Nederlandtse Oost-Indise Compagnie, of veel eer hare Dienaars, die met het Schip, genaamt de Star, daar Schipper op was Cornelis Roelantsz, naar Oost-Indien waren uytgevaren/ een rampzaligh ongeval: want komende omtrent de Canarische Eylanden, ontmoeten haar 3 Barbarise Roovers van Algiers; Het gevecht gingh dapper aan / de Turken vlamden op den Buyt, zoo van Menschen als Goederen, de Nederlanders deden haar best / om hun Lijf, Leven, Goederen en Vryheyt te bewaren. Den genoemden Hollandtse Schipper wierdt het Hooft afgeschooten / en de meeste Officieren, raakten aan een kant / zoo dat van 140 Man, omtrent 90 sneuvelden/ beneffens noch eenige Gequetsten, waar op zy hun hebben overgegeven. De Turken konden dit veroverde Schip niet verder brengen als tot Tanger, alwaar de Engelse niet wilden gedoogen / dat men de Gevangen Nederlanders, aldaar als Slaven zoude opbrengen / dreygende de zelve op haar vrye voeten te stellen; aldus hebben zy het Schip met het overgebleven Volk naar Algiers, gesleept: Deze zelve Turkse Roovers, hadden noch een Ne-

derlandts Schip, dat naar Suriname wilde / mede wech genomen. Het was omtrent 10 of 12 Jaren, geleden/dat ook zeeker Nederlandts Schip, genaamt N euw Delf, naar Oost-Indien varende / van een Turkse Roover was aangerant geweest / maar het sloeger zich mannelijk door / zoo dat den Turk hem most verlaten / en hy zijn reys naar Oost-Indien vervorderde: doch dit was een tegen een / daar het voorzeyde Schip de Star, 3 tegen hem hadde.

Wy hebben deze Oost-Indise Oorlogen, tegen de Fransen en Engelse, wat verder / als het Jaar, 1673 uyt gereekt / om in dit zelve Deel die ten eynde te brengen.

Krijghs-kaperyen in *West-Indien.*

Wat voor Rodomontades, den Fransen Heer Generaal du Baas, met 7 Schepen van Oorlogh en 11 andere Vaar-tuygen, in de Maandt Maert dezes Jaars, 1673, voor / en op 't Eylandt Curassou, heeft aangerecht / en zonder yets uyt te richten / van daar weder vertrokken is / kan hier vooren op Pag: 58 / &c. gelezen worden. Als oock van 't Eylandt Tabago. Pag: 48.

Van den Commandeur Cornelis Everts is ook hier vooren Pag. 82 / ter loops yets aangeroert. Dito Commandeur was op goet Avontuur, met een geheele Vloot uyt Zeelandt gevaren / van Oorloghs-tuygh en Mondt-kosten voor een geruymen tijdt voorzien / en boven het Zee-volk, met een geheel Regiment, Landt-Soldaten, op de Vloot verdeelt. Hy quam van met zijne Schepen in de Virginies, aldaar twee Engelse Convoyers lagen / die eerst goede Tegenweer deeden / maar gedachten Everts, daar doen / 8 Schepen sterk / overmeesterde die Engelse, verbrande 5 andere Koopvaarders, en nam 7 Schepen, en onder die / een van 36 stukken, van welke 7 tot Londen, 4 tot Bristol en een tot Pleimuyen t'huys hooren. Daar bequam Hy wel 4 of 5000 Vaten Tabak, behalven de Suyker, Indigo, Pelteryen, en Katoenen &c. invoegens hy de Vyanden groote schade toegebracht heeft. Van daar was hy vorders gekomen onder de Franse Terraneufs vaarders, meer dan 65 Schepen van de zelve verovert en geruyneert hebbende / zoo dat 'er ter nauwer noodt alleen eenige weynige van de zelve ontquamen.

Vorder had Evertsen voornoemt met een Esquader, van 15 Hollandtse en Zeeuwse Schepen (waar onder 8 zeer considerabel waren / en die van 56 tot 40 stukken voerden / maar de rest kleynder Vaartuygh) zich in de Gewesten van Nevis onthouden: deze waren aan Martenico geweest / hadden de Inwoonders aldaar wat getroubleert, en deden alle de Franse en Engelse Eylanden aan / uytgenomen Antigues. Tot Monserat hadden zy een Schip, (doch na een hardt gevecht) verovert / dat van Galloway was uytgevaren. Op Nevis voorsz. deden zy 10 Kanon-schooten; maar op St. Christoffel, hebben zy meer als 4 uyren onophoudelijk gecanonneert: op de twee Engelse en Franse Forten, schooten zy 2 Mannen doodt, en namen noch een Fransch Schip, zijnde half vol laden / waar mede zy vertrokken. Dit aldaar gepasseert zijnde / zetten zy haren Cours na Nieuw-Nederlandt, dat nu by de Engelse Nieuw-Jork, wierd geheeten / en op

den 9 Auguſtii, 1673/ daar gekomen/ hebben zy met kleyne wederſtandt/ de Stadt Nieuw-Amſterdam ingenomen/ waar de Gouverneur niet tegenwoordigh was/ en alles by de Engelſe zeer verwardt ſtondt; anders zouden zy de Nederlanders groot werk gelevert hebben/ alzoo zy in de Stadt 40 ſtukken Kanon tot hare verdaediging hadden/ om hare Vyanden af te wijzen; zoo dat deze Victorie zeer groot was. De Heer Cornelis Evertſz had nu wel 20 zoo groote als kleyne Prijzen by hem voor Nieuw-Amſterdam leggen/ welke hy in de Virginies, daar/ en elders bekomen had: Vier Schepen had hy van zijn Eſquader, met 18 goede Oorloghs-Schepen ſterk, gedetacheert/ met een deel Engelſe Gevangenen, om hem de zelve quijt te maken, alzoo hy daar mede verlegen en belemmert was. Voorts had hy de geheele Kuſt langs/ alle de Plaatzen vermeeſtert/ dat Landt weder onder de gehoorzaamheyt van den Staat gebracht/ en zoo den naam van Nieuw-Jork, weder in dien van * Nieuw-Nederlandt, verwiſſelt.

Boven dit alles hadde gedachten Commandeur Cornelis Everts, het Eylandt St. Euſtatio noch verovert/ alwaar Capiteyn, Hansje Fokkens, door al te yverigen en haaſtigen Tocht, by gebrek van Water, van Dorſt was verſmacht. De Vloot, van den Heer Cornelis Evertſz. quam dan in de Maandt December, 1673, uyt de Weſt-Indies, te Cadix in Spanjen: ſterk/ 8 Oorlogh-Schepen, een Brander, en 10 Prijzen, geladen met Pelteryen, of Bondtwerk, Indigo, Tabak, Kattoen, en Suyker, hebbende meer/ als 80 Engelſe en Franſe, Schepen, in die geweſten geruyneert. Doch dezen Avontuurlijken Tocht en is zoo voordeelijk voor de Zeeuwen niet geweeſt/ als wel ſchadelijk voor de Engelſen en Franſen, want zy konden hunne gekaapte Goederen niet overbrengen/ door gebrek van Vaartuygh en Zee-Volk, om die te bemannen/ zoo dat zy eenige daar af verbranden/ of in de grondt boorden; zommige die zy voor af zonden/ wierden weder hernomen/ en andere/ gingen door Storm en Onweer verlooren. Gelijk zy ook aan 't Eylandt Fayaal, door een ſchrikkelijk Tempeeſt, waren overvallen geworden/ alwaar 4 van hare Prijzen, als 2 met Tabak, en 2 met gedrooghde Viſch, geladen/ gebleven zijn.

Krijghs Voorvallen tuſſchen de *Spaanſe* en *Franſe* in de *Weſt-Indiſe Eylanden.*

HEt was al of de ſnelle Wint, de Declaratien van Oorlogh tuſſen Spanjen en Vrankrijk, hier in de Weſt-Indies, overblies: want in den Jare, 1673/ quam'er een Frans Schip op 't Eylandt Porto Rico, te ſtranden/ welke Franſe, omtrent 100 ſterk/ aldaar van de Spaanſen wierden gevangen gehouden: maar in 't begin van Januarii 1674, meenden de Franſe Schilt-padt-Vangers van 't Eylandt Tortugues, en Hiſpaniola, 1200 Man ſterk/ in 11 Vaartuygen geſcheept/

* Deze ſterkten, zijn in den volgende Jare, 1674, in 't ſluyten van den Vrede met Engelandt bedongen, wederom, aan d'Engelſe in te ruymen; als ook geſchiedt is.

hunne gevangen Landts-lieden, van 't Eylandt Porto Rico af te halen en te verlossen. Zy landen aan de Noort-West punt van 't zelve Eylandt, maar zoo ras zy met 800 Man, daar op waren gekomen / hebben hun 150 Spaanse Lanseros, in 5 Partyen, in Hinderlaagh gelegt / waar van de eene / 30 Man sterk / die de Achtertocht hadt / door 't geblaf der Franse Honden, ontdekt wierdt; 't geen haar zoodanigh ontsfonkte / datze op de Franse desperatelijk in vielen / en zonder meerder Hulp, dwongen te wijken / en met verlies van 80 dooden en 100 Gevangens, naar haar Schepen te trekken / van waarze naderhandt niet weer dorsten komen / hoewelze de Spaanse toe riepen / dat zy met een heele Armée, in 't kort weder derwaarts zoude keeren. Deze Spaanse Vacqueros of Koe-keelders, hadden de Franse Gevangens van het hier voor gezeyde gebleven Franse Schip, eerst al te maal den Hals afgesneden / op dat zy de Landende Fransen niet te hulp zouden komen.

B E S L U Y T.

Aldus stonden de Zaken des Oorlogs, in 't Eynde des Jaars 1673, en 't Begin des Jaars 1674, zoo in Europa, als Oost- en West-Indien, als wanneer de Vriendelijke Vrede-Stralen, tussen Engelandt en den Vereenden Staat, door de Swarte Oorloghs Wolken begonnen te flikkeren / welke Vrede-Zon ook korts daar naar / (als gezeyt is) de Weerelt heeft bescheenen. Den Almachtigen Godt, hoopen wy / dat alle de Vreed-Lievende Christenen vorder zal begenadigen / en dezen fellen opgerezenen Oorlogh, ook zoodanigh met Vrankrijk, haastelijk zal brengen / tot een / Gelukzaligh

E Y N D E.

R E-

C.

D.

E.

F.

G.

Lijste/

Plac-

T.

V.

U.

W.

Z.

Eynde van 't Register.